

సముల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ సంపుటము

1, 2 మండలములు

అంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త - పూరణకర్త

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రచురణ :

పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ. ఏ. యస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

1981

సమూల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ సంపుటము

1, 2 మండలములు

అంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త - పూరణకర్త

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రచురణ :

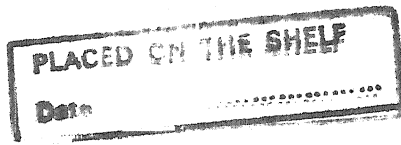
పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ. ఏ. యస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి

1981

SAMULA
SRIMADANDHRA RUGVEDA SAMHITA
I VOLUME
1, 2 Mandalas

Telugu Translation

by
Kavyateertha
NEMANI VENKATA NARASIMHA SASTRY

Compiled, Edited
and completed
by
Brahmarshi
Dr. VADLAMUDI GOPALA KRISHNAIAH
Kala-prapurna

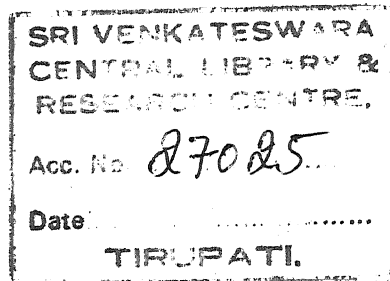
T. T. D. Religious Publication Series No. 108

FIRST EDITION

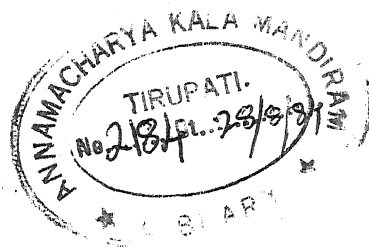
Copies : 2,000

Price : Rs. 100

Published by :
P. V. R. K. PRASAD, I. A. S.
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams
TIRUPATI
Andhra Pradesh

Printed at :
Swatantra Press
Bakaram
Hyderabad-500 048.

IX
A

విషయ సూచిక

తొలిపలుకు: శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్. I.A.S.

పరిచయము: శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

ఆముఖం: శ్రీ పి. వి. చౌదరి

ఋగ్వేద సంహిత - అర్యప్రతిభ: కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహాచారి

పీఠిక: డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

అంకితము

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ఋగ్వేద - సంహితా

ప్రథమం మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః - ప్రథమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

తృతీయోఽధ్యాయః

చతుర్థోఽధ్యాయః

పంచమోఽధ్యాయః

షష్ఠోఽధ్యాయః

సప్తమోఽధ్యాయః

అష్టమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽష్టకః - ప్రథమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

తృతీయోఽధ్యాయః

చతుర్థోఽధ్యాయః

పంచమోఽధ్యాయః

ద్వితీయం మండలమ్

షష్ఠోఽధ్యాయః

సప్త మోఽధ్యాయః	748
అష్ట మోఽధ్యాయః	808
ఋగ్వేదసూక్త మస్త్రాణామృషి - దేవతా - సూచీ	835
శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత	6
ప్రథమ మండలము	6
ప్రథమాష్టకము - ప్రథమాధ్యాయము	6
ద్వితీయాధ్యాయము	44
తృతీయాధ్యాయము	86
చతుర్థాధ్యాయము	127
పంచమాధ్యాయము	169
షష్ఠాధ్యాయము	216
సప్తమాధ్యాయము	262
అష్టమాధ్యాయము	318
ద్వితీయాష్టకము - ప్రథమాధ్యాయము	360
ద్వితీయాధ్యాయము	421
తృతీయాధ్యాయము	494
చతుర్థాధ్యాయము	556
పంచమాధ్యాయము	615
ద్వితీయ మండలము	657
షష్ఠాధ్యాయము	685
సప్తమాధ్యాయము	752
అష్టమాధ్యాయము	810
శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత	
సూక్త - మంత్ర - ఋషి - దేవతా - పద్య - గద్య - సూచిక	915

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తల మండలి

1. శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి
అధ్యక్షులు
మద్రాసు.
2. శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్. ఐ. ఎ. యన్.,
కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుపతి.
3. శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు. ఐ. ఎ. యన్.,
దేవాదాయ ధర్మాదాయశాఖ కమీషనర్
హైదరాబాదు.
4. శ్రీ ఎన్. సూర్యప్రకాశరావు. బి. ఎ. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
ఏలూరు.
5. శ్రీ కె. వీరారెడ్డి.
మూడుచింతలపల్లి, రంగారెడ్డి జిల్లా.
6. శ్రీ ఆర్. పి. గోయంకా.
కలకత్తా.
7. శ్రీ ఆర్. సాంబశివరావు.
గుంటూరు.
8. శ్రీ బి. సత్యనారాయణ. ఎక్స్-ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
చిలకలూరిపేట, గుంటూరు జిల్లా.
9. ప్రొఫెసర్. ఇ. ఎన్. జోషి.
హనుమకొండ.
10. శ్రీ వై. వి. రామిరెడ్డి. బి. ఎ. బి. ఎల్.,
రెడ్ హిల్స్, హైదరాబాద్.
11. శ్రీ సైదయ్య. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
హైదరాబాదు.
12. శ్రీమతి కె. ప్రభావతమ్మ. ఎమ్. ఎల్. ఎ.,
రాజంపేట.
13. శ్రీ హెచ్. ఆర్. బసవరాజ్. ఎక్స్-ఎమ్. పి.,
బెంగళూరు.

విజయీభవ !

కమలాకుచచూచుకకుంకుమతో

నియతారుణితాతులనీలతనో !

కమలాయతలోచన ! లోకపతే !

విజయీభవ ! వేంకటశైలపతే !

విశ్వాని దేవ సవితర్పురితాని పరా సువ ।

యాన్ భద్రం తన్న ఆ సువ ॥

సమాల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ద్వితీయ సంపుటము - 747 పుట
వరిగణ మంతలము-82వ నూ-రీవ ఋగ్వేద

మరితాలను నెపుడును మా, దరిని జేరనీయకుమా !
పరమభద్రపుంజము మా, పరముగాఁగ నీయుమా : ॥

సమాల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ద్వితీయ సంపుటము - 748 పుట
పుట నోటులోనున్న ఋగ్వేదము

తొలిపలకు

శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్, ఐ.ఎ.ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

వేదములు పరమేశ్వర నిశ్చయసితరూపములు. నిత్యములై అపౌరుషేయములైన వాటిద్వారానే ఈ జగత్సృష్టి జరుగుచున్నది. అవి సకల లోకధర్మ సర్వస్వభూతములు. "కేవలము మానవులకేగాక దేవతలకుగూడ వేదములు సనాతనమైన జ్ఞాననేత్రములు. నాలుగు వర్ణములు, ముల్లోకములు, నాలుగు ఆశ్రమములు, జరిగిన, జరుగుచున్న, జరుగనున్న సకలలోక వ్యవహారములు వేదమాత ఒడిలోనే ప్రసిద్ధిచెందుచున్న"వను మను శాసనము భారతీయులమగు మనకు పరమప్రమాణము.

లోకములోని ప్రతిజీవియు తనకు 'అభీష్టము సిద్ధించవలెనని, అనిష్టము కలుగరాదని' సహజముగ భావించుచుండును. దీనికై ప్రత్యక్షముగనో, ఊహతోనో ఎన్నింటినో లొకికోపాయములను అన్వేషించుచుండును. వాటితో తన అభీష్టసిద్ధికోరికను ప్రవర్తించుచుండును. కాని శాశ్వతముగ ఇష్టప్రాప్తి కలుగవలెనన్నను, అనిష్టము పరిహరింప బడవలయునన్నను ఈ లొకికోపాయము లుపయోగించవు. అలొకికమైన ఉపాయము తప్పక కావలెను. ఈ అలొకికోపాయమును తెలియజేయునదియే వేదమని మన సంస్కృతి బోధించుచున్నది.

ఈ వేదములు 1. ఋగ్వేదము, 2. యజుర్వేదము, 3. సామవేదము, 4. అథర్వవేదము అను ఛేదముతో నాలుగు విధములు. అందు యజుర్వేదము శుక్ల-కృష్ణ భేదముతో రెండు విధములు. ప్రపంచ పుస్తక భండారమునందే మొట్టమొదటి పుస్తకముగా ప్రాచ్యపాశ్చాత్య పండితులచే ప్రశంసింపబడిన ఋగ్వేదము ఈ పరంపరలో అద్వితీయమై ప్రథమస్థాన మలంకరించుచున్నది.

అర్థము ననుసరించి పాదవ్యవస్థ కలదానిని 'ఋక్' అందురు. ఈ ఋక్కుల చేరికయే 'ఋక్సంహిత' అనబడుచున్నది. వేదవ్యాసుడు గాసట బీసటగానున్న వేదమంత్రముల నన్నింటిని వేటికి వాటిని విడదీసి విడివిడిగ కూర్చినాడు. ఈ ఋక్సంహితలోని ఋక్కులే ఇతర వేదములలో చాలవఱకు కనబడుచున్నవి. కనుక ఋక్సంహితకు మిగిలిన వాటికంటె ఎంతయో ప్రాధాన్యమున్నది.

అర్థజ్ఞానములేక కేవలము వేదమును పారాయణము చేయుటవలన తగినంత ప్రయోజనము సిద్ధించదని వేదములే ఉద్ఘోషించుచున్నవి. సామాన్యులకు అర్థజ్ఞానము కలుగుట దుర్లభము. అధ్యయనాధ్యాపన పద్ధతిలో అర్థజ్ఞానమును సంపాదించుట ఏకొద్దిమందికోగాని కుదరదు. మాతృభాష అయిన తెలుగులో అనువాదము దొరికినచో నిజముగ ఆంధ్రులమైన మనమందఱము వేదార్థమును కనీసమొక దృక్కోణములోనైన గ్రహింపజాలుదుము. బహుశ్రమ సాధ్యమైన ఇట్టి మహాకార్యమును ఏసంస్థ ప్రోత్సాహమును లేకయే నిస్వార్థముగ రాత్రింబవళ్ళు కృషిచేసి సాధించినవారు బ్రహ్మశ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రిగారు. ఆయన నిజమైన మహర్షియనుటలో అతిశయోక్తిలేదు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు కావ్యతీర్థ బిరుద విభాసురులు. వీరు బరంపురము కళాశాలలో తెలుగు పండితులుగ పనిచేసి వైదిక వాఙ్మయముపైన నిశిత పరిశోధన జరిపినవారు. వైదిక వాఙ్మయమును అందఱకును అందుబాటులోనికి తీసికొనిరావలయునను సద్దుద్దేశ్యముతో ఋక్సంహితను చాలావఱకు పద్యములలోను అక్కడక్కడ గద్యమునందును అనువదించినారు. ఈ గ్రంథరచనచేసి సుమారు 50 సంవత్సరములు గడిచినవి. ఇది తెలుగును చూచు భాగ్యమునకు నోచుకొనలేదు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు దీనిని ఏవిధముగానైనను ప్రకాశింపజేయవలయు నని సంకల్పించినారు. ఆంధ్రదేశమునందు వైదిక వాఙ్మయమున బాగుగా కృషిచేసిన వారికి ఈ కార్యభారము నప్పగించిన బాగుండునని అభిప్రాయపడిరి. హైదరాబాదులోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక బాండాగారము పరిశోధనాలయముల డైరెక్టర్ గా పనిచేసి విశ్రాంతి తీసికొనుచున్న బ్రహ్మర్షి, కళా-ప్రపూర్ణులు, వాఙ్మయమహాధ్యక్షులు

శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి కప్పగించవలయునని భావించి యీ కార్యభారము వారిపై నిడుట జరిగినది. వారి సంపాదకత్వమున కార్యక్రమము ప్రారంభమైనది.

మధ్యమధ్య ఎన్నివిఘ్నము లెదురైనను ఎట్టకేలకు తిరుమలేశుడైన శ్రీనివాస భగవానుని దివ్యానుగ్రహమువలన ఇప్పటికి దీనికొక స్వరూపమేర్పడినది. మొదటిభాగమును ఇప్పటికైనను ఈ రూపముతో ఆంధ్ర దేశమున కందించు భాగ్యము తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కలిగినందుకు నేనెంతో సంతోషపడుచున్నాను.

ఇంతటి విజ్ఞాన భాండాగారమును తెలుగులో మనకందించి అజరామరకీర్తి నార్జించిన బ్రహ్మశ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారికి తెలుగుజాతి ఎంతగానో ఋణపడియున్నది. వారికి శ్రీనివాసుడు ఆత్మశాంతి కలిగించగలదని నా ధృఢవిశ్వాసము.

ఈ సంపాదన కార్యక్రమమును తమకున్న యావచ్చక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు సమర్థతతో కొనసాగించుచున్నారు. మూల ఋగ్వేదము తెలుగులిపిలో ఇంతవరకును ప్రకటితము కాలేదు. అందువల్ల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహితను సమూలముగా ప్రకటించినచో మూలఋగ్వేదపఠన పరిశీలన పరిశోధనలపై అసక్తికలవారికి అత్యంత ప్రయోజనకారిగా నుండగలదని భావించి దీనిని సమూలముగా ప్రకటించుట జరుగుచున్నది. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వివిధ ఋగ్వేద ముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను పరిశోధించి పాఠాంతరములిచ్చిరి. పెక్కు ‘ఖిల’మంత్రములను ‘ఖిల’ సూక్తములను తమ ఆంధ్రీకరణతోపాటు తొలిసారిగా మూలఋగ్వేదసంహితలో కలిపిరి. ఈ రూపముగా నీ ఋగ్వేదము సర్వమంత్ర సంకలితమై సమగ్రతను సంతరించుచున్నది. శ్రీ నేమానివారు ఆంధ్రీకరింపక అసంపూర్తిగా వదలివేసిన భాగములను శ్రీ వడ్లమూడివారు పూర్తి చేసినారు. వీరు నిస్సార్థముగాచేసిన ఈ నిర్విరామ కృషిని అటు పండితలోకము, ఇటు సామాన్య ప్రజానీకము గుర్తించి అభినందించగలదని నా నమ్మకము. ఇంతటి కార్యక్రమమును నిర్వహించినందుకు వారిని అభినందించుచున్నాను.

ఇది ప్రథమ, ద్వితీయమండలములతోకూడిన మొదటిభాగము మాత్రమే. ముందుముందు ఇటువంటివి ఇంకను మూడుభాగములు ప్రచురించబడును.

ఈ పుస్తకము వెలుగు చూచుటలో అప్పడప్పడు వచ్చిన ఇబ్బందులను తప్పించి టి. టి. డి. ప్రజాసంబంధ శాఖాధికారి శ్రీ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి త్వరితగతిని ముద్రణాది కార్యక్రమాలు జరిపించిరి. ఆయనకు నా అభినందనలు.

భారతప్రభుత్వ విదేశాంగశాఖా మంత్రిగా ఒక్క విదేశవ్యవహారాలలోనే కాక దేశ వ్యవహారాలలోనైతము అవిశ్రాంతముగా తలమునకలుగా వివిధ కార్యక్రమాలలో నిమగ్నులై యుండియు తమ అమూల్యమైన కాలమును కొంత వినియోగించి యీ గ్రంథమునకు “పరిచయము” వ్రాసిన బహు భాషాసాహితీకోవిదులును విమర్శకులును రచయితలునయిన గౌరవనీయులు శ్రీ పి. వి. నరసింహారావుగారికి మా వందనములు.

ఈ గ్రంథమునకు దయతో “అముఖము” వ్రాసిన ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయ ధర్మాదాయ శాఖామాత్యులు గౌరవనీయులు శ్రీ పి. వి. చౌదరిగారికి మా వందనములు.

శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులను ప్రచురణ నిమిత్తమై మా కందించిన రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయమువారికి మా కృతజ్ఞతలు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు ఆంధ్రలోకమునకు అందించుచున్న వైదిక ప్రసూనమిది. ఆంధ్రులందఱును దీని సౌరభాలను ఆఘ్రాణించి ఆనందించగలరని ఆశించుచున్నాను.

పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్,

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి.

ప రి చ య ము

శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి, భారత ప్రభుత్వము

వేదములు మన ప్రాచీన భారతీయ మహర్షులు ద్రష్టలుగా అవతరింపజేసిన అపౌరుషేయ మహాసంపదలు. “అనంత వై వేదాః” అని వేదమే పేర్కొన్నట్లు వాస్తవమునకు వేదము అనంతములు. అనంతములైన యీ వేదములలో మనకు లభ్యమైనవి కొన్ని మాత్రమే. మొదట వేదమొక్కటిగానే అవతరించగా దానిని చతుర్వేదములగు ఋగ్వేద - యజుర్వేద - సామవేద - అథర్వ వేదములుగా వేదవ్యాస మహర్షి విభజించి ప్రచారక ప్రవక్త అయినట్లు ప్రసిద్ధి కలదు. వేదమును నాలుగు వేదములుగా విభజించి ప్రచార మొనరించిన తొలి మహర్షి పైలమహర్షి యని కొందరు భావింపగా కపిల మహర్షి యని మరికొందరు తలంచినారు. ఏకైకమైన వేదము చతుర్వేదములుగా విభజితమైనప్పటికిని చతుర్వేదములు నైతము మహత్తరాలైన బృహత్తర గ్రంథాలుగా నుండి అధ్యయన అధ్యాపన లకు క్లిష్టముగా నున్నందువల్ల మన మహర్షులే ప్రాచీన కాలములో ఋగ్వేదమును 21 శాఖలుగను, యజుర్వేదమును 101 శాఖలుగను, సామవేదమును సహస్రశాఖాత్మకముగను, అథర్వవేదమును నవసంఖ్యా పరిమిత శాఖలుగను విభజించివివిధ శిష్య బృందములకు ఒక్కొక్కశాఖ వంతున బోధించి విభిన్నశాఖలను పరివ్యాప్తి చెందించి ప్రచార మొనరించిరి. 21 శాఖలుగా విభజితమైన ఋగ్వేద శాఖలలో ఐతరేయ శాఖ - శాకల శాఖ - పౌర్ణియ శాఖ అన్న త్రివిధ నామాలతో నిర్దిష్టమైన ఒకే ఒక సంహితాగ్రంథము మనకు లభ్యమై విస్తృత ప్రచారము నొందినది. అత్యంత ప్రాచీన కాలమునుంచి ఒక్క ఋగ్వేదమే కాక మిగిలిన వేదశాఖలు కొన్ని మాత్రమే గురుశిష్య పరంపరగా అధ్యయన అధ్యాపనలతో గూడ సురక్షితముగా నిలిచియున్నవి. వేదాలు కేవలము గురుశిష్య పరంపరలో అధ్యయన అధ్యాపనల రూపములో మాత్రమే కాక ఆదినుండియు, వేదముల లేఖనమునకు సంబంధించిన ‘లిపి’ యేర్పడియున్న దనియు, పుస్తకరూపములో వ్రాసియుంచుటద్వారాకూడ మన మహర్షులు వేదములను రక్షించినారనియు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు తమ పీఠికలో వివరించినారు. దీనివల్ల ప్రాచీన భారతీయ ఆర్షవాఙ్మయ వ్యవస్థ యెంత స్థిరముగా వెలుగొందినదో మనమూహించ వచ్చును.

ప్రస్తుతము భారతదేశములో విస్తృత ప్రచారములో నుండి మన కుపలభ్యమానమైన ఋగ్వేద ఐతరేయశాఖ కాత్యాయనముని సంపాదితమైనది. అధ్యయన రూపముగానే కాక గ్రంథరూపమునగూడ ఋగ్వేదములోని సూక్తములకు, అధ్యాయములకు - అష్టకములకు - మండలములకు ఒకానొక క్రమవ్యవస్థ నేర్పరచిన వ్యక్తులలో కాత్యాయన మహర్షి ఒకరు. అనంతమైన వేదమునకు అద్యంతములు పేర్కొనుట సాధ్యము కాకున్నను అధ్యయన అధ్యాపనలకు ఏదో ఒక క్రమ వ్యవస్థ అవశ్యకము. అందువల్ల సకారణముగానే ప్రాచీనులొక క్రమ మేర్పరచిరి. సృష్టివ్యవస్థకు మూలము అగ్నికాబట్టి అగ్నిసూక్త మాదిగా ఋగ్వేద శాకల శాఖను ప్రాచీనులు రూపొందించినారు. ఈ ఋగ్వేద శాకల శాఖ కాత్యాయనముని సంకలిత సంహితకు పూర్వమే సాంఖ్యాయన మహర్షి ఒక సంహితను, బాష్కల మహర్షి మరొక సంహితను, శౌనక మహర్షి వేరొక సంహితను రూపొందించినట్లు కొన్ని వివరాలతో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు పీఠికలో వివరించినారు. ఈ విషయము లన్నింటిని పరిశీలించగా

చరిత్రకారు లూహించిన కాలమునందే కాక అత్యంత ప్రాచీన వేదకాలములోనే భారతీయుల లేఖనాస్వరూపమైన 'లిపి' చాల సువ్యవస్థితమై యున్నదని చెప్పక తప్పదు. లిపి - లేఖన వ్యవస్థయే లేనిచో ఋగ్వేదమందలి ఒకే ఒకాఖకు ఇన్ని సంహితలు యేర్పడియుండెడివి కావు. కాగా వేదకాలమున లిపి ఉన్నదని నిస్సందేహము చెప్పవచ్చును.

యాస్కాచార్యుని నిరుక్తము వేదపదార్థములకు స్వచ్ఛమైన దర్పణము వంటిది. భాష్యకర్త లందరి సాయనాచార్యులు, స్కందాచార్యులు సుప్రసిద్ధులు. ఆంధ్రుడై పుట్టి పెరిగి క్రీస్తుశకము 15 వ శతాబ్దములో నున సాయనాచార్యులు రచించిన వేదభాష్యము ఒక్క ఆంధ్రదేశమునందే కాక ఆనేతుహిమాచల పర్యంతము పూర్వః నుంచి నేటివరకును విస్తృతప్రచారము నొంది పరమప్రామాణికమై శిరోధార్యముగా భావింపబడుచున్నది. ఆధుని యుగములో నార్జునసంస్కృతీ ప్రచారమునకు వేదవాఙ్మయ ప్రచారమునకు శ్రీ దయానంద సరస్వతి చేసిన సే అమూల్యమైనది. శ్రీ దయానంద సరస్వతి విరచించిన వివిధ వేద భాష్య విమర్శనాది గ్రంథములు భారతదే మంతటను వివిధదేశ భాషలలో ననూదితములై బహుళప్రచారము నొందినవి.

ఆధునిక యుగములో లోకమాన్య శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ - డాక్టర్ రాయల్ - శ్రీ దీరేంద్రన మహాపాఠ్యాయ - శ్రీ పి. సి. సేన్ గుప్త - శ్రీ సి. ఆర్. దత్తు - వి. వి. కేక్కర్ - రాహుల్ సాంకృత్యాయ మొదలైన భారతీయులు శ్రీ జాకొబ్, డాక్టర్ ఫర్నెల్, డాక్టర్ వింటర్నిట్జ్, ప్రొఫెసర్ మాక్స్ ముల్లర్ హెచ్. జి. వెల్స్ - ప్రభృతి పాశ్చాత్య పండిత పరిశోధకులు వివిధ దృక్కోణాలలో పరిశోధనలు చేసి విమర్శ పూర్వకమైన పెక్కు రచనలు చేసినారు. వేదాలను సేకరించి భద్రపరచి పండితులతో సుపరిష్కృతము కావిం ప్రచురించి విస్తృతముగా పండితప్రజల కందించుటకు కృషిచేసిన విదేశీయులలో మాక్స్ ముల్లర్ ప్రథముడు. వే విజ్ఞానముమీద, వేద సంస్కృతిమీద, వేదములమీద, మాక్స్ ముల్లర్ కున్న గౌరవ మపారమైనది.

ప్రాచీనకాలమున చతుర్వేదములకు నెందరెందరో పండితులు భాష్యములు రచించిరి. కాని యవి యన్నిం వివిధ భారతీయ దేశ భాషలలోనికి అనూదితములై, ప్రకటితములై సులభముగా ప్రజల కందుబాటులోనికి రావలసి యవసర మెంతయును కలదు. విశ్వశాంతి సౌభాగ్యాలకు పెట్టని కోటలుగా వెలుగొందు బహుముఖమైన వేద విజ్ఞా రహస్యములు ప్రజల కందుబాటులో లేకుండ పోయినందువల్లనే మన అమూల్యమైన ప్రాచీన భారతీయ సంస్క దెబ్బతిన్నది. సాహితీ సంస్కృతులు జాతికి జీవనాడుల వంటివి. సాహితీ సంస్కృతులు ప్రజలకు దూరమైన జాతి నిర్వీర్యమైపోవును. అందువల్ల వేదములను వివిధ దేశభాషలలోని కనువదించి ప్రజల కందించుట చ అవసరమని ఈ శతాబ్దములోనే అనేకులు గుర్తించిరి. తత్ఫలితముగా అనేకులు ఆంగ్ల భాషలో విజ్ఞానప్రదములై విమర్శాగ్రంథములు వ్రాయగా శ్రీ దయానంద సరస్వతి హిందీలో పెక్కు గ్రంథములు విరచించిరి.

ఇట్టి యావశ్యకతను 50 సంవత్సరాలకు పూర్వమే గుర్తించి కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట నరసిం శాస్త్రిగారు ఋగ్వేదమును చాలవరకు సాయన భాష్యానుసారముగా లలిత పద సంకలితమైన పద్య గద్యాత్మకము నాంధ్రీకరించిరి. శ్రీ నేమానివారు 1882 ప్రాంతములో జన్మించి 1932 లో హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులయిరి. శ్రీ శా గారు సంస్కృతాంధ్ర, ఆంగ్ల, హిందీ, ఒరియా భాషలలో మంచి కవి. పండితులు. విమర్శకులు. పరిశోధకులు. వారు దాదాపు ఆరు సంవత్సరములపాటు రాత్రింబవళ్ళు కృషిచేసి బహుగ్రంథ పరిశీలనతో "శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వే సంహిత" అన్నపేరుతో ఋగ్వేద శాకల శాఖను చాలవరకు ఆంధ్రీకరించిరి. మధ్యమధ్య వివిధ సూక్తములలో

కొన్నికొన్ని ఋక్కులు, కొన్నికొన్ని సూక్తములు ప్రమాద వశమునను - కొన్ని ఋక్కులు, సూక్తములు దుర్గాహ్యములుగా నున్నందువల్లను ఆంధ్రీకరించక విడిచిపెట్టిరి. వారు కీర్తిశేషులైన తరువాత వారి యాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయములో భద్రపరుచబడగా వాటిని స్వీకరించి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు మూల వేదముతోసహా యీ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష బిరుదాంచితులు, నాకు చిరపరిచితులు నగు మిత్రులు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ” గారి చేత సంకలనము చేయించి పరిష్కరింపించి లుప్తభాగ పూరణములు చేయించి ప్రకటించుట ముదావహమైన విషయము.

డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ పండిత పరిశోధకులు. గత ముప్పది సంవత్సరములుగ వివిధ శాస్త్రములలోను బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానములోను నవిశ్రాంతముగా పరిశోధన లొనరించుచున్న మేధావి. పైగా అత్యంత హృదయంగమమైన లలిత కవిత రచించుచుగల మనీషి. కావ్యతీర్థ బిరుదాంచితులైన శ్రీ నరసింహశాస్త్రి గారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదమును పరిష్కరించి కేశభాగ పూరణము చేసి మూల ఋగ్వేదముతో సంకలనము చేయు బాధ్యతను వారు వివిధ దృక్కోణములలో చక్కగా నిర్వహించి యీ బృహత్తరమైన సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నాలుగు సంపుటలలో రూపొందించినారు.

మూల ఋగ్వేదము సంపూర్ణముగా తెలుగులిపిలో ప్రచురణమగుట యిదేప్రథమము. మూల ఋగ్వేద మును రూపొందించుటలో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వివిధ ముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను తులనాత్మకముగా పరిశీలించి పాఠాంతరములను ఆయా సందర్భములలో ఫుట్ నోట్ లలో నిచ్చిరి. వేదము పదములమీదనేకాక సుప్ర తిష్ఠితమైన స్వరవ్యవస్థపై ననైతము నాధారపడియున్నది. స్వరము మారినచో నర్థముమారునని తత్ఫలితముకూడ భిన్నమగునని ప్రాచీన మహర్షులు చెప్పిరి. ఒక్క ఋగ్వేద శాకలశాఖకే బాష్కల సంహిత-సాంఖ్యాయన సంహిత శౌనక సంహిత-కాత్యాయనముని సంహిత అని నాలుగుభిన్నసంహిత లేర్పడినప్పుడు శబ్దముల విపరిణామములలోనే కాక స్వరముల విపరిణామములలోనుగూడ, మహర్షులలోనే అభిప్రాయభేదము లున్నవనుట స్పష్టము. ఈ వేద స్వరశబ్దవ్యవస్థల విషయమై మనమహర్షుల అడుగుజాడలలో ఆచరణపూర్వకముగా బహుముఖమైన పరిశోధనలు జరుపవలసియున్నది. ఈ పరిశోధనలలో నార్షవిజ్ఞానపు నిగ్గులు తేలుచుటకు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారిచ్చిన వివిధ పాఠాంతరము లెంతైనను సుపయోక్తములు కాగలవు.

వేదాలంకారాల విషయమై డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు పీఠికలో వ్రాసిన విషయములు మౌలికములు. మనకున్న అలంకారశాస్త్రములు తెలుగువ్యాకరణ దీపమువలె చాల చిన్నవి. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు చెప్పిన విధముగా వేదాలంకారాలవిషయమై అంతరాంతరాలలోనికి వెళ్ళి పరిశోధనలు చేయవలసియున్నది.

ఆధునికయుగములో ఖగోళశాస్త్రము కొత్తములుపు తిరిగి ఆధునికవిజ్ఞానబలముతో గ్రహాంతరయానము నకు మార్గమును సుగమము చేసినది. ఇదియెంతయు ప్రశంసనీయము. గర్వకారణము. మన వేదర్షులు తమ తపస్సుతో ఓషధీమంత్రయోగాది విద్యలతో ఒక్క భూమ్యాకర్షణశక్తికి మాత్రమేకాదు, ఏగ్రహాకర్షణశక్తులకు నైతము లోబడక వాటి ఆకర్షణశక్తిని నైతము అరికట్టి కేవలమానసికశక్తితో గ్రహాంతరయానము నిత్యకృత్యముగా లొనరించుకున్నట్లు చరిత్రయు వేదవిజ్ఞానములును చాటుచున్నవి. ఇటువంటి బహుముఖమైన వేదవిజ్ఞాన

ములో అసాధారణమైన మౌలికమైన పరిశోధనలు చేసి మహత్తరభారతీయ వేదవిజ్ఞానమును ప్రపంచము ముందుంచు వలసిన అవసరమెంతయు గలదు. ఈ దృష్ట్యా మూలవేద మంత్రశబ్ద, నిశ్శబ్ద శక్తులమీద బహుముఖముగా ఆచరణపూర్వకముగా పరిశోధనలు చేయుట కీ మూలముగ్గేద మెంతయు నుపయుక్తము కాగలదు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు హిందూధర్మప్రచారమునకు బహుముఖాలుగా కృషి చేయుచున్నారు. అనేక గ్రంథములను ప్రచురించి చౌకధరలకు ప్రజల కందించుచున్నారు. వేదముల ప్రచారమునకు కూడ అనేక విధముల కృషి చేయుచున్నారు. వేదపండితులకు గౌరవవేతనములిచ్చి పోషించుట, వేదవిద్యార్థులకు ఉపకార వేతనము లిచ్చి వేదాభ్యాసమును ప్రోత్సహించుటయేకాక, ఆధునికతా ప్రభావమున క్రమక్రమముగా క్షీణించుచున్న వేదాధ్యయనవ్యవస్థను దృష్టిలోపెట్టుకొని వివిధవేదములను సస్వరముగా ప్రామాణికులైన పండితులచేత చదివించి టేప్ రికార్డ్లకూడ చేయించి ముందుతరాలవారికోసమై పరిశోధనల నిమిత్తమై భద్రపరచుచున్నారు. చివరికి వేదముల సన్నింటిని నాంధ్రీకరింపజేసి సమూలముగా ప్రచురించి యేవిధమైన లాభాపేక్షయేకాదు తాము పెట్టిన పెట్టుబడి నైనను తిరిగి రాబట్టవలయునను దృష్టికూడలేకుండ చాలతక్కువవెలకు ప్రజలకందునట్లు చేయవలయునను సంకల్పముతో నీకృషికి సమకట్టినారు. ఇందుకు ప్రతిఫలముగానే యీ సమూల శ్రీమదాంధ్రముగ్గేదసంహితను నాలుగు బృహత్తర సంపుటాలలో ప్రకటించుచున్నారు. ప్రథమ, ద్వితీయ మండలములతోనున్న ప్రథమ సంపుటమును తొలుత ప్రకటించుచున్నారు. తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠమండలములతోనున్న ద్వితీయ సంపుటము, సప్తమ, అష్టమ మండలములతోనున్న తృతీయసంపుటమును, నవమ, దశమమండలములతోనున్న చతుర్థసంపుటమునుకూడ నచిరకాలములోనే వెలువరింతురని ఆశించుచున్నాను.

ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ముగ్గేద సంహితను ప్రచురించుచున్నట్లే సమూల శ్రీమదాంధ్ర శుక్ల - కృష్ణ యజుర్వేద సంహితలను, సమూల శ్రీమదాంధ్ర సామవేద కౌఠుమ-జైమిని-రాణాయనీయశాఖ సంహితలను కూడ ప్రామాణిక గ్రంథములుగా ప్రకటించవలసిన అవసరమెంతయు గలదు. ఏవో చిన్నచిన్న భాగములు తప్ప అధర్వవేద మంతవరకును మూలగ్రంథమే ముద్రితము కాలేదు. అయిదారు సంవత్సరముల క్రిందట ఒరిస్సా రాష్ట్రములో ఒక అధర్వవేద లిఖితప్రతి లభ్యమైనట్లు పత్రికలలో వార్త వచ్చినది. ఈ లిఖితప్రతి ఒరిస్సాప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో భద్రపరుపబడియున్నది. దీని నాంధ్రీకరింపజేసి అముద్రితముగనున్న మూలగ్రంథముతోపాటు ముద్రించి ప్రకటింపవలసిన అవసరమెంతేని కలదు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు ఈ కర్తవ్య నిర్వహణలో కృతార్థులయి విజయవంతులు కాగలరని హృదయపూర్వకముగా నాశించుచున్నాను.

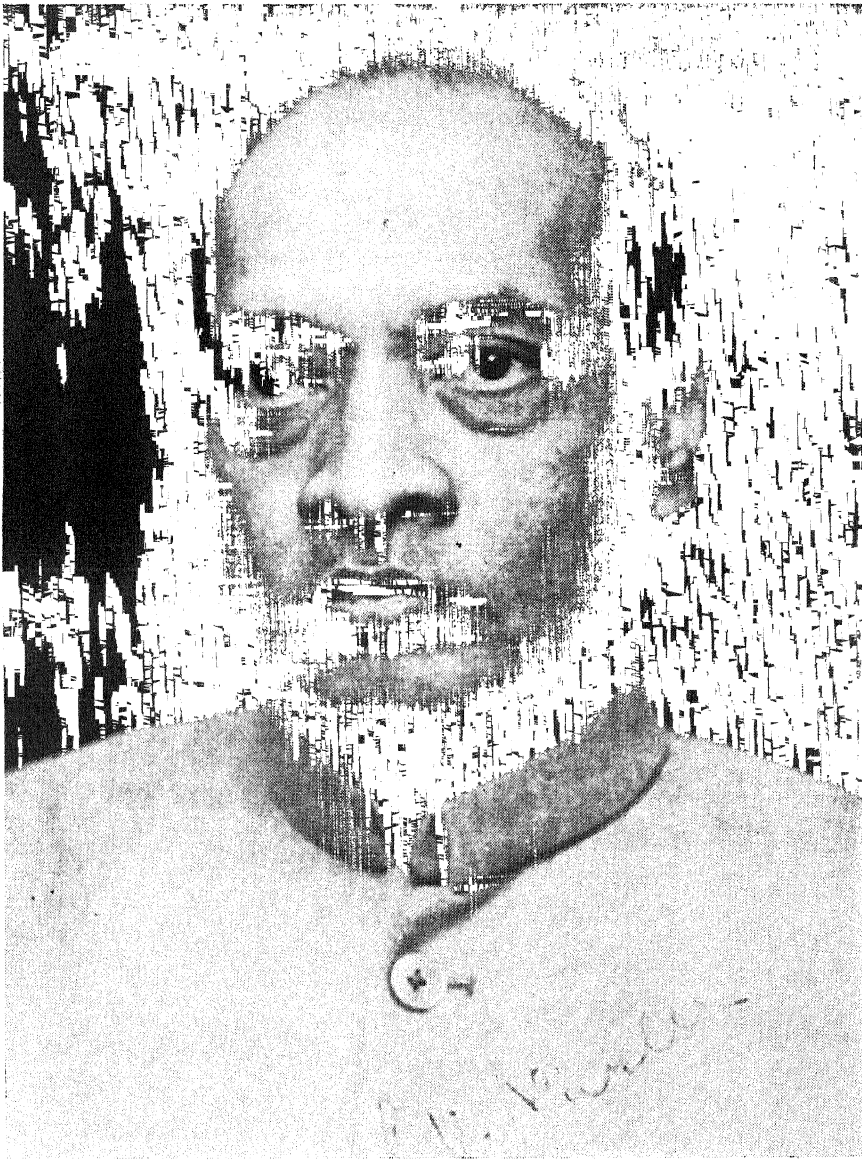
పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి

భారత ప్రభుత్వము

9. మోతీలాల్ నెహ్రూ మార్గ్

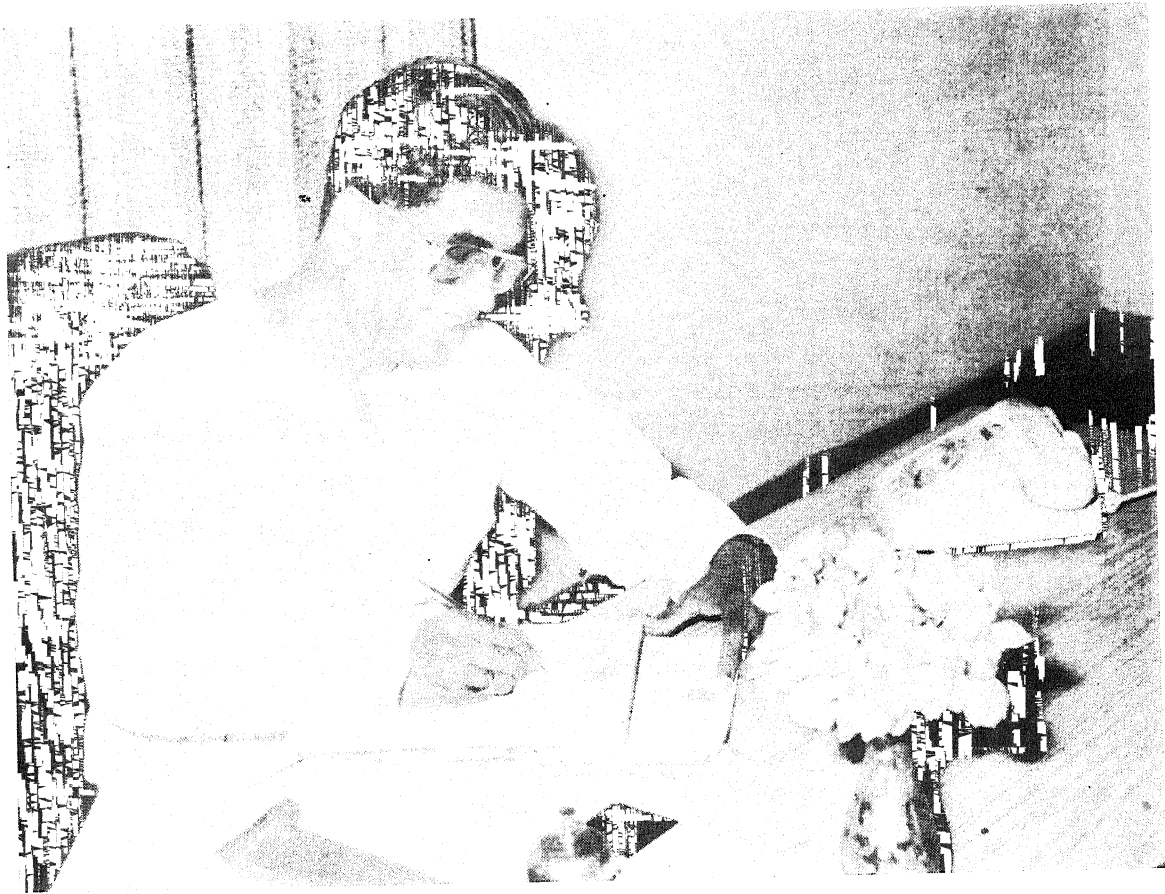
కొత్త డిల్లీ

శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖా మంత్రి

భారత ప్రభుత్వము

శ్రీ పి. వి. చౌదరి
దేవాదాయ-ధర్మాదాయశాఖా మంత్రి
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము

ఆ ము ఖ ం

శ్రీ పి:వి. చౌదరి

దేవాదాయ-ధర్మాదాయ శాఖా మంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము

వేదములు అపౌరుషేయములు. మన ప్రాచీన భారత సంపదలలో తలమానికమువంటి ఆఘూర్ణ్య సంపదలుగా మన మహర్షులకు భగవద్దత్తాలై అవి అవతరించాయి. వేదం ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం అని నాలుగు వేదాలుగా విభజితాలై న సంగతి అందరికీ తెలిసినదే. యజుర్వేదం కుక్షయజుర్వేదమని, కృష్ణయజుర్వేదమని రెండువిధాలుగా విభజితమైన సంగతికూడా సుప్రసిద్ధమైనదే. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో గురు శిష్య పరంపరగా గ్రహణ ధారణ శక్తులు క్రమంగా క్షీణదశను పట్టగా వేదాలను కాపాడడంకోసం వాటిని విభిన్న శాఖలుగా కొంతకొంత గ్రంథభాగాలను యేర్పరచి విభజించడం జరిగింది. ఈ శాఖలన్నీ అత్యంత ప్రాచీనకాలం నుంచీ అనువంశికంగా ఋషిపరంపరగా గురుశిష్య పరంపరగా శ్రద్ధాభక్తులతో అభ్యయనం చెయ్యబడ్డాయి. వేదాభ్యయనంపట్ల కొంత అనాదరదృష్టి అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యేర్పడినందువల్ల పెక్కు ఋగ్వేదశాఖలు నాశనమైత్రావ శిష్టాలై పోయాయి. ఋగ్వేదంలోవున్న 21 శాఖలకుగాను ప్రస్తుతం యెనిమిది అష్టకాలతో పది మండలాలతోవున్న ఋగ్వేద శాకల శాఖ ఒక్కటే మనకు లభించింది.

వేదాలు మంత్రాత్మకాలు. ప్రళయకాలం తరువాత మహర్షులు ద్రష్టలుగా యీ వేదాలు గుర్తించబడినాయి. ఆ తరువాత గురుశిష్యపరంపరగా యివి సంరక్షింపబడుతూ ఈనాటికి గ్రంథరూపంలో కొంతవరకై నా ఉపలభ్యమాన మయ్యాయి. ఈ అనంత విశ్వంలో బహుముఖ విజ్ఞానాత్మకమైన దర్శనీయ శ్రవణీయ మహత్తర సాహిత్యంగా విజ్ఞాన ప్రతిబింబకంగా వేదం విరాజిల్లుతున్నది. సృష్టి స్థితిలయకారకుడైన పరమేశ్వరుడు కొరడాపట్టి అత్యంత క్రమశిక్షణతో సృష్టివ్యవస్థను నడుపుతున్నట్లు ప్రతినీత్యం సూర్యోదయ అస్తమయాదులు గ్రహక్షత్రాదుల చలన ఉదయ అస్తమయాలు జరుగుతూనే వున్నాయి. ఈ ఖగోళ వ్యవస్థలోని క్రమశిక్షణ అత్యంత ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. శబ్దతరంగాలు నిశబ్ద తరంగాలు కాంతితరంగాలు మూలకంగా అనేక శక్తులు వివిధ వ్యవస్థలలో ఉత్పన్నమవుతూ వుంటాయి. ఈ శక్తులను విశ్వస్వరూపంగా బహుముఖాలుగా ఆవిష్కరించి చూపగలిగింది ఒక్క వేదం మాత్రమే. నిరంతర మంత్రోచ్ఛారణచేస్తూ ఆ మంత్రాక్షరాధిదేవతా స్వరూప వ్యాసంతో తాము తరించడమే కాక లోకశాంతికి లోకకళ్యాణానికి దోహదం చేయగలకై ఒక్క వేదతత్త్వజ్ఞునికే ఉంటుంది. ఇటువంటి వేద

విజ్ఞానాన్ని అవగతం చేసుకోవాలంటే అవగాహన చేసుకోవాలంటే వేద సాంప్రదాయం ప్రకారం వేదాధ్యయనం సూక్ష్మ ఋషితో గ్రహింపవలసి వుంటుంది. అనేక మెలకువలతో కూడిన యీ వేదాధ్యయనం సంప్రదాయాలను సంరక్షించడం కోసం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు లక్షలు ఖర్చుపెట్టి సార్థకమైన ప్రయత్నాలన్నీ చేస్తున్నారు. ఎక్కడెక్కడో వున్న వేదపండితులకు వారు యే యే ప్రాంతాలలో వున్నప్పటికీ వేదాధ్యయనం కోసం వేదాధ్యాపనంకోసం వేదప్రచారంకోసం పండితులకు ఉపకార వేతనాలు యివ్వడం ద్వారా లక్షలాది రూపాయలు వెచ్చించి వేదసంరక్షణతోపాటు వేదప్రచారం కూడా చేస్తున్నారు. వేదాలకు అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యాస్క ప్రభృతులు వ్యాఖ్యానాభ్యాసం చేయించారు. వివిధ ప్రాంతాలలో వివిధ మేధావంతులు విరచించిన విభిన్న భాష్యాలతో ఆంధ్రుడైన సాయనాచార్యులు రచించిన ఋగ్వేద భాష్యం భారతదేశమంతటా విస్తృతమైన ప్రచారం పొందింది. ఋగ్వేదాన్ని పరిష్కరించి అనేకమంది దేవనాగరి లిపితో ప్రకటించారు. అయితే తెలుగు లిపితో మూలఋగ్వేదం ఇంతవరకూ ప్రచురితం కాలేదు. ఇప్పుడు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు హిందూధర్మ పరిరక్షణకోసం ప్రచారంకోసం అనేక విధాలైన పథకాలను ప్రవేశపెట్టి కృషిచేస్తున్నారు. వేదవిజ్ఞాన పరిరక్షణ ప్రచారాలకు మించి వేరొక హిందూధర్మ పరిరక్షణ ప్రచారాలున్నాయని మనం భావించలేము. ఈ పరిరక్షణ ప్రచార దృష్టితోనే మూలవేదాలను వాటి తెలుగు అనువాదాలను ప్రకటించాలని నిశ్చయించడం నిజంగా తెలుగువారి సాహిత్య చరిత్రలో సువర్ణాధ్యాయమనే చెప్పాలి. ఇందుకు ప్రాతిపదికగా మూల ఋగ్వేదంతోపాటు ఆంధ్రానువాద పద్యగద్యకృతి ముందుగా ప్రచురిస్తున్నందుకు మనం యెంతైనా గర్వపడాలి.

50 సంవత్సరాలకు పూర్వం బరంపురంలోని కళ్ళికోట కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన కావ్యశిర్ష శ్రీ నేమాని వెంకట సరసింహశాస్త్రిగారు దాదాపు 6 సంవత్సరాలు పైగా (1926 - 1932) అహలహరం కృషిచేసి ఋగ్వేదం పదిమండలాలలోనూ దాదాపు చాలా భాగం పద్యగద్యాత్మకంగా తెలుగులో అనువదించి అది సంపూర్ణం కాకుండానే 1932లో కీర్తిశేఖరియ్యారు. ఈ ఋగ్వేద సంహితను ఆంధ్రీకరించడానికి శ్రీ నేమానిగారు అనేక భాష్యగ్రంథాలను ఆధునిక పరిశోధక విమర్శకులు వ్రాసిన వేదవిమర్శ గ్రంథాలను పరిశీలించారు. శ్రీ సరసింహశాస్త్రిగారు ఆంధ్ర సంస్కృత అంగభాషలలో చక్కని పాండిత్యం కలవారు. వారెన్నెన్ని పరిశోధనా గ్రంథాలు పరిశీలించారో తమ అనువాద సందర్భంగా వివిధ సందర్భాలలో పేర్కొన్న ఘట్టానోటులను చూస్తే మనకు తేలికగా అవగాహన కాగలదు.

శ్రీ సరసింహశాస్త్రిగారు శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదంలో స్వామీ దయానందసరస్వతి వేదభాష్య విషయాలనుకూడా పేర్కొన్న సందర్భాలు చూడగానే 40 సంవత్సరాలకు పూర్వం మా “సూతిమడుగు” గ్రామ వాస్తవ్యులు శ్రీ యెల్లమరాజు నారాయణభట్టగారు తెలుగులో అనువదించగా అనంతపురంజిల్లా పరిగి గ్రామస్తులయిన శ్రీ కొంతూరు వెంకట సుబ్బయ్యగారు ప్రకటింపగా (1940 ప్రచురణ) నేను చిన్నతనంలోనే యెంతో శ్రద్ధగా, ఆసక్తితో చదివిన స్వామీ దయానందసరస్వతిగారి ఋగ్వేదాది భాష్యభూమికా గ్రంథం నాకన్నులలో మిలమిలలాడింది. ఆంధ్రానువాదం చెయ్యడంలో కేవలం సాయనాచార్యుల భాష్యాలను మాత్రమే కాక కొన్ని సందర్భాలలో శ్రీ దయానందసరస్వతి రచించిన భాష్యాన్నికూడా అనుసరించి శ్రీ నేమానివారి యనువాదాన్ని విరచించారు.

శ్రీ నేమానివారి కవిత సరళమైనది. ధారాళమైనది. మృదుమధురమైనది. రామాయణ భారత భాగవతాది గ్రంథాలను ఆంధ్రీకరించిన విధంగా వేదాన్ని అనువదించడానికి వీలులేదు. రామాయణాది గ్రంథాలలో కథోపకథల వ్యవస్థలతో వివిధ సన్నివేశాలతో అనేక వర్ణనలు చేయడానికి వీలున్నది. కాని వేదం ఒక అనుస్యూతమైన కథాగమనం కల గ్రంథంకాదు. ఏ విధమైన కథాపరిపుష్టిలేని కేవల సాంకేతికమైన వేదాన్ని కవితారూపంలో ఆంధ్రీకరించాలంటే అంత సులభసాధ్యమైన పనికాదు. దశమండల విస్తృతమైన యిటా వంటి ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడం అసామాన్యమైన విషయం.

శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి ఆంధ్రానువాద గ్రంథాన్ని మూల ఋగ్వేదంతోసహా ముద్రించాలని లుప్త భాగాలను పూరిచేయించి అసంపూర్ణంగావున్న పదవ మండలంలోని చివరి అధ్యాయాలను పూరణ చేయించి ముద్రించాలని తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు నిర్ణయించి ఆ బాధ్యతను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య గారికి అప్పగించడం ముదావహమైన విషయం. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వారి జ్యేష్ఠకుమార్తె కుమారి జయశ్రీ సంపూర్ణ సహకారంతో ఈ సమూల శ్రీ మదాండ్ర ఋగ్వేద సంహితను అక్షరభాగ పూరణతోపాటు దాదాపు రెండు సంవత్సరాల కాలంలో నాలుగు సంపుటలుగా అహరహం శ్రమించి రూపొందించారు. ఈ నాలుగు సంపుటలను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారి నివాసగృహానికి 18-10-80 తేదీన వెళ్ళి నేను కొన్ని గంటలపాటు పరిశీలించి వారి బహుముఖ పరిశ్రమకు చాలా ముగ్ధుడనయ్యాను. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ కవి పండిత పరిశోధకులు. 1971లో ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు కళా-ప్రపూర్ణ బిరుదమునిచ్చి సంతాపించిన సందర్భంగా అధికారపూర్వకంగా వెలువరించిన ప్రఖ్యాత ప్రసంగంలో పెక్కున్నట్లు “అనేకములగు సారస్వత పరిశోధన ప్రకృతులలో ఎంత వారినయిన నెమర్కొనుట, ఔనని వారిచేతనే యొప్పించి మెప్పులందుట వీరి సారస్వత జీవితమున చాల మట్టములందు చూపట్టును.

సంస్కృతాండ్రములలో భందోలంకార వ్యాకరణ లక్షణములందును, కావ్యనాటకాది బహుముఖ సాహితీ ప్రక్రియలందును, నాట్యసంగీతాది కళలయందును, జ్యోతిషాయుర్వేదాది శాస్త్రములందును, సాంఖ్యయోగాది దర్శనములందును, కామతంత్రమంత్ర శాస్త్రములందును, భాషావాఙ్మయ చరితములందును, శ్రుతులందును, స్మృతులయందును, సరసకవితా నిర్మితియందును, చిత్రకవితా రచనమునందును వీరి బుద్ధి తుల్యమగు సుత్సాహముతో ప్రవేశింపగలదు. ప్రవేశించి ంనోదించగలదు. వీటి యన్నిటినిం గూర్చి వీరు ప్రకటించిన పరిశోధన వ్యాసము అనేకములు గలవు. వొత్తుకలియని భిన్నభిన్న సారస్వత శాఖలన బరిశోధించుటలో ఇట్టి యాసక్తి, యింత ఏకాగ్రత, ఇట్టి యాత్మవిశ్వాసము, ఇంత సాహసమును ఏకవ్యక్తి నిష్ఠములయి గానంబడుట కష్టము. తొలుత గుర్రవులతోనే వివాద వినోదము నుపక్రమించిన వీరు క్రమముగా అనుభవశాలులును, సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులునయిన వజ్రులవారు, గిడుగువారు, నిడుదవోలువారు మున్నగు ప్రముఖులతో విమర్శనమరములు సాగించి వారి నొప్పించి తుదకు ఆ సంగ్రామ రంగములను క్రీడారంగములుగా పరిగణింపజేసిన పటుత్వముగల వారి వడ్లమూడి వారు. బహుగ్రంథవిరచన, విమర్శ కళోపాసనా మహితులయి సరస్వతీ ప్రియపుత్రులయి విరాజిల్లి” కవిగాను పండిత పరిశోధకుడుగాను విభిన్న శాఖలలోనే కాక వేదవాఙ్మయంలోనూ వేదవిజ్ఞానంలోనూ పరిశోధనలుచేసి కళా-ప్రపూర్ణ

అనే ఆనరరీ డాక్టరేటుతో సంభావింపబడిన ఏకైక వేద కళా-ప్రపూర్ణులు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు. ఆటువంటి డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారికి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు ఋగ్వేద సంకలన-పరిష్కరణ - పూరణ బాధ్యతల నప్పగించడం యెంతైనా ఆభినందనీయం. ఆ బాధ్యతలను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రశంసనీయంగా నిర్వహించి శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి కవితా ఝరితో మహత్తరమైన తమ కవితామృతాన్ని కలిపి నాలుగు బృహత్ సంపుటాలలో సమూల శ్రీ షడాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను రూపొందించడం సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలలో ఒక సువర్ణాధ్యాయంగా బహుధా ప్రశంసనీయమై నిలుస్తుందనడంలో సందేహం యేమాత్రమూలేదు.

ప్రథమ, ద్వితీయ మండలాలతో ఆవిష్కృత మవుతున్న ఈ ఋగ్వేద ప్రథమ సంపుటాన్ని కవి పండితులు తదితరులు అధ్యయనంచేసి తమ విద్యావిజ్ఞానాలను ఆభివృద్ధి పరచుకుంటారని మిగిలిన 3, 4, 5, 6 మండలాలతో వున్న రెండవ సంపుటం - 7, 8 మండలాలతో వున్న మూడవ సంపుటం - 9, 10 మండలాలతో వున్న నాలుగవ సంపుటం కూడా అచిరకాలంలోనే వెలువడతాయని అశిస్తున్నాను.

పి. వి. చౌదరి

దేవాదాయ-ధర్మాదాయ శాఖా మంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

దుర్మతి ఉగాడి

హైదరాబాద్

5-4-1981

ఋగ్వేద సంహిత - ఆర్య ప్రతిభ

కావ్య తీర్థ

శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

(ఖరంపురము)

1. ఆర్యులెవరు ?

వేదవాఙ్మయమునందుగల ఆర్యశబ్దమునకుఁ బండితు లనేకవిధములగు నర్థములను గల్పించినారు. యాస్కాచార్యుని నిరుక్తమున “ఆర్య ఈశ్వరపుత్రః” (ని.పూ.ష. 8-28) ఆర్యుఁ డీశ్వర పుత్రుడని వివరణము కలదు. అనఁగా ఆర్యులు సర్వ సద్గుణాలంకారశోభితులని స్ఫుట మగుచున్నది. చాయనాచార్యుఁడు “ఆర్యం అరణ్యం సర్వైర్గతవ్యం” ఆర్యుడనఁగా సర్వ జనులచేఁ బొందఁదగిన వాడని యర్థము వెల్లడి చేసెను. మరియు “ఆర్యాన్ = విదుషో అనుష్ఠాతృన్ ఋ. I- 51-8 ఆర్యం = ఉత్తమం వర్ణం త్రైవర్ణికం. ఋ. III-34-9. ఆర్యాయ = యజ్ఞాది కర్మ కృతే యజమానాయ ఋ. I-25-2” మొదలగు ఆర్యశబ్ద నిర్వచనములు చాయనాచార్య కృతమగు ఋగ్వేద భాష్యమునఁ గలవు. ఇట్టి నిర్వచనములనుబట్టి చూడ ఆర్యులనఁగా విద్వాంసులనియు వైదికమార్గ పరులనియు ద్రిశర్ణశ్రేష్ఠులనియు యజ్ఞాది కర్మల ననుష్ఠించుటచేసి యుత్కృష్టులనియు భాష్యార్థమున స్పష్టమగుచున్నది. కాని యార్యులు వేరొండు దేశమునండి వచ్చి భరతవర్షమున నుండు ననార్యుల నోడించి సప్త సింధు దేశము నాక్రమించుకొనినజాతివారని యెచ్చటను గానఁబడదు. ఆర్యుల కన్యదేశవాసిత్వ మాపాదించుటకుఁ దగిన యాధారము లేచటను గానరావు. (ఈ విషయము అంధ ఋగ్వేద సంహితా విశేషార్థములలోఁ గనఁదగినను.)

2. ఆర్యుల ధౌన్యత్వము

ఆర్యులు మహాన్నత పదవి ననుభవించిరి. వారి చరిత్రము చరిత్రాంశముగఁ గడు ముఖ్యము. ఆర్యులకు సంఘ నిర్మాణములు వారి గృహకృత్యములు, వారి గాథలు, వారి గుణగణాదులు, వారి వేదాంతవాదనలు, వారి భాషాజ్ఞానము, వారి ప్రతిభ, వారి యుద్ధనైపుణ్యము మొదలగునవి మహాచరిత్రమును సూచించుచున్నవి. ఆర్యుల యాన్యత్వము భరతవర్షమందే కాక ఖండాంతరములయందును వ్యాపించినది. కాని యిప్పుడు అవస్థాంతరముల నొందినది. ఆర్యులలో నపుడు జాతిభేదమంతగా నంకురింపలేదు. తమ మాతృభూమియగు భరతఖండముయొక్క యఖండైశ్వర్యము ఆర్యులే యనుభవించఁగల్గిరి. ఆర్యుల సంఘనిర్మాణములు, వారి గుణగణంబులు కడుంగడు జ్ఞాపింపఁబడినవి. ఆర్యులే కొన్ని కారణములవలన అనార్యులయిరి.

కాని అనార్యులనువాడే వేరొకజాతి గలవారు కారు. అనార్యు లార్యులకంటె మిక్కిలి సామర్థ్యము గలిగియుండుటకుఁ గొన్ని ప్రబల కారణములు కలవు. ఆర్యులకు వాంఛలు తక్కువ. కాబట్టి వారికి యంత్రసాధనము లెక్కువగా లేవు. ఆర్యులు భిన్న వృత్తులవలంబించుటవలనఁ గ్రమముగా వారిలో వర్తవిభాగ మేర్పడియుండెను. వారి రాజకీయ తంత్రములు వర్తనాతీతములు. బలవంతులు సైన్యములను జేరఁదీయుచుండిరి. ఆర్యుల కిరీటములను గణనంతనే శత్రువులు భయకంపితు లగుచుండిరి. అక్కాల మునఁగల బ్రహ్మవాదినులు అప్పటి సంఘములను సంస్కరించుచుండిరి. ఆర్యుల సామర్థ్యమును జూపునట్టి యజ్ఞముతో నార్యుల జీవితమంతయు సంబంధించి యున్నది.

3. విజ్ఞానము

విజ్ఞానము శిల్పవిజ్ఞానమనియు, బదార్థ విజ్ఞానమనియు, రెండు విధములు. శిల్పవిజ్ఞానమునఁ జిత్రవిద్య, స్థపతివిద్య ప్రధానములైనవి. పదార్థవిజ్ఞాన మధ్యమున ముఖ్యముగాఁ జికిత్సవిద్య, రాసాయనికవిద్య, ఉద్భిద్విద్య అనునవి భూతత్వ విద్యలవలనఁ జేసికొనఁదగినవి. ఏతద్భిన్నములగు జ్యోతిషశాస్త్రము, గణితశాస్త్రము, సమరవిద్య, సంగీతవిద్య, తాడిత తత్వము, బాష్పియతత్వము మొదలగు విద్యలన్నియు విజ్ఞానకాండమున సంతర్భూతము లగుచున్నవి. సమరవిద్య (ధనుర్వేదము) పదార్థవిజ్ఞానమున కేతాంశమగు చికిత్సావిద్య (ఆయుర్వేదము) రాగ రాగిని సమన్వితమగు సంగీతవిద్య (గాండర్వవేదము) అనునవి యుపవేదములనియు, (వేదమున కంగస్వరూపములుగ) జెప్పబడినవి. కాబట్టి తొలుత నీ శాస్త్రాంశముల సమాలోచింపవలయును.

4. యుద్ధవిద్య-దేవయానము-వ్యోమయానము

పౌరాణికార్యులు ప్రతిదినము యజ్ఞము జేయుచుండిరి. ఆ యజ్ఞమునకు రాక్షసులు వచ్చి దానిని ధ్వంసము గావించుచుండిరి. అట్టి రాక్షసులను దూరముగఁ బారఁద్రోలుటక కార్యులు ధనుస్సులద్వారా బాణములఁ బ్రయోగించుచుండిరి. కావున ధ్యోలు యుద్ధవిద్య నభ్యసించవలసి వచ్చెను. యజ్ఞక్షేత్రములందు వైదిక మంత్రములను బఠించునపుడు సామవేదతాన మావశ్యకమయ్యెను. కావున ఆర్యులు గాంధర్వవిద్యఁ దెలిసికొనవలసివచ్చెను. నానాజాతీయ పశుపక్షుల మాంసముల ద్వారా బౌషధాదులనును అయ్యెను. శరీర స్థానవిద్య (Anatomy) వలన నార్యులు చికిత్సాశాస్త్ర పారదర్శులయిరి. పూర్వోక్తమగు ధనుర్వేదము కేవలము తత్కాలీనమగు యుద్ధము నిమిత్తమే వినియోగింపఁ బడలేదు. సాంఘిక, మత రాజకీయ యుద్ధసందర్భములందును నార్యులు మహాయుద్ధములొనర్చి తమ ధనుర్వేద పాండిత్యమును బ్రకటించినట్లు వేదములయందు స్పష్టముగాఁ గనపట్టుచున్నది.

ఉపనిషదుగమందు విమానములున్నట్లు ప్రమాణములు కలవు. ప్రశ్నోపనిషత్తునందు విమానశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్త్యర్థమున్నది. 'వి' అనఁగాఁ బడిచలె 'మానము' పరిమాణము కలది అని. అది ప్రస్తుతముండు ఐరోప్లేన్ వంటిది అని హాహంపవచ్చును. వ్యోమయానమనఁగా 'వ్యోమ్ని = ఆకాశమందు, యానము = శబ్దము చేయునది అని కాని గతిగలది' యని ని వ్యుత్పత్త్యర్థకరణమువలన స్పష్టపడుచున్నది. ఉపనిషదుగమందును విమానములు వాడుకచేయుచున్నట్లు నిశ్చయింపవచ్చును. ప్రశ్నోపనిషత్తునందే పిప్పలాదుఁడనెడ బుష్ప తన ఛాత్రులచేత విమాన వ్యోమయానములఁగూర్చి ప్రశ్నింపఁబడఁగా కడఁపుడఁ వాని వివరణములను నలుగురు ఛాత్రులకు వివరించినట్లు కలదు. మరియు నిట్టి యానములున్నట్లు ఋగ్వేద సంహితందలి కొన్ని ఋక్కులు సూచించుచున్నవి. ఆ విశేషములు మదీయాంధ్ర ఋగ్వేదమున వర్ణితములయ్యెను.

5. చికిత్సా శాస్త్రము

శరీరస్థానవిద్యమాత్రమే చికిత్సాశాస్త్రమునందలి ప్రాచీనతమ మైనది. ఈ చికిత్సా శాస్త్రమే విశేషముగ సుశ్రుతసంహితాగ్రంథ రూపమున బయలుదేరినది. ఆయుర్వేదమున కుపాంగరూపముగ, బ్రహ్మ లక్షణైకములను రచించి శల్యతంత్రము, కాలాకల్యతంత్రము, భూతవిద్యా తంత్రము, కౌమారభృత్య తంత్రము, కాయచికిత్సాతంత్రము, అగదతంత్రము మొదలగు నామముల విభజించి నాడు. దేవదేవుడగు రుద్రుడు యజ్ఞసంఘాత దేవతయొక్క శిరచ్ఛేదనము జేయగా అశ్వికుమారద్వయము వచ్చి శల్యతంత్ర సాహాయ్యమున ఆ యజ్ఞదేవతకు మరల శిరస్సును సమకూర్చెను. ఋ I. 116-15 “నద్యో జంఘామాయసీం విశ్వలాయై ధనే హితే సర్తవే ప్రత్యధర్తం”. అను మంత్రప్రమాణమువలన “భేలుని భార్యయగు “విస్సం” యను స్త్రీయొక్క పాదము యుద్ధమందు శత్రువులచే గొట్టబడగా అశ్వికుమారులు వచ్చి ఆమెకు నయోమయ జంఘను దగిల్పిరి.” అని విస్పష్ట మగుచున్నది. కక్షిపంతుని పుత్రికయు బ్రహ్మవాదినయునగు “ఘోష” యను యువతి కుష్ఠరోగాక్రాంతయయి వృద్ధవయస్సు పర్యంతము అవివాహితగా నుండెను. కాని శాస్త్రప్రసిద్ధులగు చికిత్సకులవలన ఆమె రోగవిముక్తియై పతిని బడసెను. మరియు ఋ. I. 50-11 హృద్రోగం మమ సూర్య హరిమాణం చ నాశయ. “(భాష్యము- హృద్రోగం హృదయగతం ఆంతరం రోగం, హరిమాణం శరీర గతం కాంతి హరణ శిలరోగమ్)” మొదలగు ప్రమాణములనుబట్టి హృద్రోగము-అనగా హరిమాణ రోగము శ్వేతరోగము మొదలగునవి ఋగ్వేదమున నెక్కువగ నభివర్ణింపబడెను.

ఈ చికిత్సావిద్య భారతవర్ష నిజసంపత్తి. కాలక్రమమున నిది విదేశీయుల హస్తగత మయ్యెను. క్రీస్తు తర్వాత సప్తమ శతాబ్దమున నీ చికిత్సా శాస్త్ర మరబ్బులు సంగ్రహించిరి. ఇక్కుల శేషభాగమందే చరకసుశ్రుతములు అరబ్బి భాషలోనికి దర్జమా చేయబడినవి. అరబ్బుల దేశములలో బ్రసిద్ధి గాంచిన “అల్ రాజిర” (Alrazi) అను నతఁడు 682 క్రీస్తు సంవత్సరమున మరణించెను. అతఁడు తన గ్రంథమున నాయుర్వేద మతి ప్రాచీనమని నుడివెను. అప్పటికి బహుళశాబ్దముల క్రిందట బాళ్ళాత్ములు ఈ చికిత్సా శాస్త్ర మూలమును సంగ్రహించిరి. ఈ సిద్ధాంతము పాశ్చాత్యుల యితిహాసమందు చర్చితమయ్యెను. (History of Ancient Sanskrit literature. page. 427)

6. జ్యోతిష శాస్త్రము

ఆర్యుల సౌరసంవత్సరమానము, చంద్రకళయొక్క హాసవృద్ధులు, రాశిచక్రము, గ్రహణ గణన మొదలగు జ్యోతిష తత్వములయందభిప్రసాదిని బడసియుండి రనుటకు బ్రబల నిదర్శనములు కలవు. కాని యార్యభట్ట సిద్ధాంతము ననుసరించి గ్రీకులు జ్యోతిషశాస్త్రమును రచించిరి. దానివలననే రోమక సిద్ధాంతముగూడ జనించెను. గ్రీకుశబ్దముగ “హోర” నుండి పరాహమిహరుడు హోరా శాస్త్రమును రచించెను. ప్రాచీన హిందువులు జ్యోతిష విద్యను గ్రీకులవలన నేర్చుకొనిరని విదేశీయుల యభిప్రాయము. కాని యిట్లునుటకు గారణములు కానరావు. సమగ్రార్యజగత్తునందు ఋగ్వేద మతిప్రాచీన గ్రంథమని పాశ్చాత్య పండితులనయిత మొప్పుకొనిరి. ఇందుకు మాతృముల్లరు తన “Origin and Growth of India” అను గ్రంథమందు గొన్ని విషయము లుదాహరించిరి.

ఋగ్వేదమందును భగవదారాధన కల్పమందిట్లు కలదు. 'ఓ భగవానుడా! మా ప్రజలు సకలాకర్షణాఽ నియమద్వారా పరస్పరము నాకర్షించుచున్నారు. ఆకర్షణ నియమమువలననే భూమ్యాకాశము లున్నవి - "యదా తే మారుతీర్విశస్త్రభ్యమింద్ర నియేమిరే, ఆదిత్రే విశ్వాభువనాని యేమిరే" ఋ. 8మం - 12 - 29 అను మంత్రము - పై సంశమునకుఁ బ్రమాణము. సూర్యాది లోకములకు అన్యలోకములకు ఆకర్షణాకర్ష్య స్థిరసంబంధము కలదు. "యదా సూర్యముమ్ దివి భక్రంజ్యోతి రధారయః, ఆదిత్రే విశ్వా భువనాని యేమిరే" ఋ. 8మం. 12 - 30 అను మంత్రము ప్రమాణమై యున్నది. ఋగ్వేదము నందే వేరొక స్థలమున గ్రహాదులతోఁ గలిసిన సూర్యునివలెఁ బరస్పరానంతః క్రి పరస్పర మాకర్షించుచుండును - అను సర్థమిచ్చు ఋక్కు "ఆకృష్టేన రజసా వర్తమానో నివేళయన్ అమృతం మర్త్యంచ హిరణ్యయేన సవితా రధేనా దేవోయాతి భువనాని పశ్యన్" అని అటు మొదలగు ప్రమాణములు కలవు. కావున వేదప్రసిద్ధముగు నీ జ్యోతిషవిద్యను ఆర్యులవలన అరబ్బులు నేర్చుకొనిరి గాని అరబ్బులవలన ఆర్యులభ్యసించి యుండలేదనుట నిశ్చయము. సంస్కృత భాషాచరిత్రమును లెస్సగఁ బరిశీలించినయెడల నార్య శ్చేత్ర మందును ప్రసిద్ధిని బడసిన నీ జ్యోతిష విద్యను ఆర్యభట్టసిద్ధాంతమును బ్రహ్మగుప్తసిద్ధాంతమును అరబ్బులు తమ భాషలోనికిఁ బరివర్తనము గావించుకొనిరని పిదప సరబ్బులవలన నీ జ్యోతిషము నభ్యసించి పాశ్చాత్యులు జ్యోతిషశాస్త్ర పండితులయినయొర డేలును. ఇప్పుడు మనవారు పాశ్చాత్యులవలన జ్యోతిషమును బతింపఁ దొడంగుచుండిరి. పైని వ్రాసిన యంశమునుగూర్చి మాక్కుముల్లుచుగోరు తమ గ్రంథమునందు స్పష్టముగా నుదాహరించినారు. ఇట్టి విశేషములను దెలిసికొనుట కార్యపండితు లెట్టి గ్రంథమును వ్రాసియుండ లేదు. మనకిట్టి జాతీయేతిహాస చరిత్రములు లేకపోవుటచే ఖండాంతర పండితులకు విపరీతాభిప్రాయములు కలుగుటకుఁ గారణ మయ్యెను.

7. భాగోళిక తత్వము

కదంబ పుష్పములు లేక సమూహమును జుట్టుకొనినట్లు పృథ్విని నదములు, నదులు, గ్రామములు, సముద్రములు పర్వతములు మొదలగునవి చుట్టుకొనియున్నవి. "పృథ్వి కపిత్థమువలె గోళాకారమువలె నున్నది" అని క్రి॥౪॥ 700 కాలమున రచింపఁబడిన, సూర్య సిద్ధాంతమునందుఁ గలదు. మరియు 'రహినాల్డు' అను పోర్చుగీసు పండితుడు క్రి॥౪॥ 15 శతాబ్దము నందు భూప్రదక్షణముఁ జేసి భూమి గోళాకారముగ నున్నదని నిశ్చయించినాడు. పురాణ కారకులు భూమి సర్పముపై నున్నదని లిఖించిరి. కాని యది యజ్ఞతాజనిత భ్రమ కాని వేరొకటి కానేరదు. వేదము సూతనాభిధాంతశాస్త్రము. శాశ్వతమైనది. సత్యమైనది. నిరవయవ భావముతోనున్నది. కాని పురాణ గ్రంథ సముదాయము వేదోక్త తత్వమును సగుణోదాహరణ సంయోగముచే సంగ్రహితమైనది. ఈ యుభయవిధ గ్రంథసముదాయము విరుద్ధసత్యములు కలవి. ఆ విరుద్ధ సత్యములలో వేదసత్యము బలవంతమైనది. యుక్తియుక్తమైనది. సప్రమాణ మైనది. వేదజ్ఞానము యొక్క సూక్ష్మాధ్యాత్మిక మర్మమునకుఁ బురాణ కారకులు స్థూలోపమాన సంయోగమున వ్యాఖ్యలు వ్రాసినారు. సామాన్య పాఠకులు పౌరాణికులు కావ్యాలంకారముల ప్రకృతార్థములను బోధపరచుకొన లేకుండు భ్రమపడుచున్నారు. 'ప్రృథివి యనంతని మనకముపైఁగలదు. అనంతనాగునిపై విష్ణుమూర్తి కయనించెను." ఈవాక్యముల నిశార్థములను సూక్ష్మదృష్టితో విమర్శించిన యెడలఁ బృథివీవిష్ణున తత్వము దెలిసికొన సాధ్యమగును. "నాగ" మనగా నాకాశముని యర్థమెరుంగవలయును. ఆకాశము విష్ణువు కయస్థానము లేదా విష్ణువు అధిష్ఠాన మని తెలిసికొనవలయును" ఇట్టి యర్థములను వెల్లడిఁ జేయకయే పురాణ కర్తలు అనంత నాగము విష్ణువు కయస్థానమని యభిప్రాయ పడిరి. ఆ పురాణ కర్తలే ఆకాశమును విష్ణుపదము (వియద్విష్ణు పదం) అని పలికిరి. విష్ణుపదమున కర్థము సర్వజ్ఞేష్వకారియగు తత్వమని గ్రహింపవలయును. విష్ణువున కేది యధిష్ఠాన శ్చేత్రమో అనగా నే యనంత నాగమో (న అగః, నాగః, న గచ్ఛతి

ఇతి నాగః, (స్థాపర వృక్ష పర్వతాదులు) (నాస్తి యగో యస్మాదితి నాగః) నాగ రబ్జస్త్యుత్పత్తిర్థము ద్వారా ఆకాశమును గ్రహింప వలయును. వృక్షపర్వతాదులు వృద్ధి క్షయాది సమన్వితములు. వాటికి క్షయము కలదు. నాగమనగా గతి. అట్టి గతిలేనిది ఏకమాత్రము ననంతమును సర్వాధారమునగు ఆకాశమని యెరుంగవలయును. దానినే పృథివ్యాధిష్ఠాన క్షేత్రమని వర్ణించవలసి యుండగాఁ బౌరాణిక కవి గణము రూపకచృలమున నట్లు వర్ణించిరి.

8. ధర్మమే సభ్యతకు మూలము

ధర్మమే సభ్యతకు మూలము. ఈ ధర్మజ్ఞాన కేంద్రమందు ఆర్యసభ్యత విశేషరూపమున ననుప్రాణిత మగుచు తలఁచి జగత్తునం దితిహాసములు బయలుదేరినవి. ఇవియే విశేష లాభములను గలుగఁజేసినవి. ఆర్యఋషుల ధర్మతత్వ సమాలోచన మును బరిక్షింపఁగా వారి ప్రాచీన జ్ఞానవిజ్ఞానములు, వారి ధర్మజ్ఞానవృత్తులు వెల్లడి యగుచున్నవి. సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఇంద్రుడు మొదలగు దేవతల ప్రీతినిమిత్తము యజ్ఞము చేయుట ఆ యజ్ఞముయొక్క ప్రయోజనము యజ్ఞోపకరణముల సమాలోచనము మొదలగు వానిని విశేష సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశోధించినచో హిందూధర్మమున సాకారోపాసనను కలదా లేదాయను సందేహము జనింపక మానదు. ఋగ్వేద సూక్త వర్ణితలగు దేవతల స్తోత్రములను బరిశీలించినపక్షమున నింద్రాది దేవతలు మూర్తులు కలిగియున్నట్లును, సాకారులగు నా దేవతలను ఋషులు పూజించునట్లును గన్పట్టుచున్నది. ఆర్యఋషులకుఁ బ్రత్యక్ష మగు నింద్రాదులను సంబోధించి వారు మాట్లాడినట్లు పెక్కు స్థలములఁ గలదు. కావున నింద్రాదుల సూరిపూజ నప్పటివారు సేయుచుండిరినియే మనము నిశ్చయింపవలయును. అటులు కాకుండిన సాకారధర్మోపాసనా పద్ధతియొక్క అక్షత మాహాత్మ్యము నష్టమగును. మంత్ర తంత్ర సమన్విత పూజానుష్ఠాన మనునది అపరిమాణజ్ఞాన ప్రవాహమును, అతులనీయ విజ్ఞానఖనియు నగు చున్నది. ఆధర్మవేదమందు, శతపథబ్రాహ్మణమునందు నిట్లు కలదు. “యజ్ఞ మొనర్చుటకాని, సూర్యచంద్రాదుల యువా సనముగాని ఇంద్రరూపియగు నొక మానవుని పూజించుటగాని లోకహితార్థమే యగుచున్నది. యజ్ఞ మొనర్చినచో నగ్ని ప్రజ్వలింపఁజేయఁబడును. అగ్నిశిఖలవలన భూమియు జనించును. ఆ భూమియు (అగ్నిబాష్పము) ఊర్ధ్వభాగమునకుఁ బోయి వాయుసహితమగును. ఈ వాయువు ఆకాశమునఁగల వృష్టిజలకణసమూహమును నిర్దోషముగఁజేయును. అగ్నిలో ఘృతము మొదలగు హోమ ద్రవ్యములు, కస్తూరితోనగు సుగంధ ద్రవ్యపులు హోమము చేయఁబడఁగా నవి దగ్ధములై సూర్యాకర్షణశక్తి వలన భూమియు బాష్పాకారమున ఆకాశస్థిత వాయువుతో సంక్రమించి దానిని సుగంధయుక్తముగాఁ జేయును. పదార్థము యొక్క జలియాంశ నామము బాష్పము. ఏది కుష్మభాగమో యది పృథివియొక్క యంశము. ఈరెండు పరస్పరము సంయుక్తములై భూమాకారమునఁ బరిణమించును. ఏ యాకాశమునం దీ భూమియు పేమరూపమునఁ బరిణమించునో యాయాకాశమునై భూమాకారమునఁ బరిణమించును. “ద్రవ్యాణాం తు క్రియాధానాం సంస్కారః క్రతు ధర్మస్సాన్యోత్” అ11-పా. 8-9 సూ 8. “అగ్నే శ్చైద భూమో జాయతే” శత. కాం. 53. 9. మొదలగునవి పై వినరించిన విషయములకుఁ బ్రామాణములు. ఏది పదార్థ రూపమున నుండునో యది బాష్పరూపమున నూర్ధ్వ భాగమునకుఁ బోయి భూపృష్ఠమున పర్వరూపమునఁ బడుచున్నది. ఇట్టిదే వస్తువుయొక్క యవినశ్వరతత్వ మనఁబడును. వస్తువినశ్వరతత్వమనెడు నీ సిద్ధాంతము నాస్మ్యు లెరుంగక పోలేదు. యజ్ఞముల యందుఁ బ్రజ్వలితాగ్ని సంయోగమువలన వృక్షే నిష్పన్నభాగ ముత్తప్తము కాఁగా జలకణసమూహ మూర్ధ్వ భాగమునకుఁ బోయి వృద్ధిని గలుగఁజేయును. వృద్ధివలన నోషధులు జనించును. ఓషధులవలన అన్నము సంభవించును. అన్న పరిపాకమున చాతువు పుట్టును. చాతువువలన శరీరము కలుగును. శరీరమువలనఁ గర్మక్షమత యుద్భవిల్లును. లేదా కర్మ ముద్భవించును. ఇదియే యజ్ఞ ప్రయోజనము. వేదము యొక్క మాహాత్మ్య రక్షయే వేదోచ్ఛారణ ఫలము. ప్రణవ మంత్రము ద్వారా భగవంతుని స్తుతి కూడ సంభవించును. యజ్ఞతలమున వేది నిర్మింపఁబడును. యజ్ఞవేది యున్నతముగ నుండును. కావున నవృత్తునుండి భూమియు శ్రీమముగఁ బైకిఁ బోవఁగల్గును. కుశలచే యజ్ఞవేది పరిష్కృత మగును. ఇట్టి యజ్ఞకరణమువలన లోకమునకుఁ బ్రయోజనము కలదు. ఆర్య వంశీయులారా ! ఆర్యుల శ్రేష్ఠ దేవతలతో నొకఁడగు నింద్రుని బూజించుట, యజ్ఞరూప పూజ ననుష్ఠించుట మొదలగునవి ఆర్యుల భావమును, ఆర్యుల విజ్ఞాన కాండములొనఁగలవాని నెట్లు స్ఫుటికరించుచున్నవో గుర్తింపుఁడు. ఆర్యుల భాషము లెట్టి స్థూతోపమా నన్నిబద్ధములైనవో యెట్టి దేవోపాసనా ప్రకార నన్నివేళగ్రథితములైనవో గమనింపుఁడు.

9. భాగోళిక తత్వలేశము

గ్రీకు పండితులు భరత వర్ణమునకు రాకపూర్వము ఆర్యభట్టు సూర్యునకు నాల్గుదిక్కులఁబ్రాథివి ప్రదక్షిణము చేయుచున్నది యని తత్వము “చలా పృథ్వి స్థిరా భూతి” అను సందర్భమునఁ బ్రకటించెను. దాని ననుసరించియే పాశ్చాత్య పండితు లీ సిద్ధాంతమును బ్రకటించఁగల్గిరి. భాస్కరాచార్యుఁడు (క్రిశ్శ॥ 1118) పృథివి మధ్యాకర్షణతత్వమును సప్తసింధు దేశమునకు బోధించి పృథ్వీ కీర్తిధ్వజమును గదలెను. పాశ్చాత్యు లీ తత్వమును గనిపెట్టకపూర్వము చిరకాలము క్రిందలనే ఆర్యభట్టుఁ దీనత్యక్త గ్రంథస్థముగా నొనర్చెను. తత్పూర్వమునందే పృథ్వి సూర్యమండలమందుఁ (భూగోళో వ్యోమ్ని తివృతి) గలదను తత్వము సూర్య సిద్ధాంతమందు వ్రాసియుండెను.

10. గణిత శాస్త్రము

ఆర్యులకు గణిత శాస్త్రజ్ఞాన మగాథ సాగరమువలె నుండెను. “ఏకా చ మే తిస్రశ్చ మే పంచ చ మే - (యజు. అధ్యాయము. 18) వలగు మంత్రములయందు దీక్షరునిచే నంకబీజరేఖా గణితము ప్రకాశిత మయ్యెను. ఏకార్థ వాచిక సంఖ్య ఏకముతోఁగి నినచో రెండగును. ఆ యొకటి రెండుతోఁగూడినయెడల మూడగును. ఆ రెండు రెండుతోఁగలిపిన పక్షమున నాలుగగును. పరస్పర సంయోగాది క్రియలచే ననేకాంకముల మూలమున గణితవిద్య సిద్ధించుచున్నదని తలంపవచ్చును. పై మంత్రము బహు చ కారము లుండుటచే ననేకగణిత విద్యలున్నట్లు తోచుచున్నది. కనుకనే జ్యోతిషము వేదాంగమని చెప్పబడెను. యంక సంఖ్య నిశ్చిత సంఖ్యాత పదార్థములయందుఁ బ్రవర్తించుచున్నది. అజ్ఞాత పదార్థజ్ఞానముకొనుటకు బీజగణితమువయోగింపఁబడుచున్నది. అ క ఇత్యాది సంకేతములచేత నిట్టి మంత్రములవలన బీజగణితమేర్పడుచున్నది. అ-గ్నీ-అ-యా-హి. సామ-వే-ధ-1; భ-1-ఏక క్రియా ద్వ్యర్థకరీ భూవేతి న్యాయమున స్వసంకేతాంకములచే బీజగణితము కూడ సాధింపఁబడును. “ఇయం వేదిః అంతః పృథివ్యా అయం యజ్ఞో భువనస్య నాభిః” “సోమో వృష్టో అశ్వస్య రేతో... యజు-28-మం.92 మొదలగు మంత్రములయందు రేఖాగణితము ప్రకాశింపఁజేయఁబడుచున్నది. వేదులయొక్క యాకృతుల వలన రేఖాగణితోపదేశము సంభవించుచున్నది. కావున నంకబీజరేఖాగణితములు మూఁడుగు వేదములయందు వర్ణితములయ్యెను.

11. విమానాది విద్య

“అనారంభణే తదవీరయే ధామ నాస్థానే..... నాపం మా తస్థివాంసన” ఋగ్వేదము- ఓ మనుష్యులారా! ర్వోక్తములగు ప్రయత్నములచేఁ జేయఁబడిన సిద్ధయానములవలన ఆరంభణరహితము, స్థాతుమశక్యము, హస్తాంబనాఽగ్రమానమునగు సముద్రమందుఁగాని అంతరిక్షమందుఁగాని కార్యసిద్ధికొనుట వెడలవలయును. “అశ్వినా దధతుః” తోనగు మంత్రమున భోగమెట్లు కలుగునో యట్లు సమస్త మనుష్యులు ప్రవర్తింపవలయును అని భావము కలదు. సమ్యక్ ప్రయత్నములగు జలాశ్వములచేత శుక్లవర్ణముగల బాహ్మిభాస్వమును శీఘ్రగమనముకొనుట శిల్పవిద్యావిధుల నెరుగు మనుష్యుల సాహాయ్యమున యానములు సాధింతురు. అవి మాటిమాటికి సుఖరహములగును. “నదాగ్న్యాభ్యో నాజీ వేగవాన్ (పోద్వ్యః) యానం గ్గే శీఘ్ర వేగేన గమయితాం ఆస్థిపౌ ద్వౌ పతంగా వశ్యే నామ్ని” నిఘంటు అ 1. భండ - 14. అగ్నియనెడు వాజీ వేగమునది యను మొదలగునది స్ఫురించుచున్నది. “పయః పతయో” మొదలగు మంత్రమున నీ యర్థము స్ఫురించుచున్నది. మధుర కల గల రథమునందు ప్రజ్జతులములగు చక్రసమూహములు కళా యంత్రయుక్తములై శీఘ్రగమనార్థము మూఁడింటిని జేయవలయును. అట్లే శిల్పులచేతను మూఁడు స్తంభములు సిద్ధము చేయించవలయును. సకల కళాస్థానార్థంగు శిల్ప విద్యాంసులందరు ముగిసిన విశిష్టమగు సుఖముయొక్క కామనా సిద్ధిని జేసికొనుచుండిరి.....అనఁగా మూఁడు రాత్రులచేతను మూఁడు దినము చేతను గడుదూరమైన మార్గమును సముతము పొందించుచున్నారు. “తిర్మో అశ్వినా” మొదలగు ఋగ్వేదమంత్రమునకు దయావందనస్వలి యిట్లర్థము లిధించెను. భూమి సముద్రాంతరిక్షములయందు గమనార్థ మేయానము వర్ణింపఁ బడినచో యిది సిద్ధము

చేయవలయును. అనగా నట్టిది అయస్తామరజిత ధాతుత్రయముచే జేయఁదగినది. ఆత్మయు, మనస్సునెట్లు శీఘ్రముగ పెదలి వచ్చుచుండునో యట్లే కళాప్రేరేతములగు నగ్ని వాయువుల మూలమున నా యానము శీఘ్రముగఁ బోవును. మరల వచ్చును. మరియుక ఋగ్వేద మంత్రమునకు దయానంద సరస్వతీయె యిట్టర్థమును వ్రాసిరి. ఋ. అష్ట-1 అధ్యాయ-3. మంత్ర-8— “అరితం వాం” మొదలగు మంత్రమున కర్థమిది. స్తంభసాధన యుక్తము, అతివిస్తీర్ణము, అగ్నోత్సవ యుక్తము, మహాసముద్రమును దాటుటకు వేగవంతమునగునట్టి యానముని తెలిసికొనవలయును. “వియేభాజాతే” ఋ.అష్ట 1. అధ్యాయ. 6. మంత్రము 4 “అనోనావావతీనాం” “కృష్ణం నియానం హరయస్సుపరా” “ద్వాదశప్రథయశ్చక్రమేక” మిత్యాది మంత్రములు జలయాన నిర్మాణాదులను సూచించుచున్నవి. “కృష్ణం నియాన” మను మంత్రమునకు దయానందసరస్వతి భాష్యమున నిట్లుకలదు. ఓ మనుజులారా! శోభనపతన శీలములగు (హరులు) అగ్నోద్భవములు జలపాతాచ్ఛాదితములై అధస్తాత్ జ్వాలారూపములై యిందనములచేఁ బ్రజ్వాలితములై కళాకౌశల భ్రమణ యుక్తములుగాఁ జేయఁబడినయెడల, పృథివీమయము నిశ్చిత చోత మానాత్మకమగు నాకాశమునుగూర్చి యెగురుచున్నవి. ఆ యానములయందుఁబ్రభులు (ప్రథయః) సర్వకళాయుక్తులగు నరులను ధరించుటకు ద్వాదశ సంఖ్యగ నుండవలయును. వాని మధ్యమున సర్వకళా భ్రమణార్థము చక్రముల నమర్చవలయును. మధ్యమాయవ ధారణార్థము మూడు యంత్రముల రచింపవలయును. వాటితోఁగూడ మూడు వందల శంకువుల నమర్చవలయును. యంత్ర కళల రచించి యుంచవలయును. ఆ కళలు చలనార్థములు ఆచలనార్థములునై యుండవలయును. పట్టి సంఖ్యాకములగు కళాయంత్రములు స్థాపింపవలయును— ఇట్టియర్థము గల మంత్రములు వేదములందుఁ జాలఁగలవు. అట్టి మంత్రవిచారము నిచ్చటఁ జేసి యున్నచో గ్రంథము విస్తారమగునను భీతిచే విరమింపవలసివచ్చెను.

12. తాడితతత్వము (సమ్మోహన విద్య)

తాడితతత్వ విద్య ఆర్యుల యోగ్యత్యమును జాటుచున్నది. ఋగ్వేదమునఁ దాడితవిద్యా ప్రభావము బీజరూపమున నభివర్ణింపఁ బడెను. ఋ. అష్ట.1 - అధ్యాయ - 8. మంత్ర. 21. “యవం పేదవే పురుషార మస్యనా” మొదలగు మంత్రమునకు భాష్యముఁ జేయుచు నిందుఁదాడితతత్వము లేదా తారవిద్యా బీజము కలదని నిర్ణయించిరి - “ఓ మనుజులారా! అశ్వలయొక్క గుణములతోఁ గూడికొనినది, బహువిద్యాంసుల స్వీకర్తవ్యము బహుగుణసంయుతము, అగ్ని గుణ విద్యున్మయము, శుద్ధధాతు నిర్మితము ప్రాప్తవిద్యుత్ప్రకాశము, రాజసేనా కార్యములయందు దుస్తరమైనది మాటిమాటికి సర్వక్రియలయందు యోజనియమునగు “తార”యను యంత్రమును మీరు సాధింపుడు. ఆ యంత్రము పరమోత్తమ వ్యవహారసిద్ధికొరకుపయోగించును. అది స్పర్శ మానులగు శత్రువుల, బరాధింపఁబడుటకు స్వకీయపీరులు జయమునందుటకుఁ బరమోత్తమమైనది. మనుష్యుల కార్యాకార్యముల నహించుటకుఁ దగినది. సూర్యునివలె దూర వ్యవహారములనుగూడఁ బ్రకాశింపఁ జేయుటకతి సమర్థమైనది. పృథివీ విద్యుదాఘాత్యులను సాధించి ఆ తారాఖ్య యంత్రమును సాధింపుడు. ఇట్టి వేదోక్త తాడితతత్వము జ్ఞాజ్ఞుల్యమానమైయున్నట్లు ఆర్యు లెరుంగుదురు.

13. ప్రకాశ్య ప్రకాశ విషయము

“నత్యే నో త్రం చితా భూమిః, సూర్యేణో త్రం చితా ద్యౌః”, (కాండ.14-అను 1.మంత్ర-1) ఇత్యాద్యధర్వణ వేదమంత్ర మందు “కస్యి దేకాకి చరతి” (యజు-అ.23. మం 9, 10) అను మంత్రమందును బ్రకాశ్య ప్రకాశక విషయము కలవని దయానంద సరస్వతి లిఖించెను. చంద్రపృథివాది లోకములకు సూర్యుడు ప్రకాశకుడై యుండెను. ఈ భూమి నిత్యస్వరూప మగుబ్రహ్మ స్తంభితమై ఆకాశ మధ్యమున వాయువుచేతను, సూర్యునిచేతను, ధారితమై యుండెను. అట్లే దివము సూర్యునిచేత ధారితమైయుండెను. కాల సూర్యులచే ద్వాదశ మాసములు, త్రసరేణువులు బలవంతములగుచున్నవి. ద్యౌతమానాత్మకమగు సూర్య ప్రకాశమును జంద్రుడ్రాశ్రయించి యుండెను. అనగాఁ బ్రకాశించుచున్నాడని భావము. చంద్రులొకాదులకు స్వయం ప్రకాశములేదు. చంద్రుని లోకములన్నియు సూర్యప్రకాశముచేఁ బ్రకాశితము లగుచున్నవి. చంద్రులొకముతోఁ గూడఁ గిరణములు కలిసిన పిమ్మట బయలుదేరి భూమిని జొంది బలహీనములగుచున్నవి. అంతరిక్ష దేశమందుఁ బృథివీ సూర్యప్రకాశమున తెంత ఆవరణమును గల్పించునో అంత ప్రదేశమునం దధికశీతలత్వముండును. అచ్చట సూర్యకిరణ పతనము లేకుండుటచే శీతలత్వము విస్తారముగ నుండును. చంద్రుని ప్రకాశముచేతను, సోమద్యౌషధులచేతనుఁ బృథివీ పుష్టిని గాంచుచున్నది మొదలగు విశేషములు వేదములందుఁ గలవు.

14. బాష్పీయ తత్వము

తాడిత తత్వ సంపర్కముచలన బాష్పీయతత్వ మేర్పడుచున్నది. తాడిత తత్వములేనిది బాష్పీయతత్వము శూన్యమగును. బాష్పీయతత్వముయొక్క జ్ఞానము లేనిది బాష్పీయ శకటము అర్థవయాసము మొదలగునవి సంభవింపవు. అర్థవయాసములు లోనగుప్రసంగములు పూర్వ మార్థులకుండెడివను వ్రాత లిప్పటి వారి కాశ్చర్యమును కలిగింపకమానవు. ప్రాచ్య దేశములందుఁ దయారగుచున్న విద్యుచ్ఛక్తిములు అర్థవయాసములు మొదలగునవి పాశ్చాత్య విజ్ఞానమువలన సిద్ధములగుచున్నవని మన నిశ్చయము.

కాని మన పూర్వ గ్రంథములందు వినిలములై యున్న యా విద్యజ్ఞానమును మనము గుర్రెరింగినచో మనము నట్టి నిశ్చయమును మార్చు కొనవలసియుండును.

15. అశ్వశబ్ద విచారము

అశ్వ శబ్దము యొక్క మూలవ్యుత్పత్తివలన జనించు అర్థమును తెలిసికొనవలసియున్నది. ప్రాణివాచి కాశ్వ శబ్దముతో విజ్ఞాన శబ్దము జేర్పవలయును. అపుడశ్వ తత్వము విజ్ఞాన రూపమున నిర్ణయించుట కవకాశమున్నది. ఋగ్వేదము సమస్తార్య కాతివారి కతి ప్రాచీన గ్రంథము. అక్షరణమున ఆర్య భాషాశబ్దములు సమిష్టి రూపమున ప్రాచీనతమములును, నిఘంటుప్రాయము లును నగుచున్నవి. ఆధునికులు ప్రాచీన శబ్దములయొక్క యర్థములను సరిగ్ గుర్తింపనేరకపోవుటచే ఋగ్వేద శబ్దము లన్నియు యాగికములని వచించుచున్నారు. ఆచార్యుడగు మాక్సుముల్లరు “ఋగ్వేదోక్తములగు నామవాచకము లన్నియు సంజ్ఞాసూచకములు కాని విశేష్యశబ్ద విశిష్టములు కానేరవు. ఇతర పద్యగ్రంథములగల శబ్దములిట్లు యాగికములై సౌందర్య పుష్టిని గలుగఁ జేయఁజాలవు. మరియు నీ ఋగ్వేదమునగల ప్రతిశబ్దము నాధ్యాత్మికతా పరిపూర్ణము. అశ్వశబ్దము అస్ = భక్షణే అను వాత్యువులన జనించుచున్నది. ఇది యాన చాలనాది వ్యవహార సందర్భముల జలాగ్ని వాయువుల సంవర్తముననత్యవహృత సుయ్యేను.

మహామతి చర్యసింహుడు వైదికాశ్వ శబ్దమునకుఁ దాడితము, ఆకర్షణము, తాపము అను నర్థముల వ్యవహరించెను. ఇట్టి శబ్దము గర్వర్థమునందును అజశబ్దము జన్మరహితార్థమందును ఇంద్రపదము శాసనకారి వ్యక్తార్థమునందును నుపయోగించెను. కాని యాధునికులు కిరణము, భాగలము, ఇంద్రనామక వ్యక్తి అని క్రమముగా నర్థమును గల్పించిరి. ఈ విధముననే ఋగ్వేద పదములకు మూలార్థములను స్వీకరింపక పౌరాణికులు స్థూలాధ్వానుసారముగ భాష్యములను వ్రాసిరి.

ఋగుక్రమగు నశ్వశబ్దమునకు భారవాహియగు బశ్వశబ్దమున నుపయోగించలేదు. అశ్వవిద్య, తాడితాకారమున సర్వ వ్యాపకతా విజ్ఞానార్థ సూచకముగ ఋగ్వేదమునగలదు. “అశ్వం నత్యావారవసుమ్ విదధాన్తి అగ్నిం నమోభిః” ఋ. మండ. 1. సూ. 27-1; శతపథ బ్రాహ్మణమునందు “వృషో అగ్నిః అశ్వో” ఇత్యాది సందర్భమునను పూర్వోక్తాశ్వశబ్దార్థము కలదు. మరియునొక్కఁడుగాఁ బూర్వోక్తాశ్వరథ నిర్వాణవ్యాపారము ఋగ్వేదమున వ్యక్తమగుచున్నది. “తిర్నో అశ్వినా యజతా దివేదివే పరి త్రిధాతు వృధీనీమశాయతమ్ తిస్రో నానత్యా రథ్యా పరావత. ఆత్మేవ వాతః స్వసరాణి గచ్ఛతమ్” ఋ. అష్ట. 1. అధ్యా. 3. సూ. 34. ఋ. 8. “అరిత్రం వాం దివస్సృభు తీర్థే సింధూనాం రథః ధియా యయుజ్ర ఇన్దవః॥ ఋ. అష్ట. 1. అధ్యా. 3. సూ. 46. ఋ. 8. భూమియందు, జలమందు, ఆకాశమందుఁజరించునిమిత్రము పూర్వోక్తమగుయాన మావశ్యకము. ఆ పరిత్రిధాతు వనఁగా లోహము తామ్రము, కాంస్యము ఈ మూడు విధములగు ధాతువుల ద్వారా యది సిద్ధమగును. అయ్యది “ఆత్మేవ వాతఃశ్వః” అది మనసువలె దుగ్రీతగామియై భూగోళము మధ్యను జరించును. మూడు విధములగు యానముల మధ్యలను మూడువిధములగు జలాశయములుండును. ఆ జలాశయములందు జలము సంపూర్ణముగ నుండును. అట్లుండిన యెడల ఆ యానములు మనస్సువలె మిక్కిలి ద్రుతగాములైయుండును. అగ్ని వాయుజలసంయోగమువలన రథము శీఘ్రగామి యగును. “తిస్రః క్షవః త్రిరహతి” మొదలగు మంత్రమందును నిశ్చే వర్ణంపఁబడెను. మరియు “మనోవాతో యస్మరుతో రథేష్యా వృతవ్రాతానః పృషతీరయు ర్ధ్వమ్” ఋ. అష్ట. 1. అధ్యా. 8. సూ. 35. ఋకు. 4. అను మంత్రమును బూర్వోక్తసిద్ధాంతమునే వెల్లడిచేయుచున్నది. ఈ విషయమును ఛద్రాసింహుడు తన గ్రంథమునందు ఋగ్వేదమంత్రముల కనుపాదముచేయుసందర్భమున నిట్లు వ్రాసిరి-వైజ్ఞానికులు కార్యమాచరించుట కేతావమా శ్యకమో ఆతాపమునే యావశ్యక మనెదరు. ఆతాపము (Heat) తాడితము (Electricity) ఆకర్షణము (Magnetism) ఈ త్రిగుణాన్నితమగు శక్తి గుణము ప్రధానముగ గలది. మహావ్యక్తి వర్ణము, విచారకర్తలు, శాసనకర్తలు, విజ్ఞానలోకము కార్యకారి యంత్రవిజ్ఞాన వేషలునగు పండితులు పూర్వోక్తమగు శక్తిని నుపేక్షించిరి. అట్లుపేక్షింపఁగూడదు. యజుర్వేదమునందు “సోమ మదః అగ్నిష్మత్తా, బర్హిదః సోమవాః హవిర్బుజః ఆజ్యపాః సుకాలినః యమరాజాశ్చేతి” అనుస్థంఘమున “అగ్నిష్మత్తా” అనఁగా యంత్రకారులని యర్థమును గ్రహింపవలయును. ప్రెజెంప్షిన అష్టవిధ పితరులలో నొకవిధమగు వారు యంత్రజ్ఞాన విశిష్టసంపన్న వ్యక్తులని తెలిసికొనవలసియుండును. కాబట్టి ఆర్యుల కనుపమాన యంత్రజ్ఞానమున్నదనియే సర్వవిధముల నిశ్చయింపవలసియుండును. లోకోప కారకమగు యంత్రజ్ఞానముగ* (దీని నాద్యు లుపయోగించియుండురు.)

కావ్యతీర్థ
నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి
బరంపురం

* 15A సంఖ్యగల వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమాని వారు స్వహస్తముతో లిఖించిన యీ “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యప్రతిభ”లోని చివరి వాక్యమగు “లోకోపకారకమగు యంత్రజ్ఞానముగ” ననుసంతచరకేయున్నది. తరువాతి భాగము శీఘ్రమైనది. వ.గో.కృ.

కావ్యతీర్థ
శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా - ప్రపూర్ణ”

పీఠిక

బ్రహ్మర్షి వాఙ్మయమహాధ్యక్ష డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‘అనంతా వైవేద్యా’ అన్న వాక్యం ప్రకారం వేదం అనంతమైంది. పౌరుషేయమైన దానికి దేనికైనా అంతమనేది వుండి తీరుతుంది. అపౌరుషేయ సామాన్య దేవతా వ్యవస్థలో ఆద్యంతాలకు కొన్ని సందర్భాలలో పరిమితి వున్నా అనంతమైన దానికి పౌరుషేయత్వాన్ని ఉద్ఘాటించడం యే పరిస్థితులలోనూ ప్రామాణికం కానేరదు. అనంతతత్వం యెప్పుడున్నదో అపౌరుషేయత్వం అప్పుడే వుంటుంది. మొట్టమొదట వేదం ఏకైకంగానే అవతరించగా దానిని వ్యాసమహర్షి ఋక్, యజుస్, సామ, అధర్వ వేదాలుగా నాలుగు విభాగాలుగా విభజించినట్లు అనుస్మృతమైన పురాణవాక్కు వున్నది. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో ఋగ్వేదం 21 శాఖలుగానూ, యజుర్వేదం 101 శాఖలుగానూ, సామవేదం 1000 శాఖలుగానూ, అధర్వవేదం 9 శాఖలుగానూ విస్తృతవ్యాప్తి నొందినట్లు అవి ఋషి పరంపరగా అధ్యయనం చేయబడినట్లు ఆర్షవాఙ్మయ సంప్రదాయవేత్తలు భావించడం జరిగింది. 21 శాఖలతో విస్తృతమైన ఋగ్వేదశాఖలలో ‘ఐతరేయ శాఖ’ అని పిలువబడే ఏకైకశాఖమాత్రమే ప్రస్తుతం ఉపలభ్యమానమయినది. ఈ ‘ఐతరేయశాఖ’కు ‘శాకల శాఖ’ అని ‘పౌర్ణియ శాఖ’ అని నామాంతరాలున్నాయి. 101 శాఖలతో విస్తృతమైన యజుర్వేదంలో తైత్తిరీయ-మైత్రాయణీయ-కాణ్వ-మాధ్యందిన శాఖలు నాలుగు మాత్రమే ఉపలభ్యమానమయ్యాయి. యజుర్వేదం శుక్లయజుర్వేదం కృష్ణయజుర్వేదమని రెండువేదాలుగా ఆర్షవిజ్ఞానం దృష్ట్యా విభజితంకాగా అసలు కృష్ణయజుర్వేదం వేదం కానేకాదని కృష్ణయజుర్వేదం పేరుతో సంహితా భాగం లేనేలేదని ఒక అంధవిశ్వాసం కొందరిలో పాతుకుపోయింది. మూల యజుర్వేద సంహితాభాగాన్నే ఆర్ష భగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా రెండుగా విభజించి శుక్లయజుర్వేద-కృష్ణయజుర్వేద నామాలతో పేర్కొనడం జరిగింది. సహస్ర శాఖాత్మకమైన సామవేద శాఖలలో కౌఠుమ-జైమిని-రాణాయనీయ శాఖలు మూడు లభించాయని అనేకమంది భావించారు. కౌఠుమ శాఖకు-ఛందోగశాఖ అనీ, జైమిని శాఖకు-తలవకారశాఖ అనీ, నామాంతరాలున్నట్లు కూడా భావించడం జరిగింది. ఉపలభ్య మానమైన ఈ సామవేదశాఖలను పరిశోధిస్తే కౌఠుమ-జైమినిశాఖలు రెండూ రాణాయనీయ శాఖలో అంతర్భాగాలేనని సాధికారి కంగా తేటతెల్లమైనది. ఈ విషయంగురించి నా పరిశోధనా రచన “వాఙ్మయ మహాధ్యక్షుని సామవేద విశ్వరూప ప్రదర్శన” గ్రంథంలో సప్రామాణికంగా చర్చించడం జరిగింది- సామవేద ‘వాంకార శాఖ’ ఒకటి అయిదు సంవత్సరాల క్రిందట నాకు శ్రీకాకుళంలో ఒకరు బహుశాకరించగా దానిని ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంటు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ లో భద్రపరచడం జరిగింది. కాగా సామవేద సహస్ర శాఖలలోనూ రాణాయనీయ-వాంకార శాఖలు రెండుమాత్రమే ఉపలభ్యమానమయ్యాయని మనం భావించవలసివున్నది. 9 శాఖలతో విస్తృతమైన అధర్వవేద శాఖలలో శౌనక-పిప్పలాద శాఖలు రెండు మాత్రమే లభించాయి. శౌనకశాఖను అధ్యయనం చేసినవారు వ్రేళ్లమీద లేక్కపెట్ట దగినవారు మాత్రమే భారతదేశంలో వుండగా పిప్పలాదశాఖ అధ్యయనం చేసినవారు ఒక్కరుకూడా లేరు. ఈ పిప్పలాద శాఖ తాళపత్ర గ్రంథాల రూపంలో లభించడం నున అదృష్టమనే చెప్పాలి.

వేదాలు కేవల అధ్యయన అవ్యాపన పరంపరలతో మాత్రమే పరిరక్షింపబడ్డాయనీ చాలామంది భావిస్తారు కాని అది వాస్తవం కాదు. లిపి అన్నది వేద అవతరణతోనే యేర్పడి వున్నట్లు ఉపనిషద్వేద ప్రమాణాలతో చెప్పవచ్చును.

“చతుష్కర్మపర్వా యువతిః సుషేషా ఘృతప్రతికా వయునాని వస్తే ।
తస్మాం సువర్ణా వృషణా నివేదతుర్యత్ర దేవా దధిరే భాగధేయమ్ ॥”

(ఋగ్వే. 10 మం-114సూ-3ఋక్కు)
నామాభ్యాతోపసర్గసిపాతలతోపాటు దీప్యమాన వర్ణావయవాలగురించి పేర్కొనబడినట్లున్న ఈ ఋక్కువల్ల వేదావతరణతో లిపికూడా రూపొంది పున్నదని మనం ప్రామాణికంగా భావించవలసివున్నది. కాగా వేదావతరణ ప్రారంభకాలంనుంచీ కూడా వేదం కేవలం అధ్యయన అధ్యాపన రూపాలతో మాత్రమేకాక లిపిగ్రంథస్వరూపంలో సైతం తాపత్రాడిరూపాలలో ప్రచారం పొంది భద్రపరచబడిందనికూడా మనం భావించవలసివున్నది.

వేద కాలం

మాక్సుముల్లర్ చంద్రగుప్తుని జన్మకాలం ఆధారభూతం చేసుకుని గౌతమ బుద్ధునికి పూర్వమే అంటే క్రీ.పూ. 500 సంవత్సరాలకు పూర్వమే వేదాలున్నాయని ఊహించి పేర్కొన్నాడు. వేదాలలోని వివిధ ఘట్టాలు 200 (రెండువందల) సంవత్సరాల తేదాతో ప్రారంభమై ఉంటాయని ఊహించి వేదకాలం - అంటే ఋగ్వేద ప్రారంభకాలం క్రీ.పూ. 2000-3000 సంవత్సరాల వరకూ ఉంటుందని నిర్ణయించాడు.

మాక్సుముల్లర్ వెల్లడించిన అభిప్రాయానికి విరుద్ధంగా డాక్టర్. వింటర్నిట్జ్గారు రెండువందల సంవత్సరాల తేదాకు మారుగా వెయ్యి సంవత్సరాలు మొదలు మూడువేల సంవత్సరాలవరకు - మధ్యలో 1500-2000 సంవత్సరాల సుంపుకొని అంతర్ కాలాలుగా ఊహించడానికి చాలా ఆధారాలున్నాయని పేర్కొన్నాడు.

పి. సి. సేన్ గుప్త **Chronology of Vedas** అనే తన పరిశోధనా గ్రంథంలో ఋగ్వేదంలోని ఋక్కులు ఆధారంగా గణితశాస్త్రానుగుణంగా నిర్ణయించడానికి ప్రయత్నం చేశాడు.

“అథర్వణా యశ్వినా దధీచే ల్యవ్యం శిరః ప్రత్యైరయతమ్ ।

స వాం ఘధు ప్ర వోచద్యతాయన్ త్వాష్ట్రం యద్ దస్రావపి కక్ష్యం వామ్ ॥”

(ఋగ్వే : 1 మం-117సూ-22ఋక్కు)

ఈ ఋక్కుకు “అథర్వణుని పుత్రుడైన దధీచి శిరస్సును తొలగించి అశ్వశిరస్సును అశ్వినీదేవత లతికించడంవల్ల దధీచి అను తొలుత మాట ఇచ్చిన విధంగా మహర్షి త్వష్టనుంచి తాను తెలుసుకున్న వసంత విద్యను అశ్వినీదేవతలకు ఉపదేశించాడు” అని అర్థమని శ్రీ సేన్ గుప్త భావించి వేదాలలో పేర్కొనబడిన వసంతకాల మాసముల నామములైన మధు, మాధవి శబ్దముల ననుసరించి వేదకాలాన్ని ఊహించడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. మేషరాశిలో సూర్యుని అక్షాంశ సగటుగతి క్రీ.శ. 1984వ సంవత్సరం నాటికి 3,084 సంవత్సరాలపుతాయని క్రీ. శ. 1931వ సంవత్సరం నాటికి ఈ సూర్యమండలం అక్షాంశ లంబరేఖ సగటుగతి ననుసరించి కిరి, 41', 50" + 40°, 50', 44" = 81°, 31', 38" అని లెక్కకట్టి సూర్య సంబంధ గమన పరివర్తనాన్ని గుర్తిస్తే 5,925 సంవత్సరాలు గతించి ఉంటాయని దీనిప్రకారం వేదకాలం క్రీ. పూ. 3,995 సంవత్సరాలనికూడా సేన్ గుప్త పేర్కొన్నాడు.

“ఉభా దేవా దివి స్ఫురేశేంద్రవాయూ హవామహేః అస్య సోమస్య పీతయే॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 23 సూ-2 ఋక్కు)

“అహస్నుహం పర్వతే శిశ్రియాణం త్వష్టోస్మై వజ్రం స్వర్ణం తతక్ష ।

వాశ్రా ఇవ ధేనవః స్యన్దమానా అజ్ఞః సముద్రమవ జగ్మురాపః॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 32 సూ-2 ఋక్కు)

ఈ ఋక్కుల ననుసరించి దేవేంద్రుడు వేసాకాలంలో వృత్రసంహారడైన మఘానుడుగా నూరాడన్న భావాన్ని గ్రహించి ఈ మార్పు వేదకాలంలో సూర్యగమనానుసారంగా ఉదయించే మఘానక్షత్రంతో జరుగుతుంది కాబట్టి సూర్యగమనానుసారంగా మఘానక్షత్ర అక్షాంశరేఖను గణిస్తే 6,100 సంవత్సరాల అంతరమేర్పడుతుందికాబట్టి ఈ ఋక్కులు విరచించబడిన కాలం క్రీ. పూ. 4,170 సంవత్సరాలని శ్రీ సేన్ గుప్త అభిప్రాయపడ్డారు.

సూర్యుని గమనాన్ని అనుసరించి లుబ్ధక నక్షత్ర DOGSTAR గమనాన్నిబట్టి వామదేవుడు ఋషిగా ఉన్న ఈ క్రింది ఋక్కు క్రీ. పూ. 2,760 సంవత్సరాల నాటిదని శ్రీ సేన్ గుప్త అభిప్రాయం వెల్లడించారు.

“అగ్నిం చూతం ప్రతి యదబ్రవీతనాళ్వః కర్తౌర్వరథ ఉతేహ కర్తవ్యః।

ధేనుః కర్తవ్యయువశా కర్తవ్యద్వారాని భారతసు మః కృత్యేజుసి॥

(ఋగ్వేద: 1 మం - 161 సూ-8 ఋక్కు)

భారతగాథ ఆధారంగా ఇంద్రుడు రాక్షసులతో యుద్ధంచేసి భాద్రపదమాస శుక్లపక్ష ద్వాదశి శ్రవణా నక్షత్రంలో విజయం సంపాదించాడు కాబట్టి దీనికి పూర్వకాలమైన క్రీ. పూ. 4,900 సంవత్సరాలు వేదకాలం కావచ్చునని శ్రీ సేన్ గుప్త గారు అభిప్రాయ పడ్డారు. అంతేకాదు.

“త్యం గోత్రమజ్ఞోభ్యోఽవృణోరహో తాత్రయే శతదురేషు గాతువిత్।

సనేన విద్విషుదాయావహో వస్వా జావప్రిం వావసానస్య సర్తయన్॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 51 సూ-8 ఋక్కు)

“ఋభుర్వరాయ సంశితాతు సాతిన సమర్థజిద్వాజో అస్మాగ్ం అవిష్టు।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతా మదితిః సింధుః వృథివీ ఉతద్యౌః॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 111 సూ-5 ఋక్కు)

“యువంరేభం పరిషూతేరువ్యథో హిమేన ఘర్మం పరితప్తమత్రయే।

యజువం సయోరవసం పివ్యథుర్గవి ప్రదీర్ఘేణ వందనస్తాయహా॥”

(ఋగ్వేద: 1 మం - 119 సూ-6 ఋక్కు)

అన్న ఋగ్వేదంలోని ఋక్కుల సాధారణేసుకొని సూర్యగ్రహణాన్నిగురించి సూర్యా తపానికి ఓర్పుకొనలేక కరిగిపోతున్న హిమాలయాల చాటున అత్రిమహర్షి దాక్కున్న విషయాన్ని పేర్కొంటూ ఇటువంటి హిమాలయాతపవరిస్థితి తూర్పున సూర్యుడు మేషరాశిలో ఉదయించే కాలంలోనే జరుగుతుందని భావించి ఈ సమయం క్రీ. పూ. 4,000 సంవత్సరాలు ఋగ్వేద కాలమని నిర్ణయించాడు.

శ్రీ వి. వి. కేటార్ ఋగ్వేదకాలం గురించి ప్రస్తావిస్తూ ‘తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణం’లో ఉన్న 3-4-1-5 సూక్తాలను బట్టి ‘లిష్య’ (పుష్యమి) నక్షత్రానికి ఎదురుగా ఉండి దానిని మరుగుపరుస్తున్న గురుగ్రహ వ్యవస్థను వర్ణించడాన్నిబట్టి క్రీ. పూ. 4,650 సంవత్సరాలు అయివుంటుందని పేర్కొన్నాడు.

భగోశ శాస్త్రాలను దృష్టిలోపెట్టుకొని బాలగంగాధరతిలక్ - జాకోబ్ సంతి పరిశోధకులు వేదకాలం క్రీ. పూ. 4500 సంవత్సరాలకు పూర్వమేనని అభిప్రాయపడ్డారు.

మరికొంతమంది చరిత్ర పరిశోధకులు మహాభారతాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని వేదకాల నిర్ణయాన్ని చేయాలని ప్రయత్నించారు. భారత యుద్ధకాలంలో ఉత్తర గర్భంలో వున్న పరీక్షిత్తుకు మగధదేశమహాబాల్లన నందుని పట్టాభిషేక కాలానికి మధ్య 1500

సంవత్సరాలకాలం గడిచిపోయిందని కాశ్మీర్ రాజుల చరిత్రగ్రంథమైన 'రాజతరంగిణి' పేర్కొంటున్నది. నందుని పట్టాభిషేక క్రీ.పూ. 425 సంవత్సరంలో జరిగిందని చరిత్రకారులు నిర్ణయించారు. కాబట్టి పరీక్షితు జననం $1500 + 425 = 1925$ క్రీస్తు పూర్వపు సంవత్సరాలవుతాయి. భారతకాలం ఇప్పటికి $1925 + 1950 = 3905$ సంవత్సరాదింపుతాయి. కాగా భారత కాలాని పూర్వం రాముని కాలం 500 సంవత్సరాలని-సూత్రకాలం రామునికాలంకంటే 500 సంవత్సరాలకు పూర్వమని-బ్రాహ్మణాలకాల సూత్రకాలంకంటే వెయ్యి సంవత్సరాలు పూర్వమని-బ్రాహ్మణాలకాలంకంటే వెయ్యి సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలావిర్భవించాయ ఊహించి $3905 + 3000 = 6905$ అని కొందరభిప్రాయపడ్డారు.

భారత యుద్ధానంతరం కలియుగం ప్రారంభమైనదని కలియుగం ప్రారంభమై 5080 సంవత్సరాలు ఇప్పటికిగడిచాయ $5080 + 3000 = 8080$ సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలవతరించాయని మరికొందరభిప్రాయపడ్డారు. కాని పైన ఉటంకించబడి సూత్ర బ్రాహ్మణాల కాల వ్యవధిని సప్రామాణికంగా పొడిగించే అవకాశం ఉన్నదని మరికొందరు ఋగ్వేదకాలం క్రీ. పూ. 10,00 సంవత్సరాలనుండి 25,000 సంవత్సరాలవరకు వెనుకకు తీసుకొని పోవచ్చునని కొందరు పరిశోధకులు భావించారు.

ధీరేంద్రనాథ మహాపాధ్యాయగారు వేదకాలంగురించి భగోళశాస్త్రరీత్యా క్రీ.పూ. 30,000 సంవత్సరాలని నిర్ణయించా ఋగ్వేదం పదవ మండలంలోని 81వ సూక్తంలోవున్న పృథ్వికపి ఋక్కుసుబద్ధి వసంతఋతు సంబంధమైన విషువ సంక్రాంతి మృగశిరా నక్షత్రంలో ఉన్నట్లు పల్లించబడిందని కాగా వసంత విషువత్ కాలమంటే మృగశిరా నక్షత్రంలో రాశీవగల సమానంగా ఉండేరోజు క్రీ.పూ. 30,000 సంవత్సరాలకు ముందు ఏర్పడిందని తెక్కలుకట్టి శ్రీ ధీరేంద్రనాథ మహాపాధ్యాయగారు వసంత విషువత్సంక్రాంతిని దృష్టిలో పెట్టుకుని నిర్ణయించారు.

క్రీ.పూ. 2000 సంవత్సరాలనాడు ఆర్యులు భారతదేశానికి వలస వచ్చారని కొందరు చారిత్రక పరిశోధకులు భావించి దృష్ట్యా వేదకాల నిర్ణయాన్ని చేయ సమకట్టారు. "ఇటువంటి ఊహలమీద ఆధారపడి వేదకాల నిర్ణయం చేసేటట్లయితే ఎవరి ఇక్క వచ్చినట్లు వారు క్రీ.పూ. '0' నుండి '500' సంవత్సరాలవరకు కూడా తీసుకొనివెళ్ళవచ్చు" నని కాగా ఈ చరిత్ర పరిశోధక ఊహలు అప్రామాణికాలని డాక్టర్. విందర్నిట్లు చాలా తేలికగా త్రోసిపుచ్చారు.

మరికొందరు పరిశోధకులు భగోళదర్శనలు ఆధారంగా వేదకాలాన్ని నిర్ణయించాలని ప్రయత్నం చేశారు. ఋగ్వేదంలో కొన్ని ఋక్కులలో దక్షిణ భారతదేశాన్ని వంజాయి, కాశ్మీరు, గాంధార దేశాలనుంచి వేరుచేస్తూ దక్షిణ మహా సముద్రాన్ని అరేబియ సముద్రంతో బంగాళాఖాతం కలుపుతున్న సముద్రపు పాయ ఒకటి ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నదని ఈసముద్రపుపాయ కొన్ని సంవత్సరాలుగా గంగామైదానాలలో పరి వ్యాప్తి చెంది ఉన్నదని భగోళ శాస్త్రజ్ఞుడైన శ్రీ వాడియా పేర్కొన్నారు.

ఇప్పటికి 50,000 సంవత్సరాలనుంచీ 25,000 సంవత్సరాలవరకూవున్న భారతదేశ పటాన్ని H.G.WELLS రూపొంది తారు. ఈపటంలో పైన ఉటంకించబడిన సముద్రపుపాయ స్పష్టంగా చిత్రీకరించబడింది. కాగా ఋగ్వేదపు ఋక్కులు కనీసంక్రీ. ప 25,000 సంవత్సరాలనాటివని చెప్పవచ్చునని అభిప్రాయపడ్డారు. గంగాప్రాంతంలోవున్న ఈ సముద్రపుపాయ క్రమంగా ఇంకీ ఎ ర్చియి గంగామైదానంగా మారిపోయిందని ఇదే ఆర్యుల సంస్కృతీ నాగరికతలకు ఆలవాలమని మరికొందరు పరిశోధకులు భావించా

కొందరు భూగర్భ శాస్త్రవేత్తలు ఇప్పటికి 2,00,000 సంవత్సరాలకు పూర్వం హిమయుగకాలమని- ఈ హిమయుగకాలా, 50,000 సంవత్సరాలకు పూర్వమే అంటే 2,50,000 సంవత్సరాలకు పూర్వమే ఋగ్వేదం అవతరించిందని అభిప్రాయపడ్డారు.

అయితే పాశ్చాత్య భూగర్భశాస్త్రవేత్తలు మాత్రం మానవ జనన అభివృద్ధి క్రమ పరిణామ పరిశీలనతో హిమయుగా పూర్వం మానవులుండడం అనంభవమని కాగా మానవజాతి హిమయుగంలో అవతరించి ఉంటుందని కొందరు పేర్కొన్నారు. అ: భార ఋగ్వేదంలో ఈ క్రింది ఋక్కులలో హిమయుగవర్తన ఉన్నట్లు వారు భావించారు.

ఏమిట్టే అన్య ఏర్వన్య పూరయః పురో యదింద్ర కారదీరవారిరః సాసహానో అవారిరః ।

కానస్తమింద్ర మర్తమయజ్ఞం శవసన్వతే ।

మహిమముష్టాః పృథివీమిమా ఆపో మందసాన ఇమా అమా॥

(ఋగ్వేదః 1మం-131సూ-4ఋక్కు)

“అధ్వర్యవోఽప ఇతా సముద్రమహం సహతం హవిషాయజన్యమ్ ।

స వో వదదూప్యమద్యా సుహృతం తస్మై సోమం మధుమంతం సునోత ॥

(ఋగ్వే : 10మం-80సూ-8ఋక్కు)

“యో అనిధో దీవయదప్స్వం వ్రత్యం విప్రాస ఈతే అధ్వరేషు ।

అపాం సపాన్మధుమతీరహో దా యాభిరింద్రో వాచ్యధే వీర్యాయ” ॥

(ఋగ్వే : 10 మం-80సూ-4ఋక్కు)

“భీభత్సూనాం సయుజం హంసమాహరపాం దివ్యానాం సఖ్యే చరంతం ।

అనుషుభమను చర్హ్యర్యమాణమింద్రం నిచిక్కుః కవయో మసీషా” ॥

(ఋగ్వే : 10మం-124సూ-9ఋక్కు)

వాతస్యాశ్వో వాయోః సఖాఽధో దేవేషితో మునిః ।

ఉభౌ సముద్రావాక్షేతి యశ్చ పూర్వ ఉతాపరః ।

(ఋగ్వే .10మం-189సూ-5ఋక్కు)

ప్రళయంనుంచీ మంచునుంచీ వివిధ ప్రాణికోటిని సంరక్షించడానికై తండ్రియైన ‘జీమా’ ఒక కందకాన్ని త్రవ్వినట్లుగా పర్షియన్ మతగ్రంథమైన “జెండు అవెస్తా” గ్రంథంలో పేర్కొనడం జరిగింది. జెండు అవెస్తా గ్రంథంకంటే ఋగ్వేదం చాలా ప్రాచీనకాలపు గ్రంథమని అందరూ నిర్ణయించగా ఆమోదించారు.

గ్రీకు చరిత్రానుసారంగా పర్షియన్ రాజైన ZERVES క్రీ.పూ. 480వ సంవత్సరంలో ఉన్నాడని ఈ ZERVES గ్రీకుల మీద దండయాత్ర చేశాడని ఈ దాడికి పూర్వమే 6000 సంవత్సరాల క్రిందట పర్షియన్ మతగ్రంథమైన ‘జెండు అవెస్తా’ గ్రంథం కర్త అయిన జోరాస్టర్ జీవించాడని తెలుస్తున్నది. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇప్పటికి $6000 + 480 + 1980 = 8,460$ సంవత్సరాలకు పూర్వం జోరాస్టర్ జీవించినట్లు దృఢంగా చెప్పవచ్చును. దీనికి అతి ప్రాచీనకాలమైన హిమయంగంలో ‘జీమా’ నివసించి ఉండవచ్చును. ఆకాలం 10,000 లేదా 30,000 లేదా 80,000 సంవత్సరాలయి ఉండవచ్చునని విభిన్నమయిన అభిప్రాయాలు తొంగి చూచాయి. ఋగ్వేదంలో వర్ణింపబడిన హిమయంగ వర్తన ఈ సంవత్సరాలకంటే చాలా ప్రాచీనమైనదని కొందరభిప్రాయపడ్డారు. దీని కనుగుణంగా పాశ్చాత్య భూగర్భ శాస్త్రవేత్తలు రెండు హిమయంగాలు గడిచినట్లు గుర్తించిన విషయాన్ని కొందరు ఎత్తి చూపుతున్నారు. అమెరికా భూగర్భ శాస్త్రవేత్తల సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇప్పటికి నాలుగు హిమయంగాలు గడిచినట్లు వూహించబడుతున్నది. ఏదీ యేమైనా ప్రథమ హిమయంగ కాలమైన 80,000 సంవత్సరాలకు అతి ప్రాచీనకాలంలోనే వేదాలున్నాయని కొందరు భావిస్తున్నారు.

హిమయంగాల మధ్య ఉంగ్గండులోని ‘ససెక్సు’ లో (PILT-DOWN) శిలాయంగంలోని మానవుడు సంపదించిన ప్రదేశాలలో లభించిన పుర్రెల ఎముకలనుబట్టి ప్రాచీన మానవుని జీవితకాలం 50,000 సంవత్సరాలని కొందరు భావించారు. యూరప్ ఖండంలోని ప్రాచీన మానవుని కాలం 2,00,000 సంవత్సరాలకు పూర్వపుదేసని కొందరు వైజ్ఞానికులు భావించారు. ఆనాటి మానవుడు గుహా నివాసం చేస్తూ వేటాడడం వివిధ ఆదనరాలలో అగ్నిని వినియోగించడం కూడా బాగా తెలిసిన వాడేనని ఈ వైజ్ఞానికులభిప్రాయపడ్డారు. “శిలాయంగపు మానవుడిని త్రోసిపుచ్చిన మొట్టమొదటి మానవుడు హిమయంగంలోనే ఉన్నాడని అప్పటినుంచి క్రమంగా మొక్కలు పెంచుకోవడానికి వ్యవసాయాది కార్యక్రమాలు నిర్వహించడానికి సరియైన వనరులు యేర్పడి ఉన్నాయని హెచ్. జి. వెల్స్ (H. G. WELLS) అభిప్రాయపడ్డారు.

కృతయుగంలో మానవులు దేశద్రిమ్మరులుగా ఉన్నారని ‘ఐతరేయ బ్రాహ్మణం’ పేర్కొంటున్నట్లు కొందరు విమర్శకులు భావించారు. ఆ కాలంలో సుమేరువు (మేరుపర్వతం) ప్రాంతంలో అంటే ఉత్తర ద్రువ ప్రాంతంలో అతిగా మంచుకప్పి ఉండడం చేత ఆ ప్రాంతాన్ని ఆర్యులు విడిచిపెట్టి ప్రాచీన ఆర్యావర్తంలోని గంగాతీర ప్రాంతాలలో సారవంతమైన మైదానాలలో తమ స్థిర

నివాసం ఏర్పరచుకొన్నట్లు కొందరు పరిశోధకులు పేర్కొన్నారు. మేరుపర్వత ప్రాంతంలోని ఆర్యులు రెండుతెగలుగా విడిపో ఒక తెగవారు యూరప్ ప్రాంతానికి వెళ్ళగా రెండవతెగవారు సింధులోయవై పు వచ్చినట్లు కనపడుతున్నదని ఈ రెండుపర్గాలవా తరలిన కాలం క్రీ.పూ. 25,000 సంవత్సరాలకు అతిప్రాచీన కాలపుదేనని కొందరు విమర్శకులు భావించారు.

ఈ వాదాలన్నీ ఈ విధంగా వుండగా కె.ఎస్. రామస్వామిశాస్త్రివంటివారు వేదకాలం క్రీ. పూ. 6,000 సంవత్సరాః మొదలు 10,000 సంవత్సరాలవరకూ అయివుండవచ్చునని తమ అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు.

శ్రీసేన్ గుప్త శ్రీ కేటార్ గార్లు ఖగోళశాస్త్రరీత్యా పేర్కొన్న వేదకాల నిర్ణయాలు పరమప్రామాణికాలుగా భావించడానికి వీ లేదు. రాశిచక్రంలో సూర్యునిగతి ఏకైక ఆవృత్తికి సంబంధించిందికాదు. అందువల్ల సూర్యసంబంధగమన పరివర్తనాన్నిబట్టి వే కాల నిర్ణయంచేయడం ప్రామాణికం కానేరదు. మేషరాశిలో సూర్యుని అక్షాంశ సగటుగతిగురించి లెక్కలు కట్టడానికి సూర్యు ఒక్కసారి మాత్రమే అక్షాంశగతిని పొందుతాడని కాదుగదా! ఈ సూర్య సంబంధగమన పరివర్తనం యెన్నెన్నిసార్లు జరిగిందో చెప్పలేం కదా! దేవేంద్రుడు వేసాకాలంలో వృత్రసంహర్షణన మఘానుడుగా మారాడనేభావం గ్రహించినా ఈ మఘానుడుగా మార మనేది ఏకైక పర్యాయానికి బద్ధంకాకుండా చక్రనేమిక్రమంలో అనే పర్యాయాలు జరుగుతూనే వుంటుంది కాబట్టి శ్రీ సేన్ గు అంచనాప్రకారం క్రీ. పూ. 4170 సంవత్సరాలని పేర్కొనడం ప్రామాణికం కానేరదు. భారతగాథ ఆధారంగా ఇంద్రుడు భాద్రప శుక్ల ద్వాదశి శ్రవణా నక్షత్రంలో రాక్షసులతో యుద్ధంచేసి విజయం సంపాదించి వుండవచ్చుగాని ఇది వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ డదు. ఇంద్రు డొకడేకాదు గదా! ఒక్క ఇంద్రుడు మాత్రమే రాక్షసులతో యుద్ధం చేయలేదుకదా! అదేవిధంగా శ్రవణా నక్షత్ర యుక్తమైన భాద్రపద శుక్ల ద్వాదశి ఒకే పర్యాయం రావాలని కూడా లేదు. ఈ అసంత కాలగమనంలో చక్రనేమిక్రమంలో ఎన్ని పర్యాయాలైనా రావచ్చును. అందువల్ల యిది కూడా వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ్పడుతుందనుకొనడం పొరపాటు.

తిష్య (పుష్యమి) నక్షత్రానికి ఎదురుగావుండి దానిని మరుగుపరుస్తున్న గురుగ్రహ వ్యవస్థనుబట్టి వేదకాలాన్ని నిర్ణయించ డానికి వీలులేదు. గురుగ్రహం సృష్టిప్రారంభమైన తరువాత పుష్యమినక్షత్రానికి ఎదురుగా వుండడమనేది ఒక్కసారే జరగలేదు. ఎన్నవసారి పుష్యమినక్షత్రానికి ఎదురుగా గురుగ్రహంవుందో వేదర్షి వర్ణించివుంటే అది వేదకాల నిర్ణయానికి తోడ్పడి వుండేది. ఆ విధంగా వేదర్షి వర్ణించలేదుకాబట్టి ఈ అసంతకాలగమనంలో గురుగ్రహం ఎన్నిసార్లయినా పుష్యమికి ఎదురుగా చక్రనేమి క్రమంలో తన చలనాన్నిబట్టి నిలువవచ్చునుకాబట్టి యిది వేదకాల ప్రాచీనతా నిర్ణయానికి తోడ్పడదు. వసంతఋతు సంబంధమైన విషువత్ సంక్రాంతి మృగశిరా నక్షత్రంలో వున్నట్లు ఋగ్వేదం 10 వ మండలంలోని 81 వ సూక్తంలోవున్న వృషాకపి ఋక్కునుబట్టి క్రీ. పూ. 80,000 సంవత్సరాలకు పూర్వం వేదాలవతరించాయని ధీరేంద్రనాథ మహాపాథ్యాయ పేర్కొన్న విషయం కూడా ప్రామా ణికం కాదు. వసంత విషువత్తు చక్రనేమి క్రమంలో 72 సంవత్సరాలకు ఒక డిగ్రీవంతున వెనుకపడుతూ (ఏడాదికి $50 \frac{1}{4}$ వికలలు) 25,920 సంవత్సరాలకు తిరిగి యథాస్థానాన్ని జేరుకొనే వుంటుంది. అందువల్ల మృగశిరా నక్షత్రంలో విషువత్ సంక్రాంతి క్రీ. పూ. 80,000 సంవత్సరాలనాడే వుందని మనం భావించనవసరంలేదు. ఈ మృగశిరా విషువత్ సంక్రాంతి క్రీ. పూ. 55,920 సంవత్సరాల నాటిదీ కావచ్చు, 81, 840 సంవత్సరాల నాటిదీకావచ్చు, 1,07,760 సంవత్సరాల నాటిదీకావచ్చు. అంతకు పూర్వపు కాలపుది ఎప్పటిదైనా కావచ్చు. ఖగోళశాస్త్రాలనుబట్టి ఈ అవకతవకలతోకూడిన నిర్ణయాలు చేయడంచేతనే భూగర్భశాస్త్రవేత్తల వేదకాల నిర్ణయానికి వీరి నిర్ణయానికి 2,50,000 సంవత్సరాల తేడాతో కూడిన అగాధం యేర్పడింది.

ఈ క్రింది ఋక్కులలో శతహేమంతాలు శతశరత్తుల ప్రసక్తి వుండడంవల్ల ఆయా ఋతువులు విభిన్నదశలలో చెల్ల మానంతో వుండడంవల్ల అవి తొలి ఋతువులుగా భావింపబడి వర్ణింపబడ్డాయని కొందరు విమర్శకులు భావించారు. ఇది సరికాదు.

“అర్వద్విరగ్నే అర్వతో నృభిర్నృగాన్ పీరై ర్విరాన్ వనుయామా త్యోతాః|

ఈశానానః పితృవి తస్య రాయో విసూరయః శతహిమా నో అశ్యః||

(ఋగ్వే: 1 మం.-13 సూ.-2 ఋక్కు)

శతమిన్ను శరదో ఆని దేవా యత్రా నశ్చక్రా జరసం తనూనామ్.

పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తోః॥

(ఋగ్వే: 1 మం-89 సూ-9 ఋక్కు)

ఈ ఋక్కులలో సామాన్య దృష్టితో శత హేమంతాలు శతశరత్తులు అనేపదాలు నూరు నూరు సంవత్సరాలకు సాంకేతికాలుగా పేర్కొనబడ్డాయేకాని వేరుకాదు. వసంత విషువత్ చలనంవల్ల చైత్రమాసం చక్రనేమిక్రమంలో క్రమానుగతంగా ఒకదానివెంట ఒకటిగా అన్ని ఋతువులలోనూ వస్తుంది. అది కూడా ఋతు ప్రారంభం మాత్రమే అవ్వాలని ఎక్కడాలేదు. తొలి చంద్ర అంత్య దశలు కాని వాటి పూర్వాపరదశలు కాని ఏదైనా చైత్ర శుద్ధ పాడ్యమి కావచ్చును. అయినప్పుడు చైత్రమాసంలో హేమంత ఋతుపూ శరదృతుపూ రావడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అయితే ఈ ఋక్కులలో శత హేమంతాలు శతశరత్తులను పేర్కొనడం కేవల శత సంవత్సర నిర్దేశకాలుగానే కాని ఉగాది నిర్దేశకాలుగా మాత్రంకాదు. శత హేమంతములు శతశరత్తులు అనడంలో ఆశీర్వచన దృష్టి వుండన్నా అది ఉగాది నిర్దేశకత్వాన్ని ప్రస్తావించదు. ఒకవేళ ఆశీర్వచనంలో ఋతు నిర్దేశించేసినా అది ఆశీర్వచన ఋతుకాల నిర్దేశకం అవుతుందేకాని ఉగాది నిర్దేశకం కాదు. ఎవరు ఆశీర్వదించినా ఆశీర్వదిస్తున్నకాలంనుంచీ నూరు సంవత్సరాలు జీవించాలనే ఆశీర్వదిస్తారు కాని ఉగాదినుంచి నూరు సంవత్సరాలు జీవించవలసిందని ఆశీర్వదించరు గదా! అందువల్ల ఈ శత హేమంత శత శరత్తుల ప్రస్తావన చైత్రశుద్ధపాడ్యమి నిర్దేశకం కానేరదు. ఈ దృష్ట్యా చైత్రమాసంలో హేమంత ఋతువునూ శరదృతువునూ దృష్టిలోపెట్టుకుని వసంత విషువత్ చలనస్థితిని గుర్తించి వేదకాల నిర్ణయించేయడం సాహసమే అవుతుంది. ఈ ఋతు వ్యవస్థ కూడా ఒక ఆవృత్తితో నిలిచిపోయేది కాదుగదా! కాగా శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో వేదాలకు కాలనిర్ణయం చెయ్యగలమనే దృష్టి శాస్త్రీయ మైనదిగా నిలవడం కష్టం. అందువల్ల సృష్టి వ్యవస్థను దృష్టిలో పెట్టుకుని సృష్టి ప్రారంభదశలో వేదాలను అర్వదృక్కుతో ద్రష్టలుగా అతిప్రాచీన కాలంలో వేదర్థులు గుర్తించారని చెప్పవలసి వుంటుంది.

తొలి ఋషి యెవరు ?

అసంతమైన వేదానికి వాస్తవానికి ఆద్యంతాలనేవి వుండవు. వేదం అసంతమైనపుడు యిది ఆది యిది అంతం అని చెప్పే అవకాశం వుండదు. అయితే ఉపలభ్యమానమైన వేదభాగంలో అష్టక-ఆఞ్ఞాయ-మండల-అనువాక-సూక్తాది భేదాలతో ఆద్యంతాలను సంప్రదాయసిద్ధంగా కేవలం గ్రంథ అభ్యయన వ్యవస్థను దృష్టిలో పెట్టుకుని మన ప్రాచీనలేగ్గురచారు. ఈ దృష్ట్యా ఋగ్వేదంలో తొలి సూక్తానికి “మధుచ్ఛందా చైశ్వా మిత్రః” అని “విశ్వామిత్రుని కుమారుడు మధుచ్ఛందుడు” తొలి ఋషిగా అగ్నిసూక్తద్రష్టగా సంప్రదాయ సిద్ధంగా పేర్కొనడం ఆరుగుతున్నది. వాస్తవానికి వేదర్థులలో విశ్వామిత్రుడు తొలి ఋషి కానేకాదు. అయినప్పుడు విశ్వామిత్రుని పుత్రుడైన మధుచ్ఛందుడు తొలి ఋషి అనుకొనడం మరొకటి కాగలదు. నిజానికి విశ్వామిత్రనామకులైన ఋషులు అనేకమంది వేదకాలంలోనూ-బ్రాహ్మణాలకు పూర్వకాలంలోనూ-పురాణాల కాలంలోనూ విభిన్నులుగా వున్నారు. లోతుగా పరిశీలిస్తే సప్తఋషులలో పేర్కొనబడిన విశ్వామిత్రునికి మిగిలిన విశ్వామిత్రులకూ సంబంధమున్నట్లు కనపడదు. గాధిపుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడొకడు-ప్రగాధపుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడు మరొకడు-అమదగ్ని పుత్రుడైన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు-విభిన్నులైన ముగ్గురు విశ్వామిత్రులు వేదర్థులుగా కనిపిస్తున్నారు. గాంధుని గురువుగా వుండి మాధవిని భార్యగా స్వీకరించిన ఇశ్వాకు కాలంలోని విశ్వామిత్రుడొకడు-గాంధునికి తండ్రియైన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు వున్నారు. త్రిశంకు, హరిశ్చంద్రుల కాలంలోని విశ్వామిత్రుడొకడు-మేనక ద్వారా శకుంతలనుకన్న విశ్వామిత్రుడు మరొకడు-అంబరీషుని కాలంలో వున్న విశ్వామిత్రుడొకడు-తన తపస్సుకు భంగం కలిగించ దానికి వచ్చిన దేవవేళ్య రంభను శిలయై పడివుండవలసిందని శపించిన విశ్వామిత్రుడొకడు వున్నారు. దశరథుని కాలంలో వుండి రామలక్ష్మణులకు అశ్రుశస్త్రాది వేదవిద్యలను నేర్పిన విశ్వామిత్రుడు వేరొకడు-బల, ఆతిబల పండి వేదవిద్యలు తెలియక ఆహారం ఉపలభ్యంకాని దశలో కుక్కమాంసంసైతం భక్షించిన విశ్వామిత్రుడు కూడా వేరొకడున్నాడు. రాక్షసులను సమర్థిస్తూ అవసరమైతే రాక్షసులను సృష్టిస్తూ దేవ యజ్ఞయాగాది కర్మలకు విరోధిగా నిలిచిన విశ్వామిత్రుడుకూడా వున్నాడు. వందమంది పుత్రులు కలిగి శునశ్శేపుణ్ణి కాపాడిన విశ్వామిత్రుడు వేద విశ్వామిత్రుడు కాదు. త్రిశంకు-హరిశ్చంద్రుల కాలంలోనివాడుకాని అంబరీషుని

కాలంలోనివాడుకాని అయివుంటాడు. శ్రీశంకు-హరిశ్చంద్రులు-అంబరీషుడు వేదకాలంలోని వారుకారు. అందువలన వేద పున్న విశ్వామిత్రునికి మధుచ్ఛందుడనే పుత్రుడున్నట్లు కనపడదు. విశ్వామిత్ర మధుచ్ఛందాది పుత్రులకు తదితర పు కునశ్శేపునికి సంబంధించిన కథ వేద విశ్వామిత్రునికి సంబంధించింది కానేరదు. వేదవిజ్ఞానాన్ని తోతుగా పరిశీలిస్తే నా గాని పటహింసతోకాని కూడిన యజ్ఞాలు వేదకాలంలో వున్నట్లు కనపడదు. మానూలుగా “మధుచ్ఛందా వై శ్వామిత్రః కొన్ని సూక్తాలకు విశ్వామిత్ర పుత్రుడైన మధుచ్ఛందసుడు ఋషిగా సంప్రదాయసిద్ధంగా పేర్కొనడం జరుగుతున్నది. మధుచ్ఛంద శబ్దం సకారాంత పదంగా ఉపయోగించబడినా అనంతరకాలంలో ఆకారాంత పులింగ పదంగానూ-మధుచ్ఛంద ఆకారాంత పులింగపదంగా కూడా ప్రయోగితమయ్యాయి. తెలుగులో సకారాంతపదం ప్రాతిపదిక అయినా మధుచ్ఛందసుడు చ్ఛందుడు రెండురూపాలూ అవుతాయి. ఆకారంత పులింగ పదాలయిన మధుచ్ఛందస-మధుచ్ఛంద శబ్దాలమీద కూడా యీ రూపొందుతాయి. సాంతపద ప్రాతిపదికగా మధుచ్ఛందస్సు రూపంగా కూడా లేకపోలేదు. అయితే శ్రీ నేమాని వేంకట నరసిం గారు మాత్రం మధుచ్ఛంద ఋషి నామాన్ని పేర్కొనడంలో ‘మధుచ్ఛందసుడు’ రూపమేకాక “మధుచ్ఛందుడు” రూప: “మధుచ్ఛందసుడు, మధుచ్ఛందుసుడు మధుచ్ఛందుసుడు”రూపాలు కూడా ప్రయోగించారు. అందువల్ల ఈ మధుచ్ఛంద శబ్దం సంస్కృతమూల ప్రతులలో వివిధ రూపాంతరాలలో వున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. వాస్తవానికి కొన్ని వ్రాచిన ఋగ్వేద వ్రాతప్ర “మధుచ్ఛందా-వై-శ్వామిత్రః” అన్నచాతం కనిపిస్తున్నది. మరికొన్ని ప్రతులలో ‘శ్వామిత్రాః’ అనికూడా కనిపిస్తున్నది. అప్పు నూ క్తద్రష్టలు “మధుడు-ఛందుడు-శ్వామిత్రుడనే ఋషులుగా పేర్కొన్నట్లు కాగలదు. వ్రాతలో పొరపాటుగా భావించినా శ్వా పుత్రులు మధుచ్ఛందులని కూడా భావించడానికి అవకాశం వున్నది. ‘వై’ అనేది అనేక సందర్భాలలో ‘చ’-‘తు’ అన్న అ ప్రయుక్తం కాకపోలేదు. అదేవిధంగా మధుచ్ఛందా-వై-అని ‘వై’ని ప్రయోగించగా దానిని ‘శ్వామిత్ర’ శబ్దంతో కలిపి వై శా శబ్దంగా భావింపబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. పక్షాంతరంలో మధు-ఛంద-వైశ్వ (విశ్వఋషి కుమారుడు)-మిత్రఋషులు నలుగురూ ఆయాసూక్తద్రష్టలు కావచ్చును. విశ్వామిత్రుని కుమారుడైన మధుచ్ఛందుడు ఋగ్వేద తొలి సూక్తమైన అగ్నిసూక్తానికి అనడానికి వీలులేదు కాబట్టి ఈ అగ్నిసూక్త ఋషి విషయమై యితగా చర్చించవలసి వచ్చినది.

వేదద్రష్టలైన ఋషులలో అంగిరససుహర్షి అతని వంశీకులు ఆదిద్రష్టల పరంపరలలోనివారుగా కనిపిస్తున్నారు, అర్షవి దృష్ట్యా సృష్టిప్రభవ గణాంక సంవత్సరాలను పరిశీలిస్తే స్వాయంభువ మన్వంతరంలో 1,44,000 సంవత్సరం మొదలు 1,71 సంవత్సరాలవరకూ వున్న మధ్యకాలంలో అంగిరసాది మహర్షులు వేదద్రష్టలై ఆవిష్కరించి అపౌరషేయాలైన ఆ దేవవే పౌరుషేయాలని భ్రమ కల్పించేట్లుగా మానవుల చెవుల్లోపేసి నోళ్ళల్లో నానేటట్లుచేసి మనకు జ్ఞానభిక్ష పెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది. వేదాలు దైవదత్తాలుగా అంగిరసాది వేదర్షి మండల దృష్టాలుగా ఇప్పటికి 196,93,49,060 సంవత్సరాలకు 197,10,77,080 సం రాలకు మధ్యకాలంలో యీ కల్పంలో భూలోకంలో ఆవిష్కృతమయినట్లు కనిపిస్తున్నది. అంగిరసుడు అతని కుమారులైన తీర్థి, బృహణ్యోతి, బృహద్రహ్మ, బృహన్మనసుడు, బృహస్పతి, సంవర్తసుడు, ఉతభ్యుడు, బృహన్మంతుడు, బృహద్యా మొదలైనవారు భానుమతి, రాక, సిసీవాలి, గుహువు, అర్చిష్మతి, మసాష్మతి, యోగసిద్ధి అనే పేర్లుగల ఎనిమిదిమంది పుత్ర వేదద్రష్టలుగా ఋషి-ఋషికలుగా వెలుగొందారు. అంగిరసుని పౌత్రులు, ప్రపౌత్రులకూడా అనేకమంది వేదద్రష్టలైన మ లున్నారు.

వేదాలు పౌరుషేయాలా? అపౌరుషేయాలా?

సర్వవిద్యలకు మూలం సరస్వతి అని చిరకాలంగా భావించడం పూజించడం జరుగుతున్నది. మరొకవంక చతుర్వే బ్రహ్మచతుర్ముఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని అత్యంత ప్రాచీనకాలంనుంచీ విశ్వసిస్తున్నాము. వైయాకరణులను దృష్టిలో పెట్టుక నృత్తావసానంలో నటరాజు డక్కానినాదంనుంచి భాషాక్షరాలన్నీ తద్రూపంగా శబ్దజాల వాఙ్మయాదులు అవతరించాయని సాంప్రద సిద్ధమైన బలీయమైన అభిప్రాయమొకటున్నది. వీరందరినీ కాదని విద్యలకధిపాదుడుగా విఘ్నేశ్వరుడుండనేవున్నాడు. మిగ విద్యల భాషల సంగతి ఎట్లావున్నా వేదాలుమాత్రం బ్రహ్మచతుర్ముఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని చిరంతనంగా సంప్రదాయ సిద్ధ విశ్వాసం ఒకటున్నది. వాస్తవం పరిశీలిస్తే బ్రహ్మకు వేదాలను ప్రసాదించినవాడు శ్రీమహావిష్ణువుగా కనిపిస్తున్నాడు. అంతేకా

వేదవిజ్ఞానానికి వేదసంపదకు యెప్పుడు విపత్తు వచ్చినా వాటిని రక్షించి తిరిగి బ్రహ్మకు ప్రసాదించి సృష్టి జ్ఞానభిక్షను పెట్టినవాడు కూడా శ్రీమహావిష్ణువుగానే కనిపిస్తున్నాడు. మహావిష్ణువు ద్వైతాదు అద్వైతాదు ద్వైతాదైతుడుకూడా. కాగా కాలమూల కారకుడై కాలాతీతుడై కాలాంతకుడై నవాడుకూడా మహావిష్ణువేనని వేదం మోషిస్తున్నది. విష్ణువతారరూపుడైన శ్రీకృష్ణుడు యశోదకు తన నోట్లో విశ్వాన్నంతటినీ చూపించి నేను విశ్వాతీతుడను ద్వైతాదు అని నిరూపించాడు. కౌరవసభలోనూ అర్జునునికి గీతోపదేశ సందర్భంలోనూ తన విశ్వరూప ప్రదర్శనచేసి తన అద్వైతతత్వాన్ని ఒకటికి రెండుసార్లు నిరూపించాడు. ఈ రెండింటికీ భిన్నంగా మహావిష్ణువు వామనావతారరూపంలో కేవలం మూడు పాదాలతో మాత్రమే మొత్తం సృష్టిరూపమైన విశ్వాన్నంతటినీ ఆక్రమించి ఈ విశ్వమంతా నా పాదాలు మాత్రమేనని అద్వైతతత్వాన్ని త్రిపాద్విభూతి భిన్నమైన మిగిలిన తన స్వస్వరూప దేహభాగం విశ్వాతీతమైనదనీ కాగా తాను ద్వైతాదుననీ-ఈ ఒక్క వామనావతారరూపంలోనే తన ద్వైతాద్వైత తత్వాన్ని నిరూపించాడు.

“తత్తదితదిదస్య పౌంస్యం గృణీమసీనస్య త్రాతురవృకస్య మీక్షుషః।

యః పార్థివాని త్రిభిరీద విగామభిరురు క్రమిష్టోఽగ యాయ జీవసే॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-4 ఋక్)

“ద్వే ఇదస్య క్రమణే స్వర్త్యశోఽభిఖ్యాయ మర్త్యో భురణ్యతి।

తృతీయమస్య నకిరా దధర్షతి వయశ్చన పతయన్తః పతత్రిణః॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-5 ఋక్)

“చతుర్వి సాకం నవతిం చ నామభిశ్చక్రం స పృతం వ్యతిగ్ం రపీవిపత్।

బృహచ్చరీరో విమిమాస ఋక్వభిర్భువా కుమారః ప్రత్యేత్యాహవమ్॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-155 సూ-6 ఋక్)

ఈ ఋక్కులలో ద్వైతాద్వైతాదు కాలాతీతుడైన విష్ణుస్వరూపంగురించి చక్కగా వర్ణించడం జరిగింది. వామనావతారం గురించి మూడడుగుల పరివ్యాప్తిగురించి విశ్వవ్యాప్తిత్వంగురించి ఋగ్వేదంలో అనేక సందర్భాలలో వర్ణించడం కీర్తించడం జరిగింది. కాని కాలాతీతుడైన మహావిష్ణువును కాలాధినేతగా ‘చతుర్వి సాకం నవతిం చ’ యిత్యాది ఋక్కులో ఒక్కదానిలో మాత్రమే వర్ణించడం జరిగింది. ఈ ఋక్కులో పేర్కొన్న తొంభై నాలుగు కాల విభాగాల గురించి సాయనాచార్యులు “సంవత్సరం ఏకః। అయనే ద్వే। పంచరత్నః। ద్వాదశ మాసాః। చతుర్వింశత్యర్థమాసాః। త్రింశ దహోరాత్రాః। అష్టో యామాః। ఏకస్మిన్ దినే పర్యావర్తమానాని మేషాదీని ద్వాదశ లగ్నానీతి మిలిత్వా చతుర్ధిక నవతి సంఖ్యాకా నవీ విపత్ ।”. అని 1-సంవత్సరం, 2-అయనాలు, 3-ఋతువులు, 12-మాసాలు, 24-పక్షాలు, 30-అహోరాత్రాలు, 8-యామాలు, 12-రాత్రులుగా పేర్కొనడం జరిగింది. వాస్తవానికి ఆర్ష ఖగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా కల్పాలు-3, మనువులు-14, చతుర్ముగాలు-4, సంవత్సరం-1, అయనాలు-2, నాభులు-3, ఋతువులు-6, మాసాలు-12, పక్షాలు-2, తిథులు-30, ఆదిత్యసోమది వారాలు-7, రాత్రింబవళ్ళు-2, యామాలు-8 మొత్తం తొంభై నాలుగు అనంత కాలావయాలగా పరిగణనకు రావలసివున్నది. కల్పాలను మన్వంతరాలనూ చతుర్ముగాలనూ, వారాలు-పక్షాలు-రాత్రింబవళ్ళు-అయనాలువంటి వాటిని విడిచిపెట్టి 30 అహోరాత్రాలనూ చతుస్సంధ్యలను కలిపి 94 సంఖ్యకు సరిపెట్టవచ్చునుగాని యిది సంవత్సరకాల బద్ధమై తదతీత చతుర్ముగ మన్వంతర కల్పకాల వివర్ణితమైన వ్యవస్థకు మాత్రమే పరిమితమైనదిగా రూపొందుతుంది. అందువల్ల కల్పమన్వంతరాదులను వారాలతో రవాణిసప్త గ్రహాదులను కాలబద్ధాలుగా పరిగ్రహించడంలో ఎంతో సార్థకత వున్నది. సాయనాచార్యులు 6 ఋతువులకు మారు పంచఋతువులను మాత్రమే పేర్కొనడం సరికాదు. వేదాలలో అనేక సందర్భాలలో షడ్వతువుల ప్రశంస చేయబడింది. షడ్వతు ప్రసక్తితోపాటు పంచఋతు ప్రసక్తి కూడా ఈ క్రింది ఋక్కులో చేయబడింది.

“పంచపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం దివ ఆహుః పరే అర్థే పురీషిణమ్ ।

అధే మే అన్య ఉపరే విచక్షణం సప్తచక్రే షళర ఆహురర్పితమ్॥”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-12 ఋక్)

షడ్వత్సర వ్యవస్థ సామాన్యమైనది. పంచముతు వ్యవస్థ లు ప్రమాస యుక్తమైన సంవత్సరములోని ఋతువ్యవస్థకు సంబంధించింది. అధిక మాసయుక్త సంవత్సరంలో పూర్వాపర ఋతువులలో యేదో ఒకదానికిగాని అటునగం యిటునగంగాగాని అధికమాసం ఋతువ్యవస్థకు రోబడివుంటుంది. అదేవిధంగా ఒక మాసం లు ప్రమయినప్పుడు మిగిలినమాసం నామమాత్రంగా ఋతువ్యవస్థకు చిహ్నమై పూర్వాపర ఋతువులలో యేదో ఒకదానికిగాని చెరిసగంగాగాని బద్ధమై కలిసిపోవడం జరుగుతుంది. అప్పుడు లు ప్రమాస యుక్తమైన సంవత్సరానికి అయిదు ఋతువులు మాత్రమే పరిగణనకు వస్తాయి. విశేషవ్యవస్థలో వచ్చే యీ అయిదు ఋతువులను సంవత్సర భాగాలుగా సామాన్య ఋతువులుగా పరిగ్రహించడానికి వీలులేదు. అందువల్ల సాయనాచార్యుల పంచముతు పరిగణన ప్రామాణికం కానేరదు. పంచముతు వ్యవస్థ లు ప్రమాస సంవత్సరానికి సంబంధించిందని గుర్తించక కొందరు విమర్శకులు యిది ద్రువభండ ఋతువ్యవస్థావర్తనమని భ్రమపడడం జరిగింది. 'షడుద్యమా ఋషయో దేవజాః' అంటూ దైవీయాలైన ఋతువులు ఆరు అని షడ్వత్సర సాంప్రదాయాన్ని ఉద్ఘాటించిన ఋగ్వేద వ్యవస్థను సరిగా గుర్తించక కొన్ని బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో సైతం సామాన్యంగా పంచముతు వ్యవస్థ వున్నట్లు పొరపాటున పేర్కొనడం జరిగింది. లు ప్రమాస యుక్త సంవత్సరగతమైన ఋతువ్యవస్థను గుర్తించక పోవడంవల్లనే ఈ పొరపాటు జరిగినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఋతువులకు ఆరింటికి ద్రినాభి వ్యవస్థ మూలకందం. అందువల్ల కాల చక్రంలో ఉష్ణ-జల-శీత-నాభి వ్యవస్థకు ఏ పరిస్థితులలోనూ విస్మరించడానికిగాని వినర్జించడానికిగాని వీలులేదు. "త్రినాభి చక్ర మజరమనర్వం" --- "త్రిణి నభ్యానిక ఉతచ్చికేత" అంటూ దీర్ఘతముడు పేర్కొన్నట్లు నాభివ్యవస్థకూ కాలచక్రానికి అవినాభావమైన సంబంధమున్నది. నాభి వ్యవస్థ ఒక్క ప్రాణికోటికేకాదు దేహకోటికేకాదు కాణానికికూడా ప్రాణప్రదమైనది. బ్రహ్మ విష్ణు నాభికమలం నుంచే కదా సంజనితుడయ్యాడు. కాగా నాభి వ్యవస్థను విస్మరించడం కాలవ్యవస్థను కాదనడమే కాగలదు. త్రిపాద్విభూతుడై కాలాధిపతిగా - కాలాంతకుడుగా - కాలాతీతుడుగా వెలుగొందే శ్రీమహావిష్ణువు ఋగ్వేద ఋషి పేర్కొన్నట్లు మొత్తం విశ్వసృష్టికే మూల భూతుడూ ఆధారభూతుడుకూడా. అటువంటి విష్ణుమాయావిలాసంలో ఒకలీలగా బ్రహ్మ విష్ణువద్దనుంచి వేద విజ్ఞానాన్ని పరిగ్రహించి సృష్టివ్యవస్థను కొనసాగించాడు. లౌకిక వ్యవస్థలో చతుర్వేదాలూ బ్రహ్మచతుర్ముఖాలనుంచి వెలువడ్డాయని మనం భావించినా అలౌకిక వ్యవస్థలో నాటికి మూలకారకుడు మూలాధారభూతుడు శ్రీమహావిష్ణువేనని ఆమోదించక తప్పదు. కాగా వేదాలు పౌరుషేయాలుగాకాక అపౌరుషేయాలుగానే సుప్రతిష్ఠిత వ్యవస్థతో వెలుగొందుతాయి. అపౌరుషేయాలైన వివిధ వేద ఋక్కులను అంగిరసాది సహస్రాధికులైన వేద గురువులు తమ దివ్యజ్ఞానంతో దర్శించి లోకానికి వేదాలను ప్రసాదించారేకాని వారు వేదస్వల్పలూకారు కర్తలూ కారు. వేదద్రష్టలు మాత్రమే.

వేదద్రష్టలైన ఋషులను పేర్కొనడంలో అనేకమంది రాజర్షులున్నట్లు ఆనుచుశీకంగా ప్రాచీనకాలంనుంచీ పొరపాటున పేర్కొనడం జరిగింది. ఇటువంటివారిలో ఋషిశాశ్వ-అంబరీష-సహదేవ-భయమాన-సురాధులవంటివారు రాజర్షులని వారు వేదర్షులని పేర్కొనడం జరిగింది. విశ్వామిత్రుడుకూడా రాజర్షిగా సుప్రసిద్ధుడొకడున్నాడు. రాజర్షులందరూ యజ్ఞయాగాది కర్తృలు నిర్వర్తించినవారే అని వేదర్షులూకారు. రాజర్షి స్థాయినుంచి బ్రహ్మర్షిస్థాయి కందుకున్నవారే వేదర్షులు కాగలరు. పరశురాముడు వేదర్షి అవునో కాదో వృలేము కాని 'ఇదం బ్రాహ్మ్యం ఇదం షాత్రం' అని బ్రహ్మర్షిస్థాయినుంచి రాజర్షిస్థాయికి మాత్రమేకాదు రాజస్థాయికి సైతం దిగజారి పోవడం జరిగింది. అనేకమంది క్షత్రియులను సంహరించినందుకు పాపపరిహారంగా "పూర్వదుర్గతి నాశినీ" సిద్ధిని పరశురాముడు పొందివుండవచ్చునుగాని అతనిలో చివరిక్షణంవరకూ రాజసగుణం చావలేదని కళ్యాణానంతరం సీతాసముపేతుడై చస్తున్న రామచంద్రుని మీదికి దాడికి వెడలడంవల్లనే రుజువవుతుంది. ఒక విశ్వామిత్రుడు "ఇదం షాత్రం ఇదం బ్రాహ్మ్యం" అనక యినా రాజవ్యవస్థనుంచి రాజర్షి వ్యవస్థకూ, రాజర్షిస్థాయినుంచి మహోన్నతమైన బ్రహ్మర్షిస్థాయికి చేరుకున్నాడు. కాదన్నవారిచేతనే ననిపించుకున్నాడు. పరశురాముడు బ్రహ్మర్షిస్థాయినుంచి రాజస్థాయికి భ్రష్టమైన పతన వ్యవస్థకు తార్కాణంకాగా విశ్వామిత్రుడు జన్మవ్యవస్థనుంచి బ్రహ్మర్షివ్యవస్థకు అభ్యుదయం చెందడం పవిత్రపుణ్యభ్యుదయ ఉన్నత వ్యవస్థకు చిహ్నం. వేదర్షియై జుమదగ్ని మారుడైన శార్గవుడొకడున్నాడుగాని రామనికాలంలో ఉన్న జుమదగ్ని కుమారుడై పరశురాముడనబడిన భార్గవుడూ యితహు కర్తరు కాదు. శ్రీరామచంద్రుని కాలంలోని భార్గవుడు వేదర్షి కాడు. పరశురాముడు విష్ణ్వంశావతారమన్నది వేరేవిషయం. వేదర్షులైన బ్రహ్మర్షులే ఋగ్వేదముగా పరిగణనకు వస్తారుగాని రాజర్షులు బ్రహ్మర్షులుగానూ పరిగణనకురారు. వేదర్షులుగానూ పరిగణనకు రు. అయితే దేవతలపేర్లు మానవులు పెట్టుకున్నట్లు వేదర్షుల పేర్లు బ్రహ్మర్షుల పేర్లు మామూలు రాజులకూడా భక్తి గౌరవాభిమాన

భావాలతో తమసంతానానికి పెట్టడంజరిగింది. అంతమాత్రంచేత రాజుల నామాలూ రాజ్యాలనామాలూ చూచి వారు వేదర్షులని మనం భ్రమపడకూడదు. వృషాగిర మహారాజ పుత్రులుగా భావింపబడుతున్న ఋజ్ఞాశ్వ-అంబరిష-సహదేవ-భయమాన-సురాదులు రాజ్యర్షులని కాక వేదర్షులనే మనం గుర్తించవలసివున్నది. ఒక వేళ రాజర్షిస్థాయినుంచి బ్రహ్మర్షిస్థాయి నందుకున్న విశ్వామిత్రుడిని వేదర్షిగా మనం గుర్తించవలసివస్తే బ్రహ్మర్షియైన విశ్వామిత్రుడినే పరిగణిస్తాముకాని బ్రహ్మర్షిస్థానాన్ని పొందనటువంటి కేవలరాజైన విశ్వామిత్రుడిని కాని రాజర్షియైన విశ్వామిత్రుడినికాని యేపరిస్థితులలోనూ పరిగ్రహించలేము. రాజ్యర్షులను వేదర్షులుగా గుర్తించడం జరిగితే మనకు సూక్తాలూ ఋక్కులూ లభ్యంకాకపోవచ్చునుగాని సహస్రాధికంగావున్న సూర్య చంద్రవంశ రాజ్యర్షులందరూ వేదర్షులై కూర్చుంటారు. ఇది యే దృష్టితో చూచినా ఆమోదమొగ్గంకాదు.

వేదద్రష్టల కాలానంతరం గురుశిష్య పరంపరలోనూ వంశానుగత పరంపరలలోనూ ఋగధిదేవతల విషయమై అనేక అభిప్రాయ భేదాలు తొంగిచూచాయి. కాత్యాయనముని విరచితమైన ఋగధిదేవతాది విషయాలను భారతదేశంలోని పండితమండలి పతన పాఠనాదులలోనేకాక లేఖన పరిశీలనలో సైతం అనుసరించడం జరుగుతున్నది. కాత్యాయనమునికి భిన్నంగా ఇతర ఋషులు అనేకులు ఋగధిదేవతలుగా భావించిన దేవతలున్నట్లు కొవ్వీతకి బ్రాహ్మణం-ఐతరేయ బ్రాహ్మణం-కౌషీతక్యాకరణ్యకం-ఐతరేయఆరణ్యకం-ఆశ్వలాయన సూత్రం-బృహదేవతాగ్రంథం-ఉద్గీత గ్రంథం-సాయనభాష్యం-స్కందభాష్యం వంటి గ్రంథాలతో ప్రాచీన ఋషుల మతంగా పేర్కొనడం జరిగింది. కాత్యాయనముని నిర్దిష్ట దేవతలకు భిన్నంగా సాంఖ్యాయన - శౌనకాదుల సంహితాపాఠాలలో అనేక దేవతలను పేర్కొనడం జరిగింది. ఈ సందర్భంగా ఆయా ఋక్కులలో ఉపయోగించబడిన వివిధ విభిన్న దేవతావాచకాలకు పరస్పర విరుద్ధాలైన అర్థాలను కూడా పేర్కొనడం జరిగింది. ఆప్రీతికొన్నంత పేరుతో కొందరు ఇచ్చాది రూపాలలోవున్న అగ్నిని మాత్రమే గ్రహింపగా మరికొందరు సమిద్ధోగ్ని, తనూసపాత్ర, నరాశంస, ఇళ, బర్హి, దేవీర్హార, ఉపాసానక్త, దైవ్యహోతారప్రచేతనులు, సరస్వతి ఇళా భారతులు, త్వష్ట, వసస్వతి, స్వాహాకృతులు, ఇంద్రుడు వంటి విభిన్న దేవతలను గ్రహించడం జరిగింది. విశ్వేదేవతల విషయమై కొన్నిసందర్భాలలో కేవలం స్వాహాకృతాగ్నులు పరిగ్రహింపబడగా కొన్నిసందర్భాలలో ఇంద్ర, వాయు, బృహస్పతి, మిత్రాగ్ని, భగాదిత్యమరుద్గణాలు, పూష, ఆప, వంటి దేవతలుసైతం పరిగ్రహించడం జరిగింది. మరికొన్ని సందర్భాలలో ఋతుదేవతలు-దేవతలు-భగ-మిత్ర-అదితి-దక్ష - మరుదర్యమ-వరుణ-సోమాశ్వి-సరస్వతులు-వాత-పృథివి - దివి-ఆగ్ని-అశ్వినులు ఇంద్రుడు-పూష-తార్క్ష్య-బృహస్పతి-ఆదిత్యబ్రహ్మణ్యపుత్రులతోపాటు కొన్నిసందర్భాలలో విష్ణువు, వసస్వత్యాది ఓషధులుసైతం పరిగ్రహించడం జరిగింది. ఒక వర్గరూపంలోగాని ఒక గణరూపంలోగాని ఆప్రీతి దేవతలకు విశ్వేదేవతలకు ఖచ్చితమైన పరిగణన లేకుండా పోయింది.

దీనితోడు దేవతల నామాల అత్యంత ప్రాచీన కాలంలోనే ఋషులు, ఋషిచిల్పులు, తమ సంతానానికి పెట్టుకొనడంవల్ల ఋషి యెవరో దేవత యెవరో గుర్తించడం కష్టసాధ్యంగా తయారయింది. కొన్ని సందర్భాలలో దేవతనామం ఋషినామం అభిన్నంగా ఉండడంవల్ల ఋగధిదేవత వేరు - దేవతా నామవాఙ్మయైన ఋషివేరు అన్నసంగతి గుర్తించక అనేక విధాలైన తికమకలకు లోచుకావడం జరిగింది. సంభాషణాపూర్వకమైన ఋక్కులతోవున్న సూక్తాలన్న అభిప్రాయం యేర్పడిన సూక్తాల ఋష్యధిదేవతల విషయమై చాలా తికమక లేర్పడ్డాయి. ఋగ్వేదం ప్రథమ మండలం 185 వ సూక్తానికి మరుత్తులు, ఇంద్రుడు దేవతలుగా మాత్రమే కాక మరుత్తులు, అగస్త్యుడు, ఇంద్రుడు ఋషులుగా సైతం పేర్కొనడం జరిగింది. ఇక్కడ ఋషిదేవతల నామాలతో సాజాత్యం వున్నందువల్ల వేదద్రష్టలైన ఋషులకు సూక్తగత ఋగధిదేవతలకు సంభాషణ జరిగినట్లు పెక్కుమంది భాష్యకర్తలు భావించడం జరిగింది. అందువల్ల ఈ దృష్టితోనే ఋక్కులకు భాష్యాలు కూడా విరచించడం జరిగింది. కాగా మరుదింద్రుల మధ్య జరిగిన ఆర్షవిజ్ఞాన పరమైన సంభాషణా విషయాలు కేవల లౌకికులై దేవ నామకులైన మానవ ఋషికి దేవతకు మధ్య జరిగిన సంభాషణగా భాష్యం వ్రాయబడి ఋక్కుల గౌరవాన్ని తెలియకుండానే కించపరచడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా ప్రథమ మండలంలోని 128 వ సూక్తానికి కక్షీ వంతుడు, భావయవ్య, రోమశలు ఋషులుగాను - భావయవ్య, రోమశలు దేవతలుగాను పేర్కొనబడి రోమశ, భావయవ్యల సంభాషణలతో కూడిన సూక్తంగా పేర్కొనబడింది. రోమశ భావయవ్యలు పేరుకు దేవతలుగా పేర్కొనిబడినా కేవల మానవమాత్రులైన

రాచి సంభాషణలు చలెనే ఋక్కులు అవతరించినట్లు భావించబడి వేద అపౌరుషేయ వ్యవస్థకు భిన్నంగా భాష్యాలు వ్రాయబడ్డాయి. వివరమానవ నామాల సాక్షాత్కారవల్ల ఆర్షవిజ్ఞానాన్ని చూపిస్తో పెట్టుకొనుకపోవడంవల్ల భ్రమ ప్రమాదాలకు లోనై ప్రాచీన లీపోరపాట్లు వేసినట్లు కనిపిస్తున్నది. వాస్తవానికి బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు వేరు. అయినప్పటికీ భాష్యకర్తలు కొందరూ తరువాతి కాలంలోని ఏమర్శకులు కొందరూ బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులరువురూ ఒక్కరేయని పొరపాటున భావించడం జరిగింది. బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు ఋషిపుత్రులుకూడా లేకపోలేదు. కేవలం మానవ నామాలలోనేకాక దేవతలలోనైనా వీరికి విభిన్నత్వం ఉన్నది. బృహస్పతి దేవగురువు. బ్రహ్మణస్పతి శ్రీమహావిష్ణువు. వేదర్షులలో తొలివాడైన అంగిరసుని పుత్రులలో ఉత్తమ్య ప్రభృతులకు రోదరుడైన బృహస్పతి దేవతల గురువైన బృహస్పతి ఒక్కరేనని కొందరు పేర్కొన్నారుగాని అది వాస్తవం కాదు. బ్రహ్మణస్పతి రోమేంద్రులతో కలిసిన సందర్భాలుండగా, బృహస్పతి సోమేంద్ర దక్షిణలతో కలిసిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. అంగిరస పుత్రుడు బృహస్పతి మరొకడు కలదని కూడా ఒక అభిప్రాయం వుంది. అంగిరసుని పుత్రుడైన బృహస్పతి వేదర్షిగా ప్రసిద్ధుడై అతని పుత్ర పౌత్రులుకూడా వేదర్షులుగా వెలుగొందడం జరిగింది. అనేక ఋక్కులకు బృహస్పతి అధిదేవతగా పేర్కొనడం జరిగింది. వేదర్షియైన బృహస్పతి వేదదేవతలలో ఒకడని పేర్కొనడం వేదప్రామాణికతనే నిరాకరించడం కాగలదు. అందువల్ల అనేక ఋక్కుల కధిదేవతయైన బృహస్పతి దేవగురువేకాని అంగిరసుమార్ని పుత్రుడు వాడు. బృహస్పతి బుద్ధికధిపతేకాని బ్రహ్మజ్ఞానానికి బ్రహ్మ లకూ అధిపతికాడు. బ్రహ్మణస్పతి అనదగిన బ్రహ్మధిపతి ఆ బ్రహ్మలకు మూలభూతుడైన శ్రీమహావిష్ణువేకాని అన్యుడుకాడు. ఈ వ్యూహాన్ని బ్రహ్మణస్పతి-బృహస్పతులు విభిన్నులని భావించి మహావిష్ణువే బ్రహ్మణస్పతిగా ఆయా ఋక్కులకు తిరిగి విశేష భాష్యాలు వ్రాయవలసి వున్నది.

ఋషి పరంపరలో గురుశిష్య పరంపరలో ఆధ్యయన అధ్యాపనలలో వచ్చిన తేడాలవల్ల అసలు అర్షవిజ్ఞానమే క్రమంగా కను మరుగవుతూ వచ్చింది. వివిధ సూక్తాలకు ఋక్కులకు ద్రష్టలైన ఋషుల విషయంలో అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చినందువల్ల యిబ్బంది యేమీ పెద్దగా వుండదు గాని ఋగధిదేవతల విషయమై ఋషి పరంపరలో అభిప్రాయభేదాలు రావడంవల్ల కేవలం ఋగర్థాల విషయంలోనే కాక, ఋజ్మంత్ర లక్ష్యసిద్ధి ప్రయోగోపసంహార పరిజ్ఞాన విషయంలోనే కాక, ఆమంత్రప్రయోగ బలాబలాల విషయంలో కూడా అవరణలలో నిరూపించుకోలేని అభిప్రాయభేదాలు అనేకం తొంగిచూచాయి. కాగా వేదవిజ్ఞానం ఆర్షవిజ్ఞానం నామమాత్రావ శిష్టమవుతూ వచ్చింది. ఈ పరిస్థితులలో వేదవిజ్ఞాన పరిశీలన కొరవడినందువల్ల ఆర్షవిజ్ఞాన అభాసపూర్వకంగా మొదటి ఆర్యజాతిని తరువాత ద్రావిడజాతిని భ్రమప్రమాదాలకు లోనై పరికల్పించేసి ఆయాజాతుల సంస్కృతీ సంప్రదాయాల పేరుతో కథలు, గాథలూ అనేకం ప్రచారం చేయడం జరిగింది.

**అపౌరుషేయత్వాన్ని అపహాస్యంపాలుచేసి
ఏకైకమైన భారతజాతిని చిన్నాభిన్నం చేసిన
ఆర్యజాతి పరికల్పన ! - అపభాష్యాల అవతరణ !**

వాస్తవానికి వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యజాతిగురించి యొక్కడా ప్రస్తావించబడలేదు. వేదాలలో మానవులలో ఆర్యులనే ప్రత్యేక తెగ ఉన్నట్లు యొక్కడా పేర్కొనడం జరుగలేదు వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యశబ్దం యొక్కడా వాడబడినా భగవంతుడు-అదిత్యుడు-సూర్యుడు-వంశీ అర్ధాలలోనే ప్రయుక్తమైంది. మానవపరమైన ఆర్యజాతి ప్రసక్తి వేదంలో లేదన్న సంగతి గుర్తించని పండితులు కొన్ని అప్రామాణికాలైన గ్రంథవిషయాలు ఆధారంగా భ్రమప్రమాదాలకు లోనై ఆర్యశబ్దానికి మానవులలో ఒక తెగవారనే అర్థంచెప్పడం జరిగింది. వాస్తవానికి వేదంలో ఆర్య-ద్రావిడాది జాతుల ప్రసక్తిలేకుండా భారత వర్షియులైన భారతప్రజల ప్రశస్తి విస్తృతంగా చేయబడింది. ఈ సందర్భంగా భరత-భారత-భారతీవంటి శబ్దాలు భరతి-భరతే వంటి రూపాలు అనేక సందర్భాలలో ప్రయుక్తమయ్యాయి. ఈ శబ్దాలన్నింటికీ పరస్పర సంబంధం వున్నదని ప్రాచీన ఆధునిక శబ్ద శాస్త్రవేత్తలనేకమంది భావించారు. మరుత్తు భారతీ (1 మం-142-9); భారతీతే సరస్వతి (188-8); హోత్రా భారతీ (2 మం-1-11); భారతీ విశ్వతూర్తి (3-8); భారతాఽగ్నే (7-1-5); భరన్తాయ (14-1); ఏతం భరత (14-2); న్యా వృణ్ భరతా (14-7); భరతశ్రుతయేన్తాయ (14-8); భరతే ధనా (26-3); బర్హిర్భరతస్య (36-2); ఏతం భరత (37-1); భారతీభారతీభిః (38-4-8); భారతా రేవదగ్నిం (23-23); త్యా భారతాః (38-11);

అతారిమర్పరతా (53-12); భారతం జనమ్ (53-12); భరతస్య పుత్రా (53-24); భారతీ దక్షిణాభిః (82-3); అగ్నిర్భారతః (4 25-4); భరతేభ్యః (5-11-1); భరచ్చక్రమేతశః (31-11); భరతే అప్రతీతః (32-9); భరత చారుశక్రమ్ (43-9); భరతాయ వాజం (54-14); భరతో వాజిభిః (6-16-14); భరతో వృతహా (16-19); భరతా వసువిత్తమమ్ (16-41); భారతీ భారతీభిః (7-2-8); భరతా శృణోత (41-1); భరత వాజయన్త (8-100-3); భరతే హరో (9-94-3); భరత సమపుజిత్ (108-3); భరత నిష్క్రాంతమ్ (10-40-8); భరతే వేషో (46-8); భరత శ్లోకమద్రయః (76-4); భరత భాగమృత్వియం (100-2); భరతే ధనా (147-4); భరతా జాతవేదనమ్ (176-2); ఇత్యాది ప్రయోగాలలో భరత-భారతాది శబ్దాలు అనేక సందర్భాలలో ప్రయుక్తాలయ్యాయి. తృతీయమండలం 53వ సూక్తం 12 వ ఋక్కులో 'భారతం జనమ్' అని భారతీయుల విషయం భారత ప్రజలుగా విస్తృతంగా ప్రయుక్తమైనది.

మామూలుగా శకుంతలాదుష్యంతుల కుమారుడైన భరతునివల్ల భారతవర్షం - భారతదేశం అని పేర్లు వచ్చినట్లు విమర్శకులు భావిస్తూవుంటారు. ప్రాచీన భారతీయ సాహిత్యాన్ని పరిశీలిస్తే భరతశబ్దంచేత ప్రసిద్ధులైన వ్యక్తులు అనేకమంది వున్నారు. నాట్యశాస్త్రకర్త భరతుడొకడు - దశరథునికి పుత్రుడై రామలక్ష్మణులకు సోదరుడైన భరతుడొకడు - సత్యాశంయువుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు - శకుంతలా దుష్యంతుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు-జయంతి ఋషభనాథుల పుత్రుడైన భరతుడొకడు-భరద్వాజుని సోదరుడైన భరతుడొకడు - భరద్వాజుణ్ణి పెంచి పెద్దచేసిన భరతుడొకడు - వేరొక భరద్వాజునితో యజ్ఞంచేయించిన భరతుడొకడు - అంగిరసమహర్షి పుత్రుడైన భరతుడొకడు-యింకా సత్యాశంయువుల కొడుకైన భరతుని కుమారుడైన భారతుడు మరొకడు - సూర్య వంశపురాజైన యుగసంధికి పుత్రుడైన భరతుడు వేరొకడు ఈ విధంగా భరత నామకులనేకమంది వున్నారు. తొలుత మన మహర్షులు కేవల భగవంతుని పరిరక్షణలోనే ఆసక్తిని చూపిస్తూ జీవితం గడుపుతున్నవారికి భరతనామం పెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది. భరత వర్షానికి ఆపేరు ఎప్పుడువచ్చిందో చెప్పలేము కాని హిందూపురాణాల ప్రకారంగాని జైనపురాణాల ప్రకారంగాని పరిశీలిస్తే ఋషభ నాథుని కుమారుడైన భరతుని పేరుమీద భరతవర్షం అనేపేరు వచ్చినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. క్రమంగా భరతవర్షమే భారత వర్షంగాను కొంత దేశపరిమితితో భరతదేశంగాను భారతదేశంగాను వ్యవహృతమైనట్లు స్పష్టపడుతున్నది. భరతుని తండ్రియైన ఋషభ నాథుని కాలంలోనూ అంతకు పూర్వమూ భరతవర్షం "అజనాభం" అనే పేరుతో వ్యవహృతమైనట్లు ద్యోతకమవుతున్నది. ప్రాచీన కాలంలో ఆర్యావర్త శబ్దానికి "భగవంతునిచేత ఆవృతమైనది"-అని అర్థం చెప్పబడి విశ్వనిర్దేశకంగా సృష్టినిర్దేశకంగా ఆర్యావర్త శబ్దం ప్రయోగింపబడుతూ వచ్చింది. కాని ఋషభనాథుని తరువాత అతని జ్యేష్ఠకుమారుడైన భరతుడు మొత్తం "అజనాభ" దేశాన్ని అంటే భరతవర్షాన్ని పరిపాలించగా భరతుని సోదరులైన కుశావర్తుడు-ఇలావర్తుడు-ఆర్యావర్తుడు మొదలైనవారు భరతవర్షంలోని వివిధ రాష్ట్రాలను పరిపాలించగా వారివారి పేర్లమీద కుశావర్తం-ఆర్యావర్తం-ఇలావర్తంవంటి రాష్ట్ర నామాలు యేర్పడడం జరిగింది. ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యావర్తుని తరువాతే భగవద్వాచకమైన 'ఆర్య' శబ్దమూ, విశ్వసృష్టివాచకమైన 'ఆర్యావర్త'పదమూ మానవపరంగాను భరతవర్షాంతర్గతమైన రాష్ట్రపరంగాను వ్యవహృతమైనట్లు స్పష్టపడుతున్నది. ఈ ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యావర్తుని పేరుమీదనే అనంతర కాలంలో భ్రమప్రమాదాలకులోనై ఆర్యజాతి పరికల్పింపబడినట్లు ఆ ఆర్యావర్తుడు పరిపాలించిన రాష్ట్రమే ఆర్యావర్తమైన ప్రత్యేకదేశంగా అనేక విధాలైన ఊహలతో పేర్కొనబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. మొట్టమొదట ఆర్యశబ్దానికి యాస్కుడు "ఈశ్వరుని పుత్రు"డని మాత్రమే అర్థంచెప్పాడు. ఈ అర్థం కూడా ఋషభనాథుణ్ణి దృష్టిలో పెట్టుకుని మొదట రూఢమైనట్లు కనిపిస్తున్నది. ఋషభనాథుడు హరిహరనాథులకు చిహ్నం. అజనాభాన్ని పరిపాలిస్తున్న "నాభి" పుత్రసంతతి కోరి తపస్సు చేయగా మహావిష్ణువే నాభికి పుత్రుడై పుడతాడు. అతడికి ఋషభనాథుడనే పేరు పెట్టడం జరిగింది. ఋషభనాథుడనే పేరు మహేశ్వరునికి చిహ్నం. మహావిష్ణువు రూపాంతర జన్మ ఋషభనాథుడు. అందువల్ల ఋషభనాథుడు జన్మనబట్టి నామాన్నిబట్టి విష్ణు మహేశ్వరులకు చిహ్నంగా భగవంతుడుగా భావింపబడ్డాడు. అటు విష్ణువుగాను ఇటు ఈశ్వరుడుగాను యెన్నబడ్డాడు. ఋషభనాథుని కుమారుడు ఆర్యుడుకాబట్టి ఋషభనాథుడు ఈశ్వరుడుకాబట్టి ఆర్యుడంటే ఈశ్వరుని పుత్రుడని యాస్కు ప్రభువులు అర్థం వ్రాశారు. ఈశ్వరుడూ ఈశ్వరుని పుత్రుడూ పవిత్రులూ-పూజనీయులూ-గౌరవనీయులూకాబట్టి ఆర్యశబ్దానికి క్రమంగా పవిత్రుడు-పూజనీయుడు-గౌరవనీయుడు మొదలుగాగల అర్థాంతరా లేర్పడ్డాయి. అలాగే సంస్కృతానికి భిన్నంగా అవతరించిన బ్రాహ్మణారణ్యకాల కాలానికే ఆర్యజాతి సంస్కృతుల భ్రమ ప్రబలి ప్రాచుర్యం పొందినందువల్ల బ్రాహ్మణారణ్యకాలాలలోనే ఆర్య శబ్దానికి మానవ వాచకార్థాలు.

యేర్పడినందువల్ల స్మృతులు మొదలైన అనంతర లౌకిక వాఙ్మయంలో ఆ మానవార్థాలు రూఢమై జాతివాచకాలుగా తిష్టవేసుకున్నాయి. తత్ఫలితంగా వేద వాఙ్మయంలో యెక్కడా లేని, మానవులలో వాస్తవానికి యెక్కడా లేనటువంటి ఆర్యజాతి ఒకటున్నట్లు భ్రమప్రమాదాలతో పరికల్పించడం జరిగింది. ఈ దృష్ట్యా ఋషభనాథుని కుమారుడైన ఆర్యుడు పరిపాలించిన నాటి భరతవర్షంలో అంతర్భాగమై ఒక రాష్ట్రమైన ఆర్యావర్తంలోని ప్రజలు ఆర్యులుగాను వారున్నరాష్ట్రం ఆర్యావర్తంగాను భావించడం జరిగింది. ఈ ఆర్యజాతి పరికల్పనా ప్రభావంతో వేదర్షులు ఆర్యులనీ వేదాధ్యయన పరులు ఆర్యులనీ కేవలం అపోహతోకూడిన అభిప్రాయాన్ని బహుముఖాలుగా కల్పించడం జరిగింది. ఈ రూపంగా చివరికి వేదాలపౌరుషేయాని విశ్వసించి ఆరాధించేవారుకూడా ఆర్యాభిమానంతో వేదాలలో ఆర్యుల వర్ణన వున్నదని ఆర్యవిద్యా విజ్ఞాన సంస్కృతి సంపదల అభివర్ణన బహుముఖంగా వున్నదని భావించి తదనుగుణమైన వేదార్థాలను ప్రవచించి ప్రచారంచేసి వివిధ భాష్యాల అవతరణకు కారకులై చివరికి వేదాలు మానవ విరచితాలనే అభిప్రాయాన్ని పాదుకొల్పేట్లు చేయడం జరిగింది. ఈ ఆర్యాభిమానులైన వీరందరికీ కేవలం ఆర్యులను పూజిస్తున్నాం - గౌరవిస్తున్నాం - ఆర్య సంస్కృతి వైభవాన్ని ప్రశంసిస్తున్నాం - ఆరాధిస్తున్నాం - ప్రచారం చేస్తున్నామనే అభిప్రాయమే తప్ప ఈ రూపంగా అలౌకికమై అఖండ విజ్ఞాన భిన్నమైన వేదవాఙ్మయాన్ని కేవల లౌకిక వాఙ్మయస్థాయికి దిగజారుతున్నామనే అభిప్రాయమే కలగలేదు. అందువల్ల వేదాలపౌరుషేయాని భగవద్దత్తాలని వేదర్షులు వేదద్రవ్యతేకాని వేదసర్వస్వలూ రచయితలూ కారని ఒకవంక ఉద్భోషిస్తూనే మరొకవంక ఆర్యజాతికి ఆర్య సంస్కృతులకూ వేదాలు ప్రతిబింబకాలని వాటిని సర్వవిధాలా మానవార్యులవరంచేసి ఆ వేదాలనే అప్రమాణికాలుగా మానవ విరచితాలుగా తాము అనుకోకుండానే అప్రయత్నంగానే ధ్రువపరచడం జరిగింది.

వేదవాఙ్మయంలో ఆర్యుల పాలనగురించి సామ్రాజ్యవైభవగురించి ధ్రువఖండ యాత్ర - విదేశ ప్రయాణాదులగురించి వర్ణితమైనట్లు పేర్కొనడం జరిగింది. అంతేకాదు. ఆర్యుల కాలంలోనే ప్రజాస్వామ్యం కూడా వున్నదని అవివాహిత కన్యలు తండ్రి యింట్లోనే ఉండి ఆస్తిహక్కు ననుభవించేవారని విధవలు రాజసభకు వెళ్లి ఆస్తిహక్కు సంపాదించేవారని పుత్రులతోపాటు దత్తపుత్రులు కూడా వుండేవారని వేదంలో అభివర్ణించబడినట్లు ఈ ఆర్యాభిమానులు భావించడం జరిగింది. ఆర్యసంబంధంగా వంధిమాగధులు - కంసాలివారు - మంగలివారు - తలపాగాలు - వింజామూలు - భనస్సులు - బాణాలు - కవచాలు - యుద్ధాలు - యుద్ధ గుణ్ణాలుమాత్రమే కాక ఆర్యుల వివిధ పురాలు - పట్టణాలు - మేడలు - స్వర్ణమయపురాలు - ఇనుపఇళ్ళు - మట్టియిళ్ళు - బహుద్వార గృహాలు - బంగారు నాణాలు - వివిధ లోహాలు - రోళ్లు - రోకళ్లు - బట్టలనేత - పడుగు - కండె మొదలైనవి దొంగతనం - వ్యభిచారం వంటి విషయాలు అంటు రోగాలు - కుష్మరోగం వంటివి వివిధ బౌద్ధధర్మతోపాటు ఉదకరూపౌషధాలు - శవాలను దహనం చేయడం - పాతిపెట్టడం - ప్రేత శరీరాలు - శ్మశానం - మొదలైనవంటి వర్ణనలు వేదవాఙ్మయంలో ప్రతిబింబించి వున్నాయని ఈ వేదాభిమానుల మనుకునే ఆర్యాభిమానులు భావించారు. ఆర్యుల వివిధ వ్యవసాయ వర్ణనలతోపాటు విత్తనాలు చల్లడం - భూమి కొలకర్రల విషయం - గోసంపదల వర్ణన - పశుపోషణ విషయం - గోవులకాపరి వర్ణనలుకూడా వేదంతో వున్నట్లు భావించడం జరిగింది. వివిధయజ్ఞాలు వైదికధర్మ పరాలని భావించినా ప్రాణి హింసామయంగా యజ్ఞాలు చేయడంకూడా వేదప్రోక్తమైన ధర్మంగా పేర్కొనడం జరిగింది. ఈ రూపంగా ఆర్యజాతి అభివర్ణన సంస్కృతివైభవ సంకీర్తన వేదవాఙ్మయంలో అనేక సందర్భాలలో వివిధ ఋక్కులలో ప్రతిబింబితమైనదని పేర్కొంటూ చివరికి వేదాల అపౌరుషేయత్వాన్ని బెన్నత్యాన్ని తమకు తెలియకుండానే ఆత్మహత్యా సదృశంగా దెబ్బతీయడం జరిగింది. వాస్తవానికి మనమహర్షుల విజ్ఞానందృష్ట్యా వేదవాఙ్మయంలో హింసాపూరితాలైన యజ్ఞాలకు అసలు స్థానమే లేదు. బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో ప్రాణిహింసతో కూడిన వివిధ యజ్ఞాల విశేషాల ప్రసక్తి వున్నదంటే వేదవిజ్ఞానమనబడే ఆర్షవిజ్ఞానం కనుమరుగైపోయిన తరువాత - అపార్థాలకులోనై ఆర్షవిజ్ఞానస్థానాన్ని అక్రమించిన ఆర్యవిజ్ఞానం పరివ్యాప్తి చెందిన తరువాతనే అవి అవతరించాయని చెప్పక తప్పదు. బ్రాహ్మణ గ్రంథాలలో ఆర్యజాతి ప్రసక్తి ఉన్నదంటే ప్రస్తుతం 'కనోజు' దేశమని పిలవబడే 'పాంచాల' దేశం, 'విదేహ' దేశాలు (బీహారు) కాశీదేశం (బెనారస్ చుట్టు ప్రదేశాలు) వంటివి ఆర్యుల పరిపాలనలో వున్నట్లు బ్రాహ్మణాలలో అభివర్ణితమై వున్నదంటే ఇవి బ్రాహ్మణాల అవ్యాచీనతకు అప్రమాణికతకూ ప్రబల సాక్ష్యాలుగా నిలుస్తాయేగాని ఆర్యజాతి ఉనికిని ఏ పరిస్థితులలోనూ ప్రస్తావించలేవు. వాస్తవానికి వేదకాలంలో ఏకైక భారతజాతి మాత్రమే వున్నది కాని మానవులలో ఆర్యజాతి అని ప్రత్యేకంగా ఒకజాతి లేనేలేదు. ఇదేవిధంగా ద్రావిడజాతి అనేదికూడా ప్రాచీనకాలంలో ఉన్నట్లు కనపడదు. ద్రావిడ భాషకు తొట్టతొలి వ్యాకరణకర్త అగస్త్యమహర్షి అని అంటారు. అగస్త్యమహర్షి ఆర్యుడూకాదు అనార్యుడూకాదు ద్రావిడుడూకాదు.

సూటికి నూరుపాళ్ళూ భారతీయుడైన మహర్షి. ఉత్తర భారతంనుంచి వింధ్యను దాటి దక్షిణభారతావనికి అగస్త్యుడువచ్చి స్థిరపడ్డాడన్న విషయాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుంటే ప్రాచీనకాలంలో ఆర్య ద్రావిడ జాతిభేదాలు కాని దేశభేదాలు కాని లేవని ద్రువపడుతుంది. ఋషభనాధుని కుమారుడైన ఆర్యరాజు పేరుమీద ఆర్యజాతి పరికల్పితమైనట్లే ప్రాచీనకాలంలో ద్రవిడుడనేరాజు కారణంగా అతని పేరుమీద ద్రావిడజాతి పరికల్పితమైనట్లు కనిపిస్తున్నది. కేవల భ్రమప్రమాదాలకులోనై పరికల్పితాలైన ఆర్య ద్రావిడ జాతులు కారణంగా ఏకైకమైన భరతఖండం ఉత్తరదక్షిణాపథాల పేరుతో ఆర్య ద్రావిడ దేశాల పేరుతో పరస్పర విరుద్ధజాతులుగా రెండుగా విడిపోయింది. ఆర్షవిజ్ఞానందృష్ట్యా వేదభగోళ విజ్ఞానం దృష్ట్యా సృష్టి ప్రతిబింబకమై సార్థకమైన విశేషార్థంతో ఋగ్వేదంలోని పురుష సూక్తం అవతరించింది. ఈ వాస్తవిక విజ్ఞానాత్మకమైన విశేషార్థాన్ని విడిచిపెట్టి కేవలం తర్కానికి సైతం నిలువలేని విపరీతార్థాలను చెప్పి ఆతి ప్రాచీనకాలంలోనే వివిధాలైన విభిన్నవర్ణాలను కల్పించడంవల్ల ఏకైకమైన భారతజాతిని ఛిన్నాభిన్నం చేయడం జరిగింది. పురుషసూక్తమంత్రాలకు చెప్పిన విపరీతార్థాలవల్ల వాటిని అనుసరించడంవల్ల భారతజాతి యెంతగా ఛిన్నాభిన్నమైందో చెప్పాలంటే చిరకాలంగా నిలిచివున్న ఆర్షవిజ్ఞాన విరుద్ధమై వేదభగోళ విజ్ఞానవిరుద్ధమైన నేటి వర్ణవ్యవస్థలే తార్కాణం. వేదవిజ్ఞాన విరుద్ధమైన యీ పరికల్పిత వర్ణవ్యవస్థలను చూచే విశిష్టాద్వైత మతప్రపక్తయైన శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ప్రస్తుతం దేశంలోవున్న వర్ణవ్యవస్థన్నీ ఆశాశ్రీయాలని ఆర్షేయాలకావని మానవజాతిలో సీచోచ్ఛక్తలాది భేదాలేవీ లేవని యెలుగెత్తి చాటారు. నిజానికి పురుషసూక్త వర్ణితుడైన పురుషుడు సహస్రశిరస్సులు సహస్రనేత్రాలు సహస్రపాదాలు కలవాడుకాదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దంచేత అనేక సంఖ్యను పరిగ్రహించాలే తప్ప దీనికి వెయ్యి అనే అర్థం చెప్పకోకూడదు. సూర్యజ్ఞి సహస్రశిరఃకుండంటాము. సహస్రశిరఃకుండంటే వెయ్యిశిరఃకుండంటాము అని అర్థంకాదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దంచేత 'అసంఖ్యాకమైన' అనే అర్థం పరిగ్రహింపవలెనుదేగాని వెయ్యిసంఖ్యకు పరిమితమనికాదు. అదేవిధంగా సహస్ర శిర్షలోని సహస్రశబ్దం కేవలం సహస్రసంఖ్యకే పరిమితమైనది కానేరదు. ఇక్కడ సహస్రశబ్దం కేవలం సహస్రసంఖ్యకే పరిమితమైనదై తే ద్వీసహస్రనేత్రాలు ద్వీసహస్రపాదాలూ ఆ దేవపురుషునకున్నాయని పేర్కొనబడి వుండేది. వాస్తవానికి ఈ సహస్రశిరనేత్ర పాదాలకు ఒక క్రమమనేదిలేదు. ఇక్కడే ఆర్షభగోళ విజ్ఞానరహస్యం యిమిడివున్నది. రావణాసురునికి దశశిరస్సులు ఇరవై బాహువులు ఉన్నట్లుగా ఈ దేవపురుషునికి శిరస్సులు బాహువులు వరుసనేవుండవు. అనంత విశ్వరూపంగా ఈ శిరస్సులు నేత్రాలు పాదాలూ అన్ని దిక్కులలోను పరివ్యాప్తిచెందివుంటాయి. ఆర్షభగోళ విజ్ఞానదృష్టితో "బ్రాహ్మణోఽన్య ముఖమాసీత్" ఇత్యాది మంత్రానికి సరైన అర్థం చెప్పాలంటే ఈ విధంగా చెప్పవలసివుంటుంది. "బ్రహ్మజ్ఞానియైనవాడే బ్రాహ్మణుడు. ఈ బ్రహ్మజ్ఞానియైన బ్రాహ్మణుడు విశ్వరూప పురుషుని ముఖమనదగిన నక్షత్రాల ప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. బ్రహ్మజ్ఞానియైన ఆ బ్రాహ్మణుడే ఆ విశ్వరూప ప్రజాపతికి ముఖం వంటివాడు అవుతాడు. ఇక శ్చత్రియుల విషయం. వాస్తవానికి సరియైన పరిపాలకుడెవడైనా "నావిష్టుః పృథివీపతిః"గా వర్ణింపదగిన వాడే. లోకకంటకులైన హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు రావణాసురుడు కంసుడు మొదలైనవారంతా ప్రజాపరిపాలకులే. కాని ఈ దుష్టపరిపాలకులందరూ విష్ణ్వంశాసంభూతులు మాత్రంకారు. ఎవరి రాజ్యంలో దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ జరుగుతూ ప్రజలందరూ యేవిధమైన కష్టనష్టాలు లేకుండా సుఖసంతోషాలతో ఓలలాడుతూ వుంటారో యే రాజ్యంలో ధర్మం నాలుగుపాదాలూ నడుస్తూ వుంటుందో ఆ ప్రజాపరిపాలకుడే నిజమైన శ్చత్రియుడు-అటువంటి విష్ణ్వంశగల శ్చత్రియుడు-రాజు-పరిపాలకుడు విశ్వరూప ప్రజాపతియొక్క బాహువులనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణలతో న్యాయధర్మబద్ధమైన పరిపాలనచేస్తూ విష్ణ్వంశగల ఆ ప్రజాపరిపాలకుడే విశ్వరూపప్రజాపతికి బాహువులవంటివాడవుతాడు. న్యాయధర్మబద్ధమైన పదార్థవాణిజ్యాది వ్యవహారాలతో ప్రజలందరికీ ఉపయోగకరమై శ్రేయంకరమైన వస్త్రాదులను సమకూర్చే వైశ్యుడు విశ్వరూపప్రజాపతికి ఊరువులనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. అటువంటి సద్ధర్మవ్యాపారం సాగించి లోకశ్రేయంకరుడై అలరారే వైశ్యుడు విశ్వరూపప్రజాపతికి తొడలవంటివాడే అవుతాడు. పరిశుద్ధమైన ప్రక్రియలతో పరిశ్రమతో మొత్తం ప్రజాజీవన వ్యవస్థకు కృషికి స్థానంగా మానవాభ్యుదయ పురోగమనాలకు మూలభూతుడైన శూద్రుడు విశ్వరూప ప్రజాపతికి పాదాలనదగిన నక్షత్రప్రభావంతో సంజనితుడవుతాడు. ప్రజాశ్రేయంకరమైన బహుముఖకృషికారకుడుగా సంజనితుడైన శూద్రుడు ఆ విశ్వరూపప్రజాపతికి పాదములవంటివాడవుతాడు. ఇందుకు భిన్నమైన విపరీతార్థాన్ని చెప్పడంవల్ల భారత జాతి పతనానికి ఛిన్నాభిన్నత్వానికి దారితీసిన ప్రస్తుతవర్ణవ్యవస్థను ఖండించి శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ఆర్షేయమైన వేదవిజ్ఞానాన్ని ప్రతిబింబించారు.

వేదాలలో అష్టవికృతుల వైశిష్ట్యం

పదక్రమవిశేషణ్ణో వస్త్రక్రమవిచక్షణః। స్వరమాత్రావిశేషణ్ణో గచ్ఛేదాచార్యసంపదమ్॥

సంహితాపాఠతః పుణ్యం ద్విగుణం పదపాఠతః। త్రిగుణం క్రమపాఠేన జటాపాఠేన వడ్ గుణమ్॥

అని వరాహ పురాణం అష్టవికృతులగురించి పేర్కొంటున్నది దేవస్వరూపమైన వేదం మొట్టమొదట ఏకైకమేనడం నిర్వివాదాంశమైన విషయం. వేద సర్వస్వ పఠనం దానిని చతుర్వేదాలుగా విభజించడం రూపంగానే కాక అతి ప్రాచీనకాలంలోనే విభిన్న శాఖలుగా సైతం విడదీసి విభిన్న కుటుంబాల వారికి వాటిని నేర్పడం ద్వారాకూడా అనేక వంశాలవారు ఆయా వంశానుక్రమంగా వేదవాఙ్మయాన్ని కొంతవరకు రక్షించడం జరిగింది. అనంతమైన వేదవాఙ్మయంలో షన కుపలభ్యమానమైన వేదభాగాలు అత్యల్పాలనే చెప్పవచ్చును.

ఆసలు వేదమంతా మొట్టమొదట ఏకైకమై ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అధర్వవేదాల పేరుతో దానిని విభజించడం జరిగినా ఈ నాలుగు వేదాలలోనూ పున్న మంత్రాలన్నీ విభందాలైనా సభందాలైనా అన్నీ మంత్రాలనేకాక ఋక్కుల పేరుతోనూ పిలవదగినవే. శుక్ల, కృష్ణ యజుర్వేదాలలోని వాటిని మంత్రాలని మాత్రమే ప్రత్యేకించి కొందరంటారగాని అవికూడా ఋక్కుజ్ఞానమకాలే. ఋగ్వేదంలోని మంత్రాలన్నీ ఋక్కులేనన్న సంగతి విస్పష్టం. వివిధ సామవేద శాఖలలోపున్న మంత్రాలు కూడా ఋక్కులుగానే వ్యవహరించబడతాయని సామవేదజ్ఞులందరికీ విస్పష్టంగా తెలిసిన విషయమే. అదే విధంగా అధర్వవేదంలోని మంత్రాలను సహితం ఋక్కులుగానే పేర్కొనడం జరుగుతుంది. కాని కొందరు తెలియని పరిశోధకులు పేర్కొన్నట్లు ఋగ్వేదంలోని మంత్రాలను 'ఋక్కు' లనీ, యజుర్వేదంలోని, మంత్రాలను 'యజుస్సు'లనీ, సామవేదంలోని మంత్రాలను 'సామా'లని మాత్రమే పేర్కొన్నట్లు చెప్పడం వాస్తవంకాదు. అష్టవికృతులగురించి వాటిలోపున్న ఉపభేదాల గురించి సోదాహరణంగా ఈ కింద ఉటంకిస్తున్నాను.

సంహితాలక్షణమ్ — పఠః సన్నికర్షః సంహితా (అష్టాధ్యాయ్యాం 1/4/109 పాణినిః)

(వర్ణానామతిశయితః సంనిధిః సంహితా సంజ్ఞః స్యాత్)

1. సంహితామస్త్రః

ఓషధయఃసంవదంతే సోమేనసహరాజ్ఞా। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం రాజన్సారయామసి॥

(ఋ-10మం-97సూ-22 ఋ)

పదచ్ఛేదపూర్వకో మంత్రపాఠః.

ఓషధయః సం వదంతే సోమేన సహ రాజ్ఞా। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్ తం రాజన్ పారయామసి॥

పదసంహితాలక్షణమ్

పదవిచ్ఛేదోఽసంహితః॥ (ప్రాతిశాఖ్యసూత్రే కాత్యాయనః)

2. పదపాఠః

ఓషధయః సం వదంతే సోమేన సహ రాజ్ఞా। యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణః తం రాజన్ పారయామసి॥

క్రమలక్షణమ్।

క్రమేణ పదద్వయస్య పాఠః। క్రమపాఠో 'యోగరూఢాసంహితా' ఇత్యుచ్యతే 'క్రమఃస్మృతిప్రయోజనః'

(ప్రా-సూ-4/18 కాత్యాయనః)

3. క్రమపాఠః

ఓషధయః సం సం వదంతే వదంతే సోమేన సోమేన సహ సహ రాజ్ఞా రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా॥

యస్మై కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణః బ్రాహ్మణస్తం తం రాజన్ రాజన్ పారయామసి పారయామసీతి పారయామసి॥

4. పశ్చాన్నధిః — పశ్చాన్నంధి-లక్షణమ్

అనుక్రమశ్చోత్త్రమశ్చ ప్యుత్త్రమౌత్తిక్రమస్తథా సంక్రమశ్చేతి పశ్చాతే జటాయాం కథితాః క్రమాః॥

క్రమః = 1 + 2, 2 + 3. ఉత్త్రమః = 2 + 2, 3 + 3. ప్యుత్త్రమః = 2 + 1; 3 + 2.

అత్తిక్రమః = 1 + 1; 2 + 2. సంక్రమః = 1 + 2; 2 + 3.

క్రమః	ఉత్త్రమః	ప్యూత్త్రమః	అత్తిక్రమః	సంక్రమః
1-2	2-2	2-1	1-1	1-2
ఓషధయః సం	సం సం	సమోషధయః	ఓషధయ ఓషధయః	ఓషధయః సం
సం వదన్తే	వదన్తే వదన్తే	వదన్తే సం	సం సం	సం వదన్తే
వదన్తే సోమేన	సోమేన సోమేన	సోమేన వదన్తే	వదన్తే వదన్తే	వదన్తే సోమేన
సోమేన సహ	సహ సహ	సహ సోమేన	సోమేన సోమేన	సోమేన సహ
సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ	సహ సహ	సహ రాజ్ఞా
రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా				

‘తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి’ (ఋ- మ- 3/62/10) ఇత్యస్య పశ్చాన్నధిః

తత్సవితుః సవితుస్సవితుః సవితుస్తత్ తత్తత్ తత్సవితుః

సవితుర్వరేణ్యం వరేణ్యం వరేణ్యం వరేణ్యం సవితుః సవితుస్సవితుః సవితుర్వరేణ్యం

వరేణ్యం భర్గః భర్గోభర్గః భర్గో వరేణ్యం వరేణ్యం వరేణ్యం వరేణ్యం భర్గః

భర్గో దేవస్య దేవస్య దేవస్య దేవస్య భర్గః భర్గో భర్గః భర్గో దేవస్య

దేవస్య ధీమహి ధీమహి ధీమహి ధీమహి దేవస్య దేవస్య దేవస్య ధీమహి ధీమహితి ధీమహి (ఏవమగ్రేఽపి)

వికృతి-లక్షణాని

తైశిరీయే సమాహూయే వ్యాధినైవ మహర్షిణా జటాద్యా వికృతీరష్టై లక్ష్యన్తే నాతివిస్తరమ్॥

జటా మాలా శిఖా రేఖా ధ్వజో దండో రథో ఘనః అష్టౌ వికృతయః షోక్తాః క్రమపూర్వా మహర్షిభిః॥

అష్టౌ వికృతయః క్రమపూర్వా భవన్తి తాసు జటా-దండ-సంజ్ఞ కే ద్వే వికృతీ ముఖ్యే యత ఏతాభ్యామేవాన్యా వికృతయః సంభవన్తి

తత్ర జటాం శిఖాఽనుసరతి తథా చ దండం మాలా-రేఖా-ధ్వజ-రథా-అనుసరన్తి ఘనస్తు జటాదండావనుసరతి

1. జటా — ప్రథమం జటా-లక్షణమ్

అనులోమవిలోమాభ్యాం త్రివారం హి పఠేత్ క్రమమ్ విలోమే పదవత్సంధిః అనులోమే యథాక్రమమ్॥

ద్వితీయం జటా-లక్షణమ్

క్రమే యథోక్తే పదజాతమేవ ద్వీరభ్యసేదుత్తరమేవ పూర్వమ్ అభ్యస్య పూర్వం చ తథోత్తరే పదే ఽవసానమేవ హి జటాబ్ధీయతే॥

జటా = అనులోమః 1—2 + విలోమః 2 — 1 + అనులోమః

1—2 ॥ (క్రమః 1—2 + ప్యూత్త్రమః 2—1 + సంక్రమః 1—2)

జటాపాఠః

ఓషధయన్ సం, సమోషధయ, ఓషధయన్ సమ్ సం వదన్తే, వదన్తే సం, సం వదన్తే

వదన్తే సోమేన, సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన సోమేన సహ, సహ సోమేన, సోమేన సహ

సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా ॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ॥

యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి ॥ కృణోతి బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః॥
 బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణస్తం ॥ తం రాజన్, రాజంస్తం, తం రాజన్ ॥
 రాజన్పరయామసి, పరయామసి రాజన్, రాజన్పరయామసి ॥ పరయామసితి, పరయామసి ॥

2. మాలా

మాలాయా ద్వౌ భేదౌ పుష్పమాలా-క్రమమాలా చేతి ।

క్రమ-మాలా-లక్షణమ్

బ్రూయాత్క్రమవిపర్యాసావర్ధరస్యాదితోఽన్తకః । అన్తం చాదిం నయే దేవం క్రమమాలేతి గీయతే ॥

1. క్రమ-మాలా

ఓషధయః సం । రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ॥ సం వదనే । రాజ్ఞా సహ ॥ వదనే సోమేన । సహ సోమేన ॥
 సోమేన సహ । సోమేన వదనే ॥ సహ రాజ్ఞా । వదనే సం ॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా । సమోషధయః ॥
 యస్మై కృణోతి, పరయామసితి పరయామసి ॥ కృణోతి బ్రాహ్మణః । పరయామసి రాజన్ ॥
 బ్రాహ్మణస్తం । రాజంస్తం ॥ తం రాజన్ । తం బ్రాహ్మణః ॥ రాజన్పరయామసి । బ్రాహ్మణః కృణోతి ॥
 పరయామసితి పరయామసి ॥ కృణోతి యస్మై ॥

క్రమ-మాలా

ఓషధయః సం ।	1	2	రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।
సం వదనే ।	3	4	రాజ్ఞా సహ ।
వదనే సోమేన ।	5	6	సహ సోమేన ।
సోమేన సహ ।	7	8	సోమేన వదనే ।
సహ రాజ్ఞా ।	9	10	వదనే సం ।
రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।	11	12	సమోషధయః ।
యస్మై కృణోతి ।	13	14	పరయామసితి పరయామసి ।
కృణోతి బ్రాహ్మణః ।	15	16	పరయామసి రాజన్ ।
బ్రాహ్మణస్తం ।	17	18	రాజంస్తం ।
తం రాజన్ ।	19	20	తం బ్రాహ్మణః ।
రాజన్ పరయామసి ।	21	22	బ్రాహ్మణః కృణోతి ।
పరయామసితి పరయామసి ।	23	24	కృణోతి యస్మై ।

క్రమ-మాలా

ఆదితోఽన్తకః (అన్తం చాదిం నయేత్)	(ఆదితోఽన్తకః)	(అన్తం చాదిం నయేత్)
1. 1 ఓషధయః సం రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా 6	2. 7 యస్మై కృణోతి	పరయామసితి పరయామసి 12
2 సం వదనే రాజ్ఞా సహ 5	8 కృణోతి బ్రాహ్మణః	పరయామసి రాజన్ 11
3 వదనే సోమేన సహ సోమేన 4	9 బ్రాహ్మణన్ తం	రాజస్తం 10
4 సోమేన సహ సోమేన వదనే 3	10 తం రాజన్	తం బ్రాహ్మణః 9
5 సహ రాజ్ఞా వదనే సం 2	11 రాజన్ పరయామసి	బ్రాహ్మణః కృణోతి 8
6 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా సమోషధయః 1	12 పరయామసితి పరయామసి	కృణోతి యస్మై 7

2. పుష్పమాలా — పుష్పమాలా - లక్షణమ్

మాలా మాలేవ పుష్పాణం వదానాం గ్రన్థినీ హి సా । ఆవర్తనే త్రయస్తస్యాం క్రమఃపుష్కృత్తమసంక్రమాః॥

జటావదేవ పుష్పమాలా భవతి । తత్ర ప్రతిపాదం విరామ ఇతికారశ్చేతి విశేషః । కేచిచ్చ పుష్పమాలాయామితికారం పదసన్ని
స్థానేఽపి వదన్తి । యథా-“సమోషధయ” ఇతి ‘సమ్ ఓషధయః’ । “బ్రాహ్మణస్తం” ఇతి “బ్రాహ్మణః తమ్” ।

“రాజస్తం” ఇతి “రాజన్ తమ్” । ఇత్యాదిః ।

(క్రమః) విరామః	(పుష్కృత్తమః) విరామః	(సంక్రమః) విరామః
1 ఓషధయః సం	సమోషధయః	ఓషధయః సం ।
2 సం వదన్తే	వదన్తే సం	సం వదన్తే
3 వదన్తే సోమేన	సోమేన వదన్తే	వదన్తే సోమేన
4 సోమేన సహ	సహ సోమేన	సోమేన సహ
5 సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ	సహ రాజ్ఞా
6 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా		
7 యస్మై కృణోతి	కృణోతి యస్మై	యస్మై కృణోతి
8 కృణోతి బ్రాహ్మణః	బ్రాహ్మణః కృణోతి	కృణోతి బ్రాహ్మణః
9 బ్రాహ్మణస్తం	తం బ్రాహ్మణః	బ్రాహ్మణస్తం
10 తం రాజన్	రాజన్స్తం	తం రాజన్
11 రాజన్పారయామసి	పారయామసి రాజన్	రాజన్పారయామసి
12 పారయామసీతి పారయామసి ।		

3. శిఖా — శిఖా - లక్షణమ్

పదో త్రరాం జటామేవ శిఖామార్యాః ప్రచక్షతే । ఓషధయః సం, సమోషధయ, ఓషధయః సం, - వదన్తే ।

సం వదన్తే, వదన్తే సం, సం వదన్తే, - సోమేన । వదన్తే సోమేన, సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన, - సహ ।

సోమేన సహ, సహ సోమేన, సోమేన సహ, - రాజ్ఞా । సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా । రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।

యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి, - బ్రాహ్మణః । కృణోతి బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి
బ్రాహ్మణన్ తమ్ ।

బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణస్తం, - రాజన్ । తం రాజన్, రాజన్స్తం, తం రాజన్, - పారయామసి ।

రాజన్పారయామసి, పారయామసి రాజన్, రాజన్ పారయామసి । పారయామసీతి పారయామసి ।

4. రేఖా — రేఖా - లక్షణమ్

క్రమాద్ ద్విత్రిచతుష్పల్చపదక్రమముదాహరేత్ । పృథక్పృథక్గిర్వరన్యన్య లేఖామాహుః పునః క్రమాత్ ॥

పూర్వార్థస్య -

2 (పదద్వయం) = ఓషధయః సం । సమోషధయః । ఓషధయః సం ॥

3 (పదత్రయం) = సం వదన్తే సోమేన । సోమేన వదన్తే సం । సం వదన్తే ॥

4 (పదచతుష్కం) = వదన్తే సోమేన, సహ రాజ్ఞా । రాజ్ఞా సహ సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన ॥ సోమేన సహ । సహరాజ్ఞా ।
రాజ్ఞేతిరాజ్ఞా ॥

ఉత్తరార్ధస్య :-

- 2 = యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై, యస్మై కృణోతి॥
 3 = కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణః కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః॥
 4 = బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ పారయామసి, పారయామసి రాజంస్తం బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణస్తం॥
 తం రాజన్, రాజన్ పారయామసి, పారయామసీతి పారయామసి॥

[యద్వా సర్వస్య మస్త్రస్య]

- 2 (పదద్వయం) = ఓషధయః సం, సమోషధయః, ఓషధయః సమ్॥
 3 (పదత్రయం) = సం వదన్తే సోమేన, సోమేన వదన్తే సం, సం వదన్తే॥
 4 (పదచతుష్కం) = వదన్తే సోమేన సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞా సహ సోమేన వదన్తే, వదన్తే సోమేన॥
 5 (పదపంచకం) = సోమేన సహ రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా సహ సోమేన, సోమేన సహ॥
 6 (పదషడ్కం) = సహ రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం, తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా సహ, సహ రాజ్ఞా॥
 7 (పదసప్తకం) = రాజ్ఞా యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ పారయామసి, పారయామసి రాజంస్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై రాజ్ఞా, రాజ్ఞా యస్మై, యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణస్తం, తం రాజన్, రాజన్ పారయామసి, పారయామసీతి పారయామసి॥

5. ధ్వజః — ధ్వజ-లక్షణమ్

బ్రూయాదాదేః క్రమం సమ్యగస్తాదుత్తరయేద్యది, వగ్గే చ ఋచి వా యత్ర పఠనం స ధ్వజః స్మృతః॥

(ఆదేః క్రమః)	(అస్తాదుత్తరణం)	(ఆదేః క్రమః)	(అస్తాదుత్తరణం)
1 ఓషధయః సం	2 పారయామసీతి పారయామసి	13 యస్మై కృణోతి	14 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా
3 సం వదన్తే	4 రాజన్ పారయామసి	15 కృణోతి బ్రాహ్మణః	16 సహ రాజ్ఞా
5 వదన్తే సోమేన	6 తం రాజన్	17 బ్రాహ్మణస్తం	18 సోమేన సహ
7 సోమేన సహ	8 బ్రాహ్మణస్తం	19 తం రాజన్	20 వదన్తే సోమేన
9 సహ రాజ్ఞా	10 కృణోతి బ్రాహ్మణః	21 రాజన్ పారయామసి	22 సం వదన్తే
11 రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా	12 యస్మై కృణోతి	23 పారయామసీతి పారయామసి	24 ఓషధయః సం

అత్ర విశేషః

1. అత్ర ధ్వజస్య పఠనక్రమోఽన్యైః పదర్పితః ।
2. యథా మస్త్రస్యైకస్యైవం ధ్వజో భవతి. తథైవ పంచ-షట్-సప్త మస్త్రసంఖ్యాయా వర్గస్యాప్యేవమేవ ధ్వజో భవతి ।
 తత్ర వర్గాదిస్థితస్య పదద్వయస్య వర్గాస్తస్థేన పదేన ద్వీరుత్తేనేతికార సహితేన చ సంబంధోజ్ఞాతవ్యః ।
 యథా 'అగ్నిమీశే.....ఆ గమదితి ఆ గమత్' ఇతి ప్రథమస్య వర్గస్య ఋగ్వేదస్య ధ్వజో బోధవ్యః ।

6. దండః — దండ-లక్షణమ్

క్రమముక్త్యా విపర్యస్య పునశ్చ క్రమము త్తరమ్ ।

అర్థరూపేవముక్తోఽయం క్రమదండోఽభిధీయతే ॥

పూర్వార్ధస్య

- 2 ఓషధయః సం॥ సమోషధయః । 3 ఓషధయః సం । సం వదన్తే ॥ వదన్తే సమోషధయః ।
 4 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన ॥ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

5 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ ॥ సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

6 ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ । సహ రాజ్ఞా ॥ రాజ్ఞా సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

ఓషధయః సం । సం వదన్తే । వదన్తే సోమేన । సోమేన సహ । సహ రాజ్ఞా ॥ రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా ।

ఉత్తరార్ధస్య -

2 యస్మై కృణోతి ॥ కృణోతి యస్మై । 3 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః ॥ బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।

4 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం ॥ తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।

5 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ ॥ రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై ।

6 యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ । రాజన్ పారయామసి ॥

పారయామసి రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । యస్మై కృణోతి । కృణోతి బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణస్తం । తం రాజన్ । రాజన్ పారయామసి ॥ పారయామసీతి పారయామసి ।

7. రథః — రథ-లక్షణమ్

పాదశోఽర్ధరచ్చశో వాపి సహోక్త్యా దండవద్రథః ।

రథత్రివిధః । ద్విచక్రత్రిచక్రశ్చతుశ్చక్రశ్చేతి । తత్ర ద్విచక్రో రథోఽర్ధరచ్చశో భవతి । త్రిచక్రస్తు రథః ప్రతిపాదే సమాన పద సంఖ్యాయుతస్య గాయత్రీచన్దస్కస్యైవ మన్తస్య భవతి । చతుశ్చక్రో రథస్తు పాదశ ఏవ భవతి ।

1. ద్విచక్రో రథః (అర్ధరచ్చశః)

(పూర్వార్ధః)

(ఉత్తరార్ధః)

1. 1 ఓషధయః సం ।

సమోషధయః ।

యస్మై కృణోతి । (ప్రథమ ఏకపాత్రమః)

కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)

2. 1 ఓషధయః సం ।

2 సం వదన్తే ।

వదన్తే సమోషధయః ।

యస్మై కృణోతి । (ద్వితీయో ద్విపాత్రమః)

కృణోతి బ్రాహ్మణః । (ద్వితీయో ద్విపాత్రమః)

బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)

3. 1 ఓషధయః సం ।

2 సః వదన్తే ।

3 వదన్తే సోమేన ।

సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

యస్మై కృణోతి । (తృతీయత్రిపాత్రమః)

కృణోతి బ్రాహ్మణః ।

బ్రాహ్మణస్తం ।

తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)

4. 1 ఓషధయః సం ।

2 సం వదన్తే ।

3 వదన్తే సోమేన ।

4 సోమేన సహ ।

సహ సోమేన వదన్తే సమోషధయః ।

యస్మై కృణోతి । (చతుర్థశ్చతుష్పాత్రమః)

కృణోతి బ్రాహ్మణః ।

బ్రాహ్మణస్తం ।

తం రాజన్ ।

రాజన్స్తం బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై । (వ్యుత్క్రమః)

పూర్వార్థం

ఉత్తరార్థం

5. 1 ఓషధయః సం। యస్మై కృణోతి (పశ్చాదుః పశ్చాపాత్ క్రమః)
 2 సం ఓషధయః కృణోతి బ్రాహ్మణః।
 3 వదంతే సోమేన। బ్రాహ్మణస్తం।
 4 సోమేన సహ తం రాజన్।
 5 సహ రాజ్ఞా రాజన్ పారయామసి।
 రాజ్ఞోతి రాజ్ఞా పారయామసీతి పారయామసి। (సమాప్తిః)

2 ద్వితీయో రథః

అగ్నిమితే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్ హోతారం రత్నధాతమమ్॥ ఋ - 1-1-1

అయం దేవాయ జన్మనే స్తోమో విప్రేభిరాసయా అకారి రత్నధాతమః॥ ఋ - 1-20-1

మస్త్యద్వయస్య సహోక్త్యాఽపి ద్వితీయో రథో భవతి సహోక్తి పాఠభేదేన సద్విధా విభజ్యతే॥ తత్ర ప్రథమః :-

(ఋ - 1-1-1)

(ఋ - 1-20-1)

1. అగ్నిమితే। అయం దేవాయ॥
ఈశేఽగ్నిం। దేవాయాం॥
2. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం॥ అయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే॥
పురోహితమితేఽగ్నిం జన్మనే దేవాయాం॥
3. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
అయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః॥
యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
4. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
'పురోహితమితి పురోహితం' యజ్ఞస్య దేవం॥
అయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః స్తోమో విప్రేభిః॥
దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
5. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
పురోహితమితి పురోహితం యజ్ఞస్య దేవం దేవమృత్విజం॥
అయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః స్తోమో విప్రేభిః విప్రేభిరాసయా॥
ఋత్విజం దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమితేఽగ్నిం॥
అసయా విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాం॥
6. అగ్నిమితే ఈశే పురోహితం పురోహితం యజ్ఞస్య॥
'పురోహితమితి పురోహితం' యజ్ఞస్య దేవం దేవమృత్విజం॥
అయం దేవాయ దేవాయ జన్మనే జన్మనే స్తోమః॥
స్తోమో విప్రేభిః విప్రేభిరాసయా॥
ఋత్విజమిక్యృత్విజం అసయేత్తాసయా॥

7. హోతారం రత్నధాతమం । అకారి రత్నధాతమః ॥ రత్నధాతమం హోతారం । రత్నధాతమోఽకారి ॥
హోతారం రత్నధాతమం । అకారి రత్నధాతమః ॥
రత్నధాతమమితి రత్నధాతమం । రత్నధాతమ ఇతి రత్నధాతమః ।

3. ద్విచక్రారథః

పూర్వోక్తయోర్ధ్వయోర్మస్త్రయోః సహోక్త్యా ద్విచక్రారథో భవతి । తస్య ద్వితీయః ప్రకారో యథా-
(ఋ - 1-1-1) (ఋ - 1-20-1)

1. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
ఈశేఽగ్నిం । దేవాయాయం ॥
2. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
పురోహిత మీశేఽగ్నిం । జన్మనే దేవాయాయం ॥
3. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ॥ స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ॥
4. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
'పురోహితమితి పురోహితం' ।
(4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥
దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ॥
విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ॥
5. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥ పురోహితమి పురోహితం
(2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥ (4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥ (5) దేవమృత్విజం । విప్రేభిరాసయా ॥
ఋత్విజం దేవం యజ్ఞస్య పురోహితమీశేఽగ్నిం ।
ఆసయా విప్రేభిః స్తోమో జన్మనే దేవాయాయం ।
6. (1) అగ్నిమీశే । అయం దేవాయ ॥ (2) ఈశే పురోహితం । దేవాయ జన్మనే ॥
(3) పురోహితం యజ్ఞస్య । జన్మనే స్తోమః ॥
'పురోహితమితి పురోహితం' ।
(4) యజ్ఞస్య దేవం । స్తోమో విప్రేభిః ॥ (5) దేవ మృత్విజం । విప్రేభిరాసయా ॥
(6) ఋత్విజమిత్యృత్విజం । ఆసయేత్సయా ॥

7. (1) హోతారం రత్నధాతమం, ఆకారి రత్నధాతమః॥ రత్నధాతమం హోతారం, రత్నధాతమోఽకారి॥
 హోతారం రత్నధాతమం, ఆకారి రత్నధాతమః॥
 రత్నధాతమమితి రత్నధాతమం, రత్నధాతమ ఇతి రత్నధాతమః॥

4. త్రిచక్రో రథః

విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే, ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా॥ (ఋ-1-22-19)

ఇత్యస్య త్రిపదగాయత్రీధన్వస్య మన్తస్య ప్రతిపాదం సమానపదసంఖ్యాత్వా త్రిచక్రోరథో భవతి, యథా...

(ప్రథమః పాదః)	(ద్వితీయః పాదః)	(తృతీయః పాదః)
1. (1) విష్ణోః కర్మాణి, కర్మాణి విష్ణోః,	యతో వ్రతాని, వ్రతాని యతః,	ఇంద్రస్య యుజ్యః, (ప్రథమః క్రమః) యుజ్య ఇంద్రస్య, (వ్యుత్క్రమః)
2. (1) విష్ణోః కర్మాణి, (2) కర్మాణి పశ్యత, పశ్యత కర్మాణి విష్ణోః, (ప్రథమః పాదః) విష్ణోః కర్మాణి, (ద్వితీయః పాదః) యతో వ్రతాని, (తృతీయః పాదః) ఇంద్రస్య యుజ్యః,	యతో వ్రతాని, వ్రతాని పస్పశే, పస్పశే వ్రతాని యతః, కర్మాణి పశ్యత, వ్రతాని పస్పశే, యుజ్యః సఖా,	ఇంద్రస్య యుజ్యః, (ద్వితీయః క్రమః) యుజ్యః సఖా, (ద్వితీయః క్రమః) సఖా యుజ్య ఇంద్రస్య, (వ్యుత్క్రమః) పశ్యతేతి పశ్యత, (సమాప్తిః) పస్పశ ఇతి పస్పశే, (సమాప్తిః) సఖేతి సఖా, (సమాప్తిః)

5. చతుశ్చక్రో రథః

చతుశ్చక్రో రథశ్చతుష్పాన్మన్తస్య పాదశో భవతి, యథా...

(ప్రథమ పాదః)	(ద్వితీయః పాదః)	(తృతీయః పాదః)	(చతుర్థః పాదః)
1. (1) ఓషధయః సం, సమోషధయః,	సోమేన సహ, సహ సోమేన,	యస్మై కృణోతి, కృణోతి యస్మై,	తం రాజన్, (ప్రథమః క్రమః) రాజంస్తం, (వ్యుత్క్రమః)
2. (1) ఓషధయః సం, (2) సం వదనే,	సోమేన సహ, సహ రాజ్ఞా,	యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః,	తం రాజన్, (ద్వితీయః క్రమః) రాజన్పారయామసి, (ద్వితీయః క్రమః)

వదంతే సమోషధయః, రాజ్ఞా సహ సోమేన, బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై, పారయామసి రాజంస్తం, (వ్యుత్క్రమః)

(ప్రథమః పాదః) ఓషధయః సం, సం వదనే, వదంత ఇతి వదనే, (సమాప్తిః)

(ద్వితీయః పాదః) సోమేన సహ, సహ రాజ్ఞా, రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా, ,,

(తృతీయః పాదః) యస్మై కృణోతి, కృణోతి బ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణ ఇతి బ్రాహ్మణః, (సమాప్తిః)

(చతుర్థః పాదః) తం రాజన్, రాజన్పారయామసి, పారయామసితి పారయామసి, ,,

8. ఘనః

ఘనశ్చతుర్విధః, ఘనో ఘనవల్లభశ్చ, తౌ చ ప్రత్యేకం ద్విధా భవతః,

1. ప్రథమం-ఘన-లక్షణమ్

అన్తాత్కమం పరేత్పూర్వమాది పర్యంతమానయేత్,

అదిక్రమం నయేదన్తం ఘనమాహుర్మనీషిణః॥

(1) పూర్వార్థస్య (అనాదాదిపర్యంతమ్)

1. రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా సహ రాజ్ఞా సోమేన సహ వద నే సోమేన సం వద నేః ఓషధయః సం -

(ఆదితోఽనప్రర్యంతమ్)

సం వద నేః వద నే సోమేన సోమేన సహ సహ రాజ్ఞా రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా

(2) ఉత్తరార్థస్య (అనాదాదిపర్యంతమ్)

2. పారయామసీతి పారయామసి రాజన్ పారయామసి

తం రాజన్ బ్రాహ్మణస్తం కృణోతి బ్రాహ్మణః యస్మై కృణోతి - (ఆదితోఽనప్రర్యంతమ్)

కృణోతి బ్రాహ్మణః బ్రాహ్మణస్తం తం రాజన్ రాజన్ పారయామసి పారయామసీతి పారయామసి

2. ద్వితీయం-ఘన-లక్షణమ్

శిఖామక్త్యా విపర్యస్య తత్పదాని పునః పఠేత్ అయం ఘన ఇతి ప్రోక్త (ఇక్ష్వాప్తా వికృతీః పఠేత్)॥

శిఖాపాఠః

తస్య విపర్యాయః

తత్పదానాం పునఃపాఠః

ఓషధయః సం	సమోషధయ	ఓషధయః సం వద నే	వద నే సమోషధయ	ఓషధయః సం వద నే॥
సం వద నే	వద నే సం	సం వద నే సోమేన	సోమేన వద నే సం	సం వద నే సోమేన॥
వద నే సోమేన	సోమేన వద నే	వద నే సోమేన సహ	సహ సోమేన వద నే	వద నే సోమేన సహ॥
సోమేన సహ	సహ సోమేన	సోమేన సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ సోమేన	సోమేన సహ రాజ్ఞా॥
సహ రాజ్ఞా	రాజ్ఞా సహ	సహ రాజ్ఞా॥	రాజ్ఞేతి రాజ్ఞా॥	

2. యస్మై కృణోతి కృణోతి యస్మై యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణః కృణోతి యస్మై యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణః ॥

కృణోతి బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణః కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం తం బ్రాహ్మణః కృణోతి కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం ॥

బ్రాహ్మణస్తం తం బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ రాజన్స్తం బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ ॥

తం రాజన్ రాజన్స్తం తం రాజన్ పారయామసి పారయామసి రాజన్స్తం తం రాజన్ పారయామసి ॥

రాజన్ పారయామసి పారయామసి రాజన్ రాజన్ పారయామసి ॥ పారయామసీతి పారయామసి ॥

ఘనపాఠః

ద్వితీయ ఘనలక్షణస్యాన్యధుదాహరణమ్ ।

(1 శిఖాపాఠః; 2 తస్యవిపర్యయః, 3 తత్పదానాం చ పునః పాఠో ఘనః)

గాయన్తి త్యా గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్క మర్కిణః । బ్రహ్మణస్త్యా శతక్రత ఉద్యంశమివ యేమిరే ॥ (ఋ-1-10-1)

1. ప్రథమోఽర్థః

1. గాయన్తి త్యా, త్యా గాయన్తి, గాయన్తి త్యా, గాయత్రిణో, గాయత్రిణస్త్యా గాయన్తి, గాయన్తి త్యా గాయత్రిణః ॥

2. త్యా గాయత్రిణో, గాయత్రిణస్త్యా, త్యా గాయత్రిణో, అర్చన్త్య, అర్చన్తి గాయత్రిణస్త్యా, త్యా గాయత్రిణోఽర్చన్తి ॥

3. గాయత్రిణోఽర్చన్త్య, - అర్చన్తి గాయత్రిణో, గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్కమ-అర్కమర్చన్తి గాయత్రిణో,

గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్కమ్ ॥

4. అర్చంత్యర్కమ-అర్కమర్చంత్య-అర్చంత్యర్కమ-అర్కిణో; అర్కిణోఅర్చమర్చంత్యం-అర్చంత్యర్కమర్కిణః ||
5. అర్కమర్కిణో, అర్కిణోఅర్కమ-అర్కమర్కిణః|| అర్కిణ ఇత్యర్కిణః||

2. ద్వితీయోఽర్ధః

1. బ్రహ్మజస్త్యా, త్యా బ్రహ్మణో, బ్రహ్మజస్త్యా, శతక్రతో;
శతక్రతో త్యా బ్రహ్మణో, బ్రహ్మజస్త్యా శతక్రతో||
2. త్యా శతక్రతో, శతక్రతో త్యా, త్యా శతక్రతో,
ఉదుచ్చతక్రతో త్యా, త్యా శతక్రతో ఉత్||
3. శతక్రతో ఉదుచ్చతక్రతో, శతక్రతో ఉద్వంశమివ;
వంశమివోచ్చతక్రతో, శతక్రతో ఉద్వంశమివ|| శతక్రతో ఇతి శతక్రతో||
4. ఉద్వంశమివ, వంశమివోచ్చతక్రతో, యేమిరే;
యేమిరే వంశమివో ఉద్వంశమివ యేమిరే||
5. వంశమివ యేమిరే, యేమిరే వంశమివ, వంశమివ యేమిరే||
వంశమివేతి వంశమ్ ౭ ఇవ, యేమిరే ఇతి యేమిరే||

పంచసన్నియుక్తో ఘనపాఠః (ఘనవల్లభః)

పదద్వయస్య క్రమోక్తమప్యక్తమాభిక్రమసంక్రమైః పంచసన్నిపాఠో భవతి।
అనుచోమచిరోమానురోమైర్జటాపాఠో జాయతే।
జటాయా సహోత్తరపదపాఠేన శిఖాపాఠో భవతి।
క్రమముక్త్యా, విపర్యస్య, పునశ్చ క్రమపాఠే కృతే ధ్వజో భవతి। జటా దండాభ్యాం ఘనపాఠః సిద్ధ్యతి।
సర్వమేవైతత్పంచసన్నియుతే ఘనపాఠే ఘనవల్లభే సమచ్ఛయేన సంగచ్ఛతే।
పంచసన్నియుతేన అనాదాదిపర్యంతమాదేరప్రపర్యంతం చ పాఠేన ద్వితీయో ఘనవల్లభః సిద్ధ్యతి।
పరా మే యన్తి ధీతయో గావో న గవ్యాతీరను। ఇచ్చన్తిరుచక్షనమ్॥ (ఋ-1-25-16)

- (1) పరా మేమే మేమే పరా, పరా పరా, పరా మే॥
పరా మే, మే పరా, పరా మే, యంతి; యంతి మే పరా, పరా మే యంతి॥
- (2) మే యంతి, యంతి యంతి, యంతి మే, మే మే, మే యంతి॥
మే యంతి, యంతి మే, మే యంతి, ధీతయో; ధీతయో యంతి మే, మే యంతి ధీతయః॥
- (3) యంతి ధీతయః, ధీతయో ధీతయః, ధీతయో యంతి, యంతి యంతి, యంతి ధీతయః॥
యంతి ధీతయో, ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయో, గావో; గావో ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయో గావః॥
4. ధీతయో గావః, గావో గావః, గావో ధీతయః, ధీతయో ధీతయః, ధీతయో గావః॥
ధీతయో గావో, గావో ధీతయో, ధీతయో గావో, న; న గావో ధీతయో, ధీతయో గావో న॥
5. గావో న, న న, న గావః, గావో గావః, గావో న॥
గావో న, న గావో, గావో న, గవ్యాతీ; గవ్యాతీర్న గావో, గావో న గవ్యాతీః॥
6. న గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్న, న న, న గవ్యాతీః॥
న గవ్యాతీ, గవ్యాతీర్న, న గవ్యాతీరన్వ; ౭ను గవ్యాతీర్న, న గవ్యాతీరను॥
7. గవ్యాతీరను, అన్యను, అను గవ్యాతీః, గవ్యాతీర్గవ్యాతీః॥
గవ్యాతీరను గవ్యాతీరన్వ౭నుగవ్యాతీర్గవ్యాతీరను॥ అన్విత్యను॥

8. ఇచ్చంతిరుచక్షసం! ఉరుచక్షసమురుచక్షసం! ఉరుచక్షసమిచ్చంతిః!

ఇచ్చంతిరిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరుచక్షసం॥

ఇచ్చంతిరుచక్షసమురుచక్షసమిచ్చంతిరిచ్చంతిరుచక్షసమ్॥ ఉరుచక్షసమిత్తురుచక్షసం॥

పఞ్చసంధియుక్తో జటాపాతః

పఞ్చసంధిపాతః!

జటాపాతః

1. పరా మే! మే మే! మే సరా! పరా పరా! పరా మే॥

పరా మే, మే పరా, పరా మే॥

2. మే యంతి! యంతి యంతి! యంతి మే! మే మే! మే యంతి॥

మే యంతి, యంతి మే, మే యంతి॥

3. యంతి ధీతయః! ధీతయో ధీతయః! ధీతయో యంతి!

యంతి ధీతయో, ధీతయో యంతి, యంతి ధీతయః॥

యంతి యంతి! యంతి ధీతయః॥

4. ధీతయో గావో! గావో గావః! గావో ధీతయః!

ధీతయో గావో, గావో ధీతయో, ధీతయో గావః॥

ధీతయో ధీతయః! ధీతయో గావః॥

5. గావో న! న న! న గావః! గావో గావః! గావో న॥

గావో న, న గావో, గావో న॥

6. న గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్న! న న!

న గవ్యాతీర్గవ్యాతీర్న! న గవ్యాతీః॥

న గవ్యాతీః॥

7. గవ్యాతీరను! అన్వను! అను గవ్యాతీః! గవ్యాతీర్గవ్యాతీః! గవ్యాతీరను॥

గవ్యాతీరను గవ్యాతీర్గవ్యాతీరను॥ అన్విత్వను॥

8. ఇచ్చంతిరుచక్షసం! ఉరుచక్షసమురుచక్షసం! ఉరుచక్షస మిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరిచ్చంతిః! ఇచ్చంతిరుచక్షసం॥

ఇచ్చంతి రురుచక్షస మురుచక్షస మిచ్చంతి రిచ్చంతి రురుచక్షసం! ఉరుచక్షస మిత్తురుచక్షసం॥

(ఏకమేవ పఞ్చసంధియుక్తోః సర్వా ఆపి వికృతయః పత్యనే వేదవిద్భిః)

ఇవి ఋగ్వేద పదనంతోని అష్టవికృతుల విశేషాలు. ఋగ్వేదాష్ట వికృతులకు కొంత భిన్నంగా - యజుర్వేదాష్ట వికృతులలో వైడికంగా-శాస్త్రీయంగా-సాంప్రదాయ సిద్ధంగా అత్యంత ప్రాచీన కాలంలోనే నౌకొన్న విశేషాలు మరికొన్ని వున్నాయి. ఈ గ్రంథం ఋగ్వేదం కాబట్టి యిక్కడ పదాధిపత్యంగా ఋగ్వేద అష్టవికృతులగురించి మాత్రమే తెలియజేయబడింది. వాస్తవానికి “ఘన”మంటే మేఘమని అర్థం. మేఘంలో “జ్యోతిస్సలిలమరు” దాది శక్తులున్నట్లే నిజమైన ఘనాపాతీ సైతం తత్తచ్చక్రిమతుడై విరాజిల్లి వేద విజ్ఞాననిధిగా కృషి చెయ్యగలడు. మేఘంవలెనే ఋక్కులను కామరూపాలుగా మలచగలడు. బహుఫలితాల నీయగలడు.

మహర్షుల అడుగుజాడల్లో విశ్వరూపమనదగిన వేదవిజ్ఞానాన్ని అవగాహన చేసుకోవాలంటే అనుభూతికి తెచ్చుకోవాలంటే సూక్తస్వరూప స్వభావాలను సూక్తాధిదేవతల స్వరూప స్వభావాలను సూక్తాధిదేవతల పరంగా వివిధ ఋక్కులలో వున్న మంత్రాల స్వరూపస్వభావాలను బహుముఖంగా అవగాహన చేసుకొనవలసివున్నది. వాక్కుధ్ధితోపాటు వాక్సిద్ధిని - బహుముఖ మంత్రసిద్ధిని వాటి శక్తుల ప్రయోగ ఉపసంహార పద్ధతులను ఆచరణ పూర్వకంగా ప్రయోగించి చూడడమేకాక ఇతరులకు బోధించి వారిచేతకూడా ఆచరింపజేసే శక్తిని పొందేవిధంగా వేదవిజ్ఞానంలో స్వతంత్రంగా మౌలికమైన పరిశోధనలు చేయవలసివున్నది.

మంత్రసిద్ధి ప్రయోగ ఉపసంహార పూర్వకమై బహుముఖమైన అఖండ విజ్ఞానానికి స్థానభూతమైన యీ వేదమంత్ర సాహిత్య విషయమే కకావికలైన స్థితిలో అస్తవ్యస్తమైనప్పుడు వేదమంత్రాలతో పడుగుపేకలుగా అవినాభావ సంబంధం కలిగివున్న వేద భాషాచ్చందోలంకారాదుల విషయమై పరిశోధనాజ్ఞానం స్వస్వరూప జ్ఞానం విస్మృతమవడంలో ఆశ్చర్యమేమీలేదు.

వేద భాషాచ్యందోలంకార విషయాలు

మంత్రసిద్ధి ప్రయోగాది విషయాలలోనే శ్రద్ధ వహించక ఆయువుపట్టులను విడిచిపెట్టిన ప్రాచీనులు వేదభాష స్వరూపస్వభావాల విషయంలోను లింగవచన వ్యవస్థావిషయాలలోను ఆత్మనేపద పరస్మైపదస్వరూపస్వభావాల విషయంలోను వాటి నిర్ణీతవ్యవస్థలగురించి పరిశోధించి ఆయువుపట్టులను పట్టుకొనాలనే దృష్టి విలుప్రంకావడంలో విడ్డూరమేమీలేదు. అసలు వేదభాషకు దేవభాష అనీ ఆమరభాష-అమృత భాష-ఇత్యాది నామాలు సార్థకంగా యేవిధంగా ఏర్పడ్డాయో తెలుసుకోవాలంటే ఆ భాషాస్వరూపస్వభావాలగురించి బహుముఖమై ఆచరణ పూర్వకమైన పరిశోధనలు చెయ్యవలసి వున్నది. వివిధ శబ్దాలకు పుం స్త్రీ నపుంసక లింగాల వ్యవస్థను యేర్పరచి నిర్ణయించడంలోను కొన్ని శబ్దాలకు పుం స్త్రీ ఉభయలింగాలను, మరికొన్ని శబ్దాలకు పుం నపుంసక ఉభయలింగాలను, వేరొక కొన్ని శబ్దాలకు స్త్రీ నపుంసక ఉభయలింగాలను, మరికొ కొన్ని శబ్దాలకు పుంస్త్రీ నపుంసక త్రిలింగవ్యవస్థను నిర్ణయించడంలోనూపున్న సార్థకమైన ఆంతర్యమేమిటో గ్రహించవలసి వున్నది. కొన్ని శబ్దాలకు ఏక ద్వి బహువచనాలను మూడింటినీ, కొన్ని శబ్దాలకు ఏకద్వివచనాలను రెండింటినీ, మరికొన్నింటికి ఏకబహువచనాలను రెండింటినీ, మరికొన్ని సందర్భాలలో ద్విబహువచనాలను, విశిష్టంగా కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో నిత్యైకవచనాలను, నిత్యద్వివచనాలను, నిత్య బహువచనాలను నిర్ణయించడంలోపున్న వైజ్ఞానికమైన ఆంతర్యాలను గ్రహించడమేకాక అవ్యయశబ్దస్వరూప స్వభావాల తద్బిన్న శబ్ద వ్యయాత్మకత్వాన్ని తిరుగులేనివిధంగా సార్థకంగా పరిశీలించవలసివున్నది. కృత్రద్ధిత ప్రత్యయాల సహజ త్యాన్నేకాక స్త్రీ ప్రత్యయ విభిన్నస్వరూప స్వభావాలగురించికూడా పరిశోధించవలసివున్నది. వేదభాషలో ఆత్మనేపద పరస్మైపద ప్రత్యయాల సార్థకమైన స్వరూప స్వభావాలేమిటో : లౌకిక సంస్కృతభాషలో కొన్ని సందర్భాలలో ఈ ఆత్మనేపదప్రత్యయాలు కేవల పరస్మైపదాలుగాను పరస్మైపదప్రత్యయాలు కేవల ఆత్మనేపదాలుగాను ఏవిధంగా ఎందువల్ల మార్పుచెంది వైదికవ్యవస్థావిరుద్ధంగా స్థిరీ భూత మవడం జరిగిందో : ఆంతరాంతరాలలోకివెళ్ళి పరిశీలించవలసివున్నది. ఈవిధంగా లింగవచనస్త్రీ కృత్రద్ధితప్రత్యయ ఆత్మనేపద పరస్మైపద క్రియల విషయంలో వాటివ్యవస్థకు మూలభూతమైవున్న ఆర్షసిద్ధాంతాలను పరిశోధించిగ్రహించినపుడు అనంతఆమేయ లౌకికాలౌకిక శక్తులకు ఆలవాలమైన మంత్రశబ్ద నిశ్శబ్దశక్తుల విషయాలు చాలావరకూ అవగతమవుతాయి. అసలు మంత్రసిద్ధి ప్రయోగాదలకు సంబంధించిన వైజ్ఞానికసాంప్రదాయాలనే మన ప్రాచీన భారతీయులు నిలబెట్టుకోలేనప్పుడు బహుముఖభాషావిజ్ఞానాలు విస్మృతాలవడంలో విడ్డూరం లేదు.

వేదముక్కుల పతన గానాలకు మంత్రసిద్ధిప్రయోగోపసంహారాలకు ఛందవ్యవస్థకు ఉన్న అవినాభావ సంబంధాలగురించి సరైన ఆచరణపూర్వకమైన పరిశోధన ప్రాచీనకాలంలోనే జరిగినట్లు కనిపించదు. ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామ, అధర్వవేదాలలో కనిపించే ఏకైకస్వరూపంకల ఋక్కులకు వివిధవేదాలలో విభిన్న ఛందస్సులను పేర్కొన్న సందర్భాలనేకం వున్నాయి. ప్రాచీన కాలంలో క్రొవ్వుకి-యాస్క-తాండి-సైతవ - కాశ్యప-రాతమాండవ్య-ఆప స్తంభ-సాంఖ్యాయనప్రభృతులు ఛందస్సుల విషయమై అనేక విధాలయిన మతాంతరాభిప్రాయాలను వెల్లడించారు. సాంఖ్యాయనుమహర్షి శ్రౌతసూత్ర గ్రంథంలో ముప్పుయి ఛందస్సులనుమాత్రమే పేర్కొనగా ఆ తరువాతివారు వివిధఛందోలక్షర సంఖ్యలతో ముప్పుయి యెనిమిది విభిన్నఛందస్సులను పేర్కొనడంజరిగింది. ప్రాచీన మంత్రశాస్త్రాల దృష్ట్యా బీజాక్షరాలనిపించుకున్న అక్షరాలన్నిటికీ ప్రత్యేకంగా ఒక్కొక్క అక్షరానికి ఒక్కొక్క ఛందస్సువంతున పేర్కొనడంకూడా జరిగింది. రకరకాలుగా వున్న ఈ బీజాక్షర ఛందస్సులలోసైతం ప్రాచీనకాలంలోనే అభిప్రాయభేదాలు రాక పోలేదు. కొన్ని బ్రాహ్మణగ్రంథాలలో అక్షరన్యూన ఆధిక్యతలవల్ల ఛందోహాని జరుగదనికూడా పేర్కొనడం జరిగింది. శుక్లయజుర్వేదంలో కొంతమంది దేవతలకు బహుదేవతలకు కొన్నికొన్ని అక్షరాలను ప్రత్యేకంగా నిర్దేశించడం జరిగింది. ఈ అక్షర దేవతా సంఖ్యా నిర్దేశక మంత్రాలు చాలా పరిమితంగా వున్నందువల్ల కోట్లాదిగావున్న సమస్తదేవతలగురించి విభిన్న సంఖ్యాక్షర నిర్దేశితాలుగా పేర్కొన్న వేదమంత్రాలు అనేకం అసలు మనకు ఉపభ్యమానాలే కాలేదని చెప్పవలసివుంటుంది. ఈ పరిస్థితుల్లో పింగళనాగాది ప్రాచీనఛందశాస్త్రవేత్తలు గాయత్రీ మొదలైన ఛందోవిశేషాలగురించి ప్రామాణికమైన విషయాలు ఉటంకించారని చెప్పడానికి వీలు లేదు. ఛందో మంత్రాలలో ఛందస్సుల నామాలన్నీ గానమూలకాలుగాకూడా ఏర్పడ్డాయన్న ఆర్షదృక్పథంతో పరిశోధించవలసివున్నది. ఒకే కీర్తనను అనేక రాగాలలో విభిన్న రాగాలలో పాడినట్లు సామవేదశాఖలలోని ఋక్కులను వివిధరాగాలలో గానం చెయ్యవచ్చును.

అదేవిధంగా ఋగ్వేదాధ్యక్షులలోని ఋక్కులను వివిధరాగాలలో ఒకేపద్యాన్ని పాడినట్లుగా పాడవచ్చును. పద్యం ప్రాధాన్యత కీర్తనపాదానికి ఎటువంటి తేడావుంటుందో ఋగ్వేదాధ్యక్షులలోని ఋక్కులు గానంచేయడానికి, సామవేదంలోని ఋక్కులు గానంచేయడానికి అటువంటి తేడావుంటుంది. అందువల్ల ఒక ఛందస్సులో వుండనున్న మంత్రం మరొక ఛందస్సులోకి మారవచ్చునన్నమాట. ఉదాహరణకు “తత్సవితుర్వరేణియమ్, భర్గోదేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్” అనే ఋక్కు మామూలుగా గాయత్రీఛందంలోవున్నప్పటికీ దాన్ని జగతీఛందంలోకి కూడా మార్చుకొని పఠించవచ్చును. అప్పుడు పాదానికి ఎనిమిది అక్షరాల వంతున త్రిపాద గాయత్రీగావున్న మంత్రం పాదానికి పన్నెండు అక్షరాలవంతున జగతీఛందంలో ద్విపాదిగా రూపొందుతుంది. ఈ విషయాన్ని ఈక్రింది ఋక్కులో స్పష్టంగా వక్కాణించడం జరిగింది.

“జగతా సిన్ధుం దివ్యస్తభాయద్ రథంతరే సూర్యం పర్య పశ్యత్ |
గాయత్రస్య సమిధ స్త్రీస ఆహు స్తతోమహ్నా ప్రరిరిచే మహిత్యా ||”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-25 ఋక్కు)

ఇదేవిధంగా ఈ క్రింది మంత్రంలో సామవేదంలోని మంత్రములను గాయత్రితో గానం చేయగా వాటిని ఋగాధివేద ఋక్కులుగా త్రిష్టుప్ ఛందస్సులోనూ, ద్విపదా చతుష్పదలుగానూ మాత్రమేకాక సప్తవిధ ఛందస్సులలో సైతం గానం చెయ్యవచ్చునని పేర్కొనడం జరిగింది.

“గాయత్రేణ ప్రతి మిమీతే అర్కమర్కేణ సామ తై త్రిష్టుభేన వాకమ్ |
వాకేన వాకం ద్విపదా చతుష్పదా ఒక్షరేణ మిమీతే సప్తవాణీ ||”

(ఋగ్వే: 1 మం-164 సూ-24 ఋక్కు)

వాస్తవానికి సంగీతం సామవేద జన్యమని అంటారు కాని మూలం వేదమే. సంగీత స్వరాలన్నీ ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్వరితాంసుంచి సంజనితాలైనవే. స. రి. గ. మ. ప. ద, ని స్వరాలకు అన్నింటికీ మూలభూతంగా వివిధ ఛందస్సులున్నాయని పాచీన ఆర్ష సంగీత శాస్త్రాలు పేర్కొనగా ప్రతి ఛందస్సుకూ సంగీత స్వరశ్రుతులున్నాయని ఆర్ష ఛందశాస్త్రాలు పేర్కొన్నాయి. వేదానికి సంగీతానికి ఛందస్సుకూ వున్న సంబంధ బాంధవ్యాల గురించి “వాఙ్మయమహాధ్యక్షుని సామవేద విశ్వరూప ప్రదర్శన” అనే నా పరిశోధనా గ్రంథంలో కూలంకషంగా చర్చించడం జరిగింది. పైన ఉదాహరించిన “గాయత్రేణప్రతి” ఇత్యాది మంత్రంలో ద్విపద చతుష్పద పదాలు ప్రయోగించడం జరిగింది. ద్విపద, త్రిపద, చతుష్పద, షట్పద ఇత్యాది ఛందస్సులను అందఱు దేశీ ఛందస్సులను కొనడం జరుగుతున్నది కాని అవన్నీ వేదప్రోక్తలే. ద్విపదలు, త్రిపదలు, చతుష్పదలు, షట్పదలు ఉన్నట్లు శుక్లయజుర్వేదంలో విస్తృతంగా పేర్కొనడం జరిగింది. చందో నామాలతోపాటు ద్విపదాదులను పేర్కొన్న ఆ మంత్రాలివి.

గాయత్రీ త్రిష్టుప్ జగత్స్యస్త్వప్ జక్త్యేసహ |
బృహత్కష్టహ కకుహ్నచీభిః శమ్యన్తుత్వా ||
ద్విపదాయాశ్చతుష్పదా త్రిపదాయాశ్చ షట్పదాః |
విభన్తాయాశ్చ సచన్తాః సూచీభిః శమ్యన్తుత్వా ||

(శు. యజు-23 ప అధ్య-33-34 మం)

“ద్విపదాయాశ్చతుష్పదాః” ఇత్యాది మంత్రంలో “విభన్తాయాశ్చ సచన్తాః” అని విస్తృతంగా విభందాలను సచందాలను ప్రామాణికంగా ఉద్ఘాటించడం జరిగింది. ఆధునిక యుగంలో చందోబద్ధాలు కానటువంటి పంచనకవితలుగాను గద్యగేయ కవితలుగాను ప్రేమర్పగాను ప్రచారంచేయబడుతున్నవన్నీ వినూతన ప్రక్రియలు కానేకావు. (చూడు-వాఙ్మయ మహాధ్యక్షుని పరిశోధనా వాఙ్మయం, మార్గ-దేశి, 128 పుట మొదలు 178 పుట వరకు)-ఇవన్నీ ఋగ్వేద యజుర్వేద సామ అథర్వవేదాలలో ప్రయోగపూర్వకంగా

పరిగర్భితాలై ఉన్నవే. వాస్తవానికి ఏకాక్షరోత్తరాధికంగావున్న ఉక్తాత్మకైది లోకికే చందస్సుల పాదాక్షర నియమాలకు వేదాలలో ఉన్న మంత్రాలలోని చందస్సులకు పాదాలకు అక్షరనియమాలకు అసలు సంబంధమేలేదు. లభిస్తున్న వేదవాఙ్మయాన్ని పరిశీలిస్తే ఒకే చందస్సు పేరుతో విభిన్న పాదాక్షరాలు కలిగిన మంత్రాలు అసలు సాజాత్యమే లేకుండా సహస్రాధికంగా కనిపిస్తున్నాయి. దీనికితోడు సంగీత సప్తస్వరాలకు సంబంధించిన చందస్సులు భిన్నంగానూ వివిధ చందస్సులలోనుంచి ఉద్భవించిన సంగీత సప్త స్వరాలు భిన్నంగానూ కనిపిస్తున్నాయి. ఉదాత్తానుదాత్తాది స్వరాలకు సంగీతస్వరాలకు వివిధ చందస్సులకు ఉన్న పరస్పర సంబంధాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని-చందోనామ స్వరూప స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని అంతరాంతరాలలోకి వెళ్ళి బహుముఖమైన పరిశోధన చేసినప్పుడే వైదిక చందో రీతుల వైశిష్ట్యం అవిష్కృతమవుతుంది. ఘనాపాతీలైన వేదపండితులు వేదపఠనంలో గొప్పవారని మనం అనుకొనడమేగాని వారి వేదపాఠిత్వం కేవలం సంహితాపఠనానికి కొంతవరకూ ఉదాత్తాది స్వరవ్యవస్థకు మాత్రమే పరిమిత ప్రామాణికతవ్వం కలది-వాస్తవానికి వేదచ్ఛందస్సులకు విధించిన సంగీత శ్రుతివ్యవస్థ వారి పఠనంలో మచ్చుకై నా కానరాదు. కాగా ఘనాపాతీల వేదపఠనం ప్రామాణికం కానేకాదు. ఇంక వేదాలంకారాల విషయానికి వద్దాము.

ఋగ్వేదం తొలి వాఙ్మయమూ తొలిగ్రంథమూ అయినందువల్ల ఉపమ - ఉపమాగర్భితమైన రూపకాలంకారమూ-రూపకాతి శయోక్త్యాద్యలంకారాలు బహుళంగాను విరళంగాను ఉపయుక్తాలయ్యావని పరిశోధకులు భావించారు. ఋగ్వేదంలో ప్రయుక్తాలయిన ఉపమాద్యలంకారాలుగా పరిశోధకులు గుర్తించినవి ఈ క్రిందివిధంగా వున్నాయి. ఈ అలంకారోదాహరణల సందర్భంగా ఉదాహరిస్తున్న ఋగనువాదాలన్నీ శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంపాతలోనివే.

“ఆ పూష శ్చోత్ర బర్హిషమాఘృతే ధరుణం దివః ।

ఆజా నష్టం యథా పశుమ్॥

(ఋగ్వే : 1 మం-28 సూ-18 ఋక్కు)

గద్యము॥ పశుపాలకులనేక కర్మలచే పశువులను బోషించి దుగ్ధాదులచే మనుష్యాదులను సుఖపెట్టుచుండునటుల నా సూర్యలోకము విచిత్రలోకములతో గూడికొనియున్నది. ఆకాశమును అచ్చటగల పదార్థములను స్వకిరణములచే నాకర్షణ రూపమునఁ బోషించి సర్వప్రాణుల సుఖపెట్టుచున్నవి.”

“వి మృశీకాయ తే మనో రథీరశ్వం న సందితమ్ ।

గీర్విర్యరుణ సీమహి॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 25 సూ - 3 ఋక్కు)

సీ॥ హయముల రథిణుల నాదరించెడునట్లు కరుణించు మమ్ముత వరుణదేవ !-

పరా హి మే విమన్యవః పతన్తివన్య ఇన్ద్రయే । వయోన వస తీరువః॥

(ఋగ్వే : 1 మం-25 సూ - 4 ఋక్కు)

సీ॥ “పక్షుల గూఢుల పజ్జబారెడు భంగి వదలకుండుము నిన్ను వరుణదేవ”-

“పరా మే యంతి ధీతయో గావో న గవ్యాతీరనుః॥

ఇచ్ఛంతీరు రుచక్షసమ్॥”

(ఋగ్వే : 1 మం - 25 సూ - 18 ఋక్కు)

ప॥ “మనుజులకెల్ల నన్నము సమానముగాఁ గొని యిచ్చువాని నే

ననయము పొందుచుండెదను నావులు మందల పట్టు చేరు మా, బ్ధిని”-

“సం ను వోచావమై పునర్యతో మే మధ్యాభ్యతమ్,
హోతేవ క్షధసే ప్రియమ్”॥

(ఋగ్వే : 1మం - 25నూ - 17 ఋక్కు)

సీ॥ “ఋక్కును నాహోతరీతిగా, బ్రయమో హవిస్సు నాస్వాదింప స్వీకరించి”॥

“అస్మా ఇదు ప్ర భరా తూతుజానో పృతాయ వజ్రమీశానః కియేదాః,
గోర్న పర్య వి రదా తిరశ్చేష్యన్నర్హంస్యపాం చరద్యై॥

(ఋగ్వే : 1మం-61నూ - 12 ఋక్కు)

గీ॥ “మాంస ఖండంబు లమ్మెడు మనుజులెట్లు, పశువులం జంపివైతురో పాపమనక
యటుల వృత్రుని వధియించి యధికశక్తి”॥

“అధి పేశాంసి వపతే నృశూరివా పోర్ధుతే వక్ష ఉప్రసేవ బర్జహమ్,
జ్యోతిర్విశ్వస్మై భువనాయ కృణ్యతీ గావో న వ్రజం వ్యుఽషా ఆవర్తమః॥

(ఋగ్వే : 1మం - 92నూ - 4ఋక్కు)

ఉ॥ నాపితకేశ పాశమును నాశముఁ జేసిడురీతి లోక సం
స్తాపితమైన వీరకటిని జయ్యనఁగొట్టుచు సర్వగోగణం
బోపి పయఃప్రదేశమును నొప్పగఁ జూపెడునట్లు రూపముం
జూపుచు గోవు గోష్ఠమున శోభిలుమాట్టి నుషస్సు వెల్లడిన్॥

ఈ 92వ సూక్తంలో అనేకఋక్కులలో ఉపమాలంకారా లున్నట్లు విమర్శకులు భావించారు.

“సూర్యో దేవీసుషసం రోచమారాం మర్యో న యోషా మభ్యేతి వశ్యాత్”

(ఋగ్వే : 1మం-115నూ-2ఋక్కు)

ఉ॥ భాసుర రూపముం గలుగు భార్యను యౌవనవంతుడట్లు పే
రాన నుషోఽంగనం దగిలి యంచిత సూర్యుడు వచ్చుచుండుటన్॥

“కన్యేవ తన్వాః శాశదానాగ్ం ఏషి దేవి దేవ మియక్షమాణమ్,
సంస్మయమానా యువతిః పురస్తాదావిర్వజాంసి కృణు సే విభాతీ”

(ఋగ్వే : 1మం - 123నూ - 10ఋక్కు)

సీ॥ “కన్యకారత్నంబుకరణి వస్త్రములేక శోభిల్లుచున్నావు శోభతోడ”॥

“అభ్రాతేవ పుంస ఏతి ప్రతీచీ గర్తారుగివ సనయే ధనానామ్,
జాయేవ పత్య ఉశతీ సువాసా ఉషా హస్రసే ని రిణీతే అప్యః”

(ఋగ్వే : 1మం - 124నూ - 7ఋక్కు)

సీ॥ అతివ పస్త్రాదుల సందంగఁగోరుచు జనకుని యొద్దకుఁ జనెడు మాట్టి
విధవ భర్తృధనంబు వేడుటకై రాజసభకుఁ దప్పక తాను జనెడు మాట్టి”॥

ఇక్కడి అనేక ఉపమాలంకారములతోపాటు

“ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం పృషం పరి షస్వజాతే,
తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్యత్త్యనశ్చన్నయో అభి చాకశీతి॥”

(ఋగ్వే : 1మం - 164నూ - 20ఋక్కు)

క॥ కలవొక తరువునఁ బలురె, క్కలవి పులుపు లొక్కరూపు కలవు చెలిమితోఁ
గలియుచు రెండొకఁడింపొ, ఫలముదినుం దినకయొండు భాసిలు నెలమిన్॥

వంటి రూపకాతికయోక్త్యలంకారాలుకూడా వున్నాయని అనేకమంది పరిశోధకులు భావించారు.

“యథా వాతో యథావనం యథాసముద్ర ఏజతి;

ఏవా త్వం దశమాన్య సహవేహ జరాయుణా॥

(ఋగ్వే : 5మం - 78సూ - 8ఋక్కు)

గీ॥ ప్రసవవేదనఁ బడుచున్న పడతి యోని, నెట్లు వివృతమొనర్చునో యటు వనస్సు

తి మయపేటిక! వివృతమై తివిరినప్త, బద్ధివిముక్తిని జేయుము పరమకృపను॥”

ఇత్యాది ఏహ్యమైన సీచోపమాలంకారాలున్నట్లుకూడా మరికొందరు భావించారు. ఆశ్వినీదేవతాదులను దొంగలతో పోల్చినందుకే
బోపమ అని కొందరు భావించినపుడు ఈ ఏహ్యమైన సీచోపమగురించి యేమని విచారించాలి? భరత, వామన, మమ్మట, దండి,
బిద్యానాథ, జయదేవ, అప్పయ్యదీక్షితాదులు క్రమంగా శబ్దాలంకారాలను అర్థాలంకారాలను పెంచారని చాలామంది విమర్శకులు
భావించారు గాని వాస్తవానికి అలంకారాలు వేలు లక్షలాకావు కోట్లకొలది వున్నాయి. వీటిలో పెక్కింటిని వేదం ప్రతిబింబించింది.
ఈ అలంకారాలు అనేకం గుర్తింపబడకపోవడం వల్ల అవి అనామకాలుగా వుండవచ్చును గాని ఈ అలంకారాలకొక పరిమితసంఖ్య
లేదు. పాత్రకొలది నీరన్నట్లుగా వేదాలంకార సముద్రం నుంచి ఎవరికీ క్రికొద్ది వారు గ్రహించారు. అవి మూడు మొదలు మూడు
వందలవరకైనా లేవు. ఎన్నో శాస్త్రగ్రంథాలను ఆర్షగ్రంథాలను పరిశీలించినదండి పేరుకు తన కావ్యదర్శినిలో 35 అలంకారాలను
చూపించినా “నవర్యంతో వికల్పనామ్ హాపకోపమయోరతః, దిక్పాత్రం దర్శితం దీరైరనుక్త మనుమీయతాం” అని అలంకారాల
అసంఖ్యాకత్వాన్ని వక్కాణించాడు. అలంకారాలెన్నెన్నివున్నా ప్రాచీనులు అన్నింటికీ ఉపమాలంకారమే మూలమనగా రాజశేఖ
రూడు “ఉపమా కవి వంశస్య మాత్రై వేతి మతిర్మమ” అని ఉపమ కవి వంశానికే మాత్రంగా ఉద్ఘాటించాడు. ఉపమను ఊరికావల
వుంచుచున్నట్లు అతిశయోక్తి ఒక్కటే అలంకారాలన్నిటికీ మూలమని భామహ-హేమచంద్ర మమ్మటాదులు పేర్కొన్నారు. ఉపమ
అతిశయోక్త్యలంకారాలలో ఏది తొలిఅలంకారమంటే దేనికదే తొలిదని చెప్పవలసివుంటుంది. ఇది రెండు గ్రామాలకు మధ్యవుండే
మారం వంటిది. అవూరుకు ఈవూరు ఎంతదూరమో ఈవూరుకు అవూరూ అంతేదూరం అన్నటువంటిది అన్నమాట. ఇక్కడ
ఆద్యంతాలున్నవనుకొంటే వున్నాయి. లేవనుకొంటే లేవు. చ్చందశాస్త్రంలో ప్రస్తారం గురువులతో ప్రారంభమైతే లఘువులతో
ముగియగా లఘువులతో ప్రారంభమైతే గురువులతో ముగుస్తుంది. ఇదేవిధంగా అలంకారప్రస్తారంలో ఉపమ తొలిదైతే అతిశయోక్తి
ఏవరిదై అతిశయోక్తి తొలిదైతే ఉపమ తుదిదవుతుంది. లఘువులేనిదే గురువులేదని తెలిసికూడా గురువుకే గురుత్వమిచ్చినట్లుగానే
అతిశయోక్తిలేనిదే ఏ అలంకారమూలేదని తెలిసికూడా ఉపమయే అలంకారాలమాత అన్నారు. లఘువులేనిదే గురువులేకపోయినా
గురువులో లఘువు అంతర్భూతమే. ఇదేవిధంగా అతిశయోక్తిలేకపోతే ఉపమలేకపోయినా ఉపమలో అతిశయోక్తి అంతర్గతమైవున్న
వనే చెప్పాలి. గురులఘువులుగాని గురువులుగాని లఘువులుగానిలేకుండా వృత్తాలూ తదితర పద్యాలూ లేనివిధంగానే ఉపమాతిశయోక్తులు
గాని ఉపమాగాని అతిశయోక్తి గానిలేకుండా ఏ అలంకారమూ రూపొందదనే స్పష్టపడుతుంది. ఈరహస్యాన్ని గుర్తించనందువల్ల పాచీన
కాలంలోనే అలంకారోత్పత్తి వ్యవస్థ వర్గవిభజనతో స్పష్టమైన రాజమార్గంలో పడనందువల్ల కకావికలై పోయింది. ఆర్షదృష్టిలో ఈ వర్గవ్యవస్థ
ఒక అగాధమైనది. వేదాలంకారాలలో అసలు ఉపమాలంకారమే చిత్రాదిభేదాలతో ద్వారదశవిధాలు. ఈద్వారదశవిధాలుకూడా పూర్ణలు ప్రల
పేరుతో రెండువిధాలుగా వున్నాయి. ఈ పూర్ణలు ప్రలలోకూడా సామాన్యదృష్టిలో 360భేదాలు, విశేషదృష్టిలో 1440భేదాలువున్నాయి.
ఈ ఆంతర్యాన్ని గ్రహించినప్పుడే అలంకారాలు ‘సౌందర్యమలంకారః’ వంటి అలంకారాలనిగాని ‘అలంక్రియతే అనేనేత్యలంకారః’ వంటి
అలంకారాలనిగాని కాక నిత్యసత్యశ్రీ విశ్వవిరాడ్వలితాలలితా అలంకారం లంకానిదని “నజ్జ” సమాసంగా ఆర్షవిజ్ఞానదృష్టితో
వేదవిజ్ఞాన ఆంతర్యాన్ని అవగాహనచేసుకొనడం జరుగుతుంది. సృష్టిస్వభావద్యోతకమయిన ఈ అలంకారవ్యవస్థగురించి ఆర్షదృష్టితో
పరిశీలించవలసినది అనంతంగా వున్నది. వాస్తవానికి దివ్యవక్షువుతో చూచినప్పుడు లక్ష్మి సరస్వతి పార్వతివంటి దేవళిభామణులు

పరిపూర్ణచంద్రాననుగా ఉపమ చంద్రునకు సంబంధించినదిగా గోచరం కాగలదు. వాస్తవానికి ఉపమాశబ్దంలోని 'ఉప'ను ఉపస్క గాను 'మ'శబ్దాన్ని చంద్రార్థకశబ్దంగాను గుర్తించినపుడు సమస్తాలంకారలోకాన్ని ఆర్షదృష్టితో ఏవిధంగా పర్యావలోకనం చెయ్యాలో మనకు కొంతైనా అర్థమవుతుంది. ఈ పరిస్థితిలో వేదాలంకారాలగురించి సాధికారికంగా మాట్లాడాలమకొనడం పొరపాటే కాగలదు.

నిజానికి వేదభాషా మంత్రసాహిత్య చందోలంకారాల వ్యవస్థగురించిన పరిజ్ఞానం కేవలం భారతదేశంలోనేకాదు అతి ప్రాచీన వేదర్థుల సంతతి అనిపించుకున్న ఆంధ్రులలో కూడా కొన్నిసహస్రాబ్దాలకు పూర్వమే విలుప్తమయిపోయినట్లు స్పష్టపడుతున్నది.

ఆంధ్రుల ప్రాచీనత - వేదవాఙ్మయం

ఈ అనంత సృష్టిలో సృష్టి ప్రారంభదశలోనే వేదావిష్కరణలోనే ఆర్షకుటుంబీకులుగా దివ్యజ్యోతులుగా తెలుగువారు వెలుగొందారని చెప్పవచ్చును. జైన పురాణాల ప్రకారం జైనమత తీర్థంకరులలో మొట్టమొదటి తీర్థంకరుడైన ఋషభనాథుడికి అత్యంతపూర్వకాలంనుంచి తెలుగువారున్నట్లు తెలుస్తున్నది. ఋషభనాథుని పెద్దకొడుకు పేరు భరతుడు. రెండవకొడుకు పేరు బాహుబలి. ఋషభనాథుని మరణానంతరం భరతుడు రాజ్యాధినేతకాగా బాహుబలి వింధ్యకు దక్షిణంలోవున్న ఆంధ్రదేశాన్ని పరిపాలించాడని జైనపురాణాలు చెబుతాయి. జైనపురాణాల ప్రకారం దాదాపు దక్షిణదేశమంతా ఆంధ్రదేశంగా పూర్వం పరిగణించేవారని కూడా స్పష్టపడుతున్నది.

మామూలుగా పరిశోధకులందరూ తెలుగువారి ప్రాచీనతనుగురించి వక్కాణించాలంటే ఆంధ్రుల ప్రసక్తివున్న "తస్యహ విశ్వామిత్రస్యైకశతం పుత్రా ఆసుః పంచాశత్ ఏకజ్ఞాయాం సో మధుచ్చందసః పంచాశత్ కసీయాంసః, తద్వైజ్ఞాయాం సోన తే కులమ్ మేనిరే, తాన్ అనువ్యాజహరన్ తాన్ వః ప్రజా భక్షిస్తేతి త ఏతేఽంధ్రాః పుండ్రాః శబరాః పుళిందా మూతిబా ఇత్యుదంత్యా బహవో భవంతి, వై శ్వామిత్రా దస్యునామ్ భూయిష్ఠాః" అన్న ఐతరేయబ్రాహ్మణంలోని వాక్యాలను ఉదాహరించి తన ఆజ్ఞప్రకారం శునశ్శేపుణ్ణి అన్నగా ఆమోదించని తన యాభైమంది పుత్రులనూ ఆంధ్రులలో చండాలులుగా జీవించవలసిందని శపించినట్లు అందువల్ల అప్పటికే ఆంధ్రజాతి సుప్రతిష్ఠితమై వున్నట్లు పేర్కొంటూవుంటారు. శపించబడిన విశ్వామిత్రపుత్రులు ఆంధ్రులలో మేచ్చులుగానో చండాలులుగానో జీవించాలని కుక్కమాంసం తినేవారితో కలిసి జీవించవలసిందని శపించినట్లుకూడా పాఠాంతరాలున్నాయి. ఏమైనా విశ్వామిత్రుడు తన పుత్రులను ఆంధ్రులలో నీచులైన చండాలులుగానో మేచ్చులుగానో జీవించవలసిందని శపించాడేగాని ఆంధ్రులుగా జీవించవలసిందని కాదు. అంటే దీనివల్ల విశ్వామిత్రునికాలంనాటికే ఆంధ్రులలో వర్ణవిభేదాలు పాతుకునిపోయి నీచఉచ్చాది వ్యవస్థలు పూర్తిగా ఏర్పడివున్నాయని మనకు అర్థం అవుతున్నది. కాగా విశ్వామిత్రునికాలం నాటికే ఆంధ్రజాతి సుప్రసిద్ధమై బహుముఖంగా వున్నదని చెప్పవలసివుంటుంది. విశ్వామిత్రులనేకమంది వున్నట్లు గతంలోనే పేర్కొనడం జరిగింది. గాధిమహర్షులు, రాజుబా యెందరో వున్నారు. వేదర్షియైన శునశ్శేపుడూ తద్విన్నులైన శునశ్శేపులుకొందరూ కనిపిస్తున్నారు. వందమంది కొడుకులనుకన్న విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకు హరిశ్చంద్రుల కాలంలోనివాడు గాని, అంబరీషునికాలంలోనివాడుగాని అయివుండాలి. వారు ఎప్పటివారో చెప్పడం అంత సులభమైన పనికాదు. ఏమైనా అనేకవేల సంవత్సరాలకు పూర్వమే ఆంధ్రజాతి సాహితీ సంస్కృతులతో మూడు పూవులూ ఆరు కాయలుగా విరాజిల్లించని చెప్పవచ్చు. గతంలో జైనపురాణాల ప్రకారం ఋషభనాథుని కుమారుడైన బాహుబలి ఆంధ్రదేశాన్ని పరిపాలించినట్లు గ్రహించాం.

వేదవాఙ్మయాన్ని తరచిచూస్తే ఆంధ్రులకు మూలపురుషుడు బ్రహ్మమానసపుత్రుడైన అంగిరసమహర్షిగా కనిపిస్తున్నాడు. అంగిరసునికిబృహస్పతి-రి-బృహజ్ఞోతి-బృహద్రష్మ-బృహస్ప-సనుడు-బృహస్పతి-సంవర్తనుడు-ఉతధ్యుడు-బృహస్మంతుడు-బృహద్భానుడు. మొదలైనవారు కుమారులు, భానుమతి-రాక-సినీవాలి-గుహూ-అర్చిష్మతి-మహిష్మతి-మహాసుతి-యోగసిద్ధి మొదలైనవారు పుత్రికలు కలిగారు. ఉతధ్యుని కుమారుడు దీర్ఘతముడు. దీర్ఘతము లనేకమంది వున్నారు. పుట్టండుడవడంవల్ల అతడికి దీర్ఘతముడనే పేరు వచ్చినట్లు పురాణకథలున్నాయి. సూర్యాది మహాగ్నిగోళాలనుసైతం నేత్రాలతో చూస్తూ ఖగోళవేద చేసి పరిశోధనలు చేసినందువల్ల అతడంధుడయ్యాడనికూడా పురాణకథ లేకపోలేదు. అతిదీర్ఘమైన దేహం వున్నవాడుకాబట్టి దీర్ఘతమునికి మొదట అపేరువచ్చినా

చిచ్చివుండవచ్చును. ఈ దీర్ఘతముని కుమారులే అంగ-వంగ-కళింగ-ఆంధ్రులుగా పెర్కొనబడినట్లు కనిపిస్తున్నది. అందువల్ల దీర్ఘముడూ అతని తండ్రి తాతలూ ఆంధ్రులనే చెప్పవలసివుంటుంది. దీర్ఘతముని కుమారులలో ఉశికకుమారుడైన కక్షివంతుడు, గౌతముడు, పురుచ్చేపుడు వేదర్థులుగా సుప్రసిద్ధులు. దీర్ఘతముని సోదరుడైన బృహస్పతి యొక్క కుమారుడు భరద్వాజుడు వారివారి ప్రత్యేక ప్రతాపాలు శతాధికంగా వున్నారు.

ఆంధ్ర శబ్దానికి అంధ = చీకటిని, రః = నాశనంచేసేవాడని, అంధ = నీటిమీద, రః = గమనం కలవాడు అని, అంధ = అన్నం, రః = హస్తంగా కలవాడు అంటే “అన్నదాత” అని ప్రధానమయిన మూడర్థాలున్నాయి. “అంగిర” శబ్దానికి ‘అగ్ని-కీజన్యు’ అని అర్థాలు. అంగిరుని మనుమలైన తెలుగువారికి “చీకటిపోగొట్టేవారు-తేజస్వరూపులు” అనే అర్థంలో ఆంధ్రశబ్దం రూపొందడం సహజమే. వేదవిజ్ఞాని అందుడూ అయిన దీర్ఘతముణ్ణి తమతల్లి ఆజ్ఞప్రకారం అతని కొడుకులు బంధించి తట్టిలో గార్చేబెట్టి నదిలో విడిచిపెట్టగా, దీర్ఘతముడు తన తపశ్శక్తితో నదిలో మునిగిపోకుండా నీటిమీద తేలుతూ ప్రయాణంచేసిన సంగతి దృష్టిలో పెట్టుకుంటే ‘ఆంధ్ర’ శబ్దానికి ‘నీటిమీద గమనం కలవాడు’ అని అర్థం చెప్పడంలోని ఔచిత్యాన్నికూడా మనం గ్రహించవచ్చును. తెలుగువారు అతి ప్రాచీనకాలంనుంచీ వరి సేద్యంచేసి దాన్యాన్ని పండించి ఇతరులకు ఆహారపదార్థాలు సరఫరాచేయడంలో అగ్రగణ్యులుకాబట్టి ‘అన్నహస్తం’ కలవాడు ‘అన్నదాత’ అని అర్థంలో ఆంధ్రశబ్దం రూపొందడం కూడా సార్థకమైనదయ్యింది. వేదసాహిత్య ఆవిష్కరణలోనే ఆంధ్రులు ప్రముఖమైన పాత్ర వహించారు. కాబట్టి అత్యంత ప్రాచీనులైన తెలుగువారిలో వేదముషి గోత్రకర్తలు ప్రవరకర్తలు వున్నారనడంలో ఆయదార్థమేమీలేదు. గోత్రకర్తలైన ఋషులు ప్రవరకర్తలైన ఋషులు ఎందరినూ సమాధానంచెప్పడం చాలా కష్టం. మొట్టమొదట సప్తర్షులు వేదద్రవ్యలయిన మహర్షులు గోత్రకర్తలుగా ప్రవరకర్తలుగా నిలిచారనుకున్నా వారి వారి పుత్రపౌత్రప్రప్రతాదులనేకమందిని గోత్రకర్తలుగా ప్రవరకర్తలుగా ఎవరికి తోచినట్లు వారు నిర్దేశించడంవల్ల వేలూ లక్షలూ కోట్లాదిగా ఊహించనంతమంది జనాభానుమించినంతమంది గోత్రకర్తలైన ఋషులున్నట్లు ప్రాచీనకాలంలో భావించారు. “గోత్రాణాంతు సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్భుదాని చ” అని బోధాయనుడు గోత్రసంఖ్యను పూరికే పెర్కొనలేదు. ప్రాచీనకాలంలో గోత్రప్రవరులు ఒకడేనని కొందరు భావించగా గోత్రంకంటే ప్రవర భిన్నమైనదని ఒకే గోత్రంలో ఋషులైన వ్యక్తులు ప్రవరకర్తలుగా నిలిచారని కొందరు భావించారు. ఒకే గోత్రంలో అనేక ప్రవరలుండగా ఒకే ప్రవరకు అనేక గోత్రాలూ వున్నాయి. అందువల్లనే గోత్రంచేత ప్రవర-ప్రవరచేత గోత్రమూ రెండూ పరిగ్రహింపబడి సమానార్థకాలుగాకూడా భావింపబడ్డాయి. అదియుషి గోత్రకర్తలలో కళ్యవ - ఆత్రేయ - అంగిరస - కౌశిక - వశిష్ట-భృగు-అగస్త్య-మహర్షులు ముఖ్యులుగా కనిపిస్తున్నారు. ప్రస్తుతం ఏడవ మన్వంతరమైన వైవస్వత మన్వంతరం జరుగుతున్నదికాబట్టి ప్రతిమన్వంతరానికి విభిన్నులైన సప్త ఋషులుంటారు కాబట్టి ఏడు మన్వంతరాలకూ సంబంధించి $7 \times 7 = 49$ మంది ఋషులు తొలి గోత్రకర్తలుగా అవతరించారని ఘృవచ్చు. ఉపలభ్యమానమైన వేదవాక్యయాన్ని బట్టిచూస్తే వేదద్రవ్యలైన ఋషులు సహస్ర సంఖ్యకై నా పరిమితం కాలేదు. అయి ఘృడు “గోత్రాణాంతు సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్భుదాని చ” అని బోధాయను డన్నాడంటే అది అతిశయోక్తి అన్నేనా అనాలి. ఇదా “అనంతావై వేదాః” అన్న వేదవాక్యాన్ని దృష్టిలోపెట్టుకుని చెప్పబడిందనైనా అనాలి. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలో ఆయా ఋషిగోత్రజులైనవారు తత్తదృషి పరంపరగా లభ్యమానమయిన వేదాధ్యయన అధ్యాపనత్వాలను నెరవేరుస్తూ వుండేవారు. క్రమంగా ఋషి గోత్రజులైన బ్రాహ్మణులలోనే వేద అధ్యయన అధ్యాపనత్వాలు తగ్గిపోవడంవల్ల మిగిలిన కొద్దిమందిలోనే కొందరు ఒక వేదాన్ని కొందరు రెండు వేదాలను మరికొందరు మూడు వేదాలను వేరొక కొందరు నాలుగు వేదాలను సైతం అధ్యయనంచేసి అధ్యాపనం చేస్తూ వుండడంవల్ల తెలుగు వారిలో వేదులవారు - ద్వివేదులవారు - త్రివేదులవారు-చతుర్వేదులవారు అంటూ ఆయా గృహసామలేర్పడ్డాయి. వేదులవారు సాధారణంగా సామవేదులవారు. కొందరు వేదులవారిలోక వ్యవహారంలో తమయింటిపేరు ద్వివేదులగా వ్యవహరిస్తారు. కాని దస్తావేజులపంటి అధికార పత్రాలలోమాత్రం వేదులవారనే వ్యవహరిస్తేనే అవి చెల్లుతాయనీ ద్వివేదులవారుగా వ్యవహరిస్తే వాటికి చెల్లుబాటులేదనీ అభిజ్ఞులంటారు. వేదులవారు కొలుత రెండువేదాలలో పండితులుకాబట్టి వారికి ద్వివేదుల వారని గృహసామం వచ్చివుంటుంది. అసలు ‘వేది’ శబ్దం వుండగా “వేదుల” అని బహువచనరూపం గృహసామంగా యేర్పడడం చూస్తేనే కొలుత వేదులవారు అనేక వేదాలలో పండితులై వుంటారని ఊహించవచ్చు. పూర్వం వేదులవారు భిన్న వేదాలలోకాకపోయినా సామవేద

విభిన్న భావాలలోనైనా పండితులై వుండేవారని చెప్పకతప్పదు. వీటికితోడు ఋగ్వేదం-యజుర్వేదం-సామవేదం-అథర్వవేదం గృహనామాలుగా వున్నవారు వుండనేవున్నారు. యజుర్వేద, అథర్వవేద గృహనామాలు ప్రస్తుతం మృగ్యాలు కావచ్చును. వేదాలవారు అటువై దిక్కులలోను ఇటు వైష్ణవులలోనూ వున్నారు. వివిధ వేదశాఖా అధ్యయన అధ్యాపనలవల్ల బ్రాహ్మణులలో వివిధ శాఖాభేదాలు కూడా పూర్వమే అవతరించాయి. వీటన్నింటివల్ల ప్రాచీనకాలంలో తెలుగువారిలో వేదాధ్యయన అధ్యాపనలు యెంత విస్తృతంగా జరిగాయో ఊహించవచ్చును. ప్రాచీనకాలంలో వేదాధ్యయనం చేసిన వారంతా ఘనాపాతీలుగానే వుండేవారని వేదాధ్యయనం మొదలుపెట్టిన వారు కేవల సంహితాభ్యాసంతోనో పదాంతంగానో క్రమాంతంగానో జటాంతంగానో అధ్యయనంచేసి ఆపివేయకుండా ఘనాంతం వరకూ అధ్యయనంచేసి వేదపండితులనిపించుకునేవారని తెలుస్తుంది. ఉత్తర భారతీయులలో క్రమాంతంగానో జటాంతంగానో మాత్రమే అధ్యయనంచేసి ఆపివేసేవారు ప్రాచీనకాలంలో అత్యధికంగా వుండేవారు. ఘనాంతంగా అధ్యయనం చేసినవారు సకృత్తుగానే ఉండేవారు. కాగా ద్వీపాతీలు-త్రిపాతీలు ఉత్తర భారతంలో ప్రాచీనకాలంలోనే అవతరించారు. సంహితతోపాటు పదక్రమాలు అధ్యయనం చేసినవారు ద్వీపాతీ కాగా-పదక్రమ జటాంతాధ్యయనం చేసినవారు త్రిపాతీగా ఎన్నడం జరిగింది. ప్రాచీన ఆంధ్రులలోని వేదపండితులలో క్రమాంత జటాంత స్వాధ్యాయన పరులన్నా అటువంటి వారిని వేదపండితులుగా గుర్తించి చెద్దపీట వేసేవారు కాదు కేవలం ఘనాపాతీలైన వారికే వేదపండితుడనే గౌరవం దక్కేది. అందువల్లనే తెలుగు వారిలో వేదాల, ద్వీవేదుల, త్రివేదుల, చతుర్వేదుల వంటి గృహనామాలూ ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం వంటి గృహనామాలూ ఏర్పడ్డాయేగాని ద్వీపాతీ, త్రిపాతీ వంటి గృహనామా లేరన్నది.

తెలుగు వారైన వేదములు వేదద్రష్టలై అనేక వేద భాగాలను ఆవిష్కరించిన తరువాత వేలాది సంవత్సరాలుగా తరువాతి తెలుగువారు వంశపరంపరగానో గురుపరంపరగానో చాలావరకూ వేదవాఙ్మయాన్ని కంఠస్థంచేస్తూ గ్రంథస్థంచేస్తూ నిలుపుకుంటూ వచ్చారు. వేదాలన్నిటిలో కృష్ణయజుర్వేదానికి క్రీ.శ. 1189 ప్రాంతంలో జ్ఞానయజ్ఞం అనే పేరుతో “అనుముల భట్ట భాస్కర మిశ్ర”డనబడే ఆంధ్రుడు మొట్టమొదటి భాష్యం రచించాడు. ఈ మిశ్రుడు తైత్తిరీయ సంహితాబ్రాహ్మణాలు రెండింటికీకూడా సంపూర్ణమైన భాష్యాలు రచించాడు. తరువాత సాయనాచార్యులు వేదవాఙ్మయానికి తలమానికంగా తెలుగు వెలుగుగా కీర్తిపొంది 72 సంవత్సరాలు జీవించి క్రీ.శ. 1815-1880 మధ్యకాలంలో నాలుగు వేదాలకూ భాష్యరూపాలైన అనేక వ్యాఖ్యాగ్రంథాలు రచించాడు. సాయనాచార్యులు రచించిన వేద వాఙ్మయ భాష్యాగ్రంథాలు ఇవి. (1) తైత్తిరీయ సంహితాభాష్యం (2) ఋగ్వేద సంహితాభాష్యం (3) సామవేద సంహితాభాష్యం (4) అథర్వవేద సంహితాభాష్యం. (5) శుక్లయజుర్వేద సంహితా భాష్యం. (6) శుక్ల యజుర్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (7) తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ భాష్యం. (8) తైత్తిరీయారణ్యక భాష్యం. (9) ఋగ్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (10) ఐతరేయ బ్రాహ్మణ భాష్యం (11) ఐతరేయ ఆరణ్యక భాష్యం. (12) సామవేద బ్రాహ్మణ భాష్యం. (13) పంచవింశ మహాబ్రాహ్మణ భాష్యం. (14) వడ్డింశ బ్రాహ్మణ భాష్యం. ఇత్యాదిగా వేదవాఙ్మయానికి తదనుసంధానవాఙ్మయానికి సంబంధించిన భాష్యాలున్నాయి. ఈ వైదిక వాఙ్మయ గ్రంథాలేకాక వివిధ శాస్త్రగ్రంథాలను సైతం సాయనాచార్యుడు విరచించాడు. క్రీ.శ. 1847 నుండి 1855 వరకూ కంపరాయలవద్ద మంత్రిగా వుండి కంపరాయలు దివంగతుడవగా అతని పుత్రుడైన సంగమునిపేర రాజ్యపాలనచేస్తూ క్రీ.శ. 1864 నాటికి విద్యాబుద్ధులతో సంగముని శిష్యవాణ్ణి చేసి అతనిరాజ్యభారం అతనికిప్పచెప్పి క్రీ.శ. 1864 నుండి 1879 వరకూ బుక్కరాయలువద్ద మంత్రిగా వుండి అతడు దివంగతుడు కాగా రాజ్యానికి వచ్చిన అతని కుమారుడైన ద్వితీయ హరిహరరాయలవద్ద మంత్రిగా వుండి క్రీ.శ. 1887లో సాయనాచార్యులు తనువుచాలించినట్లు చరిత్ర చెపుతున్నది. దక్షిణ భారత దేశానికి గుండెకాయవంటి రాజ్యస్థానమనిపించుకున్న విజయనగర - విద్యానగర రాజ్యంలో హరిహర - బుక్కరాయలుల పాలనాకాలంలో సాయనాచార్యులు ఆసాధారణమైన పాండితీప్రజ్ఞా పాటవాలతో విరచించిన వేదభాష్యాలు యావద్భారతదేశంలోనూ అపూర్వంగా విశేషమైన ప్రచారాన్ని పొందడమేకాక విశిష్టమైన స్థానాన్నికూడా పొందగలిగాయి.

అపూర్వ ఆమెయ విజ్ఞాననిధి అయిన వేదవాఙ్మయాన్ని వేదభాష్యాదివాఙ్మయాలనూ తెలుగులో వెలువరించాలనే ప్రయత్నాలు-పరిశోధనా రచనలు చెయ్యాలనే ప్రయత్నాలు గత 60, 70 సంవత్సరాలుగా అనేక విధాలుగా జరిగాయి. తత్ఫలితంగా శ్రీ అచ్యుతుని వెంకటాచలవతి గారి “వేదభూమి” అనే పరిశోధనారచన వెలువడింది. శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి గారి “వేదామృతము” -

హరి సోదరులు విరచించిన “భారతి నిరుక్తి” మొదలైనవి విమర్శగ్రంథాలుగా వెలువడ్డాయి. స్వామీ దయానంద సరస్వతి “ఋగ్వేదాది భాష్యభూమిక” అనే పరిశోధనాగ్రంథాన్ని విరచించగా ఎల్లమరాజు నారాయణ భట్టుగారు (అనంతపురంజిల్లా నూతిమడుగు వాస్తవ్యులు) చక్కని తెలుగుతో అనువదించగా క్రి. శ. 1940లో 850 పుటల గ్రంథంగా అవతరించింది. తరువాత స్వామీ దయానందసరస్వతి శుక్లయజుర్వేద సंहితకు వ్రాసిన చీకావ్యాఖ్యాదులు సమూలంగా స్వర సహితంగా శ్రీ అన్నే కేశవార్య శాస్త్రిగారు 1958-1962 మధ్యకాలంలో పూర్తిగా తెలుగులో అనువాదంచేసి ప్రకటించారు. 1958 లోనే శ్రీశగిరిశ సరేకుడనే (G.N Sreesa) హైదరాబాదు నివాసియైన తెలుగువ్యక్తి ఆధర్వవేదాన్ని కొన్నికొన్ని తెలుగు పంథయ వాక్యాలతో వ్యాఖ్యాపూర్వకమైన విశేషాలతో తెలుగు లిపిలో ప్రకటించాలని ప్రయత్నించారు గాని అది సంపూర్ణంగా వెలువడలేదు. శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు గుంటూరు జిల్లా రేపల్లెతాలూకాలోని విజయశ్రమం పక్షన వేదాలను తెలుగులో అనువదించి ప్రకటించాలని దృఢదీక్షతో కృషి చేశారు. తత్ఫలితంగా బంకుపల్లి మల్లయశాస్త్రి గారితో వనసరూపంలో తెలుగులో అనువదించి ప్రథమ ద్వితీయాష్టకాలు మాత్రం ప్రకటించడం జరిగింది. కాని శ్రీ మల్లయ్య శాస్త్రిగారి తెలుగు అనువాదం కనీసం సాయనాచార్య కృత ఋగ్వేద భాష్యానికైనా న్యాయం చేకూర్చేదిగా లేదని విమర్శలు రావడంతో ఆ ప్రచురణ అనివార్యంగా ఆగిపోయింది. శ్రీ మల్లయశాస్త్రిగారు యజుర్వేద సామవేద ఆధర్వ వేదాలకు సైతం తెలుగు అనువాదం చేశారని కొందరు అనుచరులు చెప్పడమేతప్ప అవి గ్రంథరూపంలో ఉపలభ్యం. న స మయినట్లు కూడా కనపడదు. అసలు సామమాత్రంగా సామవేద కౌఠుమ-తి మిని శాఖలు లభించాయేతప్ప సరియైన సామవేద శాఖ ఒక్కటి కూడా ఇంతవరకూ ప్రచురితంకాలేదు. బహుముఖగానరూపిణియైన సామవేద వాణీస్వరూప స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడు సామవేదానికి తెలుగులో సరైన అనువాదం చెయ్యడం అంతసులభసాధ్యమయిన పనికాదు. సుసాధ్యమయిన పని కూడా కాదు. వాస్తవానికి మహాత్తరమైన మన వేదముల విజ్ఞానాన్ని వేదమంత్ర స్వభావాలను దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడు వేద మంత్రాలకు వివిధదేశ భాషలలో అనువాదం చెయ్యడమేకాదు చివరికి సంస్కృతంలోనే నా ఆర్థం వ్రాయడమనేది అసాధ్యమైన విషయం. వివిధ మంత్రశబ్ద నిశబ్ద శక్తుల సిద్ధి ప్రయోగ ఉపసంహారాలేవో వాటి విశేష వివరణలేవో మంత్ర భాష్యంలో వివరించ వలసింది పోయి మంత్ర అర్థం పేరుతో అక్కరలేని విషయాల జోలికి వెళ్లి అవసరమైన అతిముఖ్య విషయాలను విడిచిపెట్టి ఎందుకూ కొరగాకుండా వేదగౌరవాన్నే దెబ్బతీయగల అప్రామాణికాలై అసంబద్ధమైన భాష్యాలను ప్రాచీనులు రచించారు. నిజానికి మంత్ర భాష్యమంటే ఆ మంత్రాన్నే విధంగా సిద్ధిపొందాలి? వివిధరూపాలలో వుండే ఆ సిద్ధి ఫలితాలేమిటి? ఆ సిద్ధులవల్ల మానవుడు సంపాదించే శుభాశుభ ఫలితాలేమిటి? వాటి ప్రయోగోపసంహారాలకై అనుసరించవలసిన పద్ధతులేమిటి? సర్వలోక క్షేమంకోసం వేద విజ్ఞానాన్ని యే విధంగా ఉపయోగించాలి? మొదలైన విషయాలను వివరించినప్పుడు ఆర్థవిజ్ఞానానికి వేదవిజ్ఞానానికి న్యాయం జరుగుతుంది. దేశ భాషలలో అనువాదం చెయ్యడమంటే తమ బుద్ధికి తోచినవిధంగా శబ్దాలకు అర్థాలు వ్రాయగలరు గాని ఆయా శబ్దశక్తుల ప్రభావాన్ని గాని శబ్దశక్తినిగాని దేశభాషలలోకి తెలుగుదాక ఒక శబ్దాన్ని ధ్వనిసహితంగాగాని ధ్వనిరహితంగా నిశబ్దంగాగాని అవిచ్ఛిన్నంగా ఉచ్చరించడంవల్ల వచ్చే ఫలితాలు ఆయా అర్థాలు ఉచ్చరించడంవల్ల వస్తాయనుకొనడం ముఖ్యమంత్ర అక్షరశబ్ద నిశబ్దశక్తుల ప్రభావంతెలియక పోవడమే అవుతుంది. ఈ దృష్ట్యా ఋగ్వేదాదులకు ప్రామాణికాలనదగిన భాష్యాలేవీ ప్రాచీనకాలంలోనే అవతరించలేదు. వేద ఋషుల విజ్ఞానానికి విదూరంగా అవతరించినప్పటికీ ఆర్థమైన అలౌకిక మంత్ర బహుముఖ శక్తులను సాధించడంలో అన్వేషించడంలో ఆసక్తి కనపరచని లోకం గతానుగతికంగా వేదాలకిచ్చిన గౌరవాన్నే ప్రామాణిక అప్రామాణికత్వాలతో సంబంధం లేకుండా పురాణ గాథా సమస్యయే దృష్టితో తుష్టితో పుష్టితో సాయనాచార్య భాష్యాలను శిరోహార్యలుగా భావించింది. దానితో బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానం పరిశోధనాదృష్టికే దూరమైపోయింది. రామాయణ మహాభారత భాగవతాది సంస్కృత గ్రంథాలను ప్రాచీనకవులు తెలుగు లోకి అనువదించిన పద్ధతిలోనే సాయనాచార్య ప్రభృతుల భాష్యాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సహిత అనే పేరుతో తెలుగులో పద్య గద్యాత్మకంగా ఆంధ్రీకరించాలని దీక్షబూని చాలావరకూ కృతకృత్యులయినవారు శ్రీ నేమాని వేంకట సరసింహ శాస్త్రిగారు.

శ్రీ నేమాని వారి వంశాదిక విషయాలు

శ్రీ నేమానివారు వైదిక బ్రాహ్మణులు. వేగినాటివారు. భారద్వాజ గోత్రులు. వేగినాటి బ్రాహ్మణులంటే కృష్ణాగోదావరీనదీ తీరప్రాంతవాసులనే అర్థం. రాజరాజనరేంద్రుడు పరిపాలించిన కృష్ణాగోదావరీనదీ తీరదేశాన్ని పూర్వం వేగిదేశం అనేవారు. ఆ వేగిదేశ వాసులు వేగినాటివారు. నేమానివారి తాతముత్తాతలు కృష్ణాగోదావరీవాసులై శ్రీకాకుళం జిల్లా “నివగాం” గ్రామానికి తరలివెళ్ళడం జరిగింది. శ్రీ మదాంద్ర ఋగ్వేదసంహితలోని అధ్యాయాంత్యాలలోనూ అష్టకాంత్యాలలోనూ వ్రాసిన గద్యప్రకారం శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రిగారి వంశాదిక విషయాలు ఈవిధంగా తెలుస్తున్నాయి. శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి తాతగారిపేరు వేంకటేశ్వరశాస్త్రి శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారు సీతమ్మ సంగమేశ్వరశాస్త్రి దంపతుల కుమారుడు. శ్రీమదాంద్ర ఋగ్వేదసంహిత గద్యప్రకారం శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి వంశవృక్షం ఈ క్రిందివిధంగా ఉన్నది.

1

భారద్వాజ గోత్రం

నేమాని వంశం

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

సంగమేశ్వరశాస్త్రి

భార్య

సీతమ్మ

వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(శ్రీమదాంద్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త)

శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి పెదతల్లిగారి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు తెలియజేసిన విషయాల ప్రకారంగాను, శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణ షష్టిపూర్తి ప్రత్యేకసంచికలో శ్రీ పిడపర్తి రామకృష్ణారావుగారు రచించగా ప్రకటితమైన “బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి-శ్రీ గుమ్మలూరు” అన్న వ్యాసవిషయాలనుబట్టి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితాకర్త శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి పితామహ-మాతామహుల వంశాలు ఈ క్రిందివిధంగా తెలుస్తున్నాయి.

2

భారద్వాజ గోత్రం

నేమాని వంశం

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

సంగమేశ్వరశాస్త్రి (భార్య సీతమ్మ)

వేంకటనరసింహశాస్త్రి

భార్య

చిట్టెమ్మ అనబడే మహమ్మత్తు

(శ్రీ. ఆం. ఋ. సం. కర్త)

(నిస్సంతు)

బలరామశాస్త్రి

సంగమేశ్వరరావు

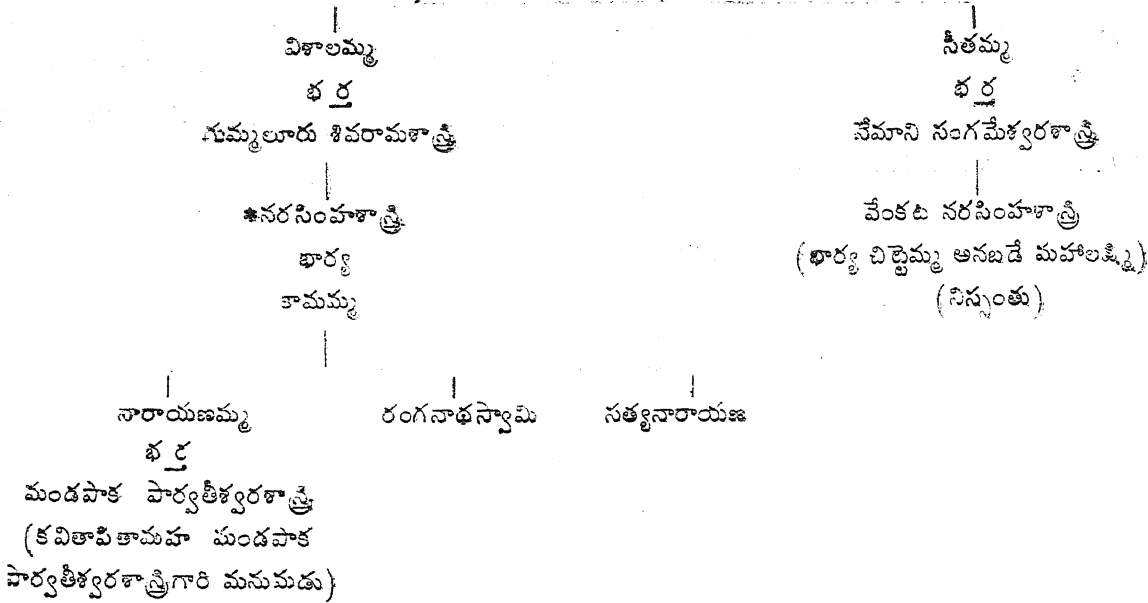
కుమార్తె-1

కుమార్తె-2

కుమార్తె-3

కుమార్తె-4

3
సంగం అగ్రహారంలో
ఉపద్రష్టవారి వంశం

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త అయిన శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి గారికి సంతానంలేదు. శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారి తమ్ముడైన బలరామశాస్త్రి గంజాం జిల్లాలో రైల్వేస్టేషన్ మాష్టరుగా ఉద్యోగం చేశారు. నరసింహశాస్త్రిగారి తమ్ముని కుమారుడూ, బలరామశాస్త్రిగారి కుమారుడూ అయిన శ్రీ సంగమేశ్వరరావు రైల్వేస్టేషన్ మాష్టరుగా ఉద్యోగం చేశారు. శ్రీ సంగమేశ్వరరావుగారికిసంతానంలేదు. శ్రీ నేమానివారి మాతామహులైన ఉపద్రష్టవారు సంగం అగ్రహారం నివాసులు. శ్రీ నేమాని వారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితలో అవతారికయేడి ప్రత్యేకంగా వ్రాయలేదు. అందువల్ల నేమానివారి పూర్వవంశీకుల కవితాపాండితీ పతిభాదులగురించిగాని గురువుల గురించిగానివిద్యాభ్యాసాదివిశేషాలగురించిగాని ఏమీ తెలియడంలేదు. శ్రీ నేమానివారి స్వగ్రామం శ్రీకాకుళం జిల్లా బొబ్బిలితాలూకా † 'నివగాం' గ్రామం. వారు పుట్టినతేదీ తెలియరాలేదు. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితాకర్త అయిన వేంకట నరసింహ శాస్త్రిగారు కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయం నుంచి సంస్కృతంలో "కావ్యతీర్థ" పట్టం పొందారు. 28-3-1909 తేదీన బరంపురంలోని కళింగోట కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా ఉద్యోగంలో జేరి 29-6-1932 వరకూ ఉద్యోగంలోవుండి తన విధి నిర్వహణలోనే

* నేమానివారి పెదతల్లి కుమారుడైన శ్రీ నరసింహశాస్త్రి సుప్రసిద్ధ పండిత పరిశోధకులైన శ్రీమాన్ పరవస్తు రంగాచార్యులు గారి శిష్యులు. తర్కవేదాంత పండితులు. ఈ గుమ్మలూరు నరసింహశాస్త్రి గారు సంగం నుంచి పల్లాకిమిడికి తరలివచ్చి పల్లాకిమిడి హైస్కూలులో 1920-1935 వరకూ సంస్కృత పండితులుగా పనిచేశారు. గుమ్మలూరు నరసింహశాస్త్రిగారి భార్య కామమ్మ. బొంతావారి ఆడపడుచు. కామమ్మ నరసింహశాస్త్రి దంపతుల కుమార్తె అయిన నారాయణమ్మను శతాధిక గ్రంథకర్త, కవితా పితామహ శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి (1837 - 1897) మనుమడైన పార్వతీశ్వరశాస్త్రి B.A., Lt. గారికిచ్చి వివాహం చేశారు. ఈ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు 1940లో కీర్తిశేఖరయ్యారు. కామమ్మ నరసింహశాస్త్రిల పెద్దకొడుకు పేరు రంగనాథస్వామి. తన గురువైన రంగాచార్యులగారిమీద ఉన్న భక్తికొద్దీ తమ ప్రథమ పుత్రుడికి యీ పేరు పెట్టుకొనడం జరిగింది. రెండవకుమారుడు సత్యనారాయణ. ఈ సత్యనారాయణగారు రాష్ట్ర కేంద్ర ప్రభుత్వాలలో వ్యవసాయశాఖకు సంబంధించి అనేక వుద్యోగాలు చేశారు. వ్యవసాయశాస్త్ర పరిశోధకుడుగా రచయితగా కవిగా కీర్తి గడించారు.

† ఇప్పుడు పాలకొండ తాలూకా.

కాలేజీలో విద్యార్థులకు పాఠం చెప్పతూనే హఠాత్తుగా మెదడులో నాలు తెగిపోవడంతోపాటు పక్షవాతపు మూర్ఛవచ్చి స్పృహలేని స్థితిలో హాస్పటల్లో ఒక రోజువుండి 30-6-1982 గురువారంనాడు కీర్తిశేషులయ్యారు. ఆప్పటికి వారి వయస్సు సుమారు 50 సంవత్సరాలుండవచ్చును. కళ్ళికోట కాలేజీ రికార్డులలో మాత్రం ఎన్.వి.ఎన్.శాస్త్రి గారని వ్యవహరించేవారు. శ్రీనరసింహశాస్త్రి గారిని ఆరోజుల్లో బరంపురంలో పెద్దలందరూ సాధారణంగా నేమానివారు అని అనేవారు. కాని నేమానివారికి 'ఆవడలు' (పెరుగులో పూరబెట్టిన గారెలు)చాలా ప్రీతిపాత్రమైనందువల్ల 'పెరుగుగారె మాష్టారు'అనికూడా పిన్నలు పెద్దలూ అంటూవుండేవారు.మామూలుగా నేమానివారు భోజనప్రియులుకారు. అత్యధికంగా ఉపాహారప్రియులు. చిరుతిళ్ళు ఎక్కువగా తినేవారు. కారాకిల్లి అత్యధికంగా వేసు కుంటూ వుండేవారు. మామూలుగా పిల్లలు తమలపాకులు వేసుకుంటుంటే "తమలపాకులు వేసుకుంటే చదువు సరిగారాదు. నాలుక బండబారిపోతుంది. తమలపాకులు వేసుకొనవద్దు"అని సంప్రదాయ వైద్యజ్ఞానంకల పెద్దలు పూర్వకాలంలో నివారించడం సుప్రసిద్ధమైన విషయం.నేమానివారికి చిన్నతనంనుంచి కారాకిల్లివేసుకొనే అలవాటు వున్నందువల్ల సహజంగానే నాలుక మొద్దుబారిపోయింది.అందు వల్ల వారి ఉచ్చారణలో మాటలు స్వచ్ఛతకు భిన్నంగా మొద్దుగా వచ్చేవి. అయినా శ్రీనేమానివారు సంస్కృతం, తెలుగు, ఇంగ్లీషు, ఒరియా, హిందీభాషల్లో మంచి పండితులు. విమర్శకులు. కవి. ఒరిస్సా రాష్ట్ర సరిహద్దుప్రాంతాలలో పుట్టి పెరిగినందువల్ల శ్రీనేమాని వారికి మాతృభాష అయిన తెలుగుతోపాటు సహజంగానే ఒరియాకూడా వచ్చింది. కాళీలో వుండి కావ్యశీర్ష పరీక్షకు చదివినందువల్ల హిందీలోకూడా పాండిత్యం సహజంగానే అభివృద్ధి. ఇంగ్లీషులో డిగ్రీలేవీ సంపాదించకపోయినా స్వయంకృషితో ఆంగ్లంలోకూడా పాండిత్యం సంపాదించారు.

శ్రీ నేమానివారు 23-3-1909న కళ్ళికోట కాలేజీలో రు. 30-2-40 జీతం స్కేలుమీద తెలుగుపండితులుగాచేరారు. 1856లో జిల్లా హైస్కూలుగా చేయబడిన యీ పాఠశాలలో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం మెట్రిక్యులేషన్ ఎక్జామినేషనుకు తరగతులుకూడా ప్రారంభించబడ్డాయి. 1878లో ఎఫ్.ఎ. క్లాసులు ప్రారంభించబడటంతో దీనిని ఇంటర్మీడియట్ కాలేజీగా అభివృద్ధిచేసి 'నేటివ్ కాలేజీ' అనే పేరుతో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి అనుబంధం చేయడం జరిగింది.ప్రభుత్వ ఆధ్వర్యంలో నడుస్తున్న ఈ హైస్కూలును సెకండ్ గ్రేడ్ కాలేజీగాచేసి 17-4-1887న జిల్లా కలెక్టర్ ఆధ్వర్యతను యేర్పడిన ఒక కమిటీకి అప్పగించడం జరిగింది. క్రమంగా కాలేజీ హైస్కూళ్ళ నిర్వహణకూ ఉద్యోగులకు జీతావ్వడానికి చాలా యిబ్బందులు యేర్పడగా ఆప్పటి కళ్ళికోట జమీందారయిన రాజా హరి హర మర్దరాజుదేవ్ కూ కాలేజీకి నేటివ్ కాలేజీ అనే పేరు తీసివేసి కళ్ళికోట కాలేజీ అనే పేరుపెడితే ఉపాధ్యాయుల జీతాలకై ప్రతినెలా రు. 200/- విరాళంగా ఇవ్వగలనని కాలేజీ పరీక్షా ఫలితాలు సంతృప్తికరంగావుంటే శాశ్వతనిధిని, ఆదాయాన్ని యేర్పాటు చేయగలనని చెప్పడం, ఆతర్వాత పెద్ద ప్రజా బహిరంగ సభలో నేటివ్ కాలేజీని కళ్ళికోట కాలేజీగా పేరుమార్చాలని తీర్మానం చేయడం, తరువాత ప్రభుత్వ అనుమతితో కళాశాల పేరు మార్చడం- కళ్ళికోట రాజావారు తనమాటప్రకారం విరాళం ఇవ్వడం కూడా జరిగింది.మామూలుగా నెలకు రు. 200/- ఇవ్వడమేకాక 15-2-1894న ఆరోజుల్లో సంవత్సరానికి రు. 5000/- నికరాదాయం వచ్చే భూమి వ్రాసి యివ్వడమే కాక 13-7-1896న రు. 3000/- విరాళంతోపాటు లక్షరూపాయల శాశ్వతనిధినికూడా విరాళంగాయిచ్చి కళ్ళికోట రాజా

* కళ్ళికోట— కళ్ళి అంటే ఒరియాలో 'విస్తరి' అని అర్థం. కళ్ళికోట జమీందారీలో వారి పూర్వులు విస్తర్లలో విపరీతంగా అన్నదానం చేసినందువల్ల విస్తర్లకోట అనే అర్థంలో "కళ్ళికోట" అనే పేరు సార్థకంగా వచ్చివుండవచ్చును. బరంపురం పట్టణానికి సుమారు 40 కి.మీ. దూరంలో కళ్ళికోట మహారాజాగారేర్పరచిన 'రంభ' అనే పూరు వున్నది. జలపాత ఉష్ణ గుండాలతో సహజ సుందర మనోహరమైన ప్రకృతి శోభతో ఈ "రంభ" విరాజిల్లుతూ వుంటుంది. నేను బరంపురం వెళ్ళి నప్పుడు- "రంభ అనే పేరు యెందుకు పెట్టారనుకుంటున్నాను" అని కళ్ళికోట కుమారరాణి శ్రీమతి సుజ్ఞానకుమారిగారిని (డబుల్ ఎమ్. ఎ., ఒరిస్సా శాసనసభ మాజీ శాసన సభ్యురాలు) అడిగితే "ఊర్వశి, మేనక, రంభలు ఉన్నారు గదా! వారిలో 'రంభ' పేరు పెట్టివుంటారని మేము అనుకుంటాము" అని అమె అన్నారు. అప్పుడు "రంభ అంటే అరటివెట్టు అనీ అరటి ఆకు అనీ అర్థాలున్నాయి. కళ్ళి అంటే విస్తరి అని అర్థం కదా! విస్తరికంటే సుందరమైనది, నవనవలాడేది, మృదువైనది అరటి ఆకు కదా! అందువల్ల 'రంభ' అని పేరుపెట్టి వుంటారు" అని నేనంటే శ్రీమతి సుజ్ఞానకుమారి చకితురాలై "చాలా బాగుంది. ఈ అర్థం వున్నదని యితవరకూ మాకు ఏ కవిపండితులూ చెప్పలేదు." అని అన్నారు.

గారు కాలేజీని మరింతగా అభివృద్ధిచేశారు. అంతేకాదు భూరి విరాళంతో కళిక్టేట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ అనేపేరుతో ఒక ట్రస్టును యేర్పాటుచేసి అనేక పాఠశాలలు, ఉన్నతపాఠశాలలు నెలకొల్పారు. భూరి విరాళం యిచ్చిన ఈ రాజాగారిని యావజ్జీవితం (1898 నుంచి 1909 వరకు) కాలేజీకమిటికి గౌరవాధ్యక్షులుగా యెన్నుకొనడం జరిగింది. శ్రీ హరిహరమర్దరాజదేవ్ తెలుగువారైన వెంమలు. కళాశాల కమిటీ అధ్యక్షులుగా ఆరోజుల్లో జిల్లా కలెక్టర్ గా యెవరువుంటే వారేవుండేవారు. ఈ పద్ధతి 25-4-1920 వరకూ నడిచింది. తరువాత శ్రీ హరిహర మర్దరాజదేవ్ కుమారుడైన శ్రీరామచంద్ర మర్దరాజదేవ్ కమిటీ అధ్యక్షులయ్యారు. ఈ కాలేజీ ప్రభుత్వ ఆధీనంనుంచి పౌరసంఘ ఆధీనంలోకి వచ్చినప్పటినుంచి ఉపాధ్యక్షులుగా ఎన్నికైనవారిలో అధికసంఖ్యాకులు తెలుగువారే. కళాశాల పాలకవర్గంలో కార్యవర్గసభ్యులుగాకూడా అనేకమంది తెలుగువారు ఉండేవారు. 9-1-1906నుంచి 27-7-1914 వరకూ W.V.L. వెంకట్రామయ్య B.A., B.L. గారు కాలేజీ కమిటీకి ఉపాధ్యక్షులుగా వున్నారు. మన మాజీ భారత రాష్ట్రపతి శ్రీవరాహ గిరి వెంకటగిరిగారి తండ్రి శ్రీ జోగయ్య పంతులుగారు 25 సంవత్సరాలు కాలేజీ కమిటీ కార్యవర్గసభ్యులుగాను, 13 సంవత్సరాలు (1914-1927)*కమిటీ ఉపాధ్యక్షులుగాను పనిచేశారు. జోగయ్యపంతులుగారు కళిక్టేటకాలేజీవిద్యార్థి. ఈ కాలేజీలోనే కొంతకాలం ఉపాధ్యాయులుగా కూడా పనిచేశారు. అప్పుడు కార్యవర్గసభ్యులైన శ్రీ జోగయ్యపంతులు ఉపాధ్యక్షులైన శ్రీ వెంకట్రామయ్యగార్ల సహాయంతో శ్రీ నేమానివారు కళిక్టేట కాలేజీలో తెలుగుపండితపదవి నలంకరించారు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంనుంచి ఆంధ్రా యూనివర్సిటీకి, ఆంధ్రయూనివర్సిటీనుంచి ఉత్కళ యూనివర్సిటీకి అనుబంధిత్యాలు మారినా మద్రాసు-ఆంధ్ర-ఒరిస్సా రాష్ట్రాల అంతరాగంగా వున్నా 1944 వరకూ కళిక్టేట కాలేజీ సెకండ్ గ్రేడ్ కాలేజీగానే వుండిపోయింది. ప్రజలకోరికమీద అప్పటి ఒరిస్సా గవర్నరు ఉత్తరువుతో 1944 లోనే కళిక్టేట కాలేజీ-ఉత్కళ యూనివర్సిటీకి అనుబంధితంగా డిగ్రీకాలేజీగా రూపొందింది. అంటే కళిక్టేట కాలేజీలో శ్రీనేమానివారు తెలుగుపండితులుగాను, సీనియర్ తెలుగుపండితులుగాను పనిచేసిన 23-3-1909, 30-7-1932 సంవత్సరాల మధ్యకాలంలో ఎఫ్. ఎ. మొదటి, రెండవ సంవత్సరాలుమాత్రమే వున్నాయన్నమాట. శ్రీనేమానివారు తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన 23 సంవత్సరాలలోను ఎఫ్. ఎ. క్లాసుల్లో వారి శిష్యులైన అనేకమంది వ్యక్తులు న్యాయవాదులుగా, మేజిస్ట్రేటులుగా, జిల్లాజడ్జీలుగా, ఉపాధ్యాయులుగా వివిధ రాష్ట్ర కేంద్రప్రభుత్వాలలో విభిన్న ఉద్యోగులుగా పనిచేసి రిటైరయిపోయి 80సంవత్సరాలు చాటిన వయోవృద్ధులు కూడా అనేకమంది వున్నారు. ఆ రోజులలో కేవలం ఎఫ్. ఎ. మాత్రమే వున్నందువల్ల ఉపాధ్యాయులకు పూర్తికాలం పని సరిపెట్టడంకోసం హైస్కూలులో ఉన్నత తరగతులకు పాఠాలు చెప్పే బాధ్యత కూడా అప్పగించేవారు. ఆ విధంగా

* శ్రీ జోగయ్య పంతులుగారు స్థానిక రాజకీయాలు కారణంగా 1927 నవంబరు 8వ తేదీన కాలేజీకమిటీ ఉపాధ్యక్షపదవినుంచి విరమించుకోగా శ్రీ రామకృష్ణ రాథోగారు ఉపాధ్యక్షులుగా ఎన్నికయ్యారు. శ్రీజోగయ్య పంతులుగారు ఉపాధ్యక్ష పదవినుంచి విరమించిన సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని కళిక్టేటకాలేజీకమిటీ సభ్యులతోను కాలేజీ ఉద్యోగులతోను సహా కలిపి ఒక గ్రూపు ఫౌటో తీయడం జరిగింది. అప్పుడు కళిక్టేట కాలేజీలో ప్రధాన ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా వున్న శ్రీ నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి గారుకూడా యీగ్రూపుఫౌటోలో వున్నారు. 1927కు పూర్వంనుంచి నేటివరకూ కళిక్టేట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులో సమాప్తంగా పనిచేస్తూ శ్రీ నేమాని వారిని బాగాయిరిగివున్న శ్రీ జగన్నాథపాత్రోగారు ఈ గ్రూపుఫౌటోలో వున్న శ్రీ నేమానివారిని హుపించారు. 1927లో తీసిన ఈ గ్రూపుఫౌటోను కళిక్టేట కాలేజీ హైస్కూలు శతాబ్దిపుస్తకాల సందర్భంగా 1958లో ప్రకటించిన సాచిరుతో ముద్రించడం జరిగింది. శ్రీ నేమాని వారిని బాగా యెరుగున్న పెద్దలనేకమంది ఆ ఫౌటో నేమాని వారిదేనని ధ్రువరించారు. అంతేకాదు. శ్రీ నేమానివారు బరంపురంలో 23 సంవత్సరాలపాటు అధ్యక్షులు యింటి యజమాని - కళిక్టేట కాలేజీలో B.A.లో శ్రీ నేమానివారి శిష్యుడూ అయిన శ్రీ పులుగుర్ల కృష్ణమూర్తిగారు వారి సతీమణి శ్రీమతి కామేశ్వరమ్మగారు మాత్రమే ఈ శ్రీ నేమానివారి పెదతల్లిగారి మనుమడైన శ్రీ గుమ్మలూరి సత్యనారాయణగారుకూడా యీ ఫౌటోను గుర్తించి ధ్రువపరచడం జరిగింది. గ్రూపు ఫౌటోనుంచి ఎన్-లాక్డ్ మెంట్ తో శ్రీ నేమానివారి ఫౌటో సరిగా రానందువల్ల ఆ ఫౌటోను చూచి ప్రముఖ చిత్రకుడు శ్రీ శిలాచిత్రరాజు చేసిన రేఖాచిత్రాన్ని ఈ గ్రంథంలోనే ప్రత్యేకంగా ముద్రించడం జరిగింది.

శ్రీ నేమాని వారికి 4 వ ఫారం, 5 వ ఫారం, 6 వ ఫారం లేదా మెట్రిక్ లేదా ఎన్. ఎస్. ఎల్. సి. క్లాసుల్లో శిష్యులైనవారుకూ అనేకమంది వున్నారు. అప్పటి నేమాని వారి శిష్యులంతా యిప్పుడు వచ్చిపూర్తి చేసుకున్నవారు, యెనభై యవపడి, తొంభై యవ దాదిన వారే!

బరంపురంలో శ్రీ నేమానివారికి స్వగృహమంటూ యేదీలేదు. గుండుమళ్ళవారి వీధిలోవున్న శ్రీ పులుగుర్ర కృష్ణమూ గారి యింట్లో ఒక భాగంలో శ్రీ నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యే వరకూ అద్దెకు వున్నారు. శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారు నేమానివారికి ఎఫ్. వరకూ శిష్యులు కూడా. కృష్ణమూర్తిగారి యిల్లు దక్షిణాభిముఖంగా రెండు ముఖద్వారాలతో రెండు భాగాలుగా వుంటుంది. పశ్చిమ భాగంలో శ్రీ నేమానివారు అద్దెకున్నారు. వచ్చే కేవలం నలభైరూపాయల జీతంతో అద్దె యింట్లోనే వుంటూ శ్రీ నేమానివారి కుటుంబ పోషణ చెయ్యడం కష్టంగానే వుండేది. పైగా పాశ్చాత్యదేశాలలోని విద్యాలయాలలోవర కళ్ళికోట కాలేజీలో కూడా వేసే సెలవులలో ఉపాధ్యాయులకు జీతాలిచ్చేవారుకాదు. 1922 లో ఆర్థికమైన ఒడిదుడుకులకు తట్టుకోలేక శ్రీ నేమానివారు యిబ్బందిపడ నూరు రూపాయల అప్పుకై కాలేజీ కమిటీవారికి అప్లికేషన్ పెట్టగా 25-4-1922 న ఆ అప్పు మంజూరుచేయడం జరిగింది. శ్రీ నేమానివారు, శ్రీ పసుమర్ర కృష్ణమూర్తిగారు అనే మరొక తెలుగు పండితునితో కలిసి వేసవి సెలవుల్లో కూడా తమకు జీతాలు ఈయవలసిందిగా కోరుతూ 27-3-1927న కళ్ళికోటకాలేజీ కమిటీవారికి అప్లికేషను పెట్టగా కమిటీవారు ఆ అభ్యర్థనను త్రోసిపుచ్చారు. ఎవరో ఒక ఉపాధ్యాయుడు అతిబరువుగావున్న కాంపోజిషన్ పుస్తకాలకట్టను మోసుకువస్తుంటే ఒక కొంటె కింఁగి విద్యార్థి “మాష్టారూ! గాడిద బరువు మోస్తున్నారా?” అని అంటే “ఒక్క గాడిదబరువుకాదు. డెబ్బై గాడిదల బరువురా!” అని ఘటికు డైన ఆ ఉపాధ్యాయుడు సమాధానం చెప్పాడన్న జోకు సుప్రసిద్ధమైనదే. ఆ రోజుల్లో శ్రీ నేమానివారికి కూడా కట్టలుకొట్టివున్న కాంపోజిషన్ పుస్తకాలు దిద్దడం తన విధికి మించినశ్రమగా తలకుమించినశ్రమగా వుండేది. “మాకు మామూలుగా వున్న పాఠాలు చెప్పే కార్యక్రమానికితోడు ఈ కాంపోజిషన్ పుస్తకాలు దిద్దేపని చాలా అధికంగావుంది. మామూలు పనివేళలకంటే కూడా ఎక్కువ కాలం కాంపోజిషన్లు దిద్దడానికి వినియోగించవలసివస్తున్నది. కాబట్టి మాకు అధికంగా ప్రత్యేక జీతం (స్పెషల్ ఎలవెన్స్) ఇవ్వ వలసిందని కోరుతూ శ్రీ ఎమ్. వి. శాస్త్రి అనే మరొక అధ్యాపకునితో కలిసి శ్రీ నేమానివారు 17-9-1926 న కాలేజీ కమిటీ వారికి అప్లికేషన్ పెట్టగా వారి అభ్యర్థనలో న్యాయంవున్నదని భావించి కొద్దిగా అంచెన్నును మంజూరు చేయడం జరిగింది. శ్రీ నేమాని వారు యిటువంటి ఆర్థిక దుస్థితిలోకూడా తన పరిశోధనల నిమిత్తం ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచనా నిమిత్తమై కాశీ, బొంబాయిలనుంచి అనేక పుస్తకాలు కొని తెప్పించుకొనేవారు. శ్రీ నేమానివారి భార్య అయిన శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచనకోసం కాలం వృధా చెయ్యవద్దని అసలే ఆర్థికమైన యిబ్బందులలోవుండగా ఈ పుస్తకాలన్నీ కొని తెప్పించడం దండుగమారి పని అని ఈ రచనా వ్యాసంగం మానివేసి శుభ్రంగా ప్రైవేటులు చెప్పకుంటే కుటుంబపోషణ సుఖంగా జరగడానికి మరికొంత ఆదాయం వస్తుందని రోజూ పోరు పెట్టేవారని శ్రీ నేమానివారి పెదతల్లిగారైన శ్రీమతి విశాలమ్మగారికి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరి సత్య నారాయణగారివల్ల తెలిసింది. శ్రీ నేమానివారు కాలేజీలో ఎఫ్. ఎ. తరగతిలో 28-6-1932 వ తేదీ బుధవారంనాడు పాఠం చెపుతూ ఉండగా హఠాత్తుగా మెదడులో నరాలు తెగిపోయి పక్షవాతపుమాయ మూర్ఛవచ్చి పడిపోయి స్పృహకోల్పోగా బరంపురం పెద్ద హాస్పటల్లో చేర్చగా ఆ మర్నాటివరకూ అపస్మారకమైన అచేతన స్థితిలోనేవుండి 30-6-1932 గురువారంనాడు కీర్తిశేషు లయ్యారు. శ్రీ నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన వార్త అప్పటి ఏకైక తెలుగు దినపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక 6-7-1932 తేదీపత్రికలో బరంపురం లేఖ అన్న శీర్షికతో ఈ క్రింది విధంగా ప్రకటించబడింది.

బరంపురం లేఖ

—“సుప్రసిద్ధ సంస్కృత విద్వాంసులును బరంపురంలోని కళ్ళికోట కళాశాలలో ప్రధాన ఆంధ్ర ఉపాధ్యాయులును అనేక గ్రంథముల రచించిన వారునగు బ్రహ్మశ్రీ కావ్యతీర్థ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారు అకాలముగ ఆకస్మికముగ గత బుధ వారమునాడు కాలేజీలో నుండగా పక్షవాతపు మాయమూర్ఛవచ్చి వెంటనే స్పృహపోయి పెద్ద ఆసుపత్రిలో వేయబడి ఆ అచేతన స్థితిలోనే సుమారొకరోజంతయునుండి మరణించిరి. వీరి శవోత్సవం గురువారము అనేకమందిచే సగౌరవముగా జరిగెను.

మరునాడు శుక్రవారం 4 గంటలకు కాలేజీలో ప్రిన్సిపాలు ఉపాధ్యాయులందరును చేరి కీ. శే. కావ్యతీర్థుని పాండిత్యమును గుణగణములను కొనియాడి కీర్తించి ఒక సానుభూతి తీర్మానమును చేసి, దుఃఖముతోనున్న యతని భార్య కంపిరి.

కావ్యతీర్థుని రచనలో ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణము శాశ్వతముగానుండి, కీర్తి సంపాదించ దగినది.” — *

6-7-1982 ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటించిన యీ వార్తవల్ల 80-8-1982 న నేమానివారు కీర్తి శేషులవ్వగా ఆ మర్నాడు అంటే 1-7-1982 న శుక్రవారంనాడు సాయంత్రం 4 గం. లకు కల్లకోట కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు అధ్యక్షతన విద్యార్థులు ఉపాధ్యాయులు సమావేశమై శ్రీ నేమానివారి ఆకాల మరణానికి సంతాప తీర్మానంచేసి వారి భార్య శ్రీమతిమహాలక్ష్మిగారికి పంపినట్లు స్పష్టపడింది. తరువాత 14-7-1982న కల్లకోట కాలేజీ కమిటీ వారు కవలం శ్రీ నేమానివారి మరణాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని కండోలెన్సు మీటింగు యేర్పాటుచేసి అప్పటికమిటీ ఉపాధ్యక్షులైన రామకృష్ణరాథోగారి అధ్యక్షతన సమావేశమై శ్రీ నేమానివారి మృతికి సంతాప తీర్మానం చేసినట్లు బరంపురంలోని అనంత భవన్లోవున్న కల్లకోట మహారాజా ఎడ్యుకేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులోని కల్లకోట కళాశాల రికార్డులో ఈ క్రింది విధంగా రికార్డు చేయబడింది.

Resolution No. 14.

Proceedings of the Khallikota College Managing Committee, Berhampur,
Dated 14-7-82.

“The Committee records its sense of sorrow on the sudden demise of the Senior Telugu Pandit Mr. N. V. N. Sastry and its appreciation of his long and Conscientious service to the College.”

(Sd) R. K. RATHO
(Ramakrishna Ratho)
Vice President
14-7-1982.

శ్రీ నేమానివారి మరణానంతరం వారి భార్య చిట్టెమ్మ అనబడే శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారికి నేమానివారి ప్రావిడెంటు ఫండు క్రింద మొత్తం రు. 807-9 అణాలు నాలుగు దఫాలుగా యివ్వడం జరిగింది.

* నేను శ్రీ నేమానివారి జీవిత విశేషాలు సేకరిస్తూ ఆంధ్ర పత్రిక అధినేత, సంపాదకులు అయిన శ్రీశివలెంక రాధాకృష్ణ గారిని కలిసి ఆంధ్ర ఋగ్వేద విషయం చెప్పి “శ్రీ నేమానివారు 1982 జూన్ లో కీర్తిశేషులయ్యారు. ఈ సందర్భంగా అప్పటి ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ఏమైనా వార్త ప్రకటించబడిందేమో వెతికించ వలసింది”గా కోరడం జరిగింది. “ఆ వార్త లభిస్తే శ్రీనేమానివారు ఏరోజున చనిపోయారో తెలుస్తుంది. ఒకవేళ లభిస్తే చనిపోయే నాటికి వారి వయస్సు కాని పుట్టిన తేదీకాని లభించ వచ్చుకూడా” అని శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి నేను చెప్పాను. శ్రీ రాధాకృష్ణగారు విజయవాడ, మద్రాసు, హైదరాబాద్ లో వున్న ఆంధ్ర పత్రికలు వెతికించి లభ్యంకాకపోగా-1982 వ సంవత్సరం దినపత్రికలు న్యూఢిల్లీలో మైక్రోఫిల్ముకోసం పంపబడ్డాయని గ్రహించి 1982 జూన్, జూలై దినపత్రికలో శ్రీ నేమాని వారి మరణవార్త ప్రకటితమైనదేమో అన్వేషించవలసిందిగా కోరి ఆ బాధ్యతను శ్రీ భావరాజు కామేశ్వగారికి అప్పగించారు. శ్రీ కామేశ్వగారు అక్కడి దినపత్రికలు వెతికి 6-7-1982 ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటితమైన శ్రీ నేమానివారి మరణవార్తతోవున్న బరంపురం లేఖను శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి పంపడం జరిగింది. శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితగురించి శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావుగారు 1972 లో రాజమండ్రిలో ప్రకటించిన కరపత్రంలోని విషయాలను బరంపురం లేఖతోసహా మరికొన్ని విషయాలను కలిపి “ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి” అనే శీర్షికతో ఒక చిన్న వ్యాసాన్ని ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక) 16-5-1981 శనివారంనాటి విజయవాడ ఎడిషన్ లోను, 20-5-1981 బుధవారంనాటి హైదరాబాద్ ఎడిషన్ లోను ప్రకటించడం జరిగింది. చాలా శ్రమ తీసుకుని శ్రీ నేమానివారి మరణవార్తను వెతికించి సేకరించిన ఆంధ్రపత్రిక అధినేతలు సంపాదకులు అయిన శ్రీ రాధాకృష్ణగారికి నా కృతజ్ఞతలు.

నేమానివారి రచనలు-ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత

శ్రీ నేమానివారు సంస్కృత-ఆంధ్ర-ఆంగ్ల-హిందీ-ఒరియా భాషల్లో మంచి డొక్క-శుద్ధిగల పాండిత్యం కలవారని మొదటే తెలియ జేశాను. 'సావిత్రి' అనే సంభాషణా పూర్వకమైన తెలుగుగ్రంథాన్ని నేమానివారు రచించగా అది ముద్రితమైనది. 'వనమాలి' అనే ఒరియా నవలను కూడా నేమాని వారు తెలుగులోకి అనువదించి ప్రకటించారు. ఈ రెండు పుస్తకాలూ తాము చూచామని నేమాని వారి పెదతల్లి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు నాకు తెలియజేశారు. 'వనమాలి' తొలిపలుకులో "నవలా రచనా ప్రక్రియ" విదేశీయం కాదని స్వదేశీయమేనని నేమానివారు తమ అభిప్రాయాన్ని తెలియజేసినట్లుకూడా గుమ్మలూరు వారు చెప్పారు. సంస్కృతంలో ఆవతరించిన 'కాదంబరీ' నవలతో సరితూగగల రచన ప్రపంచ సాహిత్యంలోనే యితవరకూ మరొకటి ఆవతరించ లేదు. అందువల్ల నవలారచనా ప్రక్రియ భారతీయమే దేశీయమేనన్న నేమానివారి అభిప్రాయం నిర్ద్వందంగా సమర్థనీయం. ప్రసిద్ధ సాహిత్య పత్రిక 'భారతి' 1924 ఏప్రిల్ సంచికలో 'ధర్మతత్వము' అనే శీర్షికతో విమర్శనాత్మకంగానూ పరిశోధనాత్మకంగానూ శ్రీ నేమానివారు రచించిన వ్యాసం ప్రకటించబడింది.

నేమానివారు దాదాపు అయిదు సంవత్సరాలు అహోరాత్రాలు శ్రమించి తమకు శాశ్వత కీర్తిని ప్రతిష్ఠాపించగల పద్య గద్యాత్మకమైన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను మధ్య మధ్యలో కొన్నికొన్ని ఋక్కులను సూక్తాలను అనువదించకుండా విడిచిపెట్టి - దశమమండలంలో 138 వ సూక్తంవరకు (అష్టమాష్టకం-సప్తమాధ్యాయం - 138 వ సూక్తం) అనువాదంచేసి-మిగిలిన సప్తమాధ్యాయ భాగం-అష్టమాధ్యాయము అనువదించకుండానే హఠాత్తుగా కీర్తి శేషులయ్యారు. ఈ ఋగ్వేదాంధ్రానువాదాన్ని నేమానివారు 1926 లో ప్రారంభించినట్లు కనిపిస్తున్నది. నేమానివారు తెల్లవారుజాముననే లేచి రచనచేసేవారు - రాత్రిబాగా ప్రొద్దుపోయేదాకా కూడా వ్రాసేవారు - తాము అద్దెకున్న యింట్లో సాధారణంగా ముఖద్వారం ప్రక్కగావున్న కిటికీదగ్గర తూర్పుగా తిరిగి కూర్చుని ఆంధ్ర ఋగ్వేద రచన చేసేవారు.

1927 జూన్ నెలలో ముఖలింగంలో కళింగ వర్ధంతి జరిగింది. ఈవర్ధంతిలో పాల్గొనడానికి అప్పటికి విరచితమైవున్న ఆంధ్ర ఋగ్వేద భాగంతోసహా ముఖలింగం వచ్చి నేమానివారు ఒక బంధువుల యింట్లోవుండగా అదే సభలలో పాల్గొనడానికి వచ్చిన కవిసమ్రాట్ శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు నేమానివారిని దర్శించి ద్వితీయాష్టకంలోని కొన్ని పద్యాలను తీసుకొనివాటిని తమ 'జయంతి' పత్రికలో (సంపుటము-1. సంచిక-2.) ప్రకటించారని తెలియవచ్చింది. ఈ కళింగవర్ధంతిలో పాల్గొన్న శ్రీపండిరి మల్లికార్జునరావుగారు కూడా నేమాని వారిని దర్శించి ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోని మొట్టమొదటి అయిదు పద్యాలు తీసుకుని ఆ రోజుల్లో వారి సంపాదకత్వం క్రింద రాజమండ్రి నుంచి వెలువడుతున్న "సుఖాషి" మాసపత్రికలో (1927 నవంబరు) 'ఋగ్వేద సంహిత' అన్న శీర్షికతో ప్రకటించారు. ఇంతకు మించి నేమాని వారు సజీవులై వుండగా ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోని పద్యాలేవీ ప్రచురితం కాలేదు. 1932 జూన్ 30 వ తేదీన నేమానివారు హఠాత్తుగా కీర్తి శేషులయిన తరువాత ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి సంపుటాలను తన కీయవలసిందని నేమానివారి పెదతల్లి మనుమలైన శ్రీ గుమ్మలూరు సత్యనారాయణగారు నేమానివారి భార్య మహాలక్ష్మిగారిని అడుగగా ఆమె అందుకు నిరాకరించారట. ఈ విషయాన్ని శ్రీ సత్యనారాయణగారే నాకు స్వయంగా చెప్పారు. నేమానివారి మరణానంతరం సత్యనారాయణగారి బావగారైన శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి, B. A. L. T., గారి కృషివల్ల ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయానికి శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు బహూకరించడం జరిగింది. 1970 లో గౌతమీ గ్రంథాలయానికి గౌరవకార్యదర్శిగా నియమితులయిన శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావుగారు నేమానివారి బృహద్రచన యీ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత ప్రథమ మండలంలోని 1 వ సూక్తం మొదలు 9 వ సూక్తంలోని 5 వ పద్యంవరకు వున్న పద్యాలను ఋక్సంఖ్యలు లేకుండా 8 పేజీలుగా ఒక కరపత్రమూ, ప్రథమాష్టకం అష్టమాధ్యాయంలో వున్న 118 వ సూక్తం మొదలు 115 వ సూక్తంలోని 4 వ ఋగనువాదమైన సీసపద్యంలోని సీసం నాలుగు పాదాల వరకు మాత్రమే 8 పేజీలతో మరొక కరపత్రమూ 1972 లో అచ్చువేయించి రెండవ కరపత్ర ప్రారంభంలో ఈ గ్రంథ ప్రచురణకై ఆర్థిక సహాయం చేయవలసిందని విజ్ఞప్తి చేస్తూ యీ బృహద్రచనగురించి నాలుగు మాటలు వ్రాశారు. శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాసిన మాటలను యథాతథంగా యిక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను.

—“ కీ. శే. నే. నరసింహశాస్త్రిగారు బరంపురంలోని కళ్ళికోటరాజు కళాశాల సంస్కృతాధ్యాపకులుగానుండి యీ గ్రంథము 1929లో పూర్తిగావించిరి. వారి అకాల మరణానంతరము యీ వ్రాతప్రతి శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి కృషి వలన రాజమండ్రి, శ్రీ గౌతమీ గ్రంథాలయమున భద్రపరచబడినది. ఇదియొక అపూర్వ గ్రంథరాజము. ఇది అచ్చుకాకుండుట ఆంధ్రుల దౌర్భాగ్యము. దీనిలో 10,066* పద్యములు, 150 పుటలు పీఠిక, 150 పుటలు పదానుక్రమణిక, 150 పుటలు విషయ వివరణము గలవు. రాయల్ సైజున 1500 పుటలగును. 40 ఏండ్లుగా యీ అమూల్య వ్రాతప్రతి సురక్షితముగ నుండుట మన అదృష్టమే. దీనిని అచ్చువేయించుటకై భారత ప్రభుత్వము, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము, సాహిత్య అకాడమీ, పదాస్థులు సహాయమునర్ప గోరుచున్నాము. ఇట్లు మహిధర జగన్మోహనరావు, గౌరవ కార్యదర్శి, గౌతమీ గ్రంథాలయము, రాజమండ్రి”

శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ప్రకటించిన కరపత్రంలోని పై విషయాలలో కళ్ళికోట కాలేజీలో తెలుగు పండితులుగా పనిచేసిన నేమానివారిగురించి సంస్కృతాధ్యాపకులుగా వ్రాయడంతోపాటు మరికొన్ని పొరపాట్లన్నాయి ఈపొరపాట్లగురించి వివరించేముందు అనుట ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత వ్రాతప్రతి సంపుటలగురించి తెలుసుకొనడం అవసరం-

వ్రాతప్రతుల సంపుటలు

ఆంధ్ర ఋగ్వేదరచనానందర్పంగా అజ్ఞాత వ్యక్తులు నలుగురూ శ్రీ పి. వి. రమణమూర్తి అనే కవి పండితులొకరూ (ఒకచోట పి. రమణమూర్తి అని మాత్రమే వున్నది.) కొన్నికొన్ని భాగాలకు లేఖకులుగా పనిచేశారు. ఆంధ్రఋగ్వేదసంపాత అత్యధిక భాగం నేమానివారి స్వహస్తంతో వ్రాయబడిందే. ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాత మొత్తం 16 వ్రాతప్రతులలో వున్నది. ఈ 16 వ్రాత ప్రతులలోను 12 సంపుటలు అంటే 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14 సంపుటలు 12" X 8" సైజులోను మిగిలిన 7, 8, 15a, 15b సంపుటలు గల నాలుగు సంపుటలు 8" X 8" సైజులోను వున్నాయి. ఈ వివిధ సంపుటలలో ఒక్కొక్క సంపుటలోనూ వున్న పేజీల సంఖ్య, అష్టకాలు, మండలాలు, అధ్యాయాలు, అధ్యాయాల రచనముగిసిన ప్రదేశాలు, తేదీల వివరాలూ సంపుటల సంఖ్యలతోసహా యీ క్రింద పట్టికలో యివ్వడం జరుగుతున్నది—

సంపుటం - మొత్తం - సంఖ్య పేజీలు		అష్టకం - మండలం - అధ్యాయం		అధ్యాయం - ముగిసిన పేజీ		అధ్యాయం - ముగిసిన తేదీ	స్థలం
1	368	1	1	1	97	-	-
„	„	1	1	2	145	-	-
„	„	1	1	3	187	-	-
„	„	1	1	4	227	-	-
„	„	1	1	5	271	-	-
„	„	1	1	6	313	-	-
„	„	1	1	7	365	-	-
„	„	1	1	8	41	-	-
2	368	2	1	1	53	25-10-1930@	-
„	„	2	1	2	105	-	-
„	„	2	1	3	155	24-10-1930@	-
„	„	2	1	4	205	-	-

* 1981-5-16, 20 తేదీలలో ఆంధ్రపత్రిక దినపత్రికలో ప్రకటితమైన “ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంపాతకర్త నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి” అన్న వ్యాసంలో — “దీనిలో 10,666 పద్యాలున్నట్లు” అని ప్రకటించారు. శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ప్రకటించిన కరపత్రంలో 10,066 అనే వుండగా పొరపాటున 666గా పడినట్లు ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకులు శ్రీ శివలెంక రాధాకృష్ణగారు నాతో చెప్పారు.

② ఇది నేమానివారు తమ రచనాభాగాన్ని పునః పరిశీలించి సవరణలు చేసి మెరుగులు దిద్దడం పూర్తిచేసిన తేదీ.

సంపుటం-మొత్తం - సంఖ్య	అప్టకం - పేజీలు - సంఖ్య	మండలం - సంఖ్య	అధ్యాయం - సంఖ్య	అధ్యాయం - ముగిసిన పేజీ - సంఖ్య	అధ్యాయం - ముగిసిన తేదీ	ముగిసిన స్థలం
2	368	2	2	5	255	-
"	"	2	2	6	309	-
"	"	2	2	7	357	-
3	178	2	3	8	43	-
"	"	3	3	1	95	21-11-1927
"	"	3	3	2	139	18- 7-1927
4	274	3	3	3	13	6- 8-1927
"	"	3	4	4	57	16-10-1930@
"	"	3	4	5	101	20- 8-1927
"	"	3	4	6	147	4- 8-1927@
"	"	3	4	7	191	15- 9-1927
"	"	3	5	8	237	27- 9-1927
"	"	4	5	1	23	12-10-1930@
5	272	4	5	2	79	8-10-1927
"	"	4	5	3	133	4-11-1927
"	"	4	6	4	191	8-12-1927
"	"	4	6	5	247	19- 1-1928
6	*78	4	6	6	16	5- 2-1928
"	"	4	6	7	56	19- 2-1928
"	"	4	6	8	78	17- 3-1928
7	*164□	5	7	1	42	14- 6-1928
"	"	5	7	2	84	-
"	"	5	7	3	128	28- 3-1928
"	"	5	7	4	163	15- 4-1928
8	*147∞	5	7	5	202	18- 4-1928
(164-311)						24- 5-1928

@ ఇది నేమానివారు తమ రచనాభాగాన్ని పునః పరిశీలించి సవరణలు చేసి మెరుగులు దిద్దడం పూర్తి చేసిన తేదీ.

∞ చూ. 58 వ పేజీలోని 15b పుచ్ నోటు.

* 6, 7, 8, 10, 12, 15a సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్య కాగితాలకు ఒక ప్రక్కనే వెయ్యడం జరిగింది. మిగిలిన 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 14, 15b సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్యను కాగితాలకు రెండువైపులా వెయ్యడం జరిగింది.

□ ఈ 7 వ సంపుటంలో 150 వ పేజీ తరువాత 151 వెయ్యకుండా ఒక పేజీ పొరపాటున విడిచిపెట్టి తరువాతి పేజీలో 151 సంఖ్య వెయ్యడం జరిగింది. అందువల్ల యీ సంపుటంలో నేమానివారు వేసిన సంఖ్య ప్రకారం పేజీల సంఖ్య 163 తో ముగియగా ఒక పేజీని అధికంగా కలిపి 164 పేజీలున్నట్లు పేర్కొనడం జరిగింది.

∞ ఈ 8 వ సంపుటంలో 290 వ పేజీ తరువాత 291 వెయ్యకుండా ఒక పేజీ పొరపాటున విడిచిపెట్టి తరువాతి పేజీలో 291 సంఖ్య వెయ్యడం జరిగింది. అందువల్ల 164 వ పేజీతో ప్రారంభమై 310 వ పేజీతో ముగియగా 311 వ పేజీతో ముగిసినట్లు భావించడం జరిగింది. నేమానివారి సంఖ్యల ప్రకారం యీ సంపుటంలో 146 పేజీలున్నట్లు కాగా ఒక పేజీ అధికంగా కలిపి 147 పేజీలున్నట్లుగా పేర్కొనబడింది.

సంపుటం-మొత్తం - సంఖ్య - పేజీలు -	అష్టకం - మండలం - అధ్యాయం -	అధ్యాయం -	అధ్యాయం -	ముగిసిన పేజీ -	ముగిసిన తేదీ -	స్థలం -
8 147 (164-311)	5 7 6	241	-	-	-	-
" "	5 8 7	281	30- 5-1928	చీకటికోట		
9 328	6 8 1	61	18-10-1928	బరంపురం		
" "	6 8 2	115	19-10-1928	"		
" "	6 8 3	175	23-10-1928	"		
" "	6 8 4	253	29-10-1928	"		
" "	6 8 5	303	2-11-1928	"		
10 *128	6 8 6	13	7-11-1928	"		
" "	6 9 7	38	11-11-1928	"		
" "	6 9 8	64	17-11-1928	"		
" "	7 9 1	91	27-11-1928	"		
" "	7 9 2	120	21-12-1928	"		
11 254	7 9 3	27	12- 1-1929	"		
" "	7 9 4	89	29- 1-1929	బహ్మపురము		
" "	7 10 5	161	14- 2-1929	"		
" "	7 10 6	229	4- 3-1929	బరంపురం		
12 *67	7 10 7	23	22- 4-1929	"		
13 272	8 10 1	77	6- 6-1929	సాలూరు		
" "	8 10 2	145	2- 7-1929	బరంపురం		
" "	8 10 3	209	13- 7-1929	"		
14 364	8 10 4	11	29- 7-1929	"		
" "	8 10 5	67	9- 8-1929	"		
" "	8 10 6	127	18- 8-1929	"		
15b 60	3 4 5	59	1- 8-1927 ^ψ	"		
" 132	—	—	10- 8-1930	"		
			11- 8-1930			
15a 90	ముగ్గేద సంహిత - ఆర్కులప్రతిభ			—		"

* 6, 7, 8, 10, 12, 15a సంపుటాలలో పేజీలక్రమసంఖ్య కాగితాలకు ఒకప్రక్కనే వెయ్యడం జరిగింది. మిగిలిన 1,2,3, 4,5,9,11,13,14,15b సంపుటాలలో పేజీల క్రమసంఖ్యను కాగితాలకు రెండువైపులా వెయ్యడం జరిగింది.

^ψ 3వ అష్టకంలోని (4వ మండలం) 5వ అధ్యాయం 15b సంపుటంలో మొదట చిత్తుగా వ్రాయబడి (5వ సూక్తం మొదలు 17వ సూక్తంలో 14వ ఋక్కు వరకు) తిరిగి నాలుగవ సంపుటంలో శుద్ధంగా వ్రాయబడింది. 15b సంపుటంలోని ఈ 5వ అధ్యాయప్రారంభంలో 21-8-1927 3P.M. అని ఈ ఎక్స్‌ప్రెస్ ముగింపు పేజీలో 59) 1-8-1927 10P.M. అని నేమానివారే స్వయంగా వ్రాశారు. 21-8-1927 అని గ్రంథం ప్రారంభంలో వేసిన నేమానివారు గ్రంథం చివరి పేజీలో 1-8-1927 అని పొరపాటుగా వేసివుంటారు. ఇదే సంపుటంలో 9వ పేజీలో 24-8-1927, 15, 21 పేజీలలో 26-8-1927, 29వ పేజీలో 27-8-1927- 9¹/₂ P.M. అని, 37వ పేజీలో 28-8-1927, 43వ పేజీలో 29-8-1927, 49వ పేజీలో 30-8-1927 అని తేదీలను నేమానివారు స్వయంగానే వ్రాశారు. 1వ పేజీ మొదలు 49 పేజీ వరకు 21, 24, 26, 27, 28, 29, 30 తేదీలను క్రమంగా వేసిన నేమానివారు 59వ పేజీలో

15b సంపుటంలోవున్న తొట్టతొలి రెండు కాగితాలూ ఋషిదేవతల పట్టికలూ తప్ప మిగిలిన సంపుటాలన్నింటిలోను సాధారణంగా కాగితానికి ఒక ప్రక్కనే వ్రాయడం జరిగింది. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో పుట్నోట్లు ఎడమప్రక్కపేజీలో వ్రాయడం జరిగింది. మరికొన్నిచోట్ల అక్కడక్కడా కుడి ప్రక్కపేజీలో వ్రాసినవి చిత్తుగా తప్పులతో పున్నప్పుడు వాటిని కొట్టివేసి ఎడమప్రక్కనున్న పేజీలో శుద్ధంగా వ్రాయడం కూడా జరిగింది. మొత్తం 16 సంపుటాలలోను ప్రతి సంపుటంలోనూ పున్న ఖాళీగా విడిచిన పేజీలతో సహా మొత్తం పేజీల సంఖ్యలూ-వేయబడిన పేజీల సంఖ్యలూ ఈ క్రింద చూపబడుతున్నాయి. వ్రాయబడిన పేజీలలో ప్రతి కాగితానికి ఒకవైపునే వ్రాయడం జరిగింది. కాబట్టి వ్రాయబడిన పేజీలు సగానికి తగ్గించుకుని పరిగణించుకోవాల్సి వుంటుంది. ఇంతకుముందు పేర్కొన్నట్లు పుట్నోట్లు సకృత్తుగా సాపుగా వ్రాయబడిన పద్యాలు ఉన్న యెడమప్రక్క పేజీలు ఇందులో పరిగణనకు రాలేదు.

సంపుటం - మొత్తం - వ్రాయబడిన-వ్రాసినపేజీల సంఖ్య - పేజీలు - పేజీలు - మొత్తం నుంచి-వరకు సంఖ్య				సంపుటం - మొత్తం - వ్రాయబడిన-వ్రాసినపేజీల సంఖ్య - పేజీలు - పేజీలు - మొత్తం నుంచి-వరకు- సంఖ్య			
1	368	3- 41*	353	11	254	5-253	249
		51-365		12	134	1- 67	67
2	368	3-365	363	13	272	5-271	267
3	178	7-175	169	14	364	5-183	179
4	274	5-271	267	15a	90	1- 45	45
5	272	5-271	267	15b-1 Δ	60	1- 60	@32
6	156	1- 78	78	15b-2 Δ	52	2- 9	8
7	328	1-163	163			43- 50	8
8	294	164-310	147	15b-3 Δ	40	1- 2	2
9	328	9-327	319			11- 30	20
10	256	4- 64	61			39- 40	2
		68-128	61	15b-4 Δ	40	1- 28	28

మొత్తం 16 సంపుటాలలోను 4,128 పేజీలుండగా 3,156 పేజీలు వ్రాయబడివున్నాయి. ఇంతేకాదు. వివిధ సంపుటాలలో శుద్ధంగా వ్రాయబడిన పద్యగద్యాలతోఉన్న యెడమప్రక్క పుటలు 96 ఉన్నాయి. అనేకసంపుటాలలో వివిధ సందర్భాలలో వ్రాయబడిన పుట్నోట్లతో కూడిన 138 యెడమప్రక్క పేజీలున్నాయి. ఆయాసంపుటాలలో పద్యగద్యాలు, పుట్నోట్లు వ్రాయబడినయెడమ ప్రక్క పేజీల పివరాలను తరువాతి పేజీలో యిస్తున్నాను.

వేసిన 1-8-1927వ తేదీని పొరపాటునవేసివుంటారనేది నిస్సందేహమైన విషయం. మూడవ అష్టకంలోని 4 వ అధ్యాయం 20-8-1927న పూర్తియింది. అందువల్ల 21-8-1927న పంచమాధ్యాయం రచన ప్రారంభించడం వాస్తవికమే అయివుంటుంది. పంచమాధ్యాయం 17వసూక్తంలోని 14వ ఋక్కు అనువాదం 1-9-1927న ముగిసినట్లు వ్రాయడానికి మారుగా పొరపాటున 1-8-1927 అని వేసివుంటారు. 4వ సంపుటం తృతీయాష్టకంలోని షష్ఠాధ్యాయ రచన 15-9-1927న పూర్తియింది. అందువల్ల 4వ సంపుటంలో శుద్ధంగా వ్రాయబడిన 5వ అధ్యాయం 4-9-1927న వ్రాయడం పూర్తికాగా పొరపాటున నేమానివారు 4-8-1927 అని వేసివుంటారు.

* 3-41 అంటే 3వ పేజీనుంచి 41వ పేజీవరకూ అని గ్రహించాలి. ఈ పట్టికలో మిగిలిన అన్నిచోట్లా యీ విధంగానే గ్రహించాలి.

Δ ఈ 1,2,3,4 లు 15b సంపుటంలోని ఎక్సర్ సెజు పుస్తకాలు.

@ ఈ పుస్తకంలో మొదటి రెండు కాగితాలూ వెనుకాముందూ రెండువైపులా వ్రాయబడివున్నాయి. అందువల్ల 30 పేజీలకు మారుగా 32 పేజీలను గ్రహించడం జరిగింది.

:: 2వ పేజీలో రెండు అంకితం పద్యాలు చిత్తుగా వ్రాయబడి కొట్టివేయబడివున్నాయి.

:: చివరిరెండు పేజీలలో 5 విభిన్న ఋక్కులకు అనువాదపద్యాలున్నాయి.

సంపుటం సంఖ్య	పద్యగద్యాలున్న యెడమప్రక్కపేజీలు	పద్యగద్యాల మొత్తంసంఖ్య	పుట్టనోట్లున్న యెడమప్రక్కపేజీలు	పుట్టనోట్ల మొత్తంసంఖ్య
1	6	7	43	42
2	*4	4	21	24
3	*8	9	5	6
4	@17	14	10	11
5	*12	7	10	10
6	* 4	3	1	1
7	Δ15	20	20	18
8	14	14	8	7
9	7	8	11	8
10	4	4	6	5
11	1	1	3	3
12	2	2	—	—
13	08	7	20	14
14	6	6	12	11
	108	106	170	160

* ఈ సంపుటంలో ఒక పేజీలోనే ఋగనువాదమూ పుట్టనోట్లూ రెండూ ఉన్నందువల్ల యీ పేజీని ఒక్క పద్యగద్యాల పేజీగానే కలిపి లెక్కించి పుట్టనోట్ల పేజీగా పరిగణించలేదు.

@ ఈ సంపుటంలో ఒకపేజీలో ఒక సీసపాదమూ, రెండు వేరువేరు పేజీలలో ఒక్కొక్క ఉత్పలమాలపాదమూ వ్రాయబడిన్నాయి. ఒక్కొక్కపాదంవంతున ఉన్నవి పూర్తిపద్యాలు కావుగాబట్టి వీటిని కుడిప్రక్కపేజీలోనే పద్యగద్య గణనలోకి తీసివేడం జరిగింది. అయితే వ్రాయబడిన పేజీల విషయంలో ఈ యెడమప్రక్క పేజీలుసైతం యిక్కడ పరిగృహీతాలగూర్చాయి.

ఈ సంపుటంలో మూడు వేరువేరు పేజీలలో ఒక్కొక్క ఉత్పలమాల పద్యపాదమూ, మరొకపేజీలో చంపకమాల పద్యపాదమూ, యింకొకపేజీలో ఒక గీత పద్యపాదమూ, వేరొకపేజీలో మూడు కంద పద్యపాదాలూ వ్రాయబడిఉన్నాయి. ఈ యెడమప్రక్కపేజీలు యిక్కడ వ్రాయబడిన పేజీలుగా పరిగణితంకాగా అసంపూర్ణపద్యాలు కుడిప్రక్క పుటల్లోనే క్రమసంఖ్యలో పరిగణితయ్యాయి.

= ఈ సంపుటంలో ఒక యెడమప్రక్క పేజీలో ఉత్పలమాలా పద్యపాదం ఒక్కటి వ్రాయబడింది. ఈ పేజీని యెడమక్రమ వ్రాయబడిన పేజీగా గ్రహించినా పద్యం మాత్రం పూర్తిగా లేదుకాబట్టి యెడమవైపు పేజీలోని పద్యంగా గ్రహించలేదు. చూలుగా కుడిప్రక్క పేజీలోని క్రమసంఖ్యలోనే యీ పద్యం కలిసివున్నది.

Δ ఈ సంపుటంలో రెండు యెడమవైపు పేజీలలో ఋగనువాదాలు పుట్టనోట్లు రెండూ ఉన్నందువల్ల యీ రెండు పేజీలను పద్యగద్యాల పేజీలలోనే కలిపి పరిగణించడంవల్ల పుట్టనోట్ల పేజీలలో వీటిని పరిగ్రహించలేదు.

○ ఈ సంపుటంలో ఒక యెడమప్రక్క పేజీలో గీత పద్యపాదాలు రెండు వ్రాయబడ్డాయి. ఈ పేజీని యెడమవైపు వ్రాయబడిన పేజీగా పరిగణించి పద్యపాదాలు యెడమప్రక్క వ్రాయబడిన పూర్తిపద్యంగా గ్రహింపబడలేదు.

≠ యెడమప్రక్క పేజీలో వ్రాయబడినవని చూపించిన యీ 106 పద్యగద్యాలూ మామూలగా గ్రంథంలో పద్యగద్య క్రమంలో అంతర్భూతమై వున్నవే-సాధారణంగా గ్రంథమంతా ఒకవైపునే కుడిప్రక్క పేజీలలో వ్రాయబడినందువల్ల మొత్తం సిన పుటల పరిగణనకై యెడమప్రక్క పుటలలో యెన్ని పుటలలో పద్యగద్యాలూ పుట్టనోట్లూ వ్రాయడం జరిగిందో తెలుపడానికై పట్టికలు యివ్వడం జరిగింది.

పద్యగద్యాలు, పుణ్యోట్టు వ్రాయబడిన యెడమప్రక్క పేజీలు వివిధ సంపుటలలో మొత్తం అన్నీ $108+170=278$ ఉన్నాయి. కాగా 16 సంపుటలలోనూ వ్రాయబడిన కుడియెడమ ప్రక్కపేజీలన్నీ కలిపి, $154+278=3,432$ పేజీలన్నమాట. 15b సంఖ్యగల సంపుటలలో నాల్గవ ఎక్సర్ సైజు పుస్తకంలోవున్న సూక్త ఋషిదేవతల పట్టిక తరువాతి కాగితంముందుప్రక్కపేజీలోనూ, దానివెనుకవైపునవున్న యెడమప్రక్క పేజీలోనూ అయిదు విభిన్న ఋగనువాద పద్యాలున్నాయి. ఈ రెండుపేజీలు 8,156పేజీల సంఖ్యలోనే కలిపివేయడం జరిగింది. మొదటి ఎక్సర్ సైజు పుస్తకంలోని తొలి రెండు కాగితాల యెడమ ప్రక్కపేజీలు రెండూ కూడా యీ 8,156 పేజీల సంఖ్యలోనే కలపడం జరిగింది.

లేఖకులు - దస్తూరీలు

ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతి సంపుటలు మూడింటరెండువంతులు గ్రంథం శ్రీనేమానివారి స్వకీయమైన దస్తూరీలోనే వున్నది. నేమానివారి దస్తూరీ అనేక విధాలుగా వున్నది. నెమ్మదిగా పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో వ్రాసినప్పుడు ఒక విధంగానూ, చిన్న చిన్న అక్షరాలతో వ్రాసినప్పుడు మరొకవిధంగానూ, గబగబా వ్రాసినప్పుడు గొలుసుకట్టుతో వేరొక విధంగానూ వున్నది. (శ్రీనేమానివారి ఇంగ్లీషు - తెలుగు దస్తూరీలు 62-63 పేజీలలో చూడవచ్చును.)

వ్రాతపతి సంపుటలలోవున్న వివిధ దస్తూరీలనుబట్టి కొన్నికొన్ని పుటలకు నల్లరు అక్షాతవ్యక్తులూ కొన్ని పుటలకు శ్రీ పి. రమణమూర్తి లేఖకులుగా పనిచేసినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. వివిధసంపుటలలోవున్న ఆయా భిన్నవ్యక్తుల దస్తూరీల వివరాలివి.

1వ. అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీ:— ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితారచనలో తొలిదశలో ఒక అక్షాతవ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచేశారు. 1వ సంపుటం 51వ పేజీ మొదలు 365వ పేజీ వరకూ 3వ పేజీనుంచి 41వ పేజీవరకూ (ఆంధ్ర ఋగ్వేద గ్రంథరచనా ప్రారంభం 51వ పేజీలోనే జరిగింది. 365వ పేజీ తరువాతి గ్రంథభాగం సంపుటంలో మొదట విడిచిన పేజీలలో 3వ పేజీ మొదలు 41వ పేజీవరకు వ్రాయబడింది.) 2వ సంపుటంలో 3వ పేజీ మొదలు 43వ పేజీ వరకు, 45వ పేజీ మొదలు 47వ పేజీ వరకు, 61, 63 పేజీలు, 67 మొదలు 73 వరకు, 89 మొదలు 137 వరకు, 143 మొదలు 219 వరకు, 223 మొదలు 241 వరకు, 245 మొదలు 255 వరకు, 259 మొదలు 275 వరకు, 279 మొదలు 365 వరకు-3వ సంపుటంలో 5వ పేజీ మొదలు 43 వరకు, 75 మొదలు 85 వరకు, 91 మొదలు 105వరకు ఈ అక్షాత వ్యక్తి దస్తూరీ వున్నది. 1,2,3 సంపుటలకు మాత్రమే ఈ అక్షాతవ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచేయడం జరిగింది. మిగిలిన సంపుటలలో ఈ లేఖకుని దస్తూరీలేదు. (ఈ తొలి అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీని 64 వ పేజీలో చూడవచ్చును.)

పా.వెం.ర.మూర్తి దస్తూరీ:— శ్రీరమణమూర్తిగారి పేరు ఒకచోట (రెండవ సంపుటం 59వ పుట) ఇంగ్లీషులో *P. Ramana Murthai అనీ, మరొకచోట (నాల్గవసంపుటం 45వ పుట)*పా. ర. మూ. అనీ, వేరొకచోట (నాల్గవసంపుటం 171వ పుట) *పా. వెం. ర. మూ. అనీ తెలుగులో రమణమూర్తిగారి దస్తూరీలోనే ఉన్నది. రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ తొలిసంపుటంలో లేదు. 2వ సంపుటం-43 మొదలు 45వరకు, 47మొదలు 61వరకు, 65మొదలు 67వరకు, 75 మొదలు 79వరకు, 139 మొదలు 141 వరకు, 219 మొదలు 223 వరకు, 241మొదలు 245వరకు, 257మొదలు 259వరకు, 275మొదలు 279వరకు-3వ సంపుటంలో 45 మొదలు 75వరకు, 85మొదలు 91వరకు, 167మొదలు 175వరకు-4వ సంపుటంలో 5మొదలు 21 వరకు, 25 మొదలు 271 వరకు-5వసంపుటంలో 249మొదలు 272 వరకు రమణమూర్తిగారు లేఖకులుగా పనిచేశారు. వ్రాత ప్రతి 9వ సంపుటంలో 8వ మండలంలో 13వ సూక్తంలోని 20, 21 ఋగనువాదాలు (20పుట) 24, 25, 26 ఋగనువాదాలు (23పుట) రమణమూర్తిగారి దస్తూరీలో ఉన్నాయి. 2, 3సంపుటలలో ఒక్కొక్క పేజీలో కొంతభాగం అక్షాతవ్యక్తి వ్రాయగా కొంతభాగం రమణమూర్తిగారు వ్రాసిన సందర్భాలు వున్నాయి. 2వ సంపుటంలోని 43, 45, 47 పేజీలు ఇటువంటివే. ఈవిధంగా ఉభయుల దస్తూరీలువున్న పేజీలను రెండు చోట్లా చూపించడం జరిగింది. (శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీలను 65, 66, 67 పేజీలలో చూడవచ్చును.)

* P. అంటే వచ్చే యింటిపేర్లు శతాధికంగా వున్నాయి. కాని “పా”తో ప్రారంభమయ్యేవి పాకనాటి, పాటిబండ్ల, పాటూరి, పాతకోట, పాతూరి, పామర్తి, పారనంది, పాలవేకరి, పాల్కురికి, పావులూరి మొదలయిన యింటిపేర్లు కొన్ని వున్నాయి.

But though the Ramayana is full of
 noble ideas valuable as a narrative of events
 still, like the Mahabharata it throws
 side lights on the state of ancient society
 in India and the story of the epic therefo-
 re reads "అనిశాంకేతమునకు కృష్ణుడొక్కఁడు నెను
 ను. ఇది నిజము. అంతట నీ రామచంద్రులు గలదు పో
 వినట్లే యిది. దైవసంహితలోని నాటి సంగతి" (పరిభాష)

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితాకర్త కావ్యశ్రీ శ్రీ నేమాని వెంకటనరసింహశాస్త్రిగారి
ఇంగ్లీషు-తెలుగు దస్తూరీలు - శ్రీ నేమానివారి తెలుగు సంతకం కూడా చిట్టచివర
చూడవచ్చును. వ్రాతపతి-4వ సంపుటం - 210వ పేజీ.

౧॥ ఎవఁడు మిమ్ము గుఱించి యిష్ట సునరవక
 యనువుల యిష్ట కే నరకు ఎఁడొ
 ఎవడు నెఱిమరసంబున వగించుచు మోక్ష
 సద్ధ ముఁజేయక వెలుగు ఎఁడొ
 ఎవఁడు మోక్ష వముల నింపఁచఁ జేయుక గూర్ఖ
 యనవు సుతు లానర్చి యలరు ఎఁడొ
 ఎవఁడు మిమ్ముల వఁడఁడి హాసులకఁ జాల
 సెంపిచుట సెల్లఁ జేయు ఎఁడొ

౧॥ యట్టి మూర్ఖుని మాన సభ్యంతరములు
 ఎట్టిది యొకఁ యిగూడి కొని యుండు నటులుంక
 యజ్ఞము లర్పించి యుండు నిరంతరంబు
 యాతఁడు వరుఁడు లోక విఖ్యాతుఁడగును.

౧॥ బ్రేచర బ్రజ వరులార! యేచి మార
 లగు చియ సభా హావన మదిగ మించి
 చిన్యజమాన సుతు లల్లఁచిరముఁగలుగఁ
 బొగడుపకురండు వే వేగఁ బూర మతిని॥

౧॥ యజమానుండు దశేంద్రియంబులకు నొసంగునట్లుంబు యజమానుడు
 దశమానసభక్త సంతతికి నొసంగునట్లుంబు యజమానుడు
 సుజను లొసంగునట్లుంబు యజమానుడు
 విజయి ప్రియలం చునట్లుంబు యజమానుడు

ప్ర. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ--ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితా రచన తొలిదశలో లేఖకులుగా పనిచేసిన
 మొట్టమొదటి అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ యిది. వ్రాతప్రతి- 2వ సంపుటం- 9వ పేజీ.

చ॥ యుగమును బెట్టి కట్టుటకు నున్నది ౧౦ పుస్తకములుగాలు ౧౦
సోగనగుయాన మల దిగొ-చూడుదు మారలువర వాడులం
దగునటుల బేయు చుకొనదు సధ కృపరాగముణాశ్రమంకవిం
మగటి మిగొట్టియార దముమానక సక్రరంగు శ్చ దేవతర్
సాతాందరము 15

P. Ramana
murthai

చ॥ కడు సనలంబహీనమగు శ్చ తాకమానే గువారిత
పుడు పు బతె య్లు కత్తు పు ల(బుల్లు) గ(నా) య సమస్తం 16
పడ రణ బోవ సంబుల సయంబువు 9 బృ స మారల శ్చ 9
పుడు దె సరం దు కౌ పుష్టములు బూబుగల య్లు బంబో 16

16)

చ॥ పక్క గుమా సుకర్మ లక్ష్య ప్రతినిధి అందుచు నల్లవేళలం
బుక్కినితా మిదంబుల సే సంగుడు దత్తు యా గకర్మలం
దక్క కొన్నె ననేమ దే యుగా ప్రియ సానిగ వపు లంబులన్
నిక్కిలి యిచ్చ యు న్నయెడ మొకుమాం గుల మేమె సంగమ 17

16)

చ॥ బలము సుగల్గ జేయు సరిపర్వ వజ్రము ప్రాణికోటికి
బలరయునై న తమము సుబాగున సంబుగ రా అద్రచ్చం
గలుగుర సంబులేక యి యకంబ సేకల
చె అగుర సంబు డ్రావిడ భాష యుముము వ సాది సా ధు లన్ 18

క॥ స్తుతి వాక్యములెల్ల సుత
స్తోతి యా నెడుకొనుచు ప్రతిమా కర్మల
అత సేషము నందు గూరిని
సవవము దిచేయూక కక్రం 2 ల విన్
కం వష్టక మానుచు లనిన్ 19

19

శ్రీ పి. రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ-వ్రాతప్రతి-2వ సంపుటం - 59వ పేజీ.
by P. Ramana Murthai అనే దానిలో by అనేది కుట్టులోకి వెళ్ళిపోవడంవల్ల పోతోలో పడలేదు.
“కడు సనలంబహీనమగు ఖస్థలి” ఇత్యాది పాతాంతర పద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితమే.
పాతాంతరము అన్నది వ్రాతలో పాతాందరము గా కనిపిస్తున్నది.
“యుగమును బెట్టి కట్టుటకు” ఇత్యాది పద్యము 1వ-అక్షాతవ్యక్తి దస్తూరీలో ఉన్నది.

(13) చువురువులు కాంతి తంబులును మూరఁదాఁచి యెఱుఁగెను నాఁడె
 గురుతర! నీకు సామెయును నూర్చు చునెవ సెల నన్ను వారికి
 గరమును తింబువారలకుఁ గ్రాలు భ సరమును సంగణాదహం (104)
 వేంఠింతురము. (వెం. ర. మూం.)

చువురువులు కాంతి తంబులును మూరఁదాఁచి యెఱుఁగెను నాఁడె
 గురుతర! నీకు సామెయును నూర్చు చునెవ సెల నన్ను వారికి
 గరమును తింబువారలకుఁ గ్రాలు భ సరమును సంగణాదహం (104)
 వేంఠింతురము. (వెం. ర. మూం.)

(14) డే॥ నిన్నుఁ బలుచుకాళ్లములు నిచ్చుచు సేయుచునుండు మంమమ
 ప్రస్థాన శిల్పి వరములు కాంతి తంబులును మూరఁదాఁచి యెఱుఁగెను నాఁడె
 గురుతర! నీకు సామెయును నూర్చు చునెవ సెల నన్ను వారికి
 గరమును తింబువారలకుఁ గ్రాలు భ సరమును సంగణాదహం (104)
 వేంఠింతురము. (వెం. ర. మూం.)

(15) గొంతు నమింప ననుచో సుప్త మున్న యైన
 ప్రస్తుతాంగ నకుఁ గుమము ప్రబల వచ్చి
 మూలకంబున నప్రస్తుతాంగ నకుఁ గుమము ప్రబల వచ్చి
 యాక సమన కుంబులైన నాఁడె యెఱుఁగెను నాఁడె (107)

గొంతు నమింప ననుచో సుప్త మున్న యైన
 ప్రస్తుతాంగ నకుఁ గుమము ప్రబల వచ్చి
 మూలకంబున నప్రస్తుతాంగ నకుఁ గుమము ప్రబల వచ్చి
 యాక సమన కుంబులైన నాఁడె యెఱుఁగెను నాఁడె (107)

శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ—వ్రాతప్రతి- 4వ సంపుటం- 45వ పేజీ.
 “తరుణుఁడ! యగ్ని!” ఇత్యాది పాఠాంతర వద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితం.

(5) శ్రీ అతిభక్తి వంశవతా నామా శతాదిన
~~శ్రీ భక్తి~~ శ్రీ భక్తి మూలా శతాదిన
నతి విశ్రాంతం ప్రసన్నాన్ని వేదితంబుండు
తానాతానాతా ముఖ్యుడై యుండు
నతి పూతవతా గృహాన్ని పరశేషంబు
నతి భక్తి మూలం గాంబుండు
విపులాంతరిక్ష సద్భక్తి స్థలంబున
వసువు గానాంతరిక్ష వరలుండు
శ్రీ మూల వరాంతరిక్ష పరిష్కరంబుల
నవనంబులు ముఖ్యుడై యుండు

(X)

శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు
సంభవించుచుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు (79)

శాంతి వంశము. (శా. 30. 1. 1. 1.)
శ్రీ అతిభక్తి వంశమున యుండు శ్రీ అతిభక్తి వంశమున
పంపించుచు వసువు గానాంతరిక్ష పరిష్కరంబుల

వసువు గానాంతరిక్ష పరిష్కరంబుల
శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు
శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు
శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు
శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు
శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు శ్రీ శతాదిన ముఖ్యుడై యుండు

(79)

(80)

శ్రీ రమణమూర్తిగారి దస్తూరీ-వ్రాతప్రతి- 4వ సంపుటం-171వ పేజీ.
"అకసమున హంస" ఇత్యాది పాఠాంతర పద్యం శ్రీ రమణమూర్తి విరచితం

2వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరి:— 7వ. సంపుటంలో 141 వ పేజీలుమొదలు 145వ పేజీ వరకు యెవరో మరొక అజ్ఞాత వ్యక్తి లేఖకులుగా పనిచెయ్యటం జరిగింది.

7 నూ 144

దీక్షలు, విద్యార్థులకు నగు విద్యలునకును-సర్వ
గంఘరియగునర్యముపదశబ్దములవలనమమ్మల
గరితెలుంగెదెమి-వందననా-మకేమగు విద్యము
నా-వ్యవస్థములపు-రతనా దినములందు
నా-వ్యవస్థములగుగాన, విద్యము-భా-మివలను,
గుల్బములను విద్యవములగ-భయమునా, విద్యుం
మదగులిస్తే ఆప్యకృతవసుంధి-విద్యమును-మం
రకృతముగా-నా-యెదా-రత-జ్ఞుగా-మియ
గుల్బము-పదశబ్దములవలనమమ్మలగుర్తముంగ
కను

3) విద్యము-న-ల్యవ్యవస్థమునందు-ప్రస్తుతా, విద్య
దినదక్షులమందు-ద-దంలవలన-ఉత్పన్నమగుగా
విద్య-విదగగము-విద్యమును-విద్య-విదగగము
విద్య-విదగగము-విద్యము. జ్ఞుగా-మియగునర్య
ముపదశబ్దములవలనమమ్మలగుర్తముంగ-విద్య
4) విద్యుల-ప్రదలవిద్యములందు-ప్రద-విద్యుల,

3వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ :— 8వ. సంపుటం అంతా చీకటిపట్టణంలోను చీకటికోటలోను వ్రాయబడింది. ఈ సంపుటంలో శ్రీ నేమానివారి దస్తూరీతోపాటు వేరే యిద్దరు వ్యక్తుల దస్తూరీలుకూడా వున్నాయి. ఈ మూడవ అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ వ్రాత ప్రతి 8వ సంపుటంలో 167వ పేజీ మొదలు 280 వరకూవున్న కొన్ని పేజీలలో అక్కడక్కడా వున్నది.

- (2) ముత్యజీమీపుట్టు వృషభము వచి గీత శ్లోమునెయును 2
 ఎవడుబిడ్డది సమూ రహం ములకు సలముగతవృద్ధి కలిగిం
 ముగంయి వడు దీవతలము సద్దానిర ములకు గీళ్ళురుహా
 ప రిదు ముం దువిధముల నుభుం విసపిం తగ్గనం ము
 యుసుమమును ఇప్పుడు రెం. గాకు ముం దువిధముల వత్త
 మ యసుగతియు తమగు బాప్రతి సము గాసం ను గాక 3
- (3) వీరి యుతరుం పము సభ్యత్వానన వ గానెలు రెండు వరుం
 పము బలమును ప్రసరించును. వడుకొన వచ్చును రెండువరు
 తగదుం పవయ్యుం బిచ్చమం తలసమి మము
 న పయ్యును గ్రామిం చును అండువేపి పుష్కలములు
 లు వత్తిలంబుల నుదురు 4

3వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ—వ్రాతప్రతి- 7వ సంపుటం- 243వ పేజీ.

4వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ :— 8వ. సంపుటంలో 295, 296, 297 పేజీలలో దాదాపు రెండుపేజీల విషయం ఈ నాల్గవ అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీలో వున్నది. ఇది ఆడవారి దస్తూరీవలె కనిపిస్తున్నది. బహుశా యిది నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారి దస్తూరీ అయివుండవచ్చును.

దు న గిం ప పో న ను .

100

(14) గురుధర్మము యుక్తమును పుష్కలమును సంతోషమును. మునిక్రమపులను బరిపావించెను. వృష్ణువధిం చురుక్కుండ్రుని రక్షించెను.

10.

(15) ఆగుధ పంసులు, దొప్పేమంతులు, గుప్తవర్ణులుగాల మరుత్తులుగా భాగ్యమే మున్నకమునందు పోరల్లియని రస్మి యెమును ప్రకాశింప పుట్టెగా విరి.

(16) ధృ, మరు ధర్మము, మరుమంతుల చరిత్రావర్ణము, రథము మధ్య సలమన వనించి రూపుముడి వచ్చుతి. పన్నెండు కమన ముడు దేవన మూహంము వ పశూతము లన్నియు పంపించెను.

(17) దేవతలారం! మాయ దేవునారన, సర్వరమము ముందుతము నగు శైవ్యరవిమునెత్తునను, వచ్చెదరు గంక.

104

4వ. అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరీ—వ్రాతప్రతి- 8వ సంపుటం- 296వ పేజీ.

బహుశా యిది శ్రీ నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారి దస్తూరీ అయివుండవచ్చును.

1, 2, 3, 4 సంపుటాలలో అక్కడక్కడా నేమానివారు స్వహస్తంతో వ్రాసిన పద్యాలూ వుద్ నోట్లూ వున్నాయి. నేమానివారే స్వహస్తంతో చేసిన సవరణలు అనేకం వున్నాయి. 5వ సంపుటంలో మొదటిపేజీనుంచి 249 పేజీవరకు నేమానివారి దస్తూరివుండగా అతరువాత 2వ పేజీవరకు రమణమూర్తిగారి దస్తూరి వున్నది. 7వ సంపుటంలో 141 మొదలు 145వ పేజీవరకూ వున్న మరొక అజ్ఞాతవ్యక్తి దస్తూరి 8వ సంపుటంలో వున్న యిద్దరు అజ్ఞాతవ్యక్తుల దస్తూరిలు తప్ప మిగిలిన గ్రంథభాగం అంతా అంటే 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15a, 15b సంపుటాల గ్రంథమంతా నేమానివారి స్వహస్త విలిఖితమే! వివిధ సంపుటాలలోనూ వున్న వుద్ నోటులన్నీ కేవలం శ్రీనేమానివారి దస్తూరిలోనే వున్నాయి.

ఈ సంపుటభాగాల లేఖకులు పి. రమణమూర్తి అన్నా, పా. ర. మూ అన్నా, పా. వెం. ర. మూ. అన్నా ఒకే ఒకవ్యక్తి గాని భిన్నవ్యక్తులు కానేరారు. 2, 3, 4, 5 సంపుటాలలో పి. రమణమూర్తి పేరుతోను, పా. ర. మూ. పేరుతోను, పా. వెం. ర. మూ. పేరుతోనూ నిర్దిష్టమైన దస్తూరి అంతా రమణమూర్తి గారిదే. అయితే ఈ రమణమూర్తిగారు తననుతాను వెంకటరమణమూర్తిగా సైతం ఉటంకించారు. ఇంటిపేరు విషయంలో “పా” అంటే “పారనంది” వారని కొందరనగా “పామర్తి” వారని కొందరన్నారు. పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారు బరంపురంలోని కళ్ళికోట కాలేజీకి అనుబంధితమై వున్న హైస్కూలులో 28-1-1981వ తేదీనుంచి శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారి స్థానంలో తెలుగుపండితులుగా నియమితులై పనిచేశారు. జనవరి 28వ తేదీనుంచి పారనందివారు పనిచేసినా వారి ఉద్యోగం యిచ్చిన ఆర్డరుమాత్రం 28-1-8931వ తేదీనుంచి అమలులోకి వచ్చేట్లుగా 6-7-1981వ తేదీన యివ్వడం జరిగింది. తరువాత వీరు కళ్ళికోట కళాశాలలో తెలుగుపండితులయ్యారు. ఈ పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారు పండితులు కవికూడా. “మేఘ సందేశము, కమలకుమారి, సువర్ణస్వర్ణ” మొదలైన గ్రంథాలు విరచించారు. మేఘసందేశము కాళిదాసు మేఘసందేశానికి చక్కని పద్యాత్మకమైన అనువాదం. వీరిది శ్రీకాకుళం జిల్లా మందసా, రాణిగాం. వీరు 10-7-1890లో జన్మించి యిటీవలనే నాలుగు సంవత్సరాల క్రిందట 1977లో కీర్తిశేషులయ్యారు. తెలుగుపండితులుగా పారనందివారి నియామకం నేమానివారు జీవించివుండగానే జరిగింది. పారనందివారు 1981లో తెలుగుపండితులుగా నియమితులయ్యారంటే పూర్తిగా 40యేళ్ళు నిండిన తరువాతనే వారి కీర్తిద్యోగం లభించిందన్నమాట. ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు వివిధకవుల కవితలతో 1980లో ప్రకటించిన ‘నవకవిత’ సంపుటంలో పారనందివారి మేఘసందేశంలోని పద్యాలు కొన్ని ప్రకటించి కవి పరిచయంగా వారు భాషాప్రవీణ పరిక్షలో ఉత్తీర్ణులయినట్లు వ్రాశారు. పారనంది వారు “ఉభయభాషాప్రవీణ” కాక “భాషాప్రవీణ” పరిక్షలో మాత్రమే ఉత్తీర్ణులయివుంటే 1988 తరువాతనే వారు భాషాప్రవీణ పట్టం సంపాదించారనుకోవాలి. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారు తాము నిర్వహిస్తున్న ఉభయభాషాప్రవీణ పరిక్షను 1988లో రద్దుచేసి దానిస్థానంలో విద్యాప్రవీణ-భాషాప్రవీణ పరిక్షలను ప్రవేశపెట్టారు. పారనందివారు భాషాప్రవీణ పరిక్షలో ఉత్తీర్ణులయ్యేవరకూ బహుశా యోగ్యతాపత్రంలేని (అన్ క్వాలిఫైడ్) తెలుగుపండితులుగా పనిచేసి వుంటారని భావించవలసివుంటుంది. ఈ పారనందివారే నేమానివారికి లేఖకులుగా పనిచేశారని అనుకుందామా అంటే 1928లో 5వ సంపుటం పూర్తిచేసేవరకూ లేఖకులుగా పనిచేసిన వీరు హఠాత్తుగా యెందువల్ల మౌనివేశారో 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15a, 15b సంపుటాలు వ్రాయడంలో వీరి దస్తూరి (9వ సంపుటంలో 5వ పద్యాలు మినహా) లేకుండా యీ సంపుటాలన్నీ (7వ సంపుటంలో 141 నుంచి 145వ పేజీవరకు తప్ప) నేమానివారే యెందువల్ల వ్రాసి పూర్తిచేశారో తెలియదు. కళ్ళికోట కళాశాలలో పనిచేసిన రమణమూర్తిగారూ నేమానివారికి లేఖకులుగా పనిచేసిన రమణమూర్తిగారూ ఒక్కరే అవునో కాదో ధ్రువపరచుకోవాలంటే ఆంధ్రముగ్ధుడ సంహితలోని రమాణమూర్తిగారి దస్తూరిని కళ్ళికోట కాలేజీలో పనిచేసిన రమణమూర్తిగారి దస్తూరితో సరిపోల్చి చూడవలసివున్నది. ఈ దస్తూరిలు పోల్చి చూచే అవకాశం నాకు లభించలేదు. కాలేజీ తెలుగుపండితులైన రమణమూర్తిగారి దస్తూరి ఆంధ్రముగ్ధుడ లేఖకులైన రమణమూర్తిగారి దస్తూరి ఒకటిగా నేవుంటే యీ పారనందివారే నేమానివారి లేఖకులని విశ్వసించవచ్చు. ఒకవేళ నేమానివారివద్ద లేఖకులుగా పనిచేసినవారు పారనందివారు కాక పామర్తి వెంకటరమణమూర్తిగారని అనుకున్నా-9వ సంపుటంలో 5వ పద్యాలు యీ రమణమూర్తిగారి వ్రాతలో వున్నా-పారనా మరి 5వ సంపుటం తరువాత యెందువల్ల లేఖకులుగా పనిచేయలేదో తెలియదు. బహుశా నేమానివారికి యీ లేఖకులకు అభిప్రాయభేదాలు వచ్చి వుండవచ్చు. లేదా రమణమూర్తిగారు బరంపురం విడిచి యేదైనా గ్రామాంతరమైనా వెళ్ళిపోయివుండవచ్చు. ఇదేవిధంగా మొట్టమొదట లేఖకులుగా పనిచేసిన అజ్ఞాతవ్యక్తి 3వ సంపుటం తరువాత లేఖకులుగా యెందువల్ల పనిచేయలేదో తెలియదు. ఈ వివిధ లేఖకుల దస్తూరి అన్నీ శ్రీనేమానివారి దస్తూరితో సహా జ్ఞాతుల చేయించి యీ పీఠికలో వివిధపుటల్లో ముద్రించడం జరిగింది.

ఇంక శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితారచనగురించి కరపత్రంలో ప్రకటించిన విషయాలు సమగ్రమైన పరిశీలనచేసి వ్రాసినవికావన్న విషయానికి వద్దాము. కళ్ళికోట కాలేజీలో ఉద్యోగరీత్యా శ్రీ నేమానివారు ప్రధానాంధ్రపండితులుగాని ప్రధాన సంస్కృతపండితులుకారు. వారు కాలేజీలో సీనియర్ తెలుగుపండిట్ వదవి నిర్వహించారు. నేమానివారు 1926లో ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితా రచనకు శ్రీకారంచుట్టినా దాన్ని 1929 ఆగస్టునాటికి మూడువంతులు పైగా వ్రాసినా మిగిలిన గ్రంథం 1932 జూన్ వరకు పూర్తి కానేలేదు. ఈ ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతి సంపుటాలు శ్రీనేమానివారి అకాలమరణానంతరం శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారి కృషివల్ల గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడ్డాయని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాసిన విషయం యదార్థం కాదు. అవి శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి కృషివల్ల గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడ్డాయి. నేమానివారు హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులయింది 1932 జూన్ 30వ తేదీన గదా! ఆరోజుల్లో పంచాగ్నులవారు మద్రాసు క్విన్ మేరీ మహిళా కళాశాలలో తెలుగుపండితులుగా పనిచేసేవారు. పంచాగ్నులవారు యశోధరుని జయమంగళవ్యాఖ్యతోవున్న వాఙ్మయన కామసూత్రాలకు తేటతెల్లమయిన తెలుగు వివరణ వ్రాసి 1930లో ద్వితీయముద్రణంగా ప్రకటించినందువల్ల అనేకమంది పెద్దలు “మహిళాకళాశాలలో తెలుగుపండితులుగా ఉద్యోగం చేస్తూ కామశాస్త్రభాష్యలు వ్రాసి ముద్రిస్తున్నా”రని పంచాగ్నుల వారిని విమర్శించడం జరిగింది. అందువల్ల ఆ కళాశాల వుద్యోగం నుంచి తప్పుకోవాలనే ప్రయత్నంలోవుండి కృతార్థులై పంచాగ్నులవారు-బరంపురం కళ్ళికోటకాలేజీలో హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులైన నేమానివారి స్థానంలో నాలుగు నెలల తరువాత 11-11-1932వ తేదీన సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా నియమితులై మద్రాసు క్విన్ మేరీ మహిళాకళాశాలలో ఉద్యోగంనుంచి విరమించి కళ్ళికోట కాలేజీలో చేరడం జరిగింది. శ్రీ నేమానివారు కళ్ళికోట కళాశాలలో ఉద్యోగంలో వుండగానే 6-7-1931తేదీన తెలుగుపండితులుగా నియమితులైన శ్రీ పారనంది వెంకటరమణమూర్తిగారితోపాటు శ్రీ విశ్వనాథ వరాహనరసింహశాస్త్రిగారిని కూడా అదే తేదీనుంచి తెలుగుపండితులుగా నియమించడం జరిగింది. నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేనాటికి పారనందివారు విశ్వనాథవారు యిద్దరూ తెలుగుపండితులుగా వుద్యోగంలోవున్న వ్యక్తులే. అయినా నేమానివారి స్థానంలో సీనియర్ తెలుగుపండితులుగా వీరిద్దరిలో యే ఒక్కరిని నియమించకుండా కళ్ళికోట కాలేజీకమిటీవారు లబ్ధప్రతిష్ఠలు అనుభవజ్ఞులు అన్న దృష్టితో శ్రీ పంచాగ్నులవారినే నియమించడం జరిగింది. నేమానివారి మరణానంతరం వారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మి తనకు సంతానం లేనందువల్ల, బరంపురంలో స్వగృహంకూడా లేనందువల్ల, ఆమె సొలూరులోవున్న తోబుట్టువులయింటికి వెళ్ళిపోవడంజరిగింది. ఎక్కడో మద్రాసులోవుండి నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన నాలుగునెలలతరువాత బరంపురంవచ్చిన పంచాగ్నుల వారికృషివల్ల-నేమానివారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మితో ముఖపరిచయమైనారేని పంచాగ్నుల వారికృషివల్ల-ఈ వ్రాతప్రతులు గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడినాయనడం వాస్తవం కాదు. శ్రీమండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారికి అప్పటి ఆంధ్రప్రతికాధిపతులైన శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారితో అత్యంత సన్నిహితమైన పరిచయం వున్నది. శ్రీ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారికి ఒక లేఖవ్రాసి శ్రీనేమానివారి “ధర్మతత్వము” అనే వ్యాసం పంపగా దానిని శ్రీనాగేశ్వరరావుగారు 1924 ఏప్రిల్ భారతిలో ప్రకటించారు. కేవలం బంధుత్వం మాత్రమేకాక గౌరవాభిమాన పూర్వకమైన సాన్నిహిత్యంకూడా వున్న శ్రీ పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి కృషివల్లనే ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత లిఖితప్రతులు గౌతమీగ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడివుంటాయనడంలో సందేహంలేదు. నేమానివారి అకాల మరణానంతరం వారి భార్య శ్రీమతి మహాలక్ష్మిగారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత వ్రాతప్రతులను రాజమండ్రిలోని గౌతమీగ్రంథాలయానికి కిచ్చి నేమానివారి వద్దనున్న వివిధముద్రిత గ్రంథాల నన్నింటినీ బరంపురంలోని గ్రంథాలయానికి బహూకరించారు.

—“డిసెంబర్ 10, 086 పద్యములు, 150 పుటల పీఠిక, 150 పుటల పదానుక్రమణిక, 150 పుటల విషయ వివరణము గలవు”- అని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు కరపత్రంలో ప్రకటించిన విషయంకూడా వాస్తవ విరుద్ధం. నేమానివారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితకు ప్రత్యేకంగా పీఠిక అనేపేరుతో యేమీ వ్రాయలేదు. “ఋగ్వేద సంహిత-ఆర్యులప్రతిభ” అన్న శీర్షికతో ఒకేవైపున 45 పుటలలో శ్రీ అయ్యకుని వెంకటాచలపతిరావుగారు రచించి ప్రకటించిన “వేదభూమి” వంటి గ్రంథాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని విషయ వివరణతో విరచించడం జరిగింది. ఇది కాకితానికి ఒకప్రక్కనే వ్రాయబడినందువల్ల భాషిపేజీలనుకూడా లెక్కపెడితే మొత్తం తొంభై పేజీల సంపుటం. ఈ ఆర్యుల ప్రతిభగురించివున్న గ్రంథాన్ని 15a సంపుటంగాను, సూక్తముషిదేవతల పట్టికగల సంపుటాన్ని 15b సంపుటంగాను పరిగణించడం జరిగింది. ఈ 15b సంఖ్యగల సంపుటం 60 పేజీల ఎక్సర్ సైజ్ బుక్కు ఒకటి-అట్టమీద 40 పేజీలని ఉన్నా

52పేజీలతో ఎక్స్‌సైజు బుక్కు మరొకటి-ఒక్కొక్కటి 40 పేజీలలో వున్న ఎక్స్‌సైజు బుక్కులు రెండుకలిపి మొత్తం 192 పుటలతో బైండు చేయబడి వున్నది. ఈ 15b సంపుటంలోని మొదటి 80 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలో ఋగ్వేద ఆంధ్రానువాదం తృతీయాష్టకంలోని పంచమాధ్యాయం (5 వ సూక్తం) మొదలు 17వ సూక్తంలోని 14వ ఋక్కువరకు, చిత్తుగా వ్రాయబడి వున్నది. ఈ పంచమాధ్యాయమంతా 4వ సంపుటంలో 59వ పేజీనుంచి 101 వపేజీ వరకు, అనుస్యూత గ్రంథంగా శుద్ధంగా వ్రాయబడి వున్నది. 52-40-40 పేజీల వంతునవున్న మిగిలిన మూడు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలోను సూక్తసంఖ్యలు ఋషిదేవతల పట్టికలూ వున్నాయి. ఈ ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలో పేజీల సంఖ్యలు సరిగా క్రమబద్ధంగా వేయబడలేదు. మొదటి 52 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలోని రెండవ పేజీలో అంకితం పద్యాలు చిత్తుగా వ్రాయబడి కొట్టివేయబడి వున్నాయి. శుద్ధంగా వ్రాయబడిన అంకితం పద్యాలున్న కాగితం శిథిలమైపోయి ఉంటుంది. మూడవదైన 40 పేజీల ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలో చివరినుంచి 12పేజీలు ఖాళీగా విడిచి పెట్టబడి అంతకు ముందున్న రెండు పేజీలలో ప్రత్యేకంగా భిన్నభిన్నస్థలాలలోవున్న అయిదు ఋక్కులను అయిదు పద్యాలలో అనువదించి వ్రాయడం జరిగింది. ఈ సంపుటంలో కొన్ని పుటలలో నేమానివారే వేసినట్లుగా కనిపిస్తున్న పుటల సంఖ్యలు చూస్తే మరొకొన్ని పేజీలుకాని- మరి రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలుకాని పోయివుండవచ్చునని అనిపిస్తున్నది. 60 పేజీలున్న ఎక్స్‌సైజు పుస్తకంలోని 59వ పేజీలో 17 వ సూక్తంలోని 14వ ఋగనువాదాన్ని ముగించి “see other book” అని ఇంగ్లీషులోను, “సశేషము” అని తెలుగులోను, శ్రీ నేమానివారే వ్రాయడం జరిగింది. అందువల్ల తృతీయాష్టకం పంచమాధ్యాయం 17 వ సూక్తం లోని 15వ ఋగనువాద పద్యం మొదలు మరికొంత అనువాద గ్రంథాన్ని వేరే రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలలో వ్రాసి వీటిని సాపు ప్రతిగా తృతీయాష్టకం మూడవ అధ్యాయం (3 వ మండలం) 54వ సూక్తంలోని 13వ ఋక్కు మొదలు చతుర్థాష్టకం (5వ మండలం) ప్రథమాధ్యాయం 28 వ సూక్తంలోని 6వ ఋక్కు వరకూ, అనుస్యూతంగా సక్రమంగా 4వ సంపుటంలో వ్రాసినందు వల్ల మిగిలిన రెండు ఎక్స్‌సైజు పుస్తకాలను (జహుశా మరి చిత్తుగా వ్రాసివుండడంవల్ల) నేమానివారే తీసివేసి వుండవచ్చును. 15b సంపుటంలో వున్న సూక్త ఋషి దేవతల పట్టికలను చూచి యిది మొత్తం 180 పేజీలతో వున్న సంపుటం అవడంవల్ల 150 పుటలు పదానుక్రమణిక వున్నట్లు జగన్మోహనరావుగారు అపోహపడి వ్రాసివుంటారు. వాస్తవానికి నేమానివారు 7, 8 మండలాలు తప్ప మిగిలిన మండలాలన్నీ ఆత్మధికంగా పద్యాత్మకంగానే అనువాదం చేశారు. అక్కడక్కడా సకృత్తుగా మాత్రమే గద్యరచన సుపయోగించారు. వ్రాతప్రతి 7, 8 సంపుటాలలో పంచమాష్టకం పూర్తిగా ఆంధ్రీకరించబడివున్నది. ఈ 7, 8 సంపుటాలలో వివిధ ఋక్కులు 1229 గద్యాలుగా అనువాదం చేయబడగా పద్యాలుగా కేవలం 28 మాత్రమే రచించబడ్డాయి. 15a, 15b సంఖ్యగల చిన్నసైజున్న సంపుటాలదలె అదే సైజులో గద్యమయంగావున్న 7, 8 సంపుటాలనుచూచి సరిగా పరిశీలించకుండా - 168 పేజీలతో వున్న 7 వ సంపుటాన్ని “1:0 పుటలు పీఠిక” గల గ్రంథంగాను, 184నుంచి 311 పేజీలుగా వున్న 8వ సంపుటాన్ని చూచి “150 పుటలు విషయ వివరణము” గల సంపుటంగాను, జగన్మోహనరావుగారు భ్రమపడి వ్రాసివుంటారు. (6వ సంపుటంలో 184వ పేజీకి యెడమ ప్రక్కన ఉన్న పేజీలో దేవత-ఋషి-చందస్సుల వినియోగ విషయకమైన శ్లోకాన్ని దాని తెలుగు వివరణను శ్రీనేమానివారు వ్రాశారు.)

పద్యగద్యాల సంఖ్య

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితా సంపుటాలలోవున్న పద్యగద్య సంఖ్యలను నేమానివారు కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో క్రమంగా వేయడంలో పొరపాటుగా వేశారు. కొన్ని సందర్భాలలో పొరపాటున క్రమసంఖ్య తక్కువ వెయ్యడం కొన్ని సందర్భాలలో యెక్కువ వెయ్యడం జరిగింది. ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలో వున్న పద్యగద్యాల సంఖ్య నేమానివారు యిచ్చిన లెక్కల ప్రకారం రెండంకితం పద్యాలతో కలిపి 10,657. కాని పొరపాటున యెక్కువ తక్కువలుగా వేసిన సంఖ్యలన్నింటినీ పరిశీలించి సరిచేసి చూస్తే ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వున్న మొత్తం పద్యగద్యాల సంఖ్య 15b సంపుటంలో చివరిపేజీలోవున్న 4వ మండలం-40వ సూక్తంలోని 5వ ఋగనువాద పద్యంతోను, (మిగిలిన 3 ఋగనువాద పద్యాలూ 1వ మండలంలోని సూక్త ఋగనువాద పద్యాలలో కలపడం జరిగింది.) యజుర్వేదంలోని (40వ అధ్యాయం, 3 మంత్రం) మంత్రానువాద పద్యంతోను, రెండంకితం పద్యాలతోను సహా కలిపి 10,614కు తరిగింది. నేమానివారు వివిధ సంపుటాలలో పద్యాల క్రమసంఖ్యను కప్పదాట్లుగా పొరపాటుగా వేశారు. 6వ సంపుటంలో 47వ పేజీలో చిట్టచివరి పద్యానికి 141 సంఖ్య వేసి దాని తరువాతి పద్యానికి 48వ పేజీలో 142సంఖ్య వెయ్యడానికిమారుగా 158 పొరపాటున వేశారు. 7వ సంపుటంలో 154వ పేజీ చివరి పద్యానికి 109 సంఖ్యవేసి దాని తరువాతి పద్యానికి 155వ పేజీలో 110 వెయ్యడానికి

మారుగా 120 వేళారు. 9వ సంపుటం చివరిపుట 225లో పద్యం 78 సంఖ్యతో ముగియగా 10వ సంపుటం ప్రారంభంలో 4వ పేజీలో 159 సంఖ్యతో పద్యక్రమం ప్రారంభమైనది. 10వ సంపుటం చివరిపేజీ అయిన 118లో 50 సంఖ్యతో పద్యం ముగియగా 11వ సంపుటం 5వ పుటలో పద్యక్రమసంఖ్య 107తో ప్రారంభమైనది. 11వ సంపుటంలో చివరిపేజీ అయిన 258లో చివరి పద్యం 76 సంఖ్యతో ముగియగా 12వ సంపుటం 1వ పేజీలో 120తో పద్యక్రమసంఖ్య మొదలైనది. అందువల్ల నేమానివారి పద్యగద్య సంఖ్యల మొత్తంలో కొంత అధికత యేర్పడింది. అయితే నేమానివారు వేసిన సంఖ్యనే అనేకసందర్భాలలో తిరిగి వెయ్యడమూ, కొన్ని సందర్భాలలో 2, 3 పద్యాలకు అసలు క్రమసంఖ్యలు వెయ్యకుండా విడిచిపెట్టి కప్పదాటుగా ఆ తరువాతి పద్యాన్ని (క్రమసంఖ్యతో) కలపడమూ జరిగింది. ఈ హెచ్చుతగ్గుల నన్నింటినీ సరిచేసి చూడడంవల్ల నేమానివారి సంఖ్యకూ అసలు సంఖ్యకూ 44 మాత్రమే తేడా వచ్చింది. అందువల్ల మొత్తం ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలో 10,066 పద్యాలు వున్నాయని శ్రీ జగన్మోహనరావుగారు వ్రాయడం మధ్యం కాదు. నేమానివారు మండలాలవారీగా సూక్తాల క్రమసంఖ్య నిస్తూ అధ్యాయాల వారీగా పద్యగద్యాల క్రమసంఖ్య నివ్వడం జరిగింది. అధ్యాయాలు అష్టకాలకు సంబంధించినవేగాని మండలాలకు సంబంధించినవి కావు. సూక్త క్రమసంఖ్య మండలాలకు సంబంధించిందేకాని అష్టకాలకూ అధ్యాయాలకూ సంబంధించిందికాదు. అసలు మూలవేదంలోనే ఈ సూక్తమండల అష్టకాల విషయంలో ఈ వ్యత్యస్తత ప్రాచీన కాలంలోనే యేర్పడింది. నేమానివారుకూడా మండలాలలోని సూక్త క్రమసంఖ్యకే ప్రాధాన్యం వుచ్చినందువల్ల ముద్రణలో ఆంధ్రానువాద పద్యగద్యాల క్రమసంఖ్యనుకూడా మండలాల వారీగానే సంస్కృత ఋక్కుల క్రమసంఖ్యల ప్రగుణంగా-సవరించి ముద్రించడం జరిగింది. నేమానివారు ఎనిమిది అష్టకాలలోను తాము అనువాదం చేసిన వివిధ అధ్యాయాల కోసం పద్యగద్యాలకు హెచ్చుతగ్గులతో కూడిన పొరపాట్లతో వ్రాతప్రతుల్లో ఈ క్రింది విధంగా క్రమసంఖ్యలు వెయ్యడం జరిగింది.

అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య- సంఖ్య - సంఖ్య			అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య- సంఖ్య - సంఖ్య			అష్టకం-అధ్యాయం- పద్య/గద్యాల సంఖ్య- సంఖ్య - సంఖ్య		
1	1	156	3	7	153	6	4	238
"	2	143	"	8	162	"	5	161
"	3	131	4	1	192	"	6	205
"	4	111	"	2	198	"	7	195
"	5	123	"	3	192	"	8	184
"	6	134	"	4	195	7	1	183
"	7	162	"	5	200	"	2	198
"	8	114	"	6	167	"	3	180
2	1	145	"	7	190	"	4	190
"	2	150	"	8	146	"	5	213
"	3	159	5	1	143	"	6	194
"	4	154	"	2	148	"	7	228
"	5	157	"	3	163	"	8	212
"	6	167	"	4	150	8	1	217
"	7	149	"	5	147	"	2	177
"	8	143	"	6	146	"	3	183
3	1	163	"	7	168	"	4	200
"	2	143	"	8	173	"	5	181
"	3	151	6	1	171	"	6	195
"	4	144	"	2	152	"	7	167 ^Δ
"	5	151	"	3	184	8	63	10,655
"	6	164						

నేమానివారు అధ్యాయాలవారీగా వేసిన పద్యగద్యాల సంఖ్యలలోని పొరపాట్ల నన్నింటినీ సవరించి సరిచేసి రూపొందించిన పద్యగద్యాల సంఖ్య వివిధ అష్టకాధ్యాయాల వారీగా తరువాతి పుటలో యివ్వడం జరుగుతున్నది.

Δ అష్టమాష్టకంలో 7 వ. అధ్యాయం (10 వ మండలం) 136 వ సూక్తంలోని 7 వ ఋగనువాదంవరకుమాత్రమే శ్రీనేమానివారు తమ ఆంధ్రానువాదాన్ని విరచించారు.

అష్టకం - అధ్యాయం - పద్య/గద్యాలసంఖ్య

1	1	156
"	2	143
"	3	131
"	4	111
"	5	126
"	6	137
"	7	162
"	8	115
2	1	147
"	2	152
"	3	160
"	4	154
"	5	168
"	6	172
"	7	152
"	8	143
3	1	164
"	2	143
"	3	151
"	4	145
"	5	152
"	6	164
"	7	153@
"	8	163
4	1	191
"	2	199
"	3	194
"	4	197
"	5	200
"	6	167
"	7	188
"	8	150

అష్టకం - అధ్యాయం - పద్య/గద్యాలసంఖ్య

5	1	144
"	2	157
"	3	168
"	4	146
"	5	149
"	6	144
"	7	166
"	8	183
6	1	173
"	2	156
"	3	190
"	4	241
"	5	162
"	6	124
"	7	195
"	8	184
7	1	186
"	2	199
"	3	127
"	4	194
"	5	216
"	6	197
"	7	186
"	8	214
8	1	217
"	2	183
"	3	189
"	4	206
"	5	187
"	6	203
"	7	174
8Δ	63::	10,610

శ్రీ రమణమూర్తిగారు రచించిన మూడు పద్యాలను (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటం-59 వ పుట. ప్రథమ మండలం - 139 వ సూక్తం 4 వ ఋగనువాదం. ముద్రణ ప్రతి. ప్రథమ సంపుటం-429 వ పేజీ 16 వ పద్య వ్రాతప్రతి-4 వ సంపుటం-45 వ సంపుటం 4 వ మండలం-2 వ సూక్తం-13 వ ఋగనువాదం-ముద్రణ ప్రతి-ద్వితీయ సంపుటం-254 పేజీ-43 వ పద్యమూ, వ్రాతప్రతి. 4 వ సంపుటం-171 వ పుట-4వ మండలం-40 వ సూక్తం-5 వ ఋగనువాదం-ముద్రణప్రతి-ద్వితీయ సంపుటం-409 పేజీ 486వద్యమూ) తీసివేస్తే నేమానివారు విరచించిన పద్యగద్యాల నికరసంఖ్య అంకితం పద్యాలతో కలిపి 10,610. దీన్ని యజుర్వేద మంత్రపద్యంతో సహా కలిపితే 10,611 పద్యగద్యాలు కాగలవు.

@ 3 వ అష్టకం (4 వ మండలం) 40 వ సూక్తంలోని 5 వ ఋగనువాదపద్యానికి పాఠాంతరంగా నేమానివారు మరొక పద్యాన్ని 15b సంపుటంలోని 4వ ఎక్సర్ సైజుకుక్కులోవున్న ఋషిదేవతల పట్టిక చివరిపేజీకి వెనుకప్రక్క పేజీలో వ్రాశారు. దీన్ని కూడా యీ అధ్యాయం పద్య సంఖ్యలో కలపడం జరిగింది.

Δ ఇది ఆంధ్ర ఋగ్వేదంలోవున్న మొత్తం అష్టకాల సంఖ్య. అష్టమాష్టకం సంపూర్ణంగా లేదు.

:: ఇది ఆంధ్రఋగ్వేదంలోని మొత్తంఅధ్యాయాలసంఖ్య. 8 వఅష్టకంలోని 7 వఅధ్యాయం అసమగ్రం. 8వఅధ్యాయం మొత్తం లేదు.

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత :

అనువాద పరిశ్రమ

నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడానికి-రచన ప్రారంభించడానికి పూర్వం దాదాపు పది సంవత్సరాలపాటు అనేక గ్రంథాలు చదవడం రూపంగా బహుముఖమైన పరిశ్రమ చేసినట్లు అర్థమవుతున్నది. ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణరచన ప్రారంభించింది 1926లో. అంతకుపూర్వం దాదాపు పది సంవత్సరాలపాటు కాశీనుంచి బొంబాయినుంచి ఋగ్వేదానికి సంబంధించిన అనేక గ్రంథాలను కొని తెప్పించుకున్నారు. 1922 ఏప్రిల్ నెలలో కళిక్రొట కాలేజీ కమిటీవారి నుంచి నూరు రూపాయలు అప్పతీసుకున్నది బహుశా తమకు అవసరమైన పుస్తకాలు కొనడానికే కావచ్చును. ఆంధ్రఋగ్వేదం ప్రథమమండలం 163వ సూక్త ప్రారంభంలో నేమానివారు వ్రాసిన “యజ్ఞాశ్వమనగ నీటిలో సంచరించు సూర్యుడని కొందరు భాష్యకారుల యభిప్రాయము” (ప్రాతప్రతి-2వ సంపుటం-124వ పుట-ముద్రణప్రతి-ప్రథమ సంపుటం-519 పేజీ-) అన్న పుట్నోటులో “కొందరు భాష్యకారుల అభిప్రాయము” అని వ్రాయడంచూస్తే సాయన-స్కంద-దయానంద సరస్వతుల భాష్యాలతోపాటు మరెన్ని భాష్యాలూ వారు చదివారో ననిపిస్తుంది. తమ కవసరమైన పుస్తకాలను కొన్నింటిని బరంపురంలోని గ్రంథాలయం నుంచి కూడా తీసుకున్నారు. ఈ సందర్భంగా నేమానివారెన్ని గ్రంథాలను పఠశ్రీ లించారో ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వారు వ్రాసిన 160 పుట్నోట్లనుబట్టి గ్రహించవచ్చును. ఆరోజుల్లో శ్రీ చువూరి సాంబశివ దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు అనే న్యాయవాది ఒకరు బరంపురంలో వుండేవారు. ఆయన సంస్కృతంలో గొప్ప పండితులు. అనేక విమర్శనా గ్రంథాలు పరిశోధనాగ్రంథాలు తెప్పించి చదువుతూవుండేవారు. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు 1872లో పుట్టి 1931లో కీర్తిశేషులయ్యారు. దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు నేమానివారికి అనేక సంస్కృత ఆంగ్లగ్రంథాలు యిచ్చారట. 1932లో నేమానివారు కీర్తిశేషులయిన తరువాత దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారి కుమారులైన శ్రీ వెంకటసూర్యనారాయణమూర్తిగారు (ప్రస్తుతం వీరి వయస్సు 80 సంవత్సరాలు) నేమాని వారుంటున్న యింటికి వెళ్ళి “మానాన్నగారిచ్చిన పుస్తకాలు తిరిగి మా కిచ్చి వేయవలసిం”దని నేమానివారి భార్య శ్రీమతి చువూరిమ్మ గారి నడుగగా “మావద్దవున్న ముద్రణగ్రంథాలన్నీ బరంపురం గ్రంథాలయాని కిచ్చివేశాము. మీనాన్నగారిచ్చిన పుస్తకాలుకూడా మా పుస్తకాలతోపాటు గ్రంథాలయాని కివ్వడం జరిగింది” అని ఆమె సమాధానం చెప్పినట్లు శ్రీ సూర్యనారాయణమూర్తిగారు తెలియ జేశారు. బరంపురానికి సమీపంలోనే వున్న ‘చీకటి పట్టణం’లో చీకటి రాజాగారి శ్రీ రాజారాధామోహన్ రాజేంద్రదేవ్ అనే జమీందారుండే వారు. ఆయన ఒరియా, సంస్కృతం, ఇంగ్లీషు మొదలైన భాషల్లో గట్టపండితులు. స్వయంగా గవయిత. కవి కూడా. చాలా నిరాదరణగావుండేవారు. కవి పండిత కళాపోషకుడు. ఏవిధమైన ప్రచారాల్సాటూ లేకుండా కవి పండితుల కనేకమందికి ఆయన అనేక విధాల సహాయం చేశారు. శ్రీ రాజేంద్రదేవ్ గారి చీకటికోటలో పెద్ద గ్రంథాలయం వుండేదట. శ్రీ రాజేంద్రదేవ్ గారు నేమానివారిని గౌరవాదరాలతో సంభావించి ఆంధ్రఋగ్వేదరచనను పూర్తిగా ప్రోత్సహించారు. అందువల్ల నేమానివారికి చీకటికోట రాజాగారి గ్రంథాలయంకూడా బాగా ఉపయోగపడిందనే చెప్పాలి. నేమానివారు చీకటిపట్టణంలో కొన్ని రోజులూ చీకటికోటలోనే కొన్ని రోజులూవుండి తమ ఆంధ్రఋగ్వేద రచనకు అవసరమైన గ్రంథాలను పరిశోధించి తమ అనువాదాన్ని కొనసాగించారు.

నేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదరచనలో తొలి అధ్యాయం మొదలు ఎనిమిదవ అష్టకంలోని 7వ అధ్యాయంలో తమ రచనముగిసే వరకు ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా క్రమంగా అధ్యాయాలను రచించలేదు. కొన్ని కొన్ని అధ్యాయాలను భాగాలను అనువదించడం కష్టమనుకున్నప్పుడు తాత్కాలికంగా వాటిని విడిచి తేలికగావున్న భాగాలను మొదట పూర్తిచేసి ఆ తరువాత కష్టంగావున్న భాగాల విషయంలో అనేక గ్రంథాలను పరిశీలించి ఒక అవగాహనకువచ్చి లోగడవిడిచిన భాగాలు పూర్తిచేసుకుంటూ వచ్చారు. ప్రథమాష్టకంలో 8 అధ్యాయాలుండగా ప్రథమ ద్వితీయాధ్యాయాలను మొదట అనువాదంచేసి, తరువాత 3, 4, 5, 6 అధ్యాయాలను అనువదించకుండా, 7వ అధ్యాయానువాదాన్ని పూర్తిచేసి, ఆ తరువాత మిగిలిన అధ్యాయాల రచనచేసినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. మొట్టమొదట అనువాదం చెయ్యడంలో వేదంలోవున్న అధ్యాయాలను తెలుగులో అధ్యాయాలుగా కాక అశ్వాసాలుగా పేర్కొనాలని నేమానివారు భావించి ఆవిధంగా అధ్యాయంతాలలో అశ్వాసం ముగిసినట్లుగా గద్యలు వ్రాశారు. అగద్య యిది.

— “ఇయ్యది శ్రీ భగవద్వాచారాధక నేమాని వేక్కుట సరసింహశాస్త్రి విరచితకృతులలో ఋగ్వేదంబున ప్రథమాష్టకములో ప్రథమాశ్వాసము ముగిసెను.” —

ఇదేవిధంగా ద్వితీయ, సప్తమాధ్యాయంతాలలో కూడా “ద్వితీయాశ్వాసము ముగిసెను - సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము” అని అశ్వాసశబ్దంతోనే ఇదేవిధమైన గద్యలున్నాయి. (ప్రాతప్రతి-ప్రథమసంపుటం-97, 145, 365 పుటలు)-ఆ తరువాత ప్రస్తుతం యీ

గ్రంథంలో ఆధ్యాత్మికతలో ముద్రితమైవున్నట్లుగా “శ్రీ భారద్వాజగోత్ర” ఇత్యాదిగా గద్యలు వ్రాయడం జరిగింది. ప్రథమ, ద్వితీయ, సప్తమాధ్యాయాలను ప్రథమ, ద్వితీయ, సప్తమాశ్వాసాలుగా గద్యలు వ్రాసి ఆ తరువాత ప్రథమాష్టకంలో అన్ని అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొంటూ మొట్టమొదట వ్రాసిన గద్యనే వ్రాయడం జరిగింది. అంటే ప్రథమాష్టకంలోని 1,2,7 అధ్యాయాలను అశ్వాసాలుగా పేర్కొంటూ మొదట గద్యలు వ్రాసినా-ఆ తరువాత అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొంటూ గోత్ర పితామహాదుల నామాలులేని గద్యలనే వ్రాయడం జరిగింది. ప్రథమాష్టకంలోని ఎనిమిది అధ్యాయాల గద్యలూ యావిధంగానేవున్నా అశ్వాసాలుగా పేర్కొంటూ 1, 2, 7 అధ్యాయాల తుదినే గద్యలు వ్రాయడం జరిగింది. ఆ తరువాత అశ్వాసాల స్థానంలో అధ్యాయాలు చోటుచేసుకున్నా మొత్తం గద్యలస్వరూపమే మారిపోయింది. మొట్టమొదట వ్రాసిన గద్యల్లో నేమానివారు 1, 2, 7 అధ్యాయాలను మాత్రమే అశ్వాసాలుగా పేర్కొనడమూ మిగిలిన అధ్యాయాలను అధ్యాయాలుగానే పేర్కొనడమూ చూస్తే అశ్వాస శబ్ద ప్రయోగ మున్న 1, 2, 7 అధ్యాయాలను మొట్టమొదట ఆంధ్రీకరించినట్లు స్పష్టపడుతున్నది.

తృతీయాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని మొదట రచించకుండా ద్వితీయాధ్యాయంనుంచి అష్టకాంతంవరకూ క్రమంగా రచన పూర్తిచేసి-ఆ తరువాత చతుర్థాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం వ్రాసిన పిదప తాము మొదట విడిచిపెట్టిన తృతీయాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని నేమానివారు విరచించారు.

చతుర్థాష్టకంలో ద్వితీయాధ్యాయం మొదలు షష్ఠాధ్యాయాంతంవరకూ మొదట రచన పూర్తిచేసి - సప్తమ అష్టమాధ్యాయాలను రచించకుండా-పంచమాష్టకంలోని ఎనిమిది అధ్యాయాల రచననూ పూర్తిచేసి-ఆ తరువాత చతుర్థాష్టకంలో సప్తమ అష్టమాధ్యాయాల రచనకు పూనుకొని సప్తమాధ్యాయాన్ని పూర్తిచేసి అష్టమాధ్యాయంలో (8వ మండలం) 59వ సూక్తం తుదివరకూ రచించి చివరి రెండు సూక్తాలను ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారు. (చూడు. వ్రాతప్రతి. 6వ సంపుటం. 78 పుట 7వ సంపుటం-1 పుట) ఈ చివరి రెండు సూక్తాలూ విడిచి పెట్టబడి వ్రాతప్రతి 7వ సంపుటంలో 6వ మండలంలోని 62వ సూక్తంతో పంచమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం ప్రారంభించబడింది.

చతుర్థాష్టకంలో 7వ అధ్యాయాన్ని 8వ అధ్యాయాన్ని రచించడం కష్టసాధ్యంగా నేమానివారికి కనిపించింది. అదేవిధంగా పంచమాష్టకంలోని 4, 5, 6, 7 అధ్యాయాలను అనువదించడంకూడా కొన్ని గ్రంథాలను పరిశీలించి చెయ్యవలసిన అవసరం యేర్పడింది. అందువల్ల చీకటిరాజాగారి కోటిలోవున్న గ్రంథాలయంలోని అనసరమైన పుస్తకాలను పరిశీలిస్తూ అయిదవ అష్టకంలోని 4వ అధ్యాయాన్ని “చీకటి” పట్టణంలో విరచించి 5, 6, 7, 8 అధ్యాయాలను చీకటికోటలో విరచించారు. 4వ అష్టకంలోని 7వ అధ్యాయాన్ని అనంపూర్ణంగా విరచించిన 8వ అధ్యాయాన్ని చీకటి పట్టణంలోవుండి విరచించారు. చీకటిలోను చీకటికోటలోను అనేక పుస్తకాలను పరిశీలించి ఈ భాగాలు పూర్తిచెయ్యడానికి నేమానివారికి వేనవిసెలవులు చాలా ఉపయోగపడి సద్వినియోగమయ్యాయి. అష్టమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయాన్ని వేనవిసెలవుల్లో సాలూరులోని బంధువుల యింటికి వెళ్ళినప్పుడు రచించారు. చీకటిలోను చీకటికోటలోను సాలూరులోను విరచించిన అధ్యాయాలు మినహా (4వ అష్టకం 7, 8 అధ్యాయాలు-5వ అష్టకం 4, 5, 6, 7, 8 అధ్యాయాలు-8వ అష్టకం ప్రథమాధ్యాయంతప్ప) మిగిలిన ఆంధ్రఋగ్వేద గ్రంథమంతా బరంపురంలోనే నేమానివారు వ్రాయడం జరిగింది. వివిధ అష్టకాలలోని ముందువెనుకలుగా వ్రాయబడిన అధ్యాయాలేవేవో రచన జరిగినస్థలాలూ తేదీలూ యిచ్చిన పట్టికను 56-57 పేజీలలో చూచి తెలుసుకొనవచ్చును.

అనువదించకుండా నేమానివారు

విడిచిన ఋక్కులు - సూక్తాలు

శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడంలో కొన్ని సూక్తాలలో కొన్ని కొన్ని ఋక్కులను ఆంధ్రీకరించకుండా పొడవ పాటున విడిచిపెట్టడం జరిగింది. వివిధ మండలాలలోవున్న కొన్ని సూక్తాలకు సూక్తాలనే ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టడంకూడా జరిగింది. వాలఖిల్యసూక్తాల అనువాద సందర్భంలో ఖిలసూక్తాలుకాక - అసలు ఖిలసూక్తాల ప్రస్తావన చెయ్యకుండానే - వాలఖిల్యసూక్తాలు వదలకొండుతోనూ కలిపి ఋగ్వేదంలో మొత్తం 1028 సూక్తాలున్నాయని పేర్కొన్న శ్రీ నేమానివారు దశమమండలం చివరిభాగంలో 55 సూక్తాలను ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టడమేకాక-ఆరవ మండలంలో-రెండు సూక్తాలను (60-61 సూక్తాలు), యెనిమిదవ మండలంలో నాల్గుసూక్తాలను (91-92-93-94-సూక్తాలు), తొమ్మిదవ మండలంలో రెండు సూక్తాలను (84-85 సూక్తాలు), దశమ మండలంలో (సప్తమాధ్యాయంలో) రెండు సూక్తాలను (25-26 సూక్తాలు) అసలు అనువదించకుండా పూర్తిగా విడిచి

పెట్టారు. నేమానివారు అసలు వనువదించకుండా సంపూర్ణంగా విడిచిన సూక్తాలసంఖ్య 65- అంతేకాదు. ఇంకా వివిధ మండలాలలో ౨భిన్నసూక్తాలలో అనేక ఋక్కులను కూడా ఆంధ్రీకరించకుండా శ్రీ నేమానివారు విడిచిపెట్టారు. ఖిలసూక్తాలనబడినవాటి జోలికి గాని ఖిలమంత్రాలనబడినవాటి జోలికిగాని శ్రీనేమానివారు రసలు వెళ్లనేలేదు. ఖిలమంత్రాలలో చేర్చడానికి అవకాశంవుండీకూడా చేర్చుకుంటూ నేమానివారు ఆంధ్రీకరించిన “అసూర్యా నామ తే లోకాః” (యజుర్వేదం-40వ అధ్యాయ-౩వ మం) ఇత్యాదిఋక్కును “గాథమైన మమ గ్రమ్మిన” ఇత్యాది గీతపద్యంగా అనువదించి 15b సంపుటంలో ప్రత్యేకించి విడిగా వ్రాశారేతప్ప దానిని ఖిలమంత్రంగా యే హక్తుంలో చేర్చాలో అసలు వ్రాయనేలేదు.

నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టిన వివిధసూక్తాలలోని ఋక్కులను-సూక్తాలను-వాటిని నేనాంధ్రీకరిస్తూ రచించిన ఋగ్వేదపద్యగద్యాల సంఖ్యలను వివరాలతో యీక్రింద పేర్కొనడం జరుగుతున్నది.

వ్రాతప్రతి	పేజీ	మండలం	సూక్తం	విడిచిన	పూరణ
సంపుటం	సంఖ్య	సంఖ్య	సంఖ్య	ఋక్కులసంఖ్య	-పద్య/గద్యాలు
1	241	1	65	5	1 ::
1	261	1	75	5	1 ::
1	295	1	89	9	1
1	351	1	108	11,13	2
1	37	1	120	11	1
2	9	1	123	7	1
2	79	1	144	2	1
2	97	1	154	5	1
4	51	4	3	16	1
4	53	4	4	3	1
4	75	4	9	8	1
4	177	4	42	10	1
4	187	4	48	5	1
4	201	4	54	6	1
4	207	4	57	2	1
5	237	6	16	4	1
6	41	6	45	3	1
6	60	6	48	22	1
*7	—	6	60	1-15@	15
*7	—	6	61	1-14	15
7	124	7	38	1- 8	9
7	129	7	40	6	1
7	137	7	44	5	1
8	186	7	70	5	1

∴ ఇక్కడ నేమానివారు సీసపద్య పాదాలు నాలుగు వ్రాసి గీతపద్యం రచించలేదు. అందువల్ల గీత పద్యాన్ని నేను విరచించి పూరించడం జరిగింది.

* ఋగ్వేదంలో 6వ మండలంలో వున్న 60,61 సూక్తాలను శ్రీ నేమానివారు ఆంధ్రీకరించలేదు. వ్రాతప్రతి 7వ సంపుటంలో 62వ సూక్తంతో ప్రారంభమైన తొలి పేజీనుంచి 1,2,౩ మొదలైన పేజీల క్రమసంఖ్యలను శ్రీనేమానివారే స్వయంగా వేశారు. అంతకు ముందు కొన్ని కాగితాలు కూడా వ్రాయకుండా విడిచిపెట్టబడి వున్నాయి. 60,61 సూక్తాలను నేమానివారాంధ్రీకరించివుంటే ఈ అనువాద భాగం వ్రాతప్రతి 6వ సంపుటం చివరగాని, 7వ సంపుటం మొదటగాని వ్రాసేవారు. ఈ అనువాదభాగం వ్రాతప్రతుల్లో లేదు.

@ 1-15 అంటే ఒకటవ ఋక్కు మొదలు 15 వ ఋక్కువరకూ అని గ్రహించాలి. ఈ పట్టికలో మధ్యలో-అని డాష్ పెట్టిన యితర సందర్భాలలో సైతం యీ విధంగానే ఆయా ఋక్కు మొదలు ఆయా ఋక్కువరకూ అని గ్రహించాలి.

వ్రాతప్రతి	పేజీ	మండలం	సూక్తం	విడిచిన	పూరణ
సంపుటం	సంఖ్య	సంఖ్య	సంఖ్య	ఋత్సంఖ్య	పద్య/గద్యాలు
9	75	8	23	3	1
9	75	8	23	4,5,6	1Δ
9	185	8	46	33	1
9	277	8	72	18	1
9	327	8	91	1-7	17
10	2	8	92	1-33	32
10	2	8	93	1-34	33
10	3	8	94	1-12	12
10	85	9	63	10	1
10	128	9	84	1-5	10
11□	—	9	85	1-12	24
11	—	9	86	1-21	42
11	9	9	86	32	1
11	253	10	24	5-6	2
12	1	10	25	1-11	22
12	1	10	26	1-9	18
12	1	10	27	1-7	14
12	21	10	32	2-3	3
12	67	10	45	7-12	6
14	183	10	*136 (138)	7	1@

Δ 8వ మండలం 28వ సూక్తంలోని 4,5,6 ఋక్కులను శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రీకరిస్తూ వ్రాసిన అత్యంతదీప్తిచే సెత్యాదిగాగల సీసపద్యంలో సీసపాదాలను చూడుపాదాలనుమాత్రమే విరచించి నాల్గవ సీసపాదాన్ని విరచించలేదు. (చూడు వ్రాతప్రతి-9 వ సంపుటం-76వ పేజీ) కాబట్టి యీపాదం నేను విరచించి పూర్తిచెయ్యడం జరిగింది.

□ ఈ 11వ సంపుటంలో వ్రాత 5వ పేజీలో నవమమండలంలోని 86వ సూక్తగతమైన 22వ ఋగనువాదంతో ప్రారంభమైనది.

* ఈ సమూల శ్రీ మదాండ్రఋగ్వేదసంహితలో వివిధ ఋగ్వేద మూలప్రతులలో వున్న ఖిలమంత్రాలను ఖిలసూక్తాలను ఆయా సందర్భాలలో కలిపి ఋక్కుల క్రమసంఖ్యను సూక్తాల క్రమసంఖ్యను తదనుగుణంగా మార్చడం జరిగింది. అందువల్ల మూల ఋగ్వేదంలోనే కాక ఆంధ్రఋగ్వేదంలోకూడా సూక్తాల సంఖ్య తగువిధంగా యీ సకలన ముద్రణ ప్రతిలో మార్చడం జరిగింది. శ్రీ నేమానివారి ఋగ్వేద ఆంధ్రానువాదం దశమ మండలంలో 136వ సూక్తానువాదంతో ముగిసింది. మూల ఋగ్వేదంలో 10వ మండలంలో 128వ సూక్తం తరువాత వరుసనే రెండు ఖిలసూక్తాలను వాటి ఆంధ్రీకరణను ఆంధ్రఋగ్వేదంలో చేర్చడం జరిగింది. కాగా 129, 130 సంఖ్యలతో ఖిల సూక్తాలు ఆంధ్రీకరణతో చోటుచేసుకోగా నేమానివారు ఆంధ్రీకరించిన 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, సంఖ్యలుగల మూలసూక్తాలు 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138 సంఖ్యలుగల సూక్తాలుగా మార్పుచెందాయి. అందు వల్ల నేమానివారు 6 ఋక్కులను సంపూర్ణంగాను 7వ ఋక్కును అసంపూర్ణంగాను అనువదించిన అనువాద గ్రంథంలో చివరి సూక్తంగా ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతిలో (14వ సంపుటం, 183 పేజీ) వున్న 136వ సూక్తం 138వ సూక్తంగా మార్పు చెందింది. ఈ కారణం చేతనే యీ పై పట్టికలో 136వ సూక్తసంఖ్య దగ్గర బ్రాకెట్లలో 138వ సంఖ్యకూడా యివ్వడం జరిగింది.

@ దశమమండలంలో 136వ సూక్తంలోని (ఖిల సూక్తాలతో కలిపితే 138వ సూక్తం) 7వ ఋగనువాదంగా శ్రీనేమానివారు రెండు గీత పద్యాలు విరచించినట్లు కనిపిస్తున్నది. వీటిల్లో రెండవగీతమైన “క్రింద స్రవయించు విధమున” ఇత్యాది గీత పద్యం మూడు పాదాలలోని అసమగ్రంగా ఉన్నది. బహుశా నాల్గవ పాదం వ్రాయడం నేమానివారు మరచిపోయివుండవచ్చును. అందువల్ల ఈ గీతం నాల్గవ పాదాన్ని నేను విరచించి పూరించడం జరిగింది. (చూ-వ్రాతప్రతి-14వ సంపుటం, 183వ పేజీ) ఈ అసమగ్ర పద్యంతోనే శ్రీ నేమానివారికవిత దశమమండలంలో ముగిసింది. ఈ పాదంతో మొదలుపెట్టి దశమమండలంలో మిగిలిన సూక్తాలన్నింటినీ 137 వ సూక్తం మొదలు-పూర్వపు ఖిలసూక్తాలతో కలిపితే 139 వ సూక్తం మొదలు-చిట్టచివరి ఖిలసూక్తాలతో కలిపి 198 వ సూక్తం వరకూ నే నాంధ్రీకరించి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను పూరించడం జరిగింది.

**శ్రీ నేమానివారు దశమ మండలంలో ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిన వివిధసూక్తాలలోని
ఋక్కులు - సూక్త సంఖ్యలు - నేను పూరిస్తూ విరచించిన పద్యగద్యాలు**

మండలం - సూక్తం - ఋక్కు - పూరణ పద్య/				మండలం - సూక్తం - ఋక్కు - పూరణ పద్య/			
సంఖ్య - సంఖ్య - సంఖ్య - గద్యాలు				సంఖ్య - సంఖ్య - సంఖ్య - గద్యాలు			
10	139	1-7	7	10	169	1-5	6
10	140	1-6	12	10	170	1-5	6
10	141	1-6	10	10	172	1-4	7
10	142	1-6	10	10	173	1-4	5
10	143	1-6	6	10	174	1-4	4
10	144	1-8	13	10	175	1-4	5
10	146	1-6	8	10	176	1-4	4
10	147	1-6	6	10	177	1-4	4
10	148	1-6	6	10	178	1-6	8
10	149	1-6	7	10	179	1-5	5
10	150	1-5	7	10	180	1-4	4
10	151	1-5	9	10	181	1-4	5
10	152	1-5	7	10	182	1-3	6
10	153	1-5	5	10	183	1-3	4
10	154	1-5	6	10	184	1-3	3
10	156	1-5	5	10	185	1-3	6
10	157	1-5	5	10	186	1-3	3
10	158	1-5	5	10	187	1-3	5
10	159	1-5	8	10	188	1-3	5
10	160	1-5	5	10	189	1-3	4
10	161	1-5	5	10	190	1-3	3
10	162	1-5	6	10	191	1-3	3
10	163	1-6	6	10	192	1-5	5
10	164	1-5	7	10	193	1-3	3
10	165	1-5	10	10	194	1-3	3
10	166	1-6	7	10	195	1-3	3
10	167	1-6	6	10	196	1-4	5
10	168	1-5	7				

శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణకై బహుముఖమైన పరిశ్రమచేసి కేవలం తాను మొదట ఆంధ్రీకరించిన దానితోనే తృప్తి పడక అనేకసార్లు దానిని సింహావలోకనం చేసుకుంటూ వచ్చారు. కేవలం తనకు సరంతృప్తికరమైన ఋక్కుల భావనాబలం యేర్పడి తేనేతప్ప వాటి ఆంధ్రీకరణ తృప్తిగా చేసేవారుకాదు. సరియైన పరిశీలన-పరిశోధనా చేసేవరకూ అనువాదానికి సమకర్తవారేకాదు. తమకు కొరుకుడుపడని వాటిని-అధ్యాయాలకు అధ్యాయాలనే-తగు పరిశ్రమచేసేవరకూ వాటికి సంబంధించిన పుస్తకాలు లభించే వరకూ అనువదించకుండా నిలిపి తరువాతి భాగాల అనువాదానికి ఉపక్రమించేవారు. ఇందుకు శ్రీ నేమానివారు 'చీకటి'లోను 'చీకటి కోట'లోనూ అనువదించిన భాగాలు ప్రత్యక్షప్రమాణాలు. 1930-1931 సంవత్సరాలలో శ్రీ నేమానివారి ఆరోగ్యం అంతగా బాగుండక గతంలోవలె అపారహం కృషిచేసి అనువదించడం మాని వెళ్ళారు. 1930 నుంచి నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేవరకూ తరచుగా అనారోగ్యానికి

గురవారా వచ్చారని కళ్ళికోటరాజా ఎడ్వకేషన్ ట్రస్ట్ ఆఫీసులో గుమస్తాగా పనిచేస్తున్న శ్రీ జగన్నాథ పాత్రోగారూ శ్రీనేమాని వారు నివసించిన యింటియజమాని శ్రీ పులుగుర్తి కృష్ణమూర్తి దంపతులూ తెలియజేశారు. 1930లో నేమానివారు ఆంధ్రముగ్గేద రచన ఆపివేసినా అసలు బొత్తిగా పనిచెయ్యలేదనిగాని ఆంధ్రముగ్గేదరచనా విషయమే పట్టించుకొనలేదనిగాని చెప్పడానికి బీలులేదు. లోతుగా పరిశీలించిచూస్తే 1930లో శ్రీ నేమానివారికి మరికొన్ని ప్రామాణికమైన ముగ్గేదప్రతులు తదితరగ్రంథాలూ లభించినట్లు వారు వాటి నన్నిటిని పరిశీలించినట్లు అర్థమవుతున్నది. తాము ఆంధ్రీకరించిన ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ మండలాలను 1930 చివరి భాగంలో పునఃపరిశీలనచేసి తమ రచనకు తామే మరికొన్ని మెరుగులు దిద్దారు. ఈ మెరుగులు దిద్దడంలో ఆనేకవిధాలుగా పాఠాలను మార్చి వ్రాశారు. ఈవిధంగా మెరుగులు దిద్దడంలో నేమానివారు ప్రథమ, ద్వితీయ మండలాలలో చివరి పాఠంగా నిలిపిన పాఠాలను అసలు రచనలోనే యథాతథంగా వుంచి ముద్రించి-సవరించిన పాఠాలకు మూలకందాలైన తొలిపాఠా లన్నింటిని ఈ ముద్రిత ప్రథమ సంపుటలో తొలిపాఠాలుగానే ఫుట్ నోటుల్లో చూపించడం జరిగింది. ఈ తొలిపాఠాలను చూస్తేనే తమ రచనకు మెరుగులు దిద్దడానికి నేమానివారు యెంత శ్రమపడ్డారో మనం ఊహించుకొనవచ్చును. ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ మండలాలను పునఃపరిశీలించి మెరు గులు దిద్దడం 12-10-1930వ తేదీవరకూ పూర్తిచేసి వారే అతేదీవేసి రివైజ్డ్ (Revised) అని ఇంగ్లీషులో వ్రాశారు. ఇదేవిధంగా వ్రాత ప్రతి 6వ సంపుటలో కూడా (6వ మండలంలో) శ్రీ నేమానివారు అనేక సవరణలు చేశారు. 1930లో తొలి యెనిమిది చూసాలూ ముగ్గేదంలో వివిధసూత్రాల ముషిదేవతలకు సంబంధించి సరియైన ముషిదేవతల పట్టికను రూపొందించాలని అభిప్రాయపడి అనేక ప్రామాణిక గ్రంథాలను పరిశీలించి ముషిదేవతల పట్టికలు ప్రామాణికంగా రూపొందించారు. ఈకృషి 1930 ఆగస్టువరకూ జరిగిందని తెలపడానికి 15b సంపుటలోని సూక్తముషిదేవతల పట్టికలతోకూడిన చివరిరెండు ఎక్స్ ప్లైజు పుస్తకాలమీద శ్రీనేమానివారే వేసిన 10-8-30, 11-8-30 తేదీలు ప్రత్యక్ష ప్రమాణంగా వున్నాయి. ఈ ముషిదేవతల సూచికలో వున్న వివిధ ముషిదేవతల నామాలన్నీ చాలావరకు ప్రామాణిక ముగ్గేదప్రతులలోని ముషిదేవతల నామాలతో సరిపోతున్నాయి. ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితారచనలో వివిధ మండలాలలో వ్రాయబడిఉన్న ముషిదేవతల నామాలను కొన్ని కొన్ని సందర్భాలలో ప్రామాణిక గ్రంథస్థ ముషిదేవతలతో తుల నాత్మకంగా సరిపోల్చిచూస్తే తేడాలు వస్తున్నాయి. అనేకసందర్భాలలో శ్రీ నేమానివారే స్వయంగా రూపొందించిన ముషిదేవతల సూచికలోవున్న ఆయాసూక్త ముషిదేవతలు ఆంధ్రముగ్గేద సంహితాసూక్త ముషిదేవతలతోనే భేదిస్తున్నాయి. ఈవిధంగా ప్రామాణిక గ్రంథాలలోని ముగ్గేద సూక్త ముషిదేవతలకూ ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని సూక్త ముషిదేవతలకూ నేమానివారిచ్చిన సూక్త ముషిదేవతల పట్టికలోని ముషిదేవతలకూ వున్న విభిన్నత్వాన్ని ఆయా సూక్త సందర్భాలలో ఫుట్ నోటుల్లో వివరించడం జరిగింది. అనేక సందర్భాలలో ఆంధ్రముగ్గేద సంహితలో వ్రాయబడిన ముషిదేవతలు పొరపాటుగా వుండడం - ముషిదేవతల పట్టికలో యిచ్చినవే చాలావరకు ప్రామాణికమైనవిగా వుండడంమీద ఆంధ్ర ముగ్గేద రచనా సందర్భంలో నేమానివారు అనుసరించిన మూల ముగ్గేద ప్రతి ప్రామాణికమైనది కాదని స్పష్టపడుతున్నది. శ్రీనేమానివారి ఆరోగ్యం సరిగాలేనందువల్లనే తమకై తాము రూపొందించిన ప్రామాణికమైన సూక్త ముషిదేవతల పట్టికతో ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని సూక్త ముషిదేవతలను తామే సరిపోల్చిచూచి సంహితా భాగంలోని సూక్త ముషిదేవతలను తాము రూపొందించిన సూక్త ముషిదేవతల పట్టిక కనుగుణంగా సవరించలేకపోయారు.

అంతేకాదు. శ్రీనేమానివారు 1930 లో ఆంధ్ర ముగ్గేద సంహితలోని తొలిభాగాలను కొన్నింటిని పునఃపరిశీలించి మెరుగులు దిద్దినా, తాము రచించిన మొత్తం గ్రంథాన్ని అనారోగ్య కారణాలవల్లనే అసలు మూల ముగ్గేదంతో సరిపోల్చి తులనాత్మకంగా పరిశీలన చెయ్యలేక పోయారు. తత్ఫలితంగా తాము యేయే సూక్తాలలో యెక్కడెక్కడ యేయే ముక్కులను అనువదించకుండా విడిచి వుచ్చారో! యేయే ముగనువాదాలకు భ్రమ ప్రమాదాలకులోనై ముక్కుంబ్బంను పొరపాటుగా వేశారో! చివరికి యేయే సూక్త సంఖ్యలను పొరపాటుగా వేశారోకూడా పునఃపరిశీలనచేసి ఆయా దోషాలను గుర్తించి తగువిధంగా మూల ముగ్గేదానుగుణంగా సవరించకుండా విడిచి తుది మెరుగులు దిద్దలేకపోయారు. శ్రీనేమానివారే యే సూక్తాలలో యేయే ముగనువాదాల సందర్భంలో ముక్కుంబ్బంను హెచ్చు తగ్గులకులోనై పొరపాటుగా వేశారో మూలంతో సరిపోల్చిచూచి పొరపాట్లను గుర్తించి ఆయా ముగనువాదాల సందర్భంలోనే నేను వాటిని ఫుట్ నోట్లలో తెలియజేశాను. పొరపాటున అనువదించకుండా విడిచిన ముక్కుంబ్బం విషయం ఫుట్ నోటుల్లో తెలియజెయ్యడమే కాక ఆయా ముక్కులకు నేను అనువాదాలను విరచించి పూరించడంకూడా జరిగింది.

శ్రీ నేమానివారి కవిత మృదుమధురమైనది. ధారాళమైనది. భారతరామాయణాది గ్రంథాల ఆంధ్రీకరణవలె మౌలికమైన స్వతంత్రభావవ్యవస్థకు స్థానం లేకపోయినా అనుసూయకతా సంబంధం కాకపోయినా దశసహస్రాధికమైన పద్యగద్యాలతో కూడిన ఈ మహత్తరగ్రంథాన్ని ఆంధ్రీకరణగా రూపొందించడంలో శ్రీనేమానివారు తమకున్న వేదవిజ్ఞానపరిధిలో ఋషికల్పాలుగా తపోదీక్షతో కృషిచేసి అజరామరులయ్యారు. ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితారచనలో శ్రీనేమానివారు రచించిన మొత్తం పద్యగద్యాలు 10,614. వీటిల్లో 1,988 గద్యాలరూపంలోనూ - 8,626 పద్యాల రూపంలోనూ వున్నాయి. అనేకమంది పెద్దలు ఆరోజుల్లో ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను మొత్తం సరళమైన తెలుగువచనంలోనే రచించవలసిందిగా నేమానివారికి సలహా యిస్తూవుండేవారట. కాని పద్యాత్మకంగానే ఆంధ్రీకరించాలని నేమానివా రభిప్రాయపడి మిత్రుల సలహాలను కాదనలేక అక్కడక్కడా గద్యాలుకూడా రచిస్తూ వచ్చారు. అంతేకాదు. 8వ మండలంలోని 82వ సూక్తంమొదలు 8వ మండలంలోని 11వ సూక్తాంత్యంవరకూ నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు వివిధఋక్కులను వచనాలుగానే విరచించారు. ఈ భాగమంతా పంచమాష్టకమే. ఈ పంచమాష్టకానువాదంలో వివిధ ఋగను వాదాలుగా 1,229 గద్యాలుండగా కేవలం 23 మాత్రమే పద్యాలున్నాయి. 1931-1932 సంవత్సరాలలోకూడా ఋగ్వేదాన్ని వచనంలోనే అనువదించవలసిందని అందరూ సలహా చెప్పేవారట. చివరికి పారసంది వెంకటరమణమూర్తిగారితోపాటు 6-7-1931వ తేదీన కళ్యాకోటకాలేజీలో తెలుగుపండితులుగా నియమితులయిన శ్రీవిశ్వనాథ వరాహనరసింహశాస్త్రిగారుకూడా మిగిలిన ఋగ్వేదభాగాన్ని సరళవచనంలోనే ఆంధ్రీకరించవలసిందిగా నేమానివారిని ఒత్తిడిపెట్టారట. దీనినిబట్టి నేమానివారు కీర్తిశేషులయ్యేవరకూ ఋగ్వేద దశమమండల శేషభాగాన్ని ఆంధ్రీకరించలేదనే చెప్పవలసివుంటుంది.

శ్రీనేమానివారు కేవలదశమమండలంలో 137వ సూక్తంమొదలు తుదివరకూవున్న గ్రంథభాగమేకాక మామూలుగా వివిధమండలాలలో తా మనువదించిన సూక్తాలలోనే వున్న మధ్యమధ్యఋక్కులను భ్రమప్రమాదాలకులోనై పొరపాటున అనువదించలేదు. శీల సూక్తాలూ ఋక్కులూ చేరనటువంటి మూల ఋగ్వేదంలోని 137వ సూక్తంమొదలు 191వ సూక్తాంత్యంవరకూ వున్న 250 ఋక్కులను విడచిపెట్టడంతోపాటు వివిధమండలాలలోని విభిన్నసూక్తాలలోవున్న 230 ఋక్కులనుకూడా ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారు. అంటే మూలఋగ్వేదంలోని 480 ఋక్కులను నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారన్నమాట. మామూలుగా ప్రచురితమైన మూల ఋగ్వేదానికి తిన్నగా వివిధ సూక్తాలలోని శీలమంత్రాలు అనేకఋక్కులతోవున్న శీలసూక్తాలలోని మంత్రాలు మొత్తం 915 అధికంగా వున్నాయి. ఈ మంత్రాలను అసలు నేమానివారు పట్టించుకోలేలేదు. మొత్తం శీలమంత్రాలనుకూడా కలిపితే నేమానివారు ఆంధ్రీకరించని ఋక్కులసంఖ్య 745కు పెరిగింది. నేమానివారు ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిన 480 ఋక్కులనూ నేను 604 పద్యగద్యాలలో ఆంధ్రీకరించి పూరించడం జరిగింది. అత్యధికంగావున్న 315 శీలమంత్రాలనుకూడా మూలఋగ్వేదంలోకలిపి ఈ శీలమంత్రాలను 538 పద్యాలలో నేనాంధ్రీకరించడం జరిగింది. ఇంతేకాక వివిధఋక్కులకు నేమానివారుచేసిన ఆంధ్రీకరణకు తిన్నగా ప్రత్యేకించి 101 అధ్యంతర పద్యాలుగా నేనాంధ్రీకరించడం జరిగింది. అంటే ఈ ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో నేను విరచించిచేర్చిన ఋగనువాద పద్యగద్యాలు రెండు అంకితంపద్యాలతోకలిపి మొత్తం 1,245 అన్నమాట. నేమానివారు అసమ్మగంగా రచించిన 4 ఋగనువాదాలనుకూడా నేను పూరించడం జరిగింది. ఆంధ్రఋగ్వేదంలో కలవకుండా 156 సంపుటించివర శ్రీనేమానివారు విరచించిన యజుర్వేదాంధ్రానువాద పద్యానికితోడు నేను విరచించిన విభిన్నమంత్రానువాద గీతికలనుకూడా కలిపితే నేను విరచించిన పద్యగద్యాలు 1250 కాగలవు. మొత్తం ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో శ్రీనేమానివారు విరచించిన వివిధపద్యగద్యాలూ అంకితంపద్యాలతోను యజుర్వేదమంత్రానువాద పద్యంతోను కలిపి 10,614. నేమానివారిపద్యాలూ నేను విరచించిన పద్యాలూకలిపి చిట్టచివర ఋగ్వేదపు శ్రుతిపద్యంగా నేను స్వతంత్రంగా రచించిన పద్యాన్ని కూడా కలిపితే ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలోని పద్యగద్యాల మొత్తంసంఖ్య 11,865 కాగలదు.

అనువాదపద్ధతి

శ్రీనేమానివారు ఋగ్వేద ఆంధ్రీకరణలోచేసిన పరిశ్రమ అసాధారణమైనదని చెప్పకతప్పదు. వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడంలో శ్రీనేమానివారు నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు సాయశాచార్యవిరచితమైన భాష్యాన్నే ఆదారంగా తీసుకున్నారు. శ్రీనేమానివారు కేవలం సాయనభాష్యాన్నేకాక స్కందభాష్యాన్ని దయానందసరస్వతిభాష్యాన్నికూడా పరిశీలించారు సకృత్తుగా కొన్ని సందర్భాలలో దయానంద

సరస్వతిభాష్యాన్ని అనుసరించి స్కందభాష్యాన్ని అనుసరించినాడా అంధీకరించారు. సాయనభాష్యానుగుణంగా అంధీకరణచేసినా దయానందసరస్వతిభాష్యాన్ని సైతం సకృత్తుగా అంధీకరించి పేర్కొన్న సందర్భాలుకూడా లేకపోలేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో అర్థాంతరపద్ధాతనుకూడా విభిన్న భాష్యాలును దృష్టిలో పెట్టుకుని నేమానివారు విరచించడంజరిగింది. శ్రీనేమానివారు సాయనభాష్యాను సారంగాచేసిన అనువాదరచన గ్రంథమంతటా యొక్కడపడితే అక్కడ దృశ్యమాన మవుతూనేవుంటుంది. ఇందుకు ప్రత్యేకించి ఉదాహరణలు యీయనవసరంలేదు. దాదాపు గ్రంథమంతా ఉదాహరణచేసినచెప్పవచ్చును. అయితే కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో నేమానివారు సాయన భాష్యానికి భిన్నంగా విరుద్ధంగా అంధీకరించిన సందర్భాలుకూడా లేకపోలేదు. యందుకు ఉదాహరణగా ప్రథమమండలంలోని 84వ సూక్తంలోవున్న 1వ ఋగనువాదం, (17వ పుట, 19వ పద్యం) 85వ సూక్తంలోవున్న 5వ ఋగనువాదం (180వ పుట, 37వ పద్యం) మొదలైనవాటిని పరిగ్రహించవచ్చు. శ్రీనేమానివారు బహుగ్రంథ పరిశోధనాపాటవంతోపాటు తత్వచింతనలోకూడా విశేషమైన ఆసక్తి కలవారు. కేవలం ఆసక్తివుండడం మాత్రమేకాదు. తన్నుతాను పరిబ్రహ్మ సేవకుడుగా సైతం వర్ణించుకునే స్థితిలో తత్వచింతనస్థాయికి చేరుకున్నారు. ఈతత్వోత్తిష్ఠిపతిబింబకంగా ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత ప్రథమాష్టకంలోని 8వ అధ్యాయం ముగిసినపుడు మొదట యీక్రిందివిధంగా గద్యం వ్రాశారు.

—“ఇయ్యది పరబ్రహ్మ సేవక నేమాని వేజ్జుటనకసంహితాస్త్రి ప్రవీతంబగు గ్రంథములో ఋగ్వేదంబున ప్రథమాష్టకమున నెనిమిదవయధ్యాయము ముగిసెను. పరబ్రహ్మర్పణమస్తు.”—

మొదట ఈవిధంగాగద్యం వ్రాసిన నేమానివారు దీనిని కొట్టివేసి తరువాత వివిధఅధ్యాయాంత్యాలలో వ్రాసిన గద్యవలెనే తిరిగి గద్యను మార్చివ్రాశారు. ప్రథమాష్టకంలోని ఆష్టమాధ్యాయగద్యంలో తత్వదృష్టితో పరబ్రహ్మ సేవకులై “పరబ్రహ్మర్పణమస్తు” అని వ్రాసిన శ్రీనేమానివారు మఱినగద్యాలలో భగవత్పాదారాధకులుగామారి “బ్రహ్మర్పణమస్తు” అని ముగించారు. ఇంత తత్వచింతనపున్నా ఋగ్వేదం అనువదించడంలో తత్వదృష్టితో వేదాంతపరంగా అనువాదం చెయ్యడానికి అవకాశాలున్నచోటకూడా నేమానివారు రాదృష్టిని ఉపయోగించక పోవడానికికారణం దురవగాహంగా వున్నది. సాధారణంగా నేమానివారి ఋగ్వేద ఋగనువాదాలన్నీ ఋగకులు స్తోత్రరూపాలైనప్పటికీ దృక్పథంతో విరచించబడ్డాయి. వివిధ ఋగ్వేదఅధ్యాయాలను అంధీకరించడంలో సులభంగావున్న అధ్యాయాలను మొదట అనువదించి క్లిష్టంగావున్న భాగాలను మరీకొన్ని గ్రంథాల పరిశీలన చేసిన తరువాతనే నేమానివారు అనువదించారనిగతంలోనే సాఫీకారికంగా నిరూపించడం జరిగింది. ఋగ్వేదం ఎనిమిదవమండలంలో 11 వాలఖిల్యసూక్తాలు కనిపిస్తున్నాయి. సాయనుడు చూచిన ఋగ్వేదంలో వాలఖిల్యసూక్తాలు యెనిమిదిమాత్రమే వున్నట్లు సాయనాచార్యులు రచించిన ఐతరేయబ్రాహ్మణ టీకలో పేర్కొనడం జరిగింది. కనీసం ఈయెనిమిదివాలఖిల్యసూక్తాలకైనా సాయనాచార్యులు భాష్యం వ్రాయలేదనే అభిప్రాయం పండితమండలిలో వున్నది. కాని నేమానివారుమాత్రం వాలఖిల్య సూక్తాలను పదకొండింటిని అవిభాష్యరసాతంగావున్నందువల్ల చాలా శ్రమపడి అంధీకరించినట్లు ఆష్టమమండలంలోని 49వ సూక్తం ప్రారంభంలో అంటే వాలఖిల్యసూక్తాలలోని తొలిసూక్తానికి ప్రారంభంలో ఉపోద్ఘాతంగా ఈ క్రిందివాక్యాలు వ్రాశారు.

—“49వసూక్తమునుండి 59వసూక్తమువరకుగల 11సూక్తములు వాలఖిల్యప్రోక్తములు. సాయనాచార్యుఁ డీవాలఖిల్యసూక్తములకు వ్యాఖ్యానముఁ జేయలేదు. అందుకుఁ గారణమును చెబువలెదు. వీనిని భాషాంతరీకరించుట మిక్కిలి శ్రమసాధ్యము. ఐతరేయబ్రాహ్మణముల టీకలో సాయణుడిట్లు వ్రాసెను. “ఎనిమిదిమాత్రము వాలఖిల్యుడు చెప్పిన సూక్తములు.” కాని మాక్సిముల్లరు ప్రకటించిన గ్రంథమును దిలకించిన 11సూక్తములుగలవు. ఆకోచింపగా సాయణుఁ డేగ్రంథలిపిని దిలకించినాఁడోగాని యందు 8 సూక్తములుమాత్రమే గలవు. ఋగ్వేదసంహితాసూక్తములు సాయణునికాలమందు 1028సూక్తములని నిర్దేశింపవచ్చును. ఋగ్వేదసూక్తములను గణనసేయగా 1028సూక్తము లగును. వీనిని విడిచి పెట్టినయెడల 1017సూక్తము లగును.” (వ్రాతప్రతి-9వసంపుటం-197వపుట)

ఐతరేయబ్రాహ్మణ టీకలో 8వాలఖిల్య సూక్తాలున్నాయని పేర్కొన్న సాయనాచార్యులు వాలఖిల్యసూక్తాలకు కనీసం ఆ 8సూక్తాలకైనా భాష్యం వ్రాయకుండావుంటాడనటం విశ్వసించదగినదిగా కనపడదు. సాయనభాష్యవ్రాతప్రతులలో వాలఖిల్యసూక్తాలకు సాయనుడు

ప్రాసినభాష్యాన్ని వాచిఖిల్యంపట్ట గౌరవభావంతోనివారు* తొలగించివుండవచ్చును. కాని సాయనాచార్యులు వాలఖిల్యసూక్తానికి భాష్యం అసలు వ్రాయనేలేదనడం వాస్తవంగా కనపడదు. వాలఖిల్యసూక్తాలు ఎనిమిది మాత్రమేనా? పదకొండా? అన్నది వేరేవిషయం. కాని కాశీలోని ప్రభుత్వ సంస్కృతపాఠశాలలో భద్రపరచబడిన ఒకతాళపత్రగ్రంథంలో పదకొండు వాలఖిల్యసూక్తాలకు కేవలభావార్థంతో కూడినభాష్యం లభించింది. మామూలుగా సాయనాచార్యులు విరచించినభాష్యపద్ధతికి శైలికి ఈవాలఖిల్యసూక్తాల భాష్యశైలులకూ భిన్నత్యం వుండడంవల్ల యిది సాయనాచార్యకృతంకాదేమోనని కాశీపండితులే యెవరో ప్రాసివుంటారని కొందరు భావించారు. ఈభాష్య సముపేతంగా పదకొండువాచిఖిల్యసూక్తాలను పూనాలోని చైదికసంశోధనామండలివారు ప్రకటించిన సాయనభాష్యసహితమైన ఋగ్వేద సంహితలో ముద్రించారు. ఈవాలఖిల్యసూక్తాల భాష్యాన్ని అనుసరించే నేమానివారు తమ ఆంధ్రఋగ్వేదంలో వాలఖిల్యసూక్తాలు పద కొండింటిని ఆంధ్రీకరించారు. బహుశా నేమానివారుచూచిన మరొకఋగ్వేదప్రతిలోకూడా 1930కిపూర్వమే ఈభాష్యం ప్రచురితమై వుండవచ్చును. అందువల్లనే నేమానివారు ఈభాష్యాన్ని నుసరించి 11వాలఖిల్యసూక్తాలనుకూడా ఆంధ్రీకరించేఅవకాశంలభించింది. మొత్తం మీద శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేదంలోని కొన్నికొన్ని అధ్యాయాలను అనువదించడంలో చాలాశ్రమపడినవిధంగానే ఈవాలఖిల్యసూక్తాల ఆంధ్రీకరణంకూడా వారికి చాలా శ్రమసాధ్యమయినట్లు “మిక్కిలి శ్రమసాధ్యము” అనివారుప్రాసినదానినిబట్టి మనం గ్రహించవచ్చును. ఈసందర్భంలో ఒకముఖ్యమైన విషయాన్ని మనం గుర్తించకతప్పదు. నేమానివారు ఋగ్వేదాన్ని ఆంధ్రీకరించడానికి ఎంతపరిశ్రమ చేశారో ఎంతగా కష్టపడ్డారోగాని వారి ఆంధ్రీకరణమాత్రం అలవోకగా అతిఅతిపదజాలంతో సర్వజనసంబోధకంగా కదలిపాకంగా ధారాళంగా నడచిందని మనం చెప్పక తప్పదు. ఇంత జనరంజకంగా సకలజనసంబోధకంగా సామాన్యగ్రాంధికభాషలో పద్యగద్యాత్మకంగా ఈమహాత్మర ఆంధ్రఋగ్వేదాన్ని నేమానివారు విరచించి తెలుగువారికి అందించడం, దాన్ని ఆంధ్రదేశంలో నివసిస్తున్న ఆంధ్రులకుమాత్రమే అంకితమిచ్చినా ఆంధ్రజాతిమొత్తం గర్వపడదగినవిషయం.

తన ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితను మహాత్మకృష్ణకృతిగా నేమానివారు భావించారు. వాస్తవానికి వేదం ప్రపంచవాఙ్మయాలన్నింటికి తలమానికంవలెదని అనంతలో ఆతిశయోక్తి యేమీలేదు. మహాభారతం ఐదవవేదంగా భావించబడిందంటే చతుర్వేదాలతర్వాత దానికి ఐదవస్థానం లభించిందన్నమాట సంస్కృతమూలవేదంతో సంస్కృతమూలమహాభారతాన్ని అసలు సరిపోల్చడానికే పీలులేదు. సంస్కృత మహాభారతంకంటే మూలవేదం ఆపూర్వమై అసాధారణమైన మహాత్మకృష్ణగ్రంథమనడం తిరుగులేని విషయం. అయితే నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహితను తెలుగులో కవిత్రయం రచించిన ఆంధ్రమహాభారతంతో సరిపోల్చి కవిత్రయమహాభారతంకంటే నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదం గొప్పదనిచెప్పడం దుస్సాహసమే కాగలదు. నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాపెగడల, మహాభారతంతో సరిపోల్చడానికి పీలు లేదని అన్నంతమాత్రంచేత, ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత ఆంధ్రమహాభారతంకంటే తక్కువస్థాయిగల గ్రంథం అన్నంతమాత్రంచేత, దైవీయమై ఆపౌరుషేయమైన సంస్కృతమూలవేద గౌరవానికి కలిగి పిప్రతిపత్తి యేమీవుండదు. తిక్కన మహాకవి విరాటపర్వాడిగా మహాకవిత్వద్వీపాదిధితో మహాభారతాన్ని ఒకేఒకకృతిగాకాక పద్యగద్యాలతో కూడిన అనేకకృతులగా విరచించినట్లు తనకైతాను అవతారికలో “కాపుర భారతామృతము” ఇత్యాది పద్యంలో స్పష్టపరిచాడు.

* పెళ్ళిపీటలమీదవున్న పార్వతీవరమేశ్వరులను చూచిన బ్రహ్మకు రేతఃపతనంకాగా ఆరేతస్సునుంచి వాలఖిల్యులు పుట్టినట్లు బ్రహ్మవై వర్తపురాణం చెపుతున్నది.

స్వర్గంలో రంభాదిఅస్పృశులను చూచినపుడు బ్రహ్మకు రేతఃపతనంఅవడం, ఆరేతస్సును బ్రహ్మ కాలితోకప్పిపుచ్చడం, ఆరేతస్సు ఇసుకరేణువుల్లో కలవడం, ఆయిసుకరేణువులతో కలసిన రేతస్సునుంచి వాలఖిల్యులుపుట్టడం జరిగిందని బ్రహ్మాండ పురాణంలోని ఒకకథవల్ల తెలుస్తున్నది. ఇటువంటి కథలను దృష్టిలోపెట్టుకుని వాలఖిల్యులను కొందరు పరిగణనకు తీసుకున్నట్లు కనపడదు. కాని ఇండుకుభిన్నంగా వాలఖిల్యులు అంగుష్ఠ సమాణదేహాలైనా కళ్ళపప్రజాపతిశిష్యులని కేవలంశీర్షాసనంతోనే తపస్సుచేసి శాసానుగ్రహాశ్రీ సంపాదించి ఇంద్రుణ్ణి సైతం భయపెట్టినమహర్షులని మహాభారతంలోని ఒకకథ పేర్కొనగా వాలఖిల్యులు బ్రహ్మమానసపుత్రుడైన క్రతుమహర్షికి అతనిభార్యయైన క్రియ లేక సన్నతీయందు పుట్టి నిత్యబ్రహ్మచారులై ఊర్ధ్వరేతస్కులై సూర్యభాన్ని అధిరోపించి సంచరిస్తుంటారని బ్రహ్మాండపురాణంలోనే వున్న మరొకకథవల్ల తెలుస్తున్నది.

ఉ॥ కావున భారతామృతము కర్తృపుటంబుల నారగ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముం బొరయునట్లుగ సాత్యవతేయసంస్కృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబున చిత్తముతోడ మహాకవిత్వ దీ
క్షావిధి నొంది పద్యముల గద్యములన్ రచించెదం గృతుల్ ॥

(ఆంధ్రమహాభారతం; విరాటపర్వం. 1. ఆ.30ప)

నిజానికి ఆంధ్రమహాభారతంలో ఒక్కొక్కమట్టం ఒక్కొక్కకృతిగా పేర్కొనడానికేగిన కావ్యార్హతగలపుట్టాలు అనేకం ఉన్నాయి. ప్రత్యేక కావ్యార్హతతో యిటువంటికృతు లనదగినపుట్టాలు ఆంధ్రముగ్వేదసంహితలో మచ్చుకు ఒక్కటై నా లేకపోయినా శ్రీనేమానివారుకూడా తిక్కనను ఆదర్శంగా పెట్టుకుని ఆంధ్రముగ్వేదాన్ని అవతారికలో పద్యరూపంలో అనేకకృతుల గంభంగా అభివర్ణించి వ్రాయలేదుగాని తమ ఆధ్యాత్మికగద్యలలో మాత్రం “నేమాని వేజ్జుటనరసింహశాస్త్రివిరచిత కృతులలో శ్రీమదాంధ్రముగ్వేదసంహిత యందు” అని ఆంధ్రముగ్వేదసంహితను “కృతులలో” అనడం ద్వారా అనేకకృతులుగా పేర్కొన్నారు. 62 ఆధ్యాత్మాలు పైగా ఉన్న ఆంధ్రముగ్వేదసంహితలోని ప్రతి ఆధ్యాత్మికము ఒకకృతి అని ఆమోదించడానికి మనకు యెటువంటి అభ్యంతరమూ ఉండదుకాని తిక్కన భారత కృతులతోకాని, సన్నయ భారతరచనతోగాని, యెఱ్ఱా పెగడ భారతభాగరచనతోగాని, తులతూగగల్గంధమనిమాత్రం యేపరిస్థితుల లోనూమనం ఆమోదించలేము. 10,614 పద్యగద్యాలతోపున్న శ్రీనేమానివారి ఆంధ్రముగ్వేదసంహితను అనేకకృతులుగా బృహత్తరమైన కృతిగా భావించడానికిమాత్రం మనం వెనుకాడ నవసరంలేదు.

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వ్యాకరణచ్ఛందో విశేషాలు

శ్రీనేమానివారికి తెలుగుతో ద్విగ్రీలంటూ లేకపోయినా మంచిపాండిత్యం వున్నది. అయితే 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో భాషా విషయంగా జరిగిన అనేకవాదోపవాదాల పభావం నేమానివారిమీద కొంతవున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. నేమానివారు ఆంధ్రముగ్వేదసంహితలో ఋగ్వేద యుగపు ప్రబంధకవులు ప్రయోగించినవిధంగా వ్యాకరణవిరుద్ధప్రయోగాలు అనేకం చేశారు. ప్రథమేతరవిభక్తిశ్రుతర్థకమవర్ణాలలో వున్న ‘ఉ’కారాలకూ ‘ఇ’కారులకూ భిన్నమైనటువంటి పెక్కుద్రుతప్రకృతికపదాలకు, తద్ధర్మాన్వకోకారాలకు, ద్రుతప్రకృతికాలైన ‘ఉ’కారే తరస్వరాలకు, ఆశీరాద్యర్థకాలైన ద్రుతపూర్వక “అ”కారంవంటివాటికీకూడా బుద్ధిపూర్వకంగా నేమానివారు అనేకసందర్భాలలో సంధి చేశారు. ఆధునిక భాషావాదానికి ఉపబలంగా శ్రీనేమానివారు సాధురేఫ శకటరేఫలకున్న భిన్నత్వాన్ని ప్రత్యేకతను పరిగణించలేదు. శకటరేఫస్థానంలో స్వేచ్ఛగా సాధురేఫ నుప్రయోగించారు. అయితే అసలు శకటరేఫను ఉపయోగించలేదనడానికి వీలులేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో శకటరేఫమైనతం నేమానివారు వ్రాయకపోలేదు. అయితే యతిప్రాసల్లో మైత్రినిపాటించి, సాధురేఫ శకటరేఫయుక్త ఏకైక పదాలకుప్రాసించినకాలంలో విభిన్నార్థాలున్నా రేఫ శకటరేఫల ఆభిన్నత్వంవల్ల ఆభిన్నక్షరశబ్దాలకు బహుర్థాలు ఉభయార్థాలు చెప్పడం జరుగుతుంది కాబట్టి శకటరేఫప్రత్యేకవ్యవస్థవల్ల ప్రయోజనం లేకుండాపోయింది. అందువల్ల కొన్ని సందర్భాలలో నేమానివారు శకటరేఫను వాడినందువల్ల ఆప్రయోగాలకు ప్రత్యేకప్రతిపత్తిఅంటూ యేమీలేదు. కాగా శ్రీనేమానివారు శకటరేఫస్థానంలో సాధారణంగా సాధురేఫను వాడడం దోషమేమీకాదు.

తెలుగుభాషలో అరసున్నతో అవసరంవున్నదా? లేదా? అనేవిషయంగురించి గతంలో అనేకవాదప్రతివాదాలు జరిగాయి. చివరికి వ్యావహారికభాషలో అరసున్నకు స్థానం లేకుండాపోయింది. అరసున్నవిషయమై జరిగినవివాదాలలో శ్రీమారేపల్లిరామచంద్రశాస్త్రిగారు (కవిగారు) ఒకప్రత్యేకమైన మార్గాన్నినుసరించారు. మారేపల్లివా రనుసరించినపద్ధతిలో ద్రుతప్రకృతికాలమీద పరుషాలకు సరళాలు చెయ్య కుండావుండడం ఆయాప్రదేశాలలో పరుషాలను పరుషాలుగానేవుంచి అవసరమనుకుంటే ద్రుతస్థానంలో అరసున్న పెట్టడం స్థిరాలకు పూర్వంలోకూడా ద్రుతానికి లోపంచేసినప్పడు లోపించినద్రుతవిహ్నంగా అరసున్నవుంచడంవంటి పద్ధతులను రామచంద్రశాస్త్రిగారు రనుసరించారు. అయితే రామచంద్రశాస్త్రిగారి ఈ పద్ధతిని తెలుగువారు ఆదరించలేదు. ఈపద్ధతికి వివిధమైనప్రోత్సాహమూ లభించలేదుకూడా.

దీనిని ఎవరూ అనుసరించకుండా “గతానుగతికో లోకః” అన్నట్లు పాతపద్ధతినే అనుసరించారు. శ్రీనేమానివారు తమ ఆంధ్రబుగ్గేద సహితలో కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో అరసున్నను వాడారు. అయితే రామచంద్రశాస్త్రిగారివలె ద్రుతప్రకృతికాలమీది పరుషాలకు సరళాలు చెయ్యకుండా వుండలేదు. కాని కొన్ని సందర్భాలలో మాత్రం స్థిరాలకు పూర్వంకో లోపించిన ద్రుతస్థానంలో అరసున్న పెట్టారు. అయితే ఈవిధంగా ఒకనియమంగా సూత్రబద్ధంగా ప్రతిచోటా పెట్టలేదు. మామూలుగా ప్రాచీనప్రయోగాలలో సిద్ధసరళాలకూ స్థిరాలలో వర్గ యుక్తులకూ పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి హాషికంగా పూర్వానుస్వారంగావడం కనిపిస్తుంది. వ్యాకరణకర్తలుకూడా వర్గయుక్తసరళాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువునుకూడా విధించారు. కాని వర్గయుక్తులకు బిన్నమైన స్థిరాక్షరాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువును వ్యాకరణకర్తలెవరూ విధించలేదు. ప్రాచీనకవులెవరూ అటువంటి ప్రయోగాలు చెయ్యనూలేదు. అయితే నేమానివారు మాత్రం కొన్నిచోట్ల యతిప్రాసస్థానాలలోనైనా కాదు మామూలుచోట్ల అంశస్థలకూ ఊహ్యాక్షరాలకూ పూర్వంకోవున్న ద్రుతాన్ని సంశ్లేష రూపంగా వ్రాయడానికి వీలువ్వాలి. మామూలుగా దానికి పూర్వబిందురూపం వ్రాశారు. ఈవిధంగా పూర్వబిందువు వ్రాసింది కొన్ని సందర్భాలలో మాత్రమేగాని అన్ని సందర్భాలలోనూకాదు. స్థిరాక్షరమైనప్పుడు నేమానివారు ద్రుతసంశ్లేషరూపాలూ వాడారు-అరసున్న లేకుండా ద్రుత లోపంచేసినరూపాలూ వాడారు-కొన్నిచోట్ల ద్రుతలోపంచేసి అరసున్న పెట్టినరూపాలూ వాడారు. అయితే యిటువంటి అర్థబిందు పూర్వ బిందువ్యవస్థలను నిక్కచ్చిగా నియమపూర్వకంగా సూత్రబద్ధంగామాత్రం గ్రంథంలోవిక్కడా వాడలేదు. వీనియమనిబంధనలకూ సూత్రానికి సిద్ధాంతానికి బద్ధంకాకుండావున్న యిటువంటివ్రాతలను యథాతథంగానే వుంచితే వాతకులకు చిరాకు కలిగించినవాళ్ళ మవు తామనేదృష్టితో మామూలు సాంప్రదాయబద్ధంగా వ్యాకరణసూత్రాల కనుగుణంగా సవరించడం జరిగింది. అందువల్ల సంఘంలో అర సున్నలపేరుతోను వర్గయుగితరస్థిరాలకు పూర్వంకోవున్న ద్రుతానికి పూర్వబిందువును చేసేపేరుతోను పాతకులు తికమకపడకుండా చెయ్యడం జరిగింది.

‘కలుగు’ ధాతువు సాధారణంగా నిర్బిందుకంగా కవిపండితచోకం భావిస్తుంది. కాని ప్రాచీనకాలంలో పరసరామపంతుల రామ మూర్తికవి తన “మనోహరశతకం” లోను, “కుచచరిత్ర” లోను - పరసరామపంతుల గురులింగమూర్తికవి తన “సీతారామాంజనేయ సంవాదం”లోనూ ‘కలుగు’ను సబిందుకంగా పూర్వబిందుయుక్తంగా ప్రయోగించడం జరిగింది.

ఉ॥ ఆ
లిల ననేకజీవులు గలింగి జగంబులు నిండియుండి...
మనోహరశతకము. 7 ప.

ఉ॥ నీ
పాలఁ గలుంగు మోక్షము
మనోహరశతకము. 31 ప.

ఉ॥ వీనులకంటి జన్మిదము వ్రేలెడు బొజ్జ గలుంగు గుఱ్ఱవాఁ
డే నొసరించు కావ్యమున కెప్పు డవిఘ్నము సేయుఁ గావుతన్॥
కుచచరిత్ర. 1 ఆ. 15 ప.

సుగంధివృత్తము॥ రామ రామ రామ రామ రామ రామ యంచుఁ ద
న్నా మ కీర్తనంబుఁ జేసినన్ గలుంగు మోక్షమున్॥
సీతారామాంజనేయ సంవాదం. 1 ఆ. 15 ప.

• లయగ్రాహి॥ సంగమును భంగముఁ గలుంగ కొకభంగిని వెలుంగునను నేనని కనుంగొనుము వత్సా॥
సీతారామాంజనేయ సంవాదం. 2 ఆ. 133 ప.

ఇదేవిధంగా శ్రీనేమానివారుకూడా ‘కలుగు’ ధాతువును పూర్వబిందుయుక్తంగా “కలుంగ” అని జగణంగా తరువాతి పుటలో ఉదాహరిస్తున్న “యవకుఁడ!” ఇత్యాది పద్యంలో ప్రయోగించారు.

చ॥ యువకడ : నీదురాక కడు సూర్జిత మంగళమిచ్చుచుండు నీ
సవములు సేయు వారలకుఁ జాల ననుగ్రహ మిత్తువీవు గౌ
రవమున వారికిన్ ధనము రత్నములన్ సుఖకా ర్యహస్సులన్
దివిరి కలుంగఁజేసి కడుఁదేజముతోఁ జను వారియిండ్లకున్ :||

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత-చతుర్థమండలం -

4వ సూక్తం-6వ ఋగనువాదం

ద్వితీయసంపుటం-265 పేజీ-74వ పద్యం.

అందువల్ల నేమానివారి మతంలో 'కలుగు' సబిందుకమనిభావించి ఆంధ్ర ఋగ్వేదసంహితలో సాధారణంగా సబిందుకంగానే వుంచడం జరిగింది. నేమానివారు అన్నిచోట్లా నిర్దుష్టంగా సబిందుకంగా వ్రాయలేదుకాబట్టి దీనిని కొన్నికొన్నిచోట్ల మామూలుగా నిర్బిందు కంగానైతే ఉపయోగించడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా 'చూచు' ధాతువు నిర్బిందుకమని ప్రాచీనకాలంనుంచీ భావించబడుతున్నది. శ్రీకాకుళం- గంజాంజిల్లాల గిరిజనప్రాంతాలలోని ప్రజలు సాధారణంగా మాట్లాడే గ్రాంథికభాషాచ్చాయలున్న తెలుగులో- మనం మామూలుగా వాడుతున్నట్లుగా 'చూచాడు-చూచినాడు' అనికాకుండా "చూచినాడు" అని పూర్ణబిందుయ్య క్తంగా ఉచ్చరిస్తారు. 'చూపించు-చూపెట్టు-చూపిచ్చు' అని మనం ఉపయోగించేవాటికూనుగా శ్రీకాకుళం గంజాంజిల్లాల్లో కేవలం పామరులుమాత్రమేకాకుండా శిష్టులుకూడా "చూపెట్టు" అని పూర్ణబిందురూపాన్నే వ్యవహరిస్తూ వుంటారు. అందువల్ల 'చూచు' ధాతువు ఒకప్పుడు సబిందుకంగానే వుండేదేమోనని అనిపిస్తున్నది. మామూలుగా గ్రాంథికభాషలోకూడా 'చూచు'మీద యేర్పడిన "చూడు"తో వ్యాకరణకాణ్డాలతో అర్థబిందువును సాధించు కుంటాముగాని సహజంగా 'చూచు' ధాతువులో అరసున్న వుండబట్టి ఇక్కడ అరసున్న కుస్తానం లభించిందేమో నని అనిపిస్తున్నది. కేవలం పామరులు గిరిజనుల వ్యవహారంలోనేకాక శిష్టులలోకూడా యిది సబిందుకంగా నిలిచివుండడంవల్ల కాబోలు శ్రీనేమానివారు 'చూచు' ధాతువును సబిందుకంగానే వివిధరూపాలలోకూడా వ్రాశారు. తప్పనిసరిగా ఈ విందువ్యవస్థను నిరూపించే నిర్ధారణచేసే యతిప్రాస ప్రయోగాలకు స్థానమే తెను కాబట్టి అవి లేకపోయినా నేమానివారు బుద్ధిపూర్వకంగా స్వయంగా సబిందుకంగా వ్రాసినందువల్ల 'చూచు' ధాతువు సబిందుకంగా వుంచడంజరిగింది. సాధారణంగా "చూచు" నిర్బిందుకంగానే ప్రసిద్ధికాబట్టి ఈ గ్రంథంలో రెండువిధాలా అటు సబిందుకంగానూ ఇటు నిర్బిందుకంగానూకూడా ఉపయోగించడంజరిగింది. వచ్చెడి, తెచ్చెడి, వచ్చెడు, తెచ్చెడు, ఇత్తాడి కృదంత రూపాలలోని ఎడి, ఎడులు నిర్బిందుకాతే అయినా కొన్నిచోట్ల సకృత్తుగా నేమానివారు సబిందుకాలుగానైతే వ్రాశారు.

శ్రీనేమానివారు సంస్కృతంలో ఉద్దండపండితులేఅయినా కొన్నికొన్నిసందర్భాలలో సంస్కృతవ్యాకరణ విరుద్ధమైన విశేష ప్రయోగాలుకూడా సకృత్తుగా చేశారు. వీటిల్లో కేవలం వృద్ధసంధి చేయవలసిన చోటకూడా కావాలని బుద్ధిపూర్వకంగా- వృద్ధసంధి రూపాన్ని ప్రయోగిస్తే వచ్చే యిబ్బందియేమీ లేకపోయినా గుణసంధినే చేశారు. ఇటువంటి విశిష్టప్రయోగాలగురించి ఆయా సందర్భాలలో వుచోట్ల చూపంలో సూచించడం జరిగింది. సంస్కృతశబ్దప్రయోగాలవిషయంలో 'త'వర్గ ద్వితీయ చతుర్థాక్షరాల విశిష్టతను నేమానివారు పెద్దగా ప్రాధాన్యం యివ్వలేదు. కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో 'శ-సల' ప్రత్యేకతను 'ట-ఠ' ప్రత్యేకతను నేమానివారు పట్టించుకున్నట్లు కనపడదు. కేవలం మహాప్రాణం వాడవలసినచోట అల్పప్రాణాలు వ్రాసిన సందర్భాలు అనేకంవున్నాయి. వీటినిన్నిటిని యాదృచ్ఛికాలుగా భావించి విడిచిపెట్టవలసి వుంటుందికాబట్టి వీటికి ప్రత్యేకించి ఉదాహరణ లియ్యవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను.

శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితారచనలో అంతర్దృష్టిగల చందశాస్త్రవేత్తగా కొన్నివిశేషప్రయోగాలు చేశారు. మామూలుగా నల,నగ,సల,భ,ర,త,లు ఇంద్రగణాలని చందశాస్త్రాల్ని ముక్తకంతంతో పేర్కొన్నాయి. తేటగీతిలోకాని ఆటవెండిలోకాని సీసపద్యం మొదలైన ఇంద్రగణాలు వాడవలసినపద్యాలు వేటిలోనైనాగాని ఇంద్రగణాలు ప్రయుక్తంకావాలంటే కేవలం నల,నగ,సల,భ,ర, త,లుమాత్రమే పరిగ్రహ్యాలవుతాయి. కాని నేమానివారు ఇంద్రగణాలలో నల,నగ,సల,భ,ర,తలతోపాటు "నలలం-నహం-నవం-భలం-జలం-య-జ" గణాలు మొదలైన నవాదిన ఇంద్రగణాలలోచేర్చి తేటగీతి-ఆటవెండి-సీసపద్యపద్యాలలో స్వేచ్ఛగానిరూపంకా ఉపయోగించారు. అత్యధికంగా ఈగణాలను ఇంద్రగణాలలో చేర్చడంలో నేమానివారిదృష్టిలో మూత్రానంభ్యావ్యవస్థ పరిగర్భితమైవున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. మామూలుగా ఇంద్రగణాలలోపేర్కొనబడిన నల,నగ,సల,భ,ర,త,గణాలలో నల,భ, గణాలు చతుర్మాత్రగణాలు కాగా నగ,సల,

ర,త, గణాలుపంచమాత్రాగణాలు. చతుర్మాత్రాగణాలైన జ,స,గణాలురెండూ నల,భ,గణాలతోపాటు ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు ప్రయుక్తం కాకూడదు? అదేవిధంగా పంచమాత్రాగణాలైన నగ,సల,భ,ర,త,గణాలతోపాటు నలలం-భలం-సహం-సవం-(నలంమీద గురువు)-జలం-య-వంటి పంచమాత్రాగణాలుకూడా ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు ప్రయోగితంకాకూడదు? ఇటువంటి ప్రశ్నలకు-గణోత్పత్తిస్వరూప స్వభావాదిఆర్షవిజ్ఞానవిషయాలజోలికి మనం వెళ్ళకుండావుంటే - కేవలం మాత్రాగణన వ్యవస్థమీద ఆధారపడి మనం సమాచానం చెప్పవలసివుంటుందికాబట్టి నల,భ,గణాలతోపాటు ఇతరచతుర్మాత్రాగణాలూ, నగ,సల,ర,త,లతోపాటు తదితరపంచమాత్రాగణాలుకూడా ఇంద్రగణాలుగా ప్రయోగించడానికి సమర్థాలే. అటువంటిప్రయోగాలు సమర్థనీయాలే అని మనం తర్కదృష్టితో సమాచానం చెప్పవలసివస్తుంది. ఈతర్కదృష్టితోనే నేమానివారు తమఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో మామూలు ఇంద్రగణాలతోపాటు జగణ, సగణాలకూ, నలల, భల, నహ, నవ, జల, య,గణాలకుసైతం స్థానంకల్పించి ప్రయోగించారు. అంతేకాదు. నగణంమీదగురువును, సగణంమీదలఘువును, సగణంమీదలఘువును, చేర్చి ఈమూడింటిని ఇంద్రగణాలలో చేర్చుకుందా : ఒక్కనగణంమీదనే గురువునూ లఘువునూ యెందుకు చేర్చాలి? సగణంమీద ఒక్కలఘువునుమాత్రమే యెందుకుచేర్చాలి? సగణ నగణాలమీద లఘువునుచేర్చినట్లే రగణ-తగణ-యగణాలమీదకూడా లఘువును యెందుకుచేర్చకూడదు? వాస్తవానికి వ,య,ర,స,త,జ,భ,న,గణాలు కేవలం మూడుగురువుల ప్రస్తారంనుంచి ఆవిర్భవించిన ఏకైకవర్గానికిచెందిన గణాలుకదా! వీటిల్లో భ,ర,త,గణాలకుతుదిని గురువో,లఘువోచేర్చకుండాను న,గణానికి గురులఘువుల్లో ఒకదానినిచేర్చి సగణంమీద కేవలం లఘువునుమాత్రమేచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా పరిగణించాలని యొక్కడవున్నది? నగజ, స,గణాలమీద లఘువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా స్వీకరించినట్లు మ,య,ర,త,జ,భ,గణాలమీదకూడా లఘువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు పరిగ్రహించకూడదు? నగణంమీద గురువునుచేర్చి ఇంద్రగణంగా స్వీకరించినట్లు మ,య,ర,స,త,జ,భ,సప్తగణాలమీదకూడా గురువునుచేర్చి ఇంద్రగణాలుగా యెందుకు పరిగ్రహించకూడదు? మామూలుగా 'మ'గణంలోనే ఆరుమాత్రలు ఉన్నాయి. అదేవిధంగా ఆరుమాత్రలున్న సహ-సవ-రల-తల-యల-గణాలనుసైతం ఇంద్రగణాలలో యెందుకు చేర్చుకోకూడదు? ఇత్యాదిగాగల వివిధ తార్కిక దృక్పథాలతో శ్రీనేమానివారు ఇంద్రగణాలసంఖ్యను పెంచి నిఘాటంగా వివిధచతుర్మాత్రాత్మకగణాలను పంచమాత్రాత్మకగణాలను షష్టాత్రాత్మకగణాలను ఇంద్రగణాలలోచేర్చి ప్రయోగించినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. మాత్రాపరిమితితోకూడిన వ్యవస్థను దృష్టిలోపెట్టుకున్నప్పుడు ఇంద్రగణాలలో మరికొన్నిగణాలను చేరుస్తూ నేమానివారు వేసినముందడుగు సమర్థనీయమే కాగలదు. శ్రీనేమానివారు ఇటువంటి విశిష్టగణ ప్రయోగాలుచేసిన ఆయాసందర్భాలలో వాటివిషయమై సాధారణంగా పుటనోట్టరూపంలో సూచించడంజరిగింది. ఇటువంటి ప్రయోగాలను శ్రీనేమానివారు కొంతమాలికమైన దృక్పథంతో ఆలోచించిచేసినట్లు కనిపిస్తున్నది.

శ్రీనేమానివారు ఛందశ్శాస్త్రంలో మామూలుకవులకంటే యెక్కువగానే కృషిచేశారు. 1911లో శ్రీతాపీ ధర్మారావుగారు కల్లికోటకాలేజీలో ఉపాధ్యాయులుగా ఉన్నప్పుడు శ్రీతాపీ వారు శ్రీనేమానివారుకాకలిసి ఇంగ్లీషులోఉన్న "బ్లాంక్ వెర్స్"వలె తెలుగులోకూడా పద్యకథలు వ్రాయాలనేదృష్టితో ప్రస్తారవ్యవస్థలో కొంత కృషిచేశారు. అయితే అందుకుతగిన సంగీతశాస్త్రపరిజ్ఞానం లేనందువల్ల వారు తలపెట్టినలక్ష్యం నెరవేరకపోయినా "చిత్రగీతమాలిక" అని తేటగీతి ఆటవెలదులను అవసరాన్నిబట్టి మార్చి పద్యకథలు వ్రాశారు. ఆపద్యకథ లేమైనాయో తెలియదు. శ్రీనేమానివారు శ్రీతాపీవారు కలిసిచేసిన యీనూతనప్రయోగవిషయంగురించి తెలియజేస్తూ శ్రీతాపీ ధర్మారావుగారు 1931లో డాక్టర్ గిడుగు వెంకటసీతాపతిగారి "తెలుగులో ఛందోరీతులు" అన్నగ్రంథంమీద "శుభవార్త"అన్న శీర్షికతో వ్రాసిన తమఅభిప్రాయంలో యీక్రిందివిధంగా పేర్కొన్నారు.

-"బి. ఎ. పాసయి కల్లికోటకాలేజీలో ఉపాధ్యాయుడుగా ఉన్నప్పుడు "50 ఏండ్లక్రితం" ఇంగ్లీషులోఉన్న Blank Verse లాంటిది తెలుగులోఉంటే పద్యకథలువ్రాసి విద్యార్థులకు పరీక్షలో ఇవ్వవచ్చుగదా అని నేనూ, కీ. శే. నేమాని నరసింహశాస్త్రిగారూ కలప్రస్తారాలలో వేలుపెట్టాము. రెండునెలలు అదేపనిగా గడిచాము. ప్రయోజనము లేకపోయింది. బహుశా మాకు సంగీతపరిచయము తక్కువవడంచేతనే అనుకుంటాను. అప్పుడు తెలిసింది. ఈ 'కీకారణ్య' భయంకరరూపము. వేలుచూపితే మనిషినే మింగివేసే మొసలిలాగ కనిపించింది. దీనితో వేగలేమని ఆప్రయత్నం విరమించుకున్నాము. (చిత్రగీతమాలిక అని ఆటవెలది తేటగీతులు అవసరప్రకారంమార్చి రోకటిపాట లాగుండకుండాచేసి పద్యకథలు వ్రాసుకున్నాము.) - (తెలుగులో ఛందోరీతులు. xxxvi-xxxviiపుటలు.)

అందుకే నేమానివారు ఇంద్రగిణాల మాత్రావ్యవస్థలను దృష్టిలోపెట్టుకుని వాటిసంఖ్యను మరింతగా విస్తృతంజేసి ఆంధ్రముగ్వేద సంహితలో ఆవరణకోప్రయోగించిమరి చూపించారు.

ప్రాచీన చందశ్శాస్త్రకర్తలు గీతపద్యం తేటగీతి-ఆటవెందులుగా రెండువిధాలని స్పష్టంగా వక్కాణించారు. మనం మామూలుగా తేటగీతినిమాత్రమే 'గీ||' అని గీతపద్యంగా నిర్దేశిస్తూ ఆటవెందిని 'అ||వె||' అని నిర్దేశిస్తూవుంటాము. ప్రాచీనలాక్షణికుల అభిప్రాయంప్రకారం ఆటవెందినికూడా గీతపద్యంగా 'గీ||' అని నిర్దేశించవచ్చును. ఈదృష్ట్యా శ్రీనేమానివారు అసలు ఆటవెంది అనేపేరునే వాడకుండా తేటగీతిని ఆటవెందిని రెండింటినీకూడా సర్వసర్వత్రా గీతపద్యాలుగా 'గీ||' అనిమాత్రమే నిర్దేశించారు. ఇదిదోషం కానేరదు. అందువల్ల గీతపద్యాలుగా నిర్దేశించిన ఆటవెందులను ఆటవెందులుగా చూపకుండా శ్రీనేమానివారువానినట్లు 'గీ||' అని గీతపద్యాలుగానే ముద్రణలో నిర్దేశించడం జరిగింది.

గురులఘువ్యవస్థలోను, సంధిలోను, ఋ, ఌ, లకు ఆత్మంతప్రాచీనకాలంనుంచీ ఒకప్రత్యేకస్థానం వున్నది. ఇకారం ఆదిగావున్న పదాలమ్మగ్యాలుకాబట్టి 'ఋ'కారాదిపదాలలోని 'ఋ'వ్యవస్థలోని విశేషంగురించి మాత్రమే యిక్కడ ఉటంకించడం జరుగుతున్నది. సంధిలో ఋ-ఌలు, ర-లల తుల్యాలని తెలుగువ్యాకరణకర్తలు ప్రాచీనకాలంనుంచి ఎలుగెత్తి చాటారు. వాటిల్లో హల్లుల వున్నందువల్లా అవి స్థిరాక్షరాలవంటివి అయినందువల్లా వాటికి పూర్వంలోవున్న ద్రుతానికి లోపసంశ్లేషలు విభాషగా వస్తాయి. అంతేకాదు. అతడు+ఋషి వంటి వాటిల్లో హ్రస్వ 'ఉ'కారానికి పరమైన "ఋ"కారం 'ర'కారతుల్యంకాబట్టి సంధికూడా జరగకుండా నిరోధిత మవుతుంది. మామూలుగా 'ఋ'కారం అచ్చుకాబట్టి అదిహల్లులతో ప్రాణంవలె కలిసిపోతుంది. షడ్ + ఋతువులు అన్నప్పుడు సంధిలో 'ట'కారం 'డ'కారంగా మారి 'డ'కారంతో ప్రాణమైన 'ఋ'కారం కలిసిపోయి 'షడృతువులు'అయి 'ఋ'కారం అచ్చేకాబట్టి 'ష'కారం లఘువుగానే పరిగణిత మవుతుంది. ఇదేవిధంగా సత్ + ఋతువులు అన్నప్పుడు సంధిలో 'త'కారం 'ద'కారంగానే మారి 'ఋ'కారప్రాణంతోకలిసి 'సదృతువులు' అని అయినా 'స'కారం లఘువుమాత్రమే అవుతుందిగాని గురువుకాదు. నిజానికి షడృతు-సదృతు శబ్దాలలో దృ-దృలు కేవలం అజ్ఞిశిష్టాలేకాని అవి సంయుక్తాక్షరాలుకావు. అందువల్ల పూర్వాక్షరాలు లఘువు అవడం సహజం. కాని శ్రీనేమానివారు ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలోని ఈ క్రిందిపద్యాలలో షడృతు-సదృతు శబ్దాలను ప్రయోగిస్తూ దృ-దృలకు పూర్వంలోవున్న 'ష'కార 'స'కారాలను గురువులుగా ప్రయోగించారు.

చ|| తలకొని సేద్యగాఢు తన ధర్మముఁ దప్పక వట్టుఁజల్లఁగా
వలసినభూమి దున్ని కడు వర్మలునట్టులు కాంతియుక్తుఁడై
మెలఁగెడు పూష యిష్టలకు మేలగు సోమలతా ప్రపంచముం
గలిఁగెడు షడ్ఋతూత్తములఁ గల్పనఁ జేయుచునుండఁ జూఁడుఁడీ||

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ప్రథమమండలం

28వ సూక్తం-15వ ఋక్కు-

ప్రథమ సంపుటం-58వ పేజీ-35వ పద్యం

ఉ|| ఎవ్వరు ఘోటకద్వయము నెంతయు హృష్టముగా నొనర్చిరో!
యెవ్వరు శక్రదేవునకు నేచిన యశ్వము లందఁజేసిరో!
యవ్విధ సద్ఋతుప్రవరు లంతట మిత్రులఁబోలి యెంతయున్
దవ్యున మాకు సర్వధనదాన మొసంగుత! సంతసంబునన్ ||

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-4వ మండలం

38 వసూక్తం - 10వఋక్కు-

ద్వితీయ సంపుటం - 388పేజీ - 418వ పద్యం

మామూలుగా వ్యావహారికభాషలో 'ఋ,౧'లను 'రు,లు'లుగా వ్యవహరించడం సామాన్యప్రజలలోనేకాక కవిపండితులలోకూడా చాలా కాలంనుంచీ వున్నది. ఈ విషయంగురించి నా పరిశోధనారచన భ్వని-లిపి పరిమాణం లేక ప్రాచీనవాఙ్మయంలో వ్యావహారిక భాష అనే గ్రంథంలో వివరంగా చర్చించివున్నాను. 'ఋ-౧' లను 'రు-లు'లుగా ఉచ్చరించినంతమాత్రంచేత అవి ఇతరవ్యంజనాలతో కలిసి నపుడు వాటిని "అకూరుడు-ఉగ్రుడు" ఇత్యాదిగాగల పదాలలోని సంయుక్తాక్షరాలవలె 'ప్రకృతి-వికృతి' ఇత్యాదిగాగల 'ఋ' కార స్వరయుక్తాక్షరాలను ప్రకృతి-వికృతిఇత్యాదిగా రేఫసంయుక్తాక్షరయుక్తాలుగా ఊది ఉచ్చరించడమనేది యే దశలోనూ యేస్థాయిలోనూ లేదు. అందువల్ల 'ఋ-౧'లు 'రు-లు'లుగా ఉచ్చరించబడినా వ్రాయబడినా గణవ్యవస్థలో గురులఘుపరిగణనలో వాటికి సంయుక్తాక్షర ప్రతిపత్తి అటు గ్రాంథికంలోగాని ఇటు వ్యావహారికంలోగాని ఉపలభ్యమానం కాలేదు. భట్టోజీ దీక్షితులు "సిద్ధాంతకౌముది"లో 'ఋ' కారంలో రెండురేఫలున్నట్లు చెప్పాడు. "సిద్ధాంత కౌముది"లో 'ఋతిసవర్ణే ఋ వా' అనేవార్తక సందర్భంలో "ఆద్యస్య (ఋకారస్య) మధ్యే ద్వౌ రేఫౌ తయోరేకమాత్రా ఆభితోజ్ఞప్తేరపరా" అని భట్టోజీ దీక్షితులు వ్రాశాడు. ఈ సందర్భములో 'ఋ' కారంలోఉన్న అజ్ఞాగవిశిష్టత యేమిటో, దాని ఉచ్చారణ ఇతర స్వరాలకంటె భిన్నంగా యేవిధంగాఉన్నదో భట్టోజీ దీక్షితులు వివరింపలేదు. భట్టోజీ దీక్షితునికాలంలో 'ఋ'కారాన్ని ద్విత్యరేఫ ముచ్చరించినట్లుగా ఒత్తి(నొక్కి) ఉచ్చరించేవారు. ఆ కారణంచేతనే అందులో (ఋకారంలో) రేఫభాగమున్నదని చెప్తూడానికిమారుగా రెండు రేఫలున్నట్లు భట్టోజీదీక్షితులు చెప్పాడు. అయితే 'ఋ'కారంలో ఈ ద్వైరేఫోచ్చారణ ఏనాడుభ్రష్టమై ఏకరేఫోచ్చారణ ప్రవేశించిందో చెప్పలేము. లేదా ద్వైరేఫలు కలదిగా ఉచ్చరించడం భట్టోజీదీక్షితులు నివసించిన ప్రాంతీయంగా ఉన్న విశేషఉచ్చారణ అయినాఅయివుండాలి. 'ఋ-౧'లు 'రు-ల'ల తుల్యాలని 'ఋ'కారంలో రేఫఉచ్చారణవున్నదని గతంలోనే తెలుసుకున్నాము. అంతమాత్రంచేత హల్లుతోకూడినప్పుడు 'ఋ'కారాన్ని సంయుక్తాక్షరంగా వ్రాయడానికి, ఉచ్చరించడానికి అవకాశంవున్నా అసలైన సంయుక్తాక్షరంవలె ఊది ఉచ్చరించే పరిస్థితి ఏ దశలోనూ ఏస్థాయిలోనూ లేదనికూడా గ్రహించాము. అయితే పైపద్యాలలో నేమానివారు 'షడృతు, సదృభు'అన్న శబ్దాలలోని "ష-స"లను గురువులుగా యేవిధంగా ప్రయోగించారని మనకుసందేహం రావడం సహజం. ఈ దృ-దృలను సంయుక్తాక్షరాలుగానే భావించి పూర్వాక్షరాలకు గురుప్రతిపత్తి నిచ్చి నేమానివారు ప్రయోగించారని కూడా మనకు తోచడం సహజం. కాని యిది యదాత్మకంకాదు. 'ఋ' కారంలో రేఫవ్యవస్థకు స్థానం వున్నందువల్ల షడృతు-సదృభు వంటి పదాలను షడ్ఋతు-సదృఋభు ఇత్యాదిగా వ్యంజనాక్షరసహితాలుగా వ్రాయడానికి అవకాశం నిరాటంకంగా వున్నది. వ్యంజనాక్షరయుక్తమైన హ్రస్వప్రాణి మామూలుగా శాస్త్రీయంగానే గురువై పోతుంది. ఈ విధంగా 'ఋ'కారాది పదాలకు పూర్వంలోవున్న పదాంత్య వ్యంజనాక్షరాన్ని దేన్నైనా వ్యంజనంగానే వ్రాసేఅధికారం ఒక్క 'ఋ' కార పరకత్వంలోనే ఉన్నది. (మామూలుగా ఋ-౧ వర్ణాలకు సవర్ణత్వం అత్యంత ప్రాచీనకాలంనుంచీ వున్నదికాబట్టి ఈ 'ఋ'వ్యవస్థ ౧ కారానికికూడా వర్తిస్తుంది.) త్వగ్విద్రయం-దిగంతరం-దిగంబరం-దురభిప్రాయం-నిరాడంబరం-సదభిప్రాయం-సమావరణ ఇత్యాదిగాగల పదాలలో పూర్వపదాంత్య వ్యంజనంతో పరపదాది స్వరాన్ని నిర్ణయంధంగా ఖచ్చితంగా మేళనంచేసి వ్రాయలేతప్ప 'త్వగ్విద్రయం-దిగంతరం-దిగంబరం-దురభిప్రాయం-నిరౌడంబరం-సదభిప్రాయం-సమ్మతరణ' ఇత్యాదిగా కేవల వ్యంజనాక్షర యుక్తాలుగా వ్రాయడానికి యే పరిస్థితులలోనూ వీలు లేదు. ఇందుకుకారణం పరపదాది స్వరాలలో హల్లుంగాని హలంశగాని లేకపోవడమే. పరపదాది స్వరాలుగా ఇ-ఈ-(ఎ)-ఏ-ఊ-ఊ-(ఓ)-ఓ-ఉన్నా తెలుగు వ్యావహారికభాషా సిద్ధాంతంప్రకారం వ్యస్తోచ్చారణలో అవి 'య'కార 'వ'కారాది పదాలుగా మారినా పూర్వ పదాంత్యవ్యంజనాలకు పరమైనప్పుడు వాటి ఆదిహల్లు మరిగిపోయి మొదటి అవ్ త్వమే నిలిచి పూర్వపదాంత్యవ్యంజనంతో మామూలుగా యదావిధిగా మేళనం చెందుతుంది. అంటే త్వగ్విద్రయం-తదేకదృష్టి-హృద్యున్మాదం-సదోకస్సు ఇత్యాది పదాలలోని ఇంద్రియం-ఏకదృష్టి-ఉన్మాదం-ఓకస్సు ఇత్యాది అజ్ఞాదిపదాలను 'యింద్రియం, యేకదృష్టి, వున్మాదం, వోకస్సు ఇత్యాది హలాదిపదాలుగా వ్యస్తంగా ఉచ్చరించడానికి వ్రాయడానికికూడా అవకాశంవున్నా పూర్వపదాంత్య వ్యంజనాలతో మేళనం చెందినపుడు త్వగ్విద్రయం-త్వగ్విద్రయం-తదేకదృష్టి-తద్ యేకదృష్టి-హృద్యున్మాదం-హృద్విన్మాదం-సదోక కస్సు-సద్వోకస్సు ఇత్యాది పదాలుగా అటు ఉచ్చరించడానికికాని యిటు వ్రాయడానికికాని అవకాశం ఏమాత్రమూ లేదు. ఆవిధంగా ఉచ్చరించే వ్యవస్థకాని వ్రాసేవ్యవస్థకాని ఏకాలంలోనూ కూడాలేదనే చెప్పాలి. కాగా ఈ సందర్భంలో పదాది 'య'కార 'వ'కార హల్ వ్యవస్థకుగాని సంయుక్తాక్షర వ్యవస్థాసిద్ధాంతానికిగాని అవకాశం లేదనికూడా చెప్పాలి. అయితే షడృతు-సదృభు ఇత్యాది శబ్దాలను 'ఉ'కార రేఫయుక్తాలుగా షడ్రుతు-సద్రుభు ఇత్యాదిగా ఉచ్చరించడానికి వ్రాయడానికికూడా ప్రాచీనకాలంనుంచి అవకాశం యేర్పడివుంది. మీదుమిక్కిలి షడృతు-సదృభువంటి శబ్దాలను "షడ్ఋతు

ప్రభావానికి లోతైన ప్రాచీనకవులు కొందరు సహజంగా వక్రస్వరాదిపదాలుగావున్నవాటిని 'య' వర్ణాదిపదాలుగా భావించి ఆ 'య' వర్ణంతో మైత్రిగల అక్షరాలతో యతిని పాటించి ప్రయోగించారు.

గీ॥ యజ్ఞనామాత్యః ననుజన్ముః దహిపభూష, జాంఘ్రి...॥ శృం. శా-1ఆ

క॥ శివశో, కావాప్తిం బడసెంగాదె: యంబన నాచేన్॥ శివ. త. సా. 425 ప.

క॥ నిబ్బరపుఁ గవిత లబ్బుట, యెబ్బరమా: యెఱుకగన్న యెఱుగడికన్నా:॥
కన్నశతకం. 1ప.

ఆ॥ పె॥ యండమాపు లుదకమైనట్లు తాచీపు...॥
పరశురామశతకం. 94ప.

గీ॥ యవతయేనియు వెన్నుని యౌవనాధ్య...॥ కాళిం. ప. 2ఆ. 115ప.

ఈ ప్రాచీనకవులవలెనే శ్రీనేమానివారు కూడా వ్యావహారికప్రభావానికిలోనై 'ఎవ్వడు' అని అజాదిగావున్నశబ్దాన్ని 'యవ్వడు' అని అత్వవిశిష్ట 'య' వర్ణాదిపదంగా యీక్రిందిపద్యం తొలిపాదంలో ప్రారంభంలోనే యతిస్థానంలో వాడి 'యవ్వడు'లోని 'య'వర్ణానికి తరువాతి 'అందు'లోని 'అ'కార అచ్చుకు యతిని సరిపెట్టుకున్నారు.

గీ॥ యవ్వడంతరిక్షమందు వైయ్యతరూపమున నిషణ్ణుడగునొ: ఘను డతండు:

హోత యగుచుఁ బ్రీతిజాతుడై గుణగణ, పూజితుండుకాడె: పూర్ణగతిని॥

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-10వ మండలం

48వ సూక్తం, 1వ ఋగనువాదం

వ్రాతప్రతి-13వ సంపుటం-5వ పుట

ఈసందర్భంలో చెప్పవలసిన విశేషం ఒకటున్నది. ఈపద్యం తొలిపాదంలో 'యవ్వడు'లోని 'య'వర్ణానికి తరువాతి 'అందు'లోని హస్య 'అ'కారానికి యతిమైత్రి పాటించినట్లు స్పష్టంగా కనబడుతున్నా నేమానివారు తాముపద్యం వ్రాయడంలో "ఎవ్వడంతరిక్షమందు" అని హస్య 'ఎ'కారాదిగానే వ్రాశారు. 'ఎవ్వడు' శబ్దం ఉచ్చారణలో 'యవ్వడు'గా శ్రవణగోచరమవడంవల్ల అత్వానికియతి సరిపెట్టుకున్నారే గాని తీరా వ్రాయవలసివచ్చేసరికి యతిసంగతి మరచిపోయి సలక్షణంగా వ్యాకరణరీత్యా 'ఎవ్వడు' అని అజాదిగానే వ్రాసినట్లు స్పష్ట పడుతున్నది. నిజానికి యీమొదటిపాదంలోవున్న వాక్యంలోని 'అందు'ప్రత్యయాన్ని తొలగించి "ఎవ్వడంతరిక్ష మెనసి వైయ్యత రూపమున" అని 'ఎనసి'అసమాపకక్రియను వినియోగించి సలక్షణంగా శాబ్దికయతి ప్రయోగాలతో వ్రాయవచ్చును. కాని శ్రీనేమాని వారు యిటువంటి సవరణ యేదీచెయ్యలేదు. ఈ యతివిశేషాలగురించి నాపరిశోధనారచన 'ధ్వని-లిపి-పరిణామం లేక ప్రాచీన వాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష' అన్న గ్రంథంలో మరింత తోతుగా వివరంగా చర్చిడం జరిగింది.

ఉ. ఉ-ఓ-ఓలు ఆదిలోవున్న పదాలు వ్యావహారికభాషలో 'వ'కారాదిపదాలుగా అతిప్రాచీనకాలంనుంచీ ఉచ్చరింపబడుతూ వున్నందువల్ల ప్రాచీనకవు లనేకమంది ఉ-ఉ-ఓ-ఓలతోపాటు వాటి మైత్రిక్షరాలతోసహా శాబ్దికాలైన సహజ వు-పూ-వో-వోలకు యతిమైత్రిని పాటించి ప్రయోగించడం జరిగింది. ఈ యతిమైత్రివ్యవస్థ గురించి నేను ధ్వని-లిపి-పరిణామం లేక ప్రాచీనవాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష అన్న నా పరిశోధనాగ్రంథంలో సోదాహరణంగా సప్రామాణికంగా వ్రాయడం జరిగింది.

చ॥ అనయము భక్తు లీధ్యకులు లంచును వేదము లాద్విజ్ఞోత్తముల్

విన నుతియింపఁ గుక్కఁ జనివించిన హావినహాళికల్లి నే

పునకు ననుంగువాడనని పుత్తుకతన్ నుతియింతు భక్తహృ

ద్యనజ విహారలోలః బసవా ! బసవా ! వృషాధిపా !॥ వృషాధిపశతకం 98 ప.

“వొక్కని డించి పోవుటయును భీతిల్లి”

నవనాథ చరిత్ర. 92 పుట.

“పుండంగఁ దగిన తావులను విశ్వాస్య...”

నవనాథచరిత్ర. 177పుట.

ద్విపద॥ “వోజమై జరయుఁ జావునుఁ దెవుల్లేని”

“పుడిపి కోలూని పోవుచునుండి.....”

ద్విపదభారతం - 21-41 పుటలు.

ఈయతులు వ్యావహారిక భాషాప్రభావంతో ప్రయుక్తా లయ్యాయని చారిత్రకంగా తెలియజెప్పడానికి ఉత్సుకత-ఒక్కని-ఉండంగ-ఓజమై-ఉడిపి పదాలను పుత్తుకత-వొక్కని-పుండంగ-వోజమై -పుడిపి అని ‘వ’కారహలాదిపదాలుగా నూపించడం జరిగిందికాని ఈపదాలను వ్యాకరణసిద్ధాంతప్రకారం “య”డాగమయుక్తాలుగా “యుత్సుకత-యొక్కని-యుండంగ-యోజమై-యుడిపి” అనిగాని లేక కేవల అజాది పదాలుగాగాని వ్రాసి దేవునకు-పోవుట-తావు-చావు-పోవుచు శబ్దాలలోని శాబ్దికమైన సహజ ‘పు’కారానికి యతి సరిపెట్టుకొనడం జరిగింది. ఇదేవిధంగా ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో శ్రీనేమానివారుకూడా వాయుపుశబ్దంలోని ‘పు’కారానికి ఉచితశబ్దంలోని ‘ఉ’కారంతో లేదా యడాగమంతోకూడిన ‘యు’కారంతో యతిమైత్రిని పాటించారు. ఇక్కడ ‘ఉచిత’శబ్దాన్ని ‘పుచిత’శబ్దంగా ‘వ’కారహలాదిపదంగా భావించి యతి మైత్రిని పాటించారనుకున్నా వచ్చేయిబ్బంది యేమీలేదు. వ్రాతలోమాత్రం యడాగమంతోకూడిన రూపాన్నే నేమానివారు వ్రాశారుకాని ‘వ’డాగమంతోకూడిన రూపాన్ని వ్రాయలేదు. ఏమైనా అలాక్షణికమని భావించిన పు-ఉ(యు)ల మైత్రిని కొందరు ప్రాచీనకవులవలెనే నేమానివారుకూడా పాటించారు.

గీ॥ ఏకచక్రకరథంబు సమిద్ధసప్త, సంఖ్యగల యశ్వరాజముల్ చక్కనైన

సప్తసంఖ్యాఖ్యతో నొప్పు చారువాయు, పును ధరించుచున్నవి యుచితరీతి ॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ప్రథమమండలం

సూక్తం-184-ఋక్కు-2

ప్రథమసంపుటం-593వ పుట-82వ పద్యం

ఇదేవిధంగా శాబ్దికమైన ‘పు’వర్ణానికి సంధిలోవున్న ఉ-ఊ-ఓ-ఓలకుకూడా ప్రాచీనకవులు కొందరు సామాన్యయతిమైత్రిని పాటించడం జరిగింది.

చ॥ విను మగధేశ్వరుండెపుడు విప్రజనావళియందు భక్తియున్

వినయముఁ గల్గి యెద్దియును వేడినచో వృథసేయకిచ్చుఁ గా

పునఁ దగ నర్జునుండును జవనోదృవుఁ డేనును బ్రాహ్మణాకృతిం

జని రణ భిక్ష వేడిన వశంవదుడై యతఁ డిచ్చుఁ గోరికల్॥

భాగ.దశమ ఉ. 715 ప

తేగీ॥ గగనమందుండి యొకఁ డాత్తుడగుచు వచ్చి, నందనందను పాదారవిందములకు
వందనము చేసి ఆనకదుండుబిని మహాగ్రుడై పట్టితెచ్చె సాల్వండు గడఁగి ॥

భాగ.దశమ.ఉ. 900 ప

క॥ ని
ల్వండుని కూర్చుండఁజేయ రుత్సవయుతులై ...”

బసవపురాణం. 1 ఆ 152 ప

మ॥ అనినన్ గర్భభవత్కై నీవనుట తథ్యం బీవు శాస్త్రార్థ చిం
తను గర్మంబొనరింతుగాని విను మంతస్సారహీనుండ వె
ట్లసినన్ భూసుతకాంత మంగలికి నెయ్యంబార నిన్ గాంచెఁ గా
వునఁ జుండాలుడవైదు సందియము లేదూహింప నిప్పట్టునన్ ॥

ధర్మఖండం. 3 ఆ. 82 ప

చ॥ పలుకులఁ దన్నుఁ దాఁ బొగడఁ బాతక మందు రటుండెఁ దారకా
వలి సికతా వ్రజంబు హిమవారి కణంబులు లెక్కపెట్టఁగా
నలవడుఁగాని యేను వసుధామరకోటికి దానమిచ్చుగో
వుల గణుతింప ధాతయును నోవడు మాధవ ! యేమిసెప్పుదున్ ! ॥

భాగ.దశమ.ఉ. 461 ప

ఇదేవిధంగా శ్రీనేమానివారు సైతం “నీవు”లోని ‘వు’వర్ణానికి ‘జేయనుండువు’లోని నువర్ణసంధిగత ఉకారానికి యతిమైత్రినిపాటించి ఈ క్రిందిపద్యం వ్రాశారు.

క॥ ఘనమగు జ్యోతిస్తతిజే, దినకరుడెటు ఘృష్టిచయము దిశల కనువుతో
ఘన బ్రహ్మణస్సతి : నీవును మంత్రములట్లఁ జేయ నుండువుప్రీతిన్ ॥

ఆంధ్రబుగ్గోదసంహిత-ద్వితీయమండలం

సూక్తం-23, ఋక్కు-2

ప్రథమసంపుటం- 744వ పేజీ- 238వ పద్యం

ప్రామాణికులైన ప్రాచీనకవులు కొందరు కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించారు. కేవలస్వరయతి అంటే రాముడు మొదలైన పదాక్షరాలలోపున్న కేవలస్వరానికిమాత్రమే యతి వెయ్యడం. ఇటువంటి యతిప్రయోగంగురించి 1950-1951 సంవత్సరాలలో ‘అప్పకవీయ వివరణ విమర్శనా లేఖనము’ అన్న శీర్షికతో ‘త్రిలింగ’ వారపత్రికలో నేను వ్రాసిన వ్యాసపరంపరలోని 24వ వ్యాసంలోనూ, ‘కరుణశ్రీ’ శ్రీజంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వాన 1951లోగుంటూరునుంచి వెలువడిన ‘సుఖాషిణి’ సాహిత్యమాసపత్రికలోనూ, నేను ఛందోదర్పణంగురించి (ఆనంతుని ఛందస్సు) వ్రాసిన పరిశోధనాత్మకాలైన విమర్శావ్యాసాలలోనూ, నారదీయపురాణా అమృత నవసీతం (మహామథనసారామృతం)లోనూ, సప్రామాణికంగా సోదాహరణంగా చర్చించివున్నాను.

† నారదీయపురాణం - ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టులైబరీ అండ్ రిసర్చిఇనిస్టిట్యూట్ ప్రచురణ.

ఉ॥ చాల దళంబుగాఁ బృథుల చంపకకీలనఁ బొల్పు బొందుడో
మాలి లనంగఁ బండి మహిమండలిఁ జీటుచు వ్రాలి గ్రంథ మూ
ర్చాలసయైన భృంగతతినాఁ దుదకప్పమరన్నలావళుల్
ప్రీతి గెలల్ సుగంధి కదళివనపంక్తుల నొప్పు నప్పరిన్ ॥

ఆముక్తమాల్యద. 1.ఆ. 69వ.

పై పద్యంలో మూడవపాదంలో 'మూర్చాలస' అన్నప్పుడు 'అలస' శబ్దంలోని అకారానికి 'నాన్' అన్నప్పుడు 'నా'కారంలోవున్న 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతిని వేయడం జరిగింది. నారదీయపురాణకర్త అల్లాడునరసింహకవికూడా లాక్షణికులు గుర్తించనటువంటి ఈ కేవలస్వరయతిని అనేక సందర్భాలలో ప్రయోగించాడు.

గీ॥ తరులతాకుంజ భగ మృగతతుల నడిగి, గగన భువారి పవన తేజోఽంతరముల ॥

(నార. 31పు. 169వ.)

ఈ పైతేటిగీతిలోని రెండవపాదంలో గగనశబ్దగతమైన తొలి 'గ'కారంలోని 'అ'కారానికి 'తేజోఽంతర' అన్నప్పుడు పూర్వరూప సందీలో గూఢమైవున్న 'అంతర'శబ్దంలోని 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతిగా విశిష్టంగా ఒక విశేష యతిప్రయోగం చేయబడినది.

నారదీయపురాణం 100వ పుట, 35వ పద్యమయిన సీసంలోని యీక్రింది రెండవపాదంలో

సీ॥ "అన్యగధలు మాని నారాయణుని నభోఽభ్యంతరాశమన గానం తొనర్చ"

నభోభ్యంత అన్నప్పుడు 'భ్య'లోని 'య'కారానికి 'గానం' అన్నప్పుడు 'న'వర్ణంలోని 'అ'కారానికి కేవలస్వరయతి ప్రయోగించబడింది. ఈ సందర్భంలో అభ్యంతరశబ్దాన్ని 'అభి + అంతర' అని విభజించినప్పటికూడా ఉపస్వరయతి దృష్ట్యా 'అంతర'లోని అకారస్వరానికి యతివేశాడని అనుకొన్నా 'న'వర్ణంలోని కేవల అకారస్వరానికి మాత్రమే యతిమైత్రిని పాటించాడని మనం ఆమోదించక తప్పదు.

చ॥ అలఘులు వీతరాగులు లా
జలుగొన వై
ద్యులువలె భూమిఁద్రుమృదురుఁ బూర్ణదయాగుణవారిరాసులై ॥

నార. 378 పుట. 240వ.

అన్న చంపకమాలలో మూడవపాదంలో యతిమైత్రిలో 'ద'కార 'బ'కారాలకు అసలు సంబంధం లేనేలేదు. 'ద్యు'లోని 'యు'వర్ణానికో 'ఉ'స్వరానికో 'బూ'లోని 'ఊ'కారంతో కేవలస్వరయతిని నరసింహకవి ప్రయోగించాడని మనం విస్పష్టంగా గుర్తించవలసివున్నది. ఇదేవిధంగా యీక్రింద పైతేటిగీతి మూడవపాదంలో,

గీ॥ కాన గోవిందమాహాత్మ్యకథలయందు, నిరుప మానంద మొంది వర్ణించి సన్ను
తించి న ర్తించినట్టి యా నియమపరుఁడు, పరమభక్తుండు ఘనుఁడు సద్భాగవతుఁడు ॥

నార. 458 పుట. 41వ.

'సన్నుతించి' శబ్దంలోవున్న 'ఇండు'లోని 'ఇ'కారానికి 'నియమ' శబ్దంలోని 'ని'వర్ణగతమైన 'ఇ'కారానికి కేవలస్వరయతిని పాటించాడు. ఒకవేళ యిక్కడ నరసింహకవి కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించలేదని అనుకున్నా అగ్రాహ్యవశులుగా కొందరు లాక్షణికులు తిరస్కరించిన 'త-న'లమైత్రిని నరసింహకవి ఆమోదించి ప్రయోగించాడని మనం అంగీకరించవలసివస్తుంది. ఈ ప్రాచీనకవుల ఆడుగు జాడలతోనే శ్రీనేమానివారుకూడా ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలో కొన్ని సందర్భాలలో కేవలస్వరయతిని ప్రయోగించడం జరిగింది.

చ॥ సకలనియామకుండవయి చక్కనిసూక్తి నెరుంగువాడవై
యకలుషమైన సంతతికి నత్యధికంబుగఁ బ్రీతిఁజేసి యు
త్సుకులగు దైవభక్తులను నున్నతివంతులఁజేసి యున్నచో
నకలుష పుత్రప్రౌతులును నార్యబృహస్పతి! నిన్నువేడరే? ॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-ద్వితీయమండలం
సూక్తం-29, ఋక్కు-19
ప్రథమసంపుటం-747వ పేజీ-254వ పద్యం

ఈపైపద్యంలోని మూడవపాదంలో 'ఉత్సుకులు' అన్నశబ్దంలోని 'త్సు'లోవున్న కేవల 'ఉ' కారస్వరానికి 'ఉన్నతి' శబ్దంలోని 'ఉ' కారస్వరానికి కేవలస్వరయతిని పాటించడం జరిగింది.

గీ॥ అశ్వియుగ్మమః యోజితాశ్వముల సత్య, యానమున్ దెచ్చుచుండె నత్యాదరమున
జనకునకు సముఖంబుగ జన్మ్యుడరుగు, నటుల నిష్ఠలు నీకయి యరుగుచుండు॥

ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత-తృతీయమండలం
సూక్తం-58, ఋక్కు-2
ద్వితీయసంపుటం-221వ పేజీ-582వ పద్యం

ఈపైపద్యంలోని తొలిపాదంలో వున్న 'అశ్వ' శబ్దంలోని 'అ' కారస్వరానికి 'యోజితాశ్వముల' అన్నప్పుడు "శ్వ" లోని కేవలస్వరానికి యతిమైత్రిని పాటించడం జరిగింది.

అనేక వ్యాకరణవిశేష ప్రయోగాలతోపాటు ఛండోవిశేష ప్రయోగాలను సైతం శ్రీనేమానివారు ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో చెయ్యడం ద్వారా అనువాదంతోపాటు భాషాఛండోవిశేష ప్రయోగాలలో సైతం ఒకానొక విశిష్టస్థానాన్ని సంపాదించుకున్నారు.

విభిన్న ఋగ్వేద సలహితలు :

పరిష్కరణ - సంకలనం

వేదాలు వేదర్థులకాలంనుంచీ కేవలం వంశపారంపర్యంగానూ గురుశిష్యపారంపర్యంగానూ కంఠస్థం చేయడం ద్వారా మాత్రమే పరిరక్షితా లయ్యాయనడం పొరపాటు. వేదావతరణకాలంనుంచీ దాని అవతరణతోపాటు లిపికూడా అవిచ్ఛిన్నతమైనట్లు, రూపొందించ బడినట్లు, గతంలోనే పేర్కొనడం జరిగింది. ప్రస్తుతం మనకు ఉపలభ్యమానమయిన ఋగ్వేద ఐతరేయశాఖ కేవల అధ్యయన అధ్యాపన కంఠోపాఠకులైన ఘనాపాఠివంటివారివల్లనేకాక లేఖనపూర్వకమైన లిప్రిగంఠాలతో సైతం అత్తిప్రాచీనకాలంనుంచీ పరిరక్షింపబడుతూ వచ్చింది. అత్యంత ప్రాచీనకాలంలోనే యీ ఐతరేయ ఋగ్వేదసంహిత ఒక్కటే విశిష్టమైన విభిన్నపద్ధతులలో గ్రంథస్థమై రూపు దాల్చింది. ఈ ఐతరేయశాఖ ఋగ్వేదం-బాష్కల సంహిత-సాంఖ్యాయన సంహిత-కాత్యాయన సంహిత-శౌనకసంహిత అని నాలుగు సంహితలుగా ఉన్నది. సాంఖ్యాయన మహర్షిని శాంఖ్యాయన మహర్షి గా సైతం కొందరు భావించారు. అత్తిప్రాచీనకాలంనుంచి మామూలుగా మన కుపలభ్యమానమై ముద్రితమై ప్రచారమైవున్న ఋగ్వేదసంహితగాని, భారతదేశంలోని వేదపండితులు గురువుల ద్వారా కంఠస్థం చేస్తున్న ఋగ్వేదంగాని, కేవలం కాత్యాయనముని ప్రచలితసంహితాగ్రంథం మాత్రమే. ఈ బాష్కల-సాంఖ్యాయన-కాత్యాయన-శౌనక సంహిత లన్నీ అష్టాక్షకాలతోనేపున్నా అష్టకాధ్యాయప్రారంభాలలోనూ అంత్యాలలోనూ సూక్త ఋక్సంఖ్యల పరిమితిలోనూ వీటిలో కొంత భిన్నత్వం వున్నది.

బాష్కల మహర్షి ఋగ్వేదాన్ని అష్టాష్టకాలుకల గ్రంథంగానే భావించి అష్టక విభజనను మాత్రం తిన్నగా రూపొందించాడు.† 1వ మండలం 1వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1 మండలం 93వ సూక్తం 12వ ఋక్కువరకూ ప్రథమాష్టకంగాను-1 మండలం 94వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1 మండలం 115వ సూక్తం 6వ ఋక్కువరకూ ద్వితీయాష్టకంగాను-1వ మండలం 116వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 1వ మండలం 139వ సూక్తం 11వ ఋక్కువరకూ తృతీయాష్టకంగాను-1వ మండలం 140వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 50వ సూక్తం 10వ ఋక్కువరకూ చతుర్థాష్టకంగాను-8వ మండలం 51వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 55వ సూక్తం 5వ ఋక్కువరకూ పంచమాష్టకంగాను-8వ మండలం 60వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 94వ సూక్తం 12వ ఋక్కువరకూ షష్ఠాష్టకంగాను-8వ మండలం 95వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 10వ మండలం 88వ సూక్తం 18వ ఋక్కువరకూ సప్తమాష్టకంగాను-10వ మండలం 88వ సూక్తం 19వ ఋక్కుమొదలు 10వ మండలం 191వ సూక్తం 4వ ఋక్కువరకూ అష్టమాష్టకంగాను-రూపొందించాడు. 8వ మండలంలోని 58వ సూక్తంలోవున్న 1,2 ఋక్కులను సప్తమాష్టకం చివర ప్రత్యేకంగా పేర్కొని దశమమండలంలో చివరినుంచి రెండవదిగావున్న 15 ఋక్కుల ఖిలసూక్తాన్ని అష్టమాష్టకంలో ఖిలసూక్తంగానూ పరిశిష్టంగానూ పరిగణించాడు బాష్కలుడు 8వ మండలంలోవున్న 56, 57, 58, 59 సూక్తాలను నాల్గింటిని యిటు పంచమాష్టకంలోగాని అటు షష్ఠాష్టకంలోగాని చేర్చకుండా విడిచిపెట్టాడు. అయితే కొందరు ప్రాచీనులు ప్రత్యేకంగా బాష్కలసూక్తాలు 8 వున్నట్లు భావించారు.

సాంఖ్యాయన ముని విరచిత సంహితా భాగంలో† ప్రస్తుతం బాగా ప్రచలితమై సుప్రసిద్ధమైవున్న కాత్యాయనముని సంహితకు తిన్నగా-ప్రథమమండలం 1వ సూక్తం 1వ ఋక్కుదగ్గరనుంచి 8వ మండలం 48వ సూక్తం 15వ ఋక్కువరకూ ఒక గ్రంథభాగం గానూ-8వ మండలం 49వ సూక్తం 1వ ఋక్కుమొదలు 8వ మండలం 59వ సూక్తం 7వ ఋక్కువరకూ వేరొక భాగంగానూ-8వ మండలం 60వ సూక్తం 1వ ఋక్కునుంచి 10వ మండలం 191వ సూక్తం 4వ ఋక్కువరకూ మరొక భాగంగానూ-రూపొందివున్నది. సాంఖ్యాయనమహర్షి 11 వాలఖిల్య సూక్తాలను ప్రత్యేకించి వాలఖిల్య సూక్తాలుగా అసలు గుర్తించనేలేదు. ఈ వాలఖిల్య సూక్తాలన్నింటిని అసలు ఋగ్వేదసంహితా భాగాలుగానే యితరసూక్తాలవంటివిగానే భావించాడు. వాస్తవానికి సాంఖ్యాయనుడు వాలఖిల్య సూక్తాలను ప్రత్యేక సూక్తాలుగా పరిగణించకపోవడం సర్వవిధాలా సమంజసం. సమర్థనీయంకూడా. వాలఖిల్యులు దర్శించిన సూక్తాలు వాలఖిల్యసూక్తాలైతే దీర్ఘతముడు దర్శించినవి దీర్ఘతము సూక్తాలు-వామదేవుడు దర్శించినవి వామదేవసూక్తాలు అవుతాయి. ఇదే పద్ధతిలో యేయేసూక్తాలను యేయేఋషి దర్శించాడో ఆఋషిపేరుమీద ఆ సూక్తం పిలువబడవచ్చును. ఆయనప్పుడు ఇతరఋషులు దర్శించిన సూక్తాలను వేరుగా పరిగణించకుండా వాలఖిల్య సూక్తాలను వేరుగా పరిగణించడంతో ఔచిత్యం తొత్తికొలేదు. కాగా సాంఖ్యాయన మహర్షి వాలఖిల్యసూక్తాలను ఋగ్వేదాంతర్గతసూక్తాలుగా ఇతరసూక్తాలవంటివాటిగానే పరిగణించడం సత్యసన్నిహితమైనపని. ఋగ్వేదం దశమమండలం తుదీని ఖిలసూక్తాలుగా భావించబడిన సూక్తాలలో చివరినుంచి రెండవదిగా 15 ఋక్కులుగల ఒకేఒకసూక్తంగా వున్న దాన్ని సాంఖ్యాయనుడు నాలుగు ఖిలసూక్తాలుగా భావించాడు. మామూలుగా 15 ఋక్కులతోవున్న యీసూక్తాన్ని నాలుగు సూక్తాలుగా విభజించి - “తచ్చమ్ యోరా వృణీమహే” ఇత్యాదిగావున్న పదిహేనవ ఋక్కును 5వ ఋక్కుగా భావించి యీ 5 ఋక్కులతో తొలి సూక్తాన్ని - “నైర్హస్త్యం సేరాదర్హమ్” ఇత్యాది ఋక్కుమొదలు మూడు ఋక్కులతో రెండవసూక్తాన్ని - “ప్రార్హరాణాం” ఇత్యాది ఋక్కుతో 4 ఋక్కులనుకలిపి మూడవసూక్తాన్ని - “యదృషిః కశ్యపః” ఇత్యాదిఋక్కుతో 3 ఋక్కులుకలిపి 4వ సూక్తాన్ని- రూపొందించి నాలుగు సూక్తాలుగా పేర్కొన్నాడు.

కాత్యాయనముని ఋగ్వేదసర్వానుక్రమణికపేరుతో సవివరమైన గ్రంథాన్నే ఋగ్వేదంగురించి విరచించాడు. ఈ గ్రంథంలో ఋషులగురించి ఛందస్సులగురించి పరిభాషావివరణపూర్వకమైన విషయాలు వ్రాయడమేకాక ప్రతిమండలంలోనూవున్న సూక్తఋషి అధిదేవతల వివరణతోపాటు ప్రతిసూక్తంలోనూ వున్న ఋక్కుల సంఖ్యలనుకూడా పేర్కొన్నాడు. ఈ రూపంగా ప్రతిమండలంలోనూ ప్రతిఅష్టకంలోనూవున్న మొత్తం ఋక్కులసంఖ్యలనుకూడా మండలాంత్యాలలోనూ అష్టకాంత్యాలలోనూ పేర్కొన్నాడు.

† ఈ సంహితలో అష్టక ప్రారంభ సూక్తాలుగానూ అష్టకాంత్య సూక్తాలుగానూ పేర్కొన్న సూక్తసంఖ్యలు మామూలుగా ఖిల సూక్తాలు కలవనటువంటి ఋగ్వేదంలోని సూక్తసంఖ్యలని గ్రహించాలి.

శౌనకాచార్యుడు ప్రత్యేకించి అన్ని మండలాలలోనూవున్న అనువాకక్రమాలను వివరిస్తూ ఒక్కొక్క అనువాకంలో యెన్నెన్ని సూక్తాలున్నాయో కూడా తెలుపుతూ ఋగ్వేదంలో 85 అనువాకాలూ మొత్తం 1025 సూక్తాలూ వున్నాయని తెలియజేశాడు. ఋగ్వేదంలో వర్గవిభజనను కూడా శౌనకమహర్షి ప్రవేశపెట్టాడుగాని అర్షవిజ్ఞానందృష్ట్యా యావర్గవిభజనతో ఆచరణపూర్వకంగా లభించే ప్రత్యేక ప్రయోజన మంటూ యేదీలేదు. శౌనకుడు అపీసూక్తద్రష్టలను అపీసూక్తాలనూ దేవతాదివిశేషాలతో ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నాడు. అంతేకాక 'పరిభాషాభూషం' పేరుతో భందస్సృఖ్యలతోపాటు విశేషాలను తెలియజేస్తూ అనేక ఉదాహరణలనుకూడా యిచ్చాడు.

శౌనక కాత్యాయను లిద్దరూకూడా మామూలుగా ఋగ్వేదంలో 1017 సూక్తాలున్నాయనే చెప్పారు. 1017 సూక్తాలకు శౌనకుడు 3 బాష్కలసూక్తాలను కలిపి వాలభిల్యసూక్తాలను అసలు పరిగణించకుండా మొత్తం 1025 సూక్తాలున్నాయన్నాడు. కాత్యాయన మహర్షి బాష్కల సూక్తాలను అసలు పరిగణనలోకే తీసుకోకుండా 11 వాలభిల్యసూక్తాలనుమాత్రం పరిగ్రహించి 1017 కు కలిపి 1028 సూక్తాలున్నాయన్నాడు. శౌనకమహర్షికి వాలభిల్యసూక్తాలపట్ల అనేకమందివరె గౌరవభావం లేకపోవచ్చును. అందువల్ల వాలభిల్య సూక్తాలను శౌనకుడు విడిచిపెట్టివుంచవచ్చును. కొందరు గౌరవించకుండా పరిత్యజించిన వాలభిల్యసూక్తాలను సైతం మహర్షిద్రష్టాలైన వేదసూక్తాలుగానే ఋగ్వేదంలోకలిపిన కాత్యాయనముని బాష్కలసూక్తాలను యిమిడిందిసి పరిగణనలోకి తీసుకొనకపోవడం ప్రామాణిక మైనవర్గంగా కనిపించదు. వాస్తవానికి సంహితాకర్తగా బాష్కలనుకున్న ఉన్నతస్థానం వాలభిల్యలకు లేదు. వాలభిల్యసంహిత అంటూ ప్రత్యేకంగా యేదీలేదుకదా! బాష్కలుడు మామూలుమహర్షి కాడు. పైలమహర్షి శిష్యుడు. ఒకసిద్ధాంతప్రకారం పైలమహర్షి వద్దనుంచి తొలుత ఋగ్వేదాన్ని నేర్చుకుని దాన్ని నాలుగువిధాలుగా విభజించి తన శిష్యులైన బోధ్యుడు-యాజ్ఞవల్క్యుడు-పరాశరుడు- అగ్నిమిశ్రుడు అనే నలుగురికి బోధించినట్లు పురాణాలవల్ల తెలుస్తున్నది. అటువంటి బాష్కల సూక్తాలను కాత్యాయనముని పరిగ్రహించక పోవడం సమంజసం కాదు. కాత్యాయన ముని ప్రచలితమైన ఋగ్వేదసూక్తసంఖ్య ప్రపంచంలో అనేకముద్రిత పతులవల్లూ బహుళ ప్రచారం పొందింది. అందువల్ల కాత్యాయనముని యిచ్చిన సూక్తపరిగణనాభాగాన్ని ఉదాహరించవలసిన ఆచారం లేదనుకుంటాను. అయితే శౌనకమహర్షి మొత్తం ఋగ్వేదంలోవున్న సూక్తాలసంఖ్యను బాష్కలసూక్తాలసంఖ్యతోసహా వక్కాణిస్తూ రచించగా అప్రసిద్ధంగా వున్న శ్లోకాలనుమాత్రం యీ క్రింద పేర్కొంటున్నాను.

—“ఏకాధికా స్వాస్తిన్నవతిః శతం (191) చ వచంతి వై మణ్ణలమాదితో యత్ |
చత్వారింశ త్త్రీణి (43) చాహుర్ద్వితీయం సూక్తే (82) చ షష్ఠిం చ తృతీయమాహుః ||
అష్టాపంచాశదపి (58) యచ్ఛతృత్యం సప్తాధికాశీతిరతః (87) పరం స్వాత్ |
ఏంచాధికా (75) సప్తతిరుత్తరం తు చత్వారి వాసిష్ఠమథో శతం (104) చ ||
ద్యౌచైవ సూక్తే నవతి (92) చ విద్యాదభాష్టమం నవమం వై శతం (114) స్వాత్ |
చతుర్థశ్చాహు రథాధికాన్యస్యాద్యై యదుక్తం దశమే (191) తథైవ ||
ఏకత్ సహస్రం దశ సప్త (1017) చైవాష్టవతో బాష్కలకేఽధికాని (1025)” —

మామూలుగా మూలఋగ్వేదసూక్తాలు 1017 మాత్రమేనని శౌనక కాత్యాయను లిద్దరూ ఆమోదించిన విషయమే. శౌనకుడు 8 బాష్కల సూక్తాలను అధికంగా గ్రహించి 11 వాలభిల్య సూక్తాలను విడిచిపెట్టగా-కాత్యాయనముని 11 వాలభిల్య సూక్తాలను అధికంగా గ్రహించి 8 బాష్కల సూక్తాలను విడిచిపెట్టాడుకాబట్టి, శౌనకునిసూక్తాలలో 11 వాలభిల్యసూక్తాలను-కాత్యాయనునిసూక్తాలలో 8 బాష్కల సూక్తాలను కలిపినట్లుయితే యీ ఉభయుల పరిగణనలోనూ ఋగ్వేదంలోని మొత్తం సూక్తాలసంఖ్య 1036 కాగలదు. ఊహితే సూక్తాలపరిగణనలో 8 బాష్కలసూక్తాలన్నట్లు భావించడమేకాని సందేహానికాస్కారంలేకుండా వివాదాస్పదంకాకుండా ప్రామాణికమైన సూక్తాలని చెప్పడానికి వీలైన బాష్కలసూక్తాలు ఉపలభ్యం కానేలేదు. అయినా అనేక గ్రంథాలను పరిశోధించి 13 ఖిలసూక్తాలను యీఋగ్వేదసంకలనంలో వివిధ సందర్భాలలో చేర్చడం జరిగింది. వివిధమండలాలలోవున్న అనేకసూక్తాలలో కొన్నికొన్ని ఖిలమంత్రాలనుకూడా చేర్చడం జరిగింది. ఖిలమంత్రమన్నా ఖిలసూక్తమన్నా ప్రాచీనకాలంలో అనేకఅర్థాలు చెప్పడం జరిగింది. కల్పసూత్రాలలో వినియోగం పేర్కొనబడని మంత్రసూక్తాలు ఖిలమంత్రసూక్తాలుగా వ్యవహృతాలయినట్లు కొందరు తలచగా ఋషిపరంపరలో పదక్రమ జట ఘనాది పాఠాలు విలుస్తాలై విస్మృతాలై కేవలం మూలంమాత్రమే పరిపబడగా అది “ఖిల భాగ” మనబడినట్లు మరికొందరు భావించారు. కాని “పర శాఖీయం స్వశాఖాయా మపేక్షా వశాత్ పర్యతే తత్ ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిలలక్షణమ్” అని ప్రాచీనులు ఖిలలక్షణం ప్రవచించారు. ఇతరశాఖాగత మంత్రజాలం సందర్భవశాత్తూ అవసరంకొద్దీ స్వశాఖలోకి పరిగృహీతమయితే అది ఖిలసూక్త మనబడుతుంది.

అంటే ఒకశాఖలోవున్న సూక్తాన్ని అదిలేని మరొకశాఖలోకి పరిగ్రహించినట్లయితే దాన్ని ఖిలసూక్తమంటారన్నమాట. అది మొత్తం సూక్తంకాకుండా సూక్తానికి తక్కువయిన మంత్రాలు పరిగ్రహితాలయితే అవి ఖిలమంత్రాల అనబడతాయి. ఈ ఖిలమంత్ర ఖిలసూక్తాలను కొందరు ప్రక్షిప్తాలని భావింపగా మరికొందరు అధికపాఠాలుగానూ, వేరొక కొందరు పరిశిష్టాలుగానూ భావించారు. ఏది యేమైనా యీసూక్తాలను పరిగ్రహించినవారూ వున్నారు. పరిహరించినవారూ వున్నారు. ఆగ్నేవిజ్ఞానంద్యప్రస్థా వేదవిజ్ఞానం ద్యప్రస్థా పరిశోధనచేస్తే యీమంత్రసూక్తాలు విజ్ఞాన భరితాలేననీ పరిగ్రహాలేననీ పరిహరణీయాలు కావనీ తేటతెల్లమవుతుంది. అందువల్ల యీ సమూహ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో వివిధ “ఖిల” మంత్రాలతోపాటు “ఖిల” సూక్తాలను సైతం సమ్మేళనం చేయడం జరిగింది. వీటిల్లో ప్రక్షిప్తాలనదగినవాటిని వేదభాగంలో కలపకుండా వుట్ నోటులోనే యివ్వడం జరిగింది. ఈ ఋగ్వేదంలో అధికంగా చేర్చిన వివిధ “ఖిల” మంత్ర “ఖిల” సూక్తాలను నేను ఆంధ్రీకరించి ఆయాపదార్థాలలో ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితలో కలపడంకూడా జరిగింది. ఈ ఋగ్వేదంలో వివిధ గ్రంథాలను పరిశోధించి నూతనంగా చేర్చిన ఖిలమంత్రాల ఖిలసూక్తాలసంఖ్యలనూ మద్విరచితమై ఆనువాదంగా అవతరించిన తెలుగు పద్యగద్యాలసంఖ్యలనూ యికొందిపట్టికలో యివ్వడం జరుగుతున్నది ఇందులో యేయేమండలంలో యేయేసూక్తాలలో విడిగా ఖిలమంత్రాలు కలిశాయో యెన్నెన్ని ఖిలమంత్రాలు కలిశాయో వాటి ఆనువాదసంఖ్యతోనూ వివరించడం జరుగుతున్నది.

మండలం - సూక్తం - ఖిలమంత్రాలసంఖ్య - పద్యగద్యాలు మండలం - సూక్తం - ఖిలమంత్రాలసంఖ్య - పద్యగద్యాలు

1	192*	3	3	9	67	21	42
1	193*	10	15	9	114	6	12
2	33*	8	8	10	9	1	2
2	44	6	7	10	75	1	2
5	44	1	1	10	85	6	12
5	49	3	3	10	103	2	4
5	51	2	2	10	106	1	2
5	84	1	4	10	127	23	46
5	88*	5	5	10	129*	12	24
5	89*	5	7	10	130*	48	96
5	90*	15	25	10	145*	13	26
		†31	32†	10	155*	11	22
6	44	3	3	10	165	1	2
6	48	2	3	10	171*	26	52
7	35	6	6	10	189	3	6
7	55	12	13	10	192	1	1
7	96	1	1	10	197*	15	30
7	103	1	1	10	198*	7	14
9	3	2	4				

* ఈ గుర్తుగల సూక్తాలు అసలు ఋగ్వేదంలో యితవరకూ చేర్చబడకుండావున్నా పూర్తిసూక్త ప్రతిపత్తికల సూక్తాలు-ఆయా సూక్తగతాలైన ఋక్కులెన్ని వున్నాయో వాటిసంఖ్య యెదురుగా యివ్వడంజరిగింది. మిగిలినవి ఖిలమంత్రాలు. ఈ సూక్తాలలో అధికంగాచేర్చిన ఖిలఋక్కులెన్నో ఆ సంఖ్యలను ఆయాసూక్తాలకు యెదురుగా పేర్కొనడంజరిగింది.

† అత్యంత ప్రసిద్ధమైన శ్రీ సూక్తం 15 ఋక్కులతో ఋగ్వేదం పంచమమండలంలో ఖిలసూక్తంగా వున్నది. ఈ ఖిలసూక్తాన్ని 90వ సూక్తంగా యిచ్చి 15 ఋక్కులను 25 పద్యాలలో నేను ఆంధ్రీకరించడం జరిగింది. ఈ శ్రీ సూక్తంలోవున్న 15 ఋక్కులకు తోడు ఋగ్భాసాలైన 31 శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలుగా చేరివున్నాయి. ఈ 31 శ్లోకాలను మూల శ్రీసూక్తంకింద వుట్ నోట్ లో పేర్కొని 32 పద్యాలతో నడిచిన నా ఆంధ్రీకరణకూడా ఆంధ్రీకృత శ్రీసూక్తం వుట్ నోట్ క్రిందనే యివ్వడం జరిగింది. అందువల్లనే 15 ఋక్కులను వాటి అనువాద పద్యాలైన 25 ఆంధ్రీకరణ పద్యాలను ఇక్కడ ప్రత్యేకంగా చూపించి ప్రక్షిప్త శ్లోకాలను వాటి నా అనువాద పద్యాలనుకూడా ప్రత్యేకంగా చూపించడం జరిగింది.

11 వాఁఖిల్యసూక్తాలతోసహావున్న 1028 సూక్తాలతో ప్రత్యేకసూక్తాలుగా పరిగణించబడిన 13 ఖిలసూక్తాలనుకూడా కలిపి నట్టి తే యుగ్మేదం సూక్తాలుమొత్తం 1041 కాగలవు. ఇకర సూక్తాలలో కలిపిన ఆధికసంఖ్యలోవున్న ఖిలమంత్రాలను ప్రత్యేక సూక్తాలు గానే పరిగణనలోకితీసుకుంటే మరొక 7 సూక్తాలు ఖిలసూక్తాలుగా రూపొంది మొత్తం 1048 సూక్తాలు కాగలవు. ప్రత్యేక సూక్తాలుగా పరిగణించడానికి వీలైన ఒక్కొక్క సూక్తంలోవున్న ఆధిక యుక్కులివి. 2వ మండలంలో 44 సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 7వ మండలంలో 35వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 7వ మండలంలో 55 సూక్తంలో 12 యుక్కులు, 9వ మండలంలో 67వ సూక్తంలో 21 యుక్కులు, 9వ మండలంలో 114వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 10వ మండలంలో 85వ సూక్తంలో 6 యుక్కులు, 10వ మండలంలో 127వ సూక్తంలో 23 యుక్కులు కలిశాయి. వివిధమండలాలలో ఆయా సూక్తాలలో కలిసిన యీ ఖిలమంత్రాలను ప్రత్యేక సూక్తాలుగా భావించినా వచ్చే యిబ్బంది యేమీ లేదు.

వివిధసూక్తాలలో చేర్చిన “ఖిల”మంత్రాలుగాని ప్రత్యేక ఖిల సూక్తాలలో యిచ్చిన ఖిలమంత్రాలుగాని -5వ మండలం 90వ సూక్తంలో ఘృత్ నోటులో యాయబడిన ఋగాభాసశ్లోకాలు 31 కాక - ఖిలమంత్రాలు మొత్తం 284. ఈ “ఖిల”మంత్రాలకు నేను విరచించిన అనువాదపద్యాలు 508. 5వ మండలంలోని 90వ సూక్తంలో ప్రక్షిప్తాలుగా యిచ్చిన 31 శ్లోకాలనుకూడా విడిగా 82 పద్యాలుగా ఆంధ్రీకరించి ఘృత్ నోటులోనే యివ్వడం జరిగింది. ప్రక్షిప్త అప్రక్షిప్త ఖిలమంత్రాలు 315 కాగా వాటికి ఆంధ్రీకరణగా నేను విరచించిన పద్యాలు మొత్తం 538. ఇవి కేవలం ఖిలమంత్ర అనువాదాలు మాత్రమే. ఇవి గతంలో నే నిచ్చిన మద్విరచిత పద్యసంఖ్య అయిన 1250లో యీ 538 కూడా కలిసివున్నది.

యుగ్మేదంలో వాఁఖిల్య సూక్తమంత్రాలతోసహా కలిపివున్న 10,552 యుక్కులతో వివిధసందర్భాలలో ప్రామాణికాలైన ఖిలమంత్రాలుగా గ్రహించిన 284 యుక్కులను కలిపితే యుగ్మేదంలో మొత్తం 10,836 యుక్కులున్నట్లుకాగలదు. 5వ మండలంలోని 90వ సూక్తంలో ఘృత్ నోటులో యివ్వబడిన 31 మంత్రాభాస శ్లోకాలను యందులో కలపకుండా పరిత్యజించడం జరిగింది-అందువల్ల యివి 10,836 యుక్కులతో కలిసివున్నవి.

మూల యుగ్మేదసంహితను రూపొందించడంలో పిఖ్నాలైన అనేకముద్రితప్రతులను వ్రాతప్రతులను తులనాత్మకంగా పరిశీలించి పరిశోధించి పరిష్కరించడం జరిగింది. అనేక వ్రాతప్రతులలోనేకాక కొన్నికొన్ని ముద్రితగ్రంథాలలోనైన ‘ధ-ధ’లకు అభిన్నత్వం పొందించడం జరిగింది అదేవిధంగా ‘ట-ట’ల విషయంలోను ‘శ-స’ల విషయంలోనూ వ్యత్యస్తత యేర్పడివున్నది. ‘శ-స’ల విషయంలో ‘వృష్ట’శబ్దం ‘శ’కారయుక్తంగానూ ‘స’కారయుక్తంగానూకూడా రెండురూపాలలోనూ ప్రాచీనకాలంలోనే ప్రామాణికత్వాన్ని సంతరించు కున్నది. ‘సృష్టి’శబ్దం ‘శృష్టి’శబ్దంగానైనా ప్రాచీనయుక్కులలో ప్రయుక్తమైవుంది. ఋ-రులలో తార్కారుకూడా లేకపోలేదు. ‘ఆ’కార ప్రశ్లేష చిహ్నంగా 2 అన్నదానికిమారుగా 5 అన్నదానిని ఆకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 2-2 అన్నవాటికి మారుగా 55 అన్నవాటిని ముద్రణలో వినియోగించడం జరిగింది. ఆకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 5 అన్నదానిని, ఆకారప్రశ్లేషకు చిహ్నంగా 55 అన్నవాటిని ప్రాచీనవ్రాత ప్రతుల్లో ఉపయోగించేవారు. స్థూభావంచేత యితర వేదభాషావిషయాలను యిక్కడ చర్చించడంలేదు.

మేము యీ మూల యుగ్మేదాన్ని పరిశోధించి రూపొందించడంలో వివిధవ్రాతప్రతులలో గోచరించిన అనేకపాఠాంతరాలను ఘృత్ నోట్లరూపంలో యివ్వడం జరిగింది. కేవలం శాబ్దికాలైన పాఠాంతరాలను మాత్రమేకాక ఉదాహరిస్తూరాలకు సంబంధించిన పాఠాంతరాలనుకూడా యివ్వడం జరిగింది. అనేకపాఠాంతరాలలో అక్షరశబ్దభేదాలేకాక అతిసున్నితమైన అకారప్రశ్లేషలతోకూడిన పాఠాంతరాలు పెక్కు లభించాయి. మామూలుగా యుక్కులలో లేనటువంటి అకారప్రశ్లేషతోకూడిన పాఠాంతరమంటే అది అనుస్వారంగా ప్రవచించబడుతున్న ఆధ్యానికి విభిన్నమైన విభిన్నమైన ఆధ్యాన్నిస్తుందనిగ్రహించాలి. అనేకయుక్కులలో యీ అకారప్రశ్లేషలతోవచ్చే అర్థవిశేషవిభిన్నతలైబద్ధప్రాయా యుక్కురూపస్వభావాలగురించి అర్థవిజ్ఞానంద్యప్రాయా వేదవిజ్ఞానంద్యప్రాయా బహుముఖమైన పరిశోధనలు చేయవలసివున్నది. వేదవిజ్ఞానం అనంతమైనది. అగస్త్యుడు సముద్రాలన్నింటినీ పుక్కిలింపినట్లు మన వేదర్షులు అనంతవేదవిజ్ఞానంనుంచి ఒకపరిమితపరిధులలో యీవేదశాఖల రూపంగా మనకు జ్ఞానభిక్ష పెట్టారు. అనంతవిశ్వంలో సముద్రా లెటువంటివో అనంతవేదవిజ్ఞానంలో మనకు లభించిన వేదవిజ్ఞానం అంతమాత్రమైనదే. బహుముఖ మైన వేదవిజ్ఞానంలో మౌలికమైన పరిశోధనలు జరపడానికి తెలుగువారికి

అవకాశం కల్పించాలనేదృష్టితోనే తెలుగులపిలో మూలముగ్నేదాన్ని కూడా స్వరసహితంగా వివిధపాఠాంతరాలతో అందించడం జరుగుతున్నది. నిజానికి అనేకమంది విమర్శకులు పేర్కొన్నట్లు చరిత్రపేరుతో సంస్కృతిపేరుతో మనకు లభించినవేదవిజ్ఞానం “ఆర్షవిజ్ఞాన”మేకాని “ఆర్షవిజ్ఞానం”మాత్రం కాదు. అసలు “ఆర్షజాతి” అంటూ మానవులలో ప్రత్యేకజాతి యేదీలేదు. ఉన్నది భారతజాతి ఒక్కటే. అసలు “ఆర్షజాతి” అనేదే లేనప్పుడు ఆర్యుల్లో ప్రాచీనభారతీయులు ద్రువభండప్రాంతానికి తరలివెళ్లినప్పుడు రచించబడిన ఋక్కులు ఋగ్వేదంలో వున్నాయన్నప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శ పరిశోధకుల వ్రాతలు ప్రామాణిక లేవిధంగా అవుతాయి; అసలు వేదాలే అపౌరుషేయాలన్నప్పుడు ఆ అపౌరుషేయాలైనవేదాలలో ఆ మానవులైన ఆర్యులగురించి వారి నివాసస్థలాలగురించి వారి ప్రయాణవిషయాలగురించి వర్ణించబడిందనడం అవాస్తవికమేగదా! ఆర్యుల లేదా భారతీయుల ధ్రువప్రాంత నివాస విషయాలను సృష్టపరుస్తున్నాయని యీవిమర్శ పరిశోధకులు ఉదాహరించిన వివిధఋక్కులకు వేదభగోళప్రకారం మౌలికంగా ప్రామాణికాలై విజ్ఞానపరమై శాస్త్రీయమైన ఆధారాలెవ్వవనివున్నది. ఈ ఆధారాలతోకూడిన ఆర్షభగోళ విషయాలను నా మహత్తర పరిశోధనారచన “ఋగ్వేద దివ్యాలోకనం” అనే గ్రంథంలో సప్రమాణంగా వివరంగా చర్చించి నిరూపించివున్నాను. ఋగ్వేదంలో భారతీయుల ధ్రువప్రాంత నివాసంగురించి వర్ణితమైనదన్న విషయాన్ని నిర్వహించగా ఆ ప్రామాణికమని నా యీ పరిశోధనారచనలో తిరుగులేనివిధంగా త్రోసిపుచ్చడం జరిగింది. ఆర్షవిజ్ఞానంపేరుతో ఉటంకించబడిన ప్రతిభావంతమైన వివిధ మంత్రప్రయోగాలన్నీ కేవల భారతీయ అనంతవేదవిజ్ఞాన ఆకాశంనుంచి ఆర్షవిజ్ఞాన ప్రతిబింబకాలుగా ప్రసాగితమై ప్రచలితమైన ఉక్కులంటివి మాత్రమే. గతంలో నేను పేర్కొన్నట్లు అనంతవిజ్ఞానభనియై అపౌరుషేయమైన వేదంలో మామూలు మానవుల, ఆర్యులనబడినమానవుల, జీవితసరళి-వారి మంచితోలు-కష్టసుఖాలు-తెలివితేటలు - వైద్యాదివిషయాలు-సోమరసాదులతోపాటు కల్లతోసహా గుఱ్ఱపుగిట్టలనుంచి తీయబడిన మాదక ద్రవ్యంకూడా ఆభివర్ణితమైనదనిచెప్పడం వేదాలు కేవలం అపౌరుషేయాలనడానికి వుపయోగపడుతుందేతప్ప వేదవిజ్ఞానానికి వెలుగు బాటలను తీర్చిదిద్దలేదు. గతంలో వేదవిజ్ఞానం అంటేయేమిటో తెలియక అంధానుగతితో కేవల లౌకికదృక్పథంతో వేదానికి అనేకమంది భాష్యాల విరచించారు. ఈ భాష్యాలలో మిగిలిన భాష్యాలగురించి పెద్దగా చెప్పవలసిం దేమిలేదుకాని అత్యంతప్రామాణికమైన భాష్యంగా భారతదేశమంతటా ప్రచారంపొంది ఒక సమున్నతస్థానం సంపాదించిన సాయనభాష్యం ప్రత్యక్షరప్రమాణకాదని దోషజుష్టాలైన అనేక విషయాలు అందులో అడుగడుగునా వున్నాయని గత 20 సంవత్సరాలలోనూ, “ఆంధ్రప్రభ” దినపత్రికలోనూ, “గోలకొండపత్రిక” దినపత్రికలోనూ అనేకానేక వ్యాసాలువ్రాసి, ఆకాశవాణి హైదరాబాదుకేంద్రంనుంచి అనేకప్రసంగాలు చేసి నేను నిరూపించాను వేదపులవిజ్ఞానం అనంతమైనదనీ అగాధమైనదనీ నిరూపించడానికి వేదవిజ్ఞానంలో ఆచరణపూర్వకమై అనుభవపూర్వకమై ప్రయోగాత్మకమైన పరిశోధనలు అనేకంచేసి ప్రకటించాను. నూటికి తొంభైతొమ్మిదిపాళ్ళు సాయనభాష్యంమీదనే ఆధారపడి అవతరించిన శ్రీశ్రీమానిసారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను పఠించడంద్వారా సాయనభాష్యంలో యేమున్నదో తెలుగువారికి తెలుసుకొనడానికి పూర్తిగా అవకాశం లభిస్తుందన్నదృష్టితోనే యీ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను మూలఋగ్వేదంతో సరికలనంచేసి పరిష్కరించి పూరణకావించడం జరిగింది. వాక్స్వతంత్ర్యం భావప్రకటనాస్వాతంత్ర్యం అన్నది ప్రతిప్రాణికి జన్మహక్కు. అందువల్ల మనకు యిష్టంకాని అభిప్రాయాల ప్రకటనకు మనవ్యతిరేకతను చెప్పవలసిన పనిలేదు. అన్నిభావాలను శర్కసహంగా సత్యాన్వేషణాదృష్టితో లోకంముందు పెట్టిమరి యేది మంచి యేదిచెడో యేదిపరిగ్రహించవలసిందో యేదిపరిత్యజించవలసిందో తిరుగులేనివిధంగా అజయ్యమైనపద్ధతిలో తెలియ జెప్పవలసిన అవసరం యెంతైనా వున్నది. ఇటువంటికృషి జరిగినపుడే మహారాజుపణి విలసిత-రవి శశికళా విరాజమాన మహావిష్ణు విశ్వరూప-నిత్య-సత్యశ్రీ-జయశ్రీ-సంశోభితమైన మహత్తర వేదవిజ్ఞానం పవిత్రవేదవిజ్ఞానం బహుముఖంగా ఆవిష్కృత మవుతుంది. ఇంతటి విశాల దృక్పథంతోనే యీసమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను రూపొందించడం జరిగింది.

కేవలం దైవలింగా

రక్షణపూర్వకంగా లభించిన

సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు

ఈసమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు నాకు కేవలం దైవలింగా లభించాయనేచెప్పాలి. ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత పరిష్కరణ-పూరణవాద్యతలు లభించడం-అదికూడా రక్షణపూర్వకంగా లభించడం మరి దైవలింగా కేవలం

ఒక కృష్ణలీలగా-విష్ణుమాయగా దృగ్గోచరమవుతున్నది. రక్షణపూర్వకంగా నాకు లభించిన యావద్విశ్వరణ-పూరణ బాధ్యతలకు సంబంధించిన ఆ కథ యిది.

1945 నుంచి 1950 వరకూ పశ్చిమగోదావరిజిల్లా కొవ్వూరులోవున్న ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠంలో నేను బాషాప్రవీణ చదివాను. విద్యార్థిదశలోనే వ్యాకరణచందాలలో ముటికుడననీ విమర్శకుడననీ పరిశోధకుడననీ కీర్తి గడించాను. ఒకవంక గోదావరినది యివతల కొవ్వూరులో బాషాప్రవీణ ప్రిలిమినరీ చదువుతూచే గోదావరినది అవతల రాజమండ్రిలోవున్న ఆర్యవైశ్యసేవాసదనంలోని మహిళా సంస్కృత కళాశాలలో ప్రిలిమినరీ-ఫైనల్ విద్యార్థులకు వ్యాకరణం చందస్సులు పాఠంచెప్పేవాడిని. విద్యార్థిదశలోనే నా కలవడిన పరిశోధనావిమర్శా దృక్పథాలు కారణంగా ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథాలను, కాగితపు వ్రాతప్రతులను, సేకరించే కార్యక్రమంకూడా చేపట్టాను. ప్రతిసంవత్సరం ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠంలో గణపతి నవరాత్రుత్సవాలు జరపడం ఆనందరథంగా అనేకమంది ప్రముఖులను ఆహ్వానించి పుషన్యాసాలు యేర్పాటుచేయడం జరుగుతూవుండేది. ఒకసంవత్సరం యీపుత్సవాలకు కవిసార్వభౌమ, శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని ఆహ్వానించగా వారితో నాకు పరిచయంయేర్పడింది. శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నాకూ వయస్సులో చాలా తేడా వున్నప్పటికీ వారు నన్నొక అనుగుమిత్రుడుగా భావించి గౌరవించేవారు. 1951 ఫిబ్రవరి 11 తేదీన మా స్వగ్రామమైనకృష్ణాజిల్లా కవుతరంలో జరిగిన మా వివాహ మహోత్సవ సందర్భంగా శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు నన్ను కవిగా, పండితుడుగా, విమర్శకుడుగా అభివర్ణించి ప్రశంసిస్తూ ఆశీర్వాదన పద్యాలు విరచించి వారే వాటిని రాజమండ్రిలో ముద్రింపించి వారి మనిషిద్వారా వివాహసమయానికి మా గ్రామం పంపించారు. దీనినిబట్టి శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నాపట్ల యెంతటి గౌరవాభిమానాలుండేవో గ్రహించవచ్చును. నా విద్యార్థిదశలోనే ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠ గ్రంథాలయంలోని వివిధ కావ్య పూరణ శాస్త్రగ్రంథాలన్నీ విమర్శనా దృష్టితో పరిశీలించాను. చందశాస్త్రాలలో అభివర్ణితమైన గణాధిదేవతలు, గణరాసులు, గణగ్రహనక్షత్రాలు, అమృతాక్షరవిషాక్షరాలు, అక్షరాలపంచభూతాత్మకత్యాలు, అక్షరాధిదేవతలు, అక్షరరాసులు, అక్షరనక్షత్రాలు, వాటి శుభాశుభఫలితాలు మొదలై నవిషయాలను చూచినతర్వాత అవినాభావసంబంధంకల కామ, తంత్ర, మంత్ర, ఖగోళ, జ్యోతిషాయుర్వేదాది శాస్త్రాలను, వడ్డిర్పనాలను, ఉపనిషత్తులు మొదలైనవాటిని స్వయంగా అధ్యయనంచేసి సత్యాన్నేషణా దృష్టితో, విషయగ్రహణాదృష్టితో బహుముఖమైన పరిశోధన చేశాను. ఈ బహుముఖమైన పరిశోధనే ఆతరువాత వేదవాఙ్మయవిజ్ఞానాల పరిశోధనకు దారితీసింది. ఆరోజుల్లో రాజమండ్రిలోని గౌతమీగ్రంథాలయానికి పాలకవర్గ అధ్యక్షులుగా శ్రీ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారే పుండేవారు. శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారితో నాకున్న సాన్నిహిత్యం కారణంగా గౌతమీ గ్రంథాలయంలోవున్న అనేక గ్రంథాలను విమర్శా దృష్టితో చదివి పరిశోధించే అవకాశం నాకు లభించింది. గ్రంథాలయంలోని యేపుస్తకం కావాలన్నా తులనాత్మకపరిశీలనకు యేయేపుస్తకాలు యెన్నెన్నిపుస్తకాలు కావలన్నానే నున్నచోటుకి తీసుకునివెళ్ళి చదివి తిరిగియిచ్చే పద్ధతిమీద నా పరిశోధన కొనసాగించడానికి శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు సర్వస్వతంత్రమైన అవకాశం నాకు యిచ్చారు.

గౌతమీ గ్రంథాలయంలో అనేకవేల ముద్రిత గ్రంథాలతోపాటు పెక్కుతాళపత్ర గ్రంథాలు, కొన్ని కాగితపు వ్రాతప్రతులు కూడా వుండేవి. 1949 సంవత్సరం చివరిభాగంలో గౌతమీ గ్రంథాలయంలోని తాళపత్ర గ్రంథాలను, కాగితపు వ్రాతప్రతులను పరిశీలించుదామనే దృష్టితో అప్పుడు లైబ్రెరియన్ గావున్న శ్రీ వెంకటస్వామిగారిచేత వ్రాతప్రతులున్న చెక్కబీరువా తెరిపించారు. బీరువా తెరిచిందే తడవుగా అనేక వ్రాతప్రతులు క్రమరహితంగా చిందరవందరగా పడివుండి ఉప్పురికినట్లుగా చెమ్మిగిల్లి బూజూ చెదలూ పట్టి పుండడం గమనించి పరిస్థితి తెలియజెప్పి వెంటనే శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని గ్రంథాలయానికి తీసుకొని వచ్చాను. శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు ఆ వ్రాతప్రతుల పరిస్థితిని చూచి విచారపడి వాటి నన్నింటినీ దులిపించి మరొక బీరువాలో అప్పటికి తోచిన పద్ధతిలో సర్పించారు. ఆ సందర్భంలోనే శ్రీ నేమాని వెంకటసరసింహశాస్త్రిగారు విరచించిన శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలను నేను మొట్టమొదటిసారిగా చూడడం జరిగింది. 1949లో పదమూడు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలు ఋషిదేవతలపట్టికలున్న మరొక సంపుటమూ మొత్తం 14 సంపుటాలు లభించాయి. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులలో 7వ సంపుటమూ “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల పతిభ” అన్న శీర్షికతో శ్రీ నేమానివారు విరచించిన విమర్శనా వ్యాసంపున్న 15a సంఖ్యగల సంపుటమూ 1949లో మాకు కనపించలేదు. “ఈ 14 సంపుటాలనై నా రక్షించగలిగాం” అనే తృప్తి అప్పుడు మాకు కలిగింది. ఎంతైనా వేదంవేదమేకదా! ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులను సరైన క్రమంలో పెట్టి పరిశీలించడంవల్ల మధ్యలో 7వ సంపుటంలేదని మే మప్పుడే గుర్తించగలిగాముకాని “ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల

ప్రతిభ" అన్న వ్యాసంతో మరొకసంపుటం వున్నదన్నసంగతి ఆరోజుల్లో మాకు తెలియనే తెలియదు. ఈవిధంగా అనేక వ్రాతప్రతులతో నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత మూల వ్రాతప్రతి సంపుటాలను పద్నాలుగింటినికూడా కాపాడడం జరిగింది. ఆ తరువాత తెలుగు సాహిత్యంలో చరిత్రను సృష్టించగల గ్రంథంగా అవతరించిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులు అప్పటికే కొంత దెబ్బతిని వున్నట్లు కనబడటంవల్ల వాటికి మరొకప్రతి తయారుచేస్తే బాగుంటుందని శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి నేను తెలియజెప్పగా "గ్రంథాలయానికి దబ్బు లేదు. ఆ పుస్తకాలను రక్షించినకీర్తి మీదే-ఆట్లాగే వాటికి కాపీవ్రాసేసని మీరే చెప్పట్టి ఆ పుణ్యంకూడా మీరే కట్టుకోకూడదా?" అని శ్రీ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు నాతో అన్నారు. దానిమీద "సరే" ననిచెప్పి 1950-1951-1952 సంవత్సరాలలో ఆంధ్రఋగ్వేదసంహితకు కాపీవ్రాసేసని పూర్తిచేశాను. ఈ ప్రతివ్రాయడంలో నా ఆర్థానికి శ్రీమతి శశికళకూడా నాతో పూర్తిగా సహకరించారు. ఋగ్వేదఆంధ్రానువాదం రీవ మండలంలోని రీవ సూక్తం మొదలు 7వ మండలంలోని 61వ సూక్తాంత్యంవరకూ-అంటే పంచమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయం మొదలు చతుర్థాధ్యాయం తుదివరకూవున్న 7వ సంపుటం మినహా మిగిలిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలన్నీంటిని ఋషి దేవతల పట్టికలతోసహా మేము కాపీవ్రాయడం జరిగింది. 7వ సంపుటంలోని పంచమాష్టక గతచతుర్థాధ్యాయాలను "ఋగ్వేదసంహిత-ఆర్యుల ప్రతిభ" అన్న విమర్శనావ్యాసాన్ని అప్పుడు మేము కాపీవ్రాయడం జరుగలేదు. అప్పుడా పుస్తకాలే అసలు మాకు కనుపించ లేదుకదా! అప్పుడు గౌతమీ గ్రంథాలయంలో యెన్నెన్నో వ్రాతప్రతులను రక్షించినా మిగిలినవన్నీ ఒకయెత్తు యీ ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత మరొకయెత్తుగా నేను భావించాను. ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను చదివినతర్వాత సాయనభాష్యాన్నిసయితం పరిశీలించి ఆసక్తైన వేద విజ్ఞాన పరిశోధనకు పూనుకొన్నాను. తత్ఫలితంగా అనేకగ్రంథాలను పరిశీలించినతర్వాత వేదవాఙ్మయంమీద మొట్టమొదట 1954 జూన్ నెలలో "వేదామృతము" అన్న శీర్షికతో ఒక వ్యాసం వ్రాసి "ఆంధ్రపత్రిక" (దినపత్రిక) ఆధిపతులూ సంపాదకులూ అయిన మిత్రులు శ్రీ శివలెంక శంభు ప్రసాద్ గారికి పంపగా వెంటనే దాన్ని 24-8-1954వ తేదీ 'ఆంధ్రపత్రిక' (దినపత్రిక)లో ప్రకటించటం జరిగింది. 1955 జూన్ నాటికి వివిధ విషయాలమీద శతాధికమైన విమర్శనావ్యాసాలు నేను వివిధ పత్రికలలో ప్రకటించినా వేద వాఙ్మయంమీద మొట్టమొదట నేను వ్రాసినవ్యాసం యీ "వేదామృతము" అన్నదే. వేదకాల నిర్ణయాల విషయమై వివిధ విమర్శకుల అభిప్రాయాలు ప్రామాణికాలు కావని వ్రాస్తూ "యెవరు వేదకాల నిర్ణయం చేసినా ఆయా కాలాలలో వేదాలు వుండి వుండవచ్చును అని నిర్ణయించారేగాని "ఆయా కాలాలకు పూర్వం వేదాలు లేవు" అని నిర్ణయించలేకపోయారు" అని మొట్టమొదట యీ వ్యాసంలోనే పేర్కొన్నాను. నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత దశమమండలంలోని 137వ సూక్తం మొదలు అష్టమాధ్యాయాంతంవరకూ ఆను వడింపబడకుండా అసమగ్రంగా వుండడం గమనించి 197 సూక్తంమొదలు దశమ మండలం చివరివరకూ 1957లో నేను పద్య గద్యమయంగా ఆంధ్రీకరించి పూరించాను. నేను పూరించిన భాగం తుదీని అంటే దశమ మండలానికి అష్టమాష్టకానికి చివర ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నేను పూరించినట్లు గూఢంగా తెలియజేస్తూ మదీయ వాఙ్మయ మహాభ్యుత్థాన బిరుద సంపూర్ణ నామాక్షర గర్భితంగా యీ క్రింది సీసపద్యం విరచించాను.

సీ॥ ఏ వాక్కునైన న్వవాఙ్మయామృతమందు నయగార మొలకంగ నమక చమక

స్వాహాగతు లెనయ నధఃవస్థితి నిల్పు చక్షయమ్ముగ వెల్ల నవని వేద

మొద్ద నెనయకయె యోమూదుచును నుండు బాడినొప్పెడి మహాప్రాజశక్తి

నే గోప్రశక్తుల నేపాటి యెరిగెనో యల సాయనుండు తా బ్రాకృతమతిఁ

గీ॥ దృష్టమెయి వ్రాసె భాష్యాలు తియ్యెనొచు, బ్రతుకు సంస్కృత శవ జీవ భాషలోన

నందు ఋగ్వేదమును దాను నాంధ్రభాష, నిలిపె నేమాని వంశజుం డరసియరసి

సరస వేంకట నరసింహశాస్త్రి చాలఁ, గావ్యతీర్థ బిరుదమొప్పఁ గాలగతినిఁ

బోవఁ బూర్తిగా నక్షర భూతయతిని, నిల ద్విత్వీయుండుగను నద్వితీయమతిని॥

ఈ పైసీసపద్యంలో తొలిపాదంనుంచి నాలుగింటిపాదాలలోనూ తొలిగీతపాదంలోనూ ప్రాసయతిస్థానాలలో మొదటనుంచి క్రమంగా వాఙ్మయ మహాభ్యుత్థాన, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య అన్నబిరుదసహిత సంపూర్ణ నామంలోని ఒక్కొక్క అక్షరాన్ని పొదిగి మదీయ బిరుదంతో కూడా గృహనామసహితంగా నా నామాన్ని పరిగర్భితం చెయ్యడం జరిగింది. (సీసపద్యం మూడవ పాదంలో మాత్రం ఉత్తరార్థంలో గృహనామం ముగింపు చిహ్నంగా చివరి ప్రాసయతి స్థానాన్ని నామాక్షరవిరహితంగా విరామం యిచ్చి విడిచిపెట్టడం జరిగింది.)

1957లో ఆంధ్రముగ్ధేంద్ర సంహిత తుదిభాగాన్ని పూరించడానికి ముందు మూలముగ్ధేంద్రంతో మొత్తంగ్రంథాన్ని సరిపోల్చి చూడవలసిన అవసరత నాకు యేర్పడలేదు. అందువల్ల నేమానివారు వివిధమండలాలలో ఆంధ్రీకరించకుండా అనేకముక్కులను సూక్తాలను విడిచిన విషయం నాదృష్టిలో పడలేదు. కాగా దశమమండలంలోని తుదిభాగమైన నేమానివారి రచన శివలయమైపోయి కాలగర్భంలో కలిసిపోయి వుంటుందనే అభిప్రాయంతోనే పోయినభాగమనే దృష్టితోనే దాన్ని నేను పూరించడం జరిగింది. 1979లో తిరుమల తిరుపతిదేవస్థానంవారు సమూల శ్రమదాంధ్రముగ్ధేంద్రసంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలు నాకప్పగించి ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహిత వ్రాతప్రతులు నాకప్పగించినతర్వాత మూలముగ్ధేంద్రంతో తులనాత్మకంగా యీ ఆంధ్రముగ్ధేంద్రాన్ని పరిశీలించడం జరిగింది. ఈ పరిశీలనలో శ్రీనేమాని వారు అనేక ముక్కులను, సూక్తాలనుకూడా వివిధ మండలాలలో ఆంధ్రీకరించకుండా విడిచిపెట్టారని బయటపడింది. చివరికి నేను 1957లో పూరించిన దశమమండలంలోని తుదిభాగాన్ని అసలు శ్రీనేమానివారు రచించినట్లేదని-శ్రీనేమానివారు రచించగా శివలయమైవుంటుందని 1957లో నేనభిప్రాయపడినవిషయం వాస్తవం కాదనికూడా తేటతెల్లమైనది.

1957 తరువాత వేదవాక్యంలో సత్యాన్వేషణదృష్టితో నేను కేవలం మౌలికమైన విషయపరిశోధనలు చెయ్యడమేకాక వేదవిజ్ఞానంలో ఆర్షవిజ్ఞానంలో అచరణపూర్వకమైన బహుముఖపరిశోధనలకూడా చెయ్యడం మొదలుపెట్టాను.

1958లో నా వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణాన్ని రాజమండ్రిలోని “ఆదేవల్లి ఆండ్ కో” వారికిచ్చి దానిని ప్రకటించేదృష్టితోవారి సరస్వతీపవర్ ప్రెస్సులో ముద్రించేమిత్తమై నాల్గవేలు నేను రాజమండ్రిలో వుండవలసివచ్చింది. అప్పుడు గౌతమీగ్రంథాలయంలో 1950 ప్రాంతాలలో లైబ్రేరియన్ గా పనిచేసిన శ్రీవెంకటస్వామి వార్ధక్యంతో రిటైర్ కాగా - మరొకవ్యక్తి లైబ్రేరియన్ గా నియమితులై పనిచేస్తున్నారు. అచూకా యీ రెండవ లైబ్రేరియన్ పేరు తెన్నేటి రామశంకరం అయివుండవచ్చునని నాకు గుర్తు. శ్రీశంకరంగారు ఆరొజుల్లో పుస్తకాలభద్రతవిషయంలో చాలాజాగ్రత్త తీసుకున్నారు. అప్పుడు గౌతమీగ్రంథాలయానికి నేను వెళ్ళి గ్రంథాలయవిషయంలో శ్రీశంకరంగారు తీసుకుంటున్న శ్రద్ధకు నాసంతోషాన్ని వ్యక్తంచేసి ముదిత గ్రంథాలన్నిటినీ విషయవిభాగంచేసి సబ్జెక్ట్ వైజ్ గా ఒక్కక్కమంలో పెట్టడం మంచిదని సలహాయచ్చాను. అప్పటి నాసలహామేరకు శ్రీశంకరంగారు గ్రంథాలయంలోని గ్రంథాలనన్నింటినీ పునః పరిశీలించి కలగపులగంగావున్న పుస్తకాలను సబ్జెక్ట్ వైజ్ గా విడదీసి ఒక్కక్కమంలో పెట్టడం మొదలుపెట్టారు. ఈ గ్రంథాలపునఃపరిశీలనలో 1959లో మాకుకనిపించని ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహిత 7వ. సంపుటమూ దానితోపాటు “ముగ్ధేంద్రసంహిత - ఆర్యుల ప్రతిభ” అన్న వ్యాసం వున్న 15a. సంపుటమూ ముద్రణగ్రంథాలలోకలిసిపోయి లభించాయి. కనిపించని 7వ సంపుటం-“ఆర్యుల ప్రతిభ” వ్యాసంతోసహా లభించి నందుకు నేనెంతో సంతోషించాను. ఈరెండు వ్రాతప్రతులూ ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలో భాగాలని లైబ్రేరియన్ కు తెలియజెప్పి ఈ రెండింటినీ మిగిలిన 14 వ్రాతప్రతులతోను చేర్చి అన్నింటినీ ఒకేకోట పెట్టించాను. అయితే అప్పటికే వేదాలలో నాపరిశోధనాదృక్పథం మారి నందువల్ల ఆంధ్రముగ్ధేంద్రసంహితలోని 7వ సంపుటాన్ని “ఆర్యుల ప్రతిభ” వ్యాసాన్ని నేను కాపీ వ్రాయలేదు. కాని ఆంధ్రముగ్ధేంద్ర సంహిత 14 వ్రాతప్రతులను 1949లో కాపాడిన నేను 1958లో వాటికి సంబంధించిన మిగిలినరెండు సంపుటాలను ప్రత్యేకించి సంహితా భాగమైన పంచమాశ్వాకంపున్న 7వ సంపుటాన్ని అసలు పుస్తకాలతో చేర్చగలిగినందుకు మరింత సంతోషించాను..

1958 చివర నారచనలైన తీరనిముఠం(నాటిక)-వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణం-బాలన్యాయదర్శనం-గ్రంథాల ఆవిష్కరణజరిగిన తరువాత కొన్నిరోజులకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ హిందూధర్మాదాయ దేవదాయశాఖలో “ఆరాధన” ప్రతికకు నేను ఎడిటర్ గా నియమితుడ నయ్యాను. నేను ఆరాధనకు ఎడిటర్ గావున్న దాదాపు మూడుసంవత్సరాల కాలంలోను నేను వివిధ వేదమంత్రాలకు అనేకవిధాలైన మాత్రాచ్ఛందస్సుల్లోను సరళవచనాలుగాను ఆంధ్రానువాదాలు రచించాను. ఆ అనువాద గీతికలు, వచనాలు సమూలంగా ప్రతినెలా ఆరాధనలో ప్రకటిస్తూ వచ్చాను. ఈ వేదమంత్రానువాద గీతికలను వచనాలను “వేద నాదాలు” అన్న గ్రంథంగా రూపొందించి 1961లో ఒక గ్రంథంగా ప్రకటించా లనుకున్నాను. కాని ఆర్థికమైన యిబ్బందులవల్ల ప్రకటించలేకపోయాను. ఈ “వేద నాదాలు” గ్రంథంనుంచి నాపరిచయ వాక్యాంతో 1961లో ప్రకటితమైన డా. గిడుగు వేంకట సీతాపతిగారి “తెలుగులో ఛండోరీతులు” అన్న పరిశోధనా రచనలో వివిధగతులతో విశిష్టంగా నడచిన నా యిగనువాద గీతికలను కొన్నిటిని డాక్టర్ సీతాపతిగారే యెన్నుకొని ఉదాహరించారు.

క్రమ క్రమంగా వివిధ వేదభాషల్లో పరిశ్రమచేసి బహుముఖమైన వేద విజ్ఞానాన్ని గుర్తించి సాయనాచార్యుని వేదభాష్యం ప్రామాణికంకాదని అనేక వ్యాసాలద్వారాను ఆకాశవాణి ప్రసంగాలద్వారాను నేను నిరూపిస్తూ వచ్చాను. 1961లో ఆంధ్రప్రదేశ్

ప్రభుత్వ సమాచార పౌర సంబంధాలశాఖలో “ఆంధ్రప్రదేశ్” ఎడిటర్ గా నేను నియమితుడనయ్యాను. ఆ తరువాత దాదాపు మూడు సంవత్సరాలకు ఆ వుద్యోగంనుంచి విరమించగా ఆకాశవాణి హైదరాబాదుకేంద్రంలో స్పోకెన్ వర్డ్ ప్రొడ్యూసర్ గా 1965 మార్చిలో నేను నియమితుడనవడం జరిగింది. ఆ తరువాత 1968 సెప్టెంబర్ లో ఆపదవినుంచి కారణాంతరాలవల్ల విరమించాను.

నేను విద్యార్థిదశనుంచి సేకరిస్తూ నావద్ద భద్రపరచిన వివిధ తాళపత్ర గ్రంథాలు కాగితపు వ్రాతప్రతులు అనేకం వుండేవి. ఆకాశవాణి వుద్యోగంనుంచి విరమించిన తర్వాత నేను కుటుంబసమేతంగా మా స్వగ్రామం వెళ్లడం నేను కష్టపడితిరిగి ధనవ్యయంచేసి సేకరించిన ప్రాచీన వ్రాతప్రతులను యెవరికైనా యివ్వడం నాకు యిష్టంలేకపోయినా నాకు తలబరువుగా - భద్రపరచడం - కష్టసాధ్యంగా వున్నందువల్ల వ్రాతప్రతుల నన్నింటినీ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీవారికి విరాళంగా యివ్వడం అప్పటి దాని కార్యదర్శి శ్రీదేవులపల్లి రామానుజరావుగారికి తెలియజేశాను. శ్రీరామానుజరావుగారు నా వద్దవున్న తాళపత్ర గ్రంథాలు స్వీకరించడానికి ఆమోదించి “కాగితపు వ్రాతప్రతులను భద్రపరచటం ిష్టం. వాటివల్ల అంత వుపయోగంకూడా వుండదేమో! అవి మాకు వద్దు”. అని మర్యాదగా తమ అనామోదాన్ని తెలియజేశారు. అప్పుడు నావద్దవున్న నూటదెబ్బైయొక్క తాళపత్ర గ్రంథాలను సాహిత్య ఎకాడమీవారికి విరాళంగా యిచ్చి శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితతోసహా నావద్దవున్న వివిధ కాగితపు వ్రాతప్రతులను ఆరోజుల్లో నాకు కష్టస్థులుగా చేదోడువాదోడుగా వుంటున్న శ్రీగోగినేని శేషగిరిరావుగారికి యిచ్చివేసి మానసికమైన బాధతోనే అప్పటి నా బరువు వదిలించుకున్నాను. తమ కుటుంబ పరిస్థితులూ ఆర్థిక పరిస్థితులూ కలిసివస్తే నాచేతనే పరిష్కరించించి శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను మరిరెండు ఆయుర్వేద గ్రంథాలను యెప్పటికైనా ప్రకటించాలనే ఆభిప్రాయంతో శ్రీ శేషగిరిరావుగారు ఉండేవారు. వారి ఆర్థికపరిస్థితి మెరుగవనూ లేదు. గ్రంథాలముద్రణ జరగనూలేదు.

1976 లో ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ కు నేను డై రెక్టర్ ను అయిన తరువాత శ్రీ శేషగిరిరావుగారికి నామమాత్రపు ప్రతిఫలం యిచ్చి వారివద్దవున్న కాగితపు వ్రాతప్రతులను శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతోసహా స్వీకరించి మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో భద్రపరచడం జరిగింది. అదేవిధంగా 1980 లో నేను సాహిత్య ఎకాడమీకి విరాళంగా ఇచ్చిన 171 తాళపత్ర గ్రంథాలనుకూడా ఆంధ్రప్రదేశ్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ కు తెప్పించి భద్రపరచడం జరిగింది. మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలోవున్న యీ ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులు మొత్తం నలభైయేడు ఎక్స్లెన్సైట్ పుస్తకాలలో 3745 నుంచి 3791 వరకూ వున్న ఆక్సేషన్ నెంబర్లతో వున్నాయి.

నిజానికి ఋగ్వేదానికి సాయనాచార్యులు రచించిన భాష్యం ప్రామాణికమైనది కాదని నేను అనేక వ్యాసాలద్వారా నిరూపించినా నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు సాయన భాష్యమేదనే ఆధారపడి అనువాదంచేసిన శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను ప్రచురించి వేదంపట్ల సాయనాచార్యుల కున్నటివంటి అభిప్రాయా లెటువంటివో తెలుగువారు తెలుసుకొనే అవకాశం కల్పించడం చాలా అవసరమని నేను భావించాను. ఈ దృష్ట్యా మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో భద్రపరచబడిన మేము వ్రాసిన ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులకుతోడు రాజమండ్రిలోని గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడివున్న శ్రీనేమానివారి ఆంధ్రఋగ్వేదసంహిత మూలవ్రాతప్రతులనుకూడా మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీకి తీసుకొనివచ్చి మొత్తం గ్రంథాన్ని పరిష్కరించి మూలఋగ్వేదంతోసహా సంకలనంచేసి ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ పక్షాన ప్రకటించడం సముచితంగా వుంటుందని భావించాను. యీదృష్టితో గౌతమీ గ్రంథాలయం పాలక మండలి అధ్యక్ష కార్యదర్శులతో మాట్లాడి ఆంధ్రఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతుల మూలసంపుటాలను తీసుకొని వద్దామనే ఆభిప్రాయంతో 1977 మార్చినెలలో నేను రాజమండ్రి వెళ్ళడం జరిగింది. అక్కడ గౌతమీ గ్రంథాలయం పాలకవర్గ అభ్యక్షుల్ని కలిసి విషయం చెప్పగా అందుకు వారు “ఆ పుస్తకాలను ముద్రించి ప్రకటించాలనే దృష్టితో తిరుగుల-తిరుపతి దేవస్థానంవారు ఆంధ్రఋగ్వేద సంహితను ముద్రించి ప్రకటించిన తర్వాత వాతప్రతి సంపుటాలను తిరిగి గౌతమీ గ్రంథాలయానికి అప్పగించే కండిషన్ మీద ఎగ్రిమెంట్ బాండ్ వ్రాసి 25-10-1976 తేదీన తీసుకొనివెళ్ళడం జరిగింది”దని నాకు తెలియజేశారు. వ్రాతప్రతిసంపుటాలలో కొన్ని పుస్తకాలలో కొన్నికొన్ని పేజీలు బాగా పాతవి అవడంవల్ల శిథిలమై విరిగిపోయివున్నాయనికూడా నాకు తెలియజేశారు. దానికి “నేను కాపీ వ్రాసిన వ్రాతప్రతి మరొకటి కూడా హైదరాబాద్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీలో వున్న”దని నేనుచెప్పగా “మీరు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ పక్షాన ప్రచురిస్తే యింకా మంచిది. మీరు తిరుపతివెళ్ళి మాట్లాడితే బాగుంటుంది” అని వారు అన్నారు. ఆ తరువాత 1977 ఏప్రిల్ నెలలో శ్రీనేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రచురణ విషయమై అప్పటికే వ్రాతప్రతులు స్వీకరించి ఆరునెలలు అయినందువల్ల తిరుపతిలోపని యేవిధంగా

జరుగుతున్నదో చూడాలని అనుకున్నాను. ఆ తరువాత తిరుపతి వెళ్ళి శ్రీ నేమానివారి శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతుల సంపుటాలకు ప్రతివ్రాయకుండానే మూల వ్రాతప్రతుల ననుసరించే ముద్రణకార్యక్రమం కొనసాగించే పరిస్థితులలో వుండగా ఆ ప్రయత్నాన్ని ఆపి తిరిగి మూల వ్రాతప్రతులను నేను మరొకసారి దైవికంగానే సంరక్షించడం జరిగింది. అనంతరం దేవస్థానం బోర్డు అధ్యక్షులు శ్రీ సి. అన్నారావు, ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు IAS గార్లు యిద్దరూ నాతో అన్ని విషయాలూ చర్చించి అప్పటి కప్పుడు ముద్రణ కార్యక్రమం జరుపకుండా నిలిపివేశారు. తరువాత ఋగ్వేద ప్రచురణ విషయమై “తెలుగు లిపిలో సంస్కృత ఋగ్వేదము అసలు ముద్రితం కాలేదనీ నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితతో పాటు మూల ఋగ్వేదాన్ని కూడా సంకలనంచేసి స్వరయుక్తంగా ప్రకటించడం చాలా ఉత్తమం” అని నేను వారికి సలహా ఇవ్వగా - అందుకు వారు సంతోషంతో ఆమోదించారు. ఆ తరువాత శ్రీ అన్నారావు, శ్రీ రాజగోపాలరాజుగార్లు సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ప్రచురించే విషయమై అనేక దృక్కోణాల నుంచి ఆలోచించి సాధక బాధకాలను అన్నిటిని ఆవలోక్షించేసి ఆ గ్రంథ సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను నాకే అప్పగించాలని నిర్ణయం చేసినట్లు తెలియజేశారు. “వేదం వచ్చినవానికి తెలుగు కవిత్వం రాదు. తెలుగు కవిత్వం వచ్చినవారికి వేదం తెలియదు. సకల శాస్త్రాలూ ఆవకోడించి వేదాలలో పరిశోధనచేసి అన్ని విషయాలూ తెలిసినవారు మీరే! అందువల్ల మీకే యీ బాధ్యతను అప్పగించ దలచాం” అని కూడా నాకు తెలియజేశారు. అప్పుడు ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను స్వీకరించడానికి నేను నా ఆమోదాన్ని సంతోషంతో తెలియజేశాను. 1977 ఏప్రిల్ నెలలో దేవస్థానం ప్రెస్సులో ముద్రణ ప్రారంభం కాకుండానే కార్యక్రమం ఆగిపోయిన తరువాత దాని ప్రచురణకు సంబంధించిన బాధ్యతలన్నీ నాకప్పచెప్పే నిర్ణయాలు చేసి అందుకు తగు విధమైన చర్యలు తీసుకొనడంలో దాదాపు సవత్సరంన్నరకాలం గడిచిపోయింది. ఇంతలో - మిత్రులు శ్రీ జలగం వెంగళరావుగారి గౌరవాభిమానాలు కారణంగా 1975 జనవరి 1వ తేదీ నుంచి నేను ఆవివత్యం వహిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ డైరెక్టర్ పదవి కాలాక్షును కొన్ని కారణాలవల్ల ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం 1979 మార్చి 1వ తేదీ నుంచి పొడిగించకపోవడంతో నేనా డైరెక్టర్ పదవినుంచి తప్పుకున్నా ఈ సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతల మహాయజ్ఞం మాత్రం నన్ను విడిచిపెట్టలేదు. నా కవితా పాండితీగరిమలూ ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులూ నాకు డైరెక్టర్ పదవితో రాలేదు కదా! ఇంతలో తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానం బోర్డు అధ్యక్షులుగా వున్న డాక్టర్ శ్రీ అన్నారావుగారి స్థానంలో అప్పటి ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ రెవిన్యూ కార్యదర్శి డాక్టర్ ఎన్. రమేశన్ I.A.S., M.A., Ph.D. గారు అధ్యక్షులవడం, అప్పుడు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గా వున్న శ్రీ పి.ఎన్. రాజగోపాలరాజు I.A.S గారు బదిలీకాగా, శ్రీ పి.వి.ఆర్.కె. ప్రసాద్ I.A.S. గారు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ గా నియమితులు కావడం జరిగింది డాక్టర్ రమేశన్, శ్రీ ప్రసాద్ గార్లు ఇతర బోర్డు సభ్యులు గతంలో బోర్డు చేసిన నిర్ణయం ప్రకారం సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలను నాకే అప్పగిస్తున్నట్లుగా తిరిగి నిర్ణయించేసి నాకు తెలియజేయడమేకాక ఆ నిర్ణయాన్ని అమలుపరుస్తూ శ్రీ నేమానివారు విరచించగా రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయంలో భద్రపరచబడిన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత పదహారు వ్రాతప్రతుల సంపుటాలను 1979 మే 10వ తేదీన తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థానం పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఆఫీసర్ శ్రీ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి M.A గారి ద్వారా నాకప్పగించడం జరిగింది. 1949 నుంచి 1977 వరకూ జరిగిన గత 28 సంవత్సరాలలోనూ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంపుటాలను రెండు సందర్భాలలో నేను రక్షించడం జరిగిందంటే, చివరికి వీటి పరిష్కరణ బాధ్యతలతోపాటు మూల ఋగ్వేద సంకలనంతో సహా రూపొందించే బాధ్యత కూడా నాకే లభించిందంటే అది కేవలం దైవ లీలకాక మరేమనాలి? ఈ దైవీయమైన మహత్తర కార్యక్రమాన్ని కేవలం దైవ కార్యంగానే భావించి నేను నిర్వర్తించాను. ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ-కార్యక్రమాలు పూర్తి చేయటానికి ముందు సంస్కృత ఋగ్వేదాన్ని నేమానివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను కాపీ చేయవలసివున్నది గదా! ఈ కార్యక్రమం పూర్తి చేయాడానికి నా అర్ధాంగి శ్రీమతి వడ్లమూడి శశికళ, నా జ్యేష్ఠ కుమార్తె కుమారి వడ్లమూడి జయశ్రీ B.Sc. కుమారి కొల్లి టాన్యారాణి B.Com, శ్రీ సుర్ల సూర్యనారాయణమూర్తి (భాషాప్రవీణ), కుమారి పి. కళావతి (భాషాప్రవీణ), శ్రీమతి హనుమార రంగనాయకమ్మ B.Sc, కాపీ వ్రాసే కార్యక్రమాన్ని నిర్వర్తించారు. శ్రీమతి శశికళ తప్ప మిగిలినవారందరూ సముచిత వేతనాలతో యీ కార్యక్రమాన్ని నిర్వర్తించగా శ్రీమతి శశికళ మాత్రం యేవిధమైన ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండా వేతనం తీసుకోకుండా కేవలం భక్తి ప్రపత్తులతోనే యీ కార్యక్రమాన్ని నిర్వర్తించారు. అందరికంటే అత్యధికంగా కుమారి జయశ్రీ రాత్రింబవళ్ళు అవిశ్రాంతంగా కృషిచేయడం జరిగింది. వీరందరికీ నా

హృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు. ఈమారి జయశ్రీ కేవలం కాపీ వ్రాయడంలోనే కాక యీ గ్రంథాన్ని సంకలనం చెయ్యడంలోను అనేక మూల ఋగ్వేద ప్రతులతో సరిపోల్చిచూడడంలోను పరిష్కరణ పూరణ కార్యక్రమాలలోనూ శ్రీమతి శశికళ తోడుకాగా గత రెండు సంవత్సరాలుగా అహరహం అహోరాత్రాలు నాతో పరిశ్రమించడం జరిగింది. అందుకు వీరుభయులకూ నా హృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు.

శ్రీనేమాసివారి ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను రూపొందించడంలో - 30 సంవత్సరాల క్రిందట మేము వ్రాయగా ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ తో భద్రపరచిన ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతో సరిపోల్చి చూచి నేమాసివారి వ్రాతప్రతులలో కాగితాలు బాగా పాతనైనందున శిథిలమైపోయిన సందర్భాలలో ఓ-యం-ఎల్ ప్రతులతోపున్న సరియైన పూర్తి పాఠాలనుగ్రహించి ఆ విషయం ఆయాపువ్ నోట్లలో తెలియపరచడం జరిగింది. శ్రీనేమాసివారు తమ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ఆంధ్రదేశంలో నివసిస్తున్న ఆంధ్రులకు అంకితంయిస్తూ రెండు సీసపద్యాలు చిత్తుగా వ్రాసి వాటిని మరొకచోట సాపుగా వ్రాసి మొదట చిత్తుగా వ్రాసినవాటిని కొట్టివేశారు. ఈ చిత్తుగా వ్రాసిన పద్యాలు వ్రాతప్రతి 15b సంపుటంలో మొదటిపుటలో ఉన్నాయి. సాపుగా వ్రాసిన పద్యాలుకూడా యీ 15b సంపుటంలోనే మరొక పేజీలో ఉండాలి కాని ఆ కాగితం శిథిలమైపోయింది. అయితే ఈ అంకితం పద్యాలను కూడా మేము వ్రాసినప్రతిలో యిదివరకే వ్రాసిఉన్నందువల్ల వాటిని గ్రహించి ముద్రించడం జరిగింది. ఓ-యం-యల్ లోని ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతులతో ఈ ఆంధ్ర ఋగ్వేదమూలవ్రాతప్రతులను సరిపోల్చి చూడడానికై - మొట్టమొదట నాకై నేనే డైరెక్టర్ గా యేర్పరచిన నియమావళిప్రకారం ఓ. యం. యల్. డైరెక్టర్ అనుమతి తీసుకుని కుమారి జయశ్రీ సహకరించగా వాటిని తులనాత్మకంగా పరిశీలించాను. ఈ పరిశీలనకై అనుమతించిన ఓ.యం.యల్ అధికారులకు నా కృతజ్ఞతలు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు వేదవాఙ్మయ పరిరక్షణకు-బహుముఖమైన ప్రచారానికి - కంకణంకట్టుకుని అనేక రూపాలలో కృషిచేస్తున్నారు. పెక్కు యితర కృషులతోపాటు వేదవాఙ్మయ ముద్రణ ప్రచారాలకు సైతం ప్రాధాన్యంయిచ్చి చాలా వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి దీక్షగా పరిశ్రమిస్తున్నారు. ఈ మహాత్తరకార్యక్రమంలో భాగంగానే ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రచురణ జరుగుతున్నది. కాగా ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రథమ-ద్వితీయమండలాలతో యీ ప్రథమ సంపుటాన్ని-తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ మండలాలతో ద్వితీయ సంపుటాన్ని-సప్తమ, అష్టమ మండలాలతో తృతీయ సంపుటాన్ని - నవమ, దశమ మండలాలతో చతుర్థ సంపుటాన్ని ఒకదానితరువాత ఒకటిగా నాలుగు సంపుటలలో తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థానంవారు ముద్రించి అవిష్కృతం చేస్తున్నారు.

ఈ సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ కార్యక్రమాలు నిర్వహించడంతోనే నా వేదవాఙ్మయ విజ్ఞాన పరిశోధనలకు నేను స్వస్తివాచకం చెప్పడంలేదు. మామూలుగా గత ముప్పై సంవత్సరాలుగా భగవత్కృపతో దినదినాభివృద్ధిగా అభ్యుదయముఖంలో-బహుముఖాలుగా కొనసాగుతున్న నా వేదవిజ్ఞాన పరిశోధనలు, మన మహర్షుల-వేదర్షుల అడుగుజాడలలో ఆచరణ పూర్వకంగా కొనసాగుతున్న నాపరిశోధనలు, నిరవధికంగా-నిరాటంకంగా-నిరంతరమూ కొనసాగుతూనే వుంటాయని నేను సవినయంగా మనవి చేస్తున్నాను. మొట్టమొదటినుంచి కేవలం దైవప్రేరణతోనే దైవానుగ్రహంతోనే నే నీ ఆర్ష విజ్ఞాన పరిశోధనలు చేస్తున్నానని కూడా సవినయంగా మనవి చేస్తున్నాను.

నిజానికి ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణ బాధ్యతలు రక్షణపూర్వకంగా దైవలీలగానే నాకు లభించినా యీ బాధ్యతను నాకప్పగించాలని ఆచరణలో తొలుత బీజంవేసిన డాక్టర్ శ్రీ సి. అన్నారావు, శ్రీ పి. ఎస్. రాజ గోపాలరాజు I.A.S. గార్లకు దానిని అమలుపరచి ఆచరణలోచేసిచూపించిన డాక్టర్ ఎన్.రమేశన్ I.A.S, శ్రీపి.వి.ఆర్.కె.ప్రసాద్ I.A.S గార్లకూ అప్పటి బోధ్యసభ్యులకు, ప్రస్తుతం బోధ్య అధ్యక్షులైన శ్రీ బి. నాగిరెడ్డిగారికి తదితర బోధ్యసభ్యులకూ నాహృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతలు తెలియజేస్తున్నాను. సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రథమ సంపుటాన్ని అనేక శ్రమలకోర్చి ముద్రించిన స్వతంత్ర ప్రెస్ అధిపతులైన శ్రీమతి కందనాతి ఉషారెడ్డి, శ్రీ కందనాతి చెన్నారెడ్డి దంపతులకు నాహృదయపూర్వకమైన శుభాకాంక్షలు తెలియజేస్తున్నాను.

ప్రొడరాబాద్

న్యూ నల్లకుంట

తొలి ఏకాదశి

12-7-1981

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

శుభశంస!

౧

సామాన్యకుటుంబమున న
సామాన్యతఁబుట్టి పెరిగి శశ్వచ్ఛక్తిన్
సామాజిక నవ చైత
న్యామృతుఁడగు నాగిరెడ్డి నభినందింతున్॥

౨

పండిన వయసున నిండగు
గుండెలు మెండుగను నేడు కొండల గుడులై
పండఁగ నధ్యక్షుండై
రెండింతల కీర్తి నాగిరెడ్డి వెలిఁగెడున్॥

౩

ఒకవంక వేదాల యకలంక నాదాలు
విమలశక్తుల నిండి విస్తరిల్ల
నొకవంక శాస్త్రాలు వికసించు మార్గాల
వేలువేలుగఁ బూలు వెల్లివిరియ
నొకవంక సాహిత్య సకల శాఖలు వేరు
వేరు రూపులు దాల్చి వెలుఁగుచుండ
నొకవంక సంగీత చకిత నృత్యరవళుల్
చెవులు గింగురుమంచుఁ జెలుఁగుచుండ
వరల బహుముఖాలఁ దిరుమల తిరుపతి
దేవళముల నెల్లఁ దీర్చిదిద్ది
శాశ్వతంపుఁ గీర్తి సకలదిశల వెల్లి
శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి శ్రీల నేలు॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి
అధ్యక్షులు

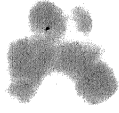
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తల మండలి

శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్ ఐ. ఏ. ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

ఆభినందన !

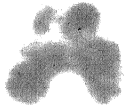
1

కడు వేదవిస్తృతిఁ గపిలర్షియా ? కాఁడు
 వేదప్రచార సంవాది యతఁడు !
 పారాడు నార్ష విద్యారణ్యుడా? కాఁడు
 వేద సద్బోధ సమ్మోదుఁ డతఁడు!
 రాజరాజనరేంద్ర రాజ్మోళియా ? కాఁడు
 వేదవిజ్ఞాన సంప్రీతుఁ డతఁడు!
 మనుమసిద్ధిని బోలు మనుజేంద్రుడా ? కాఁడు
 పండిత కవి పక్షపాతి యతఁడు!
 అతఁడు శ్రీవేంకటేశ భక్తాగ్రగామి
 గోపికార్ధాంగిప్రియుఁడు సద్గుణ గణుండు!
 అలర పీ.వి.ఆర్.కె. ప్రసాదుఁ డమరుడయ్యెఁ
 దెలుఁగు దేవవేదమ్మును వెలుఁగజేసి॥

2

పీ. పీ. ఆర్. కె. ప్రసాదుఁ డ
 నావిలుడై కామ్యకర్మ లలిరించుచు నా
 శ్రీవేంకటేశు నరచ్చలఁ
 గావించుచు ముక్తిగనుత! గాథ సుభక్తిన్॥

బ్రహ్మర్షి
 వాఙ్మగు మహాధ్మజ్ఞ
 డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
 “కళా-ప్రపూర్ణ”

అసూర్యా నామ తే లోకా ఆనేస తమసావృతాః ।

తాగ్ంస్తే ప్రేత్త్యాపి గచ్ఛన్తి యే కే చాత్మహన్ జనాః ॥

యజుర్వేద సంహితా-40 ఆధ్యా-3మం.

గీ॥ గాఢమైన తమము గ్రమ్మిన యట్లు లో
కము లసూర్యము లనఁగలవు కొన్ని
అత్మభూతమందు నావరించినవారు
వానిఁ జెందువారు మేను విడిచి॥

కావ్యతీర్థ
నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

యదద్య కచ్చ వృత్రహన్నుదగా ఆభి సూర్య ।

సర్వం తదిన్ద్ర తే వశే॥

ఋగ్వేద సంహితా-8మం-9శిసూ-4ఋక్కు-

చరాచరాత్మరూపకా :

సమస్తజగద్దీపకా :

అజ్ఞాన తిమిరనాశకా :

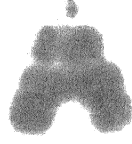
అఖిలలోకజాల కాల

సర్వస్వము నీవశమై

సంచరించుఁ బరమాత్మా !॥

బ్రహ్మర్షి
వాజ్మయ మహాభ్యుత
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

అశీస్సు

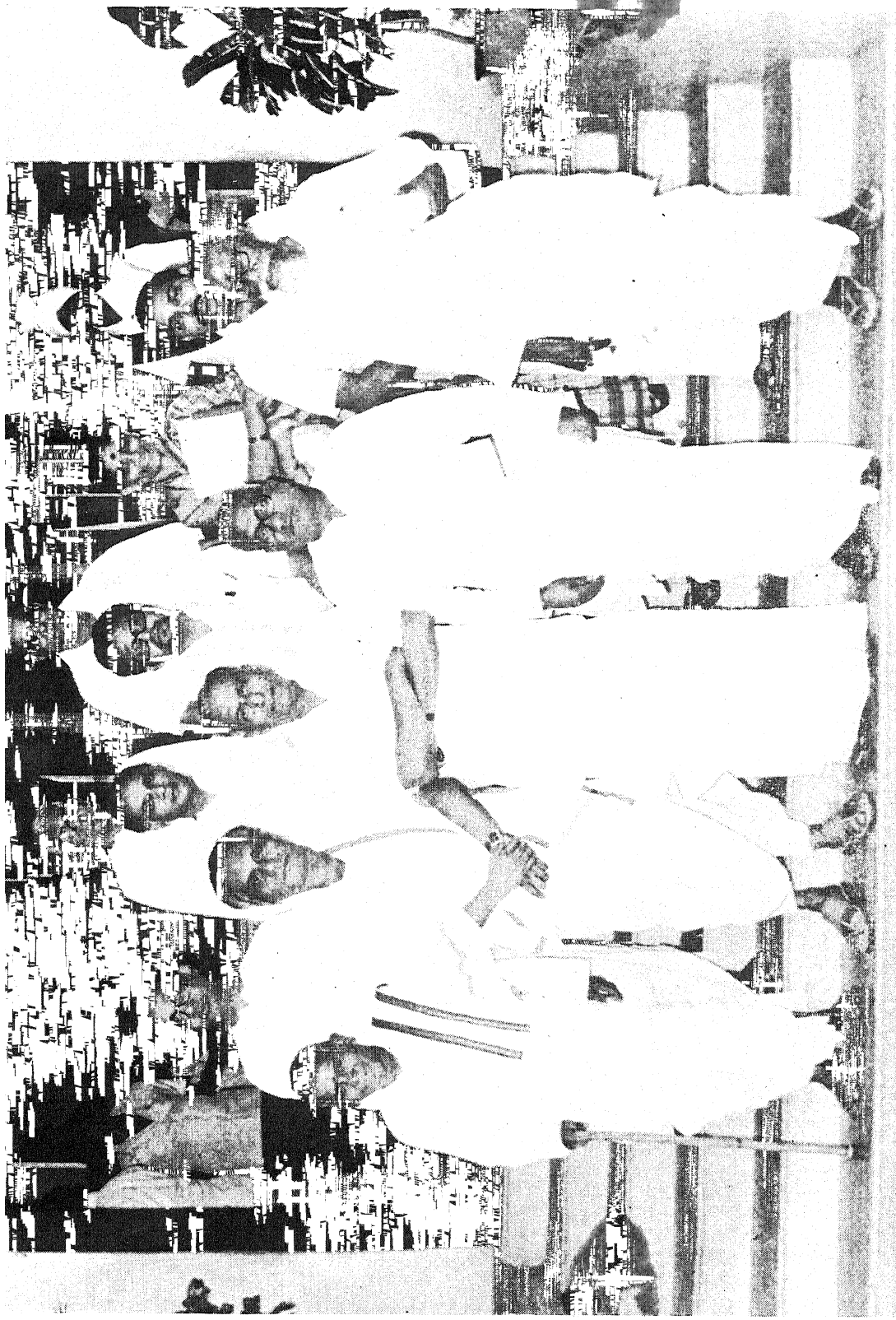
సమూల

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
సంకలన-పరిష్కరణ-పూరణల
మహాత్తర కార్యక్రమంలో
అనవరతం-అహరహం-అహోరాత్రులు
నాతోపాటు

అవిశ్రాంతంగా కృషి చేసిన
నా జ్యేష్ఠకుమార్తె
చిరంజీవి-సౌభాగ్యవతి
కుమారి వడ్లమూడి జయశ్రీ బి.యన్.సి.కి
భగవంతుడు
దీర్ఘాయురారోగ్య సౌభాగ్యభాగ్యముల నొసగి
కాపాడుగాక !

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాభ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ధర్మక్షరల మండలి

- మొదటివరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ నైదయ్య ఎమ్.ఎల్.ఎ., శ్రీ పై.వి. రామిరెడ్డి బి.ఎ.బి.ఎల్., శ్రీ బి. నాగిరెడ్డి (అధ్యక్షులు), శ్రీ కె.వీరారెడ్డి, శ్రీ ఈ. ఎన్. జోషి.
- రెండవవరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ బి. సత్యనారాయణ, శ్రీ పి. ఎన్. రాజగోపాలరాజు బి. ఎ. ఎస్. (దేవాదాయ-ధర్మాదాయ శాఖ కమీషనర్), శ్రీ పి. వి. ఆర్. కె. ప్రసాద్ బి. ఎ. ఎస్. (కార్యనిర్వహణాధికారి), శ్రీ మతి కె. ప్రభావతమ్మ ఎమ్.ఎల్.ఎ., శ్రీ ఆర్. సాంబశివరావు.
- మూడవవరుస యెడమనుండి కుడికి : శ్రీ ఎన్. సూర్యప్రకాశరావు బి.ఎ. ఎమ్.ఎల్.ఎ., శ్రీ హెచ్. ఆర్. బసవరాజు.

దివ్యో గన్ధర్వో భువనస్య యస్సతిరేక

ఏవ నమస్యో విక్స్విద్యః ।

తం త్వా యామి బ్రహ్మణా దివ్య దేవ

నమస్తే అస్తు దివి తే సదస్థమ్ ॥

-అథర్వవేదము

ఈ విశ్వసర్వస్వ మేలు నా పరమాత్మ

ప్రణతులకు నర్హుడౌ, బ్రహ్మతులకు నర్హుడగు

వేదమంత్రజ్ఞాన విషయాలతో నతని

బొంది మోక్షానంద మందండి! పొందుగా ॥

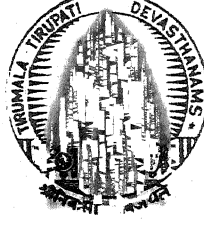
బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

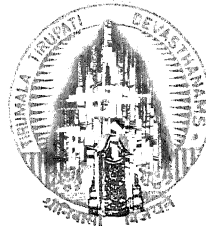
“కళా - ప్రపూర్ణ”

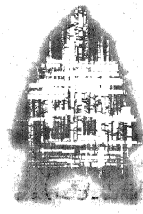

టైప్

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర బుద్ధగేర్వద సంహిత
ప్రథమా సంపుటము
1, 2, మండలములు

ఆంధ్రానువాదకర్త

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహ శాస్త్రి

సంకలనకర్త - పరిష్కర్త

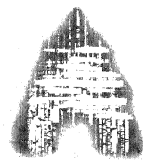
పూరణకర్త

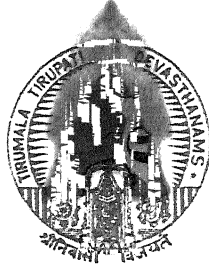
బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

అంకితము

ఆంధ్రులకు

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయమహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య

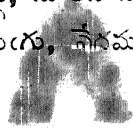
“కళా-ప్రహర్ష”

1

- సీ॥ ఐతరేయ బ్రాహ్మణాది వర్ణిత వైభవోపేత దేశమై యుండె నెద్ది ?
రాజనరేంద్ర సంపూజిత పద నన్నయకవి భూషిత మౌచ నమరె నెద్ది ?
కృష్ణరాయనిపేరఁ గృతులు రచించిన కవ్యష్టకముతోడఁ గ్రారె నెద్ది ?
కావ్య నిర్మాణ సంకల్పనచణులై న కవివతంసుల నెల్లఁగలిగె నెద్ది ?
- తే॥గీ॥ యఖిల జనులకుఁ గ్రొత్తదె నట్టి శక్తిఁ, బుట్టఁజేసిన గ్రంథముల్ పొందె నెద్ది
యట్టి మాయాంధ్ర దేశమునందుఁ గలుఁగు, నాంధ్రులకు దీని నర్పింతు సంకితముగ ॥

2

- సీ॥ రాజరాజ నరేంద్ర తేజః ప్రసక్తిచే నన్నయ ఫణతులు మున్నె వెలిఁగె
శ్రీరామ మహిమంబుచేతఁ బోతనమంత్రి భాగవతం బిలఁ బాదుకొనియెఁ
గృష్ణరాయనివల్లఁ గీర్తిఁగాంచిన పెద్దనాదుల కృతులెల్ల నతిశయించెఁ
గడు రెడ్ల సంపద కలిమిచేఁ దెనున శ్రీనాథ కావ్యంబు శ్రీలుగాంచె
- తే॥గీ॥ నల్లె మాయాంధ్ర దేశంబునందుఁ గల్గు, నూతన సుశక్తి పుత్రుఁడు పూతమతిని
నన్నుఁదనియింపఁజేయుచున్నాఁడు తెనుఁగు, సోదమును నాదరింపఁడే ! వేయిపాళ్లు ॥

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

అ॥వె॥ దేవ వేద వేద దేవై క్యమై వెల్లు, వేద మనువదంప వాద మగునె ?
శబ్ద మనువదించు శబ్ద శక్తుల నెవ్వఁ, డనువదించునోయి! యమృతగతిని ॥

4

సీ॥ ప్రభవించి వేలేళ్లు విభవమ్ముతో నుండి శుక్లశక్తిని మహాశోభ నొంది
యల ప్రమ దౌత్యము లలరార సృజన శక్తివిపులగతి సహస్ర వత్స
రాశు రెన్నెన్నియో యధిగమింపఁగఁ బృథ్విపైఁబ్రజోత్పత్తి సుప్రాభవముగ
నాపైని నాంగిరుఁ డవతరించుచు నాంధ్ర జాతికి మూలమై చదలునంట
తే॥గీ॥ వేద విద్య విస్తృతి దీప్తవిమల శక్తి, దీర్ఘతముఁడాదిగ మును లుదీర్ణతగను
నాంధ్రులకును మత్కృత సుకృతాంధ్రదేవ, పద్యపారిజాతాల నర్పణమొనర్తు ॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

ఓమ్

సమస్తం

శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమం మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—ప్రథమోఽధ్యాయః

అనువాకః—1, సూక్తమ్—1

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

ఓమ్

- (1) అగ్నిమీశే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్ । హోతారం రత్నదాతమమ్ ॥ 1
- (2) అగ్నిః పూర్వేభిర్మృషీభిర్ద్యౌ సూతనైరుత । స దేవాగ్ం ఏహ వక్షతి ॥ 2
- (3) అగ్నినా రయిమశ్శవత్ పోషమేవ దివేదివే । యశసం వీరవత్తమమ్ ॥ 3
- (4) అగ్నే యం యజ్ఞమధ్వరం విశ్వతః పరిభూరసి । స ఇచ్ఛ దేవేషు గచ్ఛతి ॥ 4
- (5) అగ్నిర్హోతా కవిక్రతుః సత్యశ్చిత్రశ్రవస్తమః । దేవో దేవేభిరా గమత్ ॥ 5
- (6) యదగ్గ దాశుషే త్వమగ్నే భద్రం కరిష్యసి । తవేత్ తత్ సత్యమగ్గిరః ॥ 6
- (7) ఉప త్వాగ్నే దివేదివే దోషావ స్తర్థియా వయమ్ । సమో భరన్త ఏమసి ॥ 7
- (8) రాజస్తమధ్వరాణాం గోపామృతస్య దీదివిమ్ । వర్ణమానం స్వే దమే ॥ 8
- (9) స నః పితేవ సూనజేగ్నే సూపాయనో భవ । సచస్వా నః స్వస్తయే ॥ 9

* ఋషిరాద్యో మధుచ్చందః । స విశ్వామిత్ర పుత్రః (పా)

శ్లో॥ యశ్య నిశ్చయతం వేదాంతో నేదోభ్యోఽఖిలం జగత్
విర్య మేత మహం వస్తోజద్వాత్తీర్థ మహేశ్వరమ్ ॥

ఓమ్

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమం మండలము

ప్రథమాష్టకము—ప్రథమాధ్యాయము

* అనువాకము—1—సూక్తము—1

† ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుడగు మధుచ్ఛందసుడు¹

దేవత—అగ్ని

(1) శ్లో॥ అగ్నిమీశే మహాదేవ మృత్విజం హోతృనామకమ్ ।

ఇష్టేః పురోహితం యాగ ఫలరత్నాదిధారిణమ్ ॥

1

(2) గీ॥ పూర్వ నూతన మునులచే బొగడఁదగిన, అగ్నిహోత్రుడు ప్రీతితో యజ్ఞమునకు

దేవతల² బలిచికొని వచ్చి దివిరి వారి, కమిత హవ్యము నొసఁగుచు నమరుఁగాక ! ॥

2

* శ్రీమదాంధ్రఋగ్వేదసంహితాకర్తయగు శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాద గ్రంథములలో అనువాకములను సరిగా వ్రాయలేదు. కొన్నిచోట్ల వ్రాసిరి. కొన్నిచోట్లఁ బొరపాటుగా సంఖ్య లిచ్చిరి. పెక్కుచోట్ల సన అనువాకములను వ్రాయనేలేదు. కాని సంస్కృతమూలము ననుసరించి యనువాకములసంఖ్యల నీ తెలుగు గ్రంథమున వైతము వ్రాయుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

† అవిదిత్వా ఋషిం చందో దైవతం యోగమేవ చ। యే ధ్యావమేజ్జపేద్వాపి పాపీయాన్ జాయతే తు సః ॥

అర్చము-దేవత ఋషిచందస్సుల వినియోగమును చెలిసికొనక యేమంత్రమునైనను బఠించువాఁడును, జపముచేయువాఁడును బాపియగును. మరియు నార్ధేయ బ్రాహ్మణ (అరేయ-1) మనుస్మృతీయందును మంత్రముల కన్నిటికి ఋషి మొదలగునవి కలవు. వాని నన్నిటిని చెలిసికొనవలయును. కావున నేయద్గ్రంథమునైనను ఋషి మొదలగునవి చెలిసికొని పఠింపవలయును. నే.వేం.న.శా.

దేవత-ఋషి-చ్ఛందస్సులగురించిన ప్రామాణికముగఁ బరమవైజ్ఞానికముగ నార్థవిజ్ఞానమున కనుగుణముగా వ్రాసిన యీ పుటనోటు వాక్యములు శ్రీనేమానివారు తొట్టతొలిసంపుటములోఁ బ్రథమమండల ప్రప్రథమసూక్తములోఁగల దేవతాదులవద్దనే వ్రాసి యున్నచో నెంతయో సముచితముగా నుండెడిది. కాని శ్రీనేమానివారు స్వయముగా శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత 7వ మండలములోని (పంచమాష్టకము) పంచమాధ్యాయము ప్రారంభమైన (8వ సంపుటము 164వ పుటలో) 60వ సూక్తములోని దేవతవద్ద పుటనోట్ గుర్తుపెట్టి పూర్వపుఁబుటలో (ఎడమ ప్రక్కన) నీపుటనోటు వ్రాసి పొట్టి సంతకము పెట్టిరి. వ.గో.కృ

1. శ్రీనేమానివారు వివిధ సూక్తములబుఱిగా (ప్రథమ-దశమ మండలములు) “మధుచ్ఛందసుడు” రూపమేకాక “మధుచ్ఛందసుడు” రూపముతప్ప “మధుచ్ఛందసుడు, మధుచ్ఛంధసుడు, మధుచ్ఛంధసుడు” రూపములు కూడ వ్రాయుట జరిగినది. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు సంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది.

- (3) క॥ సుతియింపఁబడిన యనలుఁడు, ప్రతిదిన మభివృద్ధిఁజెందుఁ బ్రజల యశస్సున్
సుతులన్ భృత్యుల నొసఁగెడు, నతులిత ధనరాశి నిచ్చు యజమానునకున్ ॥ 3
- (4) గీ॥ నాల్గు దిక్కులయందును నాల్గురూప, ములనుగొని యగ్నిహోత్రుఁడు వెలుఁగుచుండ
†యజ్ఞవిష్ణుము లన్నియు సంతరించు, యజ్ఞమే తృప్తిఁగలిగించు నమరతతికి ॥ 4
- (5) క॥ కవి, హోత, సత్యవంతుఁడు, వివిధ యశస్సంపదాశి పెలసెడు వాఁడున్
నవదీప్తి వెలుఁగు ననలుం; డవితథముగ వచ్చుఁగాక యాగంబునకున్ ॥ 5
- (6) గీ॥ అగ్నిహోత్రుఁడ; నీకయి యధికహోమ, ములనుజేసెడు వారలు ముదముతోడ
నిచ్చుద్రవ్యము లన్నియుఁ బెచ్చుఁబెరిగి, నీకె యుపయోగవడుచుండె నిర్మలాత్మ! ॥ 6
- (7) క॥ ప్రతిదినము రెండువేళల, మతిమంతుల మగుచు మేము మాన్యస్తుతులన్
సతిపూర్వకముగఁ జేయుచు, సతతము నీచెంతఁ జేరఁజాలుదు మనలా! ॥ 7
- (8) గీ॥ అష్టరంబుల రక్షించి యఖిలయాగ, కర్మఫలముల నొసఁగుచు ఘనతఱఁజెందు
యజ్ఞశాలాస్థలంబుల నధికవృద్ధి, బొంది యనలుఁడ! మానతు లందుకొనుము ॥ 8
- (9) క॥ అడుగఁ దిరుగుచునుండెడి, బిడ్డలకున్ మేలునేయఁ బితవలె నగ్ని!
చొడ్డనగు కీడుఁ గొట్టుచు, నడ్డములేకుండ శుభము లందింపవొకో! ॥ 9

సూక్తమ్—2

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 వాయుః, 4-6 ఇంద్ర-వాయూ, 7-9 మిత్రా-వరుణౌ

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) వాయవా యాహి దర్శతే¹మే సోమా అరంకృతాః । తేషాం పాహి క్రుధీ హవమ్ ॥ 10
- (2) వాయ ఉత్తేభిర్²ర³న్తే త్వామచ్చా జరితారః । సుతసోమా అహర్విదః ॥ 11
- (3) వాయో తవ¹ ప్రవృత్తి²తీ ధేనా జిగాతి దాశుషే । ఉరూచీ సోమపీతయే ॥ 12
- (4) ఇన్ద్రో³వాయూ ఇమే సుతా ఉవ ప్రయోభిరా గతమ్ । ఇన్ద్రవో వాముశన్తిహి ॥ 13
- (5) వాయవిన్ద్రోశ్చ చేతథః సుతానాం వాజినీవసూ । తావా యాతమున ద్రవత్ ॥ 14

† ఆహవనీయ, మార్తానీయ, గార్హపత్య. అగ్నిధ్రియములను నాలుగు నామములతో నాల్గుదిక్కులయందు నగ్ని వెలుఁగు చున్నాడు; (నే.వేం.న.శా.) 1. ప్రవృత్తి (పా)

- (6) వాయవిష్ట్రశ్చ సున్వత ఆ యతమున నిష్క్రతమ్ । మక్షిన్వతా ధియా నరా ॥ 15
- (7) మిత్రం హవే పూతదక్షం వరుణం చ రిశాదసమ్ । ధియం పృతాచీం సాధన్తా ॥ 16
- (8) ఋతేన మిత్రావరుణానృతావృధావృతస్పృశా । క్రతుం బృహ స్తమాశాథే ॥ 17
- (9) కపి నో మిత్రావరుణా తువిజాతా ఉరుక్షయా । దక్షం దధాతే ఆపసమ్ ॥ 18

సూక్తము—2

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు

దేవత—1-3 వాయువు, 4-6 ఇంద్ర వాయువులు

7-9 మిత్రా వరుణులు †

- (1) శీ॥ వాయువాః రమ్భాః వేవేగ వలసినంత, సోమముం దీసియున్నాము నీమ మలరః
బిలుపు నాలించి మాకెల్లఁ బెద్ద వగుచుఁ, దగిన సోమ రసంబును ద్రావిపొమ్ముః ॥ 10
- (2) క॥ యజనముఁ జక్కఁగఁ దెలిసిన, యజమానుఁడు ఋత్విజులును యజ్ఞమానందున్
విజయముఁగోరుచు నిన్నే, భజియింపుచునుండిరయ్యః పవనుఁడః రావే ! ॥ 11
- (3) శీ॥ సోమ రసమును వర్ణించు సూక్ష్మ వాక్కు, సోమయాజిని వెండియు సోమ రసము
గ్రోలుటకు నిన్నుఁ బిలిచెడు గుణ గర్భిణఁ, జేరుచున్నది నీయాన చిత్తగింపు ॥ 12
- (4) శీ॥ మీకు సోమరసం బెల్ల మించునటుల, సిద్ధముగఁ జేసియున్నాము చిత్తగింపుఁ
డా రసము మిమ్ముఁ బ్రీతితో నభిలషించుఁ, గాన వాయువః యింద్రుఁడః గదలిరందుః ॥ 13
- (5) శీ॥ ఇంద్రుఁడః వాయుదేవః మీ రిద్ద రెలమి, యాగములఁ జేయువారల నాశ్రయించు
వారలును సోమ రస రుచిఁ బడసినట్టి, వారలును గాన వేగంబు చేరుడిచట ॥ 14

† తెలుఁగు అనువాదములోఁ బొరపాటున 7-8 ఋక్కులకు ఇంద్రవాయువులు దేవతలని పేర్కొనుట జరిగినది. (వ్రాతప్రతి-
1 సంపుటము. 58 పుట) 9వ ఋక్కునకు దేవతను బేర్కొననేలేదు. కాఁగా మూలముననుసరించి దేవతలుటంకింపఁబడినవి. వ.గో కృ.

- (6) గీ॥ సోమరసమును దీనెడి సోమయాజి, సోమరసమును ద్రావంగ శోభతోడ
వచ్చియుండిన మీరలు మెచ్చునట్లు, కర్మలన్నియు ముగియవె నిర్మలాత్మ! ॥ 15
- (7) *గీ॥ సకల వస్తువులను జక్కఁజెల్లెడువానిఁ, బూతు వర్షదాతఁ బూజ్యు రవిని
విఘ్నకరుల నెల్ల వెన్నాడుచుం జాల, వారి నిచ్చునట్టి వరుణుఁడలఁతు ॥ 16
- (8) క॥ యాగాధిపులగు మీరలు¹, యాగమునకు నరుగఁదెంచి యజ్ఞములు తగన్
సాగెడునట్టులు నేయుచు, యాగఫలము నిచ్చి చనుఁడి! యప్పతిసూర్యుల్! ॥ 17
- (9) క॥ లోకోపకార దక్షులు, పాకార్యప్పతులు చాల బల సంపత్తిన్
వీఁక నభివృద్ధిఁజేయుచు, మాకు² సత్కర్మ నిచ్చి ²మరలుఁడు ప్రీతిన్ ॥ 18

సూక్తమ్—3

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 అశ్వినౌ, 4-6 ఇంద్రః, 7-9 విశ్వే దేవాః, 10-12 సరస్వతీ

చందః—గాయత్రీ

- (1) అశ్వినౌ యజ్వరీరిషో వ్రవత్పాణీ శుభస్పతీ । పురుభుజా చనన్యతమ్ ॥ 19
- (2) అశ్వినౌ పురుదంససా నరా శవీరయా ధియా । ధిష్ణ్యా వనతం గిరః ॥ 20
- (3) దస్రా యువాకివః సుతా నానత్యా వృక్తబర్హిషః । ఆ యాతం రుద్రవర్తనీ ॥ 21
- (4) ఇంద్రా యాహి చిత్రధానో సుతా ఇమే త్వామవః । అణ్వీభిస్తనా పూతానః ॥ 22

* చందశాస్త్రముననుసరించి గీతము తేటగీతి ఆటవెలఁది అని రెండు విధములుగాఁ జేర్కొనఁబడినది. ఈ దృష్ట్యా శ్రీ నేమానివారు మొత్తము తెలుగు ఋగ్వేదానువాద పద్యములలోని ఆటవెలఁదుల నన్నింటిని గీతములుగా “గీ” అని నిర్దేశించిరి. ఇవి దోషము కానేరదు వ.గో.బృ.

1. వైదిక ధర్మముల యొక్క యత్యంత ప్రాచీనమగు ధర్మము యజ్ఞమయముగనుండెను, అనఁగాఁ గర్మప్రధానముగ నుండెను. కాని యా ప్రాచీన ధర్మ స్వరూపము భక్తి ప్రధానమనిగాని జ్ఞానప్రధానమనిగాని యోగప్రధానమైనది అనిగాని కాదని వేదసంహిత వల్లను బ్రాహ్మణములవల్లను దేలుచున్నది. ఈ యజ్ఞయాగాది కర్మవరమగుధర్మమే గీతలందుఁజెప్పఁబడినది. ఇట్టిధర్మము జైమినీయ మీమాంసా సూత్రమున శాస్త్రము పద్ధతిగా నిర్ణయింపఁబడినది. మీమాంసయను పేరు క్రొత్తవిద్యనను యాగాదిధర్మాలు ప్రాచీనము లైనవియే. కాని యీ కర్మకాండము పిదప జ్ఞానకాండము బయలుదేరినవి, కావున రెండును ప్రాచీనములైనవే. అక్కాలమందే రెండు కక్షలేర్పడినవి. నే. వేం. న.శా.

2. మానుగఁజనుఁడి! (తొ.పా.)

- (5) ఇంద్రా యాహి ధిమేషితో విప్రజాతః సుతావతః । ఉప బ్రహ్మణి వామతః ॥ 23
- (6) ఇంద్రా యాహి తూతుజాన¹ ఉప బ్రహ్మణి హరివః । సుతే దధిష్వ నశ్వనః ॥ 24
- (7) ఓమానశ్వర్షణీవృతో విశ్వే దేవాన² ఆ గత । దాశ్వాంసో దాశుషః ³సుతమ్ ॥ 25
- (8) విశ్వే దేవాసో⁴ ఆపురః సుతమా గన్త తూర్జయః । ఉస్రా ఇవ స్వసరాణి ॥ 26
- (9) విశ్వే దేవాసో అస్నిధ ఏహిమాయాసో అద్రుహః । మేధం జుషన్త వహ్నయః ॥ 27
- (10) పావతా నః సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ । యజ్ఞం వష్టు ధియావసుః ॥ 28
- (11) చోదయిత్రి సూన్యతానాం చేత నీసుమతీనామ్ । యజ్ఞం దధే సరస్వతీ ॥ 29
- (12) మహో అర్హః సరస్వతీ ప్ర చేతయతి కేతునా । ధియో విశ్వా వి రాజతి ॥ 30

సూక్తము—3

ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుడగు మధుచ్ఛందనుడు

దేవత—1-3 అశ్వదేవతలు, * 4-6 ఇంద్రుడు, 7-9 విశ్వే దేవతలు

10-12 సరస్వతీ

- (1) క॥ వరుణుడః సూర్యుడః మీరలు, కరములు సాపుకొని మాకుఁ గలిగిన హవ్యం
బరమర లేకయె కొనుచుం, బరువడిఁ గర్మతతిఁ జేయఁ బనుపుడు మమ్మున్ ॥ 19
- (2) గీ॥ ఉరుకర్మలు గలవారలు, నరు లశ్వలు¹ బుద్ధి విభవ నందితభ కుల్
పరమకృత వేద సుతులన్, వివరముగా నెఱుంగరండుఁ వేగమే మీరల్ ॥ 20
- (3) క॥ వారిత కిల్చిపులగు మీ, కే రిల సమమైనవార లీ జగమందున్²
కూరు లగు శత్రు జనులం, గారియఁబెట్టంగ మీకుఁ గార్యముకాదే ? ॥ 21

1. జాన²ఉప, 2. దేవాన²ఆగత, 3. స్తుతమ్, 4. దేవాసో²ఆపురః (వ్రాప్ర.)

* అశ్వినీదేవతలు అని ప్రయోగింపవలసియుండఁగా శ్రీ నేమానివారు “అశ్వదేవత” అనియే గ్రంథమందంతటను వాడిరి. పైఁగా బహుత్వములో “అశ్వీలారః” అని ఉత్వరహితముగా నైతము ప్రయోగించిరి. ఇట్టిచోట “అశ్వలారః” అని సవరింపఁ బడినది. వ.గో.కృ.

1. “అశ్వలుః” ఇత్యాదిగాఁగల ఆరగాగమరహిత సంబోధనా బహువచన ప్రయోగము మధ్యమ పురుషయోగములోఁజేయఁ బడినట్లు గుర్తింపవగును. ఇటువంటి ప్రయోగము లనేకము లీగ్రంథమునఁగలవు. వ.గో.కృ.

2. “జగమందుం” అని ద్రుత పూర్ణబిందుపురూపము మూలములో వ్రాయఁబడినది.

- గీ॥ వేరుతోఁగోసి భూమిపై విస్తరించి, పరుపఁబడినట్టి దర్భపైఁ బరమభక్తి
నుంపఁబడినట్టి సోమంబు నుచితరీతి, నానుటకు రండు: వేవేగ నశ్వలార: ॥ 22
- (4) గీ॥ శోభ¹ నొప్పెడు పరిశుద్ధ సోమ లతలఁ, బిండితీసిన రస మెల్లఁ బెంపుతోడ
నిన్నుఁ గోరుచునుండె నో సన్నతాంగః, యింద్రుఁడా: రమ్ము: వేగమే యిచ్చతోడ ॥ 23
- (5) క॥ మతిచేఁ బొందం దగుదువు, మతిమచ్చోదితుఁడ వగుచు మా రసమునకై
స్తుతులన్ వినుచున్ శీఘ్రం, బతులిత దయతోడ రావె: యమరాధీశా: ॥ 24
- (6) క॥ హరులం గూడుచు శక్రుఁడ!, త్వరితము రావేమి? బ్రహ్మధర్మం బెఱుంగన్²
మఱి మా యజ్ఞమునం గల, గురుహవ్యముఁ గైకొనంగఁ గోరితిమి నినున్ ॥ 25
- (7) క॥ మనుజులను యాగకర్మలఁ, బనివడి రక్షించునట్టి³ ఫలము నొసఁగుచున్
జను లొసఁగు సోమరసమున్, 4గనుఁగొని గ్రోలుటయె మీ మకార్యమునుండి: ॥ 26
- (8) క॥ దినమున సూర్యుని పృష్ఠులు, తనరుచు నేతెంచునట్లు తద్దయు దయతో
ననుమానము విడనాడుచు, ఘనమగు సోమమును ద్రావఁ 5గదలుఁడు మీరల్ ॥ 27
- (9) క॥ విశ్వేదేవతలారా!, విశ్వమునకు మేలునేయ వెడలెడు వారల్
నశ్వరము లేని వారలు, విశ్వ హవిస్సులను గొనఁగ వేగము రారే: ॥ 28
- (10,11,12) సీ॥ పారిశుద్ధ్యంబును ఐరమాన్నధనముల నిచ్చు సరస్వతి: యిపుడు రావె:
యజమానులకుఁజాల నన్నాడు లందించి మఖమును నెఱవేర్చ మగువ: రావె:
మానవుల్ సత్యంబు మరువనట్లులు నేసి వెలయు సరస్వతి: వేగ రావె:
కర్మలు జనులకుఁ గలిఁగించుదానవై కర్మలఁబోషింపఁ గదలి రావె:
గీ॥ దేవతా⁶ రూపమున నీవు తిరుగుచుండి, సర్వజనులకుఁ బ్రీతితోఁ జాల జలము
నిచ్చుచున్నావు సత్కర్మ లింపుగల్గి, జరుగునట్లులు నేయుచు⁷సాగి రావె: ॥ 29

అనువాకః—2, సూక్తమ్—4

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సురూపకృత్నుమూతయే సుదుఘామివ గోదుహే । జాహ్లామసి ద్యవిద్యవి ॥ 31
- (2) ఉప నః నవనా గహి సోమస్య సోమపాః పిబ । గోదా ఇద్ రేవతో మదః ॥ 32

1. శోభఁనొప్పెడు అని మూలములో భకారము తరువాత ఆర్థానుస్వారముంచఁబడినది. 2. బెఱుంగం అని యిక్కడ మకారమునకుఁ బూర్వమునఁ బూర్ణబిందువే ప్రయోగింపఁబడినది. ఇట్లే పెక్కుచోట్ల స్థిరములకుఁబూర్వము బిందువుంచఁబడెను. 3. యజ్ఞఫలదులు మీరల్ (తొ.పా.) 4. మనుగొని పొందుంబునేత ముఖ్యమునుండి: (తొ.పా.) 5. గదలుచురండి: (తొ.పా.) 6. దేవతా రూపనదివయి (తొ.పా.) 7. జరిగిరావె: (తొ.పా.)

- (3) అథా తే అన్తమానాం విద్యామ సుమతీనామ్ : మా నో అతిభ్య ఆ గహి ॥ 33
- (4) పరేహి విగ్రమ స్తృతమింద్రం పృచ్ఛా విపశ్చితమ్ : యస్తే సఖిభ్య ఆ వరమ్ ॥ 34
- (5) ఉత బ్రువన్తు నో నిదో నిరవ్యతశ్చిదారత : దధానా ఇంద్ర ఇద్ దువః ॥ 35
- (6) ఉత నః సుభగాగ్ం అరిర్వోచేయర్దస్మ కృష్టయః : స్వామేదింద్రస్య శర్మణి ॥ 36
- (7) ఏమాశుమాశవే భర యజ్ఞశ్రియం స్పృహదనమ్ : పతయన్ మంసయత్సఖమ్ ॥ 37
- (8) అన్య పీత్వా శతక్రతో ఘనో వృత్రాణామభవః : ప్రావో వాజేషు వాజినమ్ ॥ 38
- (9) తం త్వా వాజేషు వాజినం వాజయామః శతక్రతో : ధనానామింద్ర సాతయే ॥ 39
- (10) యో రాయోఽవనిర్మహాన్ సుపారః సున్వతః సఖా : తస్మా ఇంద్రాయ గాయత ॥ 40

అనువాకము—2 సూక్తము—4

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) గీ॥ పాలఁ బిండువాఁడు పాలఁ బిండుటకయి, యావుఁ బిలుచునట్టు లాదరమున
సకల కర్మచయము సఫలతఁ జెంచింప, వేడుకొందు మేము వేడ్క నింద్రః ॥ 30
- (2) క॥ సవనమునకు రమ్మింద్రుఁడఁ, యవితథముగ సోమ రసము నాసుముఁ ప్రీతిన్
సవసోమరసముఁ ద్రాగిన, 1విధానుల గోవు లెల్ల వెలయును మాకున్ ॥ 31
- (3) గీ॥ మంచి బుద్ధులఁ బొందంగ మరఁగి మేము, నిన్ను వేడుచునున్నాము నిర్మలాత్మః
మమ్ము మీరక యేవేళ మనసుఁ గలిఁగి, రమ్ముః మా²యొద్ద కో యింద్రః రమ్ముః నీవు ॥ 32

1. గవులదికము కలుగుఁగిదర ఖల నాశకుఁడాః (తొ.పా.) సవగోవులు కలుగుఁగదర ఖలనాశకుఁడాః (తొ.పా.) సవ
గోవులన్న పాదములోయతి భంగము. 2. మాయొడ్డకో దేవరాజః నీవు (తొ.పా.)

- (4) క॥ నుడువులు తడఁబడకుండఁగఁ, గడు నిండ్రస్తుతులఁ జేయఁగలవో! లేవో!
కడు బుద్ధిశాలి ధనదుని, నడుగుము యజమాన! వేగ! నధికప్రీతిన్ ॥ 33
- (5) క॥ ఎల్లప్పుడు ఋత్విగ్గణ, ముల్ల మలర నుతిని జేయ నూకొని దానిన్
బ్రల్లదమని తలఁచెడు వా, రెల్లరు గృహములను విడచి యేగుఁ దెచటికేన్ ॥ 34
- (6) క॥ ధనవంతు లనుచు శత్రువు, లనవరతము మమ్ముఁ బొగడ²నఖిలులు మిత్రుల్
ధనవంతు లనుచు మమ్ముల, ననవలవడె? మేము నీకు నన్యులమె? హరీ! ॥ 35
- (7) క॥ సవన శ్రయములయందుం, దివిజేంద్రుఁడు పొందునదియుఁ దీరుగ నానా
సవనై శ్వర్య ప్రదమా, నవ సోమ రసంబు నిమ్ము నాకష్టనకున్ ॥ 36
- (8) గీ॥ లీలతో³ సోమరసమును గ్రోలి వృత్ర, ముఖ్య రాక్షసులన్ నీవు మొత్తి వారి
భండనములందు యోధులౌ భక్తవరులఁ, 4గాచితివి నీవు శత్రుఁడా! కరుణఁబూని ॥ 37
- (9) గీ॥ పెక్కు యజ్ఞము లొనరించి పేరు నొంది, నట్టి యమరాధిపీరుఁడా! యమిత ధనము
గోరి హవ్యము లన్నియుఁ గూర్చి నీకు, నందఁజేయుచునున్నార మందుకొనుము! ॥ 38
- (10) గీ॥ యజ్ఞకర్తకు నెచ్చెలియైన వాని, యజ్ఞసూచకు నింద్రుని నార్యులార!
మనల రక్షించుపనికయి మరువకుండ, మతులతో వేడుకొనరారె? యతుల భక్తి ॥ 39

సూక్తమ్—5

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

భందః—గాయత్రీ

- (1) ఆ త్వేతా ని పీదతేంద్రమఖి ప్ర గాయత । నఖాయః స్తోమవాహనః ॥ 41
- (2) పురూతమం పురూణామీశానం వార్యాణామ్ । ఇంద్రం సోమే సవా సుతే ॥ 42
- (3) స ఘా నో యోగ ఆ భువత్ స రామే స పురంద్యామ్ । గమద్వాజేభిరా స వః ॥ 43
- (4) యస్య సంప్తే న వృజ్యతే హరీ సమత్సు శత్రవః । తస్మా ఇంద్రాయ గాయత ॥ 44
- (5) సుతపాష్నే¹ సుతా ఇమే భువయో యన్తి పీతయే । సోమాసో దద్యాశిరః ॥ 45

1. వేగనుచితమతితోన్ (తొ.పా. యతిభంగము) 2. నఖిల సుమిత్రుల్ (తొ.పా.) 3. బాగుగా సోమరసమునుద్రాగి (తొ.పా.)

4. గాచితివి శత్రుదేవుఁడా (తొ.పా.) 1. పాష్నే (ద్రా.ప్ర)

- (6) త్వం సుతస్య పీతయే సద్యో వృద్ధో అజాయథాః । ఇంద్ర త్యైష్ఠ్యాయ సుక్రతో ॥ 46
- (7) ఆ త్వా విశంత్యాశవః సోమాస ఇంద్ర గిర్వణః । శం తే సంత ప్రచేతసే ॥ 47
- (8) త్వాం స్రోమా అపీవృధన్ త్వాముద్ధా శతక్రతో । త్వాం వర్తన్తు నోగిరః ॥ 48
- (9) అక్షితోతిః సనేదిమం వాజమింద్రః సహస్రిణమ్ । యస్మిన్ విశ్వాని పాంస్యా ॥ 49
- (10) మా నో మర్తా అభి ద్రుహన్ తనూనామింద్ర గిర్వణః । ఈశానో యవయా వధమ్ ॥ 50

సూక్తము—5

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు

దేవత—ఇంద్రుండు

- (1) గీ॥ మంత్ర పాఠకులారా: యోమాన్యులారా:, శీఘ్రముగ మీరు దర్బలజేరవచ్చి
యందుగూర్చుండి సోమము నానునపుడె, చక్కగ నుతింపుఁ డింద్రుని శక్తి మీర ॥ 40
- (2) క॥ మీరందఱు రసహసముఁ, బ్రారంభింపఁగనె శత్రుబాధకు నింద్రున్
మీరిన శక్తింగొలుపుం, డేరీ మీసాటి వార లిలలోఁ జెప్పుడి: ॥ 41
- (3) గీ॥ పూర్వమందులేని పురుషార్థములు మమ్ముఁ, జెందునట్లు వజ్రి చేయుఁగాక:
ధనము మరియు యోగ్యదారలఁ గలిగించి, యాయదగిన దాని నిచ్చుఁగాక: ॥ 42
- (4) గీ॥ ఎవని యరదము గుఱ్ఱము లెదుటఁబడఁగ, వెఱచి పరుగిడుచుందురో వివిధ వైరు
లట్టి యింద్రమహాత్ముని సమితభక్తి, పూర్వకంబుగ వేరుఁడు పూజ్యులారా: ॥ 43
- (5) క॥ అమరేంద్రునికొఱకై కడు విమలంబగు సోమరసము 3విస్తరముగ న
త్క్రమ పద్ధతిఁదీయుచు నిపు, డమరిచియున్నార మీచట నందుఁడు: దానిన్ ॥ 44

1. వారలిలలోఁగలరే (తొ.పా.) 2. లట్టిదేవాధిరాజును సమితభక్తి (తొ.పా.) 3. విస్తారముగాఁ గ్రమపద్ధతి (తొ.పా.) ఇక్కడ మూలవాతప్రతిలో “పద్ధతి” అని ప్రయోగితమైనది. “యమోహోఽన్యతరస్యామ్” అను పాణిని సూత్రమువల్ల మహాప్రాణము వైకల్పికముగా వక్కాణింపఁబడినది. జగద్ధితము-జగద్ధితమువలె పద్ధతి-పద్ధతి ద్వితీయములుండును. కాని తెలుఁగు ప్రయోగములలోను వ్యవహారములోను మహాప్రాణాదేశరూపము మాత్రమే యేకైకముగా (నిత్య మన్నట్లు) నుపయోగింపఁబడుచున్నది. ఛందశ్శాస్త్రములలో యతివిషయములో వైకల్పికయతులలో నీ మహాప్రాణవైకల్పికాదేశ విషయము దృష్టిలోఁబెట్టుకొని ఉభయ యతిని నామోదించుట జరిగినది. కాని శ్రీ నేమానివారు ప్రత్యేకించి వైకల్పిక రూపమగు “పద్ధతి” రూపమును యతిస్థానము కాకపోయినను బ్రయోగించుట మనము ప్రత్యేకముగా గుర్తింపవలసియున్నది. వ.గో.కృ.

- (6) క॥ కామము, దీరగ సోమము, 1 నీమముతో, ద్రావ నీవు నఖిలామర సు
స్తోమమున, బెద్ద యగుట క, సీమోత్సాహంబు గల్గి చెలఁగితివి హరీ॥ 45
- (7) క॥ ఎప్పుడు త్రాగెదవో యని, మెప్పు గనిన సోమరసము మేల్కొనియుండెన్
దప్పక యీ సోమంబే, యొప్పుగ సుఖ మిచ్చు నీకు సుచితజ్ఞానీ॥ 46
- (8) గీ॥ సామ ఋగ్వేద మంత్రముల్ చాలినంతఁ, దుష్టిఁగలిఁగించి యుండెను దొల్లి నీకు
నట్టులనె మేము నేనెడు నఖిలనుతులు, సంతసంబును గలిఁగింపఁజాలుఁగాక॥ 47
- (9,10) గీ॥ అఖిలశక్తులతోఁగూడి యమరియున్న, నన్నమును నందుకొనుఁగాక నమరవిభుఁడు
కంటకముఁబోలు శాత్రవగణమువలనఁ, జావు లేకుండ మముఁజేయు శక్రదేవ॥ 48

సూక్తమ్—6

ఋషిః—మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—1-3 ఇంద్రః, 4,6,8,9, మరుతః, 5,7 మరుతః ఇంద్రశ్చ, 10 ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) యుంజంతి బ్రహ్మమరుషం చరంతం పరి కన్తుషః । రోచంతే రోచనా దివి ॥ 51
- (2) యుంజంత్యన్య కామ్యా హరీ విపక్షసా రథే । శోణా చృష్టా నృవాహసా ॥ 52
- (3) కేతుం కృత్వాన్మకేతవే పేశో మర్యా అపేశసే । సముషద్భిరజాయథాః ॥ 53
- (4) ఆదహ స్వదామను పునర్గర్భత్వమేరిరే । దహా నామ యజ్జియమ్ ॥ 54
- (5) వీశ చిదాక్షత్తుభిర్గుహా చిదింద్ర వహ్నిభిః । అవిష్ట ఉస్మియా అసు ॥ 55
- (6) దేవయంతో యథా మతిమచ్చా విదద్వస్తుం గిరః । మహామనూషత శ్రుతమ్ ॥ 56
- (7) ఇంద్రేణ సం హి దృక్షసే సంజగ్మానో 1 అభిభ్యషా । మందా సమానవర్చసా ॥ 57
- (8) అనవద్యైరభిమ్యుభిర్బ్రుః సహస్వదర్చతి । గజైరింద్రస్య కామ్యైః ॥ 58

1. నీమముతోద్రావుటకయి నిర్వహింపఁ (తొ.పా.) 1. అభిభ్యషా (వ్రా.ప్ర.) అభిభ్యషా(సా) అవిభ్యషా(మా.)

(9) అతః పరిజ్ఞాన్నా గహి దివో వా రోషనాదధి । 1సమస్తిన్నృంజితే గిరః ॥ 59

(10) ఇతో వా సాతిమీమహే దివో వా పార్థివాదధి । ఇంద్రం 2మహో వా రజసః ॥ 60

సూక్తము—6

ఋషి—మధుచ్ఛందసురడు*

దేవత—1-3 ఇంద్రుడు, 4,6,8,9, మరుత్తులు, 5-7 మరుత్తులు, ఇంద్రుడు, 10 ఇంద్రుడు

(1) †క॥ అనిలాగ్ని రూపములతో, ననుపమగతి వెలుగు నింద్రు నందఱు, శ్రీతిన్
ఘనమగు యజ్ఞంబులలో, ననయ ముపాసించుచుండు రతః డంతటగా ॥ 49

(2) గీ॥ అందఱుం గోరఁదగినట్టి యరుణకాంతిఁ, గల్గినట్టియు సారథిఁగల్గినట్టి
యఖిల జవనత్వయుక్త హయద్వయంబుఁ, గట్టుచున్నారు బండికిఁ గదలకుండ ॥ 50

(3) గీ॥ భానురూపుడవగునింద్రః భానువితతి, జ్ఞాన మర్పించుచున్నది జనులకెల్ల
గోచరముగాని వస్తువుల్ గోచరించు, నట్లు చేయుచునున్నది యతిశయముగ ॥ 51

లేక

గీ॥ భానురూపేంద్రుఁ డుదయింపఁబ్రాణులన్ని, చేతనముఁ బొందుచున్నవి చింత వీడి
కంటఁబడనట్టివస్తువుల్ గానఁబడుచు, వెలుగుచున్నవి మిగుల సుర్వీతలాన ॥ 52

(4) సీ॥ వర్షంబు కురిసిన వలసిన పంటలు 1మెండుగ జగతిని బండుచుండుఁ
బంటలు పండిన భాగ్యంబు లబ్బును దానిచే నన్నంబు తఱుగకుండు
నన్నసమృద్ధిచే యజ్ఞముల్ నెఱవేరు యాగంబులంజాల నన్నమగును
గాన మరుత్తులు 2ఘనమగుప్రీతిని, బ్రతివత్సరంబునఁ బ్రకృతియందు
గీ॥ వర్షకాలము గతియింప వారికొఱకు, నన్నమునకును గొప్పదొ జస్సమునకు
మేఘమండలమును నెల్ల మేలుఁగొలిపి, వారిఁ గురిపించుచుండుఁ దా వలసినట్లు ॥ 53

1. సమస్తింజితే (వ్రా.ప్ర.) 2. మవేచాకాదజనం (వ్రా.ప్ర.)

† శ్రీనేమానివారు ప్రథమమండలములోని 6వ సూక్తములోని తొలిఋక్కును దోషయుక్తముగఁ బునరుక్తార్థి వాచక పదములతోఁ గందపద్యముగా రచించిరి. (చూడు. 1వ సంపుటము. 63వ పుట. 49 పద్యము.) తొలుత “అనలాగ్ని వాయురూపము” అని వ్రాసి అనల-అగ్నిశబ్దము లేకార్థకములగుట గమనించి “అనిలాగ్ని వాయురూపము” అని రచయితయే సవరించెను. “అనిల-వాయు” పదములు పర్యాయపదములన్న సంగతి గుర్తింపక యీ పొరపాటుచేసిరి. మీఁదుమిక్కిలి రెండవపాదమున- “లను వెలిగెఁ....నింద్రదేవు నందఱుఁశ్రీతిన్” అని ల-నలకుయుతిని బ్రయోగించుటతో యతి భంగమేర్పడినది. నాల్గవపాదములో “ఉపాసించుచుండు రంతట నతఁడే” యనుమాటలు సందర్భముగను సనన్వితములుగను నుపయోగింపఁబడినవి. వ.గో.కృ.

1. పండుగ జగతిని మెండుగను (తొ.పా.) 2. కాదనకెప్పుడు (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ దుర్గమ స్థానములకయి నిర్గమించి, వితతబలయు క్రమై న మారుతముతోడఁ
గూడి గుహాయందు నున్నట్టి గోగణంబు, ¹బొందియుంటివి నీ వింద్ర! పొలుపుమిగుల॥ 54
- (6) క॥ అతిమహిమఁ దెలుపు విత్తము, శ్రుతముంగల మారుతమును సూన్యతులారా :
మతిమంతు నింద్రునింబడె, నతిభక్తిని వేడుకొనరె: యత్యాతురులై ॥ 55
- (7) గీ॥ తుల్యకాంతులు నిత్య సంతుష్టమతులు, మీరలున్ శక్రదేవుఁడు ²మారుతములు :
నిర్భయుండగు నింద్రుని నేస్తమాని, వచ్చియుండినఁ ³జూడమె? మెచ్చునట్లు ॥ 56
- (8) గీ॥ నిష్కళంకులు దాతలు నిత్యభుభద, మారుతములారా: మిమ్ముల మరువఁగలమె?
మేమునేనెడు యజ్ఞంబు ⁴మిమ్ము నింద్రుఁ, దృప్తిఁబరచునుగాకఁ దా వ్యాప్తిఁగాంచి ॥ 57
- (9) క॥ ఆకాశంబున నమరుల, లోకంబున మరెయు సూర్యలోకమునను నే
లోకంబున నున్న నుతుల్, భీకరముగ నాలకింపఁ బెద్దలుకారే: ॥ 58
- (10) క॥ దివినుండిన భువినుండినఁ, జివరకు నెచ్చోటనున్న జేతను⁷ధనమున్
జవమునఁ గొనితెచ్చినచో, వివిధనుతులఁ జేయఁగలము ⁸వేల్పులు : మీకున్ ॥ 59

సూక్తమ్—7

ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రమిద్గాథినో బృహదింద్రమర్కభిరర్కిణః । ఇంద్రం¹ వాణీరసూషత ॥ 61
- (2) ఇంద్ర²ఇద్ర్యోః సచా ³సంమిశ్లా ఆ వచోయజా । ఇంద్రో వత్రి హిరణ్యయః ॥ 62
- (3) ఇంద్రో దీర్ఘాయ వక్షస ఆ సూర్యం రోహయద్ దివి । వి గోభిరద్రిమైరయత్ ॥ 63
- (4) ఇంద్ర⁴ వాజేషు నో⁵వస సహస్రప్రచనేషు చ । ఉగ్ర⁵ ఉగ్రాభిరూతిభిః ॥ 64
- (5) ఇంద్రం వయం మహాధన ఇంద్రమర్కే హవామహే । యజంవృత్రేషు⁶ వత్రిణమ్ ॥ 65

1. బొందితివి నీవు శక్రుఁడః (తొ.పా.) 2. మారుతంబి: (తొ.పా.) ఈ సంబోధనార్థకమైన తొలిపాఠము సరియగుపాఠము. రచయిత స్వయముగ “మారుతములు” అని నవరించి ప్రశ్నార్థకముంచెను. మారుతములారా? అనునర్థములో మారుతములు! (లూ: అని వ్యవహారములో సుపయోగించునట్లు) అని ప్రయోగించవచ్చునా లేదా యను సందేహము వచ్చి ప్రశ్నార్థకముంచి యుండవచ్చును. (వ.గో.కృ.) 3. చూడమె (మూ.పా.) 4. మీకునింద్రు, నకను దృప్తిని గలిగించు నవవిధముగ (తొ.పా.) 5. వ్రాతప్రతిలో నిటువంటి చోట్ల రేఫశకట రేఫములకు భిన్నత్వము పాటించఁబడలేదు. 6. వ్రాకటముగ నాలకింపఁబ్రాజ్ఞులు కాదే (తొ.పా.) 7. జేతంధనముం (తొ.పా.) 8. వేయవిధములన్ (తొ.పా.) నవరించిన “వేల్పులు: మీకున్” అన్న పాఠములో వేల్పులు: అని సంబోధనార్థకముగానే వేల్పులారా: అనుటకు మారు ప్రయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్ర, 2. ఇంద్ర, 3. సంమిశ్లే, 4. వాజే నో వస, 5. ఉగ్ర, 6. దత్రిణమ్, (వా.ప్ర)

- (6) స నో వృషస్త్వముం చరుం సత్రాదావస్త్వపా వృధి । అస్మభ్యమప్రతిష్కృతః ॥ 66
- (7) తుంజేతుంజే య ఉత్తరే స్తోమా ఇంద్రస్య వజ్రీణః । న విందే¹ అస్య నుష్టుతిమ్ ॥ 67
- (8) వృషా యూధేవ వంసగః కృష్టిరియత్యోజసా । ఈశానో² అప్రతిష్కృతః ॥ 68
- (9) ³య ఏకశ్చర్షజీనాం వసూనామిరజ్యతి । ఇంద్రః వంచ శీతీనామ్ ॥ 69
- (10) ⁴ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి హవామహే జనేభ్యః । అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ 70

సూక్తము—7

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) గీ॥ సరసు లుద్ధాత లందఱు సామములను, హోతృగణ మెల్ల ఋక్కుల నుచితరీతి
సద్యజున్నున నధ్వర్యు సంచయంబు, స్తోత్రములఁ జేసియుండిరి శుభకరేంద్రు ॥ 60
- (2) క॥ ఘనమగు వజ్రంబుంగొని, తనువున నగలెల్లఁబెట్టి తాజెప్పఁగనే
వినునట్టి హరులు గల్గిన, ఘనవాహనుఁ డెల్లయెడలఁ గనఁబడుచుండున్ ॥ 61
- (3,4,5,6) సీ॥ జనులెల్ల నేవేళఁగనులఁ జూచెడునట్లు, ¹హరి దివి సూర్యుని నమరఁజేయు
²వైరి విచ్చేదియౌ వజ్ర జయంబులఁ గదనంబులందెల్లఁగలుఁగఁజేయు
నెక్కువగానైనఁ దక్కువఁగానైన ³విత్తము ధరణిపై వెలయఁజేయు
ద్రవ్యంబు లేకుండఁ దద్దయు జేసెడు పరమ శత్రువులను బారఁజేయుఁ
గీ॥ గాంక్షితార్థంబు లిచ్చెడు ⁵ఘనయశుండు, వర్షమంతటఁబడఁజేసి వారివలనఁ
బంటలన్నియుఁ జక్కఁగాఁబడఁజేయు, ⁶సంతాన్ నా స్తిపదమును నరుగఁజేయు ॥ 62
- (7) క॥ ఫలదముల⁷ దేవతాంతర, ములఁ గొనియాడంగఁదగిన ముఖ్య స్తవముల్
లలి నింద్రుని బొగడుటకై, నలవియె యేవేళనైన నవి యర్హములే ॥ 63
- (8) క॥ సుందరవృషభం బావుల, నందముగాఁ బొందునటుల నందఱికి ధనం
బందించెడు ప్రభువర్యుఁడు, చిందులఁ ద్రొక్కుచును మమ్ము⁸జేరుతఁబ్రీతిన్ ॥ 64

1. విందే 2. ఈశానోఽప్ర 3. యఏక 4. ఇంద్రవో (త్రా.ప్ర.)

1. రవినుంచె వింద్రుఁడు దివిని వెలుఁగ 2. వైరివిచ్చేదకః వజ్రధరాః సీవు జయమును గలిఁగించు జన్యములను

3. ధనమును గలిఁగించు ధరణిపైని 4. ద్రోణ 5. ఘనయశుండః 6. మనకునా స్తిపదంబును నమరవిభుఁడః (తొ పా)

7. ఫలదులగు (తొ పా.) 8. జేరుఁగావుతన్ (తొ.పా. గణపంగము)

- (9) క॥ మనుజతతిం బోషించుచు, ధనమును నభివృద్ధిఁబరచు ధన్యుం డింద్రుం
 1డనయముఁ 2బంచక్షితులను, మనుచుఁ గృపాయ త్రమయిన మతిని వెలుఁగుచున్ ॥ 65
- (10) గీ॥ మానవులకంటె నింద్రుఁడు మాన్యుడగుచు, నధికదయఁగలియుండుట కధికతుష్టిఁ
 బిలుచుచున్నాము వానిని బెంపుతోడ, మాకుఁ గేవలుఁడయి యుండుఁగాక నతఁడు ॥ 66

అనువాకః—3, సూక్తమ్—8
 ఋషిః—మధుచ్చందా వైశ్వామిత్రః
 దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏంద్ర సానసిం రయిం సజితానం సదాసహమ్ । వర్షిష్ఠమూతయే భర ॥ 71
- (2) ని యేన ముష్టిహత్యయా ని వృత్రా రుణధామహై । త్వోతాసో న్యర్వతా ॥ 72
- (3) ఇంద్ర త్వోతాస ఆ వయం వజ్రం ఘనా దదీమహి । జయేమ సం యుధి స్పృధః ॥ 73
- (4) వయం శూరేభిరస్తృభిరింద్ర త్వయా యుజా వయమ్ । సాసహ్యమ పృతన్యతః ॥ 74
- (5) మహాగ్ం1ఇంద్రః పరశ్చ ను మహిత్వమస్తు వజ్రితే । ద్యౌర్నప్రథినాశవః ॥ 75

1. ధనయంబు నైదుజాతుల (తొ.పా.)

2. ఇచ్చటఁ బంచక్షితి శబ్దము కలదు. వేరు కొన్నిస్థలములఁ బంచకృష్టి శబ్దముకలదు. ఈ శబ్దమునకు చాయనాచార్యులు బ్రాహ్మణాది నాల్గుజాతులవారును నిషాదజాతివారనియు నర్థమువ్రాసిరి. కాని ఆ యర్థముకంటెఁబంచదేశవాసులు పంచవిధజనులని యర్థమే సమంజసముగాఁ దోచుచున్నది. ఈ పంచవిధజనులు నిరాదంబరులై కృషిఁజేసికొనుచు నిరాదంబరముగా జీవించుచుండిరి. అవి వ్రాముచు సి. ఆర్. దత్తుగారు తమ ఎర్లీఇండియన్ సివిలిజేషన్ అను గ్రంథమున ఇట్లు వ్రాసిరి. “ఋగ్వేదఋక్కులన్నియు పంజాబుదేశముననే వర్ణించుచున్నవి. పంజాబు దేశముతప్ప, ఇతరదేశములు ఆర్యులకుఁదెలియవట. గంగా, యమునా తీరముల వర్ణన యొక్కస్థలముననే కలదు. కొన్ని శతాబ్దముల తర్వాత నార్యులు భిన్న భిన్న రాజ్యముల సంపాదించఁగల్గిరి. బ్రాహ్మణ ములనాటికి ప్రస్తుతపు ఢిల్లీకి చుట్టుగల కరుదేశము లార్యులపాలనములోనే యున్నవి. ప్రస్తుతము కనోజ్ దేశమని పిలువఁబడు పాంచాల దేశము ఆర్యులు పరిపాలించినట్లు బ్రాహ్మణములవల్లఁ దెలియుచున్నది. విదేహదేశములు (బీహార్) కాశీదేశము (బనారస్ చుట్టుకొని ఉన్నదేశములు) ఆర్యులు పాలించినట్లు బ్రాహ్మణములు ప్రమాణములు.....కాని దక్షిణహిందూదేశ ప్రసంగము మాత్రము బ్రాహ్మణములలోఁ గానరాదు. కాని ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున ఆంధ్రుల ప్రసంగముకలదు. (అందుకుఁగారణము పండితు లూహించుదురుగాక) దక్షిణ హిందూదేశము ఆనాడు ఘోరమృగముల కాలమగు మహారణ్యమగుటయే యందుకుఁగారణము.

సూత్రవాజ్మయ కాలమునకు దక్షిణ హిందూదేశమున హిందూమహారాజ్యము లేర్పడినవి. కొన్ని సూత్రములు దక్షిణదేశము నందే రచింపఁబడినవి. ఇట్లు భిన్న భిన్న కాలములయందు రచింపఁబడిన వాజ్మయములు భిన్న భిన్న దేశములున్నట్లు చెప్పుచున్నవి.”—సి.ఆర్. దత్తు (నే.వేం.న.శా.)

3. పీఠిక (తొ.పా.) 1 మహాగ్ం5 ఇంద్ర (వ్రా.ప్ర.పా.)

- (6) స॒మో॒హే వా॒ యః¹ ఆ॒శత॑ నర॒స్త్రిక॑స్య సనితౌ । వి॒ప్రాసో॑ వా ది॒యాయ॑పః ॥ 76
- (7) యః కు॒క్షిః సోమ॑పాతమః సము॒ద్ర² ఇ॒వ పి॑స్వతే । ఉ॒ర్విరా॒ప్తో న కా॒క్షదః ॥ 77
- (8) ఏ॒వా హ్య॑స్య సూ॒న్యతా॑ విర॒ప్యీ గోమ॑తీ మహీ । ప॒క్వా శా॒ఖా న దా॒శుషే ॥ 78
- (9) ఏ॒వా హి తే॑ విభూతయ³ ఉ॒తయ⁴ ఇ॒ంద్ర మా॑వతే । నద్య॒భిత్ సంతి॑ దాశుషే ॥ 79
- (10) ఏ॒వా హ్య॑స్య కా॒మ్య స్తోమ⁵ ఉ॒క్తం చ శం॑స్యా । ఇ॒ంద్రాయ॑ సోమ॑పీతయే ॥ 80

అనువాకము—3, సూక్తము—8

ఋషి—మధుచ్ఛందనుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) క॥ అందఱుఁగోరం దగినది, తొందఱగా శత్రువితతిఁ దొలగించునదౌ
సుందరమగు ధనరాశిని, ¹నందించుచు మాకు నింద్రః యవనం బిడుమాః ॥ 67
- (2) క॥ ధనమున్ భటులన్ హయములఁ, గొని శత్రుగణంబు మేమా కూల్పఁదగుట కా
ధనభట హయముల నీయన్, వినయముతో వేడుకొనమె? ²విశ్వపః నిన్నుకా ॥ 68
- (3) క॥ ఘనవజ్రంబుం గైకొని, యనయము శత్రువులనెల్ల నణఁచుచు ననిలో
ఘనముగ జయముం బొందుదు, మనఘాః రక్షించి మాకు నర్థం బిడుమాః ॥ 69
- (4) క॥ కూరులు నాయధధారులు, వీరులునగు భటులతోడ వెలసిన మమ్ముం
జేరిన నీ వవలీలన్, మారణముం జేయఁగలము మా శత్రువులన్ ॥ 70
- (5) గీ॥ అధిక బలవంతుఁడగుఁగాక నమరవిభుఁడు, ³పరముఁడగుఁగాక గుణములఫక్తిచేత
నాకసంబెంత విరివిని⁴నమరుచుండు, నంతవిరివియగుంకాక నతనినేన ॥ 71
- (6) గీ॥ యుద్ధవిజయముఁగోరెడి యుత్తమునకు, ధారణాశక్తిఁగల్గి మేధావి కిలను
బుత్తభిక్షను గోరు సత్పురుషులకును, నిష్టముల విచ్చుచుండు నా యింద్రుఁడెలమి ॥ 72

1. స॒మో హే వా॒ యః (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. సము॒ద్రః (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. విభూతయః (వ్రా.ప్ర.పా.) 4. ఉ॒తయః
(వ్రా.ప్ర.పా.) 5. స్తోమః (వ్రా.ప్ర.పా.)

1. నందించుచు నెల్లవేళలందుఁబ్రోవుమాః (తొ.పా. గణభంగము) 2. విశ్వాధ్యక్షః (తొ.పా.) 3. పరుఁడు
నగుఁగాక (తొ.పా.) 4. విరివిని నందుచుండు (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ నోటియందుగలు నూటవిధంబున, నింద్రునాలుకెప్పు నెకండకుండు ।
శక్రునుదరమెప్పుడు సంద్రంబువలెఁబరి, పూర్ణమగుచు నుండుదీర్ఘముగను ॥ 73
- (8) గీ॥ గోవుల నొసంగునదియును గొప్పదియును, నైన హరిసూనృతంబెల్ల హవ్యదునకుఁ
జెట్టువేసినవానికిఁ జెట్టుఫలము, ప్రీతిఁగలిగించునట్టులు ప్రియమొసంగు ॥ 74
- (9) గీ॥ ఇట్టి సువిభూతులన్నియు నింద్రదేవ ! హవ్యమిచ్చెడు నరులకు నధికభద్ర
దాయకములౌచు నొప్పునుదగినయిట్టి, సకలసంపదలొడఁ గూర్పుశక్త ! మాకు ॥ 75
- (10) గీ॥ అతి¹⁰మఘరసోమమును ద్రావహరినిగోరి, సామగాన పరంపర, సరసవేద
మం¹¹త్రజాలము లంతట మాన్యపురుష, పఠనయోగ్యములయ్యెడు భక్తితోడ ॥ 76

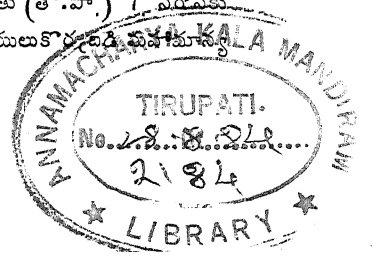
సూక్తమ్—9

ఋషిః—మధుచ్చందావై శా్వమిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః, ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రేహిమత్స్యస్త్రస్థో విశ్వేభిః సోమవర్షభిః । మహా¹గం అభిష్ఠిరోజసా ॥ 81
- (2) ఏమేనం సృజతానుతేమంది మింద్రాయమందినే । చక్రిం విశ్వానిచక్రయే ॥ 82
- (3) మత్స్వాసుశివ్ర మందిభిః స్తోమే భిర్విశ్వచర్షణే । సచ్చైషు సవనేష్వా ॥ 83
- (4) అస్మగ్రమింద్రతేగిరః ప్రతిత్వాముదహాసత । అజోషావృషభం పతిమ్ ॥ 84
- (5) సంవోదయ చిత్రమర్వాగ్ రాధి ఇంద్రవరేణ్యమ్ । అసదిత్ తేవిభుప్రభు ॥ 85
- (6) అస్మాన్తు సతత్ర చోదయేంద్రరాయే రభస్వతః । తువిద్యమ్న యశస్వతః ॥ 86
- (7) సంగోమదింద్ర వాజవదన్యే పృథుశ్రవోబృహత్ । విశ్వాయురైహ్యక్షితమ్ ॥ 87
- (8) అస్మేదేహిశ్రవో బృహద్ద్యమ్నం సహస్రసాతమమ్ । ఇంద్రగితారథి నీరిషః ॥ 88

5. నాలుకెప్పుడెండకుండు (వ్యా.ప్ర.పా.) సముచ్చయవోపమైన నర్థమేవ్యత్యస్తమగును, వ.గో.కృ. 6. ఇట్టివివిభూతు (తొ.పా.) 7. వర్షవశు (తొ.పా.) 8. యట్లు (తొ.పా.) 9. శక్యదేవః (తొ.పా.) 10. అమరపతిః సోమరసమెల్లనానుటకయి 11. మంత్రములుకొరవడి మహామాన్య పురుష [తొ.పా.] 1. మహాగం s (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. రాధs (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. ఇంద్రవారథి (వ్యా.ప్ర.పా.)

- (9) వసోరింద్రం వసువతిం గీర్భిర్భిణంత ఋగ్మయమ్ । హోమ గంతారమూతయే ॥ 89
- (10) సుతేసుతే న్యోకసేబృహద్ బృహత⁴ ఏదరిః । ఇంద్రాయ శూషమర్చతి ॥ 90

సూక్తము—9

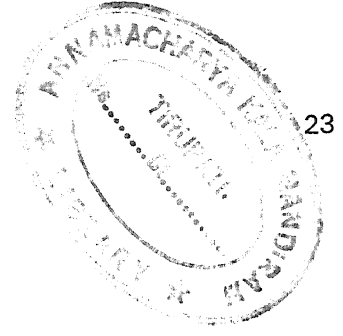
ఋషి—మధుచ్ఛన్దసుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) గీ॥ ఇంద్రుడా! వచ్చివేవేగనిష్ఠమైన, సోమరూపాన్నమునఁ జాలశోభనంది
జవముచే గొప్పవాడవై శత్రువులను, నడచెదవుగాక బాధనడచిపెట్టి ॥ 77
- (2) క॥ సంతసముం గలిగించుచు, వింతపనులనెల్లజేయ వేట్కుఁగొలుపుచుం
జింతలెడఁబాపుసోమము, సంతోషికి దేవవతికిఁ జయ్యననిడుడీ ! 78
- (3) క॥ చక్కని నాశికవాడా !, మిక్కిలి మానుతులనెల్ల మేకొనుచువెసన్
మక్కువతో సవనములకు, నెక్కువగా రాగదయ్య । యిష్ట²లతోడ³ ॥ 79
- (4) గీ॥ అశ్రితార్థప్రదాతవు యజ్ఞపతివి, యమరలోకాధివాసివియైననీకు
భక్తి యుక్తముగాఁజేయఁబడిననుతులు, చేరినవియప్పుడే నిన్నుఁజిత్తగింపు॥ 80
- (5) క॥ స్పృహణీయంబతిచిత్రం, బిహభోగప్రాప్తికార్యహేతువునగునా
బహుళధనరాశికెల్లన్, మహిత పతివికానధనముమాకిమ్ముహరీ! ॥ 81
- (6) గీ॥ అధికధనవంత! శత్రుడా! యశముగోరి, యజ్ఞముంజేయనున్నారమతులభక్తి ।
గానధనరాశులన్ మాకుఁగలుగఁజేసి, యజ్ఞకర్మలఁజేయుటకై విధింపు॥ 82
- (7) క॥ పశువులకునన్నమునకున్, యశమునకుంబ్రతుకునకునునాశ్రయమగునా
విశదమగుధనముమాకున్, వశమగునటుచేయవయ్య! వాసవభిఘాడా! ॥ 83
- (8) క॥ వితతమగుకీర్తి సంపద, సతతము తఱగంగనట్టి³సత్యధనంబున్
హితములగు ధాన్యరాశుల, ప్రతిదినమునొసంగుమాకుఁబర⁴మాన్నముతోన్ ॥ 84
- (9) క॥ ధనసంరక్షకుడగుచున్, ఘనమగుమంత్రార్థమెల్లఁగాంచుచుఁబ్రీతిన్
ఘనవాహనుడగు హరిమా, ధనమునురక్షింపవేగదర్శనమిడఁడే! ॥ 85
- (10) గీ॥ శాశ్వతస్థానమందుండు శత్రునికయి, సోమమాయత్త పరచుచునీమమలర
సోమరసమింద్రునకు బలశోభలిచ్చుఁ, గాకయనివేడుచున్నాడు ఘనపురుషుడు ॥ 86

4. బృహత 3 [వ్యా.ప్ర.పా.] * విశ్వామిత్రపుత్రుడగు మధుచ్ఛన్దసుడు (సం.మూ.) 1. నణచిబాధలఁదీర్చవేయతులశక్తి. [తొ.పా.]

2. యిష్ట [వ్రా.ప్ర.పా.] 3. చాలినధనమున్ [తొ. పా.] 4. భక్తముతోడన్ [తొ.పా.]

సూక్తమ్—10

ఋషిః—మధుచ్ఛందావై శ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) గాయంతిత్వా¹గాయత్రిణో²ఽర్చన్త్యర్కమర్కిణః। బ్రహ్మ³జస్తాశతక్రత³ఉద్ వంశమివయేమిరే॥ 91
- (2) యత్సానోః సానుమారుహ⁴ద్ భూర్యస్పష్టకర్త్యమ్। తదింద్రో⁵అర్ధంచేతయూథేనవృష్టిరేజతి॥ 92
- (3) యుక్ష్వాహి⁶కేశినాహరీ పృషతాకత్వప్రా। అథానో⁶ఇంద్రసోమపాగిరాముపశ్రుతించర॥ 93
- (4) ఏహిస్తోమాగ్⁷అభిస్వరా⁸భిగృణీహ్యరువ। బ్రహ్మచనో⁸వసోవచేంద్రయజ్ఞంచవర్ధయ॥ 94
- (5) ఉక్తమింద్రాయశంస్యం వర్ధనంపురునిష్ఠిధే। శక్రో⁹యథానుతేమణో⁹రారణత్సభ్యేషుచ॥ 95
- (6) తమిత్ సఖిత్వఈమహేతంరాయేతంసువీర్యే। సశక్రో¹⁰ఉతనః శకదింద్రో¹⁰వసుదయమానః॥ 96
- (7) సువివృతం సునిరజమింద్రత్వాదాతమిద్యశః। గవామపవ్రజం వృధిక్పృణుష్యరాధో¹¹అద్రివః॥ 97
- (8) న¹⁰హిత్వా¹⁰రోదసీ¹¹ఉభే¹²ఋషూయమాణమిన్వతః। జేషఃస్వర్వతీరపఃసంగా¹³అస్మత్వంధూనుహి॥ 98
- (9) ఆశ్రుతగ్రృక్రుధీహావంనూచిద్దధిష్వమేగిరః। ఇంద్రస్తోమమిమంమమక్తృష్వాయుజశ్చి¹⁴దంతరమ్॥ 99
- (10) విద్యాహిత్వావృషంతమం వాజేషుహవనశ్రుతమ్। వృషంతమన్యహూమహాఊతింసహస్రసాతమామ్॥ 100
- (11) ఆతూన¹⁵ఇంద్ర¹⁶కౌశికమందసానః సుతంపిబ। నవ్యమాయుఃప్రసూతిరక్తృధీనహస్రసామృషిమ్॥ 101
- (12) పరిత్వాగిర్వణో¹⁷గిర ఇమాభవంతువిశ్వతః। వృధాయమను వృధయోజుష్టాభవంతుజుష్టయః॥ 102

1. త్వా s [వా.ప్ర.] 2. బ్రహ్మణ [వా.ప్ర.] 3. కర్తృ s [వా.ప్ర.] 4. మారుకాద్ భూర్య (వా.ప్ర.) 5. తదింద్రో² (వా.ప్ర.) 6. అథాన (వా.ప్ర.) 7. గ్ం s (వా.ప్ర.) 8. సశక్రో s [వా.ప్ర.] 9. రావో s 10. సహిత్వా 11. రోదసీ s 12. ఉభే 13. సంగా s అస్మత్వం [వా.ప్ర.] 14. చిరంతరమ్ [వా.ప్ర.] 15. ఆతూన s 16. కౌశిక (వా.ప్ర.)

సూక్తము 10

ఋషి—మధుచ్ఛందసుండు*

దేవత ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ గాయకులెల్ల¹ సామముల గానముజేయుచు నుండి రింద్రుఁడా!
2మాయలు లేక ఋ³క్తుల మాన్యులు పూజలొనర్చు చుండి ర
త్యాయత బ్రహ్మముఖ్యులు మహానిజవంశముఁగాచునట్లు నీ
వాయుజనాది సత్క్రియ⁴ల నెంతయుఁగాచుట చెప్పకుందుమే॥ 87
- (2) క॥ సమముగఁగొండలనెక్కుచు, సమిధలసోమములఁదెచ్చి సవనముసేయ⁵
విమనస్క పురుషులుండఁగ, సమయమెఱిగి వచ్చుచుండు శక్రుఁడుప్రీతి⁶॥ 88
- (3) గీ॥ యావనముచేతవెలయుచునధికమైన, దేహపుష్టినిగలిగిన దివ్యహయము
లను రథంబునకుంబూన్చి లక్ష్మముంచి, యజ్ఞవాటికి రారాదెయ⁷మర! నీవు॥ 89
- (4) గీ॥ మంచి యధ్వర్యుకృతయజుర్మంత్రములను, బూతహోతలశత్రుసంజాతములను
జెలఁగునుద్గాతృసామముల్ చెవినిబెట్టి, యాగభక్తములంగూర్చుమమరవిభుఁడ! 90
- (5) గీ॥ నుతులనాలకించి సుతమిత్రగణముతో, మాటలాడునట్లు మనము శక్ర
దేవుశత్రువితతి దివ్య తరంబుగ, వేడవలయునెపుడు వివిధగతుల ॥ 91
- (6) క॥ ధనమును నధికబలంబున్ । ఘనమగు మిత్రత్వకలనఁగాంచుటకై నే
ననయము హరి నేవింపనె, కను, గొన నన్యుడగు విభుని గలలోనైనన్ ॥ 92
- (7) క॥ ఇక్కడనెక్కడనైనను, నెక్కడనేకొఱతలేక యింపగునన్నం
బెక్కువగుధనముమరియున్, మిక్కిలిగోగణము ని మృమేయచరిత్రా! ॥ 93

* విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుండు (సం.మూ.) †లంత (తొ.పా.)

2 ఋక్తులు (ఋగ్వేదము) ఈ వేదప్రాచీనతఁగూర్చి పాశ్చాత్య పండితులిట్లుబ్రాహ్మణులను వాఙ్మయ నిదర్శనములు పౌరహృణులయొక్క పవిత్రములగు మంత్రములు, పృథ్వీవాఙ్మయము నందద్వితీయము విలసిల్లుచున్నవి. నేటివరకు వానిని సంరక్షించియుంచుట మహాశ్రమకరము'' అని ఋ. సంహిత

వేదములు విద్వాంసులందఱకుఁగొన్ని శతాబ్దములవరకుఁబని కల్పించఁగలవు. మానవజాతియొక్క గ్రంథభాండాగారములో నతిపురాతనములైన సర్వకాలములందు విరాజిల్లఁగలవు—ప్రాృథేసరు మాక్ష్మముల్లరు. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—వేదవాఙ్మయమునకుఁ బృథ్వీవంశ వాఙ్మయముతో నద్వితీయ స్థానముకలదనుట వాస్తవమే. కానివాని రక్షణవిషయము మహాశ్రమకరమైనదిగా ఋగ్వేదసంహిత పేర్కొన్నట్లు వార్యులుటసరికాదు. వేదవాఙ్మయ మనంతము. మనకుపలభ్యమానమైన వాఙ్మయముకంటె ననుపలభ్యమానమైన భాగములేయత్యధికములనుట నిర్వివాదాంశము. (వ.గో.కృ.)

3. ఋక్కులనుమానుగ (తొ. పా.) 4. సత్క్రియచయంబులుకాచుట (తొ.పా.) 5. యమరనాథ! (తొ.పా.)

- (8) ఉ॥ వెరుల నష్టఁబెట్టు శుభ వాసవశక్తిని భూ నభంబు లే
తీరుననె నఁజూచుటకుఁదెన్నుఁగనుంగొనలేకయుండ ని
స్సారుల మేము! పావన విశాలమహత్వ మదెట్లుచూతు మా
పైరులఁ జేయువర్షమును బాలను నిచ్చెడు నాల నీయుమా! ॥ 94
- (9) గీ॥ సర్వదిక్కులఁ జెవి గల శక్రదేవ! వినుము! పిలుపును నుతులను వీను లలర
సఖుని పలుకులువలెఁ జాల సరసమైన, వాక్యముల నాలకించుచు వరము లిమ్ము! ॥ 95
- (10) క॥ కోరినకోర్కెల నిచ్చుచు, బోరున శత్రువులఁ బలముఁబోఁగొట్టి మముం
జేరఁగ బహుధన మీయం, జీరుచునున్నాము నిన్నుఁజిత్తంబలరన్ ॥ 96
- (11) ఉ॥ వేగము వచ్చి మాదెసకు వెల్గెడు సోమరసంబుఁ ద్రాగుచుం
బోగ నిమిత్త కర్మలను బొందఁగ నెక్కువు నాయువున్ మహా
త్యాగముఁజేయు విత్తమును దద్ద నొసంగుము నాకు నెప్పుడున్
సాగు నతీంద్రియత్వముల సత్యగుణా! దయనీయు మా కొగిన్ ॥ 97
- (12) క॥ కర్మలలో మా చేసెడు, నిర్మల నుతులన్ని చేరి నిరతము నిన్నుం
గర్వగతమైన నాయువు, నర్మిలి మా కిత్తుగాక 2యజ్ఞాధిపతీ! ॥ 98

సూక్తమ్—11

ఋషిః—జేతా మాధుచ్ఛన్దసః

దేవతా—ఇంద్రః

భన్దః—అనుష్టుప్

- (1) ఇంద్రం¹ విశ్వా అవీశ్వధంత్ సముద్రవ్యవసం గిరః । రథీతమం రథీనాం వాజానాం సత్పతిం పతిమ్ ॥ 103
- (2) సఖ్యే త² ఇంద్ర వాజినో మా భేమ శవసస్పతే । త్వామభి ప్ర జోసుమో జేతారమవరాజితమ్ ॥ 104
- (3) పూర్వీరింద్రస్య రాతయో న వి దస్యన్త్యతయః । యదీ వాజస్య గోమతః స్తోతృభ్యో మంహతే మమమ్ ॥ 105
- (4) పురాం భిందుర్యవా కవిరమితౌజా³ అజాయత । ఇంద్రో విశ్వస్య కర్మణోధర్తా వజ్రీపురుష్టుతః ॥ 106

1. తావక (తొ.పా.) 2. యమరస్తుత్యా! (తొ.పా.)

1. ఇంద్ర విశ్వాకాశీ (వా.ప్ర.) 2. సఖ్యే తః (వా.ప్ర.) 3. తౌజా అజాయత (వా.ప్ర.)

- (5) త్వం వలస్య గోమతో కపావరద్రివో బిలమ్ । త్వాం దేవా¹ అభిభ్యషస్ తుజ్యమానాన² ఆవిషుః ॥ 107
- (6) తవాహం కూర రాతిభిః ప్రత్యాయం సింధుమావదన్ । ఉపాతిష్ఠంత³ గిర్వాణో విదుష్టే తస్య కారవః ॥ 108
- (7) మోయాభిరింద్ర మాయినం త్వం శుష్టమవాతిరః । విదుష్టే తస్య మేధిరాన్ తేషాం శ్రవాన్యుత్తిర ॥ 109
- (8) ఇంద్రమీశానమోఽసాభి స్తోమా⁴ అనూషత । సహస్రం యస్య రాతయ⁵ ఉత వా సంతి భూయసీ⁶ ॥ 110

సూక్తము—11

ఋషి—మధుచ్ఛందసుఁడనువానిపుత్రుఁడు జేతయనువాఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) క॥ అన్నం బిచ్చుచు జనులకుఁ, గ్రన్నన సజ్జనులనెల్లఁగాచెడు నింద్రున్
మన్ననల నందఁజేయుచు, నెన్నదె ? సంస్తోత్రసమితి యింపు దలిర్పన్ ॥ 99
- (2) ఉ॥ సీదయవల్ల నన్నమును నిత్యముఁబొందితిమయ్యః యింద్రుఁడాః
కాదనకుండ శత్రువులఁగాఁజేయఁబెట్టి సమిద్ధశక్తితో
లేదనకుండ మా కభయలీల నొసంగిన నిన్ను భక్తితో
భేదము లేని సంస్తుతుల బిట్టు నుతించుచునుండు మెంతయున్ ॥ 100
- (3) ఉ॥ దేవవిభుండు¹ స్తోతలకు దివ్యధనంబు నొసంగు టబ్రమే?
కావున ఋత్విగాళికయి కాంచనముల్ మరి² విత్తరాసులన్
గోవుల నిచ్చువాని కొనఁగూర్చును విస్తర సర్వసంపదన్
వావిరి విత్తసంచయము వజ్రధరుండు విశేష⁴ మైత్రితోన్ ॥ 101
- (4,5,6) సీ॥ పట్టణంబులనెల్లఁబాడుఁజేసెడువాఁడు యౌవనవంతుడై యమరువాఁడు
బుద్ధిబలంబుచేఁబొగడొందఁబడువాఁడు విస్తార బలమున వెలయువాఁడు
సర్వ కర్మంబుల సాగనిచ్చెడువాఁడు భిదురంబుఁజేఁబెట్టి వెలయువాఁడు
దివ్య గోవులనెల్లఁదెచ్చియిచ్చినవాఁడు నిఖిలోపాధాతతి నెట్టువాఁడు
గీ॥ ధనముఁగోరెడ్డిపురుషులు దరికిఁజేర, నెన్నొ ధనరాకులను బీరితి నిచ్చువాఁడు
మెచ్చి మాయిచ్చు సోమంబు నిచ్చగించి, కాంక్షితార్థంబు నిడుఁగాకఁ గరుణఁబూని ॥ 102

1. దేవా 2. నాసక (వ్రా.ప్ర.) 3. గిర్వాణో (వ్రా.ప్ర.) 4. స్తోమాక 5. రాతయ 6. భూయసీ (వ్రా.ప్ర.)

1. భక్తులకు (తొ.పా.) 2. ధన్యరాసులన్ (తొ.పా.) 3. ధన్యసంపదన్ (తొ.పా.) 4. ప్రీతితోన్ (తొ.పా.)

5. నిర్జర బాధల (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ మాయగల శుష్టురాక్షసు మంటగలిపి, జగముఁ బాలించితివి నీవు నరసదేవః
మహిమ నెఱిగి యుపాసించు మానవులకు, నన్నవస్త్రాదుల నొసంగు టజ్జనుగునె॥ 103
- (8) క॥ ఘనమగు నాశ్రితకోటికి, ధనదాన మొసంగునట్టి ధర్మాత్ముని ని
న్ననయముఁగర్వలయందుం, గనుఁగొని నుతియింపఁగలము కాంక్షిత ఫలదాః ॥ 104

అనువాకః—4 సూక్తమ్—12

ఋషిః—మేఘాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—అగ్నిః, 6—ప్రథమపాదస్య (నిర్మథ్యా హవనీయా) అగ్ని

చందః—గాయత్రీ

- (1) అగ్నిం చూ॑తం వృ॑జీమహే హో॑తారం వి॒శ్వదే॑వమ్ । అ॒స్య య॒జ్ఞస్య॑ సు॒క్రతు॑మ్ ॥ 111
- (2) అగ్ని॑మగ్నిం హ॒వీమ॑భిః సదా హ॒వంత॑ వ॒శ్పతి॑మ్ । హ॒వ్యవా॑హం పు॒రుషి॑యమ్ ॥ 112
- (3) అగ్నే॑ దే॒వాగ్¹ ఇ॒హ వ॑హ ఇ॒హానో॑ వృ॒క్తబ్ధి॑షే । అసి॑ హో॒తా న² ఈ॑డ్యః ॥ 113
- (4) తాగ్³ ఉ॒శతో వి బోధ॑య యదగ్నే॑ యాసి చూ॒త్యమ్ । దే॒వైరా స॑త్సి బ్ధి॒ర్హిషి॑ ॥ 114
- (5) పు॒తాహ॑వన దీది॒వః ప్ర॑తి॒ష్ఠ రి॑షతో దహ । అగ్నే॑ త్వం ర॒క్షసి॑నః ॥ 115
- (6) అగ్ని॑నాగ్నిః సమి॒ధ్యతే॑ కవి॒ర్గృహ॑పతి॒ర్యువా॑ । హ॒వ్యవా॑ద్⁴ జు॒హ్వస్యః॑ ॥ 116
- (7) క॒విమ॒గ్నిము॑వ స్తుహి స॒త్యధర్మా॑ణుధ్వ॒రే । దే॒వమ॑మీ॒శచా॑తనమ్ ॥ 117
- (8) యస్తా॑మగ్నే హ॒విష్ప॑తి॒హతం॑ దే॒వ స॒వర్య॑తి । తస్య॑ స్మ ప్రా॒వితా॑ భవ ॥ 118
- (9) యో⁵ అగ్నిం దే॒వవీ॑తయే హ॒విష్మాగ్⁶ ఆ॒దివా॑సతి । తస్మై॑ పా॒వక మృ॑తయ ॥ 119
- (10) స నః॑ పా॒వక దీ॒దివోః గ్నే దే॒వాగ్⁷ ఇ॒హ వ॑హ । ఉ॒ప య॒జ్ఞం హ॒విశ్చ॑ నః ॥ 120

1. శక్రదేవః (తౌ.పా.)

1. గోంశిహా. 2. నశశిడ్యః. 3. గోంశిఉశతో. 4. హవ్యవాన్. 5. యోఅగ్నిం 6. గోంశిఆదివాసతి.

7. దేవాగోంశిహా (వ్రా.ప్ర.)

(11) స నః స్తవాన¹ ఆ భర గాయత్రేణ నదీయసా । రయం వీరవత్పిషమ్ ॥

121

(12) అగ్నే కుత్రేణ శోషా విశ్వాభిర్దేవహూతిభిః । ఇమం స్తోమం జషస్వ నః ॥

122

† అనువాకము—4, సూక్తము—12

ఋషి—కణ్వుపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—అగ్ని *

(1) క॥ త్రాతమయి దేవతలకున్, మాత యగుచు నున్నవాని, దోరపు భవమున్
స్తోతల కిచ్చెడు నగ్నిం, బ్రీతిమెయిం జూడఁగలము పిన్నల మగుచున్ ॥

105

(2) క॥ భజమానవహ్ని¹ ప్రీతిన్, యజమానుఁడొసంగు హవ్య మంతయుఁ గొనుచుం
బ్రజలం బరిపాలించుచు, యజమానులు తన్నుఁబిల్వ నాలింపందే ॥

106

(3) గీ॥ అరణ్యందుఁబుట్టి యంతట వెలిగెడు, నగ్నిదేవః దర్శ లమరియుండె
హవ్యమందుకొనుట కమరులఁబిలువుము, హవ్యవాహనా! దయానిధానః ॥

107

(4) గీ॥ చహ్నిః నీవు రాయచారివి కావునఁ, ద్రిదివమునకు నేగి దేవగణము
మేలుకొలిపి వారి మేలగు నిష్ఠికిఁ, బిలుచుకొనుచు రమ్ము ²పెంపుమీర ॥

108

(5) క॥ అజ్యాహూతినే ప్రీతిన్, భోజ్యముగాఁగొనెడు నగ్నిః భువనములోనం
ద్యాజ్యమగు శత్రుమండలి, బూజ్యముగాఁజేసి యష్టిఁ బోషింపఁగదే ॥

109

(6,7,8,9,10) సీ॥ రక్షించుచున్ సర్వరమ్య గృహంబులఁ గవిగా వెలింగెడు ఘనుడెవఁడో:
శాశ్వత యౌవన సంపత్తి నొప్పుచు హవ్యంబు నొందెడు నధిరుడెవఁడో:
హవ్యంబుఁ గొనఁజాలు నాస్యంబుఁగల్గిన యావహనీయుడై యమరునెవఁడో:
సత్యధర్ముండయి జగతివెల్గుచు సదా ³స్తోతలనెల్లఁదాఁ జూచునెవఁడో:
గీ॥ యట్టియగ్ని కరుంఁబ్రీతి హవ్యములను, నిచ్చువారికి సుఖముల నిచ్చి యాగ
ములకు దేవాళి నెల్లను బిలిచికొనుచు, వచ్చి హవ్యము వారికి నిచ్చుఁగాకః ॥

110

1. స్తవానః ఆ (వ్రా.ప్ర.)

† త్రాతప్రతి ప్రథమ సంపుటములో మూడనువాకములు వ్రాయఁబడినవి. ఆ తరువాత ననువాకములను నేసంపుటమందు శ్రీనేమూరివారు వ్రాయలేదు. కావున సంస్కృత మూలము ననుసరించి యనువాకముల సంఖ్యకూడఁ బేర్కొనఁబడినది. వ.గో.క

* సంస్కృతమూలములో గల ఋక్కు ప్రథమపాదమునకు “నిర్మథ్యా హవనీయ” ములనెకి ద్వితీయాగులు దేవతలు; పేర్కొనఁబడినవి. వ.గో.కృ

1. భజమాన వీతిహోత్రుడు (తొ.పా.) 2. పిన్నవాడ; అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది అగ్నిదేవుని జిన్నవాఁడనుట పేర్కొనుట సముచితముకాదని “పెంపుమీర”గా సవరించఁబడినది. 3. కులనెల్లఁగొపాడనెవఁడో (తొ.పా.)

- (11) క॥ గాయత్రీ ఛందంబున, ధ్యేయుఁడవై సంతసించి తిరముగ మాకున్
సాయముగ శూరపుతుల, నీయుము ధనమిత్రసమితి నీయుము వహీ! ॥ 111
- (12) క॥ తెల్లనికాంతుల వెలుగుచు, నెల్లసుమంత్రములతోడ నిష్టితి సురలం
జల్లఁగఁ బిలిచెడునగ్నిః, మెల్లఁగ మా నుతులనెల్ల మేకొనవలదేః॥ 112

సూక్తమ్—13

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా-(అప్రీసూక్తం, అగ్నిరూపా దేవతాః) 1-ఇధ్యూసమిధ్యోగ్నిర్వా. 2-తనూనపాత్.
3-నరాశంసః, 4-ఇళః. 5-బర్హిః, 6-దేవీర్ద్వారః, 7-ఉషాసానక్తా, 8-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా.
9-తి స్రోదేవ్యః పరస్వతీకాభారత్యః, 10-త్వష్టా, 11-వనస్పతిః, 12-స్వాహాకృతయః.

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సుసమిధ్యోన¹ అవహదేవాగ్ం¹ అగ్నేహవిష్మతే¹. హోతః¹ పావకయక్షిచ¹ ॥ 123
- (2) మధుమంకం² తనూనపాత్² యజ్ఞం² దేవేమనః² కవే². అద్యాకృఋషి² వీ² తమే² ॥ 124
- (3) నరాశం³ సమిహప్రియమస్మిన్³ యజ్ఞ³ ఉపహ్వయే³. మధుజిహ్వంహ³ విష్కృతమ్³ ॥ 125
- (4) అగ్నేసుఖతమే⁴ రథే⁴ దేవాగ్ం⁴ హి⁴త అవహ⁴. అసిహోతామసుర్హితః⁴ ॥ 126
- (5) స్తృణీత⁵ బర్హిరానుషగ్⁵ ఘృతపృష్ఠం⁵ మనిషిణః⁵. యత్రామృతస్య⁵ చక్షణమ్⁵ ॥ 127
- (6) విశ్రయవ్రామ్నతావృధో⁶ ద్వారోదేవీర⁶ సశృతః⁶. అద్యానూనం⁶ చయష్టవే⁶ ॥ 128
- (7) నక్తోషాసా⁷ సుపేశసాస్మిన్⁷ యజ్ఞ⁷ ఉపహ్వయే⁷. ఇదంనో⁷ బర్హిరానదే⁷ ॥ 129
- (8) తానుజిహ్వో⁸ ఉపహ్వయేహోతారా⁸ దైవ్యాకవీ⁸. యజ్ఞంనో⁸ యక్షతామిమమ్⁸ ॥ 130

1. గంస అగ్నే. 2. తీతయే, 3. యజ్ఞః ఉప, 4. గంస హి త అవహ, 5. పృష్ఠ (వ్రా.ప్ర.) 6. సుపేశసాస్మిన్ (ప్రా.)
7. యజ్ఞః ఉప (వ్రా.ప్ర.) 8. జిహ్వో ఉప (వ్రా.ప్ర.)

సమూల శీర్ష మదాండ్ర ఋగ్వేద సంహిత

- (9) ఇశా సరస్వతీ మహితీస్రో దేవీర్వయోభువః । బర్హిః సీదంత్యన్రిభః ॥ 131
- (10) ఇహత్వష్టార మగ్రియం విశ్వరూపమువహ్వయే । అస్మాకమస్తు కేవలః ॥ 132
- (11) అవస్సజావనస్సతే దేవదేవేభ్యోహవిః । ప్రవాతురస్తు చేతనమ్ ॥ 133
- (12) స్వాహాయజ్ఞం కృణోతనేంద్రాయ యజ్ఞనోగ్నహే । తత్రదేవాగ్ం² ఉవహ్వయే ॥ 134

సూక్తము—13

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఋక్కునందుఁజెప్పబడు నాయాదేవతలు*

- (1,2,3,4) సీ॥ సునమిద్ధుఁడనుపేర శోభ లందెడువహ్నిః పూజనొనర్చుము! పూజ్యతముల నగ్ని! తనూనపాత్తనెడు నామంబుతో హవ్యతృపులఁ జేయు మమరవరుల ననలః నరాశంసుఁడనుపేరుతోఁబోయి పక్వము చేయుము! భక్తతతుల నీవె వారిని బిల్వ నియతుఁడవగుటచే దివికేగి పిలుపుము! దివిజవరుల గీ॥ వీతిహోత్రుండఁ మావయిఁ బ్రీతిఁబూని, దేవతల యొద్దకుంబోయి దివ్యమైన రథముపై వారి రమ్మని ¹రాణఁజెలఁగఁ, బిలుచుకొనిరావెఁ యిప్పికఁ బెద్దవగుచు ॥ 113
- (5) క॥ ఘనమగు బర్హిస్సనియెడు, ననలుండే దర్భలందు ²నడుగిడునొక్కడున్ సునిశితమగు దర్భలపై, ననువుగఁ జాత్రంబు నుంచనొను ³మహాత్ముఁడ! ॥ 114
- (6) క॥ ద్వారాభిమాన దేవత, లారా! యజ్ఞాభిమానులారా! ప్రీతిన్ మీరాటంకముఁ జెప్పక, ద్వారములందెఱచి యచటఁ దప్పక నిలుఁదీ! ॥ 115
- (7) క॥ నక్తోషస్సులు⁴ మీరున్, వ్యక్తముగా వేదిపైనిఁ బరచిన కుశ నా సక్తిమెయిఁజేరి యజ్ఞము, రక్తిగ నెఱవేర్చి మమ్ము రక్షింపుండీ! ॥ 116

1. యజ్ఞినో, 2. గ్ంఃఉవ (వ్రా.ప్ర.)

* ఈ సూక్తమంతటికి వివిధరూపాగ్నులు దేవతలు. ఈ సూక్తమునకు సంస్కృతమున ద్వాదశ విభాగ్నిదేవతలు గలరు

1. ఇహ్వలేదా సమిద్ధాగ్ని, 2. తనూనపాదగ్ని, 3. నరాశంసాగ్ని, 4. ఇశాగ్ని, 5. బర్హిస్సాగ్ని, 6. దేవీర్వయాగ్ని, 7. నక్తోషస్సులు, 8. దైవీయహోతార ప్రచేత సాగ్నులు, 9. సరస్వతీ ఇశాభారతీ దేవీరూపాగ్నులు, 10. త్వష్టాగ్ని, 11. వనస్పత్యగ్ని, 12. స్వాహా కృత్యగ్నులు. ఈ వివిధాగ్నులును ననువాదపద్ధతులలో నాయానందర్పములలోఁజేర్కొనఁ బడినవి. వ.గో.కృ.

1. రహిఁజెలంగ (తొ.పా.) 2. నడుగుఁజెట్టునా (తొ.పా. గణభంగము) 3. ఋత్విజుల్ (తొ.పా. గణభంగము)

4. నక్తోషస్సులారా అను సంబోధనార్థకముగ నిది ప్రయుక్తము.

(8,9,10,11,12) సీ॥ దైవ్యహోతలఁ బేరధరఁ గీర్తిగన్న య, గునులువచ్చి యిష్టికేగుదురుగాక
భారతీదేవియు భవ్యసరస్వతి, యశతోడనిష్ఠిఁ జేయింతుగాక
త్వష్టయనం బేరఁదనరారు నగ్నిదే, పుడు యజ్ఞమునకు వచ్చెడునుగాక
చారువనస్పతి నకలహవ్యంబుల, నోపిదేవతలకు నొసఁగుఁగాక

గీ॥ స్వాహాయను నగ్నితోనిష్ఠి జరుగుఁగాక, జన్నముల కమరులను బిల్వజనుఁడుపీఠ
త్తుప్తినొందింపుఁ డింద్రుని దివ్యమైన, యజ్ఞహవ్యముచేత నో యజ్వలార ! ॥

117

సూక్తమ్. 14

ఋషిః మేధాతిథిః కాణ్వః

* దేవతా—విశ్వేదేవాః (విశ్వైర్దేవైః సహితోఽగ్నిః) 3—ఇంద్రవాయు బృహస్పతి
మిత్రాగ్ని పూషభగదిత్యమరుద్గణాః, 10—విశ్వదేవాగ్నింద్రవాయు

మిత్రధామాని, 11—అగ్నిః,

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏ॒భిర॑గ్నే దు॒వోగి॑ర్ విశ్వే॒భిః సోమ॑పీతయే । దే॒వోభి॑ర్యాహీ॒యశ్చ॑ ॥ 135
- (2) ఆ॒త్వా క॑ణ్వా¹ అ॒హూష॑త గృ॒ణంతి॑ వి॒వ్రతే॑ధియః । దే॒వేభి॑రగ్న² ఆ॒గహి॑ ॥ 136
- (3) ఇ॒ంద్ర॒వా॒యా బృ॒హ॒స్పతి॑ం మి॒త్రాగ్ని॑ం పూ॒షణం॑భగమ్ । ఆ॒ది॒త్యాన్ మూ॑రుతం గ॒ణమ్ ॥ 137
- (4) ప్ర॒వోభి॑యంత³ ఇంద॒వో మ॑త్స॒రామా॑దయిష్ట॒వః । ద్ర॒ష్ణా మ॑ధ్వశ్శ॒మూష॑దః ॥ 138
- (5) ఈ॒శతే॑ త్వామ॒వస్య॑వః క॒ణ్వాసో॑వృ॒క్త బ॑ర్హి॒షః । హ॒విష్మ॑ంతో⁴ అ॒రంకృ॑తః ॥ 139
- (6) ఘృ॒తపృ॑ష్ఠా మ॒నోయు॑జోయే త్వావ॒హంతి॑ వహ్నయః । ఆదే॒వాంతో॑మ పీతయే ॥ 140
- (7) తాన్ య॒జత్రా॑గ్⁵ ఋ॒తావృ॑ధోఽగ్నే పత్ని॒వతస్కృ॑ధి । మ॒ధ్వః సు॒జిహ్వా॑పాయయ ॥ 141

* విశ్వేదేవాః (మా) 1 కణ్వా. 2. రగ్న s. 3 భీయంతs. 4. వృంతోs. 5. గ్ంs. (ప్రా.వృ.)

- (8) మేయజత్రాయ⁶ హి⁷త్యన్ తేతే విచింతతిహ్వయా । మధోరగ్నైవ పట్కృతి ॥ 142
- (9) ఆకీం సూర్యస్యరోచనాన్ విశ్వాందేవాగ్⁷ ఉషర్భువః । విప్రోహోలేహ వక్షతి ॥ 143
- (10) విశ్వేభిః సోమ్యం మవ్యగ్న⁸ ఇంద్రేణవాయునా । విదామిత్రస్యధామభిః ॥ 144
- (11) త్వంహోతా మనుర్హితో గ్నైయజ్ఞేషునీదసి । సేమంనో⁹ అధ్వరంయజ ॥ 145
- (12) యుక్త్యహ్వయప్రీతే హరితోదేవ రోహితః । తాభిర్దేవాగ్¹⁰ ఇహావహా ॥ 146

సూక్తము-14

ఋషి-కణ్వపుత్రుడుమేధాతిథి.

దేవత అగ్ని*

- (1) గీ॥ మేమౌసర్చపూజ మిక్కిలిఁగొనుటకు, నాలకించుటకును, నఖిలనుతుల,
విబుధవరులతోడ విచ్చేసి యిచటకు, యజ్ఞపూరితేయు 1మగ్ని : నీవు ॥ 118
- (2) క॥ భునమగు సువకారంబులఁ, గొనియాడుచునున్న సౌమ్యకోవిదులు నినుం
గనుఁగొని పిలుచుచు నుండిరి, మును²కొని దేవతలతోడ ముదమునరావే : ॥ 119
- (3) క॥ వాయువుని ³నింద్రదేవుని, వాయునలుల మిత్రభగుల వరమారుతమున్
ద్యేయుఁడగు పూషదేవు న, మేయము⁴ పూజింపవయ్య : మించినవేడ్కన్ ॥ 120
- (4) క॥ మీకొఱకు సోమలతలం, దేకువతోఁ ద్రచ్చిరసము తీసితిమి తగన్⁵
శ్రీకరుల చమనపాత్రల, నాకాధిపులార : గొనుచు నయముగరారే : 121
- (5) క॥ దర్బాసనములఁ బఱచుచు, నిర్భయముగ హోమమునకు నిఖిలహవిస్సున్
నిర్భరముగఁ జేఁబట్టుచు, నిర్భయులగు సురలకొఱకు నిన్వేడరొ⁶కో : ॥ 122

6. జత్రాయః. 7. గ్నంs, (ప్రా.ప్ర.) 8. మవ్యగ్న (సా.) మవ్యగ్నః ఇంద్రేణ (ప్రా.ప్ర.) 9. నోఅధ్వ (ప్రా.ప్ర.)
10. గం ఇహ (ప్రా.ప్ర.)

*దేవత-విశ్వదేవతలు- 3ఇంద్రవాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్నిపూరభగదిత్యమచక్షణములు. 10.విశ్వదేవాగ్నింద్రవాయు మిత్రాగ్నిములు.
11.అగ్ని (సా) మాక్సముల్లర్ ప్రకటించిన ప్రతిరో మొత్తము నూక్తమంతటికి విశ్వదేవతలు మాత్రమే దేవతలుగాఁజేర్కొనఁబడిరి. చ.గో.కృ.

1. అగ్నిదేవః (తొ.పా.) 2. మునికొని (ప్రా.ప్ర.పా.) 3. శక్రదేవుని (తొ.పా.) 4. గాఁబూజఁజేయుమీబుధవినుతః (తొ.పా.)
5. గం జేకోనుడు చమనపాత్రల, నాకాధిపులార : యదియె నా (నా) యమునుండి : (తొ.పా.) 6. వేడరుకో : (ప్రా. ప్ర. పా)

- (6,7,8) సీ॥ ఎందఱి నెనను నీడ్వఁజాలినవియుఁ, దలఁచిన మాత్రానఁ దరికివచ్చు
నవియు నౌ వాఱుల నమరియుండెడు బండి, పైఁదీసికొనిరమ్ము భవ్యసురల
నింద్రాదులన్ వేగనింతులతోఁగూడ, యజ్ఞంబునకుఁదెమ్ము హవ్యవాహ :
యేరి ధాగములను వారు గైకొనినట్టు, లాశీర్వదింపుమీయమరదూత :
- గీ॥ యెవ్వ రీ యజ్ఞమునఁ బూజనెవరు సుతుల, సందఁగల్గుచునున్నారొ యట్టివారు
ఘనవషట్కార శబ్దము వినినతోడ, వారికిన్ సోమమందింపువహ్ని : సీపు ॥ 123
- (9) గీ॥ అరసికశిల్ప కాలమందు దేవాళిని, మేలుఁగొలిపి సుతులమేధగల్గు
సగ్ని నాకరోక మధిగమించెడివారి, బిలుచుఁగాక వేగఁబెద్దయగుచు ॥ 124
- (10) క॥ చయ్యన వాయ్వాదులతో, నెయ్యముఁగొని సూర్యదేవు నే న్నముఁగొనుచుం
దియ్యని సోమరసంబును, నయ్య : కొనుము యజ్ఞమందు నాదిత్యులతోన్ ॥ 125
- (11) గీ॥ యజ్ఞమున హోతృవరులంద అరణియందు, నిన్నుఁ బుట్టించినారలు నన్నుతాంగ :
హోమ కార్యములన్నియు హోతవగుచు, నిర్వహింపుము యాగమగ్ని । విభుండ : 126
- (12) క॥ చలమున “రోహి త్త” నియెడు, బలవాఱులఁ గూర్చి పెద్ద బండికినగ్ని :
పిలుచుకొనిరమ్ము విబుధుల, నిలసికెడి పాడిగాదె యిద్దచరిత్రా : ॥ 127

సూక్తమ్—15

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—(ప్రతిదైవతం ఋతుసహితమ్) 1-ఇంద్రః, 2-మరుతః, 3-త్వష్టా; 4-అగ్నిః.

5-ఇంద్రః, 6-మిత్రావరుణౌ, 7-10—ద్రవిణోదాః, 11-అశ్వినౌ, 12-అగ్నిః,

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇంద్రసోమం పిబ¹ఋతునా²త్వా విశ³న్విందవః । మత్సరా⁴నన్తదోకనః ॥ 147
- (2) మరుతః పిబ²ఋతునా పోత్రాద్ యజ్ఞం పునీతన । యూయం హిష్ఠాసుదానవః ॥ 148
- (3) అభియజ్ఞం గృణీహి¹నోగ్నావో నేష్టః పిబ³ఋతునా । త్వంహి⁴రత్నధా⁵అసి ॥ 149
- (4) అగ్నే¹దేవాగ్ం⁵ ఇహ వహసా²దయా యోని³పుత్రి⁴షు । పరిభూష⁶పిబ⁶ఋతునా ॥ 150

7. వహ్నిదేవః. [తా.పా.] 8. యుషఃకాలమందు [తా. పా. గణభంగము] వ. గో. కృ.

1. పిబ. 2. పిబత. 3. పిబ. 4. ధా అసి. 5. గం. 6. పిబ ఋతు [వా.ప్ర.]

- (5) బ్రాహ్మణాదింధ్ర రాధనః పిబా సోమమృతాగ్ంరను⁷ । తవేద్ధి సఖ్యమస్తృతమ్ ॥ 151
- (6) యువం⁸ దక్షం ధృతవ్రత మిత్రావరుణ దూశభమ్ । ఋతునా యజ్ఞమాశాథే ॥ 152
- (7) ద్రవిణోదా ద్రవిణసో గ్రావహస్తాసో⁹ అధ్వరే । యజ్ఞేషు దేవమీశతే ॥ 153
- (8) ద్రవిణోదా దదాతు¹⁰ నోవసూ నియానిశృజ్యైరే । దేవేషుతా వనామహే ॥ 154
- (9) ద్రవిణోదాః పిపిషతి జుహోత ప్రచతిష్ఠత । నేష్టా¹¹ దృతుభిష్యత ॥ 155
- (10) యత్త్వాతురేయ మృతుభిర్ద్రవిణోదో యజామహే । అధస్మానో దదిర్భవ ॥ 156
- (11) అశ్వినాపిబతం మధుదీద్యగ్ని శుచివ్రతా । ఋతునా యజ్ఞవాహసా ॥ 157
- (12) గార్హపత్యేన సస్త్య¹² ఋతునా యజ్ఞసిరసి । దేవాన్ దేవయతేయజ ॥ 158

సూక్తము—15

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఋతువులు (అయినను బ్రతిఋక్కునందును వేర్వేరుగ దేవతలు ప్రతిపాదింపఁబడుదురు)*

(1,2,3,4,5,6) సీ॥ వా¹సపుడా : సోమపానంబు నేయుము, ఋతుదేవతలతోడ నతులఁబ్రీతి
 మారుతమా : పుణ్యమాన్య సోతునిగూడి, పానంబు నేయుము పరమరసము
 ధనరత్నదాత : యో త్వష్టడా : వేవేగఋతువులతోఁ ద్రాగుమతులరసము
 శోభనాగ్ని : నీవు సుస్థానములయందు, సురలతోఁ ద్రావుము సోమరసము

గీ॥ బ్రాహ్మణాచ్చంసి యనువాని పాత్రనుండి, యింద్రుడా : సోమమును ద్రావుమీవు మరియు
 వరుణుడా : మిత్రదేవుడా : వై రిగణము, గొట్టి యజ్ఞఫలంబులఁ గూర్పరండు ॥ 128

(7) క॥ ప్రకృతియనెడు యజ్ఞంబున, వికృతీష్టిన్ విబుధగణము విత్తము కొఱకై
 సుకృతినినిచ్చెడు సోమము, బ్రకృతము తీయంగనుండి ప్రార్థించునినున్ ॥ 129

7. రను (నూ) 8. యువదక్షం, (వ్రా.ప్ర.) 9. సోs. 10. దదాతుగ్గోవసూని. 11. నేష్టా. 12. ఋతు (వ్రా.ప్ర.)

* 1. ఇంద్రుడు 2. మధురత్న 3. త్వష్ట 4. అగ్ని 5. ఇంద్రుడు 6. మిత్రావరుణులు 7-10. ద్రవిణోదములు 11. అశ్వినీదేవతలు
 12. అగ్ని. ఇవి యితరదేవతలు. వ.గో.కృ. 1. పాకహరాః, పావనుడా (తో. పాతములు).

(8) గీ॥ యజ్ఞమునకు వలయు నఖిలధనంబును, నొసఁగుఁగాక నుగ్నియుచితరీతి :

నగ్నిదత్తమైన నా ద్రవ్యమునసుర, గణముఁజాలఁ బ్రీతిగనునుగాక॥

130

(9,10,11,12) సీ॥ ఋత్విజుల్ : జ్వలనుఁడు ఋతువులతోఁగూడి, నేతృపాత్రను గొనినిష్ఠతోడ
సోమంబుద్రాపుచు శోచించుచుండెడు, వెడలుఁడు మీరలు వేడ్కమీర
ఋతువుల, నిన్ను, సన్మతితోడఁ బూజింతు మగ్నిదేవా! మాకు నర్థమిడవె ।
యశ్వలారా ! మీరలఖిల సోమరసంబు, త్రాగియంతటను సంతసముగొనుఁడు

గీ॥ గార్వాపత్యుండవై నీవు కదలివచ్చి, యజ్ఞముల నెల్ల నెరవేర్చి యమరువరుల

కఖిలపూజలు నేయుమా : యర్థమొసఁగఁ, బురుషులకు నగ్నిదేవుఁడా : పుణ్యచరుఁడ : 131

సూక్తమ్—16

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—గాయత్రీ

(1) ఆ త్వావహంతు హరయో వృషణం సోమపీతయే । ఇంద్రత్వాసూర చక్షసః ॥

159

(2) ఇమా ధానా ఘృతస్సువో హరీ ఇహోప వక్షతః । ఇంద్రం సుఖతమే రథే ॥

160

(3) ఇంద్రం ప్రాతర్హవామహా² ఇంద్రం వ్రయత్యధ్వరే । ఇంద్రం సోమన్యపీతయే ॥

161

(4) ఉప నః సుతమా గహి హరిభిరింద్ర కేశిభిః । సుతే హి త్వా హవామహే ॥

162

(5) సేమం నః స్తోమమా గహ్యపేదం నవనం సుతమ్ । గౌరో న తృషితః పిబ ॥

163

(6) ఇమే సోమానా³ ఇందవః సుతాసో అధి బర్హిషి । తాగ్ం⁴ ఇంద్ర సహసే పిబ ॥

164

(7) అయం తే స్తోమో⁵ అగ్రియో హృదిస్సృగస్తృ శంతమః । అథా సోమం సుతం పిబ ॥

165

1. హరీః ఇహో 2. మహా 3. ఇంద 4. గౌం 5. అగ్రి (ప్రా.ప్ర.)

(8) విశ్వమితృవనం సుతమింద్రో మదాయ గచ్ఛతి । వృత్రహా సోమపీతయే ॥ 166

(9) సేమం నః కామమా పృణ గోభిరత్వైః శతక్రతో । వ్రవామ త్వా స్వాధ్యః ॥ 167

సూక్తము—16

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—అగ్ని*

(1) ఉ॥ కోరినకోర్కెలెల్ల సమఁగూర్చెడి వేలువ : నీవు వాఱలం
గూరిచికొంచు బండివయిఁ గూర్మిని సోమము ద్రావవచ్చుచో
శూరునిబోలి యంతటను శోభలఁదేలెడు నిన్ను ఋత్విజుల
నేరిమిమీర మంత్రముల నీ మహిమంబుల నుగడింపరే ॥ 132

(2) ఉ॥ వేదికయందు సంతటను విశ్రుతహోమ నిమిత్తమై కడున్
సాదర మొప్పఁజల్లఁబడుఁ జక్క- నిధానములొప్పెఁ గావునన్
మోదముతోడ గుఱ్ఱములఁ బూన్చు రథంబును నెక్కి జంభ భే
దీ : దయసేయు మీ యెడకుఁ దృప్తిగ మానవనంబుఁ జూడఁగన్ ॥ 133

(3) గీ॥ మూఁడువేళల యందగు మూఁడు సవనములకుఁ బిల్లుము నిన్నొగి ముదముతోడ
నందు సంజను జరిగెడు సవనమునకు, సోమమును ద్రావ రారమ్ము సురవిభుండ : ॥ 134

(4) గీ॥ సోమలతలను దచ్చియు సోమరసము, దీసియున్నారమింద్రుఁడా : దివ్యమైన
యానమును నెక్కిరమ్ము మా యజ్ఞమునకు, వచ్చి సోమంబుఁద్రావుము మెచ్చునట్లు ॥ 135

(5) ఉ॥ సోమరసప్రధానమగు సుందరకర్మకు వచ్చి యందులో
నీమముతోఁబరింపఁబడు నిర్మల సంస్తవ మాలకించి మా
సేమముగోరి సోమమును జెచ్చెర గౌరవ్యుగంబుఁబోల్కినో
హో : మహానియ : ద్రావుము మహోజ్జ్వలశోభఁజెలంగనెంతయున్ ॥ 136

(6) గీ॥ యాగవేదిని గలయట్టి యమలపాత్ర, సంస్థితంబగుసోమంబుఁజక్కఁగొనుము
సోమరసమును ద్రాగినచోఁద్యదీయ, దేహమెంతయుశోభించుదివిజనాథ : ॥ 137

* తెలుఁగు వ్రాతప్రతిలో (1నంపాటము 89పుట) నగ్నిదేవత పేర్కొనఁబడినది. సంస్కృత మూలములలో నింద్రుఁడదేవతగాఁబేర్కొనఁ
బడినది. అనువాదపద్యములలో నగ్నికిమాత్రముగా నింద్రుఁడే పరిగృహీతుఁడైనాఁడు. కావునఁబ్రహ్మదవశమున నగ్నిదేవతగాఁదెలుఁగులో వ్రాయఁబడి
యుండనగు. వ.గో.కృ.

- (7) గీ॥ శ్రేష్ఠమైననుతులు చక్కఁగఁడెవితెక్కి, నీమనంబుఁబ్రీతినించుకొనదె
స్తుతులువినిననీకు సోమరసం¹బెల్ల, సుఖమునిచ్చుఁగాకసొగసుకాఁడః॥ 138
- (8) గీ॥ శత్రునాశకుఁడగు మహాశత్రుఁడధిక, సోమపానమునొసరించి సోమరసముఁ
గలుగు కర్మనిమిత్త మైకదరిబోవు, చున్నవాఁడదె చూడుఁడీ²సూరులారః॥ 139
- (9) గీ॥ ³గోవులను నశ్వములనిచ్చికొలఁదిలేని, కాంక్షితంబులఁదీర్పుముఘన⁴మహేంద్రః
యెల్ల వేశల నిను⁵గడునుల్లమలరఁ, దలఁచుచుంటిమి సుజన సంస్తవ చరిత్రః॥ 140

సూక్తమ్-17

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఇంద్రావరుణౌ.

చందః—గాయత్రీ,

4—5, పాదానిచ్చత్ [5 హ్రసీయసీవా] గాయత్రీ,

- (1) ఇంద్రావరుణయోరహం సమ్రాజోరవ¹ ఆ వృణే । తా నో మృణాత² ఈదృశే ॥ 168
- (2) గంతరా హి స్థోకవసే హవం విప్రస్య మావతః । వర్తరా చర్షణీనామ్ ॥ 169
- (3) అనుకామం తర్పయేత్థామింద్రావరుణ రాయ³ఆ । తా వాం నేదిష్ఠమీమహే ॥ 170
- (4) యువాకు హి శచీనాం యువాకు సుమతీనామ్ । భూయామ వాజదావామ్ ॥ 171
- (5) ఇంద్రః సహస్రదావాం వరుణః శంస్యానామ్ । క్రతుర్భవత్యుక్త్య⁴ః ॥ 172
- (6) తయోరిదవసా వయం సనేమ ని చ ధీమహి । స్వాదుత ప్రరేచనమ్ ॥ 173
- (7) ఇంద్రావరుణ వామహం హవే చిత్రాయ రాధనే । అస్మాంత్పు తిగ్యుషస్కృతమ్ ॥ 174

1. రసంబెల్ల (వా.ప్ర.పా. గణభంగము. అర్ధరహితము) వ.గో.కృ. 2. చోద్యమలర [తా. పా.] 3. అవులను నశ్వములనిచ్చి యభిషేక (తా.పా.) 4. భునహయండా. 5. మేమదియుల్లమలర (తా.పా.)

1. s అవృణే. 2. s ఈదృశే. 3. s ఆ. 4. చ్యుక్త్యాః (వా.ప్ర.)

- (8) ఇంద్రావరుణ నూ ను వాం సిషాసంతీషుధీష్యా | అన్యత్వం శర్మయచ్చతమ్ || 175
- (9) ప్ర వామశ్నోతు సుష్టుతిసింద్రావరుణ యాం హువే | యామృతాథే సదస్తుతిమ్ || 176

సూక్తము—17

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి

దేవత—ఇంద్రావరుణులు

(1,2,3,4,5) సీ॥ మావేడుకొలంది మమ్ములఁబ్రోచుచు సౌఖ్యావహులమమ్ముఁజలువరేమి?

మాచేయు స్తోత్రాశిమదిలోనఁబెట్టుచు యజమానరక్షకై నరుఁగరేమి?

తోరంపుధనమిచ్చి తుష్టినొందింపుచు భక్తులనెల్లఁగాపాడరేమి?

సుఖకరంబైన మాసోమంబునందుచు, బరమకృపాదృష్టిఁ బరువరేమి?

గీ॥ మఖహితా! దాతపు గదయ్య! యఖిలమునకు, వరుణ! స్తుత్యుండపు గదయ్య! వరుసమాకు
మనుజులకు రక్షనిచ్చెడి మాన్యులార!, రాజకాంతిని వెలుగుచు రండు మీరు॥ 141

(6) క॥ సందేహము లేకుండం, బొందుదు మమరేశ! వరుణపూర్ణ కరుణచే
నందమగుధనమునంతయు, విందులకై గాక యాగవిస్తృతికొఱకై ॥ 142

గీ॥ ధనములోనఁ గొంతఁదగు వెచ్చఁబెట్టుచు, దాచియుంపఁగలము తక్కినదియు
మరియు సంతకంబై విరివిగ విత్తంబు, వజ్రీవరుణవలనఁగలుఁగు॥ 143

(7) గీ॥ వివిధ ధనమునొసఁగ వేడుకొందుము మేము, శక్రదేవ! వరుణ! శక్తిఁగొలఁది
పిలుపు నియ్యకొనుచు బీరంపుటల్కతో, శత్రువులను దుగ్గించు శక్తినిండు॥ 144

(8) క॥ వరుణేంద్రులార! మిమ్ముం, గరము భజించెదము మమ్ముఁగరుణించి వెసం
బరమ సుఖంబొడఁగూర్చుచు, జీరయశముం గలుఁగ నిండు చిత్తంబలరన్॥ 145

(9) గీ॥ ఇంద్ర! వరుణ! మిమ్ము నింపగునుతులను, బిలుచుచుంటి మిపుడు పెంపుతోడ
సంతసింపఁజేయుఁ జక్కని ఋక్కులు, మిమ్ముఁ బొందుచుండు మిక్కుటముగ॥ 146

అనువాకః—5, సూక్తమ్—18

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—1-3 బ్రహ్మణస్పతిః, 4-ఇంద్రో బ్రహ్మణస్పతిః సోమశ్చ, 5-బ్రహ్మణస్పతిః సోమ-
ఇంద్రో దక్షిణాచ, 6-8-సదసస్పతిః, 9-సదసస్పతిర్నరాంశసో వా.

చందః—గాయత్రీ

- (1) సోమానం స్వరణం కృణుహి బ్రహ్మణస్పతే । కక్షీవంతం య¹దౌశిజః ॥ 177
- (2) యోరేవాన్ యో²అమీవహా వసువిత్ పుష్టివర్ధనః । స నః సిషక్తు యస్తురః ॥ 178
- (3) మా నః శంసో³ అరరుషో ధూర్తిః ప్రణ⁴జ్ మర్త్యస్య । రజ్జో బ్రహ్మణస్పతే ॥ 179
- (4) సఘా వీరో న నివ్యతి యమింద్రో బ్రహ్మణస్పతిః । సోమో హినోతి మర్త్యమ్ ॥ 180
- (5) త్వం తం బ్రహ్మణస్పతే సోమో⁵ఇంద్రశ్చ మర్త్యమ్ । దక్షిణా పాత్వంహసః ॥ 181
- (6) సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమింద్రస్య కామ్యమ్ । సనిం మేధామయాసిషమ్ ॥ 182
- (7) యస్మాద్భుతే న నివ్యతి యోజ్ఞో విపశ్చిత్తశ్చన । స ధీనాం యోగమిన్వతి ॥ 183
- (8) ఆదృభో⁶తి హవిష్కృతిం ప్రాంచం కృణోత్యధ్వరమ్ । హోత్రా దేవేషు గచ్ఛతి ॥ 184
- (9) నరాశంసం సుధృష్టమశువశ్యం సప్రథస్తమమ్ । దివో న సదమృతభునమ్ ॥ 185

అనువాకము—౩ సూక్తము—18

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—1-5 బ్రహ్మణస్పతి, 6-9 సదసస్పతి *

- (1,2,3,4,5) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: నీవు చరమాశిజునిమాట్టి వన్నెకెక్కెడునట్లు నన్నుజేయు:
 బ్రహ్మణస్పతి: నీవు బలవంతుఁడవు చాల ధనవంతుఁడవుకాదే: దాతవగుచు
 బ్రహ్మణస్పతి: మమ్ము వైరులు దూషింపకుండునట్లులు నేయు ముచితవృత్తి
 బ్రహ్మణస్పతి: నిన్ను వజ్రిని పోముని నాశ్రయించినవాఁడు హానిగనునె?
 గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: నీవు మా వాపములను, గొట్టి రక్షింపరమ్మా: మమ్మెట్టులైన
 నట్టులే యింద్రపోము లత్యధికమైన, ¹దక్షిణయుఁ బోయెదరుగాకఁదనివితీర॥ 147
- (6) క॥ సదయుఁడగు నింద్రవిభునకు, ముదముం గలిగించువాఁడు మోక్షప్రదుఁడున్
 మది కెక్కువాఁడునగు నా, సదసస్పతి బుద్ధిసాగి చక్కఁగఁ జనఁడే: ॥ 148
- (7) క॥ సదసస్పతి లేకుండిన, నెదనైనఁ దలంపఁగలమే? ²యిష్టింజేయన్
 సదసస్పతి మా యజ్ఞము, ³ముదమున సఫలంబునెసె ముదమునుగనుతన్: ॥ 149
- (8) క॥ మదకర హవ్యం బొసఁగిన, పిదపన్ యజమాన యజ్ఞపీఠాతతిఁ దాఁ
 దుదముట్టింపంగల యా, సదసస్పతి పురుషకీర్తిఁ జక్కఁబఱచఁడే? ॥ 150
- (9) క॥ ఘనుఁడగు నాసదసస్పతి, జనవర సంస్థాయమానచారుగుణుని మే
 మనయము శాస్త్రమువలనం, గనుఁగొంటిమి విబుధులార! కానరె? వానిన్ ॥ 151

సూక్తమ్—19

ఋషి—మేధాతిథి: కాణ్వః

దేవత—అగ్నిర్మర్మరుతశ్చ

భందః—గాయత్రీ

- (1) ప్రతి త్వం చారుమర్వరం గోపీదాయ ప్ర హూయసే । మరుద్భిరగ్న¹ ఆ గహి ॥ 186
- (2) సహి దేవో న మర్త్యో మహస్తన క్రితుం పరః । మరుద్భిరగ్న ఆ గహి ॥ 187

* సంస్కృత మూలములో దేవతలు చాల భిన్నముగానున్నవి. 1-3 బ్రహ్మణస్పతి, 4-5 అంధ్రబ్రహ్మణస్పతి సోమదేవతలు. 6-8 బ్రహ్మణస్పతి సోమ ఇంద్ర దక్షిణదేవతలు. 9-9 సదసస్పతి, 9-9 సదసస్పతి లేవా నరాశంసుఁడు, తెలుఁగనువాదరచనలో మాత్రము సంస్కృతమూలములలో గల దేవతలపైత ముటంకింపఁబడినవి. వ.గో కృ. 1. దక్షిణయుఁబోయెదరుగాక యత్యంత విలను (తొ.పా.) 2. గలఁడె? వ్రా.ప్ర.పా. 3. ముదమున సఫలంబునెయ బుద్ధిదలఁచుతన్ (తొ.పా.) 1. రగ్గు. (వ్రా.ప్ర.)

- (3) యే మహా¹ రజసో విమర్శ్య² దేవాసో³ అద్రుహః⁴ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁵ ॥ 188
- (4) య³ ఉగ్రా⁴ అర్క మాన్మచ రసాభృష్టాసో⁵ ఓజసా⁶ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి⁷ ॥ 189
- (5) యే శుక్రా ఘోరవర్షసః సుక్షత్రాసో⁸ రిశాదసః⁹ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి¹⁰ ॥ 190
- (6) యే నాకస్యాధి రోచనే¹¹ దివి దేవాసో¹² ఆనతే¹³ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి¹⁴ ॥ 191
- (7) య⁷ ఈంఖయంతి⁸ వర్షతాన్⁹ తిరః సముద్రమర్జవమ్¹⁰ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి¹¹ ॥ 192
- (8) ఆ యే తన్వంతి¹² రశ్మిభిన్¹³ తిరః సముద్రమోజసా¹⁴ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి¹⁵ ॥ 193
- (9) అభి త్వా¹⁶ పూర్వపీతయే¹⁷ సృజామి¹⁸ సోమ్యం¹⁹ మధు²⁰ మరుద్భిరగ్న ఆ గహి²¹ ॥ 194

ఇతి ప్రథమోఽష్టకే ప్రథమోఽధ్యాయ
స్సమాప్తః

సూక్తము—19

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—అగ్నివాయువులు

- (1) గీ॥ సుప్రసిద్ధయాగ సోమపానమునేయఁ, బిలుచుచుండిమగ్ని! ¹ప్రీతినిన్ను
మారుతంబుతోడ మాయిష్టికైవచ్చి, కొఱతలన్నిఁదీర్చి కోర్కెలిమ్ము॥ 152
- (2) చ॥ క్రతువులు నీసమక్షమునఁ గౌతుకమొప్పుఁగఁ జేయువారలే
క్రతువుల దేవమండలికి గౌరవ హవ్యములిచ్చు వారలే
మతిఁ గలవారు, నీకు నవమానముఁ జేసెడివారు నిందుయై
గతులను బొందకుండుదురు కాన మరుత్తులతోడ రాఁగదే॥ 153

2. సోఽ. 3. యఽ. 4. ఉగ్రా 5. సఽ. 6. సఽఆనతే. 7. యఽ (ప్రా.ప్ర.) 8. ప్రాతప్రతిరోదోలి ఋక్కులోఁద్రవ్య మిగిలిన ఋక్కులలోఁజివర
“అగ్ని ఆ గహి” అన్న పదములు విడిచి పుచ్చఁబడినవి. అనఁగాఁదొలి ఋక్కులలో వలెనే చివరి పదములన్ని ఋక్కుల చివరను సూక్తములై
పఠింపనగునని తాత్పర్యము. ప.గో.కృ. 1. పెద్దపగులి (తొ.పా.)

(4.5.6) సీ॥ మేఘంబులన్నియు మిక్కుటంబగు వారి నిచ్చునట్టులునేయ నెఱంగువారు
పరలుచుండెడివారు వర్షదానంబుల ఆగమపకారముల సలుపువార
లాక్షా వీధిలో నంతటఁ దిరుగుచు సంపుగా వర్షంబు నిచ్చువారు
ఘోర రావంబునఁ గుఱివించి వానలు శత్రునాశమునకై ఆరుగువారు

గీ॥ రవికి మీఁదుగ నుండెడి దివినిపెలు, వారల్గు వాయుపులతోడ వచ్చిరమ్య
యజ్ఞముంజూచి పెడలపె యగ్ని²నీపుః, కాంతికార్థంబులీయపె కాంచనాభః॥

154

(7.8) గీ॥ మేఘములఁ బాఱఁద్రోలుచమోఘ³కలన, భాను ఘృష్టులఁ గూడుచు భవ్యమైన
వర్షమిచ్చుచు నుండెడి వాయుగణము, తోడఁగూడుచు రావేమి తొల్తనగ్నిః॥

155

(9) గీ॥ నీవనాదినుండి నిరతమునేనెఱు, సోమహానమునకు సొరుట తెన్న
చూరుతంబుతోడ మాయుష్టికై వచ్చి, సోమరసముత్రాపు సొగసుకాడః॥

156

ఇయ్యది

శ్రీభారద్వాజగోత్ర, శ్రీవేంకటేశ్వరపౌత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచితకృతులలో
శ్రీమదాంధ్ర యుగ్వేదసంహిత యందుఁ
బ్రథమాష్టకమునఁ బ్రథమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—ద్వితీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—20

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా—ఋభవః

చందః—గాయత్రీ

(1) అయం దేవాయ జన్మనే స్తోమో విప్రేభిరాసయా । అతారి రత్నదాతమః ॥	1
(2) య ఇంద్రాయ వచోయుజా తతక్షర్మనసా హరీ । శమీభిర్యజ్జమాశత ॥	2
(3) తక్షన్ నాసత్యాభ్యాం పరిజ్ఞానం సుఖం రథమ్ । తక్షన్ దేనుం సబర్హుభూమ్ ॥	3
(4) యువానా పితరా పునః సత్యమంత్రా ¹ ఋజాయవః । ఋభవో విష్వక్రత ॥	4
(5) సం వో మదాసో ² అగ్నేతేంద్రేణ చ మరుత్వతా । ఆదిత్యేభిశ్చ రాజభిః ॥	5
(6) ఉతత్యం చమసం నవం త్వష్టరైవస్య నిష్క్రతమ్ । ఆకర్త చతురః పునః ॥	6
(7) తే నో రత్నాని ధత్తన త్రిరా సాప్తాని సున్వతే । ఏకమేకం సుశస్తిభిః ॥	7
(8) అధారయంత వహ్నయో కభజంతసుకృత్యయా । భాగం దేవేషు యజ్ఞియమ్ ॥	8

శ్రీ మదాంధ్రబుద్ధిగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—ద్వితీయాధ్యాయము

సూక్తము—20

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగు మేదాతిథి

దేవతలు—ఋభువులు

- (1) క॥ మానవులు తపోనిష్ఠం, బూని ఋభుప్రవరులయిరి పూజ్యాలు వారల్
జ్ఞానప్రదమౌ స్తోత్రము, వీనులతో విని విశేష విత్త మొసంగరే॥ 1
- (2) క॥ చక్కని హరియను వాచిని, సక్కజముగ సృష్టిజేసి యమరవతికిఁ దా
మెక్కువుగ నిచ్చి ఋభువులు, చక్కని కర్మతతినిష్ఠి జరిపిరి ప్రీతిక॥ 2
- (3) క॥ ఎల్లెడ ననర్గళంబుగఁ, దెల్లముగాఁ బోవునట్టి తేరుం బాలం
బెల్లుగ నిచ్చెడు గోవుల, నుల్లసితాశ్వలకు నిచ్చియుండిరి ఋభువుల్॥ 3
- (4) ఉ॥ సారముగల్గు మంత్రముల శక్తి నెఱింగిన వారలై కడుం
దీరులఁబోలి కార్యములఁ దీరుచుకొంచు నిరంతరంబు నెం
తో రహినెల్లెడక వెలుగుఁ దోరపు మంత్ర¹ సుశక్తి చేతఁ జె
న్నారుచుఁ దల్లిదండ్రుల నొనర్చిరి యౌవనవంతు లట్లుగన్ 4
- (5) గీ॥ ద్వాదశాదిత్యులకు లసద్వాసవునకు, నలమరుత్తులకున్ మీకును నచ్చమైన
సోమరసముంపఁబడెనిట కూరులార! పుష్టినిచ్చెడి దీనిని బుచ్చుకొండు॥ 5
- (6) గీ॥ త్వష్ట నిజబుద్ధి బలమిచ్చేతను నొకండు, చమనపాత్ర రచించె నబ్రముగ నపుడు
శిష్యులగు⁴ ఋభువులద్దానిఁ జేతఁ గొనుచు, నలువిధంబు నొనర్చి చెలఁగిపీతి॥ 6
- (7) ఉ॥ మీరలు మాప్రశస్తనుతి మించిన వేటకనునాలకించుచున్
సారసమైన సోమము నొసంగెడు యాజకపూరుషాశికిం
గోరిన వస్తుసంపదను గూర్చెడు రత్నములెన్నియేని స
దౌరవ కర్మలందిడుచుఁ గాంచుడు కీర్తిని సౌఖ్యసంపదన్॥ 7

1. మంత్రప్రధావరీతిఁ (తొ.పా.) 2. యవ్వన (వ్యా.ప్ర.పా.) 3. చూరుతమునకు మీకును మహితమైన (తొ.పా.) 4. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 5. నలు విధంబులొనర్చి దెంతయునుబ్రీతి (తొ.పా. యతిభంగము.) వ.గో.కృ.

- (8) చ॥ పొరిఁబొరి చావుపుట్టువులుఁబొంది ఋభువృక్షరంబు శక్తి ను
ర్వర నలవానిఁగెల్చి యమరత్వముగాంచుచువెలఁగెల్చి వా
విరిఁదగయాగ కర్మముల వేడ్క నొసర్చుచుదేవతాశితో
సరిగ నమస్త హవ్యములఁజాలఁగ నొందిరి సంతసంబునన్॥

8

సూక్తము— 21

ఋషిః—మేధాతిథిః కావ్యః

దేవతా—ఇంద్రాగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఇ॒హే॒ంద్రాగ్ని॑ ఉ॒ప హ్వా॑యే త॒యోరి॑త్ సో॒మ ము॑శ్మసి । తా సో॒మం సో॑మ॒పాశ॑మా ॥ 9
- (2) తా య॒జ్ఞేషు॑ ప్ర శంస॒కేంద్రాగ్ని॑ శంభ॒తా న॑రః । తా గాయ॒త్రేషు॑ గాయ॒త ॥ 10
- (3) తా మి॒త్రస్య॑ ప్రశ॒స్తయ॑¹ ఇ॒ంద్రాగ్ని॑ తా హ॒వామహే॑ । సో॒మపా॑ సో॒మపీ॑తయే ॥ 11
- (4) ఉ॒గ్రా సంతా॑ హ॒వామహ॑² ఉ॒పేదం॑ నవనం నుతమ్ । ఇ॒ంద్రాగ్ని॑³ ఏహ గచ్చ॒తామ్ ॥ 12
- (5) తా మహా॑ంతా నద॒స్పతీ॑⁴ ఇ॒ంద్రాగ్ని॑ రక్ష ఉ॒జ్జతమ్॑ । అ॒ప్రణాః॑ న॒వ్య్త్యతి॑జః ॥ 13
- (6) తేన స॒త్యేన॑ జాగృత॒మది॑ ప్రదే॒తునే॑ ప॒దే । ఇ॒ంద్రాగ్ని॑ శర్మ యచ్చ॒తమ్ ॥ 14

సూక్తము—21

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి

*దేవత—ఇంద్రుఁడు, అగ్ని

- (1) గీ॥ యజ్ఞకర్మకౌఠకు నగ్నింద్రులఁభక్తి, విలిచి వారినుతులఁ బిలుచుచుండు
సోమపానరతులు శుభదేవతలు మీరు, సోమమెల్లఁద్రాగి సౌగసుఁగనరె॥

9

1. ప్రశస్తయః ఇంద్రాగ్ని 2. మహా 3. ఇంద్రాగ్నిః 4. నదస్పతీ 5. నవ్య్త్యతిజః. (వ్యా.ప్ర.)

* తెలుగు మూలములో 1వ సంపుటము 101వ పుటలో 21వ సూక్తమునకు దేవతలు పేర్కొనఁబడలేదు. సంస్కృతమూలము ననుసరించి దేవతలిక్కడఁ జేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. విలుపుచుండు (తా. పా)

(2) క॥ అసఘములగు ఋక్కులతో, వినయముగా నింద్రవహ్ని విశ్వేశుల ప్రా
ర్థనమున్ సల్పుచు వా²రిని, బనిగొని భూషింపుడతుల బుద్ధిన్ మీరల్॥ 10

(3,4,5) సీ॥ బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల, సోమపానముఁజేసి శోభఁ జెలఁగఁ
బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల యాగనాశకులను సాగనంపఁ
బిలుచుచుంటిమి మేము ప్రీతినింద్రాగ్నుల యజ్ఞాభిముఖముగా నరుగఁదేరఁ
బిలుచుచుంటిమి మేముప్రీతినింద్రాగ్నుల జన్నంబునేవింప వన్నెమీరఁ
గీ॥ బరమగుణవంతులను సభాపాలకులను, బిలుచుచున్నాము రక్కసిపిండుఁగొట్టి
నరులు సంతానహీనులొసల్లు నేయఁ, బిలుచుచుంటిమి వారలఁబ్రియము తోడ॥ 11

(6) క॥ ఫలముండుననుచు మాకుం, గలశక్తిందలఁచి యాగకర్మలు నేయన్
ఫలభోగసాధకంబగు, సలనాకపదంబు మాకు సందింపుండీ॥ 12

సూక్తమ్—22

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః

దేవతా-1-4 అశ్వినా, 5-8 సవితా, 9-10 అగ్నిః, 11-దేవ్యః, 12-ఇంద్రాణి
వరుణాన్యగ్నాయ్యః, 13-14 ద్యావాపృథివ్యౌ, 15-పృథివీ, 16-విష్ణుర్దేవా వా, 17-21 విష్ణుః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) ప్రాత॑ర్యజ్ఞా వి బోధ॑యాశ్వినావేహ॑ గచ్ఛతామ్ । అ॒స్య సోమ॑స్య పీత॑యే ॥ 15

(2) యా సు॒రభా ర॒థీత॑మోభా దే॒వా ది॒విస్ఫు॑ర॒ణా । అ॒శ్వినా తా హ॑వామహే ॥ 16

(3) యా వాం క॒శా మధు॑మత్యశ్వినా సూ॒నృతా॑వతీ । తయా॑ య॒జ్ఞం మి॑మిక్షతమ్ ॥ 17

(4) నహి వామ॑స్తి చూ॒రకే॑ యత్రా ర॒థేన॑ గచ్ఛ॒థః । అ॒శ్వినా సోమి॑నోగృహమ్ ॥ 18

(5) హిర॑ణ్యపాణి మూ॒తయే॑ స॒వితార॑ముప హ్వయే । స చే॒త్తా దే॒వతా॑ పదమ్ ॥ 19

- (6) అపాం¹ నపాతమవనే సవితారముప స్తుహి । తస్య ప్రతాప్యశ్మసి ॥ 20
- (7) విభక్త్యా²ం హవామహే వసోశ్చిత్రస్య రాధసః । సవితారం స్మవక్షసమ్ ॥ 21
- (8) సభాయ² ఆ ని షీదత సవితా స్తోమ్యో ను సః । దాతా రాధాంసి శుంభతి ॥ 22
- (9) అగ్నే పత్నిరిహా వహ దేవానాముశతీరుచ । ర్వష్టా³ం సోమపీతయే ॥ 23
- (10) ఆ గ్నా³ అగ్న⁴ ఇహవనే హోత్రాం యవిష్ట భారతీమ్ । వరూత్రీం ధిషణాం వహ ॥ 24
- (11) అభి నో దేవీరవసా మహాః శర్మణా స్మవత్నీః । అచ్ఛిన్నవత్రాః సచంతామ్ ॥ 25
- (12) ఇహేంద్రాణీముపా హ్వయే వరుణానిం స్వస్తయే । అగ్నాయాం సోమపీతయే ॥ 26
- (13) మహీ ద్యాః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమితతామ్ । పివృతాం నో భరీమభిః ॥ 27
- (14) తయోరిద్ ధృతవత్ పయో విప్రా రిహంతి ధీతిభిః । గంధర్వస్య ధ్రువే పదే ॥ 28
- (15) స్యోనా పృథివి భవాస్మత్తరా నివేశనీ । యచ్ఛా నః శర్మ సప్రథః ॥ 29
- (16) అతో దేవా⁷ అవంతు నో యతో విష్ణుర్విచక్రమే । పృథివ్యాః సప్త భామభిః ॥ 30
- (17) ఇదం విష్ణుర్వి చక్రమే త్రేధా ని దధే పదమ్ । సమూహ్నమన్య పాంసురే ॥ 31
- (18) త్రీణి పదా వి చక్రమే విష్ణుగోపా⁸ అదాభ్యః । ఆతోధర్మాణి ధారయన్ ॥ 32
- (19) విషోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని వస్సశే । ఇంద్రస్య యుజ్యః సభా ॥ 33

1. అపా నపాత (త్రా.ప్ర.) 2. సభాయ (త్రా.ప్ర.) 3. అగ్నా. 4. అగ్నా ఇహ (త్రా.ప్ర.) 5. న స ఇమం
6. ధృతవత్. 7. దేవా. 8. గోపా. (త్రా.ప్ర.)

- (20) తద్ విషోః పరమం పదం సదా వశ్యంతి సూరయః । దివీవ చక్షరాతతమ్ ॥ 34
- (21) తద్ విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాంసః సమిన్ భతే । విహార్యత్ పరమం పదమ్ ॥ 35

సూక్తము—22

ఋషి—కణ్వపుత్రుఁడగుమేధాతిథి

దేవత—1-4-అశ్వదేవతలు, 5-8 సూర్యుఁడు, 9-10 అగ్ని 11-దేవతలు,
12-14 భూమ్యంతరిక్షములు, 15-వృథివి, 16-21 విష్ణువు*

- (1,2,3,4,5) సీ॥ అశ్వర్యువుంగవా! యశ్వదేవతలను మేలుఁగొల్పినవారుమెలఁగరారె:
రమణీయ¹నాకస్థరథికులారా! మీరు సుందరరథమెక్కిచూడరారె:
సరసాశ్వలార! మీ సత్యవాక్కులతోడ నిష్ఠిని జరిపింపనెఱిఁగిరారె:
యశ్వదేవతలార! యజమానగృహమిట, గలదు వీక్షింపంగ గదలిరారె:
గీ॥ స్వరముంబునిసవిత్పఁదా! సాగివచ్చి, బ్రహ్మచై యజ్ఞకర్మకుఁ బ్రస్తుతింప
నరుఁడుపొందఁగఁగోరిననశ్వరమగు, బదముఁజూపుటై రావె యెదనుదలఁచి॥ 13
- (6) క॥ ఉదకంబులనెండించుచు, సదయుండయి సవిత మమ్ము సంరక్షింపన్
ముదమున మాయజ్ఞమునకుఁ, గద²లెడునటు చేయవయ్య కళ్యాణాత్మా॥ 14
- (7) క॥ బ్రతుకునకుఁబనికివచ్చెడు, నతులిత చిత్రార్థమెల్ల నందించుచు స
న్మతితో వెలుంగుచుండెడు, మతిమంతుని సవిత్పదేవు మన్నింపవలెన్॥ 15
- (8) క॥ నెచ్చెలులగు ఋత్విక్త³తి, సచ్చేతముతోడ మాసుసవనస్థలికిన్
విచ్చేసి⁴రవి, సువిత్తము, నిచ్చుటకై వేడుఁడతని నెంతయు భక్తిన్॥ 16
- (9,10,11) సీ॥ అగ్ని! శచీదేవి నార్యశక్రునితోడ యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదె:
శిల్పి కార్యములలో శ్రేష్ఠుఁడౌ త్వష్టను యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదె:
దేవభార్యలతోడ దివ్య భవత్కాంత యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదె:
భరతుని యిల్లాలు భారతీదేవిని యజ్ఞంబునకు వేగ ననుపరాదె:
గీ॥ వాహనముగల్గి వారలు ప్రజలనేలు, వారలగు దేవహోత్తుల వాణిఁగూడ
మా⁵సుయజ్ఞము రక్షింప మననుఁదీర, సోమమును ద్రావనంపవె సొగసురాఁడ! ॥ 17

* తెలుగు వ్రాతప్రతిలో 1వ సంపుటము (108వ పుట) లో 22 సూక్తములో అగ్ని ఋక్కులకు దేవతలు సరిగా వ్రాయఁబడలేదు. సంస్కృత మూలము ననుసరించి 12వ ఋక్కునకు ఇంద్రాణి వరుణాగ్నిలు దేవతలు-16వ ఋక్కునకు విష్ణువు లేదా దేవ అను దేవత-17 మొ 21 వఱకు ఋక్కులకు విష్ణువు దేవత. తెలుగుమూల వ్రాతప్రతిలో బొరపాటున 12వ ఋక్కునకు దేవతను వ్రాయలేదు. వ.గో.కృ. 1. స్వర్గస్థ రథికులారా! 2. గదలుచురా వేదవయ్య కళ్యాణా! (ట్యూన్) 3. ఋత్విజ్ఞులు 4. సూర్యునివత్తము 5. వేడుఁడతడు విచ్చెరు మనకున్ 6. దేవప్రియలో వాణితోడ 7. మాదుయజ్ఞము. (తొ.సా.)

- (12) గీ॥ మాయొసగు సోమరసము సమృతముతోడఁ, గ్రోలి రక్షించుటకు రమ్ము గోత్రభేది:
వరుణ వహ్నుల ప్రియురాండ్రు వచ్చుటకయి, పిలుచుచున్నాడ నిష్టికిఁబ్రీతివారి॥ 18
- (13) గీ॥ పూజ్యురాలగు స్వర్దేవి, భూమిదేవి, కర్మలన్నియు నెరవేర్చి కరుణ తోడ
వర్షము నొసంగి పైరులు వర్ధిలంగఁ, జేసి పోషించి మమ్ము రక్షింతుగాక॥ 19
- (14) గీ॥ ఆకసంబందు నుండెడు సంతరిక్ష, భూమి దేవతలకు జనుల్ పూజలిడుచు
వారి దయచేత నుదకముఁబడసి ఘృతము, చందమునఁద్రావుచున్నారు జగతిలోన॥ 20
- (15) క॥ †భహు యోజన విస్తారాః కుహనాయుత శత్రునివహ కుంఠనదజైః
మహి సర్వభూతవాహాః మహిత ధనంబొసఁగి మమ్ము మన్నింపఁగదే॥ 21
- (16) గీ॥ పూనిగాయత్రి మొదలగుపూర్ణ ధామ, సప్తకంబును విష్ణువున్ సరస తతిని
నాక్రమించిన భూతలమందు నుండు, మమ్ము రక్షింపుఁగాక నామారుతములు॥ 22
- (17,18,19) సీ॥ ‡గాయత్రి మొదలగు ఘనధామములచేత నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల జగము
మూఁడు పాదములచే మూఁడు లోకములను నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల భూమి
ధర్మములంగవ ధరణీ తలంబంత నాక్రమించెడు నెవ్వఁడఖిల ధరణీ
జంగమస్థావర జగతీతలంబెల్లఁ బాలించు నెవ్వఁడు పరమతుష్టి
గీ॥ నట్టి విష్ణు²ని మహిమంబు లతిశయించి, కలిగియుండుటచేతనే కర్మలన్ని
జరుపఁగలవారమైతిమి జగతిలోన, ఋత్విజులుః గనుఁడు³ విష్ణు నహీన మహిమ॥ 23
- (20) గీ॥ అంతట వెలుంగుచుండెడు నాకసమును, నేత్రములు సూచు విధమున నెమ్మితోడ
విశ్వమంతట వెలిఁగెడు విష్ణు పదము, సూరులందఱుఁదప్పక చూడఁగలరు॥ 24
- (21) క॥ వాగర్థంబులలోపల, నేగతిఁ జొరపడనివార, లెంతయునుతులన్
రాగమునఁజేయు మీరలు, సాగుచు సద్విష్ణు పదము సరిచూపరొకో॥ 25

8. బ్రయముతోడ. 9 రక్షింపుగాక (తొ.పా.)

† ఈ ఋక్కునకు దయానంద సరస్వతి గారు భిన్న భావమును వ్రాసినారు. “భూగర్భ విద్యా మూలమున గుణములచేఁ దెలియఁబడిన భూమియే మూర్తిమంతులకు నివాసస్థానము. సహేతువగు బహురత్న ప్రదయగుచున్నది.” అని (దయానంద సరస్వతి గారి భావము.) (నే.వే.న.శ.)

‡ పలములొకక దృక్పథముతో వ్రాయఁబడిన దయానంద భాష్యము పైతము నితర ప్రాచీన భాష్యములవలెనే యప్రామాణికమని వేద విజ్ఞానము దృష్టితోనే నిరూపింపనగును. వ.గో.కృ. 1. చూరుతంబు (తొ.పా.)

‡ ఈ మూఁడు ఋక్కులను దయానందసరస్వతి వేరుగ వ్యాఖ్యాన మొనర్చి యిట్లు భావార్థమును వ్రాసెను. “పరమేశ్వరుఁడీ సంసారమందు పృథివీమయము. అంతరిక్షస్థమగుండ్రనరేణ్వాదిమయము ప్రకాశమయము అబుత్రివిధ జగత్తును రచించెను. ఈజగత్తులకు నీ మూఁడే యాచార భూతములు. అంతరిక్షమేది గలదో యదే భూమ్యాదులకు వర్ధకము, ఈశ్వరుఁడులేనిది యెవ్వఁడును దేనిని జేయలేడు,” అని చెప్పెను. ఈ ఋక్కులయర్థము వామనాచారాభిప్రాయముతో వర్ణింపఁబడుటవలన పూర్వవర్ణియ పర్వతస్థుఁడగు విష్ణువుండెను అని మిథ్యార్థములో చాయఁడు. విలసన్ మొదలగు వారు వర్ణించిరని అక్షేపించినారు. దయానందుడు (నే. వే. న. శ.)

సూచన—శ్రీ మహావిష్ణువు ద్వైతఁడు నద్వైతఁడు ద్వైతాద్వైతఁడును నగును. వేదమంత్రార్థములను సరిగా నవగాహన చేసికొననందువల్లఁ బెక్కురు పెక్కులగు నప్రామాణికాభిప్రాయములు వెల్లడించిరి. (చూ.పీఠిక) వ.గో.కృ.

2. నట్టి విష్ణు ప్రభావంబులతిశయించి (తొ. పా.) 3. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయోగమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్ 23

ఋషిః—మేధాతిథిః కాణ్వః :

దేవతా-1వాయుః, 2-3 ఇంద్రవాయూ, 4-6 మిత్రావరుణౌ, 7-9 ఇంద్రోమరుత్వాన్, 10-12 విశ్వేదేవాః,

13-15 పూషా, 16-22, 23 (పూర్వార్ధస్య) ఆపః, 23 (ఉత్తరార్ధస్య), 24 అగ్నిః *

ఛందః—1-18 గాయత్రీ, 19 పురఉష్ణిక్, 21 ప్రతిష్ఠా, 20, 22-24 అనుష్టుప్.

- (1) తీ॒వ్రాః సో॒మా॒సః॑ ఆ॒ గ॒హ్మ॒శీర్వ॒ంతః॑ సు॒తా॒ ఇ॒మే॑ । వా॒యో తాన్ ప్ర॒స్థితాన్ పి॒బ ॥ 36
- (2) ఉ॒భా దే॒వా ది॒వి॒స్సృ॒కేంద్ర॒వా॒యా హ॒వామ॒హే॑ । అ॒స్య సో॒మ॒స్య పీ॒తయే॑ ॥ 37
- (3) ఇంద్ర॒వా॒యా మ॒నో॒జ॒వా వి॒ప్రా హ॒వంతః॑ ఊ॒తయే॑ । సహ॒స్రా॒జై ది॒యస్స॑తీ ॥ 38
- (4) మి॒త్రం వ॒యం హ॒వామ॒హే వరు॑ణం సో॒మపీ॒తయే॑ । జ॒జ్ఞానా పూ॒తద॑క్షసా ॥ 39
- (5) ఋ॒తేన॑ యా॒వృ॒తా॒వృ॒ధా॒వృ॒తస్య॑ జ్యోతి॒షస్స॑తీ । తా మి॒త్రావ॑రుణా హ॒వే ॥ 40
- (6) వరు॑ణః ప్రా॒వి॒తా భు॒వన్ మి॒త్రో వి॒శ్వాభి॑రూ॒తిభిః॑ । కర॑తాం నః సు॒రాధ॑సః ॥ 41
- (7) మ॒రుత్వ॑ంతం హ॒వామ॒హే ఇంద్ర॑మా సో॒మపీ॒తయే॑ । స॒జూర్ధ॑జేన తృంపతు ॥ 42
- (8) ఇంద్ర॑జ్యేష్ఠా మ॒రుద్గ॑ణా దే॒వానః॑ పూ॒షరా॑తయః । వి॒శ్వే మమ॑ శ్రు॒తా హ॒వమ్ ॥ 43
- (9) హ॒త వృ॒త్రం సు॒దాన॑వః ఇంద్రే॒ణ సహ॑సా యు॒జా । మా నో దుః॒శంస॑ తః శత ॥ 44
- (10) వి॒శ్వాన్ దే॒వాన్ హ॒వామ॒హే మ॒రుతః॑ సో॒మపీ॒తయే॑ । ఉ॒గ్రా హి పృ॑శ్నిమాతరః ॥ 45

* 23, 24. అగ్నిః. (సా) 1. సోమాసః. 2. సుతా. 3. హవంతః. 4. మహా ఇంద్ర. 5. వయం 6. శంస (ప్రా.ప్ర.)

- (11) జయతామివ తస్యతుర్మరుతామేతి ధృష్టుయా । యచ్ఛృణో యాతనా నరః ॥ 46
- (12) హస్తా⁷రాద్ విద్యుతస్సర్వ⁸తో జాతా⁸ అవంతు నః । మరుతో మృతయంతు నః ॥ 47
- (13) ఆ పూసంచిత్రబిర్హిషమాఘృతే ధరుణం వివః । ఆజా నష్టం యథా పశుమ్ ॥ 48
- (14) పూషా రాజానమాఘృజీరపగూహ్లాం గుహా హితమ్ । అవిందచ్చిత్రబిర్హిషమ్ ॥ 49
- (15) ఉతో స మహ్యమిందుభిః షడ్ యుక్తాగ్ం⁹ అనుసేషితత్ । గోభిర్యవం న చర్కృషత్ ॥ 50
- (16) అంబయో యంత్యవ్యభిర్హమయో¹⁰ అవ్వరియతామ్ । వృంవతీర్మధునావయః ॥ 51
- (17) అమూర్యా¹¹ ఉవ సూర్యే యాభిర్వా సూర్యః సహ । తా నో హిన్వంత్యధ్వరమ్ ॥ 52
- (18) అపో దేవీరుప హ్వయే యత్ర గాఢః పిబంతి నః । సింధుభ్యః తర్వం హవిః ॥ 53
- (19) అప్స్వంత¹²రమృతమపు ఖేషజమపాముత ప్రశస్తయే । దేవా భవత వాజినః ॥ 54
- (20) ఆపుమే సోమో¹³ అబ్రవీదంతర్విశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ విశ్వశంభువమావశ్య విశ్వభేషజీః ॥ 55
- (21) ఆవః సృజీత భేషజం వరూథం తన్వే¹⁴ మమ । జ్యోక్ చ సూర్యం దృశే ॥ 56
- (22) ఇదమావః ప్ర వహత యత్ కిం చ దురితం మయి । యద్ వాహ మభిదుద్రోహ యద్ వా శేవ¹⁵ ఉతానృతమ్ ॥ 57
- (23) ఆపో¹⁶అద్యాన్వచారిషం రసేన సమగన్మహి । వయస్వానగ్న¹⁷ ఆ గహి తం మా సం సృజి చర్చసా ॥ 58
- (24) సం మాగ్నే వర్చసా సృజి సం ప్రజయా సమాయుషా ।
విద్యుర్మే¹⁸ అన్య దేవా¹⁹ ఇంద్రో విద్యాత్ సహ²⁰ ముషిభిః ॥ 59

7. స్సర్వతో (పా.) 8. జాతా అవంతు (ప్రా.ప్ర.) 9. గం 10. మయో 11. అమూర్యా 12. అప్స్వంతరి 13. సోమో
14. శేవ 15. ఆపోఅద్యా 16. నగ్న 17. విద్యుర్మేఅన్య 18. దేవా 19. సహముషిభిః (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—23

ఋషి—కణ్వపుత్రుడగుమేధాతిథి.

దేవత-వాయుదేవత, 2,3 ఇంద్రవాయువులు 4,6 మిత్రావరుణులు.

7-9,మరుద్గణవిశిష్టుడగు నింద్రుడు 10-12 విశ్వేదేవుడు, 13-15 పౌష్ణుడు,

16-22 ఉదక దేవత 23,24-లగ్ని

(1) ఉ॥ చక్క-ని సోమవేల్లికలఁ జాల మధించి రసంబుఁదీసి పె
 న్మక్కు-వపేర్పించే నునిచినార ముదీచిని వేదిమీఁద నా
 చక్క-ని నీదు దృష్టులఁబసారముఁజేయుచు వాయుదేవ! సౌం
 పెక్కఁగఁద్రావుదో బలమహీనముగా గడియింతువెంతయున్॥ 26

(2,3,4,5,6) సీ॥ వేయికన్నులతోడ వెలయుచుండెడివారి మానసవేగులై మనలువారి
 నమరలోకమువారి యజ్ఞేశులగువారి వాయ్వింద్రులనఁబేరఁబరఁగువారిఁ
 బలుకువినంగనేప్రతత్యమగువారి సత్యవాక్యములతో జరుగువారిఁ
 గర్మఫలంబులుగలిగించువారి నహీనతేజస్సుననిచ్చువారి
 గీ॥ వరుణ మిత్రులఁ పేరులఁబరఁగువారిఁ, బిలుచుచున్నాము తన్నది పిచ్చలింప
 1నేచిమమ్ముల వారలుఁబ్రోచి యధిక, 2విత్తమొసఁగుత సత్కృపాయత్తులగుచు॥ 27

(7) క॥ కామముదీరఁగ సోమము, నామోదముతోడఁద్రావ నమరపతి! నీ
 వామారుతముంఁగానుచున్, వే మా³వేదికనుజేర విచ్చేయవాకో!॥ 28

(8) గీ॥ మీకు ముఖ్యుఁడు శక్రకుండు మీకుఁబూష, యెంతయుంఁగూర్పువారలు సంతసమును
 భక్తితత్పరతంజేయు ప్రార్థనంబు, లాలకింపుఁడు దాని నత్యతిశయమున॥ 29

(9) క॥ బలవంతులైన మీరలు, బలభేదికి సాయపడుచు బహురీతులుగాఁ
 జలమాని యజ్ఞహంతలఁ, దొలఁగింపుచు మాకు బాధఁదొలగింపుండీ!॥ 30

(10,11) చ॥ వసుమతి పుత్రులున్ మరియు వైరులఁగెల్చెడివారు మీర లీ
 యసదృశయాగ కర్మలకు హవ్యములంఁగానవచ్చు వేళలన్
 వెన జయమందు యోధు లతిపీరరవంబులు పలుక-నట్టుగా
 విసువక యజ్ఞ కర్తలకు వేడుక పుట్టెడు మాటలాడుఁడీ! ॥ 31

(12) క॥ వెలిగెడు వారై యితరుల, వెలిగించెడు వారు గగనవీధులలోనన్
 లలింబుట్టినట్టివారలు, పొలుపార సుఖంబు మాకుఁ బొందింపుండీ!॥ 32

(13) డ॥ తప్పియరణ్య భూములకు దాటిన సత్పురుష మెంతయే
 ‡నృపుక యాగ కర్మలకు భంగులు తెచ్చెడురీతిఁ బూషణఁడాః
 యొప్పుగదర్పఁజేఁగొనుచు నొయ్యదివంబున నుండి నీవు మా
 ర్చెప్పక సోమ వేల్లికలఁ జెచ్చెరఁదెమ్ము విచాలకాంతితోన్॥ 33

(14) గీ॥ కొండగుహవలె మరుగున నుండునాక, వీధిలో నెచ్చటనొ దాఁగిపెలయుచున్న
 సోమలతలను గుళలను శోభగాంచు, పూషకఃసుగోని యుంటఁదాబూజ్యఁడయ్యె॥ 34

(15) చ॥ తలఁకొని నేద్యగాఁడు తనభర్తముఁ దప్పక వడ్లుఁజల్ల కా
 ‡వలసిన భూమిదున్ని కడు వర్ధిలు నట్టులు కాంతియుక్తుఁడై
 మెలఁగెడు పూషయిష్టులకు మేలగు సోమలతా ప్రపంచముం
 గలిగెడు ‡షడ్ముతాత్తములఁ గల్పనఁ జేయుచునుండెఁ జూచుఁడీ॥ 35

(16,17,18,19) సీ॥ బంధువుల తమకై న బంధువులకు మేలుచేయునట్టులు మేలునేయునవియు
 నాలకెల్లన్ మంచి పాలుండునట్టులు పాయక తమిదయఁ జేయునవియు
 నిఖిల యాగంబుల నెఱవేర్చు మాకెల్ల మాతృభూతంబులై మనలునవియు
 నాదిత్య జన్ములై యజ్ఞంబుఁజేయించి సంతసంబును మాకుఁజలుపునవియు
 గీ॥ సమృతముంగలునవియును నాకలికగు, నన్నముంజేయు నవియును నౌషధంపు
 శక్తిఁగలవియునైన నాజలధినిష్ట, దేవతా రూపములు మమ్ముఁగావుఁగాక॥ 36

(20) గీ॥ ఋశ్వశంభువు నానగ్ని వివిధరూప, భేషజోషధు లెంతే సశేషముగను
 వీటిలోఁబుట్టెనని నాకు నిష్టతోడ, సోముఁడెంతయుఁ జెప్పెడు సూక్తి వలన॥ 37

(21) క॥ దేవతలారా! మీరలు, కావలసిన మందులన్నిఁ గలిగించి మముం
 గావుఁడు దీర్ఘాయుష్యం, బేవిధముననై న నొసఁగుఁడెంతయుఁబ్రీతిన్॥ 38

†ఈ ఋక్కునందుపరాలంకారము-పశుపాలకులనేక కర్మలచే పశువులను దోషించి దుగ్గాదులచే మనుష్యాదులను సుఖపెట్టుచుండునటుల
 నా సూర్యలోకము విచిత్రలోకములతోఁగూడికొనియున్నది. ఆకాశమును, అవృక్షగల పదార్థములను స్వకిరణములచే నాకర్షణ రూపమునఁ
 దోషించి సర్వ ప్రాణుల సుఖపెట్టుచున్నవి. —దయానందుఁడు (నే.వేం.న.శా.) * పూషకసుగోంటరీతిచేఁ బూజ్యఁడయ్యె - (తొ.పా.)

‡ వడ్లుచల్లట కనువగు భూములను దున్నుట మొదలగు వ్యవసాయ పద్ధతులనాటి వారికి బాగుగఁ దెలియననుట కిట్టివి వేదములుండుటచే సస్యకాల
 విజ్ఞానము హైందవులవల్లనే మిగిలినజాతివారలవరించుకొనినట్లు డాక్టరు రాయల్ (Dr. Royal) గారు తలంచుచున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

‡ షడ్ముతాత్తముల అనునప్పుడు “షడ్భుత” గావున షకారము లముపేయగును. కాని యిక్కడ విశిష్టముగా గురువుగాఁ బ్రయోగము
 మైనది. చూ. వీరిక, వ.గో.కృ.

సూచన—అలంకారము లఁగూర్చియు శబ్దపాలక శాస్త్రవిషయములఁగూర్చియు వ్యవసాయాదులఁగూర్చియు దయానంద సరస్వతి, డా॥ రాయల్
 ప్రభృతులు వెలువరించినధావములు వేద విజ్ఞానము వృష్టి ప్రాచీనాచారములు కానేరవు. ఇట్టివి చాలా స్వల్పవిషయములు. వ.గో.కృ.

Z. సర్వపదార్థములు స్వగుణములచేతను బ్రకాశింపఁజేసికొనునట్లు లోషధిగుణపుష్టికారకుఁడగు చంద్రమస్సు ఓషధిగుణగణ గ్రాహ్యములను
 బ్రకాశింపఁజేయుచు సర్వోషధిహేతువులగునప్పటి స్వాంతర్గతము సకల కళ్యాణ హేతువునగు స్వనయిత్తువునుబ్రకటింపఁజేయుచున్నది.

(22) చ॥ మరితములెన్నెఁ జేసినను దోషములేదు మొనర్చియుండినన్
మరితము బుద్ధిచే నైన ద్రోహ మబుద్ధిగనై నఁజేసినన్
గరమన్మతంబులాడినను గర్వమునంబరనిందఁజేసినన్
సరిగున వాసనన్నిట్టిని సాగఁగఁజేయుచు నీటి దేవతః ॥

39

(23) గీ॥ వారిగారములో మేము వర్ధిలంగ, సవభృథస్సాన మొనరించి యలరినాము
జలనివాసుఁడః యోయగ్నిః చలమువీడి. మాకు వర్చస్సులను నీయుమా! మువాస॥

40

(24) క॥ క్షిప్రగుము దీర్ఘాయుష్యం, దాసగుము సంరాసకలన నొసగుము జలమున్
విసద్యశకర్మల నన్నిటి, పెనదేవగణంబెఱుంగు చేవస్తుర్యా॥

41

అనువాకః.—6 సూక్తమ్—24

ఋషిః—ఆజీగర్తిః శునఃశేషః సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః*

దేవతా—†కః (ప్రజాపతిః). 2 అగ్నిః, 3-5 సవితా, 6 భగోవా, 6-15 వరుణః.

చందః—1, 2, 6-15 త్రిష్టుప్, 3-5 గాయత్రీ

(1) కన్య సూనం కతమస్మామృతానాం మనామహే వారు దేవస్య నామ ।

కో నోమహ్యో! అదితమే పునర్దాత్ పితరం చ ద్యుతేయం మాతరం చ ॥

60

† సన్నివేశంబులుఁబరలు (తా.పా. యతివంఁము) ప. గో. కృ.

‡ ఈ దేవ సంహితయందుఁ దెచ్చుచోట్ల ప్రార్థనలన్నియుఁగామ్యములుగానే కన్పట్టుచున్నవి. యజ్ఞయాగాది కర్మలన్నియుఁ గామ్య కర్మలవలెఁగన్పట్టక అన్వృత. దాగవత పురాణమందును “ఓ యాశ్వరాః నాకది కావలయును ఇది కావలయును” అని ప్రార్థించినపుడుండు బ్రత్తిసహాయకమగును. ఇట్టివానివలన పూర్వమగుచిత్రబద్ధ కానేరదు. చిత్రము పూర్వముగా జగ్ది కానిచో మోక్షప్రాప్తివాటంకము కలుగక మానదు. (నే. వే. స. కా.)

సూతన—కారణ కార్య పూర్వకమైనది స్పష్టి. కారణకార్యములులేనిదే అసలు స్పష్టమేలేదు. కారణ కార్యములున్నప్పుడేదోనాక కామ్య ముండక తప్పదు. చివరికి మోక్షగామిత్యమును గామ్యమేయగును. పిష్టామిమై “జరుగనున్నది జరుగకమాన” చనుకొనుటయో “ఏమిజరిగిన మనకేమి జరుగవలసినది జరుగనీయ్యు” అనునది పైకి నిష్ప్రతీతిను దెలిపినను బ్రయత్నరహితము నిష్ప్రయోజకమనగు తాత్కాలిక వ్యవస్థా స్థితిపై నాధారపడుట యొకవిధముగ ననవర్థతయు వేరొకవిధముగ విశిష్టమైన కామ్యమునయతీయను. కాఁగాఁగామ్యములేనిదే స్పష్టిలేదని తాత్పర్యము. ప. గో. కృ.

* సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః అని పాఠాంతరముగా మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిరోసున్నది. కానికొన్ని గ్రంథములలో 24వ సూక్తము మొదలు 80వ సూక్తమువఱకు విండున్నట్లే యున్నది. ఒక విధముగా నాలోచించినచో శ్రీగృత్రిమముగా (నియోగమువలన) వైశ్వామిత్రునివల్ల దేవరా తుఁడుగా నజీగర్తిధార్యుడు జనించిన వానిని ఆజీగర్తియగు (ఆజీగర్తనిపుత్రుఁడగు) శునశ్శేషుఁడుగాఁ బ్రాచీనులు కొందరు భావించినట్లు కన్పట్టును. శునశ్శేష శబ్దము శునశ్శేష శబ్దముగా వైతము మహా ప్రాణయంత్రముగా నుపయోగింపఁబడినది. ప. గో. కృ.

† (ప్రజాపతిః) అన్నపాశము కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 1. కోనోమహ్యోః. (ప్రా.ప్ర.)

- (2) అగ్నేర్వయం ప్రథమస్వామృతానాం మనామహే చారు దేవస్య నామ ।
స నో మహ్యో² అదితయే పునర్దాత్ పితరం చ దృశేయం మాతరం చ ॥ 1
- (3) అభి త్వా దేవ సవితరీశానం వార్యాణామ్ । సచావన్ భాగమిమహే ॥ 62
- (4) యశ్చిద్ధి త ఇత్థా భగః శశమానః పురా నిదః । అద్వై షోహ స్తయోర్ధధే ॥ 63
- (5) భగభక్తస్య తే వయముదశేమ తావావసా । మూర్ధానం రాయ³ ఆరభే ॥ 64
- (6) సహి తే త్త్రతం న సహో⁴ న మన్యుం వయశ్చనామి పతయంత⁵ ఆపుః ।
నేమా⁶ ఆపో అనిమిషం చరంతీర్ష యే వాతస్య ప్రమినన్యభ్యమ్ ॥ 65
- (7) అబుద్వై రాజా వరుణో వసస్యోర్ధ్వం స్తూపం దదతే పూతదక్షః ।
నీచీనాః స్థురుపరి బుధ్వు⁷ ఏషామస్మే⁸ అంతర్నిహితాః కేతవః స్యుః ॥ 66
- (8) ఉరుం హి రాజా వరుణశ్చకార సూర్యాయ పంథామన్వేత వా⁹ఉ ।
అవదే పాదా ప్రతిధాతవేకరుపవక్తా హృదయావిదభృత్ ॥ 67
- (9) శతం తే రాజన్ భిషజః సహస్రముర్వి గభీరా సుమతిష్ఠే¹⁰ అస్తు ।
వాధస్య దూరే నిర్మతిం పరాచైః కృతం చిదేనః ప్ర ముముక్ష్యస్మత్ ॥ 68
- (10) అమీ య¹¹ ఋజై నిహితాస¹² ఉచ్చా న క్తం దదృశే కుహ¹³ చిద్ చివేయః ।
అదభాని వరుణస్య వ్రతాని వి చాకశచ్చంద్రమా న క్తమేతి ॥ 69

2. మహ్యో అదితయే 3. రాయః. 4. సమన్యుం, 5. యంతః, 6. నేమా అపో. 7. బుధ్వు 8. మన్వే, 9. తవ్యాఉ
10. సుమతిష్ఠే అస్తు, 11. అమీయః. 12. నిహితాస ఉచ్చా. 13. బిద్. (వ్రా.ప్ర.)

(11) తత్ త్వా యామి బ్రహ్మణా పందమానస్ తవా తాస్తే యజమానో ¹⁴హవిర్విః ।

అహేళమానో వరుణేహ దోధ్యురుశంస మా న ¹⁵ఆయుః ప్రమోషిః ॥

70

(12) తదిన్నక్తం తద్ దివా చుహ్యమాహున తదయం కేతో హృద ¹⁶ఆ వి చక్షే ।

శునఃశేపో యమహ్వాద్ గృభీతః సో ¹⁷అస్మాన్ రాజా వరుణో ఋమోక్తు ॥

71

(13) శునఃశేపో హ్యహ్వాద్ గృభీతస్ త్రిష్వాదిత్యం ద్రుపదేషు బద్ధః ।

అతై నం రాజా వరుణః సస్యజ్యాత్ విద్వాగ్ ¹⁸అదభ్యో వి ఋమోక్తు పాశాన్ ॥

72

(14) అవ తే ¹⁹హిళో వరుణ నమోభిరవ యజ్ఞేభిరీమహే ²⁰హవిర్విః ।

క్షయన్నస్మత్యమసుర ప్రచేతా రాజన్నేనాంసి శ్రతః కృతాని ॥

73

(15) ఉదుత్తమం వరుణ పాశమస్మదవాధమం వి మధ్యమం శ్రవాయ ।

అథ వయమాదిత్య ప్రతే తవానగసో ²¹అదితయే స్యామ ॥

74

అనువాకము—6, సూక్తము—24

ఋషి—అజీగర్త పురుషుడు శునశ్శేవుడు *

దేవత-1 ప్రజాపతిః, 2-అగ్ని, 3-స విత, 6-15 వరుణుడు

(1) క॥ దేవతలలోన నెవ్వని, గావుమనుచువేడుకొందుగాక యెవండీ
చావునబావును? వితరుల, నేవిధిగనుగొందుననుచు నేడ్చెను భీతిన్॥

42

14. హవిర్విః (పా) 15. సమానఃఆయుః, 16. హృద్యురీమహే 17. సో, 18. గం, 19. హిళోవరుణ (ప్రా.ప్ర.)

20. హవిర్విః (పా) 21. నాగసో (ప్రా.ప్ర.)

* ఈ ఋషిగుఱించి సంస్కృతమూలము 24వ సూక్తము క్రింద వ్రాసిన ఫుట్‌నోట్ చదువుకొనవగును, వ.గో.కృ.

† సంస్కృతములో “కః (ప్రజాపతిః)” అని పాఠాంతరము కలదు, వ.గో.కృ.

(2,3,4,5) సీ॥ చిత్రధానుడః సన్ను జీవింపజేయుచోఁ దల్లిదండ్రులజూడఁచరలువాడః
కోరినకోరికఁ గూర్చువాడా! సూర్యః ప్రాణంబులిచ్చిన బ్రతుకువాడః
పూజ్యప్రభాకరః పొలుపొందువిత్తము నిఖిల మిచ్చిన నేను నిలుచువాడః
బ్రతికింపజేసిన ధాన్య-రః ధనమంది యోపినుఖంబుల నొందువాడః

గీ॥ నని శునశ్శేపుఁడెంతయు సధికభీతి, యూపమునఁగట్టఁబడి పరితాపమొంది
దేవతలనెల్ల వేడుచు దీనుఁడగుచు, బ్రహ్మమొదలగు వారలఁబ్రస్తుతించె॥

43

(6,7) సీ॥ గగనమందుఁజరించు ఘనపక్షిజాతిసీ పోడిమి, బలమును బొందలేదు
నీవు కోపించిన నిస్సారమగుడేగ తత్తరపాటునఁదాళలేదు
సత్త్వరంబుగఁబోవు సలిల ప్రవాహంబు నీలావుముందఱ నిలువలేదు
వేగవంతములలో వేగవంతంబైన గాలిని నగిలంపఁజాలలేదు

గీ॥ గగనమందుండు నీడగు ఘనగభస్తి, జాలము లభోముఖంబుగఁజరుగుచుంటఁ
ప్రాణభయమును బాయుచుబ్రతుకఁగలను, కాంతిమద్వరుణుఁడా! నన్నుఁగావుమయ్య॥

44

(8) చ॥ రవిరథవాటి, పోవుటకు రమ్య తరంబుగఁబ్రోవఁజేసి యా
రవికిరణాశివెలుటకు రాజిత భూమిని సంతరిక్షముం
గవియుచుఁజక్కఁబెట్టుచును గాంతులతో వరుణుండ! నీవు నా
వివరములెల్లఁజూచుటకు వేగము రావలదే ప్రియంబుగన్॥

45

లేక

గీ॥ హంసదేవున తెలమి రెండయనములను, వరలునట్టులు నేసిన వరుణదేవుఁ
డరిగణంబుల భేదించి యఖిలమైన, సౌఖ్యసంపదనిచ్చుచు జరుగుఁగాక॥

46

(9) ఉ॥ నీకడ మందులన్నియును నిల్చె ననుగ్రహ బుద్ధియెక్కువై
ప్రాకుచు నన్నివైపులకుఁబల్కురు పోవుగభీరవృత్తితో
భీకర పాపదేవతలబిట్టు కదల్చియదల్చుచుండి య
స్తోకములై న పాపముల స్రుక్కఁగఁజేయుదుగాక వై ద్యుఁడా॥

47

(10) చ॥ అగణిత శౌర్యధైర్యవిభవాన్వితః యోవరుణప్రభూత్తమా!
†గగనమునందు ఋక్షములు గన్నడుచుండుట రాత్రులందు నీ
జగములవెల్గఁజేయునల చంద్రుఁడు వెల్గుట నీదుకర్మలే
ద్విగుణిత కాంతితో వెలుఁగు దివ్యభవత్రవనెన్నకక్కమే॥

48

1. జేయుము వైద్యపుంగవా: (తొ,పా.)

† నక్షత్రలోకముల నెవరు రచించిరి? ఎవరిచేత ధరింపఁబడుచున్నవి? ఇవి రాత్రి యగవడును. పగలు కనఁబడవు. ఇవి యెక్కడికేగును? (ఈ ప్రశ్నలకు నమాధానమిది) నక్షత్రములకు స్వతః ప్రకాశము లేదు. ఇవి సూర్య ప్రకాశముచే వెలుంగును, ఇవి యెచ్చటకుఁబోవు, దివ సమందావ్రయమాణములై యుండి రాత్రి సూర్యకిరణ ప్రకాశమానములయి చూడఁబడును. ఇట్టికర్మలన్నియు నీశ్వరునివే అని ధావము. దయానందుఁడు, (నే, వేం. న, శా.)

సూచన—నక్షత్రముల గూర్చిన దయానందాదుల ధావము సరికాదు, అసలు నక్షత్రతారా విభజనమే వేదవిరుద్ధము—ప్రతి పురుష నక్షత్రముల గురించి వర్ణించినది వేదమే. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నసలు సూర్యుని వెలుగు తగులక యెల్లప్పుడును ఊకటిగానుండు గోళములున్నట్లు వేదమే వక్కాణించినది. ప. గో. కృ.

- (11) ఉ॥ యాగముజేయువాడు కడునాయువు గోరిన రీతినాయువున్
వేగమె పొందగల్గి నిను వేయివిధంబుల వేడుచుంటి నో
భోగపరాయణా! వరుణ! పూర్ణములైన మదీయ సంస్తుతిన్
రాగమెలర్చగా వినుచు రంజిలి యాయువు నాకొసంగుమా॥ 49
- (12) చ॥ వరుణుని రాత్రులుంబవలు²వర్ధిలజేసిన వారలాయువుం
బరమధికంబుగాంతురని ³వల్మరుదెల్పుచు నాదుచిత్తమా
వరుణునె వేడుకొమ్మని నిబంధనచేసెడు పేర్మిగాన, నో
వరుణుడ! నాదుమొఱ్ఱుని బంధవిముక్తుని జేయవే ననున్ 50
- (13) గీ॥ కఠినముగ మూడు తావులగట్టబడిన, నాకునశ్శేవుడెంతయు ననఘుడైన
వరుణదేవునిగొనియాడి వర్ధిలంగఁజాళబంధవిముక్తిని బడయుఁగాక॥ 51
- (14) చ॥ నతులొనరించి యజ్ఞముల నవ్యహ విస్ఫులనందజేసి నీ
యతులిత కోపమంతయును నాపి భవద్దయనొందినారమో!
మతియుతరాజ! ప్రాజ్ఞతను మాకృత యజ్ఞపుఁ గీడులన్నియుం
జతురత మీరఁగొట్టి బెలుచన్ మము నుద్ధరణంబు సేయుమా॥ 52
- (15) గీ॥ మీఁద మధ్యను గ్రింద నిరాదరమునఁ, గట్టబడినట్టి త్రాకులఁగత్తిరించి
నిరపరాధుల మముఁబ్రోవ నిన్నుఁగూర్చి, సాంగయజ్ఞములంగడు పంగఁగలము॥ 53

సూక్తమ్—25

ఋషిః—అజీగర్తిః శునశ్శేవః సకృత్రిమో వై శ్వామిత్రో దేవరాతః

దేవతా వరుణః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) యచ్చిద్ధి తే విశో యథా ప్ర దేవ వరుణ వ్రతమ్ । మిసీమసి ద్యవిద్యవి ॥ 75
- (2) మా నో వధాయ హత్నవే జిహీ¹కాసన్య రీరథః । మా హృణాసన్య మన్యవే ॥ 76
- (3) వి మృశీకాయ తే మనో రభీరశ్వం న సందితమ్ । గీర్భిర్వరుణ సీమహి ॥ 77
- (4) పరా హి మే విమన్యవః పతన్తి వన్య²ఇష్టయే । వయో న వసతీరువ ॥ 78

2. వర్జన (తా.పా.) 3. చాటికి (తా.పా.)

1. జిహీకా. 2. వన్యక ఇష్టయే. (త్రా.ప్ర.)

- (5) కదా క్షత్రశ్రీయం నరమా వరుణం కరామహే । మృశీతాయోరుచక్షసమ్ ॥ 79
- (6) తదిత్ సమాసమాకాతే చేనంతా న ప్ర యుచ్చతః । భృతవ్రతాయ దాహషే ॥ 80
- (7) వేదా యో వీనాం పదమంతరిక్షేణ పతతామ్ । వేద నానః సముద్రియః ॥ 81
- (8) వేద మాసో భృతవ్రతో ద్వాదశ వ్రజాపతః । వేదా య³ ఉపజాయతే ॥ 82
- (9) వేద వాతస్య వర్తనిమురోర్భుషస్య బృహతః । వేదా యే⁴ అధ్యాసతే ॥ 83
- (10) వి షసాద భృతవ్రతో వరుణః పస్త్యాసిస్వా । సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః ॥ 84
- (11) అతో విశ్వాన్యద్భుతా చికిత్వాగ్ం⁵ అభి వశ్యతి । కృతాని యా చ కర్త్వా ॥ 85
- (12) న నో విశ్వాహో సుక్రతురాచిత్వః సువధా కరత్ । ప్ర జ్ఞోఆయాంషి తారిషత్ ॥ 86
- (13) విభ్రద్ ద్రాపిం హిరణ్యయం వరుణో వస్త నిర్జ్విజమ్ । పరి స్పృశో వి షేదిరే ॥ 87
- (14) న యం దిష్ఠంతి దిష్ఠవో న ద్రుహ్వాఞో జనానామ్ । న చేవమభిమాతయః ॥ 88
- (15) ఉత యో మానుషేష్వా యశశ్శుత్రే⁷ అసాహ్యః । అస్మాకముదరేష్వా ॥ 89
- (16) సరా మే యంతి దీతయో గావో న గవ్యాతీరను । ఇచ్ఛంతీరురుచక్షసమ్ ॥ 90
- (17) సం సు వోదావహై పునర్యతో మే మద్వాభృతమ్ । హోతేవ క్షదసే ప్రియమ్ ॥ 91
- (18) దర్శం ను విశ్వదర్శతం దర్శం రథమధి క్షమి । ఏతా జాషత మే గిరః ॥ 92
- (19) ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవమధ్యా చ మృశయ । త్వామవస్మ్యరా చరే ॥ 93

(20) త్వం విశ్వస్య మేధిర దివక్తు గృక్తు రాజసి । స యామని ప్రతి శ్రుధి ॥

94

(21) ఉదుత్తమం ముముద్ధి నో వి పాశం మధ్యమం చృత । అవాధమాని జీవసే ॥

95

సూక్తము — 25

ఋషి—శునశ్శేషుఁడు

దేవత—వరుణుఁడు

(1,2,3,4,5) సీ॥ మానిన కర్మకై మన్నించి మాచేత వ్రతములు నేయించు వరుణదేవ:

దోషజ్ఞాడవుకాన దోషగులు సవరించి వధపాలుసేయకు వరుణదేవ:

హయముల రథి చాల నాదరించెడునట్లు కరుణించు మమ్ములవరుణదేవ:

పక్షులు గూఢుల పజ్జఁబారెడు భంగి వదలకుందుమునిన్ను వరుణదేవ:

గీ॥ బలము గలిగినవాడవు వరుణదేవ:, మా¹కు వరములు నీయ సమర్థుడీవ

కనుక మా యాగకర్మల కడకురమ్ము, శుభనుతుల నెల్ల వినిమాకు సొమ్మునిమ్ము॥

54

(6) గీ॥ పుణ్య యాగంబు లెందెల్ల పుణ్యపురుష, దత్త హ²వ్యము ఘనులు మిత్రావరుణులు

హవ్యభాగములందుచు నడ్డులిడక, మెలఁగుచుందురుగాక సన్నిత్రులగుచు॥

55

(7) క॥ జలములలో నివసించియు, జలములఁజరియించునోడ జాడలదివిపై

వెలసెడు పక్షిపదంబులఁ, దెలసిన వరుణుండ: మాకు³దిష్టమొనఁగుమా:॥

56

(8) గీ॥ మానవులఁగల్గెత్త్రాది మానములను, నబ్ధమధ్యను జనియించునధికమాస

కలన నెఱిగినవాడతికర్మధారి, యైన వరుణుండు బంధంబులడఁచుఁగాక॥

57

(9,10,11,12) సీ॥ కరువలి మార్గంబు గగనాధివాసుల నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవ:

మర్త్యుల మేలుకై మంచిమార్గము నేయ నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవ:

సామ్రాజ్యసిద్ధికై సదమలాత్మను జేర నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవ:

యథిల జనుల్ నేయు యజ్ఞాది 4కర్మల నెఱిగియుంటివిగదా వరుణ దేవ:

గీ॥ తావకాద్భుతచర్య ధర్మమెరుఁగఁ, బండితుడు గోరుచున్నాఁడు ప్రాజ్ఞ: నాడు

బంధములద్రుంచి సన్మార్గపరునిజేసి, యాయు వభివృద్ధిఁ బొందింపు మదితివుత్ర: ॥

58

1. మాకు వరములనీ సమర్థుడవు నీవ (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. 2. హవ్యఋషి (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ.
3. ఉద్దిష్టశక్తి రూపాంతరము. వ.గో.కృ. 4. క్రతువు (తొ.పా.)

- (13) క॥ బలసిన దేహంబంతట, విలసిత కవచంబుదొడగి విపులజ్యోతిః
లలితముగఁ బర్వజేయుచుఁ, జెలిమింగొనివచ్చి నన్నుఁజేరఁగవలదే॥ 59
- (14) గీ॥ చంపనుంకించి వచ్చిన శత్రువితతి, నెవనిఁజూడంగ పెరచునో యేవుదక్కి-
ద్రోహులెవనికిఁగిడులు దొడరిచేయ, వెఱతురో చాడు మము శాంతి పఱచుఁగాక॥ 60
- (15,16) చ॥ మనుజులకెల్ల² నన్నము సమానముగాఁగొనియిచ్చు వాని నే
ననయము పొందుచుండెదను నావులుమందలపట్టుచేరుమా
బ్బిని, ఘనమైన యన్నము కడిందిగఁగల్పనఁజేసి యాతఁడే
పనిపడి తెచ్చియిచ్చుత నపార కృపామతి మాకునెప్పుడున్॥ 61
- (17) క॥ బలితాంజన్యవనంబునఁ, జెలఁగెడు మధుహవ్యమంతఁజేఁగొనినాకుం
గలబంధము తొలఁగించిన, నలఘు వినోదమున మాటలాడఁగ వచ్చున్॥ 62
- (18,19,20,21) సీ॥ విశ్వసందర్శకు పీఠించితినిగదా, రక్షింపవచ్చిన రాజుగాన
తద్రథంబును నేను దర్శించితినిగదా యుర్విపై మెఱయుచునుండెఁగాన
నేఁజేయునుతివాడు నిత్యమెరుఁగునగదా భక్త రక్షకుడని పరఁగెఁగాన
కరుణించి సుఖములంగలుఁగజేయును గదా ప్రభువయిమమ్ముఁగాపాడుఁగాన
- గీ॥ విశ్వమంతట దానయై వెలుఁగుచుండి, తిరుగుచుండును గావున³వరుణుడిపుడు
తనదు రజఃప్రతిజ్ఞను దలచి తలచి,⁴ మూడు పాశములన్ ద్రుంచి ముక్తినిడుత॥ 63

సూక్తమ్—26

ఋషిః—అజీగ ర్త్రిః శునః శేపః సకృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవదాతః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) వ॒సి॒ష్టా హి మి॒యే॒ధ్య వస్త్రా॑ఽఞ్జూర్తాం వ॒తే । సే॒మం నో¹ అ॒ధ్వరం॑ య॒జ ॥ 96
- (2) ని నో హో॒తా వ॒రే॒ణ్యః సదా॑ యవిష్ట మ॒న్మథిః॑ । అగ్నే॑ ది॒విత్మ॑తా వ॒చః ॥ 97
- (3) ఆ హి ష్మా నూనవే॑ పితాపి॒ర్యజ॑త్యావయే । సఖా॑ సఖ్యే॑ వ॒రే॒ణ్యః ॥ 98

2. తెల్ల వేశం సమంచితభక్తమునిచ్చు 3. తిరముగలుగ మాదురక్ష ప్రతిజ్ఞను మరువకుండ 4. మూడు పాశములంద్రుంచి ముక్తినిడుత (తొ.పా.)

“మూడుపాశమున్” అని నవరించిన వ్రాతప్రతి పాఠము గణపచనదోషయుక్తము. చ.గో.కృ.

1. సేమంనోs. (వ్రా.ప్ర.)

- (4) ఆ నో¹ ఐ² ర్షీ³ ర్షాదసో⁴ చరుణో⁵ మిత్రో⁶ అర్హమా⁷ । సీదంతు⁸ మనుషో⁹ యథా ॥ 99
- (5) షూర్వ్యో¹ హోతరస్య² నో³ మందస్య⁴ సఖ్యస్య⁵ చ । ఇమా⁶ ఉ⁷ పు⁸ క్రు⁹ధీ¹⁰ గిరః ॥ 100
- (6) యచ్చిద్ధి¹ శశ్యతా² తనా³ దేవందేవం⁴ యజామహే⁵ । త్వే⁶ ఇధూయతే⁷ హవిః ॥ 101
- (7) ప్రియో¹ నో² అస్తు³ విశ్వతిహ్వా⁴తా⁵ మంద్రో⁶ వరేణ్యః । ప్రియాః⁷ స్వగ్నయో⁸ వయమ్ ॥ 102
- (8) స్వగ్నయో¹ హి వార్యం² దేవాసో³ దధిరే⁴ చ నః । స్వగ్నయో⁵ మనామహే ॥ 103
- (9) అథా¹ న ఉభయే² షామమృత³ మర్త్యానామ్ । మిథః⁴ సంతు⁵ ప్రశస్తయః ॥ 104
- (10) విశ్వేభి¹గ్నై² అగ్నిభి³రమం⁴ యజ్ఞమిదం⁵ వచః । చనో⁶ ధాః సహసో⁷ యహో⁸ ॥ 105

సూక్తము—26

ఋషి—శునశ్శేపుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ యాగా¹ధ్యక్షః²డవై నీ, వేగినవర్తి³ంచుచున్న నిష్టులు పెలుచన్
సాగుచు సఫలములై కడు, యాగార్హా⁴ కలుగజేయు యజ్ఞములుతగన్॥ 64
- (2) గీ॥ నిత్యయౌవనః¹ యనలుడా! నిత్యశోభ, గల్గమంటలతోగూడి వెలుచుండి
యజ్ఞములకెల్ల హోతవై² యథిలకర్మ, సఫలముగజేసిపొందుము సరసనుతుల॥ 65
- (3) క॥ జనుకుడవు నాత్మజుండను, ఘోససఖునకు సఖునివలెను ఘోసబంధువుకున్
ఘనబంధువురీతిగ నా, కనయము శుభమిచ్చి ప్రోవనయ్యెడునీకున్॥ 66
- (4) క॥ మిత్రుడు వరుణార్యములున్, శత్రువులంబారద్రోలి శౌర్యముతోడన్
మిత్రులయి బ్రహ్మయజ్ఞము, చిత్రముగా మమ్ముబొందజేసి వెలుగుతన్॥ 67

2. మిత్రో² అర్హమా 3. ఇమా³ ఉప 4. దేవందేవం (దేవశబ్దము పునరుక్తముకాలేదు.) 5. త్వే⁵ ఇధూయ 6. ప్రియో⁶ అస్తు
7. స్వగ్నయో⁷ మనామహే 8. అథా⁸ 9. రగ్నై⁹ అగ్ని (ప్రా.ప్ర.)

1. యాగములకధిపువై నీ 2. తన 3. దనబంధులకున్. (కొ.పా.)

- (5) గీ॥ నీవు పెద్దవు హోతవు నీవు సంత, సింది యుండిన యజ్ఞము చెల్లుగాదె:
మే మొనరెడు స్తుతిని⁴నమేయ కృపను, వినుచుగృతకృత్యముగఁ జేయు వేల్పు: నీవు ॥ 68
- (6) క॥ ప్రతిదినము దేవతాశికి, నతులితభక్తిని నొసంగు హవ్యంబెల్లన్
మతిమంతుడ: నీలో నా, హుతి చేయంబునుగాదె : హుతవహ: వింటే: ॥ 69
- (7) క॥ జగతిన్ ద్రాతవు హోతవు, మగటిమిగలవాడవగ్ని: మాకిట్టుడవై
తగినట్టులు వర్తించిన, నగణితగుణ: మనము ప్రియుల మగుదుముకాదే: ॥ 70
- (8) క॥ అనలముగల సత్పురుషులు, వినయముతో నాడు హవ్య విస్తారములం
గొని వర్తించుటచేతనె, యనలముగలవారమైతి మగ్ని: వినవే: ॥ 71
- (9) క॥ కర్మల ముగిసినపిదపన్, మర్మము లేకుండ మనము మైత్రింగొనుచున్
నిర్మల సంభాషణముల, నర్మిలి సమయంబు పుత్త⁷మగ్ని: దేవా:॥ 72
- (10) క॥ బలపుత్రుడ: యనలుడ: మా, వలసన్ జనియించునుతుల వావిరి వినుచుం
జలమున విని యన్నంబును, గలిగింపుము : మాకునెఱుఁగు గరుణఁదలిర్పన్ ॥ 73

సూక్తమ్—27

ఋషి:—ఆజీగర్తి: శున:శేష: స కృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరతః

దేవతా—1-12 అగ్ని: 13-విశ్వేదేవా: *

చందః—1-12 గాయత్రీ, 13-త్రిష్టుప్

- (1) అశ్వం స త్వా వారవంతం వందవ్యా¹ అగ్నిం నమోఽభి: । సమ్రాజంశమధ్వరాణామ్ ॥ 106
- (2) స ఘా న: సూను: శవసా పృథుప్రగామా సుశేవ: । మిద్వాగ్ం² అస్మాకం బభూయత్ ॥ 107
- (3) స నో దూరాచ్ఛాసాచ్ఛ ని మర్త్యాదఘాయో: । పాహి సదమిద్ విశ్వాయు: ॥ 108
- (4) ఇమమూ ఘ త్వమస్మాకం సనిం గాయత్రం నవ్యాం సమ్ । అగ్నే దేవేషు ప్ర వోచ: ॥ 109
- (5) ఆ నో భజ పరమేష్వా వాజేషు చధ్వమేషు । శక్తే వస్వో³ అంతమన్య ॥ 110

4. స్తుతులనమేయ. 5. గృతకృత్యులుగఁజేయ వేల్పు: ప్రోడ: 6. హవ్యమంతయున్, 7. మంటరానివిభూ: 8 నెపుడు కాదనకుండన్. (తొ.పా.)

* దేవా: (పా.) 1. వందవ్యా¹అగ్నిం. 2. మిద్వాగ్ం² అస్మాకం. 3. వస్వో³అంతమన్య. (ప్రా.ప్ర.)

- (6) విభక్తా¹సి చిత్రా²నో సింధో³రూర్మా⁴ ఉపాక ఆ । నవ్యో⁵ దాకుషే⁶క్షరసి ॥ 111
- (7) యమగ్నే¹ పృథు² మర్త్యమవా³ వాజే⁴షు యం జానాః । సో⁵యంతా శశ్వతీ⁶రిషః ॥ 112
- (8) నకిరన్య¹ సహన్య² పర్వే³తా రయన్య⁴ చిత్ । వాజో⁵ అస్తి శ్రవా⁶య్యః ॥ 113
- (9) స వాజం¹ విశ్వచర్ష²ణిరర్ష³ద్విరస్తు తరుతా । విప్రే⁴భిరస్తు పనితా ॥ 114
- (10) జరా¹బోధ తద్ వివిధి² విశే³విశే యజ్ఞయా⁴య । స్తోమం⁵ రుద్రాయ⁶ దృశీ⁷కమ్ ॥ 115
- (11) స నో¹ మహాగం² అనిమా³నో ధూమకే⁴తుః పురు⁵శ్చంద్రః । ధియే⁶ వాజాయ⁷ హిన్వతు ॥ 116
- (12) సరే¹వాగం² ఇవ విశ్వతి³రైవ్యః కేతుః శృవో⁴తు నః । ఉతే⁵రగ్నిర్భూ⁶హద్భానుః ॥ 117
- (13) సమో¹ మహద్భ్యో² సమో³ అర్భకే⁴భ్యో సమో⁵ యవభ్యో⁶ సమ⁷ ఆశినే⁸భ్యః ।
- యజామ¹ దేవాన్² యది శక్నవామ³ మా జ్ఞాయన్⁴ శంసమా⁵ పృశీ⁶ దేవాః ॥ 118

సూక్తము—27

ఋషి—శునశ్శేవుఁడు

దేవత—1-12 అగ్ని. 13-విశ్వేదేవులు*

(1,2,3,4,5) సీ॥ వాలాభి¹శోభిత వాజిని²వలె నిన్ను స్తుతియించెదము మేము శోభనందు
తోకతో³ గుఱ్ఱంబు దోమ⁴దోలిసయటి మంట మా శత్రుల మంటగలుపు
కామితార్థముల్ని కరుణించి మమ్ముల నందగాఁడా! సుఖంబందజేయు
విశ్వమంతటరేగి వెలయుచుండెడివాఁడ! వెరియశోరాశిఁబాడునేయు
గీ॥ మథయ¹మొసగుచు స్తోతల నాదరించు, మమరగణముండు దేవ వాసమునకేగు
చెలగు గాయత్రమో ఛంద మెలమిఁజెప్పు. మఖిలసుఖములు మిత్రగణాశితొసగు ॥ 74

4. రూర్మా⁴ ఉపాక⁵ఆ (ప్రా.ప్ర.) 5. క్షరసి (సా పా) 6. సంయతా (ప్రా.ప్ర) 7. వాజో⁵కాస్తి 8. వివిధి 9. దృశకమ్.

10. గం⁵ 11. పురశంద్రః 12. గం⁵ 13. సమో³ 14. సమ⁷ శినేభ్యః (ప్రా.ప్ర.)

* దేవులు (సా.) 1. మొసఁగియు భక్తుల (తొ.పా.)

- (6) చ॥ జనులు నదీజలంబులను జాలిన²వన్నిటిఁబెక్కుఁగీతులన్
 † బనిఁగొని సస్యభూములకుఁబంపు విధంబునఁజిత్రభానుఁడా!
 భసమును నీదుస్తో³తలకుఁదద్దయు నిచ్చుచు సంతసంబుపే
 ర్థినినొ⁴నరింపఁబోలును నుమీ సవనంపు ఫలంబులందఁగన్॥ 75
- (7) క॥ పోరునకు నెవనిఁజుత్తువా, పోరునరక్షింతు వెవనిపొలుపారంగం
 గేరుచు నాయజమానుం, దారుధిగ నన్నదాతయగును ధరిత్రిన్॥ 76
- (8) గీ॥ వైరినాశకః త్వ⁵త్సోత్ర వరులుమిగుల, ఆయముఁగొందుచునుందురు జగ⁶తి నన్న
 బలమసామాన్యమైఁజాల వెలుఁగుచుండు, గాన⁷నన్న మొసంగుము కనకవర్ణః॥ 77
- (9,10,11,12) సీ॥ అశ్వసంఘంబుతో ననులదాటించుచు నిష్ఠిఫలంబులనిచ్చుఁగాక,
 బురుషులుచేసెడు పుణ్యయజ్ఞములను సఫలంబు నొందింపజరుగుఁగాక,
 గ్రూరుడై ననువాఁడు కుటిలతవిడనాడి నిత్యప్రసన్నుడై నిలుచుఁగాక
 గుణములప్రోఁకయైఁగూర్చుచు దీవుల వివిధకర్మలను గావించుఁగాక
 గీ॥ వందిమాగధనుతులను పనుమతీరు, దాత్రతో నాలకించెడునట్లు దేవ
 దూతయగువాఁడు మానవత్రాయెన, వాఁడునగునగ్ని మానుతుల్ వడయుఁగాక॥ 78
- (13) ఉ॥ దండము దేవతావళికి దండము తక్కువ దేవతాళికిన్
 దండము యోవనాభ్యులకు దండము పృథ్వులకెల్లఁబెట్టుచున్
 దండిగవిత్త మొందికడు ధన్యులమై చరియించుచున్నచో
 పెండియు యజ్ఞముల్ జరిపి వేల్పుల నేమునుతింపకుందుమే॥ 79

2. యంతము, రీతిని, (తొ.పా.)

† నదులు నదీజలంబులను గాలువుల ద్వారా కేదారములలోఁ బ్రవేశింపజేయునట్లుండుటవలన నార్కులు వ్యవసాయ విద్య భాగుగ నెరింగి యుండిరనుటకు సందేహములేదు. వారు వీరులను బోలముగాఁ గట్టి నాగళ్యతో మెత్తగాదున్ని నదీజలములను గాలువలద్వారా ప్రవేశింపఁజేయుచుండిరి. వ్యవసాయ వద్ధతి మిగిలిన జాతులవారార్కులనుండియే నేర్చుకొనిరని దాక్షుల రాయలు మొదలగు వారు వ్రాసియున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

నూచన—ఇటువంటి ధావములన్నియు సరియైన వేదమంత్రార్థములను గుర్తింపక వెలువరించినవే, వేదములు పౌరుషేయములని యామో దించి వానికిఁగొందరు ప్రాచ్యప్రాచ్యత్వ పండితులూహించిన కాలమును-దేశకాల వ్యవస్థలను నామోదించుటవల్ల వేదములు భూమండల లేదా ఆర్యావర్త వ్యవస్థలఁ బరిమితమగును. విశ్వరూపములైన వేదము లింత సంకుచితవ్యవస్థకు లోనైనవనుట అత్యంత ప్రమాదభరితమైన విషయము, అప్రామాణికమైన విషయమునుగాఁగలదు. ప.గో.కృ.

3. భక్తులకు (తొ.పా.) 4. నొసరింపు (వ్రా.ప్ర.పా.). 5. తావకభక్తవరులు 6. జగతిభక్తి 7. భక్తి. (క్ర.) నొ (మొ.) మొసంగుము (తొ.పా.)

† వందిమాగధనుతుల-రాజావర్త వందిమాగధులు రాజా చెంతనుండి యా రాజునుస్తుతించుచు తచ్చక్రతువును నిందించుచున్నట్లు పురాణములలోఁ గల వర్ణనలకిట్టి మంత్రములే యాధారములై యుండవలయును. సర్వపురాణోపాసములకు వేదములే మూలమనుట మనపురాణ కర్తల యభి ప్రాయమిదియేయని తోచుచున్నది. —నే॥వేం॥న॥శా॥.

నూచన—అసలక్కడ మూలమంత్రార్థము నాంతర్యమెఱుగుచో వందిమాగధుల ప్రసక్తియే అప్రసక్తమగును. పురాణములు కథారూపమునఁ బరమ ప్రమాణికములు కానేకావు. అవియన్నియు ఖగోళసృష్టి వ్యవస్థారూపమునఁగేవలము సాంకేతికములు మాత్రమే యగును, ఈ దృష్ట్యా వానిని వేరుగా వైజ్ఞానిక దృక్పథముతో సమన్వయించుకొనవలయును. ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—28

ఋషిః—అజీగర్తిః శునఃశేపః సకృత్రిమోవై శ్వామిత్రో దేవరారః

దేవతా—1-4 ఇంద్రః, 5-6 ఉలూఖలమ్, 7-8 ఉలూఖలముసలే, 8-ప్రజాపతిర్వరిశ్చంద్రః,

(అధిషవణ) చర్మ సోమోవా.* ఛందః—1-6 అనుష్టుప్, 7-9 గాయత్రీ.

- (1) యత్ర గ్రావా పృథుబుధ్న¹ ఊర్హ్వో భవతి సోతవే² ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 119
- (2) యత్ర ద్వావివ జఘ నాధిషవణ్య కృతా ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 120
- (3) యత్ర నార్యపవ్యవమువచ్యవం చ శిక్షతే³ ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 121
- (4) యత్ర మంథాం³ విబద్ధతే రశ్మీన్ యమితవా⁴ ఇవ ఉలూఖలసుతానామ²వేద్వింద్ర జల్లులః ॥ 122
- (5) యాచ్చి ర్నిత్యం గృహేగృహా⁵ ఉలూఖలక యుజ్యసే⁶ ఇహ ద్యుమత్తమం వద జయతామివ ధుందుభిః ॥ 123
- (6) ఉత స్మ తే వనస్పతే వాతో వి వాత్యగ్రమిత్ అఘో⁶ ఇంద్రాయ పాతవే⁷ సును సోమములూఖల ॥ 124
- (7) ఆయజీ వాజసాతమా తా హ్యూచ్చా విజర్భతః హరి⁷ ఇవాంధాంసి బిష్పతా ॥ 125
- (8) తా నో⁸ అద్యవనస్పతీ⁹ ఋష్యావృష్యేభిః సోతృభిః ఇంద్రాయ మధుమత్ సుతమ్ ॥ 126
- (9) ఉచ్చిష్టం చ మ్హోర్వర్చ సోమం పవి¹⁰త్ర ఆ సృజ ని దేహి గోరధి త్వచి ॥ 127

* అధిషవణ చర్మ (సోమోవా) (పా). 1. బుధ్న. 2. మతనామవేద్వింద్ర (వ్రా.ప్ర.) 3. మంథావిబద్ధతే. 4. వాఙివ. 5. గృహా ఉలూఖలక. 6. అధోఽఇంద్రాయ. 7. హరి. ఇవాం. 8. తానో. 9. వనస్పతీ. 10. పవిత్ర. 11. వదేహి (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము-28

ఋషి-శునశ్శేపుడు

దేవత-1-4 ఇంద్రుడు, 5-6 ఉబూఖలము, 7-8 ఉబూఖల ముసలములు

9-హరిశ్చంద్రుడు, అధిష్వణుడు, చర్ముడు, సోముడు వీరిలోనెవ్వడైన నొకడు

- (1) క॥ పెద్దదగు మొదలు¹కలుగుచు, దద్దయునెత్తె²నశిలను దగ సోమలతన్
ముద్దగ రోటంద్రచ్చగ, నొద్దికవచ్చిన రసంబు నొయ్యంగనరే : ॥ 80
- (2) క॥ పిరుదులవలె విస్తృతిగొని, కరముఁ బ్రకాశించు రాళ్ళ ఘర్షణ³వల్లన్
విరివిగవచ్చిన సోమము⁴, సరవిగఁజవిఁజూచి చూచి జరుగవే? యింద్రా : ॥ 81
- (3) క॥ శాలకు వచ్చుట పోవుట, వాలాయములేక యెచట వధువు నడనెనో!
చాలగ నచ్చటఁదీసిన, మేలగు సోమమును⁵ ద్రావి మెలగుము శక్రా : ॥ 82
- (4) క॥ వాటమగు గుఱ్ఱమున్వలె, సూటిగఁగవ్వంబుఁగట్టి సోమ లతికలన్
నీటుగఁ ద్రచ్చగవచ్చిన, మేటిరసము రోటఁగలదు మెసఁగుము⁷దేవా : ॥ 83
- (5) గీ॥† ఓయులూఖల : యింద్ర రోనుండియున్న, విజయియగు రాజు విజయము వెలయఁజేయు
దుందుభినిఁబోలు శబ్దము దూరమునకుఁ, బోవునట్లులు చేయు! నీ పుణ్యముండు ॥ 84
- (6) గీ॥ రోలుగా నున్న వృక్షమా! రూఢికెక్కు, వాయువంతట వీచుచుఁబరఁగుచుండె
నోయులూఖల! పురుహూతుఁడుచితరీతి, ద్రావ సోమరసంబును దరికిఁజేర్చు ॥ 85
- (7) క॥ వినుఁడో! రోకలిఁరోలా!, ఘనముగ నిష్ఠులకు మీరు కారణులగుచున్
సెనగలు⁸రోనగువానిం, దిను నుచ్చైశ్రవముమాట్కి దిట్టలుకారే : ॥ 86
- (8) క॥ ముసలోలూఖలశీవిని, నసమానముగా వెలుంగు⁹నగములు! ప్రీతిన్
వెనఁద్రచ్చు సాధనముతో, మెసలుచుఁదియ్యని రసంబు¹⁰మీరలొనఁగుడి! ॥ 87
- (9) క॥ సోమము దీయఁగమిగిలిన, సోమలతలఁ దాచిపెట్టి శుభరథమువయిన్,
సోమముగనున్న¹¹లతికలు, సీమముతోనుండెనెద్దునెఱి చర్మముపై ॥ 88

1. కలఁదియు. 2. నాయదగఁగొనిలతలన్. 3. ఘర్షణద్రచ్చన్. 4. రసమున్. 5. జరుగుముశక్రా. 6. రసమెల్ల ద్రావి 7. శక్రా (తొ.పా.)

† ఉబూఖలము, ముసలములు, సమిధ, బర్హిస్సు, ప్రణీతపాత్ర, స్థాలి, ఉవాపాత్రి, లేక ప్రకోణి, స్రుక్కు-స్రువము, కృష్ణాశిసము ఇట్టివన్నియు యాగకర్మ సంబంధమున ఋగ్వేదమునఁ జెప్పఁబడినవి. (నే.వేం న.శా.)

8. మొదలగువానిం. 9. నాపాదపముల్. 10. మీరలీయరే (తొ.పా.) గణభంగము, 11. లతలన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—29

ఋషిః—ఆశీగర్తిః శునఃశేపః స కృత్రిమో వైశ్వామిత్రో దేవరారః

దేవతా—ఇంద్రః.

ఛందః—పంచతిః

(1) యచ్చిద్ధి¹ సత్య సోమపా¹ అనాశస్తా² ఇవ స్మసి¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

128

(2) శిప్సిన్¹ వాజానాం పతే¹ శచీవస్తవ¹ దంసనా¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

129

(3) ని ష్వావయా మిథూదృశా¹ సస్తామబుధ్యమానే¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

130

(4) ససంతు¹ త్యా⁴ అరాతయో బోధంతు శూర రాతయః¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

131

(5) సమింద్ర గర్తభం మృణ మవంతిం పావయాముయా¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

132

(6) పతాతి కుందృణాచ్యా¹ దూరం వాతో వనాదధి¹ ।ఆ తూ న³ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రిషు సహస్రేషు తువీమమ ॥

133

(7) సర్వం పరిక్రొశం జహి జంభయా కృకదాశ్వమ్ ।

ఆ తూ స¹ ఇంద్ర శంసయ గోష్వశ్వేషు శుభ్రీషు సహస్రేషు తువీమఘ ॥

134

సూక్తము—29

ఋషి—శునః శేషుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) చ॥ చెలువుగ సోమపానమును జేయుచు సత్యము పలుక-వాడవై
తలఁపకు మాకు దోషముల ధన్యుల మౌదుమటయ్య! మేము నీ
చెలుల కసంఖ్య గోవులను శ్రేష్ఠహయంబులనిచ్చి పేర్మితో
మెలఁగుచు మమ్ముఁగాచునెడ మిత్రుఁడ! నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥

83

(2) చ॥ అలఘుబలాభిరాముఁడ! సమంచితనాశిక గల్గువాఁడ! ని
శ్చలమగునన్నదాత! శ్రీతసంతతిరీన్ విభవంబొసంగుచీ
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

90

(3) చ॥ అల యమదూతికా ద్వితయ మంటుచు మమ్ముల ముట్టుకుండ ని
శ్చలమగు నిద్ర వారల కొసంగి యిటుల్ తుదముట్టఁజేయుమీ
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

91

(4) చ॥ చలమునఁగిడు నేయుసల శత్రులకెల్లను నిద్రఁగూర్చు మే
మలినములేని మానవుల మాండ్యముఁ గొట్టుచు దేవదేవుఁడా!
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

92

(5) చ॥ అలరెడు రాసభంబుగతి నార్చుచు నిందలఁబల్కు వెరులన్
జలమునఁబట్టి వ రిజము సన్నిధి కంపఁగఁబోలు నింద్రుఁడా!
యిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేవుగ² వెల్గి చరించునట్టి³ గో
వుల నెఱివెల్లు వాజులను బొందఁగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే! ॥

93

- (6) చ॥ వెలఁగుచు వాయువెల్లెదెలఁ జెప్పెర వీచుచునుండెఁగానఁద
 దృలమునుగొట్టి దవ్వనకు దానిని బంపుము చిత్తశుద్ధితో
 నిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేపుగవెల్గి చరించునట్టి గో²
 పుల నెఱివెల్గి వాజులను బొందగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే: ॥

94

- (7) చ॥ వెలవెలఁబోవు మాపయిని వేయివిధంబులఁ గోపగించు నా
 బలియగు శత్రుసంతతికి బాధలుపెట్టుచు నిత్యతుష్టితో
 నిలను సహస్ర సంఖ్యలయి యేపుగ¹వెల్గి చరించునట్టి గో²
 పుల నెఱివెల్గి వాజులను బొందగఁజేయుచు మమ్ముఁగావవే: ॥

95

సూక్తమ్—30

ఋషిః—ఆశ్వినేంద్రుః శునశ్శేపః స కృత్రిమో వై శ్వామిత్రో దేవరాతః

దేవతా—1-16 ఇంద్రః, 17-19 అశ్వినౌ, 20-22 ఉషాః

ఛందః—1-10, 12-15, 17-22 గాయత్రీ, 11-పాద నిచృద్గాయత్రీ, 16—త్రిష్టుప్.

- (1) ఆ వ¹ ఇంద్రం క్రిపిం యథా వాజయంతః శత క్రతుమ్ । మంహిష్ఠం సింహ² ఇందుభిః ॥ 135
- (2) శతం వా యః కుచీనాం సహస్రం వా సమాశిరామ్ । ఏదు నిమ్నం స కీయతే ॥ 136
- (3) సం యన్మదాయ కుష్మిణ⁴ ఏనా హ్యశ్వాదరే । సముద్రో న వ్యచోదతే ॥ 137
- (4) అయము తే నమతసి కపోత⁵ ఇవ గర్భధిమ్ । వచ⁶స్తచ్చిన్న ఓహసే ॥ 138
- (5) స్తోత్రం రాధానాం వతే గిర్వాహో వీర యస్యతే । విభాతిరస్తు సూస్మతా ॥ 139
- (6) ఊర్ధ్వస్థి⁷ న⁷ ఊతయే సస్మిన్ వాజే శత్రుతో । సమన్వేష బ్రవావహౌ ॥ 140
- (7) యోగేయోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే । సఖాయ⁸ ఇంద్రమూతయే ॥ 141

1. యేదైర, 2. యాపుల (తొ.పా.)

1. ఆవస, 2. సింహఇందుభిః, 3. నిమ్నం, 4. కుష్మిణః, 5. కపోతః, 6. వచతచ్చిన్నః, 7. సఃఊతయే,

8. సఖాయః. (వ్రా.ప్ర.)

- (8) ఆ ఘా గమద్యది శ్రవత్ సహస్రిణీభిరూతిభిః । వాజే⁹భిరూప నో హవమ్ ॥ 142
- (9) అను ప్రత్నస్యాకసో హవే తువిప్రతిం నరమ్ । యం తే పూర్వం పితా హవే ॥ 143
- (10) తం త్వా వయం విశ్వవారా శాస్మహే పురుహూత । సఖే వసో జరితృభ్యః ॥ 144
- (11) అస్మాకం శిప్రిణీనాం సోమపాః సోమపాహ్నామ్ । సఖే వత్రిన్సఫీనామ్ ॥ 145
- (12) తథా తదస్తు సోమపాః సఖే వత్రిన్ తథాకృణు । యథా త¹⁰ ఉశ్యసీష్టమే ॥ 146
- (13) రేవతీర్నః సధమాద¹¹ ఇంద్రే సంతు తువివాజాః । క్షమంతో యాభిర్మదేమ ॥ 147
- (14) ఆ ఘ త్వావాన్ త్మనాప్తః స్తోతృభ్యో ధృష్టవియానః । ఋణోరక్షం న చక్రయోః ॥ 148
- (15) ఆ యద్ దువః శతక్రతవా కామం జరిత్కాణామ్ । ఋణోరక్షం న శచీభిః ॥ 149
- (16) శశ్వదింద్రః పోప్రుథద్భిగ్ధిగాయ నానదద్భిః శాశ్వసద్భిర్దినాని ।
స నో హిరణ్యరథం¹² దంసనావాన్ తస్య నః సనితా సనయే స నోఽదాత్ ॥ 150
- (17) ఆశ్వినావశ్వావత్త్యేషా యతం శవీరయా । గోమద్ దస్రా హిరణ్యవత్ ॥ 151
- (18) సమానయోజనో హి వాం రథో దస్రావమర్త్యః । సముద్రే¹³ అశ్వినేయతే ॥ 152
- (19) న్యగ్మ్యున్య మూర్ధ్ని చక్రం రథస్య యేమధుః । పరి ద్యామన్యదీయతే ॥ 153
- (20) క¹⁴ ఉషః కధప్రియే భుజే మర్తో¹⁵ అమర్త్యే । కం నక్షసే విభావరి ॥ 154

(21) వ॒యం హి తే॑ అమ॒న్మహ్యో¹⁶ఽన్తా॒దా ప॒రాత్ । అశ్వే॑ స చి॒త్రే¹⁷ అరు॒షి ॥ 155

(22) త్వం త్యే॒భిరా॑ గహి॒ వాజే॑భిర్దుహితర్దివః । అ॒స్మై ర॒యం ని ధా॑రయ ॥ 156

సూక్తము—30

ఋషి—శునశ్శేవుఁడు

దేవత—1-16 ఇంద్రుఁడు. 17-19 అశ్వదేవతలు, 20-22 ఉషస్సులు

- (1,2,3,4) సీ॥ నీటిచే గర్తంబు నిండునట్టులు సోమరసముచే నింద్రుఁడు¹రాణనొప్పు
నీరు పల్లమునందు నిల్చుకై వడి నింద్రునాశిరయుత సోమమధిగమించు
నీరు సంద్రంబును నింపు రీతిగ సోమ మింద్రుని కుక్షి²ని నింపుచుండు
పూర్వోక్తమగు సోమపుణ్య రసంబెల్ల మాన్యులకుంజాలమాంద్యమిచ్చు
గీ॥ గర్భముంబొందియున్నట్టి ఘనకపోత, మాడ పాపురముంగూర్చి యరుగునట్టు
లింద్రుడే సోమరసమున కేగువాడొయుట్టిరసముంచితిమిగదా! యజ్ఞములను॥ 96
- (5) క॥ ధనపరిపాలకః శూరుఁడ! యైనరగ నిష్ఠార్థవితతి నొసఁగెడువాఁడా!
ఘనమగునీ యైశ్వర్యం, బనయము సత్యమగుఁగాక నా³లింపునుతిన్॥ 97
- (6) క॥ శతయాగకర్త! యస్మత్కృత యుద్ధములందు నీవుప్రీతిఁజెలంగన్
వ్రతమూనిరక్షనిచ్చిన, ని⁴తరాంశములందుఁబల్కమే⁵నిను బ్రీతిన్॥ 98
- (7) క॥ ప్రతి యోగమందుఁబనికిం, బ్రతిబంధకమైనయపుడుబల్లిదుఁడగు నా
శతయాగునింద్రదేవుని, నుతియించెడుఁగాక జనుఁడనూనఁబ్రీతిన్॥ 99
- (8) గీ॥ వినియుండెనేని యింద్రుఁడు, ఘనమగు నాహ్వనమంతగావత్సలతన్
మునిఁగొని సంరక్షణనిడి, ఘనమగునన్నంబు నీయఁగ్రాలఁడె యెదుటన్॥ 100
- (9) క॥ జనకుని యజ్ఞనిమిత్తము, ఘనపూరుష శాలలకును గదలునెవండో
వినయముగ నేను వానిని, మునుఁబిలుచుచునుంటి యాగమునకుంబ్రీతిన్॥ 101
- (10) గీ॥ కలితమనుజాళి కర్మాధికారణుండ! విశ్వవరణీయ! పురుహూత! విత్త వంత!
సఖుఁడ! తావకస్తో⁷తల సరసనుతుల, వినఁగనెంతేని నిన్నునే వేడుకొనెదు॥ 102

16. అమన్మహ్య. 17. చిత్రే (వ్రా.ప్ర.)

1. నింద్రుఁడార (మా) బనొప్పు (కొ.పా.) 2. కుక్షిరోనిండు (కొ.పా.) 3. యాలింపు (వ్రా.ప్ర.పా.) 4. యితరాంశము (వ్రా.ప్ర.పా.)
5. మనసలరన్. (కొ.పా.) 6. పనిఁగొనియన్నంబునీయపజ్ఞనియవడే (కొ.పా.) 7. భక్తుల. (కొ.పా.)

(11) గీ॥ సోమపానాదరాః యింద్రః సోమపాన, రతులమగు మాకికిలం దయ రాజిలంగ
గౌరవము గల్గించాలఁ బ్రకాశమొందు, గోగణ మొనంగి ప్రోవుఁ లోకులు నుతింప ॥ 103

(12,13 సీ॥ సోమపానరతుండు సుసఖుండు వృత్రాదికోరిన కోరికల్ గూర్చినిచ్చు
14,15,16) వితత సంతోషసంభృతుడై న¹⁰యింద్రుండు పాలనిచ్చెడుగొప్ప యాలనిచ్చు
నింద్రసమానుడౌ నితరదేవత వచ్చి యాదరించును మాకు నాలనిచ్చు
నిఱుసుపైఁజక్రముల్ దిరిగి వచ్చెడులాగు నిష్టార్థములు హరి యెలమినిచ్చు
గీ॥ స్తోత్రపాతక కాంక్షితస్తోకసుఖముఁ జాలసంతోష బుద్ధియై శక్రుఁడెలమి
నిరుసుతో బండి తిరిగెడు కరణి¹¹జాల, ధన్యులగువారి కెంతేని ధనము నిచ్చు ॥ 104

(17) చ॥ కడుపుల నిండ మేతఁగొని కొతుకమారఁగ నూపిరింగడుం
గమ పెడతించు నస్వములఁగల్గిన బంగరుబండిపై నిఁ దా
వడివడి పోయి శత్రువుల వస్తువులన్నిటిఁ దెచ్చి యిచ్చు దే
వుఁడు కనకంపుఁ బెనధముఁబొల్పెనలారఁగ చూ కొనంగుతన్ ॥ 105

(18) గీ॥ అశ్వదేవతలారః మాయజ్ఞములకు, వచ్చి యశ్వాన్నములు మాకు నిచ్చి గృహము
గోహిరణ్యాత్మకంబు నెక్కుడుగఁజేయుఁడని శునః శేపుఁడడిగె నయ్యశ్వి¹²వరుల ॥ 106

(19) క॥ చక్కని దగురథమొక్కటి, నెక్కుఁచుఁ జరియింపఁ¹³గల్గు దిరువురి రథమున్
నిక్కముగఁ దా నుదీచిని, జుక్కల మార్గమునఁబోవు¹⁴సూరులు కనుఁడిః ॥ 107

†గీ॥ అశ్వదేవతలారః మీ యరదమునకు, రెండుచక్రములుండె నఖండితముగ
నొకటి గిరిమూర్ధమున నుండు నొప్పిదముగ, నొకటి నాకంబు ¹⁵చుట్టుచు నొనరఁబోవు ॥ 108

(20) క॥ నీకుంబ్రయముంజేసెడు, రాకడగల పురుషుఁడెవఁడు రమ్యోషస్సాః
నాకనతీః నీవెవ్వనిఁ, దేకువతోఁబొందఁగలవుః తిరమగు నిష్ఠన్ ॥ 109

(21) క॥ వ్యాపనశీలాః చిత్రాః, యోపికతో వెలుగు దాన వుద్యస్తీలో
ద్దీపితమగు నీ మహిమం, బే పురుషుండెరుగఁగలఁ డహీన చరిత్రాః ॥ 110

(22) గీ॥ రమ్మబోదేవిః యిటకు బిదానఁజేత, నన్నముంగొని చిల్కు దయార్థబుద్ధి
నని శునఃశేపుఁ డన్యుల నధికభక్తి, వేడుకొన వారు బంధముల్ విప్పిరంత ॥ 111

8. మమ్ములందయ 9. గణతలన్ గల్గి, 10. శక్రుండు, 11. వజ్ర, 12. సులను (తొ.పా.) 13. గలరుహితముగఁడమదౌ, మక్కువగువధంబువధిని, 14. చోద్యముగనుఁడి, (తొ.పా.) 15. చుట్టునునొప్పిపోవు (తొ.పా.)

† ప్రథమ మండలము 30న సూక్తములో మొత్తము 22 ఋక్కులు మాత్రమే యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు పౌరపాటున 23 ఋక్కులున్నట్లు భావించి ఋక్సంఖ్యలిచ్చిరి. 108-109-110-111 పద్యములు క్రమముగా 20-21-22-23 ఋక్కుల కనువాదములుగా వ్రాతప్రతిలోఁ బేర్కొనిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి-1వ. సంపుటము-133 పుట-) కావి 107-108 పద్యములు రెండును 19వ ఋక్కునకే యనువాదములు. 109-110-111 పద్యములు క్రమముగా 20-21-22 ఋక్కుల కనువాదములు-వ.గో.క్క.

అనువాకః—7, సూక్తమ్—31

ఋషిః—హిరణ్యస్మృవ అంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ, 8, 16, 18 త్రిష్టుప్

(1) త్వమగ్నే¹ ప్రథమో¹ అంగిరా ఋషిర్దేవో¹ దేవానామథవః¹ శివః¹ సఖా¹ ।

తవ వ్రతే¹ కవయో¹ విద్మనా¹ పసో¹ క్షాయంత మరుతో¹ వ్రాజద్యుష్టయః¹ ॥

157

(2) త్వమగ్నే³ ప్రథమో¹ అంగిరస్తమః¹ కవిర్దేవానాం¹ పరి భూషసి వ్రతమ్¹ ।

విభుర్విశ్వస్యై¹ భువనాయ¹ మేధిరో¹ ద్విమాతా¹ శయుః¹ కతిథా¹ చిదాయవే¹ ॥

158

(3) త్వమగ్నే¹ ప్రథమో¹ మాతరిశ్వన⁴ అవిర్భవ సుక్రతూయా¹ వివస్వతే¹ ।

అరేజేతాం¹ రోదసి హోతృపూర్వే⁵ కసహ్నోర్భారమయజో¹ మహో¹ పసో¹ ॥

159

(4) త్వమగ్నే¹ మనవే¹ ద్యామవాశయః¹ పురూరవసే¹ సుకృతే¹ సుకృత్తరః¹ ।

శ్వాత్రేణ¹ యత్ పిత్రోర్ముచ్యసే¹ పర్యా¹ క్ష త్వా పూర్వమనయన్నాపరం¹ పునః¹ ॥

160

(5) త్వమగ్నే¹ వృషభః¹ పృష్టివర్ధన¹ ఉద్యతస్రుచే¹ భవసి శ్రవాయః¹ ।

య ఆహుతిం¹ పరి వేదా¹ పషట్కృతిమేకాయురగ్రే¹ విశ ఆవివాససి¹ ॥

161

(6) త్వమగ్నే¹ పృజినవర్తనిం¹ నరం¹ సక్మన్¹ పిషన్¹ విదధే¹ విచర్షతే¹ ।

యః¹ కూరసాతా¹ పరితక్త్యే¹ ధనే¹ దధ్రేభిశ్చిత్¹ సమృతా¹ హంసి¹ భూయసః¹ ॥

162

1. ప్రథమోఽంగిరాఽఋషి. 2. ద్యుష్టయః. 3. త్వమగ్నేక. 4. నక. 5. పూర్వేక. (బ్రా.ప్ర.)

- (7) త్వం తమగ్నే అమృతత్వ ఉత్తమే చుర్తం దధాసి శ్రవనే దివేదివే ।
యస్తాత్మషాణ ఉభయాయ జన్మనే మయః కృణోషి⁶ ప్రయ ఆ చ సూరయే ॥ 163
- (8) త్వం నో అగ్నే సనమే ధనానాం యశసం కారుం కృణుహి స్తవానః ।
ఋద్యామ కర్మాపసా నచేన దేవైర్ద్యావాపృథివీ ప్రావతం నః ॥ 164
- (9) త్వం నో అగ్నే పిత్రోరుపస్త్ర ఆ దేవో దేవేష్వసవద్య జాగృవిః ।
తనూకృద్ షోధి⁷ ప్రమతిశ్చ కారవే త్వం కల్యాణ వసు విశ్వమోపిషే ॥ 165
- (10) త్వమగ్నే ప్రమతిస్త్యం పితాసి నన్ త్వం వయస్కృత్ తవ జామయో వయమ్ ।
సం త్వా రాయః శతినః సం సహస్రిణః సువీరం యంతి ప్రతపామదాభ్య ॥ 166
- (11) త్వమగ్నే ప్రథమమాయమాయవే దేవా అకృణ్వన్ నహవస్య విష్పతిమ్ ।
ఇశామకృణ్వన్ మనుషస్య శాసనీం పితృర్యత్ పుత్రో మమకస్య జాయతే ॥ 167
- (12) త్వం నో అగ్నే తవ దేవ పాయుభిర్మఘానో రక్ష తన్వశ్చ వంద్య ।
త్రాతా తోకస్య తనయే గవామస్యనిమేషం రక్షమాణస్తవ వ్రతే ॥ 168
- (13) త్వమగ్నే యజ్యవే పాయురంతరో కనిషజ్గాయ చతురక్ష ఇధ్యనే ।
యో రాతహవ్యో కవృతాయ థాయనే కీరేభిన్ మంత్రం మనసా వనోషి తమ్ ॥ 169
- (14) త్వమగ్న ఉరుశంసాయ వాఘతే స్పార్హ్వాం యద్ రేక్షః పరమం వనోషి తత్ ।
ఆధస్య చిత్ ప్రమతిరుచ్యనే పితా ప్ర పాకం శాస్సి ప్ర దిశో విదుష్టరః ॥ 170

- (15) త్వమగ్నే ప్రయతదక్షిణం నరం వర్షేవ స్మృతం¹ పరి పాసి విశ్వతః ।
స్వాదుక్షద్ధా యో వనతౌ సోనకృతే జీవయాజం యజతే సోపమా దివః ॥ 171
- (16) ఇమామగ్నే శరణే మిమృషో న ఇమమధ్వానం యమగామ దూరాత్ ।
అపిః పితా ప్రమతిః సోమ్యానాం² భృమిరస్యష్టికృన్ మర్త్యానామ్ ॥ 172
- (17) మనుష్యదగ్నే అంగిరస్వదంగిరౌ యయాతివత్ సదనే హర్షవచ్చదే ।
అచ్చ యాహ్వా వహా దైవ్యం జనమా సాదయ బర్హిషి యక్షి చ ప్రియమ్ ॥ 173
- (18) ఏతేనగ్నే బ్రహ్మణా వావృతస్వ శక్తి వా యత్ తే చక్రమా విదా వా ।
ఉత ప్ర జేష్యధి వసోః అస్మాన్ త్సం నః సృజ సుమత్యా వాజవత్యా ॥ 174

అనువాకము—7. సూక్తము—31

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్త్వాపుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) చ॥ అసలుఁడః మూలపూరుషుఁడ వాద్యుఁడవి¹ంక మహాంగిరొభిదం
గనికడు దేవతాత్వమును గాంచుచు దేవగణంబులోన నీ
వసయము మంగళప్రదుఁడవౌచును మిత్రుఁడవైతి వామరు
ద్గణములు నీ వ్రతంబులనె గాంచిరి సద్గుణధీ ప్రభాదులన్ ॥
- (2) కా॥ లోకాసుగ్రహబుద్ధిచే నసలుఁడా! లోకంబులోనూతనా
స్తోకాకారములొంది నావరణులన్ స్తుత్యుండవై బుట్టి పె
న్నీకం బెక్కు-విధంబులం దిరుగుచుర్వింబుద్ధితో జెలుచున్
నాకావాసుల కర్మ సంచయములన్ న్యాయంబుగాఁ జూడవే ॥

1. స్తుతం 2. సోమ్యానా (వా.ప్ర.)

1. నంగిరసాభిదానము. (తొ.పా.)

- (3) ఉ॥ వాయువుకంటె ముఖ్యుడవు వర్ధిత కావకకర్మలన్నిటిం
జేయు మహానుభావులకుఁ జిత్తములో నగుపించువాడవున్
ధ్యేయ భవత్ప్రతాపమును దిన్నగఁ గానఁగలేరు మానవుల్
మాయురే! సర్వ²జీవులకు మాన్యుడవౌదుగదా! స్వభానుఁడా! ॥ 114
- (4) ఉ॥ కర్మలచేయువాఁ డెలమిఁగాంచెడు నాకపదంబటంచు నీ
వర్మిలిబోధఁ జేయవొకొ, యామనుషంశ నృపాళమౌళికిన్
ధర్మముగాఁ బురూరవుని ధన్యునిగా నొనరించినాడవో!
కర్మలరేఁడ! స్తో³తలను గావఁగలేదె ఫలంబు లిచ్చుచున్ ॥ 115
- (5) గీ॥ అరణి మధనంబువలన నీవమరియుండ, నిన్నుఁగొనిపోయి వేదికివన్నెమీరఁ
బూర్వ పశ్చిమ దిక్కులఁబొందుపఱచి. యుండెదరు వీతిహోత్రుఁడా! నిండుప్రీతి ॥ 116
- (6) సీ॥ కోరినకోరికల్ గొనసాగునట్టులు ధనమునిచ్చెడు ధన్యతముఁడెవండో ?
దర్శినిఁజేపట్టు తత్వజ్ఞగణముచే నుతియింపఁబడు శక్తియుతుఁడెవండో ?
స్వాహావషటక్రతుల్ సరిపల్కువారికి నచ్చేతమున నన్నమిచ్చునెవండో ?
రమ్యసదాచార రహితుఁడౌ వానిని సన్మార్గమునఁ బెట్టఁజాలునెవండో ?
గీ॥ యట్టియనలుఁడ! నీసహాయ్యంబుఁగోరి, ప్రధితశౌర్యాన్వితంపు టావహములోనఁ
జొచ్చివీరులు శౌర్యవిస్ఫూర్తిఁగాంచు, విజయమగునొకొ! తెల్పుమో వేడివేల్పు! ॥ 117
- (7) చ॥ అనలుఁడ! నీదుదాసులకు నత్యధికంబగు మోక్షమెంతయున్
ఘనముగనీయ వార లతిగౌరవమందుచు నుండిరయ్య స
జ్జనుఁడెవఁ డాదరంబుఁగొని సత్పశులాభము పుత్ర లాభముం
దనమదిఁగోరు నాజనుఁడు తప్పక వాని సుఖంబులందెడున్ ॥ 118
- (8) ఉ॥ పెక్కుగుదానముల్ సలిపి పెద్ద యశస్సును బొందఁగల్గువాఁ
డొక్క కుమారునినై న దయనొప్పుగ నిమ్మటు లీయవానిచే
దక్కువకాని యాగములఁదద్ద⁴యుఁ బ్రీతినొనర్చి మేము నీ
కెక్కువత్పుష్టి జేనెద మహీన పరాక్రమ! యగ్నిహోత్రమా! ॥ 119
- (9) ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రీ నాదగు నుదారరసా గగనద్వయంబులో
నుల్లసిత ప్రభావముననుండి వెలుంగుచు, నిమ్ము పుత్ర, శో
భిల్లెడు పూరుషావళికిఁ బెద్దగు బుద్ధులు చెప్పఁగల్గుదీ
వెల్లరకున్ సుమంగళ! యహీన పరాక్రమ! యగ్నిహోత్రమా! ॥ 120
- (10) క॥ వినుసజ్జన సంగతుడవు, ఘనకర్మల నెల్లనీవు కాచుచునాకున్
ధనమును నొనఁగుచు యాగము, నొనరుచు మతిఁగలుగఁజేయవోయి గుణనిధీ! ॥ 121

- (11,12) సీ॥ సరహాపుడగు రాజసహాషనకావేళ నేనాధిపతివయి చెలంగలేదె :
 యనవంశ జాతుడౌ మనురాజునకు నిశాపుత్రికవై నీవు పుట్టలేదె :
 పుత్రికవై పుట్టి పుణ్యసూక్తులతోడ భర్తముల్ చెప్పచుఁ దనియలేదె :
 చూరుక రాతయౌ మహితాంపురసునకుఁ బుత్రుడవై నీవు పొడమలేదె :

గీ॥ నీదు సంరక్షణముచేత నిఖిలభనముఁ, గలుగుమమ్ములఁ బుత్రులఁ గరుణఁబూని
 గోవులనెవలె రక్షించిగూర్చి సౌఖ్య, మధిక సంతృప్తులుగఁజేయు మగ్ని! నీవు ॥

122

- (13) ఉ॥ నేవకళంక యాజ్ఞకుల నేర్పునఁగాచి హరించివై రులం
 దావకః వెలుచుంటి వెడఁబాయక నేత్రములట్టి మంటలన్
 నేవకరాజ కర్మలను జేయగఁ జేసి నుతించువారి స
 చ్ఛావము నీ వెరుంగుదువు పాలకధర్మమదేగదా! భువిన్ ॥

123

- (14,15) సీ॥ నుతియింపఁదగినట్టి మతిమంతుడౌర్థము నందినట్లు లెయర్థమఖిలపింతు
 వన్నివిధంబుల నాశ్రీతులకునెల్లఁ బరిపాలనత్వంబుఁ బడయఁగలవు
 లావుతెప్పినిగల్గు నీవు పూరుఁబునిచే నింపగుకర్మ చేయింపఁగలవు
 ద్విగ్భ్రమఁబోగొట్టి దిట్టవై దిక్కులఁ జూపరులకునీవు చూపఁగలవు

గీ॥ సర్వ విషయములందెల్ల సఖుడః నీవు, వర్మవలెఁ గాచుచున్నావు కర్మకరుని
 సతిభులను నన్నమిచ్చుచు యజ్ఞములను, నిన్నుఁద7నియింపఁ జేయువాఁడెన్నఁబడును ॥

124

- (16) ఉ॥ అంచిత సోమయజ్ఞముల నాదరమొప్పఁగఁజేయు వారి కీ
 వెంచిరుభంబులిచ్చి కడు హెచ్చుగఁగర్మలఁ బోధచేసి ర
 షించితివగ్ని! నీ దయననేవను వీడుచు దూరదేశ మే
 తెంచుట దోషమే యగును దీనులలోపము లెన్నకుండుమా! ॥

125

- (17) క॥ మనురాజయయాత్యాదుల, యనఘేష్టులకెల్ల నెలమి సరిగిన యల్ల
 చనుచీవు యజ్ఞశాలకు, వినయమునం దేవతలకు విందులొనఁగుమా! ॥

126

- (18) గీ॥ జ్ఞానశక్తుల కొలఁది వై శ్వానరుండః, నుతులఁజేసితిమవి నీవు మతులఁబెట్టి
 భనముఁగలవారమను కీర్తినొనరఁగూర్చి, సుమతులనుమమ్ముఁ జేయుమో సొగసుకాడః

127

సూక్తమ్—32

ఋషిః—హిరణ్యస్రావ ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇంద్రస్య ను పిర్యాజీ ప్ర వోచం యాని చకార ప్రథమాని వత్రీ ।

అహన్నహిమన్వవ స్తతర్ద ప్ర వక్షణా అభినత్ పర్వతానామ్ ॥ 175

(2) అహన్నహిం పర్వతే శిశ్రియాణం త్వష్టాస్మై వజ్రం స్వర్యం తతక్ష ।

వాక్రా ఇవ ధేనవః స్యందమానా అంజః సముద్రమవ జగ్మురాపః ॥ 176

(3) వృషాయమాణో కవృణీత సోమం త్రికద్రుకేష్వపిబత్ సుతస్య ।

ఆ సాయకం మఘవాదత వజ్రమహన్నేనం ప్రథమజామహీనామ్ ॥ 177

(4) యదింద్రాహన్ ప్రథమజామహీనామాన్మాయినామమినాః ప్రోత మాయాః ।

ఆత్ సూర్యం జనయన్ ద్యాముషానం తాదీత్నా శత్రుం న కిలా వివితేన్ ॥ 178

(5) అహన్ వృత్రం వృత్రతరం వ్యంసమింద్రో వక్షేణ మహతా వధేన ।

స్కంధాంసీవ కులిశేనా వివృక్తాఃపిః శయత ఉపవృక్ పృథివ్యాః ॥ 179

(6) అయోధేవ దుర్మద అహి జుహ్వే మహావీరం తువిబాధమృణీషమ్ ।

నాతారీదస్య సమృతిం వధానాం సం రుజానాః పిపిష ఇంద్రశత్రుః ॥ 180

(7) అపాదహస్తో అపృతస్యదింద్రమాస్య వజ్రమధి సానో జఘాన ।

- వృ॒క్షో॑ ప॒ద్మిః ప్ర॒తి॒మా॒నం॒ బు॒భూ॒షన్ పు॒రు॒త్రా వృ॒త్రో అ॒శయ॑ద్ వ్య॒స్తః ॥ 181
- (8) న॒దం న భి॒న్నమ॑ము॒యా శయా॑నం మ॒నో రు॒హా॒జ్ఞా అతి॑ యంత్యా॒వః ।
- యా॒శ్చిద్ వృ॒త్రో మ॒హి॒నా ప॒ర్య॒తిష్ఠ॑త్ తాసా॒మహిః ప॒శు॒తః శీ॒ర్ష॒భూ॒వ ॥ 182
- (9) నీ॒చా॒వయా॑ అభవద్ వృ॒త్రపు॑త్రేంద్రో అస్యా॒ అవ వ॑ధర్షభా॒ర ।
- ఉ॒త్త॒రా సూ॒రధ॑రః పు॒త్ర అ॒సీద్ దా॒నుః శమే॑ సహ॒వత్సా న దే॒నుః ॥ 183
- (10) అతి॑ష్ఠంతీనామనివేశనానాం కా॒ష్ఠానాం మ॒ధ్యే నిహి॑తం శరీ॒రమ్ ।
- వృ॒త్రస్య ని॒జ్యం వి చ॒రంత్యా॑పో దీ॒ర్ఘం తమ॑ ఆశయదింద్రశత్రుః ॥ 184
- (11) దా॒నప॑త్నిరహిగోపా అతి॑ష్ఠన్ నిరు॒ద్ధా ఆపః ప॒ణేనే॑వ గా॒వః ।
- అ॒పాం బి॒లమ॑పిహితం యదా॒సీద్ వృ॒త్రం జ॒ఘన్వాగ్ం అప॑తద్ వ॒వార॑ ॥ 185
- (12) అశ్లో॒వ్యో వా॒రో అభ॑వస్తదింద్ర సృ॒తే యత్ త్వా ప్ర॑త్యహన్ దే॒వ ఏకః॑ ।
- అ॒జయో॑ గా అ॒జయః శూ॒ర సోమ॑మవాసృ॒జః సర్త॑వే స॒ప్త సిం॑ధూన్ ॥ 186
- (13) నా॒న్మై వి॒ద్యున్న తన్య॑తుః సి॒షేధ న॑ యాం మి॒హమ॑కిరద్ ద్రా॒దుని॑ చ ।
- ఇంద్ర॑శ్చ యద్ యు॒యధా॑తే అహి॒శ్చోరా॑పరీ॒భ్యో మమ॑వా వి జిగే॒య ॥ 187
- (14) అహే॒ర్యాతా॑రం కమపశ్య ఇంద్ర హృ॒ది యత్ తే జ॒ఘ్ను॑షో భీ॒రగ॑చ్ఛత్ ।
- స॒వ చ॒యన్ స॒వతి॑ చ స॒వంతీః శ్యే॒నో స భీ॑తో అత॒రో ర॒జాంసి ॥ 188

(15) ఇంద్రో యాతో¹ సవసితస్య రాజా² శమస్య చ శృంగిణో³ వజ్రబాహుః :

నేదు రాజా క్షయతి చర్షణీనామరాన్ న నేమిః పరి తా విభూవ ॥

189

ఇతి

ప్రథమాష్టకే ద్వితీయాధ్యాయ

స్వమాప్తః

సూక్తము—32

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడగు హిరణ్యస్తాపుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ ఘనముగ మేఘమండలముఁగారియఁ బెట్టి పయస్సుభూమిపైఁ
దనివిగఁగల్గునట్లుగను దత్తరపాటునఁగొండ వెల్లువల్
మునుఁగొని పాటునట్లుగను ముఖ్యముగా నొనరించి వెల్లు నా
ఘనరథవజ్రచర్యలను గొతుకమొప్ప నుతింపకుందుమే॥

128

(2) ఉ॥ పాయక విశ్వకర్మ ఘనవజ్రము నీకు నొసంగ దానిచేఁ
దోయదపంక్తి¹ గొట్టితివి తోయ² మదెంతయుఁబర్చుఁబెట్టి యం
భాఃయను నిస్వనంబునెడఁబాయక చేనెడునావు, పెయ్యకై
పోయెడునట్లు లబ్ధికయి పోయెడు చూచితె పాకశాసనాః॥

129

(3) చ॥ పొలుపుగ నాలపోతువలెఁబొంగిన నింద్రుడు సోమకాంక్షచే
నిలఁగల నాత్రికర్థకుల నిష్ఠులకై చని సోమమంత ని
శ్చలముగఁద్రావి వజ్రమును శత్రుహరంబగు దానిఁబెట్టి న
ద్బలమున ముఖ్యమేఘమును బంతముతోఁబడఁగొట్టలేదఁచేః॥

130

(4) గీ॥ మేఘములలోన మిన్నతొమేఘములను, గొట్టిరాక్షసులంగొట్టి సూర్య
కల్యగగనంబులకుఁగాంతిఁగల్గుగఁజేసి, మించితివి శత్రుపంక్తి నిర్జించియింద్రః॥

131

(5) మ॥ తగవజ్రంబును జేతఁబూని యరులందార్కారుగాఁజేసి చ
క్కఁగ పృత్రాసురభాహు యుగ్మమును వే ఖండింపఁ దద్దస్తముల్
నగళాభాద్వితయంబుమాట్కిఁ బుడమిన్నాదంబుతోఁబడ్డ పె
న్వగలంబొందుచువాడు వృక్షమువలెన్ వ్రాలెన్ భువిన్ శత్రుఁడా॥ 132

(6) క॥ దుర్వారవృత్రహతకుడు, గర్వంబును బొంది యమరకాంతుంబిలువన్
సర్వపరాక్రముఁడాహరి, నిర్వాపణమొందఁజేయ నేర్వఁడెఱానిన్॥ 133

క॥ మదముగల వృత్రహతకుడు, కదనమున జయింపఁబడఁగఁగంపితుఁడగుచున్
మదముఁజెడి నదులఁబడఁగన్, నదిగట్టులు రాళ్ళు చెట్లు నాశనమయ్యెన్॥ 134

(7) చ॥ కరములు కాళ్ళుకొట్టఁబడి కంపితుడై యరి, పేడివాడు దాఁ
బురుషునితోడ సామ్యమును బొందఁబ్రయత్నమునేయు మాట్కి, నా
హరినెదిరింపఁబూనుటకు యత్న మొనర్పఁగ వజ్రీవాని మూ
పురమునఁగొట్టఁగానతఁడు భూమిపయింబడిపోయె దీనతన్॥ 135

(8,9) సీ॥ మహిమచే వృత్రుండు మహి సనావృష్టి బాధనుగల్పనమునేయందత్క్షణమున
4నింద్రుండు వాని సతంద్ర వృత్తి నిజంప వారిని వర్షించె వారిదములు
నీటిపెల్లవగముల్ నెఱిమించి ప్రవహింప శత్రువఁజిక్కినాశత్రుచెంత
4వానిని రక్షింప వ్రాలిన తన్మాత వజ్రాహతినిఁ గొట్టఁబడ్డయపుడు
గీ॥ తల్లిపుత్రుని కడఁబడి తనువుఁబాసె, చెలఁగి చెంగట వత్సశోభిలఁగ భూమిఁ
బండుకొను గోవుమాట్కిఁ గన్నడుచునసుర, చెప్పశక్యమె యప్పటిచిత్రములను॥ 136

(10) గీ॥ అమరనాథుని వజ్రప్రహారకలన, నీటిమధ్యమునంబడి నిర్జరారి
దీనుఁడయి చేయునదిలేక దిక్కుమాలి, యసువులంబాసి యుండఁడెయంబువులను॥ 137

(11) చ॥ మునుపొకవేళ నాలగణమున్ ఫణి మోసముచేతఁ గొంచుబో
యిన నదిదుష్టవృత్రుండు మహింబడకుండగఁజేయువారిఁబె
న్నినుక వహించి నీవె యవనీతల మొందఁగఁజేసి మేఘరా
జినవహాయస్సులం గుఱియఁజేయవె యింద్రుఁడః శక్తిసాంద్రుఁడా॥ 138

(12) ఉ॥ వాజులునై జవాలముల వ్రాలెడు నీఁగలఁదోలుకొన్నయ
ట్లాజినివృత్త దానవుని నవ్వలకున్ వడిఁదోల్లి నీవు వి
భ్రాజిత గోవులం గొనుచు బంధురకీర్తి నిగంటివిందుగఁడా
యాజిని నీకు నేపురుషుఁడడ్డఁబడంగలపాఁడొచెప్పమా॥ 139

1. వృత్రుండు ప్రయత్నమొనర్పఁగ వజ్రీయే (వే.) పె 2. గోపియైయతఁడు (తొ.పా.) 3. భిన్నగత్రుడై (తొ.పా.)

4. శత్రుండు వానిని జంపవవ్వారిగ. 5. దచ్చరణములను. (తొ.పా.)

+ ఇంద్రుండు వృత్రుని జంపునపుడు వాని తల్లి పుత్రుని రక్షించుటకు వచ్చి పుత్రునిచెంత వ్రాలఁగా (వృత్రుండు) వజ్రాహతిచే
గొట్టఁబడెను. నే.వేంక.శా.

6. యంబువోన (తొ.పా.) 7. పడకుండఁబెన్నినుకవహించి వానినవనీత 8. నవనీరదుర్ (తొ.పా.)

- (13) గీ॥ త్వష్టతనకోపవశమునసృష్టిజేయు, వృత్త్యజక్కాడియున్ నీవుపేరుగనుట
సప్తసింఘువు లెలమినినంచరించు, చుండెగద భూమిలోన నఖండితముగ॥ 140
- చా॥ వృత్తేందుల్ గదనంబునేయునెడ నావృత్తుండు వృత్తార్తిపైఁ
జిత్రం బొప్పగ వర్షమున్ మెఱుఁపులన్ సృష్టించి పంపంగ నే
మాత్రంబుంజలియింపకిందుర్గుడు వెనన్ మాయాదులంబన్ని సం
స్తోత్రంబుండెడునట్లు వానిని గడున్ సుగ్రక్కంగదాజేయడే॥ 141
- (14) క॥ నవనవతి నదులుదాటుచు, వివిధ గతుల డేగగరణి వృత్తుని ననిలో
హననముజేయఁగ జగతిన్, జనియించిన నీకు నింకశక్తు లేవరిలన్॥ 142
- (15) సీ॥ వజ్రాయుధముఁబూని వై రిసంఘమునెల్ల నిశ్శేషముగఁ జంపు నిపుణుడెవఁడో:
జంగమంబులకును స్థావరంబులకును నశ్వంబులకు మేటియధిపుడెవఁడో:
పోతులకును నాలపోతులకును బెద్ద రాజైన సంపూర్ణతేజుడెవఁడో:
శకటనేమి తదీయ చక్రార్ములకుసోధార మట్లాధార ధీరుడెవఁడో:
గీ॥ జంగమస్థావరాత్మక సకలలోక, జాలములకెల్ల శరణమైచాలునెవఁడో:
యట్టియిందుర్గుడు శత్రులనడచిపెట్టి, లీలలోకంబులన్నింటి నేలఁదొడఁగె॥ 143

ఇయ్యది

శ్రీ ఛారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భకుక్తిముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక

నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మహాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృహమాప్తమున ద్వితీయాధ్యాయము

సమాప్తము

* మెఱుపులక్షణంబుగాఁబంపనే (తొ.పా. యతిభంగము) ప.గో.కృ. 1. జేయఁబయించెద. (తొ.పా.) 2. నీకంటె శక్తివంతులు లేరని తాత్పర్యము. 3. యట్టి విగత శత్రువుడనురాధిపుండు, (తొ.పా.)

సమూల శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—తృతీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—33

ఋషిః—హిరణ్యస్రావ అంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఏతాయామోప గవ్యంత ఇంద్ర మస్మాకం సు ప్రమతిం వావృధతి ।

అనామృణః కువిదాదస్య రాయో గవాం కేతం పరమావర్జితే నః ॥

1

(2) ఉపేదహం ధనదామప్రతీతం జుష్టాం న క్యేనో వసతిం పతామి ।

ఇంద్రం నమస్యన్నుపమేభిరగ్రైర్యః స్తోతృభ్యో హవ్యో అస్తి యామన్ ॥

2

(3) వి సర్వసేన ఇమధీగ్ంరసత్కు సమర్యో గా అజతి యస్య వష్టి ।

చోష్కాయమాణ ఇంద్ర భూరి వామం మో పణిర్భూరస్మదధి ప్రవృద్ధ ॥

3

(4) వధీర్హి దస్యం ధనినం మనేనగ్ం ఏకశ్చరన్నుపశాకేభింద్ర ।

ధనోరధి విఘణక్ తే వ్యాయన్నయజ్వానః సశూకాః ప్రేతిమీయుః ॥

4

(5) పరా చిచ్ఛిద్దా¹ పవ్య¹జ్జస్త ఇంద్రా²యజ్ఞాన్తో యజ్వభిః స్పర్ధమానాః ।

ప్ర యద్ దివో హరివః స్థాతరుగ్గ నిరవ్రతాగ్ం అధమో రోదస్యోః ॥

5

(6) ఆయుయుత్సన్న సవద్యస్య సేనామయాతయంత క్షితయో నవగ్వాః ।

వృషాయథో న వధ్రయో నిరష్టాః ప్రవద్భిరింద్రాచ్చితయంత ఆయన్ ॥

6

(7) త్వమేతాన్ రు³దతో జక్షతశ్చాయోధయో రజన ఇంద్ర పారే ।

అవాదహో దివ ఆ దన్యుముచ్చా ప సున్వతః స్తువతః శంసమావః ॥

7

(8) చక్రాణాసః పరీహహం పృథివ్యా హిరణ్యేన మణినా శుంభమానాః ।

న హిన్వానాన స్తితిరుస్త ఇంద్రం పరి స్పశో అదధాత్ సూర్యేణ ॥

8

(9) పరి యదింద్ర రోదసీ ఉభే అబుభోజీర్మహినా విశ్వతః సీమ్ ।

అమన్యమానాగ్ం అభి మన్యమానైర్నిర్భహ్మభిరధమో దన్యుమింద్ర ॥

9

(10) న యే దివః పృథివ్యా అంతమాపుర్న మాయాభిర్ధనదాం పర్యభూవన్ ।

యుజం వజ్రం వృషభశ్చక్ర ఇంద్రో నిర్ద్యోతిషా తమసో గా అదుక్షత్ ॥

10

(11) అను స్వధామక్షరన్నాపో అస్యా³వర్ధత మధ్య ఆ నావ్యానామ్ ।

స్తధ్రిచీనేన మనసా తమింద్ర ఓజిష్ఠేన హన్మనాహన్నభి ద్యూన్ ॥

11

(12) న్యావిధ్యవిల్లిబిశస్యదృహ్ని వి శ్రుజ్ఞిణమభినఘ్నష్టమింద్రః ।

యావత్తరో మఘవన్ యావదోజో వజ్రేణ శత్రుమవధీః పృతన్యమ్ ॥

12

(13) అభి సిద్ధో అజిగావన్య శత్రూన్ వి తిగ్మేన వృషభేణా పురోఽభేత్ ।

సం వజ్రేణానృజద్ వృత్రమింద్రః ప్ర స్వాం మతిమతిరచ్ఛాశదానః ॥

13

(14) ఆవః కుత్సమింద్ర యస్మిశ్చాకన్ ప్రావో యుధ్యంతం వృషభం దశద్యుమ్ ।

శఫష్యతో రేణుర్నక్ష త ద్యాముచ్చైవ్స్వతేయో నృషాహ్యాయ తస్థౌ ॥

14

(15) ఆవః శమం వృషభం తుగ్వాసు క్షేత్రజేషే మఘవచ్ఛివ్ర్యం గామ్ ।

జ్యోక్ చిదత్ర తస్త్వివాంసో అక్రక్షాఫత్రాయతామధరా వేదనాకః ॥

15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదసంహిత

పథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—తృతీయాధ్యాయము

సూక్తము—33

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడుహిరణ్యస్థూపుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ దేవతలారః రాక్షసులు తేకువతోఁగొను గోగణంబులం
1గావఁగనిచ్చువుట్ట సురకాంతుని యొద్దకు రండు శక్రుఁడా
గోవులఁ దెచ్చియిచ్చి మనకుందనివారధనంబు వచ్చుమే
ద్దోవలఁజూపఁగల్గి సరిత్రోవలఁ బెట్టును²దుష్ట చితుఁడై ॥

1

1. దేవడియిచ్చువుట్ట సురదేవునియొద్దకు (పాతాంతరము) 2. పెట్టును + తుష్టచితుఁడై

- (2) ఉ॥ పోరుతట స్తమైనపుడు ప్రోవుమటంచు మహానుభావు లే
తీరున శత్రు వంచకుని దేవునిగోరిరాయట్లు వాని నే
స్వీరునిబోలి సంస్తుతుల వేయివిధంబుల వేడుకొంచు వే
బారెడు దేగ తప్పనతిపట్టును జేరెడురీతి జేరుదున్॥ 2
- (3) ఉ॥ అయుధపాళి నీకుఁగల దంచిత నై నికులెందఱుండిరో
మాయలుపన్ను రాక్షసుల మర్దనజేయుచు గోగణంబులన్
నాయముఁగల్గవ ర్తకుఁడు నవ్యఫలంబులఁ గోరుకై వడిం
బాయకతెచ్చి తత్ఫలము పన్నుగఁ గోరకయుండు మింద్రుఁడా॥ 3
- (4) ఉ॥ మారుతచోదనంబులను మన్ననఁ జేయుచు నీచ శత్రులన్
మారణనేసితివుహరి: మానుగవజ్రపుధార చేతనా
కారణమూని తచ్చటులు క్రమ్మరనిష్ఠిని బాడుసేయ నే
తేరఁగ నీవు వారిని వధింపవె తావక విక్రమంబులన్॥ 4
- (5) గద్యము†—“హరి” యను నశ్వముగలవాఁడవును, యుద్ధమునందు వెనుకకుఁ దిరుగనివాఁడవును
శౌర్యము గలవాఁడవునగునోయింద్రుఁడా: నీవు వృత్రాసురుని భటులను రోదసులనుండి దిగువం
బడునటులఁ జేయునపుడు, యజ్ఞముఁజేయు వారిని బాధించువారు వెన్నిచ్చిపారిరి. 5
- (6) ఉ॥ వృత్రుని దుష్టనైశ్యము మహేంద్రుని మార్కొని చంపనుండ నా
శత్రువరంపరాళి దివిజప్రభుఁడేయఁగ వారు భీతిచే
జిత్రముగాను బర్విడరె చేయునదెద్దియు లేక పేడి వా
డాత్రముఁగల్గు శూరునకు నాగకలేక చలించుకై వడిన్ ॥ 6
- (7) గీ॥ ఏడుచున్ నవ్వుచున్నట్టి వృత్రహతకు, సంతరిక్షంబునందునె హత్యఁజేసి
సోమరసమును దీయుచు స్తుతులొనర్చు, పురుషయాగంబుఁ జూడఁబోవో మహాత్మ్య॥ 7
- (8) గీ॥ అరులభృత్యులు భూమిని నాక్రమించి మణ్యలంకృతదేహులై మసలుచుండ
నింద్రుడెంతయు నల్కతో వృత్రభటుల, భాస్కరుని గూడుకొని వేగఁబాఱుద్రోలె॥ 8

† శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదములో రవయిత వచనముగాననువదించినవానిని “గద్యములు”గాఁ జేర్కొనెను. ప్రథమాష్టకము—తృతీయా
ధ్యాయము 88వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కువకుఁ దెలుఁగుననువాదముగా మొదట రవయిత యీ క్రింది ఉత్పలములను రచించి పదవఁ గొట్టివేసి
గద్యమును వ్రాసెను. (హుడు, 1వ. సంపుటము—147వ, పుట.)

ఉ॥ రోదసి నీవుతద్యటులఁ ద్రోయఁగ వారు నభంబునుండి దు
ర్వాదముఁ జేయుచుంబడుచు భక్తుల యజ్ఞము పాడుసేయ ను
న్మాదుల పోల్కివర్తిలఁగ మాన్యుడఁ: వారినిఁగష్టపెట్టుచో
వేదనఁ బొందిపర్గిడరె? వీపులు వెన్నకుఁ దిప్పి తొందఱన్॥

- (9) ఉ॥ సర్వము నాక్రమించుకొని సర్వహితంబుగ రాజ్యమేలుచుం
గర్వమువీడి పూరుషులు కానక యర్థము మంత్రసంగతిన్
నిర్వహణంబుఁబూని నిను నేర్పున వేడఁగవారి, గూడ నే
గర్వములేక కావవాక గర్విత వృత్తునిద్రుంచి యింద్రుఁడా॥ 9
- (10) చ॥ పనిగొని వృత్రదానవుఁడు పాయకమేఘముఁ గట్టిపెట్టఁగా
ఘనమగుసస్యపూరములు కాంతిదోఱంగిన వానలేమిచే
తనునవుడింద్రః వచ్చితధార, మొగిల్లను బిట్టగొట్టఁగాఁ
గనలుచు నవ్వి యాయవటె కాంక్షితసిద్ధికి వారి పూరముల్ ॥ 10
- (11) చ॥ చక్కని మేఘమండలము చాలగ నీకుల వంపభూమిపైఁ
దక్కువకాని వెల్లువలుతద్దయుఁ బారుచునుండ వానిలోఁ
జిక్కుచు వృత్రదానవుఁడు చిత్తమునన్ భయమొంది యుండఁగాఁ
గక్కసమూని దేవపతిః కారయఁబెట్టవె వానినెంతయున్ ॥ 11
- (12) గీ॥ బొరియలో దాగుకొనియున్న భూరిశత్రు, యోధులన్ సంహరించుచు యుద్ధభూమి
యందుఁగల వృత్రశత్రుని నెందులేని, శక్తిఁజక్కాడవేదేవ! శక్ర! నీవు॥ 12
- (13) క॥ శత్రువుల బింకమడఁచుచు, వృత్తునిపైఁబెట్టుచు వానివెనఁజంపి మహా
కుత్రిమపురములనన్నిటిఁ, జిత్రముగా నాశనంబుఁజేయవొకొహరీ॥ 13
- (14,15) సీ॥ స్తుతిపాఠములచేత నుతియింపఁగోరెడి కుత్సితునకుఁగడుఁ గూర్చినావు
తన వైరితోఁబోరు దండిదశద్యువు ప్రతినయొనర్చిగాఁపాడినావు
వైరి భయంబున వారిలో బ్రుంగెడు శ్విత్రపుత్రుని దరిఁజేర్చినావు
దుమ్ముమీదికిఁబోయి దొరలునట్టులు పెక్కు జైత్రయాత్రలఁగూడజరిపినావు
గీ॥ నీకు సాహాయ్యముంజేయ నీటినుండి, శ్విత్రపుత్రు బయల్పడఁ జేసినావు
కయ్యమునకెప్పు కల్ద్రవ్వ కఠిన శత్రు, సుతులఁ జక్కాడి సద్యశస్సు గనినావు॥ 14

సూక్తమ్—34

ఋషిః—హిరణ్యస్త్వాప ఆంగిరసః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 9, 12 త్రిష్టుప్

(1) త్రిశ్చిన్ నో అద్యా భవతం నవేదసా విభుర్వాం యామ ఉత రాతిరశ్వినా ।

యవోర్హి యంత్రం హిమేష్వ వానసో కభ్యాయంసేన్యా భవతం మనీషిభిః ॥

(2) త్రయః పవయో మధువాహనే రథే సోమస్య వేనామను విశ్వ ఇద్ విదుః ।

త్రయః స్కంభాసః స్కభితాస ఆ రథే త్రిర్నత్రం యాథత్త్విర్వశ్వినా దివా ॥

17

(3) సమానే అహన్ త్రిరవద్యగోహనా త్రిరద్య యజ్ఞం మధునా మిమిక్షతమ్ ।

త్విర్వాజవతీరిషో అశ్వినా యువం దోషా అస్మభ్యముషసశ్చ పిన్వతమ్ ॥

18

(4) త్విర్వర్తిర్యాతం త్రిరనువ్రతే జనే త్రిః సుప్రావ్యే త్రేధేవ శిక్షతమ్ ।

త్విర్నంద్యం వహతమశ్వినా యువం త్రిః పృక్షే అస్మే అక్షరేవ పిన్వతమ్ ॥

19

(5) త్విరోన్ రయిం వహతమశ్వినా యువం త్విరేవతాతా త్విరుతావతం ధియః ।

త్రిః సౌభగత్వం త్విరుత శ్రవాంసి నస్ త్రిష్ఠం వా సూరే దుహితా రుహద్ రథమ్ ॥

20

(6) త్విరోన్ అశ్వినా దివ్యాని భేషజా త్రిః పార్థివాని త్విరు దత్తమ¹ద్యుః ।

ఓమానం శంయోర్మమతాయ సూనవే త్రిధాతు శర్మ వహతం శుభస్పతీ ॥

21

(7) త్విరోన్ అశ్వినా యజ్ఞతా దివేదివే పరి త్రిధాతు పృథివీమతాయతమ్ ।

త్రిస్రో నాసత్యా రథ్యా వరావత ఆత్మేవ వాతః స్వసరాణి గచ్ఛతమ్ ॥

22

(8) ²త్విరశ్వినా సింధుభిః సప్తమాతృభిన్ త్రయ ఆహవాస్త్రే³దా హవిష్కృతమ్ ।

త్రిస్రః పృథివీరుపరి ప్రవా దివో నాకం రక్షేథే ద్యుభిర్రక్తుభిర్హితమ్ ॥

23

1. దత్తమద్యుః. (త్రా.ప్ర.) 2. త్విరశ్వినా (పా.సా.మా.)

(9) క్వం త్రీ చక్రా త్రివృతో రథస్య క్వం త్రయో వంధురో యే సనీశాః ।

కదా యోగో వాజినో రాసభస్య యేన యజ్ఞం నానత్యోపయాథః ॥

24

(10) ఆ నాసత్యా గచ్ఛతం హూయతే హవిర్మధ్వః పితృతం మధుపేభిరాసభిః ।

యువోర్హి పూర్వం సవితోషసో రథమృతాయ చిత్రం ఘృతవంతమిష్యతి ॥

25

(11) ఆ నాసత్యా త్రిభిరేకాదశైరిహ దేవేభిర్యాతం మధుపేయమశ్వినా ।

ప్రాయస్తారిష్టం నీ రపాంసి మృతృతం సేధతం ద్వేషో భవతం సోచాభువా ॥

26

(12) ఆ నో ఆశ్వినా త్రివృతా రథేనాస్వాశ్చం రయిం వహతం సువీరమ్ ।

శృణ్వంతా వామవసే జోహవీమి వృధే చ నో భవతం వాజసాతౌ ॥

27

సూక్తము-34

ఋషి-హిరణ్యస్త్రాపుడు*

దేవత-అశ్వదేవతలు

(1) చ॥ పగలును రాత్రి యెప్పుడెడఁజాయక యుండినయట్లు ప్రీతితో
వెగటులుమాని యిద్దఱును వీరఁజరింతురు, మీ రథంబు లీ
జగములఁదిర్గు మీకు¹ నగుజాగములోక విసిద్ధమాను నో
యుగళమ! మూడు వేళలను యోచన నేయక రండు కర్మకున్॥

15

3. సచభువా. (క్రా.ప్ర.)

* సంస్కృతమూలములో “హిరణ్యస్త్రాప అంగిరసః” అని పూర్వసూక్తములకున్నట్లుగానే అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్త్రాపుడని యున్నది. అంద్రానువాదములో 34 - 35వ సూక్తములకు ఋషి కేవల హిరణ్యస్త్రాపుడుగా (ఎవరిపుత్రుడో తెలియనట్లు) స్కర్తృనఁబడినది. ప.గో.కృ.

1. మీవయినజాగము లోక ప్రసిద్ధమాను (కౌ.పా.)

(2) ఉ॥ మూడగుచక్రముల్ గలిగి ముద్దులుగుల్కెడి పెద్దబండిపైఁ
బోడిగ సర్వభక్త్యములు పొందుగఁబెట్టుచు విశ్రమించుచున్
నాడు హిమాంకు వేసలకునడ్చిన పెళ్ళికినేగినట్టులే
నేడును రాత్రియుంబవలునేచి రథంబును నెక్కిరందొగిన్॥ 16

(3) గీ॥ మూడు సవనములకు మీరు మోచమలర, వచ్చి తప్పులు మన్నించి మెచ్చఁదగిన
హవ్యభాగముపైఁ దీయనై నరసముఁ, జల్లియన్నము మాకిండు జాణలార॥ 17

(4) చ॥ తరచుగ మా గృహంబులకుఁ దప్పకవచ్చుచు మీరు నేమముం
గరుణమెయింగనుంగొను చనారతమున్ సుసహాయసంపదన్
వరుసగఁ జేయువారలను వర్ధిలఁజేయుచు యజ్ఞకర్తలన్
విరివిగనేర్చి కర్మఫల విత్తము లిచ్చుచునన్న మీయుండి॥ 18

(5) క॥ ముమ్మాటికి ధనమీయుండు, ముమ్మాటికి యజ్ఞమునకు మోదితులగుచున్
సమ్మానిత విబుధులతో, ముమ్మాటికిరండు మాకు మోదముకలుగన్॥ 19

పాఠాంతరము

క॥ గొప్పదియగు ధనమీయుండు, మెప్పువడయు యాగమునకుమించిన వేడ్కం
దప్పక విబుధావళితో, నెప్పుడు వచ్చెదరొమీర లెఱుంగఁగవశమే॥ 20

గీ॥ మీత్రిచక్రరథంబుపై మిహిరపుత్రి, కూడఁగూర్చుండి వెలిఁగెడుఁ గొడువలేక
మాకు సౌభాగ్యములఁ గూర్చి మామనముల, మంచి మార్గములంబెట్టుఁడంచితముగ॥ 21

(6) గీ॥ అఖిలలోకంబులంగలు నొషధముల, నిచ్చి వాతాదిదోషముల్ హెచ్చకుండ
శంయు వసువాని కిచ్చిన సౌఖ్యమన్మ, దీయపుత్రుల కొనఁగరే¹యిపుడు సురలు॥ 22

2. నెక్కియేగుడి: (తొ.పా.) 3. మాదునేమముం, (తొ.పా.)

† వాతాదిదోషములు—అధ్యంవైద్య శాస్త్రము విషయమై డాక్టర్ వర్మెల్ దొర యిట్లు వ్రాసెను. “బ్రిటిషువారడవి మనుష్యులవలె గోచీలైనను బెట్టుకొన చేతకాక దిరుగుచున్న సమయమున అర్యవైద్యులు సమ ప్రవైద్యశాఖలయందృఢమైనట్టియు నసదృశమైనట్టియు విజ్ఞానమును సంపాదించి తేజ రిల్లు చుండినట్లు కనపడుచున్నది. ఆయుర్వేదమునకు మూలము వేదములే. ఆయుర్వేదసిద్ధాంతములను బ్రకటించెడు గ్రంథములలో జరకసుశ్రుత ములను రెండు గ్రంథములు గలవు. ఇవి జగద్విఖ్యాత గ్రంథములు. ఈ రెండు గ్రంథములను బెగ్గాడుకలిపా 950 A.D. సంవత్సరమున అరబ్బీ భాషలోనికి తర్జుమాచేయించెను. 531 A.D.లో నోషిరార్ రాజునకు సమకాలికుఁడగు బారుజోయా సాహెబు ఇండియాకు వచ్చి వైద్యము నేర్చుకొనెను. చరకము, సుశ్రుతము, వాగ్భటము టిబెట్ భాషలోనికి బరివర్తనము చేయఁబడెను. చరకము పారసీభాషలోనికి మార్పఁబడెను, ల్యాటిన్ భాషలో నున్న వైద్యగ్రంథములో సహితము చరకముదాహరింపఁబడినది. గ్రీకువైద్యులు పాముకాటునకు మందు నెరుంగనందున అలగ్నాండరు చక్రవర్తి భారతీ వర్షమునుండి భిషగ్వరులను దెప్పించుకొనుచుండి తదీయాస్థానమున నుంచుకొనుచుండెను. అట్టి ఆయుర్వేదము నేడు క్షీణించుచు చూడ నే భారతీయుఁడొక్కరవడఁడు? (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—దేవవేద వైద్య విషయ విజ్ఞానమందుఁజరకసుశ్రుతములు సరమాణు మాత్రములు. చరకసుశ్రుతిములే తలమానికములైనవో వేద విజ్ఞానమెంతటిది కావలయును? వ.గో.కృ.

1. దివిజులార: (తొ.పా.) ఈ సందర్భమున సవరించిన పాఠములో “సురలు” అన్న శబ్దము సంబోధనార్థకముగానే ప్రయుక్తమైనది. ఇట్టి ప్రయోగములు వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున వచ్చినవి) వ.గో.కృ.

- (7) ఉ॥ ప్రాణమరుత్తు దేహములఁ బ్రాకెడు రీతిని నశ్వలారః సు
స్థానపు రమ్యవేదికల చక్కటి మీరలు విశ్రమించుచుం
ప్రీణనకత్త్య భాగముల ప్రీతి నమర్చిన ధర్మశయ్యలం
బ్రాణసుఖంబు గల్గుటకుఁబండుకొనుండు దయామయాత్ములై ॥ 23
- (8) చ॥ దినముల రాత్రులంగలుగఁ దీర్చుచులోకము లెల్లఁదిగ్గు నా
దినకరుఁగాచు వారలరు దివ్యులు మీరలు మీనిమిత్తమై
మనములు సప్తమాతృకుల కమ్మని నీకులచేత జన్యమౌ*
ననుసమకాంతి సోమరసమందుఁడు ద్రోణములందు వెల్లెడిన్ ॥ 24
- (9) చ॥ అరదము పైవసించి శుభయాగ నిమిత్తము వచ్చుచుండ మీ
యరదము రూపు చక్రముల యందము చందము పెద్దకొయ్య కిం
పరయఁగఁ గట్టురాసభము లయ్యవి యానజవంబుచేతమే
మెరుగము దస్రలారః తమరెచ్చటికెప్పుడు వచ్చుచుందురో॥ 25
- (10) గీ॥ కల్యకాలంబునకు ముందెకదలు రథము, రథముపై నెక్కి మీరు విరానవచ్చి
సోమపానాభిలాషులై శోభలందు, యజ్ఞసోమరసంబును నందుకొనుఁడు॥ 26
- (11) చ॥ దివమున సంతరిక్షమున దివ్య పయస్సున నున్న దేవతల్†
సవనముజేయు మాకడకుఁ జయ్యనవచ్చి సుసోమజన్యమౌ
ద్రవమును ద్రాగి పాపములద్రచ్చుచు నాయువునిచ్చి కాచుచుం
గవినెడువైరులం దునిమికాంతిని బొందుఁడు సీమలందొగిన్ ॥ 27
- (12) గీ॥ వేగముగఁబోవు రథముపై వీచనెక్కి, వచ్చిమాకిండు పుత్రసంవర్ధనంబు
స్తుతులవిని శత్రువులనెల్ల స్రుక్కఁజేసి, యనికి సాహాయ్యమునుజేయుఁ డశ్వలారః॥ 28

* అంధ్రానువాదము: 84వ సూక్తములో 7-8వ ఋక్కులనువదించినపుడు నాపు ప్రతివ్రాయటలో 158వ పుటలోనున్న 28వ పద్యమగు సుత్స
మాల మూడవ పాదముగా బోరపాటున 8వ ఋక్కుననువాదపద్యమగు చంపకచూలలోని 8వ పాదము వ్రాయఁబడి కొట్టివేయఁబడినది. వ.గో.క

† వేదమున వర్ణింపఁబడిన దేవతలు ముప్పదిముగ్గురిని వేదమునఁ జాలబోర్లఁగలరు. ఆధర్వణ వేదమందును 10-7-18, 10-7-23 దేవత
ముప్పది ముగ్గురినియే కలదు. ఐతరే.బ్రా. 18-23 త్రయస్తంశద్దేవాః (దేవతలు 31రు) అని కలదు. దీనిని బట్టి చూచినను దేవతలు 31రని స్పష్ట
మైనది. ఈ ముప్పదిముగ్గురు దేవతలే పారసీకులకుఁగూడఁగలరు. వారిని రచులనెదరు. వారు జీరదాస్థాచేత నిర్మింపఁబడి మతాచారము
సంరక్షించు కర్తలు. మనవారలు "సప్తద్వీపా వసుంధరా" అనిరి. (భూమి యేడు ద్వీపములుగా విభజింపఁబడెను) ఇట్టి యభిప్రాయమునే పారసీ
ప్రకటించియున్నారు. మేరుపర్వతము విషయమై మన వర్ణనలు వారి వర్ణనలనుబోలియున్నవి, వారివేదగ్రంథములను వారు "వెండిదాడు" అం
వెండిదాడు అనుపదము సంస్కృతమునుండి వచ్చినది. వి-దేవత్ర అనుధ్వనికి వికృతిరూపము. వెండిదాడు అనఁగా దేవతా విధ్వంసార్థము నిర్ణయ
బడినగ్రంథము. ఇంక నెన్నియో సాధ్యమగుచు కలవు. (నే.వేం.న.శా.)

(చూడ. ప్ర.మం. 54నూ. 3వ ఋక్కు తెలుఁగు పుట్టినోట. వ.గో.కృ.)

సూక్తమ్ — 35

ఋషిః—హిరణ్యస్మృప ఆంగిరసః

దేవతా—1 (పాదానాంక్రమేణ) అగ్నిః, మిత్రావరుణౌ, రాత్రిః, సవితాచ 2-11 సవితా

ఛందః—త్రిష్టుప్, 1,9 జగతి

- (1) హ్వయామ్యగ్నిం ప్రథమం స్వస్తమే హ్వయామి మిత్రావరుణావిహవసే ।
హ్వయామి రాత్రిం జగతో నివేశసిం హ్వయామి దేవం సవితారమూతయే ॥ 28
- (2) ఆ కృషేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యం చ ।
హిరణ్యయేన సవితా రథేనాస్ దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్ ॥ 29
- (3) యాతి దేవః ప్రవతా యాత్యుద్వతా యాతి కుభ్రాభ్యాం యజతో హరిభ్యామ్ ।
ఆ దేవో యాతి సవితా పరావతో సప్ విశ్వా దుర్వతా వాధమానః ॥ 30
- (4) అభీవృతం కృశన్వైర్విశ్వరూపం హిరణ్యశమ్భం యజతో బృహంతమ్ ।
ఆస్తాద్ రథం సవితా చిత్రభానుః కృషా రజాంసి తవిషీం దధానః ॥ 31
- (5) వి జనాఞ్చ్యవాః శితిపాదో అఙ్మిన్ రథం హిరణ్యప్రఉగం వహంతః ।
శశ్వద్ విశః సవితురైవ్యస్యోవస్తే విశ్వా భువనాని తస్థుః ॥ 32
- (6) తిస్రో ధ్యావః సవితుర్వా ఉపస్థాగ్ం ఏకా యమస్య భువనే విరాషాట్ ।
ఆణిం న రథ్యమమృతాది తస్థురిహ బ్రవీతు య ఉ తచ్చికేతత్ ॥ 33

(7) వి సువర్ణో అంతరిజ్ఞాఖ్యద్ గభీరవేషా అసురః సునీధః ।

కేవలదానిం సూర్యః కశ్చి కేత కతమాం ద్యాం రశ్మిరస్యా తతాన ॥

34

(8) అష్టా వ్యఖ్యత్ కకుభః పృథివ్యాన్ త్రీ ధన్వ యోజనా సప్త సింధూన్ ।

హిరణ్యాక్షః సవితా దేవ ఆగాద్ దధద్రత్నా దాకుషే వార్యాణి ॥

35

(9) హిరణ్యపాణిః సవితా విచర్షణీరుభే ద్యావపృథివీ అంతరీయతే ।

అపామీవాం బాధతే వేతి సూర్యమభి కృష్ణేన రజసా ద్యామృణోతి ॥

36

(10) హిరణ్యహస్తో అసురః సునీధః సుమృశీకః స్వవాగ్ం యాత్వర్వాజ్ ।

అపనేధన్ రక్షసో యాతుధానస్థాద్ దేవః ప్రతిదోషం గృణానః ॥

37

(11) యే తే పంథాః సవితః పూర్వ్యాస్తో కరేణవః సుకృతా అంతరిక్షే ।

తేభిర్నో అద్య పథిభిః సుగేభీ రజః చ నో అది చ బ్రూహి దేవ ॥

38

సూక్తము—35

ఋషి—హిరణ్యస్తావుఁడు

దేవత—సవితృఁడు*

(1) గీ॥ జగములకు నిద్రఁగూర్చెడు త్వమ సవితృ, వరుణవహ్నుల మిత్రునిభక్తి మీర
మాయొనర్చెడు సవన సమక్షమునకు, వచ్చుట కొనర్తుమిప్పుడాహ్వాన మేము॥

29

* సంస్కృతములములో దొలి ఋక్కులో 1వ పాదమున కగ్ని, 2వ పాదమునకు మిత్రావరుణులు, 3వ పాదమునకు రాత్రి, 4వ పాదమునకు సవితదేవతలుగాను 2వ ఋక్కునుండి తుదివరకు సవిత దేవతగాను బేర్కొనఁబడినది. తొలిఋక్కున కనువాదపద్యములో సైతము (చూ. 29వ జగములకు నిత్యాది.స.) సంస్కృతములముతోని దేవతరెల్లఁడు బేర్కొనఁబడిరి గాని క్రమరాహిత్య దోషమేర్పడినది. ప.గో.కృ.

- (2) క॥ బంగారురథంబు నెక్కుచు, సింగారం బొప్పు నభముసీమఁ దిరుగుచుం
బొంగుచు భువనములం గను, మంగళతర దినకరుండు మా కగుచడుతన్ : ॥ 30
- (3) చ॥ తెల్లని గుఱ్ఱముల్ గలుగుతేఱును నెక్కుచు సూర్యుడెంతయుం
బెల్లగుపేర్మి ధ క్తజనభీతి నడంచుచు మూడువేళలం
జల్లెగ నన్ని వైపులకుసాగుచుఁ బూజితుడెచు నిప్పు డీ
చెల్లెడు యజ్ఞ కర్మలను జేరుచునుండెను జూడుఁడీ : జనుల్ ॥ 31
- (4) ఉ॥ పెక్కుగు రూపముల్ గల్గిగి పెంపు వహించెడి రంగుబొమ్మలన్
మిక్కిలినొప్పు మేల్రథముమీఁద వసించుచు లోకమంతటం
జిక్కిడు నంధకారమును జెచ్చెరఁగొట్టుచుఁ జిత్రభానుఁ డే
దిక్కునఁజూడ వెల్గెడిని దివ్యజనాళి సమర్పితాంఘ్రుడై ॥ 32
- (5) క॥ శితపాదంబుల నొప్పుచు, నతివేగయుతంబులైన ¹యమల శ్యావా
తతి మున్నె పెల్గు పెనుకక, వ్రతసూర్యుడు జగముఁ గాంతి వర్ధిలఁజేయున్ ॥ 33
- (6) చ॥ అరయఁగ రెండులోకములు హంసుని చెంత వసించుచుండె నా
వర గగనంబు మూడవది పావజనావళి తెల్ల నద్ది డు
ర్భర యమలోక మా వెలుఁగు రాశులు భాస్కరునానియుండు నా
యరదము చీల నానుకొనునట్టుల వాని మహత్వ మెట్టిదో : ॥ 34
- (7) క॥ జగములకుఁ బ్రాణమొసఁగుచు, గగనంబున నై జ చలన కాంతి జగంబుల్
ధగధగమని వెలిఁగించెడు, నొగి రవి యిపుడెచట నుండునో : యీ నిశిలోన్ ॥ 35
- †(8,9) సీ॥ తన సుఖంబునుజీవి² తాను బొందెడునట్లు చి త్తంబుతో సరిఁజేయువాడు
³వివిధమౌదిశల్ వెలిఁగించి ప్రాణుల చి త్తంబులకుఁ బ్రీతిఁజేయువాడు
స వ్యమాతృకలను సకల జగంబుల వెల్గించఁగాఁ జేయఁగలువాడు
తన్నుపాసించెడు ధన్యాత్ములనునెల్లఁజేరి కరంబు రక్షించువాడు
గీ॥ తనకుఁదానె వెలింగెడు ధన్యుడైన, సూర్యుఁ డీ యజ్ఞవాటి కస్తోక కరుణ
వచ్చి యజమానులకుఁ బ్రിയ మిచ్చివేగ, రత్నములొసంగుఁగార! సద్యత్పమునను ॥ 36
- (10) చ॥ కనకముఁ జేతఁబట్టుకొని కామితమ ర్ముల తెల్ల నిచ్చుచున్
దను భజియించు వారలకుఁ దప్పక సౌఖ్యము గల్గఁజేయుచున్
⁴ఘనముగఁబ్రాణవంతులకుఁ గమ్మని ప్రాణములిచ్చుచున్ మహా
ధనమును గల్గు భాస్కరుడు తద్దయుఁగాచుచునుండెన్సర్వమున్ ॥ 37

1. హంసశ్యావా (తొ.పా.) 2. తమతమ సుఖములు తాము బొందెడునట్లు 3. వివిధమౌదిశ్యుల (తొ.పా.) 4. ఘనమగు
5. చూడఁ డీ: (తొ.పా.) † ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము 38వ సూక్తములో యెత్తము 11 ఋక్కులున్నవి.
శ్రీ నేమానివారు పూర్తిగా 11 ఋక్కులను నాంధ్రీకరించినను దమ వ్రాతప్రతికోఁ బ్రమాదవశమున 10 ఋక్కులనే యనువదించి
నట్లు ఋక్సంఖ్యలను బొరపాటుగా నిచ్చిరి. 38వ పద్యము 8, 9 ఋక్కుల కనువాదముకాగా 8వ ఋక్కున కనువాదమనియుఁ
దత్తమమునఁ దదుపరి పద్యములు 9, 10 ఋక్కులకుఁ గ్రమముగా ననువాదములనియుఁ జేర్చొనిరి. (చూ-వ్రాతప్రతి-1వ
సంపుటము-157వ పుట) కాని 38వ పద్యము 8, 9 ఋక్కులకును, 37వ పద్యము 10వ ఋక్కునకును, 38వ పద్యము 11వ
ఋక్కునకును ననువాదములు. వ.గో.కృ.

- (11) ఉ॥ నీ వరుదెంచు మార్గములు నిర్మల భావమునొందె ముందుగా,
గావున సిద్ధమార్గమున గాంచనయానము నెక్కి యిప్పుడే
కావగవచ్చి మాకుగల కాంక్షితముల సరిగూర్చి సూర్యుడా!
దేవత లెల్ల మెచ్చులిడి దీవన లిచ్చెడునట్లు చేయుమా: ॥

38

అనువాకః—8, సూక్తమ్—36

ఋషిః—కణ్వో ఘోరః

దేవతా—అగ్నిః, 13-14 యాపో వా

* భండః—ప్రగాఢః—విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

- (1) ప్ర వో¹ యహ్వం పూర్వాణాం విశాం దేవయతీనామ్ ।

అగ్నిం సూత్రేభిర్వచోభిరీమహే² యం సీ³ మిదన్య ఈశతే ॥

39

- (2) జనాసో¹ అగ్నిం దధిరే సహోవృధం హవిష్మంతో విధేమ తే ।

స త్వం నో² అద్య సుమనా ఇహోవితా భవా వాజేషు సంత్య ॥

40

- (3) ప్ర త్వ² దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్³ ।

మహస్తే¹ సతో వి చరంత్యర్చయో దివి స్పృశంతి⁴ భానవః ॥

41

- (4) దేవాసస్త్యా వరుణో మిత్రో¹ అర్యమా సం దూతం ప్రత్నమిందతే ।

విశ్వం సో² అగ్నే జయతి త్వయా ధనం యస్తే³ దదాశ మర్త్యః ॥

42

* ప్రగాఢః, భార్గవతమ్. (పా) 13. ఉపదిష్టాద్బృహతీ. (ఐ. బ్రా.) 1. సీభిదన్య ఈశతే (వ్రా.ప్ర.) 2. ప్రత్నామ్,

3. వేదస, 4. భానవే (వ్రా.ప్ర.)

(5) మంద్రో హోతా గృహపతిగ్నే దూతో విశామసి ।

తేస్వి విశ్వా సంఘతాని వ్రతా భ్రువా యాని దేవా అకృణ్వత ॥

43

(6) తేస్వి ఇదగ్నే సుభగే యవిష్ట్య విశ్వమో హూయతే హవిః ।

స త్వం నో అద్య సుమనా ఉతాపరం యక్షి దేవాంతుపీర్యా ॥

44

(7) తం ఘేమిత్తా నమస్విన్ ఉప స్వరాజమానతే ।

హోత్రాభిరగ్నిం మనుషః నమింధతే తి తిర్వాంసో అతి సిధః ॥

45

(8) ఘ్నంతో వృత్రమతరన్ రోదసి అప ఉరు క్షియా య చక్రరే ।

భుసత్ కణ్వో వృషా ద్యుమ్నాహుతః క్రందదశ్చో గవిష్టిమ ॥

46

(9) సం సిదస్వ మహాగ్ం అసి శోచస్వ దేవవీతమః ।

వి ధూమమగ్నే అరుషం మిమేధ్య సృజ ప్రశస్త దర్శతమ్ ॥

47

(10) యం త్వా దేవాసో మనవే దమరిహ య క్ష్యం హవ్యవాహన ।

యం కణ్వో మేధ్యాతిథిర్హస్త్రితం యం వృషా యముపస్తుతః ॥

48

(11) యమగ్నిం మేధ్యాతిథిః కణ్వ రుధ ఋతాదధి ।

తస్య ప్రేషో దీదియు సమిమా ఋచన్ తమగ్నిం వర్ధయామసి ॥

49

- (12) రాయస్సుప్తి స్వధావోఽస్తి హి తే కగ్నీ దేవేష్యాప్యమ్ ।
త్వం వాజస్య క్రుత్యస్య రాజసి స నో మృక మహాగ్ం అసి ॥ 50
- (13) ఊర్వ ఊ ఘ ణ ఊతయే తిష్ఠా దేవో న సనితా ।
ఊర్వే వాజస్య సనితా యదజ్ఞీర్వాఘద్భిర్విహ్వయామహే ॥ 51
- (14) ఊర్ధ్వోనః పాహ్యంహసో ని కేతునా విశ్వం సమత్రిణం దహా ।
కృధీ స ఊర్ధ్వోఽఞ్చరథాయ జీవసే విదా దేవేషు నో దుపః ॥ 52
- (15) పాహి నో అగ్నీ రక్షసః పాహి ధూరేరరాష్ట్రః ।
పాహి రీషత ఉత వా జిఘాంసతో బృహద్భానో యవిష్ట్య ॥ 53
- (16) ఘనేవ విష్యగ్వి జహ్యరాష్ట్రన్ తపుర్జంభ యో అస్మద్రుక్ ।
యో మర్త్యః శిశీతే అత్యత్తుభిర్మా నః స రిపురీశత ॥ 54
- (17) అగ్నిర్వషే సువీర్యమగ్నిః కణ్వాయ సౌభగమ్ ।
అగ్నిః ప్రావన్ మిత్రోత మేధ్యాతిథిమగ్నిః సాతా ఉపస్తతమ్ ॥ 55
- (18) అగ్నినా తుర్వశం యదుం పరావత ఉగ్రాదేవం హవామహే ।
అగ్నిర్నయన్నవనా వ్త్వం బృహద్రథం తుర్వీతిం దస్యవే సహః ॥ 56

(19) ని త్వమగ్నే మనుర్దధే జ్యోతిర్దనాయ శశ్వతే ।

దీదేత కణ్వ ఋతజాత ఉక్షితో యం సమస్యంతి కృష్ణయః ॥

57

(20) త్వేషాసో అగ్నేరమవంతో అర్చయో భీమాసో న ప్రతీతయే ।

రక్షస్విసః సదమిద్ యాతుమావతో విశ్వం సమత్రిణం దహ ॥

58

అనువాకము—8 సూక్తము—36

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు.†

దేవత—అగ్ని, 13.14 అగ్ని లేక యూపము*

(1) గీ॥ దేవతానుగ్రహముఁగోరు దివ్యజనుల, నెల్లఁగాపాడఁగలెడు నిద్ద చరితు
మునివరస్తుత్య నగ్ని సన్ముదముతోడ, సూక్తముల వేడుకొనెదము సుగుణులారా ॥

39

(2) క॥ యజమానులు 2నిను వేడుచు, నిజబలములఁ బొంది రపుడె నిరతము మేమున్
భజియింతుము నిను దాతా, విజయుఁడవై రమ్ము! మాకు విత్త మొసంగన్ ॥

40

(3) క॥ సురలకు హోతవు దాతవు, సురలోకముపొంది నీదు శోభిత రత్నుల్
కరము వెలిఁగించుచుండెడు, నరమరలేకుండ నిన్ను యాచింతుమయా! ॥

41

(4) క॥ వరుణుడు మిత్రార్యములును, నరుడుగ నినువెలుఁగజేసి యమరికి భూమిం
గరము సుహవ్యంబిచ్చెడు, గురుపురుషుడు ధనమునొంది గురువగునగ్ని! ॥

42

† ఇక్కడఁ గణ్వఁడు కణ్వ వంశములోనివాఁడు. ఋగ్వేదము యొక్క యెనిమిదవ మండలమంతయు నీ కణ్వలనువాడువ్రచించినట్లులే కలదు. కాని వారి జాతిగురించి యేమియుఁ దెలియదు. విష్ణుపురాణము (IV. 19) మరియు భాగవత పురాణమును X-20.6-7) గణ్వఁడు క్షత్రియ వంశీయుండగు పురువు యొక్క వంశమునకుఁ జెందినవాడని చెప్పుచున్నది. అజామిధుని నఁ గణ్వఁడుద్భవించెను. వానివలన మేధాతిథి పుట్టెను. మేధాతిథివలనఁ గణ్వనీయ బ్రాహ్మణులు కలిఁగిరినియుఁ విష్ణుపురాణము V-6) చెప్పుటవలనఁ గణ్వలు బ్రాహ్మణులనికూడఁ దెలియుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

* ఆంధ్రానువాదమునందుఁ బ్రథమాష్టకము తృతీయాధ్యాయము 36వ సూక్తమునకు దేవత (1వ. సంపుటము 157 పుట.) యుద్ధలేడు. కాని యనువాద పద్యములలో నగ్నిదేవతగుఱించి మాత్రమే కాక 13-14 ఋక్కుల యనువాదపద్యములలోఁ గ్రహముతోపాటుగ నగ్నికూడఁ బేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. దివ్యప్రజల (తొ.పా.) 2. నినువేడియు (తొ.పా.) 3. యమరియవనిం. (తొ.పా.)

- (5) ఉ॥ సంతసమందఁజేసెదవు సర్వగృహంబుల నేలువాడ వ
త్యంతము దేవత¹ జరుపు ధర్మ పురస్కృత కార్యమంత నీ
వెంతయుఁజూచువాడ వమరేక్షర దూతవు నిత్యదాతవుం
జింతన మాని మాకడకుఁజేరుము! పేగమె హవ్యవాహనా! ॥ 43
- (6) గీ॥ నిండు యౌవనముంగల్గు నీవు సర్వ, హవ్యములనెల్ల, గొనిపోయి యఖిలసురల
కర్పణముఁజేయుచుంటి మా హవ్యములను, నీకు సర్పించుచుంటి మగ్నీ! సభక్తి ॥ 44
- (7) గీ॥ స్వప్రకాశుడవగు నీకు సర్వజనులు, హోమములు చేయుచున్నారు హోతవగుట
శత్రు నిరసనముంగోరి సప్రహోత్య, గణము నిన్¹ వెలుగఁజేయగఁగడఁగినారు ॥ 45
- (8) చ॥ పొలుపుగ నీ సహాయమును బొందుచు దేవతలంతఁ బోడిమిన్
వెలిగెడువైరి బృందమునువేగమ త్రోలి సుఖంబు లిచ్చుచున్
జ్వలనుడ! గోనిమిత్తమగు జన్నములన్ సకిలించు జాలన్
వలయుధనంబు కణ్వునకు వర్ధిలఁజేయు చభీష్ట మీయవే! ॥ 46
- (9) గీ॥ కుశలవై గూరుచుండుము! గుణగణాధ్య! ప్రజ్వలింపుము! దివిజుల ప్రతిభఁగోరి
చూడఁదగినట్టి ధామంబు చోద్య మలర, జెదరునట్టులుచేయు! సిస్సీమముగను ॥ 47
- (10) చ॥ మనువునుగావ దేవతలు మానుగ నీకు సపర్యఁజేయరే!
ఘనుడగుకణ్వు మౌని నినుఁగాంచి ధనంబును నీయలేదఁట!
వినయముతో సురాధిపుఁడు వేడుటలేదఁట! నీదుప్రాపు నే
జనవరుఁడుండు నీదయిన² జన్నము నేయక హవ్యవాహనా! ॥ 48
- (11) చ॥ పనిఁగొని కణ్వు మౌని యల పావన సూర్యునినుండి యెంతయున్
ఘనమగు కాంతిఁదీసి జ్వలనా! యది నీయెడ నుంపనపు నీ
వనయము వెల్గుచున్ జగమునంతయు వెల్గఁగఁ జేయుచుంటి మే
మనయము నిన్ను వేడమఁట! యత్యధికంబగు మంత్రరాజులన్ ॥ 49
- (12) క॥ అన్నప్రదాత వగ్నీ! యన్నమునకుఁ బతివి నీకు నమరుల నెయ్యం
బెన్నఁగఁగలదని విందుము, మన్నించి సుఖంబు నిమ్ము! మా కీజగతిన్ ॥ 50
- (13) క॥ యౌవమునకు ఘృతమధికం, బోపికతోఁ జక్కఁబూయ నున్న జనులతో
నేపుఁగొని నిన్ను బిలుతుము, చూపుము మా కన్నమిపుడు³ సూర్యమహాతా! ॥ 51

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. నీదైన. (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము)
3. సూర్యోన్నతుఁడా. (తొ.పా.)

- (14) శా॥ యూపాంతరతః యగ్నిదేవః వినుమాః యుత్కృష్టరూపుండవై
పాపంబుల్ హరించువాడవయి మా పాపంబులం గొట్టుమాః
యేవుంబొందుచు లోకమెల్లెడల మే మీక్షింపఁగాఁజేయుః స
ద్రూపంబుంగొని యన్నమీయుముః లసద్రూపాత్మః దేవాశికిన్ ॥ 52
- (15) గీ॥ రాక్షసుల బాధదొలఁగించి రక్ష నిమ్ముః, ధనమొసంగని ధూర్తులఁ ద్రచ్చి మాకు
హింసలను జేయువారిని హింసఁబెట్టు, మగ్ని! సంపూర్ణ యౌవన! యధికకిరణ! ॥ 53
- (16) క॥ తపనుడః ఘనవస్తువువలె, విపులముగా శత్రువులను విచ్చిన్నులుగా
1నవమర్దనముంజేయుచు, రిపులసమర్థులుగ నుండురీతిని 2గనుమా! ॥ 54
- (17) క॥ రక్షకుఁబిలుతురు నిన్నే, రక్షించుట నీవు వహి! రాజత్కన్వన్
రక్షించుట మేధ్యాతిథి, రక్షించుట ధనము నిచ్చి రమ్యపురుషులన్ ॥ 55
- (18) క॥ అసలుఁడు తనతోనుంచెడి, ఘనుడగు తుర్వసుని యడవు ఘనతుర్వీతిం
బనిగొని చోరులఁజంపన్, వినయముతోఁ 4బిలువరమ్ము! వేగమె యటకున్ ॥ 56
- (19) క॥ జ్యోతిరూపుడవగు నిను, ఖ్యాతిగ మనుచక్రవర్తి ఘనయజ్ఞమునం
బ్రీతిగ నునిచెను గణ్వుని, యాతుర హవ్యములను వెలుఁగ నొటను నగ్ని! ॥ 57
- (20) క॥ భీమంబులు బలయుతములు, నీమంటలు వాని యెదుట నిలువఁగ వశమే
భీములగు యాతుధానుల, సోమించి దహింపుః శత్రుకూరులతోడన్ ॥ 58

సూక్తమ్—37

ఋషిః—కణ్వో మౌరః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) క్రిశం వః శర్తో మారుతమనన్వాణం రతేశుభమ్ । కణ్వా అభి ప్ర గాయత ॥ 59
- (2) యే పృషతీభిర్వృష్టిభిః సాకం వాశీభిర్జ్ఞభిః । అజాయంత స్వభానవః ॥ 60
- (3) ఇహేవ శృణ్వ ఏషాం కశా హస్తేషు యద్ వదాన్ । ని యామశ్చైత్రమృణతే ॥ 61

1. నవమర్దన గావించుచు (తొ.పా.) 2. రీతిఁజేయుమాః (తొ.పా. గణభంగము.) 3. గోరెదరగ్ని! (తొ.పా.)
4. బిలువవేగ విచ్చేయవుకో! (తొ.పా.)

- (4) ప్ర॒ వః శర్తా॒య పృ॒ష్వయే॑ త్వే॒షద్యు॑మ్నాయ శు॒ద్ధిజే॑ : దే॒వత॑ం బ్ర॒హ్మ గా॑యత ॥ 62
- (5) ప్ర॒ శంసా॑ గో॒ష్వయ్యం॑ త్రే॒ణం య॑చ్చ॒ర్ణో మో॑రుతమ్ : జప్తే॑ రస॒స్య వా॑వృ॒ణే ॥ 63
- (6) కో॒వో వర్షి॑ష్ఠ ఆ న॒రో ది॒వశ్చ॑ గృ॒ళ్ళ భూ॑తయః : యత్ సే॒మంతం॑ న ధా॒న్నథ ॥ 64
- (7) ని॒ వో యా॑మా॒య మా॑ను॒షో ద॒ధ్ర ఉ॒గ్రాయ॑ మ॒న్యవే॑ : జహీ॒త ప॑ర్వతో గి॒రిః ॥ 65
- (8) యే॒షామ॑జ్మే॒షు వృ॑థి॒వీ జా॑జ్ఞా॒ర్వాగ్ం ఇ॒వ వి॒శ్వతిః॑ : భి॒యా యా॑మే॒షు రే॑జతే ॥ 66
- (9) స్త్రి॒రం హి జా॑న॒మేషాం॑ వయా॒ మాతు॑ర్నిరే॒తవే॑ : యత్ సే॒మసు॑ ద్వి॒తా శ॑వః ॥ 67
- (10) ఉ॒దు త్వే॑ సూ॒నవో॑ గి॒రః కా॒ష్ఠా ఆ॑జ్యే॒ష్వత్స॑త : వా॒త్రా అ॑భి॒జ్ఞా యా॑తవే ॥ 68
- (11) త్యం చి॒ద్ భూ॑ దీ॒ర్ఘం పృ॒థుం మి॒హో న॑పాత॒మమృ॑ధ్రమ్ : ప్ర॒ చ్యా॑వయంతి యా॒మభి॑ ॥ 69
- (12) మ॒రుతో॑ య॒ద్ధ వో॑ బ॒లం జనా॑గ్ం అచ॒వ్యవీ॑తన : గి॒రీగ్ం॑ర॒హవ్య॑వీతన ॥ 70
- (13) య॒ద్ధ యా॑న్తి మ॒రుతః॑ సం హా బ్ర॒వతే॑క॒న్వన్నా॑ : శృ॒ణోతి॑ తప్తే॒షామ్ ॥ 71
- (14) ప్ర॒ యాత॑ శి॒భమా॑శు॒భిః స॒న్తి క॑జ్యే॒షు వో॑ దు॒వః : తత్రో॑ మ॒ మాద॑యా॒ధ్వై ॥ 72
- (15) అ॒న్తి హి ష్మా॑ మ॒దాయ॑ వః స్య॒సి ష్మా॑ వ॒యమే॑షామ్ : వి॒శ్వం చి॒దాయు॑ర్జీ॒వనే॑ ॥ 73

సూక్తము—37

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వుడు

దేవత—మరుత్తు

- (1) గీ॥ కణ్వుకులవార్ధి సంజాత ఘనులు మీర, లభికతరమగు బలమును నధిగమింపఁ గాంక్ష కలదేని మిక్కిలి కాంతిగలుగ, వాయువును వేడుకొనుడు : తాత్పర్యమెసఁగ ॥ 59

- (2) క॥ మచ్చలుగల జింకలపై, నుచ్చధ్వనిఁ జేసికొనుచు నొప్పుగనగలన్
మెచ్చికొని తొడిగికొని యా, వచ్చుమరుద్గణము ప్రీతి వర్ణింపుడొగిన్ ॥ 60
- (3) క॥ ఆరయ రణమధ్యంబున, వేరు గతుల శౌర్యములను వెలయించెడు న
స్మారక హస్తకళంబుల, మీరిన రావముల విందు మిచట¹మెలఁగుచున్ ॥ 61
- (4) క॥ సహజ స్వభావయుతముం, గుహనాయుత శత్రుకీర్తిఁ గూల్చెడుదానిన్
సహజ బలశాలినంతట, విహరించు మరుద్గణంబు వేడుటతగదే ॥ 62
- (5) క॥ ఉల్లసి²త మరుత్పంక్తికిఁ, దల్లికిమారుగను బాలఁదగనిచ్చి తదీ
యొల్లములఁజల్లఁజేసిన, పెల్లగు గోమహిమనివుడె పేర్కొనుఁడు బుధుల్ ॥ 63
- (6) క॥ మేలగు వృక్షగ్రమువలె, వాలాయము³ లేక భూమి వలయమునంతన్
మీలో నొకఁడే కదలవఁ, జాలెడుపటు శక్తి కల్గు జాణయెవండో ॥ 64
- (7) ఉ॥ గట్టిగ వీచినట్లయిన కారడవుల్ మఱివృక్షరాజముల్
మిట్టలు పల్లముల్ గలుగు మేదురపర్వత పంక్తులన్నియుం
గట్టడివీడి పెల్లగిలి కంపన మొందుచునుండు నందుచే
గట్టిగ వేశ్యరాజములఁ గట్టుచునుండిరి మానవోత్తముల్ ॥ 65
- (8) క॥ మీ మీ గమనములంగని, భూమికడున్ వడఁకుచుండు భువి జీర్ణుండో
భూమిపతి, శత్రుభీతిని, నమేయముగ⁴ వడఁకుచుండు నాయా యెడలన్ ॥ 66
- (9) క॥ నాకమున భూమిలోపల, మీకుంగల బలమునెల్ల మిగుల నునుపఁగా
నాకసము కదలకుండెడు, వీఁక నెగురు పక్షివయము వినువీధిఁదగన్ ॥ 67
- (10) గీ॥ అచ్చటచ్చటఁ దిరుగుచు నచ్చముగను, మాటలాడింపఁ జేయును మారుతంబు
వాయు సంచారముననీరు వర్ధిలంగ, వంగిత్రావఁగఁగలెను వానినాలు ॥ 68
- (11) క॥ గగనమున మేదు⁵రములై, తొగలుగనున్నట్టి నీలతోయదపంక్తిన్
దగు వర్షమిచ్చు రీతిని, నొగిఁజలియింపంగఁ జేయు మోమారుతమా! ॥ 69
- (12,13,14,15) సీ॥ గగనంబు పైనుండు ఘనులు వర్షింప మీస్థిరగమనంబునఁ జేయఁగలరు
బలవంతులగుటచేఁ బ్రాణులు తమపనుల్ నెఱవేర్చునట్లులు నేర్పఁగలరు
వీచునప్పుడుపుట్టు విస్తారశబ్దముల్ చెవులకువిందుగాఁ జేయఁగలరు
పటుజవయుక్త సద్వాహనంబుల నెక్కి యజ్ఞభూమికి మీర లరుగఁగలరు
గీ॥ బుద్ధిశాలురు కణ్వులు బుద్ధిచేయు, ఘనతరంబగు నుతునిఁజేఁగొనఁగలారు
పరమభక్తులమగు మేము బ్రతుకుటకయి, యాయువును మారుతములార! యందనిండు॥ 70

1. మిచటనుండియే. (తొ.పా.) 2. ఉల్లసిత మారుతమునకు (తొ.పా.) 3. వాలాయములేక = నిర్బంధరహితముగా (ఈ అర్థమును సూచించుటకై వ్రాతప్రతిలో వాలాయశబ్దమునకుఁ గ్రిందగీతగీసి ప్రక్కన "నిర్బంధము" అని పేర్కొనఁబడినది. ప.గో.కృ. 4. నమేయముగా వడఁకు చుండు (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) నమేయముగా వడఁకునట్లులాయామెడలన్ (తొ.పా.) గణభంగదోషయుక్తము. ప.గో.కృ. 5. మేదురంబగు (తొ.పా.) 6. మారుతమా! యాయువోనఁగ నపర్థలీరు. (తొ.పా.) ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—38

ఋషిః—కణ్వోమౌరః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) కర్ష॑ నూ॒నం కధ॑ప్రియః పితా పు॒త్రం న హ॑స్తయోః । దధి॑చ్ఛే వృ॒క్షబర్హి॑షః ॥ 74
- (2) క్వ॑ నూ॒నం కద్ వో అర్థం॑ గన్తా ది॒వో న పృ॑థి॒వ్యాః । క్వ॑ వో గా॒వో న ర॑ణ్య॒న్తి ॥ 75
- (3) క్వ॑ వః సు॒మ్నా న॒వ్యాంసి॑ మరు॒తః క్వ॑ సు॒వితా॑ । క్షో॒న్తి వి॒శ్వాని॑ సౌభగా ॥ 76
- (4) యద్ యూ॒యం పృ॑శ్నిమా॒తరో మ॒ర్తానః॑ స్యా॒తన॑ । స్తో॒తా వో అ॒మృతః॑ స్యాత్ ॥ 77
- (5) మా వో మృ॒గో న య॑వసే జరి॒తా భూ॑దజో॒ష్యః । పథా॑ య॒మస్య గా॒దుప॑ ॥ 78
- (6) మో షు॒ణః పరా॑పరా॒ నిర్మ॑తిర్మర్త॒ణాపధీ॑త్ । పదీ॒ష్ట తృ॑ష్టయా స॒హ ॥ 79
- (7) సత్యం॑ త్వేషా అమ॒వన్తో ధ॑న్వజ్ఞోదా రు॒ద్రయా॑నః । మి॒హం కృ॑ణ్వన్త్య॒వతామ్ ॥ 80
- (8) వా॒శేవ వి॒ద్యున్మి॑మాతి వ॒త్సం న మా॒తా సిష॑క్తి । యదే॒షాం వృ॑ష్టిర॒సర్జి॑ ॥ 81
- (9) ది॒వా చిత్ తమః॑ కృ॒ణ్వన్తి ప॒ర్తిన్యోద॑వాహే॒న । యత్ పృ॑థి॒వీం వ్యు॑న్త॒న్తి ॥ 82
- (10) అధ॑ స్వ॒నాన్మరు॒తాం వి॒శ్వమా॑ సద్మ పా॒ర్థివమ్ । అరే॑జన్త ప్ర మా॒నుషాః॑ ॥ 83
- (11) మరు॑తో వీ॒ళపా॑ణిభి॒శ్ చిత్రా॑ రోధస్యతీ॒రను॑ । యాతే॑మఖి॒ద్రయా॑మఖిః ॥ 84
- (12) స్థి॒రా వః సప్త॑ నే॒మయో॑ రథా అ॒శ్వాన ఏ॒షామ్ । సు॒నంస్కృ॑తా అ॒భీశ॑వః ॥ 85
- (13) అచ్ఛా॑ వదా తనా గి॒ర జ॒రాయై॑ బ్రహ్మ॒ణస్ప॑తిమ్ । అగ్నిం మి॒త్రం న ద॑ర్శ॒తమ్ ॥ 86

(14) మిమీహి శ్లోకమాస్యే పర్వస్య ఇవ తతనః । గాయ గాయత్రముక్త్యమ్ ॥ 87

(15) వస్తస్య మారుతం గణం త్వేషం వనస్యమర్కిణమ్ । అస్మై వృద్ధా అసన్నిహ ॥ 88

సూక్తము—38

ఋషి—ఘోరపుత్రుఁడు కణ్వుఁడు

దేవత—మరుత్తులు

(1,2,3,4) సీ॥ తండ్రి పుత్రునివలెఁ దగ్గఱఁదీయుచు నుపలాలనముఁజేసి యుంచలేదెఁ
మీరెటనున్నారో మీరేడ పోదురో స్వర్గలోకమునకు జరిగినారెఁ
భూమిని విడనాడి పోకుండనుండరే గోవులవలె మిమ్ముఁ గొలువలేమెఁ
పశురూపధనమేడ ? ప్రజలును దామేడ ? మణులు తా మేడనోమారుతంబఁ
గీ॥ సంపదను 1 దెలియఁజేసెడు సర్వవస్తు, నముదయంబేడ నుండెనో ? సరసులారఁ
మీరు మానవసంతతి వారలైన, ముక్తి నొందును మీదగు భక్త వితతి ॥ 71

(5) గీ॥ గడ్డిఁదిను 2 పశువు ప్రితిని గడ్డివిడువ, కుండునట్టులు తాఁబురుఘండెవండు
తావకంబగు నుపచారతతిని విడువఁ, డతఁడు యమపురికేగక యలరు3 నుండు ॥ 72

(6,7,8,9) సీ॥ బలశాలి వరులలో బలవంతుడైన యానిర్మతి యాశలతోడ నీల్లుఁగాక
రుద్రపాలితమగు భద్రమారుతమెల్ల వర్షముంగురిపించి వరలుఁగాకఁ
గ్రోత్తగానీనిన గోవునార్పులభంగి నురుములు పెల్లుగా వరలుఁగాక
మారుతంబురుములతో రహిమీరంగ వానను గురిపించి వరలుఁగాకఁ
గీ॥ బగటివేళల సయితము మొగుళులన్ని, యాకసంబంతఁగప్పుచు నతిశయించి
పుడమి యంధత్వమునఁబడ్చిపోక్కునటుల, చీకటులు క్రమ్మువిధమును జేయుఁగాక ॥ 73

(10) క॥ మారుతములు గర్జించుచు, సారముతో వీచునపుడు సకలజగతి ని
స్సారములగు సదనంబులు, నీరస మానవులతోడ నెఱిగఁగదలుసుమా! ॥ 74

(11) క॥ అరయ మరుత్తులు దృఢతర, కరములుగల వారలవుచుఁ గల్గోలవతీ
వరములను నాశ్రయించుచు, నిరతము చరియింతుగాత నిర్మలబుద్ధిన్ ॥ 75

1, 2. ఈ రెండు నెడలఁ బంపలము గణమును నింద్రగణముగాఁ బ్రయోగించుట జరిగినది. వ.గో.కృ. 3. (చుమా! చుండులు) సుమా
సుండువంటి వానికి మాలము. 4. నెట్లకదలవే (తొ.పా)

- (12) క॥ మీరథములు సుస్థిరములు, మీరథముల గుఱ్ఱములు సమీయములౌ మీ
బీరంబులఁ గనపరచుచు, నారధికపు వాగె లందుఁడా¹ర్యులు: మీరల్ ॥ 76
- (13) గీ॥ మంత్రమును హవ్యమందుంచు మారుతమును, జిత్రభానుని మిత్రుఁబవిత్రీ²తి
తోడ నొజ్జలు వివిధ సంస్తుతలవలన, వేడెదరుగాక గడుఁగడువేడ్క-మీర ॥ 77
- (14) క॥ నీవే యొక సంస్తోత్రము, భావనచేఁ దెలిసికొనుచు, బలియించి తగం
జీవనము గుఱియునట్టులు, పావన గాయత్రిఁగూడఁ బలియింపవొకో: ॥ 78
- (15) క॥ వెలుఁగునది పొగడఁదగినది, పలుపురకుం బూజ్యమైన భవ్యమరుత్తున్
సులలితముగఁ బూజించినఁ, దలఁచి మరుత్సంచయంబు దయఁగాంచు సుమా: ॥ 79

సూక్తమ్ 39

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా. మరుతః

* ఛందః—ప్రగాథః—విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

- (1) ప్ర యది॑త్తా పరా॑వతః శోచి॑ర్న మాన॑మన్యథ ।

కన్య॑ క్రత్వా॑ మరు॒తః కన్య॑ వర్ష॑సా కం యా॑థ కం హ ధూ॑తయః ॥

89

- (2) స్థిరా॑ వః స॒న్త్వా॒యుధా పరా॑ణదే వీ॒శా ఉ॒త ప్రతి॑ష్క॒భే ।

యు॒ష్మాక॑మస్తు తవి॑ష్ఠి పనీ॑యసీ మా మ ర్త్య॑న్య మాయినః ॥

90

- (3) పరా హ॑ యత్ స్థిరం హ॒థ నరో వర్త॑యథా గురు ।

వి యా॑థన వని॑నః పృథి॒వ్యా వ్యా॒ళాః పర్వ॑తానామ్ ॥

91

1. డయ్య: కరములన్ (తో.పా.) ఇక్కడ "అర్యులు" అర్యులారా: అనునర్థముతో సంబోధనార్థకముగా బ్రయోగింపఁబడినది.
2. వాక్కుఁతోడనొజ్జలువివిధ సంస్తుతులొనర్తు (ర్తు) కాత నిస్సీమభక్తిసంప్రీతులగుచు॥ (తో.పా.) వ్రాయసగాఁడెవరోగాని మూలముతో ఒనర్తు వంటిచోట్ల పెక్కుసందర్భములలో "ర్తు" అనునక్షరము వ్రాయుటజరిగినది. పూర్వము కావడిని గుర్తుతోను వ్రావవనుడి గుర్తును దలక్రిందుచేసి ౨ గాను నిర్దేశించెడివారు. ఈ తలక్రిందుగా వ్రాయవలసిన వ్రావవనుడి గుర్తును సీవ్రావతరి వ్రావవనుడిగానే వ్రాసివేయుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

* ప్రగాథః బర్హతమ్—(పా)

- (4) నహి వః శత్రుర్విదే అధి ద్యవి న భూమ్యాం రిశాదసః ।

యుష్మాకమస్తు తవిషీ తనా యుజా రుద్రాస్తో నూ చిదాధృషే ॥

92

- (5) ప్ర వేపయన్తి పర్వతాన్ వి విచ్ఛిన్తి వనస్పతీన్ ।

ప్రో అరత మరుతో దుర్మదా ఇవ దేవానః సర్వయా విశా ॥

93

- (6) ఉప్రో రథేషు పృషతీరయ్యుద్ధ్వం ప్రష్టిర్వహతి రోహితః ।

ఆ వో యామాయ పృథివీ చిదశ్రోదబీభయస్త మానుషాః ॥

94

- (7) ఆ వో మక్షా తనాయ కం రుద్రా అవో వృణీమహే ।

గన్తా నూనం నోఽవసా యథా పురేతౌ కణ్వాయ బిభృషే ॥

95

- (8) యుష్మేష్మితో మరుతో మర్త్యేషిత ఆ యోనో అభ్వ ఈషతే ।

వి తం యుయోత శవసా వ్యోజసా వి యుష్మాకాభిరూతిభిః ॥

96

- (9) అసామి హి ప్రయజ్యవః కణ్వం దద ప్రచేతసః ।

అసామిభిర్మరుత ఆ న ఊతిభిర్గన్తా వృష్టిం న విద్యుతః ॥

97

- (10) అసామ్యోజో బిభృథా సుదానవో యసామి ధూతయః శవః ।

ఋషిద్విషే మరుతః పరిమన్యవ ఇఘం న సృజత ద్విషమ్ ॥

98

సూక్తము—39

ఋషి—ఘోరపుత్రుడు కణ్వుడు

దేవత—మరుత్తులు

- (1) ఉ॥ దేవుడు తీక్షణదీధితుడు దివ్యకరోద్ధిత తేజమంతయున్
భూవలయంబు పైకెపుడు బొల్పెసలారగఁ బంపునట్లుగా
స్థావర జంగమంబులను జాలగ¹దల్పు మరుద²ణంబ! మా
కేవలనైన నిద్ధబలమిచ్చి కృతార్థులుగా నొనర్చుమా! ॥ 80
- గీ॥ బలముతోమీరు పుడమిపై మెలఁగుచున్న, జనులు యాగంబులన్ మీకు జరుపఁగలరె
యప్పుడెవ్వరు మిమ్ముల నాశ్రయింతు, కాన మెల్లఁగవీచుమో గాలులార! ॥ 81
- (2) క॥ మీకుఁగల యాయుధంబులు, మీకుంఁగల బలము కలిమిమేదినిలోస్తు
త్యాకరమై వెలుఁగొందవె, నాకాధిప! శత్రుగణ వినాశముకొఱకై ॥ 82
- (3) చ॥ బహువిధశాఖి శాఖలను భగ్నమొనర్చుచుఁగాన నాళి భూ
రుహముల మధ్యభాగముల రూఢిగఁజొచ్చుచు నెల్ల వేళలం
గుహలుగలట్టి కొండలకు గొబ్బునఁబోయి దిగంతరంబులన్
బహుగతులం జరించుతను బా²వన మారుతమంత నేతయై ॥ 83
- (4) గీ॥ అచలమందు మఱియు సంతరిక్షంబందు, నరయమీకుఁగలదె యరిగణంబు
యుష్మదీయ పూర్ణయోగంబునన్ మాకు, బలము వృద్ధి బొందవలయు వేగ ॥ 84
- (5) ఉ॥ మేరుమహీధర ప్రముఖమేదుర పర్వతముల్ చలింపఁగా
సారమహీరుహోవళియుఁజాలగఁ గంపనమొంద మీరు స
ద్వీరన³రాఖి యుక్తులయి వేయివిధంబుల సంచరింపుడి
యోరిమివీడి మత్తజనులుర్విఁ జరించెడు కై వడిన్ వడిన్ ॥ 85
- (6) క॥ సురు⁴చిరతను మృగయువతులు, సరసముగాఁ బూన్పఁబడి యెసంగురథముపై
సరసులు మీరు మరుత్తులు!, యరుదెంచిన జనులు భీతినందెదరునుడి! ॥ 86
- (7,8,9,10) సీ॥ మాకు రక్షలనిచ్చి మన్నించినట్లు మా పుత్రులరక్షకై పూనవలయు
మాపైకివచ్చెడి మానవవైరిని బలమును నడచి పంపంగవలయు
వైద్యుతాగ్ని ప్రభల్ వానసంబెడురీతి గాలులుమాకిలఁ గలుగవలయు
సంపూర్ణబలరాశి సాంగత్యమును గల్గజేసి మమ్ములను రక్షింపవలయు
గీ॥ వైరిమీదికి బాణముల్ వైచునట్టి, మునిజన ద్వేషులంజంపఁ జనెడునట్టి
హంతకుని సృష్టిజేయుచు హవ్యములను, వరుసఁగొని గోర్కెలిచ్చి ప్రోవంగవలయు ॥ 87

1. జాలగదర్పడు మారుతంబు; (తొ.పా.) 2. చరించుతము (త్రా.ప్ర.పా.) చరింగెడుత (తొ.పా.) 3. ప్రజావిఘ్నలయి. (తొ.పా.)
4. కరమరుదుగ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—40

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః

* ఛందః—ప్రగాఢః—విషమా బృహత్యః, సమాః సతో బృహత్యః

(1) ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే దేవయంతస్తేషమహే ।

ఉవ ప్ర యన్తు మరుతః సుదానవ ఇంద్ర ప్రాశుర్భవా నచా ॥

99

(2) త్వమిద్ధి సహసస్పత్ర మర్త్య ఉవబ్రూతే ధనే హితే ।

సువీర్యం మరుత ఆ స్వశ్వ్యం దధీత యో వ అచకే ॥

100

(3) పైతు బ్రహ్మణస్పతిః ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా ।

అచ్ఛా వీరం నర్యం పక్షిరాధనం దేవా యజ్ఞం నయన్తు నః ॥

101

(4) యో వామతే దదాతి సూనరం వసు స ధత్తే అక్షితి శ్రవః ।

తస్మా ఇశాం సువీరామా యజామహే సుప్రతూర్తిమనేహసమ్ ॥

102

(5) ప్ర సూనం బ్రహ్మణస్పతిర్మంత్రం వదత్యుక్త్యమ్ ।

యస్మిన్నింద్రో వరుణో మిత్రో అర్యమా దేవా ఓకాంసి చక్రిరే ॥

103

(6) తమిద్ వోచేమావిదధేషు శంభువం మంత్రం దేవా అనేహసమ్ ।

ఇమాం చ వాచం ప్రతిహర్యథా నరో విశ్వేద్ వామా వో అశ్నవత్ ॥

104

(7) కో దే॒వ॒య॒న్త॒మ॒శ్చ॒వత్ జ॒నం కో వృ॒క్త బ॒ర్హి॒షమ్ ।

ప్ర॒ప్ర దా॒శ్వాన్ ప॒స్త్యాభి॒రస్థితాః॑ వ॒ర్వావత్ క్షయం॑ దదే ॥

105

(8) ఉ॒ప క్ష॒త్రం పృ॒శ్నోత హ॒న్తి రా॒జభి॒ర్భయే చిత్ సు॒క్షీతిం దదే॑ ।

నా॒స్య వ॒ర్తా న త॒రుతా మహా॒ధనే నా॒ర్భే అ॒స్తి వ॒క్షిణః ॥

106

సూక్తము—40

ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

(1) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి దేవ! మా ప్రార్థనలను, సాదరంబుగ నాలింపు సరసమతిని
బ్రహ్మణస్పతిఁ గూడుచు వాసవుండు, సోమరసమును ద్రావవచ్చుతనుబ్రీతి ॥

88

(2) క॥ మనుజుఁడునిను బలపుత్రుడఁ, వినయమునన్నేడుచుండు విత్తముకొఱకై
ఘనులైన మరుత్తులు తా, మనయము స్తోతలకునిచ్చు నాయాధనముల్ ॥

89

(3) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి మ²ముఁబొంది వరలుఁగాక, నలసరస్వతి ప్రత్యక్ష మగునుగాక
దేవతలు వీరవైరి వధించికరుణ, మనుజ హిత యాగమునకు మ³మ్మనువుఁగాక ॥

90

(4) ఉ॥ పావన మానవావళికి భద్రమహాముని పంక్తికెప్పుడే
నేవిధి నైన విత్తమును నిచ్చెడివానికిఁ గీర్తికా⁴ంత సు
స్థావరమై చెలంగుతఁ బ్రశస్తృఁడు పూరుషుఁడిష్టసిద్ధికై
దేవత, వీరయోధయుత దివ్యనిశానతి, వేడుఁగొకొగిన్ ॥

91

(5) గీ॥ పాకశాసన ముఖ్యులౌ పండితులకుఁ, దానమెయ్యది యుండెను దలచిచూడ
నట్టి మంత్రవరంబంత నధిక⁷తుష్టి, బ్రహ్మణస్పతి పల్కెను బరమభక్తి ॥

92

* సంస్కృతమూలములో “కణ్వోఘోరః” అని ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడని కలదు, అంధ్రానువాద మూలములో (1వ. సంపుటము 171వ పుటలో)ని 40వ సూక్తమునకు “ఘోరపుత్రుడు కణ్వపుత్రుడు” ఋషిగాఁగలదు. ఇది పొరపాటు కావచ్చును. లేదా వేరేదైన సంస్కృత మూలములో నిరువురు ఋషులు పేర్కొనఁబడియుండ నగును. అయినను ఘోరపుత్రుని పేరు కణ్వపుత్రునిపేరు పేర్కొనని లోపముండితీరును, ఈ లోపమును దృష్టిలోనుంచుకొనియే లభ్యమైన మూలములననుసరించి పై విధముగా నవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. భక్తులకు నిచ్చునాయాధనముల్. (తొ.పా.) 2. మముఁబొందలవయనలువ, రాణి ప్రత్యక్షమై విరాజిల్లవలయు (తొ.పా.యతిభంగము) వ.గో.కృ.
3. మమ్మనుపవలయు (తొ.పా.) 4. గీర్తిభామిని (తొ.పా.) 5. చెలంగుగద వయ్యన (తొ.పా.) 6. వేడుఁగావలెన్ (తొ.పా.) 7 ప్రీతి. (తొ.పా.)

- (6) క॥ సురహితమగు మంత్రంబున్⁸, వరయజ్ఞములందు మేము వర్ణించెదమో
సురపీరులార! యస్య, ద్విరచితమగు మంత్రవాక్కు వేగఁబలుకుఁదీ! ॥ 93
- (7,8) సీ॥ బ్రహ్మణస్సతి భక్తవరులను రక్షించు సోమయజ్ఞములకు శోభఁగూర్పు
సోమిదమ్మనుగూడు సోమయాజిని దేవయజ్ఞన దేశంబున కరుఁగఁజేయు
వరుణాదులంగూడి వైరులందుంచుచు యజమానులను యుద్ధమందుఁబ్రోచు
వజ్రాయుధము గల్గువాఁడయి యనిలోన సారమతించాను సంచరించు
గీ॥ గొప్ప యుద్ధములకునైనఁ గొంకకదను, ⁹జల్పు యుద్ధమునైనను జక్కఁబెట్టు
నెవ్వఁడీతని యధికారమేవగించు, నెవ్వఁడీతని దరిఁజేరి యేవుఁజూపు ॥ 94

సూక్తమ్—41

ఋషిః—కణ్వోఘోరః

దేవతా—వరుణమిత్రార్యమణః, 4-6 ఆదిత్యాః

చందః—గాయత్రీ

- (1) యం రక్షన్తి ప్రచేతసో వరుణో మిత్రో అర్యమా । నూ చిత్ స దభ్యతే జనః ॥ 107
- (2) యం బాహుతేవ పిప్రతి పాన్తి చుర్త్యం రిషః । అరిష్టః సర్వ ఏధతే ॥ 108
- (3) వి దుగ్ధా వి ద్విషః పురో ఘ్నన్తి రాజాన ఏషామ్ । నయన్తి దురితా తిరః ॥ 109
- (4) సుగః¹ పథా అనృక్షర ఆదిత్యాన ఋతం యతే । నాత్రావభాదో అస్తి వః ॥ 110
- (5) యం యజ్ఞం నయథా నర ఆదిత్యా ఋజునా వథా । ప్ర వః స ధీతయే నశత్ ॥ 111
- (6) స రత్నం మర్త్యో వసు విశ్వం తోకముత త్మనా । అచ్ఛా గచ్ఛత్యస్తృతః ॥ 112

8. మంత్రంబిది. (తొ.పా.) 9. స్పల్పయుద్ధము (వ్రా.ప్ర.పా.)

1. సుగా పథా (వ్రా.ప్ర.)

- (7) కథా రాథామ సఖాయః స్తోమం మిత్రస్యార్యష్టః । మహి స్సరో వరుణస్య ॥ 113
- (8) మా వో ఘ్నంతం మా శపంతం ప్రతి వోచే దేవయస్తమ్ । స్తుమ్నైరిద్ వ ఆ వివాసే ॥ 114
- (9) చతురశ్చిద్ దదమాన్ ద బిభీయాదా నిధతోః । న దురుక్తాయ స్పృహయేత్ ॥ 115

సూక్తము—41

ఋషి—మోరపుత్రుడగు కణ్వుడు

* దేవత—1-3, 7-9 వరుణుడు, 4-6 ఆదిత్యులు

- (1,2) క॥ వరుణాది రక్షితుండగు, నరుడుదునుము శత్రువులను నాయకుడగుచున్
వరుణాదులు ధనమిడెదరు, వరుణాది సురక్షితుండు వర్ధిలనెపుడున్ ॥ 95
- (3) క॥ వరుణుండాదిగ రాజులు, తిరముగయజమాన శత్రుత్రివ్రతను మహా
దురితౌఘములన్ వెండియు, సరి పట్టణములనునెల్ల నడచి వెలుగుతన్ ॥ 96
- (4,5,6,7,8) సీ॥ యాగాధులగుమీరు యాగమార్గంబెల్ల సుగమంబుఁ జేసికొంచును వెలుగుడు
చవిఁజూడ యోగ్యమౌ సరసహవిస్సును గడుపారమెసఁగి సౌఖ్యంబుఁగనుడు
వడిశుభ్ర మార్గముం బట్టునట్టుల హవ్యమెంతేని భక్షించి తృప్తిఁగొనుడు
భవదీయ రక్షిత భక్తులందఱకయి రత్నరాశులఁ గూర్చిఁగ్రాలనిండు
గీ॥ మిత్రుడా? వరుణదేవ! మీ స్తోత్రములను, భీతిచేనొండె శాపాదిభీతినొండె
నేము రచియింపకుండుము నీమమలర, నర్ధ వాంఛనొనర్తుము ప్రార్థనంబు ॥ 97
- (9) ఉ॥ చంపెడివానినైన మఱి శాపమునిచ్చెడి వానినైన వేఁ
జంపుమటంచుఁ బల్కుట విచార దురుక్తియెగాన దానికే
వంపును లేక భీతిఁగొను భక్తుడు, నాలు కపర్ధకంబులన్
సొంపుగ నాడుదాకఁగడుజూదరి తా భయ మొందునట్లుగాన్ ॥ 98

* సంస్కృతములో 1,2,3,7,9 ఋక్కులకు వరుణ మిత్రార్యమణులు దేవతలుగాఁ జేర్చొనఁడినది. అంధ్రానువాదములో 4-6 ఋక్కులకు భిన్నములైన యీ ఋక్కులకు వరుణుడొక్కడే దేవతగాఁ జేర్చొన్నను ననువాదపద్ధతిలో వరుణాది అని ఆదిశక్తియు ప్రయోగింపఁబడినది. ఇది గమనార్హము. వ.గో.కృ. 1. సరిపట్టణములను నెల్లినడతురుగాతన్ (తొ.పా.) 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన 'భలము' ప్రయుక్తమైనది వ.గో.కృ. 3. సుందోమహితలు (తొ.పా. పాదమనమగ్రము.) 4. వేజంపమటంచు (ప్రా.ప్ర.పా.) "చంపుము" అను నర్ధమున వ్యావహారిక భాషాప్రభవమున నీప్రయోగము చేయఁబడినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—42

ఋషిః—కణ్వోఽఘోరః

దేవతా—పూషా

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) సం పూషన్నధ్వనస్తీర వ్యంహో విముచో నపాత్ । సక్ష్య దేవ ప్రణస్తురః ॥ 116
- (2) యో నః పూషన్నఘో వృకో దుఃశేవ ఆదిదేశతి । అప స్మ తం పథో జహీ ॥ 117
- (3) అప త్యం పరిపన్థినం ముషీవాణం హురశ్చితమ్ । దూరమధి స్రుతేరజ ॥ 118
- (4) త్వం తస్య ద్వయావినో కఘశంసస్య కస్య చిత్ । పదాభి తిష్ఠ తపుషిమ్ ॥ 119
- (5) ఆ తత్ తే దస్ర మన్తుమః పూషన్నవో వృణీమహే । యేన పితౄనచోదయః ॥ 120
- (6) అదా నో విశ్వసౌభగ హిరణ్యవాశీమత్తమ । ధనాని సుషణా కృధి ॥ 121
- (7) అతి నః సశ్చతో నయ సుగా నః సుపథా కృణు । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 122
- (8) అభి సూయవసం నయ న నవజ్ఞారో అధ్వనే । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 123
- (9) శగ్ని పూర్ణి ప్రయంసి చ శిశీహ ప్రాస్యదరమ్ । పూషన్నిహ క్రతుం విదః ॥ 124
- (10) న పూషణం మేథామసి సూత్రైరభి గృణీమసి । వసూని దస్మమీమహే ॥ 125

సూక్తము—42

ఋషి—ఘోరుడు*

దేవత—మరుత్తులు†

(1) గీ॥ జలవిమోచన హేతుకః జలదపుత్రః మాకుఃప్రత్యక్షముగ నుండి మాకు విఘ్న
హేతువగు పాపమునుగొట్టి హెచ్చరించి, మా నివాసంబులకుఁ జేర్చుమమ్ముఁ బూషః॥ 99

(2) క॥ బాములఁబెట్టెడు దుష్టుఁడు, కామనచే ధనము గొనెడు కష్టాత్మకుఁడుం
దామసుఁడౌ వృకరాజును, సోమించి తొలంగఁజేయు సుస్థిరమతితోన్ ॥ 100

(3,4,5,6,7,) సీ॥ దారులనఱిగట్టు తస్కరుంజేఁబట్టి దూరదేశములకుఁ దోలవేమి ?
ద్వివిధాపహరకు ద్వేషిని భవదీయ చరణంబుచే వెనఁజంపవేమి ?
యంగిరః పితరుల నాదరించిన భంగి మమ్ముల రక్షింప మరలవేమి ?
సౌభాగ్యవంతుఁడా! స్వర్ణమయాయుధ సిరుల సిద్ధంబుగాఁ జేయవేమి ?
గీ॥ కష్టములఁబెట్టు నరులఁ జక్కాడవేమి?, పరమ శుభమార్గమునమమ్ముఁ బంపవేమి ?
నిఖిల మానవగణ దర్శనీయదేవ!, యరసి రక్షింపవేమి మహానుభావ! ॥ 101

(8,9,10) సీ॥ ఓషధీలతచేత నొప్పారు భూమికిసొంపుగా మమ్ముల సంపవలదె!
‡మార్గమందుఁ జరించుమాకు వేరొక దుఃఖసరణి రాకుండగాఁ జలుపవలదె!
కోరిన వస్తువుల్ గొమరొప్పనిచ్చుచు దీక్షంబుగా మమ్ముఁ దీర్చవలదె!
మధురాన్నములతోడ మాకుక్షింపుచు నుపకారఫలమును నొందవలదె!
గీ॥ పూష! నినుఁదిట్టమెప్పుడు బ్రాణమైన, సూక్తితతి వేడుకొనెదము శోభగలుగ
ధనకనక వస్తువాహన ధాన్యములను, నీయుమని యడుగుచున్నార మీయవలదె! ॥ 102

* ఘోరపుత్రుఁడగు కఙ్కురు అని సంస్కృత మూలప్రతులలో నున్నది. దీనికి ఋషిని ఘోరుడుగాఁ జేర్కొనుట ప్రమాదభరితమో ప్రత్యంతర ప్రామాణికమో కావచ్చును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములో “పూష” దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. అనువాదములో మరుత్తులని పేర్కొన్నను అనువాద రచనలో “పూష” శబ్దము వైతమువయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

‡ మార్గమందుఁజరించు— ఈ మంత్రములనుబట్టి అర్చకులు స్థిరముగా నొకదేశమున నివసించువారు కారనియు దేశదిమ్మరులనియు, గొందరు పాశ్చాత్యవండితుల యభిప్రాయము. కాని యట్లనుట యవివేకము. వేదమంత్రముల యంతట నార్యులకుఁ బురములు, స్వర్ణమయపురములు నుక్షేత్రములు, శతస్తంభాట్టాలికలు, యజ్ఞమందిరములు, న్యాయస్థానములు మొదలగునవి కలవని వర్ణింపఁబడుచుండఁగా వారట్లెల్ల యోహించిరో తెలియదు వారిలోఁ గొందరు రాజ్యసంపాదనవేచ్చతో నితర దేశములకు వలస పోయినపుడా దేశవర్జితులు వారికి సరిపడనందున నీసూక్తము మరుత్తులను బ్రార్థించి యుండవచ్చును. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఈ సూక్తము కేవలము లౌకికార్థదాయకమన్న దృష్టితో నీ విమర్శ చేయఁబడినది. అర్చకుల స్వర్ణమయాది పురముల వర్ణన కలదన్న ఋక్కుల విషయమంత వాస్తవికమో యిదియనంతియే వాస్తవికము. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—43

బుుషిః—కణ్వోఘౌరః

దేవతా—రుద్రః, 3 రుద్రః. మిత్రావరుణౌచ, 7-9 సోమః

ఛందః—గాయత్రీ, 9 అనుష్టుప్.

- (1) కద్ రుద్రాయ ప్రచేతసే మిహృష్టమాయ తవ్యసే । వోచేమ శంతమం హృదే ॥ 126
- (2) యథా నో అదితిః కరత్ పశ్యే నృభ్యో యథా గవే । యథా తోకాయ రుద్రియమ్ ॥ 127
- (3) యథా నో మిత్రో వరుణో యథా రుద్రశ్చితేతతి । యథా విశ్వే సజోషనః ॥ 128
- (4) గాథపతిం మేధపతిం రుద్రం జలాషభేషజమ్ । తచ్చంద్రాయోః సుమ్నమీమహే ॥ 129
- (5) యః శుక్ర ఇవ సూర్యో హిరణ్యమివ రోచతే । శ్రేణో దేవానాం వసుః ॥ 130
- (6) శం నః కరత్యర్వతే సుగం మేషాయ మేష్యే । నృభ్యో నారిభ్యో గవే ॥ 131
- (7) అస్మే సోమ శ్రియమధి ని ధేహి శతస్యన్తజామ్ । మహి శ్రవస్తువిన్తృష్టుమ్ ॥ 132
- (8) మా నః సోమపరిణాథో మారతయో జహారన్త । ఆ న ఇంద్రో వాజే భజ ॥ 133
- (9) యాస్తే ప్రజా అమృతస్య పరస్మిన్ ధామన్మృతస్య ।
- మూర్ధా నాభా సోమ వేన ఆభూషన్తిః సోమ వేదః ॥ 134

సూక్తము—43

† ఋషి—ఘోరపుత్రుడగు కణ్వుడు

* దేవత—రుద్రుడు, 3—రుద్రమిత్రావరుణులు, 7—9, సోముడు

- (1,2) గీ॥ మానసాహ్లాదకరుడగు మాన్యరుద్ర, దేవు భజించెదము మేము కాపుమనుచు
నశ్వమానవ సంతతి కఖిలమునకు, నదితిరుదియమిడుఁగాతమెదఁదలంచి॥ 103
- (3) క॥ మిత్రా వరుణుల పగిదిన్, మైత్రింగొని రుద్రుడధిక మహాత్మ్యమునం
జిత్రముగమమ్ము నెఱుఁగుత, శ్రోత్రంబుల నందుకొనెడి సురగణమువలె॥ 104
- (4) గీ॥ † ఉదకరూపౌషధములకు సుత్రమాధ్వ, రంబులకు సూక్తులకుఁ గూడరాయఁడై న
రుద్రుయాచింతు మెప్పుడు భద్రమతిని, నిష్టమానవ జాతికి హితముఁగోరి॥ 105
- (5) క॥ బంగరువలె, రవిలాగు వె, లింగెడు రుద్రుండు, సకలలీలాస్పదులౌ
రంగత్పుర వరములౌ, నం గడును త్రముడై సద్గుణంబుల నెంచన్॥ 106
- (6,7,8,9) సీ॥ అశ్వమేషములకు నంగనామణులకు నరులకు సుఖముచెన్నారజేసి
జనశతకమునకుఁ జారుధనంబిచ్చి, యధికముగా వారి నాదరించి
సోమారిబృందంబు నీమమలరఁద్రుంచి సవనకర్తలకు సచ్చక్తినిచ్చి
మరణవర్జితుడవై మఖమున కరుదెంచి యుత్తమవేదిక నుండవచ్చి
గీ॥ భక్తిగణములజేరిచి పరిధవిల్లి, కూర్మితోచారలకుఁ బెంపుఁగోరి యొసఁగి
యవ్యయానంద సుఖములనందఁజేసి, సోముడా! వారికీయుము సోమరసము॥ 107

అనువాకః—9 సూక్తమ్—44

ఋషిః—ప్రస్కణ్యః కాణ్యః*

దేవతా—అగ్నిః, 1-2 అగ్నిః. అశ్వినౌ, ఉషాశ్చ.

† ఛందః—ప్రగాథః— విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

(1) అగ్నే వివస్వదుషనశ్ చిత్రం రాధో అమర్త్య ।

అ దాతుషే జాతవేదో వహః త్వమద్యా దేవాగం ఉషర్పుధః ॥

135

† అంధ్రానువాదములో (1వ సంపుటము-177వ పుటలో) 4వ సూక్తమునకు ఋషి- దేవతలు వ్రాయఁబడలేదు. కాని యనువాదపద్యములలో మాత్రము సంస్కృత మూలముననుసరించి యిచ్చిన దేవతల విషయమే కలదు. వ.గో.కృ.

† ఉదకరూపౌషధములు—ఇట్టి యౌషధముల నెరింగియున్న అర్చుల వైద్యవిద్య యెంతవరకభివృద్ధి గాంచినదో పాతకులే తెలిసికొనెదరు గక. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఇతరౌషధముల దృష్టితోఁ జూచినప్పుడి యుదకౌషధములు గొప్పవికానేకావు. ఇది మాటవరసకు వ్రాసినమాట, అసలీ ఋక్కులకున్న యర్థమేవేరు. వ.గో.కృ.

1. మంగళకర్తృత్వములలో (తా.పా.) 2. సంగణాపములకు (వ్రా.ప్ర.పా.)

* ప్రస్కణ్యునకు మారుగా “పారస్కర” ఋషియొన్నిట చెప్పొనఁబడినాడు. వ.గో.కృ. † ప్రగాథః బార్హతమ్. (పా.)

(2) జుష్టో హి దూతో అసి హవ్యవాహనో క్షేరధీరధ్వరాణామ్ ।

సజారశ్వభ్యాముషసా సుపీర్యమస్మే దేహి శ్రవో బృహత్ ॥ 136

(3) అధ్యా దూతం వృణీమహే వసుమగ్నిం పురుప్రియమ్ ।

ధూమకేతుం భాఘజీకం వృష్టిషు యజ్ఞానామధ్వరశ్రయమ్ ॥ 137

(4) శ్రేష్ఠం యవిష్టమతిథిం స్వాహూతం జుష్టం జనాయద్రాకుషే ।

దేవాగ్ం అచ్చా యాతవే జాతవేదసమగ్నిమీశే వృష్టిషు ॥ 138

(5) స్తవిష్యామి త్వామహం విశ్వస్యామృత భోజన ।

అగ్నే త్రాతారమమృతం మియేధ్య యజిష్ఠం హవ్యవాహన ॥ 139

(6) సుశంసో బోధి గృణాతే యవిష్ట్య మధుజిహ్వః స్వాహూతః ।

ప్రస్కంస్వస్య ప్రతిరన్నాయతీవసే నమస్యా దైవ్యం జనమ్ ॥ 140

(7) హోతారం విశ్వవేదసం నం హి త్వా విశ ఇన్ధతే ।

స ఆ వహ పురుహూత ప్రచేతసో క్షేరదేవాగ్ం ఇహ ద్రవత్ ॥ 141

(8) సవితారముషసమశ్వినా భగమగ్నిం వృష్టిషు క్షవః ।

కణ్వసస్త్యా సుతసోమాస ఇంద్రతే హవ్యవాహం న్వధ్వర ॥ 142

(9) పతిర్వ్యధ్వరాణా మగ్నే దూతో విశామసి ।

ఉషర్బుధ ఆ వహ సోమపీతయే దేవాగ్ం అద్య స్వర్ద్విశః ॥ 143

(10) అగ్నే పూర్వా అనూషసో విభావసో దీదేథ విశ్వదర్శతః ।

అసి గ్రామేష్వవితా పురోహితో కసి యజ్ఞేష మానుషః ॥

144

(11) ని త్వా యజ్ఞస్య సాధనమగ్నే హోతారమృత్విజమ్ ।

మనుష్యద్ దేవ ధీమహి ప్రచేతనం జీరం దూతమమర్త్యమ్ ॥

145

(12) యద్ దేవానాం మిత్రమహః పురోహితో కన్తరో యాసి దూత్యమ్ ।

సిన్ధోరివ ప్రస్వనితాన ఊర్మయో కగ్నైర్భ్రాజన్తే అర్చయః ॥

146

(13) శ్రుధి శ్రుత్కర్త వహ్నిభిర్దేవైరగ్నే సయావభిః ।

ఆ సీదన్తు బర్హిషి మిత్రో అర్యమా ప్రాతర్యావాణో అధ్వరమ్ ॥

147

(14) శృణ్వన్తు స్తోమం మరుతః సుదానవో కగ్నిజిహ్వో ఋతావృధః ।

పిబతు స్తోమం వరుణో ధృతవ్రతో కశ్యభ్యాముషసా సజాః ॥

148

అనువాకము - 9, సూక్తము 44

ఋషి—ప్రకణ్వః(ఋ)*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ చావులేనివాడః సర్వసంపత్కరః, వహ్నిః! యుషసు! దేవివలన మాకుః

జిత్రమైన ధనముః జేర్చి యుషఃకాల, మందుః బిలువుమయ్య! యమరవరుల॥

108

* కణ్వపుత్రుడగు వస్కణ్వః(ఋ)ని సంస్కృతమూలము. కాని తెలుగు మూలవ్రాతప్రతిలో సకారరహితముగా “ప్రకణ్వః(ఋ)” అనియే పేర్కొనఁబడినది. ఇది లేఖక ప్రమాదము కానోవు. వస్కణ్వఃనకుఁ బారస్కరుడని నామాంతరమున్నదేమో : వ.గో.కృ. 1. యుషో దేవివలన (ప్రా. ప్ర. పా. గణభంగము). వ.గో.కృ.

(2) మ॥ సురదూతుండవు హవ్య వాహనుడవున్ శోభిల్లు యాగాళికి
స్ఫురథప్రాయుడ వౌచునశ్వకులతో శోచిస్సుతోఁ గూడుచుం
గురు వీర్యాంచిక సుందరాన్న ధనముంగూర్చింబ్రసాదించుచున్
సరవింగాచుచు మమ్ముఁ జాలధనముఁ సౌఖ్యంబు మాకీయుమా : ॥

109

(3,4,5,6) సీ॥ బహుజనప్రియుడవు భాస్వంతుడవు ధూమరూపధ్వజుండవు రూఢ మతివి
సంతతగతుడవు స్వాహాప్రియుడవు జాత వేడుండవు చారు మతివి
వార్తా హరుండవు బహుయష్టికరుడవు వాసహేతుండవు వరద మతివి
విశ్వపాలకుడవు వివిధ హవ్యవహుండ వమృతుండవమలుడవమరపతివి
గీ॥ కర్మకాల ప్రబోధితకర్మ కారి,వఖిల హోమాధికారివి హవ్యదాతృ
పురుషులకుఁ బ్రీతిఁ జేసెడు పూజ్య తముడ, వైన నిను వేడుకొనెదమో! హవ్యవాహా! ॥

110

(7,8) సీ॥ మాయాహలనెఱింగి మాకణ్వపుత్రుని జిరజీవిగా సంతసింపు మనుము
హోతవై సర్వార్థదాతవై సురలను యాగంబునకు వెన సాగు మనుము
హోమగణంబుల సోమంబు లందించు పురుషుల యశమునుఁ బొందు మనుము
కమనీయ కర్ముల కణ్వాసపుత్రుల వేరుగానిన్ను నేవింపు మనుము
గీ॥ ప్రత్యుషః కాలమున దిన రాజముఖ్య, నిర్జరుల నెల్లఁ బ్రీతిని నిలుపు మనుము
యాగ మార్గప్రదర్శక! యగ్నిదేవ! యరసిమముఁ బ్రోవు మనుము మహానుభావ! ॥

111

(9) క॥ పురుష కృతయాగ పతివై, సురవార్తాహరుడవగుచు శోభాన్వితమౌ
వరదేవతాగణంబును, బరసోమరసంబుకొఱకుఁ బంపుము వహ్ని : ॥

112

(10) గీ॥ అనల! నీవెంత ధన్యాత్ముఁ డొదు వొక్కొక్కఁ, పెక్కుషః కాల దీప్తిని ధిక్కరించి
దర్శనీయుండవగుటచే ధర్మబుద్ధి, యజ్ఞకర్మ పురోహితుండగుద వీవు ॥

113

(11) గీ॥ యాగనిష్పాద కుండవు యష్టవింక, జ్ఞానవంతుండ వరివయోహానికరుడ
వనితలఁచి యజ్ఞశాల ని న్నునిచినాము, మరణ రహితుండవైయుండుమా : ధరిత్రి ॥

114

(12) మ॥ వరమిత్రాళికి, బూజకుండవగుచున్ వర్తించుచున్ వేదిపై
సురలోకాళికినెల్ల దూతవగుచున్ శోభిల్లు దౌత్యంబులం
గరమందుంచి సురాళికిం గొనెడు నీకాంతి ప్రదార్పిస్తతుల్
కరమద్ధిం జనియించు సూర్మికల రాకంబోలి వైశ్వానరా : ॥

115

(13) మ॥ వినుమా : మాటలు దేవబృందములతో విచ్చేయు మా వేదికిన్
గనుమా : మిత్ర సమస్త నిర్జరతతిం గౌతూహలం బొప్పఁగా
వినయంబార విశేష గౌరవముతో² విశ్వామరాళిన్ సురా :
వనిఁగొంచుంగుళనిర్మితా స్తరణపై భాసిల్లఁగాఁ జేయుమా : ॥

116

- (14) గీ॥ అగ్నిజిహ్వలుగల యట్టి యస్మదీయ, మారుతగణంబు మానుతుల్ మరచు నెట్లు
వరుణదేవుండు సురలతోఁ గరుణఁబూని, సోమ పానంబు నేయఁడా నీమమలర॥

117

సూక్తమ్—45

ఋషిః—ప్రస్కణ్యః కాణ్యః

దేవతా—అగ్నిః, 10 (ఉత్తరార్ధస్య) దేవాః

చందః—అనుష్టుప్

- (1) త్వమగ్నే వసూగ్ంరిహ రుద్రాగ్ం ఆదిత్యాగ్ం ఉత॥

యజా స్వధ్వరం జనం మనుజా తం ఘృత పృషమ్॥

149

- (2) క్రుష్టివానో హి దాకుషే దేవా అగ్నే విచేతనః ।

తాన్ రోహిదశ్య గిర్వణన్ త్రయత్రింశతమా వహ॥

150

- (3) ప్రియమేధవదత్రివత్ జాతవేదో విరూపవత్ । అంగిరస్వన్మహివత ప్రస్కణ్యస్య క్రుధీ హవమ్॥

151

- (4) మహికేరవ ఉతయే ప్రియమేధా అహూషత । రాజన్తమధ్వరాణామగ్నిం కుక్రేణ శోచిషా॥

152

- (5) ఘృతాహవన సన్వేయమా ఉ మ క్రుధీ గిరః । యాభిః కణ్యస్య సూనవో హవన్తేవసే త్వా॥

153

- (6) త్వాం చిత్రశ్రవన్తమ హవన్తే విఘ్న జన్తవః । శోచిష్కేళం పురుప్రియాగ్నే హవ్యాయ వోహ్మవే॥

154

- (7) ని త్వా హోతారమృత్విజం దధిరే వసువిత్తమమ్ । క్రుత్కర్ణం సప్రథన్తమం విప్రా అగ్నే దివిష్టిషు॥

155

(8) ఆ త్వా విప్రా అచుద్యవుః సుతసోమా అభి ప్రయః ।

బృహద్ భా బిభ్రతో హవిరగ్నే మర్తాయ దాతుషే॥

156

(9) ప్రాతార్యాష్టః సహస్కృత సోమపేయాయ సన్త్యః ।

ఇహోద్య దైవ్యం జనం బర్హిరా సాదయా వసో॥

157

(10) అర్వాఞ్చం దైవ్యం జనమగ్నే యక్ష్య సహూతిభిః ।

అయం సోమః సుదానవస్ తం పాత తిరో అహ్నుమ్॥

158

సూక్తము—45

ఋషి—ప్రకణ్వః, కణ్వః*

దేవత—అగ్ని, దేవతల్ప†

(1,2,3,4,5,) సీ॥ ఆదిత్యవసువుల సమరగణంబులఁ బ్రాణులభజియింపు పరమభక్తి

మూఁడు పదులమీఁద ముగ్గురొనమరుల నేవింపు చుండుము చిత్తమలర
నంగిరస్సుల మొఱ నాలకించినభంగిఁగణ్వజు మొఱ విను కరుణఁ బూని
సవనాది సత్కియాచరణులొ ఋషులను గాపాడువారలఁగరము ప్రీతి

గీ॥ నాజ్యసంహూయమానః యోయఖిల ఫలదః, కణ్వపుత్రులవలె మేము కాంక్షితార్థ
ఫలములంగోరి చేసెడు బహుళ మధుర, సన్నుతులఁ జెవులఁ బెట్టుమాః సవన దేవః॥ 118

(6) గీ॥ దీ ప్రరూపకేశు దినమణి సంకాశు, వివిధ హవ్యదాతవి త్తవంతుఁ

బ్రీతికరుని నిన్నుఁ బ్రేమచే మునులెల్ల, వేడుచుండిరయ్య వివిధ³ నుతుల ॥

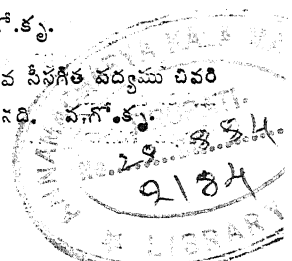
119

* కణ్వపుత్రుడైన ప్రస్కణ్వఁడని యీ 45 సూక్తము మొదలు 50వ సూక్తముతో సహా ఆరు సూక్తములకు ఋషిగా సంస్కృతమూల గ్రంథము లలో వివిధ ప్రతులలోనున్నది. కాని అంద్రానువాదములో మాత్రము 45-46 సూక్తములకుఁ బ్రకణ్వకణ్వలిద్దరును ఋషులుగాను, 47వ సూక్తము నకుఁ గణ్వపుత్రుఁడు ప్రస్కణ్వఁడుగాను, 48 వ సూక్తమునకుఁగేవల ప్రస్కణ్వఁడును, 49 వ సూక్తమునకుఁ గేవల కణ్వఁడు మాత్రమే ఋషిగాను 50 వ సూక్తమునకుఁ దిరిగి గేవలప్రస్కణ్వఁడే (48 వ సూక్తమునకు వలె) ఋషిగాను జేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

† 10 వ ఋక్కులోని ఉత్తరార్థమునకు మాత్రము దేవత దేవతలుగా సంస్కృతమూలములో జేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. ఫలములనుగోరి మాచేయు బహుళమయిన, ప్రవములను జెవులఁపెట్టుమాః సవనదేవ (తా. పా.) ఈ 118 వ సీసగీత పద్యము చివరి పాదములోఁ దొలిపాతమందు సవరించిన పాతమందును వైతము పంచలమువుల గణమింద్రగణముగా నువయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. విత్తదాత (తా.పా.) 3. విత్తవంతః (తా.పా.)

- (7) క॥ ఓపికతో యజమానులు, రూపసి, వసువిత్తవంతు, రోచిష్మంతున్
దీపించెడు ⁴ఋత్విజునిన్, స్థాపించిరి యజ్ఞకర్మ తలములయందున్ ॥ 120
- (8) క॥ కరతలముల హవ్యములం, దిరముగ ధరియించి విప్రధీరులు ప్రీతిం
గరమన్నముఁ గాంక్షించుచుఁ, బరి విధముల వేడికొనరె భాస్వదవనమున్ ॥ 121
- (9) క॥ బలమధన జాతరూపుఁడు, కులనివసనకారకుండు కూర్మిన్ సురలం
గలితోషఃకాలంబునఁ, గల ⁵దర్భలఁ జేర్చితానుగావుతఁ బ్రీతిన్ ॥ 122
- (10) గీ॥ దివ్యులకుఁ బ్రాణికోటికి హవ్యములను, నేకరీతిగ నొసఁగవె యిన సమానః
సోమరస మిచ్చటనెయుండె సురగణంబః, త్రావుడిప్పుడె దానినిఁ దనివిఁ దీర ॥ 123

సూక్తమ్—46

ఋషిః—ప్రస్కన్యః కాణ్యః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) ఏ॒షో॑ ¹ఋ॒షా అ॒పూర్వ్యా॑ వ్యుచ్ఛ॒తి ప్రి॒యా ది॒వః । స్తు॒షే వా॒మ్యినా॑ బృ॒హత్ ॥ 159
- (2) యా ద॒స్రా సి॒న్ధుమా॑తరా మ॒నోత॑రా ర॒యీణామ్ । ధి॒యా దే॒వా వసు॑విదా॥ 160
- (3) వ॒చ్యస్తే॑ వాం క॒కుహ॑సో జ్ఞా॒ర్ణాయా॑మధి వి॒ష్టపి॑, యద్ వాం ర॒థో విభి॑ష్వతాత్ ॥ 161
- (4) హ॒విషా॑ జ్ఞా॒రో అ॒పాం పి॒వర్తి॑ ప॒పరి॑ర్నరా, పి॒తా కు॑టస్య చ॒ర్తణి॑ః ॥ 162
- (5) అ॒దారో॑ వాం మ॒తీనాం॑ నాస॒త్యా మ॑తవచసా, పా॒తం సోమ॑స్య ధృ॒ష్టపు॑యా ॥ 163
- (6) యా నః పి॒వర॑ద్యనా జ్యోతి॑ష్మతీ తమ ప్తి॒రః తామ॑స్మే రా॒సాథా॑ మి॒షమ్ ॥ 164
- (7) ఆ నో నా॒వా మ॒తీనాం॑ యా॒తం పా॒రాయ॑ గ॒వే, యు॑జ్ఞాథామ॒శ్వినా॑ రథమ్ ॥ 165

4. ఋత్విజుని (కొ.పా.) 5. గందర్భులఁ జేర్చుకావుతఁ (పీఠీ) (కొ.పా.) ఇటువంటి తొలిపాఠములు చూడగా గ్రంథకర్తకుఁ గందవద్యులక్షణమునకు మూండున ఆర్యులను పైతము వ్రాయవలయునను సంకల్పమున్నదేమో అనిపించునుగాని రచయిత స్వహస్తముతోనే కందములుగా సవరించి వేయుట గమనార్హము. వ.గో.కృ. 1. యజ్ఞాథామ (వ్రా.ప్ర.)

- (8) అరిత్రం వాం దివస్పృఘ తీర్థే సిన్ధూనాం రథః | దియా యుయుజ ఇన్దవః || 166
- (9) దివస్కృత్యాస ఇన్దవో వసు సిన్ధూనాం వదే | స్వం వ²ప్రిం కుహా ధిత్సవః || 167
- (10) అభూదు భా ఉ అంశవే హిరణ్యం ప్రతి సూర్యః వ్యఖ్యజ్ఞిహ్వయాసితః || 168
- (11) అభూదు పారమేతవే పన్థా ఋతస్య సాధుయా | అదృష్ట వి స్రుతిర్దివః || 169
- (12) తత్తదిదశ్యనోరవో జరితా ప్రతి భూషతి | మదే సోమస్య పిప్రతోః || 170
- (13) వావసానా వివస్వతి సోమస్య పీత్యా గిరా | మనుష్యచ్ఛం భూ ఆ గతమ్ || 171
- (14) యువోరుషా అను శ్రియం పరిజ్ఞనోరుపాచరత్ | ఋతా వనథో అత్తభిః || 172
- (15) ఉభా పిబతమశ్వినోభా నః శర్మ యచ్ఛతమ్ | అవిద్రియాభిరూతిభిః || 173

ఇతి

ప్రథమోఽష్టకే తృతీయోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—46

ఋషి - ప్రకణ్వుడు, కణ్వుడు

దేవత — అశ్వినులు*

- (1) గీ॥ గగనమందెచ్చటనొ పుట్టి కారుకొనిన, చీకటినిగొట్టె గల్యంబు రాకతోడ
నగుట హెచ్చుగ వెల్లెడు నక్కులారః, రండు సవనంబు జూడఁ బ్రార్థన మొనర్తు || 124
- (2,3,4,5,6) సీ॥ సంద్రంబునం బుట్టి చక్కని రూపొంది యక్కులారా : మీరలమరినారు :
సరసరథంబెక్కి స్వర్గంబునకు నేగి యందంబుగా నుతులందినారు :
జలమును బుట్టించు జలజ మిత్రుని హవ్యమంది తృప్తిని జాల నందినారు :
బుద్ధిచోదకమైన పూజ్య సోమముఁ గ్రోలి తీవ్రరూపమునొంది తిరిగినారు :

2. వ ప్రం (ప్రా.ప్ర.) * అశ్వలు (ప్రా. ప్ర. పా.) ఆంధ్రానువాదములో అశ్వ-అశ్వినీ శబ్దములు సమాన పదములుగా నుపయోగింపఁబడినవి. వ.గో.కృ.

- గీ॥ దుఃఖ దారిద్ర్యతమమును ద్రోలునట్టి, వీర్యరసరూపదీ పితో వెలయునట్టి
యన్న మిచ్చుటకై వచ్చి మన్ననలను, నందికొనిపొందు కాంతిమదక్ష్వలారః ॥ 125
- (7) గీ॥ అశ్వరాజములను నరదంబునకుఁ బూన్చి, పుడమిఁ జేరరండు పూజ్యలారః !
మీ కటాక్షరూప నౌకపై నెక్కుచు, సంతరింతు దుఃఖసలిల నిధిని ॥ 126
- (8) గీ॥ గగనసీమకంటెఁ గడు విస్తృతంబై న, గగన సాధనంబుగలదు మీకు
మీ సుకర్మవలన మించిన సోమంబు, వెల్లుచుండె నిపుడు వేదిమీఁద ॥ 127
- (9) ఉ॥ అల్లదె సూర్యరశ్మి కడు నాకసమందున వెల్లుచుండఁగా
నల్లదె వాసహేతువగు నౌషధదీధితి రేఁగి యుండఁగా
సుల్లము పల్లవింతుటకు నూర్ధ్వముగాఁ జనుదేరకుండఁగా,
జల్లని యశ్వలారః యికఁ జాలమునేనెద రేలఁ జెప్పరే ! ॥ 128
- (10) గీ॥ కల్య కాంతికొఱకుఁ గాంతులు చెలరేఁగె, రవి హిరణ్యకాంతి రాణనొందె
నగ్నివర్ణమంత నసితమై యుండెడు, మీదు రాక కిదియె మేలుకాదె ! ॥ 129
- (11) క॥ ముదమున భాస్కరు దేవుం, డుదయాద్రికిఁ బోవుదారి యుపయుక్తమగున్
ముదిరెన్ దినకర కాంతులు, సదయులరై చేరరండు సవనంబునకున్ ॥ 130
- (12,13,14,15) సీ॥ ఎవ్వరి రక్షణ మేపార మానవస్తోత్రంబులకు నెల్ల పాత్రమగునో ?
యెవ్వని శోభచే మవ్వంపు కల్యంబు కాంతివంతంబయి గ్రాలనగునో ?
యెవ్వరు చనుదేర నీ సోమరసమెల్ల నుతులను మేటి పాత్రతను గనునో ?
యేరికి రాత్రుల నిష్టహవిస్సులు కోరిక కోర్కెలై గొమరుగనునో ?
గీ॥ యట్టి యశ్వద్వయము వచ్చి యధికతుష్టి, సోమపానంబుఁ జేయుచు శోభలంది
మన్ననలతోడ రక్షలు మా కొసంగి, సుఖవరంపర నిచ్చి ప్రోచెడునుగాక ॥ 131

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భకుక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృథమాష్టకమునఁ దృతీయాధ్యాయము

సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోష్ఠకః—చతుర్థోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—47

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్యః కాణ్యః

దేవతా—అశ్వినౌ

* ఛందః—ప్రగాథః—విషమాబృహత్యః, సమాః సతోబృహత్యః

(1) అ॒యం వా॒ం మ॒ధుమ॑త్తమః సు॒తః సోమ॑ ఋతావృధా॒

తమ॑శ్వినా పిబతం తి॒రోఅ॑హ్న్యం ధ॒త్తం రతా॑ని దా॒తుషే॑॥

1

(2) త్రి॒వ॒స్తురే॑ణ త్రి॒వృ॑తా సు॒పేశ॑సా ర॒థేనా॑ యాతమశ్వినా॒

కణ్వా॑సో వా॒ం బ్రహ్మ॑ కృణ్వన్త్యధ్వరే॑ తేషాం సు॒శృణు॑తం హవమ్॑॥

2

(3) అ॒శ్వినా॑ మ॒ధుమ॑త్తమం పా॒తం సోమ॑మృతావృధా॒

అథా॑ద్య ద॒స్రా వసు॑ బి॒భ్రతా॑ రథే దా॒శ్వాంస॑ముప గచ్ఛతమ్॑॥

3

(4) త్రి॒ష॒ధస్తే॑ బర్హి॒షి వి॑శ్వవేదసా మధ్వా య॒జ్ఞం మి॑మిక్షతమ్॒

కణ్వా॑సో వాం సు॒తసో॒మా అ॒భిద్య॑వో యు॒వాం హ॑వన్తే అశ్వినా॒॥

4

(5) యాభిః కణ్వమభిష్టిభిః ప్రావతం యువమశ్వినా ।

తాభిః స్వస్మాగ్ం అవతం కుభస్పతీ పాతం సోమమృతావృధా । 5

(6) సుదాసే దస్రా వసు బిభ్రతా రథే వృక్షో వహతమశ్వినా ।

రయిం సముద్రాదుత వా దివస్పర్శస్మే ధత్తం పురుస్పృహమ్ । 6

(7) యన్నాసత్యా పరావతి యద్ వా స్థో అది తుర్వశే ।

అతో రథేన సువృతా న ఆ గతం సాకం సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥ 7

(8) అర్వాశ్చా వాం సప్తయోఽధ్వరశ్రియో వహన్తు సవనేదువ ।

ఇషం పృశ్చన్తై సుకృతే సుదానవ ఆ బర్హిః సీదతం నరా ॥ 8

(9) తేన నాసత్యా గతం రథేన సూర్యత్వచా ।

యేన శశ్వదూహథుర్దాతుషే వసు మధ్వః సోమస్య పీతయే ॥ 9

(10) ఉక్తేభిరర్వాగవసే పురూవసూ అర్కైశ్చ ని హ్వయామహే ।

శశ్వత్ కణ్వానాం సదసి ప్రియే హి కం సోమం పవథురశ్వినా ॥ 10

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథము మండలము

ప్రథమాష్టకము—చతుర్థాధ్యాయము

సూక్తము—47

ఋషి—కణ్వపుత్రుడు, ప్రస్క-ణ్వడు

దేవత—అశ్వీదేవతలు*

- (1) గీ॥ అశ్వీదేవతలారా : యదిగో¹ సోమరసంబు, గ్రోలుడయ్య మీరు కోర్కె మీర
సోమదాతలకయి సొంపుగ ధనరత్న, దానమిడుడు వేడ్క ధర్మబుద్ధి ॥ 1
- (2) గీ॥ ఆనతోన్నత రూపము నధికరుక్మ, యుక్తమునునైన రథమెక్కి యొక్కమారు
కణ్వపుత్రుల మంత్రంపుగలన వినుట, నధికసంతుష్టి విచ్చేయుఁ డశ్వలారా : ॥ 2
- (3) గీ॥ మాస్తవం²బులెల్ల మన్నించి యశ్వలు !, సోమయాజి గృహము సొరుట లెస్స
సోమరసము గ్రోలి సొంపుగ మీరలు, ధనము నీయ రండు దాతలగుట ॥ 3
- (4,5,6,7) సీ॥ త్రిస్తాన దర్భోద్ధవిస్తారరసమును, యజ్ఞశాలకు మీరలంపవలయుఁ
గమనీయ దీధితులీ గలుగుకణ్వసుల వేటువేటుగు మొఱుల్ వినఁగవలయుఁ
ప్రియుడువదాన్యుడౌ ప్రియజన సుతునకు, నిష్టాన్నధనముల నీయవలయుఁ
గణ్వమహర్షిని గరుణించునట్టులు నిత్యము మముఁ గరుణింపవలయు
గీ॥ నధిక దూరమునంగల యశ్వ³లారా !, సత్యదేవతలారా ! యో సదయులారా !
రవి కిరణజాలములతోడ రమ్యరుక్మ, రథముపై నెక్కి చెంతకురండు ప్రీతి ॥ 4
- (8,9,10) సీ॥ అభ్యరశ్రీచౌప్పు నశ్వంబులనుగొని సవనాభిముఖముగా సాగుఁగాక :
నన్న⁴ ప్రదాతమౌ నశ్వపుత్రుల జంటయుచ్చ దర్భలమీద నుండుఁగాక :
రవికిరణ విరాజి రథముపైనాజంట వచ్చి యన్నము యాజికిచ్చుఁగాక :
శత్రుములంబూని సరసులుకొనియాడు సంస్తుతి హితముగా జరుగుఁగాక :
గీ॥ శోభనప్రద కణ్వల సోమరసము, గ్రోలుటకు రండటంచిప్తు కోరినార
మధికధనవంతమౌనశ్వ యుగ్మమెలమి, నింపుమీరఁగ మమ్మరక్షించు⁵గాక॥ 5

* అశ్వీనులు అని సంస్కృతమూలము ననుసరించి భావింపఁదగును. వ.గో.కృ. 1. శబ్దయోగం సామాన్యముగా గో అని దీర్ఘమే ప్రయుక్తము కాఁదగును గాని గ్రంథకర్త పెక్కుచోట్ల హ్రస్వప్రయోగము చేసెను. వ.గో.కృ. 2. మాదువేడికోలు (తొ.పా.) 3. యశ్వలారా ; (వా.ప్ర.పా.) 4. యన్నప్రదాతయౌ 5. రక్షింపుగాక. (వా.ప్ర.పా.)

సూక్తమ్-48

ఋషిః—ప్రస్క-ఞ్వాః కాణ్వాః

దేవతా—ఉషాః

* ఛందః—ప్రగాథః — విషమాబృహత్యః, సమాసతో బృహత్యః

(1) సహ వామేన స ఉషో వ్యుచ్చా దుహితర్దివః ।

సహ ద్యుమ్నేన బృహతా విభావరి రాయా దేవి స్వతీ ॥

11

(2) అత్వావత్తిర్గోమతీర్విశ్వసువిదో భూరి చ్యవన్త¹వన్తవే ।

ఉదీరయ ప్రతి మా సూనృతా ఉషశ్ చోద రాధో మహేనామ్ ॥

12

(3) ఉవాసోషా ఉచ్చాచ్చ ను దేవీ జీరా రథానామ్ ।

యే అస్యా ఆచరణేషు దధ్ధిరే సముద్రే న శ్రవస్యః ॥

13

(4) ఉషో యే తే ప్ర యామేషు యుజ్జతే మనో దానాయ సూరయః ।

అత్రాహ తత్ కణ్వ ఏషాం కణ్వతమో నామ గృణాతి స్తృణామ్ ॥

14

(5) ఆ ఘా యోషేవ సూనర్యషా యాతి ప్రభుజ్జతీ ।

జరయన్తి వృజనం² పద్వదీయత ఉత్పాతయతి పక్షిణః ॥

15

(6) వి యా స్తృజతి సమనం వ్యగర్థివః పదం న వేతోదతీ ।

వ³యో నకిష్టే పప్తివాంస ఆనతే వ్యుష్టౌ వాజినీవతి ॥

16

* ప్రగాథః చార్వాతమ్ (పా) 1. వన్తివే. (వా.ప్ర.) 2. ఎద్వదీయత (వా.ప్ర.) 3. వియో (వా.ప్ర.)

(7) ఏ॒షా॒య॒క్త ప॒రా॒వ॒తః సూ॒ర్య॒స్థో॒దయ॑ నాదధి॑।

శ॒తం రథే॑వ॒ఖిః సు॒భగో॒షా ఇ॒యం వి యా॑త్య॒భి మా॒నుషాన్॑॥

17

(8) వి॒శ్వ॒మ॒స్యా నా॒నామ॑ చక్ష॒నే జగ॑త్ జ్యోతి॒స్కృతో॑తి సూ॒నరీ॑।

అ॒వ ద్వే॒షో మ॒మోనీ॑ దు॒హితా॑ ది॒వ ఉ॒షా ఉ॒చ్చద॑ప॒ నిధిః॑॥

18

(9) ఉ॒ష ఆ భా॑హి భా॒నునా॑ చ॒న్ద్రేణ॑ దు॒హిత॑ర్ది॒వః।

అ॒వహ॑న్తి భూ॒ర్యన్మ॑భ్యం సౌ॒భగం॑ వ్య॒చ్ఛన్తి॑ ది॒విష్టి॑షు॥

19

(10) వి॒శ్వస్య॑ హి ప్రా॒ణనం॑ జీ॒వనం॑ త్వే వి యదు॒చ్ఛసి॑ సూ॒నరి॑।

సా నో రథే॑న బృ॒హతా॑ విభా॒వరి॑ క్రు॒ది చి॒త్రామ॑ఘే॒ హవ॑మ్॥

20

(11) ఉ॒షో వా॒జం హి॑ వం॒స్వ య॑శ్చి॒తో మా॒నుషే॑ జనే॑।

తేనా॑ వహ॒ సు॒కృతో॑ అ॒ధ్వరాగ్ం ఉ॒ష యే శ్వా గృ॒ణన్తి॑ వహ్న॒యః॑॥

21

(12) వి॒శ్వాన్ దే॒వాగ్ం ఆ వహ॑ సోమ॒పీత॑యే॒ నన్తరి॑జ్జదు॒ష్వన్త్యమ్॑।

సాస్మా॑ను ధా॒ గోమ॑దశ్వా॒వదు॒క్త్యగ్ము॒షో వా॒జం సు॒వీర్య॑మ్॥

22

(13) య॒స్యా రు॒శన్తో అ॒ర్చయః॑ ప్రతి॒భద్రా॑ అదృ॒క్షత॑।

సా నో ర॒యిం వి॒శ్వవా॑రం సు॒పేశ॑సము॒షా దదా॑తు సు॒గృహ్య॑మ్॥

23

- (14) యే చిద్ధి త్వామృషయః పూర్వః క్షతయే జహ్నారేవనే మహిః
సా నః స్తోమాగ్ం అభి గృణీహి రాధసోషః శుక్రేణ శోచిషా॥ 24
- (15) ఉషో యదద్య భానునా వి ద్వారావృణవో దివః॥
ప్ర నో యచ్ఛతాదవృకం పృథు చ్చర్దిః ప్ర దేవి గోమతీరిషః॥ 25
- (16) సం నో రాయా బృహతా విశ్వపేశసా మిమిక్ష్యే సమిళాభిరా॥
సం ద్యుమ్నేన విశ్వతురోషో మహి సం వజ్రైర్వాజినీవతి॥ 26

సూక్తము—48

ఋషి—ప్రస్కణ్యుఁడు

దేవత—ఉషస్సు

- (1,2,3) సీ॥ ద్యౌదేవతాపుత్రితోరంపు ధనమిచ్చి దినముఖముల మాకుఁదీర్పుమమ్మ
యో యుషస్సా ! మాకు నోపియన్నముఁబెట్టి ధాత్రివై పశువులదాన మిమ్మ :
ప్రాభాతదేవత ! బహ్వాశ్వగోవులు చెందునట్లులు మమ్ముఁ జేయుమమ్మ !
ప్రియహితవాక్యముల్ ప్రీతితోఁ గఱపుచు హెచ్చైనరథము మాకీయుమమ్మ !
గీ॥ అబ్ధిబేహారి రథముల ననుపునట్లు, శుభరథంబుల ననుపుచు శోభతోడ
నుదయమును జేసియుంటివి యుచితరీతిఁ, జేసియున్నావు చేయుదు చిత్తమలర ॥ 6
- (4) గీ॥ నీదుగమనానుసారులై నిష్ఠతోడ, దానములు నేయుచున్నారు దాతలెల్ల
దాతలిచ్చుచుషస్సనె ధరఁబ్రశంసఁ, గొందురని కణ్ఠమునివాక్యమందులేదే ॥ 7
- (5) గీ॥ భార్య యింటిని గాపాడు పగిదిసీవు, సర్వమును జూచుచుందు విస్తారశక్తి
జంగమ గణంబుషస్సనెజరనుబొందుఁ, బక్షిచయమంత మేల్కొని పారుచుండు ॥ 8
- (6) గీ॥ కర్మకరులెల్ల కర్మకై కదలునట్లు, యాచకులు ప్రభుని చెంతకు నరుఁగునట్లు
నీడఁములనుండి పక్షులు నిర్గమించు. నట్లుచేసి యుషఃకాలమెటకొయేగె ॥ 9

- (7) గీ॥ సుభగకల్యకాంత శోభయైలర్పంగ, రథశతంటు నెక్కిరయముమీర
విష్ణుపదమునుండి వెడలుచునుండెడు, మానవాధిరాజ్య మధ్యమునకు ॥ 10
- (8,9) సీ॥ తల్లి : యుషోదేవి : ధనవతి : శుభనేత్ర : యిష్టార్థములనెల్ల నీయవమ్మ :
తల్లి : యుషఃకాంత : ధరననిష్ఠంబులు దూరంబుగాఁ బోవఁద్రోలవమ్మ :
తల్లి : యుషోనారి ధర్మస్వరూపిణి : స్థిరకీర్తితోఁ బ్రకాశింపవమ్మ :
తల్లి : యుషోయోష : తరణిచంద్రులమాట్కిదివస సౌభాగ్యంబుఁదీర్పవమ్మ :
గీ॥ విశ్వమంతయుఁజేసెడు వేయివిధము, లగునమస్కారరీతుల నందవమ్మ :
జంగమాత్మకమైనట్టి జగమునంత, వెలుగునట్టులుచేసి శోభిల్లవమ్మ : ॥ 11
- (10) గీ॥ ప్రాణిదేష్టనంబు ప్రాణాధారణమును, నీదు శక్తియందు నిలిచియుంట
మాస్తవంబులెల్ల మన్నించి తమమేది, పూర్ణరథమునెక్కిప్రోడ : రమ్మ ॥ 12
- (11) గీ॥ అగ్నినిర్వాహకములగు నగ్నులన్ని, నిన్నుఁగొనియాడుచున్నవి నియమమలర
నధ్వరంబుల, వారికినందఁజేసి, హవ్యలక్షణమగు నన్నమందు తల్లి : ॥ 13
- (12,13, 14,15) సీ॥ సోమపానార్థము సురలను రప్పించి యజ్ఞగృహంబున కనుపవమ్మ :
యశ్వగోయుతమును నధికశోభన వీర్యయుక్తమౌ నన్నంబు సుంపవమ్మ :
శత్రునాశక వికాశాన్వితవై విశ్వ వరణీయధనమును వదులవమ్మ :
మంత్రదర్శులుపొందు మర్యాదమాకిచ్చి మానుతులందుష్టిఁ బూనుమమ్మ :
గీ॥ పూర్వదక్షిణ దిగ్బాగపూర్ణమైన, సంధికారంబుఁబోఁద్రోలి యతిప్రశస్త
భాసమానంబు మిత్రవిభాసితంబు, నైనసదనంబు మాకిచ్చి యరుగవమ్మ : ॥ 14
- (16) గీ॥ వివిధగోవుల వలెమాకు విత్తమిచ్చి, యఖిల శత్రువులంగొట్టి యశమునిమ్ము
భక్తవృద్ధిని గలిగించి భక్తవరుల, కొనర సౌఖ్యపరంపర నొసఁగవమ్మ : ॥ 15

సూక్తమ్-49

ఋషిః—ప్రస్కన్యః కాణ్యః

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) ఉషో భద్రేభిరా గహి దివశ్చిద్ రోచనాదధివహ స్త్వరుణస్సవ ఉవ త్వా సోమినో గృహమ్ ॥ 27

- (2) సు¹వే¹శ¹సం సు¹ఖం ర¹థం య¹మ¹ధ్య¹స్తా ఉ¹ష¹స్త¹స్మ¹తే¹నా సు¹శ్ర¹వ¹సం జ¹నం ప్రా¹వా¹ద్య దు¹హిత¹ర్దివః॥ 28
- (3) వ¹య¹భి¹త్ తే ప¹త¹త్రి¹ణో ద్వి¹ప¹చ్చ¹తు¹ష్ప¹ద¹ర్తు¹ని ఉ¹షః ప్రా¹ర¹న్మ¹తూ¹గ్ం¹ర¹సు ది¹వో అ¹న్తే¹భ్య¹స్ప¹రి॥ 29
- (4) వ్య¹చ్చ¹స్తే హి ర¹శ్మి¹భి¹ర్వి¹శ్వ¹మా¹భా¹సి రో¹వ¹న¹మ్ తాం త్వా¹ము¹ష¹ర్వ¹సూ¹య¹వో గీ¹ర్భిః క¹ణ్వా అ¹హూ¹ష¹త॥ 30

సూక్తము—49

ఋషి—కణ్వః(రు)

దేవత — ఉషస్సు

- (1) గీ॥ శో¹భ¹నీ¹య¹ము¹లౌ మార్¹గ్గో¹భ¹లం¹ది దీ¹వ్య¹మా¹నా¹ధ్య¹ము¹ను¹బ¹ట్టి ది¹గు¹ము¹ష¹స్స :
య¹రు¹ణ¹వ¹ర్ణా¹ం¹చి¹తం¹బు¹లౌ¹నా¹లు ని¹న్ము, సో¹మ¹వ¹స¹తి¹కిఁ జే¹ర్చు ను¹షో¹మ¹త¹ల్లి : ॥ 16
- (2) / గ¹గ¹న¹పు¹తి¹క : యో¹యు¹షః¹కాల¹దే¹వి : ర¹మ్య¹రు¹క్మ¹మ¹యం¹బై న ర¹థ¹ము¹నె¹క్కి-
శో¹భ¹న¹హ¹వి¹స్సు¹తో¹గూ¹డు సో¹మ¹యా¹జి, న¹ద¹న¹ము¹న¹క¹యి¹చే¹రు¹మా : స¹త్వ¹ర¹ము¹గ ॥ 17
- (3) గీ॥ శు¹భ్ర¹వ¹ర్ణ : నీ¹పు శో¹భ¹గా¹ం¹చు¹ట¹జే¹సి, యం¹ధ¹కార¹మె¹ల్లి నం¹త¹రించు
నరు¹లఁ²బో¹లె గో¹గ¹ణం¹బు¹లు ప¹క్షు¹లు, చే¹ష్ట¹లం¹దు¹చుం¹డుఁ జి¹త్త¹మ¹ల¹ర ॥ 18
- (4) గీ॥ అం¹ధ¹కార¹మె¹ల్లి నా¹వ¹లఁ¹బో¹ద్రో¹లి, వె¹ల్గు¹ని¹చ్చు¹చుం¹టి¹వీ¹పు కా¹న
వసు¹వుఁ¹గో¹రు కా¹ణ్వా¹వ¹రు¹షః¹కాల¹మా : స్తు¹తు¹లౌ¹న¹ర్ప¹గ¹ల¹రు సూ¹క్తి¹తో¹డ ॥ 19

సూక్తమ్—50

ఋషిః—ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః

దేవతా—మార్యః*

చందః—గాయత్రీ, 10-13 అనుష్టుప్

- (1) ఉ¹దు త్యం శా¹త¹వే¹ద¹సం దే¹వం వహ¹న్తి కే¹త¹వః॥దృ¹శే వి¹శ్వా¹య సూ¹ర్య¹మ్॥ 31
- (2) అ¹ప త్యే తా¹య¹వో యథా నక్ష¹త్రా య¹త్త్య¹క్తు¹భిః॥సూ¹రాయ వి¹శ్వ¹చక్ష¹వే॥ 32

1. వీయములౌ (త్రా.ప్ర.పా.) 2. నడులుబోలె (త్రా.ప్ర.పా.)

* (11-13 రోగవ్య ఉపనిషదు-13 అన్వైఃఽర్థః ద్వివచ్ఛుః) (పా)

- (3) అదృశ్రమస్య కేతవో వి రశ్మయో జనాగ్ం అనుభ్రాజన్తో అగ్నయో యథా॥ 33
- (4) తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసి సూర్యః విశ్వమా భాసి రోచనమ్॥ 34
- (5) ప్రత్యజ్ దేవానాం విశః ప్రత్యజ్ఞాదేషి మానుషాన్ ప్రత్యజ్ విశ్వం స్వర్ధ్నిశే॥ 35
- (6) యేనా పావక చక్షసా భురణ్యన్తం జనాగ్ం అను త్వం వరుణ వశ్యసి॥ 36
- (7) విద్యామేషి రజస్సృథ్వహ మిమానో అక్తుభిః వశ్యజ్ఞాన్మాని సూర్యః॥ 37
- (8) సప్త త్వా హరితో రథే వహన్తి దేవ సూర్యః శోచిష్కేశం విచక్షణ॥ 38
- (9) అయుక్తు సప్త కుఘ్యవః సూరో రథస్య నప్త్యః తాభిర్యాతి స్వయుక్తిభిః॥ 39
- (10) ఉద్వయం తమసస్పరి జ్యోతిష్పశ్యన్త ఉత్తరమ్ దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్తృ జ్యోతిరుత్తమమ్॥ 40
- (11) ఉద్యన్నద్య మిత్రమహ ఆరోహన్సుత్తరాం దివమ్ హృద్రోగం మమ సూర్య హరిమాణం చ నాశయ॥ 41
- (12) శుకేషు మే హరిమాణం రోవణాకాసు దధ్మసి అథో హరిద్రవేషు మే హరిమాణం ని దధ్మసి॥ 42
- (13) ఉదగాదయమాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ॥
- ద్విషన్తం మహ్యం రస్థయన్ మో అహం ద్విషతే రథమ్॥ 43

సూక్తము—50

ఋషి—ప్రస్కన్వః

దేవత—సూర్యుడు*

- (1) గీ॥ లోకమునఁగలు భూతాళిపీఠతోడ, హంసపుత్రుని దర్శింప నాదరమున
జాతవేదుని సూర్యుని సౌరకిరణ, జాలమాకన వీధిలో లీలనునిచె ॥ 20
- (2) గీ॥ సర్వలోకము వెలిఁగించు సౌరకాంతి, యెదుటఁబడఁ దస్కరులు భీతినేఁగుమాట్టి-
రిక్కలన్నియు రాత్రితో నొక్కమారె, దిక్కులేకుండఁబోవును దేజముడిగి ॥ 21
- (3) క॥ దీపించెడు వహ్నులవలె, దీపించెడు నీదు రమ్యదీధితులు తగం
దీపింపఁజేయుజగమును, †నోపికుభంబులను గూర్పుమో సప్తాశ్వా : ॥ 22
- (4) గీ॥ కడునిజోపాసకులరోగకలనదీర్తు, నిఖిలజీవులకిల దర్శనీయుఁడౌదు
శీతకిరణాదులకుఁ గాంతిఁజేర్చువాఁడ !, వాకసంబంత వెలిఁగింతు వదితిపుత్ర ! ॥ 23
- (5) గీ॥ అమరవశులౌ మరుత్తుల యభిముఖముగ, మానవాభిముఖంబుగ మాన్యవిశ్వ
దేవలోకాభిముఖముగఁ దేజరిల్లి, యుదయమొందెద వనలుఁడా ! యూర్ధ్వదిశను ॥ 24
- (6) గీ॥ సూర్యుడా : సర్వచోదక ! చోద్యమైన, నీదు కిరణాళికాంతులు మేదురముగ
భూతజాతము వహియించు భూమినెల్ల, నేచివెలిఁగించుచున్నవహీనగతిని ॥ 25
- (7) గీ॥ పవలురాతిరిఁజేయుచు బహుళభూత, జాతములువెల్గునట్టులు జగతిఁజేసి
విపులగగనంపువీధికి వీఁకపోవు, చున్నవాఁడవుదేవ ! సూర్యుండ ! నీవు 26
- (8) గీ॥ సర్వదీపక ! యాదిత్య ! సప్తరశ్మి, రాశి, రసహరిశీల విరాజమాన
తేజమనియెడు వేణితోఁదేజరిల్లి, నిన్నుఁ గొనిపోవుచున్నది నేర్పుమెఱయ ! ॥ 27

* 11-13 ఋక్కులకు దేవతల విషయమై యున్న యభిప్రాయభేదమును సంస్కృత మూలములోని దేవత కిచ్చిన పుట్నోట్చూచి గ్రహించునది. వ.గో.కృ.

† సూర్యునకు సప్తాశ్వుఁడను నామము కలదు. ఈ శబ్దమునకుఁ బురాణములయందు వీడు గుఱ్ఱములు గలవాఁడని యర్థము కల్పించిరి. కాని వేదములయందు అశ్వశబ్దమునకు 'కిరణము' అని యర్థము. అనఁగా సూర్యుఁడేరుంగులుగల కిరణములు కలవాఁడని యర్థము తేలుచున్నది. ప్రస్తుతపు సూర్యకిరణములను "కోల" అర్థము ద్వారా ప్రసరింపఁజేసి యందేడు రంగులున్నట్లు కనుగొనియున్నారు. తమ విజ్ఞానశక్తిచే సూర్య కిరణములలో నేడు రంగులున్నవని యెంతయో కష్టపడి కనుగొనిన సిద్ధాంతము (Prismatic Colour Vigyor) మన ఋగ్వేద శ్రోతలకెన్నఁదో తెలియును. అధర్వవేదమందును "సప్తసూర్యస్యరశ్మయః" (సూర్యుని కిరణములేదు విదములు) అనుచున్నాడు. ఇట్లెన్ని విషయములో యెరింగి అధ్యాత్మ చక్షుస్సుతో సప్తజాలమునంతయు నెఱింగిన మన పూర్వులు విచ్చివారని, మనకు బోధించెడు నీ నాటి మన విద్యావిధానము జాతీయతను నిరూపించుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన—ఈ విశిష్టదృక్పథముతోనే గాక బహుముఖమైన వైజ్ఞానిక దృక్పథములలో వేద వాఙ్మయమును నాచరణపూర్వకముగాఁ బరిశోధించి నప్పుడసలైన దేవ వేద వేద వేద వేద విజ్ఞానము మహారాజ పణి రవి శశి కృష్ణ జయశ్రీ సత్యశ్రీ సంశోభితమని నిరూపితమగును. వ.గో.కృ.

1. బవలు (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. నేర్పుమీర (తొ.పా.)

- (9) గీ॥ అరదమటునిటు, జేయని³ యశ్వసప్త, కమును బూన్చినరథమును సముచితముగ
నెక్కి- యాగంబునకు వచ్చు నినునకెలమి, నీయవలె యజ్ఞభాగంబమేయ⁴ భక్తి ॥ 28
- (10) గీ॥ పాపరహితు, దాత, భవ్యచారితుని, గాంతివంతునఖిల కర్మసాక్షి
స్తోత్రపాత్రుడైన సూర్యదేవుని సదా, స్తుతినొనర్తుమేము సూక్తితోడ ॥ 29
- (11) గీ॥ సర్వసమదీప్తిదా : సూర్య : సత్యదేవ : , వేగనుదయించి నభమునకేగి నాదు
బాహ్యవై వర్ణ్య హృద్రోగబలమునిపుడె, పాఠపిరక్షింపవయ్య సద్భావమలర ॥ 30
- (12) గీ॥ అన్మదీయ హరిద్వర్ణమంతదీసి, శుకములకు శారికలకు విశుద్ధకాంతి
లలితహరితాశవృక్షములకును నిడుదు, నదియు నచ్చట సుఖముండియందమొందు ॥ 31
- (13) గీ॥ భాస్కరుడు విశ్వకాంతితోఁబరిఢవిల్లి, యుదయసౌభాగ్య గరిమను నొందెనిపుడు
రోగశత్రులగణము నిర్మూలనంబు, చేయశక్తుడు కర్మసాక్షియె నిజంబు ॥ 32

అనువాకః—10, సూక్తమ్—51

ఋషిః—సవ్యఆంగిరసః*

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ, 14-15 త్రిష్టుప్

- (1) అ॒భి త్యం మే॒షం పు॒రు॒హాత॒మృ॒గ్మి॒య మి॒న్ద్రం గీ॒ర్భి॒ర్మద॒తా వ॒సో॒స్వ అ॒ర్జవ॒మ్।

య॒స్య ద్యా॒వో న వి॒చర॒న్తి మా॒ను॒షా భు॒జే మం॒హి॒ష్ఠమ॒భి వి॒ప్రమ॒ర్చత॥

44

- (2) అ॒భీమ॒న్వస్త॒స్త్విభి॒ష్టి॒మూత॒యో ౭॒న్త రి॒క్షప్రాం తవి॒షీభి॒రావృ॒తమ్।

ఇ॒న్ద్రం ద॒క్షేన॒ ఋ॒భవో మద॒చ్యుతం శత॒క్రతుం జవ॒సీ సూ॒నృతా॒రుహ॒త్॥

45

3. యాడుగుట్టములను నేడింటిఁ బూన్చు శోభిలెడు రథము (తొ.పా.) 4. బమేయబుద్ధి (తొ.పా.) 5. బాపి (వ్రా.ప్ర.పా.)

* ఈ 51వ సూక్తము నుండి 57వ సూక్తమువఱకు నాసూక్తముగూడఁ గలిపి “ప్రస్కన్వాదే” ఋషిగా వ్రాతప్రతిలోనున్నది. వ.గో.కృ.

- (3) త్వం గోత్రమగ్గిరోభ్యోఽవృణోరపోతాత్రయే శతదురేషు గాతువిత్ ।
 ససేన చిద్ విమదాయావహో వస్వాజావద్రిం వావసానస్య సర్తయన్ ॥ 46
- (4) త్వమపామపిధానావృణోరపా¹ఽధారయః పర్వతే దానుమద్ వసు ।
 పృత్రం యదిస్త్ర శవసావధీరహిమూదిత్ సూర్యం దివ్యారోహయో దృశే ॥ 47
- (5) త్వం మాయాభిరవ మాయినోఽధమః స్వధాభిర్యే అధి శుప్తావజుహ్వత ।
 త్వం పిప్రోర్నమణః ప్రారుజః పురః ప్ర ఋజిశ్వానం దస్యహత్యేష్యావిథ ॥ 48
- (6) త్వం కుత్సం శుష్టహత్యేష్యావిథా²ఽరస్థయోఽ తిథిగ్వాయ శమ్పరమ్ ।
 మహాస్తం చిదర్జుదం ని క్రమీః పదా సనాదేవ దస్యహత్యాయ జజ్ఞిషే ॥ 49
- (7) త్వే విశ్వా తవిషీ సద్ర్యగ్నితా తవ రాధః సోమపీథాయ హర్షతే ।
 తవ వజ్రశ్చికితే బాహోర్హితో వృశ్చా శత్రోరవ విశ్వాని వృష్ట్యా ॥ 50
- (8) వి జానీహ్యర్హాన్ యే చ దస్యవో బర్హిష్మతే రస్థయా శాసదవ్రతాన్ ।
 శాకి భవ యజమా³నస్య చోదితా విశ్వేత్ తా తే సధమాదేషు చాకన ॥ 51
- (9) అసువ్రతాయ రస్థయన్నవవ్రతానాభాభిరిస్త్రః శ్నథయన్నాభువః ।
 వృధస్య చిద్ వర్ధతో ద్యామినక్షతః స్తవానో వప్రమో వి జఘాన సందిహః ॥ 52

(10) తక్షద్ యత్ త ఉశనా సహసా సహో వి రోదసీ మజ్జనా బాధతే శవః।

ఆ త్వా వాతస్య సృమణో మనోయుజ ఆ పూర్యమాణమహన్నభి శ్రవః॥

53

(11) మన్విష్ట యదుశనే కావ్యే సదాగ్ం ఇన్ద్రో వజ్జూ వజ్జూతరాధి తిష్ఠతి।

ఉగ్రో యయిం నిరవః ప్రోతసాస్పజద్ వి శుష్టస్య దృంహితా ఐరయత్ పురః॥

54

(12) ఆ స్మా రథం వృషపాణేషు తిష్ఠసి శార్వాతస్య ప్రభృతా యేషు మన్దనే।

ఇన్ద్ర యథా సుతసోమేషు చాకనో అన¹ర్వాణం శ్లోకభా రోహసే దివి॥

55

(13) అదదా అర్భం మహతే వచస్యవే కక్షీవతే వృచయామిన్ద్ర సున్వతే।

మేనాభవో వృషణశ్వస్య సుక్రతో విశ్వేత్ తా తే సవనేషు ప్రవాచ్యా॥

56

(14) ఇన్ద్రో అశ్రాయ సు²ధ్యో నిరేకే పత్రేషు స్తోమో దుర్యో న యూవః।

అశ్వయుద్ధివ్యా రథయర్వసూయురిన్ద్ర ఇద్రాయః క్షయతి ప్రయన్తా॥

57

(15) ఇదం నమో వృషభాయ స్వరాజే సత్యశుష్మాయ తవనే³వాచి।

అస్మిన్నిన్ద్ర వృజనే సర్వవీరాః స్మత్ సూరిభిన్ద్రవ శర్మన్తాన్యమ॥

58

అనువాకము—10, సూక్తము—51

ఋషి—అంగిరసకుమారుడు సవ్యుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) సీ॥ ఇనదీధితులఁ బోలి యెసఁగిన క్రియలచేఁ బ్రజలకు హితమిచ్చి ప్రబలెనెవఁడు ?
 మేషరూపమునొంది మేధాతిథినిజేరుకొని సోమరసమును గ్రోలెనెవఁడు ?
 వేదఋక్కులచేత వినుతింపఁబడె నెవ్వఁడర్థవంతులలోన నధికుఁడెవఁడు ?
 యజమానతతిచేత నర్చితుండెవ్వఁడు వర్షకారకుఁడని వరలునెవ్వఁ

గీ॥ డట్టిమేధా విరాజితు నమరనే¹వ్య, మానపాదాబ్జ యుగ్మని మానధనుని
 యజ్ఞమూర్తిని దుశ్శత్రుహానికరుని, నింద్రుఁబూజింపుఁడిప్పుడో ఋభువులారః ॥

33

- (2) క॥ కూరులలో నొక్కఁడవని, పీరులలో మేటివనుచు వేయివిధములన్
 గోరిమహేంద్రుఁడః నిన్నున్, పీరమరుద్గణముపంపె వృత్రుని వధకై ॥

34

- (3,4,5,6) సీ॥ ఏసందియములేక యింద్రుఁడంగిరసుల కపవృష్టిదోషంబులాపినాడు
 శతయంత్ర బాధిత³చాత్రమహర్షిని దప్పించి యసురులఁద్రచ్చినాడు
 విమదమానికి బహు విత్తాన్నములు వేడగనిప్పించి మెప్పులనొప్పినాడు
 విజయాభిలాషియౌ వేరొక్కఁఁబని వంకఁజేరి జయంబులఁజేర్చినాడు

గీ॥ కుత్సమానిని రక్షింపఁగోరినాడు, శంబరుని యుద్ధభూమికేజేరినాడు
 దన్యహతముగావించి యర్బుదునమర విఘ్నఁడు, †దన్య పక్షంబువారిని దన్నినాడు ॥

35

- (7,8) సీ॥ పాకశాసన : నీకు బలముండుటంజేసి యరిమండలంబుల నడచవలయు
 బాహుద్వయంబున వజ్రముండుటంజేసి శత్రుగణంబులఁ జంపవలయు
 నార్యుల నుడువులనాలించుటంజేసి దుష్టుడౌ శంబరుఁడ్రుంపవలయు
 యజమాను, వ్రతహూర్తి యగునంతవఱకధ్వరాళి విఘాతంబు నాపవలయు

గీ॥ వృత్ర శత్రుండవయి చాలవిత్తమంది, నిజగృహంబెల్ల నేర్పున నింపవలయు
 భాస్కరుని బాధనంతయుఁబాపి మేఘదోషపుంజము దూరముఁద్రోలవలయు ॥

36

1. శేవ్యమాన (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. గోరికొనియాడి నిన్నున్, (కొ.పా.) 3. తాత్రమహర్షిగా సంస్కృతములము. చాత్రపాతాంతరముకావగు. వ.గో.కృ.

† దన్యులనగా వేదకర్మల ద్వేషించువారు. ఇట్టివారిని శిక్షింపుమని ప్రోత్ర మంత్రములు వేదమందుఁ జెక్కుగలవు. ఇట్టి ప్రార్థనలు వేదమందంతటను గలవు. ఇట్టివానిని పునరుక్తిగా నిశ్చయింపఁగూడదు. అంగ్లభాషలోఁజరిత్ర (History Repeats it self) తిరిగి, తిరిగి నెమరు పేయుచుండునందురు. (చరిత్ర పునరావృత్తమగుననుభావము వెల్లడింప వలయునని రచయిత భావము. వ.గో.కృ.) అట్లనుటఁ జేసి గతింబిన్న⁴వరి స్థితులే చక్రవేమి క్రమముగఁ జూట్టచుట్టి వచ్చుచుండుననుట. నాడుగ్గయాగధ్వంసదీక్షితులగు పారసీకార్యులు బ్రహ్మద్వేషమవలంబింప విధముగానే నేటి కాలమున వివ్రక్షయ దీక్షితులైన కొందరు బ్రహ్మద్వేషమును దలఁగట్టుకొనుచున్నారు. కాని వారెంత బాపుకొనిరో వీరును నంత బాపుకొందురని మాకు భావించుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

(9,10) సీ॥ వృద్ధుడవై యున్న వృద్ధి నొందుచునుండి భక్త ప్రీయుండవై పరగినావు :

కర్మబాహ్యులనెల్ల ఖండించి వారల గర్మవశలుగఁ జేయఁగలిగినావు :

వఘ్రు¹డు కాంక్షించువల్మీక వఘ్రగొని తెచ్చివానికి నాడెయిచ్చినావు :

స్వర్గగతుండవై సక²లాసురులఁద్రుంచి నిర్జరరాజ్యంబు నిలిపినావు :

గీ॥ కావ్యుడెంతయు సీ³క్తి గ్రాలఁజేయ, నీదు బలమెల్ల తీక్షణమై నిలిచియుండ

వాయువేగంబుగల వారువములనెలమి, నెక్కి⁴వేంచేయుదువుగాక నింద్ర ! నీవు ॥

37

(11) క॥ †ఉశనసుని నుతులఁజేతన్, వశుడై యిద్రుండు వాన వదలి న పిదపం

బతుతుల్యశుష్ణ పురముల, వశముఁగఁజేకొనఁడె వర్ష వారులచేతన్ ॥

38

(12,13) సీ॥ శర్యాతిదత్తమౌ సకల సోమరసంబు త్రాగి సంతసముచేదనిసినావు

యాగంబులంగల భాగంబులంగొని వృచయాఖ్యునకుఁగొంత నిచ్చినావు

వృషణాశ్వసంజాత వీరపుత్రికఁజూచి, కోరని కోర్కెనుగోరినావు

స్వారాజ్య ధర్మంబుఁ జక్కఁజేయుటఁజేసి యమరుల సంస్తుతులందినాడ

గీ॥ విట్టి సీ⁵క్త్యములనెల్ల నిచటకాదు, సర్వయాగతలంబుల సంస్తుతింపఁ

బడుచునుండు మహేంద్రుడా ! బండిపైని, వచ్చి సోమంబుగ్రోలు మవ్వారిగాఁగ ॥

39

(14) గీ॥ అధికదారిద్య దోషంబులంటియుంట, నశ్వగోతతి వసువుల కాశపడుచు

దాతయానింద్రదేవుడు ధన్యులైన, నీకులంగిరసుల నాశ్రయింపవలనె ॥

40

(15) గీ॥ రమ్యబలయుక్త ! తేజోవిరాజమానః, యరినిషాదన ! దండము లందికొనుము

భటులఁగూడియుఁ దావక భవనమందు, నందనులు మేము ప్రీతితో నుందుమయ్య ! ॥

41

1. బ్రతుడు (తొ.పా.) 2. సకల దనుజుల. (తొ.పా.) 3. సీమీదఁగన్నయుండ, శవుడు బ్రహ్మాండ భాండంబు సరవిగవ్వ (తొ.పా.)
4. వేంచేయుమింద్రుడా యొక్కమారు (తొ. పా.)

† ఉశనసుడనువాడు వీరుడుగాఁ గన్నట్లుచున్నాడు. వీరాధనయే ప్రవానముగాఁగల్గు నాచ్యులకుఁ జాలవలది వీరపురుషులే దైవతములుగాఁ బరికింపఁబడుచున్నారు. మనము “యము”డను పేరుతోఁ బిలువఁగా పారసీకులు ‘ఇము’డను పేరువయోగించుచున్నారు. “కావ్య, ఉశన”సులు అని మనము పిలుచువారిని “కావ్య, ఉశా” నులని పారసీకులు పిలుచుచున్నారు. “వివస్వాను”ని వారు ‘వివహ్వాను’డ’ని పిలుచుచున్నాడు. ఇట్లే చాలచోట్ల పారసీకుల, బందవార్యుల వీరపురుషునామదేయములుచూడనమః స్వయించుచున్నవి. కావున హైందవార్యులకుఁదొరసీకార్యులకుఁ గొంతకాలమునకు దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి ప్రబల విరోధములేర్పడినట్లు కన్నట్లుచున్నది. పారసీకులు సరస్వతిని హరహ్వాతిగాఁ బిలుచురు. నే.వేం.న.శా.

సూచన :— ఇది వేదభాషా శబ్దపరిణామ విషయము. ఈ పరిణామము దేశకాల పరిస్థితులపై నాధారపడి జరిగినదేయైనను సార్థకముగా జరిగినదో నిరర్థకముగా జరిగినదో లోతుగా బహుముఖముగాఁ జరిశోధింపవలసి యున్నది. వ. గో. కృ.

5. ఇట్టి సీక్త్యములనెల్ల (వా.ప్ర.పా.).

సూక్తమ్—52

ఋషిః—సవ్య ఆజ్ఞీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 13, 15 త్రిష్టుప్

(1) త్యం సు మే॒షం మ॒హయా॑ స్వ॒ర్విదం॑ శ॒తం య॑స్య సు॒భ్యః సా॒కమీ॑రతే॒

అ॒త్యం న వా॑జం హ॒వన॑స్యదం ర॒థమే॑న్ద్రం వ॒వృత్త్యా॑మ॒వసే॑ సు॒వృక్తి॑భిః॥

59

(2) స ప॒ర్వ తో॑న ధ॒రుణే॑ష్వ॒చ్యుతః॑ స॒హస్ర॑మూ॒తిన్త॑వి॒షీషు॑ వాపుదే॒

ఇ॒న్ద్రో యద్ పు॒త్రమ॑వ॒ధీన్నదీ॑వృత॒మున్జి॑న్న॒ర్ణాంసి॑ జ॒ర్హృషా॑ణో అ॒న్ధసా॑॥

60

(3) స హి ద్వ॒రో ద్వ॒రిషు॑ వ॒ప్ర ఊ॑ధని చ॒న్ద్రబు॑ధ్నో మద॒వృధ్నో॑ మ॒నీషి॑భిః॒

ఇ॒న్ద్రం తమ॑హ్స్వే స్వ॒వస్య॑యా ధి॒యా మం॑హి॒ష్ఠారా॑తిం స హి ప॒ప్రీర॑న్ద్రసః॥

61

(4) ఆ యం పృ॒ణన్తి॑ ది॒వి స॒ద్భు॑బ్ధి॒షః స॒ముద్రం॑ న సు॒భ్యః స్వా అ॒భిష్ట॑యః॒

తం పు॒త్రహ॑త్యే అను త॒స్మరూ॑తయః కు॒ష్మా ఇ॒న్ద్రమ॑వా॒తా అ॒హత॑స్సవః॥

62

(5) అ॒భి స్వ॒వృష్టిం॑ మదే॒ అన్య॑ యు॒ధ్యతో ర॒ఘ్విరి॑వ ప్ర॒వణే॑ స॒స్మరూ॑తయః॒

ఇ॒న్ద్రో యద్ వ॒జ్రీ ధృ॒వమా॑ణో అ॒న్ధసా॑ భి॒నద్ వ॒లస్య॑ ప॒రీధీ॑గ్ం రి॒వ త్రి॑తః॥

63

(6) ప॒రీం ఘృ॒ణా చ॒రతి॑ తి॒త్విషే॑ శ॒వో ఽపో॑ పృ॒త్యి రజ॑సో బు॒ధ్నమా॑శయత్॒

పు॒త్రస్య॑ యత్ ప్ర॒వణే॑ కు॒ర్గుభి॑శ్చనో ని॒జఘ॑న్త హ॒నోర్విరి॑న్ద్ర త॒స్యకు॑మ్॥

64

(7) హ్రాదం న హి త్వాన్యృషస్త్యార్మయో బ్రహ్మణీన్ద్రో తవ యాని వర్చనా।

త్వష్టా చిత్ తే యుజ్యం వావృథే శవస్తతత్త వజ్రమభిభూత్యోజనమ్॥

65

(8) జఘన్వాగ్ం ఉ హరిభిః సంభృతక్రతవిన్ద్రో వృత్రం మనుషే గాఙుయన్నపః।

అయచ్ఛథా బాహ్వోర్వజ్రమాయస మధారయో దివ్యా సూర్యం దృశే॥

66

(9) బృహత్ స్వశ్చన్ద్రోమమవద్ యదుక్త్యగ మకృణ్వత భియసా రోహణం దివః।

యన్మానుషప్రథనా ఇన్ద్రోముతయః స్వర్నృషాచో మరుతోఽమదన్నను॥

67

(10) ద్యౌశ్చిదస్యామవాగ్ం అహేః స్వనాదయోయవీద్ భియసా వజ్ర ఇన్ద్రోరే।

వృత్రస్య యద్ బద్ధధానస్య రోదసీ మదే సుతస్య శవసాభినచ్చిరః॥

68

(11) యదిన్విన్ద్రో పృథివీ చశభుజిరహాని విశ్వా తతనన్త కృష్టయః।

అత్రాహ తే మఘవన్ విక్రుతం సహో ద్యామను శవసా బర్హజా భువత్॥

69

(12) త్వమస్య పారే రజసో వ్యోమనః స్వభూత్యోజా అవసే ధృషన్మనః

చక్రృషే భూమిం ప్రతిమానమోజసోఽపః స్వః పరిభూరేష్యా దివమ్॥

70

(13) త్వం భువః ప్రతిమానం పృథివ్యా ఋష్యవీరస్య బృహతః పతిర్భూః।

విశ్వమాప్రా అన్తరిక్షం మహిత్యా సత్యమధా నకిరన్యస్తావన్॥

71

(14) న యస్య ద్యావాపృథివీ అను వ్యచో న సిన్ధవో రజసో అన్తమానకుః।

నోత స్వవృష్టిం మదే అస్య యధ్యత ఏకో అన్యచ్ఛక్రృషే విశ్వమానుషక్॥

72

(15) ఆర్చన్నత్ర మరుతః సస్మిన్నాజౌ విశ్వే దేవాసో అమదన్నసు త్వా ।

వృత్రస్య యచ్ భృష్టిమతా వధేన ని త్వమిన్ద్రో వ్రత్యానం జహన్త ॥

73

సూక్తము—52

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2,3,4,5,6) సీ॥ తటిసీ జలంబులఁదారుమారుగఁజేయు, వై రిజలంబుల వంచెనెవఁదొ ?

శత్రుంజయుండయి, చంద్రప్రభుండయి, సోమవర్ధితుడగు శూరుఁడెవఁదొ ?

శోభనావయవ సంశోభిమరుదణ, వశమున నెంతేని వరలునెవఁదొ ?

త్రితుడుపరిధలట్లు తీక్షణలాసురు నాసోమరసశక్తి నడఁచెనెవఁదొ

గీ॥ వారి సముదాయముంగొని వైరిమిగుల, శబ్దముంచేయుచుండఁగ శక్తితోడ

వజ్రమున వానిఁగొట్టె నెవ్వఁడొవానిఁబిలిచి, సోమరసంబు నర్పింపుఁడెలమి ॥

42

(7,8,9) సీ॥ సలిల ప్రవాహముల్ సరసుఁజేరెడుభంగిఁ, బుణ్య మంత్రములు నిన్బొందుచుండఁ

ద్వష్టచే దత్తమైతనరారు వజ్రంబు త్వద్భాహుతలమున వరలుచుండ

శత్రువునగు మూఢ వృత్రాసురువధింప నశ్వముపై నెక్కి యరుఁగుచుండ

నాహ్లాదకంబయి యలరు సామమునిన్ను వృత్రుని భయముచే వేడుచుండఁ

గీ॥ బ్రాణరూపములగు మరుత్పంక్తివేడ్క, నిర్భరానంద సుఖరీతి నీకుఁ గలుఁగ

హెచ్చరించిన వజ్రమునెత్తికొనుచు, నరిగినాడవు వృత్రుని హననమునకు ॥

43

(10) గీ॥ స్వర్గమంతయు వృత్రుని స్వనమువలన, సంచలింపంగదొడఁగెను శాంతివీడి

సోమరసపానమత్తత శోభిలంగ, వృత్రవధమునుజేయవే వృత్రవైరి ! ॥

44

(11) గీ॥ అమరలోకంబునకు నిర్భయంబునేయి, వృత్రహతకుని వధియించితీవు ప్రజిః

యాకసంబెంత విస్తృతి నందుచుండె, నంత విస్తృతి వృత్రుని హననమందె ॥

45

(12) గీ॥ గగనమందుండి భూలోకకలననెల్ల, 2నస్మదీయుల రక్షకై యనువుచుంటి

వంతరిక్షంబునకు మఱి యమరలోక, మునకుఁ బ్రతినిధివై యుంటి ఘనహయుండ ! ॥

46

* అంగిరసవృత్రుడైన సవ్యుడని సంస్కృత మూలప్రతులలోఁగలదు. వ.గో.కృ. 1. వృత్ర (త్రు?) నివధియింప (తొ.పా.) 2. మాదు రక్షకైజేసి మనువుచుంటి (తొ.పా.)

- †(13,14. సీ॥ స్వర్లోక భూలోక సౌఖ్యంబునకు నీవె ప్రతినిధి వెతివి ప్రజమీర
15) నాకసంబున భూమియందున సింహపుత్రేజంబు మించితి తేజమలర
వృత్రాదులన్ నీవు విపుల బలంబున మించితి వతిశక్తి మించి వెలుగ
భవదీయక క్రిని బరులు బొందనియట్లు చరియించితివి శక్తి చాలగ్రాల
గీ॥ జంగమ సావరంబులౌ జగములన్ని, నీ యధీనంబులై యుండె నిన్నెరుంగ
శక్యమెటులౌను జెప్పుము : శక్రదేవ! సాటి యెవ్వారు? నీకు నీజగమునందు ॥

47

సూక్తమ్—53
ఋషిః—సవ్య ఆజీరసః
దేవతా—ఇంద్రః
ఛందః—జగతీ, 10-11 త్రిష్టుప్.

- (1) న్యూక్త మ వాచం ప్ర మహే భరామహే గిర ఇన్ద్రాయ సదనే వివస్వతః ।

నూ చ్చిద్ధి రత్నం ససతామివావిదన్న దుష్టుత్పిరిణోదేష శస్యతే ॥

74

- (2) దురో అశ్వస్య దుర ఇన్ద్ర గోరసి దురో యవస్య వసున ఇనస్పతిః ।

శతైనరః ప్రదివో అకామకర్షనః సఖా సఖిభ్యస్తమిదం గృణీమసి ॥

75

- (3) శచీవ ఇన్ద్ర పురుక్మద్ ద్యుమత్తమ తవేదిదమభితక్చేకితే వసు ।

అతః సంగృహ్యాభిభూత ఆ భర మా త్వాయతో జుతుః కామమూనయాః ॥

76

- (4) ఏభిర్ద్యుభిః సుమనా ఏభిర్నుభిర్నిరున్తానో అమతిం గోభిశ్శివా ।

ఇన్ద్రేణ దన్యుం దరయన్త ఇన్దుభిర్మృతవ్వేషసః సమిషా రభేమహి ॥

77

† ఋగ్వేదము ప్రథమ మండలము 52వ సూక్తములో మొత్తము 15 ఋక్కులుండగా 14 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లును “స్వర్లోక భూలోక” ఇత్యాది సీసపద్యము 13, 14 ఋక్కులకు మాత్రమే యనువాదమైనట్లును వ్రాతప్రతిలో బొరపాటుగ వ్రాయబడినది. (చూ-వ్రాతప్రతి. 1వ. సంపుటము. 205 పుట) కాని యీ సీసపద్యము 13, 14, 15 ఋక్కులు మూడింటికిని ననువాదము. వ.గో.కృ.

1. అకామకర్షనః (వ్రా.ప్ర.)

(5) సమి॑న్ద్రో రా॒యా సమి॑షా ర॒భేమహి॑ సం వా॒జేభిః॑ పురు॒శ్యన్త్రై॑ర॒భిద్యు॑భిః ।

సం దే॒వ్యా వ్ర॑చ॒త్యా వీ॒రకు॑ష్టయా గో॒అగ్ర॑యాశ్వా॒వత్యా॑ ర॒భేమహి॑ ॥

78

(6) తే త్వా॑ మదా॒ అమదన్ తా॒ని వృ॑ష్ట్యా తే సో॒మాసో॑ వృ॒త్రహ॑త్యేషు సత్ప॒తే ।

యత్ కార॑వే దశ॑ వృ॒త్రాణ్య॑వ్ర॒తి బ॒ర్హిష్మతే॑ ని సహ॑స్రాణి బ॒ర్హయః॑ ॥

79

(7) యు॒దా యు॒ధము॒ప ఘేదే॑షి ధృ॒ష్టయా పు॒రా పు॒రం సమి॑దం హంసో॒జసా॑ ।

స॒మ్యా యది॑న్ద్రో స॒ఖ్యా వరా॑వతి నిబ॒ర్హయో॑ స॒ముచి॑ం నామ॒ మాయినమ్॑ ॥

80

(8) త్వం క॒రణ్ణ॒ముత ప॒ర్ణయం॑ వదీ॒ పేజి॑ష్టయాతి॒థిగ్వ॑స్య వ॒ర్తసి॑ ।

త్వం శ॒తా వ॒ర్ణ్యదస్యా॑భినత్ పు॒రో ౭నా॑నుదః పరి॒మాతా॑ ఋ॒జిశ్వ॑నా ॥

81

(9) త్వ॒మేతా॑న్తాన్తా॒నరా॑జ్ఞో ద్వి॒ర్దశా॑ ౭బ॒ర్హునా॑ సు॒శ్రవ॑సో॒వజ॑గ్ముషః ।

ష॒ష్ఠిం సహ॑స్రా నవ॒తిం నవ॑ శ్రు॒తో వి చ॒క్రేణ॑ ర॒థ్యా దు॒ష్పదా॑వృ॒ణక్ ॥

82

(10) త్వ॒మావి॑థ సు॒శ్రవ॑సం తవో॒తిభి॑న్తవ త్రా॒మభి॑రిన్ద్రో తూ॒ర్వయా॑ఽమ్ ।

త్వ॒మస్మై॑ కు॒త్సమ॑తి॒థిగ్వ॑మాయం మ॒హే రాజ్ఞే॑ యూ॒నే అ॒రన్ధ॑నాయః ॥

83

(11) య ఉ॒దృచీ॑న్ద్రో దే॒వగో॑పాః స॒ఖాయ॑స్తే శి॒వత॑మా అసా॒మ ।

త్వాం స్తో॒షామ॑ త్వయా సు॒వీరా॑ ద్రా॒ఘీయ॑ ఆయుః ప్ర॒తరం॑ దధా॒నాః ॥

84

సూక్తము—53

ఋషి—నవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1,2) సీ॥ దాతృత్వమున నొప్పుదగు మరుద్గణమెల్ల నిన్నుఁదనియింపంగ నేర్వలేదు
వజ్రాయుధముతప్ప వజ్రః యింకేదియు ఘోరవృత్రాసురుఁ గొట్టలేదు
దానవధనమంత దానంబు మాకీయ శక్రః యెవ్వనికైన శక్తిలేదు
హయగోగణంబుల నందింప మాకిల నెంతేని నెవనికి నేపులేదు
- గీ॥ హ¹యసుదాతపు పశుదాత వధికవస్తు, దాతవై వసుధన మణిదాతవైన
నీకు² యజ్ఞగృహంబున నున్నతముగ, సన్నతులు చేతుమయ్యః యోశక్రదేవః ॥ 48
- (3) క॥ ధనమంతయు నీదేయగు, ధనముప్రసాదించు మాకుఁ దద్దయుఁబ్రీతిన్
ధనకాంక్షనెల్లఁదీర్చుము, మునిజన సంస్తోత్రపాత్రః ముఖ్యచరిత్రాః ॥ 49
- (4) క॥ చరువు పురోడాశంబున్, వరసోమరసంబు గొనుచు వర్ధిలైడు నో
సురపతి⁴ : మాదారిద్ర్యము, సరగునఁబోఁగొట్టి మిగుల సౌఖ్యంబిడుమా : ॥ 50
- (5) గీ॥ శత్రుహింసక చాతురీచణము మిగుల, దీప్తివంతంబునగు నీదుధీవిశేష
మును, బలంబును, ధనముఁ నమోఘమంచు, గాంచి పూనితిమయ్యః యీకార్యమునకు ॥ 51
- (6,7,8,9) సీ॥ సోమరసంబుతో సొంపారు చరువెల్ల భక్షించి భక్షించి బలసినావు
యుద్ధశీలుండవై యౌద్ధత్యముంబూని యరిపురంబుల నష్టపరచినావు
నముచిమాయలఁగొట్టి సముచితంబుగవాని శిరము వజ్రంబుచేఁజీర్చినావు
దివిజారి వధనిమిత్తి భూతముగఁగొని యధ్వరోపద్రవ మడఁచినావు
- గీ॥ పర్ణయో ప్రముఖరాజులఁబంతగించి, శక్తి వజ్రములన్ శక్రః చంపినావు
సుశ్రవోరాజునీకు⁶ సంస్తుతులఁజేయ, వానిశత్రువులంఁగొట్టఁ బూనినావు ॥ 52
- (10,11) క॥ రాజితకీర్తి : సుశ్రవసురాజ్యమునంతను నిర్వినావు వి
వ్రాణిత తుర్వయాణ విభుభావముఁగిన్నను దుంచినావు న
తేజ మెలర్చ మిత్రుల సుధీరులుగా నొనరించినావు నీ
రాజపదంబు నెన్నుచు విరాజిలుచుంటిమి శక్ర దేవుడా : ॥ 53

* అంగిరస పుత్రుడైన నవ్యుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. అశ్వసుదాతపు (తొ.పా. గణభంగము. లేక యింద్ర గణ మునకు మారు “జల”ప్రయోగము. వ.గో.కృ.) 2. నిన్ను యజ్ఞగృహంబున నున్నతముగ. (తొ.పా.) 3. దీర్చవై (తొ.పా.) దీర్చు (రూప) ము. (ప్రా.ప్ర.పా.) 4. సురపతిఃమాదు దరిద్రత. (తొ.పా.) 5. ప్రముఖశబ్దములో “ప్ర”వర్ణమునుదేల్చి పలుకవలయు. కాఁగా “పర్ణయ” శబ్దములోని “య” లమువగును. లేక యింద్రగణమునకుమారుగా “భల” ముప్రయోగింపఁబడెననియెన్నవగు. వ.గో.కృ. 6. నీకు నుతి సుంతఁ జేయ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—54

ఋషిః—సవ్య ఆజీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 6, 8-9, 11 త్రిష్టుప్

(1) మా నో అస్మిన్ మమవన్ పృత్వహసి నహి తే అన్తః శవసః పరీణశేః

అక్రన్తయో నద్యోః రోరువద్ వనా కథా న క్షోణీర్భయసా సమారత॥

85

(2) అర్చా శక్రాయ శాకినే శచీవతే శృణ్వంతమిన్ద్రం మహాయన్నభిష్టుహి

యో ధృష్టునా శవసా రోదసే ఉభే పృషా పృషత్వా పృషథో న్యృజ్జితే॥

86

(3) అర్చా దివే బృహతే కూష్యం వచః స్వక్షత్రం యన్య ధృషతో ధృషన్మనః

బృహచ్చనా అసురో బర్హణా కృతః పురో హరిభ్యం పృషథో రథో హి షః॥

87

(4) త్వందివో బృహతః సాను కోపయో ఒవ తమనా ధృషతా శమ్పరం భినత్

యన్మాయినో వ్రద్ధినో మద్ధినా ధృషచ్చితాం గభస్తీమశనిం పృతన్యసి॥

88

(5) ని యద్ వృణక్షి శ్వసనస్య మూర్ధని శుష్టస్య చిద్ వ్రద్ధినో రోరువద్ వనా

ప్రాచీనేన మనసా బర్హణావతా యదద్యా చిత్ కృణవః కస్త్యా పరి॥

89

(6) త్వమావిథ సర్వం తుర్వశం యదుం త్వం తుర్వీతిం వయ్యం శతక్రతోః

త్వం రథమేతశం కృత్యేవ ధనె త్వం పురో నిజతిం దమ్బయూనిషః॥

90

(7) స ఘా రాజా సత్పతిః శూశువజ్జనో రాతహవ్యః ప్రతియః శాసమిన్వతి।

ఉక్తా వా యో అభిగృణాతి రాధసా దానురస్మా ఉపరా పిన్వతే దివః॥

91

(8) అనమం క్షత్రమసమా మసీషా ప్ర సోమపా అపసా సస్తు నేమే।

యే త ఇన్ద్రో దదుషో వర్ధయన్తి మహి క్షత్రం ఘవిరం పృష్ఠయం చ॥

92

(9) తుభ్యేదేతే బహుతా అద్రిదుద్ధాశ్చమూషదశ్చమసా ఇన్ద్రోపానాః।

వ్యశ్నుహి తర్పయా కామమేషామథా మనో వసుదేయాయ కృష్వః॥

93

(10) అపామత్సిద్ధరణహ్వరం తమో అన్తర్వృతస్య జరరేషు పర్వతః।

అభీమిన్ద్రో నద్యో వన్రిణా హితా విశ్వా అనుష్ఠాః ప్రవణేషు జిఘ్నుతే॥

94

(11) స శేవృధమధి ఛా ద్యుమ్నమస్మే మహి క్షత్రం జనాషాశ్చిన్ద్రో తవ్యమ్।

రజై చ నో మఘోనః పాహి సూరీన్ రాయే చ నః స్వవత్సా ఇషే ధాః॥

95

సూక్తము—౭౪

ఋషి—శవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ పాపఫలభూత సంగ్రామ పద్ధతులను, దావక బలంబు నెదిరించు ధన్యుడెవడు?

నీదుశక్తిని జవిగొని నిఖిల జగము, భీతినొందుచునుండె విఖ్యాతివీడి॥

54

* అంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 209వ పుటలో) విస్తృతముగా “శవ్యుడు” అని “శ” వర్ణముతో ఋషి పేర్కొనబడినాడు. ఇది పొరపాటున వ్రాయబడెనో బుద్ధి పూర్వకముగా వ్రాయబడెనో తెలియదు. సంస్కృత (ముద్రిత) మూల ప్రతులలో “సవ్య ఆంగిరసః” అని అంగిరస పుత్రుడైన సవ్యుడు ఋషిగా నుటంకింపబడినాడు. వ.గో.కృ.

- (2) గీ॥ శత్రుధర్షకమైనట్టి శక్రశక్తి, జగమునంతయు సాధించె, జాతురిమను
గాననధ్వర్యులందఱుఁ గొతుకమున, బూనుదుఱుగాక వృత్రారి పూజలకయి ॥ 55
- (3) గీ॥ శస్త్రచ్చయకుఁడు సర్వశత్రు భయంకరుం, డశ్వ¹రథపురస్కృతాసురజయి
యైన నింద్రమూర్తి కఖిల సుఖంబులు, కలుగుఁగాక ననుచుఁ బలుకవలయు ॥ 56
- (4,5,6) సీ॥ శంఖర హతకుని జంపువేళనభంబు కదలునట్టులు చేయఁగలిగినావు
రసముల నెండించు రవిమండలముపైని వర్షము వర్షించి వరలినావు
చూతఫలానికి సుందరమృదు భావమం²దించు వాడవై యలరినావు
ఘర్మకాలమునందుఁ గర్మసాక్షికి జలములను నందించుచు మెలఁగినావు
గీ॥ యజ్ఞనాయక! నీకంఠెనధికుఁడెవఁడు,? నీవె సర్వాధికారివి నిగమవేద్య!
బహువిధ ప్రాజ్ఞుడవువ్రయ్య బాధకుండ, వట్టి నీవందుకొనరాదె! యఖిలనుతుల ॥ 57
- (7,8) చ॥ బలమనమానమై తనరి భవ్యసురాళిని గాఁచుచుండె, నీ
లలిత విశుద్ధబుద్ధి, సువిలాసవిశేషమహత్వ చాతురీ
కలిత మనోజ్ఞమై చెలఁగె, గర్మకరుల్ భవదీయ పుంస్తవమున్
బలమును హెచ్చుజేయఁదగఁబల్కిరి, శత్రు వినాశ దీక్షకై ॥ 58
- (9) ఉ॥ సోమరసంబునీకొఱకు సౌంపుగఁదెచ్చితిమయ్య! యింద్రుడా!
కామము పూర్ణమౌనటులఁగమ్మఁగఁగ్రోలుము దానిఁజిత్త మెం
తే ముదమొందునట్టుల ననింద్య చరిత్రుఁడ! యోపవిత్రుడా!
నేను మొసంగుచున్ మిగుల శీఘ్రము మాకు ధనంబు నీయుమా! ॥ 59
- (10) కా॥ ఈ లోకత్రయమాక్రమించుకొని యావృతాసురుండుండఁగాఁ
గాలాకారముతోడఁజీకటులు శంకాతంకలేకుండగా
లోలాభంబులఁగచ్ఛనప్పుజలముల్ సుంతేని లేకుండుచో
వాలాయంబుగ వృత్రునిం దునుముచున్ వర్షంబు నీవీయవే! ॥ 60

† అసురుఁడు పారసీకులు - పారసీకార్యులు మనలకు “దేవత”లను పేరు పెట్టునప్పుడు దేవతా శబ్దమునకు ఎట్లు సర్వదూష్యమగుర్దమును జెప్పిరో అట్లే పారసీకులు తమ మతమునకు అసుర మతమనియు తామసురులమనియు నెప్పుడు పిలుచుకొనసాగిరో అప్పుడే “అసుర” శబ్దార్థము హైందవార్యులవల్ల సర్వదూష్యముగా మారినది. ప్రథమ దశలో నసురశబ్దమునకుఁ జక్కని యర్థముండెను. మన యార్యులకు ముఖ్యుడై వతమగు నింద్రునకు అసురుఁడను విశేషణముగలదు. అసురుఁడనఁగా బలవంతుఁడని యర్థము. (నే.వేం.న.శ)

గమనిక—ఒక్క “అసుర” శబ్దము మాత్రమేకాదు. దాదాపు వేదములలోని శబ్దములన్నియు సంఘవ్యవస్థనుబట్టి యర్థపరిణామమునకు గుటిమైనవి. దానికిఁబోదు శబ్దములు వేదములలోనే రకఃకాలుగా మార్పునొందినవి. ఇది ప్రత్యేకముగాఁ బరిశోధింపవలసిన యత్యంత పరమ వైజ్ఞానిక విషయము. వ.గో.కృ. [విశేష విషయములకై చూడు. తెలుగు 34వ సూక్తము 11వ ఋగనువాదము 92వ పుట పుటనోటు, 139వ సూక్తము 11వ ఋక్కు పుటనోటు] వ.గో.కృ.

1. “దశ్యపురస్కృతుండసురుఁడు జయి” అని 54వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కునకునువాద పద్యమైన (1వ, సంపుటము 209వ పుట, 56వ పద్యము) ఆదివెలది రెండవపాదము గణధంగ దోషముతోనున్నది. కావున “దశ్యరథ పురస్కృతాసురజయి” అని లక్షణయ్య క్తముగా మండునట్లు సవరింపబడినది. వ.గో.కృ.

2. నందించువాయవరినావు (తో.పా.) 3. దానిచిత్తమెంతే (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (11) మ॥ వినుమోః నిర్జరశత్రునాశకః మహావీర్యంబు మా కిచ్చుచున్
 ఘనమోక్షాత్ర బలంబుఁగీర్తియుఁగడుంగల్పించుచున్ వర్షమున్
 ధనసంపత్తియు నశ్వవృద్ధియును 1నందం బొప్పఁగా నిచ్చి మ
 మృనయంబుం దయఁజూడుమందుము బుధాభ్యుజ్ఞః శచీవల్లభాః ॥

61

సూక్తమ్—55

ఋషిః—నవ్య ఆజీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ

- (1) ది॒వశ్చి॒దన్యః పరి॒మా వి ప్రప్ర॑త ఇ॒న్ద్రం న మహ్నో॑ పృ॒థివీ చ॒న ప్ర॑తి ।

భీ॒మస్తు॑వి॒ష్ణోర్న॒ణిభ్య॑ ఆ॒తపః॑ శిశీ॒తే వ॒జ్రం తే॒జసే॑ న వ॒సగః॑ ॥

96

- (2) సో అ॒ర్హవో॑ న న॒ద్యః సము॒ద్రియః॑ ప్రతి॒ గృ॒ణ్ణాతి॑ వి॒శ్రేతా॑ పరీ॒మభిః॑ ।

ఇ॒న్ద్రః సోమ॑న్య పీ॒తయే॑ వృ॒షాయ॑తే స॒నాత్ స యు॑ద్ధ్మ ఓ॒జసా॑ పనన్యతే ॥

97

- (3) త్వం తమి॒న్ద్ర ప॑ర్వతం న భో॒జనే॑ మహో॒ నృ॒ష్ఠస్య॑ ధర్మ॒జాభి॑రజ్యసి ।

ప్ర పీ॒ర్యేణ॑ దే॒వతాతి॑ చే॒కతే॑ విశ్వ॒స్మా ఉ॒గ్రః కర్మ॑జే పు॒రోహి॑తః ॥

98

- (4) స ఇద్ వనే॑ సమ॒న్యభి॑ర్వచన్యతే చారు॒ జనే॑షు ప్రబ్రు॒వాణ ఇన్ద్రి॑యమ్ ।

వృ॒షా చ॑స్థుర్వ॒వతి హ॑ర్మతో వృ॒షా జే॒మేణ॑ ధే॒నాం మ॒ఘనా॑ యది॒న్వతి॑ ॥

99

- (5) స ఇన్త॒హని॑ సమి॒థాని॑ మ॒జ్జనా॑ కృ॒ణోతి॑ యు॒ద్ధ్మ ఓ॒జసా॑ జనే॒భ్యః ।

అథా చ॑న క్రుద్ దధ॒తి త్విషీ॑మత ఇన్ద్రి॒య వ॒జ్రం ని॒ఘని॑ష్నుతే వ॒ధమ్ ॥

100

(6) స హి శ్రవస్యః సదనాని కృత్రిమా క్షయా వృథాన ఓజసా వినశయన్ ।

జ్యోతింపి కృణ్వన్నవృథాణి యజ్యవే అన సుత్రతుః సర్తవా అనః సృజత్ ॥

101

(7) దానాయ మనః సోమపావన్నస్తు తే అర్వాణ్నా హరీ వన్దనశ్రువా కృధి ।

యమిష్ఠానః సారథయో య ఇన్ద్ర తే న త్వా కేతా ఆ దభువన్తి భూర్జయః ॥

102

(8) అప్రక్షితం వను బిభర్షి హస్తయోరషాహ్లాం సహస్తన్వి శ్రుతో దధే ।

ఆవృతాసో అవతాసో న కర్తృభిస్తనూపు తే వ్రతవ ఇన్ద్ర భూర్జయః ॥

103

సూక్తము—౧౧

ఋషి--సవ్యుడు *

దేవత--ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ విష్ణుపదముకంటె విరివి నీ సచ్చక్తి, మహియుడక్కువగును మహిమచేత
దేవరాజః. పవని దీక్షింబుగాఁజేయు, మెద్దుకొమ్మువలె నహీనగతిని ॥

62

(2) చ॥ వననిధివోలె నీవు బుధపాలక! శత్రుని రితాంబువుల్
గొనుచు విశాలభూమిపయి గొల్బున నింపుచునుండి వేడ్కతోఁ
బనిగొని సోమపానమును బంత మెలర్పఁగఁజేసి సంతసం
బున నుతులంగొనంగఁబరిపూర్ణమనస్కుడ వౌటలేదొకో: ॥

63

(3) చ॥ ఎవఁడతివర్షణార్థమయి యేపునఁగొట్టును మేఘరాశి నిం
కెవఁడు ధనాధినాథులగు నీశ్వరులన్ నియమించుచుండుఁ దా
మెవనిని వృత్ర నాజి బుధులెంతయునుంఁత్రు పురస్థలిం దదీ
య విబుధపాలకుంబిలువుఁడార్యులు యాజ్ఞాకులెల్లసూక్తులన్ ॥

64

* అంగిరసపుత్రుడు సవ్యుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (4) గీ॥ † మౌనముద్రను ధరియించు మౌనిజనులు, నెవని నుతియించుచుండ రహీనగతిని
వాడు నిజజనులకు నెల్లబలము యాగ, సక్తి నొసగునుగాతను రక్తి మెఱయ ॥ 65
- (5) క॥ జనులను రక్షించుటకై, పనిగొనియిండు స్వీయబలయుక్తుడై
యని మెనలకుఁబోవుటచే, ననయము నుతిపాత్రుడయ్యె యందఱితెవుడున్ ॥ 66
- (6) చ॥ బలమున శత్రుపట్టణముఁబాపుచు సూర్యముఖగ్రహంబులం
జలమునఁబట్టి బాధలనుశక్తి నిగొట్టుచు మట్టుపెట్టుచుం
దలకొని యజ్ఞకర్తలకుఁదద్దయు వృష్టిని గల్గఁజేయుచున్
సౌలయకవృద్ధిఁబొంది నిజశూరతఁజూపవె నీవు శక్రుడా! ॥ 67
- (7,8) సీ॥ సోమపానప్రియాస్తోక మానసమునీకభిమతఫలదమై యలరుచుండఁ
దావకాశ్వంబులు తద్దయుఁబ్రీతితో యాగాభిముఖములై సాగుచుండ
నియమనదాతురీనిత్యసంపదతోడ నేర్పున సారథి నిలచియుండఁ
బ్రాతికూల్యచ్చేదబహుదక్షిణ నీదు వివిధాయుధాధిపుల్ వెలయుచుండ
గీ॥ బలధనంబులు రెండును బలసియుండఁ, బెక్కుప్రతువులు తనువునఁబిక్కటిల్ల
వృతపథకర్మలన్నియు విస్తరిల్ల, సాటియెవ్వఁడు నీకోయి? శక్రదేవ! ॥ 68

సూక్తమ్—56

ఋషిః—నవ్య ఆజ్ఞీరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ

- (1) ఏష ప్ర పూర్వీరవ తస్య చమ్రీషోఽత్యో న యోషాముదయంస్త భుర్యణేః।
దక్షం మహే పాయయతే హిరణ్యయం రథమావృత్త్యా హరియోగమృత్వసమ్॥ 104

- (2) తం గూర్తయో నేమన్నిషః పరీణసః సముద్రం న సంచరణే సనిష్యపః।
పతిం దక్షస్య విదధస్య నూ సహో గిరిం న చేనా అని రోహా రేజసా ॥ 105

† మౌనముద్రను ధరియించి మౌనిజనులు-మునివృత్తి నవలంబించుట పురాణములలో వర్ణితమయ్యెను. అంతకుఁబూర్వమీ మునివృత్తి లేదని కొందఱనెదరు. కాని యీ మంత్రమువల్లనట్టి మర్కాద అర్చదేశమందుండినట్లు తెలియుచున్నది. (నే.పేం.న.శా.)

సూచన—మౌనముద్ర అన్నది ప్రత్యేకమైన (ముని) వృత్తికాదు. దీనికిఁ గాలపరిమితియులేదు. ఇది బుద్ధి మనోవ్యవస్థలపై నాధారపడి యుండును. ఏ నియమమైనను మన యవసరముల ననుసరించి కృష్ణలీలగా విష్ణుమాయగా మన మేర్పరుచుకొన్నవే యనుట నిస్సందేహమైన విషయము. వ.గో.కృ. 1. వీటలను (తా.పా.) 2. నీకీవిశాలజగతి (తా.పా.)

(3) స తుర్వణేర్మహాగ్ం అరేణు పాంస్యే గిరేర్బృష్టిర్న భాజతే తుజా శవః ।

యేన కుష్ఠం మాయినమాయసో మదే దుద్ర ఆభూష రామయన్ని దామని ॥

106

(4) దేవీ యది తవిషీ త్యావృథోతయ ఇన్ద్రం సిషక్త్యుషసం న సూర్యః ।

యో ధృష్టునా శవసా బాధతే తమ ఇయర్తి రేణుం బృహదర్హరిష్యజేః ॥

107

(5) వి యత్ తిరో ధరుణమచ్యుతం రజో తిష్ఠిపో దివ ఆతాసు బర్హణా ।

స్వర్మీహే యన్మద ఇన్ద్రో హర్ష్యాహన్ పృత్రం నిరపామౌభో అర్హవమ్ ॥

108

(6) త్వం దివో ధరుణం ధిష ఓజసా పృథివ్యా ఇన్ద్రో సదనేషు మాహినః ।

త్వం సుతస్య మదే అరిణా అపో వి పృత్రస్య సమయా పాష్యారుజః ॥

109

సూక్తము—56

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ బడబను గ్రీడకై పిలుచు బాడబరీతిని నీవు శక్రుడా :

తడబడకుండ సోమరసధారను దెమ్మనిచెప్పి వేడ్కుతో

వడివడివచ్చి సుందర సువర్ణవికార రథంబు నెక్కి చొ

ప్పుడ యజమాన దత్తమగు భవ్యరసంబనురక్తిఁ గ్రోలుమా! ॥

69

(2) ఉ॥ స్వాభిమత ప్రసూనములఁ జక్కఁగ నేరుటకై ప్రజాతతుల్

ప్రాభవమొప్పుఁ బర్వతముపైకి గతించెడునట్లు నొకలన్

శోభిత నావికావితతిచొప్పుడ సింధువుఁజేర్చురీతి న

త్యాభవెలుంగు నింద్రునకు నందఁగఁజేయుఁడు సంస్తవంబులన్ ॥

70

- (3) గీ॥ వై రినే బలమునుగొని బంధనమున, నెఱినిబద్ధునిగాఁజేసె నిరరుండు
శత్రుహింసకమైనయా శత్రులము, మెండుగానుండుఁగాకఁజెన్కొండమాట్కి ॥ 71
- (4) ఉ॥ కాటుకయట్టి చీకటులు క్రమ్మగఁజేసి జనాశితెప్పడుం
బాటులుకల్గఁజేసి కడుబాధలు పెట్టెడి వృత్రశత్రు కా
రాటముపెట్టు శక్తుల విరాజిత శక్రుఁడు రక్షణార్థమై
సూటిగ వజ్రముంగొనుచు శోషిలఁజేసెడుఁగాక వైరులన్ ॥ 72
- (5) ఉ॥ వై రినిరోధితంబయిన వారిని, వ్రాణుల జీవనార్థమై
కోరిరయంబునం జనుల కోర్కెలఁ దీర్పఁగఁ దెచ్చినఁడ వా
నీరము దిక్కులందునిచి నీమముతో ఖలవృత్రదానవుం
జేరివధించితీవు హరిచెప్పఁగ శక్యమెనీదు శక్తులన్ ॥ 73
- (6) గీ॥ సోమపానజాత శోభచేగడునుబ్బి, శిలనుబూని వృత్ర శిరముఁగొట్టి
దివమునుండి జలముఁదెచ్చి భూతలమున, నుంచుచుంటి వింద్ర : యోర్పుతోడ ॥ 74

సూక్తమ్—57

ఋషిః — సవ్య ఆజీరసః

దేవతా — ఇంద్రః

ఛందః — జగతి

- (1) ప్ర మంహిషాయ బృహతే బృహద్రమే సత్యశుష్మాయ తవసే మతిం¹ భరే ।
అపామివ ప్రవతే యస్య దుర్ధరిం రాధో విశ్వాయు శవసే అపావృతమ్ ॥ 110
- (2) అధ తే విశ్వమను హసదిష్టయ ఆపో నిమ్నైవ సవనా హవిష్మతః ।
యత్ పర్వతే న సమశిత హర్యత ఇన్ద్రస్య వజ్రః శ్చథితా హిరణ్యయః ॥ 111
- (3) అస్మై భీమాయ నమసా సమధ్వర ఉషో న శుభ్ర ఆ భరా పనీయసే ।
యస్య ధామ శ్రవసే నామేన్ద్రియం జ్యోతిరకారి హరితో నాయసే ॥ 112

(4) ఇ॒మే త ఇ॒న్ద్రో తే॒ వ॒యం పు॒రు॒ష్టుత॒ యే త్యా॒రభ్య॒ చరా॒మసి ప్ర॒భావ॒సో ।

న॒హి త్వద॒న్యో గి॒ర్వణో గి॒రః స॒మత్ క్షోణీ॑రి॒వ ప్రతి॑ నో హ॒ర్య తద్ వ॒చః ॥

113

(5) భూ॒రి త ఇ॒న్ద్రో వీ॒ర్యం॑ త॒వ స్మ॒న్యస్య॒ స్తోతు॑ర్మ॒మన్ కా॒మమా॒ పృణ॑ ।

అను॑ తే ద్యా॒ర్పుహ॒తీ వీ॒ర్యం మమ॑ ఇ॒యం చ తే॒ పృథి॑వీ నే॒మ ఓజ॑సే ॥

114

(6) త్వం త॒మిన్ద్రో వ॒ర్వతం॑ మ॒హా॒మురుం వ॒జ్రేణ॑ వ॒జ్రీన్ వర్త॑శశ్చ క॒ర్తిథ॑ ।

అ॒వాస్మ॒జ్జో ని॒వృతాః॑ స॒ర్తవా॒ అపః॑ స॒త్రా వి॒శ్వం దధి॑షే॒ కేవ॒లం సహాః॑ ॥

115

సూక్తము—57

ఋషి—సవ్యుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1) మ॥ పలుదానంబులు నేయువాని ఫలదుంభాస్వత్స్వరూపాత్మకుం
బలవంతున్ గుణరాజ మానమహిమున్ భావించెదన్, నిమ్మగా
జలవేగంబును నాపరాని పగిదిన్ జంభారి జాహ్నుదమ్
బలముంగొట్టుట కష్టసాధ్యముగదా ! భావింప నెంతేనియున్ ॥

75

* అంగిరస పుత్రుడగు సవ్యుడని సంస్కృతములము. వ.గోకృ.

† బోగాజాయి శాసనము క్రి॥ ౪॥ పూర్వము 1400—ఈ శాసనము 1907 సం॥మున కప్పడోసిషా దేశములో (ఏష్యామైనరు) హూగో వింక్లరు (Hugo Vinckler) అను జర్మను విద్వాంసునకు భూమిలో దొరికినది. ఈ శాసనమందలి భాష యేమో తెలియుటలేదు కాని యిందు ఇంద్ర, వరుణ, నానశ్య శబ్దములు కలవు. దీనిని బట్టుకొని పలువురు ప్రాకులాడిరి. కాని యిది క్రి॥ ౪॥ పూర్వము 1400 B.C. కాలము నాటిదేకాని యంతకంటెఁ బురాతన కాలమునాటిదాదు. అంతకు ముందే యిండియానుండి పారసీకులు తరిమివేయఁబడినట్లు నిదర్శనములున్నవి. వారి దైవ తములు చాలవఱకు హిందూదైవతములు. ఈ శాసనము పారసీకులలో లేక తత్సంబంధజాతిలో లేక యిండియానుండి యచ్చటికి వలసపోయిన అర్యశాఖకు సంబంధించినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు. అర్యశాఖకు సంబంధించిన వారిదై యుండునేమో. అందు హిందూదేవతలు దూషింపఁబడిరో, భూషింపఁబడిరో తెలియదు. అందుగల భాష తెలియలేదట. అర్యదేవత పూజించెడు పారసీకాది జాతులవారు వేదకాలము నాటికే యచ్చట కేగిరి. కాన నీశాసనము వారిదికానోపును. ఇట్లుండ “డబిష్టాన్ పత్రము”లో హిందూరాజులు బాక్టీరియాలో క్రి॥ ౪॥ పూ॥ 5000 ఏండ్లకాలమునకే రాజ్యము చేసియుండలేదా? కావున నీశాసనము వారిదై యుండనోపు—వేదభూమి (నే.వేం.న.శా)

(గమనిక-శ్రీ, నే,వేం.న.శా. గారు వేదభూమితొలి ముద్రణప్రతి (1936 జులై) పరిశీలించిరి. ఈ పైనుదాహరించిన విషయము 1950లో ప్రకటితమైన ద్వితీయముద్రణ ప్రతిలో 202-203 పుటలలోనున్నది. ఇది వెంకట్రామ అండ్ కో ఏలూరువారి ప్రచురణ. వేదభూమి గ్రంథకర్త : అచ్యుతుని వెంకటా వలసతిరావు) వ.గో.కృ.

- (2) మ॥ చలమారన్ భవదీయ రుక్మమయ వజ్రాఘాత మూలంబునన్
ఖలుడౌ వృత్రుడు ప్రాణముల్ విడువ శంకాతంక లేకుంటచే
నలరీసర్వము నీడు జన్మమునకై యాగోధ కర్మంబులున్
లలినిమ్మంబునకేగు జీవనములీలన్ నిన్నుఁ బొందుంగదా ! ॥ 76
- (3) గీ॥ సాదులశ్వంబులంగొని స్వాభిలషిత, దేశములకెట్లు చేర్చురో తిరముగలుగ
స్వీయతేజస్సు నిండుండు చేర్చునట్లు, స్వాభిహిత హవ్యలాభ ప్రసాదమునకు ॥ 77
- (4) గీ॥ పెక్కుజనుల నుతులకెక్కువాఁడ! ధనాధ్య! యాగముల నొనర్తుమయ్య! నీకు
భూత సంస్తవములఁ భూమికోరినయటు, మాస్తవంబుఁగొనుము మాన్యచరిత! ॥ 78
- (5) మ॥ తలఁపన్ శక్రుఁడ! నీదు పీర్య మతివిస్తారం బనంతంబునై
వెలనెన్. మేమును దావకీసులము, రావే! కోరికల్ దీర్పవే!
తలపేలేదటె విస్తృతాంబరమునీ తత్వంబుఁ బాటించు భూ
తలమున్ భీతి మనస్కమై నిలుచు సుదృఢీర్య మూలంబునన్ ॥ 79
- (6) గీ॥ వజ్ర! వజ్రమునుంగొని వాసిఁగాంచు, గొండలన్నిటిఁగొట్టితి పిండిగాను
సరణిఁ గల్పించితివి నీవు సకలమునకు, జెప్ప శక్యమె నీశక్తి నెప్పుడైన ॥ 80

అనువాకః—11, సూక్తమ్—98

ఋషిః—నోధాగౌతమః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ, 6.9 త్రిష్టుప్

- (1) నూ చిత్ సహోజా అమృతో ని తున్దతే హోతా యద్ దూతో అభవద్ వివస్వతః ।
వి సాధిషేభిః పథిభీ రజో మమ ఆ దేవతాతా హవిషా వివాసతి ॥ 116
- (2) ఆ స్వమద్మ యువమానో అజరస్తృష్టవిష్టన్నతసేష తిష్ఠతి ।
అత్యో న పృష్ఠం పృషితస్య రోచతే దివో న సాను స్తనయన్నచిక్రదత్ ॥ 117

(3) క్రా॒ణా రు॒ద్రేభి॒ర్వసు॑భిః పు॒రోహి॑తో హో॒తా ని॒షతో రయి॑షాశమ॒ర్త్యః ।

రథో న వి॒శ్వృ॒జ్జసా॑న ఆయు॒ష వ్యాను॑షగ్వర్వా దే॒వ ఋ॒ణ్వ¹తి ॥

118

(4) వి వాత॑జూతో అత॑సేష తి॒ష్ఠతే వృ॑థా జ॒హూభిః సృ॑ణ్యా తువి॒ష్వణిః ।

తృ॒షు యదగ్నే॑ పని॒నో పృ॑షాయసే కృ॒ష్ణం త ఏ॒షు రు॑శదూర్మే అజర ॥

119

(5) త॒పుర్ణ॒మౌ² వన॑ ఆ వాత॑చోదితో యూ॒థే న సా॒హ్వగ్ం అ॒వవా॑తి వం॒సగః ।

అ॒భిప్ర॑జన్నక్షీ॒తం పా॑జసా ర॒జః స్థాతు॑శ్చరథం భయ॑తే పత॒త్రిణః ॥

120

(6) ద॒ధుష్ట్యా భృ॑గవో మాను॒షేష్వా రయి॑ం న చా॒రుం సు॒హవం జ॒నేభ్యః ।

హో॒తార॑మగ్నే అతి॒థిం వరే॑ణ్యం మి॒త్రం నశే॑వం ది॒వ్యాయ జ॒న్మనే ॥

121

(7) హో॒తారం స॒ప్త జు॒హోవ్యో॑యజి॒ష్ఠం యం వా॒మతో వృ॑ణతే అధ్వ॑రేషు ।

అగ్నిం వి॒శ్వేషా॑మరతిం వసూ॒నాం సప॑ర్యామి ప్రయ॒సా యామి రత్న॑మ్ ॥

122

(8) అ॒చ్ఛిద్రా సూ॒నో సహ॑సో నో అ॒ద్య స్తోతృ॑భ్యో మి॒త్రమ॒హః శర్మ॑ యచ్చ ।

అగ్నే గృ॒ణన్త॒మంహ॑స ఉరు॒హ్యోర్తో నపాత్ పూ॒ర్పిరాయ॑సీభిః ॥

123

(9) భ॒వా వరూ॑థం గృ॒ణతే విభా॑వో భ॒వా మ॒ఘవన్ మ॒ఘవ॑ద్భ్యః శర్మ ।

ఉరు॒హ్యగ్నే అంహ॑సో గృ॒ణన్తం ప్రాత॑ర్మక్షా ధి॒యావ॑సన్తగమ్యాత్ ॥

124

అనువాకము—11, సూక్తము—58

ఋషి—నోధస్సు *

దేవత—అగ్ని

- (1) చ॥ బలమునఁబుట్టినా వమృత పావన జన్మఁడ వీజగంబులో
పల, యజమాన దేవతల పజ్జకు దూతగఁజేరి హవ్యమున్
లలిఁగొని మేటి యంబరతలంబున వెలు సృజింపఁజేసి యు
జ్జ్వలతరవహ్ని : యొప్పితివి చాలఁగ నిరరనేవఁ జేయుచున్ ॥ 81
- (2) మ॥ ముదిమింజెందక వృక్ష గుల్మవితతిన్ మూర్ఖుఁడు భక్షించుచుం
బదడుంజేయుచుఁ గౌఠాతముల సత్పర్యాప్త తేజంబుమై
ముదముంజెందిన యశ్వరాజముగతిన్ మూర్తుంబుతో నంతటం
గచియంటోవుచు వహ్నివెల్గుఁ గడుం గాంభీర్య శోభాదులన్ ॥ 82
- (3,4) సీ॥ హవ్యంబులంగొను నమరహోతృ వరుండు రుద్రాదులకు సత్పురోహితుండు
స్వర్గలోకస్థుండు శత్రుధనావహారకుఁడయి యెంతేనిఁగ్రాలువాఁడు
వరుణాది పరితుం డరిలోకహింసకుం డమలచరిత్రుండు విమలమూర్తి
వాయు సంచలితుండు వనవృక్ష వాసుండు జిహ్వాభియుక్తుండు చిత్రమూర్తి
గీ॥ కాననంబులఁగల చెట్లఁగాల్చువాఁడు, కృష్ణ మార్గాభియాయితై కెరలువాఁడు
దీప్తకీలుండునగు సగ్నిదేవుఁడఫిక, ధనమునిచ్చును¹గాతఁ దాత్పర్యమెసఁగ ॥ 83
- (5) గీ॥ వృషము కడుపుఁజేరు విధమున ననలుండు, నడచిచెట్లపైకి నరుగువాఁడు
కీలముఖమువాఁడు గాలిచేఁగంపించు, భూతములకునెల్ల భీతిదుండు ॥ 84
- (6) చ॥ మనుజులలో వసించు భృగుమౌనులు దివ్యపదంబుఁ గోరుచున్
వినయముతోడ నిన్గదిసి వేడిరి రక్ష ధనంబుతోడుతన్
ఘనతర హోతవున్ మిగులఁ గార్యకరుండవుగాన నిన్ను న
న్మునులు సృజించినారు పరిపూతములౌ తమ మంత్రవాక్కులన్ ॥ 85
- (7) గీ॥ సప్తహోత లెవనిఁజక్కఁగఁబలుచుచు, యాగములను నడన నేగఁగలరొ!
యట్టి యగ్నిదేవు నాశ్రయించి నమస్త, యాగఫలము ప్రీతి నంపఁగలము ॥ 86

* గౌతమునిపుత్రుఁడు నోధస్సు అని సంస్కృతమూలము. 81వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కును బరిశీలించినచో నోధస్సు గౌతముని పుత్రుఁడు కాఁడనియు గౌతమునిపుత్రుఁడనియు స్పష్టమగుచున్నది. గౌతముని పుత్రుఁడును గౌతముఁడనఁబడవచ్చును గదా! ఈ దృష్ట్యా నోధస్సు సాయనాచార్యులు ఛాందినట్లు గౌతముని పుత్రుడైన నోధస్సుకాక గౌతమునిపుత్రుడైన నోధస్సు గాఁడలఁపనగును. నోధమహర్షిని నోధస్సుగాను నోధుఁడుగాను నాంధ్రానువాదములో నుపయోగించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- (8,9) సీ॥ బలమును మా కిమ్ము బలపుత్రకుఁడవౌట సుఖదుండవపుటను సుఖము నీయు :
 మన్నవర్ధితుఁడవై యలరారుచుండుట నాదరంబున మాకు నన్న మిమ్ము :
 పాలకుఁడవుటను¹ బాపంబులంగొట్టి శక్తిచేతను మాకు సౌఖ్య మిమ్ము :
 పాపాత్మదుశ్శత్రు బాధకుండవుటను² గర్మజ ధనుఁడవై కదలి రమ్ము :
 గీ॥ నిన్ను సుతియించువారికి నిఖిలసుఖము, నిచ్చువాఁడవు బలవంత ! మెచ్చునట్లు
 లివుడు వచ్చెడునట్లులే యెవుడు రమ్ము!, నిజబలోపాత్తధనదః యో నిత్యశుభదః ॥

87

సూక్తమ్.—59

ఋషిః—నోధా గౌతమః

దేవతా—అగ్నిరైవశ్వానరః

భందః—త్రిష్టుప్

- (1) వయా ఇదగ్నే అగ్నయస్తే అన్యే త్వే విశ్వే అమృతా మాదయస్తే ।

వైశ్వానర నాభిరసి క్షీతీనాం స్థూణేవ జనాగ్ం ఉపమిద్ యయన్త ॥

125

- (2) మూర్ధా దివో నాభిరగ్నిః పృథివ్యా అథాభవదరతి రోదసోః ।

తం త్వ దేవాసోఽజనయన్త దేవం వైశ్వానర జ్యోతిరిదార్యాయ ॥

126

- (3) ఆ సూర్యే న రశ్మయో ద్రువాసో వైశ్వానరే దధిరేగ్నా వసూని ।

యా వర్వతేషోషధీష్వస్సు యా మానుషేష్వసి తస్య రాజా ॥

127

- (4) బృహతి ఇవ సూనవే రోదసి గిరో హోతా మనుష్యేః న దక్షః ।

స్వర్వతే సత్యశుష్మాయ పూర్వీరైవశ్వానరాయ నృతమాయ యహ్విః ॥

128

(5) ది॒వాక్చిత్ తే॒ బృ॒హతో॒ జాత॑వేదో॒ వైశ్వా॑న॒రః ప్ర॑ రి॒చే మ॑హి॒త్వమ్ ।

రా॒జా కృ॑ష్ణీ॒నామ॑సి॒ మాను॑షీ॒ణాం యు॒ధా దే॒వేభ్యో॑ వరి॒వక్త॑కర్త ॥

129

(6) ప్ర నూ మ॑హి॒త్వం వృ॒షభ॑స్య వో॒చం యం పూ॑ర॒వో వృ॑త్రహ॒ణం స॑చ॒న్తే ।

వై॒శ్వా॒న॒రో ద॑న్యు॒మగ్ని॑ర్హ॒స్త్వాగ్ం అ॒ధూనో॑త్ కా॒ష్ఠా అ॒వ శ॑మ్ప॒రం భేత్ ॥

130

(7) వై॒శ్వా॒న॒రో మ॑హి॒మ్నా వి॒శ్వకృ॑ష్ణిర్ప॒రద్వా॑జే॒షు య॑జ॒తో వి॒భావా॑ ।

శా॒త॒వ॒నేయ॑ శ॒తీనీ॑భి॒రగ్నిః పు॑రు॒ణేభే॑ జ॒రతే॑ సూ॒నృతా॑వాన్ ॥

131

సూక్తము—99

ఋషి—నోధుడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) గీ॥ అగ్నులెల్లరు నీవయై యమరియుండు, రమరమహిమను మరణంబు నంద వీవు
స్తూణివలె! గృహధరుండవై స్తుతులఁబొందు, మతిల నృ జరరూప! యో యగ్నిదేవ! ॥ 88

(2) గీ॥ అగ్నులన్నియు నీవయై యమరియుండు, భూమి సంరక్షకుండవు భూమి విభుడ
వమరులందఱు వేటకతో నార్యులకయి, నిన్ను సృష్టించి రెప్పుడో! నేర్పుమీర ॥ 89

(3) క॥ కిరణములు సూర్యునకుబలె, మరణరహిత! వహ్నిదేవ! మానుగ వసువుల
గిరిగత ధనంబులన్నియు, ధరలో నీయందెకలవు తగఁజూడంగన్ ॥ 90

(4) గీ॥ రోదసీ కుహరమంతా నిరూఢగతిని, విరివియయ్యెను దన పుత్రవృద్ధికొఱకు
వంది ధనికుని సుతియించుభంగి జనులు, వేడుచుండిరి వేటకతో వేల్పు! నిన్ను ॥ 91

(5) శా॥ ఆకాశంబున మించియుండు భవదీయాకార మాహాత్మ్యముల
వీశన్ మానుషపాలకుండవగుచున్ వీర్యంబుచే వైరులన్
సోకంగొట్టి తదీయ విత్తవయమున్ సూక్ష్మంబుగాఁదెచ్చుచున్
నాకావాసుల కీయలేదె? యసలా! నష్టంబు లేకుండఁగన్ ॥ 92

* గౌతమునిపుత్రుఁడు నోధుఁడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † వైశ్వానరాగ్ని అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్రగణమునకుమారు పంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. యమరియుండ్రు (వ్రా.ప్ర.పా.) 3. ఇక్కడ
వింద్రగణమునకు మారు “భల”ము గాని “జల”ము గాని ప్రయుక్తమైనదని యెన్ననగును. వ.గో.కృ.

- (6) మ॥ అనుమానంబును వీడి వృత్రకృత మేఘాకారముంగొట్టుటన్
ఘనవైశ్వానర! వర్షకాములు నినుం గాంక్షించుచున్నారు పా
వనకర్మ క్షయకారి దస్యగణమున్ బందీకృతంజేసి పెన్
గినుకన్ శంబరుగొట్టి వారిచయముంగ్రిందం బడంజేయవే! ॥ 93
- (7) క॥ శతవని పుత్తుని నుతులన్, మతివత్పరి¹నోధ నుతియు మన్నించి తగన్
సతత ప్రకాశమున నీ, వతిమహిమం జాటుచుంటివగ్ని! దేవా! ॥ 94
- †గీ॥ విశ్వబాంధవుడవు వివిధభరద్వాజ, యాగములకు వేడ్కనేగువాడ
వధిక సత్యమూర్తి వగుదువు బిరబిర, సాగుమయ్య! యగ్ని! యాగమునకు ॥ 95

సూక్తమ్—60

ఋషిః—నోధా గౌతమః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) వహ్నిం యశసం విదథస్య కేతుం సుప్రావ్యం చూతం సద్యో¹అర్థమ్ ।
ద్విజస్మానాం రయిమివ ప్రశస్తం రాతిం భరద్ భృగవే మాతరిశ్వా ॥ 132
- (2) అస్య శాసురుభయానః సచన్తే హవిష్మిన్త ఉశిజో యే చ మరైః ।
దివశ్చిత్ పూర్వో న్యసాది హోతా క్షపవోఽగ్న్యో విశ్వతిర్విజు వేదాః ॥ 133
- (3) తం నవ్యసీ హృద ఆ జాయమాన మన్మత్ సుకీర్తిర్యదుజిహ్వమశ్వాః ।
యమృత్విజో వృజినే మానుషానః ప్రయస్వన్త ఆయవో జీజనన్త ॥ 134

1. సిధనుతియు (ప్రా.ప్ర.పా.) † ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము 59వ సూక్తమున 7 ఋక్కులు మాత్రమే యుండగా నాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 221 పుట) బ్రహ్మదవశమున 8 ఋక్కులున్నట్లు “విశ్వబాంధవుడవు” ఇత్యాది 95 పద్యము 8వ ఋక్కునకునువాదమైనట్లు పేర్కొనుట జరిగినది. ఈ పద్యము 7వ ఋక్కుగమునకే యనువాదము. వ. గో. కృ.

* ఋషివిశేషములకై తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషి కిచ్చినపుట్ నోటు (157 పుట.) చూడనగును. వ. గో. కృ.

(4) ఉ॥ పావకో వసుర్మానుషేషు వరేణ్యో హోతాధాయ విక్ష ।

దమూనా గృహపత్నిమ ఆగ్ం అగ్నిర్భవద్ రయిపతి రయ్యాణామ్ ॥

185

(5) తం త్వా వయం పతిమగ్నే రయ్యాణాం ప్ర శంసామో మతిభిర్గోతమానః ।

ఆశుం న వాజంభరం మర్షయంతః ప్రాతర్మక్షా ధియావసుర్భగమ్యాత్ ॥

186

సూక్తము—60

ఋషి—నోదుడు*

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ యాగవతాకవై సకల హవ్యములంగొనిపోవు దూతవై
యేగతిన్ నహోతవయి యింపుగమంటికి మింటికింగతున్
రాగమెలర్పబుట్టి యతిరాజితతిర్తి వహించునిన్నులీ
లాగరిమంబునంబవస లక్ష్మి భృగూత్తముఁ జెంతఁజేర్చదే॥

96

(2) ఉ॥ కామయమాన దేవతలు, కాంతహవిస్సులనిచ్చు యాజ్ఞికుల్
నీమమెలర్ప మన్ననల నిన్ను భజించుచు² నుండ్రువేళలన్
హోమనియామకుండవయి హోతవు³ దాతవునొచు సజ్జన
స్తోమముగాఁచు నిన్నునుపజూఁచెదరిష్టిగృహాంతరంబునన్ ॥

97

(3,4,5) సీ॥ ప్రాణవాయు సముద్ధ ప్రబలాగ్ని హోత్రంబు పొందుగానుతులను నందుఁగాక :
మానుషోత్పాది⁴తుడౌ వీతిహోత్రుడు యజ్ఞనిమిత్తమై యలరుఁగాక :
వరణీయశీలుండు వసువునునగు నగ్నియాగ గృహంబునకేగుఁగాక :
దానవవిచ్ఛేద దక్షిండు గృహపతి ధనపతియై కడుఁదనరుఁగాక :

గీ॥ నశ్వ⁵మెక్కిండు వారలౌ యశ్వమునకు, మార్జనంబును జేసెడు మాట్కిన్వచ్చ
మైన యగ్నికి మార్జనమాచరించి, యిష్టికరులగ్నినే స్తుతియింతుగాక ॥

98

* నోదుని గుఱించిన విశేష విషయములకై తెలుగు రీతివ. సూక్తము ఋషి క్రిందనిచ్చిన ఫుట్నోట్ భూడనగును, చూపు 157. వ.గో.కృ.

1. జాతమయి (తొ.పా.) 2. నెల్లవేళలన్ (తొ.పా.) 3. దాతవునై జనస్తోమము. (తొ.పా.గణభంగము) వ.గో.కృ. 4. పాదితడే (ప్రా.ప్ర.పా.)
5. యశ్వమెక్కిండు (ప్రా.ప్ర.పా.) 6. వారువాహన ప్రదేశమును గరంబుల మార్జనంబును మొనర్చునటుల యగ్నికి (తొ.పా.)

సూక్తమ్—61

ఋషిః—నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—తిష్ఠువ్

(1) అస్మా ఇదు ప్ర తవసే కురాయ ప్రయో న హర్మి స్తోమం మాహినాయ ।

ఋషిషమాయాధిగవ ఓహమిన్ద్రాయ బ్రహ్మణి రాతతమా ॥

137

(2) అస్మా ఇదు ప్రయ ఇవ ప్ర యంసి భరామ్యాజ్ఞాషం వాదే సువృక్తి ।

ఇన్ద్రాయ హృదా మనసా మనీషా వ్రత్నాయ ప్రత్యే ధియో మర్రియన్త ॥

138

(3) అస్మా ఇదు త్యముపమం స్వర్ణాం భరామ్యాజ్ఞాషమాస్యేన ।

మంహిష్టమవోక్తి భిర్మతీనాం సువృక్తిభిః సూరిం వావృధద్యై ॥

139

(4) అస్మా ఇదు స్తోమం సం హినోమి రథం న తప్తేవ తత్సినాయ ।

గిరశ్చ గిర్వాహసే సువృక్తిన్ద్రాయ విశ్వమిన్స్వం మేధిరాయ ॥

140

(5) అస్మా ఇదు సప్తిమివ శ్రవస్యేన్ద్రాయార్కం జుహ్వతి సమజ్ఞో ।

వీరం దానౌకసం వన్తద్యై పురాం గూర్తశ్రవసం దర్మాణమ్ ॥

141

(6) అస్మా ఇదు త్వష్టా తక్షద్ వజ్రం న్వపన్తమం న్వర్యం రణాయ ।

వృత్రస్య చిద్ విదద్ యేన మర్మ తుజన్మిశానస్తుజతా కియేధాః ॥

142

* ఋషి విశేషవిషయములకు తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషివిషయమై వ్రాసిన పుట్నోటు (157వ. పుట) చూడవలయు. వ.గో.కృ.

- (7) అ॒స్యే॒దు మా॒తుః స॒వనే॒షు స॒ద్యో మ॒హః పి॒తుం ప॒పివా॒శ్చార్వ॒న్నా ।
ము॒షాయ॑ద్ వి॒ష్టుః ప॒చతం॑ స॒హీయాన్ వి॒ధ్యద్ వ॒రాహం తి॒రో అ॒ద్రిమ॑స్తా ॥ 143
- (8) అ॒స్మా ఇ॒దు గ్నా॒శ్చిద్ దే॒వప॑త్నీ॒రిన్ద్రా॒యార్క॑మ॒హిహ॑త్య ఊ॒పుః ।
పరి॒ ద్వావా॑పృ॒థివీ జ॒త్ర ఉ॒ర్వీ నా॒స్య తే మ॒హిమా॑నం పరి॒ష్టః ॥ 144
- (9) అ॒స్యేదే॒వ ప్ర॑రి॒చే మ॒హిత్వం॑ ది॒వస్పృ॒థివ్యాః ప॒ర్యస్త॑రి॒జెత్ ।
స్వ॒రాశ్చిన్దో॑ దమ॒ ఆ వి॒శ్వగూ॑ర్తః స్వ॒రిరమ॑తో ప॒వతే॑ రణాయ ॥ 145
- (10) అ॒స్యేదే॒వ శ॒వసా॑ కు॒షస్తం॑ వి వృ॒శ్చద్ వ॒జ్రేణ॑ వృ॒త్రమి॑ష్టః ।
గా న వ్రా॒ణా అ॒పసీ॑రము॒ఞ్చద॒భి శ్రవో॑ దా॒వనే॑ స॒చేతాః ॥ 146
- (11) అ॒స్యేదు॑ త్వే॒షసా॑ ర॒న్త సి॒న్ధవః॑ పరి॒ యద్ వ॒జ్రేణ॑ సీ॒మయ॑చ్ఛత్ ।
ఈ॒శాన॑కృద్ దా॒కుషే॑ దశ॒స్యన్ తు॒ర్విత॑యే గా॒థం తు॒ర్వణిః॑ కః ॥ 147
- (12) అ॒స్మా ఇ॒దు ప్ర భ॑రా తా॒తుజా॑నో వృ॒త్రాయ॑ వ॒జ్రమీ॑శానః కి॒యేధాః॑ ।
గో॒ర్న ప॑ర్వ వి రదా తిర॒శ్చేష్ట॑న్న॒ర్ణాన్య॑పాం చ॒రద్యై ॥ 148
- (13) అ॒స్యేదు॑ ప్ర బ్రూ॒హి పూ॒ర్వాణి॑ తు॒రస్య॑ కర్మా॒ణి న॒వ్య ఉ॒త్తైః ।
యు॒దే య॑ది॒ష్టాన॑ ఆయు॒ధాన్య॑భూ॒యమా॑నో నిరి॒ణాతి॑ శత్రూన్ ॥ 149

(14) అస్యేదు భియా గిరయశ్చ దృహ్య ద్యావా చ భూమా జనుషస్తుజేతే ।

ఉపో వేనస్య జోగువాన ఓణిం సద్యో ఘవద్ వీర్యాయ నోదాః ॥

150

(15) అస్మా ఇదు త్యదను దాయేషామేకో యద్ వప్నే భూరేరీశానః ।

వైరితశం సూర్యే పస్పదానం సౌవశ్వేయ సుష్యమావదిష్టః ॥

151

(16) ఏవా తే హరియోజనా సువృక్తీస్త్రీ బ్రహ్మాణి గోతమాసో అక్రన్ ।

ఇమ విశ్వపేశనం ధియం ధాః ప్రాతర్మక్షా ధియావసుర్భగమౌవ్యోత్ ॥

152

ఇతి

ప్రథమోష్ఠకే చతుర్థోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—61

ఋషి—నోధసుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ శత్రుహింసకరుని సర్వజ్ఞు వృద్ధుని, స్తుతినమాను వజ్రమితినిఁగొలిచి
ధర బుభుక్షితునకుఁడగు నన్నమిడురీతి, హవ్యలక్షణాన్న మతనికిడుదు ॥

99

(2,3,4) సీ॥ స్తోత్రపాఠకులట్లు సూక్తుల నింద్రునిగొలుతు నతఁడు వానిఁదెలియనటులఁ
బండితపుంగవ పాకశాసను వృద్ధిఁగోరుదుఁగోర్కెలఁగూర్చి మిగుల
రథకారకుఁడు నిజరథముఁజేరేపించుమాట్కిఁజేరేపింతు మాన్యునుతుల
స్తోత్రార్థుఁడౌ వజ్రసూరికి ఋక్కులనందఁజేయుదు ముదమొందునటుల
గీ॥ నధికమేధా విరాజితుఁడైన నింద్ర, దేవునకుఁగూర్తు హవ్యముల్ దివ్యభక్తి
శత్రురూపంబులౌ స్తోత్రశక్తులన్ని, నింద్రునకు నందఁజేతు నహీనమితిని ॥

100

1. ఓణి (వా.ప్ర.). 2. ఏవాతేహరియోజనా (వా.ప్ర.)

* చూడు. తెలుగు 58వ. సూక్తము ఋషి పుటనోబ్. 157 వ పుట, ప.గో.కృ.

(5) ఉ॥ అన్నముఁగోరి యశ్వమును నందముగా నరదంబు ముందటం
గ్రన్ననఁగూర్చు పూరుఁడు గ్రాలు విధంబున, మంత్ర సంతతిం
బన్నుగఁ గూర్తు వాక్కులను, బట్టణనాశకు వీరు నింద్రునిన్
మన్ననమీరఁ గొల్చెదను ఘానుగ సంస్తుతి సంచయంబులన్ ॥ 101

(6) చ॥ అతిశయశోభఁగొంచు నలరారెడు వజ్రముఁజేతఁగొంచు స
న్మతిఁబరికించి శత్రుగణమంతయుఁ గొట్టెడువజ్ర² యెంతయుం
బతితుని వృత్రశత్రువును బాపి యశేష సురాధిపత్యముం
జతురతమీర నిల్చుకొనె స్వర్గపథంబున వేడ్క నెంతయున్ ॥ 102

(7) సీ॥ వృష్టిమూలంబున స్పష్టంబుగాఁ గడుఁ జెలువార సృషినిఁజేసి చేసి
సవన సంతతిలోన సరస సోమరసంబుఁ దగిన విధంబునఁద్రాగిత్రాగి
భవ్యాన్నముంబ్రీతి భక్షించి భక్షించి సర్వలోకములకు సాగిసాగి
యరిధనంబంతయు హరియించి హరియించి³ యావరాహంబును నడచి యడచి
గీ॥ యేడు దుర్గమగిరులను బాడునేసి, దివసరూపకయాగంబు దీద్దితీర్చి
యింద్రుడుండెడు సంప్రీతి నింద్రులొక, భద్ర సింహాసనమున సౌభాగ్యమలర ॥ 103

(8) గీ॥ వృత్ర సంహారముంగోరి విస్తృతమగు, గమనముంగోరి గాయత్రి కాంతితోడఁ
దేజమునరోదసిన్ మీరి తిరిగిన⁴ట్టి, యింద్రదేవునికొనియాడుఁడింపుతోడ ॥ 104

(9,10) సీ॥ వజ్రమాహాత్యంబు వర్ణిల్లుచున్ మూఁడులోకంబులన్ మించి ప్రాఁకుచుండె
సహజతేజః కళాసరిణిచే నింద్రుండు సకలకార్యములను జరుపుచుండె
వీరోత్తముండని విజ్ఞప్తిగుచు సర్వజన్మంబులకు వేగ జరుగుచుండె
మేఘంబులంగొట్టుమేదురవర్షముల్ క్షీతిఁబడునట్లుగాఁ జేయుచుండె
గీ॥ యజ్ఞ యజమానదత్తమౌ హవ్యములను, నందుకొని సోమయాజికి నఖిలకర్మ
జన్మఫలముల నిచ్చుచుజగతి సర్వ, విధములన్ వెల్లుచుండె నా వేల్పురేఁడు ॥ 105

(11) మ॥ బలభిద్ధిప్త బలంబుచేతనె యకాపారంబులుండెన్ భువిం
గలయేక్లలన్నియుఁ బారుచుండె, ఖలుఁడాక్రవ్యాళి వృత్రుండు తా
బలమున్వీడి నశించి వి తచయముంబాసెన్, మహాయాజ్ఞాకుల్
ఫలముంటొందిరి యజ్ఞసంస్థలకడంఛాసిల్లెఁదుర్వీతియున్ ॥ 106

1. సన్మతి పరికించి (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వజ్ర పిమ్మడిన్ (తా.పా., అతిశయశోభఁగొంచు నిత్యాదిపద్యములో రెండవపాదమున “మతి-
(గణ) మంతయు” అనునప్పుడు అఖండయతి పాటించఁబడినది. వ.గో.కృ.) 3. గొప్ప మేఘంబులఁ గొట్టికొట్టి (తా.పా.) సీసోపపాదమైన
యా తొలి పాదమును గ్రంథకర్త వై విధముగా నిరాశనే సవరించి క్రింద పెన్నిటలో “మేఘమునకు మూలపదము వరాహము” అని ఒక వాక్యము
వ్రాసెను. (1వ సంపుటము 225 పుట, 7 ఋక్కునకనువాదము 103వ పద్యము). వ.గో.కృ. 4. తిరిగినట్టు (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (12) గీ॥ మా¹ంస ఖండంబులమైదు మనుజులెట్లు, పశువులం జంపివైతురో పాపమనక
నటుల వృత్రుని వధియించి యధికశక్తి, బొలిచితివి నీవు దేవదేవుడవుకాన ॥ 107
- (13) క॥ తిరముగ వజ్రముజేగొని, సురదేవుడు వచ్చుచుండెఁ జూచుచుమీరల్
సురుచిర సంస్తుతిజేయుడు, వరనుతి పాఠకు²లు : శత్రుబల హింసకునిన్ ॥ 108
- (14) గీ॥ ఇంద్రభీతిజేసి యిలఁబర్వతములన్ని, నిశ్చలంబులగుచు నేలనుండె
నాకసంబు పుడమిపీఠఁ గంపించెను, నతుల నోధమౌనినుతులొనర్చె ॥ 109
- (15) క॥ వినయముతో బహుధనపతు, లనయము కావించినారలాయాస్తుతులన్
ఘనవాహనునకు నాతం, డనిలో రక్షించె “శశ్వ”యనువానిదయన్ ॥ 110
- (16) మత్తకోకిల॥ గౌతమాదులు నేసియుండిన గౌరవస్తోత్రంబులం
బ్రీతినొందుచు భూరి విత్తము భీతిలేకయె యిమ్ము వి
ఖ్యాత కర్మ సులబ్ధమయ్యది కాంక్షతోగొని యింద్ర ! మా
యాతులం దొలఁగించి మమ్ములనిప్పుడే రక్షింపుమా ! ॥ 111

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబా గర్భకుక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
బృథమాష్టకమునఁ జతుర్థాధ్యాయము
సమాప్తము

1. మాంసఖండంబులు—మాంసమునకై పశువులను జంపునాచార మున్నట్లు ఈ మంత్రార్థము వలన నూహింపవచ్చును. కాని యా కౌలమందుఁ బశుహింస యుండెనా? లేదా? యనుటకుఁ బండితులే నడుతర మీయఁదగు. —నే॥వే॥స॥శాస్త్రి

నూతన—హింసాహింసలకు నిర్వచనముచెప్పుట కష్టము. దేనికైనను పరిమిత పరిధులెవ్వరును నేర్పరవలేదు. హింస సృష్టిలో నైజముగా నున్నది. కాని వేదము పేరుతో యజ్ఞములపేరుతో నవతరించిన ప్రాణిబలిపూర్వకమైనహింస కేవలనశ్చాన విలసితము. వైద్యములో హింస అనివార్యము. కాన నీచర్మ మూడు నాలుగు మాటలలోఁ దేలునదికాదు. వ.గో.కృ. 2. పాఠకులు-ఇది “పాఠకులారా!” అను సంబోధనార్థకము. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోష్ఠకః—పంచమోధ్యాయః

సూక్తమ్—62

ఋషిః—నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ప్ర మన్మహే శవసానాయ శూషమాజ్ఞాషం గిర్వణసే అజీరస్వత్ ।

సువృక్తిభిః స్తువత ఋగ్మియాయాసర్పామార్కం నరే విశ్రుతాయ॥

1

(2) ప్ర వో మహే మహి నమో భరద్వాజ్ఞాష్యం శవసానాయ సామ ।

యేనా నః పూర్వే పితరః పదజ్ఞా అర్చంతో అజీరసో గా అవిష్టన్ ॥

2

(3) ఇన్ద్రస్యాజీరసాం చేష్టా విదత్ సరమా తనయాయ ధాసిమ్ ।

బృహస్పతిర్హి నదత్రిం విదద్ గాః సమున్రియాభిర్వావశన్త సరః ॥

3

(4) స స్తుష్టా స స్తుభా సప్త విప్రైః స్వరేణాద్రిం స్వరోక్తే నవగైవః ।

సర్ణ్యుభిః ఫలిగమిన్ద్ర శక్ర వలం రవేణ దరయౌ దశగైవః ॥

4

* ఋషి విశేషవిషయములకు నాంధ్రానువాదము 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై 157వ పుటలోనున్న ప్రింట్‌నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. ఫలిగమిన్ద్ర, (వా.ప్ర.)

- (5) గృ॒ణానో॑ అ॒జిరో॑భి॒ర్దన్మ॑ వి॒ వరు॑ష॒సా సూ॑ర్యే॒ణ గో॑భి॒రన్ధః॑ ।
వి భూ॑మ్యా అ॒ప్రథ॑య ఇ॒న్ద్రో సా॑ను ది॒వో రజ॑ ఉ॒పర॑మన్త॒భాయః॑ ॥ 5
- (6) తదు॑ ప్ర॒యక్ష॑తమమ॒స్య కర్మ॑ ద॒స్మస్య॑ చా॒రుత॑మమ॒స్తి దం॑సః ।
ఉ॒ప॒హ్వరే॑ యదు॒పరా॑ అ॒పిన్వన్ మధ్వి॑ష్టో న॒ద్యగ్ శృ॑త॒ప్రః ॥ 6
- (7) ద్వి॒తా వి వ॑వే స॒నజా॑ సనీ॒శే అ॒యాస్యః॑ స్త॒వమా॑నేభి॒రగ్రైః॑ ।
భగో॑ న మే॒నే పర॑మే వ్యోమ॒న్నధా॑రయద్ రోద॒సీ సు॑దం॒సాః ॥ 7
- (8) స॒నాద్ ది॒వం పరి॑ భూ॒మా విరూ॑పే పున॒ర్భువా॑ యు॒వతీ॑ స్వేభి॒రప్తైః॑ ॥
కృ॒ష్ణేభి॑రక్తో॒షా రు॑శద్భి॒ర్వపు॑ర్భి॒రా చర॑తో అ॒న్యాన్యా ॥ 8
- (9) స॒నేమి॑ స॒ఖ్యం స॒వప్య॑మానః సూ॒నూర్ధాధా॑ర శ॒వసా॑ సుదం॒సాః ।
ఆ॒మాసు॑ చిద్ దధి॒షే ప॒క్వమ॑న్తః ప॒యః కృ॒ష్ణాసు॑ రుశద్ రోహి॒ణీషు ॥ 9
- (10) స॒నాత్ సనీ॑శా అ॒వసీ॑ర॒వాతా॑ వ్ర॒తా రక్ష॑న్తే అ॒మృ॒తాః సహో॑భిః ।
పు॒రూ స॒హస్రా॑ జన॒యో న ప॑త్నీర్ధ॒వస్య॑న్తి స్వ॒సారో॑ అ॒హ్రయా॑ణమ్ ॥ 10
- (11) స॒నాయు॑వో నమ॒సా నవ్యో॑ అ॒గ్రైర్వ॑సూ॒యవో మత॑యో ద॒స్మ ద॒ద్రుః ।
ప॒తిం న ప॑త్నీరు॒శతీ॑రు॒శన్తం స్పృ॑శన్తి త్వా శ॒వసా॑వన్ మనీ॒షాః ॥ 11
- (12) స॒నాదే॒వ త॒వ రా॒యో గభ॑స్తా న క్షీ॒యన్తే నో॑వ ద॒స్యన్తి ద॒స్మ ।
ద్యు॒మాగ్ం అ॒సి క్ర॑తు॒మాగ్ం ఇ॒న్ద్రో ధీ॒రః శి॒జే శచీ॑వన్త॒వ సః శచీ॑భిః ॥ 12

(13) సనా॒యతే॑ గో॒తమ॑ ఇ॒న్ద్రో న॒వ్యమ॑తక్ష॒ద్ బ్రహ్మ॑ హ॒రియో॑జనాయ ।

సు॒నీ॒ధాయ॑ నః శవసాన నో॒ధాః ప్రా॑తర్మ॒క్షా ధి॒యావ॑సుర్జగమ్యాత్ ॥

13

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—పంచమాధ్యాయము

సూక్తము—62

ఋషి—గౌతముడు. నోధుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ తుంగబలయుతుని మునిజన, మంగళజన సూక్తివినుతు, మహిమాన్విత, స
ద్భంగిని బహు మంత్రంబుల, నంగిరసులఁబోలి వేడ్కనర్చింతుడగన్ ॥

1

(2) చ॥ మహినిఁబదజ్ఞు లాంగిరస మౌనులు గోవులు పొందుకై వడిన్
బహువిధ గోవులంబడయ భవ్యతరంబగు మంత్రసంతతిన్
బహుబలవంతునిండు బహుభంగుల సీమముతో భజించుచున్
రహిఁజెలఁగంగ మీరలు కరంబతనిన్ నుతియింతుగా¹ కొగిన్ ॥

2

(3) క॥ దేవతల యజ్ఞఁగైకాని. దేవకునిగమించి దివ్యధేనుతఱిగనం
గా, వజ్రదానికన్నముఁ, దావడి యీదేవగురుఁడు ద్రచ్చఁడె యద్రన్ ॥

3

(4) చ॥ నవదశవగ్వ భూసురుల నవ్యనుతుల్ గొని యస్సరోగణ
స్తవములకుబ్బి. తృప్తిగొని తద్దయుసారముగల్గు శక్రుఁడా!
జవమున నద్రి రాక్షసునిఁ జంపుచు మేమునిఁగొట్టినావు నీ
యనితథ పబ్ధమాత్రమది యందఱకున్ భయహేతువౌగదా! ॥

4

1. ప్రతర్మక్ష (ప్రా.ప్ర.)

* నోధాగౌతమః అని ఉపలభ్యమానములైన సంస్కృతముల ప్రతులలోనున్నది. కాని యీ అంధ్రానువాద గ్రంథములో (1వ సంపుటము 229వ పుటలో) 62వ సూక్తమునకు “గౌతముడు. నోధుడు” ఇద్దరును ఋషులైనట్లు విస్పష్టముగా నుటంకింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. నుతియింపఁగావలెన్ (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ అంగిరస్తూయమానుఁడవగుచుఁగల్వ, సూర్యమృష్టల చీకటి సౌభగుమాన్వి
పుడమినంతయు సమముగాఁ బొందువఱచి, యంతరిక్షంబుఁ గాచితివయ్య; శక్రః ॥ 5
- (6) క॥ భంగయుతవారి పూరిత, గంగాది నదీ చతుష్క ఘనరూపములన్
శృంగారముగ సృజించితి, రంగత్కర్మములలోన రాజులు నవియే ॥ 6
- (7) ఉ॥ నిత్యము వెల్గుచున్ భువిని నిత్యము లగ్నము లౌచు వస్తు త
స్సత్యములైన భూతలము చారునభంబును వేరువేరుగా
నత్యమల ప్రభాకరుని యట్టులఁ జేయుచుశక్రః యెంతయున్
స్తుత్యుఁడుగా వెలింగితివి¹ సుందర బాహు పరాక్రమంబునన్ ॥ 7
- (8) మ॥ అమలోషస్సు విశుద్ధ కాంతియుతమై యాకాశపీఠింగడున్
రమణీయాకృతిఁగల్గి యొప్పిబహుథా రాజిల్లుటన్, రాత్రియుం
గ్రమమొప్పన్ భువిఁ గృష్ణరూపయుతమై కాంతిప్రదంబౌట, యో
సుమనోదేవ! భవత్ప్రతాపముననే భాసిల్లుచుండుం గదా! ॥ 8
- (9) క॥ అతి బలవంతుఁడః యింద్రుఁడః, యతియాగాంచితుఁడవగుచు యజమానులతో
నతిసఖ్యముఁ బోషించుచు, మతిమంతులనెల్లఁ గాచి మన్ననఁగొనుమా! ॥ 9
- గీ॥ అపరిపక్వమైన యావులయందెల్లఁ, బక్వమైన యట్టి పాలనునిచి
కపిల వర్ణమైన కమనీయగోవుల, యెడలఁ దెల్లపాల నీ వునుపవా! ॥ 10
- (10,11) సీ॥ చాలకాలమునుండి సమనివాసముఁ గల్గి గమనంబులన్ వీడి గణనకెక్కి
నిజ శక్తిఁగదలుచు నిత్యము రక్షించునేకపాణినిఁ బొంది యేపు మిగిలి
యంగుళులన్నియు నధికబలంబున దేవపత్నుల² బోలిదివ్య నొంది
ప్రీతినొందించుచు ఖ్యాతి మీరనససంఖ్య కర్మ కలాపంబుఁ గాచుచుండి
గీ॥ పతిని పత్నుల విధమున పరమమంత్ర, రాజములు నినుఁబొందు, విరాజమాన!
స్తోత్ర యోగ్యుండవగు నింద్రః సూరిగణము, నిన్ను జేరుచునుండెదా నియమమలర ॥ 11
- (12) కా॥ నీ హస్తంబుననుండు సర్వధనమున్నిత్యంబు మాకీ³య నీ
మాహాత్మ్యంబున సంక్షయంబొరయదేమాట్కిం, గ్రతుశ్రీతతుల్
సౌహార్దంబును, సూక్ష్మబుద్ధియు, మహాసంపత్తియుంగల్గి స
ద్బాహుప్రాభవ మొప్ప విత్తచయమున్ భావించి మాకీ⁴యుమా! ॥ 12
- (13) క॥ గౌతమ పుత్రుఁడు మాత్రై, ఖ్యాతిమెఱయ బ్రహ్మ సూక్త కలన చదివెడుం
బ్రాతఃకాలంబందునఁ, ప్రీతిన్ శక్రుండః రమ్ముప్రియవసుతతితోన్ ॥ 13

సూక్తమ్ — 63

ఋషిః— నోధాగౌతమః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) త్వం మహాగ్ం ఇన్ద్రో యో హశుష్మైర్భావా జజ్ఞానః పృథివీ ఆమే ధాః ।

యద్ధ తే విశ్వా గిరయశ్చిదభావ భియా దృహస్యః కిరణా నైజన్ ॥

14

(2) ఆ యద్ధరీ ఇన్ద్రో వివ్రతా వేరా తే వజ్రం జరితా క్షాహోర్వర్ధత్ ।

యేనావిహర్యతక్రతో అమిత్రాన్ పుర ఇష్టాసి పురుహూత పూర్వీః ॥

15

(3) త్వం సత్య ఇన్ద్రో ధృష్టుతాన్ త్వమృణుక్షే నర్వస్త్యం షాట్ ।

త్వం శుష్టం వృజనే పృక్ష ఆణా యూనే కుత్సాయ ద్యుమతే సచాహన్ ॥

16

(4) త్వం హ త్యదిన్ద్రో చోదీః సఖా వృత్రం యద్ వజ్రీన్ వృషకర్మన్మభాః ।

యద్ధ శూర వృషమణః పరాచైర్వి ద స్యూగ్ం రోన్యానావకృతో వృథాషాట్ ॥

17

(5) త్వం హ త్యదిన్ద్రోరిషణ్యన్ దృహస్య చిన్మర్తానామజుష్టౌ ।

వ్యంస్మదా కాష్టా అర్వతే వర్తనేవ వజ్రీక్షో'చ్ఛథిహ్యమిత్రాన్ ॥

18

(6) త్వాం హ త్యదిన్ద్రోర్జసాతౌ స్వర్మీహ్నే నర ఆజా హవన్తే ।

తవ స్వధావ ఇయమా సమర్య ఊర్విజేష్యతసాయా భూత్ ॥

19

* ఋషి విశేషవిషయములకు నాంధ్రానువాదము 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై 157వ పుటలో పుటనోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. వజ్రీక్షో'చ్ఛ (వ్రా.వ్ర.)

(7) త్వం హ త్యదిన్ద్రో నస్త యుధ్యన్ పురో వజ్రన్ పురుకుత్సాయ దర్శః ।

బర్హిర్న యత్ సుదానే వృథా వర్గింహో రాజన్ పరివః పూరవే కః ॥

20

(8) త్వం త్యాం న ఇన్ద్రో దేవ చిత్రామిషమాపో న పీవయః¹ పరిజ్మన్ ।

యయా కూర వ్రత్యస్మభ్యం యన్తి త్మనమూర్తం న విశ్వథ క్షరద్యై ॥

21

(9) అకారి త ఇన్ద్రో గోతమేభిర్భ్రహ్మజ్యోక్తా నమస్తా హరిభ్యామ్ ।

సుపేశసం వాజమా భరా నః ప్రాతర్మజా ధియావసుర్భగమ్యాత్ ॥

22

సూక్తము—63

ఋషి—నోధస్సు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ చావునుగోరు! రాక్షసులఁ జంపెడి వేశలఁగలునట్టి యా
తావక శౌర్యసంపదకుఁ దద్దయుఁ గంపము నొందెఁగొండ లా
రావముఁజేసె లోకము విరాజిలు సూర్యు మరీచిరీతిగాఁ
గావుమటంచు వేడఁగనె కాచుటలేదటె వాని శక్రుఁడా! ॥

14

(2) ఉ॥ ఎప్పుడు కర్మలంగలిగి యింపెనలారుతు రంగమంబులం
గొప్ప రథంబు ముందఱను గొబ్బునఁగూర్తువా యుద్ధతేళికై
యప్పుడె నీదు హస్తమున నందఱు వజ్రమునుంతు రింద్రుఁడా !
తప్పక దానిజేతఁగొని దానవ పట్టణపంక్తిఁగొట్టవే ॥

15

(3,4,5) సీ॥ సర్వోత్తముండవు సర్వారిజేతవు సరహితుండవు శత్రునాశకుండవు
ఋభువంశనేతవు వృద్ధశుష్టుహరుండవమల కుత్సనకీపెయతిశుభుండవు
2శత్రుహనన సముద్ధజయలక్షణంబైన కీర్తినిగలిగించి కెరలువాండ
వఖిల యుద్ధములందు నఖిల రాక్షసులను గొట్టువాండవు కోర్కెలిచ్చువాండ

1. నపీవథః (వా.ప్ర.) * చూడు 157వ పేజీలోనున్న తెలుగు 58వ సూక్తము ఋషి పుటన్‌బ్ వ.గో.కృ. 1. ఈ సందర్భమున “చావునుగోరు” అనఁగా “నితరుల చావునుగోరెడి” అని అర్థము చెప్పుకొనవలసియున్నది. ఇది గ్రంథకర్త భావ్యవ్యక్తికరణ లోపము. వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల” ముపయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- గీ॥ వన్మ దశ్వంబులకునెల్లనడ్డుమాన్వి, దిక్కులందిరుగు¹నట్టుల, జక్కుజేసి
భ్యాతిగలకుత్సముఖ్యులప్రీతికొఱకు, శత్రువధచేయుదువుగాక శక్ర: నీవు ॥ 16
- (6) క॥ ఎన్నికగల పురుషులకున్, మన్ననఁగని ధనమొసంగుమా యుద్ధములన్
సున్నితులగు యోధులకుం, గ్రన్ననదరిజేరుమయ్య: కాపాడుటకై ॥ 17
- (7,8,9) సీ॥ పురుకుత్తి ప్రీతికై పోడిగళాత్రవపురస ప్తకంబుతోఁ బోరితీవె :
వతిసుదాసునికయి పలలాలశనుంజంపి కుశలట్లు ధనముగైకొంటివీవె :
ఉదకంబునంతటనునిచిన భంగిని భక్తంబొసంగి కాపాడితీవె :
ఉదకమిచ్చినరీతినుచ్చ జీవనమును దయఁజేసి సత్కృపందనరితీవె :
గీ॥ గౌతమాది మునీశ్వరుల్ గౌరవమున, నిన్నుఁగొనియాడుచుండిరి నేర్పు²మెఱయఁ
గర్మసంపాదితద్రవ్య ³ఘనతనంచ, దన్నముందెచ్చి మాకిచ్చి యగుమింద్ర: ॥ 18

సూక్తమ్—64

ఋషి:—నోధాగౌతమ: *

దేవతా—మరుత:

ఛంద:—జగతీ, 15 త్రిష్టుప్

- (1) వృష్టే శర్ధాయ సుమఖాయ వేధసే నోధ: సువృక్తిం ప్ర భరా మరుద్యు: ।
అపో న ధీరో మనసా సుహస్ర్యై గిర: సమశ్లే విదధేష్వాభువ: ॥ 23
- (2) తే¹ జజ్జిరే దివ ఋష్యాస ఉక్షణో రుద్రస్య మర్యా అసురా అరేవస: ।
పావకాస: శుచయ: సూర్యా ఇవ సత్వానో న ద్రప్సి²నో ఘోరవర్షస: ॥ 24
- (3) యువానో² రుద్రా అజరా అభోద్ధనో వవక్షురధ్రిగావ: పర్వతా ఇవ ।
దృహ్య³ చిద్ విశ్వా భువనాని పార్థివా ప్ర చ్యావయన్తి దివ్యాని మజ్జనా ॥ 25

1. ఇంద్రగణమునకు మారు“భల”ము. వ.గో.కృ. 2. నేర్పుతోడ (కొ.పా.) 3. ఘనతమీట (తొ.పా.)

* ఋషి విశేషవిషయములకు 157వ. పుటలోనున్న తెలుఁగు 58వ సూక్తము ఋషి విషయమై వ్రాసిన పుట్నోట్ చూడవలయు. వ.గో.కృ.

1. యజ్ఞిరే (వ్రా.ప్ర.) 2. యువానీ (వ్రా.ప్ర.) 3. దృశహ (వ్రా.ప్ర.) దృక్ష్వా (సా.మా.)

- (4) చిత్రైర్జ్వలన్మృత్యుశ్చే వ్యక్తతే వక్షః సురుక్మాగ్ం అధి యేతిరే శుభే ।
అంశేష్వేషాం ని మిమృక్షర్మష్టయః సాకం జజ్జిరే స్వధయా దివో నరః ॥ 26
- (5) ఈశానకృతో భువయో రిశాదసో వాతాన్ విద్యుతస్తప్తిషీభిరక్రతః ।
దుహస్త్యోర్భవ్యాని ధూతయో భూమిం పిన్వన్తి పయసా పరిజ్రయః ॥ 27
- (6) పిన్వన్త్యపో మరుతః సుదానవః పయో ఘృతవద్ విదధేష్వాభువః ।
అత్త్యం న మిహే వి నయన్తి వాజినముత్సం దుహన్తి స్తనయన్తమశీతమ్ ॥ 28
- (7) మహిషాసో మాయినస్త్రితభానవో గిరయో న స్వతపసో రఘువ్యధః ।
మృగా ఇవ హస్తినః ఖాదథా వనా యదారుణేషు తప్తిషీరయర్ధ్వమ్ ॥ 29
- (8) సింహ ఇవ నానదతి ప్రచేతసః పితా ఇవ సుపిశో విశ్వవేదసః ।
క్షపో జిన్వన్తః పృషతీభిర్పిష్టిభిః సమిత్ సబాధః శవసాహిమన్యవః ॥ 30
- (9) లోదసీ ఆ వదతా గజశ్రీయో నృషాచః కూరాః శవసాహిమన్యవః ।
ఆ వఘరేష్వమతిర్న దర్శతా విద్యున్న తస్థౌ మరుతో రథేషు వః ॥ 31
- (10) విశ్వవేదసో రయిభిః సమోకసః సంమిశ్లానస్తప్తిషీభిర్విరస్పినః ।
అస్తార ఇఘం దధిరే గభస్త్యోరనన్త శుష్మా వృషభాదయో నరః ॥ 32
- (11) హిరణ్యయేభిః పవిభిః పయోవృథ ఉజ్జిఘ్నన్త ఆపథ్యోక న పర్వతాన్ ।
మఖా అయాసః స్వస్మతో ధ్రువచ్యుతో దుద్రకృతో మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥ 33

(12) పు॑షం పా॑వకం వ॒ని॒సం వి॒చర్ష॑ణిం రు॒ద్రస్య॑ సూ॒నం హ॑వసా గృ॒ణీమ॑సి ।

ర॒జస్త॑రం త॒వసం॑ మూ॒రుతం॑ గ॒ణమృ॑ణీ॒షిణం॑ వృ॒షణం॑ సశ్చ॒త శ్రి॒యే ॥

34

(13) ప్ర॑ నూ సమ॒ర్తః శ॒వసా॑ జ॒నాగ్ం అ॒తి త॒స్థౌ వ ఊ॑తీ మ॒రుతో॑ యమా॒వత॑ ।

అ॒ర్వద్వి॒ర్వాజం॑ భ॒రతే॑ ధ॒నా నృ॒హిపృ॒చ్ఛయం॑ క్ర॒తుమా॑ క్షే॒తి పు॑ష్యతి ॥

35

(14) చ॒ర్మత్యం॑ మ॒రుతః॑ పృ॒తస్య॑ దు॒ష్టరం॑ ద్యు॒మన్తం॑ శు॒ష్మం మ॒ఘవ॑త్సుధ॒త్తన॑ ।

ధ॒నస్సృ॑త॒ముక్త్యం॑ వి॒శ్వచ॑ర్షణిం తో॒కం పు॑షే॒మ త॑నయం శ॒తం హి॑మాః ॥

36

(15) సూ॒ష్ఠిరం॑ మ॒రుతో॑ వీ॒రవ॑న్త మృ॒తీషా॑హం ర॒యిమ॑స్మాసు ధ॒త్త ।

స॒హస్రి॑ణం శ॒తినం॑ శూ॒శువా॑సం ప్రా॒తర్మ॒క్షా ధి॒యావ॑సుర్భగ॒మ్యాత్ ॥

37

సూక్తము—64

ఋషి—గోతముఁడు*

దేవత—మరుత్తు

(1) గీ॥ నో॑ధః జనులకుఁ బుష్ప¹వినోదమొసఁగి, కోర్కెలిచ్చు మరుత్తుల కొలువుమయ్యః !
అంజలిఘటించి ధీరుండనగుచునేను, మాన్యవాక్యంబులన్ వానిమదిఁదలంతు ॥

19

(2) ఉ॥ వాయువులార! మీరు సురవర్తజులెంతయు నిద్ధ తేజులున్
మాయలుపన్ను రాక్షసుల మాపినవారలు రుద్రపుత్రులుం
దోయముఁజిమ్మువారలును దోయజమిత్ర సమానులంచితా
మేయ పరాక్రమాఘ్యులరు మిక్కిలి వెల్లుచునుండురెప్పుడున్ ॥

20

* సంస్కృతమూలములో నీ 64వ సూక్తమునకు నోధాగోతము; అని ఋషిని బెక్కుప్రతులలో నుటంకింపఁగా నీ అంధ్రానువాదములో (1వ. సంపుటము. 235 పుట) నీ సూక్తమునకు గోతముఁడు ఋషిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. బుష్పఫలాదులిచ్చి (తా.పా. యతిభంగము లేదా ద.దల ప్రాసయతి నామోదంపవలయు. సాయనాచార్యుని ధాష్యానుగుణముగా “పల” శబ్దము నైతముండవలయు. అనువాదకర్త సాయను ననుసరింప లేదు. (వ.గో.కృ.)

- (3,4) సీ॥ తరుణవయస్కులు ధర్మాత్ములనివార్య గతులు హవిర్విఘ్న ఘర్షకులును
పర్వతదేహులు పరరుద్రతనయులు నూక్తిపాఠకజనస్తుత్యమతులు
సర్వసర్వంసహాచారునభస్థిత ధనవశురాకులత్యధికబలులు
వర్ధనాలంకారవారదేహులు మణిహారులు ధీరులుదారవరులు
గీ॥ నౌ మరుత్తులు మీరలత్యధికశక్తి, నంసతలములఁగల నాయుధాళిఁబట్టి
యవతరింపుఁడు బలముననంతరిక్ష, సీమనిచ్చట కెంతేనిఁజిత్తమలర ॥

21

- (5) ఉ॥ సోత్రముఁజేయువారలకుఁ దూర్ణము విత్తమొసంగి నీటికిం
జాత్రములై న మేఘముల భవ్యజలంబుల భూమిమీఁదికిన్
యాత్రముతోడజారి పడునట్లులునేసి తదీయ మాలికా
శాత్రవమెల్ల దూరముగ సాగెడునట్లులు నేయుఁడాశుగుల్ ॥

22

- గీ॥ ఓలిమరుత్పంక్తి జాలంబులేకుండ, మెఱపువాయువులను మెఱయఁజేసె (సి)
స్వర్గగోవునుండి చక్కనిపాలను, దీసి భూమిపైని దిఱగఁద్రోసె ॥

23

- (6) గీ॥ సాదులశ్వంబు శిక్షించు సరణిమీరు, వారిదంబుల శాసించి కోరిమాకు
ఋత్విజులుఁ యజ్ఞమునఁజాల నిద్ధఘృతము, విడుచునట్లులు వృష్టిని విడువరారె ॥

24

- (7) చ॥ ధృతగమనంబుఁబూని శుభదీప్తులతో విలసిల్లి ప్రాజ్ఞతా
యుతులయి పర్వతాళివలె యుక్తబలంబును గల్గియుండి సం
తతమును హస్తియాధములు ధారుణి వృక్షములెట్లు చీల్చునా
వితము మరుత్తులంద అతివేగము చెట్లను జీల్చుచుండెడున్ ॥

25

- (8) చ॥ గిరుల గుహాంతరాళములఁ గేరెడు సింహములెట్లు శబ్దముల్
విరివిగఁజేయునట్లు లతి²వేగముఁ బూనుచువచ్చు వాయువున్
గరమురవంబుఁ జేయుచుఁ బ్రకాశముతో, సితబిందు సంతతిన్
రురువులుబోలి వెల్గుచతి రూఢిగ మీరలురండు ప్రీతితోన్ ॥

26

- గీ॥ శత్రుహింసకులయు సర్వజ్ఞులునునయి, పృషతినెక్కి యథిల వృష్టి³తృప్తి
సహితులగుచు మీరు సరస్వజేరుఁడు మరు,దణములార! మమ్ముగణననేయ ॥

27

- (9) గీ॥ సహజ నిర్మలరూపంబు, సర్వజనులు, చూచుచుండెడి మెఱుపుల సోయగంబు
గనుగొనం బడునట్లులు కనకరథము, పైనిఁబోయెడి మిమ్ములఁగానఁగలరు ॥

28

- (10) క॥ ధనపతులతిబలవంతులు, ఘనతర బాణములు చేతఁగల్గెడి మీరల్
గొనకొని సోమరసమ్ముం, గొనుటకు శీఘ్రంబురండు కోవిదులారాః ॥

29

1. చీల్చుఁడి: (తొ.పా. గణభంగము) 2. లతివేగసమాగతమైన వాయువున్ (తొ.పా.) 3. యథిలతృప్తివృష్టి (ప్రా.ప్ర.పా. యతిభంగము)
వృగతినెక్కిమీరు పరమవృష్టి (తొ.పా. యతిభంగము) పృషతినెక్కి యథిల ప్రీతివృష్టి (తొ.పా.)

- (11,12) సీ॥ చెట్లను గజములు చెఱచునట్టులు మహాపాదపంబులఁ బాడుచేయునెద్ది ?
 సౌవర్ణ రథచక్ర సంఘర్షణంబునఁ గొండలఁబిండిగాఁ గొట్టునెద్ది ?
 శత్రువారమునెల్లఁజంపుచు బలమున దుష్టులకెల్లఁదాఁదొలఁగునెద్ది ?
 వృష్టిజలంబుల వృద్ధిఁ బొందించుచు యా¹గాభిముఖముగా సాగునెద్ది ?
 గీ॥ యఖిలశోధకమగుచును నలరునెద్ది ?, పాంసుజాలమునెల్లను బఱచునెద్ది ?
 యామరు²త్సంచయము ప్రీతి నఖిలమునులు, కోరి³భజియించెదరుగాకఁ గోర్కీమెఱయ ॥ 30

- (13) క॥ మీరిన ధనసంపత్తిన్, వార⁴కఁబ్రోతురొ యెవనిని వరలఁగఁజ్రేమన్
 ధీరుం డా పురుషుఁడు ధన, వారము పశుపుష్టిఁగల్గి వర్ధిలఁదొక్కో! ॥ 31

- (14,15) సీ॥ సకల కార్యకరుని సంగ్రామ కుశలుని దతబలాధికుని బుత్రకునినై న
 సకల కార్యకరుని సంగ్రామ కుశలుని తతబలాధికునిఁ బోత్రకునినై న
 హితముగనిచ్చుచో హేమంతశతకంబు† జీవించివానిఁ దోషింతుమెలమి
 వీరవర్ధితమునై విపులంబునగు సర్వసంపదఁ గొందుము సరసమతుల

1. యగాదిముఖము (వ్రా.ప్ర.పా.గణయతిభంగములు) వ.గో.కృ. 2. యట్టి మారుతగణమును (తొ.పా.) 3. కోరిభజియించు గావుతఁగోర్కీమీర (తొ.పా.) 4. వారకెవనికెచ్చి ప్రేమవరలఁజ్రోతురో! (వ్రా.ప్ర.పా. గణయతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.) 5. వర్ధిల్లుదుకో! (వ్రా.ప్ర.పా. అపపాఠము)

† హేమంత శతకము—ఆర్యులకు సంవత్సరము హేమంత ఋతువుతోఁ బ్రారంభమైయుండవలయును. ఈ సిద్ధాంతము ననుసరించియే కాఁబోలు శ్రీ కృష్ణభగవానుఁడు భగవద్గీతలో “మాసానాం మార్గశీర్షాహం” అని వచించియున్నాఁడు. ఆర్య జ్యోతిషగణిత (జ్యోతిర్గణిత) ప్రకారము సంవత్సరమునకు 365 రోజులు, 5 గంటలు, 50 నిమిషములు 36 సెకండ్లు (గా) తేలుచున్నది. (Lacaille) లాకైలీ దొరగారు గుణించిన గణితప్రకారము సంవత్సరమునకు 365 రోజులు 5 గంటలు, 48 నిమిషములు 48 సెకండ్లు వచ్చినది. మనయార్యుల లెక్కకు లాకైలీయొక్క లెక్కకు 1నిమిషము 46 సెకండ్లు వ్యత్యాసము (తక్కువ) ఉన్నది. సంవత్సరముయొక్క కాలపరిమాణము క్రమముగాఁ దగ్గివచ్చునని జ్యోతిష్యు (జ్యోతిర్విదులందఱుంగీకరించుచున్నారు.) లందరంగీకరించి యున్నారు. ఇట్టి సంవత్సర కైజ్యము పరిగణింపఁగా 4900 ఏండ్లకు 40½ సెకండ్లు కాలము తగ్గుచుండునట. కావున ఆర్యగణిత సంవత్సరమునుండి ప్రస్తుత సంవత్సరములో 1 నిమిషము 46 సెకండ్లు తగ్గుటచే నార్యులు గణితము వేసి యిప్పటికి 13,000 సంవత్సరముల పైకాలము కావలెను. దానంతేని ఆర్యజ్యోతిష్యాస్త్రము ద్వాపరయుగములోనిదే కాని వేరుకాదు. ఇంద్రియముల కగోచరమైనట్టియు, నేత్రశక్తి లభ్యమైనట్టియు (మానవుని యూహాపోహలచే నలంఘ్యమైనట్టియు) నీ జ్యోతిష్యాస్త్రమునందు 13,000 ఏండ్లక్రిందలనే యింత సునిశితములగు సారాంశముల నిర్ణయింపఁగల జాతియొక్క విజ్ఞానము (విజ్ఞానవికాసవిజృంభణము) అంతకుముందొక 13,000 సంవత్సరములు పరిశ్రమకలిగియున్ననే సంభవించునుగాని వేరుకాదు. ఏలననఁగా విజ్ఞానము మానవుని యందుదయించినపిమ్మట దినదిన ప్రవర్ధమానమై నానాటికి మెట్టుమెట్టెక్కి మహాన్నతికి రావలెనే గాని కొలదికాలములో హఠాత్తుగా పైనుదుముకునట్టిదికాదని మేమిదివరకే వ్రాసియుంటిమి.) కాని సంభవింపనేరదు. మానవుని విజ్ఞానము క్రమముగా నభివృద్ధినిగాంచును, ఆర్యవై భవమపారము అనదృశము. — వేదభూమి (నే.వేం.న.శా.)

సూచన :—శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేదము (1వ సంపుటము 238-240 పుటలలో) 64 సూక్తము 14-15 ఋక్కులకనువాదముగా విరచించిన తెలుఁగు సీసపద్యము మూడవ పాదము కడ పుట్టోట్ గా— శ్రీ అచ్యుతుని వెంకటాచలపతి గారు వ్రాసిన వేదభూమి గ్రంథమునుండి యీ పైనుదాహరించిన విమర్శా విషయముదాహరింపఁబడినది. శ్రీ నేమానివారు వేదభూమి తొలి ముద్రణ ప్రతి చూచి (1936) పై పుట్టోట్టు నుటంకించిరి. వేదభూమి ద్వితీయ ముద్రణలో గ్రంథమున నక్కడక్కడఁ గొన్నికొన్ని వాక్యములు మార్చఁబడినవి. పైనుదాహరించిన పుట్టోట్లో బ్రాకెట్లలో నీయఁబడిన వాక్యములు వేదభూమి (1936) తొలిముద్రణ ప్రతిలోలేవు. 1950వ సంవత్సరములోఁ బ్రకటితమైన ద్వితీయ ముద్రణ ప్రతిలో 140-141 పుటలలో మార్చి చేర్చి ప్రకటితము లైనవి. ఈవిధిన్నతను బాఠకులు గుర్తింపవలయును—వేదభూమిలోని యీ “హేమంతశతక” చర్చ ప్రామాణికము కానేరదు. వ.గో.కృ.

గీ॥ ధన్యులైన మరుత్తులు మాన్యకర్మ, ప్రాప్తధనమునుజేకొని దీప్తితోడ,
గల్యకాలంబునందునె కదలివచ్చి, మమ్ము రక్షింతుగాకవే సొమ్ములిచ్చి ॥

32

అనువాకః—12, సూక్తమ్—65

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదావిరాట్ †

(1) పశ్వా న తా¹ యం, గుహా చతన్తం¹ నమో యజానం నమో వహన్తమ్ ।

సజోషా ధీరాః పదైరను గృన్నువ త్వా సీదన్, విశ్వే యజత్రాః ॥

38

(2) ఋతస్య దేవా, అను వ్రతా గుర్భువత్ పరిష్టిర్యోర్న భూమ ।

వర్ధస్తీమావః, పన్వా సుశిశ్విమృతస్య యోనా, గర్భే సుజాతమ్ ॥

39

(3) ప్రిష్టిర్న రజ్వా, క్షీతిర్న పృథ్వీ గిరిర్న భుజ్మ, క్షోదో న శంభు ।

అత్యో నాజ్మన్, తస్మిప్రతక్తః సిన్ధుర్న క్షోదః, క ఈం వరాతే ॥

40

(4) జామిః సిన్ధూనాం, భ్రాతేవ స్వప్రామిభ్యాన్న రాజా వనాన్యత్తి ।

యద్ వాతజాతో వనా వ్యస్థాదగ్నిర్హ దాతి, రోమా పృథివ్యాః ॥

41

6. మారుతగణంబు సంప్రీతిమాన్య కర్మ (తొ.పా.) 7. మమ్మురక్షించుగావుత (తొ.పా.)

† ఛందశ్శాస్త్రము ననుసరించి ద్విపద రెండు పాదములు కలది. అయినను ముద్రణలో నొక పాదముగలది గానే ముద్రితమైయున్నది. కాని ఏకైక పంక్తితోనున్న ద్విపదావిరాట్ ఛందోగత ఋక్కులన్నియు రెండు పాదములు గలవిగా గుర్తించవలయును. అనగా ఋక్కు మధ్యలో ప్రథమ పాదము ముగియునని గ్రహింపదగినను. కాని ఋక్కులరెక్కలో రెండు ద్విపదలు ఒక ఋక్కుగా నొకరీతిని— మొత్తము ఋక్కుల సంఖ్యా పరిగణనలో నే ద్విపద కా ద్విపదయే ఋక్కుగా సంస్కృత ముద్రిత గ్రంథములలో గొన్నిట బరిగణింపబడినది. అనగా నీ 65వ సూక్తములో రెక్కకు 5 ఋక్కులున్నట్లు చూపించినను మొత్తము ఋక్కుసంఖ్యా పరిగణనలోనివి 10 ఋక్కులుగా రెక్కకు వచ్చునని గ్రహింపదగినను చ.గో.కృ.

1. నవాయం (వ్రా.వ.)

(5) శ్వసిత్యప్ప, హంసో న సీదన్ క్రత్వా చోతిష్టో, విశాముషర్భుత్ ।

సోమో న వేదా, ఋతప్రజాతః పశుర్న శిశ్వా, విభుద్ధారేభాః ॥

42

అనువాకము—12, సూక్తము—65

ఋషి—శక్తికుమారుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ చోరుడు గోగణంబులను జోద్యముగా హరియించి భీతిచే
దూరమహీధ్రకందరముదూరి, తనంతట దాగునట్లుగా
నీరములందు దాగి కడు నేర్పుననుండెడు నిన్నుఁబ్రీతితో
ధీరులు దేవతల్ గనిరి దివ్యహవిఃప్రదః పావకోత్తమాః ॥

33

(2,3) సీ॥ అభిమత ఫలవృద్ధియభిరామమౌ మాత్కిరమణీయుఁ డెవ్వఁడు రమ్యగతుల
విశ్వంభరామూర్తి విస్తారమగుభంగి వెలయునెవఁడు జతర విస్తృతములఁ
బ్రాణులనెల్లను బర్వతంబులవలె, గాచునెవ్వఁడు యజ్ఞకర్మకరుల
మూర్జస్వలంబగు నుదకంబులాగున సుఖకరుండెవ్వఁడు శోభమిగుల
గీ॥ నిమ్మమునకును బోయెడి నీటికరణి, నిమ్మగామియు నెవ్వఁడు నిఖిల శత్రు
హంతకుండెవ్వఁడో యట్టియగ్నిదేవుఁ, గోరివారిండు నెవ్వఁడు కొఱతలేక ॥

34

(4) ఉ॥ సోదరసోదరి తతికి సొంపగు బంధుతగ్గులై వడిన్
సాదర సఖ్యముంగలిగె, జక్కనినీటికి నీకు భూపతా
వాదమునన్, నృపాలుఁడరివారము శక్తినిఁగొట్టు నట్లుగా
నీదుమహత్వ సత్వమున నేర్పునఁగారడవిన్ దహింపుమా! ॥

35

క॥ వా²తము ప్రబలుచునున్నన్, జాతచతుర్వేదః నీవు చయ్యనరోమ
వ్రాతమును గాల్చునట్లులు, జాతవనోషధులనెల్లఁ జంపుదువు సుమా! ॥

36

1. ఘాతక శబ్దమునకు మారుగ ననేక ప్రదేశముల నీ గ్రంథకర్త “హంతక” శబ్దమునే తెలుగు వ్యావహారిక భాషానుగుణముగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. వ.గో.కృ. 2. వాత ప్రేరితమయ్యెడి. (తొ.పా.)

- (5) సీ॥ ప్రకృతి వర్గమునకుఁ బ్రబలతేజస్సులఁ జీకటి రాత్రులఁజేయువాడుఁ
చంద్రునివలె రమ్య సకలౌషధీతతిఁబుట్టించి మోదముఁ బొందువాఁడు
పశువు సంకుచితమై పడకలోఁగలరీతి నుదకమధ్యంబున నుండువాఁడు
గర్భస్థ¹జంతువు కరణిఁ బ్రభాతమాయవయవముల్ గర్భియలరువాఁడు
గీ॥ 2విప్రకృష్టంబునై యొప్పు విపుల విశ్వమందు నంతటన్ వెలుఁగొందు నధికదీపి
నమలుఁ డగ్నిదేవుండు దా³ సర్వభూత, జాలమును సదా రక్షించి సాకుఁగాక॥

37

సూక్తమ్—66

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

- (1) ర॒యిర్న చి॒త్రా, సూ॒రో న స॒ందృగా॒యిర్న ప్రా॒ణో, ని॒తోఽ న సూ॒నుః ।

త॒త్వా న భూ॒ర్తిర్వనా॑ సి॒షక్తి॑ ప॒యో న ధే॒నుః, శుచి॒ర్విభా॑వా ॥

43

- (2) దా॒ధార॒ తేమ॒మోకో న ర॒ణోఽ య॒వో న ప॒క్వో, జేతా॑ జనానామ్ ।

ఋ॒షిర్న స్తు॒భ్వా, వి॒క్ష ప్రశ॒స్తో వాణీ॑ న ప్రి॒పో, వ॒యో దధా॑తి ॥

44

- (3) దు॒రోక॒శోచిః, క్రతు॑ర్న ని॒తోఽ జా॒యేవ యోనా॑వరం విశ్వ॒స్మై ।

చి॒త్రో యద॑భాట్, ఛే॒తో న వి॒క్ష ర॒థో న య॒క్తి, త్వేషః॑ సమత్సు ॥

45

- (4) సేనే॑వ స్పృష్టేమం దధా॒త్యస్తు॑ర్న ది॒ద్యుత్, త్వేష॑ప్రతివా ।

య॒మో హ జా॒తో య॒మో జని॑త్వం జా॒రః కనీ॑నాం, పతి॑ర్జనీనామ్ ॥

46

1. గర్భస్థ జంతువుకరణిఁ బ్రభాతమాయవయవముల్ గర్భియలరువాఁడు (వ్రా.వ్ర.పా.) 2. అక్షరగా పూరణకర్తవాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ” — శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేదము ప్రథమమండలము పంచమాధ్యాయములోగల 65వ సూక్తము లోని 5వ ఋక్కును (అనగా ద్విపదా విరాట్ ఛందస్సులోగల 9-10 ఋక్కులను) శ్రీ నేమానివాస పూర్తిగా ననువదించలేదు. నాలుగు సీసపాదములు మాత్రమే వ్రాసి గీతమును (లేటగీతినిగాని అటవెలఁదినిగాని) వ్రాయక పర్యమనే పూరింపలేదు. కాగా “విప్రకృష్టంబు” విశ్వాదిగాగల లేటగీతిని నేను రచించి దీనిని బూరించితిని. వ.గో.కృ. 3. దాఁబాణికోటి, సర్వవిధముల రక్షించి సాకుఁగాక (పాతాంతరము. వ.గో.కృ.)

(5) తం వశ్యరాథా వయం వసత్యాస్తం న గావో నక్షస్త ఇద్దమ్ ।

సిస్సుర్న ఊదః ప్ర సీచీరెనోన్నవస్త గావః స్వర్ణశ్రీకే ॥

47

సూక్తము—66

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ సూర్యభంగిని వస్తువుల్ చూపువాడు, ప్రాణవాయువు¹ రీతిగఁ బ్రబల జీవ
నమును బొందించు వాడగు సముచితాగ్ని, వనములం గాల్చుచున్నాఁ డవారితముగ ॥ 38

క॥ జనకుని నొరస పుత్రుడు, ఘనముగ నాకంబుజేర్చుకరణిని సశ్వం
బనువుగ రథికునిఁ గొనిపోయిన తెరఁగున² వనములే దహింపవే? యగ్ని! ॥ 39

(2) చ॥ ధనములకెల్ల రక్షకుడు తత్క్షణ³పక్వ యవోపభోగ్యుడున్
జనములలోఁ బ్రశస్తుడును శాంతముని ప్రకరంబురీతిగా
వినయముతోడ దేవతల వేదెడివాడును శత్రుపంక్తి సం
హననముఁ జేయువాడు నగు నగ్ని మముం బలమిచ్చి కావుతన్ ॥ 40

(3) చ॥ సహచరి నై జగేహమును జక్కఁగనుంచెడికై వడిన్ మహా
గృహము ⁴నలంకరించి తగ నిష్ఠుల విఘ్నముఁ జేయువారికిన్
సహనములేక హింసలనుఁ జాలఁగఁగూర్చి విచిత్రకాంతిమ
ద్దహనుడు వెల్గుచున్ భువిని దద్దయుఁగాల్చు దరు వ్రజంబులన్ ॥ 41

(4) సీ॥ సేనశత్రువులను జెఱచునట్టులు వైరి సేనానులనునెల్లఁ జెఱచునతఁడు
యుద్ధపరిక్షిప్త యోధవాణంబట్ల పీరుల భయపెట్టు పీరుడతఁడు
†లాజలఁబొందుచు ⁵లలితకన్యల కన్నెఱికము లన్నియు నోపి టిమ్మునతఁడు
పతులను బడయని పడఁతుల కొకవేళ భర్తయైయుండిన భవ్యుడతఁడు

1. వాయువ (ప్రా.ప్ర.పా) 2. తెరఁగునఁ బెద్దయడవి సీపుకాల్పవే! (తొ.పా. గణభంగ దోషయుక్తము) వ.గో.కృ. 3. తక్షణ
(ప్రా.ప్ర.పా.) 4. నలంకరించి క్రతుకర్మల విఘ్నముఁ జేయువారికిన్ (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. 5. లలనామణుల
కన్నెరికములన్నియు (తొ.పా.)

† (1) కన్య—విధి పూర్వకముగ నగ్నియందు లాజాది హోమమొనర్చి పరిగ్రహించినతోడనే భర్తకెంత వ్రయస్సుగలదో
యంతవయస్సుగలది యగుచున్నది. అప్పుడవయస్సునఁజిన్నదయ్యుగన్య తనభర్తకంబెఁబెద్దవారిచేతఁగూడ నమస్కరింపఁదగు
చున్నది. ఇట్టి గౌరవము కన్యలకు నగ్నిసాక్షిగ వివాహమైన పిదపనే కలుగుచున్నది. కావున నగ్నికన్యలకుఁబెద్దరికమొసంగు
వాడని చెప్పఁబడినది. (2) పెట్టియగునంతవరకుఁ గన్యలకుఁజుండ్రుడు భర్త. అవల గంధర్వుడు భర్త. అపైని నగ్నిభర్త.

గీ॥ ప్రోతలకుఁ గోర్కెలను నిచ్చు దాతయతఁడు, వేల్పుతోడనే పుట్టిన వీరుఁడతఁడు
యాగములలోన సర్పించు హవ్యములను, బూని సురలకు సందించు పూతుఁడగ్ని ॥ 42

(5) గీ॥ పశు పురోడాశ వస్తు సంపత్తిలోడ, నిన్నుఁబొందుచునున్నాము నిత్యమగ్ని!
వశవు లింటికి నుదకంబు పల్లమునకు, జరుగునట్టుల నన్నిటన్ జ్వాలలేగు ॥ 43

సూక్తమ్—67

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

(1) వనేషు జాయర్మరేషు మిత్రో వృణీతే శ్రుష్టిం¹ రాజేవాజుర్యమ్ ।

క్షేమో న సాధుః, క్రతుర్న భద్రో భవత్ స్వాధీ వ్హోతా హవ్యవాత్ ॥ 48

(2) హస్తే దధానో నృష్టా విశ్వాస్యమే దేవాన్ దాద్ గుహః పీదన్ ।

విదస్త్రిమత్ర నరో ధియంధా హృదా యత్ తస్మాన్ మస్త్రాగ్ం ఆశంసన్ ॥ 49

ఆ యగ్నియే ధన పుత్రాదులతోడ నా కన్యకను మనుష్యున కొసంగుచున్నాడు. (నే.వేం న.శా.)

గమనిక:— కన్యకనుండి వివాహము కానంతవఱకుఁ జంద్రుఁడు భర్తయనియు, నవివాహితయై రజస్వలయనియిన పడఁతికి భర్త గంధర్వుఁడనియు, వివాహమైన పిదప నగ్నియే భర్తయను భావము ప్రాచీనులలోఁ గొందఱిలో నున్నట్లున్నది. పురుషునిలో వివాహమైనను వీర్య మగ్నిరూపము గావునఁదద్వీర్యమువలనఁగల్గు సంతానాదులకన్నింటికిని నగ్నియే కారకుఁడని యొక భావము. వీర్యము కేవల సంతానోత్పత్తికేకాక బుద్ధిజ్ఞానబలపరాక్రమాదులన్నింటికిని మూలము. కాఁగాఁ గేవలసంతానమునకే కాక సమస్త సంపదలకును వీర్యరూపమగు నగ్నియే కారణమగుచున్నదని భావము. లేదా “అష్టవర్షా భవేత్కన్యా” అన్న సిద్ధాంతము ప్రకారముగా నెనిమిది వత్సరముల వర్యంతము కన్యకుఁ జంద్రుఁడు భర్తయనియు, నాపైని గంధర్వుఁడు భర్తయనియు (వివాహమైనను గాకున్నను) రజస్వలయైనతదుపరి వివాహమై లేదా వివాహమైనతదుపరి రజస్వలయై కాపురమునకు వచ్చినపిదప నగ్ని భర్త యనియు మన మహర్షుల భావము కావచ్చును. గంధర్వుఁడు వివిధ విలాసములకుఁ బ్రతీక. అష్టవర్షములు దాటిన పిదపనే కన్యకుఁ బ్రకృతి సిద్ధములై సహజాలంకారములై యలరారు కుచకవాద్యవయవంగ సౌష్ఠవాదులేర్పడునుగదా! ఈ దృష్ట్యా గంధర్వుని నాభునిగా భావించియుందురు. వ.గో.కృ.

1. జరుగునట్లునన్నిటన్ జ్వాలలేగు (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగ దోషము) వ.గో.కృ.

1. శ్రుష్టి (వ్రా.ప్ర.)

(3) అజో న జం దాధార పృథివీం త స్తమ్న ద్యాం చ నేభిః సత్యైః ।

ప్రియా పవాని పశోవి పాహి విశ్వాయురగ్నే గుహా గుహం గాః ॥

50

(4) యం రం చి కేత గుహా భవ స్తమా యః ససాద ధరామృతస్య ।

వి యే చృత స్త్యృతా సప స్త ఆదిద్ వసూని ప్ర వవాచాన్మై ॥

51

(5) వి యో వీరుత్సు రోధన్మహిత్వోత ప్రజా ఉత ప్రసూప్యస్తః ।

చి త్తిరపాం దమే విశ్వాయుః సద్వేష ధీరాః సంమాయ చక్రః ॥

52

సూక్తము—67

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ వనసంజాతుండగుచున్, మనుజుల సఖ్యంబుబడసి మాన్యుండగుచుం

బునిఁబుని యగ్నిహోత్రుడు, ఘన యజమానులను బొంది కార్యము సేయున్ ॥

44

గీ॥ కర్మ కర్త భంగిఁగళ్యాణుడవు దేవ, హోతవగుచు దేవ దూతవగుచు

శభవ్య కర్మములను భక్తితోజేయుచు, వెలుఁగుచుంటి వహ్ని! వేల్పువలెను ॥

45

శక్త్యములు:— ఈ కర్మశబ్దము “కృ” ధాతువువలనఁ బుట్టినది. కావున వానికి చేయుటయని కాని, నడవడియని కాని, వ్యాపార మనికాని యర్థము. ఈ సామాన్యార్థమే భగవద్గీతలయందుఁ గలదు. ప్రాచీన వైదికధర్మానుసారముగ యజ్ఞయాగాదికము నెట్లు చేయవలయునో యా నిధులు భిన్నభిన్న విధులుగాఁ జెప్పఁబడిన విద్యులకు ఏకవాక్యత యెఱుఁగునో నిరూపించుటకై మీమాంసా శాస్త్రము ప్రవర్తించెను. మనుష్యుడేమి యొనర్చినను యజ్ఞార్థమేయని (మహా.భా.శాం. 55, 26) కలదు. ఋగ్వేదమున నింద్రాది దేవతాస్తుతి పరములుగా సూక్తములుండెను సర్వస్తుతి గ్రంథములు యజ్ఞాదిక ప్రతిపాదకములేయని మీమాంసకులు చెప్పుదురు. యజ్ఞాదికములవల్లనే స్వర్గము కలుఁగుననియుఁ జెప్పుదురు. ఉపనిషత్తులు యజ్ఞములు గ్రాహ్యముగ నంగీకరించును గాని మోక్షమునకు బ్రహ్మజ్ఞానమే సాధనమని చెప్పుచున్నవి. ఇవిరాక ధార్మిక కర్మలు కొన్నికలవు. అవియే పారాణికకర్మలు. అవి విత్య నైమిత్తిక కామ్య కర్మలని మూఁడు విధములు. (నే.వేం.న.శా.)

- (2) ౧॥ హవ్యలక్షణ సంపత్తి నధిగమించి, యుదకమధ్యను నొంది నీవుంటవలన
ఋద్ధిమంతులు నిజసూక్ష్మ బుద్ధిరచిత, మంత్రములచే స్తుతించిరి మాన్య! నిన్ను ॥ 46
- (3) ౨॥ జననము లేనివానివలెఁ జాలఁగ భూమికి రక్షఁబెట్టుచో
నగులుఁడ! సత్య మంత్ర సుమహాత్వములన్ దివి మ్రాన్పడంగ నే
పున నొనరించినావు పశుపూత పదంబుల వారి భూసమున్
గనఁజడునట్లొనర్చి ప్రతికందరమందు వసించిపోవుమా! ॥ 47
- (4) ౩॥ ఏవఁడు గుహాగ్నింజూఁచునో, యెవఁడగ్నిన్ స్తుతినజేయు నెవ్వఁడు సూక్తుల్
వివరంబుగ రచియించునో, 1యవహితులగువార లర్థ మందుదు రవనిన్ ॥ 48
- (5) ౪॥ సదమలుఁడా! వహ్ని! నీ, సదనము పూజించి మా సుసదనంబునకై
వదలక నినుఁ గొనితెచ్చిన, ముదమున మా యన్నితార్థములు 2చేయవొకో! ॥ 49

సూక్తమ్—68

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదాచారాట్

- (1) శ్రీ॑ణ్ము॒ప స్థా॑ద్ 1ది॒వం భ॑ర॒ణ్యః స్థా॑తు॒శ్చర॑త॒మక్తున్ పూ॑ర్ణో॒త్ ॥
వరి॑ యదే॒షామే॑కో వి॒శ్వేషాం॑ భ॒వద్ దే॒వో దే॒వానాం॑ మహి॒త్వా ॥ 53
- (2) అ॒దిత్ తే॑ వి॒శ్వే క్ర॑తుం జా॒వ॒న్త శు॒ష్కాద్ యద్ దే॒వ జీ॒వో జని॑ష్ఠాః ॥
భ॒జ॒న్త వి॒శ్వే దే॒వత్వం॑ నామ ఋ॒తం స॒ప॒న్తో అ॒మృత॑మే॒వైః ॥ 54
- (3) ఋ॒తస్య॑ ప్రే॒షా ఋ॒తస్య॑ ధీ॒తిర్వి॑శ్వా॒యుర్విశ్వే॑ అ॒పాంసి॑ చక్రః ॥
యస్తు॑త్వం దా॒శాద్ యో॑ వా తే శి॒క్షత్ తస్మై॑ చి॒త్వాన్ ర॒యిం ద॒యస్య॑ ॥ 55

1. యవహితులంబును నర్థమందుదురవనిన్ (తా.పా.) 2. చేయవుకో! (వ్రా.ప్ర.పా.), 1. స్థా హివం (వ్రా.ప్ర.)

(4) హోతా నిషత్తో, మనోరపత్యే స చిన్నాస్వాం, వతీ రయాణామ్ ।

ఇచ్చస్త రేతో, మిథస్తనూపు సం జానత స్వైర్దక్షైరమూరాః ॥

56

(5) పితుర్న పుత్రాః, క్రతుం జుషస్త శ్రోషన్ యే అస్య, శాసం తురాసః ।

వి రాయ బౌద్ధోద్¹, దురః పురుషః పిపేశ నాకం, స్తృభిర్దమూనాః ॥

57

సూక్తము—68

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ తలఁప హవిస్సుధారసముదద్దయునొంది నభంబుమీద న
గ్గలముగ రేగుచున్, సహజకాంతిని గప్పుచు లోకమంత నా
ఘన దివిజాళి మధ్యను బ్రకాశమునొందుచు, జంగమంబులం
దున, నల సుస్థిరంబులను దోగుచునగ్ని వెలుంగుచుండఁడే ॥

50

(2) గీ॥ అరణిరూప కాష్టమందు జన్మింపంగఁ, జేసి పిదపఁ గర్మజేసి యమృత
రూపమెలమి వేడి రూఢిగ దేవత్వ, మందుచుండి రార్యు¹లందఱుగఁడు ॥

51

(3) క॥ యాగం బెవ్వనికై చను, యాగమునన్ స్తుతినిబడసి హవ్యముగొనఁదా
సాగునొ యెవ్వండిష్టికి, నాగుణయుతుడి²చ్చుఁగాక నర్థంబెలమిన్ ॥

52

(4,5) సీ॥ మనువంశ సంభూత మానవహోతవై రమణీయ గోధన రాజువగుట
ప్రకృతి వర్గంబంత ప్రబల తనువులందుఁబుత్ర వీర్యంబును బొందుచుంట
దిక్షి³లౌ పుత్రుల దర్శనంబునుజేసి చిత్తంబిలరఁ జిరజీవులగుట
పుత్రులు జనకాజ్ఞఁ బోషించురీతిగ నఖిలులగ్నిం గొనియాడుచుంట

1. బౌద్ధోద్ధరః (బ్రా.ప్ర.)

1. రార్యులందఱుగను (కొ.పా.) 2. నాగుణయుతుఁడర్థమిచ్చునందఱు తెలమిన్ (కొ.పా.) 3. చిత్తమలరఁగ (కొ.పా.)

గీ॥ యజ్ఞములకెల్ల హేతువౌ నర్థమెల్ల, నిచ్చుచును నాకమంత సహీనకాంతిఁ
గప్పచున్నావు తారకాగణముతోడ, శాసకుఁడవయి యజమానశాలిలందు ॥

53

సూక్తమ్—69

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదావిరాట్

(1) కుక్రః కుక్కుక్వాగ్ం, ఉషో న జారః ప్రప్రా నమీచీ, దివో న జ్యోతిః ।

పరి ప్రజాతః, క్రత్వా బభూథ భువో దేవానాం, పితా పుత్రః సన్ ॥

58

(2) వేధా అదృప్తో అగ్నిర్విజానన్నాధర్మ గోనాం, స్వాద్వా పితౄనామ్ ।

జనే న కేవ, ఆహూర్యః సన్ మధ్యే నిషత్తో, రణ్వో దురో²ణే ॥

59

(3) పుత్రో న జాతో, రణ్వో దురో²ణే వాజీ న ప్రితో, విశో వి తారీత్ ।

విశో యదహ్వే, నృభిః సనీశా అగ్నిర్దేవత్వా, విశ్వన్యశ్యాః ॥

60

(4) నకిష్ట ఏతా, వ్రతా మినన్తీ నృభ్యో యదేభ్యః, క్రుష్టిం చక్రత్ ।

తత్ తు తే దంసో, యదహన్తృమానైర్నృభిర్యత్ యు³క్తో, వివే రపాంసి ॥

61

(5) ఉషో న జారో, విభావో¹ప్రః సంజ్ఞాతరూపశ్చితదన్తైః ।

తృనా వహన్తో, దురో² వ్యుణ్వున్ నవన్త విశ్వే, స్వగర్భశీకే ॥

62

సూక్తము—69

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ సుఖకర చంద్రుని మాట్కిన్, నిఖిలము వెల్గించుచుండి నిజతేజమునన్
సఖుఁడగుచుఁ బ్రజలకెల్లన్, మఖములఁ జేయించు నగ్నిమాన్యుండుగదా! ॥ 54
- (2) గీ॥ అన్నములకునెల్ల నావుపాలంబోలి, రుచినిగలుఁగఁజేసి రూపియైన
యగ్నిహోత్రుఁ డెలమినంతట సుఖకర, పురుష మాట్కి-నుతులఁ బొందుచుండె ॥ 55
- (3) గీ॥ సూనుపగిది గృహము శోభిల్లఁజేసెడు, వాజికరణిశత్రు రాజిదాటు
ఋత్విజుండు పిలువ సత్వరమమరత్వ, మొందివహ్ని హవ్యమందుచుండె ॥ 56
- (4) చ॥ వంచనఁజేయు రాక్షసుల వంచనఁ జేయుటఁజేసి పావకాః
యంచిత యజ్ఞకర్మలు సమంచిత పూర్ణములౌనుగాన నీ
వెంచిన దైర్యసంపద వహించి మరుద్గణ సంగతిన్ విజృంభించి
సమస్త కార్యముల భీకర విఘ్నములన్ హరింపుమా! ॥ 57
- (5) గీ॥ అఖిల జీవులకీవు ప్రత్యక్షుఁడవుచు, నినసమానత ఫలములనిచ్చు నీదు
రశ్మిలున్ ద్వారములుదాటి రమ్యగతిని, సూర్యలోకంబునకుఁ బోవుచుండునగ్ని! 58

సూక్తమ్—70

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవత—అగ్నిః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

- (1) వనేమ పూర్వీరర్యో మనీషా అగ్నిః సుశోకో, విశ్వాన్యశ్శాః ।

ఆ దైవ్యాని, వ్రతా చిక్తిత్వానా మానుషస్య, జనస్య జన్మ ॥

(2) గర్భో యో అపాం గర్భో వనానాం గర్భశ్చ స్థాతాం, గర్భశ్చరథామ్ ।

అద్రో చిదస్మా, అస్తర్భురోజే విశాం న విశ్వో, అమృతః స్వాధీః ॥

64

(3) స హి క్షపావాగ్ం అగ్ని రయీణాం డాశద్ యో అస్మా, అరం సూక్తైః ।

ఏతా చికిత్వో, భూమా ని పాహి దేవానాం జన్మ, మర్తాంశ్చ వివాన్ ॥

65

(4) వర్తాన్యం పూర్వీః క్షపో విరూపాః స్థాతుశ్చ రథమృతవ్రవీతమ్ ।

ఆరాధి హోతా, స్వగర్భిషత్తః కృణ్వన్ విశ్వాన్యపాంసి సత్యా ॥

66

(5) గోమ ప్రశస్తిం, వనేమ ధిషే భరన్త విశ్వే, బళిం స్వర్జః ।

వి త్వా నరః, పురుత్రా సవర్యన్ పితుర్న జివ్రేర్వి వేదో భరన్త ॥

67

(6) సాధుర్న గృధ్నురస్తేవ శూరో యాతేవ భీమస్తేషః సమత్స్య ॥

68

సూక్తము 70

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ మానవజాతి పుట్టువు, సమంచిత వైదికకర్మ, రోదసీ
మానిత కర్మరాశి, యసమానదయం గనుగొంచు సర్వ స
న్మానిత దీప్తివంతుఁడః ఘనంబగు నైజ మనీషచేత స
న్మానముగల్గి యన్నముల మాన్యుల కీ విడవే ప్రియంబునన్ ॥

59

(2) మ॥ వనమధ్యంబున వార్ధిమధ్యను జరద్వస్తు ప్రపంచంబు మ
ధ్యను గాష్టంబుల మధ్యసద్రితతి మశ్యంబందునన్ జిన్ని రూ
పునఁ బెంపొందుచు నిత్యమున్ వెలిగి సంపూర్ణంబుగా మమ్ముఁ బా
వన భూపాలుఁడు మానవాళిగతిఁగాపాడంగదేః ¹పావకాః ॥

60

- (3) శా॥ చేతోవంతుడవై బలాధికుడవై చేట్టుటులేనట్టి న
జ్యోతిరూపమునొందు రాత్రికి నిజజ్యోతిస్సు నందించుచుం
బూలేంద్రామర మర్త్య జన్మముల సంపూర్ణముగా నెంచుచున్
భూతవ్రాతము కాచి వెలవలెనూ పుణ్యాత్మ! వైశ్వానరా! ॥ 61
- (4) మ॥ విమలోషస్సులఁ గృష్ణరాత్రులను వేర్వేరై న రూపంబులన్
రమణీయాకృతి వృక్షపంక్తి నరులన్ రాజిల్లఁజేయంగ నీ
కమనీయామల యజ్ఞమందిరములంగర్మంబు చేయింతువో
సుమనోదేవుడఁ పూరుషావళులచే జోద్యంబు నీ వృత్తమాన్ ॥ 62
- (5) చ॥ జనకునిజేరి పుత్రకుడు చాలధనంబును నందురీతిగా
ననయము మానవాళినిను యాగములంగదియించి సర్వస
జ్జనము మనోజ్ఞభూరి పశుసంపద నందునుగాన శస్త్రమై
తనరు గవాదిసాధువశు తల్లజముల్ కలిగింపు పావకా! ॥ 63
- (6) సీ॥ సాధ్యంబులెట్టులు సాధకుండొనరించునట్టులె యంతయునధిగమించి
చారుధానుష్కండు శత్రువుతోవలె ప్రాణి జాతంబుతోఁ బ్రాకులాడి
పరమహింసకురీతి భయదుడై వెలుగుచు పరమనియతిఁబాపి భయముగొలిపి
సంగ్రామవీధుల సంతసిల్లుచునుండి సకల కార్యంబులఁ జక్కఁబెట్టి
గీ॥ చిత్రభానుండు సంగ్రామసీమలందు, సహజతేజస్సుతోఁగూడి సంతసమున
సర్వభూతంబులకు నిత్యసఖునిఁబోలి, సాయమొనరించుఁగాక సత్కుడగుచు ॥ 64

సూక్తమ్—71

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) ఉ॒ప్ర॒ ప్ర॒ జి॒న్వన్ము॒శతి॒రుశ॒న్తం॒ ప॒తిం॒ న ని॒త్యం॒ జన॒యః॒ సనీ॒శాః॒ ।
స్వ॒సారః॒ శ్యావీ॒మరు॒షీమ॒జుష॒జ్ చి॒త్రము॒చ్చన్తి॒ముష॒సం॒ న గా॒వః॒ ॥ 69
- (2) వీ॒శు చి॒ద్ దృ॒హః పి॒తరో॒ న ఉ॒త్తైర॒ద్రిం రు॒జన్మ॒గ్గిర॒సో రవే॒ణ ।
చ॒క్రర్ది॒వో బృ॒హతో గా॒తుమ॒స్మే అ॒హః స్వ॒ర్వివి॒దుః కే॒తుము॒స్రాః॒ ॥ 70

1. కావఁగావలెనుమా పుణ్యాత్మవైశ్వానరా! (కొ.పా.) కాచివెల్గెదవుగాకో పుణ్యవైశ్వానరా! (ఇది రచయిత సవరించిన పాఠము. ఇందుయతిభంగము కలదు. లేదా “భూత” శబ్దములోని “ః” కారమునకు “గాకో” అన్నప్పుడు “ఓ” కారమునకును గేవల స్వరయతిని నామోదించవలసివచ్చును. తొలిపాఠములో యతిదోషములేదు. కాని వెల్గెశబ్దార్థకమేదియు లేని లోపముండును. చ.గో.కృ.

(3) దధన్మృతం ధనయనస్య ధీతిమాదిదయో దిధిష్ఠ్యోఽ విభృతాః ।

అతృష్యన్తి¹రపసో²యన్త్యచ్చా³దేవా¹జ్ఞాన్త ప్రయసా²వర్తయన్తిః ॥

71

(4) మథీద్ యదీం విభృతో మాతరిశ్వా గృహేగృహే శ్వేతో జేన్యో భూత్ ।

ఆదీం రాజ్ఞో¹న సహీయసే²సచా³సన్నా⁴దూత్యం²గి భృగవాణో³వివాయ ॥

72

(5) మహే యత్ పిత్ర ఈం రసం దివే కరవ త్వరత్ పృశస్యశ్చికిత్వాన్ ।

స్మజదస్తా¹ధృషతా²దిద్యుమన్తై స్వా³యాం దేవో⁴దుహితరి⁵త్విషిం థాత్ ॥

73

(6) స్య అ యస్తుభ్యం దమ అ విభాతి నమో వా దాశాదుశతో అను ద్యూన్ ।

వర్ణో¹అగ్నే²వయో³అస్య ద్విబర్హా⁴యాసద్⁵రాయా⁶సరథం⁷యం జానాసి ॥

74

(7) అగ్నిం విశ్వా అభి పృతః సవన్తే సముద్రం న స్రవతః సప్త యహీవః ।

న జామిభిర్వి¹చికితే²వయో³నో⁴విదా⁵దేవేషు⁶ప్రమతిం⁷చికిత్వాన్ ॥

75

(8) ఆ యదిపే నృపతిం తేజ ఆనత్ ఛుచి రేతో నిషిక్తం ద్యౌరభితే ।

అగ్నిః శర్హ¹మనవద్యం²యువానం³స్వాధ్యం⁴జనయత్⁵సూదయచ్చ ॥

76

(9) మనో న యోధ్వనః సవ్యవీత్యేకః సత్రా సూరో వస్వ ఈశే ।

రాజానా¹మిత్రావరుణా²సుపాణీ³గోషు⁴ప్రియమమృతం⁵రక్షమాణా ॥

77

(10) మా నో అగ్నే సఖ్యా పిత్రాజీ ప్రమర్షిష్టా అభి విదుష్కవిః సన్ ।

నధో న రూపం జరిమా మినాతి పురా తస్యా అభిశస్తేరధీహి ॥

78

సూక్తము—71

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ కామయమానభర్తలను గామినులందఱు గోరునట్టుగా
నీమముతోనుషస్సులు వినిర్మల రశ్మిలబొందునట్టుగా
ధామమునొంది భాసితకు ధన్యమహానల! నీకుఁబూజలం
గామమొనర్చి యంగుళులు కాంతిని వెలుచునుండు నెప్పుడున్ ॥

65

(2) ఉ॥ అదిని పావనస్తుతుల నార్యులుద్రుంచిరి గ్రా²వనట్టులే
సాదరమంగిరోమునులు సత్వసుసూక్తిరవంబుచేత నా
మేదుర పర్వతంబులను మిక్కిలికొట్టి సురాధిరాజ్య సం
పాదనకై గణించిరి విభాసితకాంతిని నీదు ప్రాపునన్ ॥

66

(3) గీ॥ పుణ్యపురుషులు ధనమును బొందునటుల, సగ్ని దేవత్వమునుబొందె సత్యయముగ
సగ్ని కాధానమొనరించి యధికభక్తి, బ్రజలుతనియుదు రమరాశి ప్రజ్ఞనొందు ॥

67

(4) సీ॥ ప్రాణాదివృత్తుల భాసిల్లు మాతరిశ్వంబును మర్దింపజన్మమొందె
శుభ్రవర్ణముగల్గి శోభలందించుచు నాదరంబున నిష్టిహవ్యమందె
బ్రతి యజ్ఞగృహమునఁ బ్రాదుర్భవించుచు సకల కార్యములను జక్కఁబఱచె
భీషణరూపుడౌ భృగుమహర్షిని భంగి దూత్యంబునందింప దూతయయ్యె
గీ॥ నట్టియగ్నిని హవ్యవాహకునిఁజూచి, యంతరాయంబులన్నియు నంతరించె
నై జకాంతులు దిశలెల్ల నింపి యల్ల, కల్య³మేతెంచు గాంతిసంక్రమితమగుచు ॥

68

(5) గద్యము—ఓ యగ్ని! ప్రపంచ రక్షకులును శ్రేష్ఠులునునగు దేవతలకు యజమానుఁడు హవిస్సు
నొసంగిన సమాచారము చెవినిసోకినతోడనే జాడలఁదీయు నేర్పుగల రాక్షసులగుంపు నీవచ్చటనుండుటవిని
పరువెత్తుచున్నది. మరియు బాణప్రయోగ నిపుణుఁడవగునీవు దృఢతరమగు ధనస్సున బాణము సంధించి
రాక్షసులపై విడుచుచున్నావు. మరియు నుషఃకాలమున నీ తేజస్సును నెల్లయెడలఁ బ్రసరింపఁ
జేయుచున్నావు. ॥

69*

(6) గీ॥ ఎవఁడు యజ్ఞగృహంబున నేవుఁగల్గి, నతులనర్పించునో నీకు నమ్రుండగుచు
నట్టి యాజమానునకు నీయుమన్నమంత, యజ్ఞపురుషుండు తేడతే యన్నమెల్ల ॥

70

(7) సీ॥ సప్తమహానదుల్ సంద్రంబునట్టుల చరుపురోడాశాది సర్వవితతి
యంగనామణీయుక్తు నగ్నిజేరుచునుండె యలఁపంగ మామొద్ద ధనములేమి
దేవతాశికిఁగల దివ్యధనంబెల్లఁ దెప్పించి మాకిమ్ము దివిజమాతః
యన్నిజేవులయందు నడిఁగినతేజంబు వీర్యపుత్రంబయి వెలయుఁగాక

గీ॥ వహ్ని! యలయుదుగాక యౌవనుడవగుచు, వహ్ని! యెనఁగుత రాజశబ్దంబుదాల్చి
వహ్ని! శోభింతుకాకనవారితముగ, వహ్ని! పొందుత యాగభవంబునీవు ॥

71

(8) గద్యము—ఓ యగ్ని! యజమానుని గర్భముననుండు జతరాగ్నిరూపమునఁ బ్రకాశించు పరిశుద్ధమగు
నీ తేజస్సు యజమానుండు భక్షించుచున్న యన్నమును బరిపక్వముఁ జేసి రేతోరూపమును బొందించి
బలవంతుఁడు నిర్దుష్టుఁడును యౌవనవంతుఁడును నగు పుత్రుని గలిఁగించును గాక. మణియు నన్నముఁబొందు
నిమిత్తముయాగాది కర్మలనుజేయ బుద్ధిఁబుట్టించుఁగాక. ॥

72

(9) మ॥ ద్విసహస్రంబులు యోజనంబులు మనోవేగంబుతో సూర్యుడే
విసువుంజెందక యన్ని దేశములకున్ విత్తారమైపోవుఁ దా
మనమానంబుగ మిత్రుఁడున్ వరుణుఁడున్ హస్తించి గోమండలిన్
వెనదుగ్ధంబుల నుంతుపావక భవద్వీర్య ప్రభావంబుల ॥

73

(10) చ॥ పితరులనాటి మైత్రి మదిఁబెట్టుచు నాశనముజేయకుండుమా
యతులకవీశ్వరుండపుట సంతనెఱుంగుదువీవు, రశ్మి లా
తతగగనంబుగప్పెడి విధంబున వృద్ధతఁగప్పుచుండె సం
తతమును దానిఁబాపికడు ధన్యుడవైచరియించుపావకాః ॥

74

సూక్తమ్—72

ఋషిః—పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ని కావ్యా వేదసః శక్వతస్కర్తస్తే దదానో నర్యా పురూణి ।

అగ్నిర్భువద్ రయివతీ రయీణాం సత్రా చక్రాణో అమృతాని విశ్వా ॥

79

(2) అ॒స్మే వ॒త్సం పరి వ॒త్తం న వి॒ష్టని॒చ్ఛన్తో వి॒శ్వే అ॒మృతా అ॑మూ॒రాః ।

శ్ర॒మ॒యవః పద॑వ్యో ధి॒యం॒దా వ॒త్తస్థుః పదే॑ ప॒రమే॑ చా॒ర్వగే॒న్ద్రః ॥

80

(3) తి॒స్రో యదగ్నే॑శ॒ర ద॒స్త్వామి॒చ్ఛచిం పృ॒తేన॑ కు॒వయః స॒పర్యాన్ ।

నా॒మాని చిద్ దధి॑రే య॒జ్ఞియా॒న్యసూద॑య వ॒త్త త॒న్వగః సు॒జాతాః ॥

81

(4) ఆ రో॑దసీ బృ॒హతీ వే॒విదా॒నాః ప్ర రు॒ద్రియా జ॒భిరే య॒జ్ఞియా॒సః ।

వి॒దన్మ॒ర్తో నేమ॑ధితా చికి॒త్వాన॒గ్నిం పదే॑ ప॒రమే॑ త॒స్త్రివా॑నమ్ ॥

82

(5) సం॒జానా॒నా ఉప॑ సీదన్మ॒భిజ్ఞా వత్సీ॑వన్తో నమ॒న్యం నమ॑న్యన్ ।

రిరి॒క్వాంస॒వత్త॑న్వః కృ॒ణ్వత॒ స్వాః సఖా॑ సఖ్య॒ర్నిమి॒షి రక్ష॑మా॒ణాః ॥

83

(6) త్రిః స॒ప్త యద్ గు॒హ్యని॒ త్వే ఇత్ పదా॑విద॒న్నిహితా॑ య॒జ్ఞియా॒సః ।

తేభీ॑ రక్ష॒న్తే అ॒మృతం స॒జోషాః ప॒శూఞ్చ స్థాత॑త్సా॒జ్చర॑థం చ పాహి ॥

84

(7) వి॒ద్వాగ్ం అగ్నే॑ వ॒యునా॒ని క్షీ॒తీనాం వ్యా॒సుషక్ చు॒రుధో జీవ॑సే ధాః ।

అ॒న్తర్వి॒ద్వాగ్ం అధ్వ॑నో దే॒వయా॒నానత॑న్దో దూ॒తో అభ॑వో హ॒విర్వాత్ ॥

85

(8) స్వా॒భ్యో దివ ఆ స॒ప్త య॒హ్వీ రా॒యో దు॒రో వ్యృ॑త॒జ్ఞా అ॒జానన్ ।

వి॒దద్ గ॒వ్యం స॒రమా॑ దృ॒హ్యమూ॒ర్వం యే॒నా ను కం మా॒నుషీ॑ భో॒జతే॑ విత్ ॥

86

(9) ఆ యే విశ్వా స్వపత్యాని తస్థుః కృత్వానాసో అమృతత్వాయ గతుమ్ ।

మహ్న మహిద్భిః పృథివీ వి తస్థే మాతా పుత్రైరదిత్యాయసే వేః ॥

87

(10) అది శ్రీయం ని దధుశ్చరుమస్మిన్ దివో యదక్షీ అమృతా అకృణ్వన్ ।

అథ క్షరన్తి సిన్ధవో న సృష్టాః ప్ర నీవీరగ్నే అరుషీరజా¹నన్ ॥

88

సూక్తము—72

ఋషి—శక్తిపుత్రుఁడు పరాశరుఁడు

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ కరమునఁజాల విత్తమును గల్గి పరేశ్వర మంత్రసూక్తులం
జిరము నిజాభిముఖ్యముగఁజేకొనుచీవు ధనప్రదాతవై
యురువుగ విత్త మెల్లెడల నోపికనెవ్వరికిత్తు, వారలుం
గరము ధనాధినాథులయి గాంతుప్రసాదిని¹లోకమంతటన్ ॥

75

(2) చ॥ సుతుఁడువలెంబ్ర²యుండవగుశోభనవహ్ని! నమస్త శీచక
ప్రతీతిని దాగి యుండుటను, బావన హవ్యములేమిదేవతా
వితతి శ్రమోద్ధదుఃఖమున వేఁగుచు నీవు వసించు దేశమున్
ధృతి⁴గని సంచరించి కనరే నినుఁ బావనః హవ్యవాహనా ! ॥

76

(3) చ॥ రుచిర మరుత్తులంద అతిరూఢిగ నాజ్యముతోడ నెంతయే
సుచితముగా శరత్క్రయము హోమముజేయఁగఁబుట్టి యాదరిం
చుచుఁదగు యజ్ఞనామముల సొంపుగ నీవాసఁగంగ వార లా
శుచియగు మోక్షమార్గమునుజూడరె జన్మ జరాదిహీనులై ॥

77

(4) చ॥ గగనమునన్ ధరాస్థలినిఁగాంచ నదృశ్యుండవై న నిన్ను నా
సుగుణయుతుండు, శక్రుఁడతిశూరమరుదణిమాది గలు నా
గగనచరుల్ నిజోక్తులను గౌరవమొప్పగ వేడియప్పడే
సొగసగురావిలోపలను జొచ్చిన రుద్రుని నిన్నుఁజూడరే! ॥

78

1. అరుషీరజనన్. (ప్రా.ప్ర.) 1. భూమిలోపలన్ (తా.పా.) 2. బ్రియంబవగు, (తా.పా.) 3. ప్రతీతినిపీనుడై వెలయ (తా.పా.)
4. ధృతమతి సంచరింపఁగనరే (తా.పా.)

- (5) గీ॥ నిన్నెరింగియుండి నియతాత్మలగుదేవ, తతులునీకుఁ బెక్కునతులఁజేసి
సుతులఁగూడి యజ్ఞసంస్కారములఁజేసి, రశనములను మాని యనవరతము ॥ 79
- (6) గీ॥ అన్ని యజ్ఞములను యజమానులందఱుఁ, బొందునటులఁజేయు ప్రోఁడవగుచు
నందువలన మాకు నన్నంబుసిద్ధించు, నగ్ని: వస్తువులకు నవనమిమ్ము ॥ 80
- (7) క॥ జ్ఞాతవ్యార్థం బెరుఁగుచుఁ, బూతమనుజ శోకమెల్లఁ బోఁగొట్టెడి వి
భ్యాతిగల నన్నమీయుము, దూతవగుచు దేవతలకుఁ దూర్ణంబనలా! ॥ 81
- (8) గీ॥ సర్వకుభ కర్మసాధక సప్తనదులు, భువిని బ్రవహించుచుండునీ పూర్ణదయను
నంగిరస్సులు గోవుల నందుకొనిరి, మానవులు పొందఁగల్గిరి మంచిపాల ॥ 82
- (9,10) సీ॥ అమృతత్వసిద్ధికై నాదిత్యగణమెల్ల సర్వకర్మంబులఁ జలిపియుండెఁ
బెక్కుపుత్రులఁగల్గు చక్కనిపుడమియు నిత్యలోకమునకై నిలిచియుండె
శోభనశ్రీయుత కుభ యజమానుండు యజ్ఞాజ్యమునుగోరి యలరుచుండె
నమరలోకమునుండి యమరలోకంబంత యాగవేళకుఁబ్రీతి నరుగుచుండె
గీ॥ నగ్నిసంజాత సింహువు లధికవేగ, గమనమున దిక్కులంతటఁ గదలునట్టు
లగ్నిమంటలు దిక్కుల కరిఁగి యరిఁగి, భాసమానంబులగుచుండె భాగ్యమునను ॥ 83

సూక్తమ్ — 73

ఋషిః— పరాశరః శాక్త్యః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) రయి¹ర్న యః పితృవిత్తో వయోధాః సుప్రణీతిశ్చితుషో న శాసుః ।

స్యోనశీరతిధిర్న ప్రితానో హోతేవ సద్న విధతో వి తారీత్ ॥

89

(2) దేవో న యః సవితా సత్యమన్తా క్రత్వా నిపాతి వృజనాని విశ్వా ।

పురుప్రశస్తో అమతిర్న సత్య ఆత్మేవ శేవో² దధిషాయ్యో భూత్ ॥

90

(3) దే॒వో న॑ యః పృ॒థి॒వీం వి॒శ్వ॒ధా॒యా ఉ॒ప॒క్షే॒తి హి॒తమి॒త్రో న॑ రా॒జా ।

పు॒రః స॒దః శ॒ర్మ॒నదో॑ న పీ॒రా అ॒న॒వ॒ద్యా ప॒తిజ్ఞా॒ప్తే॒వ నా॑రీ ॥

91

(4) తం త్వా॒ నరో॑ ద॒మ ఆ ని॒త్యమి॒ద్వమగ్నే॑ స॒చ॒న్త తీ॒తిఘ॑ ద్రు॒వాసు॑ ।

అధి॑ ద్యు॒మ్నం ని ద॒ధు॒ర్భూ॒ర్యస్మిన్ భ॒వా వి॒శ్వా॒యర్చ॒రుణో॑ ర॒యీణామ్ ॥

92

(5) వి పృ॒క్షో అగ్నే॑ మ॒ఘ॒వానో అ॒శ్వ॒ర్వి సూ॒రయో॑ దద॒తో వి॒శ్వమా॑యః ।

స॒నేమ॑ వా॒జం స॒మిథే॑ష్వ॒ర్యో భా॒గం దే॒వేషు॑ శ్ర॒వసే॑ ద॒ధానాః॑ ॥

93

(6) ఋ॒తస్య॑ హి దే॒నవో॑ వా॒వశా॑నాః స్మ॒దూ॒ధీః పీ॒వయ॑న్త ద్యు॒భక్తాః॑ ।

ప॒రా॒వ॒తః సు॒మ॒తిం భి॒క్షమా॑ణా వి సి॒న్ధవః॑ స॒మయా॑ స॒స్ర॒రద్రిమ్ ॥

94

(7) తే॒వ అగ్నే॑ సు॒మ॒తిం భి॒క్షమా॑ణా ది॒వి శ్ర॒వో దధి॑రే య॒జ్ఞియా॑సః ।

న॒క్తా చ॑ చ॒క్ర॒రుష॑సా వి॒రూపే॑ కృ॒ష్ణం చ॑ వ॒ర్ణ మ॒రుణం॑ చ॒ సం ధుః॑ ॥

95

(8) యాన్ రా॒యే మ॒ర్తాస్తు॑హదో అగ్నే॑ తే స్యా॒మ మ॒ఘ॒వానో వ॒యం చ॑ ।

చ॒యే॒వ వి॒శ్వం భు॑వ॒నం సి॒సి॒శ్మోప॑స్రీ॒వాన్ రోద॑సీ అ॒న్తరి॑క్షమ్ ॥

96

(9) అ॒ర్వధి॑రగ్నే॒ అర్వ॑తో నృ॒భిర్న॑వాన్ వీ॒రైర్వీ॒రాన్ వ॑సు॒యామా తో॑వ్వి॒తాః ।

ఈ॒శానా॑సః పి॒తృవి॒త్తస్య॑ రా॒యో వి సూ॒రయః॑ శ॒తహి॑మా నో అ॒శ్వః ॥

97

(10) ఏ॒తా తే॑ అ॒గ్న ఉ॒చ॒థాని॑ వే॒ధో జు॒ష్టాని॑ స॒స్తు మ॒నసే॑ హృ॒దే చ॑ ।

శ॒తేమ॑ రా॒యః సు॒ధు॒రో య॒మం తే॑ క॒ధిశ్ర॑వో దే॒వభ॑క్తం ద॒ధానాః॑ ॥

98

సూక్తము—73

ఋషి—శక్తిపుత్రుడు పరాశరుడు

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ పైతృకథనమట్లు పరిధవిల్లుచు సర్వజీవిత సుఖములఁ జేయునెవఁడో!
బుధశాసనంబుల విధమున సన్మార్గగామియై నిత్యంబు కడలునెవఁడో!
యర్హ్యపాద్యాదుల నర్చింపఁబడుచుండి సధికథక్తిని సర్పలొందునెవఁడో!
1సద్ద విర్వర్ధిత చారుగాత్రుండయి సోమయాజికినిల్లుఁ జూపునెవఁడో!
గీ॥ కర్మజన్యఫలంబుల కర్మకర్త, వలెను యజమానగృహముల వాసికెక్క
వృద్ధిఁ బొందించునెవ్వఁడు వివిధగతుల, నట్టియగ్నినిఁ గొనియాడనొనుగాడె: ॥

84

- (2) సీ॥ చూడయోగ్యుండగు సూర్యదేవునిరీతిఁ గర్మల జగములఁ గాచువహ్ని
వివిధరూపములొందు విశ్వంభరంబోలి వ్యాపించియంతట వరలువహ్ని
యాతృవలెంజాల నఖిలభూతములకు నానందవర్ధక మగునువహ్ని
నుచ్చావచంబుల నుచ్చకర్మలయందు నొక్కటిగానుండు సుచితవహ్ని
గీ॥ స్వర్గఫలహేతువగుచును సర్వయాజి, ధారణీయంబునగుచును దహనమూర్తి
నిండుతేజస్సుతోఁగూడి నిరతిశయము, 2వెల్లుచుండునుగాక దావేడ్కమీర ॥

85

- (3,4) సీ॥ జనమైత్రిగలరాజు జనసఖుండగునట్లు లఖిలప్రియుండయి యలరునగ్ని
వృష్టిచే సూర్యుడు విశ్వంబురీతిగా యజ్ఞంబులంబ్రోచు నట్టియగ్ని
పుత్రుని జనకుఁడు పోషించులాగున భక్తులరక్షించు పావనాగ్ని
పతిహితాంగనఁబోలి పరమపావన కర్మలందు యోగ్యుండగునట్టియగ్ని
గీ॥ నిశ్చల గ్రామములయందు నిఖిలయజ్ఞ, గృహములందును వేళలఁ గీర్తనీయ
చరుపురోడాశములనెల్ల శాంతిఁగొనుచు, ధనమునిచ్చునుగాక సంతసమెలర్ప ॥

86

- (5) గీ॥ స్తుతులుచేసినిన్ను శూరులాయుర్దాయ, మెల్లఁబొంది తామహీసభువిని
నెదిరిధనమునెల్ల నేపునఁగొనుచు న. ద్యాగములనొర్తునృ హవ్యవాహ! ॥

87

- (6) ఉ॥ క్షీరమునిచ్చు గోగణము చిత్తవికాసము నొందఁజేయు చెం
తే రహినా కృశానునకు నేడ్తైరఁబాల నొసంగునట్లు పెం
పార సమస్త సింఘవులు భవ్యమహీంద్రములందుఁ బుట్టి నిం
డార జలంబులంగలిఁగి హవ్యనిమిత్తము పారుచుండెడున్ ॥

88

1. సత్ + హవి = సద్భవి, సద్భవి (సందిలో మహాప్రాణము వైకల్పికము) వ.గో.కృ. 2. వెల్లుచుండెడుగ్రావుత వేడ్కమీర (తా.పా.)
3. తాము ధరణిలోన. (తా.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ.

- (7) గీ॥ నీదుమేలుకొరి నిర్జరుల్ హవ్యంబొ, సంగఁబవలురాత్రి సలిపి శ్వేత
కృష్ణవర్ణములను సృష్టించియెవ్వని, యందు నిర్పినారు హవ్యవాహా: ॥ 89
- (8) గీ॥ అగ్నిహోత్రాది కర్మలనాచరించు, ధనము పొందెదమయ్య! యో దహనమూర్తి:
ఆతపశ్లేశమున్ ఛత్రమడచునట్లు, లోకభారంబడంపుమో లోకమాన్య: ॥ 90
- (9) ఉ॥ మామక పుత్రులందఁ అతిమన్ననలందుచు శత్రు వాఙులన్
†గామ మెలర్పఁగొట్టి రిపునాశకులై 2యలశత్రు విత్తమున్
నీమముతోడఁ జేకొనుచు నిత్యముపైతృకవిత్తమందుచున్
భూమిని రోగహీనులుగఁ బూర్ణవయస్కులుగాఁగన్ వెలుతన్ ॥ 91
- (10) గీ॥ మాసుసూక్తి నీకు మానసప్రియములై, సచ్చుఁగాక తుష్టినిచ్చుఁగాక
లేమిఁబోవఁజేయు కామితధనమెల్ల, నీదునియతి చూకు నిలుచుఁగాక ॥ 92

1. కృష్ణ, శ్వేతవర్ణములను సృష్టించి (తొ.పా. “రాత్రిఁబవలు సలిపి” అని తొలుత రాత్రిని విదవఁబగలును పేర్కొన్న గ్రంథకర్త తదనుగుణముగా “కృష్ణశ్వేత” శబ్దమునే తొలుతఁ బ్రయోగించి తిరిగి తానై “శ్వేతకృష్ణ” అని మార్పుచేసెను. “కృష్ణశ్వేత” సమాసమువయోగించుచో “శ్వే” సంయుక్తముచేత కృష్ణలోని “ష్ణ” గురువుగా మారి గణభంగమగునని యాచి “శ్వేత, కృష్ణవర్ణములను” అని మార్చివేసెను. కాని శ్రీ నేమానివారు “హవ్యంబొసంగ రాత్రిఁబవలు సలిపి శ్వేత, కృష్ణ వర్ణములను” అని పవలు రాత్రి “శబ్దములను రాత్రిఁ బవలు”గాఁ గ్రమముమార్చి ప్రయోగించి వ్రాతప్రతిలో వ్రాసిరి. వైజ్ఞానికముగాఁగూడఁ తొలుతఁ బవలు విదవ రాత్రియేగాని తొలుత రాత్రిఁ విదవఁ బగలుకాదుగదా! ఈ సందర్భమునఁ “పవలురాత్రి” అని మార్చవచ్చును గాని రచయిత స్వయముగా “శ్వేతశ్వేత” శబ్దములను “శ్వేతకృష్ణ శబ్దములుగా గణభంగభోష దృష్టితో మార్చెనేగాని “పవలు రాత్రి” “శ్వేతకృష్ణ” శబ్దములకున్ క్రమాన్వయము ప్రమాదవశమున గుర్తింపలేదు. కాఁగా మూలములోని “రాత్రిఁబవలు” శబ్దములను (1 సంపుటము, 259 పుట) బవలురాత్రి శబ్దములుగా సార్థకముగా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

† ఈ ఋక్కున “శతహిమా నః” అను పదముగలదు. నూరు హేమంతఋతువులు. నూరు వత్సరములు. హేమంతఋతువు ప్రాధాన్యముగఁజెప్పుటఁజేసి ఆర్యులు హిమవత్సర్వతప్రాంతవాసులనియూహింపఁదగినది. లేదా ఆకాలమున వత్సరప్రారంభము హేమంతఋతువుతోనే ఆయియుండవలయును. అప్పటి మనుజుల పూర్ణాయురాయము నూరువత్సరములేకాని యజుర్వేద. అధ్య. 8. (మంత్రము 82) “ఆయుషంజమదగ్నే....తన్నోఅస్తుత్రాయుషం”, అనుమంత్ర సందర్భమున శతవత్సరావధాన్యమున జమదగ్ని. కాశ్యప శబ్దములు మానవనామములు కావనియు జమదగ్నియనగాఁ జక్షువనియు, కాశ్యపమనగాఁ అంతః కరణమనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. హిదఁజెప్పఁబడిన మంత్ర సందర్భమున (శత. కాం. 3. అ. 7) భవత్కృపయానోకస్మాకం జమదగ్ని సంజ్ఞిక స్వచక్షుః కాశ్యప్రాఖ్యస్య ప్రాణస్యచత్రాయుషంత్రిగుణమర్థాత్ త్రిణీశతాని వర్షాణి యావత్తావదాయురస్తు” అని మొదలగు వివరణములదు. “ఓ జగదీశ్వర! నాచక్షుస్సు, మనస్సు మొదలగునవి మూఁడువందల సంవత్సరములుండుఁగాక” అని దీనిసారము. ఇట్టిప్రమాణములవల్ల (బ్రహ్మచర్యాది సునియమైర్మనుష్యైరేతఃత్రిగుణమాయఃకర్తం శక్యమస్తిమస్తీతి గమ్యతే) బ్రహ్మచర్యాది నియమములవలన మనుష్యులు 300 సంవత్సరములు జీవింపఁగలరని తేలుచున్నది. చూడు. “బిహారిలాల్” శాస్త్రి గారి “పేదములు” అనుగ్రంథము. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన:—“ఆయుషం” ఇత్యాదిగాఁగల యజుర్వేదమంత్రమును శ్రీనేమానివారుఁకొనిరి. “త్రాయుషం జమదగ్నే: కశ్యపస్యత్రాయుషమ్” యద్దేదేషుత్రాయుషం తన్నోఅస్తు త్రాయుషమ్” అని అనలు మంత్రము. ఈమంత్రార్థము బ్రాహ్మణములవతరించు నాటికే యంతరించినట్లు కనిపించుచున్నది. వేదగతమైన శత హేమంతములు శతశత్రులువంటి ప్రయోగముల యంతర్భావికే షాదులకై పీఠిక చూడనగును. వ.గో.కృ.

2. యజుర్బ్రహ్మయో (తొ.పా.) 3. గానోనర్చమా: (తొ.పా.)

అనువాదము—13, సూక్తము—74

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రి

- (1) ఉపప్రయన్తో అధ్వరం చున్త్రం వోచేమాగ్నయే । ఆరే అస్మే చ శృణ్వతే ॥ 99
- (2) యః స్నిహితీషు పూర్వ్యః సంజగ్మానాసు కృష్టిషు । అరక్షత్ దాకుషే గయమ్ ॥ 100
- (3) ఉత బ్రువన్తు జన్తవ ఉదగ్నిర్వ్యత్రహజని । ధనంజయో రణేరణే ॥ 101
- (4) యస్య డూతో అసి తయే డేషి హవ్యాని వీతయే । దన్మత్ కృణోష్యధ్వరమ్ ॥ 102
- (5) తమిత్ సుహవ్యమగ్గిరః సుదేవం సహసో యహో । జనా ఆహుః సుబ్ధిష్టమ్ ॥ 103
- (6) ఆ చ వహాసి తాగం ఇహ దేదాగం ఉప ప్రశన్తయే । హవ్యా సుశృన్వ్రీ వీతయే ॥ 104
- (7) న యోరుపబ్ధిరశ్వ్యః శృణ్వే రథస్య కచ్చన । యదగ్నే యాసి డూత్యమ్ ॥ 105
- (8) త్వోతో వాజ్యహూయో ఽభి పూర్వస్మాదపరః । ప్ర దాశ్వాగ్ం అగ్నే అస్థాత్ ॥ 106
- (9) ఉత ద్యుమత్ సువీర్యం బృహదగ్నే వివాససి । దేవేభ్యో దేవ దాకుషే ॥ 107

అనువాకము—13, సూక్తము—74

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ జంతుహింసలేని జన్మమునెయుచు, సగ్నికై వచింతు మతులసూక్తి
సగ్ని దేశములను నాశ్రయించెడునగ్ని, వినునుగాక మాప్రవిమలసూక్తి ॥

93

(2,3,4, 5,6,7) సీ॥ చంపనుద్దేశించి శత్రువులేతేర భక్తగృహంబుగాపాడునెవఁడో:

భర్తంబుగా శత్రుభనమును హరియించి స్తోత్రజాలమునకుఁ బాత్రుడెవఁడో:

బలులను జవీఁజూడ భక్తగేహములందుఁ దిరముగనుండెడి దేవుడెవఁడో:

చరువురోడాదాదివారు హవ్యంబులఁదెచ్చి దేవతలకు నిచ్చునెవఁడో:

గీ॥ త్రిదశులకు సూక్తులందించు దివ్యుడైన, దూతుఁడగుచును చూరంబు తొలఁగుచుండ

నెరుకఁజడనట్టి రవమున నెసఁగునెవఁడో, యట్టియనలుండు సూక్తుల నందుఁగాక ॥

94

* సంస్కృత మూలప్రతులలోఁగొన్నిట “గోతమోరాహుగణః” అని రాహుగణపుత్రుడు గోతముడుగాఁ జేర్చుకొనినట్లుగా శ్రీ నేమానివారు (1వ సంపుటము 259 పుట) పంచమోద్యాయము—74వ సూక్తమునకు ఋషి “ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు”గా వ్రాసిరి. పీఠానుసరించిన ప్రతిలో సీఋషి భిన్నత్వముండియుండును. సంస్కృతములో 74వ సూక్తము మొదలు 93 సూక్తమువఱకు (93తో సహా) గోతమోరాహుగణః అనియే యుండఁగా శ్రీ నేమానివారి యనువాదములో 74 సూక్తము మొదలు 79వ సూక్తము వఱకు (79తో సహా) ఋగ్వపుత్రుడు గోతముఁడనియున్నది. 80వ సూక్తము నుంచే తెలుఁగనువాదములో విభిన్నఋషులు పేర్కొనఁబడిరి. సంస్కృత వ్రాతప్రతిలో 74 సూక్తము మొదలు 90 సూక్తము వఱకు గోతముడు ఋషిగా 91 సూక్తము నుంచి 93 సూక్తమువఱకు గోతముడు ఋషిగా నుటంకితమైనది. 74వ, సూక్తము మొదలుగా గోతముడు ఋగ్వపుత్రుడుగాఁ జేర్చినఁబడినను 78వ, సూక్తానువాద (107) పద్యములో “రహుమునిగణ పుత్రకులము, గోతమాఋషులమగుమేము” అని పేర్కొనుట చూడ శ్రీ నేమానివారి సంస్కృతమూల గ్రంథముననుసరించియే యవగాహనమగుటలేదు. సాయనాచార్యుఁడూడ “రహుగణ” శబ్దమునే ప్రయోగించెనుగాని “రహుగణ” శబ్దమును ప్రయోగింపలేదు, ఈగోతముడు కూడ నొక్కఁడు కాక యిదే పేరుతోఁ బెరుఁద “రహుమునిగణ” పుత్రులు గోతమ గణముగానున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. రహుమునిగణ ఋషులకుఁబుట్టిన వారందఱును “గోతమ” నామముతోనే వ్యవహరింపఁబడినట్లున్నది. కాఁగా 74వ సూక్తము మొదలుగానున్న గోతమమహర్షులందఱునునేరైకు లేయని భావించునట్లులేదు. ఆయాసూక్త ద్రష్టలు విభిన్నులునుగావచ్చును. ఆంధ్రానువాదములో 80వ సూక్తమునకు ఋషిగా “రాహువాన” పుత్రుడు గోతముడుగాను, 83వ సూక్తమునకు ఋషిగా రాహువానపుత్రుడు గోతముడును నుటంకింపఁబడిరి. (1వ సంపుటము 267, 267 పుటలు చూడు.) గోతమ, గోతమశాబ్దాలలో భిన్నత్వమున్నను నొకదానికొకటి తార్కారుగా నుటంకించిన సంపత్తులు కూడఁగలవు. రాహుగణ-రాహుగణ-రహుగణ-రహువాన-రాహువాన శబ్దములు పర్యాయపదములు గాఁగన్పించుచున్నవి. 78వ సూక్తములోని 5వ ఋక్కులో “రహుగణ” శబ్దమువయ్యుక్తమైనను శ్రీనేమానివారు “రహుమునిగణ” అని “హు” కారప్రాస్య ప్రయోగమేచేసిరి. (చూడు 1వ, సంపుటము-5వ, అధ్యాయము-285 పుట.) ఈ సందర్భమున మూల మంత్రానుగుణముగా “పుణ్యతమరహుమునిగణపుత్రకులము” అని వ్రాసినను దేటగీతి పాదలక్షణమునకు భంగమేర్పడదు. అయినను శ్రీ నేమానివారు “రహుముని” అని “హు” ప్రాస్వరూపప్రయోగముచేయుట గమనింపఁదగినవిషయము.—వ.గో.కృ.

† జంతుహింసలేని జన్మము—జంతుహింసలేనియజ్ఞము జరుగుచున్నట్లు చాయనాచార్యుడు మంత్రమునకు భాష్యమువ్రాసి నాడు. కాని పీఠానుసరి ఋక్కులకు యజ్ఞములయందుఁబఱచుమారణమున్నట్లు వర్ణించినారు. శాకపూణి, నిరుక్తము అను ఋగ్వేద భాష్యములకిదివిరుద్ధముగానున్నట్లు తోచుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన-పశుమారణమున్నట్లు వర్ణింపఁబడిన ఋక్కులకు మారణముతో సంబంధములేని యర్థములున్నవి. ఋగ్వేదభాష్యములననుసరించి వేద మంత్రార్థముల నిర్ణయించుట వేదములకంటె భాష్యములు ప్రామాణికములని శ్రీ నేమానివారు భావించుట సరికాదు. ఇది వేదవిజ్ఞాన విరుద్ధము. అర్హణగోవిజ్ఞానమునకిది గొడ్డలిపెట్టువంటిది. (చూడు.పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. నెరుకఁజడని రవమున నెసఁగునెవఁడో: (తొ.పా.)

- (8) క॥ అధికారరహితుఁడైచ్చిన, మధురహవిస్సులనుగూడ మాన్యుఁడవగుచుం
బ్రథమాన సంతసంబున, విధిగా గ్రహియింపుమయ్య! వీరవతంసా! ॥ 95
- (9) గీ॥ నిర్జరాళికి హవ్యంబు నిత్యమిచ్చి, భక్తపాళికి ధనము నాసక్తిఁగూర్చి
వెలుఁగుచున్నావు పుడమిని వివిధగతుల, నమరగణముఖ్య దేవ! యోయగ్నిదేవ! ॥ 96

సూక్తము—75

ఋషి:—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

భందః—గాయత్రీ

- (1) జు¹షస్వ సప్రథస్తమం వచో దేవస్సరస్తతమమ్ । హవ్యా జుహ్వన ఆనని ॥ 108
- (2) అథా తే అజ్గిరస్తమాగ్నే వేదస్తమ ప్రియమ్ । వోచేమ బ్రహ్మ సానసి ॥ 109
- (3) కస్తే జామిర్జనానామగ్నే కో దాశ్వధ్వరః । కో హ కస్మిన్నసి శ్రితః ॥ 110
- (4) త్వం జామిర్జనానామగ్నే మిత్రో అసి ప్రియః । సఖా సఖిభ్య ఈడ్యః ॥ 111
- (5) యజా నో మిత్రావరుణా యజా దేవాగ్ం ఋతం బృహత్ । అగ్నే యక్షి స్వం దమమ్ ॥ 112

సూక్తము—75

ఋషి — ఋగ్నపుత్రుఁడు గోతముఁడు†

దేవత — అగ్ని

- (1,2,3, సీ॥ స్తోత్రలక్షణ హవిస్తోమంబు చెవులతో నగ్నిహోత్రుఁడయాలకింపుమయ్య!
- 4,5) దెందంబునకును నానందంబుఁ గలిగించు సుందరస్తోత్రంబు పొందుమయ్య!
- సర్వాధికుండవై సకలంబుగనుగొంచు నెచ్చటనుందువోయెరుగమయ్య!
- మిత్రావరుణదేవ మైత్రినిబొందుచు సత్యయాగంబులఁ జలుపుమయ్య!

*గీ॥ అగ్నిదేవుడా: నీవు మా కఫలశుభము, తొనరజేయంగ మిత్రావరుణులు నిండ్రు
తాడిగాంగులు దేవాశినర్పచేయ, యజ్ఞగృహముల గూఢత వలరుమయ్య: ॥

97

సూక్తమ్ — 76

ఋషి:—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్ని:

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) తా త ఉపేత్తిన్సో వరాయ భవదగ్నే శంతమా కా మనీషా ,

కో వా యజ్ఞైః పరి దక్షం త ఆప కేన వా తే మనసా దాశేమ ॥

113

(2) ఏహ్యగ్న ఇహ హోతా ని షీదాదజ్ఞైః సు పురవితా భవా నః ,

అవతాం త్వా రోదసీ విశ్వమిన్వే యజా మహే సౌమనసాయ దేవాన్ ॥

114

(3) ప్ర సు విశ్వాన్ రక్షసో ధక్యగ్నే భవా యజ్ఞానామభిశస్తిపావా ,

అథ వహ సౌమనతిం హరిభ్యామాతిభ్యమన్తై చక్రమా మదావే ॥

115

(4) ప్రహవతా వచసా వహ్నిరాసా²ss చ హువే ని చ సత్సహ దేవైః ,

చేషి హోత్రముత పోత్రం యజత్ర పోధి ప్రయన్తర్హినితర్హసూనామ్ ॥

116

(5) యథా విప్రస్య మనుషో హువిర్విరేవాగ్ం అయజః కవిభిః కవిః సన్ ,

షీదా హోతః సత్యతర్ త్వమద్యాగ్నే మన్త్రయా జాహ్వ యాజస్య ॥

117

* బ్రహ్మగర్భారణకర్త, వాజ్మయమహావ్యక్త, డాక్టర్. వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”. ఋగ్వేదము ప్రథమాష్టకము పంచమాధ్యాయములోని 75వ సూక్తములో మొత్తమయిదు ఋక్కులుండగా నాలుగు ఋక్కులు మాత్రమే శ్రీ నేమానివారు నాలుగు సీగపాదములలో ననువదించి యయిదవఋక్కును గీతపద్యముగా ననువదించుట మరచిపోయిరి. (చూడు 1వ. సంపుటము 261వ పుట.) కాగా నయిదవ ఋక్కును దేటగీతిగా ననువదించి యీ సీగపద్యమును బూరించితిని-వ.గో.కృ.

1 ఏషీదజ్ఞైః (వా.ప్ర.) 2. రాసావ (వా.ప్ర.)

సూక్తము. 76

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) గీ॥ నీకుఁబూజల నర్పింప నేరమయ్యః, నిన్నుఁ గొనియాడు మార్గము నెఱుగమయ్యః
కర్మఫలములు మాకెట్లు కలుఁగునయ్యః, సర్వముందెలియుటకు మది¹చాలదగ్ని!² ॥ 98
- (2) ఉ॥ వచ్చినవాడవై మిగుల 3వర్ణ నకెక్కిన దేవతాశికిన్
మెచ్చగఁ బూజఁజేయుచు నమేయ పరాక్రమ వై రిపుత్రులం
జొచ్చుచు నింద్రదేవునకు సుందరహవ్యము సంతసంబుతో
నిచ్చెడు నిన్నసంతముగ నిద్దధరాతలమెల్లఁగాఁచుతన్ ॥ 99
- (3,4) మ॥ శుభమంత్రంబులఁ బూజఁజేయుదు నినున్ శోభాయమానుండనై
యభిమానంబుఁ దలిర్ప రమ్మిటకు నీవానిర్జరశ్రేణితోఁ
బ్రథలందేలెడు యజ్ఞభాగముల సంభావించి గైకొంటకై
శుభదా! వచ్చి ధనంబు యాగమునకై శోభిల్లఁగానీయుమా! ॥ 100
- (5) గీ॥ కవివియగుటవలనఁ గవివరులంగూడి, జన్మములను ప్రీతి జరిపినట్లు
స్రుక్కుఁజేతఁబూని శుచికరయజ్ఞంబుఁ, జేయుమయ్యః ప్రీతిఁజేయుమయ్యః ॥ 101

సూక్తమ్. 77

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా. అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) కథా దాశేమాగ్నయే కాస్మై దేవజుష్టోచ్యతే భామినే గీః ।

యో మర్త్యైష్వమృత ఋతావా హోతా యజిష్ఠ ఇత్ కృణోతి దేవాన్ ॥

118

† ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోట్ చూచుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

1. ఈ శేటగీతి రెండవపాదములోఁ బంచలఘుగణమింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. చాలదయ్యః (తొ.పా.)

3. వాడిమిఁగాంచిన (తొ.పా.)

- (2) యో అధ్వరేషు శంతమ ఋతావా హోతా తమూ నమోభిరా కృణుధ్వమ్ ।

అగ్నిర్యద్ వేర్మర్తాయ దేవాన్తన్ చా బోధాతి మనసా యజాతి ॥

119

- (3) స హి క్రతుః సమర్యః స సాధుర్మిత్రో స భూదద్భుతస్య రథీః ।

తం మేధేమ ప్రథమం దేవయన్తీర్విశ ఉప బ్రువతే దన్యమారీః ॥

120

- (4) స నో నృణాం నృతమో రిశాదా అగ్నిర్గిరోకివసా వేతు ధీతిమ్ ।

తనా చ యే మఘవానః శవిష్ఠా వాజప్రసూతా ఇషయన్త మన్మ ॥

121

- (5) ఏవాగ్నిర్లోతమేధిర్మతావా విప్రేభిరస్తోష్ట జాతవేదాః ।

స ఏమ ద్యుమ్నం పీవయత్ స వాజం స పృష్ఠిం యాతి జోషమా చిక్వాన్ ॥

122

సూక్తము—77

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుఁడు గోతముఁడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ పావకః నీక్తై యజ్ఞము, గావింపఁగలేము నుతుల కొశల్యమునన్
భావింప శక్యమగునటె, హావిష్యంబందుకొనుము హవ్యవహుండా! ॥

102

- (2) ఉ॥ యాగములందు సౌఖ్యకరుఁడంచిత సత్యభురీణుఁడంగనా
భాగములందువాఁడునగు పావకుఁడార్య సమస్త్రి-యాతతిన్
వేగమెగొంచు మానవులువీరిక యొనర్చెడి యాగకర్మకై
రాగమెలర్పదేవతల రాజిలఁబిల్వ సమర్థుఁడేకదా! ॥

103

† ఋషికి సంబంధించిన విశేష విషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది పు ట్ నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. రాగంబదేవ బృందమును (కొ.పా.)

- (3) చ॥ గురుతర విత్తసంచయముఁ గోరికతీరఁగ నిచ్చువాని ని
బ్బరముగ యాగదీక్షితుని భర్తను హర్తను లోకరక్షకుం
బరమ సఖుండు విత్తమును బంచెడు రీతిగ నర్థమెప్పుడున్
విరివిగనియువాని, నినువేగమె కొల్వరె భక్తులెప్పుడున్ ॥ 104
- (4) చ॥ మనుజులలోన నుత్తముఁడఁ మర్దిత శత్రుగణుండఁ సంస్తుతుల్
ఘనముగ నాలకించుటకుఁ గాంతిని గల్గుచు వచ్చి ప్రీతితో
వినతులొనర్చు యజ్ఞకుల విందులకుంజని సౌఖ్యమొందుచుం
జనులకు నన్నదానములఁ జాలఁగజేయుము హవ్యవాహనాః ॥ 105
- (5) గీ॥ గోతమస్తోత్ర పాత్రుఁడఁ గోతమాది, సరస మునులిచ్చు సోమరసంబుఁగ్రోలి
చరువురోడాశలక్షణచారుహవ్య, ములను గ్రహించి పొందుము ముదమునెంతో ॥ 106

సూక్తమ్—78

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) అభి త్వా గోతమా గిరా జాతవేదో వివర్షణే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 123
- (2) తము త్వా గోతమో గిరా రాయస్కామో దువస్యతి ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 124
- (3) తము త్వా వాజసాతమమగ్గీరస్వర్ధవామహే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 125
- (4) తము త్వా వృత్రహస్తమం యో దస్యగ్గోరవధానుషే ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 126
- (5) అవోచామ రహుగణా అగ్నయే మధుమద్ వచః ద్యుమైరభి ప్ర ణోనుమః ॥ 127

సూక్తము—78

ఋషి—ఋగ్నపుత్రుడగు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1,2,3, 4,5) సీ॥ గుణవిరాజితః మహాగోతములగు మేము బహుమంత్రముల నిన్నుఁ బలుకఁగలము
 గోతమమునులమై గూఢ మంత్రంబుల నభిమతములనెల్ల నడుగఁగలము
 సత్యాంగిరసులమై సత్యసూక్తులతోడఁ బ్రీతులమై నిన్నుఁ బలువఁగలము
 దస్యగణచ్ఛేద దక్షిణవగునిన్నుఁ బాపముఁబోగొట్టఁ బాడఁగలము
- గీ॥ పుణ్యతమ రహముని! గణపుత్రకులము, గోతమాఖ్యులమగు మేము ప్రీతితోడ
 మంత్రములఁ బలుకుచున్నాము మహితతేజః, యర్థమిచ్చుచు రక్షింపు మగ్నిదేవః ॥ 107

సూక్తమ్—79

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవత—1-3 అగ్నిః మధ్యమోఽగ్నిర్వా, 4-12 అగ్నిః

ఛందః—1-3 త్రిష్టుప్, 4-6 ఉష్టిక్, 7-12 గాయత్రీ

- (1) హి॑రణ్య॑కేశో॑ ర॒జసో॑ వి॒సారే॑ క॒హిర్ధుని॑ర్వాత ఇ॒వ ద్ర॑జీమాన్ ।
 శుచి॑భ్రాజా ఉ॒షసో॑ నవే॒దా యశస్వ॑తీరప॒స్యవో॑ న స॒త్యాః ॥ 128
- (2) ఆ తే॑ సు॒వర్ణా॑ అమి॒నన్త॑గ్ం ఏ॒వైః కృ॑ష్ణో నో॒నావ పృ॑షభో యదీ॒దమ్ ।
 శి॒వాభి॑ర్న స॒మయా॑నాభి॒రాగాత్ పత॑న్తి మి॒హః స్తన॑యన్త్యత్రా ॥ 129
- (3) యదీ॑మృతస్య పయ॒సా పి॒యానో॑ నయన్తు॒తస్య ప॑థిభీ రజి॒ష్టైః ।
 అ॒ర్యమా మి॒త్రో వరు॑ణః పరి॒జ్ఞా త్వవం॑ పృ॒క్షాన్త్యపరి॑స్య యోనో ॥ 130

† ఋషి విషయిక విశేషములకు 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది పుటనోట్ చదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

1. రహముని-రహముని-రాహముని

- (4) అగ్నే వాజస్య గోమత ఈశానః సహస్రో యహో । అస్యే ధేహి జాతవేదో మహి శ్రవః ॥ 131
- (5) స ఇధానో వసుష్క్వవిరగ్నిరీశేన్యో గిరా । రేవదస్మభ్యం పుర్వణీక దీదిహి ॥ 132
- (6) క్షపో రాజన్నత త్మవాగ్నే వస్తోరుతోషనః । స తిగ్మజమ్భ రక్షసో దహ ప్రతి ॥ 133
- (7) అవా నో అగ్న ఊతిభిర్గాయత్రస్య ప్రభర్మణి । విశ్వాసు ధీషు వస్య ॥ 134
- (8) ఆ నో అగ్నే రయిం భర సత్రాసాహం వరేణ్యమ్ । విశ్వాసు పృత్ను దుష్టరమ్ ॥ 135
- (9) ఆ నో అగ్నే సుచేతునా రయిం విశ్వాయుపోషనమ్ । మార్తీకం ధేహి జీవసే ॥ 136
- (10) ప్ర పూతాస్తిగ్మశోచిషే వాచో గోతమాగ్నయే । భరస్వ సుమ్నయుగ్గిరః ॥ 137
- (11) యో నో అగ్నేఽభిదానత్యన్తి దూరే పదీష్టనః । అస్మాకమిద్ వృధే భవ ॥ 138
- (12) సహస్రాక్షో విచర్షణీరగ్ని¹ రజ్ఞంసి నేధతి । హోతా గృణీత ఉక్త్యః ॥ 139

సూక్తము—79

ఋషి—ఋగ్వపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని

- (1,2) సీ॥ సింగరమగునట్టి బంగారుమంటనా¹ కనకకేశంబులు గలుగువాని,
గంపితమేఘుడౌ గాలినిబోలుచు శీఘ్రంబు జగతిని జెలంగువాని
వారిదంబులనుండి వైద్యుతాగ్ని జనించువేళల నధికంబు వెలుగువాని,
గల్యదేవికి² నెఱుకగాని నీరదవారి నిస్సరణక్రియ నేర్చువాని
గీ॥ నిజకిరణరాశిచే నీటినిచ్చువాని, జలముచేనిండుకొనియుండు జలదమాల
యందు గర్జనఁబట్టిచి యలరుచుండు, నట్టి నినునగ్నిః స్మరియింతు మాదరమున ॥ 108

1. వజ్రంసి (వా.ప్ర.) † ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలో తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది ఋషిపుటనోటు చూడనగును
వ.గో.కృ. 1. కనకేశంబులు (వా.ప్ర.పా.) 2. ఇక్కడఁ జందలముగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ వాసలవారిచేతను నవశ్యము జీవులదృష్టి దేల్పుచున్
 స్నానము పానముంజనులు చల్లగఁ జేసెడునట్లొనర్చుచుం
 బూని మరుద్గజం బుదకభూమిని గట్టిగఁ గొట్టునట్లుగా
 మానుగఁజేయుచున్ విబుధమాన్యుడ వై తివి నీవు పావకాః ॥

109

- (4) క॥ బలపుత్రుడు గోధనముల, నలరెడు సర్వేశ్వరుండు హవ్యవహుం డ
 గ్గలముగ బలమున్ ధనముం, జలియింపక యిచ్చుఁగాకఁ జయ్యనమాకున్ ॥

110

- (9,10,11,12, 13) దీపనశీలుండు దివిజాశివినుతుండు రాత్రిందివంబులు రగులువాడు
 9,10,11,12) మంత్రవర్జితుడు సమ్మాన్యవారిత్రుండు సుఖహేతుభూతుండు శోభనుండు
 వేడిమంటలవాడు వేల్పులకెకిమీడు శత్రుసంహననుండు సర్వదర్శి
 రాక్షససంహర రక్షకులకుభర్త వాడిమయాముండు వేడివేల్పు
 గీ॥ విశ్వసంతోషదుండు చతుర్వేదవేద్యుఁ, డమితధనదాత పురుషుల కన్నదాత
 యంగనాలక్షణాన్వితఁ, డమరదూతుఁ, డైన దహనుండు భక్తులఁబూనుఁగాక ॥

111

సూక్తమ్—80

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

* దేవతా—ఇంద్రః, 16-ఇంద్రః, (అథర్వా, మనుః దధ్యశ్చ)

ఛందః—పంక్తిః

- (1) ఇ॒తా హి సో॒మ ఇ॒న్మదే॑ బ్ర॒హ్మ చ॒కార॑ వర్ధ॒నమ్ ।

శ॒ష్ఠిః ప॒జ్జిన్నో॑జసా పృ॒థివ్యా నిః శ॒శా అ॒హిమ॑ర్చ॒న్నను॑ స్వ॒రాజ్యమ్ ॥

140

- (2) స త్వా॒మద॑త్ పృ॒షా మదః॑ సో॒మః శ్యే॒నాభృ॑తః సు॒తః ।

యేనా వృ॒త్రం ని॒రద్యో॑జ॒ఘృత॑ ప॒జ్జిన్నో॑జసా॒ర్చన్నను॑ స్వ॒రాజ్యమ్ ॥

141

* ఈ 80వ సూక్తమునకున్న దేవత విషయమై యింద్రుడే దేవతగాఁ బెక్కుమంది పేర్కొన్నను బరిశీలించఁగా అథర్వ, మను, దధుల సిద్ధాంతము ప్రకార మీసూక్తములోని 16వ ఋక్కునకు మాత్రమే ఇంద్రుండు దేవత అనియు మిగిలిన 15 ఋక్కులకు సోముండు దేవతయనియుఁ దేలుచున్నది. కాని అథర్వ-మను-దధుల మతాంతరత్వమును బేర్కొన్న గ్రంథములలో నైతము మిగిలిన 15 ఋక్కుల సోమదైవత్వముటంకింపఁబడలేదు. ఇది ప్రమాదముకాదగును. అన్ని ఋక్కులకును నన్నియే దేవతగా శ్రీ నేమానివారికి లభించినప్రతిలో నున్నట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ. 1. ఇశా (వా.ప్ర.)

(3) ప్రే॒హ్యభీ॑హి ధృ॒ష్టు॑హి న తే॒ వజ్రో॑ ని యం॑నతే ।

ఇ॒న్ద్రో నృ॒ష్టుం హి తే॒ శవో॑ హ॒నో వృ॒త్రం జ॒యా అ॒పో క॒ర్చన్న॑ను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 142

(4) ని॒న్ద్రో భూ॒మ్యా అ॒ధి వృ॒త్రం జ॒ఘన్త॑ నిర్ది॒వః ।

సృ॒జా మ॒రుత్స్వ॑త్తి॒రవ జీ॒వధ॑న్యా ఇ॒మా అ॒పో క॒ర్చన్న॑ను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 143

(5) ఇ॒న్ద్రో వృ॒త్రస్య॑ దో॒భతః॑ సా॒నుం వ॒జ్రేణ॑ హీ॒తః ।

అ॒భిక్ర॑మ్యా॒వ జి॒ఘ్ను॑తే॒ కపః॑ స॒ర్మాయ॑ చో॒దయ॑ న్నర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 144

(6) అ॒ధి సా॒నా ని జి॒ఘ్ను॑తే॒ వజ్రే॑ణ శ॒తప॑ర్వ॒తా ।

మ॒న్తాన॑ ఇ॒న్ద్రో అ॒న్తసః॑ స॒ఖిభ్యో॑ గా॒చుమి॑చ్ఛ॒త్యర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 145

(7) ఇ॒న్ద్రో తు॒భ్యమి॑ద॒ద్రివో॑ క॒నుత్తం॑ వ॒జ్రిన॑ వీ॒ర్యమ్ ।

య॒ద్ద త్యం॑ మా॒యినం॑ మృ॒గం త॒ము త్వం॑ మా॒యయా॑వధీ॒రర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 146

(8) వి తే॒ వజ్రా॑సో అ॒స్థిర॑న్న॒వతిం॑ నా॒వ్యాః ఆ॒ను ।

మ॒హత్ త ఇ॒న్ద్రో వీ॒ర్యం బా॒హ్వోస్తే॑ బ॒లం హి॒తమ॑ర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 147

(9) స॒హస్రం॑ సా॒కమ॑ర్చ॒త పరి॑ష్టో॒భత¹ వింశ॑తిః ।

శ॒తై స॒మన్వ॑నో॒సపు॑న్ద్రో॒య బ్ర॑హ్మో॒ద్యత॑మర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 148

(10) ఇ॒న్ద్రో వృ॒త్రస్య॑ తవి॒ష్టిం ని॒రహ॑న్త॒స్సహ॑సా స॒హః ।

మ॒హత్ తద॑స్య పాం॒స్యం వృ॒త్రం జ॒ఘన్వాగ్ం॑ అ॒సృజ॑దర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 149

(11) ఇ॒మే చి॒త్ త॒వ మ॒న్యవే॑ వే॒పేతే॑ భి॒యసా॑ మ॒హీ ।

యది॑న్ద్ర వ॒జ్రినో॑జసా వృ॒త్రం మ॒రుత్వాగ్ం అ॒వధీ॑ర॒ర్చన్న॑ను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 150

(12) స వే॒పసా॑ స త॒న్యతే॑న్ద్రం వృ॒త్రో వి వీ॑భయత్ ।

అ॒భ్యేనం॑ వ॒జ్ర ఆ॒యసః १స॒హస్ర॑భృ॒ష్టిరాయ॑తార్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 151

(13) యద్ వృ॒త్రం త॒వ చా॒శనీం॑ వ॒జ్రేణ॑ స॒మయో॑ధయః ।

అహి॑మిన్ద్ర జి॒హాంస॑తో ది॒వితే॑ 2బ॒ద్ధధే॑ శ॒వోఽర్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 152

(14) అ॒భిష్ట॑నే తే అ॒ద్రివో॑ యత్ ప్తా జగచ్చ రే॒జతే॑ ।

త్వష్టా॑ చి॒త్ త॒వ మ॒న్యవ ఇ॑న్ద్ర వే॒విజ్య॑తే భి॒యార్చ॑న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 153

(15) స॒హి ను॑ యాదధీ॒మసీ॑న్ద్రం కో వీ॒ర్యా ప॒రః ।

తస్మి॑న్న॒న్యమృ॑త క్రతుం దే॒వా ఓ॒జాంసి॑ సంద॒ధుర॑ర్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 154

(16) యామ॑థ॒ర్వా మను॑ష్పితా దధ్న॒జ్ఞో ధి॒యమ॑త్నత ।

తస్మి॑న్ బ్రహ్మ॑ణి పూ॒ర్వభే॑న్ద్ర ఉ॒క్తా సమ॑గ్మతార్చ॒న్నను స్వ॒రాజ్యమ్ ॥ 155

ఇతి

ప్రథమోఽష్టకే పశ్చిమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—80

ఋషి—రాహువానపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—అగ్ని*

- (1) ఉ॥ సోమరసంబునాని తగసూక్తులఁబాడిరి బ్రహ్మలందుచే
భీముడు వృత్రరాక్షసుడు భీతినిబొంది గతించెనప్పుడే
భీమబలుండవై యఖిలభీతినివీడి సురాధిపత్యముం
గామనమీర నిల్పితివి కల్మషనాశకః నీవు పావకాః ॥ 112
- (2) గీ॥ హర్షమదవర్ధకంబగు నమలసోమ, శరసముగ్రోలుటచే నీవు రాజువగుచుఁ
బగతుఁ, దునుమాడుదువుగాక బలముచేత, సోమరసమేమి నేయదు ? సూరివినుతః ॥ 113
- (3) గీ॥ వహ్నిః తావకవజ్రంబు వరలుచుండు, బలము దొడ్డి పురుషాభిభావకంబు
కాన శత్రువులం జంపఁబూనినీవు, జలము తెప్పింపు మెంతైనఁ జాఁగులేక ॥ 114
- (4,5) గీ॥ వజ్రధారవలన వైరినిబరిమార్చి, వాయునహితమైన వారినిమ్ము
జీవనమునమమ్ము జీవింపఁజేసిన, దృష్టి నొందఁగలము దివిజదూతః ॥ 115
- (6) క॥ నూరంచులతో వెలనెడు, చారు పవనిగొంచు నీవు శత్రుహతకునిన్
వీరుడఁ యింద్రుడఁ దునుముచు, సారముగలనన్నమిమ్ముఁ జయ్యనమాకున్ ॥ 116
- (7) క॥ మాయామయ దానపవతి, మాయలకున్ దొరకనట్టి మాయలచేతన్
సాయమునుగొనక యగ్నిః, యాయుధములఁ గొట్టవేమి యరివారములన్ ॥ 117

† ఋషి విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము ఋషిపుటోనోటు చూడవలయు. వ.గో.కృ.

* సంస్కృతమూలములో నీ సూక్తమునకు నింద్రుడు దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. తొలి 15 ఋక్కులను బరిశీలించ
సోమదైవత్వము కనిపించుచున్నది. కాని నేమానివా రీసూక్తమంతటికిని నగ్ని దేవతగా నుటంకించినను గొన్ని పద్యములలో
నింద్రదైవత్వ ప్రసక్తియుఁగలదు. శ్రీ నేమానివా రీసూక్తమునకు నగ్నిదేవతగాఁజేర్కొన్నను నింద్రునితోపాటు నాయగ్నిని
వజ్రధారిగ వర్ణించుట పరిశీలింపవలసిన విషయము, వ.గో.కృ.

† యజ్ఞవిద్వేషులసంఖ్య యధికమగుటచేఁ బారసీకార్యులు పరాజితులైనపుడు పలాయనమే కాని వేరుగతి లేకపోయినది.
అప్పుడు పారసీకార్యులు సోమయాగమును దేవతలను దిట్టసాగిరి. పిమ్మట సోమయాజ జనితమగు బ్రహ్మానందమును విడువఁజాలక
తద్యాగమును చేయలేకపోయిరి. సోమలతలు వారికాదేశమున దొరుకనందునఁ దత్తుల్యములగు వనస్పతుల నాడఁజొచ్చిరి. కాని
వారిలోఁ గొందఱు సంస్కర్తలు హైందవార్యులయందుఁ దమకుఁగలద్వేషమున సోమమును దిరస్కరించిరి. ఇట్లుండఁ గొన్నాళ్ళకు
పారసీకార్య వీరుడగు జొరాష్టరు (zoraster) స్వప్నములో సోమ పురుషుడు తన తేజోదేహముతోఁ గనపడెను. అపుడు
జొరాష్టరు “నీవెవఁడవు? ఏల నీ కాంతిశరీరముతో వచ్చితివి” అని ప్రశ్నించెను. సోముడు “నేను సోమపురుషుఁడను,
పూర్వము మీ పూర్వులెట్లు నన్నుఁబూచించిరో యిపుడీ సంస్కర్తలుకూడ నన్నుఁబూజింపవలయును.” అనెను. తర్వాత జొరాష్టరు
సోమమునకు నమస్కరించి సోమలతలను దెప్పించి తనతోఁబాట నాటించి ప్రాణవ్రత్యము చేయించెను. సోమయాగమును యధావిధిగాఁ
జేయించెను” అనుకథ చండికాపురాణములయందుఁగలదు. చూచితిరా! ఆర్యవంశీయులారా! సోమజనానందమెట్టి మహిమగలదో.
సోమరసమందెట్టి మహిమయులేకయుండిన తనను ద్వేషించువారిచేతను బూజింపఁబడుచువచ్చెను. నే॥వే॥న॥శా॥

- (8) గీ॥ చాళిగొనిమిదవి పెక్కురూపములను, బొంది వృత్రుని బరిమార్చి పుడమిపై ని
నమల నావ్యములంజేసి నాకదేవ!, వారి ప్రళయము పోగొట్టి తొరనీవు ॥ 118
- (9) క॥ మనుజు సహస్రమొక్కపరిమానుగఁ బూజలునల్ప మానవ
ప్రణుత సదస్యుఁడాదిగల పావనవింశతి యాగ దీక్షితుల్
పనిగొనియర్చులన్ జరుప భవ్యముసేవ్వరు లన్నమీయఁగన్
ఘనుఁడగు సింధుఁడెల్లఁడలఁ గారియఁబెట్టఁడె వృత్రశత్రునిన్ ॥ 119
- (10) గీ॥ ఆయుధంబువలన నాయుధంబులఁగొట్టి, బలమువలన శత్రుబలముద్రుంచి
వై రిరుద్ధమైన వారినిచెప్పించి, యమరపతిగనిలిచె నమరరాజు ॥ 120
- (11) గీ॥ నీమికోపంబుఁ గనుఁగొని నిఖిలమైన, గగనభాగంబు భూమియుఁ గంపమొందె
బహు మరుద్గణమైతిని బడసిదేవ!, వై రిదునుమాడి స్వర్గంబు వడసితీవు ॥ 121
- (12) గీ॥ వై రిక్కిత్యములకు వగవకఁమోరంపు, గర్జనంబులకును గదలకుండ
వింధుఁడంపినట్టి యినుప వజ్రంబుతో, వై రిఁగొట్టితీవు వాసవుండః ॥ 122
- (13) క॥ ఘనవజ్రముఁ జేతన్గొని, మునువడి వాసవుఁడు వృత్ర ముక్కలునేయం
గనచింద్ర దేవజలముం, గొనియాడిరి దివిజవరులు 2“కోఃకోః” యనుచున్ ॥ 123
- (14) ఉ॥ రావక సింహనాద జనితారవమున్ విని సర్వజంగమ
స్థావరరూప లోకములు చాలుగఁగంపమునొందె వాసవాః
రావక కోపవహ్నిఁగని ధన్యతముండగు వజ్రకర్తయున్
దేవము పీడియందెఁగద చిత్రము నీదుమహత్వ మెంచఁగన్ ॥ 124

† ఈ సందర్భములో స్కందభాష్యములో “ఆయనః లోహమయః గమనశీలోవా” అని రెండర్థములు వ్రాయఁగా సాయను ననుసరించి శ్రీ నేమానివారు “ఇనుపవజ్ర”మని యనువదించిరి. వజ్రమినుపదనుట హాస్యాస్పదమైన విషయము. స్కందుఁడు వేదాన్తస్థుఁడు గమనశీలము గలదనుట కూడ వాస్తవముకాదు. అది స్వతంత్రముగాఁదనకై తాను బ్రయుక్తముగా స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తింతును. అది యింద్రాక్షానువర్తియై యాతని ప్రయోగదృష్టిపై నాధారపడియుండును. “ఆయన” శబ్దమునకు “ఆయుస్వరూప మైనది” అనికూడ స్థము. అనఁగా నోటమి నొందనిదని భావము. వ.గో.కృ.

1. “జేతన్గొని” అని తొలిపాఠము. మునుఁగొని అన్నదాని నటులనే యుంచి “జేతన్గొని” అన్నదానిని “జేతనుడి” అని గ్రంథ కర్త వ్రాసించెను. “జేతనుడి” మునుఁగొని” అని “ఇడికోని” శబ్దములు వాడుటలో సంతకానాచిత్త్యము కానరాదు. అందువల్ల శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన తొలిపాఠము (1వ సంపుటము, 299 పుట) “జేతన్గొని” అన్నదానినే గ్రహించి “మునుఁగొని” అన్నదానిని సార్థకముగా “మునువడి” (ముందుకురికి) గా నవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

2. “కోఃకోః యనుచున్” ఇంద్రబలమును గొనియాడిరనుట తెలుఁగువారి సంప్రదాయముకాదు. “జైజై” అనుట లేదా “జయజయ” అనుట మన సంప్రదాయము. “కోఃకోః” వివరము వివరము; అనఁగా నీతెదురెవ్వఁడను సర్థమున దీని ప్రయోగము తెలుఁగులో జేరియుండును. వ.గో.కృ.

- (15) గీ॥ అలఁతివారమగుట నంతటవిలసిల్లు, నిన్నుఁజూడ మాకు నేర్పుగలదె ?
మనుజు దురవగాహ్య మైన దూరస్థుని, నెటులుచూడఁగల మహీనతేజః ॥ 125
- (16) చ॥ మునుసుర మౌనిపుంగవుల మోదవివర్ధిత యజ్ఞకర్మలం
గనుఁగొని పాకశాసనుఁడు కౌతుకమొందినయట్లధర్మయున్
మనుపతిచేయు యజ్ఞములు మానుగ వానికిఁ బ్రీతిఁజేసి త
ద్ద న విభుతత్వమున్ నిలిపెఁగాంచఁగ వాని మహత్వమెట్టిదో ॥ 126

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తి ముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
బృథమాష్టకమునఁ బంచమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—షష్ఠోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—81

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇन्द्रః

చందః—పంక్తిః

(1) ఇ॒న్ద్రో॑ మ॒దాయ॑ వా॒వృ॒ధే॑ శ॒వసే॑ వృ॒త్ర॒హః॑ నృ॒భిః॑ ।

తమి॒న్ద్రహ॑త్వా॒జిహ్వా॑తే॒మర్చే॑ హ॒వామ॑హే॒ స వా॑జే॒షు ప్ర॑ నో॒విషత్ ॥

1

(2) అ॒సి హి॑ వీ॒ర సే॒న్యో క॒సి భూ॑రి పరా॒దదిః॑ ।

అ॒సి ద॒త్ర॒భస్య॑ చిద్ వృ॒ధో య॑జమా॒నాయ॑ శి॒క్షసి॑ మ॒న్వతే॑ భూ॒రి తే॒ వసు॑ ॥

2

(3) య॒దుదీ॑రత ఆ॒జయో॑ ధృ॒ష్టవే॑ ధీ॒యతే॑ ధ॒నా ।

యు॒క్త్వో మ॒దః॒మృతా॑ హ॒రీ కం॑ హ॒సః కం॑ వసో॒ దధో॑ క్షా॒గ్ం ఇ॒న్ద్ర వసో॑ దధః ॥

3

(4) క్ర॑త్వా మ॒హాగ్ం అ॑ను॒ష్వధం॑ భీ॒మ ఆ చా॑వృ॒ధే శ॑వః ।

క్ర॑య ఋ॒ష్వ ఉ॒పాక॑యోర్ని శి॒ప్రీ హ॑రివాన్ దధే॒ హస్త॑యోర్వ॒జ్రమాయ॑సమ్ ॥

4

(5) ఆ ప॒ప్రౌ పా॑ర్థి॒వం ర॑జో బ॒ద్ధధే॑ రో॒చనా॑ ది॒వి ।

న త్వా॑వాగ్ం ఇ॒న్ద్ర క॑శ్చ॒న న జా॒తో న జ॑ని॒ష్వతే॑ క॒తి వి॑శ్వం వ॒వక్షి॑థ ॥

5

(6) యో అ॒ర్యో మ॒ర్తభో॑జనం ప॒రాద॑దా॒తి దా॒శుషే॑ ।

ఇ॒న్ద్రో అ॒న్మభ్యం॑ శి॒క్షతు॑ వి భ॒జా భూ॑రి తే వసు భ॒క్షీయ త॑వ రాధ॒సః ॥

6

(7) మ॒దేమ॑దే హి నో ద॒దిర్యూ॑థా గ॒వామృ॑జు॒క్రతుః॑ ।

సం గృ॑భాయ పు॒రూ శ॒తోభ॑యాహ॒స్త్యా వసు॑ శిశీ॒హ రాయ॑ ఆ భ॒ర ॥

7

(8) మా॒దయ॑స్వ సు॒తే స॒చా శ॑వసే శూ॒ర రాధ॑సే ।

వి॒ద్వా హి త్వా పు॒రూవసు॑ము॒ప కా॑మాన్త॒స్సృజ్మ॑హే కథా నో॒ఽవి॒తా భ॑వ ॥

8

(9) ఏ॒తే త ఇ॒న్ద్ర జ॒న్తవో॑ వి॒శ్వం పు॑ష్యన్తి వా॒ర్యమ్ ।

అ॒న్తర్హి ర॒వ్యో జ॑నానామ॒ర్యో వేదో॑ అ॒దాశు॑షాం తే॒షాం నో వేద॑ ఆ భ॒ర ॥

9

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము—షష్ఠాధ్యాయము

సూక్తము—81

ఋషి—రహూగణపుత్రుడు గోతముడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ పాయక పాకశాసనుఁ డపారబలంబును బొందునట్లుగా
మాయలులేక మేము గడు మాన్యనుతుల్ *పరియించినార మ
త్యాయతపీర్యముం గలుగునాతఁడు ఘోరరణస్థలంబులన్
సాయమునేయుఁగాక గడు సంతసమొందుచు మాకు నెప్పుడున్ ॥

1

(2,3) సీ॥ ఒక్కవీరుండవై పెక్కువీరులవలె నేనలోనలజడిఁ జేయఁగలవు
వైరులఁదెగనేసి వారి ధనంబంత నేకాంతముగ మాకు నీయఁగలవు
సామాన్యమానవ స్తవములందుచు మహావృద్ధిని గలిగించి వెలుఁగఁగలవు
యాగంబుఁజేసెడు యజమానులకుఁ బ్రీతి నక్షయంబగు ధనమంపఁగలవు

గీ॥ వైరివిచ్చేదకులకెల్ల వసువునీయఁ గలవు నీవింద్రదేవుఁడ! బలముగలు
నశ్వములతోడ నెచటికి నరిగెదొ²మఱి, యెవ్వనిం జంపనుంటివా యెరుగమయ్యః ॥

2

† ఋషి విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

* 81వ సూక్తములోని తొలిఋక్కునకు సాయనాచార్యులు వ్యాఖ్యవ్రాయుచు “బలార్థంచ నృభిః యజ్ఞస్య నేత్రభిర్నృత్విగ్నిః
వస్మదేస్తోత్ర శస్త్రరూపాభిః స్తుతిభిః ప్రవర్ధితోబభూవ. స్తుత్యాహిదేవతా ప్రాప్తబలానతీ ప్రవర్ధితే” అని వ్రాయఁగా నీ వాక్యములను
దృష్టిలోఁ దెట్టుకొని “పాయకపాకశాసనుఁడపారబలంబును బొందునట్లుగా, మాయలు కాక మేముగడుమాన్యనుతుల్ రచియించినాము”
అని శ్రీనేమానిదారనువదించిరి. అపౌరుషేయములై స్తోత్రరూపములైన ఋక్కులను బరియించుటజరుగును గాని పౌరుషేయములు
గాని యీఋక్కులనెవఁడు రచించును? స్తోత్రపాఠములవల్ల లేదా నుతులవల్ల బలము పెరుగుననుట సామాన్యవిషయము. ఒక్క
దేవతలలోనేకాదు. సామాన్యమానవులలోనైనను “ఏమియుఁబట్టించుకొనక మిన్నకున్నవానిని “నీవంతటివాఁడ వింతటివాఁడ” వని
అంతరింతలుగాఁబొగడి యెక్కపేయుచో నెంతటియనమర్దునిలోనైనను నుత్సాహశక్తిపొంగిపొరలుటసహజము. ఆ యుత్సాహముతో
లేని బలము వచ్చినట్లు మానవుఁడు ప్రవర్తించి తనశక్తియుక్తుల నన్నింటిని నొడ్డును. అదేరీతిగా నింద్రుఁడు శత్రుసంహారార్థమై
మరింత ఉత్సాహమొంది, ముందుకురుకుటకై ఋషులు నుతులొనర్చుట సహజము. ఋక్కులు మానవ విరచితములన్న దృష్టితోఁ
దొరపాటున శ్రీనేమానిదారు “రచియించినారము” అని ప్రయోగించుట సరికాదు. ఋషులు ఋగ్ద్రష్టలేగాని-ద్రష్టలు కారు.
కాన “రచియించినార” మనుమాటను “పరియించినార”మని సవరించుట యుక్తముగాఘావించి సవరించుటజరిగినది. వ.గో.కృ.

1. రచయిత “స్తవములందుచు” అని వ్రాయఁబోయి పొరపాటున మువర్ణమును విడిచిపెట్టి “స్తవలందుచు”నని వ్రాయఁగా నితరులెవరో
యాసందర్భమునఁ గ్రింద గీతగీసి “స్తుతులందుచు” అని సవరించిరి. “స్తుతులందుచు” అని సవరించుచో యతిభంగమే గాక గణభంగము గూడ
నేర్చుదును. (1వ సంపుటము 173 పుట, 81 సూ. 2వ.) వ.గో.కృ. 2. నెచటికినరుగదొ (వ్రా.ప్ర.పా. సరికాదు.)

- (4) క॥ 1కామము సోమరసంబున్, సీమముతోఁద్రాగి సర్వనిర్జరులకుఁ దా
క్షేమమునొసఁగఁగ నింద్రుఁడు, భీమపవింబట్టి మిగులవెలిఁగెనుగాదే! ॥ 3
- (5) మ॥ నిజతేజంబున భూపదార్థవితతిన్ నిర్ణిద్రమౌనట్లుగా
ద్విజమార్గంబునఁ దారకా 2నిచయమునీపింపఁగాఁ జేయుటన్
విజయంబంతటఁ గల్గుచున్నదిగదా! విత్తాధికారీ! భవ
ద్భుజవీర్యంబును నెవ్వఁడై న జగతింబొందంగ శక్యండఁపే! ॥ 4
- (6) గీ॥ పుట్టనున్నవారిఁ బుట్టినవారిని, బుట్టిననెడివారిఁ బూన్కి-జూడ
సీకు నమ్ముడెవండు నిరత మాలోచింప, నీవె సీకుసాటి నిర్జరేశ! ॥ 5
- (7) క॥ పాలకుడై న మహేంద్రుఁడు, జాలములేకుండ బలము జనులకొసఁగు నా
లీలన్ ధనవసుబలముల, నోలిఁ బ్రసాదించుఁగాక నొయ్యన మాకున్ ॥ 6
- (8) ఉ॥ ఎక్కువ సోమపానమును నేపుగఁజేసి మదించి ప్రీతితోఁ
దక్కువకాని గోగణము దానములిచ్చెడు దాతలౌటచే
మక్కువతోడ వేడుకొనుమాకు నసంఖ్య ధనంబులిచ్చుచున్
సుక్కి-న మాసుబుద్ధులను సూక్ష్మముగా నెనరింపవే! హరీ! ॥ 7
- చ॥ సురపతి! సీవు సోమ మతిసూక్ష్మముగాఁగొని తృప్తినొంది సు
స్థిరమగు సంపదన్ మఱియుఁ దీక్షణబలంబును మాకు నిచ్చియిం
కరయ ధనంబుసీకుఁ గలదౌటను విత్తము మాకొసంగుమా!
4సరగున గోవు, దూడలను జాడ్చున మమ్ములఁ గాఁచుచుండుమా! ॥ 8
- (9) గీ॥ శక్ర! యజమానలక్షణ జనులుసర్వ, హవ్యముల 5వృద్ధిఁజేయుట నధికమెఱిగి
యాగములకెల్లఁ గానట్టి యరిధనంబు, నధ్వరక్రియకిమ్ము సీవతిశయముగ ॥ 9

1. నాలుగవముక్కున కనువాదపద్యమైన దీనిలో “కామము సోమరసంబున్” అని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. ఇదిసరిగాలేదు. పరసము త్రాగుటబాగుగానేయుండును. “కామము-త్రాగుట”-అర్థరహితము మాత్రమేకాదు, పరిశీలించుచో దుర్భక్తముకూడనగును. న“కామ్యము” అని వ్రాయఁబోయి ప్రాసభంగమగునని తలఁచి “కామము” అని రచయిత వ్రాసియుండును. ఈ సందర్భమున మము” నకు బదులు “కామిత” అనిగాని, “కామద” అనిగాని మార్చినను దొనఁగుండదు. ఈ పద్యములోఁ దొలిపాతముగా సముతోఁద్రాగి సర్వనిర్జర శ్రేణిన్ . భీమబలుండగు నింద్రుఁడు . సేమముగాఁ బవనిబట్టి చెచ్చెరఁగొట్టెన్” అని కలదు. ఈ పాతము గొట్టవేసి గ్రంథకర్త స్వయముగా “నిర్జరులకు” మొదలుగాఁ జాతమును సవరించెను. పద్యాంతమున “కాదె” అని పాటున హ్రస్వాంతముగా వ్రాసెను. అది దీర్ఘాంతము, కందము గుర్వంతముగదా! . వ.గో.కృ.

2. నిచయమునీపింపఁగా (తొ.పా.) 3. ఇంకన్ + అరయ = ఇంకరయ 4. సరగున గోవుదూడలను సంప్రమరీతిని గాఁచుకై వడిన్ పా.) 5. వృద్ధిఁజేసిరి యదియెరింగి (తొ.పా.)

సూక్తమ్—82

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—పంక్తిః, 6—జగతీ.

(1) ఉ॒పో॒ మ॒ శృ॒ణు॒హీ॒ గి॒రో॒ మ॒మ॒వన్ మాత॑తా ఇ॒వ ।

య॒దా॒ నః॒ సూ॒న్యతా॑వ॒తః॒ కర॒ ఆద॑ర్శయా॒స ఇద్ యో॒జా॒ ని॒ష్ప్ర॒తే హ॑రీ ॥ 10

(2) అ॒క్ష॒న్నమీ॑మద॒న్త హ్య॑వ ప్రి॒యా అ॒దూ॑ష॒త ।

అ॒స్తో॒ష॒త స్వ॑భా॒నవో॒ వి॒ప్రా న॑వి॒ష్ఠయా॒ మతీ॒ యో॒జా ని॒ష్ప్ర॒తే హ॑రీ ॥ 11

(3) సు॒సం॒దృశం॑ త్వా వ॒యం మ॒మ॒వన్ వన్తి॑షీమహి ।

ప్ర నూ॒నం పూ॒ర్ణవ॑స్థురః స్తు॒తో యా॒హి వ॒శాగ్ం అ॒ను యో॒జా ని॒ష్ప్ర॒తే హ॑రీ ॥ 12

(4) స॒ ఘా॒తం॑ వృ॒షణం॑ ర॒థమ॑ధి తి॒ష్ఠాతి॑ గో॒విదమ్ ।

యః పా॒త్రం హ॑రియోజ॒నం పూ॒ర్ణమి॑న్ద్ర॒ చితే॑తతి॒ యో॒జా ని॒ష్ప్ర॒తే హ॑రీ ॥ 13

(5) యు॒క్తస్తే॑ అ॒స్తు దక్షి॑ణ ఉ॒త స॒వ్యః శత॑క్రతో ।

తేన॑ జా॒యం॒ముప॑ ప్రి॒యాం మ॒న్తానో॑ యా॒హ్యస్థ॑సో యో॒జా ని॒ష్ప్ర॒తే హ॑రీ ॥ 14

(6) యు॒నజ్మి॑ తే బ్ర॒హ్మ॑ణా తే॒శినా॑ హ॒రీ ఉ॒ప ప్ర॑ యా॒హి 2 దధి॑షే గభ॒స్త్వైః

ఉ॒త త్వా సు॒తాసో॑ ర॒థసా॑ అ॒మన్ది॑మః పూ॒షణ్వాన్ ప॒జిన్త॑ స॒ము ప॒త్యామ॑దః ॥ 15

సూక్తము—82

ఋషి—గోతముఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) మ॥ ధనదా! పూర్వము మత్కృత స్తవములం దార్భారు కాకుండ నీ
మనమందుంచి యొసంగినాడవు సుమా! మా కాంక్షితార్థంబు పెం
పున నేవేళను మేముచేయు నుతులం బూర్వప్రకారంబుగా
విని యశ్వంబులఁబూన్చి యానమునకున్ వేంచేయవే ప్రీతితోన్ ॥ 10
- (2) క॥ పరమాన్న రసాస్వాదము, పరవశులుగఁ జేయ జనులు పరమప్రీతిన్
విరివిగ నుతులంజేసిరి, హరులన్ రథమునకుఁగూర్చు మమరాధ్యక్షైః ॥ 11
- (3) గీ॥ నీయనుగ్రహముంగోరి నిన్ను మేము, స్తోత్రములఁ జేయుచున్నాము శూరవినుతః
యాయ నున్నట్టి ధనమెల్ల నివుడెకొనుచు, రమ్ము రథమెక్కి- యింద్రుఁడా! సౌముఁడెమ్ము॥ 12
- (4) గీ॥ జనుల కోరికలందీర్ప జరుగునెద్ది? పరమ హరియోజనాఖ్యమై పరఁగునెద్ది?
సోమరసపూర్ణపాత్రలఁ జూపునెద్ది, యట్టిరథమున కశ్వాశిఁ గట్టుమింద్రః ॥ 13
- (5) క॥ రథమున కిరుపార్శ్వంబుల, నధరీకృత వాయుజవములై న హయములన్
విధిగాఁబూచుచు †శచితై, సుధఁబోలు రసంబుఁ ద్రాగి సూటిగఁజనుమాః ॥ 14
- (6) ఉ॥ మంత్రముచేత నశ్వముల మానుగఁ బూన్చితిమయ్య శక్రుఁడా!
తంత్రమువీడి పగములఁదాల్చుము †సోమముఁ గ్రోలియుంటచే
యంత్రములేక పుష్టిఁగొని యార్యశచీ సతితోడఁగూడుచున్
యంత్రణమాని సౌఖ్యమును నందుము 2చాలిన సంతసంబునన్ ॥ 15

* ఋషి విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుఁగు 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోట్ చదువవలయును. వ.గో.కృ.

† “శచితై సోమరసముఁ ద్రావిపొమ్ము” అని కలదు. ఇంద్రునకు శచి యనుభార్య కలదనుటకుఁ బురాణములలోఁ జాల కథలుగలవు. కాని తొల్లిటివేద భాష్యములందు శచియనఁగాఁ గర్మయనియు, శచీవతియనఁగఁగర్మపతియనియుఁగలదు. పురాణములకు వేదములే ప్రమాణములయి యుండకతప్పదు. కావున వేదములందుఁగల నిట్టి చిన్నయంశములను విస్తరించి సరసమగు కథలు కల్పించియుండురేమోయని సందేహము జనింపకతప్పదు. ఇట్టి సందేహములను పెద్దలు నిర్ణయింతురుగాక. —నే.వేం.న.శాస్త్రి.

సూచన:—ఇట్టి దృక్పథమునే 74 సూక్తములోని తొలిఋక్కునకొనర్చిన యనువాదపద్య సందర్భముగా శ్రీనేమానివారు వ్రాసిన పుట్నోట్ సందర్భములోనైతము ప్రదర్శించియున్నచో నెంతయు సముచితముగా నుండెడిది. సత్యసన్నిహితమై పరమ వైజ్ఞానికమై వెలుఁగొందెడిది. వ.గో.కృ.

1. సోమముఁగ్రోలినాడవే (తొ.పా.) 2. చక్కఁగ సంతసంబునన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—83

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ.

(1) అ॒శ్వా॒వతి॑ ప్ర॒థ॒మో గో॒మ గ॒వృతి॑ సు॒ప్రావీ॑రి॒ష్టృ మ॒ర్త్యస్త॒వోతి॑భిః ।

త॒మిత్ పృ॒ణక్షి॑ వసు॒నా భవీ॑య॒సా సే॒స్తుమా॒పో య॒థాభి॑తో వి॒చేత॑సః ॥

16

(2) ఆ॒ప్తో న దే॒వీరు॑ప॒యన్తి హో॒త్రియ॑మ॒వః ప॒శ్యన్తి వి॒తతం॑ య॒థా ర॒జః ।

ప్రా॒చైర్దే॒వానః॑ ప్ర॒ణయన్తి॑ దే॒వయు॑ం బ్ర॒హ్మప్రి॑యం జో॒షయ॑న్తే వ॒రా ఇ॒వ ॥

17

(3) అ॒ధి ద్వ॒యోర॑ద॒ధా ఉ॒త్థ్యం॑గ॒వచో॑ య॒తస్రు॑చా మి॒థునా॑ యా స॒పర్య॑తః ।

అ॒సంయ॑తో వ్ర॒తే తే షే॒తి పు॑ష్య॒తి భ॒ద్రా శక్తి॑ర్య॒జమా॑నాయ సు॒న్వతే ॥

18

(4) ఆద॒గ్గిరాః॑ ప్ర॒థమం॑ ద॒ధిరే॒వయ॑ ఇ॒ధాగ్న॑యః శ॒మ్నాయే॑ సు॒క్యత్య॑యా ।

స॒ర్వం ప॒ణేః స॒మవి॑ష్ట॒న్త భో॑జ॒నమ॑శ్వా॒వన్తం॑ గో॒మన్త॑మా ప॒శుం న॒రః ॥

19

(5) య॒జ్ఞైర॑థ॒ర్వా ప్ర॒థమః॑ ప॒థస్త॒తే తతః॑ సూ॒ర్యో వ్ర॒తపా॑ వే॒న ఆ॒జని॑ ।

ఆ గా ఆ॒జదు॑శనా కౌ॒వ్యః స॒చా య॒మన్య॑ జా॒తమ॒మృతం॑ య॒జామ॑హే ॥

20

(6) బ॒ర్హిర్వా॑ యత్ స్య॒పత్యాయ॑ వృ॒జ్యతే॑ శ్రో॒వా వా శ్లో॑క॒మాఘా॑షతే ది॒వి ।

గ్రా॒వా య॒త్ర ప॒దతి॑ కా॒రురృ॒క్యం॑న్త స్యే॒దిన్దో అ॒భిపి॑త్వే॒షు ర॒ణ్యతి॑ ॥

21

సూక్తము 83

ఋషి—రాహువనపుత్రుడు గౌతముడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) ఉ॥ మాటలు వేయినేమిటికి మాన్యుడ! నీ పరిరక్షణంబు ము
మ్మాటికిఁ బొందుమానవుడు మత్సరమున్ 1విడిగోవులందెడున్,
సాటిని బొందనట్టి వసుసంపదలందెడు ధాత్రి నిత్యమున్,
మేటి సముద్రమెల్లెడల మేదురవారినిబొందు కై వడిన్ ॥

16

(2) ఉ॥ సూరునికాంతి భూమిపయిసూటిగఁ బోయెడునట్లు దేవతా
వారము దృష్టలన్నియు సువాసిత పాత్రముపైకిఁ బోయెడుం
గోరికతోడఁ బాత్రములఁగూర్చిన వేరుగ దేవతోత్తముల్
సారముగల్గు సోమరససారము గోరుచునుందురెప్పుడున్ ॥

17

(3) మ॥ సుహవిద్దానపరుండు పూరుపుడు సంశోభిల్లుచున్ వైరులన్
బహుశక్తిన్ దునుమాడి శక్ర! పరమ ప్రావీణ్యముం జూపుచున్
మహితంబౌ భవదీయ కర్మసరణిన్ మార్చేమి లేకుండఁగా
రహిమిరం జరిపించెనేని బలమున్ రక్షక్రియం బొందుదాన్ ॥

18

(4) గీ॥ అంగిరోమానిగణమెల్ల నఖిలయజ్ఞ, కర్మలంజేసి యింద్రునిగారవించి
పటి గృహీతాశ్వ గోగణ భక్తములను, జెందియుండును సత్కర్మచేతనెప్పుడు ॥

19

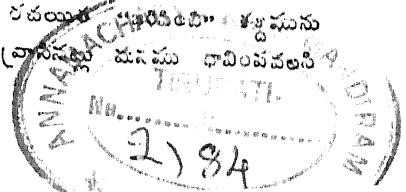
(5) ఉ॥ అది నభర్షమానికృత యజ్ఞపదంబులఁజూచి ప్రీతి సం
పాదిత కర్ముడైనహరి, పావనుడైన భృగుండు గోవులన్
సాదర దృష్టలంగనుచుఁ జయ్యన వైరులఁద్రుంచి మాకిలం
గాదనకుండ నీయరపె కాంచనమున్ మఱి హవ్యసంపదన్ ॥

20

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని 74సూక్తము క్రింది పుటనోట్ చదువవలయును. చ.గో.కృ.

† సంస్కృతముం గ్రంథములలోనీసూక్తమునకు దేవత ఇంద్రుడనియే వేర్కొనఁబడినది. కాని శ్రీ వేదానివారి 83వ. సూక్తమునకు (1వ. సంపుటము. ఉత్పాద్యాయము, 83వసూక్తము 277 పుట) దేవత “అగ్ని”గాఁబేర్కొనిరి. కాని యనువాద పద్ధతులలో శక్ర! (3ముక్కు-18వ.) ఇంద్రుని (4 ముక్కు-19 వ.) ఇంద్రుడు (6 ముక్కు-21 వ.) శబ్దములు ప్రయోగించుట చూడఁగా నింద్రుడే దేవతయన నగును. తెలుగులో (5 ముక్కు-20 వ.) నొక పద్యమునఁ బ్రయోగితమైన “హరి” శబ్దమింద్రవాచకము కానగును, చ.గో.కృ.

1. వీడికిమారుగా “విడి” ప్రయోగింపఁబడినది. 2. ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 277 పుట 18 వ.) స్పష్టముగా “జరిపించినేని” అనివ్రాయఁబడియున్నది. క్షిప్రమున “జరిపించి” అనుననమాపకక్రియారూపముపై “నేని” ద్రుత పూర్వకరూపమురానేరదు. కావున “జరిపించెనేని” అనివ్రాయబడు మారుగాఁ బొరపాటున “జరిపించినేని” అని వ్రాసియుండనగునని పైవిధముగా నవరింపఁబడినది. మూలమంత్రము నరయుచో దీనిని “జరిపించిలేని బలమున్ రక్షక్రియన్ బొందుదాన్” అని నవరించినను దోషముకాదనిపించును. ఈ దృష్టిలో రచయిత “జరిపించి” శబ్దమును సవ్యముగానే వ్రాసి “లేని” శబ్దమువ్రాయుటకు మారు పొరపాటున “నేని” (“లే”కు మారుగా “నే”) శబ్దమును వ్రాసియున్నట్లు చూడవలసి యున్నది. చ.గో.కృ.

- (6) ఉ॥ శోభన కర్మజేయుటకు శోభితదర్పలు తీయువేశలన్
 శోభిత యజ్ఞవేదికల సూటిగ సంస్తుతులందువేశలన్
 శోభనవేశ హోత కడుసుందరిశబ్దము చేయునట్లు సం
 శోభిత శైలరావమున శోభిలునిండుడు హర్షమొందఁదే॥

21

సూక్తమ్—84

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1-6 అనుష్టుప్, 7-9 ఉష్టిక్, 10-12 పంక్తిః, 13-15 గాయత్రీ
 16-18 త్రిష్టుప్, †(ప్రగాథః) 19-బృహతీ, 20-సతోబృహతీ.

- (1) అసా॑వి సో॑మ ఇ॒న్ద్రో తే॑ శవి॒ష్ట ధృ॒ష్టవా॑ గా॒హి ।

ఆ త్వా॑ వృ॒ణక్తి॑ వ్యర్చి॒యం ర॒జః సూ॒ర్యో న ర॒శ్మిభిః॑ ॥

22

- (2) ఇ॒న్ద్రోమి॑ద్ధరీ॒ నహ॑తో॒ ప్రతి॑ధృష్టశవసమ్ ।

ఋషీ॑ణాం చ స్తు॒తీరు॑ప య॒జ్ఞం చ మా॑నుషాణామ్ ॥

23

- (3) ఆ తి॒ష్ఠ వృ॒త్రహన్ ర॒థం యు॒క్తా తే॑ బ్రహ్మ॒ణా హరీ॑ ।

అర్వా॑చీనం సు తే॒ మనో॑ గ్రా॒వా కృ॑ణోతు వ॒గ్నునా॑ ॥

24

- (4) ఇ॒మమి॑న్ద్రో సు॒తం పి॒బ జ్యేష్ఠ॑మమర్త్యం మదమ్ ।

శు॒క్రస్య॑ త్వా॒భ్యక్ష॑రన్ ధా॒రా ఋ॒తస్య॑ సాదనే ॥

25

(5) ఇ॒న్ద్రో॒య నూ॒నమ॑ర్చ॒తోత్థా॑ని చ బ్ర॒వీ॒తన॑ ।

సు॒తా అ॒మ॒త్సురి॑న్ద॒వో జ్యేష్ఠం॑ నమ॒స్యతా॑ స॒హః ॥

26

(6) న॒కి॒ష్ఠ్యద్ ర॒థీ॒తర్ హ॒రీ య॑ది॒న్ద్ర య॑చ్ఛ॒నే ।

న॒కి॒ష్ఠ్యాను॑ మ॒జ్జనా॑ న॒కిః స్వ॑శ్వ ఆన॒శే ॥

27

(7) య ఏ॒క ఇద్ వి॒దయ॑తే వ॒సు మ॒ర్తాయ॑ దా॒కుషే॑ ।

ఈ॒శానో॑ అ॒ప్రతి॑మ్న॒త ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

28

(8) క॒దా మ॒ర్తమ॑రా॒ధనం॑ ప॒దా క్షు॑మ్మి॒వ స్ఫు॑రత్ ।

క॒దా నః॑ కు॒శ్రవ॑ద్ గి॒ర ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

29

(9) య॒శ్చిద్ధి॑ త్వా బ॒హు॒భ్య ఆ సు॒తావా॑గ్ం ఆవి॒వాస॑తి ।

ఉ॒గ్రం తత్ ప॑త్యతే॒ శవ॑ ఇ॒న్ద్రో అ॒జ్గ ॥

30

(10) స్వా॒దోరి॒థ్తా వి॒షూ॒వతో॑ మ॒ధ్వః పి॒బన్తి॑ గౌ॒ర్యః ।

యా ఇ॒న్ద్రేణ॑ స॒యావ॑రీ॒ర్వృష్టా॑ మ॒దన్తి॑ శో॒భసే॑ వ॒స్వీర॑ను స్వ॒రాజ్య॑మ్ ॥

31

(11) తా అ॒స్య పృ॑శ॒నాయు॒వః సోమం॑ శ్రీ॒ణన్తి॑ పృ॒క్షు॒యః ।

ప్రి॒యా ఇ॒న్ద్రస్య॑ దే॒నవో॑ ప॒జం హి॑న్వన్తి॒ సాయ॑కం వ॒స్వీర॑ను స్వ॒రాజ్య॑మ్ ॥

32

(12) తా అ॒స్య నమ॑సా॒ సహః॑ స॒వర్య॑న్తి ప్ర॒చేత॑సః ।

ప్ర॒తాన్య॑స్య స॒శ్చిరే॑ పు॒రాణే॑ పూ॒ర్వచి॑త్త॒యే వ॒స్వీర॑ను స్వ॒రాజ్య॑మ్ ॥

33

- (13) ఇన్దో¹ దధీ¹వో అన్తభిర్వృ¹త్రాణ్యప్రతిష్క¹తః । జఘాన నవతీర్నవ¹ ॥ 34
- (14) ఇచ్చన్నశ్వస్య¹ యచ్చిర్¹ః పర్వతేష్వపశ్రితమ్ । తద్ విదచ్చ్యణావతి ॥ 35
- (15) అత్రాహ గోరమన్వత¹ నామ త్వష్టరపీచ్యమ్ । ఇత్రా చన్ద్రమసో గృహే ॥ 36
- (16) కో అద్య యుక్త్యై¹ ధురి గా ఋతస్య శిమీవతో భామినో దుర్వృణాయాన్ ।
అసన్నిమాన్ హృత్స్వసో¹ మయోభూన్ య ఏషాం భృత్యామృజధత్ స జీవాత్ ॥ 37
- (17) క ఈషతే తుజ్యతే¹ కో బిభాయ కో మంసతే సన్తమిన్ద్రం¹ కో అన్తి ।
కస్తోకాయ క ఇభాయోత రాయే కధి బ్రవత్ తన్వే¹ కో జనాయ ॥ 38
- (18) కో అగ్నిమీష్టే హవిషా పృతేన¹ స్రువా యజాతా ఋతుభిర్దృవేభిః ।
కస్మై దేవా ఆ వహానాశు హోమ కో మంసతే వీతి హోత్రః సుదేవః ॥ 39
- (19) త్వష్టగ్గ ప్ర శంసిషో దేవః శవిష్ట మర్త్యమ్ ।
న త్వదన్యో మఘవన్నస్తి మర్తితేన్ద్ర¹ బ్రవీమి తే వచః ॥ 40
- (20) మా తే రాధాంసి మా త ఊతయో వసో కస్మాన్ కదా చనా దభన్ ।
విశ్వా చ న ఉపమిమీహి మౌనుష వసూని చర్షణిభ్య ఆ ॥ 41

1. హృత్స్వసోయయో (వా.ప్ర.)

సూక్తము—84

ఋషి—రాహువనపుత్రుడు గౌతముడు*

దేవత—అగ్ని†

- (1,2,3) సీ॥ రవిగగనంబెల్ల రశ్మిజాలంబులఁ బూరించునట్టులు పుణ్యచరితః
సోమపానంబున సౌగంధసామర్థ్య మధిగమించును నిన్నె యమరదూతః
యజ్ఞసంస్తోత్రంబు లలరెడుచోటికి హరులు నిన్నొనిపోవు నధికవీర్యః
యమలమంత్రములతో నశ్వముల్ జతఁగూర్చి బండిపై నెక్కుము బాడబుండః
గీ॥ గ్రావనీమానసంబును గదలఁజేసి, యభిలష! ధ్వనితోఁగూడి యలరిమిగుల
నస్మదభిముఖమగునట్టు లరుగఁజేయ, మమ్ము రక్షింపుదువుగాక మాన్య! నీవు ॥ 22
- (4) క॥ ముదమునఁదన యంతట నతి, మదకరసోమంబు వచ్చెమాన్య! యిచటికిన్
సదయుండవై చవిచూడుము, మదమిది కలిగింపఁబోదుమా! యెప్పుడె నన్ ॥ 23
- (5) గీ॥ పూజలంజేయుఁడో పుణ్యపురుషులార! స్తోత్రముల నందఁజేయుఁడు సురలపతికి
సోమరసమిచ్చి తనువుడు శుభచరిత్రు, దండములుపెట్టుఁ డతనికి ధన్యులార! ॥ 24
- (6) చ॥ హరులను సంజ్ఞతో నలరునట్టి హయంబులునీకుఁ గలుటం
బరమ బలాధికుండవని భక్తిని బల్కెదమయ్య! యింద్ర! నిన్
సురుచిర హవ్యముల్ గలుఁగు శూరుఁడులేడిల నీదుముందిటం
బరహయముల్ జయింపఁబడు భావుక తావక వాఙిశక్తిచేన్ ॥ 25
- (7) గీ॥ హవ్యమిచ్చెడు పురుషుల కధికధనము. నిచ్చువారలలోఁ గలఁడింద్రుఁడొకఁడె
యరిప్రతిధ్వని విననట్టియమరరాజు, సకల జగములకెల్లను సామియయ్యె ॥ 26
- (8) గీ॥ మండలాకారముననున్న కుండలింద్రు, నెటుల మనుజుఁడుచంపునో యటుల శత్రు
నముదయంబునుగొట్టుచుశత్రుఁడెలమి, 2వినతమావాక్యములనెల్ల వినఁగరాఁడో ॥ 27
- (9) క॥ ప్రీతిన్ సోమంబిచ్చెడు, ఖ్యాతి లసత్పూరుషులకు యజ్ఞములందుం
3జేతోమోదముఁజేయుచు, నాతత బలమొసఁగి కాపుమయ్య! మహేంద్ర! ॥ 28

* అంద్రాసువాదమూలప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 279పుట) 84వ సూక్తమునకు ఋషిని పేర్కొనలేదు. 83వ సూక్తమునకు వ్రాయఁబడిన ఋషియే యక్కడనుటంకింపఁబడినది. ఋషికి సంబంధించినవిశేషములకై 200పుటలోనితెలుఁగు 74వ సూక్తము క్రిందిపు ట్నోట్ చూడవలయును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములోని 84వ సూక్తమునకు నింద్రుఁడనిదేవతగాఁ జేర్కొనఁబడెను. ఈ సందర్భమున సాయనాచార్యుడు “అనాదేశ పరిభాషయా ఇంద్రోదేవతా” అని పేర్కొనెను. కాని కొన్ని ఋక్కులను బరిశీలించుచో సూర్యరూపాగ్నియు దేవతగానున్నట్లు స్పష్టపడును. ఈ యగ్నిని దృష్టిలోఁబెట్టుకొని వేరొక సంస్కృతమూల గ్రంథములో అగ్నిదేవతగాఁ జేర్కొనఁబడఁగా దానిని శ్రీ నేమానివారు చూచి అగ్నినే దేవతగాఁ జేర్కొనియుండురు. వ.గో.కృ. 1. యభిషవ (వ్రా.ప్ర.పా.) 2. తెలుఁగు వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 281వ పుట. 27వ.) “వినునామా వాక్యములనెల్ల వినఁగరాఁడో” అని వ్రాయఁబడినది. “వినఁగరాఁడో!” అన్న క్రియనుపయోగించినపుడు పూర్వమందున్న “వినునో” అను ననమాన క్రియ అనర్థకమున నస్వీకరమునగును. రచయిత “వినుత మా వాక్యములనెల్ల” అని సార్థకముగా వ్రాయఁదలంచి పొరపాటున “వినునో” అని వ్రాసి యుండ నోపుమగాన నీ సవరణచేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 3. జేతోమోదము (వ్రా.ప్ర.పా. ప్రమాదము)

- (10) గీ॥ ఇష్టములనెల్ల నొసంగెడు నింద్రుతోడఁ, జనెడుగోవులు శక్రుఁడు చవినిజూచి
విడచినట్టి సుసోమంబు వేడ్కఁద్రావి, యధివసించుచున్నవి యమరపదము ॥ 29
- (11) గీ॥ ఇంద్రునకు శక్తిఁబుట్టింప హీనమైన, యాలు సోమంబునందమపాలఁగలిపె
నట్టి సోమంబుదాఁగ్రోలి యమరనాథుఁ, ధరినిషాదనమొనరించె నతిశయముగ ॥ 30
- (12) చ॥ అరితతికెల్ల నాశనములబ్బెను మీరలికేల పోరులో
విరవిర సంచరించెదరు భీకరయుద్ధముమాని పూరుషుల్:
పరుగిడుఁడంచు సూచనలఁబంతముతో సరిచూపిగోవు లా
సురపతి వీర్యమంతట నుశోభిలఁ జాటుచునుండె మక్కువన్ ॥ 31
- (13,14) గీ॥ శర్యణాబద్ధసరసునఁ జక్కనైన, శివదధీచుని యస్తులచేతఁబట్టి
నవనవతి సంఖ్యచేతను నలరునట్టి, వృత్రులను సంహరించెను వృత్రవైరి ॥ 32
- (15) గీ॥ రేలు శశిమండలంబునఁ గ్రాలుచుండు, నఖిలతేజస్సు సూర్యునిదై వెలుంగుఁ
గానఁ జంద్రుఁడు, రాత్రులఁ గలుగుచుండు, నంధకారంబుఁబోఁగొట్టి యవలఁద్రోలు ॥ 33
- (16) సీ॥ వీర్యవంతంబులు విపులతేజశ్శాలు రధికవీర్యయుతంబు లతిసుఖదము
లఖిలారినాశకాఖిలబాణసంబద్ధ ముఖమండలంబులు మోదకరము
లై న యింద్రహయంబుల రథంబుముందటఁ జక్కఁగఁజేర్చుచు సరసమతిని
సారహయంబులస్వందనవహసంబు నుతియించు పూరుషండతుల²తుష్టిఁ
గీ॥ బెద్దకాలంబు జీవించి బెగడులేక, శత్రువులనెల్ల వేగంబ చంపఁగలఁడు
ధనకనకవస్తుపాహన ధాన్యములను, నమరనాథుని కరుణచే నందఁగలఁడు ॥ 34
- (17) సీ॥ వివిధశత్రువులకై భీతిల్లఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
సంతానరక్షకై చాలవేడఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
ధననాశనమునకై తల్లడిల్లఁగానేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
నిజశరీరమునకై నిత్యరక్షణమేల? శాంతిరక్షకుఁడగు శక్రుఁడుండ
గీ॥ బరిజన త్రాణమునకునై పాఱనేల?, భద్రగజములఁబాలింపఁ బంతమేల?
యజ్ఞవిఘ్నములన్నిటి ననువుచేల?, శాంతిరక్షకుఁడయిన యా శక్రుఁడుండ ॥ 35
- (18) సీ॥ పాకశాసనునకై భవ్యహవ్యంబుల వీతిహోత్రునెవండు వేడఁగలఁడు?
చైత్రవై శాఖాది చారుమాసములందుఁ జిత్రభానునెవండు చేరఁగలఁడు?
విభుదాశిదరిఁజేరి విత్తంబునెల్లను పోడిమినెవ్వఁడు పొందఁగలఁడు?
యజమానులకునెల్ల హరితప్ప నెవ్వఁడు వెనద్రవిణంబును నొసఁగఁగలఁడు?

గీ॥ బహువిధోపాసనాశక్తిః పటిమవలనఁ, జారు[†]తర సుతిపరంపరా శక్తివలన
భక్తులందఱుఁ గోరెడుభాగ్యకలన, నిచ్చువాఁడింద్రుడే యికనెవఁడుగలఁడు? ॥

36

(19) క॥ స్తుతులన్ నిను సుతియించెడి, మతిమంతుల యతులనుతులు మన్నింపుహరీః
సతతము సుఖదుఁడవగుటన్, స్తుతియించుచు నుంటిమయ్యః సురపతిః నిన్నే ॥

37

(20) క॥ చరియించెడు భూతంబులు, గురుపీఠలు పెట్టుకుండఁ గూర్చుచుమాకున్
సురపతిః సర్వభవంబును, సరమరలేకుండ నిచ్చియనుపవెః మమ్మున్ ॥

38

అనువాకః—14, సూక్తమ్—85

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతి, 5, 12-త్రిష్టుప్.

(1) ప్ర యే కుమ్మన్తే జనయో స సప్తయో యామన్ రు¹ద్రస్య సూనవః సుదంససః ।

రోదసి హి మరుతశ్చక్రిరే పృథే మదన్తి వీరా విదథేషు ఘృష్వయః ॥

42

(2) త ఉక్తితాసో మహిమానమాశత దివి రుద్రాసో అధి చక్రిరే సదః ।

అప్సవో అర్కం జనయన్త ఇన్ద్రియమధి క్రియో దధిరే పృశ్నిమాతరః ॥

43

(3) గోమాతరో యచ్ఛుభయన్తే అశ్లేఖిన్తనూషు కుభ్రా దధిరే విరుక్తతః ।

వాభన్తే విశ్వమభిమాతినమప వర్తన్యేషామను రీయతే ఘృతమ్ ॥

44

† బహువిధోపాసనాశక్తి—ఉపనిషత్తులయందున్న కేవలము బుద్ధిగమ్యమగు బ్రహ్మజ్ఞానమును బ్రేమగమ్యమునగు సుపాసనయను రాజగుహ్యమగు దానిని జేర్చి కర్మతాండయొక్క ప్రాచీన పరంపరానుసారముగఁ దమతమ యోగ్యతానుసారముగఁ దమతమ సాంసారికకృత్యములను లోకసంగ్రహార్థమై నిష్కామబుద్ధితోడను నాత్మైకమ్య భృష్టితోడను సుత్సాహముతోడనుయాజ్ఞీకముఁ జేయుచుండుటచే నండవిండబ్రహ్మాండములందును సర్వభూతములందునేకత్వముతోనిండియన్న పరమాత్మనే యజింపవలయునను సిద్ధాంతమేర్పడుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.) 1. తేటగీతి రెండవ పాదములో నిండ్రుగణమునకు మారుగాఁ బంచలఘుగణముపయోగింపఁబడెను. వ.గో.కృ. 1. రుద్రస్య (ప్రా.ప్ర.)

(4) వి యే భ్రాజన్తే సుమథాన ఋష్టిభిః ప్రచ్ఛావయన్తో అచ్యుతా చిదోజసా ।

మనోజువో యన్మరుతో రథేష్వా పృషవ్రాతాసః పృషతీరయుద్ధ్వమ్ ॥ 45

(5) ప్ర యద్ రథేషు పృషతీరయుద్ధ్వం వాజే అద్రిం మరుతో రంహయన్తః ।

ఉతారుషస్య వి ష్యన్తి ధారాశ్చర్మేవోదభిర్వ్యుష్టన్తి భూమ ॥ 46

(6) అ వో వహన్తు సప్తయో రఘుష్యదో రఘవత్వానః ప్ర జిగాత బాహుభిః ।

సీవతా బర్హిరురు వః సదస్కృతం మోదయధ్వం మరుతో మధ్వో అన్ధసః ॥ 47

(7) తేఽవర్ణన్త స్వతవసో మహిత్వనా నాకం తప్తురురు చక్రిరే సదః ।

విష్టుర్యధావద్ వృషణం మదఙ్గతం వయో న సీవన్నది బర్హిషి ప్రియే ॥ 48

(8) కూరా ఇవేద్ యయుధయో న జగ్మయః శ్రవస్యవో న పృతనాసు యేతిరే ।

భయవ్తే విశ్వా భువనా మరుద్భ్యో రాజాన ఇవ త్వేషసందృశో నరః ॥ 49

(9) త్వష్టా యద్ వక్రం సుకృతం హిరణ్యయం సహస్రభృష్టిం స్వపా అవర్తయత్ ।

ధత్త ఇన్తో నర్యపాంసి కర్తవే కహన్ పృత్రం నిరపామాబ్ధదర్శవమ్ ॥ 50

(10) ఊర్ధ్వం మనుద్రేకవతం త ఓజసా దాదృహణం చిద్ బిభిదుర్వి పర్వతమ్ ।

ధమన్తో వాణం మరుతః సుదానవో మదే సోమస్య రణ్యాని చక్రిరే ॥ 51

(11) జిహ్వాం నునుద్రేకవతం తయా దిశాసిజ్ఞస్పృశ్యం గోతమాయ తృప్తజే ।

ఆ గచ్ఛన్తీమవసా చిత్రభానవః కామం విప్రస్య తర్పయన్త దామభిః ॥

52

(12) యా వః శర్మ శశమానాయ సన్తి త్రిదాతూని దాతుషే యచ్ఛతాది ।

అస్మభ్యం తాని మరుతో వి యన్త రయిం నో ధత్త వృషణః సువీరమ్ ॥

53

అనువాకము—14, సూక్తము—85

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1) చ॥ అతివ లలంకరించుకొనునట్లు లలంకృత దేహులౌ మహా
మతిగల రుద్రపుత్రకులు మానుష శత్రుగణంబుఁ గొట్టుచుం
గుతలమునందుఁగల్గు కుజగోత్రములం జలియింపఁజేయుచున్
సతతము సంచరించెదరు సర్వవిధంబుల వానలిచ్చుచున్ ॥

39

(2) క॥ సురదత్తమహిమలంగొని, సురపతిఁబూజించి గగనశోభంగనుచున్
స్థిరకుం బుత్రకులగుచున్, 1బరము మరుద్గణమువెలయు భాసురభూమిన్ ॥

40

5) సీ॥ శోభనాలంకార శోభితదేహులై శత్రుయుద్ధములను జరుపువారు
2తామేగుచోటికిఁ దమవెంట ద్రవరూప జలములఁగైకొంచు జరుగువారు
తీక్షణ్యుధంబులఁ దిరముగ ధరియించి కొండల నెగుఱంగఁగొట్టువారు
వర్షవారులనెల్ల వర్షించుచున్ భువి సప్త సంఘములయి సాగువారు
గీ॥ మేఘమండలములనెల్ల మేలుకొలిపి, ధాన్యరునిలేపి వారిచేభవ్యమైన
ధరణినంతటఁ బ్రీతితోఁ దడుపువార, లై న వాయుగణముప్రీతి నరుఁగుఁగాక ॥

41

6) క॥ పరమజవంబుల వెలనెడు, తురగంబులు యజ్ఞమునకుఁ దూర్ణముగ మిముం
దొరకొని తెచ్చుంగావునఁ, గరము ధనంబిచ్చి పొందు4గ్రాలు మరుత్తుల్ః ॥

42

ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ. సూక్తము క్రింది ఫుట్‌నోట్ చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. సురుచిర
య వెలయు చుండును భూమిన్ (తొ.పా. ఇందఱుండయతి కలదు.) 2. తారెక్కడికిఁ బోవఁదమవెంట (ప్రా.ప్ర.పా.) తారెక్కడికిఁ
గ్గడికిఁ దమవెంట నన్నివాక్యముండనగును. ఇందులో “అక్కడికి” అను పదము లోపించినది. కావునఁ బైవిధముగా సవరింపఁబడినది.
3. జలముఁగొనుచును జరుగువారు (తొ.పా.) 4. గాలులు మీరల్ (తొ.పా. గాలులు = గాలులారా; అని గ్రహింపనగు)
: అనునప్పుడు మరుత్తులారా : అనునర్థము గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

- (7) చ॥ ఇతర బలంబులంగొన కహీనముగా నభివృద్ధిబొందుచున్
సతతము నాకలోకమునఁ జారుతరంబుగ సంచరించుచున్
మతి¹గలయో మరుద్గణము! మాన్యుడు యాగముఁగాఁచుచుండ న
ద్ధతినివహించి రమ్మిపుడు కౌతుకమొప్పఁగఁ బక్షి కై వడిన్ ॥ 43
- (8) ఉ॥ కూరులమాట్కి నెల్లెడల శోభలఁబొందుచు యుద్ధకేళిలో
వీరుల భంగివై రిపయి వేగము పోయెడువారు, రాజులన్
మీరినవారు రూపముల మించెడివారగు వాయుదేవులన్
జేరెడు భూతజాతములు చెచ్చెరభీతిని నొందకుండునే! ॥ 44
- (9) మ॥ పదినూర్లంచులుగల్గి హేమమయమై భాసిల్లు దంభోళిఁ దా
ముదితుండై గొని వాసవుండు దనుజున్ మోదంగ వాఁడత్రతో
మదమున్ పీడి నిరుద్ధవారిధరమున్ మార్గంబునంబెట్టఁగా
నుదకంబంతటఁ బారఁగలెనుగదా! యుర్వీతలానంగడున్ ॥ 45
- (10) గీ॥ బావిఁద్రవ్య వీరు పైకివచ్చెడురీతిఁ, జేసి ²యామరుత్తుచెంతనున్న
కొండ నిజబలానఁ బిండిగాఁజేయుచు, ధనమునిచ్చుచుండె ధన్యులకయి ॥ 46
- గీ॥ దప్పిఁగొని గోతముండను ధన్యతపసి, వాయుగణమును బ్రార్థింపవారికొఱకు
నా గణము కూపమునుబట్టి యతనికడకుఁ, దెచ్చుచుండఁగఁ గొండలు తెరువుగప్పె ॥ 47
- గీ॥ దారియందునుండు ధరణీధరంబులఁ, గొట్టి కూపజలము తొట్టిలోనఁ
బోయ మునివరుండు పోడిమిదానితో, దప్పిఁదీర్చుకొనఁడె ధరణీయందు ॥ 48
- క॥ శతపరిమిత తంత్రులచే, నతివిలసితమైన ³వీణనంది మరుత్తుల్
మితిమీర సోమముంగొని, కుతుకమునన్ ధనమునిత్రు గోరుజనులకున్ ॥ 49
- (11) చ॥ మునివరుడుండు తావునకు మోదముతోఁగొనిపోయి కూపమున్
ఘనతర వారిధారలను గానుకలంగొనుమంచు వానితో
వినయముతోవఁ బల్కఁగనె వేల్పులు గోతమమౌని యప్పుడే
ననువుగ వారివారమును నత్యధికంబుగఁ ద్రావెఁ దృప్తిగాన్ ॥ 50
- (12) చ॥ సతతము భక్తి మంతులకుఁ జాలనొసంగెడు సౌఖ్యసంతతిన్
నుతులనుజేయు మాకిపుడు నూత్నముగాఁ దయఁజేసి పిమ్మటన్
మతియుతులార! మీరు పలుమాటలుచెప్పక సంతసంబునన్
నుతులను విత్తమున్ బలముఁజూపుడు తోషముగల్గ మాకిలన్ ॥ 51

1. మతిగల మారుతంబు: కడు మార్వఁడిష్ఠినిగాచుండ (తా.పా.) మూలమంత్రములో విష్ణుశబ్ద ప్రయోగముండుటంబట్టి యీతొలిపాదమే సమంజసమనిపించును—ఈ పాదమును రచయిత యెందుకు మార్చెనో యనూహ్యము. వ.గో.కృ. 2. మారుతంబు చెంతనున్న (తా.పా.)

3. వీణనందుచు గాలిల్ (తా.పా.)

సూక్తమ్—86

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) మరుతో యస్య హి క్షయే పాథా దివో విమహసః । స సుగోపాతమో జనః ॥ 54
- (2) యజ్ఞైర్వా యజ్ఞవాహసో విప్రస్య వా మతీనామ్ । మరుతః శృణుతా హవమ్ ॥ 55
- (3) ఉత వా యస్య వాజినో కను విప్రమతక్షత । స గన్తా గోమతి వ్రజే ॥ 56
- (4) అస్య వీరస్య బర్హిషి సుతః సోమో దివిష్టిషు । ఉక్తం మదశ్చ శస్యతే ॥ 57
- (5) అస్య శ్రోవన్వా భువో విశ్వా యశ్శర్వజీరభి । సూరం చిత్ సస్రుషీరిషః¹ ॥ 58
- (6) పూర్వీభిర్హి దదాశిమ శరద్భిర్మరుతోవయమ్ । అవోభిశ్చర్షణీనామ్ ॥ 59
- (7) సుభగః స ప్రయజ్యవో మరుతో అస్తు మర్త్యః । యస్య ప్రమాంసి వర్షశ ॥ 60
- (8) శశమానస్య వా సరః స్వేదస్య సత్యశవసః । విదా కామస్య వేసతః ॥ 61
- (9) యూయం తత్ సత్యశవస ఆవిష్కర్త మహిత్వనా । విధ్యతా విద్యతా రక్షః ॥ 62
- (10) గూహతా గుహ్యం తమో వి యాత విశ్వమత్రినామ్ । జ్యోతిష్కర్తా యదుశ్మసి ॥ 63

సూక్తము 86

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1,2,3,
4,5)

సీ॥ ఎవని యజ్ఞమునకు నేగుచుందురొ మీరు పాలనంబులచేతఁ బరగు వాడె
 యెవని సంబోధన లిచ్చుగింతురొ మీరు వేయివిధంబుల వెలయు వాడె
 యెవని సవనహవ్య మిచ్చఁగొందురొ మీరు గోగణంబులతోడఁ గూడు వాడె
 యెవని స్తోమరసంబులిలఁ గ్రోలుదురొ మీరు కర్మఫలంబులఁ గాంచు వాడె
 గీ॥ యెవని నుతులను వినెదరొ యీసుదక్కి, యెవనిపూజలు కొనెదరొ ¹యెలమిమీర
 వాడు ధనమునుబొందు నవ్వారిగాఁగ, వాడు యశమునుబొందు నవ్వారిగాఁగ ॥

52

(6,7,8,
9,10)

సీ॥ సర్వజ్ఞ భవదీయ సంరక్షణలబొంది హవ్యలక్షణ భక్త మందుకొనుడు
 హవ్యలక్షణభక్త మందించునరునకు సకలధనంబులఁ జాలనిడుడు
 భజమాననుందర యజమానుశ్రమవారి బోగొట్టిరారికి బోనమిడుడు
 వృత్రునిపోరులో వృద్ధిబొందిన యస్మదీయ మాహాత్మ్యంబు తెలిసికొనుడు
 గీ॥ ఘోరకర్ముని రాక్షసుఁగొట్టుడిపుడు, గ్రాలుచీకటి నెల్లను ద్రోలుడిపుడు
 కరుణమావయిఁ గలిగించి కొంతినిడుడు, ²వాయువుల్ మమ్మునుఖియింపజేయుడిపుడు ॥

53

సూక్తమ్—87

ఋషి—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

చందః—జగత్రి

(1) ప్రత్యక్షనః ప్రతవసో విరష్మిన్ సనతా అవిభురా ఋజీషిణః ।

జష్టతమాసో నృతమాసో అజ్ఞిర్వాసజ్జే కే చిదుస్రా ఇవ ప్రృథిః ॥

64

* ఋషి విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోటవిషయములు చూడనగును, వ.గో.కృ 1. యీసుదక్కి (తొ.పా.)
 యెలమిబొంది (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వాయువుల్ = వాయువులారా;

(2) ఉపహ్వరేపు యదచిధ్వం యయిం వయ ఇవ మరుతః కేన చిత్ పథా ।

శ్చోతన్తి కోశా ఉప వో రభేష్వా ఘృతముక్షతా మధువర్ణమర్చతే ॥

65

(3) ప్రైషామజ్మేష విభురేవ రేజితే భూమిర్యామేషు యద్ధ యుజ్జితే శుభే ।

తే క్రీకయో ధునయో భ్రాజదృష్టయః స్వయం మహిత్వం పనయన్త ధూతయః ॥

66

(4) స హి స్వస్మత్ పృషదశ్వో యువా గణోకయా ఈశానస్తవిషీభిరావృతః ।

అసి సత్య ముణయావానేద్యో కస్యా ధియః ప్రావితాథా వృషా గణః ॥

67

(5) పితుః ప్రత్నస్య జన్మనా వదామసి సోమస్య జిహ్వో ప్ర జిగాతి చక్షసా ।

యదీమిన్త్రం శమ్యుక్వాణ ఆశతా దిన్నామాని యజ్ఞియాని దధిరే ॥

68

(6) క్రియనే కం భానుభిః సం మిమిక్షిరే తే రశ్మిభిస్త ముక్వభిః సుఖాదయః ।

తే వాశీమన్త ఇష్మిణో అభీరవో విద్రే ప్రియస్య మారుతస్య ధామ్నః ॥

69

సూక్తము—87

ముషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

(1) ఉ॥ వై రులః జంపువారు, బలవంతులు, సప్తగణాభిధాయతుల్,
స్ఫారమఖాంతరాళముల సారహవిస్సులఁ బొందువారు స
న్నీరద సంవయంబునకు నేతలునైన మరుత్తు లిం పలం
కారములన్ ధరించి రుచిగాంచిరి సూర్యునిరశ్మి కై వడిన్ ॥

54

1. ముణ యావాకనేద్యో (వా.ప్ర.) 2 శమ్యుక్వాణ (వా.ప్ర.) † ముషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు
74వ సూక్తము క్రింది పుటలోని చూడవలయును. వ.గో.కృ. 1. ఇంపు + అలంకారములన్ = ఇంపలంకారములన్ (లింపలంకారములన్
అని వ్రా.ప్ర.సా. ప్రమాదము.)

- (2) చ॥ ఛగములమాట్టి వాయువులు కాంతనభంబునఁ బోవువేళలం
దగులంగ మేఘమండలికిఁ దద్దయుఁగారును నీరు, కావునన్
సుగతిఁజరించు మీరు కడు సోనలుగాఁబడు వర్షమంతటం
దగినటు తీసివారిగను వానముచేయుఁడు మాకువాయువుల్! ॥ 55
- (3) ఉ॥ వాయువుల్లెల్ల గావలయు వానకు మేఘములన్ స్పృశింపఁగాఁ
వానకథామి భీతిఁగొను, భర్తనువీడిన నాతిరీతిగా,
నాయభవాశ్చే వెలసి యయ్యవియెల్లెడ నంచరించుచో
హోయన నై జపీర్యమును నొచ్చుగఁ జూపుచునుండ్రు తామొగిన్ ॥ 56
- (4) చ॥ కనకమరుద్గంబు బలకాంచనముల్ గలుఁగంగఁ జేయు చా
ఘన నిజపీఠ్య సంపదలఁ గ్రాలుచు నూతన యావనంబుతో
ననిశము వెలుచున్ ఋణమునంతను దీర్చుచు నాడ లేడులం
గొని తురగాశిగానునిచి గొబ్బున యానమునెక్కి- వచ్చుతన్ ॥ 57
- (5) గీ॥ పరరహాగణమునినోట వలసినన్ని, వార్తలను విన్నవారము వాయుగణమః
వాని నాలింపుఁడిప్పుడు పాకహరుని, మీరు కొనియాడలేదఁటే! మేదురముగ ॥ 58
- (6) గీ॥ కానమీరు యాగకర్మలందు హవిస్సు, కర్తెమీరు నుతులవెల్లినారు
యజ్ఞవాచములను నంతటఁబొందుచు, వృద్ధిఁబొందినారు వివిధగతుల ॥ 59
- ఉ॥ నిచ్చలు కాంతిలో సరిగ నేస్తముఁగట్టుచు వర్షధారలం
బొచ్చెములేక భూతల విభూతినిఁదచ్చుచు హవ్యమందుచున్
మచ్చికమీర సన్నతుల మానుగనొందుచు భీతివీడుచున్
బొచ్చిరి నై జగేహముల శూరమరుత్తులు సంభ్రమంబునన్ ॥ 60

† ఛగములమాట్టి వాయువులు—ఉపమానాలంకారము గలదు. సామాన్యముగాఋగ్వేదసంహితయందుపమాలంకార మెక్కువగాఁ జెప్పఁబడినది. వస్తుతత్వమును గ్రహింపవలెనన్న ప్రత్యక్షనుమానోపమాన శబ్దప్రమాణములచేఁ దెలిసికొనఁదగును. ఛాత్రులకు వస్తుతత్వమును దెయిపుటకెట్టి ఉపమానము తెలుపఁబడినదో (ఛాందోగ్యము-VI) కనుఁడు. పరమాత్మయంతటవ్యాపించి యున్నను గనులకుఁ గన్పడఁడు అను సంశయమును జెప్పుటకీ క్రింది యుపమానము చెప్పఁబడియెను. ఒక బ్రహ్మాజ్ఞాని నిజపుత్రునకు బ్రహ్మ సర్వాంతర్యామియను తత్త్వము బోధింపఁ దలఁచి పుత్రకాః ఉప్పును జలములోఁబడవేసి ఉదయమువఱకాగుమనెను. ఆ పుత్రుఁడట్లొనర్చెను. ప్రాతఃకాలమునఁ దండ్రి కుఱ్ఱాః నీటిలోవేసిని ఉప్పును దెమ్మనెను. పుత్రుఁడా ఉప్పుదెచ్చుటకు వెడలి చూచి యది నీటఁగటిగిపోయెనని చెప్పెను. తర్వాత తండ్రి పుత్రాః ఆ జలము మీది నీటిని రుచిచూడుమనెను. అట్లొనర్చి పుత్రుఁడు ఉప్పుగనున్నదనెను. ఆ జలముమధ్యనున్న నీటిని రుచిచూడుమని తండ్రియనఁగా నతఁడట్లుచేసి ఉప్పుగానున్నదనెను. అనంతరము తండ్రి క్రింద ఛాగమునంగల నీటిని రుచిచూచి చెప్పుమన నతఁడట్లేచూచి యుప్పుగానున్నదనెను. పిమ్మటఁ దండ్రి పుత్రాః ఆ నీటిని పారఁబోసిరమ్మనఁగాఁ పుత్రుఁడట్లొనర్చినవచ్చెను. అప్పుడతఁడిట్లు ఉపదేశించెను. పరబ్రహ్మము దృశ్యము కాకపోయినను లవణము జలమందంతటనున్నట్లు లోకమంతటఁ బరమేశ్వరుఁడుండెనని తెలిసికొనుము. (నే,వేం,న.శా.) సూచనః—వేదాలంకార విశేష ములకై పీఠిక చూడుఁడు. వ.గో.కృ. 1. సుంద్రునెంతయున్ (తొ.పా.) 2. శూరులుగాలులు (తొ.పా.)

సూక్తమ్.—88

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 1, 6-ప్రస్తారపంక్తిః, 5-విరాడ్రూపా.

(1) ఆ విద్యున్మద్భిర్మరుతః స్వరైః¹ రథేభిర్యాత ఋష్టిమద్భిరశ్వపక్షైః ।

ఆ వర్షిష్ఠయా న ఇషా వయో న పస్తతా సుమాయాః ॥

70

(2) తేఃరుజేభిర్వరమా పిశగైః శుభే కం యాన్తి రథతూర్భిరశ్వైః ।

రుక్మా ని చిత్రః స్వధితివాన్ పవ్యా రథస్య జజ్ఞనన్త భూమ ॥

71

(3) శ్రేయే కం వో అధి తనూషు వాశీర్మేధా వనా న కృణవన్తః ఊర్ధ్వా ।

యుష్మభ్యం కం మరుతః సుజాతాస్తునిద్యుమ్నాసో ధనయన్తే అద్రిమ్ ॥

72

(4) అహాన్తి² గృధ్రాః పర్యా వ ఆగురిమాం ధియం³ వార్కార్యాం చ దేవీమ్ ।

బ్రహ్మ కృణ్వన్తో గోతమాసో అరైర్కూర్ధ్వం నునుప్ర ఉత్సధిం పిబిరైః ॥

73

(5) ఏతత్ త్యన్న యోజనమచేతి సస్వర్ష యన్మరుతో గోతమో వః ।

పశ్యన్ హిరణ్యచక్రానయోదంష్ట్రాన్ విభావతో వరాహూన్ ॥

74

(6) ఏషా స్యా వో మరుతోకనుభక్తి⁴ ప్రతి హ్తోభతి వాఘతో న వాణీ ।

అస్తోభయద్ వృథాసామను స్వదాం గభస్త్యోః ॥

75

సూక్తము—88

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—మరుత్తులు

- (1) ఉ॥ ఆయుధజాలముం గలిగి యంతటనెల్ల తురంగమంబులం
బాయని యానరాజముల భాసినెక్కుచు వర్షణార్థమై
మాయలు డాయనీక యసమానత నన్నముగొంచు వేగ వి
చ్చేయుడు పక్షిరీతిగడు జేయుడు శోభలమీరు వాయువుల్: ॥ 61
- (2) చ॥ అరుణపిశంగ వర్ణములనంచిత వాజులతోడ నొప్పు నా
యరదమునెక్కివచ్చి కడు నంబువునీయగ లోకపాళికిన్
సురుచిర చక్రధారల విశుద్ధరసాతలమంతఁ దాకి వి
స్ఫురితగతిన్ మరుద్గణము పూర్ణమనస్సున నిల్చి యుండుతన్ ॥ 62
- (3) గీ॥ అరివినాశనకరమగు నాయుధంబు, త్వత్సమృద్ధిని జూపించు ధన్యులారః
వృక్షములఁ బెంచునట్లు లహీనయాగ, ములను చేయించుచున్నారు మోదమలర ॥ 63
- గీ॥ ఇట్టి మిమ్ములఁగూరిచి యిష్టలెల్లఁ జేసి యజమానులందఱు జిత్తమలర
నందు సోమరసంబును నధికభక్తి, దీయుచున్నారు రండిట దివిజులార! ॥ 64
- (4) క॥ మారుతమున్ మతియింపఁగ, మారుతమది యెరిగి నై జమాహాత్యముతో
సారయుత కూపమీయఁగ, వారిని గోతములుగ్రోలి వర్ధిలిరి భువిన్ ॥ 65
- (5) చ॥ కనకరథంబునెక్కి కడుఁగంటకులై చరియించు శత్రులం
బనిగొనికొట్టి దేవతలఁ బన్నుగఁబిల్చుచు యాగహవ్యముం
గొనెడి మరుద్గణంబులను గొబ్బునఁజూచుచు గోతముండు తా
వినయముతోడ సంస్తవము వేయివిధంబులొనర్చెఁ బ్రీతితోన్ ॥ 66
- (6) గీ॥ మిమ్ము నుతులఁజేయ మీరుమాకన్నంబు, నీయ నదియెఱింగి యఖిలజనము
మాపరించుముక్కు మదిఁబెట్టిమిమ్ముల, స్తుతులఁజేయఁ దొడఁగె శుభదులార! ॥ 67

* ఋషిని గురించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తములోని షట్నోబ్ధక్రింది విషయముచూడవలెను. చ.గో.కృ.

1. చూడుముక్కులెల్ల (తొ.పా.)

సూక్తమ్ — 89

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—విశ్వేదేవాః (1-2, 8-9 దేవాః, 10-అదితిః)

ఛందః—జగతీ, 6-విరాట్-స్థానా, 8-10 త్రిష్టుప్

(1) ఆ నో భద్రాః క్రతవో యస్తు విశ్వతో దదాన్తాః అపరీతాన ఉద్భిదః ।

దేవా నో యథా సదమిద్ వృధే అసన్నప్రాయువో రక్షితారో దివేదివే ॥

76

(2) దేవానాం భద్రా సుమతిర్మజాయతాం దేవానాం రాతిరభి నో ని వర్తతామ్ ।

1దేవానాం సఖ్యముప సేదిమా వయం దేవా స ఆయుః ప్ర తిరిస్తు జీవసే ॥

77

(3) తాన్ పూర్వయా నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్రమదితిం దక్షమసిధమ్ ।

అర్కమణం వరుణం సోమమశ్వినా సరస్వతీ నః సుభగా మయస్కరత్ ॥

78

(4) తన్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం తన్మాతా పృథివీ తత్ పితా ద్యౌః ।

తద్ గ్రావాణః సోమసుతో మయోభువస్తదశ్వినా శృణుతం ధిష్ఠ్యా యువమ్ ॥

79

(5) తమీశానం జగతస్తస్థుషస్సతిం ధియం జిన్వమవసే హూమహే వయమ్ ।

పూషా నో యథా వేదసామసద్ వృధే రక్షితా పాయురదర్శః స్వస్తయే ॥

80

(6) స్వస్తి స ఇష్టో వృధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।

స్వస్తి సస్తాన్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ॥

81

(7) పృష్ఠదత్వా మదతః పృష్ఠమాతరః శుభయావానో విధధేషు జగ్మయః ।

అగ్నిజిహ్వో మనవః సూరచక్షసో విశ్వే నో దేవా అవసా గమన్నిహ ॥

82

(8) భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవా భద్రం పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః ।

స్థిరైరజేస్తుష్టువాంసస్త సూభిర్యశేమ దేవహితం యదాయుః ॥

83

(9) శతమిన్ను శరదో అన్తి దేవా యత్రా నశ్చక్రా జరసం తనూనామ్ ।

పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మా నో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తోః ॥

84

(10) †అదితిర్వైరదితిరస్తరిక్షమదితిర్మాతా స పితా స పుత్రః ।

విశ్వే దేవా అదితిః పశ్చ జనా అదితిర్భాతమదితిర్జనిత్వమ్ ॥

85

సూక్తము—89

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1) చ॥ క్రతువులు భద్రరూపమున ఖండితవిప్పుములై చరించుతన్
స్తుతులనుగొంచువచ్చి కడుశోభిలు రక్షలనిచ్చి దేవతల్
నుతులకుఁ దృప్తిజెంది తగ నూతనఫక్కిని మాకుఁజెంత స
న్మతి చరియించుచుండుఁ దమమానుషవృద్ధిని కల్గజేయుచున్ ॥

68

† ఈ 10వ ఋక్కుకు “అదితి” దేవతగాఁ గొందఱు భావించిరి. స్కందభాష్యకారులు మాత్రము మొత్తము దశ ఋక్కులున్న యీ సూక్తమంతటికిని “విశ్వేదేవతలే” దేవతలుగాఁ బేర్కొనిరి. వ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వసూక్తము క్రింది పుటలో విషయము చూడనగును. వ.గో.కృ.

† శ్రీనేమానిబారు “విశ్వేదేవుడు” దేవతగానేకవచన ప్రయోగములో వ్రాసితిగాని ఋగసువాదముల నరయుచో “విశ్వేదేవతలు” బహువచన ప్రయోగమే సార్థకమనిపించును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ దేవానుగ్రహ బుద్ధియు, దేవతల శుభంబులన్ని దివ్యులచెలిమిన్
దేవతలు! మీరలిచ్చుచు, 1దీవిండుఁడు మాకు సకలతేజము లలరన్ ॥ 69
- (3) గీ॥ అర్యమాశ్వల మిత్రుని నదితమునిని, దక్షవరుణుల, సోముని ధర్మభాగు
వేదముక్కులతో మేము వేడుకొనెద, మధిక సుఖమిచ్చెదరుగాక నా దివిజులు ॥ 70
- (4) సీ॥ వాయుదేవుఁడుమాకు వర్ధితసుఖదమౌ భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయుఁ
గానక కన్న సంతానంబుగల పృథ్వి భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయు
వర్షదానంబుల వర్ధిల్లుగగనంబు భేషజంబునుమాకుఁ బెట్టవలయు
సోమంబుఁ బుట్టించు సౌంపారుగ్రావలు భేషజంబులమాకుఁ బెట్టవలయు
గీ॥ దేవతావై ద్యులగు నశ్వీదేవులెలిమిఁ, దలఁపు నొలుపును బలమును గలుఁగఁజేయ
నొషధంబులనిచ్చుచు నాదరమున, నుతులవినెదరుగాక సన్మతులతోడ ॥ 71
- (5) మ॥ సకలైశ్వర్యయుతున్ సమస్తజగతి సంరక్షకున్ నిర్మలా
త్మకు దేవేంద్రుని రక్షణార్థమయి సంసేవించు మర్తార మే
మిత్రఁబూషన్ సకలారి గర్వదమునున్ హేళాపరున్ నిత్యమున్
సుకరంబౌనటు మేము పిల్చెదము మాసూక్తి ప్రపంచంబునన్ ॥ 72
- (6) మ॥ స్వస్తిసొసంగుఁగాక హరి సంస్తవమందుచు నెల్ల వేళలన్
స్వస్తిసొసంగుఁగాక ఖలశత్రుగణంబులఁ ద్రుంచు తార్క్ష్యుఁడున్
స్వస్తిసొసంగుఁగాక నలచారుకరుండు దయామయాత్ముఁడై
స్వస్తిసొసంగుఁగాక సువిశాల మనస్కుఁడు 2పూషమాకిలన్ ॥ 73

పాఠాంతరము

- †గీ॥ ఇంద్రుఁడిచ్చుమేలు వృద్ధశ్రవుఁడువిశ్వ, వేడుఁడై న పూషవిభుఁడునట్ల
తా నరిప్పనేమి తార్క్ష్యండు మాకు బృహస్పతియును శుభదు లగుదురెలిమి ॥ 74
- (7) ఉ॥ ఎవ్వరితల్లిపృశ్ని మఱియెవ్వరు పావకజిహ్వలౌదురో
యెవ్వరు యాగదేశముల కేగుచునుందురో హవ్యభుక్తికై
యెవ్వరి నేత్రజాతరుచి యేఁడైర భాస్కరుకాంతిఁ బోలునో
యెవ్వరు సర్వరక్షకు లహీనులు వారలు మమ్ముఁగావుతన్ ॥ 75

1. “జీవించెడు నటులమమ్ము దీవింపండి!” (వా.ప్ర.పా.) ఈ పాదమునఁ బ్రయుక్తమైన “దీవింపండి” అను వ్యావహారిక భాషాపద ప్రయోగమునకేమిగాని అనలు యతియే తప్పినది. ఈ యతిభంగదోషమును దృష్టినిడికొని మొత్తము పాదము సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. పూషయంతయన్ (కా.పా.)

† గమనిక:- ఇది పాఠాంతరముగా వ్రాతపతిలోఁ బ్రకృత్యుభయో (294) వ్రాయఁబడినది. ఈ వద్యమే 15.b సంఖ్యగల సంపుటములో 180వపుటలోఁ బాఠాంతరముగా వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి చూడఁగా సీపాఠాంతరము మొదట 15.b సంఖ్యగల సంపుటములో వేవ్రాయఁబడి తరువాత 1వసంపుటములోని యెడమప్రక్క (294వ) పుటలో వ్రాయఁబడినట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ.

- (8) ఉ॥ దేవతలారః శ్రోత్రములఁదీయఁగ విందుముగాక భద్రముల్
దేవతలారః నేత్రముల దివ్యము, జూతుముగాక మీకృపన్
దేవతలారః చేయుదు ముదీర్ఘశరీరముతోడ సంస్తుతుల్
దేవతలారః యాయువును దేవహితంబుగ నిండుమాకిలన్ ॥

76

పాఠాంతరము

*ఉ॥ విందుముగాత మాచెవుల వేలుపులారః శుభంబులెప్పుడున్
గందుము గాత భద్రములె కన్నుల నో యజనీయులారః యె
ష్టం దిరమైన యంగముల పోడిమి మిమ్ము నుతించువారమై
యుందుముగాత నాయు విరవొందఁగ మేనుల నీకు నింపుగా ॥

77

- (9) క॥ శత శరదమ్ములు నిండుగ, సతతము దేవాశిదయను సంతతియు సదా
పితలౌచును బుణ్యగతులఁ, బ్రతిహతి లేకుండవెలుఁగ బ్రతుకుత జగతిన్ ॥

78

- (10) క॥ అదితియె సురలోకంబగు, నదితియె తలిదండ్రు లదితియొ, బుత్రుండున్
మదిసూహింపఁగ సర్వం, బదితిమయంబగును నటుల నౌ టబ్రంబే ॥

79

సూక్తమ్—90

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—విశ్వదేవాః

ఛందః—గాయత్రీ, 9 అనుష్టుప్

- (1) ఋజునీతీ నో వరుణో మిత్రో నయతు విద్వాన్ । అర్యమా దేవైః సజోషాః ॥

86

- (2) తే హి వస్త్వో వసవానాస్తే అప్రమూరా మహోభిః । వ్రతా రక్షంతే విశ్వాహా ॥

87

*గమనికః—ఈ పద్యము పాఠాంతరముగా 15.b సంఖ్యగల సంపుటములో 179 వ పుటలోను, 1 వ సంపుటములోని 294 వ దగు నెడమప్రక్క పుటలోను వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి చూడఁగా నీ పాఠాంతరము తొలుత 15.b సంఖ్యగల సంపుటములోనే వ్రాయఁబడి తరువాత 1వ సంపుటములోని యెడమప్రక్క (294వ) పుటలో వ్రాయఁబడినట్లు కనిపించుచున్నది. వ.గో.కృ.

† లుప్తభాగ పూరణకర్త. వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రవర్త, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, శ్రీ నేమానివారు తెలుఁగు ననువదించుటలో నీ సూక్తమున మూలములో దశఋక్కులు గలవని మరచి పదియవ ఋక్కును దొమ్మిదవ ఋక్కుగా ననువదించిరి. “అదితియె సురలోకంబగు” నిత్యాది పద్యము పదవ ఋక్కునకనువాదము. అందువల్ల దొమ్మిదవ ఋక్కున కనువాదముగా “శతశరదమ్ములునిండుగ” నిత్యాదికందపద్యమును నేనువిరచించి యీ లుప్తభాగమును బూరించితిని. శతశరదమ్ములని యిక్కడఁ బేర్కొనఁబడినది. గతములో 1మం—79వ సూక్తములోని 9వ ఋక్కు సందర్భముగా నూరు హేమంతముల విషయమై శ్రీ నేమానివారు కొంతవ్రాసిరి. అనలీ నూరుహేమంతములు శతశరదమ్ములని వేదవాఙ్మయములోఁ బ్రయుక్తమగుటలో నున్న యాంతర్య విశేష విషయములకై పీఠిక చూచునది. వ.గో.కృ.

- (3) తే॑ అ॒స్మభ్యం॑ శ॒ర్మ యం॑సన్నమృతా మ॒ర్త్యేభ్యః॑ । బా॒ధమా॒నా అ॒ప ద్వి॒షః॑ ॥ 88
- (4) వి॒నః ప॒థః సు॒వితా॑య చి॒యన్వి॒ష్టో) మ॒రుతః॑ । పూ॒షా భగో॑ వ॒న్ధ్యానః॑ ॥ 89
- (5) ఉ॒త నో॑ ది॒యో గో అ॒గ్రాః పూ॒షన్ వి॒ష్టవే॑వయావః । క॒ర్తా నః॑ స్వ॒స్తిమ॑తః ॥ 90
- (6) మ॒ధు వా॒తా ఋతా॑యతే మ॒ధు క్ష॒రన్తి సి॒న్ధవః॑ । మా॒ధ్వీర్నః॑ స॒న్వోష॑దీః ॥ 91
- (7) మ॒ధు స॒క్తము॒తోష॑సో మ॒ధుమ॒క్ పార్థి॑వం ర॒జః । మ॒ధు ద్యౌర॑స్తునః పి॒తా ॥ 92
- (8) మ॒ధుమా॒న్నో వ॒సన్ప॒త్తిర్మధు॑మాగ్ం అ॒స్తు సూ॒ర్యః । మా॒ధ్వీర్గావో॑ భవ॒స్తు నః॑ ॥ 93
- (9) శం నో॑ మి॒త్రః శం వ॒రుణః॑ శం నో॑ భవ॒త్వర్త॑మా ।
- శం న ఇ॒న్ద్రో బృ॒హస్ప॒తిః శం నో॑ వి॒ష్ణురు॑క్ర॒మః ॥ 94

సూక్తము—90

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు *

దేవత—విశ్వేదేవులు

- (1,2,3, 4,5) సీ॥ 1వరుణుండు మిత్రుండు సురుచిరసూర్యుండు ఋజుమార్గమున, దనియంత్రుగాక;
మిత్రునివలెవచ్చు మిత్రాదిదేవతల్ స్వీయకర్మలను రక్షింతుగాక;
పాపలక్షణ శత్రుపంక్తిఁ గొట్టెడివా రశేషసుఖంబు లిచ్చెదరుగాక;
వందనీయ సమస్త బృందారకశ్రేణి శోభనమును మాకుఁజూపుఁగాక;
గీ॥ మాన్యచరిత విరాజితః మారుతంబు, పుణ్యకర్మాభివర్ధకః పూషదేవః
పశుగణంబులనిచ్చి యేవగిదినై న, స్వస్థిమంతులఁ జేయరె స్వాశ్రితులను ॥ 80
- (6) క॥ మధుకర్మఫలము 2వాయువు, మధువారుల సింధువితతి 3మాకొసఁగుత నా
మధురొషధి సంతతియున్, మధురంబై వెలయుఁగాక మానుగ జగతిన్ ॥ 81

- (7) గీ॥ నిశలు మధుఫలయుతములై నెగడుఁగాకఁ, బవళు లతిమధురంబులై బరఁగుఁగాకఁ
బుడమియంతయు మధురమై పొనఁగుఁగాక, నత్రమంతయు మధురమై యలరుఁగాక ॥ 82
- (8) క॥ వనపాలక సువనస్పతి, ఘనరవి, మధుకర్మఫలము కలిఁగించుత మా
కనిశము ధేనువులన్నియు, ననుపములౌ పాలనొనఁగునట్టివి యగుతన్ ॥ 83
- (9) క॥ వరుణుఁడు మిత్రుఁడు సూర్యుఁడు, సురుచిర శత్రుండుమాకు సుఖకరులుగదాః
పరిపరివిధముల విష్ణుం, డురు సుఖములనిచ్చుఁగాక నుద్యల్లిలన్ ॥ 84

సూక్తమ్—91

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—సోమః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5-16 గాయత్రీ, 17 ఉష్టిక్

- (1) త్వం సోమ ప్ర చికితో మనీషా త్వం రజిష్టమను నేషి పన్థామ్ ,
తవ ప్రణీతి పితరో న ఇన్దో దేవేషు రత్నమభజన్త దీహిః ॥ 95
- (2) త్వం సోమ క్రతుభిః సుక్రతుర్భావ్వం దక్షిః సుదక్షో విశ్వవేదాః ,
త్వం వృషా వృషత్వేభిర్మహిత్వా ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్నభివో నృవజైః ॥ 96
- (3) రాజ్ఞో ను తే వరుణస్య వ్రతాని బృహద్ గభీరం తవ సోమ ధామ ,
శుచిష్టమసి ప్రియో న మిత్రో దక్షియో అర్యమేవాసి సోమ ॥ 97
- (4) యా తే ధామాని దివి యా పృథివ్యాం యా పర్వతేర్వోషధీష్వస్స ,
తేభిర్నో విశ్వైః ఘమనా అహేళన్ రాజన్తోమ ప్రతి హవ్యా గృభాయ ॥ 98

1. నోషి. (ప్రా.ప్ర.) 2. ఇన్దో (ప్రా.ప్ర.పా.) ఈ పాఠాంతమువల్ల సోమఁడిందులకంటె గొప్పవాఁడనియర్థము చెప్పనగును. వ.గో.కృ.

- (5) త్వం సోమాసి సప్త తిన్వం రాజోత వృత్రహః । త్వం భద్రో అసిక్రతుః ॥ 99
- (6) త్వం చ సోమ నో వశో జీవాతుం న మరామహే । ప్రియస్తోత్రో వసస్పతిః ॥ 100
- (7) త్వం సోమ మహే భగం త్వం యూన ఋతాయతే । దక్షం దధాసి జీవనే ॥ 101
- (8) త్వం నః సోమ విశ్వతో రక్ష రాజన్మఘాయతః । న రిష్యేత్ త్వావతః సఖా ॥ 102
- (9) సోమ యాస్తే మయోభువ ఊతయః సన్తి దాశుషే । తభిర్వోకవితా భవ ॥ 103
- (10) ఇమం యజ్ఞమిదం వచో జుజుషాణ ఉపాగహి । సోమ త్వం నో వృధే భవ ॥ 104
- (11) సోమ గీర్భిష్వా వయం వర్తయామో వచోవిదః । సుమృశీకో న ఆ విశ ॥ 105
- (12) గయస్సానో అమీవహః వసువిత్ పుష్టివర్చనః । సుమిత్రః సోమ నో భవ ॥ 106
- (13) సోమ రార్చి నో హృది గావో న యవసేష్వా । మర్య ఇవ స్వ ఓక్త్యే ॥ 107
- (14) యః సోమ సఖ్యే తవ రారణద్ దేవ మర్త్యః । తం దక్షః సచతే కవిః ॥ 108
- (15) ఉరుష్యా ణో అభిశస్తే, సోమ ని పాహ్యాంహనః సఖా సుశేవ ఏధి నః ॥ 109
- (16) ఆ ప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ట్యమ్ । భవా వాజస్య సంగధే ॥ 110
- (17) ఆ ప్యాయస్వ మదిన్తమ సోమ విశ్వేభిరంశుభిః । భవా నః సుశ్రవస్తమః సఖా వృధే ॥ 111
- (18) సం తే పయాంసి సము యన్తు వాజాః సం వృష్ట్యాన్యభిమాతిషాహః । 112
- ఆ ప్యాయమానో అమృతాయ సోమ దివి శ్రవాన్సుత్రమాని ధిష్వ ॥

(19) యా తే ఛామాని హవిషా యజన్తి తాతే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్ఞమ్ ।

గయస్సానః ప్రతరణః సువీరో కవీరహః ప్ర చరా సోమ దుర్యాన్ ॥ 113

(20) సోమో ధేనుం సోమో అర్వవృమాళం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతి ।

సాదన్యం విదన్యం సభేయం పితృశ్రవణం యో దదాశదన్యై ॥ 114

(21) అపాహ్నం యుత్స పృతనాసు పప్రిం స్వర్ణామస్సాం పృజనస్య గోపామ్ ।

భరేషుజాం సుక్షీతిం సుశ్రవనం ¹జయన్తం త్వమను మదేమ సోమ ॥ 115

(22) త్వమిమా ఓషధీః సోమ విశ్వాన్త్యమపో ఆజనయన్త్యం గాః ।

త్వమా తతన్తోర్వాన్తరిక్షం త్వం జ్యోతిషా వి తమో వవర్త ॥ 116

(23) దేవేన నో మనసా దేవ సోమ రాయో భాగం సహసావన్నభి యుధ్య ।

మా త్వా తనదీశిషే వీర్యస్యోభయేభ్యః ప్ర చికిత్సా గవిష్టై ॥ 117

సూక్తము — 91

ఋషి—రాహుగణపుత్రుఁడు గోతముఁడు*

దేవత—సోముఁడు

(1) ఉ॥ †స్తోత్రముచే నెఱుంగుదువు సోముఁడ! మమ్ముల నీవుకాన సం
స్తోత్రముగన్న కర్మఫలసూతికి హేతువులై న దారు ల
త్యాత్రముతోడఁ జూపఁగల వత్సధికంబగు వి తరాశికిం
బాత్రములై రి మాపితలు పన్నుగమమ్ముల నట్లచేయుమా! ॥

85

1 యజన్తం (వా.ప్ర.) ఈ వ్రాతప్రతి పాఠమువల్లనర్థముమారును. అంద్రాసువాదపద్యము (21ఋ. 95వ పద్యము) ఈ వ్రాతప్రతి పాఠానుగుణముగాఁ గన్పట్టును. వ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషవిషయములకై తెలుఁగు 200పుటలోని 74వ సూక్తముక్రింది పుట్నోబోచదువలయును. వ.గో.కృ.

† సోమరసపానీయముచేతనే వైదికయుగమందఖండ సామ్రాజ్య వైభవమునుభవించఁ గల్గిరి. అప్పటి యాద్యులేకాక వారిపూర్వులు నమందానందమునుభవించినట్లు సూచన కలదు. (నే.వేం.న.శా.)

(2) చ॥ అనుపమ యజ్ఞకర్మల సమంచిత కర్ముడవౌదు, శ్రీతతిం
దనరుటచేత నీవు బలదక్షుడవౌదువు కోర్కె-లిచ్చుటన్
ఘనమగు కామదాతవు, సుకాంక్షితముల్ సరిపెట్టుచుండుటన్
వినుతుడ! యన్నవంతుడవు, వేగము మాకు నొసంగు సంపదన్ ॥ 86

(3) చ॥ వరుణుని కార్యముల్ వలె నవారితముల్ శశి! నీదు కార్యముల్
దొరవిల జన్నిగట్టులకుఁ దోరపుఁ గారణమౌదు కర్మకుం
బరువడి నీదుధామము విభావసురీతిని వెల్గునిచ్చెడుం
జిరము సమస్త కర్మలకుఁ జేయుదు వృద్ధిని సీవునన్నిటన్ ॥ 87

(4) సీ॥ అవకాశరహితమౌ నాకాశపీఠిని నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
సర్వసర్వసహా సంపూర్ణతలమున నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
సౌఖ్యకరంబగు సలిలరూపంబున నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
పరమదృఢంబైన పర్వతశ్రేణిని నిలిచినధామంబు నీదికాదె ?
గీ॥ ధామమంతయునీలోన దాగియుండె, రాజమానుండ వగుటచే రాజవౌదు
వఖిల యజమానదత్తమౌ హవ్యమెల్ల, నందుకొనరాదె సోముఁడా! యాదరమున ॥ 88

(5) గీ॥ బహుళ కర్మలఁజేసెడు బ్రాహ్మణులకు, నధిపుడవు శత్రురాజి సంహారకుడవు
నీవులేకున్న కర్మలులేవు కాన, యాగరూపుండ వగుదువు యజ్ఞదేవ! ॥ 89

(6,7,8, 9,10) సీ॥ చిరభక్తులకునీవు జీవనౌషధమౌట జీవించియుండుము జీవితేశ!
యౌషధిలతలకు నొనరంగఁబతివౌట స్తోత్రంబులందుము సోమదేవ!
పాపులనెల్లరఁ బరిమార్చుటంజేసి మాపాపముల్ గొట్టు మాన్యచరిత!
ధరమహాత్ములకెల్ల ధనదుండవగుటను ధనసంచయంబిమ్ము ధార్మికుండ!
గీ॥ చరుపురోడాశములనిచ్చు చారుపురుష!, సుఖము నశియింపకుండఁగఁ జూడుమయ్య!
శ్రోత్రలక్షణ వాక్యముల్ శ్రుతినిఁబెట్టి, యజ్ఞగృహమున కరుగుము యజ్ఞపురుష! ॥ 90

(11,12, 13,14) సీ॥ విధివాక్యములనిన్ను వృద్ధిఁబొందింతుము సుఖమునీయఁగరాదె సూరివినుత!
రోగముహరియించు రుచిగల్గియుండుటన్ బుష్టినీయఁగరావె పుణ్యచరిత!
పచ్చికనేలలపజ్జ గోవులమాటికి- మాలోనఁదిరుగవె మాన్యసోమ!
పుత్రాదినంపదఁ బురుషుఁడుండెడిరీతి మాతోడమెలఁగవె మధురధామ!
గీ॥ నీచెలిమి గోరుచుండెడి నిఖిలమిట్టి, సూక్తులను వేడుకొనియేని సోమ! నిన్నుఁ
బనులు సిద్ధించుచుండవె! భక్తగణముఁ, జూచుచుండువు ప్రీతితో సొగసుకాడ! ॥ 91

(15) క॥ నిందలగమి, బోఁగొట్టుము, ముందుగఁ బాపముహరించి ముదమున నీ వా
నందమున హితము నిచ్చుచు, సుందర! హితకారివనెడి శోభనుగనుమా! ॥ 92

- (16,17) క॥ అతిశయ మదవంతుడవై, మతిగల్గి సమస్త వృక్షమాలికచేతన్
 సుతిగలుగ వృద్ధిబొందుము, వ్రతులకు సరసాన్నమిచ్చి వర్ధిలుము శశీ: ॥ 93
- (18,19, 20) సీ॥ వై రివిచ్చేవక బలరాఁయుంట మాక్షీరాన్నములు నిన్నుజేరుగాక
 సఖిలదామంబుల కధిపుండవగుట నీకాంతులు భూమిపై, గలుగుగాక
 విత్తాభివర్ధక వీరుండవగుట మాదురితంబులన్నియు, దొలగుగాక
 బుత్రాభివర్ధక పురుషుండవగుట మాపుత్రకహింసలు పోవుగాక
 గీ॥ హవ్యలక్షణమౌ నన్నమందజేయు, పురుషగణమెల్ల ధనమును బొందుగాక
 గర్మకరులకు, బుత్రాఁ కలుగుగాక, ననుచువేడుచు నున్నారమజ్జ: వీర ॥ 94
- (21) ఉ॥ సూనుల నిచ్చువాడు బహుశోభ నొసంగెనువాడు వర్షమున్
 దానము లిచ్చువాడు ఘనధర్మ బలంబుల, గౌచువాడు మే
 ధానిధియైనవాడు సువిధంబున నిష్ఠికిఁబోవువాడు ల
 క్ష్మీనిధియైన రాత్రి పతిచేర్చుత భక్తము మాకునిచ్చులున్ ॥ 95
- (22) మ॥ భువిపై వెలుట కోషధీ ప్రచయముం బుట్టించినట్లేల స
 భువనంబున్ సృజియించినావు నభముంబొందించినా వంతటన్
 వివిధంబైన తమస్సుకాంతితచే వే, గొట్టుచున్నావు స
 త్కవి పూజ్యుండవు సోముఁడా:నిరతముం గళ్యాణముంజేయుమా: ॥ 96
- (23) చ॥ అనుపమ బుద్ధిచేదలచి యత్యధికంబగు విత్తమిమ్ము మా
 కనయముగల్గు శత్రువుల నందఱుద్రుంపుము కక్కనంబునం
 బనిఁగొని యెల్లనై నికుల భాగ్యముకావుము సర్వవై రి వ
 ్రసములఁగొట్టి మాకుఁదగు దారినిఁజూపుము సోమదేవుఁడా: ॥ 97

సూక్తమ్—92

ఋషి:—గోతమో రాహుగణః

దేవతా:ఉషాః, 16-18 అశ్వినౌ

ఛందః—1-4 జగతీ. 5-12 త్రిష్టుప్, 13-18 ఉష్టిక్,

(1) ఏ॒తా ఉ॒త్యా ఉ॒షసః కే॒తుమ॑క్ర॒త పూ॒ర్వే అ॒ర్ధే ర॒జసో॑ బ్రా॒నుమ॑జ్జతే,

నిష్కృ॒త్యానా॑ ఆయు॒ధానీ॑వ ధృ॒ష్టవః॑ ప్ర॒తి గా॒వోకరు॑షీర్యన్తి మాత॑రః ॥

(2) ఉదపప్తన్మరుణా భానవో వృథా స్వాయుజో అరుషీగ్గా అయుక్షత ।

అక్రస్నుషాసో వయునాని పూర్వథా రుశన్తం భానుమరుషీరశిశ్రయుః ॥

119

(3) అర్చన్తి నారీరపసో న విష్టిభిః సమానేన యోజనేన పరావతః ।

జపం వహన్తిః సుకృతే సుదానవే విశ్వేదహ యజమానాయ సున్వతే ॥

120

(4) అధి పేశాంసి వపతే నృతూరివాపోర్ణతే వక్ష ఉనేవ బర్హహమ్ ।

జ్యోతిర్విశ్వనైమై భువనాయ కృణ్వతి గావో న వ్రజం ప్యుగషా ఆవర్తమః ॥

121

(5) ప్రత్యర్హి రుశదస్యా ఆదర్శి వి తిష్ఠతే బాధతే కృష్ణమభ్యమ్ ।

న్వరుం న పేశో విదధేష్వజ్జాఙ్ చిత్రం దివో దుహితా భానుమశ్రేత్ ॥

122

(6) అతారిష్మ తమనస్పారమస్యోషా ఉచ్చన్తి వయునా కృణోతి ।

శ్రియే ఛన్దో న స్మయతే విభాతీ సుప్రతీకా సౌమనసాయాజీగః ॥

123

(7) భన్వతి నేత్రీ సూన్యతానాం దివః స్తవే దుహితా గోతమేభిః ।

ప్రజావతో నృవతో అశ్వబుధ్యానుజో గోఅగ్రాగ్ం ఉప మాసి వాజాన్ ॥

124

(8) ఉషన్తమశ్యాం యశనం సువీరం దానప్రవర్గం రయిమశ్వబుధ్యమ్ ।

సుదంససా శ్రవసా యా విభాసి వాజప్రసూతా సుభగే బృహన్తమ్ ॥

125

- (9) విశ్వాని దేవీ భువనాభిచక్ష్య ప్రతీచీ చక్షుర్వియా వి ఖాతి ।
విశ్వం జీవం చరసే తోధయన్తి విశ్వస్య వాచమవిదన్మనాయోః ॥ 126
- (10) పునః పునర్జాయమానా పురాణీ సమానం వర్ణమభి శుష్పుమానా ।
శ్వఘ్నీన కృత్నుర్విజ ఆమినానా మర్తస్య దేవీ జరయన్త్యాయుః ॥ 127
- (11) వ్యూర్జితీ దివో అన్తాగ్ం అబోధ్యప స్వసారం సనుతర్యయోతి ।
ప్రమినతి మనుష్యా యుగాని యోషా జారస్య చక్షసా వి ఖాతి ॥ 128
- (12) పశూన్న చిత్రా సుభగా ప్రథానా సిన్ధుర్న క్షోద ఉర్వియా వ్యత్యైత్ ।
ఆమినతీ దైవ్యాని ప్రతాని సూర్యస్య చేతి రశ్మిభిర్ద్విశానా ॥ 129
- (13) ఉషన్తచ్చిత్రమా భరాన్మభ్యం వాజినీవతి । యేన తోకం చ తనయం చ దామహే ॥ 130
- (14) ఉషో అద్యేహ గోమత్స్యశ్వావతి విభావరి । రేవదస్మే వ్యచ్ఛ సూన్మతావతి ॥ 131
- (15) యుజ్వే హి వాజినీవత్యశ్వాగ్ం ఆద్యారుణాగ్ంఉషః । అథా నో విశ్వా సౌభగాన్యా వహ ॥ 132
- (16) అశ్వినా వర్తిరన్మదా గోమద్ దస్రా హిరణ్యవత్ । అర్వాగ్రథం సమనసా ని యచ్ఛతమ్ ॥ 133
- (17) యావిత్తా శ్లోకమా దివో జ్యోతిర్ద్వినియ చక్రతుః । ఆ న ఉర్జం వహతమశ్వినా యువమ్ ॥ 134
- (18) ఏహ దేవా మయోభువా దస్రా హిరణ్యవర్తసి । ఉషర్పుధో వహన్తు సోమపీతయే ॥ 135

సూక్తము—92

ఋషి—రాహుగణపుత్రుఁడు గోతముఁడు *

దేవత—ఉషస్సు†

(1) మ॥ అమలోషః ప్రభ లంతటన్ వెలుగుచున్ హత్తించి ప్రాగ్దిక్కునం
గమనీయాకృతిఁగ్రాలు భాస్కరు లసత్కాంతిన్ విడంబించెడున్
1రమణీయాయుధ పంక్తిఁజూచి సుభట వ్రాతంబు తోషించు న
ట్లమలంబైన ప్రభాతరోచి గని యాయాగోవు లుప్పొంగెడున్ ॥ 98

(2) ఉ॥ ఎంతయుఁ దొందఱుంబడుచు నెఱ్ఱని ఘృష్టులు పారుచుండి యా
వంతయు నాలసింపక సువాజులనొప్పు రథంబునెక్కి యే
వెంతయులేక యెల్లెడల వేగముపోవుచుఁ బ్రాణికోటి క
త్యంత ముదంబుఁజేయుచును హంసునిఁజేరుచునుండెఁ జూడుఁడీ! ॥ 99

(3) చ॥ విలసిత కల్యదేవతలు! వేడుకతో శుభకాంతిమాలలం
గలిత నభఃప్రదేశమును గప్పుచునుండెను నొక్కమారుగా
నలఘు విరాజితంబులగు నాయుధముల్ గొను యోధులట్టి ని
శ్చలగతిఁబొంది యన్నమును జయ్యనమాకు 2ననుగ్రహించుతన్ ॥ 100

(4) ఉ॥ ‡నాపితకేశ పాశమును నాశముఁ జేసెడురీతి లోక సం
స్తాపితమైన చీకటిని జయ్యనఁగొట్టుచు సర్వగోగణం
బోపి పయః ప్రదేశమును నొప్పుగఁ జూపెడునట్లు రూపముం
జూపుచు గోవుగోష్ఠమున శోభిలు మాట్కినుషస్సు 3వెల్గెడిన్ ॥ 101

(5) ఉ॥ అల్లదె కల్యకాంతితతి యత్యధికంబగు నంధకారముం
గొల్లఁగఁగొట్టి దిక్కులకు గొబ్బునఁబోవుచు యాగభూమిలోఁ
బెల్లగు యూపదారువును బెద్దలు నేతిని గప్పునట్లుగా
నెల్లనభంబుఁగప్పి సరినేగుచునుండును సూర్యరశ్మికై ॥ 102

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై 200 పుట తెలుగు 74 వ సూక్తము క్రింది పుటనోట్ విషయములు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† 16-18 ఋక్కులకు అశ్వినీదేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్చానుట జరిగినది. అంధ్రానువాద పద్యములు కూడ నశ్వినీదేవతల నుద్దేశించియే రచియింపఁ బడినవి. కాని అంధ్రానువాద గ్రంథములో (వాతప్రతి 1వ. సంపుటము. 303వ పుట) 16-18 ఋక్కులకు అశ్వినీదేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్చానఁబడ లేదు. వ.గో.కృ. 1. రమణీయాయుధ (వా.ప్ర.పా.) 2. ననుగ్రహింపుతన్ (వా.ప్ర.పా.)

‡ నాపిత—అద్యుఁకు ఘరకర్మ చేయువారొక భిన్నతాతిగలవారుగా లేకున్నను ఘరకర్మయే వృత్తిగాఁ బెట్టుకొన్న వారందఱు నాపితలుగా మన్నఱుతోచుచున్నది. అట్లే యే వృత్తినవలంబించిన వా రాజాతివారని జేరుచున్నది. —నే॥వేం॥న॥శాస్త్ర. 3. వెల్గెడిన్ (వా.ప్ర.పా.)

- (6) ఉ॥ చీకటి కోణమున్ విడచి చేరితినిప్పుడు కాంతిధామమున్
వీకయెలర్పఁదెల్పి నతివేగమె పొందితి శ్రీనిమిత్తమై
యాక యొకింతలేక జనుఁడాఢ్య సమీపముచేరి నవ్విన
టీ కమనీయ కల్యసతి యింపుగ హాసముఁజేయు నెంతయున్ ॥ 103
- (7) ఉ॥ గోతమముఖ్యు లందఱముగూడి నుతించితి మద్రపుత్రి వి
భ్యాతహితోక్తి మూలమునఁగావున మాకు సుపుత్రపౌత్ర వి
స్ఫీతిని నిమ్ము దాసజనప్రీతిని నిమ్ము హయాన్నవారముం
బ్రీతిగ నిమ్ము గోగణముఁ బ్రీతిగ నిచ్చి ధనంబు నీయుమా! ॥ 104
- (8) చ॥ కొమరుగనన్న ధాత్రివతి కోమల సంస్తవయుక్తవందుచే
విమలయశః కరంబు ఘనపీఠ భటావళి పుత్రపౌత్ర స
త్కృమ పరివీత సుందరము కర్మకరాఢ్యము సంఘయుక్తమౌ
నమలధనంబు నీయవలదమ్మ! యుషస్సతి! మాకు నెంతయున్ ॥ 105
- (9) చ॥ అంతట వెల్గుఁజేయుచుఁ దనంతఁ బ్రతీచికిఁబోయి పిమ్మటం
జింతలుమాని వృద్ధిగను చిత్తముతో సకల ప్రపంచ మే
భ్రాంతియులేక దిర్గుటకుఁ బ్రాభవమిచ్చు నుషస్సు ప్రీతితో
నెంతయు సంస్తవంబుల నహీనముగాఁగను సూన్యతాత్మమై ॥ 106
- (10) చ॥ ప్రతిదినముం జనించినను బ్రాతదిగాక యుషస్సు నిత్యమున్
క్షతిగల ప్రాణికోటులకుఁ జక్కని నాయువుదగ్గఁ జేయుచున్
సతతము వెల్గుఁజేయుచు విశాలముగాఁ జరియించు పక్షి సం
తతిగని హింసఁజేసెడు మతింగల బోయెత సామ్యమొందుచున్ ॥ 107
- (11) మ॥ గగనప్రాంతములందు వెల్గెడుమహా గాఢాంధకారచ్ఛటం
దెగువంగొట్టి నిశీధినసహజకుం దీనత్వమున్ మాన్పుచున్
సుగతిన్ నెట్టుచు మర్త్యజీవితములన్ సూర్యప్రియా శోభలన్
నగుచుంబొందు నుషస్సతీమణి, ప్రభన్ నవ్యంబుగావెల్గదే! ॥ 108
- (12) ఉ॥ ఆవులఁగాచువాఁ డడవినావులనట్లు టుషస్సురోచులన్
భావ మెలర్పఁ ద్రిప్పు చతిభాసురలీల మెలంగి పిమ్మటన్
జీవనమెట్లు నిమ్ముమునుజేరునొ యట్ల నభంబుఁ జేరుచున్
లావుగ సూర్యరక్తులఁ దొలంగకపొందును గర్మధారియై ॥ 109
- (13) క॥ మనమునఁదలపోసి కడున్, ధనమున్ మాకిమ్ముషస్సు! ధర్మనిరతి నా
ధనమునఁ బుత్రులుమేమున్, ఘనముగ జీవించుమమ్మ! కాంక్షితధాత్రీ! ॥ 110

- (14) గీ॥ ఆవులుండినయట్టులే యశ్వతీయుఁ, గలదునీకిల దీ ప్రియుఁగలదు ధనము
కాన ధనసాధ్యకర్మలు కలుఁగనిమ్ము, సూన్యతాత్మ! యుషోదేవి! శోభనిమ్ము ॥ 111
- (15) గీ॥ అరుణవర్ణముఁ గలయట్టి యశ్వములను, రథమునకుఁ బూన్చి¹ యది యెక్కి-రమ్ము వేగ
బలముగలదాన! మాకు సౌభాగ్యములను, గలుఁగఁజేయుముషోదేవి! కరుణనీవు ॥ 112
- (16) గీ॥ అశ్వదేవతలార! యోయధికులార!, గో హిరణ్యంబులంఁగొని కొఱతలేక
యుష్మదీయ రథంబెక్కి- యుచితమైన, గృహమునకు వచ్చి మీరలు కీర్తిఁగనుఁడు ॥ 113
- (17) క॥ గగనమున వెలుచుండెడు, నగణిత తేజస్సు మాకు నందించిన యా
సౌగంధ్యముల యశ్వయుగ్మము, తగు² బలమందించుఁగాక దద్దయుఁబ్రీతిన్ ॥ 114
- (18) క॥ సుఖకరులశ్వులు మీరలు, మఖమున సోమంబుఁ ద్రావ మట్టుచు నరులన్
నిఖిల హిరణ్మయరథముల, సఖులుగఁ గూర్చుండి రండు : సారసమతితోన్ ॥ 115

సూక్తమ్ 93

ఋషిః—గోతమో రాహుగణః

దేవతా—అగ్నిషోమా

ఛందః—1-3 అనుష్టుప్; 4-7, 12-త్రిష్టుప్, 8-జగతీ త్రిష్టుప్, 9-11 గాయత్రీ.

- (1) అగ్ని॑ షో॒మా॒లి॒మం సు॑ మే॒ శృ॒ణు॒తం వృ॒ష॒ణా హ॑వమ్ ।
ప్ర॒తి సూ॒క్తాని॑ హ॒ర్య॒తం భ॑వ॒తం దా॒శుషే॑ మయః ॥ 136
- (2) అగ్ని॑ షో॒మా యో॑ అ॒ద్య వా॒మిదం॑ వ॒చః స॒ప॒ర్య॒తి ।
త॒స్మై ధ॒త్తం సు॒వీ॒ర్యం॑ గ॒వాం పో॒షం స్వ॑శ్వ్యమ్ ॥ 137
- (3) అగ్ని॑ షో॒మా య॑ ఆహ॒తిం యో॑ వాం దా॒శాద్ధ॒విష్కృ॑తిమ్ ।
స ప్ర॒జయా॑ సు॒వీ॒ర్యం॑ వి॒శ్వమా॒యుర్వ్య॑శ్నవత్ ॥ 138

(4) అగ్నిహోమా చేతి తద్ పీఠ్యం వాం యదముష్టితమవసం సణిం గాః ।

అవతిరతం బృసయన్య కేహో కవిష్టతం జ్యోతిరేకం బహుభ్యః ॥

139

(5) యజమేతాని దివి రోచనాన్యగ్నిశ్చ సోమ సక్రతూ అధత్తమ్ ।

యువం సిన్ధూగంరభిశస్తేరవద్యాదగ్నిహోమావముఞ్చతం గృభీతాన్ ॥

140

(6) ఆన్యం దివో మాతరీశ్వా జఘామత్పాదన్యం పరి శ్యేనో అద్రేః ।

అగ్నిహోమా బ్రహ్మణా వావృథానోరుం యజ్ఞాయ చక్రథురు లోకమ్ ॥

141

(7) అగ్నిహోమా హవిషః ప్రస్థితస్య వీతం హర్యతం వృషణా జుషేథామ్ ।

సుశర్మాణా స్వవసా హి భూతమథా ధత్తం యజమానాయ శంయోః ॥

142

(8) యో అగ్నిహోమా హవిషా సవర్యాద్ దేవద్రీచా మనసా యోఘృతేన ।

తస్యవ్రతం రక్షతం పాతమంహసో విశేజనాయ మహిశర్మ యచ్ఛతమ్ ॥

143

(9) అగ్నిహోమా సవేదసా సహూతి వనతంగిరః । సందేవత్రా బభూవథుః ॥

144

(10) అగ్నిహోమా వనేన వాం యో వాంఘృతేనదాశతి । తస్మైదీదయతం బృహత్ ॥

145

(11) అగ్నిహోమా విమాని నోయువం హవ్యాజుతోషతమ్ । ఆయాతమున నః సచా ॥

146

(12) అగ్నిహోమా పివృతమర్వతో న ఆప్యాయస్తాముస్రియా హవ్యసూదః ।

అస్మేబలాని మఘవత్సృధత్తం కృణుతం నో అధ్వరంశ్రుష్టి మస్తమ్ ॥

147

సూక్తము 93

ఋషి—రాహుగణపుత్రుడు గోతముడు*

దేవత—అగ్ని, సోముడు

- (1,2,3) క॥ మతిమంతులార! మామా, మతులంగల సుతులనెల్ల మన్నించుచు మా
కతివిపులంబగు నాయువు, సతతము ధనపుత్రపౌత్ర సంపద నిడుడీ: ॥ 116
- (4) క॥ ఎయ్యది వృత్రున్ ద్రుంచెనో? యెయ్యది పణిధనముఁ దెచ్చియిచ్చెనో? సిరితో
నెయ్యది సూర్యుంజేరునో?, ¹యయ్యదె మీ పీఠ్యమధిక మౌనటు చేయున్ ॥ 117
- (5) చ॥ అనుపమ విస్తృతిన్ వెలుఁగు, నంబరపీఠిని నుండునట్టి యా
ఘనరవి తారకావళులఁ గట్టడిఁజేయుచు మీరుకూరులై
పెనఁగొను వృత్రపాపమునఁ బేరిన సింధుజలంబులన్ని చ
య్యనను ద్రవింపఁజేయ నవియంతటఁ బారవె మీ సుశక్తిచేన్ ॥ 118
- (6) ఉ॥ సోముడ: యగ్ని: మీకవను సోముడుపుట్టె ప్రశంసనీయుడై
శ్యామవిహంగ మూలమునఁజారు మహీధ్రముపైని; నగ్ని దా
నీమముతోఁ బ్రభంజనుని నేర్పున జారెను మిన్నునుండి యీ
భూమికిఁగాన, మీరు మఖభూమి నొనర్చిరి భాసురంబుగన్ ॥ 119
- (7) ఉ॥ ²అవహనీయ సన్నిధిని నంచిత హవ్యమునందుకొంచు మీ
రీహల, మాసునేవలను, నే దైరమాకయి రక్షలిచ్చుచున్
మోహసముద్ధరోగముల మోదముతోడఁ గుదిర్చి భీతులన్
సాహసమూని పాపుచు విశాలముగాఁ బరితృప్తిఁ జేయుడీ! ॥ 120
- క॥ ఖ్యాతిగల పురుషుడెవ్వఁడు. ప్రీతిన్ హవ్యంబులిచ్చుఁ బెంపెనలారం
జేతోమోదంబొదవఁగ, నాతనికిన్ సుఖమునిచ్చి యంపుఁడుమీరల్ ॥ 121
- (8,9,10, 11,12) సీ॥ చరువురోడాశాదిచారు హవ్యంబిచ్చు భక్తులకై మీరు భక్తమిడుడు
దేవప్రసిద్ధులై తేజరిల్లుచు మీరలస్మద్గిరంబుల నందుకొనుడు
సంస్కృతాజ్యంబుతోఁ జారుహవ్యంబిచ్చు పురుషులకై ధన పూర్తినిడుడు
సమధనాహ్వనాది సంపత్తినిొప్పి మాస్తోత్రముల్ మీరలు శ్రుతులఁబెట్టు
గీ॥ డస్మదీయ హవిస్సులనందుకొనుడు, జంటలై వచ్చి వాజుల వెంటనిలుడు
భాసురంబగు నాలకుఁబాలనొసఁగు, డెఱిగి యనలుడ! చంద్రుడా! జరుగుడిపుడు ॥ 122

* ఋషిని గుఱించిన విశేషవిషయములకై 200 పుటలోని తెలుగు 74వ సూక్తముకింది పుటలో విషయముచూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. యయ్య మీపీఠ్యమధికమౌను ధరితిన్ (వ్రా.ప్ర.పా. 1వ సంపుటము 807వ పుట.) ఈ మూలపాఠమిట్లై యున్నచో, బద్ధమునకు సమన్వయమే కుదరదు. కానఁ బై విధముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. అవహనీయ ప్రాంతమువ (తా.పా.) 3. శ్రుతల (వ్రా.ప్ర.పా.)

అనువాకః—15, సూక్తమ్—94

ఋషిః—కుత్స ఆజీరసః

దేవతా—అగ్నిః (జాతవేదాః) 8 (త్రయః పాదాః) దేవాః

16-ఉత్తరార్థస్య అగ్నిః, మిత్రవరుణాదితిసిన్ధుపృథివీద్యావోషి. †

ఛందః—జగతీ. 15-16 త్రిష్టుప్.

(1) ఇమం ప్రోమమర్చతే జాతవేదసే రథమివ సం మహేమా మనీషయా ।

భద్రా హిసః ప్రమతిరస్య సంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

148

(2) యస్మై త్వమాయజసే స సాధత్యనర్వా క్షేతి దధతే సువీర్యమ్ ।

స తూతావ నై నమశ్నోత్యంహతిరగ్నే పఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

149

(3) శకేమ త్వా సమిధం సాధయా ధియస్తే దేవా హవిరదన్త్యాహతమ్ ।

త్వమాదిత్యాగ్ం ఆ వహతాన్ హ్యాగశ్మస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

150

(4) భరామేధ్యం కృణవామా హవీంషి తే చితయన్తః పర్వణాపర్వణా వయమ్ ।

జీవాతవే ప్రతరం సాధయా ధియో గ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

151

(5) విశాం గోపా ఆస్య చరన్తి జన్తవో ద్వివచ్చ యదుత చతుష్పదక్తుభిః ।

చిత్రః ప్రకేత ఉషసో మహాగ్ం ఆస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

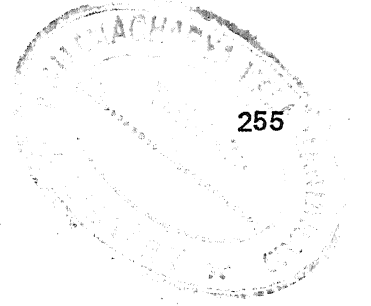
152

(6) త్వమధ్వర్యురుత హోతాసి పూర్వ్యః ప్రశాస్తా పోతా జనుషా పురోహితః ।

విశ్వా విద్వాగ్ం ఆర్త్విశ్వా ధీర పుష్వస్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

153

† మిత్రవరుణాదితి.....ద్యావోవా అని పాఠాంతమునున్నది గాని యది సరికాదు. వ.గో.కృ.

- (7) యో విశ్వతః సుప్రతికః సదృజ్జని దూరే చిత్ సంతృప్తివాతి రోచసే ।
రాత్ర్యాశ్చిదన్తో అతి దేవ పశ్యన్యగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 154
- (8) పూర్వో దేవా భవతు సున్వతో రథో క్షాకం శంసో అభ్యస్తు దూధ్యః ।
తదా జానీతోత పుష్యతా వచో కగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 155
- (9) వదైర్దుఃశంసాగ్ం అప దూధ్యో జహి దూరే వా యే అన్తి వా కే చిద్రత్తిణః ।
అథా యజ్ఞాయ గృణతే సుగం కృధ్యగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 156
- (10) యదయుక్తా అరుషా రోహితా రథే వాతజాతా వృషభస్యేవ తే రవః ।
ఆదిన్వసి వనినో ధూమకేతునా కగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 157
- (11) అథ స్వనాదుత బిభుః పత్రత్రిణో ద్రప్సా యత్ తే యవసాధో వ్యష్టిరన్ ।
సుగం తత్ తే తావకేభ్యో రథేభ్యో కగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 158
- (12) అయం మిత్రస్య వరుణస్య ధాయసే 2వయాతాం మరుతాం హేళో అద్భుతః ।
మృళా సు నో భూత్వేషాం మనః పునరగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 159
- (13) దేవో దేవానామసి మిత్రో అద్భుతో వసుర్వసూనామసి చారురధ్వరే ।
శర్మస్తాన్యమ తవ సప్రథస్తమే కగ్నే సఖ్యే మా రిషమా వయం తవ ॥ 160

(14) తత్ కే భద్రం యత్ సమిద్ధః స్వే దమే సోమహతో జరసే మృశయత్తమః ॥

దదాసి రత్నం ద్రవిణం చ దాశుషే కగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ ॥

161

(15) యస్మై త్వం నుద్రవిణో దదాశో¹ కవాగస్తమదితే సర్వతాతా ॥

యం భద్రేణ శవసా చోదయాసి ప్రజావతా రాధసా తే స్యామ ॥

162

(16) న త్వమగ్నే సౌభగత్వస్య విద్వానస్మాకమాయుః ప్ర తిరేహ దేవ ॥

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

163

ఇతి

ప్రథమోక్త్యకే షష్టాంశాయ

స్వమాప్తః

అనువాకము—15, సూక్తము—94

ఋషులు—కుత్సుడు, అంగిరసుడు*

దేవత—అగ్ని†

(1) చ॥ లలితరథంబుఁ దక్షకుడులాగునఁ జక్కఁగఁజేయునట్లు మా
విలసిత సూక్ష్మబుద్ధి నతివిస్తృత సంస్తవ పూర్వకక్రియల్
సలుపుచు నీదురక్షలను జాలఁగనందెద మగ్నిదేవః నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనాః ॥

123

1. దదాశోనాగస్త్య మదితే (వా.ప్ర.)

* అంధ్రానువాదము షష్టాంశాయమలోని 94వ సూక్తమునకు ప్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 309పుట) విస్తృతముగా ఋషులు అని బహువచనముతో పేర్కొనఁబడి కుత్సుడు, అంగిరసుడు ఇద్దరును నీ సూక్తమునకు ద్రష్టలుగా వ్రాయఁబడిరినది. సంస్కృతముల గ్రంథములలో మహాభ్యమానమైన వానిలో “కుత్స అంగిరసః” అని అంగిరసుని పుత్రుడు కుత్సుడుగా మాత్రమే పేర్కొనఁబడినది. శ్రీ నేమానివారికి లభ్యమైన ప్రతిలో ఋషిద్వయము పేర్కొనఁబడియుండనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తదేవతగా నాంధ్రానువాదములో “అగ్ని” ఒక్కడే పేర్కొనఁబడినను ననువాదములో (16 వ ఋగనువాదము 138 వ పద్యము 259 పుట.) సంస్కృత మూలానుగుణమగునట్లుగా “వరుణాది దేవతల్” అని పేర్కొనుట రూపముగా “16-ఉత్తరార్ధస్య అగ్నిః మిత్ర వరుణాదితి నిష్టపృథివీద్యావోఽసి” అన్న సంస్కృతమూలవాక్యము ననుసరించినట్లయినది. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ జ్వలనః భవత్కృపాయుతుఁడు చయ్యనఁ గార్యముజేయు, వెండియుం
బలమున వైరులంగెలిచి బంధురవిత్తముగొందు, నెంతయుం
జలమున, లేమిఁబోనడఁచు చారు భవద్బుజశక్తిచేత నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 124
- (3) చ॥ కలితహవిః ప్రపూరముల కమ్మఁదనంబులఁగోరు దేవతల్
చెలువముమీర నీవు తమచెంతకుఁ జేర్చెడి హవ్యమంతయుం
బలిమినిఁ గుక్షిఁబైదెదరు భావుకకర్మలు చెల్లుచుండు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 125
- (4) చ॥ మెలఁగుచు నేకవింశతినమిత్తులఁ గూర్తుమునీకు నాహవిః
కలనకుఁ బర్వవేళ నినుఁ గాంతుము నీవువెలుంగుచుండ ని
శ్చలగతి భూమినుండెదము చాలసుకర్మలఁ జేయుచుండి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 126
- (5) చ॥ అలరెడు నీదురశ్మితతి యన్నివిధంబుల జంతుసంతతిన్
వెల్కెగెడునట్లునేనీ భువి వేయివిధంబులనుండి కాంతిచేఁ
జెల్గఁగు నుషస్సుమించికడుఁ జిత్రముగా రగులొందుచుండు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 127
- (6) చ॥ సులలిత యజ్ఞకర్మలకు శోభననేతవు దేవహోతవున్
లలితపురోహితుండ వతిలక్షణయుక్త సమస్తకర్మలన్
మెలఁగుచు శోధకుండవయి మెప్పువహించిన వాడవౌదు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 128
- (7) చ॥ విలసిత దేహధారివయి విశ్వముతోఁ దులఁదూఁగి వెల్గుచున్
మెలఁగుచు దూరదేశమున మించునుబోలి చెలంగుచున్ మహా
బలమున సంధికారమును బాపుచు నుండెదవయ్య! నీవు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 129
- (8) చ॥ తలఁచిన మాత్రయాజ్ఞకుఁడు తప్పకవెల్గును యానతివితోఁ
దొలఁగును మూర్ఖసంచయము తూర్జముగా నభిశాప 2పద్ధతిం
జెల్కెగెడుమా సువాక్యముల చెన్నువహించును నర్థరీతి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 130

- (9) చ॥ బలమగు నాయుధాశిఁగడు భర్జితులౌదురుగాక శాత్రవుల్
ఖలులగు రాక్షసాధములు కంపితులౌదురుగాక మేదిని
గలుషములేని భక్తులకుఁ గల్గునుగాక సుమార్గఫక్తి నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 131
- (10) *చ॥ తలఁగని వాయువేగమునఁ దద్దయుఁబోయెడునీదు వాజులం
జెలువుగఁబూన్చి¹ బండి, కది చెంతకుఁజేర్చుచునుండ శబ్దము
జ్వలమగునెద్దు అంకెవలెఁ జారుతరంబుగఁబుట్టి పిమ్మటం
బలువిధ వృక్షరాజముల భావుకధూమముచేతఁగప్పు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ చేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 132
- (11) చ॥ తలఁపఁగ విస్ఫులింగములు దవ్వననున్న తృణాశినంతయుం
దొలఁగకగాల్పఁ, దద్దవిని దొందఱగా విని పక్షిసంఘముల్
చలితములౌచుఁ బారుటను, జక్కఁగనౌను బథంబులన్ని, నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 133
- (12) చ॥ లలిత మరుద్గణంబునకు లావగుఁ గోపముగాన దానిచేఁ
గలిగెడు బాధలన్నిటిని గాచును మిత్రుఁడు వానిమిత్రుఁడుం
గల సుఖమిచ్చి వారలకుఁగావుము వారలనెన్నునట్లు నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 134
- (13) చ॥ చెలువుఁడ వాదితేయులకుఁ జిత్ర తనుండవు యజ్ఞభూమిలోఁ
గల వసురాశినెల్లఁగడుఁ గల్గెడువాఁడవు, కాన రత్నముల్
దలఁకొనియిమ్ము మాకెపుడు దగ్గరనుండుము యజ్ఞశాల నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 135
- (14) చ॥ స్థలములయందుఁ బూజఁగొని సంతసమొందుచు నిష్టికర్త కు
జ్వలతరసౌఖ్యమిచ్చి కడుఁజారు రసంబును ద్రావి వానినే
లలిఁగొనియాడి 2వ త్తము దొలంగక యిచ్చుచు నుండువయ్య; నీ
చెలిమిని గోరువారలకుఁ జేటులుచేరునె? హవ్యవాహనా! ॥ 136

(15) చ॥ ధనసతి! నీదుమూలమున ధన్యుడెవండు! పవిత్రకర్మమున్
 వినయముతోనొనర్చి కడువెల్గునొ! యెవ్వఁడు! వీర్యసంపదం
 గొనకొని యేఁడువెల్గెడినొ! కుంభిని నాతఁడు వృద్ధిఁజెందు మే
 మనయము పుత్రసంతతియు నన్నము నందెదమయ్య! పావకా! ॥ 137

(16) గీ॥ మాసుసౌభాగ్యము నెఱింగి మాకునైన, నాయువభివృద్ధిఁ బొందింపుమగ్ని! నీవు
 దానివరుణాది ¹దేవతల్ ధన్యగతిని, బూని రక్షించుదురుగాక బొలుపుమీఱ ॥ 138

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
 సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
 నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
 శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
 బృథమాష్టకమున షష్ఠాధ్యాయము
 సమాప్తము

1. ఆంధ్రానువాదములో యీ 94వ సూక్తములోని 16వ. ఋక్కును సరిగా ననువదించలేదు. (వాతప్రతి1వ. సంపుటము. 313పుట) ప్రత్యేకించి మూడవపాదమున, "దాని వరుణాదిదేవతల్ ధన్యులగుచు, బూని రక్షించుదురుగాక బొలుపుమీఱ" (బూని రక్షించుదురుగాక మానకుండ అని తొ.పా.) అని వరుణాది దేవతలు తమకుఁదామై ధన్యులగు రీతిగా (అగ్నియభివృద్ధి పరచిన స్తోతల యాయువును) రక్షించుడని వ్రాయుట పూర్తిగా నసంబంధమైన విషయము. స్తోతలు తను యాయుర్ధాయమును బెంబొందింప వలయునని యగ్నినిత్రార్థించి దానిని వరుణాదిదేవతలు తమ్ముధన్యత్వము కొఱకై రక్షింపవలయుననుట దేవతలకే యవమానకరమైన విషయము. దీనిని భ్రమ ప్రమాదములకులోనై గ్రంథకర్త చూచుకొనక తొందరతో ననువదించియుండును. అందువలన "ధన్యులగుచు" అన్నదానిని "ధన్యగతిని" అని సవరించుటజరిగినది. అగ్ని యభివృద్ధిపరచిన యాయుర్ధాయమును ధన్యమార్గముతో వరుణాదిదేవతలు పట్టుదలతో రక్షింతురుగాక" అని సరియైన భావమువచ్చును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—సప్తమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—95

ఋషిః—కుత్సాంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, ఔషసోఽగ్నిర్వా (సత్వగుణవిజ్ఞోఽగ్నిః శుద్ధోఽగ్నిర్వా)

చందః—త్రిష్టుప్.

(1) దే॒వ్య వి॒రూపే॑ చ॒రతః॑ స్వ॒ర్థే అ॒న్యన్యా॑ వ॒త్సము॑ప ధావయేతే ।

హ॒రిరన్య॑స్యాం భవతి॑ స్వ॒ధావా॑ఞ్ ఛక్రో అన్య॑స్యాం దదృశే॑ సువ॒ర్చః ॥

(2) దశే॒మం త్వ॑ష్టర్జనయన్త १గర్భ॑మతన్ద్రా॒గ్నిసో యు॑పతయో విభృ॑తమ్ ।

తి॒గ్మానీ॑కం స్వ॒యశ॑సం జనే॑షు వి॒రోచ॑మానం పరి॑ షీం నయన్తి ॥

(3) త్రీణి॑ జా॒నా పరి॑ భూషన్త్యన్య సము॑ద్ర ఏ॒కం ది॒వ్యేక॑మప్స॒ ।

పూర్వా॑మను ప్ర ది॒శం పార్థి॑వానామృతాన్ ప్ర॒కాశ॑న్ వి దధావన్తు॒ష్ట ॥

(4) క ఇమం వో నిణ్యమా చితేత వతోన్¹ మాత్యార్జనయత స్వధాభిః ।

విహీనాం గర్భో అవసాముపస్థాన్మహాన్ కవిర్నిశ్చరతి స్వధావాన్ ॥

4

(5) ²అవిష్టో వర్ణతే చారురాసు జిహ్వానామూర్ధ్వః స్వయాశా ఉపస్థే ।

ఉభే త్వష్టోర్విభ్యతుర్జాయమానాత్ ప్రతివీ సింహం ప్రతి జోషయేతే ॥

5

(6) ఉభే భద్రే జోషయేతే న మేనే గావో న వాశ్రా ఉప తస్తురేవైః ।

న దక్షిణాం దక్షపతిర్పభూవాజ్జిహ్వి యం దక్షిణతో హవిర్భిః ॥

6

(7) ఉద్ యంయమీతి సవితేవ బాహూ ఉభే సిచా యతతే భీమ ఋజ్జాన్ ।

ఉచ్చుక్రమత్యమజతే సిమస్మాన్నవా మాతృభ్యో వసనా జహతి ॥

7

(8) త్వేషం రూపం కృణుత ఉత్తరం యత్ సంపృచ్ఛానః సదనే గోభిరద్భిః ।

కవిర్బుధ్నం పరి మర్మజ్యతే ధీః సా దేవతాతా సమితిర్పభూవ ॥

8

(9) ఉరు తే బ్రయః పర్యేతి బుధ్నం విరోచమానం మహిషస్య ధామ ।

విశ్వేభిరగ్నే స్వయాశోభిర్ద్ధో ఽదభేభిః పాయుభిః పాహ్యస్మాన్ ॥

9

(10) ధన్వంత్రోన్యతః కృణుతే గాతుమూర్మిం⁴ శుక్తైర్మూర్మిభిరభి నక్షతి జమ్ ।

విశ్వా సనాని జరరేషు ధత్తే క్షన్తర్నవాసు చరతి ప్రసూష ॥

10

(11) ఏవా నో అగ్నే సమిధా వృధానో రేవత్ పావక శ్రవనే వి ఛాహి ।

తన్నో మిత్రో పరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

11

1. మాత్యార్జనయత (వా.ప్ర.) 2. అవిష్టో (వా.ప్ర.) 3. త్వష్టోర్విభ్యతుర్ (వా.ప్ర.) 4. మూర్మిశుక్తై (వా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము సప్తమాధ్యాయము

సూక్తము 95

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు

దేవత—అగ్ని*

(1) సీ॥ అగ్నికిఁదల్లియౌ హవ్యదేవతప్రీతి సూర్యునిఁ బోషించుచుండు, సూర్య
మాతయౌ యామినీమహిత దేవతయగ్నిఁ బోషించుచుండు సంపూర్ణమతిని
1గావున ననలుఁడు ఘనుఁడు సూర్యుండు తా రాతిరిఁబవలు విరాజ మాన
2పుత్రులై వరుసఁగ రాత్రికిఁబగటికి వెలుఁగిచ్చుచుండిరి విశ్వమందు
గీ॥ శుక్లకృష్ణములై రమ్యశోభలందు, చున్న దినరాత్రులెంతయుఁ జోద్యమలర
మరలమరలను దిరుగుచు మాన్యులయిన, పుత్రులం బెంచుచుండిరి చిత్రగతిని ॥ 1

(2) ఉ॥ భూతలమందు సర్వవిధ భూతములందు వెలుంగువాని, స
ద్వాతమునందు జన్మఁగొని వర్ధిలుచుండెడువాని, పూరుష
వ్రాత మతంద్రమౌచుఁ గడుభక్తినిగాంచిన నగ్నిదేవునిం
బ్రీతిగ నన్నిచోటులకుఁ బెద్దలు చేర్తురు పెక్కురీతులన్ ॥ 2

(3) ఉ॥ ఒక్కొటి నబ్ధిమధ్యమున 3నొక్కెరగా 4వెలుఁగొందఁజేసి యిం
కొక్కొటి దేవలోకమున నుత్తమ సూర్యునిగాను నిల్చి వే
రొక్కొటి సంతరిక్షమున రూఢినిగాంచిన వైద్యుతాగ్నిగాఁ
దక్కకయుంచి సర్వమును దాహకః చేయవెనీవు వెల్లఁగాన్ ॥ 3

క॥ జలమున నాకాశంబున, సులలితకాంతిన్ వెలుంగు సూర్యాకృతిగా
వెలపెడు నగ్నియే జనులకుఁ, బలుదిక్కులఁ జూపు మఱియుఁ బనుపు ఋతువులన్ ॥ 4

* “ఉషసోఽగ్ని లేదా సత్యగుణ విశిష్టోఽగ్ని లేక శుద్ధోఽగ్ని” అని సంస్కృత గ్రంథములలోఁ బాఠాంతరములుగలవు. చ.గో.కృ.

1. కాపుననలము కమలమిత్రుండును రాత్రింబవళ్లు విరాజమాన. (తొ.పా.) 2. పుత్రులై వెలుఁగుచు వెలుఁగిచ్చుచుండిరి విశ్వమునకు. (తొ.పా.)

3. ఒక్కెర=ఉగ్రము. 4. వెలుఁగొందుచుండి నిం కొక్కొటి (తొ.పా.) 5. గావెలుంగువే. (తొ.పా.)

పాఠాంతరము

క॥ మూటంగల సూర్యాగ్నియె, వాటముగ జనాశీకెల్ల వరలు ఋతుగణం
బోటువడకుండ దిక్కుల, నీటుగఁగలిగించుచుండు నిత్యము వరుసన్ ॥

5

(4) చ॥ జలములయందు సర్వవిధ జంగమమందు విలీనమైన స
ద్బలముగలట్టి యగ్ని ప్రవిభాసిత మేఘములోన డాగుచున్
వలసిన వర్షమిచ్చి కడువర్ధిలఁజేసి హవిస్సునంతటన్
జలధిపయిన్ వెలింగి తగ సాగుచునుండు విచిత్రభానుడై ॥

6

(5) ఉ॥ వారిద వారివారమున వైద్యుతవహ్నిగఁ బుట్టి దానిలోఁ
దీరగు వక్రయానమునఁ దేలుచునుండు పయస్సు చెంగటన్
సారమునొంది యూర్ధ్వముగఁ జయ్యననేగి సువృద్ధి నొందు నా
దారుణవహ్నికిం బుడమి తప్పక సేవ లొనర్చు భీతిచేన్ ॥

7

(6) సీ॥ సౌందర్యమున నొప్పు చానలు రాజును† వింజామరముల సేవించునట్లు
లంభారవమొనర్చు నావులు దూడలమించు ప్రీతిని నాదరించునట్లు
ద్యావాప్యభువులగ్ని దరిఁజేరి వానిని సేవించుచున్న విచిత్రవృత్తి
దక్షిణమందుండు 1దిక్షలు ఋత్విజులిచ్చు హవ్యంబులఁ బుచ్చుకొనుచుఁ
గీ॥ దృప్తినొందుచు నున్నట్టి దివ్యవహ్ని, బలముతోఁ గూడియుండుట బలవతి యని
పిలుచుచున్ 2భక్తివానికిఁ బెద్దలెల్లఁ, బూజ లొనరించుచుండిరి పూర్ణమతిని ॥

8

(7) ఉ॥ భానుడు నైజరశ్మిలను భాసిలఁ జేసెడునట్లు తేజముం
బూని యుపోగ్నికాంతులను బోవఁగఁజేయుచు విశ్వమంతటన్
మానక కృత్యముం జరిపి మన్ననలంది, రసంబుగ్రోలుచున్
మానితవర్షమంత నభిమానము హెచ్చఁగనిచ్చి వెల్గఁడే ॥

9

(8) చ॥ పొలుపుగ దూరదర్శియయి పోషకుడై విలసిల్లువహ్ని యా
జలదములో వెలింగి కడుఁ జక్కఁగ 3మెర్చులనుండు నగ్నితో
మిళితముగా వసించి యలమేదురకాంతిని గల్గఁజేయుచున్
విలసిత సూర్యరూపమున విశ్వజనాశికి గోచరంబగున్ ॥

10

(9) గీ॥ వీతిహోతృఁడ! తావక విపులకాంతి, దనుజవీరులఁ జక్కఁడి 4ఘనతరమగు
నంతరిక్షముపై కేగి యతిశయించుఁ, గానఁ గాంతులుమాకిలఁ గలుఁగనిమ్ము ॥

11

† అంతఃపురమునరాజు విశ్రమించియుండఁగా త్రీణ వింజామరములతో (వానికిఁజల్లగాలి తగులునటులు) పీచుచుండునాచారమప్పుడు గలిగియున్నట్లు
లాహించినను బ్రమాదములేదు. (నే.వేం.న.శాస్త్ర) 1. దక్షిణ ఋత్విజు లమరపురోధాశహవ్యరీతి (తొ.పా.) 2. వీతిహోత్రునిఁ బెద్దలెల్ల (తొ.పా.)
3. మెరుపుల=మెర్చుల(రూపాంతరము) 4. అప్పుకుండ (తొ.పా.)

- (10) శా॥ అకాశంబున సంచరించు జలదాళింబొందు నీరంబులన్
 పీకన్ వంచుచుఁదడ్చి భూమితలమున్ వేర్వేరు సస్యాళికిం
 బాకంబేర్పడఁజేసి మానవులకున్ భక్తంబు గల్పించుచున్
 నాకస్తుత్యుడు వహ్నిదేవుడు మహానందంబుతో వెల్గెడున్ ॥ 12
- (11) చ॥ దహనుఁడ! మేమొసంగు సమిధాదులచే నభివృద్ధిఁగాంచి మా
 కిహమున నన్నవృద్ధి గడు నిచ్చిన, దానిని గావుమంచు మే
 మహరము మిత్రునిన్ మఱియు నాజలదేవత నన్నివేళలన్
 గుహనము¹లేక వేడెదము కూర్పుము భక్తము భక్తవత్సలా! ॥ 13

సూక్తమ్—96

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, ద్రవిణోదా అగ్నిర్వా †

ఛందః—తిష్ఠుప్

- (1) స ప్రత్న॑థా సహ॑సా జాయ॑మానః సద్యః॑ కా॒వ్యాని॑ బ॒ళధ॑త్త విశ్వా ।
 ఆస॑శ్చ మిత్రం॑ ధి॒షణా॑ చ సాధన్ దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 12
- (2) స పూ॑ర్వయా నివి॒దా¹క॑వ్యతా॒యోరి॒మాః ప్ర॑జా అ॒జన॑యన్మనానామ్ ।
 వి॒వస్వ॑తా చక్ష॑సా ద్యామ॒వశ్చ దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 13
- (3) తమీ॑శత ప్రథ॒మం య॑జ్ఞసాధం విశ ఆ॒రీధా॑రాహతమృ॒ణాసా॑నమ్ ।
 ఊర్జః॑ పు॒త్రః భ॑రతం సృ॒పదా॑నుం దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 14
- (4) స మా॑తరి॒శ్వా పు॒రువార॑పుష్టిర్విదద్ గా॒తుం తన॑యాయ స్వర్విత్ ।
 వి॒శాం గో॒పా జ॒నితా॑ రోద॒స్యోర్దే॒వా అ॒గ్నిం ధా॑రయన్ ద్రవి॒ణోదా॑మ్ ॥ 15

1. కుహనమునీడి (వ్రా.ప్ర.పా.) † శుద్ధోక్తిగ్నిర్వా (పాతాంతరము. వ్రా.ప్ర.) 1. కావ్యతా (వ్రా.ప్ర.)

(5) సక్తోషాసా వర్ణమామేమ్యానే ధాపయేతే శిశుమేకం సమీచీ ।

ద్యావాజిమా రుక్మో అస్తర్వి ఛాతి దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥ 16

(6) రాయో బుధ్విః సంగమనో వసూనాం యజ్ఞస్య కేతుర్మన్మసాధనో వేః ।

అమృతత్వం రక్షమాణాన ఏనం దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥ 17

(7) సూ చ పురా చ సదనం రయీజాం జాతస్య చ జాయమానస్య చ జిమ్ ।

సతశ్చ గోపాం భవతశ్చ భూరేర్దేవా అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదామ్ ॥ 18

(8) ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్తురస్య ద్రవిణోదాః సనరస్య ప్ర యంసత్ ।

ద్రవిణోదా వీరవత్ప్రిషం నో ద్రవిణోదా రాసతే దీర్ఘమాయుః ॥ 19

(9) ఏవా నో అగ్నే సమిధా వృధానో రేవత్ పావక శ్రవనే వి భాహి ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥ 20

సూక్తము—96

ఋషి--కుత్సుడు *

దేవత--అగ్ని †

(1) చ॥ బలమునఁ గాష్టజాతముల వహ్ని జనించినతోడనే కడున్
పెలుగుచుఁ దాను గార్యముల వేగ మొనర్చుచు వైద్యుతాగ్నిగాఁ
జెలుగుచు మేఘవారులను జెల్లెడు శబ్దమునందు దాతగా
నిలుచుచు గార్హపత్యుడయి నిర్జరరాజికి వంద్యుఁడౌగదా! ॥

14

* అంగిరస పుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † ద్రవిణోదాగ్ని లేదా శుద్ధోక్తిగ్ని (బ్రా.ప్ర.)

- (2) క॥ మునినుతులఁ గొనుచు నెవ్వఁడు, జనులన్ సృజించి దివిని జక్కఁగ వెలుఁగన్
బనిగొని చేయఁగఁగల్గున్, మును లాతని శాలలందు మూర్కొనెద రొగిన్ ॥ 15
- (3) సీ॥ జనులారః మనకెల్లఁ జక్కనివాఁడగు నగ్నిదేవతలలో నధికుఁడగును
యజ్ఞంబులో వహ్ని యాహుతిఁ దృప్తుడై స్తుతులఁ బొందుచు నన్నసూనుఁడగును
హవ్యం బొసంగిన నది పొంది యనలుండు పూతుల కిడి హవ్యదాత యగును
దన భక్తులకు నగ్ని ధన మిచ్చుచుం జాల రక్షల నిచ్చెడు దక్షుఁ డగును
గీ॥ విపులమహిమలచే నగ్ని వీరుఁడగును, ధనముచే నగ్ని సంపూర్ణ దాతయగును
గార్హపత్యాభిషక్తు నగ్ని యర్హుఁడగును, సురలు పూజించునగ్నియే శూరుఁడగును ॥ 16
- (4) ఉ॥ సంతత మంతరిక్షమున సౌఖ్యముగా నివసించి మానవా
సంత సుతుల్ గ్రహించు బలమంతయు నొందుచు రెంటిజేయుచున్
సంతసమందు నగ్ని సదసత్పురుగా నొనరించుఁగాక¹ 3దా
వితగు మాతరిశ్వఁడతివేడి గలాఁడె సురాశిఁ గాచుతన్ ॥ 17
- (5) క॥ రేయుం బవలుం గ్రమమున, మాయోదయములను బొందు మానితవహ్నిన్
జేయుచు వానికి హవ్య మ, సూయన్ విడనాడి దేవశూరు లొసఁగరే! ॥ 18
- (6) క॥ ధనమునకు మూల పురుషుఁడు, ధనదాత సమస్తకర్మ దర్శకుఁ డనలుం
డనయముఁ గోరిక లిచ్చుచు, నొనరఁగ సురపూజ లందు “నోహో”! యనఁగన్ ॥ 19
- (7) చ॥ మునుపటిరీతి నిష్ఠు డతిముఖ్య ధనాఢ్యుఁడు లోకమంతటం
జెలఁగెడు ప్రాణికోటులకు జీవితమై వెలుఁగొందువాఁడు స
ద్బలమున భూతరక్షకుఁడు భాగ్యము నిచ్చెడువాఁడు నైన యా
జ్వలనుని వేడుచుండుదురు చాలఁగ దేవతల్లె భక్తితోన్ ॥ 20
- (8) క॥ ధనదుఁడగు నగ్నిదేవుఁడు, తన సుస్థిర జంగమాఖ్య ధనమున్ సుతులన్
ఘనమగు నాయుష్యంబును, ననయము మాకిచ్చుఁగాక సన్నివిధములన్ ॥ 21
- (9) ఉ॥ పావకః విత్తమూలమున భవ్యతరంబుగ వృద్ధిఁబొందుచున్
జీవము నిచ్చు నన్నమును జెచ్చర మాకు నసుగ్రహింపు భూ
దేవత వారిదేవత సుదేవుఁడు మిత్రుఁడు దేవమాతయుం
గావలితోఁ దదన్నమును గావుత నెంతయు సంతసంబునన్ ॥ 22

1. హవ్యంబొసంగిన నగ్నికైకొని దేవతలకు నిచ్చెడు హవ్యదాతయగును. (తొ.పా.) 2. సతు సత్పురుగా (తొ.పా.)
3. యే,వంతయు లేక దేవతల వహ్నియే కావుత నెల్ల వేళలన్ (తొ.పా.)

సూక్తము—97

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, శుచిరగ్నిర్వా

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) అవ నః శోశుచదఘమగ్నే శుశుద్ధ్యా రయిమ్ । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 21
- (2) సుక్షేత్రియా సుగాతుయా వసూయా చ యజామహే । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 22
- (3) ప్ర యద్ భద్రిష్ట ఏషాం ప్రాస్మాకాశశ్చ సూరయః । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 23
- (4) ప్ర యత్ తే అగ్నే సూరయో జాయేమహి ప్ర తే వయమ్ । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 24
- (5) ప్ర యదగ్నేః సహస్వతో విశ్వతో యన్తి భానవః । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 25
- (6) త్వం హి విశ్వతోముఖ విశ్వతః పరిభూరసి । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 26
- (7) ద్విషో నో విశ్వతోముఖాతి నావేన పారయ । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 27
- (8) స నః సిన్ధుమివ నావయాతి పర్వా స్వస్తయే । అవ నః శోశుచదఘమ్ ॥ 28

సూక్తము—97

ఋషి—కుత్సుడు*

దేవత—అగ్ని †

- (1,2,3 సీ॥ భవదనుగ్రహమునఁ జాపముల్ మా కతిదూరంబుగా వహ్నిః తొలఁగుఁగాక;
- 4,5,6) సుక్షేత్ర సన్మార్గశోధనంబులు రెండు సిరితోడ మమ్ములఁ జెందుఁగాకఁ;
- గుత్సనివలె నిన్నుఁ గోరుచుండెడి మాకుఁ జేరుప్రతిషలు పెరుగుఁగాకఁ;
- బుత్రులు పౌత్రులు పొందినవారట్లు పుత్రవృద్ధియు మమ్ముఁ బొందుఁగాక;

1. పర్వా స్వస్తయే (వ్రా.ప్ర.) * ఆంగిరసునిపుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

† శుచ్యగ్నికూడఁగాదగు. (చూ. సం. మూ.)

గీ॥ శత్రునాశక! నీ దీప్తి చిత్రగతిని, సర్వదిక్కులఁ జెలరేగి సరస రీతి
వెలయుచుండఁగ నేవేళ వేరు వేరు, పాపముల నేలఁ గొట్టవు? పాపకుండ! ॥ 23

(7) గీ॥ నావ సమలను చాటించునట్లు నీవు, విశ్వతోముఖ! వైరులఁ పెడలఁగొట్టు!
భవదనుగ్రహ వశమునఁ జాపమెల్ల, 1నష్టమయిపోవుదాఁక నో యిష్టిరూప! ॥ 24

(8) గీ॥ ఏటి నీటిని దరణిచే చాటినట్లు, శత్రువులనెల్ల చాటించు! చారురూప!
నీ యనుగ్రహ వశమున నియతసాప, పుంజములు చూరముగ పెనఁబోవుదాఁక! ॥ 25

సూక్తమ్—98

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—అగ్నిః, వైశ్వానరోక్తిగ్నిర్వా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ రాజా హి కం భవనానామభిశ్రీః ।

ఇతో జాతో విశ్వమిదం వి చక్షే వైశ్వానరో యతతే సూర్యేణ ॥ 26

(2) పృష్టో దివి పృష్టో అగ్నిః పృథివ్యాం పృష్టో విశ్వా ఓషధీరా వివేశ ।

వైశ్వానరః సహసా పృష్టో అగ్నిః స నో దివా స రిషః పాతు నక్తమ్ ॥ 29

(3) వైశ్వానర తవ తత్ సత్యమస్తస్మాన్ రాయో మమవాసః సచన్తమ్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥ 31

సూక్తము—98

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—అగ్ని †

(1) క॥ ఘనవైశ్వానరుడరణుల, జననముగొని భువనమునకుఁ జక్కని ప్రభువై
యనయము మముఁ గనుఁగొనుచున్, దినకరుఁ డాఁ జేరుచుండె దేవుండగుచున్ ॥ 26

(2) చ॥ గగనమునందు సూర్యునిగఁగ్రాలి-యెసంగుచు భూమిలోపలం
దగు ననల త్రయంబగుచుఁ దద్దయు వెల్గెడు నోషధీతతిన్
సొగసుగఁ బండఁజేయు చతిశోభిత సంపదగల్గు నగ్ని తా
మిగులఁజెలంగి శత్రువుల మిక్కిలి నాశము చేయుతన్ వడిన్ ॥ 27

(3) గీ॥ సత్యమగుఁగాక నీయజ్ఞ చారుకర్మ, పొందుదుముగాక ధనమును బుత్రవరుల
నీ యనుగ్రహమున ¹మా యమేయపాప, సంచయంబులు దూరము జరుగుఁగాక ॥ 28

సూక్తము—99

ఋషి—కశ్యపో మారీచః

దేవత—అగ్నిః, జాతవేదా అగ్నిర్వా

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) జాతవేదసే సునవామ సోమ ¹మరీతీయతో ని దహతి వేదః ।

స నః పర్వదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సిన్ధుం దురితాత్మగ్నిః ॥

31

* అంగిరస పుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృత మూలము. వ.గో.కృ. † వైశ్వానరాగ్ని అని పాఠాంతరముగా సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ జేర్చినఁబడినది. కాని అంద్రాసువాదములోని పద్యములు పరికింపఁగా నగ్నికిని వైశ్వానరాగ్నికిని భిన్నత్వమును బాటించినట్లు కన్పట్టదు. వ.గో.కృ.

1. మాడు నియతపాప (తా.పా.) 1. సోమ మరీతీయతో (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము — 99

ఋషి—మరీచపుత్రుడు కశ్యపుడు

దేవత—అగ్ని †

- (1) చ॥ సోగసుగ జాతవేదునకు సోమలతాతతిఁ ద్రచ్చి శ్రద్ధగాఁ
దగురసమెల్లఁ దీసితిమి త్రాగినయాతఁడు దానినెంతయున్
మగఁటిమిగలి పాపముల మానకగొట్టుచు, మమ్మువేడ్కతో
నొగి నది నావలాగు మము నుత్తరణం బొనరింపఁజేయఁడే ॥

29

సూక్తము—100

ఋషిః—వార్దాగిరాః ఋశ్రాశ్వామ్పరీష-సహదేవ-భయమాన-సురాధనః *

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) స యో వృషా వృష్టేభిః సమోతా మహో దివః పృథివ్యాశ్చ సమ్రాట్ ,

సతీనసత్వా హవ్యో భరేషు మరుత్వాన్ నో భవత్స్విన్ద్రో ఊతీ ॥

32

- (2) యస్యానాప్తః సూర్యస్యేవ యామో భరేభరే పృత్రహః శుష్కో అప్తి ,

వృషన్తమః సఖిభిః స్వేభిరేవైర్మరుత్వాన్ నో భవత్స్విన్ద్రో ఊతీ ॥

33

- (3) దివో న యస్య రేతసో దుఘానాః పన్థాసో యన్తి శవసాపరీతాః ,

తరద్వేషాః సాసహాః పాన్యేభిర్మరుత్వాన్ నో భవత్స్విన్ద్రో ఊతీ ॥

34

† జాతవేదాగ్నియని పాఠాంతరము. (సం. మా.) కాని యాయాంధ్రానువాదమున నగ్నియనఁగా జాతవేదుడనియే ప్రయుక్తమాయెను. వ.గో.కృ.
1. నావలాగున నుత్తరణం (తొ.పా. గణభంగము.) నావలాగునను నుత్తరణం ఆని తొలుత రచయిత వ్రాయఁదలచియుండు. వ.గో.కృ.

* ఋశ్రాశ్వాః (వ్రా.ప్ర.) 1. యమో (వ్రా.ప్ర.)

- (4) సో అంగిరోభిరంగిరస్తమో భూద్ వృషా వృషభిః సభిభిః సఖాసన్ ।
ఋగ్విభిర్మగ్నీ గాతుభిర్ద్యౌతో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 35
- (5) స సూనుభిర్న రుద్రేభిర్వృషా సౌహార్వే సాసహ్యగ్ం అమిత్రాన్¹ ।
సనీశేభిః శ్రవస్యాని తూర్వాన్ మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 36
- (6) స మన్యమిః సమదనస్య కర్తా సస్మాకేభిర్నృభిః సూర్యం సనత్ ।
అస్మిన్నహస్తస్త్పతిః పురుహూతో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 37
- (7) తమూతయో రణయశ్చార్చసాతౌ తం క్షేమస్య క్షితయః కృణ్వత త్రామ్ ।
స విశ్వస్య కరుణస్యేళ ఏకో మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 38
- (8) తమష్పన్త శవస ఉత్సవేషు నరో నరమవసే తం ధనాయ ।
సో అన్ధే చిత్ తమసి జ్యోతిర్విదన్ మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 39
- (9) స సవ్యేన యమతి వ్రాధతశ్చిత్ స దక్షిణే సంగృభీతా కృతాని ।
స కీరిణా చిత్ సనితా ధనాని మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 40
- (10) స గ్రామేభిః సనితా స రథేభిర్విదే విశ్వాభిః కృష్టిభిర్నృద్య ।
స పౌన్ద్యేభిరభూరశస్త్రైర్మరుత్వాన్ నో భవత్విష్ట్రో ఊతీ ॥ 41

1. అమిత్రాన (వా.ప్ర.)

(11) స॒ జామిభి॒ర్వత్ స॒మజాతి॑ १మి॒హ్యో క॒జామిభి॒ర్వా పురు॒హూత ఏ॒వైః ।

అ॒పాం తో॒కస్య॑ త॒నయ॑స్య జే॒షే మ॒రుత్వాన్ నో భ॒వత్సి॒న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

42

(12) స॒ వజ్ర॑భృద్ ద॒న్యుహా॑ భీ॒మ ఉ॒గ్రః స॒హస్ర॑చే॒తాః శత॑నీ॒థ ఋ॒భ్వాః ।

చ॒ప్రిషో॑ స శ॒వపా॑ పా॒ఞ్చజన్యో॑ మ॒రుత్వాన్ నో భ॒వత్సి॒న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

43

(13) త॒స్య వ॒జ్రః క్ర॒న్దతి॑ స్మత్ స్వ॒ద్వా ది॒వో స త్వే॒షో ర॒వథః २శీ॒మీవాన్ ।

తం స॒చ॒వై స॒నయ॑స్తం ధ॒నాని॑ మ॒రుత్వాన్ నో భ॒వత్సి॒న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

44

(14) య॒స్యాఞ్చ॑స్రం శ॒వపా॑ మా॒నము॑క్తం పరి॒భుజి॑ద్ రో॒దసీ॑ వి॒శ్వతః॑ సీ॒మ్నః ।

३స పా॒రిషత్ క్ర॒తుభి॑ర్మ॒త్తసా॒నో మ॒రుత్వాన్ నో భ॒వత్సి॒న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

45

(15) స॒ యస్య॑ దే॒వా దే॒వతా॑ స మ॒ర్తా ఆ॒హస్మా॑న శ॒వసో॑ ఆ॒వ్తమా॑పుః ।

స ప్ర॒వ్త్వా త్వ॑క్ష॒సా క్షో ది॒వశ్చ॑ మ॒రుత్వాన్ నో భ॒వత్సి॒న్ద్రో ఊ॒తీ ॥

46

(16) రో॒హి॒చ్ఛ్యావా॑ సు॒మదం॑భ॒ర్గశ్చా॒మిద్యు॑జే రాయ॑ ఋ॒త్రాశ్వ॑స్య ।

వృ॒షణ్య॑న్తంబి॒భ్రత్ ధూ॒ర్ధ్వ ర॒థం మ॒ర్తా చి॒కేత॑ నాహు॑షీ॒మ వి॒శ్వా ॥

47

(17) ఏ॒తత్ త్యక్త॑ త ఇ॒న్ద్రో వృ॒ష్ట ఉ॒క్తం వా॒ర్తాగి॒రా అ॒భి గృ॑ణన్తి రా॒ధః ।

ఋ॒త్రాశ్వః॑ ప్ర॒ష్టిభి॑ర॒మ్భరీ॑షః స॒హదే॑వో భ॒యమో॑నః సు॒రాధాః ॥

48

1. మి॒శహే॑ (వా.ప్ర.) మి॒శ్హే (సా.మా.) 2. శీ॒మీవాన్—(వా.ప్ర.) 3. స॒పరి॑షత్ (వా.ప్ర.)

(18) దన్యాఙ్గో¹మ్యూగ్ంశ్చ పురుహూత ఏవైర్త్తిత్వా పృథివ్యాం శర్వీ ని బర్హీత్ ।

సనత్ క్షేత్రం సఖిభిః శ్వితేభిః సనత్ సూర్యం సనద్వపః సువజ్రః ॥

49

(19) విశ్వాహేష్టో² అదివక్తా నో అస్త్యపరిహ్వతాః సనుయామ వాజమ్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహంతామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యాః ॥

50

సూక్తము—100

ఋషి—వృషాగిరుఁడనుమహారాజుయొక్క పుత్రులు

ఋశ్రాశ్వాదులు అయిదుగురు రాజర్షులు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2) సీ॥ దానాదిశక్తులఁ దగఁగల్గుచును నెవ్వఁ డిష్టార్థములనెల్ల నిచ్చువాడో:

భూలోకమునకెల్ల భూనాథుఁడగుచుండి యమరలోకమునకు నధిపుఁడెవఁడో:

జీవరాకులుగోరు జీవనంబులనెల్ల చిత్తరంజకముగాఁ జేయునెవఁడో:

సరసమనస్సుతో జన్యంబులందెల్ల సాయమునేయంగ జరుగునెవఁడో:

గీ॥ గురుమరుత్తుల సంప్రీతిఁ గూడునెవఁడో!, జంభుఁడను రాక్షసుని మున్ను చంపెనెవఁడో:

భక్తవర పాపములనెల్లఁ బాపునెవఁడో!, యట్టి హరి మాకు రక్షలఁబెట్టుఁగాక: ॥

30

1. దన్యాఙ్గోమ్యూగ్ంశ్చ (వ్రా.ప్ర.మా.సా.) దన్యాఙ్గోపూశ్చ (స్కం.భా.పా.)

* “స యో వృషైకోనా వర్షాగిరా ఋశ్రాశ్వాంబరీష, సహదేవ, భయమాన, సురాధసః, వృషాగిరో మహారాజన్యపుత్ర భూతాః ఋశ్రాశ్వాదయః, పంచరాజర్షయః సహజదంసూక్తందదృశుః అతస్తేకన్యసూక్తన్య ఋషయః” అని సాయనాచార్యుల వారు భాష్యము వ్రాయఁగా దానిననుసరించి యాంధ్రానువాదములో నైతము పేర్కొనఁబడినది. ఇది సరిగానున్నట్లు కన్పట్టదు. ఋశ్రాశ్వాదులు వృషాగిరుఁడను మహారాజునకుఁ బుత్రభూతులని సాయనుఁడు పేర్కొన్నాఁడు. (వృషాగిరో మహారాజన్య పుత్రభూతా ఋశ్రాశ్వాదయః) పుత్రభూతులనఁగాఁ బుత్రులని యర్థము కానేకాదు. ఋశ్రాశ్వాదులు వృషాగిరునకుఁ బుత్రులేయగుచో “వృషాగిరో మహారాజన్యపుత్రాః” అని విన్నపముగానే సాయనుఁడు పేర్కొనెడివాఁడు. “పుత్రభూతాః” అని పేర్కొన్నాఁడనఁగాఁ బుత్రులు కారనియుఁ బుత్రులవంటి వారనియు నర్థము. కాఁగా వృషాగిరుఁడు ఋశ్రాశ్వాదులైదుగురిని పుత్రులవలెఁజూచి యాదరించి పరిపోషించినాఁడని యర్థము—పైగా సనలు “వృషాగిరుఁడు” మహారాజునటకుఁగాని ఋశ్రాశ్వాదులు నైదుగురును రాజర్షులను టకుఁగాని నాధారములేదు. ప్రాచీన కాలమున మహర్షుల పేర్లు-అనఁగా వేదర్షులపేర్లు రాజులును దదితరులును దమ సంతతికిఁ బెట్టుకొనెడివారు. అసలు దేవతల పేరులే వేదర్షులు పెట్టుకొన్నట్లుగా వేదములే ప్రమాణములై యున్నవి. కాఁగా వేదర్షులపేర్లు రాజులుగాని, మహారాజులుగాని, మామూలు జనులుగాని పెట్టుకొనుటలో వింతలేదు. వృషాగిరుఁడు మహారాజు కాకపోవచ్చు ననుమాట

1. నెవ్వఁడు (కా.పా.)

(3) ఉ॥ ఏవ్వడు మిత్రులంగలసి యే దైర భాసిలు సర్వకామదుం
 యెవ్వడు యుద్ధభూములను నీసున వైరుల ద్రుంచుచుండునో;
 యెవ్వని యాన మేయెడ సహీనదినేళని బోలియుండునో;
 యవ్విధ పాకకాసనుడు హనులగొట్టుచు మమ్ముగొవుతన్ ॥

31

(4) ఉ॥ ఏవ్వని తీక్షణృష్టితతి యద్ధనిభాకరుఁ బోలియుండునో;
 యెవ్వడు శత్రుమండలిని హీనముగా నొనరింపఁ జాలునో;
 యెవ్వని కాంతి వర్షముల నే దైరఁజేయునో; సంతసంబుతో
 సవ్విధ పాకకాసనుడు హనులగొట్టుచు మమ్ముగొవుతన్ ॥

32

(5) చ॥ 1 దృక్ గమనంబువాడు కడుదేకువతో జలమిచ్చువాడు స
 స్మృతి గలవాడు మైత్రిగతమాన్యతఁ 2 గూర్చెడువాడు సంతత
 స్తుతిగనువాడు సర్వవిధ సుందరుడౌ సల గోత్రభిత్తు మా
 యతుల విపత్పరంపరల నాపుచు మమ్ములఁ గాచుచుండుతన్ ॥

33

(6) ఉ॥ సూనులమాట్కి రుద్రులను శోభిలఁగూడుచు శత్రుబృందముం
 బూనికతోడ యుద్ధమునఁ బోవఁగఁగొట్టుచు వాయుమండలిన్
 మానకగూడి వర్షమును మాటికిమాటికి నిచ్చువజ్రి, స
 న్మానముగోరు మాకిపుడు మన్నన లిచ్చి పరిగ్రహించుతన్ ॥

34

(7) క॥ పురుహూతుం డరిజేతయుఁ, గర మనుల నొనర్చువాడు ఘనహయుఁ డస్మ
 త్పురుషులకు దీప్తినిచ్చుచుఁ, బరులకుఁ జీకటినిజేసి 3 పరఁగుత మహిమన్ ॥

35

యటుండఁగా నాతనికిఁ బుత్రభూతులైన ఋజ్రాశ్వాదులు నైదుగురును రాజర్షులనుట కవకాశములేదు. ఋజ్రాశ్వః అంటే సహదేవ, భయమాన, సురాధులు రాజర్షులు కాక పేదర్షులనియే చెప్పవచ్చును. ఈ పేదర్షుల నామములమీఁదఁ దదనంతర కాలః రాజులు, మహారాజులు, రాజర్షులు నేర్పడియుండ వచ్చును. ఉదాహరణకు అంబరీషునే తీసుకుందము. నాభాగుని కుమారుఁగ నంబరీషుఁబోకడు, బిందుమతీ మాంధాతల పెద్దకుమారుడు మరొకఁడు, అయోధ్యానగరి రాజౌకఁడు, పద్మవతీ కుమారుడైన యిశ్మ వంశజురాజు నిశ్చే పెక్కు రంబరీషులున్నారు. ఇట్లే మిగిలిన వారును ననేకులున్నారు. ఇంతెందుకు? ఋగ్వేద స్కంద భాష్యము “సయోవృషే త్యేతత్ సూక్తం పఞ్చ ఋషయః వృషాగిరః పుత్రాః విదుః జానన్తి-దృష్టవన్త ఇత్యర్థః తేతునిరు న్నైర్వామదేయైరతత్కత్త ఇన్ద్రోవృష్ట ఇత్యస్యామృచి. ఋజ్రాశ్వః—అంబరీషః—సహదేవః—భయమానః—సురాధాఇత్యేతే” విష్ణుష్టముగాఁ జేర్చొనఁబడినది. ఇందులో వృషాగిరుడు మహారాజుని పేర్కొనుట జరుగలేదు. సరికదా ఋజ్రాశ్వాదులు ఋషుల చేర్చొనఁబడిరేగాని రాజర్షులుగా నుటంకింపఁబడలేదు. మీఁదుమిక్కిలి “వృషాగిరః పుత్రావిదుః” అని వృషాగిరుని పుత్రులు పేర్కొనుట జరిగినది. ఈ వృషాగిరుడు మహారాజుగాని. రాజుగాని కాకపోవచ్చును. కాఁగా సాయన భాష్యాధార భూత వెలసిన శ్రీ నేమానిచారి ఋషుల ప్రశస్తి ప్రామాణికము కానేరదు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. ద్రుత శక్తియు ప్రమాద వశమున వ్యావహారిక ప్రభావముతో “దృత”గా యతి స్థానములోఁ (రు—ఋల తార్కాః బ్రాయుక్తమైనది. ఋ—రులను దార్కారుగ వ్రాయుట యీ గ్రంథకర్తకు మంచినీళ్ళప్రాయముగాఁ గన్పట్టును. “దృత”ను “దృత” మార్పుచో శబ్దదోషము పరిహార్యమగును. ఋగర్థమునకు భిన్నత్వమేర్పడదు. వ.గో.కృ.

2. ఏవ్వడువాడు (తొ.పా.) 3. పాలించుచుండున్ (తొ.పా.)

- (8) చ॥ మదమున శత్రుమండలిని మర్దన, జేయుమటంచు వేడ్కతో,
గదనములో, జరించు నెఱగాలులు పల్కును గోత్రభేధితో,
నెదను దలంచి మర్త్యగణ మింద్రుడు కాచునటంచు విత్తముం
బొదలుచుఁబల్కుచుండుటను బూజ్యుడు శత్రుడు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 36
- (9) ఉ॥ మోహదమైన యుద్ధముల ముక్తినిబొందుచు నప్పుడప్పు డ
త్యాహిత విత్తరక్షలకు, నంచిత యుద్ధము వచ్చువేళ న
త్యాహనుబూని కాచుటకు, నోర్మినిగల్గు నరోత్తమాశీచే,
“బాహి” యటంచు వేడఁబడు పండితశత్రుడు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 37
- (10) ఉ॥ వామకరంబుతో నరుల వంచుచు, దక్షిణ పాణితోడ, బె
న్నీమముఁగల్గ హవ్యముల నేర్పునఁ దీయుచు, భక్తజాతికిం
గామిత విత్తసంచయము కాదనకుండ నొసంగునట్టి మా
స్వామి మహేంద్రుఁ డెల్లపుడు శాంతినిజేయుచు మమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 38
- (11,12) సీ॥ మారుతముంగూడి మహి నుపాసకులకు నిష్ఠార్థములనెల్ల నిచ్చుచుండుఁ
బరిజన సహితుడై బండిపైఁగూర్చుండి వసురాశి నీయంగ వచ్చుచుండు
నిస్సహాయుండొచ్చు నిఖిల శత్రుగణంబు శక్తిమూలంబునఁ జంపుచుండుఁ
బురుహూతుడై పరాపర భేదమున్ వీడి జనులకు జయమును 1నలుపుచుండు
గీ॥ 2నల మరుత్సంఘమును రణమందుఁజేరి, వారి పుత్రులకున్ మఱి వారి పౌత్ర
గణములకునెల్ల జయమును గలుఁగఁజేయు, చుండు హరిమమ్ముఁ గావుత నిందు వేట్కు ॥ 39
- (13) చ॥ పవిఁగొని చేత, రాక్షసులఁ బారఁగఁద్రోలుచు, శత్రు భీముడై
కవికృత సంస్తుతింబడసి కాంతులఁ బొందుచు విశ్వవేదియై
జవకరమైన సోమమతి జాగరణంబునఁ దన్నుఁగొల్పు న
ట్లవనతులైన భక్తులకు నాశ్రయమౌ హరిమమ్ముఁ గావుతన్ ॥ 40
- (14) క॥ నగభేది వజ్రమంతట, వగవుంబుట్టించు నిఖిల వైరులకెల్లన్
మగటిమిఁగల సూర్యునివలెఁ, దగవెలిఁగెడు వజ్ర కాచు, దప్పక మమ్మున్: ॥ 41
- (15) మ॥ బలసంపన్నము శంసనీయమునునై భాసించు నుత్సాహమున్
వెలయంగఁగొని రోదసిన్ ముదమునన్ వీక్షించి రక్షించు నా
బలభిత్తిఘటఁజేరి మారుతముతో, బాపంబులంద్రుంచి యు
జ్జ్వలుడై కావుత మమ్ము భక్తవరులన్ శాంతిన్ విడంబించుచున్ ॥ 42

*క॥ ఎవ్వని బలముంగనుఁగొని, యవ్వనుమానవగణంబు లందునో లజ్జన్
జివ్వన నా యింద్రుఁడు మము, నవ్వారిగఁ గాచుఁగాక నధికప్రీతిన్ ॥

43

(16) మ॥ అతిదీర్ఘవయవాభిరాజితములై యత్యంత భూషాతతి
ద్యుతిచే నొప్పెడు నెఱ్ఱగుఱ్ఱముల సందోహంబు, నేవేళ న
ద్గతి నుబ్బొంగెడు నల్లగుఱ్ఱముల సమంబొప్పు యానంబుపై
మతితోఁబోయి నృపాల యుద్ధములకున్ మాన్యాః జయంబందవే! ॥

44

(17) గీ॥ ఇంద్రుఁడాః కామితార్థము లిచ్చువాఁడః, యావృషాగిర పుత్రులౌ నంబరీష
ప్రముఖులన్ గూడి 2ముజ్రాశ్వ ప్రబలనుతులఁ, జిత్రగింపుటకయి నీవు చేరవలదె? ॥

45

(18) మ॥ పురుహూతుండగు నింద్రదేవుఁడు వడిన్ బోరన్ స్వప్రజంబుతో
నరులన్ ద్రుంచుచు వాయువారములతో సత్యంత సంపర్కముం
గరముంబొందుచు శత్రుమండలిని దాఁ గంపింపఁగా, జేయుచున్
ఖరఘృష్టిన్ వికసింపజేసి జలముం గల్పించుచుండెం గదా! ॥

46

(19) ఉ॥ మావయిఁ బక్షపాతమును మానక యింద్రుఁడు వెలుఁగాక! మే
మోపికఁబూని హవ్యములనొంది చరింతుముగాక! వృద్ధిచే
దీపిత 4భక్తసంతతికి దేవుఁడు మిత్రుఁడు భూమిదేవియుం
గావఱులొచు మమ్ములను గాచుచునుండురుగాత నెంతయేన్ ॥

47

సూక్తమ్—101

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతి, 8-11 త్రిష్టుప్

(1) ప్ర మన్దినే పితుమదర్శతా వచో యః కృష్ణగర్భా నిరహన్తృజిశ్వనా ।

అవన్యవో వృషణం వజ్రదక్షిణం మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హవామహే ॥

51

* శ్రీ నేమానివారీ నూరవసూక్తములో 20 ఋక్కులున్నట్లు పొరపాటున భావించిరి. 43, 44, 45, 46, 47 పద్యములు క్రమముగా 16, 17, 18, 19, 20 ఋక్కుల కనువాదపద్యములుగా వ్రాతప్రతిలో (1వ సంపుటము 329పుట) వ్రాయఁబడి యివి ఋగ్వీరుద్ధములై నవి. 17వ ఋక్కుగా ననువదించఁబడిన “అతిదీర్ఘవయవాభిరాజితములై” ఇత్యాది మత్తేభవిక్రీడితము పదునారవ ఋక్కునకే యనువాదపద్యము. “ఎవ్వని బలముంగనుఁగొని” ఇత్యాది పద్యము 15 (పదినేనవ) ఋక్కుగమునకేయనువాదము. పదినేనవఋక్కునకు “బలసంపన్నము” ఇత్యాదిగాఁగలమత్తేభము “ఎవ్వనిబలముంగనుఁగొని” ఇత్యాది కందపద్యము రెండును ననువాదములని గ్రహింపవలయును. కాఁగా “అతిదీర్ఘవయ” వేత్వాదిగాఁగల మత్తేభము 16వ ఋక్కునకును “ఇంద్రుఁడాః కామితార్థము” లిత్యాది గీతపద్యము 17వ ఋక్కునకును, “పురుహూతుండగు” నిత్యాది మత్తేభము 18వ ఋక్కునకును “మావయిఁ బక్షపాతము” నిత్యాది ఉత్పలమాల 19వ ఋక్కునకును ననువాదములుగా గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

1. సంఘంబంగల్గ (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము. వ.గో.కృ. 2. ముజ్రాశ్వప్రభువునుతుల (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. వందేః (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము వ.గో.కృ.) 4. శక్తరాకుల (తొ.పా.)

(2) యో వ్యంసం జాహృషాణేన మన్యునా యః శమ్సరం యో అహన్ పిప్రమవ్రతమ్ ।

ఇన్ద్రో యః కుష్టమకుషం న్యావృణజ్ మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

52

(3) యస్య ద్యావాపృథివీ పౌంస్యం మహద్ యస్య వ్రతే వరుణో యస్య సూర్యః ।

యస్యేన్ద్రస్య సిన్ధవః సశ్చతి వ్రతం మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

53

(4) యో అశ్వానాం యో గవాం గోపతిర్వశీ య ఆరితః కర్మణీకర్మణీ స్థిరః ।

వీశోశ్చిదిన్ద్రో యో అసున్వతో వధో మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

54

(5) యో విశ్వస్య జగతః ప్రాణతస్పతిర్యో బ్రహ్మణే ప్రథమో గా అవిన్దత్ ।

ఇన్ద్రో యో దన్యాగ్ంరధరాగ్ం అవతిరన్ మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

55

(6) యః కూరేభిర్హవ్యో యశ్చ భీరుభిర్యో ధావద్భిర్హూయతే యశ్చ జిగ్యుభిః ।

ఇన్ద్రం యం విశ్వా భువనాభి సందధుర్మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

56

(7) రుద్రాణామేతి ప్రదిశా విచక్షణో రుద్రేభిర్యోషా తనుతే పృథుః క్రయః ।

ఇన్ద్రం మనీషా అభ్యర్చతి క్రుతం మరుత్వంతం సఖ్యాయ హవామహే ॥

57

(8) యద్ వా మరుత్వః సరమే సధస్తే యద్ వా వమే వృజినే మూదయాసే ।

అత ఆ యాహ్యాధ్వరం నో అచ్ఛా త్వాయా హవిశ్చకృమా సత్యరాధః ॥

58

1. యో నిశ్వానాం.....కర్మణీస్థిరః (బ్రా.ప్ర. ఈ పాఠాంతరముతో సర్థమే మార్చునొందును. అశ్వవతికి విశ్వవతికి సంతరమెంతయని చెప్పగలము.) ప.గో.కృ

(9) త్వా¹యే¹న్ద్రో¹ సోమం¹ సు¹ప మ¹సు¹దక్ష¹ త్వా¹యా హ¹విశ్చ¹కృ¹మా బ్ర¹హ్మ¹వాహః¹ :

అ¹ధా ని¹యు¹త్వః¹ స¹గ¹ణో¹ మ¹రు¹ద్భి¹ర¹స్మి¹న్ య¹జ్ఞే¹ బ¹ర్హి¹షి¹ మా¹ద¹య¹స్వ¹ ॥

59

(10) మా¹ద¹య¹స్వ¹ హ¹రి¹భి¹ర్యే¹ త ఇ¹న్ద్రో¹ వి¹ ష్య¹స్వ¹ శి¹పే¹ వి¹ సృ¹జ¹స్వ¹ ధే¹నే¹ :

ఆ¹ త్వా¹ సు¹శీ¹వ్ర హ¹ర¹యో¹ వ¹హ¹న్తా¹శ¹ హ¹వ్యా¹ని త¹తి¹నో¹ జ¹ష¹స్వ¹ ॥

60

(11) మ¹రు¹త్తో¹న్త్ర¹స్య¹ వృ¹జ¹న¹స్య¹ గో¹పా వ¹య¹మి¹న్ద్రో¹ణ స¹ను¹యా¹మ¹ వా¹జ¹మ్ :

త¹నో¹న్ మి¹త్రో¹ వ¹రు¹ణో¹ మా¹మ¹హ¹న్తా¹మ¹ది¹తిః¹ సి¹న్ధుః¹ పృ¹థి¹వీ¹ ఉ¹త ద్యౌః¹ ॥

61

సూక్తము—101

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ సందడిగా ఋజిశ్వుడును చక్కని రాజునుగూడి వజ్రయై
పొందుగ గర్భభారముల బొందుచునుండెడి కృష్ణకాంతులం
జెందుచుఁజంపి మిత్రముల జెన్నెసలారు మహేంద్రుడత్ర నా
నందము జేయవచ్చుటకు నందఱు సంస్తుతి జేయుఁడతనిన్ ॥

48

(2) ఉ॥ ఎవ్వడు వజ్రముంగొనుచు వృత్రుని జంపెనో యుగ్రమూర్తియై
యెవ్వడు శంఖరాసురుని నిద్ధచరిత్రుని శుష్టుద్రుంచెనో
యెవ్వడు పిశ్రురాక్షసుని నీడెనో యుద్ధములందు గిన్నతో
నెవ్వడు మారుతంబునకు నిష్టుడో వానిని మేము పిల్వమే? ॥

49

(3) గీ॥ ఎవని బలమంతటన్ వెలునెవనియాజ్ఞ, దలల దాల్చుచున్నారో తరణి సింధు
వరుణదేవులు వానిని వజ్రధరుని బిలుచుచున్నాము మైత్రితో మెలగుటకయి ॥

50

- (4) ఉ॥ ఎవ్వడు గోహయంబులకు నేర్పడ రాజయి వెలుచుండెనో
యెవ్వడు సర్వకర్మముల నేపుగ సుస్థిరుడై చెలంగునో
యెవ్వడు యాగశత్రువుల నేచిహరించునో! వాడు ప్రీతితో
రివ్వన వచ్చినట్లయినఁ బ్రేముడి వానినిమేము కొల్వమే! ॥ 51
- (5) చ॥ ఎవడు ¹సమస్తజీవులకు నీకుడుగాఁ జరియించుచుండునో!
యెవడు సమస్త ²రాక్షసనిరీక్ష్యుడుగా వెలుగొందుచుండునో!
యెవడు గ్రహించె గోగణమునెంతయు వేడ్కను ముందుముందుగా
నెవడు మరుద్గణంబులకు నిష్ఠుడో! యా హరి మేముకొల్వమే! ॥ 52
- (6) ఉ॥ కూరులు వీరులుం బ్రధనశోభల పిడిన వార లెవ్వనిన్
“రార!” యటంచు వేడెదరో! రమ్యజయంబులఁ గలువారు నా
తీరునె చేయుచుండెదరో! దివ్యమరుద్గణవంద్యు వానినే
యారసి పిల్చుచుండుదు మనార్యులఁగొట్ట విశేషశక్తితోన్ ॥ 53
- (7) చ॥ మునుగొని సూర్యరూపమున మోదముతో నుదయించువాని, భూ
ఘనతర మధ్యవాక్కులను గల్పనఁ జేసెడువాని, బ్రాణిక్తై
జను లతిభక్తితో నుడువు చల్లని మాటలఁబొందు శక్రు మే
మనయము, బిల్వకుండుదుమె యత్యధికంబగు మైత్రిజేకొనన్ ॥ 54
- (8) మ॥ దివినున్నన్ భువినున్ననీవు హరిసంతృప్తుండవై శాలిలన్
జవముం బొందుచువెల్గువాడ వయినన్ బార్వధ్వరప్రక్రియా
నవలక్ష్మిం గన రమ్మ శాశ్వతభనా! నారాచ వేగంబునన్
సవిశేషంబుగ హవ్యముంచితిమి నీ సంతోష కార్యార్థమై ॥ 55
- (9) గీ॥ సోమముంబిండి శ్రద్ధతో శుభకరాగ్ని, యందు హవ్యము నుంచితి మమరదేవ!
మారుతముతోడఁ గూడుచు మసలకుండ, వచ్చి సోమముఁగొను మిచ్చవచ్చినటుల ॥ 56
- (10) చ॥ ధదవుడలవిప్పి సోమమును ద్రావఁగఁ దెర్వుము జిహ్వా నెంతయుం
జవమునుగల్గు నశ్వములఁ జయ్యనఁ దృప్తిని నొందు మింద్రుడా!
సవిగల నిన్ను వాజితతి పావక శాలకుఁ జేర్చుఁగాక! మా
నవ కృత హవ్యముంగొని, సునాశిక! మమ్ము ననుగ్రహింపవే! ॥ 57

1. సమస్తపాణులకు (తొ.పా.)

2. రాక్షసుల కీశకుడై (తొ.పా.) ఈ పాతమున కీశకుడై = సూర్యుడై యని యర్థము చెప్పవచ్చును. కాని గ్రంథకర్త “కీశకుడుగా” అని స్వహస్తముతోనే సవరించెను. ఈ సవరించిన పాతమునకు నైతము సూర్యుడని యర్థము చెప్పనగును. కాని గణభంగదోషమేర్పడును. “రాక్షసుల కీశకుడుగా వెలుగొందుచుండునో” రాక్షసులకు + ఈశుడుగా అనియే రచయిత సవరింపవలెనని నాడనుకొనెదమన్నఁ బ్రథమపాదములోనే “సమస్తజీవులకు నీకుడుగా” అనిపేర్కొన్నాడు. కావున నర్థరహితమైన పునరుక్తిగా నిలచును. సూర్యార్థకమైన “కీశ” శబ్దముంచి “సమస్తరాక్షసులకీశుడుగా = సమస్తరాక్షసులకును సూర్యుడుగాననఁగాఁ గన్నెత్తిచూచుటకైన వీలులేనివాడుగా వెలుగొందుచున్నాడని చెప్పవచ్చును. కీశ శబ్దము ప్రసిద్ధమగుటను బై సవరణ చేయఁబడినది. అంతియే కాదు. “కీశ” శబ్దముంచుచో యతిభంగమేర్పడును. తద్దోష నివారణకుఁగేవలస్వరయతి నామోచింపవలయును. వ.గో.కృ.

† ఈ దశమ ఋగ్వేదమేద. సాయనాదుల సనుసరించిన యీ పద్యభావ మతిపేలవముగా నున్నది. వ.గో.కృ.

- (11) గీ॥ శత్రునాశకుడగు శ్రేష్ఠశక్తున కతి, రక్షణార్థులమయి యతిరాజమాన
భక్తముం బొందుదుము, 1దాని వరుణముఖ్యు, తెల్ల గాపాధుదురుగాక నుల్లమలర ॥ 58

సూక్తమ్ — 102

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ, 11 త్రిష్టుప్

- (1) ఇ॒మాం తే॑ ధి॒యం ప్ర॑ భరే॑ మ॒హా మ॒హిమ॑స్య స్తోత్రే॑ ధి॒షణా॑ యత్ త ఆ॒నజే॑,
తమ॑త్సవే॑ చ ప్ర॒సవే॑ చ సా॒సహి॑మిన్ద్రం దే॒వాః శవ॑సామదన్నసు ॥ 62
- (2) అ॒స్య శ్రవో॑ న॒ద్యః స॒ప్త బి॒భ్రతి॑ ద్వా॒వాజే॑మా పృ॒థివీ॑ దర్శ॒తం వపుః॑,
అ॒స్మే సూ॑ర్యాచ॒న్ద్రమసా॑భివక్షే శ్రద్ధే॑ కమి॒న్ద్ర చరతో॑ వితర్తు॒రమ్ ॥ 63
- (3) తం స్మా రథం॑ మ॒ఘవ॑ ప్రా॒వ సా॒తయే॑ జైత్రం॑ యం తే అ॒నుమ॑దామ సంగ॒మే,
ఆ॒జా న ఇన్ద్ర॑ మనసా పురు॒ష్టత త్వా॒యద్యో॑ మ॒ఘవ॑శ్చర్మ యచ్చ నః ॥ 64
- (4) వ॒యం జయే॑మ త్వయా॑ యు॒జా వృ॒తమ॑స్మాకమంశముద॒వా భరే॑ భరే॑,
అ॒స్మభ్యమిన్ద్ర॑ వరి॒వః సు॒గం కృ॒ధి ప్ర శత్రూ॑ణాం మ॒ఘవ॑ వష్ట్యా రు॒జ ॥ 65
- (5) నానా॑ హి త్వా హ॒వమానా॑ జనా ఇ॒మే ధనా॑నాం ధర్త॒రవసా॑ విప॒వ్యవః॑,
అ॒స్మాకం స్మా రథ॑మా తిష్ఠ సా॒తయే॑ జైత్రం॑ హీన్ద్ర॑ నిభృ॒తం మన॑స్తవ ॥ 66

(6) గో॒జితా॑ బా॒హూ అ॒మిత॑క్రతుః సి॒మః క॑ర్మన్మ॒ర్మజ్ఞత॑మూతిః ఖ॒జంక॑రః ।

అ॒కల్ప॑ ఇ॒న్ద్రః ప్ర॒తిమా॑న॒మోజ॒సాధా॑ జనా॒ వి హ్వా॑యన్తే సి॒షాస॑వః ॥

67

(7) ఉత్ తే॑ శతాన్య॒మవ॑న్నుచ్చ భూ॒యస॑ ఉత్ సహ॒స్రాద్ రి॒రిచే॑ కృ॒ష్టిమ॒ శ్రవః॑ ।

అ॒మాత్రం॑ త్వా ధి॒షణా॑ తి॒త్విషే॑ మ॒హ్యధా॑ పృ॒త్రాణి॑ జి॒హ్వసే॑ పు॒రంఽర॑ ॥

68

(8) త్రి॒విష్టి॑దాతు ప్ర॒తిమా॑న॒మోజ॒సస్తి॒స్రో భూ॑మి॒ర్నృప॑తే త్రి॒ణి రో॒చనా॑ ।

అ॒తీదం॑ వి॒శ్వం భు॑వనం వ॒వక్షి॑థాశత్రు॒రిన్ద్రః జ॒నుషా॑ స॒నాద॑సి ॥

69

(9) త్వాం దే॒వేషు॑ ప్రథ॒మం హ॑వామహే త్వం బ॒భూథ॑ పృ॒తనా॑ను సా॒సహిః॑ ।

సే॒మం నః॑ కారు॒ముప॑మన్య॒ముద్భి॑ద॒మిన్ద్రః॑ కృ॒ణోతు॑ ప్ర॒సవే॑ రథం పు॒రః ॥

70

(10) త్వం జి॒గేథ॑ న ధనా॒ రురో॑ధిథా॒ర్యేష్వా॑జా మ॒మవన్ మ॒హత్స॑ చ ।

త్వా॒ముగ్ర॑మవ॒సే సం శి॑శీ॒మన్యథా॑ న ఇ॒న్ద్రః హ॑వనేషు చోదయ ॥

71

(11) వి॒శ్వాహే॑న్ద్రో అధి॒వక్తా॑ నో అ॒స్త్యప॑రిహృ॒తాః స॒సుయా॑మ వా॒జమ్ ।

తన్నో మి॒త్రో వ॑రు॒ణో మా॑మహ॒న్తామ॑ది॒తిః సి॒న్ధుః పృ॑థివీ ఉ॒త ద్యౌః ॥

72

సూక్తము—102

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడగు కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ మేమొనరించు సంస్తుతులు మిక్కిలి నీకుఁ బ్రయంబులౌట పె
స్నిమముతో భవన్ముతుల నిత్యము చేయుచు నుంటిమయ్యః యో
సోమహితుండః ఋత్విజులు శోభిలు విత్తము నొంది భక్తి నీ
నామము వాడుచుండి నిను నాకవిభూః కొనియాడకుందురే ॥ 59
- (2) గీ॥ త్వద్యశస్సును నదు లేడు ధర్మదేవః, చాటుచున్నవి, దివిభువిఁ 1జారురూప
మును ధరించుచున్నవి, యిన శశాంక, రూపములు వెల్లుచుండె, నీరూపువలన ॥ 60
- (3) క॥ ఏ రథమున్ మేమందఱు, మారసి కొనియాడుచుందు మనులన్ శ్రీతో
నా రథము నెక్కివచ్చుచు, నేరుపునన్ ధనమునిమ్ము నిత్యధనవతిః ॥ 61
- (4) చ॥ అనిమొననుండి శత్రువుల సంపెదమయ్యః భవత్సహాయతం
గనుఁగొని యుద్ధరంగములఁ గ్రాలెడు వైరులఁ జంపుమయ్యః వే
జనిగొని మాకు విత్తమును బంచఁగదయ్యః సుఖప్రదంబుగన్
దనుజుల వీర్యసంపదను దద్దయుఁ గొట్టఁగదయ్యః శక్రుడాః ॥ 62
- (5) ఉ॥ పెక్కురు నీదు నేవకులు పిల్లరు నిన్ను స్వరక్షణార్థమై
యొక్కచు రమ్యయానమును నెక్కడకై నను బోక నిక్కమౌ
మక్కువతోడ మాకడకు మానుగవచ్చి ధనంబు నీయుమాః
తక్కువకాని నీమచసు ధన్యుడః నిశ్చలమైనదేగదాః ॥ 63
- (6) ఉ॥ అంచిత విక్రమంబున 2మహాపవిఁ గొట్టుచు నాలఁ దెచ్చినా
వెంచెడు కర్మకారులకు నిష్ఠుడవై వెలుఁగొంది వైరులన్
మించి సమస్త యుద్ధముల మేదురకీర్తిని బొందినావు క
న్పించెడు వీర్యసంపదకుఁ బెద్దపుకావఁబె నీవు శక్రుడాః ॥ 64
- (7) గీ॥ నీవాసంగిన యన్నంబు నిత్యశుభదః, నక్షయంబయి వెలుఁగొంది యవనిలోన
వెల్లుచుండునుగాన నా వివిధనుతుల, సరసమతి విని వైరుల సంహరింపు ॥ 65

* ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతి (1వ. సంపుటము 383 పుట.) లో నీ 102వ సూక్తమునకుఁ బొరపాటున ఋషి పేర్కొనఁబడలేదు. సంస్కృత మూలముననుసరించి యీ ఋషి పేర్కొనఁబడినాడు. వ.గో.కృ. 1. సరసరూప (తౌ.పా.) 2. మహాపతి (ప్రా.ప్ర.పా.)

- (8) చ॥ ఘనుడవు జాతవేదుడవు కావున ముప్పిరి త్రాడురీతిగా
జనులకునెల్ల దోడుపడఁ జాలినవాడవు, మూడుమూర్తులం
బనివడి మూడులోకముల ధానిలజేయుచు విశ్వమంతయుం
గనుఁగొని మోయువాడవును గాంక్షితముల్ ¹నెఱవేర్చు మింద్రుడాః ॥ 66
- (9) చ॥ దివిజాలలోన ముఖ్యుడవు దిట్టపు వైరులద్రుంపఁ గావునన్
వివిధములైన యిష్టులకు వేయి విధంబులఁ బిల్చుచుంటిమో
యవగత కాంక్షితార్థః హరిః యంచిత పుత్రుని శత్రునాశకుం
బ్రవిమలునిచ్చి యుద్ధములఁ జారెడునట్టు లొనర్చు యానమున్ ॥ 67
- (10) ఉ॥ శత్రువులన్ జయించి ఖలశాత్రవ విత్తమునెల్ల దెచ్చుచున్
మిత్రులకెల్ల నిచ్చుచును మెచ్చులు బొందుచునుండె దీవు, స
చ్చిత్రములైన యుద్ధములఁ జేతనముం గలిఁగించుచుంటి వో
మిత్రమః మా సువాక్కువిని ²మిత్రతఁజూపుము మాపయింగృహన్ ॥ 68
- (11) ఉ॥ శత్రుఁడుమాపయిన్ మిగులజాలిని బొందుచునుండుఁ గావునన్
వక్రముగాని భక్తి మెయి వానిని గొల్చుచు నన్నమంతయున్
సక్రమరీతిఁ బొందెదము చాలఁగ దానిని దేవమాతయున్
విక్రమశాలి మిత్రుఁడును వీరును వారును గాచుచుండుతన్ ॥ 69

సూర్యమ్—103

ఋషిః—రుత్నాంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

చంద్రః—త్రిష్టుప్.

- (1) తత్ త ఇన్ద్రియం పరమం పరాచై రధారయన్త కవయః పురేదమ్ ।

క్షమేదమన్యద్ ¹దివ్యగన్ధదన్య సమీ పృచ్ఛతే నమనేవ కేతుః ॥ 73

- (2) స ధారయత్ పృథివీం పప్రథచ్చ వశ్రేణ హత్వా నిరహః సర్గర్థ ।

అహన్మహిమధిగదౌహిణం వ్యహన్ వ్యంసం మమవా శచీధిః ॥ 74

1. సరిపుచ్చు (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. మైత్రినిజూపుము (ప్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము. వ.గో.కృ. 1. దమన్యహివ్య (ప్రా.ప్ర.)

(3) స జాతూభర్మా శ్రద్ధధానః ఓజః పురో విభిష్టన్నచరద్ వి దాసీః ।

విద్వాన్ పత్రీన్ దన్యవే హేతిమస్యాకర్యం సహో వర్ధయా ద్యుమ్నమిన్ద్రా ॥

75

(4) తదూచుషే మానుషేమా యుగాని కీరేన్యం ముఖవా నామ బిభ్రత్ ।

ఉపప్రయః దస్యహత్యాయ వత్రీ యద్ధ సూనుః శ్రవసే నామ దధే ॥

76

(5) తదస్యేదం పశ్యతా భూరి పుష్టం శ్రదిన్ద్రస్య ధత్తన పీర్యాయ ।

స గా అవిన్దత్ సో అవిన్దదత్వా త్వ ఓషధీః సో ఆవః స వవాని ॥

77

(6) భూరి కర్మణే వృషభాయ వృష్ణే సత్యశుష్మాయ సునవామ సోమమ్ ।

య ఆదృత్యా పరిపన్థివ కూరో కయజ్వనో విభజన్నేతి వేదః ॥

78

(7) తదిన్ద్ర ప్రేవ పీర్యం చకర్త యత్ ససన్తం వజ్రేణాబోధయోఽహమ్ ।

అను త్వా పత్నీర్హృషితం వయశ్చ విశ్వే దేవాసో ఆమదన్నను త్వా ॥

79

(8) శుష్టం పిప్రుం కుయవం వృత్రమిన్ద్రా యదావధీర్వి పురః శమ్మరస్య ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యాః ॥

80

1. పృషే (వా.ప్ర.)

సూక్తము—103

ఋషి—అంగిరఃపుత్రుడగు కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ కవివరులెల్ల నీబలము గాంచిరి మున్నతిసూక్ష్మబుద్ధితో
నవనిని నగ్నిరూపమును నంచిత మానవ లోకమంతటన్
రవిగ వెలుంగు రూపమును రాయఁడః నీయవి తత్స్వరూపముల్
ప్రవిమలకేతనద్వయముభంగిఁ జెలంగుచు నుండు మైత్రితోన్ ॥ 70
- (2) చ॥ పుడమినిగల్గి మానవులఁబూని చరించుచు వజ్రధారచే
వడివడి వృత్రదానవుని వంచినపిమ్మట వర్షమంతటం
గడుఁబడునట్లొనర్పితివి 1కాదనకుండఁగ రోహిణుండు తాఁ
బడి చెడునట్లు నేసితివి పాకహరాః నినుఁజెప్ప శక్యమే ॥ 71
- (3) మ॥ బలసాధ్యులగు కార్యమెల్ల జరుపన్ బద్ధుండ వో యింద్రుఁడాః
దశిఠారాతిపురీవిచిత్రవితతిందగ్ధంబుఁ గావించుచున్
విలసత్సౌత్రము లాలకించి యరులన్ వేర్వేరుగాఁ గొట్టినా
వలఘుస్తోతలు కీర్తివంతులగునట్లాత్రంబుతోఁ జేయుమా! ॥ 72
- (4) ఉ॥ వైరులతోడ యుద్ధములు వచ్చినయప్పుడు పాతకాళికిన్
సారస కీర్తి సంపదలఁ జాల బలంబునుగల్గఁ జేతువో
వీరుఁడః సూర్యరూపమున వేరు యుగంబులు చేయుచుంటి వీ
వారయ శత్రునాశకరమైన పవిం గొనినావు కీర్తికై ॥ 73
- (5) ఉ॥ పాకహవీర్యమెల్ల బహుభంగుల వృద్ధినిఁ బొందెఁగాన న
స్తోక బలంబుఁ జూచి కడుఁ దోరపుభక్తిని బొందుఁడీ జనుల్
నాక పురీశ మూలమున నట్టులు వాఙులు వర్షభూములుం
దేకువఁ జేకొనంబడెను ద్రిప్పడు బుద్ధులు వానికై వడిన్ ॥ 74
- (6) ఉ॥ కూరుఁడు శక్రదేవుఁ డతిచోరుని చందము యాగసత్క్రియల్
చేరనివారి విత్తములఁ జేత హరించు చొనంగుఁగాన, న
త్కారపురస్సరంబులగు 2కర్మలఁగల్గెడు వానికై ముదం
బారసి తీయుచుంటి మిపు డంచిత సోమరసంబు వేడ్కతోన్ ॥ 75

* అంత్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. పంపుటము. 335వ పుట.) 103వ సూక్తమునకు ఋషిని జేర్చినలేదు. సంస్కృతమూలము ననుసరించి ఋషినామ ముటంకింపఁబడినది. చ.గో.కృ. 1. కాదనకుండఁగు (తొ.పా. “గ” వ్రాయఁబోయి పొరపాటున “గు” వ్రాసెను. రచయిత స్వయముగా “కాదనకుండల” అని నవరించెను. అనకుండన్ + అల = అనకుండల అనునది ద్రుత ప్రకృతికదుస్సంధి. కావున “కాదనకుండఁగు” అని నవరించుట జరిగినది. చ.గో.కృ. 2 కర్మనకుండగు. (తొ.పా.)

- (7) గీ॥ మదముచే విష్ణువీగెడు మాయదారి, వృత్ర వజ్రాయుధముఁబూని వివిధగతులఁ
జంపఁగనె దేవకాంతలు చాలఁదుష్టి, నందియుండిరి నీ బల మధిక్షమింద్రః ॥

78

- (8) గీ॥ త్రోసిరాజు నేసి దుష్టవృత్రాదులఁ, బాడునేసినావు పట్టణముల
నీ నిమిత్త మేము నెఱవేర్చునున్నట్టి, వేడికోలులన్ని వెలయుఁగాకః ॥

79

సూక్తమ్—104

ఋషిః—కుత్స అంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యోనిష్ట ఇన్ద్రో నిషదే అకారి తమా ని పీద స్వానో నార్వాః

విముచ్యా వయోకవసాయాశ్వాః దోషా వస్తోర్వహీయసః ప్రపిత్యే ॥

81

- (2) ఓ త్యే నర ఇన్ద్రో మూతయే గుర్నా చిత్ తా త్వద్యా అధ్వనో జగమ్యాత్

దేవాసో మన్యం దాసన్యశ్చమ్న తే న ఆ వక్షాత్సుచితాయ వర్ణమ్ ॥

82

- (3) అవ త్మనా భరతే కేతవేదా అవ త్మనా భరతే ఫేనముదః

క్షీరేణ స్నాతః కుయవన్య యోషే హతే తే స్యాతాం ప్రవణే శిషాయాః ॥

83

- (4) యుయోవ నాభిరువరస్యాయోః ప్ర పూర్వాభిప్రేరతే రాష్ట్రీ కూరః

అజ్ఞాసీ కుశీ వీరవత్నీ పయో హిన్వానా ఉదభిర్భరవే ॥

84

1. నిద్రఁబోయెడి (వ్రా.ప్ర.పా.) నిద్రఁబోయెడి వానిని వధించుట మనకార్యముకాదు. సంస్కృతములములో “నీద్రా” ర్థకమైన పదమేదియు లేదు. సాయనభాష్యములోఁగాని తదితర భాష్యములలోఁగాని నిద్రార్థము వ్రాయలేదు. “ససన్త” అన్నప్పుడు “సస” నిశ్చింతార్థకముగాఁ గొందఱు పేర్కొనిరి. నిశ్చింతగ నుండుటవేరు, నిద్రఁబోవుటవేరు. కావునఁబై విధముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 1. ప్రయిత్యే (వ్రా.ప్ర.)

(5) ప్రతి యత్ స్యా నీధాదర్శి దస్యోరోకో నాచ్ఛా సదనం జానతీ గాత్ ।

అథ స్మా నో మమవజ్ఞుర్కృతాదిన్మా నో మమేవ నిష్టపీ పరా దాః ॥

85

(6) స త్వం న ఇన్ద్రో సూర్యో సో అప్స్వనాగాన్త్వ ఆ భజ జీవశంసే ।

మాన్తరాం భుజమా రీరిషో నః శ్రద్ధితం తే మహత ఇన్ద్రియాయ ॥

86

(7) అథ మన్యే శ్రత్ తే అస్మా అదాయి వృషా చోదస్వ మహతే ధనాయ ।

మా నో అకృతే పురుహూత యోనా విన్ద్రో జీర్ధ్యద్భ్యో వయ ఆసుతిం దాః ॥

87

(8) మా నో వహీన్ద్రో మా పరా దా మా నః ప్రియా భోజనాని ప్ర మోషిః ।

అజ్ఞా మా నో మమవజ్ఞుక్ర నిర్భేన్మా నః పాత్రా భేత్ సహజానుషాణీ ॥

88

(9) అర్వాజేహి సోమకామం త్వాహరయం సుతస్తస్య పిబా మదాయ ।

ఉరువ్యచా జతర ఆ వృషస్వ పితేవ నః శృణుహి హూయమానః ॥

89

సూక్తము—104

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) ఉ॥ మానకవేదికన్ మిగుల మానుగజేసితి మింద్రః నీకుఁ బె
న్నానికతోడ యానమును బొల్పెసలారఁగ నీడ్చునట్టి నీ
యానహాయంబులన్ విడచి యందముగా దయనేయుమాః వడిన్
యాన విముక్తమై యలరు నశ్వము పట్టునుజేరుకై వడిన్ ॥

78

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (2) మ॥ యజమానావన¹ సక్రియా విషయమై యాచించు మే మెల్ల స
దృజమానామర దేవు భాగ్యనహితున్ భావింప నా యింద్రుడే
సుజనుల్ మెచ్చగ మాకు రక్షితుడుచున్ సూక్ష్మార్థముల్ చూపుచున్
యజనాశిం బడగొట్టు శత్రువులకున్ హానిం గడుం జేయఁడే ॥ 79
- (3) గీ॥ అన్యధనముల హరియించి యంబులోన, దాగియున్నట్టి కుయవుని దర్ప మడచి
వానియోషాద్వయంబును వారిలోన, స్నానమొనరింపఁ జంపవె! ²శక్రః నీవు ॥ 80
- (4) గీ॥ కుయవుఁ డుదకంబులోపలఁ గూరుచుండి, వృద్ధిఁ బొందుచు నుండఁగ విశ్వవంద్యః
యంజసీముఖ్యనదులన్ని యసురపతిని, గాచినను వాని వధియింపఁగలిగినావు ॥ 81
- (5) చ॥ రయమున గోవుపోయి కడు రాజిలువత్సముఁ జూచునట్లుగాఁ
కుయవునిచోటు మేము కనుఁగొంటిమి దానినె నీవు చూచి ని
ర్భయముగ వానిఁజంపితివి బాధలు ద్రోలుచు వీడకుండుమా
యయః నుము, జారపూరుపుడు హస్తనంబును వీడురీతిగన్ ॥ 82
- (6) ఉ॥ భానుసవర్యఁ జేయు మతిభాగ్యమొసంగుము, పాపమంతయుం
బూనికతో హరించి మముఁ బూతులఁగా నొనరించు తుష్టితో
మానుగఁ గామినీ యుదర మధ్యమునన్ విలసిల్లుచుం గడున్
జానుగలట్టి బిడ్డలను జాలఁగఁ జూచుచుఁ గోర్కెఁ దీర్పుమా! ॥ 83
- (7) ఉ॥ పిమ్మట దెందమందు నినుఁ బెద్దగ నెంచుచునంటి మింద్రుడఁ
నమ్ముము ³మాదుమాటలను నవ్వులు కావివి కాంక్షితార్థదాః
నెమ్మి ధనార్జనంబునకు నేర్పునొసంగుము గేహ మర్థశూ
న్యంబుగఁ జేయకుండి నరయాచిత భక్తము నిమ్ము పాలతోన్ ॥ 84
- (8) గీ॥ మమ్ము విడువకుండ మహితాత్మః రక్షింపు, ధన మొసంగుమయ్యః ధర్మబుద్ధి
గర్భమందునున్న ఘనసంతతిచ్చేద, మెఱిగి చేయకయ్యః యిష్టికర్త! ॥ 85
- (9) ఉ॥ సోమరసాభిలాషివని శూరులు వెప్పఁగ నాలకించి యీ
సోమరసంబుఁ దీసితిమి శూరుడ! యిష్టికి వచ్చి వేడ్కతో
సోమమునెల్లఁ గ్రోలి పిత సూనుని మాట గ్రహించునట్లు పె
న్నీమముతోడ మా నుడువు ⁴నీవును విందువుగాకఁ బేర్మితోన్ ॥ 86

సూక్తమ్ 105

ఋషిః—త్రిత ఆప్త్యః, కుత్స ఆంగిరసో వా

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—సంక్తిః, 8-యవమధ్యా మహాబృహతీ 19-త్రిష్టుప్

(1) చ॒న్ద్రమా॑ అ॒స్విన॑న్తరా॒ సు॒వ॒ర్ణో ధా॑వతే ది॒వి ।

స వో॑ హి॒రణ్య॑నే॒మయః॑ ప॒దం వి॒న్దన్తి॑ వి॒ద్యుతో॑ వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

90

(2) అ॒ర్థమి॑ద్ వా ఓ అ॒ర్థిన॑ ఆ జ్ఞా॒యా యు॑వతే పతి॒మ్ ।

తు॒జాతే॑ వృ॒ష్ట్యం ప॑యః పరి॒దాయ॑ రసం దు॒హే వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

91

(3) మో మ॑ దే॒వా అ॒దః స్వ॑రవ పాది ది॒వస్ప॑రి ।

మా సో॑మ్య॒స్య శం॑భువః శూ॒నో భూ॑మ కదా చ॒న వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

92

(4) య॒జ్ఞం పృ॑చ్ఛామ్యవ॒మం స తద్ దూ॒తో వి వో॑చతి ।

క్వ ఋ॒తం పూ॒ర్వ్యం గ॒తం క॒న్తద్ బి॒భర్తి॑ నూ॒తనో॑ వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

93

(5) అ॒మీ యే దే॒వాః స్థన॑ త్రి॒ష్వా రో॑చనే ది॒వః ।

కద్ వ ఋ॒తం కద॑న్వ॒తం క్వ ప్ర॒తాన॑ వ ఆ॒హతి॑ర్వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

94

(6) కద్ వ ఋ॒తస్య॑ ధ॒ర్షసి॑ కద్ వరు॑ణస్య చక్ష॒ణమ్ ।

కద॑ర్య॒ష్టౌ మ॒హస్ప॑తా త్రా॒మేమ దూ॒ధ్యో వి॒త్తం మే॑ అ॒స్య రో॑దసీ ॥

95

- (7) అహం సో ఆస్మి యః పురా సుతే వదామి కాని చిత్ ,
తం మా వ్యన్త్యాభ్యోఽవృక్ న తృష్ణజం మృగం విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 96
- (8) సం మా తపన్త్యభితః సపత్నీరివ పర్షవః ,
మూషో న శ్చాన్యదన్తి మాద్యః స్తోతారం తేతక్రతో విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 97
- (9) ఆమీ యే సప్త రశ్మయవత్రా మే నాభిరాతతా ,
త్రితస్తద్ వేదాన్త్యః ప జామిత్వాయ రేభతి విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 98
- (10) ఆమీ యే వజ్రోక్షణో మధ్యే తప్తర్మహో దివః ,
దేవత్రా ను ప్రవాచ్యం సద్రీచీనా ని వాపృతుర్విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 99
- (11) సుపర్ణా ఏత ఆనతే మధ్య ఆరోధనే దివః ,
తే సేభన్తి పథో వృకం తరన్తం యహ్వాతీరపో విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 100
- (12) సన్యం తదుక్త్యం హితం దేవాసః సుప్రవాచనమ్ ,
ఋతమర్హన్తి సిద్ధవః సత్కం తాతాన సూర్యో విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 101
- (13) అగ్నే తప త్యదుక్త్యం దేవేష్వస్త్వాప్యమ్ ,
స సః సత్తో మనుష్యదా దేవాన్ యక్షి విదుష్ట రో విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 102
- (14) సత్రో హోతా మనుష్యదా దేవాగ్ం ఆచ్ఛా విదుష్టరః ,
అగ్నిర్హవ్యా సుపూదతి దేవో దేవేషు మేధిరో విత్తం మే ఆస్య రోదసీ ॥ 103

(15) బ్రహ్మ కృణోతి వరుణో గాతువిదం తమీమహే ।

హ్యర్హోతి హృదా మతిం నవ్యో జాయతామృతం విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

104

(16) అసౌ యః పథా ఆదిత్యో దివి ప్రవాచ్యం కృతః ।

న న దేవా అతిక్రమే తం మర్తాసో న పశ్యథ విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

105

(17) త్రితః కూపేవహితో దేవాన్ హవత ఉతయే ।

తమృత్రావ బృహస్పతిః కృణ్వన్నం హూరణాదురు విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

106

(18) అరుణో మా సకృద్ వృకః పథా యంతం దదర్శ హి ।

ఉజ్జిహితే నిచాయా తప్తేన పృష్ఠ్యామయా విత్తం మే అన్య రోదసి ॥

107

(19) ఏనాజ్ఞాపేణ వయమిన్ద్రోవన్తో ఋష్యామ వృజినే సర్వవీరాః ।

తనో మిత్రో వరుణో మామహన్తా మదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

108

సూక్తము—105

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1) చ॥ పౌలుపుగ వారి మధ్యమును బొందుచు భాసిలు సూర్యు కాంతితో
మెలగెడు చంద్రదీధితులు మేనువయిం బ్రసరింపకుంట నే
సలయుచునుంటిఁ గష్టముల యార్తిని బోవగఁజేసి వెంటనే
కలిగిన బాధలన్నిటిని గాంచి హరింపుము భక్తవత్సలా! ॥

87

* ఆ పుస్తకమున త్రితుడు లేరా అంగిరస పుత్రుడైన కుత్సుడు అని సంస్కృతములము. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ ధనమునుగోరు మానవులు తద్దయు విత్తముఁగాంచి కాంతలన్
ఘనముగఁబొంది సౌఖ్యమును గౌరవ సంతతితోడ వెల్లుచుం
దనియుచు నుండ నే నివట దండిగ బాధల నొందుచుండగాఁ
గన వదియేమి? రోదసిరొ: కల్గవె నీకు దయా విశేషముల్ ॥ 88
- (3) గీ॥ నా వియోగ శ్రమంబున నలయుచున్న, ప్రియముఁ గుందుచునుండుఁ దాఁబెద్దదె న
బాధ నారసి నన్దీయ బావినుండి, గగన భూదేవతలు మీరు కదలిరండు ॥ 89
- (4) చ॥ తిరముగ బావినుండి ననుఁదీయక యుండిన తండ్రి తాతయున్
నరకములోన జారి గడునాశముఁ బొందెద అట్లు లెన్నఁడున్
జరగక యుండునట్లు నను, జయ్యసఁదీయరె నూతినుండి ని
ర్జవరులార! పెద్దలకుఁ జల్లని పుత్రకవిక్షపెట్టరే! ॥ 90
- గీ॥ అమరులకు నగ్రగణ్యుడౌ నగ్నిదేవు, దెచ్చటున్నాఁడౌ తద్గణమెందు నిలచి
యున్నదౌ తెలియఁజేయంగ నుచితరీతి, నగ్నినడిగెద రోదసి: యవనమిడవె: ॥ 91
- (5) కా॥ పాతాళాచలయందు వెల్లుచుఁగడున్ భాసిల్లు నాదిత్యుతో,
జేతోమోదము నొందఁజేరి, నుతులం జిత్తంబులో, బెట్టుచున్
భ్యాతిం బొందెడునట్లు వైరిగణముం గారించు మీరిప్పు డే
రీతిం మాపయ, జూపకుండిరొ: దయన్ ఋక్ సుత్యులారా: తగన్ ॥ 92
- (6) క॥ ఎచ్చటికిఁబోయె బోషణ, మెచ్చటకున్ వరుణుఁడరిగి యెందుండెనొకో:
యెచ్చట నర్యముఁడుండెనొ:, నచ్చముగా నెఱుంగనైతి నమరాధీశున్ ॥ 93
- పాఠాంతరము
- గీ॥ ప్రీతితో దర్శనమొసంగి ప్రియముఁగూర్చు, వరుణుఁడెచ్చట దాగెనో వై రిగణము
సంతమొందించు నర్యము: 1డెంతవాఁడౌ, నన్నురోదసి: కాపాడు: సన్నతాంగి: ॥ 94
- (7,8,9) సీ॥ మృగమును దోడేలు మ్రింగెడునట్టులు, సంతతిలేమి నన్జంపుచుండె
సవతులు మగనిని సాధించునట్టులు, నూతి దరుల్ నన్ను నొక్కుచుండె
నెలుక దారములను నింపుగాఁదినునట్లు, బిట్టుదుఃఖము పీడఁ బెట్టుచుండె
స్వర్లోకమందుండు సప్తజీవ స్వరూపమున వర్తించెడు భాను కిరణ
గీ॥ ములను నాప్రాణమంతయుఁ గలియుచుండె, నుదకపుత్రుఁడు త్రితుఁడు నే నున్నరీతి
నెఱిఁగియుండెను మరియెవ్వఁడెఱుఁగుదాని, 2నింద్రుఁడ: త్రితుఁడ: రోదసి: యీరు రండు॥ 95

1. డెంతఁగలఁడో, నన్నురోదసి: కావలె సన్నతాంగి:(ప్రా.ప్ర.పా.) నేమానివారు విరచించిన యీపాఠము సముచితముగాలేదు. “ఎంతఁగలఁడో—కావలె” అన్న పదములు సమన్వయమున కనుకూలముకావు. కానఁ బై విరముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. (చూ. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము. 341 పుట) 2. నింద్రుఁడనుకూల: రోదసి: యెఱిగిరారె: (టొపా) గణభంగమగునని రచయిత పైపాఠముగా సవరించెను. సవరించిన పాఠమందును “నింద్రుఁడ:” దీర్ఘాంతముగ వ్రాయఁబడినది. అప్పుడింద్రగణమునకు చూరు “భల”ము వ్రయు క్రమైనట్లు గ్రహింపనగును. వ.గో.కృ.

- (10) ఉ॥ దేవత రెందరో కలరు దీనుల కోర్కెలఁ దీర్చువార లే
దేవతకాని నామొఱును దిన్ననిరీతిని నాలకింప దే
గావుమటంచు సంస్తుతులు గౌరవమొప్పగఁజేసి యుండగా
గావవదేమి రోదసిరొ! కల్గిన దుఃఖము లన్నిఁ దీర్చుచున్ ॥ 96
- (11) ఉ॥ అంతఃబోవు సూర్యకిరణా? నభంబున వెల్గుచుండఁగా
సంతస మూని యంబువులఁ జయ్యవదాటి వృకంబు, వెంటనే
చింతను బొందుచున్న ననుఁజేరి తినన్ బరు వెత్తుచుండ నా
యంతకుఁ దండ్రి యట్లగుట కడ్డముఁబెట్టఁడె నైజరశ్మలన్ ॥ 97
- (12) ఉ॥ దేవతలార! మీ రఖిల దివ్యనుతుల్ వినియున్న వారలో!
దేవతలార! మీ బలము తేకువతో నరులంతఁ జాటరొ!
దేవతలార! మీవలన దివ్యనదుల్ ప్రవహించుచుండ నన్
గావరదేమి? నాకిప్పుడు కల్గిన బాధల నన్నిఁ గొట్టుచున్ ॥ 98
- (13) ఉ॥ నీకును దేవతావళికి నేస్తము సిద్ధము కానఁ బావకా!
నాక పురీశ ముఖ్యులకు నాదగు యజ్ఞములోనఁ బూజ నేఁ
దేకువతో నొనర్చునటు దివ్యున కిప్పుడు పూజఁ జేయుమా!
నాకుఁగలట్టి బాధలకు నా స్తికతం గల్గిఁగింపు రోదసి! ॥ 99
- (14) క॥ మను యజ్ఞమునందువలెం, బనిఁగొని నా హవ్యములను బావకుఁ డెలమిన్ ॥
ఘన నిర్జరాళి కిచ్చుచు, జనుచుండుట యెఱుంగరేమి జాణలుకారే! ॥ 100
- (15) గీ॥ శ్రేషరక్షణ కర్మలఁ జేయువారి, కఖిల కామ్యార్థదుండవు యజ్ఞకర్త
వై న వరుణుండఁ భూమిరొ! యంతరిక్ష, దేవి! నాబాధ లన్నిటిఁ దీర్పరారె! ॥ 101
- (16.17) సీ॥ బ్రహ్మలోకమునకు బాటఁజూపెట్టుచు నంతట వెలుగుచు 1నతిపవిత్ర
మాసముల్ గల్పించి మర్యాదనొందుచు యాగ సంతతినెల్ల సాగనిచ్చు
నమరుల నెల్లర నాదరించుచునుండు సూర్యుని మనుజులు చూడఁగలరె!
యేకతద్వితులార! యెఱుంగదె భానుండు మీపాపకార్యముల్ 2మిగుల, నేను
గీ॥ బావిలోనుండి యమరులఁ బ్రస్తుతింప, గురువు నామొఱు నాలించి కూపబాధ
పాపి రక్షించుఁగాక. 3నన్బరమదీప్త, రోదసియుఁ జూచుఁగాకఁ దా నాదుస్థితిని ॥ 102
- (18) గీ॥ వీఁపులో నొప్పికలుఁగఁగ, వెన్నుపైకి, నెత్తు వడ్లంగి విధమున వృకమువెన్నుఁ
బైకి నెత్తుచు నాపయింబడెను దొల్లి, రోదసి! నన్నుఁగావవే! రూఢమతిని ॥ 103

పాఠాంతరము

గీ॥ మాసములజేయు సూర్యుడు మార్గమంటి, యేగుచుం దారలంజూచి యెసకమెసక
సరస మాడుచు వానితో జరుగుచుండె, దోదసీః నన్నుగావవే రూఢమతిని ॥

104

(19) గీ॥ అమరపతి మాకు వశ్యుడై యమరునట్లు, పుత్ర పౌత్రాభివృద్ధి నే బొందునట్లు
శత్రువుల బాఱద్రోలంగ శక్తి గలుగు, నట్లు సన్నుతిజేయు నే నణగియుంటి ॥

105

†గీ॥ మత్కృతంబగు స్తోత్రంబు మదినిబెట్టి, వరుణమిత్రులు భూదేవి వాసిగాంచు
నదితి సింధువు ద్యోదేవి యాదరమున, నన్నుగాపాడుదురుగాక నేన్నునటుల ॥

106

అనువాక:-16, సూక్తమ్—106

ఋషిః—కుత్స అంగిరసః

దేవతా—విశ్వదేవాః

చందః—జగతీ, 7- త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒న్ద్రో మి॒త్రం వ॒రుణ॑మగ్ని॒మూత॑యే మారు॒తం శ॒ర్వో ఆది॑తిం హ॒వామహే॑ ,

ర॒థం న దు॒ర్గాద్ వ॑సవః సు॒దాన॑వో వి॒శ్వస్మాన్నో॑ అంహ॒సో నిష్పి॑వర్త॒న ॥

109

(2) త ఆది॑త్యా ఆ గతా స॒ర్వతా॑తయే భూత దే॒వా వృ॒త్రతూ॑ర్యేషు శంభువః ,

ర॒థం న దు॒ర్గాద్ వ॑సవః సు॒దాన॑వో వి॒శ్వస్మాన్నో॑ అంహ॒సో నిష్పి॑వర్త॒న ॥

110

(3) అ॒వస్తు॑ నః పిత॒రః సు॒ప్రవా॑చనా ఉ॒త దే॒వీ దే॒వపు॑త్రే ఋతా॒వృధా॑ ,

ర॒థం న దు॒ర్గాద్ వ॑సవః సు॒దాన॑వో వి॒శ్వస్మాన్నో॑ అంహ॒సో నిష్పి॑వర్త॒న ॥

111

(4) నరా॑శంసం వా॒జినం॑ వా॒జయ॑న్నిహ క్షయ॑ద్వీరం పూ॒షణం॑ సు॒మైరీ॑మహే ,

ర॒థం న దు॒ర్గాద్ వ॑సవః సు॒దాన॑వో వి॒శ్వస్మాన్నో॑ అంహ॒సో నిష్పి॑వర్త॒న ॥

112

† ఋగ్వేదములో బ్రథమాష్టకము సప్తమాధ్యాయమున 105వ సూక్తములో 19 ఋక్కులై సంస్కృతముననుండగా, బొరపాటునాంధ్రానువాదములో (వాత్సప్రతి 1వ. సంపుటము 345వ పుట) 105వ సూక్తములో 20 ఋక్కులున్నట్లు గ్రంథకర్త వ్రాసెను. 105 - 106 వద్యములు రెండును 19 ఋక్కుల కనుసాదములేగాని వేరుకాదు. వ.గో.కృ.

(5) బృహస్ప తే సదమిన్నః సుగం కృది శం యోర్యక్ తే మనుష్విత్తం తదీమహే ।

రథం న దుర్గాత్ వసవః సుదానవో విశ్వస్యాన్నో అంహస్థో నిష్పిపర్తన॥

113

(6) ఇన్ద్రం కుతోస్య వృత్రహణం శచీపతిం కాదే నివాహ్యౌ ఋషిరహ్వదూతయే ।

రథం న దుర్గాద్ వసవః సుదానవో విశ్వస్యాన్నో అంహస్థో నిష్పిపర్తన॥

114

(7) దేవైర్నో దేవ్యదిత్తి పాతు దేవస్త్రితా త్రాయతామప్రయుచ్చన్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తా మదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

115

అనువాకము—16, సూక్తము—106

ఋషి—కుత్స్నః(డు) *

దేవత—అశ్వినీదేవతలు †

(1) గీ॥ వరుణ, మిత్రుల, వహ్నిని బరమమైత్రిఁ, బిలుచుచున్నాము వారలు పెద్ద లగుచుఁ
గల్గిషమునుండి మమ్ములఁ గావవలదె, రథము సారథి కాపాడువిధము తలఁప ॥

107

(2,3,4,5) సీ॥ శూరయుద్ధములందు వీరులై తోడ్పడి, మమ్ము రక్షింపరే మాన్యులారః

పితలుః కాపాడరే పెద్దలై మమ్ములఁ గనవేమి రోదసీ ఘనతలంబః

నుతియించుచున్న యీ మతిశూన్యుఁ జూడంగఁ గదలిరావేమి యోకాంచనాభః

1 చీకాకుఁ బడకుండఁ జిత్తుఖంబులనెల్లఁ గలుఁగఁ జేయ వదేమిః ఘన గురుండః

1. వివాహ (వ్రా.ప్ర.) నివాహ (సా.మా)

* అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్స్నఁడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ బెక్కిది నీసూక్తమునకు “విశ్వే దేవతలు” దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడినది. విశ్వదేవతలు దేవతలైనప్పుడు నిర్దిష్టమైన లింగవ్యవస్థ నియమితమై యుండదు. శ్రీ పురుష దేవత లెవ్వరైనను దేవతలు కావచ్చును. అనువాద పద్యములలో వరుడాదిదేవతలేకాక సప్తమఋక్కున కనువాదపద్యమైన 110వ పద్యమున దేవతాను బ్రాథించుటఁ జూడఁగా నీసూక్తమునకు దేవతలు అశ్వినీదేవతలుగాక విశ్వదేవతలేయని తేలుచున్నది. కాఁగా నాంధ్రానువాదములో అశ్వినీదేవతలుగా రచయిత వ్రాయుట పొరపాటు కానగును. వ.గో.కృ.

1. “చీకాకుఁబడకుండఁ జిత్తుఖంబులనెల్ల” అని రచయిత పేర్కొనఁగా వ్రాయనఁగా “బిచ్చుఖంబులనెల్ల” అను నవపాఠమును వ్రాసి యుంచెను. పునఃపరిశీలనలో గ్రంథకర్తయు దీనిని గమనింపలేదు. కాన నవపాఠమును గుర్తించి యతిభంగము కాకుండఁ “జిత్తుఖంబులనెల్ల” అని నవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- గీ॥ బ్రహ్మ నీ కిచ్చినట్టి యాప్రబలశక్తి, భయము, బోగొట్టి సామర్థ్యపక్కి, గూడ
మాపయిం జూపవయ్య! యోమాననీయః, దేవతారక్షకుండః యోదివ్యతేజః ॥ 108
- (6) గీ॥ కూపమున, ద్రోయ, బడినట్టి కుత్సితుండు, తన్ను రక్షింప వేడుచు ధన్యతముని
శత్రునాశకు బహుకర్మ శక్తియుతుని, నిన్ను వేడగలేదె యోసన్నుతాంగః ॥ 109
- (7) ఉ॥ సూనులతోడ, గూడుకొని సూన్యతవాదిని దేవమాత, స
న్మానముతోడ మమ్ము 1నభిమానముమీరగ, గాచు, గాత, దా
జ్ఞానముకల్గు సూర్యుడతిశాంతిని, జేయుచు మాకు నెప్పుడున్
మానక మత్కృతస్తుతుల మన్ననతో, జెవి, బెట్టు, గావుతన్ ॥ 110

సూక్తమ్ — 107

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) యజ్ఞో దేవానాం ప్రత్యేతి సుమ్నమాదిత్యాసో భవతా మృశయన్తః ।
ఆ వోఽర్వాచీ సుమతిర్వృత్యాదంహోభిద్యా పరివోవిత్తరాపక్ ॥ 116
- (2) ఉప నో దేవా అవసా గమన్త్వగ్గీరసాం సామభిః స్త్రాయమానాః ।
ఇన్ద్రో ఇన్ద్రోమైర్మరుతో మరుద్భిరాదిత్యైరోన్న ఆదితిః శర్మ యంసక్ ॥ 117
- (3) తన్న ఇన్ద్రస్తద్ వరుణస్తద్గిస్తద్దర్యమా తత్ సవితా చనో ధాత్ ।
తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః పిఘః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥ 118

సూక్తము—107

ఋషి— కుత్సుడు*

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1) చ॥ యజనము దేవతావళి కనంతసుఖంబులు చేయుఁగాత స
దృఢజనమొనర్చు వారి నెడఁబాయక దేవత లుండ్రుగావుతన్
నిజమగు విత్తహీనులకు నేర్చున విత్తము వచ్చుఁగాక మీ
విజయములం దలంచెదము వేల్పులు! మీరలు మమ్ముఁ గావరే: ॥ 111
- (2) గీ॥ అంగిరస్తుత్యమానులౌ యమరులార! మమ్ముఁ గాపాడ రారేమి? సౌమ్ముతోడ
శక్ర మారుతముల్ మాకు శాంతి నొసఁగ, వచ్చెదరుగాక సుజనులు మెచ్చనట్లు ॥ 112
- (3) గీ॥ ఇచ్చెదరుగాక నన్నంబు నింద్రవహ్ని, సవిత లత్యాదరంబున సరసమతిని
వా రొసంగిన యన్నంబు వరుణుఁ డుదక, దేవియుం గాఁచుచుండుతఁ దెల్వితోడ ॥ 113

సూక్తమ్—108

ఋషి:—కుత్సాంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రాగ్ని

ఛందః—త్రిష్టుప్.

- (1) య ఇన్ద్రాగ్ని చిత్రతమో రథో వామభి విశ్వాని భువనాని చక్షే ।
తేనా యతం సరథం తస్థివాంసాథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥ 119
- (2) యావదిదం భువనం విశ్వమస్తురువ్యచా పరిమతా గభీరమ్ ।
తావాగ్ం అయం పాతవే సోమో అస్త్యరమిన్ద్రాగ్ని 1మవసే యువభ్యామ్ ॥ 120

* అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. మనసయజ్ఞం (ప్రా.ప్ర.)

(3) చక్రా¹కే¹ హి సక్ర¹హ్న¹హ్నా¹మ భద్రం¹ సక్ర¹హ్న¹హ్నా¹ పుత్రహ¹జా¹ ఉత¹ ప్తః¹ ।

కా¹వి¹ష్టా¹గ్ని¹ సక్ర¹హ్న¹హ్నా¹ విష¹ద్యా¹ పృ¹ష్ఠః¹ సో¹మ¹న్య¹ పృ¹ష్ఠ¹జా¹ వృ¹షే¹థా¹మ్ ॥

121

(4) సమి¹ష్టే¹ష్వ¹గ్ని¹స్వా¹న¹జా¹నా¹ 1 యత¹స్రు¹వా¹ బర్హి¹రు¹ తి¹న్తి¹రా¹జా¹ ।

త్తై¹ః¹ సో¹మై¹ః¹ పరి¹షి¹త్తే¹భి¹ర్వా¹గే¹ష్టా¹గ్ని¹ సో¹మ¹న¹సా¹య¹ యా¹త¹మ్ ॥

122

(5) యా¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ చక్ర¹హ్న¹హ్నా¹జా¹ యా¹ని¹ రూ¹పా¹ణ్యు¹త¹ పృ¹ష్ఠా¹ని¹ ।

యా¹ వా¹ ప్ర¹త్నా¹ని¹ స¹త్యా¹ ఇ¹వా¹ని¹ తే¹భిః¹ సో¹మ¹న్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹న్య¹ ॥

123

(6) యద¹ప్ర¹వం¹ ప్ర¹థమం¹ వా¹ 2 వృ¹జా¹నో¹ః¹ కయం¹ సో¹మో¹ అ¹ను¹రై¹ ర్నో¹ వి¹హ¹వ్యః¹ ।

రాం¹ స¹త్యాం¹ శ్ర¹ద్ధా¹మ¹భ్యా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సో¹మ¹న్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹న్య¹ ॥

124

(7) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ మద¹తః¹ స్వే¹ దు¹రో¹జే¹ యద్¹ బ్ర¹హ్మ¹ణి¹ రా¹జని¹ వా¹ య¹జత్రా¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹జా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సో¹మ¹న్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹న్య¹ ॥

125

(8) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ య¹దు¹షు¹ తు¹ర్వ¹శే¹షు¹ యద్¹ ద్రు¹హ్య¹ష్వ¹ను¹షు¹ పూ¹రు¹షు¹ ప్తః¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹జా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సో¹మ¹న్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹న్య¹ ॥

126

(9) య¹సి¹ష్టా¹గ్ని¹ అ¹వ¹మ¹స్యా¹ం¹ పృ¹థి¹వ్యా¹ం¹ మ¹ధ్య¹మ¹స్యా¹ం¹ ప¹ర¹మ¹స్యా¹ము¹త¹ ప్తః¹ ।

అ¹తః¹ పరి¹ వృ¹ష¹జా¹వా¹ హి¹ యా¹త¹మ¹థా¹ సో¹మ¹న్య¹ పి¹బ¹తం¹ సు¹త¹న్య¹ ॥

127

(10) యదిన్ద్రాగ్ని పరమస్యాం పృథివ్యాం మధ్యమ స్యామవమస్యాముత స్థః ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

128

(11) యదిన్ద్రాగ్ని దివిష్టో యత్ పృథివ్యాం యత్ పర్వతేష్వోషధీష్వపున్ ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

129

(12) యదిన్ద్రాగ్ని ఉదితా సూర్యస్య మధ్యే దివః స్వధయా మాదయేథే ।

అతః పరి వృషణావా హి యాతమథా సోమస్య పిబతం సుతస్య ॥

130

(13) ఏవేన్ద్రాగ్ని పపివాంసా సుతస్య విశ్వాన్మృత్యం సం జయతం ధనాని ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

131

సూక్తము—108

ఋషి—కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు

(1) క॥ వానవుడ! యగ్ని, మీరలు, భాసించెడు రథముపైని వసించి కడున్
దాసులరై వచ్చుచు మా, తీసిన సోమమును ద్రావి దివికిం జనరే: ॥

114

(2) క॥ జగమంత నెంత గలదో, తగ నంతటి సోమరసము, ద్రావుటకొఱకై
నొగి వర్ధిల్లుచు నుండరే!, యగణిత వహ్నింద్రులార! యధిపతులారా: ॥

115

(3) ఉ॥ ఎక్కడికైన మీ రిరువు రెప్పుడు పోయిన నొక్కమారుగా,
జక్కఁగ బోవుచుండెదరు జాణలు మీరలు, కానఁ బ్రీతితో
మిక్కిలి యెక్కు వొనటుల మేము రచించిన యజ్ఞవేదిపై
నెక్కువ సోమపానమును నింపుగ, జేయరె వహ్ని! యింద్రుడా: ॥

116

- (4) చ॥ అనలము లన్నిరీతులను నందముగా జ్వలియించుచుండఁగా
ఘనతర హోమవస్తువులఁగాఁచిన నేతిని దద్ది స్రుక్కులం
బనిగొనిఁ జేతఁబట్టుకొని పర్పితి మిక్కుడ దిర్ప లన్ని కా
దని యనకుండ మా కడకు నగ్ని మహేంద్రులు! రండు! వేగమే ॥ 117
- (5) ఉ॥ పృత్రవధాదిరూపమగు వీర్యము లోకము లంతఁ జాటుచున్
స్తోత్రము లొంద భూతముల సూటిగఁజేయుచు, వర్ష మిచ్చుచు
జిత్రముగాఁగ నిర్వరును జేర్చుచు, మంగళమెల్లఁవారికిం
జాత్ర సమిద్ధసోమమును జానముఁజేయుఁడు శక్రః పావకాః ॥ 118
- (6) ఉ॥ సోమరసంబుతోడ మిము శోభిలఁజేయఁదలంపు-పూర్వమే
నామదిలోనఁ బట్టినది నాదగుఁగోర్కెను, దీర్పవచ్చి పె
న్నీమముతోడ సోమమును నేర్పునఁ గ్రోలిన మీరు నా మహా
హోమము సార్థకం బగునహో! యని చాటుదు రెల్ల కోవిదుల్ ॥ 119
- (7) ఉ॥ మీకు సమస్త సౌఖ్యములు మీ గృహరాజములందు నుండినం
దాకహరాగ్నులారః రసపానముచేఁ బరితృప్తి నొందినం
దేకువతోడఁ బోరులకుఁ దిన్నఁగ మీరలు పోవుచున్న నే
సాకులు చెప్పకుండ నెఱ జన్మముఁ జూడఁగ వచ్చి యేగుఁడీ ॥ 120
- (8) గీ॥ ఎచ్చటకుఁ బోయియుండిన నేరికై న, సాయ మొనరింపఁ బూనిన సరసనుతులఁ
జేయువారికి నిష్టార్థ సరణివీయ, నేగి యున్నను, మీరలు సాగి రండుః ॥ 121
- (9) క॥ దివి నున్న భువిని నున్నం, బవిధారీః యగ్నిదేవః పరస్తోమంబుం
జవిఁజూడఁ గదలి వచ్చుచు, వివిధార్థము లన్ని మాకు వేగ మొసఁగుఁడీ ॥ 122
- (10) క॥ రవి వెలుగు గగనమందున, నవిరళ తేజస్సుతోడ నమరుచు నున్నన్
జవమున నిష్టము లొసఁగెడు, పవిధారీః యగ్నితోడఁ బరుగిడి రావే ॥ 123
- (11) †క॥ పుడమిని బర్వతతతిపై, నడరెడు దివియుండుఁగూడఁనగ్నిః యంద్రాః
జడమును నొషధతతితో, నెడతెగకుండంగ మమ్ము నెపుడుం గనుఁడీ ॥ 124

† లుప్తభాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహార్యక్, డాక్టర్ వడ్లమూడిగోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రహర్ష”—శ్రీ నేమాదివారు ప్రథమాష్టకము సప్తమాఞ్ఞాయములో 108వ సూక్తములోని 11-13 ఋక్కులను బొరపాటున ననుసరింపలేదు. 12వ ఋక్కున కనువాదపద్యమైన “సోమరసపాన” ఇత్యాది పద్యమును 11వ ఋక్కుగాఁజూపి (వ్రాతప్రతి 1వ. సంపుటము 351 పుట) సూక్తమును ముగించిరి. కాన నీ 11-13 ఋక్కులను నే నాంధ్రీకరించితిని. వ.గో.కృ.

1. జడమును = జలమును “లడయో రభేదః” అను సూత్రముననుసరించి యీ పదముప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (12) *క॥ సోమరసపాన మొనరిచి, కామిత ధన మొసంగి 2మాకుగ్రాలుడు దానిన్
భూమినతీ ప్రముఖులు కడు, నీ మహి రక్షింతుగాక నెంతయుఁ బ్రీతిన్ ॥ 125
- (13) †గీ॥ అంతరిక్ష మధ్యమందతులమయిన, శక్తి నలరు నగ్ని శక్తులారః
వరుణమిత్ర దేవ వరులారః వివిధమౌ, సంపదల నొసంగి సదయఁగనుడు ॥ 126

సూక్తమ్ 109

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రాగ్ని

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) వి హ్యఖ్యం మనసా వస్య ఇచ్చన్నిష్టాగ్ని జ్ఞాన ఉత వా సజాతాన్ ।
నన్యా యువత్ ప్రమతిరస్తి మహ్యం స వాం ధియం వాజయన్తీ¹మతక్షమ్ ॥ 132
- (2) అశ్రవం హి భూరిదావత్తరా వాం విజామాతురుత వా ఘా స్యాలాత్ ।
అథా² సోమస్య ప్రయతీ యువభ్యామిష్టాగ్ని స్తోమం జనయామి నవ్యమ్ ॥ 133
- (3) మా చేద్దన్ రశ్మిగ్ంరితి నాధమానాః పితౄణాం శక్తీరనుయచ్ఛమానాః ।
ఇష్టాగ్నిభ్యాం కం వృషణో మదన్తి తా హ్యద్రీ ధిషణాయా ఉవస్థే ॥ 134
- (4) యువాభ్యాం దేవీ ధిషణా మదాయేష్టాగ్ని సోమముశతీ సునోతి ।
తావశ్యేనా భద్రహస్తా సుపాణీ ఆ ధావతం మధునా పృక్ష్యమపు ॥ 135

* “సోమరసపాన” ఇత్యాది కందపద్యమును వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమానివారు 11వ ఋక్కుగాఁ బేర్కొనిరిగాని యిది 12వ ఋక్కున కనువాదము. వ.గో.కృ. † లుప్తభాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

2. మాకుఁ గదలుడుదానిన్, భూమి సతీవరుణ మిత్రులు (భూమినతీ ముఖ్యులుకడు) శ్రీమవుడు రక్షణంబు సేతురు గాతన్ (తౌ.పా.) ఇది సరిగాలేదని రచయిత స్వయముగాఁ బైవిధముగా సవరించెను. వ.గో.కృ.

1. మమక్షమ్ (వ్రా.ప్ర.) 2. అథోసోమస్య (వ్రా.ప్ర.)

(5) యు॒వా॒మి॒ష్టాగ్ని॑ వ॒సు॒నో వి॒భాగే॑ త॒వ స్త॒మా కు॒శవ॑ వ్ర॒త్రహ॑త్యే ।

తా॒వా స॒ద్యా బ॒ర్హిషి॑ య॒జ్ఞే అ॒స్మిన్ ప్ర॑ చ॒ర్షణీ॑ మదా॒యేథాం సు॒తస్య॑ ॥

136

(6) ప్ర॑ చ॒ర్షణీ॑భ్యః పృ॒తనా॒హపే॒షు ప్ర॑ పృ॒థివ్యా॑ రి॒చిచా॑థే ది॒వశ్చ॑ ।

ప్ర॑ సి॒న్ధుభ్యః॑ ప్ర॑ గి॒రిభ్యో॑ మహి॒త్యా ప్రే॒ష్టాగ్ని॑ వి॒శ్వా భు॒వనా॒త్యన్యా॑ ॥

137

(7) ఆ భ॑ర॒తం శి॒క్షతం॑ వ॒జ్రహ॑హూ అ॒స్మాగ్ం ఇ॒ష్టాగ్ని॑ అ॒వతం॑ శచీ॒భిః ।

ఇ॒మే ను॑ తే ర॒శ్మయః॑ సూ॒ర్యస్య॑ యే॒భిః స॒పిత॑వం పి॒తరో॑ న ఆ॒సన్ ॥

138

(8) పు॒రంద॒రా శి॒క్షతం॑ వ॒జ్రహ॑స్తా॒స్మాగ్ం ఇ॒ష్టాగ్ని॑ అ॒వతం॑ భ॒రేషు॑ ।

తన్నో॑ మి॒త్రో వరు॑ణో మా॒మహ॑స్తామ॒దితిః॑ సి॒న్ధుః పృ॒థివీ॑ ఉ॒త ద్యాః॑ ॥

139

సూక్తము 109

ఋషి—కుత్సుడు*

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు

(1) చ॥ ధనమును గోరు నా కిపుడు దాయలు మీరలె, మీరె బంధువుల్
ఘనులు మ రెవ్వ రింక నను, గాచెడు వారలు వేరు చుట్టముల్
పనిఁగొని చూడ నన్నిచటఁ బావక వాసపులార! బుద్ధియుం
బనివడి మీర లిచ్చునెడఁ బ్రస్తుతిఁ జేనెద మిమ్ము దానితోన్ ॥

125

(2) ఉ॥ భావముతో మఱింది తన బావ కొసంగు ధనంబుకంటె, స
ద్భావ గుణాభిజాత్యములఁ బాసినవాడు వధూనిమి త్తమై
బావమఱింది తండ్రి కిడు భాసుర విత్తముకంటె, మీరు స
ద్భావముతోడ నెక్కువగు బాగ్యము లిచ్చెడు వారలేకదా: ॥

126

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ.

- (3) క॥ స్తోతలకు మీర లెక్కువ, పీఠిం గామ్యార్థమిచ్చు పెద్దలు, కానన్
నాతులతో యజమానులు, పూతతనూజాతులెల్లఁ బొగడెదరు మిమున్ ॥ 127
- (4) గీ॥ మిక్కుటం బగు సంతుష్టి మీకుఁ గలుఁగఁ, జేయ మంత్రం బమరెన్ నమేయరసము
భద్రహస్తలు మీరలు పావకః హరిః, యరుగుదెం డీ రసంబెల్ల నానుటకయి ॥ 128
- (5) చ॥ అనల మహేంద్రులారః నుతు లర్పణఁ జేసెడివారి కెంతయేన్
ధనమును మీరు గూర్తు రను ధర్మగుణంబును, మీకు శత్రు సం
హననము, మే మెఱుంగమఁటె యాగవినిర్మిత రమ్యవేదిపై
ననువుగనున్న దర్శలను నాసనముంగొని సోమ మానుఁడీ! ॥ 129
- (6) క॥ అనులకుఁ దోడ్పడ, మిమ్ముల, జనములు పిలువంగ మీరు చని పంతముతో
1నని మిగుల బలముఁ జూపిరి, మనుజాదులకంటె నధికమాన్యులకంటెన్ ॥ 130
- (7) గీ॥ త్వద్దినేశరూప 2పటలిచేఁ బితరులు, బ్రహ్మలోక మెలమిఁ బట్టినారు
ధన మొసంగి మాకుఁ దద్దయుఁ గర్మలఁ, జేయు నటుల మమ్ముఁ జేయుఁడయ్యః ॥ 131
- (8) క॥ అక్షయమగు ధన మొసఁగుఁడు, రక్షేయుద్ధములయందు రాజులు కానన్
రక్షింపుఁడు మము మీరలు, రక్షింతురుగాక వరుణరాజ ప్రముఖుల్ ॥ 132

సూక్తమ్—110

ఋషిః—కుత్స ఆచార్యః

దేవతా—ఋభవః

ఛందః—జగతి 5,9 త్రిష్టుప్

- (1) తతం మే ఆపస్తమ తాయతే పునః స్వాదిష్ఠా దీతిరువఘాయ శస్యతే ।
అయం సముద్ర ఇహ విశ్వదేవ్యః స్వాహాకృతస్య సము తృప్తుత ఋభవః ॥ 140
- (2) ఆభోగయం ప్ర యదిచ్చన్త ఏతనాపాతాః ప్రాశ్నో మమ కే చిదాపయః ।
సౌధస్యనాశ్చరితస్య భూమనాగచ్ఛత సవితుర్దాశుషో గృహమ్ ॥ 141

(3) తత్ సవితా వోఃమృతత్వమానువదగోహ్యం యచ్ఛ్రవయన్త ఏతనః ।

త్యం చిచ్ఛమసమసురవ్య భక్షణమేకం సత్తమకృణుతా చతుర్వయమ్ ॥

142

(4) విష్ణ్వే శమి తరణిత్వేన వాఘతో మర్తానః సన్తో అమృతత్వమానతుః ॥

సౌధన్వనా ఋభవః మారచక్షస²ః పంచత్పరే సమవృచ్యన్త ధీతిభిః ॥

143

(5) క్షేత్రమివ వి మముస్తేజనేనగ్ం ఏకం పాత్రమృభవో జేహమానమ్ ॥

ఉపస్తుతా ఉపమం వాథమావా అమర్త్యేషు శ్రవ ఇచ్ఛమానాః ॥

144

(6) ఆ మనీషా మత్త రిక్షస్య సృభ్యః స్రుచేవ ఘృతం జుహవామ విద్మనా ॥

తరణిత్యా యే పితరస్య సశ్చిర ఋభవో వాజమరూహన్ దివో రజః ॥

145

(7) ఋభుర్న ఇన్ద్రః శవసా సపీయాన్సృభుర్వాజేభిర్వసుభిర్వసుర్దదిః ॥

యుష్మాకం దేవా అవసాహని ప్రియేః ¹ఽభి త్థిపేమ పృథ్వుతీరసున్వతామ్ ॥

146

(8) నిశ్చర్మణ ఋభవో గామపిశత సం వత్సేనాన్సృజతా మాతరం పునః ॥

సౌధన్వనానః స్వపస్యయా సరో జిప్రీ యువానా పితరాకృణోతన ॥

147

(9) వాజేభిర్నో వాజసాతావవిధ్యృభుమాగ్ం ఇన్ద్ర చిత్రమా దర్శి రాధః ॥

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

148

సూక్తము—110

ఋషి—కుత్సుడు *

88]

దేవత—ఋభువులు

- (1,2) †సీ॥ మీకు ఋభువులారా: మిక్కిలి యజ్ఞముల్ చేయుచు నున్నాను జేసినాను
స్తుత్యులౌ మీకయి సోత్రములంగూడఁ బఠియించు చున్నాను బాడినాను
స్వాహాస్వదాయుక్త చారుహోఘములను గూర్చుచు నున్నాను గూర్చినాను
సోమమెల్లన్ మీరు సీమముతోఁ ద్రావ వేడుచు నున్నాను వేడినాను
గీ॥ జ్ఞాతివారలు మీర లజ్ఞానయుతులు, వనములకు నేగి సత్తపోబలము నొంది
హవ్యమునొసంగు యజమాన యోగములకుఁ బోయి సోమరసంబును బొందుఁ డీరు ॥ 133

- (3,4,5) సీ॥ సవిత్పదేవతకయి చక్కని సోమంబు స్థిరభక్తి చేత నార్జించినాఁడు
త్వష్ట నిర్మిత మైన తగు చమసంబును మూడు నొక్కటిజేసి మురిసినారు
చమసాదులంజాలఁ జక్కఁగా నిర్మించి ఘనులారా: భాగ్యంబుఁ గాంచినారు
పా॥ మానవు లయ్యును బూని దేవత్వంబు తొంది యాగహవిస్సు లందినారు
గీ॥ దేవతలతోడ హవ్యంబుఁ దినఁగఁగోరి, కొలత కట్టుల భూమిని గొలుచునటులఁ
జమనమును శ్రద్ధఁగా మీర్చి శస్త్రములను, గొలిచి న్నాలుగు విధములఁ గూర్చినారు ॥ 134

- (6) చ॥ రవికిరణ స్వరూపులయి రమ్యనభంబున సంచరించుచున్
వివిధములై న దానములు పెండియు యజ్ఞము లెల్లఁ జేయుచున్
బ్రవిమల సోమముం బడసి ప్రస్తుతిఁగాంచు ఋభూత్తమాశికిన్
నవఘృతయుక్తహవ్యమును సమ్మిక నిచ్చెద మిష్టసిద్ధికై ॥ 135

- (7) గీ॥ మాకు ఋభువులు ప్రభువులు మాకు వలయు, నన్నధనముల నిచ్చుచు నతిశయించి
మమ్ము రక్షింపఁగలరని సమ్మినాము, వారి దయఁజొంది పైరులఁబంచఁగలము ॥ 136

- (8) ఉ॥ ధేనువు లేని తర్జకము దిగ్భ్రమఁజెంది కృశించుచుండ నా
ధేనువు చర్మ మన్యమగు ధేనువుపై నిడి మౌత్యరూపమౌ
ధేనువు గానొనర్చి యలధేనువుతో సమకూర్చి పెయ్యకున్
ధేనువు పాలఁబెట్టి రతిధీరులు కోరె సుధస్వపుత్రకుత్ ॥ 137
గీ॥ మఱియు సౌధన్య లందఱు మహితయజ్ఞ, నేత లుత్కృష్టకర్మల నేర్పుమీర
వృద్ధు లగుతల్లిదండ్రుల విధ మెఱింగి, యువకులుగ వారిఁజేసిరి యుచిత్రీతి ॥ 138

* ఆరేఖిరసపుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † ప్రథమ ద్వితీయ ఋక్కుల కనువాదపద్యమైన సీసములోను త్తమపురుషైక వచనమును 6.7.9 ఋగనువాదపద్యములలో బహువచనమును క్రయము క్తమైనది. అసలీ ఋక్కుల యనువాదములు స్వవచన వ్యాఖ్యాతములుగాఁ బరస్పర విరుద్ధములుగా నున్నవి. సంస్కృతభాష్యములే యీ గతిలోనుండఁగా ననువాదముఁ గూర్చి చెప్పవలసినదేమిందును? 133 సీసపద్యగీతముతో “మీరలు జ్ఞానయుతులు” అనుచుకు “మీర లజ్ఞానయుతులు” అని నేమానివాచ వ్రాయుట చాల విచిత్రముగా నున్నది. వ.గో.కృ.

- (9) చ॥ అమరసుధస్య పుత్రకుండః । యన్నము నిచ్చెడువేళ మాకు నీ
వమలమనస్సుతో నొసఁగుమయ్యః ధనంబును, దానిఁబ్రీతితో
సుమతినిగలు మిత్రుఁ డతిశోభిలు దేవత లందఱ తొంతయేన్
గృహముగఁ గూడు ప్రార్థనలఁగాంచుచు నుండుత మన్నివేళలన్ ॥

139

సూక్తమ్ 111

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—ఋభవః

ఛందః—జగతీ, 5 త్రిష్టుప్

- (1) తక్షన్ రథం సువృతం విద్యనావనస్తక్షన్ హరీ ఇన్ద్రవాహా వృషణ్యసూ ।

తక్షన్ పితృభ్యామృభవో యువద్ వయస్తక్షన్ వత్సాయ మాతరం సచాభవమ్ ॥

149

- (2) ఆ నో యజ్ఞాయ తక్షత ఋభుమద్వయః క్రత్వే దక్షయ సుప్రజావతీమిషమ్ ।

యథా క్షయామ సర్వవీరయా విశా తన్నః శధాయ ధానథా స్వీర్జ్వియమ్ ॥

150

- (3) ఆ తక్షత సాతిమస్మభ్యమృభవః సాతిం రథాయ సాతిమర్వతే సరః ।

సాతిం నో కైత్రీం సం మహాతే విశ్వహ జామిమజామిం పృతనాసు సక్షణమ్ ॥

151

- (4) ఋభుక్షణమిన్ద్రమా హువ ఊతయ ఋభూన్ వాజాన్ మరుతః పోమపీతయే ।

ఉభా మిత్రావరుణా సూనమశ్వినా తే నో హిన్వన్తు సాతయే ధియే జిషే ॥

152

- (5) ఋభుర్భరాయ 1సం శికాతు సాతిం సమర్వజిద్వాతో అస్మాగ్ం అవిష్టు ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహ న్తామదితిః సిద్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

153

సూక్తము—111

ఋషి—కుత్సుడు *

దేవత—ఋభువులు

- (1,2) సీ॥ సుందరచక్రాతిసుందర రథమును నశ్వదేవతలకు ననిపినారు :
బలశాలిహయముల బలముచేగల్పించి మించి యింద్రునికి నర్పించినారు :
ధన్వాత్మలౌ తల్లిదండ్రుల కెంతయు నూర్జితయౌవనం బొసంగినారు :
తల్లి లేనట్టి గోతర్ణకంబున కప్పు తల్లిని గల్గించి తనిపినారు :
గీ॥ కాన నిష్టిని హవ్యంబు కలుగునటులఁ, బుత్రపౌత్రాన్నముల మేము పొందునటుల
క్షేమముగ జీవనము మేముజేయునటులఁ, ¹జేయుదురుగాక ఋభువులు చింతవీడి ॥ 140
- (3) ఉ॥ మాకుఁ బుత్రపౌత్రుల కమానము విత్తముఁగల్గజేసి చీ
కాకును వీడి యశ్వములఁగాంచుటకై ధనమిండు దానిచే
లోకము మెచ్చునట్లు ధనలోపము లేదను కీర్తిఁబొంది య
స్తోకబలాధ్యశత్రువుల స్రుక్కఁగజేసెద మేము పండితుల్ : ॥ 141
- (4) గీ॥ పిలుచుచున్నార మింద్రునిఁ బెద్దజేసి, పిలుచుచుంటిమి ఋభువులఁ బ్రీతితోడ
నశ్వలను² వరుణమిత్రుల నధికభక్తి, సోమరస మానఁబిల్చుచున్నాము మేము ॥ 142
- (5) గీ॥ ఋభువు మాకెల్ల ధనమును నిచ్చుగాక, యాజి రక్షించుగాక మా వాఙు లెలమి
వరుణమిత్రులు సింధువు వసుమతియును, బడయుదులుగాక నుతుల మా పక్షమాని ॥ 143

సూక్తమ్—112

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవత—1 (ఆద్యపాదస్య) ద్యావాపృథివ్యా, 1 (ద్వితీయపాదస్య)

అగ్నిః, (ఉతరార్ధస్య) అశ్వినౌ, 2-25 అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 24-25 త్రిష్టుప్

- (1) ఈశే ద్యావాపృథివీ పూర్వచిత్తయే సగ్నిం ఘర్మం సురుచం యావన్ప్రిష్టయే ।

యాభిర్భరే కారమంశాయ జిన్వథస్తాభిరూ ఘ ఊతిభిరశ్వినౌ గతమ్ ॥

154

* ఆంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. జేయవలయును ఋభువులు చింతలేక (తో.పా.) 2. ఈ మూడవ పాదములో, బంచలఘుగణ మింద్రగణముగా నుపయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

(16) యాభిర్నరా శయవే యాభిరత్రయే యాభిః షరా మనవే గాతుమీషభుః ।

యాభిః శారీరాజతం స్యూమరశ్మయే తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

169

(17) యాభిః పతర్వా జతరస్య మజ్జనాగ్నిర్వాదీదేచ్చిత ఇద్ధో అజ్జన్నా ।

యాభిః శర్యాతమవథో మహాధనే తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

170

(18) యాభిరఙ్గరో మనసా నిరణ్యథో సగ్రం గచ్ఛథో వివరే గో అర్జనః ।

యాభిర్మనుం కూరమిషా సమోవతం తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

171

(19) యాభిః పత్నిర్విమదాయ న్యూహాభురా షు వా యాభిరరుజీరశక్షతమ్ ।

యాభిః సుదాస ఊహాభుః సుదేవ్యంగ తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

172

(20) యాభిః శంతాతీ భవథో దదాశుషే భుజ్యం యాభిరవథో యాభిరద్రిగుమ్ ।

ఓమ్నావతీం సుభరామృతస్తుభం తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

173

(21) యాభిః కృశానుమననే దువస్యథో జవే యాభిర్యూనో అర్వన్తమావతమ్ ।

మధు ప్రేయం భరథో యత్ సరత్ భ్యస్తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

174

(22) యాభిర్నరం గోషుయుధం నృషాహ్యే క్షేత్రస్య సాతా తనయస్య జీన్యథః ।

యాభి రథాగ్ం అవథో యాభిరర్వతస్తాభిరూ షు ఊతిభిరశ్వినా గతమ్ ॥

175

(23) యాభిః కుత్సమాద్భునేయం శతక్రతూ ప్ర తుర్వీతిం ప్ర చ దభీతిమావతమ్ ।

యాభిర్ద్వనన్తిం పురుషన్తిమావతం తాభిర్మా పు ఊతిభిర్శ్వనా గతమ్ః

176

(24) అప్నస్వతీమశ్వినా వాచమస్మే కృతం నో దస్రా వృషణా మసీషామ్ ।

అద్యూత్యేవసే ని హ్వయే వాం వృధే చ నో భవతం వాజసాతౌ ॥

177

(25) ద్యుభిర్క్తుభిః పరి పాతమస్మానర్విభిరశ్వినా సౌభగేభిః ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉతద్యాః ॥

178

ఇతి

ప్రథమోఽష్టకే సప్తమోఽధ్యాయ
స్సమాప్తః

సూక్తము—112

ఋషి—కుత్సుండు *

దేవత—మొదటి ఋక్కునందు మొదటి పాదమునకు ద్యావాభూములు, రెండవ పాదమునకు అగ్ని,

తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థమునకును నవశిష్టములైన ఋక్కులన్నిటికిని నశ్వదేవతలు-†

(1) ఉ॥ అశ్వముకంటె ముందుగానే యాకసమున్ భువి! సంస్తుతించి యా
యశ్వలఁజూచి వారికయి యాగ మొనర్పఁగ నగ్ని వేడెదన్
విశ్వ సుసిద్ధ యుద్ధముల వేయి జయంబులఁ బొందఁజేయున
ట్లశ్వలు నేఁడు మా కడకు నందఱు వచ్చి జయంబు లిచ్చుతన్ ॥

144

* అంగిరసపుత్రుండు కుత్సుండు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. † అంద్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (1వ. సంపుటము 857వ పుట) నీ సూక్తదేవతలను వ్రాయుచుఁ దొలిఋక్కు ప్రథమ ద్వితీయ పాదముల దేవతలను వ్రాసి తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థదేవతను వేర్కొనుట పొరపాటున మరచెను. “అవశిష్ట సూక్తమునకు అశ్వదేవతలు” అని “సూక్తమునకు” అను నేకవచనప్రయోగము చేయక పొరపాటున సూక్తములకు అని వచన ప్రయోగము చేయుట జరిగినది. ఇది సరికాదు. “అవశిష్ట సూక్తమునకు అశ్వదేవతలు” అని వేర్కొన్నచోఁ దొలిఋక్కు ఉత్తరార్థముకూడఁ బరిగ్రహితమగును గాన నవపురు దేవతా నిర్దేశము నిర్దష్టమగును. వ.గో.కృ. 1. దివి. (వ్రా.ప్ర.పా.) అకాశ శబ్దము చే దివియు భువిశబ్దముచేఁ బృథివియు నిర్దిష్టములగును; అంద్రానువాద మూలప్రతిలోవలె దివిశబ్దమే యుంచినఁ బృథివీ దైవత్యమున కిందుస్థానముండదు. కాన “దివి” శబ్దమును “భువి” గా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

(2) క॥ తెలియని మనుజుడొ మిక్కిలి, తెలిసిన పండితుని కడకు, దిరిగెడు రీతిన్ (145)
లలి మీ దానముకొఱకై, యలయుచు మిము జేరుచుండి రా యా మనుజుల్ ॥ 145

గీ॥ అశ్వదేవతలారా: మీ కధ్వరముల, జేయువారికి రక్షలజేసి మిగుల
మెచ్చి యజ్ఞమునకు మీరు వచ్చి మాకు, రక్ష లిడి పొందు చక్కని రాజులగుట ॥ 146

(3,4) సీ॥ సోమపానముచేత సోమించి మీరలు సకలము శిక్షింపఁజాలినారు
ప్రసవింపలేనట్టి ప్రజలగోవును నీనునట్టుగా నొనరించి యలరినారు
సద్యఃప్రసూత యో చక్కని యావును శయుని కర్పింపఁగఁ జాలినారు
శీఘ్రగాములలో నశేష చాతురి బొందునట్టులు గాలిని మెట్టిన్నారు
గీ॥ పాక యజ్ఞాదిక మెఱుంగు భవ్యకక్షి, యనెడువాఁ డధికుఁ డగునటు లశ్వలారా :
మమ్ము నధికులఁ జేయుఁ డో మాన్యులారా, రమ్యసోమంబు గ్రోలుఁడు రాజులారా : ॥ 147

(5) సీ॥ పైకెత్తితిరి మీరు బావిలోపలనుండి మునిపుత్రు రేఖని ముదముతోడఁ
గాపాడితిరి మీరు కరుణావిశిష్టులై బావిలోపలనుండు "బింద" మునిని
జూపించితిరి మీరు సూర్యదేవుని గణ్యమునివరునకుఁ జాల మోద మలర
రక్షించితిరి మీరు రాజు లొటంజేసి యంధకారమునుండి యమర మునిని
గీ॥ వారి బాధల నన్నిటిఁబాఱఁద్రోల్చి కుభము లొనఁగూర్చునట్టులు శోభనాశ్వ
లారా : మా కీడు లన్ని దొలంగఁజేసి, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులారా : ॥ 148

(6,7,8) సీ॥ పలలాశనసమూహ బాధితాంతకునట్లు కర్కంధుఁ డనువానిఁ గాంచునట్లు
లుదధిసభుజుని వెదకి వానికి నొక నర్పించి కాపాడ నలరునట్లు
శాంతినుచుండును సభ్యునిగాఁజేసి కరుణతో వానినిఁ గనినయట్లు
ఘర్ముడనవానికి శర్మముంగలిఁగించి వృశ్చిని రక్షింపఁ బిలిచినట్లు
గీ॥ కుంటివాళ్ళకుఁ గాళ్లను గ్రుడ్డిముష్టికిఁ, గన్నులను నిచ్చి మోకాళ్లఁ గలుగఁజేసి
యాడపక్షిని విడిపించి యలరునట్లు, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులారా : ॥ 149

(9) గీ॥ నదిని మథుమంతముగఁజేసి నడపినారు, వరవశిష్ఠుని సంతోషపరచినారు
కుత్స నర్వుల కెలమిని గూర్చినార, లట్టులే మమ్ము రక్షింపుఁడశ్వలారా : ॥ 150

1. జరిగినారు (వా.ప్ర.పా.) అనన్వితము సపార్థకము. వ.గో.కృ. 2. "పంద" నామకృడైన ముషియని సంస్కృత మూలముతోఁ గలదు.
"వబయోరభేదః" అనునాశ్రయము ననుసరించి "బింద" పాదము పరిగృహీతమై మూలానుగుణముగా నీది యనువదించఁబడెను. వ.గో.కృ.
3. డశ్వలారా: (వా.ప్ర.పా.)

(10) గీ॥ పోర్కబిక్కలు తెగిపడి పొరలు ఖేలు, భార్యకుం గాళ్లు గలిగించి బ్రదుకజేసి
యశము గాంచితిరయ్య యో యశ్వలార !, మమ్ము రక్షింపరేమి యో మాన్యులార : ॥ 151

(11) చ॥ కరువులచేత జీవనము కలక దీర్ఘశ్రవుండుఁజక్కఁగా
జరుగు నటంచు జీవనము చారు వణిగనుడై వసింపఁగా
జరుగమి దానిచే నై నజల్లఁగ జీవన మంచు భక్తితో
నెరుఁగుచు మిమ్ము వేడఁగనె యాయఁగలేదఁట వర్షమెంతయున్ ॥ 152

(12,13,14) సీ॥ ఎండిపోయిన నది నిండి పారెడునట్లు లశ్వ కూన్యరథంబు లరుగునట్లు
కణ్వుపుత్రుఁడ్రిశోక కమనీయ గోవులఁదెచ్చి వారికి వేగ నిచ్చినట్లు
రాహుగ్రహగ్రస్థ రవిబాధఁ దొలఁగించి విప్రుని గాపాడి వెలసినట్లు
క్షేత్రపాలకులకుఁ జేయు కర్మములందు మాంధాతృ కష్టముల్ మాన్పినట్లు
గీ॥ లల దివోదాసు భీతిని నణఁచునట్లు, పూజ్యుఁడ్రసదస్యుఁ డనువానిఁ బ్రోచినట్లు
లధిక సంపద లొనఁగూర్చుఁడశ్వలార !, మమ్ము రక్షింప రారేమి మాన్యులార : ॥ 153

(15,16) సీ॥ నీరులేకను మంటి నీరు ద్రావెడు వమ్రునకు నీరము లొసంగినారుకాదె :
దారిద్ర్యదేవతా దర్శనంబునఁ గలి ఋషికి నైశ్వర్యంబు నీయలేదె :
గుఱ్ఱముం బోగొట్టుకొని కష్టపడుచున్న పృథివికి నశ్వంబుఁబెట్టలేదె :
శయుఁ డనువానికి శాంతిని బోధించి దుఃఖంబు లన్నిటిఁ ద్రోలలేదె :
గీ॥ నూరు మార్గములం గల్గు నూత్నయంత్ర, సదనమునఁ ద్రోయఁబడినట్టి చక్కనైన
నత్రి బైటకుఁదీయుచు ననుపలేదెఁ, యట్టులే మమ్ముఁ గాపాడుఁ డశ్వలార : ॥ 154

గీ॥ నేద్యముం జేయుమార్గము చెప్పి మనువు, నకును దారిద్ర్యముం గొట్టినారు మీర
1లట్లు మా లేములను మీరు మట్టుపెట్టి, మమ్ము రక్షింపుఁడిప్పుడు మాన్యులార : ॥ 155

(17) చ॥ పొలుపుగ శర్వ రాజౌకఁడు పోరున వైరికిఁ జిక్కియుండుటం
దెలిసి విశేషయత్నమునఁదీయఁగ వానిని వాడు ప్రీతితో
వెలయుచు నింధనంబులను వృద్ధిని బొందిన నగ్ని రీతిగా
వెలిఁగెను గాన నట్టులనె వేగమె రక్షల మాకు నీయుఁడా : ॥ 156

(18,19) సీ॥ అంగిరః పుత్రుఁడాః యశ్వీ దేవతలతో నేవాళి రక్షింపఁ 2జేరు మనుము
పర్వతగుహలోనఁ బాదుఁగొల్పినయాలఁ జూపించుటయె గొప్ప చోద్య మనుము
మను రాజు నేసిన ఘనకృషి యంతయు నందంబుగా వృద్ధిఁ బొందె ననుము
3విమద భూపాలుండు విశ్లేష్ట భార్యను బొంది సుఖంబుల నొందె ననుము

- గీ॥ నేవకుల కెల్ల గోవులు నేరె ననుము, విత్తము సుదాసుచేతను వెలిగె ననుము
మాయ లేకయె స్వాగతం ¹బీయమనుము, పూజ్యకర్మలఁ బుణ్యంబు వుట్టె ననుము ॥ 157
- (20) గీ॥ హవ్యము నొసంగు వారికి నఖిల సౌఖ్య, మొసఁగినట్టులు భుజ్యుని కోలి సుఖము
కలుగఁజేసినయట్టులు కలుగఁజేయుఁ, డధికసుఖ మాత్మ మెచ్చఁగ నశ్వలార : ॥ 158
- (21) చ॥ అనువుగ సోమవేల్లికల సంతట నమ్మెడి వానిఁ బోరులోఁ
2బనివడి కాచినారు మరి బాట మహాశ్వము లేవఁ దీయుచున్
ఘనతను బొందినారు మరి కమ్మని తేనెను గాచినారు కా
3వున నిట వచ్చి మాకుఁదగఁ బూర్ణసుఖంబుల నీయుఁడవ్వెకుల్ : ॥ 159
- (22) గీ॥ యుద్ధమున నోడిపోకుండ నుండఁజేసి, యిల్లు భూములు ధనమును నిచ్చి రథము
వాజులను గూర్చి యజమాన రాజి నెట్లు, కాచితిరో మీరు నన్నట్లు కావ రాదె : ॥ 160
- (23) గీ॥ చెలఁగి పురుషంతి నెట్టులు చేరినారో, కుత్సతుర్వీతులకునెట్లు కూర్చినారో
ధరదభీతిని నెట్టులు దాచినారో, యట్టులే నన్నుఁ గాపాడుఁ డశ్వలార : ॥ 161
- (24,25) సీ॥ మంత్రంబులన్ మేము మరువక యే వేళ నుచ్చరించెడు నట్లు లుంచ వలదె :
సర్వజ్ఞబుద్ధులఁ జాలఁగ నొసఁగుచు నన్నంబుఁ గలిఁగింప 4నమర వలదె :
రాత్రిం బవళ్లు సంరక్షింపుచున్ మమ్ము విత్తంబులను నీయ వెడల వలదె :
యుదకాధిదేవత యదితి ప్రార్థన విని కాపాడ మమ్ములఁ గదల వలదె :
గీ॥ దేవమాతయు నుదకాధిదేవతయును, వరుణుఁడున్ భూమిదేవియుఁ గరుణ వచ్చి
మొదట మా వేడుకోలు మెచ్చుదురుగాక, మెచ్చి సుఖ మిత్రుగాక నమేయశక్తి ॥ 162

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర

సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన శ్రీ భగవత్పాదారాధక

నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృథమాష్టకమున సప్తమాధ్యాయము

సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ప్రథమోఽష్టకః—అష్టమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—113

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—1 ఉషాః (ఉత్తరార్థస్య) రాత్రిశ్చ, 2-20 ఉషాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒దం శ్రే॒ష్ఠం జ్యోతి॑షాం జ్యోతి॑రాగాచ్చి॒త్రః ప్ర॑కేతో అ॒జని॑ష్ట వి॒భావః ।

యథా॑ ప్ర॒సూతా॑ న॒వితుః॑ న॒వాయ॑గ్ం ఏ॒వా రా॒త్ర్యుష॑సే యోని॑మరైక్ ॥

1

(2) రు॒శద్వ॑త్సా రు॒శతీ॑ శ్వే॒త్యాగా॑దరై గు కృ॒ష్ణా స॑దనాన్యస్యాః ।

స॒మాన॑బ॒ధ్నా అ॒మృతే॑ అ॒నూచీ॑ ద్యా॒వా వ॒ర్ణం చ॑రత ఆమి॒నానే ॥

2

(3) స॒మానో॑ అ॒ధ్వా స్వ॑స్రోర॒నన్త॑స్త్వ॒మన్యాన్యా॑ చరతో దే॒వశి॑ష్టే ।

న మే॑ధేతే న తస్మ॑తుః సు॒మేకే॑ నక్తోషా॒సా స॑మనసా విరూ॒పే ॥

3

- (4) భాస్వతీ నేత్రీ సూనృతానామచేతి చిత్రా వి దురో న ఆవః ।
ప్రార్వా జగద్వ్య నో రాయో అఖ్యదుషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 4
- (5) జిహ్మశ్శేః చరితవే మహేన్యాభోగయ ఇష్టయే రాయ ఉ త్వమ్ ।
ద్రభం పశ్యద్భ్య ఉర్వియా విచక్ష ఉషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 5
- (6) క్షత్రాయ త్వం శ్రవసే త్వం మహీయా ఇష్టయే త్వమర్థమివ త్వమిత్యై ।
వినదృశా జీవితాభిప్రచక్ష ఉషా అజీగర్భవనాని విశ్వా ॥ 6
- (7) ఏషా దివో దుహితా ప్రత్యదర్శి వ్యుచ్ఛస్తీ యవతిః శుక్రవాసాః ।
విశ్వస్యేశానా పాథ్వివస్య వస్వ ఉషో అద్యేహ సుభగే వ్యుచ్ఛ ॥ 7
- (8) పరాయతీనామన్వేతి పాథ ఆయతీనాం ప్రథమా శశ్వతీనామ్ ।
వ్యుచ్ఛస్తీ జీవముదీరయన్త్యుషా మృతం కం చన బోధయన్తి ॥ 8
- (9) ఉషో యదగ్నిం సమిధే చక్రత్ వి యదావశ్చక్షసా సూర్యస్య ।
యన్మాసుషాన్ యక్ష్యమాణాగ్ం అజీగస్తద్ దేవేషు చకృషే భద్రమప్నః ॥ 9
- (10) కియాత్యా యత్ సమయా భవాతి యా వ్యాఘర్యాశ్చ నూనం వ్యుచ్ఛాన్ ।
అను పూర్వాః కృవతే వావశానా ప్రదీధ్యానా జోషమన్యాభిరేతి ॥ 10

(11) ఈ యష్టే యే పూర్వతరామపశ్యన్ పృచ్ఛన్తి ముషసం మర్త్యానః ।

81

అస్మాభిరూ ను ప్రతివక్ష్యభూదో¹ తే యన్తి యే అవరీషు పశ్యాన్ ॥ 11

(12) యావయద్ ద్వేషా ఋతపా ఋతేజాః సుహృద్వరీ సూన్యతా ఈరయన్తి ।

82

సుమజ్జశీర్షితీ దేవవీతిమిహద్యోషః శ్రేష్ఠతమా పృచ్ఛ ॥ 12

(13) శశ్వత్ పురోషా వ్యవస దేవ్యధో అద్యేదం వ్యావో మహేనీ ।

83

అథో వ్యుచ్ఛాదుత్తరాగ్ం అను ద్యూన జరామృతా చరతి స్వధాభిః ॥ 13

(14) వ్యగ్జ్ఞాభిర్దేవ ఆతాన్వద్యోదప కృష్ణాం నిర్జిజం దేవ్యావః ।

ప్రబోధయన్త్యరుణేభిరశ్వైరోషా యాతి సుయుజా రథేన ॥ 14

(15) అవహన్తి పోష్యా వార్యాణి చిత్రం కేతుం కృణుతే చకితానా ।

ఈయషీణాముపమా శశ్వతీనారే విభాతీనాం ప్రథమోషా వ్యశ్వైత్ ॥ 15

(16) ఉదీర్ఘం జీవో అనుర్న ఆగాదప ప్రాగాత్ తమ ఆ జ్యోతిరేతి ।

ఆరైక్ వస్తాం యాతవే సూర్యాయాగన్మ యత్ర ప్రతిరన్త ఆయుః ॥ 16

(17) స్యామనా వాచ-ఉదియర్తి వహ్నిః స్వవానో రేభ ఉషసో విభాతీః ।

అద్యో తదుచ్చ గృణతే మహోన్యస్యే ఆయుర్ని దదీహి ప్రజావత్ ॥ 17

1. తేయా వ్రమ్. (వా.ప్ర.)

(18) యా గోమతీ రుషన్ః సర్వవీరా వ్యభృన్తి దాశుషే మర్త్యాయ ।

వాయోరివ నూన్యతానాముదర్కే తా ఆస్వదా అశ్వవత్ సోమసుత్వా ॥

18

(19) మాతా దేవానామదితేరసీకం యజ్ఞస్య కేతుర్బృహతీ వి భాహి ।

ప్రశస్తికృద్ బ్రహ్మణే నో వ్యుచ్ఛాన్తి నో జనే జనయ విశ్వవారే ॥

19

(20) యచ్చిత్రమష్ట ఉషస్సో వహన్తీ జానాయ శశమానాయ భద్రమ్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహవ్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

20

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథమ మండలము

ప్రథమాష్టకము అష్టమాధ్యాయము

సూక్తము—113

ఋషి—అంగిరసుడు, కుత్సుడు*

దేవత—ఉషస్సు†

(1) ఉ॥ అల్లదిగోః యుషస్సు కడు నందముగా జనియించె, దూర్వునన్
మెల్లఁగ దాని ఘృష్టితతి మిక్కిలి యేగుచునుండె నంతటన్
సల్లలిత ప్రభాకరుడు సాగినతోడనె రాత్రి వచ్చిన
టులసిత త్రియామయును నూఱుఁ జెందిన వచ్చుఁ గల్యమున్ ॥

1

1. జనయ (వా.ప్ర.)

* ఈ సూక్తమునకు అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుడు ఋషియని పెక్కు సంస్కృతముల ప్రతులలోఁగలదు. ఈ సూక్తమునకు నీ యాంధ్రానువాదములో అంగిరసుడు, కుత్సుడు నిరువురును ఋషులుగా జేర్చొనుట జరిగినది. దీనిని బట్టి చూడ శ్రీ నేమానివారుచూచిన సంస్కృత ప్రతిలో నీ సూక్తమునకు నిరువురును ఋషులని యున్నట్లు తోచుచున్నది. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతములములోఁ దొలి ఋక్కు ప్రథమార్థమునకు ఉషస్సును సుత్రార్థమునకు రాత్రియు మిగిలినఋక్కు లన్నింటికిని సుషస్సును దేవతగా జేర్చొనుట జరిగినది. ఈ యాంధ్రానువాదములోఁ దొలిఋక్కును సుత్రార్థమునకు రాత్రి దేవత యన్న సంగతి వ్రాయలేదు. అయినను దొలి తెలుగు పద్యములో రాత్రి ప్రసక్తి కలదు. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ భానుని బిడ్డగాఁ గొనుచు భాసురకల్యము వచ్చుచుండ న
న్మానముజేయ దానికయి మత్సరమున్ విడిపోయె రాత్రియున్
భానుడు వారి కిద్దరికి బంధువు, రెండును సక్రమంబుగన్
మానక సంచరించుఁ గడు మానవకోటి వయస్సుఁ గొట్టుచున్ ॥ 2
- (3) చ॥ పొలుపుగ స్వ స్వధర్మమును బొంది నభంబున నొక్క దారినే
యలయక సూర్య శిక్షితములై చరియించుచు భిన్నరూపమున్
గలిగినవై న నై క్యమును గాంచు చుషస్సతి రాత్రి వేళయున్
నిలువక యెల్ల వేళలను నేమముతోఁ జనుచుండుఁ జూడుఁడీ! ॥ 3
- (4) ఉ॥ మిక్కిలి యెల్లప్రాణులను మేల్కొనఁజేయుచు సూన్యతంబులం
జక్కఁగఁ బుట్టినట్టులను దా వెలిఁగించి, హరించి చీకటిన్;
దక్కక లోక మంతటను దా వెలుఁగొందుచు వెల్గఁజేయుచున్
మక్కువ తీర విత్తమును మాకు నొసంగు నుషస్సుఁ జూడరే! ॥ 4
- (5,6) సీ॥ శంక లేకయె కాళ్ళు వంకరగాఁబెట్టి కునుకు వారిని మేలు కొలుపుచుండు
మేల్కొల్పి వారిని మెల్లఁగాఁబోఁజేసి పనులను జేయంగఁ బనుపుచుండు
ధనము సంపాదించ జనులు పోయెడునట్లు చేయుచు వెల్గును జేయుచుండుఁ
గొందఱు భోగాళిఁ గొందఱు యాగాళిఁ బడయునట్లులు పాటుపడుచునుండుఁ
గీ॥ గృషికి వాణిజ్యమునకును గీడు కలుఁగ, కుండ నొనరించి చీకటిఁ గొట్టుచుండి
1యుదయమందు చుషోదేవి యూర్జితముగ, వెల్గుచుండును జగమున వివిధ గతుల ॥ 5
- (7) ఉ॥ ఆకసమందుఁ బుట్టుచును నంతటఁ బోవుచు నిర్భయంబుగన్
జీకటిఁ బాఱఁద్రోలుచును జేరుచు నిష్టలఁ దత్ఫలంబులన్
వీకఁ గడంగి యిచ్చుచును వెల్గె నుషస్సు మదీయశాలలోఁ
జీకటిఁ గొట్టి మమ్ము దరిఁజేర్చుము వేగము కల్యదేవిరో! ॥ 6
- (8) క॥ గడచుచు వచ్చు నుషస్సుల, నడవడినే యనుసరించి నవ కల్యంబున్
వడిఁ జీకటి హరియించుచుఁ, గడు జీవుల లేపుచుండుఁ గనరే దానిన్ ॥ 7

1. “యుదయమందు చుషోదేవి యూర్జితముగ” అని గ్రంథకర్త యనువదించినవ్యయో “యుదయమంది యుషోదేవి యూర్జితముగ” అని యుండవలయునన్నట్లు ప్రక్కన “ందియుషా” అని వ్రాసిరి. వేద భాషా వ్యవస్థ ననుసరించి “ఉషోదేవి” యున్నను దొసఁగులేదు. వ.గో.కృ.

- (9) ఉ॥ రంగుగ నన్నిహోత్రముల రాజిలఁజేయుచు లోక మంతటన్
దుంగ తమః ప్రపంచమును ద్రోలుచు నుంటివి యాగకర్మ స
త్సంగతి బోధ చేయుచును సాగుచు నుంటివి కానఁ గల్యమాః
మంగళ మైన దానవని మాన్యులు నిన్ను వచింపకుందురేః ॥ 8
- (10) క॥ గమనా గమనంబులచే, సమముగఁ గల్యంబు లన్ని సాగుచు నుండెన్
విమలోషస్సున్ వే రగు, విమలోష స్పనుకరించి వెల్గుచు నుండెన్ ॥ 9
- (11) ఉ॥ ఎంద టుషస్సు, జూచి చని రెందఱు చూచుచు నున్నవారలో!
యెందఱు చూడఁబోవుదురొ! యెవ్వఁడు చెప్పఁ గలండు? దీక్షతో
నందఱు సర్వరీతులను నంతట మార్పులు చెందుచున్న నే
చందమునై న మారక యుషస్సు వెలుంగుచు నుండెఁ జూడుఁడీ ॥ 10
- (12,13,14) సీ॥ యజ్ఞనిమి తమై యభివృద్ధిఁజెందుచు యజ్ఞాభిహర్తుల నణఁపఁగలవు
పశు షక్షి మృగములఁ బంతంబునన్ లేపి పని పాటుల నొనర్పఁ బంపఁగలవు
తమమును బోఁగొట్టి ధరణి నంతట వెల్గి చెలఁగెడునట్టులు చేయఁగలవు
జరయుఁ జావును లేక చరియించుచున్ దివ్యకాంతి నొసంగుచుఁ గదలఁగలవు
గీ॥ నిఖిల దిక్కులయందును నిలువఁగలవు, కల్యమా! రథమున నెక్కి కదలివచ్చి
యజ్ఞశాలలఁ గలయట్టి యభిలతమము, గొట్టుచున్ మమ్ము రక్షింపు కోర్కె లీన ॥ 11
- (15) చ॥ ధనమును గోరు వారలకు ధాత్రిగ నుండి సమస్త జీవులన్
సునిశితదీప్తి మూలమున శోభిలఁజేయుచు మేలుకొల్పుచున్
ఘనముగఁ బ్రాణికోటులకు, గమ్మని తెల్వి నొసంగి యెంతయేన్
దనరి యుషస్సు ముందు తగుఁ దప్పక వచ్చెడు కల్యకాంతకున్ ॥ 12
- (16) చ॥ పడకలనుండి వెం డివుడు పావన సంస్థితి హేతుభూతమై
కడు వెలుఁగొందు కాంతితతి కల్గుచుఁ దూర్పున సంధికారమున్
వడివడిఁగొట్టి యంతటను వర్ధిలుచున్నది కాన వేగమే
తడఁబడకుండఁ బోవుదము తప్పక యన్నము గల్గు చోటికిన్ ॥ 13

- (17) చ॥ తమమును గొట్టి యుండెనుగదా! యని కల్యములన్ నుతించుచున్
విమల విశేషమంత్రముల విశ్రుత భక్తిని నుచ్చరించెడిన్
సమయమునందు నేవకుని జాలఁగఁ గప్పిన యంధకార సం
ఘమును దొలంగజేసి తగఁగావవె కల్యమ! యన్ని భంగులన్ ॥ 14
- (18) ఉ॥ పె క్కగు గోవులన్ భటులఁ బ్రేమను నిచ్చుచుఁ బూరుషాశీకిం
జిక్కని యంధకారమును శీఘ్రము గొట్టుచు వాయు రీతిగా
నక్కజ మైన వేగమున సంతటఁ బోవు నుషస్సు వాక్కులన్
మిక్కిలి యాలకింపఁగనె మెచ్చుచు వాజుల నీయకుండునే! ॥ 15
- (19) చ॥ అమరుల కెల్లఁ దల్లివయి యందఱికిం దగు బూజ్యురాలవై
విమలముగా మఖక్రియల వేయి విధంబుల బోధ చేయుచున్
సమముగ నుండు మంత్రములఁ జక్కఁగ శ్రోత్రములందుఁ బెట్టుచుం
దమమును గొట్టి మ మ్మిప్పుడు ధన్యులఁ జేయుదుగాకఁ గల్యమా! ॥ 16
- (20) గీ॥ కల్య దేవత లందఱుఁ గనుచుఁ జిత్ర, ధనములను నిచ్చుచున్నారు ధన్యులకును
మేమునేనెదు యాగంబు మెచ్చవలయు, వరుణుడున్ మిత్రదేవుండు వసుధలోన ॥ 17

సూక్తమ్—114

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—రుద్రః

ఛందః—జగతీ, 10-11 త్రిష్టుప్

- (1) ఇ॒మా రు॒ద్రాయ॑ త॒వసే॑ క॒వర్తి॑నే క్షయ॑ ద్వీ॒రాయ॑ ప్ర భరా॑మహే మ॒తీః ।
యథా॑ శమ॒నద్ ద్వి॒వదే॑ చతు॒ష్పదే॑ వి॒శ్వం పు॒ష్టం గ్రా॒మే ఆ॒స్మిన్ననా॒తురమ్ ॥ 21

- (2) మృ॒ణా నో రు॒ద్రోత॑ నో మయస్కృ॒ది క్షయ॑ద్వీ॒రాయ॑ నమ॒సా విధే॑మ తే ।
యచ్చం॑ చ యోశ్చ మ॒నరా॑యేజే పితా॑ తదశ్శా॒మ తవ॑ రు॒ద్ర ప్రణీ॑తీషు ॥

1. జేయునువస్సు; యెంతయున్ (తొ.పా.)

- (3) అ॒గ్నిమ॑ తే॒ సు॒మ॒తిం దే॒వ॒య॒జ్ఞయా॑ క్ష॒యద్వి॒రస్య॑ తవ॒ రు॒ద్ర॒ మీ॒ధ్వః ।
సు॒హ్నాయ॑న్నిద్ వి॒శో ఆ॒స్మాక॑మా॒ చరా॒రిష్ట॑వీరా జ॒హవా॑మ తే॒ మా॒నిః ॥ 23
- (4) త్వే॒షం వ॒యం రు॒ద్రం య॑జ్ఞసా॒ధం వజ్జీ॑కుం క॒విమ॑వ॒సే ని హ్వా॑యామహే ।
ఆ॒రే అ॒స్మద్ దై॒వ్యం హే॒శో అ॒స్యతు॑ సు॒మతి॑మిద్ వ॒యమ॑స్యా వృ॒ణీమ॑హే ॥ 24
- (5) ది॒వో వ॒రాహ॑ మ॒రుషం॑ క॒వర్దినం॑ త్వే॒షం రూ॒పం సమ॑సా ని హ్వా॑యామహే ।
హస్తే॑ బి॒భ్రద్ భే॒షజా॑ వా॒ర్యాణి॑ శ॒ర్మ వ॒ర్మ చ్చ॒ర్దిర॒స్మభ్యం॑ యం॒సత్ ॥ 25
- (6) ఇ॒దం పి॒త్రే మ॒రుతా॑ము॒వ్యతే॑ వచః॒ స్వాదోః॑ స్వా॒దీయో॑ రు॒ద్రాయ॑ వర్థ॒నమ్ ।
రా॒స్యా చ నో॑ అ॒మృత॑ మ॒ర్తభో॑జ॒నం త్మనే॑ తో॒కాయ॑ తన॒యాయ॑ మృ॒త ॥ 26
- (7) మా నో॑ మ॒హస్త॑ము॒త మా నో॑ అ॒ర్చకం॑ మా న॒ ఉత్త॑వ్తము॒త మా న॒ ఉత్తి॑తమ్ ।
మా నో॑ వ॒ధీః పి॒తరం॑ మో॒త మా॒తరం॑ మా నః॒ ప్రియా॑వ్తన్వో॒ రుద్ర॑రీరిషః ॥ 27
- (8) మా నస్తో॑కే తన॒యే మా న॒ ఆయా॑ మా॒నో గో॒షు మా॒నో అ॒శ్వేషు॑ రీరిషః ।
పి॒రాన్ మా॒నో రు॒ద్ర భా॑మి॒తో వధీ॑ర్హవి॒ష్మన్తః॑ 1 సద॒మిత॑ త్వా హ॒వామహే॑ ॥ 28
- (9) ఉ॒ప తే॒ ప్రో॒మాన్ పశు॑పా ఇ॒వాకరం॑ రా॒స్యా పి॒తర్మ॑రుతాం సు॒హ్నమ॑స్మే ।
భ॒ద్రా హి॑ తే సు॒మతి॑ర్మృ॒తయ॑ త్రమ॒తా వ॒యమ॑వ ఇత్ తే వృ॒ణీమ॑హే ॥ 29

(10) ఆరే తే గోఘ్నముత పూరుషఘ్నం క్షయద్వీర సుమ్నమస్మే తే అస్తు ।

మృళా చ నో అధి చ బ్రూహి దేవాదా చ నః శర్మ యచ్చ ద్విబద్ధాః ॥

30

(11) అవోచామ నమో అస్మా అవస్యవః శృణోతు నో హవం రుద్రో మరుత్వాన్ ।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదీతిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥

31

సూక్తము—114

ఋషి—కుత్సుండు*

దేవత—రుద్రుడు

(1) ఉ॥ గోవులకున్ హయంబులకు, గోమల మానవ జంతు పంక్తికిన్
జావునుగూర్చు 1రోగము లణంగెడు నట్టులు నేసి యంతటం
గావగ వాయు పుత్రు జడగల్గిన వానిని రుద్ర దేవునిన్
భావమునన్ స్తుతించెదము పల్మరు గ్రామ పురోభివృద్ధికై ॥

18

(2,3) సీ॥ ధనికులౌ వాయువుల్ దనయులుగాఁగలు ఘనరుద్రః సౌఖ్యంబు కలిగియుండె
మా తండ్రి మనురాజు మన్నిమిత్తము రోగ వారణ శక్తులఁ బడసియుండె
నీ మూలమున మాకు నిత్యము యజ్ఞముల్ వివిధరీతుల నెఱవేరఁగల్గె
నీ యనుగ్రహమున నిత్యసంపద లెల్ల స్థిరముగా మమ్ములఁ జేరఁగల్గె
గీ॥ నీ కటాక్షంబుచేతనే నీకు మేము, పూజనంబులు సలుపుచుఁ బుత్రపౌత్ర
లాభములఁ బొందుదుముగాక లలితరూపః, హోమములఁ జేసెదముగాత 2నుగ్రదేహః ॥

19

(4) ఉ॥ యాగ 3సుకర్మసాధకుని నద్భుతమై వెలుఁగొందువాని నీ
రాగుని రుద్ర దేవుని దిరంబుగ వేడుచు నుంటి మాతఁడే
సాగుచు దేవతావళికిఁ జక్కని శాంతిని నచ్చఁజెప్పి మా
వైఁగల రోషమున్ విడిచి పాలనఁజేయుచు నందఁడే సుతుల్ ॥

20

* అంగిరసపుత్రుడు కుత్సుండు అని సంస్కృతమూలము. వ.గో.కృ. 1. రోగములు పొగెడునట్లులు (కా.పా.) 2. యుచితరూప (కా.పా.) 3. క్రియాదిసాధకుని (కా.పా.)

(5,6) సీ॥ పోత్రి శరీరముంబోలు రూపుగలట్టి లలిత జటలతోడఁ జెలఁగునట్టి
 దివ్యతేజస్సుతో దివిని వెల్గెడునట్టి వేదాంతములయందు వెలయునట్టి
 రుద్రదేవుని మేము రుచిరసూక్తులతోడఁ బిలుచుచున్నాము ప్రీతితోడ
 సర్వజనాపేక్ష్య సకలౌషధులతోడ రమ్మనుచున్నాము సౌమ్ము నీయ
 గీ॥ సంతతారోగ్యమును మాకుఁ జారుగృహముఁ, గవచముం బుత్రపౌత్రులఁ గలుఁగజేసి
 భోజనంబుల నొనఁగుచుఁ బూర్ణమైన, సుఖము లందించుమా! రుద్ర! మఖములొన ॥ 21

(7,8) †సీ॥ వృద్ధుని నైనను వెడలఁ గొట్టఁగఁబోకు బిడ్డల నైనను బిలువఁబోకు
 వయసు వారిని నైన వంచింపఁగఁబోకు గర్భస్థు నైనను గాంచఁబోకు
 తల్లిదండ్రుల కైనఁ దరిఁజేరఁగఁబోకు జనుల నైనను నీవు చంపఁబోకు
 కోపించి మమ్ములఁ గొడుకులఁ బౌత్రులు మొదలగువారిని ముట్టఁబోకు
 గీ॥ వైద్య భూషణ రుద్ర! నీ వశులమగుచు, యజ్ఞములఁ జేయుచున్నార మతులభక్తి
 నందుటకుఁ బిల్చుచున్నార మమలసత్య, సుతులఁ గొనియాడుచున్నాము నూత్నఫక్తి ॥ 22

(9) చ॥ పశువులఁ గాయువాడు తన పజ్జకు వచ్చిన గోవు లెల్లఁద
 ద్వశమున నుంచకుండఁ దఱి వచ్చిన యప్పుడు తోలునట్లుగాఁ
 బశువతి : నీ కటాక్షమునఁ బావన మంత్రములం బఠించి నీ
 వశమున నుంచుచుంటి మవి 1వారి మాకు సుఖంబు నీయవే : ॥ 23

గీ॥ తలఁప నీ బుద్ధి సుఖమును గలుగఁజేయుఁ, గాన నిను మేము కన్నారఁ గాంచియుండి
 యఖిల లక్షణముల భక్తి నడుగుచుంటి, మమరవంద్యుడఁ : రుద్రుడఁ : యవధరింపు: ॥ 24

(10) ఉ॥ గోవుల మానవావళిని గొట్టెడి నాయుధ ముంచి యెక్కడేన్
 భావమునం దలంచి సుఖ భాగ్యము నీయుము మాకు రుద్రుడఁ:
 యే వగఁ బొందకుండుటకు హింసలు దోలుచు శత్రునాశకాః
 కావుము బ్రహ్మకర్మలకుఁ గాపరి వై సుఖమిచ్చి మమ్ములన్ ॥ 25

† ఇంద్రాదిస్తుతులతో ఋగ్వేద సూక్తము లన్నియును నిండియున్నవి. వానియం దొక్కొకచోట “ఓ దేవా! నాకు సత
 సమృద్ధినిమ్ము. మాకు నూతే క్షాయర్థాయము నిమ్ము. మమ్మును మా సంతతిని మా శూరులను మా పశ్వాదులను హింసింపకుము.
 అని ప్రార్థింపఁబడినది. పూర్వకాలమందు జనులు కేవలము స్వార్థమునకే కాక సమాజముయొక్క కళ్యాణార్థమై సయితము యజ్ఞము
 చేసి దేవతల నారాధించుచుండి రని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.) 1. వారిగానుఖమిచ్చి కావవే: (తొ.పా.)

- (11) గీ॥ రుద్ర సంరక్షణముఁ గోరి రుచిర సూక్త, ములను బలియించుచున్నాము మోద మలర
నన్మ దాహ్వానమును విని యదితి పరుణ, సింధువులు ! వెల్గుదురుగాక జేరి మమ్ము ॥ 26

సూక్తమ్—115

ఋషిః—కుత్స ఆంగిరసః

దేవతా—సూర్యః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) చిత్రం దేవా॒ముద॒గాద॒నీకం॑ చ॒క్షు॒త్త్రస్య॑ వ॒రుణ॒స్యాగ్నేః॑ ।

ఆప్రా॒ ద్యావా॑పృ॒థివీ॑ అ॒న్తరి॒క్షం॑ సూ॒ర్య ఆ॒త్మా జగ॑త॒స్తస్మష॑శ్చ ॥ 32

- (2) సూ॒ర్యో దే॒వీమ॒షనం॑ రో॒చమా॒నాం మ॒ర్యో న యోషా॑మ॒భ్యేతి॑ ప॒శ్నాత్ ।

యత్రా॒ నరో॑ దే॒వయ॑న్తో యు॒గాని॑ వి॒తన్వ॑తే॒ ప్రతి॑ భ॒ద్రాయ॑ భ॒ద్రమ్ ॥ 33

- (3) భ॒ద్రా అ॒శ్వా హ॒రితః॑ సూ॒ర్యస్య॑ చిత్రా॒ ఏత॑గ్వా అను॒మాద్యా॑సః ।

నమ॑న్యన్తో ది॒వ ఆ పృ॒ష్ఠమ॑స్థుః పరి॒ ద్యావా॑ పృ॒థివీ॑ యన్తి॒ సద్యః॑ ॥ 34

- (4) తత్ సూ॒ర్యస్య॑ దే॒వత్వం॑ తన్మహి॒త్వం మ॒ధ్యా కర్తౌ॑ర్వి॒తతం॑ సం జ॒భార॑ ।

యదే॒దయు॑క్త హ॒రితః॑ స॒ధస్తా॑దాద్రా॒త్రి వాస॑స్తను॒తే సిమ॑న్తై ॥ 35

- (5) తన్మిత్ర॑స్య వ॒రుణ॒స్యాభి॒వక్షే॑ సూ॒ర్యో రూ॒పం కృ॑ణు॒తే ద్యౌరు॒పథే॑ ।

అన॑స్తమన్యద్ రు॒శద॑స్య పా॒జః కృ॒ష్ణమ॑న్యద్దరి॒తః సం భ॑రన్తి ॥ 36

(6) అ॒ద్యా దే॒వా ఉ॒దితా॒ సూ॒ర్యస్య॑ ని॒రంహ॑సః పి॒ష్పతా॑ ని॒రవ॑ద్యాత్ ।

తన్నో మి॒త్రో వరు॑ణో మా॒మహ॑న్తామది॒తిః సి॒న్ధుః పృ॒థివీ ఉ॒త ద్యౌః ॥

37

సూక్తము—115

ఋషి—కుత్సుఁడు†

దేవత—సూర్యుఁడు

(1) చ॥ వరుణుని మిత్రుని మఱియు వహ్నిని గల్గిన లోక మంతకున్
సురుచిర నేత్రమై యలరు సూర్యుని ఘృష్టి చయంబు తూర్పునం
గర ముదయించి రోదసిని గప్పుచు నుండెను భానుదేవుఁ డే
యరమర లేక యన్నిటికి నాత్మగ వెల్గుచు నుండుఁ గానరే! ॥

27

(2) ఉ॥ భాసుర రూపముం గలుఁగు భార్యను యౌవనవంతుఁ డట్లు పే
రాన సుషోఽగనం దగిలి యంచిత సూర్యుఁడు వచ్చుచుండుటం
జేసి సభార్యులై నరులు చేయుచు నుండిరి నిత్య కర్మలన్
వాసిగ భద్రముల్ గలుఁగ వర్ధిత దైవత భక్తి పూర్ణులై ॥

28

(3) ఉ॥ మంగళకారులై యుదకమానముఁ బీల్చుచుఁ జిత్రితంబులై
యంగగ మానవస్తుతుల కత్యధికంబుగ సంతసించు చు
హ్నింగి నమస్కృతుల్ పడయు పూర్ణ దివాకరు ఘృష్టి సంతతుల్
తుంగ నభంబుపైకిఁ జని తొందఱగాఁ బ్రసరించు సంతతున్ ॥

29

(4) సీ॥ భానుండు కిరణముల్ ప్రసరింపఁజేసిన జనుల కర్మలు వెన జరుగుచుండు
నుష్ట రశ్మి గభస్తు లువసంహరించిన సకలకృత్యంబులు జరుగకుండు
నదియే దేవత్వంబు నదియే మహత్త్వంబు వెల్లడిఁజేయుచు వెలుఁగుచుండు
స్వాతంత్ర్య మాహాత్మ్య సాధనంబులు రెండు స్థిరముగ సూర్యునిఁ జేరుచుండుఁ
గీ॥ జిత్ర భానుండు కిరణముల్ చిత్రగతిని, భూమిని వెడల సీయక పోవఁజేసి
వేఱు లోకముఁ జేర్చిన కారుకొనిన, చీకటులు వచ్చి చేరు నీ లోక మంత ॥

30

- (5) చ॥ వరుణుని మిత్రులం గలిగి వాసిని గాంచు బ్రహ్మచ మంతయుం
గరము వెలుంగజేసి తను గన్నడ నట్టుల మిన్నజేరుచున్
సురుచిర దివ్యతేజమున శోభిలజేయుచు వస్తు సంతతిన్
విరివిగ రాత్రులం బహు విషము సంతటఁ గల్గజేసెడున్ ॥ 31
- (6) గీ॥ సూర్యుఁ డుదయించినంతను సూర్యకిరణ, జాలములు పాపముల నెల్లఁ ద్రోలుఁగాకః
వరుణదేవుని మిత్రునిఁ బరమభక్తిఁ బ్రస్తుతించెద మే వేళఁ బ్రార్థనలను ॥ 32

అనువాకః—17, సూక్తమ్—116

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమస బౌళిజః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిషుప్.

- (1) నాసత్యాభ్యాం¹ బహ్ని²రివ ప్ర పృథో స్తోమాగ్ం ఇయర్వ్యభి³యేవ వాతః ।
యావర్పగాయ విమదాయ జాయాం సేనాజవా న్యూహతూ రథేన ॥ 38
- (2) వీ⁴కువత్మభిరాకు⁵హేమభిర్వా దేవానాం వా జాతిభిః శాశదానా ।
తద్ రాసభో నాసత్యా సహస్రమాజా యమస్య ప్రథనే జిగాయ ॥ 39
- (3) కుగ్రో హ భుజ్యమశ్వినోదమే⁶ఘే రయిం న కశ్చిన్మమృవాగ్ం ఆవాహః ।
తమూహభు ర్వాభిరాత్మన్వతీభిర న్తరిక్షప్రద్భిరపోదకాభిః ॥ 40
- (4) తి⁷స్రః క్షపత్రిరహాతి⁸వజద్భిర్వాసత్యా భుజ్యమూహభుః పతజ్జైః ।
సముద్రస్య ధన్వన్నార్ద్రస్య పారే తి⁹భ్రీ రథైః శతపద్భిః షళశైవైః ॥ 41

1. నాసత్యాభాం (వ్రా.ప్ర.)

(6) అనా॒ర॒మ్భ॒ణే తద॑వీ॒రయే॑మనాథా॒స్థానే॑ అగ్ర॒భణే॑ సము॒ద్రే ।

యద॑శ్వినా ఓ॒హఘ॑ర్భు॒జ్యమ॑ స్తం శతా॑రి॒త్రాం నావ॑మాతస్తి వాంసమ్ ॥ 42

(6) యమ॑శ్వినా ద॒దఘః॑ శ్వే॒తమ॑శ్వమ॒ఘాశ్వా॒య శశ్వ॑దిత్ స్వ॒స్తి ।

తద్ వాం దా॒త్రం మహి॑ క్షీ॒రేన్యం॑ భూత్ పై॒ద్యో వాజీ॑ సదమి॒ద్ధవ్యో॑ అ॒ర్యః ॥ 43

(7) యు॒వం సరా॑ స్తువ॒తే ప॒త్రీయా॑య కక్షీ॒వతే॑ అవద॒తం పు॑రంధిమ్ ।

కా॒రోతరా॑చ్చ॒పాద॑శ్వస్య వృ॒ష్టః శతం॑ కు॒మ్భాగ్ం అని॑శ్చ॒త్రం సు॑రాయాః ॥ 44

(8) హి॒మేనా॒గ్నిం ప్రుం॑సమ వారయే॑ థాం పి॒తుమ॑తీ॒మార్జు॑నుస్మా అ॒భత్రమ్ ।

ఋ॒వీనే॑ అ॒త్రిమ॑శ్వినావ॒సిత॑మున్ని॒న్యఘః॑ సర్వ॒గణం॑ స్వ॒స్తి ॥ 45

(9) వరా॒వతం॑ నాస॒త్యాను॑దే॒హము॑చ్ఛాబుధ్నం చ॒క్రఘ్ని॑హ్మవారమ్ ।

క్షర॒న్నాప్తో॑ న పా॒యనా॑య రా॒యే సహ॑స్రా॒య తృ॑స్య॒తే గో॑తమస్య ॥ 46

(10) జు॒జురు॑షో నాస॒త్యోత॑ వ॒ప్రిం ప్రా॑ము॒శ్చతం॑ ద్రాపి॒మివ॑ చ్యవనాత్ ।

ప్రా॒తిర॑తం జహి॒తస్మా॑యర్హ॒స్రాదిత్॑ పతి॒మకృ॑ణతం క॒నీనామ్ ॥ 47

(11) తద్ వాం సరా॑ శం॒స్యం రా॒భ్యం చాభి॑ష్టిమ॒న్నాస॒త్యా వ॑రూ॒థమ్ ।

యద్ వి॒ద్వాంసా॑ ని॒ధిమి॑వాపగూ॒హ్యముద్ ద॑ర్శతా॒దూప॑ఘర్వ॒స్తనా॑య ॥ 48

(12) తద్ వాం నరా సనయే దంస ఉగ్రహవిష్కృణోమి తస్యతుర్న వృష్టిమ్ ।

దధ్యజ్ హ యన్మధ్వాథర్వణో వామశ్వస్య శీర్ణా ప్ర యదీమువాచ ॥

49

(13) అజోహవీన్నాసత్యా కరా వాం మహే యామన్ పురుభుజా పురంధిః ।

క్రుతం తచ్చాసురివ వద్రిమత్యా హిరణ్యహస్తమశ్వినావదత్తమ్ ॥

50

(14) ఆస్నో వృకస్య వర్తికామభీకే యువం నరా నాసత్యాముముక్తమ్ ।

ఉతో కవిం పురుభుజా యువం హ కృపమాణమకృణుతం విచక్షే ॥

51

(15) చరిత్రం హి వేరివాచ్ఛేది పర్ణమాజా ఖేలస్య పరితక్మ్యాయామ్ ।

సద్యో జఙ్ఘమాయసీం విశృలామై ధనే హితే సర్తివే ప్రత్యధత్తమ్ ॥

52

(16) శతం మేషాన్ వృక్యే చక్షదానమృజాశ్వం తం పితాన్థం చకార ।

తస్మా అక్షీ నాసత్యా విచక్ష ఆధత్తం దస్రా భిషజావసర్వన్ ॥

53

(17) ఆ వాం రథం దుహితా సూర్యస్య కాష్ఠేవైతిష్ఠదర్వతా జయన్తి ।

విశ్వే దేవా ఆస్వమన్యన్త హృద్భిః సము శ్రియా నాసత్యా సచేథే ॥

54

(18) యదయాతం దివోదాసాయ వర్తిర్పరద్వాజాయాశ్వినా హయన్తా ।

రేవదువాహ సచనో రథో వాం వృషభశ్చ శింశుమారశ్చ యుక్తా ॥

55

(19) ర॒యిం సు॑క్ష॒త్రం స్వ॑వ॒త్యమా॑యః సు॒వీ॒ర్యం నా॑స॒త్యా వహ॑న్తా ।

ఆ ¹జ॒హ్నా॒వీం సమ॑స॒సోప॒ వాజై॑త్రి॒రహ్నో॑ భా॒గం దధ॑తీమయాతమ్ ॥

56

(20) పరి॑విష్టం జా॒హృషం॑ వి॒శ్వతః॑ సీం సు॒గేభి॑ర్న॒క్త మూ॑హ॒థూ రజో॑భిః ।

వి॒భిస్తు॑నా నాస॒త్యా రథే॑న వి పర్వ॑తాగ్ం అజ॒రయా॑ ఆయాతమ్ ॥

57

(21) ఏక॑స్యా వస్తో॒రావత॑ం రణా॒య వశ॑మశ్వినా స॒నయే॑ సహ॒స్రా ।

నిర॑హతం దు॒చ్ఛునా॒ ఇన్ద్ర॑వ॒న్తా పృథు॑శ్రవ॒సో వృష॑కావరా॒తీః ॥

58

(22) శ॒రస్య॑ చిదార్చ॒త్కస్యా॑వ॒తాదా॑ నీదాదు॒చ్ఛా చ॑క్ర॒థుః పాత॑వే॒ వాః ।

శ॒యవే॑ చిన్నాస॒త్యా శచీ॑భి॒ర్హసు॑రయే న్త॒ర్యం పి॑వ్యథు॒ర్గామ్ ॥

59

(23) అ॒వస్య॑తే స్తు॒వతే॑ కృ॒ష్టియా॑య ఋ॒ణాయ॑తే నాస॒త్యా శచీ॑భిః ।

వ॒కుం న న॒ష్టమి॑వద॒ర్శనా॑య వి॒ష్ణాప్వం॑ దద॒థుర్వి॑శ్వకాయ ॥

60

(24) దశ॑ రా॒త్రీ రశి॑వేనా నవ॒ ద్యూన॑వన॒దం ²శ్చ॒థిత॑మ॒వ్యుగ॑న్తః ।

వి॒ప్రుతం॑ రే॒భము॑దని ప్రవృ॒క్తము॑న్ని॒న్యథుః॑ సోమ॑మివ స్రు॒వేణ ॥

61

(25) ప్ర॒ వాం దం॑సాంస్యశ్వినావవోచమ॒స్య పతిః॑ స్యాం సు॒గవః॑ సు॒వీరః॑ ।

ఉ॒త ప॑శ్యన్న॒శ్చువన్ దీ॒ర్ఘమా॑య రస్త॒మివే॑గ్గి॒మాణం॑ జగ॒మ్యామ్ ॥

62

అనువాకము—17, సూక్తము—116

ఋషి—దీర్ఘతమపుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) చ॥ విమల నృపాల భార్య నరి వీరులు చేకొని పోవుచుండ నా
యమ గ్రహించి కాంతునకు నందఁగఁజేసిరి యశ్వదేవతల్
సమముగ దర్పలంబరచి సంస్తుతిఁ జేసెడుయాజి మాట్కి మే
ఘములు పయస్సు నిచ్చుటకు గాలుల నశ్వల మేము వేడమే: ॥ 33
- (2) క॥ బలమును నతిగమనంబుం, గల యశ్వములం బ్రసిద్ధిఁ గలిగిరి ¹దస్రుల్
తొలి, తద్రాసభ మనికిం, జెలఁగుచుఁజని శత్రువులను జెనకెను తీవిన్ ॥ 34
- (3) ఊ॥ వే రొక దీవియందుఁగల వీరుల వైరులఁ జంపఁ “దుగ్రుఁ” డన్
వీర నృపుండు “భుజ్యుఁ”డను వీర కుమారునిఁ బంపుచుండ నా
వీరుని నొక సంద్రమున వేగిరపాటున మున నుండఁగా
మీ రది చూచి మీ పడవ మీదను వానిని జేర్చ లేదఁటే: ॥ 35
- (4) చ॥ ఉదధిని నేనతో మునిగియుండిన భుజ్యుని లేవఁదీయుచున్
నదయులరై పడశ్వశత చారురథంబునఁ బెట్టి యెంతయున్
ముదమున నా నృపాలకుఁడు మూఁడు దినంబులలోన సంద్రమున్
వదలెడునట్లు చేయుచును వానినిఁ దీరము జేర్చ లేదఁటే: ॥ 36
- (5) గీ॥ నూలు తెడ్దులతో నొప్పి వారిలోన, మునుగ కుండెడు నోడపై మునిగియున్న
భుజ్యరాజును నెక్కించి పూజ్యుడైన, తండ్రి గృహమునఁ జేర్చిరి ధర్మపరులు ॥ 37

* ఈ కక్షీవంతుఁడు ఔజిజుఁడని సంస్కృత మూలగ్రంథములలోఁ గొన్నిటఁ బాఠాంతరముగాఁ గలదు. శ్రీ నేమానివారి ఆంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో 119, 123 సూక్తములకు దీర్ఘతమపుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడు ఋషి యనియు—118, 122 సూక్తములకు కక్షీవంతుఁడు ఋషియనియు, 124, 125. సూక్తములకు, 126 సూక్తములోని తొలి 5 ఋక్కులకు కక్షీవంతుఁడు (“కక్షి” ప్రాస్వరూపము నుపయోగించెను) ఋషియనియు — 117, 121 సూక్తములకు “కక్షవంతుఁడు” ఋషియనియు భిన్న రీతులలోఁ జేర్చొనిరి. 120వ సూక్తమునకుఁ బొరపాటున ఋషిని వ్రాయలేదు. వీరిట్లు పేర్కొనుట చూడఁగా కక్షీవంత—కక్షీవంత దీర్ఘహ్రస్వ రూపయుక్తములైన ఋషుల నామములుకల (హ్రస్వము పొరపాటున వ్రాయఁబడినదై యుండవచ్చునని భావించవలసి వచ్చుచో) ఋషియు, దీర్ఘతమ పుత్రుఁడగు కక్షీవంతుఁడును, కక్షవంతుఁడును విభిన్నులైన మహర్షులని భావించినట్లు కనిపించు చున్నది. కేవలము 117వ సూక్తమునకే కాక 121వ సూక్తమునకుఁ గూడ కక్షవంతుఁడు ఋషి యని “కక్ష” శబ్దమును విస్తృతముగాఁ జేర్కొనుటఁజూడ “కక్షీవంత” మహర్షులకు విభిన్నుఁడుగా “కక్షవంతుఁడు” కలఁడని శ్రీ నేమానివారు భావించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున నిది ప్రమాదభరితముగా నెంచుటకు వీలులేదు. (చూ. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము, 13 పుట మొదలు 37వ పుటవరకు, 2వ సంపుటము 3వ పుట మొదలు 17వ పుటవరకు) శ్రీ నేమానివారు యేయే సంస్కృతమూల ప్రతులుచూచిరో చెప్పలేము. ఈ విషయమై వారెక్కడను బ్రస్తావించలేదు. ఏది యేమైనను నసలీ ఋషుల విషయమై యింకను బెక్కు భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. వ.గో.కృ. 1. యశ్వత్ (తొ.పా.)

(6,7) సీ॥ అంపినారలు మీరు హయరాజమును పేదుఁ డను రాజునకు లీల నశ్వలారః

కలిఁగించినారలు కమనీయ కీర్తిని నా యశ్వమున మీర లనులకెల్లఁ
బుట్టించినారలు పూజ్యాశ్వమున మాకుఁ బేరు ప్రతిష్ఠలు పెద్దలగుచుఁ
దీసినారలు హయదీప్తు వృషణముల నత్యధికంబుగ నమల సురను

గీ॥ నంగిరో వంశవారిధియందుఁబుట్టి, నట్టి వత్రియునకుఁ దీక్ష బుద్ధినిచ్చి
పొందినారలు కీర్తి నో పూజ్యలారః, యందినారలు తృప్తి నో యశ్వలారః ॥

38

(8) శా॥ పీడా యంత్రమునం దుషాసలముచేఁ బెంపేది రూక్షంబుగాఁ
గీడుం బొందుచు నున్న యత్రిముని పెన్గీడున్ హరింపంగ నే
తోడున్లేక జలంబుచే ననలముం దూర్జంబుగా నార్పినన్
వాఁ డేతేరగఁ బైట కొషధముచే వారింపరే బాధలన్ ॥

39

(9) ఉ॥ గోతమ మౌనివర్యునకుఁ గూపము నీయఁగఁ దెచ్చి దాని సం
ప్రీతిగఁ గ్రిందుమీదుగను ఫీతిని వీడుచుఁ జేయ నాతఁ డ
త్యాతుర భావముంగలిఁగి యా జల మానుచుఁ దృప్తిఁదీరఁగా
నాతత విత్తముం గొనఁడె యందుల కశ్వలు హేతువుల్ గదా! ॥

40

(10) చ॥ కవచము మాడ్కి- దేహమునఁ గల్గిన వృద్ధతఁ బోవఁజేసి యా
చ్యవన మహర్షి కెంతయును నాయువు నీయఁగ వాఁ డనర్హ్య మౌ
నవనవ యౌవనంబుఁ గొని నారులకున్ వరణీయ గాత్రుడై
కువలయమందు వెల్గఁడఁబె కోర్కెల నందుచు నశ్వ దృష్టులన్ ॥

41

(11) చ॥ నిధివలె రాక్షసాధములు నిరస కాననమందు బావిలో
విధిగను బూడ్చినట్టి నృప వీరుని “వందు”ని బావినుండి యే
విధమునొ పైకిఁ దీసితిరి వీరులు ధీరులు బుద్ధిశాలురౌ
కథకులు మీరు మీ తగిన కర్మము మెచ్చరె! యభ్యుదేవతల్! ॥

42

(12) మ॥ మును దధ్యజ్ఞముని యుత్తమాశ్వ ముఖముల్ మోదంబుతోఁ బొందుచున్
ఘన సద్విద్యుల రెండు మీకు గరిపెంగాఁబట్టి మీ కృత్యముల్
1 ధ్వని ఘన వర్షసూచనములం దన్నింపఁగాఁ జేసిన
ట్ల నయంబుం బ్రకటింతు మాదరముతో నర్థారమై దేవతల్! ॥

43

1. గ్రంథకర్త తొలుత “ఘనగర్జా వర్షసూచనములం గాన్నింపఁగా జేసి” అని వ్రాచుఁడలఁచి “గర్జా” శబ్దము వ్రాసి “గర్జా వర్ష” అనునప్పుడు గర్జ + అవర్ష అను పద విభజనమున కవకాశము వచ్చి దురభ్యుదయమునని బావించి “గర్జా” శబ్దమును గొట్టివేసి పిదప “ధ్వనివర్ష సూచనములం గాన్నింపఁగా” అని వ్రాసెను. “ఘనధ్వని వర్షసూచనములం గాన్నింపఁగా” అని గ్రంథకర్త వ్రాసిన యీ పాఠములో “ఘనధ్వని” యనునప్పుడు గణభంగమేర్పడును. వైగా ద్వితీయపాదమునను బ్రారంభముననే “ఘన” శబ్ద ప్రయోగమున్నది. కావునఁ బైవిధముగా సవరింపఁబడినది. ఈ సవరణతో ధ్వనిన్ = ఉరుములతోఁ గూడిన, ఘన = గొప్పదైన లేదా మేఘమాల యొక్క అని ఘనశబ్దము శ్లేషార్థదాయి యగును. సార్థకమగును. వ.గో.కృ.

- (13) చ॥ వరుడు నపుంసకుండగుట వధ్రిమతీసతి చింతఁ గుందుచున్
వరదుల మిమ్ము వేడఁగనె వాంఛిత మిచ్చెద మంచుఁ జెప్పి మీ
రరసి గురుండు శిష్యులను నైచ్చికరీతిని ద్రిప్పనట్లు లా
సురుచిర కామిసీ మణికి సూనుని నిచ్చితి రశ్వదేవతల్! ॥ 44
- (14) గీ॥ శునక ముఖమునఁబడి చాల శోకమొందు, పిచ్చుకన్ మీరు తీయంగఁ బేరు వచ్చె
మిమ్ము నుతియించు వారికి మిగులఁ దెల్వి, దూరదృష్టిని గలిఁగింప దొరలు మీరె ॥ 45
- (15) చ॥ విహగము వెండ్రుకల్ వలెను విస్పృశ కాళ్లు తెగంగ నాజిలో
మహిని నగ స్త్య మౌని మిము మానుగ వేడఁగ నర్థయామినిన్
బహుమతితోడ 1నిన్న వగు పాదములం దవిలించి కాళ్లకున్
మహి తరణంబుఁ జేయ నల మానిని బంపితి రశ్వదేవతల్! ॥ 46
- (16) †మ॥ శతసంఖ్యన్ విలసిల్లు మేషతతిఁ దాఁ జంపించి ఋజ్రాశ్వఁ డు
న్నతిచేఁ గుక్క-కు వేయ నద్ది గడు నన్యాయం బటంచున్ వడిం
బిత కోపించి కుమారు నంధునిగ నిర్భీతిన్ శపింపంగ వి
శ్రుతులం బొందఁగ వాని కీయరఁతె రక్షస్సుల్ భిషల్ చంద్రముల్! ॥ 47
- (17) సీ॥ సూర్యుండు దనకూతు సోముని కీయఁగఁ దలఁచి యుండఁగ దేవతతు లెఱింగి
తమలోన నొకనికి తనయ నిమ్మని వేడఁ దన యొద్దకున్ మున్ను త్వరగ వచ్చు
నెవ్వఁడు ? వానికే యిభరాజయానను నిచ్చెద నంచతఁ డచ్చఁ బల్కె-
నప్పుడశ్వలు తమ యశ్వంబులను నెక్కి పందెవుఁ గొయ్యను బొందునటుల
గీ॥ సూర్యదేవుని వేడఁగ సూరుఁడెలమిఁ, దనయ నశ్వల కిచ్చె నద్దాని రథము
పైని గూర్చుండఁ జేయుచుఁ బయనమగుచు, విజయ వికసిత వదనులై వెడలి రపుడు ॥ 48
- (18) గీ॥ ఎప్పుడుం జెలిమి లేకుండ నిలను దిరుగు, మొసలి నెద్దును వాహనములగఁ జేసి
కొనిన మీ ఘన మాహాత్మ్యమును వచింప, సాధ్య మె ట్లగుఁ జెప్పరే! జాణలార! ॥ 49
- (19) క॥ ధనముం బుత్రులఁ బౌత్రుల, ఘన మగు నన్నమును శక్తిఁ గలిఁగిన మీరల్
వినయముగల మా కడకుం, జనువున నేతెంచి కొనరె చాల హవిస్సున్ ॥ 50

1. ఇనువవగు పాదములు—ఇనుముతోఁ జేయఁబడిన పాదములు అనగా ఉక్కు పాదములని భావము. † 117వ సూక్తములోని 17వ ఋగనువాద వద్యమునకును (341 పుట. 70 ప.) దీనికిని జాల సాదాత్మ్యము కలదు. కాని సంస్కృతమూలములోని 116వ సూక్తములోని 16 వ ఋక్కునకును (329 పుట. 53 ఋక్కు-) 117వ సూక్తములోని 17వ ఋక్కునకును (337 పుట. 79 ఋక్కు-) మిక్కిలి భిన్నత్వము కలదు. ఇవి బిస్వార్థకములు. వ.గో.కృ.

(20,21) సీ॥ జాహుషం డనువాడు శత్రురాజులచేత ముట్టడింపబడి మూలుగుండ
 నాతని రక్షింప సరదముపై కెక్కి వచ్చి వైరుల నెల్లఁ ద్రచ్చి వానిఁ
 చెచ్చి పీడుచుఁ దగ దివ్య పర్వత మెక్కి చారు నాహుషనితో వీరు లగుచుఁ
 బ్రతిదినమందునఁ బ్రబలధనంబిచ్చి వాని రక్షించుచు వానిఁగాంచి
 గీ॥ మఱియు నింద్రునితోఁ జేరి మాన్యు లగుచు, నతిబల విరాజమానులై యతిశయించి
 దుఃఖముల నెల్లఁ గలిఁగించు దోషిగణము, హతముఁ గావించి యుండి రా యశ్వ లెలమి॥ 51

(22) చ॥ శరుడనువాడు దప్పిఁగొని శాంతిని బొందక మిమ్ము వేడఁగాఁ
 ద్వరఁగొని చాల లోతుగల వానిని జేరుచు నీటి పెల్లువల్
 జరజరఁ బైకి వచ్చినడు చక్కటి జేయఁగ మీరు వాడు త
 త్పురుచిర వారిపూరమును సూటిగ గ్రోలఁడెఁ యశ్వదేవతల్ః ॥ 52

గీ॥ బహుళ యాగకరణ పరివర్యచేఁ బరి, శ్రాంతుడై న యోగ్యశయుని గోవు
 గొడ్డుదనముఁబాపి కూర్మితో దానిని, దోగ్ధిగా నొనర్చి త్రోల లేడెఁ ॥ 53

(23) ఉ॥ పుత్రుడు గేహమున్ విడచిపోయె నటం చల విశ్వకుండు సం
 స్తోత్రముతోడ వేడ మిము సూటిగ నా ప్తుతి నాలకించి మీ
 రాత్రతతోడ నాసుతుని నచ్చట నచ్చటఁ జూచి ప్రితికిం
 జాత్రతఁ గొన్నవాని నిజ వాసము జేర్పరెఁ యశ్వదేవతల్ ॥ 54

(24) ఉ॥ గట్టిగఁ ద్రాళ్లచేత సరిగట్టుచు రేఘుని బావిలోపలన్
 నెట్లఁగ నందు వాడు పడి నీకుల నుండఁగఁ గొంత కాల మీ
 రెట్టొటా వాని నొడ్డునకు నీడ్వఁగ లేదఁటె హోత పాత్రముం
 బట్టుచు నగ్నిహోత్రమున భాసుర సోమముఁబోయు కై వడిన్ ॥ 55

(25) సీ॥ ప్రాచీన కర్మలు ప్రస్తుతించుచు నేను వర్ణించి యుంటిని వలయునట్టి
 యావుల నీయుఁ డత్యధిక పీర్యము నిండు ప్రభువుగఁ జేయుడు ప్రకృతిలోనఁ
 దమతమ విషయముల్ తథ్యంబులుగఁ జూడఁజాలిన యింద్రియ సౌఖ్య వితతి
 ననుభవించుచుఁ జాల నాయువుఁ గొనుచుండు గృహపతి తన దైన గృహమునందు
 గీ॥ బాధలం బొందకుండంగ బ్రతికియుండు, నటులు నేనును ముదిమిని నధిగమించి
 జీవయాత్రను గడిపెదఁ జిత్తమలర, నఖిల రక్షకులార! యో! యశ్వలార! ॥ 56

1. సంస్తోత్రములెన్ని చేయు మిముసూటిగ (తా.పా.)

సూక్తమ్ 117

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమస ఔశిజః†

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) మధ్యః సోమస్యాశ్వినౌ మదాయ ప్రతేన హోతా వివాసతే వామ్ ।

బర్హిష్మతీ రాతిర్విక్రితా గిరిషా యాతం నానతోప వాజైః ॥

83

(2) యో వామశ్వినౌ మనసో జపీయాన్ రథః స్వశ్వో విశ ఆజిగాతి ।

యేన గచ్ఛథః సుకృతో దురోజం తేన నరా వర్తిరస్మభ్యం యాతమ్ ॥

84

(3) ఋషిం నరావంహసః పాశ్చాజన్యమృచీపాదత్రిం మృశ్చథో గజేన ।

మినన్తా దస్యోరశవస్య మాయా అనుభూర్వం పృషణా చోదయన్తా ॥

85

(4) అశ్వం న గూహ్వామశ్వినౌ దురేవై రృషిం నరా పృషణా రేభమపు ।

సం తం రిణీథో విప్రుతం దంసోభిర్న వాం జూర్వన్తి పూర్వాన్య కృతాని ॥

86

(5) సుషుప్వాంసం న నిర్భతేరువస్థే సూర్యం న దస్రా తమసి క్షియన్తమ్ ।

కుభే రుక్మం న దర్భతం నిఖాతముదూపథురశ్వినౌ వస్తనాయ ॥

87

(6) తద్ వాం నరా శంస్యం పజ్రియేణ కశీవతా నాసత్వా పరిజ్మన్ ।

శపాదశ్వస్య వాజినో జనాయ శతం కుమ్భాగ్ం అసిచ్ఛతం మధూనామ్ ॥

88

† ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చినపుట్టనోటు (831వ పుట) చూచునది. వ.గో.శృ. 1. మృచీసా (ప్రా.వ.)
2. గూశహ (ప్రా.వ.) గూక్ష్ (సా.మా.)

- (7) యు॒వం న॑నా స్తు॒వతే॑ కృ॒ష్టియా॑య వి॒ష్టా॒స్వం ద॑ద॒భుర్వి॑శ్వకాయ ।
 ఘో॒షా॒యై చిత్ పి॒తృ॒షదే॑ దు॒రోజే॑ ప॒తిం జూ॑ర్యన్త్యా అ॒శ్వినా॑వదత్తమ్ ॥ 69
- (8) యు॒వం శ్యా॑వాయ రు॒శతీ॑మదత్తం మ॒హః క్షో॑ణస్యా॒శ్వినా॑ క॒ణ్వా॒య ।
 ప్ర॒వా॒చ్యం తద్ వృ॑ష॒ణా కృ॒తం వాం య॑న్పార్షదాయ శ్ర॒వో అ॒ధ్యధ॑త్తమ్ ॥ 70
- (9) పు॒రూ వ॑ర్పాంస్యా॒శ్వినా॑ దధా॒నా ని పే॑దవ ఊ॒హకు॑రాశుమశ్వమ్ ।
 సహ॒స్ర సాం వా॒జిన॑మప్రతీ॒తమ॑హీ॒హనం॑ శ్ర॒వస్యం॑ తరు॒త్రమ్ ॥ 71
- (10) ఏ॒తాని॑ వాం శ్ర॒వస్యా॑ సు॒దా॒నూ బ్ర॑హ్మ॒జ్ఞాషం॑ పద॒నం రో॑దస్యోః ।
 యద్ వాం ప॒జ్రాసో॑ అ॒శ్వినా॑ హ॒వన్తే॑ యా॒తమి॒షా చ వి॒దుషే॑ చ వా॒జమ్ ॥ 72
- (11) సూ॒నో॒ర్మానే॑నా॒శ్వినా॑ గృ॒ణానా॑ వా॒జం వి॒ప్రాయ॑ భు॒రణా॑ ర॒వన్తా॑ ।
 అ॒గస్త్యే॑ బ్ర॒హ్మణా॑ వా॒వృధా॑నా సం వి॒శ్వలాం॑ వా॒సత్యా॑రిణీ॒తమ్ ॥ 73
- (12) కు॒హ యా॑న్తా సు॒ప్తుతిం॑ కా॒వ్యస్య॑ ది॒వో న॑పాతా వృ॒షణా॑ శ॒యుత్రా॑ ।
 హి॒రణ్య॑నేవ క॒లశం॑ వి॒భాత॑ము॒హప॑భుర్దశమే అ॒శ్వినా॑హన్ ॥ 74
- (13) యు॒వం చ॑వనమ॒శ్వినా॑ జర॒న్తం పు॑న॒ర్యువా॑నం చక్ర॒భుః శపి॑భిః ।
 యు॒వో రథం॑ దు॒హితా॑ సూ॒ర్యస్య॑ సహ శ్రీ॒యా వా॑సత్యా॒వృణీ॑తమ్ ॥ 75

(14) యువం తుగ్రాయ పూర్వైభిరేవైః పునర్మన్యవభవతం యువానా ।

యువం భుజ్యమర్జస్థో నిః సముద్రాద్ విభిరూహభుర్పజ్జేభిరశ్వైః ॥

76

(15) అజోహవీదశ్వినా తౌగ్ర్యో వాం ప్రోహ్మః సముద్రమవ్యధిర్జగన్వాన్ ।

నిష్ఠమూహభుః సుయుజా రథేన మనోజవసా వృషణా స్వస్తి ॥

77

(16) అజోహవీదశ్వినా వర్తికా వామాస్నో యత్ సీమముఞ్చతం వృకస్య ।

విజయుషా యయభుః సాన్వద్రేరాతం విష్యాచో అహతం విషేణ ॥

78

(17) శతం మేషాన్ వృక్యే మామహానం తమః ప్రణీతమశివేన పిత్రా ।

ఆక్షీ ఋజ్రాశ్వే అశ్వినావధత్తం జ్యోతిర్న్ద్రాయ చక్రభుర్విచక్షే ॥

79

(18) కునమన్దాయ భరమహ్వయత్ సా వృక్రీకశ్వినా వృషణా నరేతి ।

జారః కనీన ఇవ చక్షదాన ఋజ్రాశ్వః శతమేకం చ మేషాన్ ॥

80

(19) మహీ వామూతిరశ్వినా ¹మయోభూరుత ²స్రామం ధిష్ణయా సం రిణీభః ।

అథా యువామిదహ్వయత్ పురంధిరా గచ్ఛతం సీం వృషణావవోభిః ॥

81

(20) అధేనుం ³దస్రా స్తర్కం విషక్తమపిన్వతం శయవే ఆశ్వినా గామ్ ।

యువం శచీభిర్విమదాయ జాయాం న్యూహభుః పురుమిత్రస్య యోషామ్ ॥

82

(21) 1యవం వృకే¹ఞా²న్వా వప³న్తేషం దుహ⁴న్తా మనుషాయ ద⁵స్రా ।

అభి దన్యుం బకురే¹ణా ధమన్తే²రు జ్యోతిశ్చక్ర³థురారాయ ॥

83

(22) అథర్వ¹ణాయా²న్వా దధి³చే క్ష్యం శిరః ప్రత్యై⁴రయతమ్ ।

స వాం మధు ప్ర వోచద్యతాయన్ త్వాష్ట్రం¹ యద్ ద²స్రావపి క³క్ష్యం వామ్ ॥

84

(23) సదా కపి సుమతిమా¹ చకే వాం విశ్వా ధియో అశ్వినా² ప్రావతం మే ।

అస్మై రయిం నా¹స్యా బృహన్త²మపత్యసాచం శ్రుత్యం రరాథామ్ ॥

85

(24) హిరణ్యహస్తమశ్వినా¹ రరాణా పుత్రం సరా² వద్రిమత్యా అదత్తమ్ ।

త్రిదా హ శ్యావమశ్వినా¹ వికస్తముజ్జీవన ఐరయతం సుదానూ ॥

86

(25) ఏతాని వామశ్వినా¹ వీర్యాణి ప్ర పూర్వాన్యా²యవోకవోచన్ ।

బ్రహ్మ కృణ్వన్తో వృషణా¹ యువభ్యాం సువీరా సో విదధమా² వదేమ ॥

87

సూక్తము—117

ఋషి—కక్షవంతుఁడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు

(1) ఉ॥ స్తుతు లొనరించుచుం దగిన సూక్తి పఠించుచు సోమయాజి స
న్నతులను జేయుచున్ మిగుల నవ్య హవిస్సును దర్భ నుంచెనో
నుతమతులారః శీఘ్రముగ నూత్న బలంబును నన్న మీయ మే
మతులిత మాధురీ మహిమ నందెద మప్పుడు సంతసంబునన్ ॥

57

1. యవం (ప్రా.ప్ర.) 2. వద్రిమత్యా (ప్రా.ప్ర.) * ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన శ్లోకానోద్
విషయము (331 పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥ మనసుకంటెను వేగంబు చనెడు నదియు, యజ్ఞకర్తల యాగార్థ మరుగు నదియు
నైన రథమెక్కి మీర లో యశ్వలార! వచ్చి సోమముఁగొనిపోరె మెచ్చునట్లు ॥ 58

(3) సీ॥ అఖిల భూతములకు నతిహితంబును జేయు మిత్రుని రాహువు మ్రింగియుండ
నత్రి మహాముని యది చూచి సూర్యుని విడిపించి జగమును వెలుఁగజేసె,
దాము పట్టినపట్టు తప్పిపోయె నటంచు నధిక రోషముఁబూని యసురు లంత
నత్రి మహర్షిని నధికబాధలఁబెట్టి శతములొ ద్వారముల్ చాలఁగల్గు
గీ॥ యంత్ర సదనంబులో నున్న యగ్నియందు, బడఁగఁ ద్రోయఁగ నెంతేనిఁ బట్టుపట్టి
నట్టి యత్రిని రక్షించి యశ్వవరులు, విపుల కీర్తిని బడసిరి విశ్వమందు ॥ 59

(4) చ॥ ఘనుఁడగు రేభుఁదాపసు నగాధ జలంబులఁ ద్రోసి రాక్షసుల్
కనలేడు నా మహామునికిఁ గాళ్లును జేతులు కోసి యుండఁగాఁ
బనిఁగొని 2యశ్వరాజ గత బాధను మీరలు కొట్టునట్లుగా
మునుఁగొని కాళ్ళు వాని కతిమోదముతోఁ దమ రీయ లేదఁటే ॥ 60

(5,6) సీ॥ పుడమిపైని బరుండు పురుషునికై వడి బావిలో నుండెడు బందమునిని
నూతిలో సూర్యవిఖ్యాత బింబమురీతి బావిలో నుండెడు బందమునిని
జాలఁ జీకటిలోన స్వర్ణవస్తువు భంగి బావిలో నుండెడు బందమునిని
స్థిరచిత్తమున మీరు తీసితి రప్పు డశ్వము శఫములనుండి శతఘటములు
గీ॥ నిండునట్లులు మద్యము నిర్గమింపఁ, జేసితిరికాదె తొల్లి వికాసమాన
కర్మకారకులార! మీ కర్మలన్ని నేను కొనియాడ కుందునే! నెనరుతోడ ॥ 61

(7) చ॥ ప్రియుఁడగు విశ్వకుం డనెడు పెద్ద కుమారుఁడు తప్పిపోవఁగా
భయమును బొంది మిమ్ముఁ బిత ప్రస్తుతిఁ జేయఁగ మీరు దీక్షతో
హయముల నెక్కిపోయి భువి నంతటఁ గన్గొని వాని నెట్లా మీ
శయములఁ బట్టి తెచ్చితిరి చారు ఖిషగ్వరులార! దీక్షతోన్ ॥ 62

1. బడఁగఁద్రోసిరి యత్రి సజాంధపముగ (తా.పా.) 2. యశ్వరాజునకు బాధ చికిత్స నొనర్చునట్లుగా (తా.పా.) † గుఱ్ఱముయొక్క గిట్టలనుండి (శఫములనుండి) నూరు కడవల మద్యమును అశ్వలు దీసిరట. అశ్వము గిట్టల నడుమ మాదకవదార్థ ముండునేమో? (నే.వేం.న.శా.) సూచన:-ఈ భావము స్కంద సాయవాది భాష్యములనుండి పరిగృహీత మైనది. అర్ష విజ్ఞానము దృష్టితో నీ ఋక్కుల యర్థములే ప్రామాణికములు కావు. చూడు వీరిక. వ.గో.కృ.

గీ॥ † ఘోషయను నంగనామణి కుష్ఠరోగ, బాధిత శరీరయయి *తన భర్త వీడ,
దండికడనుండి మిమ్ములఁ దగినరీతి, వేడుకొన దాని రోగము వెడలలేదె॥

63

(8) సీ॥ నార్దను బధిరంబు హర్షంబుతోఁ గొట్ట వినికిగల్గుచు వాఁడు వెలయలేదె?
కుష్ఠరోగంబునఁ గ్రుక్కు మునీశుని వనిత యెవ్వతెయును¹ వాని నొల్ల
కుండుటఁ గనిపెట్టి యుచితరీతిగ వాని రోగముఁ బోఁగొట్టి రూపవతిని
బత్నిగాఁజేయుచుఁ బడయరె? చిరకీర్తిఁ గన్నుల లేమిచేఁ గదలకుండ

గీ॥ నింటఁగూర్చుండి యున్నట్టి యిద్దకణ్వా, మునియు నేత్రంబు లందఁడే! మోద మలర
2నఖిల రక్షకు లగునట్టి యశ్వలారా, యట్టి మీకృతముల్ పల్క- నగునె మాకు: ॥

64

(9) చ॥ వివిధములై న రూపముల వేయగు కార్యము లాచరించు మీ
రవితథ విత్తదం బగుచు నంచిత వేగముఁ గల్గి యొప్పుచున్
నవనవ శత్రు మండలిని నాశముఁ జేసెడు నశ్వరాజు సం
స్తవములఁజేయు భక్తులకుఁ జయ్యన నియ్యరె? యశ్వదేవతల్ ॥

65

(10) ఉ॥ రోదసి రూపుఁబోలు నతిరూపము నందెడు మీర లెంతయున్
మోదముతోఁ బరించితరి ముద్దులు గొల్పెడి మంత్రరాజమున్
గాదనకుండ నాంగిరస కాంక్షితముల్ సరిగూర్చి ప్రీతితో
నోదన మిండు మా కిపు డహో! యనునట్లు 3లుదశ్వదేవతల్: ॥

66

(11) క॥ ఘనుఁ డగు నగస్త్యమునిపతి, వినయమునన్ వేడమిమ్ము విప్రున కెలమిన్
ఘన మగు నన్నంబొసఁగరె, మును విశ్వం కీయలేదె మొగి బాదములన్ ॥

67

(12) గీ॥ భువి వినిక్షిప్త సౌవర్ణ పూర్ణఘటము, నుద్ధరించిన విధమున నిద్ధరేభుఁ
బై కైఁదీసితి రెలమిని బావినుండి, యఖిల రక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥

68

† ఆశ్వలు ఘోష యనునామె కుష్ఠరోగము మాన్వినారు. వారు భీషగ్వరులు. ఈ ఋక్కునవారు చూపెట్టిన వైద్య పాండిత్యమును బాతకలారా: పరీక్షింపుఁడు. రేభుఁడను మహామునికె గాళ్ళు కలిఁగించిరి. ఒక ముని కుష్ఠరోగ దూషితుఁడుకాగా వాని భార్య వాని నొల్లకుండెను. అట్టి ముని మహారోగమును బోఁగొట్టిరి. కణ్వమహర్షి నేత్రమును బాగుచేసిరి. చ్యవన మహర్షిని యౌవనవంతులుగా నొనర్చిరి. ఈ మొదలగు చికిత్సల నార్యు లొనర్చియుండ ఆర్యులకు వైద్యజ్ఞానము లేదనుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. (నే.వేం.న.శా.) * తనభర్తవీడి (వ్రా.ప్ర.పా.) ఘోషను భర్త పరిత్యజించెను గాని ఘోషయే భర్తను విడిచిపెట్ట లేదు. వ.గో.కృ.

1. యెవ్వతెయైన (వ్రా.ప్ర.పా.) భావ మస్పష్టముగానుండుటచే నీసవరణ చేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. సఖిరక్షకులగువారలశ్వివరులు (య్యలట్టి) (కొ.పా.) 3. “నట్లులు దత్తుదేవతల్:” గ్రంథకర్త స్వయముగా “త్రు” వర్ణముగ నవరించెను. (ఉదాహరణ అనగా మహా దుఃఖ దేవత అని మూలచేదకమగు దుర్బరము వచ్చును. కాన మూలానుగుణముగా “నట్లులు దత్తుదేవతల్” (అశ్వినా) అని నవరింపఁబడినది. “దత్త దేవతల్” అని యుంచినను అశ్వినీ దేవతలని యర్థము వచ్చి సరిపోయెడిది. వ.గో.కృ.

(13,14. సీ॥ చ్యవన మహర్షికిఁ జారు యౌవన మిచ్చి ¹యతని వృద్ధత్వంబు ననిపినారు
15,16) సూర్యుని సుత యగు సూర్యును రథముపై నెక్కించుకొని మీర లేగినారు
దుఃఖించుచున్న యా తుగ్ర పుత్రుని నీటి గండంబులన్ నీటఁ గడపినారు
గండముల్ దప్పించి ఘనరథంబున వాని నెక్కించి తత్పిత కిచ్చినారు

గీ॥ పిచ్చుకకు బాధఁబోఁగొట్టి పెద్ద వైరి, జాహుఘని రథము పైనుంచి జనుచుఁ బర్వ
తాగ్ర శిఖరములం జేర్చి తనిసి యశ్వ, కులుః ప్రతిష్ఠలచేఁ జాల వెలిఁగినారు ॥

69

(17) మ॥ †శతసంఖ్యన్ విలసిల్లు మేష వితతిం జంపించి ఋజ్రాశ్వఁ డు
న్నతిచేఁ గుక్కకుఁ దిండిగా నిడఁగ నన్యాయం బటంచున్ వడిన్
బిత కోపించి కుమారు నంధునిగ నిర్భీతిన్ శపింపంగ వి
శ్రుతులం బొందఁగ వాని కీయరఁపె చక్షల్ 2దస్ర యుగ్మంబహోః ॥

70

(18) సీ॥ అశ్వదేవతలారః యాలకింపుఁడు నాడు మాట లన్నియు మీరు మఱవకుండ
యౌవనవంతుడై యపరదారను గోరు జారుఁడు ధనమును జాలఁగొనుచు
నన్యకాంత కొనంగునట్టులు ఋజ్రాశ్వఁ డన్ని మేషంబుల నపహరించి
యాహారముగ నాకు నతిశయంబుగ నీయ నంధుండ వగు మని యతని తండ్రి
గీ॥ శాప మిచ్చుటచే వాఁడు శాంతిఁగొనక, గ్రుడ్డివాడయి యుండ, నే యడ్డులేక
కన్నుల నొసంగి వానిని గాఁచినారు, వృకము ప్రార్థన నాలించి వెలసినారు ॥

71

(19) గీ॥ రోగు లందఱి రోగముల్ త్యాగబుద్ధి, మాన్పుచున్నారు విశ్వలా మానవతికిఁ
గుప్తు రోగముఁ బోఁగొట్టి కూర్చినార, లతిసుఖంబుల నప్పు డో యశ్వలారః ॥

72

(20) చ॥ మిగులఁ గృశించి వాసిచెడి మిక్కిలి గొడ్డగు మౌని ధేనువున్
దగిన పయ స్సొసంగెడు విధంబునఁ జేసిరి వారు వెండియున్
మగఁటిమిఁబూని శత్రువుల మార్కొని భార్యను దెచ్చి భర్తకుం
జగములు మెచ్చ నిచ్చి రతిచారు శరీరులు దేవతోత్తముల్ ॥

73

(21,22. సీ॥ మనుదర్శనీయులై మనుజాభివృద్ధికిఁ బెద్ద పర్షము గురిపించినారు
23,24) మనుజుల బాధించు మత్తభూతంబుల వజ్రాయుధముచేత వంచినార
లల దధీచికిఁ దగు నశ్వముఖంబును నందించి విద్యల నందినారు
3మద్రమతీ బ్రహ్మవాదినికయి పుత్రు నోపి వరంబుగా నొసఁగినారు

1. మరం వృద్ధత్వంబు మాన్పినారు (కౌ.పా.) † 116వ. సూక్తములోని 16వ ఋగనువాద పద్యమునకును (383 పుట. 47వ పద్యము) దీనికిని జాల సాఘాత్యము కలదు. ఇది సరికాదు. సంస్కృత మూలములో 116వ సూక్తములోని 16వ ఋక్కునకును (329పుట. 53 ఋక్కు) 117వ. సూక్తములోని 17వ ఋక్కునకును (387పుట 79 ఋక్కు) జాల భిన్నత్వము కలదు. ఇవి భిన్నార్థకములు. వ.గో.కృ. 2. దస్ర యుగ్మంబు = అశ్వినీ దేవతల జంట. 3. ఈ సీసపద్యము నాల్గవ పాదములో "మద్ర-వాదిని" అనునప్పుడు సంయుతా సంయుత ప్రాసము ప్రయోగితమైనది. వ.గో.కృ.

గీ॥ శ్వాప్తనకుఁ బ్రాణముల నీయ సాగినారు, కానఁ బౌత్రులఁ బౌత్రులఁ గలుఁగఁజేసి
మమ్ము రక్షించెదరుగాక మాన్యులగుచు. నశ్విదేవత లేవేళ నతిశయించి ॥

74

- (25) 1పురుష మీ రొనర్చిన యపూర్యపుఁ గృత్యము లన్ని మా కిలం
గర్వము లేక పెద్ద లతిగౌరవ భావముతోడఁ జెప్పఁగా
సర్వము లైన సంస్తుతులఁ జాలగఁ జేసితి మశ్వలార! మీ
2నిర్వచనీయ భక్తులకు నెమ్మిక నీయుడు పుత్ర పౌత్రులన్ ॥

75

సూక్తమ్—118

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస బౌశిజః†

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) ఆ వాం రథో అశ్వినా శ్వేనవత్వా సుమృశీకః 1స్వవాగం యాత్వర్వాజ్ ।

యో మర్త్యస్య మనసో జవీయాన్ త్రివస్తురో వృషణా వాతరంహః ॥

88

- (2) త్రివస్తురేణ త్రివృతా రథేన త్రి చక్రేణ సువృతా యాతమర్వాక్ ।

పిన్వతం గా జిన్వతమర్వతో నో వర్తయతమశ్వినా వీరమస్మే ॥

89

- (3) ప్రవద్యామనా సువృతా రథేన దస్రావిమం శృణుతం క్లోకమద్రేః ।

కిమగ్గి వాం ప్రత్యవర్తి²ం గమిష్టాహుర్విప్రాసో అశ్వినా పురాజాః ॥

90

† ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (331 పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. పురుష—మిక్కుటముగా 8. నిర్వచనీయ భక్తులకు—విల్లపపుడును బేర్కొనఁదగిన భక్తులకు (నితరాం వచనీయ) అను విశేషార్థమున శ్రీ వేమని వారి ప్రయోగము చేసినట్లుగపడుచున్నది. ఇట్టి యర్థమున నిటువంటి ప్రయోగములు మృగ్యములు. వ.గో.కృ.

1. సవాం (ప్రా.ప్ర) 2. ప్రత్యవర్తిగమిష్టా హుర్విప్రాసో (ప్రా.ప్ర.)

- (4) ఆ వాం శ్యేనాసో అశ్వినా వహస్తు రథే యుక్తాన ఆశవః పతజ్ఞాః ।
యే అస్తురో దివ్యాసో న గృధ్రా అభి ప్రయో నాసత్కా వహన్తి ॥ 91
- (5) ఆ వాం రథం యువతిస్త్విష్టదత్ర జుష్టివీ నరా దుహితా సూర్యస్య ।
పరి వామశ్వా వపుషః పతజ్ఞా వయో వహ స్త్వరుషా అభీక్రే ॥ 92
- (6) ఉద్ వస్తనమైరతం దంసనాభిరుద్రేభం దస్రా వృషణా శచీభిః ।
నిష్టౌగ్ర్యం పారయథః సముద్రాత్ పునశ్శ్వవానం చక్రథుర్యువానమ్ ॥ 93
- (7) యువమత్రయేనవీతాయ తప్తమూర్ఛమోమానమశ్వినావధత్తమ్ ।
యువం కన్వాయాపిరిప్తాయ చక్షుః ప్రత్యధత్తం సుమతిం జుజుషాణా ॥ 94
- (8) యువం ధేనుం శయవే నాధితాయాపిన్వతమశ్వినా పూర్వాయ ।
అముఞ్చతం పరిక్రామంహసో నిః ప్రతి జజ్ఞాం విశృణాయా అధత్తమ్ ॥ 95
- (9) యువం శ్వేతం పేదవ ఇన్ద్రజితమహిహాన మశ్వినాదత్తమశ్వమ్ ।
జోహూత్రమర్యో అభిభూతిముగ్రం సహస్రసాం వృషణం వీహ్వజ్జిమ్ ॥ 96
- (10) తా వాం నరా స్వవసే సుజాతా హవామహే అశ్వినా నాధమానాః ।
ఆ న ఉప వసుమతా¹ రథేన గిరో జుషాణా సునితాయ యాతమ్ ॥ 97

(11) ఆ శ్వేతస్య జవసా నూతనేనాస్మే యాతం నాసత్యా నజోషాః ।

హవే హి హమశ్వినా రాతహవ్యః శశ్యత్తమాయా ఉషసో వ్యష్టే ॥

98

సూక్తము—118

ఋషి—కక్షీవంతుడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) గీ॥ అఖిల రక్షకు లగు మీర లశ్వలారా, వేగమున మానసంబును వీగజేసి
పోవు మూడగు నశ్వముల్ పూన్చినట్టి, ¹సుఖము నొసంగు రథంబుపై జూడరండు ॥ 76
- (2) ఉ॥ సారథి విశ్రమించుటకుఁ జక్కని తావులు మూట నొప్పి వి
స్తార సుఖప్రదంబయి విశాలముగా విలసిల్లినట్టి మీ
తేరును నెక్కి మా కడకుఁ దిన్నఁగ వచ్చుచు ధేను పంక్తికిన్
సారముఁ జెందజేసి కడు సౌఖ్యము నీయరె యశ్వదేవతల్! ॥ 77
- (3) గీ॥ మిమ్ము నుతయించువారికి మేలునేయ, మీర లరుదెంతు రని మేము మిక్కుటముగ
నాలకించితి మప్పుడే యశ్వలారా, ఘనరథం బెక్కి మమ్ములఁ గనఁగ రండు! ॥ 78
- (4) క॥ గద్దవలెఁ బోవునవియుం, దద్దయు నుదక ప్రవాహ ధర్మముఁగొని మా
యొద్దకు ²నశ్వంబులు మిము, నొద్దికగాఁ దెచ్చి విడుచు నోహాః యశ్వల్! ॥ 79
- (5) గీ॥ సూర్య దుహితయైన జుష్టితో మిమ్ముల, రథముపై నినుంచి ³రాణ వెలుఁగు
నశ్వ ⁴వరము నెలమి నధిక వేగంబున, వచ్చుఁగాక మిమ్ముఁ దెచ్చుఁగాక ॥ 80
- (6,7) సీ॥ బావితోఁ బడియుండు వందుని దరిజేర్చి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
రిక్తుడై పడియున్న రేఖుని దరిజేరి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
భువనంబునంగల భుజ్యునికడజేరి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
చ్యవన మహర్షికిఁ జారు యౌవన మిచ్చి యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చి రెవరో:
గీ॥ యంత్రవహ్నిని బడియున్న యత్ర మౌని, నోపి రక్షించి రెవ్వరో యుచితరీతిఁ
గన్నుఁగానక పడియున్న కణ్వ మునికిఁ, గన్నులను నిచ్చి కాపాడఁగల్గి రెవరో! ॥ 81

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుఁగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోట్ విషయము (881 పుట) చూడనగును, వ.గో.కృ.

1. సుఖదమైయొప్పు రథముపై (తొ.పా.) ఈ గీతము నాలుగవపాదమున “సుఖము నొసంగు రథంబుపై” అని తొలి యంద్రగణమును సలక్షణముగ
“నల” ముగాఁ బ్రయోగింపఁ గలిగి యుండియు శ్రీ నేమానివారు “నల” మునక మారుగా “జల” ము ప్రయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.
2. వేగము మిమ్ముల (తొ.పా.) 3. రమ్మమైన (తొ.పా.) 4. రాజులెమి (తొ.పా.)

- (8,9) సీ॥ శయపుని గోవును జాల దోడ్గిగజేసి యతులభక్తిని నతు లంది రెవరో;
తోడేలు పాలైన దొడ్ పిచ్చుక నతిదయతోడ గాపాడఁ దలచి రెవరో;
విశ్వల ననిలోన విగత జంఘగజూచి యినుప పిక్కలజేసి యిచ్చి రెవరో;
పేదుడన్ నృపునకుఁ బెద్ద యశ్వమొసంగి పేరుగాంచిన యట్టి పెద్ద రెవరో;
గీ॥ యట్టి ధర్మాత్ములైన యా యశ్వలధిక, దర్శనీయులు సకలార్థ దాత్తువరులు
రాజితాశ్వములన్ గల్గు రథముపైని, ముద మలర వచ్చి ధనము నిచ్చెదరు గాక: ॥ 82
- (10) గీ॥ సకల కర్మల జరిపించు జాణలార! విత్తము నొసంగి రక్షింప వేడుకొనెద
స్తోత్ర జాలంబు నాలించి యాత్రతోడ, ద్రవిణ పూరిత రథముతోఁ దరలిరండు ॥ 83
- (11) గీ॥ ప్రత్యుషః కాలమున మిమ్ముఁ బ్రస్తుతించి, హవ్యము నొసంగుచున్నార మశ్వలార!
కాన దయచేసి మాయెడఁ గరుణగల్గి, యశ్వ జవమున రండు: మ మ్మాదరింప ॥ 84

సూక్తమ్.—119

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘ్యతమన బౌశిజః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతి

- (1) అ వాం రథం పురుషాయం మనోజవం జీరాశ్వం యజ్ఞీయం జీవసే హవే ।

సహస్రకేతుం వనినం శతద్వసుం క్రుష్టివానం వరివోధామభి ప్రయః ॥ 99

- (2) ఊర్వా ధీతిః ప్రత్యస్త్య ప్రయామన్యథాయ శస్త్రన్త మయన్త ఆ దిశః ।

స్వదామి ఘర్మం వ్రతి యస్త్యతయ ఆ వామూర్వానీ రథమశ్వినారుహత్ ॥ 100

- (3) సం యన్మితః పస్పదానాసో అగృత కుభే మఖా అమితా జాయవో రణే ।

యువోరహ ప్రవణే చేకితే రథో యదశ్వినా వహథః సూరిమా వరమ్ ॥ 101

- (4) యువం భుజ్యం భురమాణం విభిర్దతం న్వయుక్తిభిర్నివహన్తా పితృభ్య ఆః
యాసిష్టం వర్తిర్వృషణా విజేన్యంగి దివోదాసాయ మహి చేతి వామదః ॥ 102
- (5) యువోరశ్వినా వపుషే యువాయుజం రథం వాణీ యేమతురస్య శర్భ్యమ్
ఆ నాం పతిత్వం నఖ్యాయ జగ్ముషీ యోషావృణేత జేన్యా యువాం పతి ॥ 103
- (6) యువం రేభం పరిషూతేరురుష్యథో హిమేన ఘర్మం పరితప్తమత్రయే
యువం శయోరవనం పివ్యభుర్గవి ప్ర దీర్ఘేణ వస్తనస్తాస్యాయుషా ॥ 104
- (7) యువం వస్తనం నిర్మతం జరణ్యయా రథం న చస్రా కరణా సమిన్వయః
క్షేత్రాదా విప్రం జనథో విపన్యయా ప్ర వామత్ర విధతే దంసనా ధువత్ ॥ 105
- (8) అగచ్ఛతం కృపమాణం పరావతి పితుః స్వస్య త్యజస్సా నిదాధితమ్
స్వర్వతీరిత ఊతీర్మ్యవోరహ చిత్రా అభీతే అభవన్తభిష్టయః ॥ 106
- (9) ఉత స్యా వాం మధుమన్మక్షికారవన్మదే సోమస్యాశిజో హువన్యతి
యువం దధీచో మన ఆ వివాసథో కథా శిరః ప్రతి వామశ్వ్యం పదత్ ॥ 107
- (10) యువం పేదవే పురువారమశ్వినా స్పృధాం శ్వేతం తరుతారం దువన్యథః
శర్వైరభిద్యుం పృతనాసు దుష్టరం చర్కృత్యమిన్ద్రోమివ చర్షణీసహమ్ ॥ 108

సూక్తము—119

ఋషి—దీర్ఘతమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1,2) సీ॥ చిత్త వేగంబుతో, జేరుచుండును నెద్ది? యాశ్చర్య కర్మల నమరు నెద్ది?
యాగంబునకు, బిల్వ నేగెడు నెయ్యది? వివిధ ధ్వజంబుల వెలయు నెద్ది?
చిత్తరాశులతోడ వెలుగొందు నెయ్యది? వర్షప్రదంబయి వరలు నెద్ది?
సౌఖ్యప్రదం బొచు సర్వార్థదం బెద్ది? యశ్వ రాజంబుల నమరు నెద్ది?
- గీ॥ ¹యట్టి మీ దివ్యరథము మా కభిముఖముగ, వచ్చుచుండగ వినబడు మెచ్చు లన్ని
హవ్య సంస్కార మంతయు నమరియుండు, నశ్వరక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥ 85
- (3) చ॥ వినయము మీర యజ్ఞముల వేల నొనర్చిన పండితోత్తముల్
ధనమునకై పరస్పరము తప్పక యుద్ధముఁ జేయ నెంచి తా
మనయము వేల్పులన్ విడచి యశ్వల వేడగ వారి కెంతయో
2ధనమును నీయఁగల్గిరి సుధన్య మహాశ్వలు సంతసంబునన్ ॥ 86
- (4) గీ॥ నై నికులతోడ సంద్రంబు లోనఁబడిన, తుగ్రపుత్రుని భుజ్జాని దురగములను
నోడలను గొంచు పోవుచు నుద్ధరించి, తిరి, దివో దాసునింబలె దివ్యలార! ॥ 87
- (5) ఉ॥ అందఱికంటె మున్ను మిము నశ్వములన్నియు సూరు చెంతకుం
దొందఱమీరఁ జేర్చి జయదుండుభి మ్రోగెడునట్లు చేయవే
సుందరమైన యోష మిముఁ జూచి వరించెను మోహబుద్ధితో
నెందును లేరు మీ నము లహీన భిషగ్వరులార! చూడరే! ॥ 88
- (6,7) సీ॥ ఉముక నిప్పులలోన నుడురుచుండెడు సత్రి రక్షించితిరి మీరు రాజులార!
గొడ్డువోయిన పెద్ద గోవును పాలిచ్చునట్లులు చేసితి రార్యులార!
వద్రంగి బిండికివలె వందమానికి నతిశోభ నిచ్చితి రయ్యలార!
చామదేవుని తల్లి బహుగర్భవేదనఁ బోఁగొట్టితిరి మీరు పూజ్యులార!
- గీ॥ బాధ లన్నిటిఁ బోఁగొట్టు పరమశక్తి, మీకుఁగలదని మిమ్ము ననేకగతుల
వేడుచుండగ రారేమి వేల్పులార! యథిల రక్షకులార! యో యశ్వలార! ॥ 89

* ఋషివిశేషవిషయములకై తెలుఁగు 116వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు విషయము (331 పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. యట్టి దివ్యరథము మా కభిముఖముగ (త్రా.పా.) 2. ధనమును నీయఁగల్గిరి మహాశ్వలు ధన్యులు సంతసంబునన్ (వ్రా.ప్ర. పాఠము.)
1వ సంపుటము ప్రథమాష్టకమున నష్టమాధ్యాయమున 119వ. సూక్తములోని 3వ ఋక్కున కనువాదమైన యీ పద్యము శ్రీ నేమానాచారిచే 32వ.
పుటలో ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడినది. ఈడిప్రక్కపుట 83వ పుటలో వ్రాయవలసిన నీ ఋగనువాద పద్యము పొరపాటున వసువడింపక మరచి తరువాత
నెడమప్రక్క పుటయైన 82వ. పుటలో వ్రాయుట జరిగినది. “వినయము మీర” నిత్యాదిగాఁగల యీ పద్యము నాల్గవ పాదమున యతిబోషమున్నది. కాన
“మహాశ్వలు ధన్యులు” అని శ్రీనేమానాచారు వ్రాసిన దానిని “సుధన్యమహాశ్వలు”గా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

(8) గీ॥ తండ్రిచే విజయ¹ యాత్రకు, దగినయట్లు, పంపఁబడి²యుదధి మధ్యను బడినయట్టి భుజ్య రక్షింపఁ గలుచుఁ బూజ్యులగుచు, వెలుఁగుచుండిరి³దస్రులు వేయిగతుల ॥ 90

(9) ఉ॥ తేనెను గోరి మక్షికము తీయని వాక్కుల మిమ్ము వేడ⁴ నా
తేనెను మీరు పొందుటకు దివ్య దధీచుని వేడి వానికిన్
మానుగ నేవఁజేయ నభిమానముతో హయరాజితాన్యముం
బూని దధీచి మీ కిడదె⁵పుష్కలమౌ మధువున్ సుహాశ్వికురే ॥ 91

(10) సీ॥ కోర్కె లుండెడు వారు కోరంగఁదగుదానిఁబోరులోఁ దనవారిఁ బ్రోచుదాని
కూరులచేనైన వారింపఁగా రాని జవముచే ననిలోన జరుగు దాని
నుల్లం బలరఁజేయు తెల్లని రంగుతో వేయి విధంబుల వెలుఁగు దాని
నెల్లకార్యములందు మెల్లఁగ బండికి బహుప్రీతితోఁ గట్టఁబడెడు దాని
గీ॥ వజ్రవలె దేని నైనను వంచుదాని, వింతయగు పూర్ణశక్తితో వెలయుదాని
నమరపతి లబ్ధ మగునట్టి యశ్వమెలమి, 2బేదునకు నొసఁగలేదఁచె పెద్దలారా ॥ 92

సూక్తమ్—120

ఋషిః—కక్షీవాన్ దైర్ఘ్యతమస బౌశిజః

దేవతా—అశ్వినౌ (12, దుస్స్వప్న నాశనమ్)*

ఛందః—1-గాయత్రీ, 2-కకుష్, 3-కా-విరాట్, 4-నష్టరూపీ

5-తనుశిరా, 6-ఉష్ణిక్. 7-విష్టారః. 8-కృతిః 9-విరాట్, 10-12—గాయత్రీ

(1) కా రాథద్ధోత్రాశ్వినా వాం కోవాం జోష ఉభయోః । కథా విహత్యప్రచేతాః ॥ 109

(2) విద్వాంసా విద్ దురః పృచ్ఛేదవిద్వాన్విత్థావరో అచేతాః । మా చిన్ను మర్తే అక్రౌ ॥ 110

1. ఇంద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన “వల”ము ప్రయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారుగఁ బంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 3. యశ్వలు (తా.పా.) 4. మిముఁగోరనా (తా.పా.) 5. పూజ్యగుణోత్తములారా వేడ్కతోన్ (తా.పా.) 6. ఈ తేటగీతి నాల్గవ పాదములో నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణమైన “నలల” మువయుక్తమైనది. శ్రీ నేమానివారు “బేదనకొసంగ లేదచే” అని వ్రాయఁగల్గి యుండియు “నలల” (నహ) మువయోగించిరి గాన విశిష్టముగా ఛావించి యథాతథముగా నుంచఁబడినది. వ.గో.కృ.

* కొందఱి మతమున 12వ ఋక్కునకు దేవత దుస్స్వప్న నాశనీ దేవత. కొందఱి అన్నింటికిని నశ్వినీ దేవతలనే దేవతగా ఛావించి 12వ ఋక్కు దుస్స్వప్న నాశకమని తలంచిరి. వ.గో.కృ.

(3) తా విద్వాంసా హవామహే¹ వాం తా నో విద్వాంసా మన్మ వోచేతమధ్య ।

ప్రార్పద్ దయమానో² యువాకుః ॥

111

(4) వి పృచ్ఛామి పాక్యా³ న దేవాన్ వషట్కృతస్యాద్భుతస్య దస్రా ।

పాతం చ సహ్యసో యువం చ రభ్యసో నః ॥

112

(5) ప్ర యా ఘాషే భృగవాణే న శోభే యయా వాచా యజతి పజ్జియో వామ్ ।

పైషయుర్న విద్వాన్ ॥

113

(6) శ్రుతం గాయత్రం తకవానస్యాహం చిద్ధి రిరేభాశ్వినా వామ్ ।

ఆక్షీ శుభస్పతీ దన్ ॥

114

(7) యువం హ్యస్తం మహో రన్ యువం వా యన్నిరతతంసతమ్ ।

తా నో వసూ సుగోపాస్యాతం పాతం నో పృకాదఘాయాః ॥

115

(8) మాకస్మై ధాతమభ్యమిత్రిణే నో మాకుత్రా నో గృహేభ్యో ధేనవోగుః ।

స్తనాభుజో అశిశ్విః ॥

116

(9) దుహీయన్ మిత్రఘితయే యువాకు రాయే చ నో మిమీతం వాజవత్త్యై ।

ఇషే చ నో మిమీతం ధేనుమత్త్యై ॥

117

- (10) అశ్వినోరసనం రథమనశ్వం వాజినీవతోః । తేనాహం భూరి చాకన ॥ 118
- (11) అయం సమహ మా తనూహ్యతే జనాగ్ం అను సోమపేయం సుఖో రథః ॥ 119
- (12) అధ స్వప్నస్య నిర్విదే కభుజాతశ్చ రేవతః । ఉభా తా బస్రి నశ్యతః ॥ 120

సూక్తము 120

ఋషి—దీర్ఘ తమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు*

దేవత—అశ్వదేవతలు

- (1) క॥ సుతయింతురు మీ మైత్వరు?, సతతము సంతోషపెట్టఁ జాలఁ దెవండున్
మతిమంతు లశ్వలారా!, యతులిత పరివర్యఁ జేయ ¹నరుఁగు నెవండో: ॥ 93
- (2) గీ॥ అశ్వ మాహాత్మ్య మెఱుంగని యతఁడు వారి, నెటులు సుతయింపవలయునో యెరుఁగకుంటు
దేవతల నడుగ²వలవదె దివ్యు లెలమి, భక్తులకు వశ్యులగుదుఱు పరమ³తుష్టి ॥ 94
- (3) క॥ మిము మేము పిలుచుచుంటిమి, సమముగ వేద్యంబులై న సారస నుతులన్
స్థిమితముగ నెఱుక పరచుచు, మహిత హవి ద్రవ్య మెల్ల మానుగఁగొనరే ॥ 95
- (4) క॥ ఇతరులగు నమరవరులన్, మతితో నే నడుగఁబోను మాన్యుల మిమ్మే
యతులిత భక్తిన్ వేడెద, హిత సోమరసంబుఁ ద్రావి హితము నొసఁగరే ॥ 96
- (5) క॥ భృగు⁴ఘోషలు మీ నుతులం, దగ నెఱిగిన వార లవియుఁ దధ్యంబులగుం
జగమున నన్నముఁ ⁵గోరుచు, దగు కక్షీవంతుడెపుడు ⁶ధన్యుఁడు నుండీ: ॥ 97
- (6) క॥ కన్నులు పోవుటవలనం, గన్నులు కావలయు ననుచు, గడు దై న్యముతో
నెన్నిన యట్టులు మిమ్ముల, నెన్నుదుఁ గరుణించి నాకు నీయరె: ధనమున్ ॥ 98

* ఆంధ్రానువాద మూలప్రతిలో (1వ. సంపుటము. 35వ. పుట.) నీ 120వ. సూక్తమునకు ఋషిని జేర్కొనలేదు. పొరపాటున విడిచిపె
యండనోపు. ఋషి విశేష విషయములకై 116వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన ఫుట్‌నోట్ (331వ పుట) చదువుకొనునది. వ.గో.కృ. 1. నరుగఁగలరే
(తా.పా.) 2. ఇక్కడఁ బంపలముగఁగ మింద్రగణమునకుమారుగాయుక్తమాయెను. వ.గో.కృ. 3. పరమప్రీతి (తా.పా.) 4. ఘోషలు (వా.ప్ర.పా.)
ఘోషఋషిక కాన ఘోషలుగా నవరింపఁబడెను. వ.గో.కృ. 5. గోరెడి. (తా.పా.) 6. ధన్యుండునుండీ (వా.ప్ర.పా.) గణభంగము వ.గో.కృ.

- (7) క॥ రక్షింపన్ భక్షింపన్, శిక్షింపంగలరు మమ్ము శ్రీయుతులారా!
 1శిక్షింపుడు మముఁ జక్కఁగ, రక్షింపుడు చొంగవలన రాజులుకానన్ ॥ 99
- (8) గీ॥ అశ్వీ దేవతలార! మ మ్మరులకెదుటఁ, బెట్టకుండుడు, గోవులు పెంపు వీడి
 దూడలన్ వీడకుండఁగ దూరమునకుఁ, 2జేర్చెదరుగాక మీరలు చి త్త మలర ॥ 100
- (9) గీ॥ సఖులపోషణకై మిమ్ముఁ జాలఁబొగడి, వి త్తముం బొందుచున్నారు వివిధ³ముఖులు
 కాన భక్తుల మగు మాకుఁ గలుఁగఁజేయుఁ, డన్నముం బాడియావుల నశ్వలార! ॥ 101
- (10) గీ॥ గుఱ్ఱములు లేకయే పోవు గురురథంబుఁ, బొంది తృప్తుడ నై తిని బూజ్యులార!
 యందువలనను ధనమును నశ్వలార!, నందఁ గోరుచునున్నాడ నతిశయముగ ॥ 102
- (11) †క॥ బహువిధ మహిమల ధనముల, విహరించెడు నశ్వినీ సుప్రభుదేవులు మే
 మహారహ మహామహమిక నిడు, సుహవిస్సుం గొనుచు సర్వ శుభము లొసఁగుఁడీ! ॥ 103
- (12) †క॥ వేకువ వచ్చెడు కలయుం, దేకువతో నిడక తాను దినకుండెడు నా
 భీకర లోభియుఁ జెడుదురు, నాకాధిప మిత్రులార! నయవిదులారా! ॥ 104

అర్ధాంతము

- (12) *క॥ ఉదయమె చెడు కల రాఁగా, నెదిరికి నుడిచి పరిశుద్ధ హృదిమై మృష్టా
 న్నడుఁడయి తాఁ దినవలయును, నిది నెరవేర్చని నరుండె యెగును బొందున్ ॥ 105

వేరొక యర్ధాంతము

- (12) *క॥ కల సంపద నొరుల కిడక, కలనైనను దానె తినని కడు లోభి చెడున్
 దెలతెల్లవారు తడుపరిఁ, గల వచ్చినచో నరర్థక మ్మగు రీతిన్ ॥ 106

1. మూడవ పాదములోఁగూడ మూలవ్రాతప్రతిలో నాల్గవపాదాదిలో వలె “రక్షింపుడు” అని వ్రాయఁబడియున్నది. కాన “శిక్షింపుడు” అని సవరింపఁబడినది. “చక్కఁగా మాకు విద్యలను నేర్పుడు” అని యీ మూడవ పాదమున కర్థము వచ్చును. వ.గో.కృ. 2. జేర్చవలయును మీరలు (తొ.పా.) 3. వివిధగతుల (వ్రా.ప్ర.పా.)

† లుప్తభాగపూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”. అసలు శ్రీనేమాని వా రనువదించక విడచిన పదకొండవ ఋక్కున కనువాద పద్యముగా దీనిని నే రచించి పూరించితిని. వ.గో.కృ.

† పండ్రెండు ఋక్కులున్న యీ 120వ సూక్తములోని 11వ ఋక్కు ననువదించక శ్రీ నేమానివారు 12వ ఋక్కును “వేకువ వచ్చెడు” నిత్యాది పద్యము రూపముగా ననువదించి దీనినే 11వ ఋక్కుగాఁ జేర్కొనిరి. (చూడు. వ్రాతప్రతి 1వ. సంపు టము 97వ. పుట) కొందఱు భాస్యకారులు పేర్కొన్నట్లు పండ్రెండవఋక్కు దుస్స్వప్న వినాశకమైనదికాదు. దీనికి విభిన్నార్థము లున్నవి. 11వ ఋక్కున కనువాద పద్యముగా శ్రీ నేమానివారు రచించిన “వేకువ వచ్చెడు కల” ఇత్యాదిపద్యము వాస్తవమునకుఁ జాల నసందర్భముగను నసమగ్ర భావయుక్తముగను నున్నది. ఈ పండ్రెండవ ఋక్కునకు మహర్షుల దృష్టిని నొకవిధమైన విశిష్టదృక్పథముతో నే నీ యర్ధాంతర కంద పద్యద్వయమును ననువాదముగా విరచించితిని. వ.గో.కృ.

* రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

అనువాకః 18, మాక్తమ్—121

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమన బౌజః

దేవతా—ఇష్టో విశ్వేదేవా వా

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కది॒త్తా నృ॒గః పా॒త్రం దే॒వయ॒తాం శ్రవ॑న్ గి॒రో అ॒గ్గిర॑సాం తు॒రణ్యన్ ।

ప్ర యదా॑న॒ద్విశ॒ ఆ హ॒ర్యస్యో॑రు క్రం॑సతే అధ్వ॒రే యజ॑తః ॥

121

(2) స్తమ్మి॑ద్ధ ద్యాం స ధ॒రుణం పు॒షాయ॑ద్భ॒భర్వా॑జాయ ద్రవి॑ణం స॒రో గోః ॥

అను॑ స్వ॒జాం మహి॑షశ్చక్ష॒త వ్రాం మే॒నామ॑శ్వస్య పరి॑ మాత॒రం గోః ॥

122

(3) సక్ష॑ద్ధవమరుణీః పూ॒ర్యం రా॒ట్ తు॒రో వి॒శామ॑గ్గిరసామను॒ య్మాన్ ।

తక్ష॑ద్ వజ్రం నియు॑తం త స్తమ్మి॑ద్ ద్యాం చతు॑ష్పదే॑ న్యాయ ద్వి॒పాదే ॥

123

(4) ఆ॒స్య మదే॑ స్వ॒ర్యం వా ఋ॒తాయా॑పీ॒పృత॑ము॒స్రియా॑జామనీకమ్ ।

యద్ధ॑ ప్రస॒గ్ధే త్రి॒కుమ్భి॑వ ర్ధి॒దప॑ ద్రు॒హో మా॑ను॒షస్య దు॒రో వః ॥

124

(5) తు॒భ్యం వయో॑ యత్ పిత॒రావ॑సీ॒తాం రా॒ధః సు॒రేత॑స్తు॒రణే భు॒రణ్యః ।

శుచి॑ యత్ తే రే॒క్ష ఆ॒యజ॑న్త స॒ద్భర్త॑ఘా॒యాః పయ॑ ఉ॒స్రియా॑యాః ॥

125

(6) అ॒ధ ప్ర జ॑జ్ఞే త॒రణి॑ర్మమత్తు॒ ప్ర రో॑చ్యస్యా ఉ॒షసో॑ న సూ॒రః ।

ఇ॒న్దుర్యే॑థి॒రాప్త॑ స్వే॒దుహ॑వైః స్రు॒వేణ॑ సి॒న్ధుజ్ఞా॑రణా॒భి ధా॑మ ॥

126

(7) స్వి॒ద్భా॒ యద్ వ॒నధి॑తి॒రప॒స్యాత్ సూ॒రో అ॒ధ్వరే॑ ప॒ర రో॒ధనా॑ గోః ।

యథ॑ ప్ర॒భాసి॑ కృ॒త్వాన్ గం॑ అ॒సు ద్యూ॑నన॒ర్విశే॑ వ॒శ్యేషే॑ తు॒రాయ॑ ॥

127

(8) అ॒ష్టా మ॒హో ది॒వ ఆదో॑ హ॒రీ ఇ॒హ ద్యు॑మ్నాసాహ॒మభి॑ యో॒ధాన॑ ఉ॒త్సమ్ ।

హ॒రిం యత్ తే॑ మ॒న్వినం॑ దు॒క్షన్ వృ॒ధే గో॑రభ॒నమ॑ద్విభి॒ర్వాతా॑ప్యమ్ ॥

128

(9) త్వ॑మాయ॒నం వ॒తి వర్తి॑యో గో॒ర్ధివో॑ అ॒శ్మాన॒ముప॑నీత॒మృ॒భ్యా ।

కు॒త్సాయ॑ య॒త్ర పు॑రు॒హాత॑ వ॒న్వభ్యు॑ష్ణ¹మ॒న॒తైః పరి॑యాసి వ॒దైః

129

(10) పు॒రా యత్ సూ॒రస్త॑మ॒సో అపి॑తే॒స్తమ॑ద్రి॒వః² ఫ॒లిగం॑ పే॒తిమ॑స్య ।

కు॒ష్టస్య॑ చిత్ ప॒హితం॑ యదో॒జో ది॒వస్ప॑రి సు॒గ్రధి॑తం త॒వారః॑ ॥

130

(11) అ॒సు త్వా మ॒హీ పా॑జసి అ॒చ॒రే ద్యా॒వాజ్ఞే॒మో మద॑తామి॒న్ద్ర³ క॒ర్మన్ ।

త్వం వృ॒త్రమా॑శయా॒నం సి॒రాసు॑ మ॒హో వ॒జ్రేణ॑ ని॒ష్వపో॑ వ॒రాహు॑మ్ ॥

131

(12) త్వ॑మి॒న్ద్ర³ స॒ర్యో యా॑గం అ॒వో నృ॑న్ తి॒ష్టా వాత॑స్య సు॒యుతో॑ వహి॒ష్టా⁴ ।

యం తే॑ కా॒వ్య ఉ॒చనా॑ మ॒న్వినం॑ దాద్ వృ॒త్రహ॑ణం పా॒ర్యం తత॑క్ష వ॒జ్రమ్ ॥

132

(13) త్వం సూ॒రో హ॒రితో॑ రామ॒యో నృ॑న్ భ॒రచ్చ॑క్రమే॒తశో॑ నాయమి॒న్ద్ర³ ।

ప్రా॒స్య పా॒రం న॒వతి॑ం⁴ నా॒వ్యానా॑మపి క॒ర్త॒మవ॑ర్తయో॒కయ॑జ్ఞాన్ ॥

133

(14) త్వం నో అస్యా ఇన్ద్రో దుర్విజాయాః పాహి వజ్రీవో దురితాదభీకే ।

ప్ర నో వాజాన్ రథోఽ అశ్వబుధ్యానిషే యన్తి శ్రవసే సూనృతాయై ॥

184

(15) మా సా తే అస్మత్ సుమతిర్వి దసద్ వాజప్రమహః సమిషో వరవ్ర ।

ఆ నో భజ మమవన్ గోష్వర్ష్యో మంహిష్ఠాస్తే సధమాదః స్యామ ॥

185

ఇతి

ప్రథమోష్ఠకే ఋష్టమోకిద్యాయ

సృమాప్తః

ప్రథమోష్ఠక సృమాప్తః

అనువాకము-18, సూక్తము-121

ఋషి-కత్తవంతుడు *

దేవత-విశ్వేదేవతలు †

(1) చ॥ ధనము నొసంగువాడు వివిధావనతత్పరుఁ డింద్రుఁ డాత్రతోఁ
దన దయఁగోరు మా మతులఁ దద్దయుఁ దానెపు డాలకించునోః
ఘనతర హర్యుపీథులను గ్రాలెడు ఋత్విజు మంత్ర సంతతిన్
విని విని చూ తొసంగ నగు విత్తము పూజలఁ జేయు వేశలన్ ॥

187

(2,3) సీ॥ శక్రుండు దివమును శాశ్వతంబుగ నిల్పునట్టులుగాఁ జేయఁగల్గు వాడెః
యాదిత్య రూపుడై యఖిల జీవాధారమగు వర్షమును నీయఁదగును వాడెః
భాస్కర రూపుడై పగటినిజేయుచు రాత్రి గతింపంగ రగులు వాడెః
గుఱ్ఱమునకు మంచి గోవును బుట్టించి పెక్కండు వైరుల నొక్కు వాడెః

* ఋషి విషయక విశేషములకై 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోట్ (381వ. పుట.) చదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ. † సంస్కృత మూలప్రతులలో “ఇంద్రో విశ్వేదేవా వా” అని యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు కేవలము “విశ్వే దేవతలు” మాత్రమే దేవతలుగా వ్రాసిరి. (చూడు. వ్రాతప్రతి 1వ సంపుటము 37వ. పుట) కాని తొలియనువాద పద్యములోనే యింద్రదేవుని శ్రీ నేమానివా రుటంకించిరి. మిగిలిన పద్యములలోఁ గూడఁ బెక్కింటి నింద్రవాచక పదములు ప్రయోగించిరి. విశ్వేదేవతలలో నింద్రుఁడొక్కఁడని శ్రీ నేమానివారిభిప్రాయపడి యుండనగును, కాని యింద్రుఁడు విశ్వేదేవతలలో నొకఁడు కానేరడు. వ.గో.కృ.

గీ॥ సేవకులకెల్ల¹ ధనమును జేర్చువాడె! కల్యములనెల్ల వెలిగింప ఘనుడు వాడె!
పరమ భక్తులచే బిల్వబిడును వాడె! వాడె! యింద్రుడు హరి వాడె! ²బ్రహ్మవాడె!॥ 108

(4) గీ॥ సోమముం ద్రావుటంజేసి శోభనంది, ఫణి హృతంబగు గోతతి బట్టుకొనుచు
నంగిరస్సున కొనగితి రయ్యలార! యుపకృతికి³ మరల నుపకృతి ⁴యుచితమెగద! ॥ 109

(5) ఉ॥ వేగము కార్య మెల్ల నెఱవేర్చెడు నీకు శుభంబు భూమియుం
ద్యాగముతోడ హవ్య సముదాయము నిచ్చినయప్పు డింద్రుడా
సాగు ధనంబుకంటె గడు జక్కుని పాల నొసంగునపు తా
నేగుచు వైరి సదృముల కింపుగఁ దల్పులు ⁵తీయడే త్వరన్ ॥ 110

(6) చ॥ అరులకుఁ జిక్కకుండ మము నాదరవృత్తిని జూచుగాక నా
సురపతి వాడె వెల్లెడును, సూర్యునిలాగు నుషస్సుచెంత నా
సురపతి హవ్యపూరముల సోముని దృపునిగా నొనర్చు మ
మృరమరలేక కావడఁపె యందఱి వైరుల గర్వ మాపుచున్ ॥ 111

(7) చ॥ రవికిరణోద్ధ మేఘములు రాణ సువృష్టిని నీయ నుండగాఁ
బివిధరుఁ డన్ని విఘ్నములు పంతముతో నవరించు నాతడే
రవిగ వెలుంగుచుండ నవిరామముగా నగు కర్మలన్ని⁷ యు
త్సవమున గోగణాధికము సాగుచు నుండు నరణ్య భూమికిన్ ॥ 112

(8) గీ॥ శోభలం బొందుచుండెడు సోమరసము, దీయుచున్నాము నీకయి దివిజనాథ!
నీవు ద్రావినపిమ్మట నీతురంగ, ములకుఁ ద్రావఁగ నీయుము బలముగల్గి ॥ 113

(9) ఉ॥ కావదలంచి కుత్సముని, గాతీయఁబెట్టెడు రాక్షసాధముం
డేవల నున్న వానికయి యేగుచుఁ బిమ్మట ఋజ్వు చెంతకుం
బోవుచు వాని వజ్రమును బొంది యయోమయమైన దానిచేఁ
జావఁగ ⁸మొత్తలేదె! బహు సాహసవృత్తిని రాక్షసాధమున్ ॥ 114

1. "సేవకులకెల్ల ధనమును" అని వ్రా.ప. పాశము ధనమును అని వ్రాయుటకుఁ కొరపాటున "ధనమును" అని వ్రాసియుం డనగునను దృష్టితో నవరింపఁ బడినది. కాని సేవకులకు, ఎల్లధనమును—పరిమితమైన హద్దును. వాడే చేర్చునని కూడ నర్థము చెప్పవచ్చును. అనగా సేవకులందఱును దమతమ హద్దులనుండి ప్రవర్తించునట్లు చేయువాడు వాడేయని భావము. ఏ యర్థము చెప్పువలయునన్నను సంస్కృతమూలములో నముచితమైన యాధారభూతమగు పదప్రయోగము మృగ్యము. వ.గో.కృ. 2. బ్రహ్మవాడె (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) 3. ఈ పాదములో బించలఘుగణ మింద్రగణమునకుమారుగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 4. యుచితముగద (వ్రా.ప్ర.పా.) 5. నప్పుడే యేగుచు (కొ.పా.) 6. తీయవే హరి (కొ.పా.) 7. కర్మలన్నియుం . గవితతిఁ బోవుచుండుఁ గద కట్టల వార లరణ్య భూమికిన్ (కొ.పా.) 8. మొత్తలేదెఱు రి సాహస (కొ.పా. గణభంగము)

- (10) క॥ తొల్లి తమోరూపంబున, బల్లిదుండగు రాక్షసుండు భాస్కర దేవున్
మెల్లంగ నాచ్చాదింపంగ, ¹నుల్లమలర వానిగొట్టి యుండరె మీరల్! ॥ 115
- (11) 2ఉ॥ వృత్రవధాది కర్మముల విశ్రుతిగాంచిన వాని ³జూచుచున్
జిత్ర బలాఢ్య రోదసి విచిత్రముగా నతితుష్టి జెందె నే
కుత్రిమ భావముంగనక కుచ్చిత వృత్రుని వజ్ర ధారచే
మిత్రుల మేలుకై దునిమె మేఘరథుండు విశాల బుద్ధితోన్ ॥ 116
- (12,13,14) సీ॥ వాయు వేగముగల్గు వాజుల వెక్కుచు ర మ్మిచ్చటికి లోక రక్షకుండః
శుక్ర, డిచ్చిన యట్టి శుద్ధ వజ్రంబును సానపెట్టుము వేగ శక్రదేవః
సూర్య రూపంబున శోభ లందెడు యాన హయమునె యెక్కు-మో! యమరనాథః
తొంబది నదులను దొందఱగా దాటి కర్మము కలిగింపు ఘనయశుండః
గీ॥ కష్టతరమైన దారిద్ర్య కలననుండి, పాపములనుండి యిప్పుడు ప్రాప్తమైన
యుద్ధములనుండి తొలగించి యిద్దమైన, ధనము మొదలగు వానిని దప్ప కిమ్ము ॥ 117
- (15) గీ॥ తఱగకుండ నుండు తావకానుగ్రహ, ముందుగక⁴ నన్నముందుగక
విన్నుఁ బొగడునట్టి నియతాత్ము లొందుతఁ, బుత్ర పౌత్ర సుఖము ⁵పూర్ణరీతి ॥ 118

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పౌత్ర

నంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తుముక్తాయమాన శ్రీ భగవత్పాదారాధక

వేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ

బృథమాష్టకమున నష్టమాధ్యాయము

సమాప్తము

ప్రథమాష్టకము సమాప్తము

1. మెల్లంగ బలిమార్చి వాని మెప్పులు గనపే: (తొ.పా.) యుల్లమలర (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. వ్రాతప్రతిలో: బొరపాటున “చ” అని చంపక
మాలగాఁ బేర్కొనఁ బడినది. (చూడు 1వ సంపుటము. 41 పుట) 3. జూచిబిల్ (తొ.పా.) 4. యన్నముందుఁ గక (ప్రా.ప్ర.పా.)
5. పూర్ణముగను (తొ.పా.)

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా
ప్రథమ మాండలమ్

ద్వితీయాష్టకః—ప్రథమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్ — 122

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస బౌశిజః*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5-6 విరాడ్ రూపా†

(1) ప్ర॒ వః పా॒స్తం ర॒ఘుమ॑న్య॒వోఽన్యో॑ య॒జ్ఞం¹ రు॒ద్రాయ॑ 2మీ॒హ్మ²షే॑ భర॒ధ్వమ్ ।

ది॒వో అ॒స్తోష్య॑సుర॒స్య వీ॒రైరి॒షుధ్యే॑వ మ॒రుతో రోద॑స్యోః ॥

1

(2) ప॒త్నీవ॑ పూ॒ర్వ హూ॑తిం వావృ॒థధ్యా॑ ఉ॒షాసా॑న॒తా పు॒రుధా॑ విదా॒నే ।

స్త॒రీర్నా॒క్తం ప్యు॒తం వసా॑నా సూ॒ర్యస్య॑ శ్రియా సు॒దృశీ॑ హి॒రణ్మైః ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (331వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† కొందఱి మతమున నసలీ సూక్త మంతయుఁ ద్రిష్టుప్ ఛందయుతమే. వ.గో.కృ. 1. యజ్ఞ (త్రా.ప్ర.) 2. మీహ్మషే (త్రా.ప్ర.) మీహ్మషే (సా.మా.)

(3) మమత్త॑ నః పరి॑జ్ఞా వస॑ర్హా మమత్త॑ వాతో॑ అపాం॑ వృష॑శ్వాన్ :

శి॒తమి॒న్ద్రా॑వర్వతా॑ యు॒వం న॒స్తన్నో॑ విశ్వే॑ పరివ॑స్యస్తు దే॒వాః ॥

3

(4) ఉ॒త త్యా॑మే॒ యశ॑సా శ్వే॒తనా॑యై వ్య॒న్తా పా॑వైశి॒జో హు॑వద్యై :

ప్ర వో॑ నపా॑తమ॒పాం కృ॑ణుధ్వం॑ ప్ర మా॒తరా॑స్పి॒నస్యా॑యోః ॥

4

(5) ఆ వో॑ రు॒వణ్య॑మాశి॒జో హు॑వద్యై ఘోషే॑వ శం॒సమ॑ర్దున॒స్య నంశే॑ :

ప్ర వః॑ హృ॒ష్టే దా॒వస॑ అగ్ం॑ అచ్ఛా॑ వోచే॑య వను॑తాతిమగ్నేః ॥

5

(6) క్ర॒తం మే॑ మి॒త్రావ॑రుణా॒ హవే॑మోత క్ర॒తం సద॑నే వి॒శ్వతః॑ సీమ ॥

శ్రో॒తు నః॑ శ్రో॒తురా॑తిః సు॒శ్రోతుః॑ సు॒క్షేత్రా॑ నీ॒ధుర॑ద్భిః ॥

6

(7) స్తు॒షే సా॑ వాం వరు॑ణ మి॒త్ర రా॒తిర్గ॑వాం శ॒తా సృ॒క్షయా॑మే॒షు ప॒జ్జే ॥

క్ర॒తర॑థే॑ ప్రి॒యర॑థే॑ దధా॑నాః స॒ద్యః పృ॒ష్ఠిం ని॑రున్ధానాసో అగ్మన్ ॥

7

(8) అ॒స్య స్తు॒షే మహి॑మఘ॒న్య రా॒ధః సచా॑ సనే॒మ నహు॑షః సు॒వీరాః ॥

జనో॑ యః ప॒జ్జేభ్యో॑ వా॒జినీ॑వా॒సశ్వా॑వతో ర॒ధినో॑ మహ్యం॑ సూరిః ॥

8

- (9) జనో యో మిత్రావరుణావభిద్రుగపో న వాం సునోత్యక్షయాద్రుక్ ।
స్వయం స యక్ష్యం హృదయే వి ధత్త అప యదీం హోత్రాభిర్భూతావా ॥ 9
- (10) స వ్రాధతో నహుషో దంసుజాతః శర్ధస్తరో నరాం గూర్తశ్రవాః ।
విసృష్టరాతిర్యాతి బాహ్ను¹ సృత్వా విశ్వాసు పృతు సదమిచ్ఛురః ॥ 10
- (11) అథ గ్మన్తా నహుషో హవం సూరేః శ్రోతా రాజానో అమృతస్య మన్ద్రాః ।
సభోజువో యన్నిరవస్య రాధః ప్రశస్తయే మహినా రథవతే ॥ 11
- (12) ఏతం శర్ధం ధామ యస్య సూరేరిత్యవోచన్ దశ తయస్య నంశే ।
ద్యుమ్నాని యేష వసుతాతీ రారన్ విశ్వే సన్వన్తు ప్రభృథేషు వాజమ్ ॥ 12
- (13) మన్ద్రమహే దశతయస్య థాసేర్దిర్యత్ పశ్చ బిభ్రతో యన్త్యన్నా ।
కిమిష్టాశ్వ ఇష్టరశ్మిరేత ఈశానానస్తరుష ఋజ్జతే నృన్ ॥ 13
- (14) హిరణ్యకర్ణం మణిగ్రీవమర్హస్తన్నో విశ్వే పరివస్యన్తు దేవాః ।
అర్యో గిరః సద్య ఆ జగ్ముషీరోప్రాశ్చాకన్తూ భయే ప్స్వస్మే ॥ 14
- (15) చత్వారో మా మశర్కారస్య ³ శిశ్వత్రయో రాజ్ఞి అయవసస్య జిహ్వాః ।
రథో వాం మిత్రావరుణా దీర్ఘాప్నాః స్యామగభస్తిః సూరో నాద్యోత్ ॥ 15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—ప్రథమాధ్యాయము

సూక్తము—122

ఋషి—కక్షీవంతుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1) మ॥ ఘన తూణీరగబాణ జాల మరులన్ ఖండించు చందంబునం
బనిమై నాసుర మెల్లఁగొట్టెనుగదా! భవ్యాత్మఁడౌ రుద్రుఁ 1డా
తని కన్నంబు నొసంగి పూజ లిడుఁడీ! ధన్యాత్మలారా! జగం
బున నున్నట్టి మరుద్గణాధిపులకుం బోనంబు నందియుఁడీ! ॥

(2,3) పీ॥ మగని పిల్పును విని మగువ వచ్చెడు మాటే— రం డిచ్చటకు దిన రాత్రులారా!
సూర్యునివలె 2స్వర్ణకోభల విలసిల్లి ర మ్ముషస్సౌభాగ్య రమణీ తిలక!
గార్హ పత్యాదుల యర్హ రూపము లొంది దయచేయు మిచటకుఁ దరణి దేవః
వృష్టి జలాదుల వృద్ధినిఁజేయుచుఁ గలిఁగించుమా ప్రీతి గాలి వేల్పు:
గీ॥ యింద్ర వర్జన్యులారా! 3మా యిద్ధమతిని, నిర్మలంబుగఁ జేయుఁడు నియత బుద్ధి
దేవతోత్తములారా! మా దివ్యనుతుల, వినుచు నన్న మొసంగుఁడు వివిధగతుల ॥

(4) కా॥ కక్షీవంతుఁడ నౌజింజండనగు నేన్ గార్హస్థినై భక్తితో
దీక్షం బూని పఠించు సం స్తవములన్ దివ్యాశ్వు లెంతేనియున్
4సుజ్ఞెంతింగొని యాలకించుటకు నే సూచింతుఁ బూజావిధిన్
పాక్షెదగ్ని నహర్నిశంబు విలసచ్ఛారిత్రకుల్ వేడరే! ॥

* ఋషి విశేష విషయములపై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫ్లట్‌నోట్ (381వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవత విషయమై తక్కినచోట్లలోవలెఁగాక యిక్కడ వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 3 పుట) “విశ్వేదేవత” యని యేకవచన రూపమే వ్రాయఁబడినది. ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

1. డా, తనికిన్ భక్తమునిచ్చి (తొ.పా.) 2. చక్రకోభల (తొ.పా.) 3. మా హీనమతిని (వ్రా.ప్ర.పా.) అమూలకము ననర్థకము వ.గో.కృ. 4. కాంక్షన్ శోత్రములందు నిల్చుటకునై (నే) గల్పింతుఁ బూజావిధిన్ (తొ.పా.)

- (5) గీ॥ పాండు రోగోపశాంతికై బ్రహ్మవాది, నివలె యుష్మద్గుణంబుల స్తవముఁ జేతు
నిష్ఠ ఫలదాత్మ పూషః సమిద్ధవహ్నిఁ, గక్షివంతుఁడ నగు నేను గరము తలఁతు ॥ 4
- (6) గీ॥ మిత్రుఁడాః *వరుణదేవుఁడః మీర లస్మ, దీయ నుతి నాలకింపుఁ డమేయ ధనము
గలుఁగు సింధువు భూములఁ గరము తడువ, సాగి వచ్చునుగాక మా స్తవము వినుచు ॥ 5
- (7) గీ॥ అన్నదాన మొనర్చుచు యాగములను, జేయుటకు నాల నొసఁగుఁ డమేయ గో గ
ణంబులకుఁ బుష్టినీయ ముదంబుతోడ, మీర 1లేతెంచెదరుగాక మిత్రః వరుణః ॥ 6
- (8) క॥ కామము రథాన్న ధనములఁ, గామింప నొసంగుదేవః కార్యార్థులమై
సీమముగ మిమ్ముఁ బొగడిన, భూమిపయిన్ మాకు సర్వ భూతి కలుఁగదే! ॥ 7
- (9,10) సీ॥ యెవఁడు మిమ్ముగుఱింబి యిష్టి నొనర్చక యన్యుల యిష్టికై నరుఁగువాడో:
యెవఁడు సోమరసంబు నేవగించుచు మీకు సిద్ధముఁజేయక చెలఁగువాడో:
యెవఁడు మీ స్తవముల నింపారఁ గూర్చక యన్యస్తుతు లొనర్చి యలరువాడో:
యెవఁడు మిమ్ముల వీడి హీనులకై చాల నేవావిధులనెల్లఁ జేయువాడో:
గీ॥ యట్టి మూర్ఖుని మాన సాభ్యంతరములు, వ్యాధితోఁ గూడికొని యుండు, నటులుగాక
యజ్ఞములఁ జేయువాడు నిరంతరంబు, దాత, వీరుఁడు, లోక విఖ్యాతుఁడగును ॥ 8
- (11) గీ॥ భేదరద్రాజ వరులార! యేచి మీర, లస్మదీయ సదాహ్వాన మధిగమించి
దీన యజమాన నుతులెల్లఁ దిరముఁ గలుఁగఁ, బొగడుటకు రండు వేవేగఁ బూర్ణమతిని ॥ 9
- (12) మ॥ యజమానుండు దశేంద్రియంబులకు నొ నన్నంబులన్ 2గోరుచున్
భజమానాపరభ క్త సంతతికినై భ క్తంబు, 3గాంక్షించినన్
సుజనుల్ మెచ్చఁగ నీయనున్న దివిజుల్ చోద్యాన్నముం దెచ్చి మీ
విజయేష్టి క్రియలందు సద్బలము సద్వీర్యంబు మా కీయరే! ॥ 10
- (13) గీ॥ అన్నముం గొని యధ్వర్యుఁ డగ్ని వేడు, దేవతలఁ గొల్చి దివిజారిఁ ద్రెవ్వఁగలము
ఇష్టరశ్మియు నిష్టాశ్వఁ డేమిచేయఁ, గలరో! చూచెద మిప్పుడే! ఘనుల మగుచు ॥ 11
- (14) క॥ నుతియించు మా స్తవంబుల, మతితోఁ జెవిఁబెట్టు రూపమతులు గల సుత
ప్రతతి నొసంగుత మమరులు, తత ఫలముల హవ్యములను దప్పక యిడుతన్ ॥ 12
- (15) క॥ యవ సమ శర్మారజు ల, త్యవమతులై 4దీక్షితుండ నొ ననుఁ జెరువన్
రవముం జేయుచు నుండిరి, దివిజులు! మీ రథము వారి దెసకుం గొనుఁడి! ॥ 13

* ఇక్కడ “మిత్రుఁడః వరుణ” అని యింద్రగణమగు “నలము” ప్రయోగింపఁగల్గి యుండియు శ్రీ నేమానివారు “మిత్రుఁడాః వరుణ” యని “భలము” ప్రయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.

1. మీరువత్తురుగాకయో మిత్ర! వరుణ (తొ.పా.) 2. యాచింపుచున్ (తొ.పా.) 3. గాంక్షించుచో (తొ.పా.) 4. కక్షివంతుఁడగు ననుఁ జెరువన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్ 123

ఋషిః—కక్షీవాన్ దైర్ఘతమన బౌశిజః*

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) పృథూ రథో దక్షిణాయా అయోజ్యైసం దేవాసో అమృతాసో అస్తుః ।

కృష్ణాదుదస్థాదర్యాః విహయాశ్చికిత్సన్తి మానుషాయ క్షయాయ ॥

16

(2) పూర్వా విశ్వస్మాద్ భువనాదబోధి జయన్తి వాజం బృహతీ సనుత్రీ ।

ఉచ్చా వ్యఖ్యద్ యువతిః పునర్భారోషా అగన్ ప్రథమా పూర్వహూతౌ ॥

17

(3) యదద్య భాగం విభజాసి నృభ్య ఉషో దేవి మర్త్యత్రా సుజాతే ।

దేవో నో అత్ర సవితా దమూనా అనాగసో వోచతి సూర్యాయ ॥

18

(4) గృహంగృహమహనా యాత్యచ్ఛా దివేదివే అధి నామా దధానా ।

సిషాసన్తి ద్యౌతనా శశ్వదాగా దగ్రమగ్రమిద్ భజతే వసూనామ్ ॥

19

(5) భగస్య స్వసా వరుణస్య జామిరుషః సూన్యతే ప్రథమా జరస్య ।

పశ్చా స దభ్యా యో అఘస్య ధాతా జయేమ తం దక్షిణయా రథేన ॥

20

- (6) ఉదీరతాం సూన్యతా ఉత్ పురిస్తీరుదగ్నయః శుశుచానాసో అస్థుః ।
స్పార్తా వసూని తమసాపగూహ్¹ విష్కృణ్వస్త్వషసో విభాతీః ॥ 21
- (7) అపాన్యదేత్యభ్యంన్యదేతి విషురూపే అహానీ సం చరేతే ।
పరిక్షితోస్తమో అన్యా గుహకరద్యాదుషాః శోశువతా రథేన ॥ 22
- (8) సదృశీరద్య సదృశీరిదు శ్వో దీర్ఘం సచన్తే వరుణస్య ధామ ।
అనవద్యాత్రింశతం యోజనాన్యేకైకా క్రతుం పరి యన్తి సద్యః ॥ 23
- (9) జానత్యహ్నః ప్రథమస్య నామ శుక్రా కృష్ణాదజనిష్ట శ్వితీనీ ।
ఋతస్య యోషా న మినాతి ధామోహరహర్నిష్కృతమాచరన్తి ॥ 24
- (10) కనేవ తన్వాక శాశదానాగ్ం ఏషి దేవి దేవమియక్షమాణమ్ ।
సంస్మయమానా యువతిః పురస్తాదావిర్వజ్ఞంసి కృణుషే విభాతీ ॥ 25
- (11) సుసంకాశా మాతృమృష్టేవ యోషావిస్తన్యం కృణుషే దృశే కమ్ ।
భద్రా త్వమషో వితరం వ్యుచ్ఛ న తత్ తే అన్యా ఉషసో నశన్త ॥ 26
- (12) అశ్వపత్తిగ్గోమతీర్విశ్వవారా యతమానా రశ్మిభిః సూర్యస్య ।
పరా చ యన్తి పునరా చ యన్తి భద్రా నామ వహమానా ఉషాసః ॥ 27

(13) ఋతస్య రశ్మిమనుయచ్ఛమానా భద్రంభద్రం క్రతుమస్మాను ధేహి +

ఊహో నో అద్య సుహవా వ్యుచ్ఛాస్మాను రాయో మఘవత్సు చ స్యుః ॥

28

సూక్తము—123

ఋషి—దీర్ఘ తముని పుత్రుడు కక్షీవంతుడు *

దేవత—ఉషస్సు (ఉషోదేవత)

(1) చ॥ అరదము ముందు వాజి చయ మప్పుడె పూన్చిరి దానిపై మహా
సుర లువవిష్టు లయిరి కడు శోభన కర్మల కెల్లఁ బోవఁగా
నరసుతః కల్యదేవి సవనస్థలికిం దిగుచుండె చూడుఁ డె
ప్పరసున నై నఁ జీకటులఁ బాఱఁగఁ ద్రోలుటకై క్షణంబులోన్ ॥

14

(2) పీ॥ భువనంబునం గల భూత జాతముకంటె నేది మేల్కొను ముం దహీన గతిని
సర్వ ప్రపంచంబు సరిగ వెల్లెడునట్లు లెయ్యది చేయు నహీన గతిని
శాశ్వత యౌవన సంపత్తి నొప్పుచు నెయ్యది వెల్లు నహీన గతిని
నమదిన ముదయించి యధిక తరంబుగ నేది రాజిల్లు నహీన గతిని
గీ॥ అట్టి కల్యాధిదేవత యస్మదీయ, మగు పిలుపు నాలకించి మా యజ్ఞశాల
లందు జరిగెడు కార్యము లధిగమింప, వచ్చుచున్నది చూడుఁడి! మెచ్చునటుల ॥

15

(3) గీ॥ స్వ ప్రకాశంబుచేఁ గల్యః సకల జనులఁ, బాలనము చేయుచున్నావు పరమ పురుషఁ,
డిష్టులకు సూర్యదేవుఁ డహీన గతిని, వచ్చునట్లులు చేయుతః వరదుఁడగుచు ॥

16

(4) క॥ ప్రతి యజ్ఞగృహమునకు నీ, వతి కాంతింగలుఁగఁజేసి యంతట వెలుగున్
సతతముఁజేర్చు నుషస్సాః, వ్రత హవ్యము లానుచుంటి వనితా మణివై ॥

17

(5) గీ॥ రవికిఁ జెల్లెల వగుట విరాజమాన, నుతులు పొందిన దానవై యతివః వినుము
దుఃఖములఁ గల్గఁజేసెడు దుష్టు మేము, గెలువఁగలమమ్మః తావక కృపనుజేసి ॥

18

† ఇక్కడ 18వ అనువాకము ప్రారంభమైనట్లు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 7వ పుట) వ్రాయఁబడియున్నది. ఇది ప్రమాదము కానోవు. వ.గో.కృ.

* ఋషికి సంబంధించిన విశేషములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషి కీర్తన పుటనోట్ (381వ పుట) చదువుకొననగును. వ.గో.కృ.

- (6) ఉ॥ పెక్కగు రూపముల్ గలిగి పెంపు వహించు నహస్సు రాత్రియుం
దక్క-క సంచరించు నటఁ దామసి పోవు నహస్సు వచ్చు నం
దొక్క-టి యంధకారమును నోపి యొనర్చును దైన భాగ మౌ
నొక్క- యుషోఽంగనామణి మహోత్తమ యానము నెక్కి వెల్లెడిన్ ॥ 19
- (7) *క॥ విషరూప దివారాత్రులు, నుషోదయ మృదుల మగును నుజ్జ్వల సమ మై
విషమ స్థితి గతి నెఱుంగని, యుష తుల్యా విధి వెలుంగుఁ జదలున నెపుడున్ ॥ 20
- (8,9) సీ॥ ఈ దినంబులయందు ¹నెసఁగు ప్రత్యూషంబు లెంత వెలుంగు ననంతయందు
నా దినంబులయందు నంతయు వెలుంగును మఱియు సూర్యస్థానమైన మేరు
పర్వతముం జుట్టి బహు యోజనంబులు తిరుగుచుఁ దిరుగుచు దీక్షతోడ
శంకలేకయె గొప్ప లంకాది భూభాగ ములకుఁ గర్మల నెల్లఁ గలుఁగఁజేసి
గీ॥ శ్వేత వర్ణముతోఁ బ్రకాశించి సర్వ, జనులకున్ సూర్యు రాకను జక్కఁదెలిపి
యజ్ఞవాటికఁ బొందుచు హవ్యములకు, బాధ కల్గింపకున్నవి ²పరమశక్తి॥ 21
- (10,11) సీ॥ కన్యకారత్నంబుకరణి వస్త్రము లేక శోభిల్లుచున్నావు శోభతోడ
స్పష్టంబుగాఁ నగపడకుండఁ బిమ్మటఁ గాన్పించుచున్నావు! కాంతితోడ
సౌగంధ్య ప్రౌఢవై సూర్యప్రియుని గూడఁ బోవుచున్నావు విభూతితోడ
యువతివై ప్రియ సూర్యునినుచిత సంతసముతోఁ దనియింపుచున్నావు తనువుతోడ
గీ॥ సర్వజన దర్శనార్థమై సరసరీతిఁ, గనఁబడెడునట్లు చేయుదుగాన నిన్ను
సంస్తు తించెద అందఱుఁ జాన! యితర, కల్యములు⁴ తమముఁ బోఁగొట్టఁగలవె? చెప్పుమ॥ 22
- (12,13) సీ॥ గుఱ్ఱముల్ గలవియు గోవులు గలవియు శాశ్వతంబుగ నుండఁజాలునవియు
నఖిల జనామోద మందుచు నుతులకుఁ బాత్రంబులై ఖ్యాతిఁ బొందునవియు
సూర్యరక్మలఁ గూడి శోభలఁ జీకట్ల వారించునవి వేగఁబాటునవియు
నాకలోకము నుండి రాకలు నేయుచు నంధకారంబుల నడచునవియు
గీ॥ నగు నుషస్సుల భక్తితో సహ రహంబుఁ, బిలుచుచున్నాము మేము మా పిలుపు వినుచుఁ
గర్వములఁ జక్క- నెరవేర్చు గదలివచ్చి, ⁵యయ్యవి ధనంబు మాకిచ్చి యమరుఁగాక॥ 23

* లుప్తభాగ పూరణకర్త- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 7-9-11 పుటలు) 123వ. సూక్తములోని ఋగనువాద పద్యములలోఁ బ్రమాదవశమున 4వ. ఋగనువాద పద్యము నిర్దేశింపఁబడలేదు. 4,5,6, ఋగనువాద పద్యములు పౌరపాటున 5,6,7 ఋగనువాద పద్యములుగా నిర్దిష్టములైనవి. ప్రమాదవశమున శ్రీ నేమానివారు 7వ. ఋక్కు ననువదింపక విడచిరి. కావున నేను దీని నాంధ్రీకరించి లుప్తభాగ పూరణ మొనర్చితిని. వ.గో.కృ.

1. నిర్ద్రవప్రత్యూషంబు (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. పరమప్రీతి (తొ.పా.) 3. సుచితమానవ్యుల (తొ.పా.) 4. ఈ నాల్గవ పాదములో నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రయోగితమైనది. వ.గో.కృ. 5. “ధనము నయ్యవి మా కిచ్చి తనరుఁగాక” అని తొలుత రచయిత వ్రాయఁదలఁచినట్లు కనిపించును. (చూ. 2వ సంపుటము. 11వ పుట) వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—124

ఋషిః—కశీవాన్ దైర్ఘతమస ఔశిజః†

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఉ॒షా ఉ॒చ్చ॒న్తి స॒మిధా॒నే¹ అ॒గ్ని ఉ॒ద్య॒న్తూర్వ ఉ॒ర్వియా జ్యోతి॑రశ్రేత్ ।

దే॒వో నో¹ అ॒త్ర స॒వితా వ్యర్థం॑ ప్రా॒సావీద్ ద్వి॒పత్ ప్ర చతు॑ష్పది॒త్యై ॥

29

(2) అ॒మిన॑తీ దై॒వ్యాని చ॒రాని ప్ర॒మిన॑తీ మ॒నుష్యా యు॒గాని ।

ఈ॒యః పీ॒తామ॒సమా శ॒శ్వతీ॑నామాయతీ॒నాం ప్రథ॑మోషా వ్య॒ద్వాత్ ॥

30

(3) ఏ॒షా ది॒వో దు॒హితా ప్రత్య॑దర్శి జ్యోతి॑ర్విసానా స॒మనా పు॒రస్తాత్ ।

ఋత॑స్య వ॒హ్తామ॑న్వేతి సా॒ధు ప్ర॒జాన॑తీవ స ది॒శో మి॒నాతి ॥

31

(4) ఉ॒పో అ॒దర్శి క॒న్ధ్యవో న వక్షో॑ నో॒ధా ఇ॒వావి॑రకృత ప్రి॒యాణే¹ ।

అ॒ద్యుస॑న్న స॒సతో బో॒ధయ॑న్తి శ॒శ్వత్త॒మాగాత్ పు॑నరే॒యః పీ॒తామ్ ॥

32

(5) పూ॒ర్వే ఆ॒ర్ధే ర॒జసో అ॒ప్తస్య॑ గ॒వాం జ॒నిత్ర్య॑కృత ప్ర కే॒తుమ్ ।

వ్య॑ ప్రథ॑తే వి॒తరం॑ వరీ॒య ఓ॒భా వృ॒ణన్తి పి॒త్రోరు॑పస్థా ॥

33

† ఋషి విశేషవిషయములకై తెలుగు 116 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (331 వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

1. సమిధానో (వ్రా.ప్ర.)

(6) ఏవే దేషా పురుతమా దృశే కం నాజామిం న పరి వృణక్తి జామిమ్ ।

అరేపసా తన్వాః శాశదానా నార్పదీషతే న మహా విభాతి ॥

34

(7) అభ్రాతేవ పుంస ఏతి ప్రతీచీ గర్తారుగివ సనయే ధనానామ్ ।

జాయేవ పత్య ఉశతీ సువాసా ఉషా హస్రేవ ని రిణితే అపస్యః ॥

35

(8) స్వసా స్వస్నే జ్యాయన్యై యోనిమారై గప్రైత్యస్యాః ప్రతిచక్ష్యేవ ।

వ్యుచ్చస్తీ రశ్మిభిః సూర్యస్యాజ్ఞ్యజ్కై సమనగా ఇవ వ్రాః ॥

36

(9) ఆసాం పూర్వాసామహసు స్వస్థాజామవరా పూర్వామభ్యేతి వశ్చాత్ ।

తాః స్రత్పవన్పవ్యసీర్వానమస్మై రేవదుచ్చస్తు సునినా ఉషాసః ॥

37

(10) ప్ర బోధయోషః పృణతో మఘైన్యబుధ్యమానాః పణయః సనన్తు ।

రేవదుచ్చ ముషవద్భ్యో మఘాని రేవత్ ప్రోత్రో సూన్యతే జారయన్తి ॥

38

(11) అవేయమత్వైద్ యువతిః పురస్తాద్ యుంక్తే గవామరుణానామనీకమ్ ।

వి నూనముచ్ఛాదసతి ప్ర కేతుర్గృహంగృహముప తిష్ఠాతే అగ్నిః ॥

39

(12) ఉత్ తే వయశ్చిద్ వసతేరపప్తన్ నరశ్చ యే పితృభాణో వ్యుష్టాః ।

అమా సతే వహసి భూరి వామముషో దేవి దాశుషే మర్త్యాయ ॥

40

(13) అస్తోధ్యం స్తోమ్యా బ్రహ్మజా మే కవీవృధధ్వముశతీ రుషాసః ।

యుష్మాకం దేవీరవసా సనేమ సహస్రిణం చ శతినం చ వాజమ్ ॥

41

సూక్తము—124

ఋషి—కత్తివంతుడు.*

దేవత—ఉషో దేవత

(1) చ॥ ఘనముగ నగ్నులన్ వెలుగఁ గల్పనఁ జేసి యుషస్సు సూర్య దే
వునివలెఁ గాంతి మండలముఁ బొందుచు నున్నది యాగ దీక్ష దో
చినవిధ మెల్ల విత్తమును జేర్చుచు సూర్యుడు మాకుఁ బ్రీతితో
మనుజు ధనంబుఁ గూడ ననుమానము లేక యొసంగుఁ గావుతన్ ॥

24

(2) ఉ॥ దై వికమైన కర్మ తతి తప్పకఁ గూర్చుచు మానవాళికెన్
భూవలయంబులోనఁగల భూత పరిస్థితి కెల్ల యోగ సం
భావనయున్ వియోగమును బ్రాధిమ్యతో దయచేయు ప్రత్యుషో
దేవత వెల్గుచుండె నతితీవ్ర వికాసముతోడఁ జూడరే! ॥

25

(3) గీ॥ దినమునంబుట్టి తూర్పున దివ్యతేజ, మంది భూత గణంబున కఖిల విధులఁ
గార్యములు కలుఁగు² విధమును గలుఁగఁ జేసి, తోచుచున్నది కల్య మతుల్య మగుచు ॥

26

గీ॥ భార్యభర్తృ సుమార్గముంబట్టు బొప్పు, ననెడి ధర్మంబు బోధించు నతివ మాట్కిఁ
బైడి కొండకుఁ జుట్టు విభానుఁగూడి, దిగ్విభాగంబు జేయుచుఁ దిరుగుషస్సు ॥

27

(4,5) సీ॥ ఘన కల్యదేవత యిన రశ్మితతియట్లు కడు దవ్వనంజూడఁబడుచు నుండె
నంయమి నోధస్సు స్వార్థమందినయట్లు భూతముల్ తేజస్సుఁ బొందుచుండె,
దన పుత్ర పౌత్రులఁ దల్లి లేపెడునట్లు జనులను మేల్కొల్పి జరుగుచుండె
నుపపత్తికై యేగి యొగి వచ్చు సతి యట్లు తెల్లవారఁగనె యేతెంచుచుండె

గీ॥ నంతటన్ వెల్గు నాకన మర్థ మందుఁ, బుట్టి తేజస్సు దిశలకుఁ బొందఁజేసి
భూ గగన మధ్యమున నుండి పూర్ణమైన, దివ్యతేజస్సు నంతయుఁదేల్పుచుండె ॥

28

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు ఋషికిచ్చిన 118వ సూక్తము క్రింది పుట్టనోటు (831వ పుట) విషయము చూడవగును. చ.గో.కృ. 1. ప్రకాశముతోడ (కా.సా. గణభంగభీతి). 2. ఇంద్రగణమునకుమారు “నలల”ము ప్రయుక్తమైనది. చ.గో.కృ. 3. తిరుగన్ + ఉషస్సు = తిరుగుషస్సు—దుస్పంధి.

- (6) క॥ మనుజులకు దేవతాళికి, నను వగు సౌఖ్యమును జేసి యంచిత దేహం
బును ధరియించు చుషస్సతి, చిన పెద వస్తువుల వెల్ల జేయుచు నుండెన్ ॥ 29
- (7) సీ॥ అతివ వస్త్రాదుల నందంగఁ గోరుచు, ¹జనకుని యొద్దకుఁజనెడు మాట్కి-
†విధవ భర్తృధనంబు వేడుటకై రాజ, సభకుఁ దప్పక తాను జనెడు మాట్కి-
2స్నాతయై ఋతుమతి ధౌతవస్త్రము గట్టి, ³యతితుష్టిఁ బతి యొద్ద కరుగుమాట్కి-
దంతకాంతిచ్చట నెంతయుఁజూపుచు, బతి ప్రక్కకుంజేరు పడఁతి మాట్కిఁ
గీ॥ గల్యదేవత నై జ ప్రకాశ మహిమ, సూర్య భర్తను జేరుచు శోభతోడ
సర్వ వస్తుప్రపంచ విస్తార మెల్ల, వెల్లజేయుచునుండెను వివిధగతుల ॥ 30
- (8) గీ॥ జ్యేష్ఠయగు కల్యదేవికిఁ ⁵జెలియు నైన, రాత్రి యొనిని గల్పించి యాత్ర నరుగు
⁶నిట్లు పుట్టు నుషస్సతి యనుని కిరణ, మూలమునఁ జీకటులఁ గొట్టఁ జాలుచుండె ॥ 31
- (9) గీ॥ అక్కనెల్లెండ్ర భావము నధిగమించి, యొకటి వేరొక దానిని నుచితరీతి
ననుసరించు చుషస్సు లత్యధిక ధనము, మాకు నొసఁగునుగాక సన్మాన ⁷మెసఁగ ॥ 32
- (10,11) సీ॥ నీకు హవిస్సుల నిత్య మిచ్చెడి మాకుఁ గర్మల నేవేళ గలుగ నిమ్ము
ధన లుబ్ధు లై యాగ ధర్మముల్ సేయని శత్రువులందఱఁ జావనిమ్ము
హవ్యంబొసంగెడు యజమాను లెల్లెడ విత్తసమృద్ధితో వెలయనిమ్ము
సర్వ జనాళికి జరను ⁹దప్పించుచు, నాయురారోగ్యంబు లందనిమ్ము
గీ॥ పూర్వదిక్కున నుదయించి పూజ్యః సీవు, చీకటింగొట్ట నగ్నులు చెలఁగి చెలఁగి
యఖిల యజమాన గృహములయందు నియతిఁ, ¹⁰బ్రజ్వలిల్లుచునున్నవి ప్రకృతియందు ॥ 33
- (12) క॥ ఎరకై తమవసతుల విడి¹¹, పరుగిడుచున్నవి సమస్త పక్ష లుషస్సా :
నరు లుచిత కర్మకై వడి, జరుగుచునున్నారు నీదు జన్మము గనుచున్ ॥ 34
- గీ॥ యజ్ఞశాలా స్థలంబులయందునుండి, నీకు హవ్యము నర్పించు నిత్యకర్మ
పరులు భూరి ధనంబును బడయునట్లు, చేయుచున్నా వుషోదేవి : చిత్త మలర ॥ 35
- (13) క॥ సూక్తద్వయంబుచేతం, బ్రోక్తము లౌ నుతుల నెల్లఁ బొందుచు మీరల్
రిక్తులగు మమ్ముఁగని యా, సక్తిమెయిన్ ధనము నిం డుషస్సతులారా! ॥ 36

1. జనకునిఁబ్రీతితోఁ జేరుమాట్కి (తొ.పా. యతిభంగము) వ.గో.కృ. † రాజస్థానములు, రాజసభలు సప్పటి యభియోగములు పరిష్కరించి న్యాయములను స్థాపించుచున్నను, గత భర్తృకలకు జీవనార్థమై ధనము నిప్పించునుని న్యాయస్థానములం దభిమోగము దెచ్చుచున్నటులను నాచార మార్కులలోఁ గలదు. (నే.వేం.న.శా.) 2. శుద్ధయైఋతుమతి శుభ్ర వస్త్రముగట్టి (తొ.పా. స్నాతశబ్దమునకుఁ గేవల స్నానము చేయుటయని మాత్రమే కాక ఋతుస్నాత యనియు నర్థము వచ్చును. కావునఁ గేవల పరిశుభ్రార్థకమైన శుద్ధ శబ్ద ప్రయోగముగల యీ పాఠమును రచయిత సార్థకముగా నవరించెను. వ.గో.కృ.) 3. యతిప్రీతి (తొ.పా. గణభంగ భయము) 4. ప్రపంచపు (జ) చక్కినెల్ల (తొ.పా.) 5. జిన్నదైన (తొ.పా.) 6. నిట్లు-జన్మించుషస్సతి-(తొ.పా.)-నిట్లు-పుట్టుచుషస్సతి (రచయిత నవరించిన యీ పాఠములోను దొలి పాఠములోను దధర్మార్థక ద్రుత ప్రకృతిక శబ్ద ఉత్ససంది దోషము కలదు. వ.గో.కృ.) 7. మెసఁగ (వా.ప్ర.పా.) 8. లందఱుభావనిమ్ము (వా.ప్ర.పా.) 9. జరనుగల్పించు (వా.ప్ర.పా. వార్థక్యము నిమ్మని కొరకు సరికాదు. వ.గో.కృ.) 10. బ్రజ్వలిల్లు (వా.ప్ర.పా. “రలయారభేదః” అని సూత్రమున్నను త్వలాధమున “జ్వర” శబ్దప్రయోగ ముచితము కాదు. వ.గో.కృ.) 11. విడి=వీడి.

సూక్తమ్—125

ఋషిః—కక్షీవాన్ దైర్ఘ్యతమన బౌళిజః*

దేవతా—స్వనయస్య దానస్తుతిః

చందః—తిష్ఠవ్, 4-5 జగతీ

(1) ప్రాతా రత్నం ప్రాతరిత్వా దధాతి తం చిత్వాన్ ప్రతిగృహ్య ని ధత్తే ।

తేన ప్రజాం వర్ణయమాన ఆయా రాయస్సోషేణ సవతే సువీరః ॥

42

(2) సుగురసత్ సుహిరణ్యః స్వశోష్ బృహదస్మై వయ ఇన్దో దధాతి ।

యస్త్వాయ వ్రం వసునా ప్రాతరిత్వో ముక్షీజయేవ పదిముత్సినాతి ॥

43

(3) ఆయమద్య సుకృతం ప్రాతరిచ్ఛన్తిషేః పుత్రం వసుమతా రథేన ।

అంశోః సుతం పాయయ మత్సరస్య క్షయద్వీరం వర్ణయ సూన్యతాభిః ॥

44

(4) ఉప క్షరన్తి సిన్ధవో మయోభువ ఈజానం చ యక్ష్యమాణం చ ధేనవః ।

ప్రృణన్తం చ పపురిం చ శ్రవస్యవో మృతస్య దాదా ఉప యన్తి విశ్వతః ॥

45

(5) నాకస్య స్మృషే అది తిష్ఠతి శ్రీతో యః పృణాతి స హ దేవేషు గచ్ఛతి ।

తస్మా ఆపో మృతమర్హన్తి పిన్దవస్తస్మా ఇయం దక్షిణా పిన్దవే నదా ॥

46

* ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 116వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (931వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

(6) దక్షిణావతామిదిమాని చిత్రా దక్షిణావతాం దివి సూర్యాసః ।

దక్షిణావంతో అమృతం భజన్తే దక్షిణావంతః ప్ర తిరవృత ఆయుః ॥

47

(7) మా పృథ్విన్తో దురితమేన ఆరన్ మా జారిషః సూరయః సువ్రతాసః ।

అన్యప్రేషాం పరిధిరస్తు కశ్చిదపృథ్విన్తమభి సం యస్తు శోకాః ॥

48

సూక్తము—125

ఋషి—కక్షివంతుఁడు *

దేవత—దానదేవత†

(1) చ॥ స్వనయ సుదత్తనిష్కములఁ జయ్యన నందుచుఁ గక్షివంతుఁ డా
ధనమును దండ్రియొద్ద నిడఁ దత్పిత దీర్ఘతముండు దానిచే
దనుజులఁ బెంచుకొం చల వదాన్యుఁడు నాకముఁచేరుఁగాక సం
చనయముఁ గోరి దీవనల నాత్రతఁ బల్కుచునుండఁ జూడరే ॥

37

(2) చ॥ ధగములఁ గట్టు త్రాటివలెఁ గాంచన వారముతో నెవండు నిన్¹
దగ నెటుఁ బోవనీయకయె ధర్మగృహంబున గారవించెనో
సుగుణుఁడః యా నృపాలునకు సుందర గోగణ విత్తవృద్ధి న
త్యగణిత వాజి సంచయము నా యమరేశుఁడొసంగుఁగావుతన్ ॥

38

(3) క॥ జనపతి యిచ్చిన ధనముం, గొని యాగ మొనర్చు నిన్నుఁ గోరికతీరన్
గనుగొందు ననుచు నుండఁగఁ,దనయుఁడః వచ్చితివి నీవు ధన్యుఁడ నైతిన్ ॥

39

* ఋషిగురించిన విశేషవిషయములకై 116వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (381వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు మామూలుగా దాన దేవత్యమునే ప్రాచీనులు పేర్కొనిరి. కాని సంస్కృత మూల వ్యాఖ్యలలోను నితరత్ర నైతము “స్వనయస్య దానస్తుతిః” అని విశేషముగఁ బేర్కొనఁబడెను. వ.గో.కృ. ‡ కక్షివంతుఁడు తెచ్చి యిచ్చిన ధనముతో సంతుష్టి నొందిన దీర్ఘతముఁడు స్వనయుఁడను రాజు నిట్లాశీర్వాదించుచున్నాఁడు, (నే,వేం.న.శా.) 1. నిం దగ (వ్రా.వ్ర.పా.)

- (4,5) సీ॥ సోమయాగముఁ జేయు సోమయాజి విశేష గోధనంబులతోడఁ గూడఁగలఁడు
 సోమ యాగ మొనర్చ నీమము గలవాఁడు పాలిచ్చు గోవుల నేలఁగలఁడు
 సోమము దీయఁగఁ గామించు మానవుఁ డిష్టార్థముల నెల్ల నీయఁగలఁడు
 సోమయాగమునందు సోమ మందించెఁడు పురుషుఁడు జలమును బొందఁగలఁడు
 గీ॥ హవ్యమున నమరులను నెల్ల నాదరించు, పురుషుఁ డమరుల భావంబుఁ బొందఁగలఁడు
 జనులఁ దృప్తులుగాఁ జేయఁజాలఁగలఁడు, విశ్వభూమి ఫలంబుల వెలయఁగలఁడు॥ 40
- (6) గీ॥ గో హిరణ్యాది దక్షిణ గూడునట్టి, దానము లొనర్చు పురుషుఁడు ధన్యుఁ డగుచు
 సూర్య సంబంధలోకమున్ జూరఁగొనుచు, బూర్ణమగు నాయువును గూడఁ బొందఁగలఁడు॥ 41
- (7) మ॥ హవి రాజ్యాదుల దేవతాతతికి నాహారంబుఁ గల్పించు మా
 నవులే కాక సురాశికిన్ స్తుతుల నానందంబుఁ బుట్టించు మా
 నవులుం గూడ సుఖింతు లోకమున నానారూప సంపత్తులన్
 భువి హవ్యంబు నొసంగనట్టి మనుజుల్ పుణ్యాత్ము లె ట్లాదురో! ॥ 42

సూక్తమ్—126

ఋషిః—1-5 కక్షీవాన్ దైర్ఘతమస ఔజిజః,* 6-స్వనయోః భావయవ్యః 7-రోమశా

దేవతా—1-6 స్వనయోః భావయవ్యః, 7-రోమశా†

ఛందః—త్రిష్టుప్- 6-7 అనుష్టుప్

(1) అమన్తాన్ త్సోమాన్ ప్ర థరే మసీషా సిన్ధవధి ష్టియతో భావ్యస్య ।

యో మే సహస్రమమీత సవానతూర్త రాజా శ్రవ ఇచ్చమానః॥

49

1. ఇక్కడ నిండ్రగణమునకు మారు పంచలము గణ ముపయోగింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

* కక్షీవంత ఋషి విశేష విషయములకై తెలుగు 118వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (331వ పుట) చూచునది. వ.గో.కృ.

† ఈ ఋషి దేవతల విషయమై సాయన భాష్యయు క్త ప్రతిలోను, మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలోను గేవలము “భావయవ్యః” అని మాత్రమే యున్నది. కాని కొన్ని తదితర ప్రతులలో “స్వనయో భావయవ్యః” అని రెండు చోట్లను (ఋషులలోను—దేవతలలోను) గలదు. ఈ దృష్ట్యా “భావయవు”ని పుత్రుడైన “స్వనయుడు” ఋషికాఁగలఁడు. దేవత విషయములో భావయవుని పుత్రుడైన స్వనయుడనిగాని, “భావయవు”డను ఋషి గుర్తించిన “స్వనయ”దేవుడనిగాని చెప్పుట కవకాశము కలదు. ఈ దృష్ట్యా ఋషి గణములో బేర్కొనఁబడిన “స్వనయో భావయవ్యః” భావయవుని పుత్రుఁడు స్వనయుడనియేకాక “భావయవ”దేవుని గుర్తించిన స్వనయ ఋషియనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఋషులు దేవతలు నొక్కటిగాఁ బేర్కొనఁబడిన ఋషుల యర్థము విషయమై వేదభాష్య కర్త లెవ్వరును యాస్కాదులు నైతముఁ బ్రత్యేక దృష్టితో నాలోచింపనేలేదు, అనలు వేదముల విషయమై యీ వ్యాఖ్యాతల కున్న యభిప్రాయములే వింతగొల్పును. అవాస్తవికములుగాఁ బ్రత్యక్ష ప్రమాణములై కనిపించును. ఈ సూక్తమునకు

(2) శతం రాజ్ఞో నాథమానస్య నిష్కాశ్చుతమశ్వాన్ ప్రయతాన్ త్సద్య ఆదమ్ ।

శతం కక్షీవాగ్ం అసురస్య గోనాం దివి శ్రవోఽజరమా తతాన ॥

50

(3) ఉప మా శ్యావాః స్వనయేన దత్తా వధూమన్తో దశ రథాసో అస్థుః ।

షష్ఠిః సహస్రమను గవ్యమాగాత్ సనత్ కక్షీవాగ్ం అభిపిత్యే అహ్నమ్ ॥

51

(4) చత్వారింశద్ దశరథస్య¹ శోణాః పహస్ర స్యాగ్రే² శ్రేణిం నయన్తి ।

మదచ్యుతః కృశనావతో అత్యాన్ కక్షీవస్త ఉదమృక్షస్త పశ్రాః ॥

52

(5) పూర్వామను ప్రయతిమా దదే వశ్రీన్ యుతాగ్ం అష్టావరిధాయసో గాః ।

సుబన్ధవో యే విశ్యా ఇవ వ్రా³ అనస్వస్తః శ్రవ ఏషస్త పశ్రాః ॥

53

(6) ఆగధితా పరిగధితా యా కశీకేవ జగ్గహే ।

దదాతి మహ్యం యాదురీ యాతానాం భోజ్యా శతా ॥

54

1952లో నేను బరిశీలించిన యొక ప్రతిలో ఋషి “పురుచ్చేపః” అని ఏకైక ఋషి మాత్రమే పేర్కొనుట జరిగినది. 8వ ఋక్కునకు, గూడ దేవత “రోమశ”గా మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలోను మఱికొన్ని ప్రతులలోను బొరపాటున, బేర్కొనబడినది. “సంభోగాయ ప్రార్థితో భావయవ్యః స్వభార్యాం రోమశామప్రౌఢేతి బుద్ధ్యా పరిహసన్నహ” — అని సాయనాచార్యులు 8వ ఋక్కుశ్లోకములో వ్రాయఁగా దీని ననుసరించి “సంభోగ నిమిత్తమై పిలువఁబడిన భావయవ్యఁడు స్వభార్యతోఁ బరిహాసముగాఁ జెప్పు మాటయిది.” — అని ఆరవ ఋక్కునకు, బూర్వము శ్రీ నేమానివారు పేర్కొనిరి. కాఁగా నారవ ఋక్కు భావయవ్యని దనుట స్పష్టమే. కాని దీనిని బట్టి పరిశీలించ రోమశ తన పతియైన భావయవ్యని సంభోగ నిమిత్తమై పిలిచినట్లుగా వర్ణించు మఱొక ఋక్కు తప్పక యుండి తీరవలయును. రోమశ పిలిచినట్లున్న ఋక్కు లేకుండఁగనే యామె పిలువని పిలుపునకు సమాధానముగ భావయవ్యఁడు చెప్పినట్లున్న ఋక్కుండుట యనందర్పముగ నున్నది. కావున నీ సందర్భమునఁ బ్రస్తుతమున్న యారవ ఋక్కునకు, బూర్వము రోమశ చెప్పిన మరొక ఋక్కు తప్పక యుండి యుండనగును. అది విలుప్తమై యుండును. కాఁగా భావయవ్యఁడు పరిహాసముగాఁ బిల్కిన ఋక్కు 7వదియై దానికి సమాధానముగా రోమశ చెప్పిన ఋక్కు అష్టమ ఋక్కుగా నిలుచును. అయిన నీ సూక్తములో మొత్త మెనిమిది ఋక్కులుండఁగా ననలైన ఆరవ ఋక్కు (రోమశ - సంభోగము నిమిత్తమై భావయవ్యని నాహ్వానించినది) విలుప్తమై పోయినదని విస్పష్టముగాఁ దేలుచున్నది. (చూడు. పీఠిక) మరికొన్ని విశేషములకై (374వ పుటలో) తెలుఁగు 128 సూక్తము ఋషి దేవతల కిచ్చిన పుటనోటు చూచునది. వ.గో.కృ.

(7) ఉపోప మే సరా మృశ మా మే ద్రాణీ మన్యథాః ।

సర్వాహమస్మి రోమశా గన్ధారీణామిహవికా ॥

55

సూక్తము—126

†ఋషి—1-5 కక్షీవంతుడు, 6, భావయవ్యుడు 7, రోమశ బ్రహ్మవాదిని.

†దేవత—1-6 భావయవ్యుడు 7 రోమశ

(1) క॥ తతసోమ యాగఫలమున్, సరతముఁ బడయంగఁ గోరి చాలిన ధనమున్
మతి పూర్వకముగ నాకున్, వితరణముం జేయు రాజు వెలయుత భువిలోన్ ॥

43

(2) క॥ స్వనయుడు నేఁ గోరఁగనే, ధనము ప్రసాదించె నాకు దక్షిణకొఱకై
కనుక నృపాలుని కీరితి, ఘనముగఁ జిరకాల ముండుగావుత మవనిన్ ॥

44

† ఋషి కక్షీవంతునిగురించిన విశేషములకై 116వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన ఫుట్ నోట్ (381వ, పుట) చదువుకొనవలయును. ఋషిగాను దేవతగాను బేర్కొనఁబడిన భావయవ్యుని విషయమై 126 సంస్కృతసూక్తము ఋషి దేవతల విషయమై వ్రాసిన ఫుట్ నోట్ (372-373 పుటలు) చూడవలయును. ఏమైనను దెలుఁగులో ఋషులలో భావయవ్యుడు పేర్కొనఁబడుట పొరపాటు. 7వ ఋక్కునకు సంస్కృత మూల వ్యాఖ్యలలో “రోమశ” యను ఋషిక (అనఁగా శ్రీ యై ఋషిక యైన యామె) భావయవ్యుఁ డను ఋషి భార్యగాఁ బేర్కొనఁబడినది. శరీర మంతయు రోమము లుండుటవలన నీమె “రోమశ” గాఁ బిలువఁబడినట్లు, ఈ ఋషికకుఁ బుట్టు పేరు తెలియదు. ఈమె తండ్రి బృహస్పతి. ఆంధ్రానువాద పద్యములలో “రోమశ” స్పష్టముగా శ్రీగా-భావయవ్యునివత్నిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. కాని అటు ఋషులలోను, నిటు దేవతలలోను “రోమశుడు” అని స్పష్టముగాఁ బురుషుడుగాఁ దెలుఁగులో శ్రీనేమానివారు పేర్కొనుట పూర్తిగాఁబొరపాటు. (వ్రాతప్రతి-2వ. సంపుటము. 1వ. మండలము. 126వ సూక్తము 17-19 పుటలు) మీఁదు మిక్కిలి 7వ ఋక్కునకు రోమశుడు, బ్రహ్మవాదిని అని ఒక ఋషియు, యొక ఋషికయు నిరువురు నున్నట్లు పేర్కొనుట జరిగినది. ఇది ప్రమాద వశమున వ్రాయుట జరిగినది. 15B సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీనేమానివారు మండలములవారీగా సూక్త సంఖ్యతోవ్రాసిన ఋషుల దేవతల నామము లున్నవి. ఈ నామముల పట్టికలో 126వ. సూక్తమునకు “కక్షీవంతుడు-భావయవ్యుడు-రోమశ” అని స్పష్టముగాఁ (రోమశుడు అనికాక) వ్రాయఁబడినది, “రోమశ” అనఁగా ఋషికయే గాని (పురుషుడైన) ఋషి కానేకాదు. ఈ నామముల పట్టికకూడఁ గొంత తికమకగా నున్నది. ప్రతిపుటలోను సూక్త సంఖ్య ఋషినామము దేవతనామము మూడు కాలములలో వ్రాయఁబడినది. ఈ దృష్ట్యా 126వ సూక్తమునకు కక్షీవంతుడు ఋషియు, “భావయవ్యుడు, రోమశ”లు దేవతలుగాను భావింపవలసి యున్నది. (చూడు 15b సంపుటము, 4వ ఎక్సెర్ ప్లైజు బుక్కు 127 వ. పుట ఈబైండు బుక్కులోఁ బుటలన్నియు సరిగాలేవు సరికదా ఉన్న పుస్తకములలో ఋషిదేవతలతో నున్న పుస్తకములు, సరిగా వరుసగా మండలములవారీగానైనను నుంచి బైండు చేయలేదు.) ఈదృష్ట్యా 126వ సూక్తమునకుఁ గక్షీవంతుడొక్కఁడే ఋషియై భావయవ్యురోమశ దంపతులు దేవతలగుదురు. దీని మూల సంస్కృత సూక్తము ఋషి దేవతల ఫుట్ నోట్ లో నేను బేర్కొన్నట్లు నేను 1952లోఁ జూచిన గ్రంథములో నున్నట్లు దీని ఋషి “పురిచ్చేపుడు” గాని శ్రీనేమానివారు వ్రాసినట్లు (వారే ప్రతి చూచిరో తెలియదు.) కక్షీవంతుడు గాని యయి యుండనగును, ఇట్లుగుచో నీసూక్తమునకుఁ బేర్కొన్న అభిన్న ఋషిదేవతల విషయమైన తికమకలకుఁ దావుండ నేరదు (చూడు. పీఠిక) వ.గో.కృ.

(3) గీ॥ వేయినరువది యువతుల వేయి కపిల, వర్ణముంగల నావుల వలసినన్ని
యశ్వరథముల నెల్లను నంది కక్షి, వంతుఁ డొసంగెను ¹దండ్రీకి సంతసమున ॥ 45

(4) ఉ॥ వేలకొలంది గోపకులు, వెంటఁ జెలంగెడు గో సమూహముం
జాల జవంబు గల్గు హయజాలములన్ మఱి యాన పంక్తియున్
లీలను జోటకేగ నవలీలఁగ వాజులఁ దోమి వానికిన్
మే లగు గడి భాణమును ²మేతగ వేయరె యశ్వపాలకుల్ ॥ 46

(5) ఉ॥ చుట్టములారః విత్త చయ శోభిత యానములన్ గ్రహించి మీ
కెట్టెటొ³యాయఁగల్గితిని నేడైర వానిని నంది ⁴వానిపైఁ
బెట్టిన సొమ్ములంగొనుచుఁ బ్రీతి మనస్సులతోడ యాగమున్
నెట్టనఁజేసి మీర లవనిం గ్రహించుఁడు కీర్తి నెంతయున్ ॥ 47

(సంభోగము నిమిత్తము పిలువఁబడిన భావయవ్యుఁడు
స్వభార్యతోఁ బరిహాసముగఁ జెప్పు మాట యిది.)

(6) గీ॥ ప్రీతిఁ బరిగ్రహీత బిడ్డను గన్నట్టు, నకుల ప్రియుని కరణి నన్ను విడిచి
యుండ నొల్లనట్టి యువతి రోమశ కామ, సౌఖ్యములను నా కొసంగుచుండె ॥ 48
(రోమశ భర్తకు సమాధానము చెప్పుచున్నది.)

(7) ఉ॥ నన్ను స్పృశించి చూడవఁటె నాకుఁడ! పుష్టిని నొందె నంగముల్
పన్నుగ రమ్ము నాకడకుఁ బంత మదేలకొ గొట్టె రీతి నా
కెన్నఁగరాని రోమచయ మెక్కడఁ జూచిన నక్క డుండుటం
బిన్నతనంబునుండి ననుఁ బిల్తురు “రోమశ”గా నరోత్తముల్ ॥ 49

అనువాకః—19, సూక్తమ్—127

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసిః †

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—అత్యష్టిః, 6-అతిధృతిః

(1) అగ్నిం హోతారం మన్యే దాస్వన్తం వసుం సూసుం సహసో జాతవేదసం విప్రం స జాతవేదసమ్ ।

య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవో దేవాద్యా కృపా ।

పుత్రస్య విభ్రాష్టిమను వష్టి శోచిషా¹ ssజుహ్వనస్య సర్పిషః ॥

56

(2) యజిష్ఠం త్వా యజమానా హువేమ జ్యేష్ఠమగ్గిరసాం విప్ర మన్యభిర్విప్రేభిః శుక్ర మన్యభిః ।

2పరిజ్ఞానమివ ద్యాం హోతారం చర్షణీనామ్ ।

శోచిష్కేళం వృషణం యమిమా విశః ప్రావస్తు జాతయే విశః ॥

57

(3) స హి పురూ చిదోజసా విరుక్మతా దీద్యానో భవతి ధ్రువంతరః పరశుర్న ద్రువంతరః ।

వీశు చిద్ యస్య సమృతౌ శ్రవద్ వనేవ యత్ స్థిరమ్ ।

నిష్ఠహమాణో యమతే నాయతే దన్వాసహా నాయతే ॥

58

† 126వ. సూక్తము మొదలుకొని 139వ సూక్తమువఱకు దానితోసహా కలిపి యీ సూక్తములన్నింటికిని “పురుచ్చేపుడు” ఋషిగా 1952లో నేను జూచిన యొక ఋగ్వేద ముద్రిత ప్రతిలో నున్నది. దాని ననుసరించి నావద్దగల సంస్కృత ఋగ్వేద వ్రాతప్రతిలో ఋష్యాదులు పేర్కొనబడినవి. కాగా నీసూక్తములకు దివోదాస పుత్రుడైన పరుచ్చేపుడు గాని పురుచ్చేపుడు గాని ఋషి యని గ్రహింపవలయును. ఈ 127వ సూక్తము మొదలు 139 వఱకుగల సూక్తములకు శ్రీనేమాని వారి యాంధ్రానువాద గ్రంథములో భిన్నభిన్న విధములుగా ఋషుల నామములు పేర్కొనబడినవి. ఈవిశేషములకై ఆంధ్రానువాదమైన 127 వ. సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుబ్‌నోట్ (379వ పుట) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. శోచిషాజుహ్వనస్య (వా.ప్ర.) 2. పరిజ్ఞానమివ (వా.ప్ర.) 3. భవతి ధ్రువంతరః (వా.ప్ర.)

(4) దృ॒హ్యో¹ చి॒దస్మా॑ అను దు॒ర్యతా॑ వి॒దే తే॑ జి॒ష్ణాభి॑ర॒ణిభి॑ర్దా॒ప్త్యప॑నే॒ఽగ్నయే॑ దా॒ప్త్యప॑నే ।

ప్ర॒యః పు॒రూణి॑ గా॒హతే॑ తక్ష॒ద్ వనే॑వ శో॒చిషా॑ ।

స్థి॒రా చి॒దన్నా॑ ని రి॒జాత్యో॑జ॒సా ని స్థి॒రాణి॑ చి॒దోజ॑సా ॥

59

(5) తమ॑స్య పృ॒క్షము॑వరాసు ధీమ॒హి న॒క్తం యః॑ సుద॒ర్శత॑రో ది॒వాత॑రాదప్రాయుషే॒ దివా॑తరాత్ ।

ఆద॑స్యా॒యర్గభ॑ణవద్ పీ॒ఠ శ॒ర్మ న సూ॑నవే ।

భ॒క్తమ॑భ॒క్తమ॑వో వ్య॒న్తో అ॒జరా॑ అ॒గ్నయో॑ వ్య॒న్తో అ॒జరాః॑ ॥

60

(6) న హి శ॒ర్దో న మా॑రుతం తువి॒ష్ణణి॑ర॒హస్వతీ॑² పూ॒ర్వరా॑స్వి॒ష్ట ని॒రా ర్తనా॑స్వి॒ష్టనిః॑ ।

అద॑ద్ధ॒వ్యాన్యాద॑ది॒ర్యజ్ఞస్య॑ కే॒తుర్హ॑ణా ।

అధ॑ స్మా॒స్య హ॑ర్ష॒తో హృ॑షీ॒వతో వి॑శ్వే జుష॒న్త వ॒న్తాం నరః॑ కు॒భే న వ॒న్తామ్ ॥

61

(7) ద్వి॒తా య॑దీం కీ॒స్తాసో॑ అ॒భిద్య॑వో నమ॒స్యన్త॑ ఉ॒పవో॑వ॒న్త భృ॑గ॒వో మ॒త్సన్తో॑ దా॒శా భృ॑గవః ।

అ॒గ్నిరీ॑శే వసూ॒నాం కు॒చిర్యో॑ ధ॒ర్మిరే॑షామ్ ।

ప్రి॒యాగ్ం అ॒పి³ధీ॑గ్ం ర్వని॒ష్ఠ మే॑ది॒ర ఆ వని॒ష్ఠ మే॑ది॒రః ॥

62

1. ద్ర॒శహా (వ్రా.ప్ర) దృ॒హ (సా.మా.) 2. ర॒హస్వతీ॑ పూ॒ర్వా (వ్రా.ప్ర.) 3. అ॒పిగ్ం (వ్రా.ప్ర.)

(8) విశ్వాసాం త్వా విశాం పతిం హవామహే సర్వాసాం సమానం దంపతిం భుజే¹ సత్యగిర్వాహసం భుజే ।

అతిథిం మానుషాణాం పితుర్న యస్యాసయా ।

అమి చ విశ్వే అమృతాస ఆ వయో హవ్యా దేవేష్యా వయః ॥

63

(9) త్వమగ్నే సహసా సహస్తమః శుష్మిస్తమో జాయసే దేవతాతయే రయిర్న దేవ తాతయే ।

శుష్మిస్తమో హి తే మదో ద్యుమ్నిస్తమ ఉత క్రతుః ।

అథ స్మా తే పరి చరన్త్యజర శ్రుష్టివానో నాజర ॥

64

(10) ప్ర వో మహే సహసా సహస్వత ఉషర్బుధే పశుషే నాగ్నయే స్తోమో బభూత్వగ్నయే ।

ప్రతి యపిం హవిష్మాన్ విశ్వాసు జైసు జోగువే ।

అగ్రే రేభో న జరత ఋషాణాం జూర్తిర్హోత ఋషాణామ్ ॥

65

(11) స నో నేదిష్టం దదృశాన ఆ భరాగ్నే దేవేభిః సచనాః సుచేతునా మహో రాయః సుచేతునా ।

మహి శవిష్ట నస్కృధి సంవతే భుజే అన్యైః ।

మహి స్తోతృభ్యో మమవన్ త్సవీర్యం మథీరుగ్రో న శవసా ॥

66

అనువాకము—19, సూక్తము—127

ఋషి—దివోదాసపుత్రుడు పురుచ్చేపుడు*

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ చక్కని సామర్థ్య సరణిని యజ్ఞమున నిర్వహించెడునట్టి నేర్పుకాఁడః
యజమాను లొసఁగెడు నాఞ్ఞాదిహవ్యము జ్వాలతో నందంగ జరుగువాఁడః
పూతజీవ నివాస హేతు భూతుండవై బలసూనుఁ డనుపేరఁ బరఁగువాఁడః
యజ్ఞములకు నెల్ల నమరులఁగొనితెచ్చి యిష్టి హవ్యంబుల నిచ్చువాఁడః

గీ॥ యగ్నిదేవుండః నిన్ను మే మాదరించి, యఖిల మేధా విరాజితుఁ డైన జన్ని

గట్టువలెఁ 1 బొగడుచుంటిమి యెట్టులైన, మమ్ముఁ గాపాడవలవదేః సమ్మతమున ॥

50

* సంస్కృత మూలగ్రంథములలో 126వ సూక్తమునకు “కక్షీవాన్ దైష్టితమనః” ఇత్యాదిగా ఋషులు కొన్ని ప్రతులలో నుండి 127వ సూక్తమునుండి 139వ సూక్తముతోసహా యన్ని సూక్తములకును “పరుచ్చేపుః దైవోదాసః” అని ఋషినామ ముండఁగా మఱొక ప్రతిలో 126 వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతో సహా యన్ని సూక్తములకును బిత్తనామ-వంశనామ రహితముగా “పురుచ్చేపుః” అని మాత్రమే యున్నది. (ఈ విశేషములకై సంస్కృతాంధ్రములలో నున్న 126 సూక్తముల ఋషిదేవతల పుట్ నోటు లను జూడనగును.) శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద గ్రంథములో 126వ సూక్తమునకు వివిధ విధములుగా ఋషి దేవతలను బేర్కొనుట జరిగినది. ఈ విశేషవిషయములకై తెలుగు 126 వ సూక్తము క్రింది పుట్ నోట్ చూడనగును. ఇంక నాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో శ్రీ నేమానివారు 127వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతో సహా ఆయా సూక్తములకు రకరకాలుగా ఋషుల నామములు వ్రాయుట జరిగినది. ఆ విశేష వివరములివి. 127వ సూక్తమునకు దివోదాస పుత్రుడు పురుచ్చేపుడు ఋషియనియు, (1వ మండలము. 2వ సంపుటము 19వ పుట) 128వ సూక్తమునకు “పరిచ్చేపుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 25వ పుట.) ఋషిగాను, 129, 132 సూక్తములకు (1వ. మండలము 2వ సంపుటము 129 సూక్తము 27వ పుట. 132వ సూక్తము 39వ పుట) “పురుచ్చేదుడు” ఋషిగాను - 133వ సూక్తమునకు “పరుచ్చేపుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 43వ పుట) ఋషిగాను-134వ సూక్తమునకు “పరుచ్చేదుడు” (1వ మండలము. 2వ సంపుటము. 45వ పుట) ఋషిగాను, 130, 131వ సూక్తములకు “పురుచ్చేపుడు” ఋషిగాను (1వ మండలము. 2వ సంపుటము 130సూ-33వ పుట. 131 సూ. 37వ పుట) 133, 135, 136, 137, 138, 139 సూక్తములకు “పరుచ్చేపుడు” ఋషిగాను (1వ మండలము 2వ సంపుటము 43, 47, 49, 55, 55, 57 పుటలు క్రమముగా నాయా సూక్తములకై చూచునది.) వివిధములుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. 127 వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తమువఱకు నున్న మొత్తము 13 సూక్తములకు దివోదాసపుత్రుడగు పురుచ్చేపుడు, పరిచ్చేపుడు, పురుచ్చేదుడు, పరుచ్చేదుడు, పురుచ్చేపుడు, (దివోదాస పుత్రుడగు పురుచ్చేపుడును నీ పురుచ్చేపుడును నేతైకులని సాధికారముగాఁ జెప్పట కవకాశములేదు.) పరుచ్చేపుడును గొలఁది యక్షిర భేదములతో విభిన్నులైన వ్యక్తులు ఋషులుగా నున్నట్లు పేర్కొనఁబడినది. కాని శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల గ్రంథములో మాత్రము 127వ సూక్తము మొదలు 139వ సూక్తముతోసహా మొత్తము పదమూడు సూక్తములకును “పురుచ్చేపుడు” ఏతైకుఁడే ఋషిగాఁ బేర్కొనఁబడినది. దీనినిబట్టి పరిశీలింప నాంధ్రానువాద సందర్భముగా శ్రీ నేమానివారి రొక గ్రంథము ననుసరించి పునఃపరిశీలన సందర్భముగా వేరొక గ్రంథమును బరిశీలించి ఋషి దేవతా నామముల పట్టికలను రూపొందించినట్లు తేటతెల్లమగుచున్నది. చ.గో.కృ.

- (2) గీ॥ అంగిరో వంశజులతో ననాద్యుడవయి, యెల్లెడల సంచరించుచు నినునె పోలి
మర్త్యుల నిమి త్తమై దేవమండలమును, బిలుచుకొని వచ్చుచున్నాడ 1వెలమి నీవు ॥ 51
- గీ॥ ఇష్టదుడగ వగుటచే నన్నియిష్టులందు, బ్రీతునిగఁ జేయుదురుగాక బెద్ద తెల్ల
మంచి ఋక్కులతో నిన్ను మరువకుండ, సంస్తుతించుచు నుంటిమో! జ్వలనదేవ! ॥ 52
- (3) ఉ॥ పావకః నీదుమూలమునఁ బర్వత ముఖ్యపద్ధార్థ జాతముల్
ద్రావక మౌనుగాదె యది తభ్యము కావున నీపె వైరి రా
జావళి నెల్లఁ బట్టి యురుమాడుము గొడ్డలి మాట్కి 2నెంతయున్
జేవగలట్టి భన్వివలెఁ జేరుము వైరుల మధ్యదేశమున్ ॥ 53
- (4) సీ॥ తత్త్వజ్ఞుఁ డిల ధాతృ ధనముఁ బొందెడునట్లు యజమాను ద్రవ్యంబు నందునెవఁడో!
యజమానుఁ డమరున కర్పించు నాజ్ఞాది హవ్యంబు నందంగ నరుఁగు నెవఁడో!
స్థిర పదార్థము నెల్లఁ దేజస్సుతో, బరిపక్వముం జేయంగఁ బరఁగు నెవఁడో!
వృక్షదులన్వలె వివిధ హవిస్సుల భస్మముగా, జేయు భవ్యుఁ డెవఁడో!
గీ॥ యపరిహార్యంబునగు పాప మంతఁగొట్టు, నట్లు చేయుచుఁ బుడమిని నమరు నెవఁడో!
యట్టి యగ్నివిభుండు సద్యజ్ఞ కర్మ, కరులకున్ స్వర్గసుఖములు కలుగఁజేయు ॥ 54
- (5) సీ॥ అంధకారములో నహస్సుకంఠెను గడు 3దర్శనీయత గాంచి దనరునట్టి
సాయంతనంబునఁ దరణితేజః ప్రవేశముచే సజీవులై నమరునట్టి
తండ్రి గృహంబును దనయు లొందిన భంగి హవ్యంబులను నెల్ల నందునట్టి
నేవించినను మఱి నేవింపకుండిన జీవరాకులను రక్షించునట్టి
గీ॥ గార్హ పత్యాది వహ్నులు కర్మదత్త, హవ్యములచేతఁ దృప్తి నంది ముదిమి
నొందకుండఁగ వెలుఁగుచు నుచితకర్మ, కరుల కమరత్వ మొనఁగంగఁ గలరు భువిని ॥ 55
- (6) సీ॥ ఖననాభిరంజిత కర్మవేదికపైని నాజ్ఞాదికంబుల నందువాడు
యజమాను లొనఁగెడు హవ్యంబుఁ గైకొని పూజల నన్నింటిఁ బొందువాడు
స్వాభీష్ట ఫలదాన సరణిచే4 మేధావి పద్ధతి సంతోష పఱచువాడు
హవ్యాజ్యములతోడ నమరాధిపుల కెల్ల సంతృప్తిఁజేయంగఁ జాలువాడు
గీ॥ నైన యగ్నికి శుభముల నందఁగోరి, యడ్డుదారిని బోవక యర్హ మైన
మార్గమును బట్టి పోయెడు మనుజులవలె, జేయుచున్నారు 5మానవుల్ నేవ లెవుడు ॥ 56

1. వెలమిమీర (తొ.పా.) † ఇక్కడఁ బంచలఘుగణ మింద్రగణమునకు మారు ప్రయోగిత మైనది. వ.గో.కృ. 2. యెంతయున్ (వాప్ర.పా.)
3. దర్శనీయములొచ్చు (తొ.పా.) 4. సరణిచే యజమాన పద్ధతి (తొ.పా.) 5. మనుజుల నేవలెవుడు (తొ.పా.)

(7) చ॥ భృగు కులజుల్ మునీశ్వరు లభీష్టము లొందఁగఁ గోరి శక్తిచే
దగు నరణిన్ మధించి కడు దగ్గఱ జేరి నుతింప దానిఁ జ
క్కఁగ విని తృప్తి గాంచి యొసఁగంగలఁ డగ్ని యధేచ్ఛఁ గోరికన్
మిగుల హవిస్సుఁ బొందుచు నమేయ పవిత్రత యాగశాలలన్ ॥ 57

(8) గీ॥ సముఁడు యజమాన జనులకు స్వాఖిలషిత, దానము లొసంగి నుతులను దఱచు వినఁదె
యతిధివలెఁ బూజనీయుఁడౌ నగ్నిదేవుఁ, బిలుచుచున్నాము సౌఖ్యంపుఁ బెంపుఁగోరి ॥ 58

గీ॥ తండ్రి కడనున్న యన్నంబు తనయు లంత, తినుటకై పోవునట్లు దివిజు లెలమిఁ
దమతమ హవిస్సుఁ గొనఁగ నుత్సాహమునను, జేరుచున్నార లగ్నిని జిత్త మలర ॥ 59

(9) చ॥ బలమున శత్రుమండలి కపాయముఁ జేయఁగఁగోరి నిన్ను మి
క్కిలి నుతియింపఁ బుట్టితివి కీలలు కల్గినవాఁడ! నీకు నే
తుల మద మెల్ల నెక్కుఁగద! దూతలు రాజును జేరునట్లుగా
నల యజమాను లందఱు సహాయ నిమిత్తము నిన్నుఁ గూడరే! ॥ 60

(10) ఉ॥ హోమముఁ జేయఁబూనుటకు హోత పదార్థము నెల్లఁ బూని పె
న్నీచముతోడ నీయెడల నిశ్చల భావముతోడ నిల్చి తా
నీ మహిమల్ స్తుతించు నతినిర్మల భక్తిని భట్టువాఁడు న
త్కామదు మ్రోల నిల్చి యధికంబు నుతించెడుమాట్కిఁ బావకా! ॥ 61

(11) ఉ॥ నీవు సమీప దేశమున నిత్యము వెల్లుచు విత్తవృద్ధితో
గావఁగ మమ్ము ర మ్మిటకుఁ గాంచన వర్ణుఁడ! సౌఖ్యదుండ! నీ
1 నేవ నొనర్చు వారి కతిశీఘ్రము పుత్రులఁగల్గఁ జేయుచున్
జావఁగఁ జేయవే యరుల సారము గల్గిన క్రూరుకై వడిన్ ॥ 62

1. నేవ నొనర్చు పుత్రకుల శీఘ్రము పుత్రులఁగల్గఁ జేయుచున్ (తా.పా.) ఈ తొలి పాఠములో దోషములేదు. ఇది యే వ్యాఖ్య ననుసరించి తెనిగింపఁ బడెనో చెప్పలేము. కాని నవరించిన పాఠము కొంతవఱకు సాయన భాష్యానుసారముగ నున్నది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్ 128

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—అత్యష్టిః

(1) అ॒యం జా॑యత మను॒షో ధ॑రీమణే హో॒తా య॑జిష్ఠ ఉ॒శిజా॑మను వ్రతమ॒గ్నిః స్వమ॑ను వ్రతమ్ .

వి॒శ్వక్రు॑ష్టిః సఖీ॒యతే ర॒యిరి॒వ శ్ర॑వస్యతే ।

అద॑జ్ఞో హో॒తా ని పద॑దిశస్సదే పరివీ॒త ఇ॒శస్సదే ॥

67

(2) తం య॑జ్ఞసాధమపి వాతయామ॑స్యతస్య ప॒థా నమ॑సా హ॒విష్మతా దే॒వతా॑తా హ॒విష్మతా॑ ।

స న ఊ॒ర్ధ్వాము॒పాభృ॑త్యయా కృ॒పా న జూ॑ర్యతి ।

యం మా॑తరిశ్వా మన॑వే పరా॒వతో దే॒వం భాః పరా॒వతః ॥

68

(3) ఏవే॑న స॒ద్యః ప॑ర్యేతి పా॒ర్థివం ము॒హూర్గీ రేతో వృ॑షభః కని॒క్ర దద్ దధద్ రే॒తః కని॑క్రదత్ ।

శతం చ॑జ్ఞేతో అక్ష॑భిరైవో వనే॑షు తు॒ర్వణిః ।

సదో॑ దధా॒న ఉ॒పరే॑షు సాను॒ష్వగ్నిః పరే॑షు సాను॒షు ॥

69

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషులకిచ్చిన పుటనోటులు (872-873-874-876-879 పుటలు)

చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. వాతయామస్యతస్య (వ్రా.వ్ర.)

(4) స సుక్రతుః పురోహితో దమేదమే క్షిర్యజ్ఞస్యాధ్వరస్య చేతతి క్రత్వా యజ్ఞస్య చేతతి ।

క్రత్వా వేదా ఇమాయతే విశ్వా జాతాని పస్పశే ।

యతో ఘృతశ్రీరతిరజాయత వహ్నిర్యేదా అజాయత ॥

70

(5) క్రత్వా యదస్య తవిషీషు పృశ్నతే క్షిరవేణ మరుతాం న భోజ్యేషిరాయ న భోజ్యా ।

స హి ష్మా దానమిన్వతి వసూనాం చ మజ్జనా ।

స నస్త్రాసతే దురితాదభిహ్రుతః శంసాదఘాదభిహ్రుతః ॥

71

(6) విశ్వో విహాయా అరతిర్వసుర్దధే హస్తే దక్షిణే తరణిర్న శిశ్రభచ్ఛ్రవస్యయా న శిశ్రభత్ ।

విశ్వస్మా ఇదిషుధ్యతే దేవత్రా హవ్యమోహిషే ।

విశ్వస్మా ఇత్ సుకృతే వారమృణ్వత్కగ్నిర్ద్వారా వ్యుణ్వతి ॥

72

(7) స మానుషే వృజనే శంతమో హితో క్షిర్యజ్ఞేషు జేన్యో న విశృతిః ప్రియో యజ్ఞేషు విశృతిః ।

స హవ్యా మానుషాణామిశా కృతాని పత్యతే ।

స నస్త్రాసతే వరుణస్య ధూరైర్మహో దేవస్య ధూరైః ॥

73

1. హితోక్షిర్యజ్ఞేషు (ల్రా.ప్ర.)

(8) అగ్నిం హోతారమితే వసుధితిం ప్రియం చేతిష్ఠమరతిం న్యేరిరే హవ్యవాహం న్యేరిరే ।

విశ్వాయుం విశ్వపేదనం హోతారం యజతం కవిమ్ ।

దేవాసో రిజ్వమవసే వసూయవో గీర్భి రిజ్వం వసూయవః ॥

74

సూక్తము—128

ఋషి—పరిచ్చేవుడు*

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ ఫలమును గోరు యాజ్ఞకులు ధక్తము నందఁగ నుండి నిన్నుఁ ద
ద్బలమునఁ బుట్టఁజేయఁగనె పావక! నీవు జనించి వారికిన్
లలి ధన మౌచు వేదికఁ దొలంగక యుండుట, ఋత్విజా? న
న్నలతిగఁ జూడ కెంతయు మహాదరమొప్పుఁగఁ గొల్పకుందురే! ॥

63

(2) క॥ వేదికపై నగ్ని! నిను, మోదముతో నునిచి నుతుల మొత్తముతో నా
జ్ఞాదికముతోను నిష్ఠుల, తోఁ దగు కార్యములఁ గొల్పుదుము సద్భక్తిన్ ॥

64

క॥ పవనఁడు రవితేజస్సును, భువికిం గొనితెచ్చి నిన్నుఁ బుట్టించెనుమా!
స్తవసీయ మనువుకొఱకై, నవనాగ్ని! యజ్ఞములకు, 2జను మిఁకఁ బ్రీతిన్ ॥

65

(3) సీ॥ హవ్యరూపంబగు నన్నంబు గలవాఁడు స్తుతియింపఁబడువాఁడు సౌగనుగాఁడు
కామ్యార్థముల నెల్లఁ గలిఁగింపఁగలవాఁడు ధనము సామర్థ్యంబుఁ దాల్చువాఁడు
నుతియింపఁబడినచో నూలు మడుంగులు వెలుఁగుచు ధ్వనితోడ వెలయువాఁడు
పరువెత్తు శత్రులఁబట్టి చంపెఁడువాఁడు నధ్వరంబుల కెల్ల నరుఁగువాఁడు

గీ॥ నై నయగ్ని మనోహరహవ్యములను, గై కొనఁగఁ విలుపు వినఁగనె కదలివచ్చు
చున్నవాఁ డదె: ఋత్విజుల్ : చూడరేమి ?, ధన్యులముకామె : వాని సందర్శనమున ॥

66

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుష్కోట్లు (372, 373, 374, 376, 379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. నందఁగగోరి నిన్ను (తో.పా.) 2. ఇక్కడ “జరుగుము ప్రీతిన్” అను వ్రాతప్రతి (2వ సంపుటము 25వ పుట) పాశవాచితీరహితముగా మన్నది. జరుగుట యనఁగా, గొట్టి దూరము నుంచి మఱికొంత దూరమునకుఁ గదలుట. ఇం దౌచిత్యము కానరాదు. కాన నిది “నవనాగ్ని యజ్ఞములకుఁ జనుమిఁక ప్రీతిన్” అని సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ. 3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు వంచ లఘు గణ మువయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ సదనములం బురోహితుఁడు చక్క- నొనర్చెడుభంగి నగ్ని యే
కొడువయు లేక యాగములఁ గూర్చుచు సాంగముగా వెలింగె స
మ్మదమున నిష్టికర్తలకు ముక్తి నొసంగుచు నాజ్యధారచే
మదమును బొందుఁగాన యజమానులకున్ ఫలమీయకుండునే ? ॥

67

- (5) ఉ॥ పైరులు పండుచో భువనభర్త యవెల్ల¹ గ్రహించురీతి వి
స్తారము హోమవస్తువులఁ దప్పక హోత గ్రహించి యన్నముం
గోరెడువాని కన్నమును గూర్చెడునట్టులు నీ కొసంగ నా
కారణ తృప్తవహ్ని ! మముఁ గాచుతఁ బాపమునుండి యెంతయున్ ॥

68

- (6,7) సీ॥ విశ్వాత్మగలవాఁడు వ్రేల్చినఁ దనివిని జెందక వెలుఁగును జెందువాఁడు
భక్తుల కెల్లను భానుండు ధనరాశి నిచ్చునట్టులు ధన మిచ్చువాఁడు
యజమానుఁ డర్పించు హవ్యంబు నింద్రాది దేవతాతతి కెల్లఁ దెచ్చువాఁడు
పాపౌఘములనెల్లఁ బాఱఁద్రోలుచుఁ జాల సౌఖ్యంబుఁ గలిగింపఁ జాలువాఁడు
గీ॥ జయముఁ గోరెడు జనపతి జనులకువలె, నఖిల సత్కర్మలకు నిష్ఠ మైనవాఁడు
నై న యనలుండు హవ్యంబు లందఁగోరి, వచ్చువాఁ డదె పాపంబుఁ ద్రచ్చువాఁడు ॥

69

- (8) చ॥ ధనము నొసంగు నెల్లరకుఁ దాఁబ్రియుఁడై వెలుఁగొందు సర్వ జీ
వనము నొసంగుఁ బ్రాణుల కవారిత వైరులఁ ద్రుంచు² హవ్యముం
గొని ఘనదేవతాతతికి గొబ్బున నిచ్చు భరించుఁ బూజలన్
చనువునఁబోవు నిష్ఠులకు సంతస మొందును నగ్నియంతయున్ ॥

70

సూక్తమ్—129

ఋషిః—పరుచ్చేపో దై వోదాసిః *

దేవతా—ఇంద్రః, 6 ఇన్ద్రః

ఛందః—అత్యష్టిః, 8-9 అతిశక్వర్యోః, 11-అష్టిః

- (1) యం త్వం రథమిన్ద్రో మేధసాతయే కపాకా సన్తమిషిర ప్రణయసి ప్రానవద్య నయసి ।
సద్యశ్చిత్తమభిష్టయే కరో వశశ్చ వాజినమ్ ।

సాస్మాకమనవద్య తూతుజాన వేధసామిమాం వాచం న వేధసామ్ ॥

75

1. యవన్ని (వా.ప్ర.సా.) “అన్ని” శబ్దముపయోగించుచో “యవన్నియ” నని వాడుట యుక్తము. కావున “నెల్ల” శబ్దముగా మార్పు చేయఁబడినది. వ.గో.కృ. 2. “హవ్యముంగొని” యనుటకు వ్రాతప్రతిలోఁ బ్రమాదవశమున “హత్యముంగొని” యని వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ. * ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోటులు (372-373.374-376-379పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) స క్రుధి యః స్మా పృతనాసు కాసు చిద్ దక్షయ్య ఇన్ద్ర భరహూతయే నృభిరసి ప్రహూర్తయే నృభిః

యః కూరైః స్వగః సనితా యో విప్రైర్వాజం తరుతా ।

తమీకానాన ఇరధన్త వాజినం ప్రక్షమత్త్యం న వాజినమ్ ॥

76

(3) దస్మో హి ష్మా పృషణం పిన్వసి త్వచం కం చిద్ యవీరరరుం కూర మర్త్యం పరివృజక్షి మర్త్యమ్ ।

ఇన్ద్రోత తుభ్యం తద్ దివే తద్ రుద్రాయ స్వయశసే ।

మిత్రాయ వోచం వరుణాయ సప్రథః సుమృశీకాయ సప్రథః ॥

77

(4) అస్మాకం న ఇన్ద్రముశ్మసేష్టయే సభాయం విశ్వాయుం ప్రాసహం యుజం వాజేషు ప్రాసహం యుజమ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మోతయే ఐవా పృత్యుషు కాసు చిత్ ।

సహి త్వా శత్రుః స్తరతే స్తృణోషి యం విశ్వం శత్రుం స్తృణోషి యమ్ ॥

78

(5) ని షూ సమాతిమతిం కయన్య చిత్ తేజిష్ఠాభిరరణిర్హిర్హిరుగ్రాభిరుగ్రోతిభిః ।

నేషి ణో యథా పురానేనాః కూర మన్యసే ।

విశ్వాని పురోరప సర్షి వహ్నిరాసా వహ్నిరోష అచ్చ ॥

79

(6) ప్ర తద్ వోదేయం భవ్యాయేష్టవే హవ్యో న య ఇషవాన్ మన్మ రేజతి రక్షోహా మన్మ రేజతి ।

స్వయం సో అన్మదా విదో వరైరజేత దుర్మతిమ్ ।

అన ప్రవేదఘశంస్యోవతరమవ త్తద్రమివ ప్రవేత్ ॥

80

(7) వనేమ తద్ధోత్రయా చితన్త్యా వనేమ రయిం రయివః సువీర్యం రజ్వం సన్తం సువీర్యమ్ ।

దుర్మన్మానం సుమన్తుభిరేమిషా పృచీమహి ।

ఆ సత్యాభిర్న్యం ద్యుమ్నుహూతిభిర్యజత్రం ద్యుమ్నుహూతిభిః ॥

81

(8) ప్రప్రా వో అస్మే స్వయశోభిరూతీ పరివర్గ ఇన్ద్రో దుర్మతీనాం దరీమన్ దుర్మతీనామ్ ।

స్వయం సా రిషయద్యై యా న ఉపేషే అత్రైః ।

హతేమసన్న వక్షతి క్షిప్తా జూర్నిర్న వక్షతి ॥

82

(9) త్వం న ఇన్ద్రో రాయా పరిణసా యాహి పథాగ్ం అనేహసా పురో యాహ్యరక్షసా ।

సవస్వ నః పరాక ఆ సచస్వాస్తమిక ఆ

పాహి నో దూరాదారాదభిష్టిభిః నదా పాహ్యభిష్టిభిః ॥

83

(10) త్వం న ఇన్ద్రో రాయా తరూషసోగ్రం చిత్ త్వా మహిమో సక్షదవసే మహే మిత్రం నావసే ।

ఓజిష్ట త్రాతరవితా రథం కం చిదమర్త్య

అన్యమస్మద్ రిరిషేః కం చిదద్రివో రిరిక్షన్తం చిదద్రివః ॥

84

(11) పాహీ న ఇన్ద్రో సుప్తుత స్రిధో కవయాతా నదమిద్ దుర్మతీనాం దేవః సన్ దుర్మతీనామ్ ।

హస్తా పాపస్య రక్షసస్త్వాతా విప్రస్య మావతః ।

అధాహీ త్వా జనితా జీజనద్ వసో రక్షోహణం త్వా జీజనద్ వసో ॥

85

సూక్తము—129

ఋషి—పురుచ్చేదుఁడు *

దేవత—ఇంద్రుఁడు†--6-ఇందువు

(1) చ॥ పిలిచినతోడ శీఘ్రముగఁ బేర్పినిఁ బోవుచు నెల్ల వారికిన్
ఫలము నొసంగి హవ్యము నపారముగాఁ గొనుచుంటి వింద్రః నీ
లలిత నుతిం గుణాదులఁ జెలంగెడు హవ్యము నొంది నీవు వి
చ్చలవిడి వచ్చి కర్మగల 1చాలలలో నివసించవే! వడిన్ ॥

71

(2) సీ॥ అరులను దునుమాడి యందఱ రక్షింపు మను దీనవాక్యముల్ విను నెవఁడోః
శూరులతోఁ గూడి పీరువై రులఁ జంపి యుద్ధ భయంబుల నుడిపె నెవఁడోః
విప్రస్తుతుల నొంది వివిధాన్నముల నిచ్చి చరు పురోడాశముల్ మరిగె నెవఁడోః
సుప్రసిద్ధ గుణాళి శోభఁగల్గుచు నుతి సొంపు వీనుల నాలకింపు నెవఁడోః
గీ॥ యట్టి దేవేంద్రునకు నరు లధిక గమన, విలసితాశ్వంబునకుఁ దృణంబు లిడునటుల
యజ్ఞముల హవ్యముల నిచ్చి యతిశయముగ, సేవఁ జేయుచు నున్నారు చిత్త మలర ॥ 72

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట్ నోట్లు(372-373 376-379 పుటలు) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలములో నీ సూక్తములోని 6వ ఋక్కునకు "ఇందువు" దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. కాని యాంధ్రాను వాదమున నీ సందర్భమున ఋక్కులన్నింటికిని నింద్రుడే దేవతగా నుటంకింపఁబడినది. (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము.2వ.సంపుటము 27వ. పుట.) కాని ఆరవ ఋక్కున కనువాద పద్యమైన "ఇంద్రునిఁబోలి" ఇత్యాది పద్యములోఁ జంద్రుడే (ఇందువే) దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. 15b సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు ప్రథమమండలములోని యీ 129వ.సూక్తమునకు "ఇంద్రుఁడు—ఇందువు" లిరువురును దేవతలుగా స్వయముగానే వ్రాసిరి. కాన నీ సూక్తములోఁగల ఆరవ ఋక్కునకు నిందువు (చంద్రుఁడు) దేవతగాను మిగిలిన ఋక్కుల కన్నింటికిని నింద్రుడే దేవతగాను గుర్తింప నగును. వ.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ శూరుఁడు పారు మానవుని సూక్ష్మముగా నరికట్టినట్లు నీ
 బీరముఁజూపి నీరదము బిట్టు నదల్చి సయః ప్రవాహముల్
 పారఁగఁజేసి తంతట నపారముగా మఱి శుష్క-మేఘమున్
 శూరుఁడః లేవఁగొట్టితివి చూడఁగ శక్యమెః నీదు కృత్యముల్ ॥ 73
- గీ॥ తావకాద్భుత కృత్యముల్ పావకునకు, వరుణునకు మిత్రునకు నీకు వాసవుండః
 తెలియనట్టులు చాటించి తివిరి లోక, మంతటను వెల్గఁజేసెద నధికభక్తి ॥ 74
- (4) సీ॥ యాగపూర్తింజేసి యభిమత ఫలముల నిచ్చువాఁడా! ధన మిచ్చువాఁడః
 సర్వ యజ్ఞములకు సాగుచు వైరులఁ గొట్టువాఁడా! గట్టి పట్టువాఁడః
 ఘన మరుత్తుల కెల్ల మొనగాఁడవై యన్న మొనగువాఁడా! సుఖ మొనగువాఁడః
 యిష్టి కర్మలలోనఁ గష్టము లేకుండఁ జూచువాఁడా! మమ్ముఁ గాచువాఁడః
 గీ॥ దోషులగు శత్రువులఁ బాఱఁద్రోలువాఁడః, ప్రథనములయందు బాధింపఁ బడనివాఁడః
 ఋత్విజాళికి మంగళ మిచ్చువాఁడః, యింద్రుఁడా! రమ్మ మా చేయు నిష్ఠిఁజూడ ॥ 75
- (5) క॥ శత్రు వగు వృత్రువలె మా, శత్రువులను బారఁద్రోలు శక్తిఁ గలిగి నీ
 వాత్రను బితరులకున్ వలెఁ, జిత్రముగా మాకు ఫలముఁ జేర్పు మహేంద్రా! ॥ 76
- క॥ పాపఘ్నుఁడవని నిను జన, మోపి కడుం జెప్పుచుండ నో యింద్రుఁడ! మా
 పాపముఁగొట్టుము వృష్టి ప్ర, తాపమునఁ బ్రపంచ నిఖిల తాపమునువలెన్ ॥ 77
- (6) ఉ॥ ఇంద్రునిఁ బోలి మా కడ కహీననుతుల్ వినఁగోరి వచ్చు నా
 చంద్రుఁడు మాకు బాధ లిడు శత్రుల బుద్ధులు మాన్పుఁగాక ని
 స్తంద్రత విత్తముం గొనెడు తస్కరు నుచ్చపదంబునుండి యా
 చంద్రుఁడె వారి చందమున జారఁగఁజేయఁడెః సర్వ రీతులన్ ॥ 78
- (7) క॥ మిక్కిలి సామర్థ్యదమై, మిక్కిలి రమణీయమౌ నమేయ ధనంబుం
 జక్కని పుత్రులఁ బౌత్రుల, నక్క-జ మగునట్లు మాకు నందింపు హరిః ॥ 79
- క॥ దురధిగముండవు హరిః మా, నిరవధి సుతివాక్య మెల్ల నిన్నే పొందున్
 బరమకృపాయత్తుఁడవై, బిరబిర రావేమి! 1నీవు పిలుపున్ వినుచున్ ॥ 80
- (8) క॥ దుర్మతు లగు నరివీరుల, మర్మములను గొట్ట హరి సమర్థుఁడునుండీ!
 యర్మిలి హరి రక్షకుఁడయి, ధర్మము కాపాడ మన కధర్మం బెటులొన్ ॥ 81

- (9) గీ॥ పాప విరహిత మార్గముం బట్టవలయు, సంత ధనమును గైకొని చెంతజేరు
దూరమున నున్న దగ్గఱజేరియున్న, రమ్మ: రక్షింప శక్రుడ: మమ్ముఁ బ్రీతి ॥ 82
- (10) గీ॥ అధికబలము కలిగి యందఱ రక్షింతు, మరణరహిత: నీవు మాకు వలయు
ధన మొసంగి మమ్ము ధర్మాత్ములంజేసి, యద్ధరింపవలదె: యద్ధచరత: ॥ 83
- గీ॥ స్తుతుల యతులమహిమ సూర్యునివలె నిన్నుఁ, బ్రీతిఁ బఱప నీ వరాతిఁగొట్ట
నెట్టి రథము నైన నెక్కి 1మా కృతయజ్ఞ, శాలఁగూర్చి రమ్మ శక్ర: 2నీవు ॥ 84
- (11) క॥ సర్వత్ర శక్రు పుత్రులు, గర్వాత్ములుగాన వారి గర్వము నడచన్
బర్హున వచ్చి మహేంద్ర: య,భర్వ బలముచేత వారిఁగడతేర్పఁగదే: ॥ 85
- చ॥ సరస నుతి ప్రపంచమున సంతస మొందెదవయ్య: వై రికిన్
విరసముఁ బుట్టఁ జేయుదువు విస్తృత పాపుల సంహరించి శ్రీ
కర యజమాన యాగములఁ గాచెద వెప్పుడుఁ బ్రాణికోటులం
స్థిరముగఁ గావ నీశ్వరుఁడు సృష్టిని జేయఁడె: నిన్ను శక్రుడా: ॥ 86

సూక్తమ్ 130

ఋషి:—పరుచ్చేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—ఇంద్ర:

ఛంద:—అత్యష్టి, 10—త్రిష్టుప్

(1) ఏ॒న్ద్రో యా॒హ్మ్యప॑ నః పరా॒వతో॑ నాయమచ్చా వి॒ధథా॑నీ॒వ సత్ప॑తి॒రస్తం॑ రాజే॒వ సత్ప॑తి: ।

హ॒వామహే॑ త్వా వ॒యం ప్ర॑యస్వ॒స్త: సుతే॑ సచా ।

పు॒త్రాసో॑ న పిత॒రం వా॑జసాతయే మంహి॒ష్టం వా॑జసాతయే ॥

86

1. మా దగు యజ్ఞ (తొ.పా.) 2. శక్రదేవ: (తొ.పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (872-873-874-876-879 పుటలు) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

(2) పి॒బ్బా సో॑మమి॒న్ద్రో సు॒వానమ॑ద్రి॒భిః కో॑శే॒న ని॒క్తమ॑వ॒తం న వం॑సగస్తాత్ప॒షాణో న వం॑సగః ।

మదా॑య హ॒ర్యతా॑య తే తువి॒ష్టమో॑య ధా॒యసే॑ ।

ఆ త్వా॑ యచ్చ॒న్తు హ॒రితో న సూ॒ర్యమ॑హా విశ్వే॒వ సూ॒ర్యమ్ ॥

87

(3) అవి॒ష్టద్ ది॒వో ని॒హితం॑ గుహా॒ నిధిం॑ వేర్న గర్భం పరివీ॒తమ॑శ్మన్యన॒న్తే¹ అ॒న్తర॑శ్మని ।

వ॒జ్రం వ॒జ్రీ గ॒వామి॒వ సి॒షాస॒న్నజీ॑రస్త॒మః ।

అపా॑వృ॒ణోది॒ష ఇ॒న్ద్రః పరి॑వృ॒తా ద్వా॒ర² ఇ॒షః పరి॑వృ॒తాః ॥

88

(4) దా॒దృహా॑ణో వ॒జ్రమి॒న్ద్రో గ॒భస్త్రి॑ః క్షదే॒వ తి॒గ్మమ॑సనా॒య సం శ్య॑దహి॒హతా॑య సం శ్యత్³ ।

సంవి॒వ్యాన॑³ ఓ॒జసా॑ శ॒వోభి॑రి॒న్ద్రో మ॒జ్జనా॑ ।

తప్తే॑వ వృ॒క్షం వ॒నినో॑ ని వృ॒శ్చసి ప॒రశ్వే॑వ ని వృ॒శ్చసి ॥

89

(5) త్వం వృ॒థా⁴న॒ద్య ఇ॒న్ద్రో స॒ర్తవే॑ క్షా॒ప్త స॒ముద్ర॑మ॒స్మజ్తో రథా॑గ్ం ఇ॒వ వా॒జయ॑తో రథా॑గ్ం⁵ఇ॒వ ।

ఇ॒త⁶ ఊ॒తీర॑య॒జ్జత॑ స॒మాన॑మర్థి॒మక్షి॑తమ్ ।

ధే॒నురి॑వ మ॒నవే॑ వి॒శ్వదో॑హ॒స్రో జ॒నాయ॑ వి॒శ్వదో॑హ॒సః ॥

90

1. న్యస॒న్తేక॒న్తర॑శ్మని (వా.ప్ర.) 2. ద్వా॒రక॒షః (వా.ప్ర.) 3. సంవి॒వ్యాన॑క॒షసా॑ (వా.ప్ర.) 4. న॒ద్య ఇ॒న్ద్రో (వా.ప్ర.)

5. రథా॑గ్ంక॒షఇ॒వ (వా.ప్ర.) 6. ఇ॒తక॑షి॒తీ (వా.ప్ర.)

(6) ఇ॒మాం॑ తే॒ వాచం॑ వ॒సూయ॑న్త¹ ఆ॒య॒వో ర॒థం॑ న॒ ధీ॒రః॑ స్వ॒పా² అ॒తక్షి॑షుః సు॒మ్నాయ॑ త్వా॒మతక్షి॑షుః ।

శు॒మ్న॒న్తో జే॑న్యం॒ యథా॑ వా॒జేషు॑ వి॒ప్ర వా॒జిన॑మ్ ।

అ॒త్యమి॑వ శ॒వసే॑ సా॒తయే॑ ధ॒నా వి॒శ్వా ధ॒నాని॑ సా॒తయే॑ ॥

91

(7) భి॒నత్ పు॑రో న॒వతి॑మి॒న్ద్రౌ పూ॒రవే॑ ది॒వోదా॑సాయ॒ మహి॑ దా॒కుషే॑ నృ॒తో ప॒జ్జేణ॑ దా॒కుషే॑ నృ॒తో ।

అ॒తిధి॑గ్వా॒య శ॒మ్పరం॑ గి॒రేరు॑గ్రో అ॒వాభ॑రత్ ।

మ॒హో ధ॒నాని॑ ద॒యమా॑న⁴ ఓ॒జసా॑ వి॒శ్వా ధ॒నాన్యో॑జసా ॥

92

(8) ఇ॒న్ద్రః స॒మత్సు॑ య॒జమా॑న॒మార్చ్యం॑ ప్రా॒వద్ వి॒శ్వేషు॑ శ॒తమూ॑తిరా॒జిషు॑ స్వ॒ర్మి⁵ హే॒ష్టాష్టా॑జిషు ।

మ॒నవే॑ శా॒నద॑వ్ర॒తాన్ త్వ॑చం కృ॒ష్ణామ॑ర॒థయత్ ।

దత్త॑న్న వి॒శ్వం తత్ప॑ష్టా॒ణమో॑ష॒తి న్య॑ర్కసా॒నమో॑షతి ॥

93

(9) సూ॒రశ్చ॑క్రం ప్ర॒వృ⁶హ॑జ్ఞాత ఓ॒జసా॑ ప్ర॒పిత్వే॑ వా॒చమ॑రు॒ణో ము॑షాయతీ⁷శా॒న ఆ ము॑షాయతి ।

ఉ॒శనా॑ యత్ పరా॒వతో॑ క॒జగ॑స్సూ॒తయే॑ కవే ।

సు॒మ్నాని॑ వి॒శ్వా మ॒నుషే॑వ తు॒ర్వణి॑రహా॒ విశ్వే॑వ తు॒ర్వణిః ॥

94

1. వసూయన్తః (వ్రా.ప్ర) 2. స్వపాః (వ్రా.ప్ర.) 3. యగ్రోః అవాభరత్ (వ్రా.ప్ర.) 4. దయమానః ఓజసా (వ్రా.ప్ర.)

5. స్వర్మిశహే (వ్రా.ప్ర.) స్వర్మిష్టే (సా.మ) 6. బృహజ్ఞాతః ఓజసా (వ్రా.ప్ర.) 7. శానః (వ్రా.ప్ర.)

(10) స నో నవ్యేభిర్వృషకర్మస్తుక్తైః పురాం దర్తః పాయుభిః పాహి శక్తైః ।

దివోదాసేభిర్వృష్టైః స్తవానో¹ వావృధీ²థా అహోభివ ద్యాః ॥

95

సూక్తము—130

ఋషి—పురుచ్చేవుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ నిజ సదనంబుఁ జేరుటకు నిత్యము చంద్రుడు వచ్చునట్లు స
ద్య జన గృహంబుఁ బొందుటకు నగ్ని విభుం డరుదెంచునట్లు ఋ
త్విజులను గూడి హవ్యములఁ దెచ్చుచు ని న్నొగిఁ బిల్వకుందు మొ
క్కొఁ జనకు నన్నమీయు¹మని కోరుచుఁ బుత్రులు పిల్పు రీతిగాన్ ॥

(2) చ॥ అను వగు రాలఁ ద్రచ్చఁబడి యంతట శోధిత మైన సోమమున్
ఘనహయః వారి పూరమునఁ గ్రాలు ఘటంబు వృషంబు చేరున
ట్లనయము నీవు చేరి యది యాశ్రుతఁ ద్రావి మదంబు నొంది యీ
దినములయందు నిష్ఠులకుఁ దిన్నఁగ రావొక్కొఁ సూర్యు రీతిగాన్ ॥

88

(3) సీ॥ ఖగరూప మొందిన గాయత్రి మహిమచే దూరదేశంబున దొరకినట్టి
బహు లతా గుల్మాది బంధురం బగు నొక పర్వత గుహ నుంపఁబడినయట్టి
విహగము శిశువును వెదకెడు రీతిని భక్తిచే వెదుకంగఁబడినయట్టి
యంగిరోముని వరుఁ డాలపట్టునువలెఁ గడు 2శ్రద్ధఁ గనుగొనంబడినయట్టి
గీ॥ సోమమును బొంది యింద్రుడు శూరుఁడగుచు, జలద బంధముఁ గొట్టుచు జలము భూమి
పై నిఁ బాటంగఁజేయుచు, బంట³లెల్ల, బండునట్టు లొనర్పఁడె పరమ 4మహిమ ॥

89

(4) ఉ॥ వైరుల పైని వేయఁబడు వజ్రము నీరము మాట్కి వాడిగాఁ
దీరిచి వృత్ర దానవ పతిన్ సమయించితి వెండి దాని సిం
గారముగా 5నొనర్చి యల కారువు గొడ్డలిఁబట్టి వృక్ష సం
హార మొనర్చునట్టుల నరు లందఱు గొట్టవె! నీవు శక్రుఁడా! ॥

90

1. వావృధీథా అహో (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. మీయమిది (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. శర్థ (ప్రా.ప్ర.పా.) 3. అన్నిపండు (ప్రా.ప్ర.పా.) 4. పరమప్రీతి (కా.పా.) 5. సింగరముగా మెఱుంగులిడి (కా.పా.)

(5) ఉ॥ నీవు రథంబు కర్మలకు నిత్యము ద్రోలేడిరీతి యుద్ధమున్
 వావిరిగోరునట్టి నరపాలురు యానము 1జన్యభూమికిన్
 2బోవగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణ నదాళి మహోదధిన్ ద్రుతిన్
 చ్రావ మెసంగఁ గల్పెదవు శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే॥

91

క॥ మనువునకున్ గోవువలెన్, జనులకు గోగణము మాట్టి సకలాపగలన్
 3పునః నీవు! కలుఁగఁజేయఁగ, జనులను నవి తృప్తిజేయఁ జాలెను శక్రాః॥

92

1. యుద్ధభూమికిన్ (తొ.పా.) 2. 1వ.మండలము 190వ సూక్తము 5వఋక్కున కనువాదపద్యమైన (91వ.పద్యము) “నీవురథంబు” ఇత్యాది పద్యములో మూడు పాదములు ఉత్పలమాల పాదములుగ నాల్గవ పాదము తొలుత సుత్పలమాల పాదముగనే రచించి పిదపఁ జంపకమాల పాదముగా గ్రంథకర్త సవరించెను. దీనిని దొలుత “ఉ॥” అను సంకేతముతోఁ చూపుటవలన దీని సుత్పలమాలగా వ్రాయవలయు నని గ్రంథకర్త సంకల్పించిన విషయము స్పష్టము. “మజం, బోవనొనర్చఁగల్గితివి పూజ్యఁడః నిన్ గొనియాడశక్యమే” అని తొలుత ఉత్పలమాల నాల్గవ పాదము వ్రాసి పిదప “మహో, త్వవమునఁజేర్చఁ గల్గితివి శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే” అని “చంపకమాల” పాదముగా మార్చెను. ఈ మార్పు ప్రమాదపశమున జరిగి యుండ నగును. కాదు బుద్ధి పూర్వకముగనే జరిగిన దను కొన్న దీనిని “బరస్థాన విషమవృత్తము” లలో నొకదానినిగాఁబరిగణించి యీ పద్యమునకు “ఉత్పలమాల” యని కాక పేరు నామ ముంచవలసియున్నది. పరస్థాన విషమవృత్తముగా దీనికిఁ జేరు నుంచవలయునన్నచో “పరస్థాన విషమగతివృత్త” మని నామ ముంచిన సుచితముగా నుండును. “నదీనాం సాగరోగతిః” అన్న భావమును గదాః యీ పద్యమందు వెల్లిడింపఁ దలఁచినది. కావున “పరస్థాన విషమగతి వృత్తము” అను నామము సార్థకమగును. శ్రీ నేమానివారికి విషమ వృత్తముగా వ్రాయు సంకల్పము లేదనుకున్న దీనిని పేరు విధముగాఁ బరిష్కరింప వలసియున్నది. ఈ పద్యము మూడవ పాదముగాఁ “బోవఁగఁజేయునట్లు జల పూర్ణ నదుల్ జలరాశికిన్” అని రచయిత వ్రాసెను. “జల పూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్” అని “జల” శబ్దము రెండుసార్లు ప్రయుక్త మగుట సరిగాలేదు. అట్లే తొలుత రచించిన ఉత్పలమాల నాల్గవపాదములో మూడవపాదములో నున్న “పోవు” ఛాతు రూపమే పునరుక్తివలెఁ బ్రయుక్తమైనది. మూడవ పాదాంతమందలి “మజం” (మజన్) అన్న పదప్రయోగము గూడ సరిగలేదు, కాఁగా నీపద్యము మూడవ పాదమునుండి (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము ప్రథమ మండలము 34-35 పుటలు చూడు)

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్ మజం
 బోవ నొనర్చఁ గల్గితివి పూజ్యఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే:

అని యొకవిధముగను

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదుల్ జలరాశికిన్ మహో
 త్వవమునఁ జేర్చఁగల్గితివి శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే:

అని వేరొక విధముగను వ్రాసిన పాతములను సీక్రించి విధముగ నేను సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

బోవఁగఁ జేయునట్లు జలపూర్ణనదాళి మహోదధిన్ ద్రుతిన్
 చ్రావ మెసంగఁ గల్పెదవు శక్రుఁడః నిన్ గొనియాడ శక్యమే॥

(6) చ॥ ధనమును గోరు ఋత్విజులు తద్దయు సౌఖ్యము ¹నొందఁ గోరి ని
 2న్ననవరత ప్రసన్నునిగ నత్యనుకూలునిగా నొనర్చెడుం
 దనకయి ధైర్యశాలి యరదంబును సిద్ధము³నేసి కొన్న య
 ట్లనయముఁ ద్వత్ స్తవంబులను నాత్రముతోడుత నాలకింపవే! ॥

93

(7) చ॥ అనులకు వేగఁబోవు నిను నందఱు యోధులు రాజు నట్టులున్
 ఘనతర యుద్ధ వీరు లధికంబుగ గుఱ్ఱమునట్లు గొప్ప వ
 ర్జనముల నుగ్గడించుచుఁ గరంబు ⁴నుతీతురు భక్తి నిండ్రుఁడః
 ధనమునకున్ హయంబులకుఁ దద్దయుఁ బెద్దగ వేడుచున్ నినున్ ॥

94

(8) సీ॥ పూత హవ్యం బిచ్చుఁ పూరుఁడన్ వానికై యరి పట్టణంబుల నడఁచి తీవె:
 అల దివోదాసుని యర్థంబుఁ దొంబది పట్టణంబుల నెల్లఁ గొట్టి తీవె:
 కాలుసేతులు సుంతఁ గదలకుండగఁ బట్టి శత్రువులను నెల్లఁ జంపి తీవె:
 హవ్యం బొసంగెడు యజమాన వైరుల వజ్రాయుధముచేత వంచి తీవె:
 గీ॥ చంపకయె మున్ను విడచిన శంఖరహత, కు గిరిపైనుండి త్రోయుచుఁ గొట్టి తీవె:
 వారి ధనములఁ జేకొని వరలి తీవె, తివిరి ముక్తాది⁵ మణుల సాధించి తీవె! ॥

95

(9) సీ॥ యజ్ఞకర్త తొనర్చు యజ్ఞముల్ సరిపెట్టి రణముల వారికి రక్ష నిచ్చి
 జన్యమధ్యంబునఁ జచ్చిన వారికి స్వర్గలోకంబున స్థలము నొసఁగి
 కృష్ణ రాక్షస దేహకృత్తిని నొలిపించి తద్భటాళిని జంపి తనివి నొంది
 హింసాభిరుచిగల హీనుల నెల్లర శక్తిమూలంబునఁ జావ మోఁది
 గీ॥ ప్రితుఁడయి యజ్ఞముల కెల్లఁ బిలువఁగానె, వచ్చి యాజ్ఞాది హవ్యంబుఁ బుచ్చుకొనుచు
 నిష్టికర్తలకున్ ఫల మిచ్చి యింద్రుఁ, డమిత సంతోష పడవిని నధిగమించె ॥

96

1. నొందనుండి నిన్ననయము సుప్రసన్నునిగ(తొ.పా.) 2. “అనయము” అను పద మీ పద్యములో రెండు నాల్గు పాదములలో వ్రాతప్రతి పాదములో రెండుసార్లు ప్రయుక్తమైనది. కావున రెండవపాదమును “నిన్ననవరత ప్రసన్నునిగ” అని సవరించితిని. “నిన్ననయము సుప్రసన్నునిగ” అని గ్రంథకర్త వ్రాసెను. వ.గో.కృ. 3. సేయునట్టులోఁ గునహయః త్వత్స్తవంబులను గౌరవ మొప్పఁగ (తొ.పా.) “త్వత్ స్తవంబులను” అనుటకుగ్రంథకర్త “త్వత్స్తవంబులను” అని యేవ్రాతప్రతిలో వ్రాసెను. ఇది వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున “తత్క్షణము” నకు మారు “తక్షణము” వ్రాసినట్లు వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

4. ప్రశంస నొనర్తు రింద్రుఁడః (తొ.పా.) 5. ముక్తాదిమణులను అన్నప్పుడు ముక్తాది నవరత్న రాసులను సూర్యచంద్ర కాంతాది మణులను నని యర్థము గ్రహించ వలయును. ముక్తాదులె మణులని యర్థముకాదు. వ.గో.కృ.

- (10) చ॥ కుమతులు రాక్షసాధములు కొందఱు చావులు లేక యుండ నా
 సమయమునన్ దినేశు రథచక్రము, జేకొని వారిఁజంపినా
 వమలమతిన్ మునీశ్వరుని నన్నివిధంబులఁ గాచినాఁడ వో
 యమరపతీః ధనం విడవె! యత్యధికుండగు దాత కైవడిన్ ॥

97

సూక్తమ్ 131

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—అత్యష్టిః

- (1) ఇంద్రాయ హి ద్యౌరసురో¹ అనన్తుతేంద్రాయ మహి పృథివీ వరీమభిర్ద్యమ్నసాతా వరీమభిః ।

ఇంద్రం విశ్వే సజోషసో దేవాసో దధిరే పురః ।

ఇంద్రాయ విశ్వా సవసాని మాసుషా రాతాని సన్తు మాసుషా ॥

98

- (2) విశ్వేషు హి త్వా సవనేషు త్వాతే సమానమేకం వృషమణ్యవః పృథక్ స్వః సనిష్యవః పృథక్ ।

తం త్వా నావం న పర్షణిం కూషస్య ధురి ధీమహి ।

ఇంద్రం న యజ్ఞైభితయన్త² ఆయవః స్తోమేభిరిన్ద్రమాయవః ॥

99

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన ఫుట్‌నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడగలము. వ.గో.కృ.

1. ద్యౌరసురో అనన్తుతేంద్రాయ (వా.ప్ర.) 2. చితయన్త ఆయవః (వా.ప్ర.)

(3) వి త్వా తత్రనే మిథునా¹ అవస్యవో వ్రజస్య సాతా గవ్యస్య నిః సృజః సక్షన్త² ఇష్ట్రనిః సృజః ।

యద్ గవ్యన్తా ద్వా జనా స్వగర్వన్తా సమాహసి ।

అవిష్కరిక్రద్ వృషణం సచాభువం వజ్రమిష్ట్ర సచాభువమ్ ॥

98

(4) విదుష్టే³ అస్య వీర్యస్య పూరవః పురో యదిష్ట్ర శారదీరవాతిరః సాసహనో⁴ అవాతిరః ।

శాసన్తమిష్ట్ర మర్త్యమయజ్ఞం శవసస్పతే ।

మహీమముష్టాః పృథివీమిమా⁵ అపో మన్దసాన ఇమా అపః ॥

99

(5) ఆదిత్ తే⁶ అస్య వీర్యస్య చర్కిరన్ మదేషు వృషన్సుశిజో యదావిథ సభీయతో యదావిథ ।

చకర్థి కారమేథ్యః సృతనాసు ప్రవన్తవే ।

తే⁷ అన్యామన్యాం నద్యం ననిష్ఠత శ్రవస్యన్తః ననిష్ఠత ॥

100

(6) ఉతో నో⁸ అస్యా ఉషసో జుషేత హ్యగర్కస్య బోధి హవిషో హవీమభిః స్వర్వాతా హవీమభిః ।

యదిష్ట్ర హన్తవే మృధో వృషా వజ్రిచ్ఛకేతసి ।

ఆ మే⁹ అస్య వేధసో నవీయసో మన్మ క్రుధి నవీయసః ॥

101

1. మధునాసఅవస్య (వ్రా.ప్ర.) 2. సక్షన్తకష్ట్ర (వ్రా.ప్ర.) 3. విదుష్టేకఅస్య (వ్రా.ప్ర.) 4. హానోకఅవా 5. మిమాకఅపో
చష్టసాన్య ఇమా అపః (వ్రా.ప్ర.) 6. తేకఅస్య (వ్రా.ప్ర.) 7. తేకఅన్యా. (వ్రా.ప్ర.) 8. నోక అస్యా ఉషసో 9. అమేకఅస్య

(7) త్వం తమిష్ఠి¹ వావృహానో² అన్మయరమిత్రయన్తం తువిజాతమర్త్యం వజ్రేణ శూరమర్త్యమ్ ।

జహి యో నో² అఘాయతి శృణుష్య సుశ్రవస్తమః ।

రిష్టం న యామన్నవ భూతు దుర్మతిర్విశ్వావ భూతు దుర్మతిః ॥

102

సూక్తము—131

ఋషి పురుచ్చేష్ఠః*

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ దేవతా¹ సంఘములకును దివము గోరు, వారలకు నింద్రుఁ డొక్కఁడె వశ్యుఁడుగదః
కానఁ గార్యములకు నెల్ల² గావుదలగ, ³వాని ముందుంచుచుందురు పరమ మతులు ॥

98

(2) చ॥ అభిమత మొంద సోమమయ యాగములందు హవిస్సు సంతయున్
విభజనఁజేసి నీ కిడుట వీర జనావళి శత్రు నైస్య సం
క్షుభిత మహా సముద్రమున సుందర నౌకగ నెంచినాము ని
న్నభయ మొసంగరాదె! యశహాయలకున్ జగదేక వీరుఁడా! ॥

99

(3) ఉ॥ కోరిన గోవులన్ మఱియుఁ గోరిన నాక పదంబు లిచ్చుచుం
గోరిన గోర్కె లన్నియును గూర్తు పటంచు జనుల్ సభార్యలై
గోరుచు నీ యసుగ్రహము గోవులఁ బొందఁ దలంచి యిష్టులన్
వేరుగఁజేసి హవ్యము లివే! యడుచుండిరి నీకు శక్రుఁడా! ॥

100

(4) సీ॥ శత్రుదుర్భేద్యమౌ శత్రు పట్టణముల దివ్యాయుధముల భేదించు బొకటి
యజ్ఞ నాశకులగు నఖిల రాక్షసులను నెట్టుచు వారిని గొట్టు బొకటి
యుదక బంధంబుల నొగిఁ ద్రెంచి నీరముల్ చరియించునట్టులు జరుపు బొకటి
వారి సంభూత మౌ వైద్యుతాగ్నిని నెల్ల క్షితిఁబ్రవేశింపంగఁ జేయు బొకటి

1. నో² అన్మయ 2. నో² అఘాయతి (త్రా.ప.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సంఘములకెల్ల (త్రా.ప.) 2. కానఁ గార్యములకెల్ల (త్రా.ప.) 3. పాతమున నింద్రగణమునకుమారు “జ” గణ మువయుక్తమైనట్లు భావించవగును. వ.గో.కృ. 3. వాని ముందుంచు చుందురు కరముగోరి (త్రా.ప. యతిభంగము) వ.గో.కృ.

గీ॥ మున్నగు పరాక్రమమ్ముల మోద మలర, యజ్ఞము లొనర్చు వారలే యమరనాథః
యెరుగుచున్నార లన్య లె ధైరుగఁగలరు, శత్రుజన వృక్షదావః యో శక్రదేవః ॥ 101

(5) చ॥ చెలిమిని గోరు మాకు మఱి చెల్మిని గోరెడు భక్తకోటికిం
జెలువము మీర నంతనముఁ జేయుచు యుద్ధములందు నెంతయున్
బలమున సింహనాదము నవారిత మౌనటు సల్పునట్లు ని
శ్చలముగ సోమపానమున ¹సంభృతిజేయు మదంబు శక్రదాః ॥ 102

క॥ ప్రతి యజ్ఞకర్మమందుం, బ్రతి యజమానుండు నీకు భక్తి నలిపి న
దగ్గి సాఫల్యము గని తా, నతులిత మగు నన్న మెలమి నందఁడెః శక్రాః ॥ 103

(6,7) సీ॥ ప్రత్యుషస్సవనప్రపత్తిఁ జూడఁగ నింద్రుఁ డరుదెంచునోః లేక యరుగుదేదోః
వచ్చి మే మిచ్చెడు వలసిన హవ్యంబుఁ గనుఁగొనునోః లేక కనుఁగొనదోః
సవన సాధకమగు సవనముల్ జరిపింపఁ జంపునోః వెరులఁ జంపఁబోదోః
సంస్కృత బుద్ధితో సరస సంస్తుతుల నాలించునోః లేక యాలింపఁబోదోః
గీ॥ శ్రాంతుడై యున్న మనుజుని జంప నెంచు, తస్కరుని బుద్ధిఁబోలు నధర్మబుద్ధి
వైరులకు లేని యట్టులు బహుశ శక్తిఁ, జేయఁగలుఁగునోః మఱి వాడు చేయలేదోః ॥ 104

క॥ స్తుతులం బహుకృతుండై, ²యతిభక్తుల మైన మాకు నతి దుఃఖములన్
నతతము కలిఁగించెడు మా, ప్రతికూలిని జంపి మా ప్రపత్తిని గనఁడెః ॥ 105

సూక్తమ్—132

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—ఇంద్రః, 6 (1 ఆర్ధర్చస్య) ఇన్ద్రా వర్షతా

ఛందః—అత్యష్టిః

(1) త్వయా వయం మమహన్ పూర్వే ధన్¹ ఇన్ద్రితోవ్సతాః సానహ్యమ పృతన్యతో వసుయామ వసుష్వతః ।

నేదిష్టే² అస్మిన్నహన్యది వోదా ను సున్వతే ।

అస్మిన్ యజ్ఞే వి చయేమా భరే కృతం వాజయన్తో భరే కృతమ్ ॥

103

1. సంభృతిజేయ=చాగుగా జరించు (ప్రా.ప్ర.) 2. నతిభక్తులమైన (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 1:6-127 సూక్తము ఋషుల కిచ్చిన పుట్నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. దన్వఇన్ద్ర 2. నే దిష్టేఽస్మి.

(2) స్వరే¹షే భర¹ అప్రస్య వక్త్రస్య¹ పృథ్వి¹ స్వస్తిన్న¹జ్ఞాసి¹ క్రాణస్య¹ స్వస్తిన్న¹జ్ఞాసి¹ ।

అహన్నిష్టో¹ యథా విదే¹ శీర్షాశీర్షో¹పవాచ్యః¹ ।

అస్మత్తా¹ తే సప్రధ్యక్¹ సస్తు రాతయో భద్రా భద్రస్య¹ రాతయః¹ ॥

104

(3) తత్ తు ప్రయః ప్రత్న¹థా తే శుశుక్త్వ¹న¹ యస్మిన్¹ యజ్ఞే¹ వారమకృణ్వత¹ త్తయమృతస్య¹ వారసి¹ తయమ్¹ ।

వి తద్ వో చేరథ¹ ద్వితాన్తః¹ పశ్యన్తి¹ రశ్మిభిః¹ ।

స ఘా విదే² అన్విష్టో¹ గవేషతో¹ బస్త్వక్షిద్యో¹ గవేషణః¹ ॥

105

(4) నూ³ ఇత్థా¹ తే పూర్వ¹థా చ ప్రవాచ్యం¹ యదగ్గిరో¹భ్యో¹నృతో¹రప¹ ప్రజమిన్త¹ శిక్షన్న¹వ ప్రజమ్¹ ।

ఐభ్యః¹ సమాన్యా¹ దిశా¹ సమృత్యం¹ జేషి¹ యోత్సి¹ చ ।

సున్వద్యో¹ రథయా¹ కం చిదప్రతం¹ హృణాయన్తం¹ చిదప్రతమ్¹ ॥

106

(5) సం యజ్ఞస్థాన్¹ క్రతుభిః¹ శూర⁴ ఈక్షయద్ధనే¹ హితే¹ తరుషస్త¹ శ్రవస్యవః¹ ప్ర యక్షన్త¹ శ్రవస్యవః¹ ।

తస్మా⁵ ఆయుః¹ ప్రజావదిద్¹ ిబాధే¹ అర్చన్త్యో¹జసా¹ ।

ఇన్ద్రో¹ ఓక్యం¹ దిదిషన్త¹ ధీతయో¹ దేవాగ్⁸ అచ్చా¹ న ధీతయః¹ ॥

107

1. భర¹ అప్రస్య. 2. విదే² అన్విష్టో¹ (ప్రా.ప్ర.) 3. నూ³ ఇత్థా¹ 4. శూర⁴ ఈక్షయ 5. తస్మా⁵ ఆయుః 6. బోధే¹ అర్చన్త్యో¹ జసా¹

7. ఇన్ద్రో¹ ఓక్యం¹ 8. దేవాగ్⁸ అచ్చా¹ (ప్రా.ప్ర.)

(6) యువం తమిన్ద్రావర్వతా పురోయుధా యో నః సృతన్యాదప తంతమిద్ధతం వజ్రేణ తంతమిద్ధతమ్ ।

దూరే చత్రాయ చృన్తన్ద గహన్తం యదినక్షద్ ।

అస్మాకం శత్రూన్ పరి కూర విశ్వతో దర్మా దక్షిష్ట విశ్వతః ॥

108

సూక్తము—132

ఋషి—పురుచ్చేదుఁడు *

దేవత—ఇంద్రుఁడు 6. పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతులు నుత్తరార్థమునకు నింద్రుఁడు †

(1) శా॥ నీతోఁగూడి సమస్త శత్రు వితతిన్ నిర్జింతు మో యింద్రః నీ
చేతో మోద మొనర్ప నిష్టులఁ దగం జేయంగ నున్నార మీ
ప్రాతః కాలమునందు వచ్చి మనుజు ప్రార్థన సంస్తోత్రముల్
ప్రీతిన్ శత్రుఁడః యాలకించి మము సంప్రీతాత్ములం జేయవే ॥

106

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పు బోనోబులు (872-873-874-876-879 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునఁగల యారు ఋక్కులలోను దొలియైదు ఋక్కుల కింద్రుఁడును నారవ ఋక్కులోని పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతు లిరువురును నుత్తరార్థమునకు నింద్రుఁడును దేవత యని సంస్కృత మూల ప్రతులలో నున్నది. శ్రీ నేమాని వారు (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము 2వ. సంపుటము. 39వ పుట) ఈ 132వ సూక్తము మొత్తమున కింద్రుఁడొక్కఁడే దేవతయనునట్లు వ్రాసిరి. ఆరవ ఋక్కు పూర్వార్థ విషయికమైన ఇంద్రపర్వతుల విషయ మిక్కడఁ బ్రస్తావించలేదు. కాని ఆరవ ఋక్కున కనువాద పద్యములుగా శ్రీనేమానివారు రెండు పద్యములు (114-115 పద్యములు) రచించిరి. (చూ. 403 పుట) ఈ రెండింటిలోను దొలి పద్యము ఋక్పూర్వార్థమునకును రెండవపద్య ముత్తరార్థమునకును ననువాదములు. పూర్వార్థానువాద పద్యమైన “మీరింద్ర మేఘులారా!” ఇత్యాది పద్యములో నింద్రమేఘ దేవత లిరువురును సంభోధింపఁబడిరి. సాయనాదుల కొందఱి యభిప్రాయము ననుసరించి యిక్కడఁ బర్వత శబ్దముచే మేఘము పరిగృహీత మగును. కాఁగా ననువాద పద్యములో నారవ ఋక్కు పూర్వార్థమునకు నింద్ర పర్వతు లిద్దఱును శ్రీ నేమాని వారి దృష్టిలో నైతము దేవతలే. అంతేకాదు. శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన 15b సంపుటములోఁ బేర్కొన్న ఋషి దేవతల పట్టికలో నైతము ప్రథమ మండలములో నున్న 132వ సూక్తమునకు వివరముగాఁ బేర్కొనలేదు గాని “యింద్ర పర్వతులు” దేవతలుగా శ్రీ నేమానివారే వ్రాసిరి. ఏది యేమైనను ఋగనువాద పద్యములలో నారవ ఋక్కును బద్య ద్వయముగా విరచించి తొలి పద్యములో నింద్రమేఘదేవతలను దదనంతర పద్యములో నింద్రుని పేర్కొనుట వల్ల శ్రీ నేమానివారి దృష్టిలో నారవ ఋగ్వేద తాపరముగా భిన్నాభిప్రాయమునకుఁ దావులేదని స్పష్టపడుచున్నది. అసలు పర్వత శబ్దమున కీ ఋక్సందర్భమున మేఘ మను సర్థము చెప్పనగునా వేరే యర్థము చెప్ప నగునా యనునది వేరు విషయము. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ తావక మైత్రీ గోరుకౌను ధన్యుఁ డుషస్సున మేలుకొంచు సం
భావిత భద్ర యాగముల బంధుర భక్తినిజేసి యున్నచోన్
దేవ! తదీయ శత్రు వితతిన్ సమయించుచు వెండి వారలన్
1 దేవ పదంబుఁ జేర్చెద వత్తిండియ మౌ భవదీయ శక్తిచేన్ ॥ 107
- గీ॥ యజ్ఞకర్తల రక్షించు నమర నాథుఁ, దెటులఁ బూజల కర్తుఁడో యటుల యజ్ఞ
కర్తయుం బూజ్యుఁ డగువాఁడు గనినయట్టి, ధనము సుస్థిరమైయుండఁదగునుగాక! ॥ 108
- (3) ఉ॥ యాగములందు హవ్యముల నందగఁ జేయుటకై మహేంద్రుఁడా!
త్యాగ మసీష ఋత్విజులు తప్పక వేదికఁగట్టి దానిపై
భోగ నిమిత్తమై 2 యిడిన పూర్ణహవిస్సు గ్రహింప దానిపై
నాగుదు పీపు నాకమున నాగుదు పీపు ఫలప్రదుండవై ॥ 109
- ఉ॥ కావున సంతరిక్షమునఁ గల్గెడి మేఘము 3 రెల్లఁగొట్టుచు
ర్వీవలయాధివాసు లతి విస్మయ మొందఁగ వర్ష మిచ్చుచున్
గోవుల భక్త సంతతికిఁ గూర్చి నొసంగుచు నున్నవాఁడ వో
యీవుల రేఁడ! నీ మహిమ నెవ్వఁడు చాటఁగలందో! చెప్పవే! ॥ 110
- (4) సీ॥ అంగిరో మునులకై యంతరిక్షంబున సంచరించుట గొప్ప శక్తి కాదె!
మేఘమున్ భేదించి మిక్కుటంబగు వారిఁ గుఱిపించుటయె కడుఁ గూర్చి కాదె!
యజ్ఞముల్ చేయని యరులను నిర్జించి గోవులం దెచ్చుట గొప్ప కాదె!
గోవులం దెచ్చుచుఁ గుతుకంబుతో వాని మునుల కిచ్చుట మహా ముదము కాదె!
గీ॥ యటులు మా శత్రువుల నెల్ల నాక్రమించి, సంహరించినచో సంతసంబు గాదె!
నీ వొనర్చిన కార్యముల్ నిర్ణరేశ!, సర్వ జన మాన్యములు కాపె! సకలజగతి ॥ 111
- (5) ఉ॥ అంతటఁగల్గి భూత గణమందున వెల్గుచు ప్రాణికోటు ల
త్యంతము సర్వముం గనెడునట్టులఁజేయుచు గో ధనంబులన్
సంతస మొప్పు బొందుటకుఁ జక్కని యజ్ఞముఁ జేయు వారి కీ
వెంతయుఁ బ్రీతి గోవులను నిచ్చుచు నిండ్రుండ! హవ్య మందుమా! ॥ 112

1. దేవపదంబుఁ జేర్చెదవు చెప్పఁగ శక్యమే నీ మహిత్యముల్ (త్రా.పా.) ఈ తొలిపాఠములో యతి తప్పినది. ఈ తొలి పాఠములో నైత ము“చెప్పఁగ శక్యమే” యనుటకు మారు “దెల్పఁగ శక్యమే” యన్నచో యతి చక్కగా సరిపోయెడిది. కాని మార్కటండిన పాదములోని ధావము దీనికి తిన్నముగా నున్నది. మార్పు చేసిన పాఠమందు దేవ—అత్తిండియ (అత్తి + ఇండియ) యను నప్పుడు ఉత్తయవచలో నొకడైన యువసర్గ యతిగాఁ బ్రాణి యతి పాటించబడినది. వ. గో. కృ. 2. నిడిన (ప్రా.ప్ర.) 3. లన్నిఁగొట్టి (ప్రా. ప్ర. పా.)

- క॥ యజమానులు నిజ బలమున, గుజనుల సాధింప హరినిఁగూర్చి సవర్యన్
యజనములు నేసిరేనియు, ద్రి జగన్నాయకుని లోక దీప్తిం గనరే: ॥ 113
- (6) క॥ మీ రింద్ర మేఘులారా, పోరులలో మమ్ము జంపు పురుషుల నెల్లన్
సారము గల వజ్రంబున, మారణముం జేయ కునికి మంచిదె? మీకున్ ॥ 114
- క॥ కూరుఁడ! నీ వజ్రంబున, దూరముఁజని దాగినట్టి దోషుల నెల్లన్
మీటి వధించుచు మఱియున్, మారణముం జేయుచుండు మా శత్రువులన్ ॥ 115

సూక్తమ్ — 133

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1-త్రిష్టుప్, 2-4 అనుష్టుప్, 5-గాయత్రీ, 6-ధృతిః, 7-అష్టిః

- (1) ఉ॒భే పు॑నామి రో॒దసీ॑¹ ఋ॒తేన॑ ద్రు॒హో దహ॑మి సం వహీ॒రని॑ష్టాః ।
అ॒భిష్ట॑గ్య యత్ర హ॒తా² అ॒మిత్రా॑ వైలస్తానం పరి తృ॒హ్య³ అ॒శేరన్ ॥ 109
- (2) అ॒భిష్ట॑గ్యా చిద్ర॒దివః॑ శీ॒ర్షా యాతు॑మతీనామ్ ।
ఛి॒న్ది వ॒టూరి॑ణా పదా మహా॑వ॒టూరి॑ణా పదా ॥ 110
- (3) అ॒వాసాం॑ మ॒ఘవ॑ఞ్శహి శ॒ర్ధో యాతు॑మతీనామ్ ।
వై॒శస్తా॑నకే⁴ అర్మ॒కే మహా॑వై॒శస్తే⁵ అర్మ॒కే ॥ 111

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుబ్ నోట్లు (372,373,384-376-379 పుటలు)

చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. రోదసీఁఋతేన 2. హతాకమిత్రా (వా.ప్ర.) 3. పరితృహ్య (వా.ప్ర.సా.మా.)

4. స్థానకేఽర్మకే. 5. వైశస్తేఽర్మకే

(4) యాసాం తిస్రః పశ్చాత్ కభిష్టజైరపావవః ।

తత్ సు తే మనాయతి తత్ సు తే మనాయతి ॥

112

(5) పిశగ్భృష్టిమమ్మృణం పితాచిమిన్ద్రో సం మృణ ।

సర్వం రక్షో ని బర్హయ ॥

113

(6) అవర్మహ ఇన్ద్రో దాదృహి శృధీ నః కుశోచ హి ద్యౌః జ న భీషాగ్¹ అద్రివో ఘృణాన్వ భీషాగ్² అద్రివః ।

కుష్మిన్తమో హి కుష్మిభిర్వదైరుగ్రేభిరీయసే ।

అపూరుషహ్నో³ అప్రతీత కూర సత్వభిత్రిప్తైః కూర సత్వభిః ॥

114

(7) వనోతి హి సున్వన్ క్షయం పరీణనః సున్వనో హి ష్మా యజత్వ ద్విషో దేవానామవ ద్విషః ।

సున్వన⁴ ఇత్ సిషాసతి నహస్రా వాజ్యవృతః ।

సున్వనాయేన్ద్రో⁵ దదాత్యాభవం రయిం దదాత్యాభవః ॥

115

సూక్తము—133

ఋషి—పురుచ్చేపురు*

దేవత—ఇంద్రుడు.

(1) క॥ ద్యౌవాభూమీ ద్వితయము, పావన భవదీయ మౌ సవర్యను జేసెన్
దేవా! నిను నేవింపన్, భావము లేనట్టి జనులఁ బంపితి నెటకోః ॥

116

1. భీషాగ్¹అద్రివో 2. భీషాగ్²అద్రివః 3. హ్నో³అప్రతీత 4. సున్వన⁴ఇత్ (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

†క॥ 1వైరులు గుమిగూడుచు రాన్, వారిని వధియించి యింద్రః వారి గృహములం
గోరి దహియింపఁ జేయక, వీరుడ నై ప్రేతభూమి వెలయించితిఁగా ॥

117

(2,3,4,5) సీ॥ ఐరావతముచేత నరుల శిరస్సులఁ ద్రొక్కించుటయె మాకు నెక్కు వింద్రః
యాపదఁ గలిగించు నాయుధంబులచేత శత్రులఁ జంపుట చిత్ర మింద్రః
పింగళవర్ణ మౌ తుంగ 2పిశాచంబు సమయించుటయె మాకుఁ 3జాలు నింద్రః
పాపాత్ము లగు వారి నీ పాదములచేతఁ జూర్చుటఁ జేయుట చోద్య మింద్రః
గీ॥ నూటయేఁబది నేనల నేటఁగలుపు, తెంతయౌ తుష్టి యని మది నెంచు మింద్రః
నీ వొనర్చిన కృత్యము నీకుఁజాలఁ, దక్కు వై నను మాకది యెక్కు వింద్రః ॥

118

(6) ఉ॥ వానలు లేమి భూ గగన భాగము వహిన్ వశంబునన్ భయం
బూనుచు నుండునట్లై కడు నూష్మ లతం గను నీ ద్యులోకముల్
కాన మదీయ సంస్తుతులఁ గ్రన్నన వీనులఁబెట్టి యింద్రుఁడాః
మానక మేఘ మండలము మర్దనఁజేయుచు వారి నీయవే! ॥

11

క॥ మాయికములు సంహారో, పాయములు త్రిసప్త యోగ్య భట సంవయమురీ
సాయముఁగాని యరి మీఁదికిఁ, బోయెదవు మహేంద్రః నీవు పౌలుపారంగన్ ॥

120

† వైల స్థాన మశేరన్ = బిల స్థానమునఁ బరుండునట్లు చేయుట—ఈ శబ్దార్థమువలన నీ సూక్తమందుఁ జనిపోయిన వారిని భూ స్థాపనముఁ జేయు విధంబుకూడ నుండెనని తోచుచున్నది. (నే.వేం.శా.) శ్రీ నేమాని వారు వ్రాసిన యీ పుట నోటు కాధారము సాయన భాష్యము. వ.గో.కృ.

గమనిక—“వైరులు” ఇత్యాదిగాఁగల కందపద్యములోని (117వ.పద్యము) మూడవ పాదము “గోరి దహియింపఁజేయుచు” అని వ్రాతప్రతిలోఁ గలదు. (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము. ప్రథమ మండలము. 42-43 పుటలు-42వ పుటలో దీనిని గుఱించి శ్రీ నేమాని వారు వ్రాసిన పుటనోట్ కలదు.) ప్రథమ మండలము 133వ సూక్తములోని ప్రథమ ఋక్కున కనువాదముగా రచించిన పద్యద్వయ మునకు శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన పైపుటనోటు విషయము చూచినఁ బ్రథమ ఋగనువాద పద్యములలో రెండవ పద్యమైన “వైరులు గుమి గూడుచు” ఇత్యాది పద్యములోఁ దృతీయ పాదము “గోరి దహియింపఁజేయుచు” అనికాక “గోరి దహియింపఁజేయక” అని యుండనగును, అప్పుడు శవములను శ్మశానములోఁ గాల్చక వారి గృహములందే భూస్థాపితము చేసి వారి గృహములనే శ్మశానము లగునట్లు చేసితి నని యర్థము వచ్చును. కానఁ బద్యములోఁ గల “జేయుచు” నను పదమును “జేయక”గా నుంచుట శ్రీ నేమానివారి హృదయముగా నెంచి నవరించితిని. వ.గో.కృ.

1. 117వ. పద్యము తొలి పాత మీ విధముగా నున్నది. “వైరులఁగుమిఁ గూడియు రాన్, వారిని వధియించి యింద్రః వారి గృహములన్. (బావక) (3వ. పాదము తొలుత “బావక” అని వ్రాసి ప్రాసభంగమును గుర్తించి కొట్టివేసెను.) గోరి దహియింప జేయుచు, వీరుడనై నెనఁగ మెనఁగ వెలసితి కదే! ॥ (చూడు వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము 2వ. సంపుటము 43వ పుట) 2. పైశాచంబు (తొ.పా.) 3. నెక్కువింద్రః (తొ.పా.) ఈ తొలిపాదములో యతిభంగము. వ.గో.కృ.

- (7) ఉ॥ సర్వ జగత్ప్రసిద్ధమగు 1జక్కని సోమము గూర్చు వార లీ
యుర్వినిఁ బెద్దకాలము మహోన్నతిఁ జెందుచు సంతసంబునన్
సర్వజనాభిగమ్యమగు సద్మము నొందుచు శత్రు మాలికా
గర్వ మడంచి యన్నమును గొంచుచు నుందురు శక్రదేవుఁడా: ॥

121

అనువాక:—20, సూక్తమ్—134

ఋషి:—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసి: *

దేవతా—వాయు:

ఛంద:—అత్యష్టి: 6-అష్టి:

- (1) ఆ త్వా జువో రారహాణా¹ అభి ప్రయో వాయో వహన్త్విహ

పూర్వపీతయే సోమస్య పూర్వపీతయే ।

ఊర్వా తే² అను సూన్యతా మనస్తిష్ఠతు జానతీ ।

నియుత్సతా రథేనా యాహి దావనే వాయో మఖస్య దావనే ॥

116

- (2) మస్తస్తు త్వా మన్దినో దాయచిస్తవో³ సస్మత్ క్రాణాస:

సుకృతా³ అభిద్యవో గోభి: క్రాణా⁴ అభిద్యవ: ।

యద్ధ క్రాణా⁵ ఇరద్యై దక్షం సచస్త⁶ ఊతయ: ।

సప్రీచినా నియుతో దావనే ధియ⁷ ఉపబ్రువత ఈం ధియ: ॥

117

1. జక్కని సోమ మొనర్చు వారల (తొ.పా.) సవరించిన పాఠములోఁగూడ గ్రంథకర్త తద్ధర్మార్థకమైన “అగు” మీఁద “జక్కని” అని సరళాదేశ రూపము వ్రాయుట పొరపాటు. ఇట్లు తద్ధర్మార్థకములపైఁ బరువములకు సరళాదేశము చేయుట యీ గ్రంథకర్తకుఁ బరిపాటి. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన షట్సోటులు (372.373.374.376.379పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. రహాణాఅభి, 2. తేజాను, 3. సుకృతాఅభి, 4. క్రాణాఅభి 5. క్రాణాఇరద్యై 6. సచస్తఉతయ: 7. యియఉప (వా.ప్ర.)

(3) వాయుర్యంక్తే¹ రోహితా² వాయురరుణా³ వాయూ⁴ రథే⁵

అజిరా⁶ ధురి⁷ వోహ్మవే⁸ వహిష్ఠా⁹ ధురి¹⁰ వోహ్మవే¹¹ 3.

ప్ర బోధయా¹² పురంధిం¹³ జార¹⁴ ఆ¹⁵ సనతీమివ¹⁶ ।

ప్ర చక్షయ¹⁷ రోదసీ¹⁸ వాసయోషసః¹⁹ శ్రవసే²⁰ వాసయోషసః²¹ ॥

(4) తుభ్యం²² ముషాసః²³ శుచయః²⁴ పరావతి²⁵ భద్రా²⁶ వస్తా²⁷

తన్వతే²⁸ దంసు²⁹ రశ్మిమ³⁰ చిత్రా³¹ నవ్యేమ³² రశ్మిమ³³ ।

తుభ్యం³⁴ ధేనుః³⁵ సబద్ధుఘా³⁶ విశ్వా³⁷ వసూని³⁸ దోహతే³⁹ ।

అజనయో⁴⁰ మరుతో⁴¹ వక్షణాభ్యో⁴² దివ⁴³ ఆ⁴⁴ వక్షణాభ్యః⁴⁵ ॥

119

(5) తుభ్యం⁴⁶ శుక్రాసః⁴⁷ శుచయస్తురణ్యవో⁴⁸ మదేషూగ్రా⁴⁹

ఇషణన్త⁵⁰ భుర్వణ్యపామిషన్త⁵¹ భుర్వణే⁵² ।

త్వాం⁵³ త్వారీ⁵⁴ దసమానో⁵⁵ భగమీదై⁵⁶ తక్వవీయే⁵⁷ ।

త్వం⁵⁸ విశ్వస్మాద్⁵⁹ భువనాత్⁶⁰ పాపి⁶¹ ధర్మణా⁶² కసూర్యాత్⁶³ పాపి⁶⁴ ధర్మణా⁶⁵ ॥

120

1. రథేఽజిరా (వా.ప్ర.) 2.3. వోహ్మవే (సా.మా.) 4. దివఽఆ. 5. గ్రాఽఇష, 6. ధర్మణామర్యాత్.

(6) త్వం నో వాయవేషామపూర్వ్యః సోమానాం

ప్రథమః పీతిమర్హసి సుతానాం పీతిమర్హసి ।

ఉతో విహుత్మతీనాం విశాం వవర్హపీతామ్ ।

విశ్వా¹ ఇత్ తే థేనవో దుహ్రా² ఆశిరం పుతం దుహ్రాత³ ఆశిరమ్ ॥

121

అనువాకము—20, సూక్తము—134

ఋషి—పరుచ్చేదుఁడు *

దేవత—వాయువు

(1) ఉ॥ వాయువః వేగముంగలుగు వాజులు ¹వి న్నతిమైత్రి నిష్టికిన్
బాయక దెచ్చుఁగాక, ²గడుఁబ్రౌఢ నుతుల్ చెవికెక్కుఁగాక నే
మాయలు లేని హవ్యముల మన్ననచే³ గయికొంచు మమ్ములం
జేయుచు సౌఖ్యవంతులుగఁ జేర్తువుగాక! ధనంబు మా కిలన్ ॥

122

క॥ వాయువః నీ వెక్కడికిం, బోయిన నీతోడ వచ్చుఁ బూజ్య హయంబుల్
చేయుచు నీ పరిచర్యను, మాయురెఁ గను, దెచ్చుఁగాక! మా యిష్టులకున్ ॥

123

(2) ఉ॥ తావక హోమముల్ జరుపు తత్త్వ పరిజ్ఞలు నిన్నుఁజేరి స
ద్భావములెల్లఁ జాటుదురు పావక మిత్రమ! వాయుదేవుఁడా!
కావున హర్షదంబును బ్రకాశయుతంబును శోధితంబునై
నీవిగ నిద్ద సోమ రస మెంతయు నీకు మదంబుఁ జేయదే! ॥

124

1. విశ్వాఇత్, 2. దుహ్రాఆశిరం. 3. దుహ్రాత్ ఆశిరమ్ (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372, 373, 384-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. విన్నతిపీతి (తా.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. యతి ప్రౌఢ నుతుల్ (తా.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. చేర్చెకొంచు (వ్రా.వ్ర.పా. గణభంగము,) వ.గో.కృ.

(3) చ॥ ఒకపరి రోహి తాశ్వముల నొక్కొక వేళను రక్త వాజు లిం
కొక పరిఁ జిత్ర వాహముల నున్నత యానము ముందు గట్టుచున్
సకల భరంబు లాగుచును జారుడు సుప్త పరాంగనన్ వలెన్
జకచక మేలుకొల్పుము ప్రశస్త గృహస్థుల నీవు వాయువాః ॥ 125

గీ॥ దివికిఁ భూమికిఁ జక్కని తేజ మొనఁగ, నధిక నద్భక్తితో నిడ్డ హవ్య మంద
మిత్ర యజమానులను నీవు మేలుకొల్పఁ, గలుఁగఁజేయు ముషస్సుల గాలివేల్చు! ॥ 126

(4) ఉ॥ వాతయుషస్సు ఘృష్టులను వస్త్రములం గడుఁ గల్గఁజేయుచున్
1జాతముగాఁ బ్రపంచమున సాగుచు నుండెడు, పాల నిచ్చు గో
వ్రాతముకెల్ల నాజ్యము నవశ్య మొసంగుచు నుందు నీవు సం
ప్రీతిని గల్గఁ జేయుదువు భీమ మరుత్తుల వానపాటుకై ॥ 127

(5) ఉ॥ సోమ రసంబు గ్రోలి పరిశుద్ధత నొంది సువృష్టి గోరుచున్
సోమమయేష్టులన్ మిగుల సోమముఁదీయుచు నీ కొసంగుచో
నీమముఁబూని భూతముల నిత్యము కాచుచు నుండువాడ వో
కామదవాతః యజ్ఞతతి భూతకులన్ హరియింపవే! కృపన్ ॥ 128

(6) ఉ॥ అందఱికంటె మున్ను రస మానుట కర్హుడ వౌటచేతనే
ముందుగ యజ్ఞ సీమ నది పొందెడు హవ్యముగూడ నట్టులే
యందెడు నెల్లవేళలను యాజ్ఞిక గోవులు నీకు దుగ్ధమున్
బొందుగ నీయ నన్నిటిని బొందఁగఁ జేయుము చేతనం బిలన్ ॥ 129

1. “జాతమయి ప్రపంచము” అని వ్రాతప్రతిలో నున్నది. “జాతమయి ప్రపంచము” అను నప్పుడు ప్రహర్యకమైన యచ్చ తెలుగు “అయి” లోని “యి” వర్ణము గురువు కానేరదు. కాఁగా సుత్పలమాలాలక్షణము దృష్ట్యా గణభంగ మగును. కావున “జాతముగాఁ బ్రపంచమున” అని సవరింపఁబడినది. “జాతమయి” అన్నప్పుడు సంస్కృత “మయి” వి “మయత్సముకలది” యనిగాని “జాతమయ” అవిగాని గ్రహించినను సరిక్షణముగానే యుండును. చ.గో.కృ.

సూక్తమ్— 135

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—1-3,9 వాయుః, 4-8 ఇంద్రవాయూ†

భందః—అత్యష్టిః, 7-8 అష్టిః

(1) స్థీర్ణం బర్హిరుప నో యాహి వీతయే సహస్రేణ

నియుతా నియుత్వతే శతీనీభిర్నియుత్వతే ।

తుభ్యం హి పూర్వపీతయే దేవా దేవాయ యేమిరే ।

ప్ర తే సుతాసో మధుమనో¹ అస్థిరన్ మదాయ క్రత్వే² అస్థిరన్ ॥

122

(2) తుభ్యాయం సోమః పరిపూతో³ అద్రిభిః స్పార్ధావసానః పరి కోశమర్షతి శుక్రా వసానో⁴ అర్షతి ।తవాయం భాగ⁵ అణుమ సోమో దేవేషు హూయతే ।

వహ వాయో నియుతో యాహ్యస్మయ ద్రుషాణో యాహ్యస్మయః ॥

123

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట్ నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† మాక్స్ముల్లర్ ప్రతిలో 4-8 ఋక్కుల కింద్రుడే దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. సాయన భాష్యములో “ఆచారభః” ఇత్యాది ఋక్పశ్చక మైస్తోమ అని సూక్తమునకుఁ దొలుత 5వ. ఋక్కునకు నైతము నింద్రుడే దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడినది. కాని 5వ ఋక్కునకు వ్రాసిన భాష్యములో ఇంద్ర వాయువు లిరువురును దేవతలైనట్లు “హే ఇస్తోవాయా” అని వ్రాయుట రూపముగా నింద్ర వాయువుల యుభయ దైవత్వమే చేర్కొనఁబడినది. సూక్తమునకు ముందు 6-8 ఋగ్వేదతల విషయమై ప్రస్తావించఁ బడలేదు గాని యీ ఋక్కులన్నిటి భాష్యములలోను నింద్ర వాయువు లుభయులును దేవతలుగాఁ జేర్కొనఁబడినది. 9వ ఋక్కునకు నన్నిప్రతులలోను వాయువే దేవతగాఁ గలదు, వ.గో.కృ.

1. మవోఽస్థిరన్ 2. క్రత్వేఽస్థిరన్ 3. పరిపూతోఽఅద్రిభిః, 4. శుక్రా వసానోఽఅర్షతి, 5. భాగఽణుమ. (వా.ప్ర)

(3) ఆ నో నియుద్భిః శతినీభిరధ్వరం సహస్రిణీభిరువ

యాహి వీతయే వాయో హవ్యాని వీతయే ।

తవాయం భాగ¹ ఋత్వియః సరశ్మిః సూర్యే సచా ।

అధ్వర్యుభిర్భరమాణా² అయంసత వాయో శుక్రాః³ అయంసత ॥

124

(4) ఆ వాం రథో నియుత్వాన్ వక్షదవనే యి ప్రయాంసి

సుధితాని వీతయే వాయో హవ్యాని వీతయే ।

పిబతం మధ్వో⁴ అన్తసః పూర్వపేయం హి వాం హితమ్ ।

వాయవా చన్ద్రేణ రాధసా గతమిన్ద్రశ్చ రాధసా గతమ్ ॥

125

(5) ఆ వాం ధియో వపుత్యరధ్వరాగ్⁵ ఉపేమమిన్ద్రం⁶

మర్మజన్త వాజినమాకుమత్యం న వాజినమ్ ।

తేషాం పిబతమన్తయూ⁷ ఆ నో గన్తమిహోత్యా ।

ఇన్ద్రవాయూ సుతానామద్రిభిర్భవం మదాయ వాజధాయువమ్ ॥

126

1. భాగః ఋత్వియః, 2. తరమాణాః అయం, 3. శుక్రా అయం, 4. మధ్వోః అన్తసః (వ్రా.వ్ర.) 5. రాగ్ం ఉపేమ,

6. మిన్ద్రమర్మజన్త, 7. యూః అనో. (వ్రా.వ్ర.)

(6) ఇ॒మే వా॒ం సో॒మా¹ అ॒పా॒న్వి సు॒తా² ఇ॒హాధ్వ॑ర్యభీ॒ర్భర॑మాణా³

అ॒యంస॑త వా॒యో కు॒క్రా⁴ అ॒యంస॑త ।

ఏ॒తే వా॒మభ్య॑స్స॒తత॑ తి॒రః ప॒విత్ర॑మా॒శవః॑ ।

యు॒వా॒యవోఽతి॑ రో॒మాఽన్య॑వ్యయా సో॒మాసో⁵ అ॒త్యవ్య॑యా ॥

127

(7) అతి॑ వా॒యో స॒సతో॑ యా॒హి శ॒శ్వతో॑ య॒త్ర గ్రా॒వా

ప॒దతి॑ త॒త్ర గ॒చ్ఛతం॑ గృ॒హమి॑న్ద్రోశ్చ గ॒చ్ఛతమ్ ।

వి సూ॒నృతా॑ దదృ॒శే రీ॒యతే॑ ఘృ॒తమా॑ పూ॒ర్ణయా॑ ని॒యుతా॑

యాథో⁶ అ॒ధ్వర॑మిన్ద్రోశ్చ యాథో⁷ అ॒ధ్వరమ్

128

(8) అ॒త్రాహ॑ తత్ ప॒హేఢే॑ మ॒త్వః⁸ ఆహ॑తిం

యమ॑శ్వ॒స్థమ॑ప॒తిష్ఠ॑న్త జా॒యవో॑ ఽస్మే తే స॒న్తు జా॒యవః॑ ।

సా॒కం గా॒వః సు॒వతే॑ ప॒వ్యతే॑ య॒వో న తే॑ వా॒యః⁹

ఉ॒ప ద॑స్యన్తి ధే॒నవో॑ నా॒వ ద॑స్యన్తి ధే॒నవః॑ ॥

129

1. సో॒మాఽఅ॒పా॒న్వి, 2. సు॒తాఽఇ॒హా, 3. భ॒రమాణా॑అ॒యం, 4. కు॒క్రా॑అ॒యంస॑త, 5. సో॒మాసోఽతి॑అ॒త్య, 6. యాథోఽఅ॒ధ్వర॑,

7. యాథోఽఅ॒ధ్వరమ్, 8. మ॒త్వఽఆహ॑తిం, 9. వా॒యఃఉ॒ప, (వా.ప.)

(9) ఇ॒మే॒ యే॒ తే॒ సు॒ వాయో॑ జా॒హ్వో॑జ్జనో॑ః స॒న్తర్హదీ॑ తే

ప॒తయ॑స్త్వక్షణో॑ మహి॒ వ్రాధ॑న్త¹ ఉ॒క్షణః॑ ।

ధన్వ॑జ్జేద్ యే² అ॒నాశ॑వో జీరా॒శ్చిదగి॑రౌకసః ।

సూ॒ర్యసే॑వ ర॒శ్మయో॑ దుర్హి॒యన్త॑వో హ॒స్తయో॑ద్ధర్హి॒యన్త॑వః ॥

130

సూక్తము—135

ఋషి—పరుచ్చేపుడు*

దేవత—4-8 ఇంద్రవాయువులు, 1,2,3,9-వాయువు†

(1) మ॥ శతసంఖ్యాక మహాశ్వ మాలికలచే సన్నద్ధమైనట్టి యా

తత యానంబును నెక్కివచ్చి మృదు దర్భం జేరుమా! వాయువా!

యతులై శ్వర్య సమగ్రులై న నమరాధీశాదులన్ వీడి నీ

కతిమోదంబుగ సోమ ముంచి రదిగో! యజ్ఞాగ్ని చెంతన్ జనుల్ ॥

130

1. వ్రాధన్తక్షణః, 2. యేఅనాశవో (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373 374-376-379 పుటలు) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† అంద్రానువాదగ్రంథములో (వ్రాతప్రతి 1వ. మండలము. 2వ, సంపుటము 47వ. పుట) 4-8 ఋక్కులకు ఇంద్రుడు మాత్రమే దేవతగా వ్రాయబడినది. శ్రీనేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికలు గల 15b సంపుటములో వాయువు, వాయువు, ఇంద్రుడు. మిత్రావరుణులు దేవతలుగా వ్రాసిరి. ఇది పొరపాటుగాఁదేటతెల్ల మగుచున్నది. 4-8 ఋక్కుల కనువాద పద్యములై న వానిలో నింద్ర వాయువు లిరువురును దేవతలుగా స్పష్టముగానే యుటంకింపబడినది. దేవతలవిషయమై యీ సూక్తమందలి సంస్కృత మూలములగు ఋక్కులన్నింటిని బరిశీలించినను, శ్రీ నేమానివారి యనువాద పద్యములను బరిశీలించినను, శ్రీ నేమానివారు 15b సంఖ్యగల సంపుటములో వ్రాసిన దేవతలు సరిగా లేవని స్పష్టమగుచున్నది. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ చారు దళా పవిత్రములఁ జక్కఁగ శోధిత మైన సోమముం
గూరిచి వచ్చి గ్రోలు మది కోశ గృహంబున నుంచినార మీ
ద్ధారుణి సీతె యాయఁబడెఁ దక్కిన వారిని వీడి నీవు దు
ర్వార ఫలంబు మా కిడు చవారిత తుష్టి వహించుమా! సఖా! ॥ 131
- (3) ఉ॥ శూరుని భంగి సోమ మతిశోభ వెలుంగుచునుండె నీ యెడన్
మారుతః వచ్చి దాని బహుమానముతోఁ గని యశ్వమాలికా
చారు రథంబు నెక్కి బుధ సన్నుతిఁ బొందుచు నీవు సోమముం
జేరుచు దానిఁ గ్రోలవఁచె శ్రీఘముగా నిట విశ్రమించుచున్ ॥ 132
- (4) మ॥ నియుతాశ్వాశి నిబద్ధయానము నినున్ దేవాధిపున్ వాయువాః
ప్రియ మొప్పుం గొనితేర²మీరలు మముం బ్రీతాత్మలం జేయుచున్
దయతో మాకు హిరణ్య గోధనములం దథ్యంబుగా నిచ్చుచున్
భయముం దీర్చరె : ముందు సోమ రసముం బానంబు గావింపరే : ॥ 133
- (5) ఉ॥ మీరలు వచ్చి మా కడకు మేదుర తుష్టిని గల్గఁజేయుచు
3న్నారు మహేంద్రః మారుతగణంబః హయంబును దోమునట్లుగా
సార దళాపవిత్రములఁ జక్కఁగ శోధితమైన సోమ మిం
పారఁగఁ ద్రావి యన్నము మహాయశమున్ దయనేయుఁ దెంతయున్ ॥ 134
- (6) ఉ॥ నీకును దేవతా పతికి నేర్పున హోమము నేయ సోమ మ
స్తోకముగాఁగఁ ద్రచ్చి యతిశోభ దలిర్చుగఁ బిండి దాని నీ
తై కడుఁ గంబళంబుపయి⁴గా నిడినారము మైత్రివల్ల నే
సాకులు చెప్పకుండ రథసంబునఁ ద్రావఁగ రమ్ము వాయువాః ॥ 135
- (7) సీ॥ జీవనప్రదము లో గ్రావాధ్వనులు చాల భక్త పం క్తికి వినంబడెను గాన
సోమ రసం బెల్ల సూన్యత స్తుతులతో నిందుచు శ్రీదమైయుండెఁ గాన
నావహానీ యాగ్నితై యాజ్య పాత్రల ధీర ఋత్విజు లుంచినారు కాన
నధిక రుచ్యంబు లో హవ్యంబులన్ దెచ్చి నతులఁ బెద్దలు వెల్గినారు కాన
గీ॥ వాయువాః యింద్రః మము మీరు పాయకుండఁ, జాల నిద్రించు యజమానవయముదాఁటి
రాజి తాశ్వములను బూన్చు రథము నెక్కి, వచ్చి సవనక్రియంజూచి మెచ్చవలదె : ॥ 136

1. సోమ మంత నా, చారము త్రోసిరాజనక సంతస మొందుచు నీవు గ్రోలవే: (తొ.పా.)

2. ఇచ్చట నుండి రివ ఋక్కువఱకు (137వ పదమువఱకు) నింద్రవాయువు లిరువురును దేవతలు కావున బహువచన ప్రయోగములె ప్రామాణికములు. అంద్రానువాదము మూలవాతప్రతిలో నెవరో యేకవచన యుక్తముగా నీవధ్యములో నిక్కడ “నీవును” అని సవరించిరి. ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

3. అనలు తొలిపాఠము “జేయుచున్నారు మహేంద్రః మారుత గణంబః హయంబును” అని సలక్షణముగా నుండఁగా నెవరో “మహేంద్రమారుతగణంబః” యనుదానిని “మరున్మహేంద్రులుః ప్రశస్థ” అని యతి తప్పిన సంగతి గుర్తింపకనవరించిరి. వాతప్రతిలో సవరణకుఁబూర్వమే (కొట్టివేయఁబడి) యున్నపాఠమే సరియైన పాఠము. వ.గో.కృ. 4. పయిఁగా యతనంబొన రించినారమే! సాకులు (తొ.పా.)

(8) †గీ॥ యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు, యవ విరచిత, మృదు పురోడాశమును దివి మెలఁగుటకయి
యాల పాలన్ని యిచ్చట నమరియుండె, నింద్ర వాయువులార! మీ రిటకు రారె: ॥ 137

(9) †క॥ గిరి శిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లనిలమ: నీ
కరమర లేకయె యాహుతి, బిరబిరఁ జేసెదఱు దాని వేగము గొనవే: ॥ 138

సూక్తమ్—136

ఋషిః—పరుచ్చేపోదై వోదాసి: *

దేవతా—1-5 పిత్రావరుణా, 6-7 లింగోక్తా:

ఛందః—అత్యష్టిః, 7 త్రిష్టుప్

(1) ప్ర సు జ్యేష్ఠం నిచిరాభ్యాం బృహన్నమో హవ్యం మతిం

భరతా మృశయద్భ్యాం స్వాదిష్ఠం మృశయద్భ్యాం ।

† అంద్రానువాదగ్రంథమైన మూలవ్రాతప్రతిలో, గేవలము నెనిమిది ఋక్కుల కనువాదపద్యములు వ్రాయఁబడినట్లు వ్రాయఁబడినది. వాస్తవమునకు 8వ. ఋక్కున కనువాద పద్యములుగా రెండు పద్యములు “గిరి శిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది కందపద్యము, “యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు” ఇత్యాది లేటగీతిపద్యమును (137-138 పద్యములు వ్యత్యస్తపద్యములుగా-1వ. మండలము 2వ. సంపుటము 49వ. పుట) వ్రాయఁబడినవి. ఈ పద్యములు రెండును సంస్కృతములోని ఋక్కులతోఁ బోల్చిచూడఁగా 8వ ఋక్కున కనువాదముగా 137వ పద్యమగు “యజ్ఞమున మీరలిద్దఱు” ఇత్యాది పద్యము 9వ ఋక్కున, కనువాదముగా 138వ పద్యమగు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది పద్యమును శ్రీ నేమానివారిచే సరిగానే విరచింపఁ బడినట్లు తేలివది. కాని 8వ ఋక్కుంఖ్యను వేసి తారుమారుగా నీ రెండు పద్యములును తొలి పద్యము తరువాతను, దరువాతి పద్యము ముందును, బొరపాటున వ్రాయఁబడినది. మీఁదు మిక్కిలి అసలు 9వ ఋక్కుంఖ్య వేయకయే 9వ ఋక్కున కనువాద పద్య మేదియుఁజూపకయే విడిచి పెట్టఁబడినది. ఇది చాల పొరపాటుగా వ్రాయఁబడినట్లు స్పష్టము. కాఁగా సంస్కృత మూలమందలి ఋక్కుల కనుగుణముగా 8వ ఋక్కున కనువాద పద్యమగు “యజ్ఞమున మీర లిద్దఱు” ఇత్యాది పద్యమును 137వ పద్యముగాను, 9వ ఋక్కున కనువాద పద్యమగు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు” ఇత్యాది పద్యమును 138వ. పద్యముగాను మార్చి సరిచేసి ముద్రించుట జరిగినది. 9వ. ఋక్కునకు దేవత వాయువు. శ్రీ నేమానివారు “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లందఱు నీ, కరమర లేకయె....” ఇత్యాదిగా వ్రాసిన వ్రాతప్రతి పద్యములో వాయుదేవ ప్రసక్తియే లేదు. వాయు శబ్ద పర్యాయ పదమేదియును లేదు. కావున “గిరిశిఖ రాదుల నుండెడు, వరసోమము దీసి మనుజవరు లనిలమ: నీ, కరమర లేకయె....” అని వాయుర్భక్తమైన “అనిల” శబ్దయుక్తముగా సంస్కృత మూలానుగుణముగా సవరించితిని. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 1:6-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పృథ్విసోఽమః (72-873-874-876-379 పుటలు) చూడవలెను. వ.గో.కృ.

తా సప్రయోజా¹ మృతాసుతీ యజ్ఞే¹ యజ్ఞ¹ ఉపస్తుతా :

అత్రే¹నో¹ క్షత్రం న కుతశ్చనాదృషే¹ దేవత్వం నూచిదాదృషే¹ ॥

131

(2) ఆదర్శి¹ గాతురురవే¹ వరీయసీ¹ పథా² మితస్య¹

సమయం¹ స రశ్మిరిశ్చక్షర్మగస్య¹ రశ్మిభిః¹ :

ద్యుక్షం మిత్రస్య¹ సాధనమర్మమై¹ వరుణస్య¹ చ¹ :

ఆథా¹ దధాతే¹ బృహదుక్త్యం¹ వయ³ ఉపస్తుత్యం¹ బృహద్¹ వయః¹ ॥

132

(3) జ్యోతిష్మతీమదితిం¹ ధారయత్¹ పీతిం¹ స్వర్వతీమా¹

సచేతే¹ దివేదివే¹ జాగ్రవాంసా¹ దివేదివే¹ :

జ్యోతిష్మత్¹ క్షత్రమాశాతే⁴ ఆదిత్యా¹ దానునస్పతీ¹ :

మిత్రప్రయోర్వరుణో¹ యాతయజ్ఞనో¹ కర్మమా¹ యాతయజ్ఞనః¹ ॥

133

(4) అయం మిత్రాయ¹ వరుణాయ¹ శంతమః¹ సోమో¹

భూత్వవపానేష్వాభగో¹ దేవో¹ దేవేష్వాభగః¹ :

తం దేవాసో¹ జాషేరత¹ విశ్వే⁵ ఆద్య¹ సజోషనః¹ :

తథా¹ రాజానా¹ కరథో¹ యదీ¹ మహా⁶ మితావానా¹ యదీమహే¹ ॥

134

1. యజ్ఞఉప. 2. వహ్యముతస్య. 3. వయస్యఉప. 4. శాతేఽదిత్యా. (వా.ప్ర.) 5. విశ్వేఽదిత్యా. 6. మహాముతావనా (వా.ప్ర.)

(5) యో మిత్రాయ వరుణాయ¹ విధజ్జనో² సర్వాణాం తం

పరి పాతో³ అంహసో దాశ్వాంసం మర్తమంహసః ।

తమర్తమాభి రక్షత్యజాయంతమను వ్రతమ్ ।

ఉత్తైర్య⁴ ఏనోః పరిభూషతి వ్రతం సోమైరాభూషతి వ్రతమ్ ॥

135

(6) సమో విజే బృహతే రోదసిభ్యాం మిత్రాయ వోచం

వరుణాయ మీహ్వా⁴షే సుమృశీకాయ మీహ్వా⁵షే ।

ఇన్ద్రమగ్నిమువ స్తుహి ద్యుక్షమర్తమణం భగమ్ ।

ఛ్యోగ్గీవంతః ప్రజయా సచేమహి సోమస్యోతి సచేమహి ॥

136

(7) ఊతీ దేవానాం వయమిన్ద్రవన్తో మంసీమహి⁶ స్వయశసో మరుద్భిః ।

అగ్నిత్మిత్రో వరుణః శర్మ యంసన్ తదశ్యామ మఘవానో వయం చ ।

137

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే ప్రథమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. వరుణాయ, 2. పాతోఽంహ, 3. ఉత్తైర్యఏనోః, ((వా.ప్ర.) 4,5. మీహ్వాషే. 6. స్వయశసో (వా.ప్ర. సా.మా.)

సూక్తము—136

ఋషి—వరుచ్చేపుడు *

దేవత—మిత్రావరుణులు-6-7 లింగోక్త దేవతలు-†

- (1) క॥ మిత్ర యజమాన గణము న. మిత్రముగాఁ జేయువారు వేలుపు లగు నా
మిత్రా వరుణులకొఱకై. స్తోత్రములన్ హవ్యములను సూరు లిడరొకో! ॥ 139
- క॥ ఆ మిత్రా వరుణులు కడు, ధామముగలవారు వృష్టి ధారాకారుల్
కామదులు కాన వారిని. నీమముతో నుగ్గడింతు నిండు మనమునన్ ॥ 140
- (2) ఉ॥ అల్లవిగో యుషస్సు కడు నందముగా వెలుగొందె సంతకున్
మెల్లంగ మానవాళియు హేల్కొనె సూర్యుని కాంతి పుంజముల్
చల్లవ శోభ నొందె బహుభంగుల మిత్ర భగార్యమోతముల్
తెల్లంగ వెలుచుండి రింక చెండు హవిస్సుల నెల్ల వారికై ॥ 141
- (3) చ॥ అయుచు సర్వలక్షణ సమన్వితమై విలసిల్లు వేదికన్
స్థిరముగఁ గూరుచుండె గతుఁ దేకువతో యజమానుఁ డచ్చటే
వరుణుడు మిత్రుడుం బలము వర్ధిలఁజేసెడు హవ్య మంతయుం
గరుణ దలిర్పఁ గుడి నిడి కాంతని బొందుచు నుండు రెప్పుడున్ ॥ 142
- గీ॥ అర్యముం డను దేవత యభిలక్షణుల, కర్మ కనుగుణ మగునట్లు కార్యములకుఁ
బోవునట్లు లొనర్చుచుఁ బుణ్యలోక, భలము సంపించుచున్నాడు పరమమైత్రి ॥ 143
- (4) సీ॥ మేము గూర్చెడు భోమ సోమ రసం బెల్ల మిత్రా వరుణులచే మెచ్చఁబడును
జిత్రమో సోమంబు మిత్రా వరుణులచే దలచించి ప్రీతిగాఁ ద్రావఁబడును
నితర దేవతలచే మితిమీరునట్లులు పుష్టిద సోమంబు పొందఁబడును
యాగాభిరంజిత యజమాన తతిదేత నిష్ఠిద సోమంబు నీయఁబడును
- గీ॥ నభిల సోమము దేవత లాదరించి, యిపుడె ద్రావుచునున్నార లెదను దలచి
సత్యముగలట్టి మిత్రుడ! సత్యవరుణ! యభిమతము మాకు నీయరే! యధిక మీరు ॥ 144

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగు. చ.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలప్రతులలో 6-7 ఋక్కులకు లింగోక్త దేవతలు దేవతలుగాఁ జేర్కొనుట జరిగినది. ఆంధ్రానువాదములో శ్రీ నేమానివారు ఋక్కు లన్నింటికిని మిత్రావరుణులు దేవతలుగాఁజేర్పొనిరి. కాని 6-7 ఋక్కుల కనువాద రూపములైన 146-147-148 పద్యాలలో మిత్రావరుణులే కాక తదితర విభిన్న దేవతలునైత ముఱుంకింపఁబడిరి. కావున 6-7 ఋక్కుల లింగోక్త దేవతల విషయమై శ్రీ నేమానివారు వ్రాయకపోవుట పొరపాటు. చ.గో.కృ.

- (౯) క॥ రక్షించు నర్యముందు కడు. రక్షింతురు వరుణ మిత్ర రాజులు జనులన్
రక్షింతురు వారలె సం, రక్షకులయి మిత్ర పేర్లు రాజిని బ్రీతిన్ ॥ 145
- (౧౦) క॥ వరుణుని మిత్రుని పౌఖ్యా, కరులగు రవి రుద్ర నిశలఁ గాంచుచు నెలమిం
గరము నుతింపుచు నుంటిమి, వరము తొనంగుదురు మాకు వారలు క్రితిన్ ॥ 146
- గీ॥ అర్యముని నగ్నిదేవుని నమరనాథు, భగుని నుతియించుచున్నాము పరమ భక్తి
వారి మూలంబునంజేసి వలసినంతఁ, బుత్ర పౌత్రాభి సంవృద్ధి పొనంగు మాకు ॥ 147
- (౧౧) క॥ సుతులన్ సంతృప్తింగను, మతిమన్మారుత గణంబు మాకుఁ గలుగుటన్
మితిలేని క్రింది బొందుచు, నతిశయ సుఖసాధనంబు నందుదు మెప్పుడున్ ॥ 148

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
సేమాని వంశ సంజాత వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమునఁ బ్రథమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

ప్రథమ మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—ద్వితీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—137

ఋషిః—పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః *

దేవతా—మిత్రావరుణౌ

చందః—అతిశక్వరీ

(1) సు॒షు॒మా॒ యా॒త॒వ॒త్రి॒ష్టో॒త్రీ॒తా మ॒త్సరా॑ ఇ॒మే సో॒మా॒సో మ॒త్సరా॑ ఇ॒మే ।

ఆ రా॒జానా॑ దివిస్సృ॒తా³ క॒స్మత్రా॑ గ॒న్తము॑న నః ।

ఇ॒మే వాం మి॒త్రావ॑రు॒ణా గ॑వా॒శిరః॒ సోమాః॑ శు॒క్రా గ॑వా॒శిరః॒ ॥

1

(2) ఇ॒మ⁴ ఆ యా॒త॒మి॒న్ద్రః॒ సోమా॒సో ద॒ధ్యాశి॑రః॒ సు॒తాసో॑ ద॒ధ్యాశి॑రః ।

ఉ॒త వా॒ముష॑సో మి॒ధి సా॒తం సూ॑ర్యస్య ర॒శ్మిభిః॑ ।

సు॒తో మి॒త్రాయ॑ వరు॒ణాయ॑ పీ॒తయే॑ చారు॒ర్మతాయ॑ పీ॒తయే॑ ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1,2. మత్సరా ఇమే. 3. స్మృతాస్త్రాగన్త. 4. ఇమకః. (వా.ప్ర.)

(3) తాం వాం ధేనుం న వాసరీమంతుం దుహస్త్యద్రిభిః సోమం దుహస్త్యద్రిభిః ।

అస్మత్రా గస్త్యముస నో క్వాఞ్వా సోమపీతయే ।

అయం ¹వాం మిత్రావరుణా వృభిః సుతః సోమ² ఆ పీతయే సుతః ॥

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—ద్వితీయాధ్యాయము

సూక్తము—137

ఋషి—పరుచ్చేపుడు*

దేవత—మిత్రావరుణులు

(1) చ॥ దివమున రాజచంద్రముల దీప్తి వహించెడు మీ నిమిత్తమై

నవనవ సోమవేల్లికల నవ్య రసంబును దీసి దాన సం

స్తవమును గన్న దుగ్ధముల సమ్మతి జేర్చుచు నుంచినారమో

సవన రసజ్ఞుడా! వరుణ! చక్కని మిత్రుడ! రండు! మీ రొగిన్ ॥

1

క॥ తక్కిన సోమముకంటెను, నెక్కువ సంతృప్తి జేయు నిది మీకు ముదం

బక్క-జముగఁ బుట్టించుం, జక్కని రస మెల్లఁ 1ద్రావఁ జనుదెం డిటకున్ ॥

2

1. వాం (వా.వ.సా.మా.) 2. సోమస్తపీతయే (వా.వ.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ద్రావఁజనుడి మీరల్ (కా.పా.)

- (2) చ॥ అతిఘనమైన సోమమును నశ్యములం జితుకంగఁగొట్టి యా
హితరస మెల్లఁ దీసితి మహీనత దాని దధిన్ ప్రశస్త మౌ
నతి నుతిఁ జేర్చినారము మహాత్మః దివాకరః కల్యకాంతి వి
స్తృతియును దానిపైఁబడెడుఁ దేకువ మీరలు వచ్చి ద్రావరేః ॥

3

- (3) క॥ పా లిచ్చునట్టి గోవుల, పాలెల్లఁ బిదుకునట్లు పండితవర్యుల్
చాలఁగ సోమముఁ దెచ్చుచు, నోలి రసము దీసి యిచట నునిచిరి వేడ్కన్॥

4

సూక్తమ్—138

ఋషిః—పరుచ్చేపో దైవోదాసిః*

దేవతా—పూషా

ఛందః—అత్యష్టిః

- (1) ప్ర॒ప్ర పూ॑ష్టస్తు॒విజా॑తస్య శస్య॑తే మహి॒త్వమ॑స్య

తవ॑సో న తన్వ॑తే స్తోత్ర॑మస్య న తన్వ॑తే ।

అర్చా॑మి¹ సు॒ష్మయ॑న్నహ॒మన్త్యా॑తిం మయో॒భువమ్ ।

విశ్వ॑స్య యో మన॑² ఆయు॒యవే మ॒ఖో దేవ॑³ ఆయు॒యవే మ॒ఖః ॥

4

- (2) ప్ర హి త్వా పూ॑షన్నజి॒రం న యా॑మని స్తోమే॑భిః

కృ॒ణ్వ⁴ ఋ॒ణావో॑ యథా మృ॒ధ⁵ ఉ॒ష్టో⁶ న పీ॑వరో మృ॒ధః ।

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. అర్చామి, 2. మనఃఆయు, 3. దేవతాయు, 4. కృణ్వఃఋణావో, 5. మృధఃఉష్టో, (ప్రా.ప్ర.)

హవే॑ యత్ త్వ॑ మయో॑భువం దే॒వం స॒ఖ్యాయ॑ మ॒ర్త్యః ।

అస్మా॑కమా॒జ్ఞాషాన్ ద్యుమ్ని॑నస్కృ॒తి వాజే॑షు ద్యుమ్ని॑నస్కృ॒తి ॥

5

(3) యస్య॑ తే పూ॒షన్ త్సభ్యే॑ వి॒పస్య॒వః క్ర॒త్వా

చిత్ సన్తో॑వసా బుభు॒జిర॑ ఇతి॒ క్రత్వా॑ బుభు॒జిరే॑ ।

తాను॑ త్వ నవీ॑యసీం ని॒యుతం॑ రా॒య॒२ ఈమ॑హే ।

అహే॑ళమాన॒ ఉరు॑శంస సరీ భవ॑ వాజే॑వాజే సరీ భవ॑ ॥

6

(4) అస్యా॑ ఊ॒ షు ఇ ఉ॒ప సాత॑యే భు॒వో ఓహే॑ళమానో

రరి॒వాగ్ం॒॑५ అజా॑శ్వ శ్రవ॒న్యతా॑మజా॒శ్వ ।

ఓ షు॑ త్వ వవృ॑తీమహి ప్రో॑మేభిర్దన్మ సాధు॑భిః ।

నహి॑ త్వ పూ॒షన్మతి॑మన్య॒ ఆఘృ॑తే న తే స॒ఖ్యమ॑పహ్నావే॑ ॥

7

1. భుజిర్వృజితి, 2. రాయశమహే. 3. మాన్యఉరు 4. అస్యాఽఊషణఽఉప 5. రరివాగ్ంఽఅజాశ్వ 6. పూషన్మతి

సూక్తము—138

ఋషి—పరుచ్చేపుడు *

దేవత—పూష †

- (1,2) సీ॥ పోషకుం డగు గొప్ప పూష బలంబును నుతియింపకుండునే మతియుతుండు
 స్తుతియింపఁబడి వాడు సుఖము నందించుచుఁ గాపాడకుండునే కరుణ మమ్ము
 నాజికిం బోయెడు నశ్వంబులాగున రాకుండునే యిష్టి రాజికొఱకు
 నొంటె భారము మాట్కి యుద్ధపీరుల ననిఁ గడతేర్చుకుండునే గణన కెక్కఁ
 గీ॥ గడుఁ బ్రకాశించువాడును గడు సుఖంబు, నిచ్చువాడును నుతులను మెచ్చునట్టి
 వాడని తలంచి పూషను వేడుచుంటిఁ, గాన శత్రుజయంబులు కలుఁగు నాకు ॥

5

- (3) చ॥ హితకర మైన కర్మము నహీనముగా నొనరించి మానవుల్
 స్తుతులను 1జేసి యెట్టు లతిసుస్థిర సౌఖ్యముఁ బొందుచుందురో!
 యతులితరూప! మాకు ధన మంతయు నీయుము 2నల్లె యాజిలోఁ
 బతివయి యుండి శత్రువులఁ బాఱఁగఁద్రోలు కడంకతోడుతన్ ॥

6

- (4) చ॥ అజహయ! నీవు మాకడకు నంచిత మంగళ మీయ వచ్చి నీ
 యజనముఁ జేయువారలకు నన్న మొసంగుచునుండి యెప్పు నీ
 భజనము చేయుచుండు మముఁ బాయక యుండుము సర్వవేళలన్
 నిజముగ నీకు భక్తులము నీ కృత కార్యము చాటకుందుమే! ॥

7

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373-374-378-379 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు దేవత పూషగా సంస్కృతమూలము లన్నింటను గలదు. ఆంధ్రానువాద పద్యములందును పూష గానే పేర్కొనెను. కాని దేవతను వ్రాయుటలో “పూషణుడు” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి-ఇది సరికాదు. వ.గో.కృ.

1. నీకుఁ జేసి యతిసుస్థిర. 2. యర్థ భూమిలో (వా.ప్ర.పా.) ఈ రీతి పద్యమునఁ బై : పరణలు చేయకున్నచోఁ బద్యభావ మస్పష్టమై సమన్వయ రహితముగ నుండును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్ — 139

ఋషిః—పరుచ్ఛేహో దైవోదాసిః *

దేవతా—1-విశ్వేదేవాః. 2-మిత్రావరుణౌ. 3-5, అశ్వినౌ. 6-ఇంద్రః.

7-అగ్నిః. 8-మరుతః. 9-ఇంద్రాగ్ని. 10-బృహస్పతిః. 11-విశ్వేదేవాః.

ఛందః—అత్త్యష్టిః. 5-బృహతీ. 11-త్రిష్టుప్.

(1) ఆస్తు తౌషబ్¹ పురో¹ అగ్నిం యి² దధ² ఆ ను

తచ్చురో³ దివ్యం³ వృణోమహ³ ఇన్ద్రో³ వాయు³ వృణోమహే ।

యద్ద త్రాణా⁴ వివస్వతి⁴ నాథా⁴ సందాయ⁴ నన్యసి ।

అప్ర ప్ర సూ న⁴ ఉప⁴ యను⁴ కీతయో⁴ దేవాగ్ం⁵ అచ్చా⁵ న కీతయః ॥

8

(2) యద్ద త్యన్మిత్రావరుణావృతాదధాచదా⁶

అన్యతం⁶ సేన⁶ మన్యునా⁶ దత్తస్య⁶ సేన⁶ మన్యునా ।

యువో⁷ రిత్థా⁷ సద్యస్స⁷ వశ్యామ⁷ హిరణ్యయమ్ ।

కీమిశ్చ⁸ న మనసా⁸ స్వేభిరక్షథిః⁸ సోమస్య⁸ స్వేభిరక్షథిః ॥

9

(3) యువాం స్తోమేభిరేవయన్తో⁷ అశ్వినా⁸ స్సత్రావయన్త

ఇవ శ్లోకమాయవో⁹ యువాం హవ్యాభ్యా⁹ యదః ।

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (372-373 374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. పురోఽగ్నిం. 2. దధాతం. 3. మహాఇన్ద్ర, 4. సూర్యుని, 5. దేవాగ్ంఽఅచ్చా, 6. దదాతే అన్యతం 7. యన్తోఽశ్వినా త్రావయన్త ఇవ (వా.ప్ర.)

యు॒వోర్వి॒త్వా॑¹ అ॒ది క్ర॒యః పృ॒థ్వీ వృ॒శ్వదే॒వసా॑ ।

ప్ర॒హే॒య॒తే॑ వాం ప॒వయో॑ హి॒రణ్య॑యే ర॒థే ద॒స్రా హి॒రణ్య॑యే ॥

10

(4) అ॒దేతి॑ ద॒స్రా వృ॒శ్నాక॑మృ॒త్వాతో యు॒శ్నతే॑ వాం

ర॒థయ॑తో ది॒విష్టి॑ష్య॒త్స్వస్మా॑నో ది॒విష్టి॑సు ।

అ॒ది వాం స్థా॑ను వ॒స్తురే॑ ర॒థే ద॒స్రా హి॒రణ్య॑యే ।

వ॒తేవ॑ య॒న్తావ॑ను॒తాస॑తా ర॒తో శ్శా॑సా తాస॑తా ర॒జః ॥

11

(5) శ॒చీభి॑ర్వః శ॒చీవ॑సూ ది॒వా వ॒క్త్రం దశ॑స్యతమ్ ।

మో వాం రా॒తియ॑వ ద॒నత్ క॒వా చ॒నాన్మ॑త్ రా॒తిః క॒వా చ॒న ॥

12

(6) వృ॒షన్వి॑చ్ఛ్ర వృ॒షపా॑తాన॒² ఇ॒న్తవ॑ ఇ॒మే సు॒తా

అ॒ద్రి॒షు॑తాన॒³ ఉ॒ద్విచ॑స్తు॒భ్యం సు॒తాన॑⁴ ఉ॒ద్విచః॑ ।

తే త్వా⁵ మ॒న్తస్తు॑ దా॒వనే॑ మ॒హే చి॒త్రాయ॑ రా॒ధసే॑ ।

గీ॒ర్విర్గి॑ర్వాహః స్త॒వమా॑నో అ॒గహి॑ సు॒మృశి॑తో వ⁷ అ॒గహి॑ ॥

13

(7) ఓ॒ మా వో⁶ అ॒గ్నే శృ॑ణు॒హి త్వ॑మీ॒తో దే॒వేభ్యో॑

బ్ర॒హసి॑ య॒జ్ఞీయే॑భ్యో రా॒జభ్యో॑ య॒జ్ఞీయే॑భ్యః ।

1. వి॒త్వాఅ॒ది (వ్రా.ప్ర.) 2. పా॒తాన॑శ్శా॒వస॑తాన॒² ఇ॒మే సు॒తా. 3. తా॒వస॑ఉ॒ద్వి. 4. సు॒తాన॑శ్శా॒వస॑ఉ॒ద్విచః (వ్రా.ప్ర.) 5. త్వా (సా.)

6. మా॒వస॑తాగహి. 7. న॒శ్శా. 8. వో॒శ్శాఅ॒గ్నే. (వ్రా.ప్ర.)

యద్ద త్యామజ్జీరోభో¹ ధేనుం² దేవా³ ఆదత్తన ।

వి తాం ముక్తే⁴ అర్చమా త్తర్తీ⁵ సదాగ్⁶ ఏష తాం వేద మే సదా ॥

14

(8) మో షు వో⁴ అన్యదభి తాన్తి హంస్యా సనా భూమన్

ద్భువోన్తి మోత జాతిభురన్యత్ పురోత జాతిభుః ।

యద్ వట్సితం యుగేయుగే నన్యం మోషాదమర్చమే ।

అస్యాసు కన్యరుతో యచ్చ మష్టకం దివృతా యచ్చ మష్టకమ్ ॥

15

(9) దధ్యత్ హమే జనుషం భార్యో⁵ అట్టిరాః స్రుయమేధః

కణ్వో⁶ అత్రిర్మనుర్విమస్తే మే భార్యే మనుర్విమః ।

తేషాం దేవేష్వాయతిరస్మాతం తేషు నాభయః ।

తేషాం పదేన మహ్య నమే గిరేన్ద్రాగ్ని⁷ అ నమే గిరా ॥

16

(10) హోతా యక్షద్ పనినో వస్త్ర వార్జ్యం బృహస్పతిర్వజతి

వేనో⁸ ఉక్షభిః పురువారేభిరుక్షభిః ।

జగ్ముభ్యా దూర⁹ ఆదిశం శ్లోకమద్రేరద త్మనా ।

అదారయదరరిన్ద్రాని సుత్రతుః పురూ సద్మాని సుత్రతుః ॥

17

1. దేవాఆదత్తన 2. ముక్తేఅర్చమా 3. సదాగ్ఏష 4. మోషువోఆన్య 5. భార్యోఆగ్ని 6. కణ్వోఆత్రి

7. గిరేన్ద్రాగ్నిఆనమే 8. వేనోఉక్షభిః 9. దూరఆదిశం, (ప్రా.ప్ర.)

(11) ‡యే దేవాసో ఽప్యేకాదళ స్థ పృథివ్యామధ్యేకాదళ స్థ ।

అప్సుక్షితో మహినై కాదళ స్థ తే దేవాసో యజ్ఞమిమం ఆషవ్యమ్ ॥

18

సూక్తము—139

ఋషి—వరుచ్చేపుడు*

†దేవత—1. విశ్వేదేవతలు అగ్నింధ్ర వాయువులు 2.మిత్రా వరుణులు 3,4,5.అశ్వదేవతలు
6.ఇంద్రుడు 7.అగ్ని 8.మరుత్తు 9 ఇంద్రాగ్నిలు 10.బృహస్పతి 11.విశ్వేదేవతలు

(1) ‡॥ అనలుని బ్రణుతించుటచే, ఘనబలముం బొంది వాయు ఘన వాహనులన్
మనన మొనర్చుచు వారికి, వినిపించుచు నుంటి నాదు వినుతుల నెల్లన్ ॥

8

‡ ఈ 11వ ఋగ్వక్తమునుగూర్చి యాస్కుని యభిప్రాయమును శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాద పద్యముకడ (25వ పద్యము) పుటనోటులో వ్రాసిరి. శ్రీ నేమానివారి పుటనోటు క్రిందనే యసలీ ఋగ్వేదవతలగూర్చియు ఋగ్వక్త విశేషములగూర్చియు సప్రామాణికముగఁ జర్చించి (431-432-433 పుటలు)వివరించితిని. పాఠకు లీ సూక్తమునకున్న యాంధ్రానువాదము సందర్భముగా పుటనోటుగా నేనిచ్చిన నా పరిశోధనాత్మకమై ఆర్ష భగోళ విజ్ఞానపరమైన విమర్శను జదువుకొనవలయును. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము తెలుఁగు 126-127 సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుట నోట్లు (372-373-374-376-379 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల విషయమై యాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలోఁ (1వ మండలము 2వ సంపుటము 57వ పుటలో)దొలుత విశ్వేదేవతలని పేర్కొని 1వ ఋక్కునకు అగ్ని ఇంద్ర వాయువులని కూడఁ జేర్కొనఁబడెను. విశ్వేదేవతల పేరున నగ్నింధ్ర వాయువులు పరిగృహీతులగుదు రనుకొన్నచో నీ దేవతలు తొలి ఋక్కున కనువాదపద్యములు రెండింటిను(8-9పద్యములు)జేర్కొనఁ బడిరి. 11వ ఋక్కునకు విశ్వేదేవతలని యాంధ్రానువాద గ్రంథమున సంస్కృతములోవలెనే గలదు. విశ్వేదేవతలు మొత్తము పద ముగ్గురని యాస్కాచార్యాదులు కొందఱు భావించిరి. వీరిలో నింద్రాగ్నులతోపాటు సూర్యుఁడు పైతము పరిగ్రహింపఁబడెను. ఈ విషయమై 11వ ఋగనువాద పద్యముల పుటనోటులోనే శ్రీ నేమానివారు తెల్పిరి. కాని యీ సూక్తము రెండవ ఋక్కున కొంద్రానువాదము తొలిపద్యము (10వ పద్యము)లో దేవతగా సూర్యప్రసక్తిని వారే చేయుటవల్ల నిది తెలియును. 3-5-8 ఋక్కుల కనువాదపద్యములు చూచినయెడల 3వ ఋగనువాద పద్యద్వయములోను (12-13 పద్యములు) 5వ ఋగనువాద పద్యములోను (17)అశ్వదేవతలు, 8వ ఋగనువాద పద్యములలో రెండింటిలోను (18-19 పద్యములు) నింద్రుఁడును దేవతలని తేటతెల్లమగును. కాని యాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో 3-4-6 ఋక్కులకు నశ్వదేవతలని ఋగంతర్గత దేవతా ప్రసక్తులకు భిన్నముగా వ్రాయఁబడినది. కావున, 3,4,6 అశ్వదేవతలని వ్రాతప్రతిలో నున్నదానిని 3,4,5 లుగా నవరించుట జరిగినది. మిగిలిన దేవతల విషయమై సంస్కృతాంధ్రములలో భిన్నత్వము లేదు. తొలి ఋక్కు ననువదించుటలో విశ్వేదేవతల పరముగా నగ్నింధ్ర వాయువులను బరిగ్రహించుటలో శ్రీ నేమానివారు సాయన భాష్యము ననుసరించినట్లు కన్పట్టును. అనలు విశ్వేదేవతల విషయమును వారి సంఖ్యా పరిమితి విషయమును వేద విజ్ఞానము దృష్ట్యాను నార్ష భగోళ విజ్ఞానము దృష్ట్యాను జాల లోతుగా నంతరాంతరములలోనికి వెళ్ళి పరిశోధింప వలసియున్నది. ఈ 139వ సూక్తములోఁ జేర్కొనఁబడిన దేవత లందఱును విశ్వేదేవతలని శ్రీ నేమానివారు భావించినట్లు తోచును. వ.గో.కృ.

- గీ॥ ఇంద్రవాయువులారా: మిమ్మిష్టిలోన, నుతులఁ గొనియాడుచుంటి నా నూత్నవాక్కులన్ని విని మే మొనర్చెడు నఖిల కర్మ, జాల మెల్లను మీకయి గ్రాలుఁగాదె: ॥ 9
- (2) క॥ వరుణుడ: మిత్రుడ: మీరలు, కర ముదకము నింకజేసి ఖరకరుని లన త్కరముల దాని నొసంగుచు, స్థిరము ప్రకాశించుచుండి చేయరె: కాంతుల్ ॥ 10
- గీ॥ మీ హిరణ్మయరూపం బమెయ యాగ, కర్మముల మానసంబునఁ గనులు తొట్టి యింద్రియంబులచేతను నినుమడించు, భక్తితోఁ జూచుచున్నాము భవ్యులారా: ॥ 11
- (3) చ॥ స్తవముల మిమ్ము వక్యులుగఁ దప్పకఁ జేసికొనంగ నెంచి యుత్సవ విభవాభిరాములయి సారెకు హవ్యముఁ జేతఁగొంచు మీ యవనము గోరి భక్తజను లందఱు మిమ్ము నుతించి యన్నమున్ ద్రవిణముఁ బొందుచుండెదరు ధారుణి నశ్వినులారా: వేడ్కమై ॥ 12
- క॥ అధిక బలాక్యులు : మీరలు, ప్రథిత హిరణ్యాంచితంబు ప్రకృతిని ఘనమా మధుపూర్ణరథముపైఁ గడు, మధురాన్నం బుంచుకొనుచు మణియుం జనుదీ: ॥ 13
- (4) ఉ॥ సారథు లెల్ల మీ రథము చక్కఁగఁ ద్రోలుచు నక్యులారా : యీ ధారుణిఁ గలు యజ్ఞముల దగ్గఱ భూమికి వచ్చుచుంటు మే మారసి యుండలేదె : యది యంతట విస్తృత మౌ మహా వీరుల చిత్ర కార్యముల వీనులఁ బెట్టని వార లుందురే? ॥ 14
- చ॥ యుగమును బెట్టి కట్టుటకు నున్నతాప్తములన్ వెలుంగుచున్ సొగసగు యాన మల్లదిగొ: చూడుడు : మీరలు వర్ష వారులం దగునటుఁ జేయచుం గడు నభర్మపరాయణ శత్రుమండలిన్ మగఁటిమిఁ గొట్టి యారథము మానక యెక్కురె : యశ్వదేవతల్ : ॥ 15

పాఠాంతరము

- *చ॥ కడు నవలం బహిన మగు ఖస్థలి నాకము నేగువారి కెప్పుడు రుజువెట్టు శత్రువులఁ బొల్పుగఁ గొట్టి సమస్త జీవి కిం పడరఁగ జీవనంబయిన యంబువు లిచ్చిన మీర లక్యు లిప్పుడు వెన రండు: 2 కాష్ఠముల నొప్పెడు బంగారు తేరుపైఁదగన్ ॥ 16

1. కాష్ఠత్రయంబుగల్గ మీ. సొగసగు (తొ.పా. గణభంగము)

* ఈ పాఠాంతర పద్యము శ్రీ పి. రమణమూర్తిగారు రచించినట్లు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము, 59వ పుట) నాంగ్లములో By P. Ramana Murthy అని వ్రాయఁబడియున్నది. శ్రీ నేమానివారి యీ శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి 2-3-4-సంపుటములలోఁ గొన్ని కొన్ని పుటలకు శ్రీ రమణమూర్తిగారు లేఖకులు. వ.గో.కృ.

2. కాష్ఠత్రయముం గల (తొ.పా.)

- (5) ఉ॥ పెక్కగు మా సుకర్మలను బ్రీతినిఁ బొందుచు నెల్లవేళలం
జక్కని కామితంబుల నొనంగుడు! దస్రలు! యాగకర్మలం
దక్క కానర్చిసన్ మతీయుఁ దప్పిన వానినిఁ దత్పలంబులన్
మిక్కిలి యిచ్చియున్నయెడ మీకు హవిస్సుల మే మొనంగమే! ॥ 17
- (6) చ॥ బలమును గల్గఁజేయునది పర్వత జన్యము ప్రాణికోటికిన్
జలదమునై న సోమమును జారుతరంబుగ రాలఁద్రచ్చఁగాఁ
గలుగు రసంబు నీకయి 1యకంపనలిలల నుంచినార మా
చెలఁగు రసంబుఁ ద్రావి హరి : చేయుత మమ్ము భనాధినాథులన్ ॥ 18
- క॥ స్తుతివాక్యము లెల్లను ద, న్మతిలో నిడుకొనుచుఁ బ్రీతి మా కర్మలలోఁ
దత సుఖము నీయఁగూరిమి, సతతము విచ్చేయుఁగాక! శక్రకుం డెలమిన్ ॥ 19
- (7) క॥ తప్పక మా నుతులన్ విని, యొప్పుగు మా హవ్యములను నొనరఁగఁగొని నీ
విప్పుడె యమరుల కీయుము! చెప్పదరమే! నీ మహత్వ చేష్టలు వహ్ని : ॥ 20
- ఉ॥ దేవత లంగిరస్సులకు ధేనువు నీయఁగ దాని నర్యముం
దే విధి నైనఁ బాల్పితికి యీయఁడె నీకును దేవతాళి కా
గోవున దేవ : నేడు నొగిఁగూరిచి నీకయి పాలు తీయ న
ద్భావముతోడ నిల్పితిమి దాని పయస్సులఁ ద్రావ రావౌకో! ॥ 21
- (8) సీ॥ నిత్యమై సత్యమై నిరతము వెల్గెడు మీ బలం దేవేశ మెఱయుఁగాక!
మీ దయావశమున మీదగు భనమెల్ల నందంబుగా వృద్ధి నొందుఁగాక!
బహుపురాతనమైన ప్రాణిసంఘంబంత నుచ్చస్థితిని వెల్గుచుండుఁగాక!
మరణ వర్జితములు మనుజు దుర్లభములౌ గ్రామపత్తనములు గలుఁగుఁగాక!
గీ॥ గష్ట సంపాద్యమును శత్రుగణమువలన, హింసఁబొందంగఁ దగనది యిపుడు మీకుఁ!
గలుఁగు భనసంచయము మాకుఁ గలుఁగనిచ్చి, ఘన మరుత్తులు! మీరలు కనుఁడు కీర్తి ॥ 22

(9) క॥ మను వంగిరన్ను దధ్యజే, మునికణ్వుం డ్రతిమౌని ముఖ్యులు నాదౌ
జననం బెఱింగియుందురు, మునులకు నాపైని జెత్తి పూర్ణ మగుగదా: ॥ 23

క॥ కాపున మా సవనంబులు, జీవనములు ఋషిగణంబు జేరుచు నుంటన్
బావనములై న నుతులం, బావక! హరి! మునుల నెల్లఁ బ్రస్తుతిఁ జేతున్ ॥ 24

(10,11) సీ॥ హోతయాజ్యఁ బఠించు భూతదేవతలకుఁ గోరినసోమంబు గూర్చుచుండు
నమరుల దయగోరు 1నధ్వర్యుఁ డేవేళ సీమముతో నిష్ఠి నెఱపుచుండు
సోమఘట్టనజన్య సుందరశుభశబ్ద మధ్వర్యుఁ గర్మకు ననువుచుండు
నధ్వర్యుఁడేవేళ నభిషవసాధక సద్యాదులను గూర్చ జరుగుచుండు
గీ॥ †దివిని పదునొకండ్రు భువిని నేకాదళ, యంతరిక్షమందు సంతసంఖ్య
గలిఁగినట్టి యమరగణమ2: మా హవ్యంబు, నొంది చాలఁ దుష్టి నందవలదె: ॥ 25

క॥ ముప్పదిముగ్గురు వేల్పులు, తప్పక మా యజ్ఞమునకు దయచేసి ముదం
బొప్పఁగ హవ్యముఁగొని మా కెప్పరసున నై న ధనము నీయుండు మీరల్ ॥ 26

1. అధ్వర్యుఁడు=బృహస్పతి (10వ ఋక్కునకు దేవత బృహస్పతి యని గతములోనే పేర్కొనఁబడెను.) ప.గో.కృ.
2. ఇక్కడ నిండ్ర గణమునకు మారు “నలల” ము ప్రయుక్తమయినది. ప.గో.కృ.

† ఈ ముప్పదిముగ్గురు దేవతలు ఒక్కొక్క పదకొండుగు రొక్కొక్క దేవతలో సంతర్భూతు లగుచున్నారని యాస్కా-
చార్యులు నిర్ణయించి యా ముగ్గురును నిండ్రుఁడు, సూర్యుఁడు, అగ్ని, అని సిద్ధాంతము చేసినారు. (నే.వేం.న.శా.)

వివేచన:—139వ సూక్తములోని 11వ ఋక్కునకు “విశ్వేదేవతలు” దేవతలుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వాస్తవమునకు
వేద వాఙ్మయమును బరిశీలించుచో వీరు వీరు విశ్వేదేవత లని ఒక పరిమితమైన నిర్ణయముతోఁ గూడిన నిర్వచన మున్నట్లు
కనపడదు. “యే దేవాసో దివ్యేకాదశస్థ పృథివ్యా” ఇత్యాదిగాఁగల ఋక్కులో దేవతలు ముప్పదిముగ్గురు మాత్రమేయని వారిలోఁ
బదకొండుగురు దివియందును బదకొండుగురు భువియందును బదకొండుగురు అంతరిక్షమందును నుండు రనియు నీ ముప్పది
ముగ్గురు దేవతలలోను ఇండ్ర, సూర్య, అగ్నులుకూడ సంతర్భూతులై వున్నారనియు యాస్కాఁడు నిర్ణయించెను. వీరి యేమైనను
అసలీ ఋక్కును వేదభాష్యకర్త లెవ్వరును ససిగా నర్థము చేసుకొన్నట్లు కనపడదు. వాస్తవము పరిశీలించఁగా “అనంతా వైదేవాః”
అని వేదము పేర్కొన్నట్లు “అనంతా వైదేవాః” అని దేవత లనంతముగ నున్నట్లు పేర్కొనుట జరిగినది, వేద వాఙ్మయములో
వివిధ సూక్తములకు ఋక్కులకుఁ బేర్కొనఁబడిన దేవతలు సహస్ర్రాధికులుగాఁ గలరు, ఒక్క శుక్ల యజుర్వేదములోనే అయిదు
వందలకుఁ బైగా దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. వేదము లన్నింటిలోను పేర్కొన్న దేవతలను గణించుచో దేవతలు సహస్ర్రాధికులగుట
చాల సులభము, ఋగ్వేదమందును సనేక వందల దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి, అయినప్పడు “యేదేవాసో దివ్యేకా దశస్థ పృథివ్యా”
ఇత్యాదిగాఁగల ఋగ్వేద మంత్రములో దేవతల సంఖ్యను ముప్పది మూఁడుకుఁ బరిమితము చేయుట జరిగినదనియు వారును దివి,

వృథివి అంతరిక్షములకు మాత్రమే పరిమితమనియు యాస్కాచార్యాదులు బేర్కొనుట చాల విధూరముగ నున్నది. ఈ సృష్టిలో దివి వృథివి అంతరిక్షములు తప్ప మరి పేరుగా లోకములు లేవా? అక్కడ దేవతలు లేరా? ఈ విషయమును వేదమే ఆమోదింపదు. కాగా “యే దేవాసో” ఇత్యాదిగాఁ గల ఋక్కులోఁ బేర్కొనఁబడిన ముప్పది ముగ్గురు దేవత లెవరో యాస్కాదులు సరిగా గుర్తించలేదనియు నీ ఋక్కునకు సరైన అర్థమునే వారు గ్రహించలేదనియుఁ జెప్పవలసి యున్నది. ఇది విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వరులను వర్ణించు ఋక్కు. ఇది విషమచ్ఛందో గతము. విష్ణువు ఏకాదశ రూపుఁడుగా, బ్రహ్మ ఏకాదశ రూపుఁడుగా. మహేశ్వరుఁడు ఏకాదశ రూపుఁడుగా భూమండలము మీఁదనున్న వారికి గోచరించునని పరమ వైజ్ఞానికముగా నిందులోఁ బేర్కొనుట జరిగినది. “దివ్యేకాదశస్థ వృథివ్యా” అన్నప్పుడు “దివి” శబ్దమునకు స్వర్గమని కాక “పవిత్రత కల” అని యర్థము. ఏకాదశ రూపుఁడైన శ్రీ మహా విష్ణువు వృథివి మీఁద నున్నవారికిఁ బదకొండు విధములుగాఁ గన్పించునని యర్థము. ఇక్కడ మహావిష్ణువు ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి మొదలు శయనుఁడుగాఁ గ్రహమముగా వివిధ భంగిమలలోఁగాననగును (1) ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి (2) ఆషాఢ బహుళ ఏకాదశి. (3) శ్రావణ శుద్ధ ఏకాదశి. (4) శ్రావణ బహుళ ఏకాదశి. (5) భాద్రపద శుద్ధ ఏకాదశి. (6) భాద్రపద బహుళ ఏకాదశి. (7) ఆశ్వియుజ శుద్ధ ఏకాదశి. (8) ఆశ్వియుజ బహుళ ఏకాదశి. (9) శార్దూల శుద్ధ ఏకాదశి. అని చాతుర్మాస్య ఏకాదశులను బేర్కొందురు. శార్దూల శుద్ధ ఏకాదశిని “ఉత్తానైకాదశి” అని యందురు. ఈ దినమున విష్ణువు నిద్ర నుండి మేల్కొంచినట్లు మహావిష్ణు నక్షత్రములు మనకు గోచర మగును. (10) శార్దూల బహుళ ఏకాదశినాఁడు ఒకానొక విశిష్టోత్సా నుఁడై మహావిష్ణువు నక్షత్ర రూపములోఁ గనిపించును. వైకుంఠైకాదశిగా సుప్రసిద్ధమైన (11) పుష్య శుద్ధ ఏకాదశినాఁడు మహా విష్ణువు సరిగా స్వస్వరూప భంగిమలో దృగ్గోచరుడగును. ఈ వైకుంఠైకాదశినాఁడే వైకుంఠలోక ద్వారములు తెరుచుకొనునని విజ్ఞులు భావించురు. దీనినే ముక్తోటి ఏకాదశి అందురు. శ్రీ మహా విష్ణువు శయనాది రూపములతో మొదలై వివిధ రూపము లలో నిద్రనుంచి మేల్కొంచి ఉత్తానుఁడై నిలిచి ఆభయ హస్తముతోఁ గన్పించునట్లు విష్ణు నక్షత్రములు క్రమ రూపమును చాల్చుటలో నీపదకొండు ఏకాదశులు ప్రత్యేకత వహించును, కావున మహావిష్ణువు ఏకాదశ రూపుఁడుగా ఋగ్వేద మంత్రములోఁ బేర్కొనుట జరిగినది. ఋక్కులోని “దివి” శబ్దమునకు స్వర్గమని యర్థము చెప్పరాదు. స్వర్గలోకము పేరు. వైకుంఠలోకము పేరు. స్వర్గలోకాధిపతి ఇంద్రుఁడు. వైకుంఠాధిపతి మహా విష్ణువు. కాగా ఈ ఋక్కులో “దివి” శబ్దమునకు “పవిత్రమైన” అనియే అర్థము. “మద్యేకాదశస్థ అప్పి ఓతో” అన్న వాక్యముతోఁ బదకొండు విధములైన దివ్య దేవతా “బ్రహ్మక”లు బేర్కొనఁబడినవి. బ్రహ్మ విష్ణు నాధి కమల సంజాతుఁడు, కమలము జలజము కదా; ఒక దేవ విష్ణు నాధిష్ఠమైన దన్నను అసలు విష్ణువే నారాయణుఁడు కదా; నారాయణుఁడనఁగా నర = జలమందు ఉద్భవించిన వాఁడనియే యర్థము. జల నరాది శబ్దములకు నీరని యర్థము చెప్పుకొందురు గాని అది సరికాదు. ద్రవరూపమైన దేదైనను నరజలాది శబ్దములతోఁ బేర్కొనఁబడ వచ్చును. దీని వల్ల మంచినిరు, ఉప్పునిరు, చెరుకు రసము, తేనె, మజ్జిగ, పాలు, పులుసు, మొదలుగాఁగల ద్రవ పదార్థము లన్నియుఁ బరిగృహీతము లగును. కావుననే నీటితో నున్నవి కాకపోయినను సప్తవిధ క్షీరాది ద్రవ పదార్థములతో నిండినవి సప్త సముద్రములుగాఁ బేర్కొనఁబడినవి. పద్మ

భవదైన “బ్రహ్మక”లు అర్థవిజ్ఞానము రీత్యా (1) బ్రహ్మ. (2) సృష్టి, (3) వృద్ధి. (4) స్మృతి. (5) మేధ. (6) కాంతి. (7) శ్రీ కల. (8) మతి, (9) స్థిర. (10) స్థితి. సిద్ధి కలలుగాఁ బదకొందు విధములుగా నున్నవి. అప్పుక్షీ తుడైన బ్రహ్మకలు ఏకాదశగా ఋక్కులో నిందు మూలముననే పేర్కొనఁ బడినది. “మహినైకా దశస్థ తే దేవాసో” అన్న వాక్యములోని “మహిన” శబ్దముచేత మహిమాన్వితుడైన మహేశ్వరుడైన రుద్రుడు పేర్కొనఁ బడినాడు, ఏకాదశ రుద్రులు సుప్రసిద్ధులు. (1) అజైకపాత్. (2) అహిర్బుధ్నుడు. (3) విరూపాక్ష రుద్రుడు. (4) సురేశ్వరుడు. (5) జయంత రుద్రుడు. (6) బహురూప రుద్రుడు. (7) త్ర్యంబకుడు. (8) అపరాజితుడు. (9) వైవస్వత రుద్రుడు. (10) పావిత్రుడు. (11) హరుడు. కొందఱి దృష్టిలోఁ బాతాంతరముగ (1) హరుడు. (2) త్ర్యంబకుడు. (3) రుద్రనాముడు. (4) మృదుడు. (5) మృగవ్యాధుడు. (6) అపరాజితుడు. (7) శంభుడు. (8) కవర్తి. (9) వృషాకపి (10) బహురూపుడు. (11) పినాకి. అని యేకాదశ రుద్రులు కలరు, మరికొందఱి దృష్టిలోఁ బాతాంతరముగ (1) ఉగ్రుడు. (2) సోముడు. (3) శర్ముడు. (4) మృగవ్యాధుడు. (5) రంతిజుడు. (6) భిక్షుడు. (7) అహిర్బుధ్నుడు. (8) పినాకి. (9) పాదుకేశ్వరుడు. (10) కపాలికేయుడు. (11) రుద్రుడు. అని ఏకాదశ రుద్రులు పేర్కొనఁబడిరి. ఏ దృష్టితోఁ జూచినను రుద్రులేకాదశ సంఖ్యకుఁ బరిమితులు కాఁగా “యే దేవాసో” ఇత్యాది ఋగ్రూపముగా దివ్య విష్ణు స్వరూపములు పదకొందు. బ్రహ్మ స్వరూపములు పదకొందు, మహేశ్వర (రుద్ర) స్వరూపములు పదకొందును మొత్తము ముప్పదిమూడు స్వరూపములు విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వర పరములుగాఁ బేర్కొనఁబడినవి. అస లీ ఋక్కు “సర్వ పరస్థాన విషమ చ్చందోగత వృత్తము”. ఇది “త్రిపాది” కాని “ద్విపాది” కాదు. ఇది యీ క్రింది విధముగాఁ బాద విభజనతో నుండవలయును.

యే దేవాసో దివ్యేకాదశస్థ పృథివ్యా ।

మధ్యేకాదశస్థ అప్పక్షితో ।

మహినైకాదశస్థ తే దేవాసో యజ్ఞమిమం జుషధ్వమ్ ॥

ఈ ఋక్కున కున్న వై నిచ్చిన అనలైన అర్థమును గుర్తింపని వేద ఖగోళ విజ్ఞాన రహితులైన యాస్కాదులు నిరర్థకముగా వేద విజ్ఞాన ఘాతుకముగా దురర్థములను బ్రతిపాదించిరి. ముప్పది ముగ్గురు దేవతలను విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వరుల పరములుగా మనము సార్థకముగా నమన్వయపఱచు కొనినప్పుడు తద్విన్నులైన యనే కానేక దేవతల యాధిపత్యాదులకు భంగ మేరూపమునను గలుగ నేరదు. “అనంతా వై దేవాః” అన్న వేద వాక్యమునకు వ్యాఘాతమును గలుగదు.

వాఙ్మయ మహాద్యక్ష,

డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

అనువాకః—21, సూక్తమ్—140

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః †

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ, 10 త్రిష్టుబ్జా, 12-13 త్రిష్టువ్

(1) వేదిషదే ప్రియధామాయ సుద్యుతే

ధాసిమివ ప్ర భరా యోనిమగ్నయే ।

వస్త్రేజేవ వాసయా మన్మనా కుచిం

జ్యోతిరథం కుక్రవర్ణం తమోహనమ్ ॥

19

† ఉపలభ్యమానములైన సంస్కృత ఋగ్వేద ముద్రిత ప్రతు లన్నింటను “దీర్ఘతమా ఔచధ్యః” అని పేర్కొనుట జరిగినది. సాయనాచార్యులు “ఉచధ్య పుత్రస్య దీర్ఘతమస ఆర్షమ్ ఆగ్నేయః” అని ఈ 140వ సూక్తమునకు ముం. పేర్కొన్నారు. వాస్తవము పరిశీలించగా ఉచధ్య-ఉతధ్య” నామకలైన మహర్షు లిరువురున్నారనితేలును. విభిన్న నామములతో “ఉచధ్య-ఉతధ్య” లుగా నిరువు రున్నారన్నసంగతి సాయనాచార్యులకే అవగతమైనట్లు కనపడదు. ఉచధ్యమహర్షి భార్య “పృథ” ఈ ఉచధ్యుడు సామాన్యుడు కాడు. బ్రహ్మర్షియైన వేదర్షియే. ఇతని భార్యయైన పృథ ప్రజాపతి పుత్రుడైన సోము పుత్రిక. ఒకనాడు “ఉచధ్యుడు” యమునానదికి స్నానార్థమై వెళ్ళగా “పృథ”ను వరుణుడు బలవంతముగా నెత్తుకొనిపోయెన ఈ విషయమును నారదుడు “ఉచధ్య”నకుఁ దెలిపెను. దిక్పతియై గొప్పవాడైన వరుణునికి నిటువంటి పని తగనిదని తనభార్య దన కిచ్చివేయవలసిన దని చెప్పవలసినదిగా ఆనారదునే ఉచధ్యుడు కోరెను. నారదుడు వెళ్ళి వరుణునకు నచ్చచెప్పఁ బ్రయత్నించఁ నాతఁ డందు కామోదించలేదు. నారదుడు తిరిగివచ్చి జరిగిన సంగతి “ఉచధ్య”నకుఁ దెలిపెను. అప్పు డుచధ్యుడు త తపశ్శక్తితో వరుణులొకమున నీరులేకుండ నింకజేసి ధూళిమాసరము గావించెను. అప్పుడు వరుణుడు బుద్ధితెచ్చుకొని “పృథ” తిరిగి “ఉచధ్య”న కిచ్చివేసెను. పృథోచధ్య దంపతుల పుత్రుడు దీర్ఘతముఁ దొకఁడున్నాడు. “దీర్ఘతమా ఔచధ్యః” అనఁ పృథోచధ్యుల పుత్రుడైన దీర్ఘతముడే ఋషి యగును.

మామతేయుడైన దీర్ఘతముడనఁగా నతఁడు ఉతధ్యుడనునామముకల వేరొకఋషి పుత్రుడు. ఉతధ్యుడు బృహస్పతి అన్న. ఉతధ్యుని భార్య మమత. ఈ మమతోతధ్యుల పుత్రుడు దీర్ఘతమ మహర్షి మామతేయుడుగా వేదర్షిగాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కిన మామతేయుడైన యీ దీర్ఘతముని భార్యపేరు ప్రద్యోషిణి. ఈమె కథయుఁ బ్రసిద్ధమే.

మమతోతఘ్నల పుత్రుడైన దీర్ఘతమునిగుఱించి మహాభారతములో నొక కథ కలదు. సంగ్రహముగా నాకథ యిది.

“దీర్ఘతముడు ఉతఘ్నని కుమారుడు. ఇతని తల్లి మమత-దీర్ఘతముడు తల్లి గర్భమందున్నప్పు డితని పినతండ్రియైన బృహస్పతి మమతతో బలవంతముగ రమించెను. అందువల్ల మమతా గర్భమందున్న శిశువు బృహస్పతిపైఁగోపగించి బృహస్పతి వీర్యస్థలమును దిరస్కరించెను. “న న్నీశిశువు నిందించుటా? నిరోధించుటయా?” అని బృహస్పతికిఁ గోపమువచ్చి దీర్ఘతముడవు కమ్మని గర్భమందలి శిశువును శపించెను. మమతకుఁ బుట్టండుడైన నాడు పుట్టి దీర్ఘతముడను పేరునఁ బ్రసిద్ధి వడసెను. ఈ దీర్ఘతముడు పుట్టండుడయ్యును సర్వవిద్యలు నేర్చెను.”—

ఈకథకుఁగొంత భిన్నముగా మఱియొక కథయు మహాభారతముననే కలదు. ఆ కథ సంగ్రహముగా నిది.

“బృహస్పతి తన సోదరుడైన యుతఘ్నని భార్యయగు మమతను గామించెను. మమత వలదని నివారింపబడునను నామె పైఁబడి బృహస్పతి తన వాంఛ తీర్చుకొనెను. అప్పటికే యామె గర్భవతియై యుండెను. కాఁగా నామె గర్భమందున్న శిశువు కూడ బృహస్పతిని రతి చేయకుండ నివారింప యత్నించెను. అయినను బృహస్పతి వినలేదు-పైఁగా నాగర్భమందలి శిశువును “నీవు గుడ్డివాడవై పుట్టు”మని శపించెను. ఆగర్భస్థుడైన శిశువు బృహస్పతి వీర్యమును వెలువలికిఁ దన్నివేసెను. ఆ వెలువలికి వచ్చిన వీర్యమును “నీవు భరింపు మనఁగా నీవు భరింపు”మని మమతా బృహస్పతులు వివాదపడి యిరువురును నా వీర్యమును విడిచి పెట్టిరి. ఆ బృహస్పతి వీర్యమే పెరిగి శిశువై భరద్వాజుఁడుగాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినను.”—

ఈ యుతఘ్నని సోదరుడైన బృహస్పతియే దేవగురువగు బృహస్పతియని కొన్ని ప్రతులలోఁగలదు గాని యది సరికాదు. ఈ యుతఘ్న బృహస్పతి సోదరులు అంగిరస మహర్షి పుత్రులు. ఈ బృహస్పతి దేవ గురువుకాఁడు. దేవ గురుడైన బృహస్పతియు, మహర్షియైన బృహస్పతియు నొక్కరుకారు. విభిన్నులు.

140వ సూక్తము ప్రారంభమున “ఉచభ్యపుత్రస్య దీర్ఘతమనః” అని సాయనాచార్యులు వ్రాసి యీ 140వ సూక్తము మొదలుకొని 184వ సూక్తమువఱకును దానితోసహా కలిపి మొత్తము 25 సూక్తములకు దీర్ఘతముఁడే ఋషి యైనట్లుగా నభిప్రాయ పడినట్లు ముద్రిత సాయన భాష్యములవల్లఁ దెలియుచున్నది. శ్రీ గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు తమ “దీర్ఘతమ మునీంద్రుని చరిత్ర”లో ఈ 25 సూక్తములకును నీ సూక్తములందలి 237 మంత్రములకును మౌమతేయుఁడు ఉచభ్య పుత్రుఁడును అగు దీర్ఘతమ మునీంద్రుఁడు ద్రష్టయని పేర్కొన్నారు. (చూడు. ఆరాధన (మాసపత్రిక) నవంబరు, 1960) మీఁదుమిక్కిలి ఈ ఉచభ్యుఁడు బృహస్పతికి అన్న యనియు వ్రాసిరి. శ్రీ గొబ్బూరువారు దీర్ఘతమునికి సంబంధించిన చారిత్రక ఖగోళ విజ్ఞాన విషయాదులను బెక్కింటిని తమ “దీర్ఘతమ మునీంద్రుని చరిత్ర”లో అనేక గ్రంథములను పరిశీలించి తమ దృక్పథముతోనేగాక ప్రాచ్య పాశ్చాత్య విజ్ఞానములదృష్ట్యా తమకుఁదొచిన యభిప్రాయములను వెల్లడించిరి. (ఈ గ్రంథము “ఆరాధన” మాసపత్రిక 1960 నవంబరు సంచికలో ప్రారంభింపఁబడి 1961 ఫిబ్రవరి సంచికలవఱకు ధారావాహినిగాఁ బ్రకటితమైనది) శ్రీ గొబ్బూరువారు దీర్ఘతమ ముని ఋక్కులు 237 గాఁబేర్కొనఁగా వారు పరిశీలించిన ఋగ్వేదపు వ్రాతప్రతిలోను ముద్రిత ఋగ్వేదములందును దీర్ఘతముఁడు ఋషిగాఁగల ఋక్కులు మొత్తము 243గా వ్రాయఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. కాఁగా శ్రీ గొబ్బూరివారి లెక్కకు ఉచభ్య మానములైన ఋక్కుల లెక్కకు ఆరు ఋక్కులు చేరా చచ్చుచున్నది. శ్రీ గొబ్బూరివారి లెక్కలో నీ తేడా యెందుకు వచ్చినదో అర్థమగుటలేదు. కనీసము కొన్ని ఋక్కులు ప్రక్షిప్తము లనియైనను వారు పేర్కొనలేదు. శ్రీ గొబ్బూరివారు పరిశీలించిన ఋగ్వేదపు వ్రాతప్రతిలో 243 ఋక్కులే యుండఁగా వారిచ్చిన సంఖ్య పొరపాటున నీయఁబడినదేమో యని తోచును.

ఉపలభ్యమానమైన ముద్రిత సాయన భాష్యములో 140 వ సూక్తమునకు ఋషి “ఉచభ్యపుత్రస్య దీర్ఘతమనః” అని పేర్కొని 141 మొదలుగా 141-“దైర్ఘతమనమ్”, 142-“దైర్ఘతమనత్వా దుభయవత్”, 143-“దైర్ఘతమనమ్”, 144-“దైర్ఘతమనమ్”, 145-“దీర్ఘతమాఋషిః”, 146-“దైర్ఘతమనమ్”, 147-“దైర్ఘతమనమ్”, 148-“దైర్ఘతమనమ్”, 149-“దైర్ఘతమనమ్”, 150-“దైర్ఘతమనమ్”, 151-“దైర్ఘతమనమ్” 152-“దైర్ఘతమనమ్”, 153-“దైర్ఘతమనమ్” 154-“దైర్ఘతమనమ్” 155-“దైర్ఘతమనమ్”, 156-“దైర్ఘతమనమ్”, 157-“దైర్ఘతమనమ్”, 158-“దైర్ఘతమనమ్”, 159-“దైర్ఘతమనమ్”, 160-“దైర్ఘతమనమ్”, 161-“దైర్ఘతమనమ్”, 162-“దైర్ఘతమనమ్”, 163-“దైర్ఘతమనమ్”, 164-“దైర్ఘతమనమ్” అని వ్రాసినట్లున్నది, వాస్తవము పరిశీలించగా దీర్ఘతమ నామక మహర్షులు పృథ్వీచక్ర పుత్రుఁడొకడు, మమతోతక్య పుత్రుఁడు మరియొకడు, వీరిలో ఒకరి మనుమఁడో మునిమనుమఁడో మరొక దీర్ఘతముఁడును గలఁడేమోయని యనిపించును. 140వ సూక్తము ప్రారంభమున “దీర్ఘతమా బాచక్యః” అని పేర్కొన్న సాయనాచార్యులు ఆసూక్త ప్రారంభమునఁగాని తొలి ఋక్కు భాష్యములోఁగాని దీర్ఘతమ మహర్షి ఇతిహాసమును గురించి వ్రాయలేదు. కాని 147వ సూక్తములోని తృతీయ ఋక్కుగు “యే పాయవో మామ తేయం తే అగ్నే వశ్యన్తో అన్తం దురితాద రక్షన్ । రరక్షతాన్సుకృతో విశ్వవేదాదిష్సన్త ఇద్రిపవో నావాదేభుః ॥ అన్న దానిలో మామతేయ శబ్దము ప్రయుక్తమైనదని భావించి దీనిని బురస్కరించుకొని సాయనాచార్యులు “అత్రేతిహాస మాచక్షతే. ఉచభ్య బృహస్పతిహమానో ద్వా ఋషీ ఆస్తామ్. తత్ర ఉచభ్యస్య మమతా నామ చార్యా. సా చ గర్భిణీ. తాం బృహస్పతిర్గృహీత్వా ఆరమయత్. కుక్రనిగ్గమనావసరే ప్రాప్తేగర్భస్థం రేతః ప్రావాదీత్. హే మునే రేతో మా త్యాక్షీః. పూర్వమహం వసామి రేతః. సంకరం మా కాక్షీః ఇతి. ఏవముక్తో బృహస్పతిః బలాత్ ప్రతిరుద్ధరేతస్యః సన్ శకావ. హే గర్భత్వం యతో రేతో నిరోధ మకరోః అతస్త్యం దీర్ఘం తమః ప్రాపుహి జాత్యన్తో భవేతి. ఏవం శబ్దో మమతాయాం అజాయత. స.చోత్పన్నః తమో వ్యథయా అగ్నిమస్తాక్షీత్. స చ స్తుత్యాప్రీతః ఆన్యం పర్యహరదితి.” అని ఇతిహాసమును చేర్చొనిరి. 140వ సూక్తము తొలుత దీర్ఘతమా బాచక్యః అని పేర్కొన్న సాయనులు ఉచభ్యపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు, మమతాపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడును ఒక్కఁడే యని భావించి యున్నచో నీకథను తొలిసూక్తమునందే వ్రాసియుండెడివారు. 147వ సూక్తములోని 3వ ఋగ్వ్యాఖ్యా సందర్భముగా మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముని కథగురించి వ్రాయుట చూడఁగా ఈ 147వ సూక్తమునుంచి బాచక్యపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు ఋషి ద్రష్టగాకాక యీ సూక్తాదిగా మమతా ఉతక్యుల పుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడు ఋషి ద్రష్టయని భావించి 147వ సూక్త భాష్యములో మామతేయ శబ్ద సందర్భముగా నీ దీర్ఘతముని ఇతిహాసము నుటంకించినట్లు తోచును. ఉచభ్య-ఉతక్య నామక మహర్షు లిరువురు విభిన్నులున్నారని తెలియని లేఖకాధములెవరో యీ కథాసందర్భమున ఉచభ్యశబ్దమునకు మారుగా ఉచభ్యశబ్దమును వ్రాసియుండ నోపును. అందువల్లఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడిన ఉచభ్యశబ్దమే వ్రాతప్రతులనుండి గ్రహింపఁబడి ముద్రింపఁబడినదని నాభావన. అసలు వేదభాష్యకర్త లందరును వేదము లపౌరుషేయములనియు ఋషులు కేవలము ద్రష్టలేగాని స్రష్టలు కారనియు నభిప్రాయపడి ఆరణ్యకాదులు ప్రామాణికముగా “వేదప్రాప్త్యార్థం తపోఽనుత్పితః పురుషాన్ స్వయం భూర్వేదపురుషః ప్రాప్నోత్. తథావ శ్రూయతే” “అజాన్త వై పృశ్నిం ప్రవస్యమానాస్రహ్మ స్వయంభ్యభ్యాన్వత్తదృషయోఽభవన్” (తై. ఆ. 2.9) ఇతి. తథాతీర్తి) యస్య వేదస్య పరమేశ్వరానుగ్రహేణ ప్రథమతో దర్శనాత్ ఋషిత్యమిత్యభిప్రేత్యస్మర్యతే —

యుగాన్తే క్తర్హితాన్ వేదాన్ సేతిహాసన్ మహర్షయః ।

లేభిరే తపసా పూర్వ మనుజ్ఞాతాః స్వయం భువా ॥

అని పేర్కొనుట జరిగినది. ఋష్యాదుల జ్ఞానము విలువైనప్పుడు యోగజపాదుల ద్వారా తెలిసికొనవలయు నని ఆర్ష విజ్ఞానము దృష్ట్యా నీ క్రింది విధముగా పేర్కొనఁబడినది.

ఋష్యాదిజ్ఞానాభావే ప్రత్యవాయః స్మర్యతే—
అవిదిర్వాః ఋషిం చన్ద్రో వైచతం యోగమేవ చ ।
యోగ్యావయోజ్ఞపేద్వాపి సాపీయాజ్ఞాయతే తు సః ॥

ఋషిచ్ఛన్ద్రోదైవతాని బ్రాహ్మణార్థం స్వరాద్యపి ।
అవిదిత్వా ప్రయుజ్ఞానో మన్తక్రష్టక ఉచ్యతే ॥

అయినప్పుడు కొన్ని కొన్ని సూక్తములు సూక్తములలోని ఋక్కులును నపారూషేయములుకానట్లును గేవల ఋషివిరచితములే అయినట్లును భావించి ప్రాచీన భాష్యకారులు అనేకఋక్కులకు అవభాష్యములను విరచించిరి. ఇట్టివానిలో మమతాశబ్దము ప్రయోగింపఁబడినదని భావించఁబడి వ్యాఖ్యానము చేయఁబడిన 147, 152, 153 సూక్తములలోనున్న 3, 6, 6 ఋక్కులుకూడ చేరుట దురదృష్టకరము. 147వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కునకు భాష్యకర్తలు వ్రాసిన అర్థములు సరియైనవికావు. లోగడ ఉదాహరింపఁబడిన 147వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కు వాస్తవమునకు నీ క్రిందివిధముగా నుండవలయును.

యే॑పాయ॑వో॒మా మ॑తే॒యం తే॑ అ॒గ్నే॑వ॒శ్యన్తో॑ అ॒న్తం దు॑రి॒తాద॑రక్షన్ :

ర॒క్ష తా॑స్సు॒క్యతో॑ వి॒శ్వవే॑దా ది॒ష్వన్త ఇ॒ద్రివ॑వో నాహ దే॒భుః ॥

నిజమున కీ ఋక్కులో మామతేయ శబ్ద ముపయోగింపఁబడలేదు. అది ఉపయోగింపఁబడినదని భాష్యకారులు భావించినచో యెంచుచోనిది మానవవిరచితములేయగునుగాని దైవీయములు కానేరదు. వాస్తవమునకు ఈ సందర్భమున యే = ఎటువంటి, అపాయవః = ప్రమాదకరము లై నటువంటి, అమా = అంధకార బంధురమైన రాత్రుల వంటి అనగా అమావాస్యల వంటి, మతేయం = సిద్ధాంతములు బుద్ధులు కలిగినటువంటి ప్రాణులను, తే అగ్నే = ఆ అగ్నిదేవతలు, పశ్యన్తః = వీక్షించుచున్నవై, అన్తం దురితాద్ = అంధకారము వంటి పాపము నుండి, అరక్షన్ = రక్షించునుగాక". అని ఈ తొలి పాదమున కర్థము. ఈ దృక్పథముతో నీ ఋక్కునకు నేను ఆంధ్రమున వ్రాసిన పద్యద్వయము ప్రత్యేకముగా నీ క్రింద నుటంకింపఁజేసెదని.

(9) *క॥ అపకృతి కలిగించు మహాం, ధ పథగ బుద్ధులు గలిగిన నానా ప్రాణుల్
సుసథగములై సుభద్రత, నపాపులుగఁ గాచుఁగాత నగ్నులు సర్వుల్ ॥

*గీ॥ తూర్పు దిక్కునఁ దిమిరమ్ము దొలఁగిపోవ, నస్తమింపఁగఁ జేయుచు నలరు నరుణు
భాతి నగ్నులు యజమాన పావతతిని, బోవఁగొట్టుచు రక్షించుఁ బొలుపుమీర॥

ఇదే విధముగా 152వ సూక్తములోని 3వ ఋక్కు “మామతేయ” శబ్దముతోఁ గూడినది కాదు. ఆ ఋక్కు ఈ క్రింది విధముగా నుండవలయును.

* రచయిత :- వాల్మీయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య.

అ ధేనవాఃమా మతేయ మవ న్నీర్భహ్మప్రియం పీవయన్ స్వస్మిన్నాధన్ ।

పితోఽభిక్షేత వయనాని విద్వానాసావిహనన్నదితి మురుష్యేత్ ॥

ఈ ఋక్కులో, బూర్వార్థమునకు ఆధేనవాః = సుదూరమందున్న గో లోకములు, అమా = అమావాస్య రాత్రుల వంటి, మతేయం = మతులు గలిగినటువంటి బుద్ధులు లేదా సిద్ధాంతములు గలిగినటు వంటివారిని, అవ న్నీర్భహ్మప్రియం = అనంతమైన బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రియమగునట్లుగా, త్వస్మిన్నాధన్ = ఆ ప్రకాశవంతమైన నూతనోత్తేజముతో, పీవయన్ = సురక్షితులను చేయుగాక

ఈ పై ఋక్కునకు నీ బ్రహ్మ జ్ఞానదృక్పథముతో నేను తెలుగున విరచించిన పద్యద్వయముకూడ, బ్రత్యేకముగా నీక్రింద నీయఁబడినది.

(6) *గీ॥ చాల దూరమందు జ్వలితమౌ గోలోక, శక్తు లెల్ల నమవస నిసి తెలివి
నున్న వారి నంత మొనరని బ్రహ్మప్రియులుగ వెల్గఁ జేయుత లలితగతి ॥

*క॥ అతి విద్యావంతులయిన, పితరులను నభిక్షకులుగ వేవెల్గుల న
ప్రతి హతముగను వెలింగెడు, ద్రుత తేజోఃగులు కృపమెయిఁ చొడరుత జగతిన్॥

ఇదే విధముగా 158వ సూక్తములోని 8వ ఋక్కు ఈ క్రింది విధముగ నుండవలయును.

దీర్ఘతమాఃమా మతేయో జుజుర్వాన్దశమే యుగే ।

అపామర్థం యతీనాం బ్రహ్మ భవతి సారథిః ॥

ఈ ఋక్కునకు దీర్ఘతమా = సుదీర్ఘ మైనటు వంటి, అమా = చంద్ర రహితమైన చీకటి రాత్రులవంటి, మతేయః = బుద్ధి కలిగినటువంటివారు యుగే దశమే = ద్వీవిధములైన దశలలో, జుజుర్వాన్ = ద్వీవిధములైన జపతప యజ్ఞాదులను జేసిన వారైన, యతీనాం = ఋషులకు బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, అపామర్థం = బహు ముఖములైన వరుణ ప్రయోజనములకై, సారథిః = మార్గదర్శి, భవతి = అనుచున్నాఁడు. అని యర్థము. ఈ దృష్టితో నేను దెలుగున రచించిన ప్రత్యేక పద్యమిది.

(6) *గీ॥ దీర్ఘ తమముఁబోలు ధీ కలు ప్రాణులున్, ద్వీవిధ దశలయందు వివిధములగు
జప తపమ్ము లొనర జన్మమ్ము లాదిగ, వరుణులకయి బ్రహ్మ పథము నిల్పు ॥

ఈ సందర్భమున “దశమే యుగే” అన్న పదములకుఁ బది యుగముల కాలము మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడు జీవించి నట్లు ప్రాచీన భాష్యకారులు పేర్కొన్నారు. కాని యిది వాస్తవ విరుద్ధము. పది యుగము లనఁగా రెండు చతుర్యుగములును, గృత, త్రేతాయుగములును గలుపగా వచ్చెడి సంవత్సరముల సంఖ్య యెన్ని సంవత్సరములగునో అంత కాలమగును. కాఁగా

చతుర్యుగ సంవత్సరములు — 43,20,000

మరొక చతుర్యుగ సంవత్సరములు — 43,20,000

కృతయుగ సంవత్సరములు — 17,28,000

త్రేతాయుగ సంవత్సరములు — 12,96,000

దశ యుగ సంవత్సరముల సంఖ్య — 1,16,64,000

1 16,64,000 సంవత్సరములు దీర్ఘతముఁడు జీవించినాఁడని మన మామోదింప వలసియుండును. ఆర్ష ఖగోళ విజ్ఞానమును గాదని కొందఱు విమర్శకులు స్వవచన వ్యాఘాతములతోఁగూడిన వాదములతోఁ బేర్కొన్న చతుర్యుగప్రమాణకాలము 12,000 సంవత్సరములని ఆమోదించినను గృతయుగకాలము 7,200 సంవత్సరములై త్రేతాయుగ కాలము 3,600 సంవత్సరములై

చతుర్యుగ సంవత్సరములు — 12,000

మరొక చతుర్యుగ సంవత్సరములు — 12,000

కృతయుగ సంవత్సరములు — 7,200

త్రేతాయుగ సంవత్సరములు — 3,600

34,800

34,800 సంవత్సరములు మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడు జీవించినట్లు మన మామోదింపవలసియుండును. ఇదియును సునిశ్చిత మగు సంఖ్యయని నిర్వివాదాంశమైన సంఖ్యయని చెప్పలేము. ఏది యేమైనను ఆర్ష ఖగోళవిజ్ఞానముదృష్ట్యా దీర్ఘతముని జీవితకాల ప్రమాణముగుఱించి సాధికారికముగాఁ జెప్పట అంత సులభ సాధ్యమైన పనికాదు. సృష్ట్యాదిగా అంగిరసాది ఘోషార్థుల జీవన ప్రమాణ సంఖ్యను వారి సంతతుల సంఖ్యను గురికి బెత్తెడు దూరముగా నైనను లెక్కించుచో మనకు సరియైన సంఖ్య వచ్చుననిగాని నిర్వివాదాంశమైన సంఖ్య వచ్చుననిగాని చెప్పలేము. 147, 152 158 సూక్తములలో నున్న 3, 6, 6 ఋక్కులకు నే సిద్ధిన విశేషార్థములవలన ఆసూక్తములకు ఋషి దీర్ఘతముఁడు కాఁడని చెప్పుటకు నెటువంటి అవకాశములును లేవు. 140వ సూక్తము మొదలు 164వ సూక్తమువఱకు ద్రష్టయైన ఋషి మామతేయుఁడైన దీర్ఘతముఁడుగాని పృథాపుత్రుఁడైన దీర్ఘతముఁడుగాని మరొక దీర్ఘతముఁడుగాని కావచ్చును.

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష,

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

(2) అ॒భి ద్వి॒జన్మా॑ త్రి॒పద॑న్న॒మృ॒జ్యతే॑

సం॑వత్స॒రే చ॑ పృ॒థే జ॒గ్ము॒ పునః॑ ।

అ॒న్యస్మా॒సా జి॒హ్వయా॑ జే॒న్యో పృ॒షా

న్య॒గన్యే॑న॒ పని॑నో మృ॒ష్ట వా॒రణః॑ ॥

20

(3) కృ॒ష్ణప్ర॑తో వే॒విజే॑ అ॒న్య స॒క్షితా॑ ఉ॒భా

త॒రేతే॑² అ॒భి మా॒తరా శి॒శుమ్ ।

ప్రా॒చాజి॒హ్వం ధ॒వస॑య॒త్రం తృ॒పు॒చ్యత॒మా

సా॒చ్యం కృ॑ప॒యం వర్ధ॑నం పి॒శుః ॥

21

(4) ము॒ముక్షో॑న్య॒ మన॑వే మా॒నవ॑స్యతే

ర॒ఘద్రు॑వః కృ॒ష్ణసీ॑తా॒సః ఊ॒జివః॑ ।

⁴అ॒సమ॑నా అ॒జిరా॑సో ర॒ఘవ్య॑దో

వా॒తజా॑తా ఉ॒ప యు॑జ్య॒న్తస్ ఆ॒శవః॑ ॥

22

1. వే॒విజే॑స్ అ॒న్య, 2. త॒రేతే॑స్ అ॒భి, 3. సీ॒తా॒సః ఊ॒, 4. అ॒మన॑నాస్ అ॒జి, 5. యు॑జ్య॒న్తస్ ఆ॒శ (వ్రా.ప్ర.)

(5) అదన్య తే వన్యయన్తో వృథేరతే

కృష్ణమవ్వం మహి వర్చః కరిత్రతః ।

యత్ సే మహిమవనిం ప్రాచి మర్మశదభిశ్చనన్

త్వనయన్నేతి నానదత్ ॥

23

(6) భూషన్ న యోసధి బ్రహ్మశు నమ్నతే

వృషేవ పత్నిర్యేతి రోదవత్ ।

పీజాయమానస్తన్వశ్చ శుమ్నతే భీమో న

శృగ్గ దవిధావ దుర్గృహిః ॥

24

(7) స సంప్రిరో విష్టిరః సం గృభాయతి

జానన్నేవ జానతీర్నిక్య! ఆ శయే ।

పునర్వర్ణవై² అపి యన్తి దేవ్యమన్యద్

వర్చః పిత్రోః కృణ్వతే సచా ॥

25

(8) తమగ్రహః కేనః సం హి రేధిచ¹

ఈర్వాస్త్రస్థుర్మద్రుపిః ప్రాయవే భునః ।

తాసాం జరాం ప్రముఖ్యన్నేతి నానదదగుం

చరం జనయజ్ఞేనమస్తృతమ్ ॥

26

(9) ఆధీవాసం పరి మౌతూ రిహన్నహ

తువిగ్రేభిః సత్వభిర్యాతి వి క్రయః ।

నయో దధత్ పద్వతే రేరిహత్

సదాఽను శ్యేని సచతే సర్వసీరహ ॥

27

(10) ఆస్మాకమగ్నే మరువత్సు కీర్తిహ్యధ

శ్వసీవాన్ వృషభో దమూనాః ।

ఆవాస్యో శశమతీరదీదేర్వర్మేవ

యత్సు పరిజర్మరాణః ॥

28

1. సంహిరేభిర్యజ్ఞాః. (వా.ప్ర.)

(11) క॒వ॒మ॒గ్నే॒ సు॒ధీ॒తం॒ దు॒ష్టి॒తా॒దధి॑

ప్రి॒యాదు॑ చి॒న్మ॒వ్య॒సః॒ ప్రే॒యో॑ ఆస్తు॒ తే ।

యత్ తే॑ కు॒ప్రం॑ తన్మో॒ రోచ॑తే॒ కుచి॑

తేనా॒స్మభ్యం॑ వన॒సే॒ రత్న॒మా త్వమ్ ॥

29

(12) ర॒థాయ॑ నా॒వము॑త నో॒ గృహ॑య

నిత్యా॑తీ॒త్రాం ప॒ద్వతీం॑² రా॒స్యగ్నే॑ ।

అ॒స్మాకం॑ పీ॒రాగ్ం ఉ॒త నో॑ మ॒మోనో॑

జనా॑గ్ంశ్చ॒ యా పా॒రయా॑చ్ఛ॒ర్మ యా చ ॥

30

(13) అ॒బీ నో॑³ అ॒గ్న ఉ॒త్తమి॑జ్జాగు॒ర్యా

ద్యా॒వాజ్ఞే॒మా ని॒వ్ర॒తశ్చ॑ స॒వగూ॑ర్రాః ।

గ॒వ్యం॑ య॒వ్యం॑ య॒న్తో వీ॒ర్ధ్వా హే॒షం॑

వ॒రమ॑రు॒ణ్యో వ॒ర॒స్త ॥

31

అనువాకము—21. సూక్తము—140

ఋషి—ఉచభ్యపృత్రురుద్ధిర్హతమురు *

దేవత—అగ్ని

- (1) ఉ॥ ఉత్తర వేదిపై వెలుగుచుండెడు సగ్నికి వేరు తానముం
గ్రోతదిగా నొసర్చి యతితోమల వస్త్రము కీతి దర్బలం
మెత్తంగ వేసి యందుఁ గడుమేలగు నాజ్ఞము హవ్యమెల్ల నా
యత్తముఁ జేసి యుంచవలె నభ్యుపకారకః హోతృపుంగవాః ॥ 27
- (2) చ॥ ద్విజాడగు సగ్ని యన్నమును దృప్తిగ భక్షణజేయుచుండు నా
నిజమగు నన్నమూలమున నిష్టమెయిం జనురెల్లఁ ద్రీలి స
ద్యజనము చేయఁజాలుదురు యాగ హవిస్సు భుజించు సగ్నియే
సుజలము నిచ్చుఁ గాననము స్రుక్క-గఁజేయు దవాగ్నిరూపుతోన్ ॥ 28
- (3) సీ॥ జ్వాలాముఖంబున జరుగుచుండెడు సది యంధకారము నెల్ల నడచునదియు
సూక్ష్మకాష్టాదుల శోభనాందెడునది వేగముగా బయల్వెడలునదియు
నాచ్ఛాదనముచేత నడఁగియుండెడునది పారికు నభివృద్ధిబఱచునదియు
సామాన్య శిశు దర్శనరణి నొప్పెడునది యజమానులను దివి కంపునదియు
గీ॥ 1మథన సంజాత నీలిమ ప్రథిత దారు, యుగళ సంతత చాలనాభ్యుదితమునయి
సర్వ సన్నుతి పాత్రమై జరుగునదియు, నై న యగ్నిపరిస్పార్శి నమరుచుండె ॥ 29
- (4) ఉ॥ జ్ఞానముగల్గు ఋత్విజుల జాతము బ్రహ్మపథంబుఁజేర్చు వే
బూనును గృష్ణవర్ణమును బొం దనమాన ముఖంబు లెన్నియేన్²
మానక వస్తుసంపదను మండఁగఁజేయు వణంకు గాలి కా
మానిత వహ్నికీల లతిమన్నన లందుత యజ్ఞ భూములన్ ॥ 30

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కీర్తిస పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడవగును. సాయనాచార్యుల భాష్యాను సారముగా శ్రీ నేమానివారు “ఉచభ్య పృత్రురు ద్ధిర్హతముఁ” కీ సూక్తమునకు ఋషి యని వ్రాసిరి. కాని తరువాతి సూక్తములకుఁ గేవల “ద్ధిర్హతము” నామమునే ఋషిగా నుటంకించిరి. శ్రీ నేమాని వారు స్వహస్తముతో నుల్లేఖించిన ఋషిదేవతల నామములు గల 15b సంపుటములోఁ బ్రథమ మండలములోని 140వ సూక్తము మొదలు 164వ సూక్తమువరకును “ద్ధిర్హతమున్ను” ఋషిగాఁ జేర్చొనిరి. దీనినిబట్టి శ్రీ నేమానివారు ద్ధిర్హతముఁ దొక్కఁడుగానే భావించినట్లు తోచుచున్నది. వ.గో.కృ.

1. మఠనమున నైల్వమగు నట్టి ప్రథితదారు. ద్విరయ సంతత చాలన విధమువలనఁ, బట్టునది సర్వనుతులను బొందునదియు (తొ.పా.)
2. లెన్నియే. శ్లాసెడు వస్తు సంపదను గాల్చుచునుగాలికిఁ గంపమొందునా (తొ.పా.) గాల్చుచును అనునప్పుడు గణభంగము, గాల్చుచు అని వ్రాసి “ను” వర్ణమును దొలగించి వచ్చును. కాది “కానెడు” అను తొలిపదము నదిగా లేదని కాఁబోలు గ్రంథకర్త పాఠము మార్చి వేసెను. వ.గో.కృ.

- (5) గీ॥ స్వప్రకాశమహిమ చాలంగజేయుచు, నంధకార మెల్ల నవల కనుపు
నంటరానితనమె యంతటఁగల వహ్ని, కణము లధికకాంతి కలుఁగఁజేయు ॥ 31
- క॥ ఎప్పుడు మిణుగురు లన్నియుఁ, దప్పక భువిపైని వెల్లిగి తార్మా రగునో
యప్పుడె యనలుఁడు భుగభుగ, చప్పుడు నేయుచుఁ బ్రకాశ సంపద నొందున్ ॥ 32
- (6) ఉ॥ పచ్చని యోషధీ లతలఁ బల్కరుఁజేరుచు దానురాను దా
హెచ్చయి యాలపోతువలె నెందు నెదుర్కొనువారు లేక యే
పొచ్చము పొందకే సకలభూతములన్ వెలుఁగొందఁజేయుచున్
వచ్చుచుఁ గీలలం గెరలు వహ్ని సశృంగ మృగంబుకై వడిన్ ॥ 33
- (7) సీ॥ నూత్న రూపంబున శోభిల్లు లతలలో నొప్పుచు నభివృద్ధి నొందుచుండు
నభివృద్ధిఁ జెందుచు నన్నివీరుధములఁ గాంచుచు నీరు గావించుచుండుఁ
దన యభివృద్ధిని దాను వాంఛించుచు నర్చస్తుతులఁ బైకి నంపుచుండు
నర్చిస్తుతులఁ బంపి యడఁగియుండక యట సర్వదిక్కులకయి జరుగుచుండు
గీ॥ వృద్ధియగుఁగీలలం దాఁబ్రవృద్ధిఁబొంది, యాగ యోగ్యత గాంచుచు నభిలభామి
గగనముల వెల్లఁజేయుచుఁ గరము వహ్ని, ప్రజ్వలిల్లెడు నెప్పుడుఁ బ్రకృతియందు ॥ 34
- (8) గీ॥ పైని నల్లఁదనంబునఁ బరిఢవిల్లి, జ్వాల లన్నియుఁ జక్కఁగ సాఁగి సాఁగి
యనలుఁ డాలింగనముఁ జేసికొనుచుఁ గరము, విషమ ముఖముల నేవేళ వెలయుచుండు ॥ 35
- క॥ అంగారభావ మంది చె,లంగుచు నూర్ధ్వాభిముఖ విలాసముగను నా
రంగత్కిలాజాలము, మంగళతర వహ్ని నెపుడు మానక గొలుచున్ ॥ 36
- (9) చ॥ అడవులఁగల్గు జంతువుల నన్నిటఁ బారెడునట్లొనర్చుచుం
బుడమికిఁ గప్పునాఁబరఁగు పూఁబొదరిండ్లను బుట్టఁజేయుచున్
గడుఁ బరుజాతి కింపగుత్పణంబుఁ జనింపఁగ సంచరించుచున్
వడి వడి వహ్నిపోయెడు నవారిత శక్తి పురస్కరంబుగాన్ ॥ 37
- (10) గీ॥ అనలుఁడా! మే మొనర్చెడి యజ్ఞములకు, వచ్చి హవ్యము లన్నియుఁ బుచ్చుకొనుచు
దాంతచేతస్కుఁడవు కమ్ము ధర్మబుద్ధిఁ, గవచమున్వలె ననిలోనఁ గావు! పుమ్ము ॥ 38
- (11) †క॥ సమిధలపై వైచిన యీ, సమమగు హోమంబు నీకు సంతస మిచ్చున్
సుమనోదాతజ్వాలా,విమలరమగు మాకు మణుల వేల నొసఁగవే! ॥ 39

- (12) సీ॥ పుత్రులకుం బుత్రపుత్రులకుం జాల నన్నంబు నీయంగ నమరు నెద్ది?
 1మౌనులకున్ యజమానులకున్ వేగ దుఃఖంబులను గడుదోలు నెద్ది?
 2చాల బ్రహ్మనందనరణిని నరులకుఁ బాయక నేవేళఁ జేయు నెద్ది?
 సంసార వారిధి సంతరింపఁగఁజేయఁ బరమసాధనముగాఁ బరఁగు నెద్ది?
 గీ॥ కర్మఋత్విక్కులనుతెడ్డఁ గలుఁగు నెద్ది?, మంత్రమయపాదములచేత మనలు నెద్ది
 యట్టి యాగమహానౌక నతిసమర్థ, యాగకర్తకు నీయుమో యగ్నిఃసీవు: ॥

40

- (13) 3డి॥ మే మొనరించు శస్త్రమును మిక్కిలిగా నుతియింపు పావకా:
 భూమి దివంబు 4యాగములఁ బూర్ణత గాంచునుగాక: వెండి యీ
 భూమిని బాటు వాహినులు పూజ్య పయస్సును ప్రీహి సంపదన్
 వేమ రొసంగుచుండి మము వేయి విధంబులఁ గాచుఁగావుతన్: ॥

41

క॥ అరుణములై న యుషస్సులు, పరముఁ ద్రికాలములయందు బహుశాన్నరస
 స్ఫురణము వెదఁజల్లుచు ను,స్థిరముగ యాగార్థమెల్లఁ జేయుత మాకున్ ॥

42

సూక్తమ్—141

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః†

దేవతా--అగ్నిః

చందః—జగతీ, 12-13 త్రిష్టుప్.

- (1) బి॒త్తా తద్ వపు॑షే ధా॒యి దర్శ॑తం॑ 1 దే॒వస్య భర్త॑ః సహ॒సో యతో॑ జని॑ ।

యదీ॒మువ హ్వా॑రతే॒ సాధ॑తే మ॒తిర్వ॑తస్య॒ ధేనా॑ 2 అనయ॒న్త స॒స్రతః॑ ॥

32

1. మౌనులకున్ యజమానుల జననాది కిష్టంబులను దొలగింపు నెద్ది? (తొ.పా.) 2. సరస బ్రహ్మనంద సంతృప్తి నరులకు (తొ.పా.) 3. ఈ ఋక్కు సంస్కృత మూలములో “దీర్ఘాహః,” అను పదము గలదు. దీర్ఘములగు అహస్సులు. ఆర్యులు నివసించు ప్రదేశమునందు రాత్రియే లేని దినములుండినట్లు తలంపవచ్చును- (నే.వేం.న.శా.) ఈ వ్యాఖ్య సాయన భాష్యానుగామి. వ.గో.క్క. 4. యాగములు పూర్ణముగా నొనరించుఁగాక (తొ.పా.) † ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడవగును. వ.గో.క్క.

1. చర్మకదేవస్య, 2. ధేనాఅనయన్త. (వా.ప్ర.)

(2) సృజీ¹ వపుః పితుమాన్ నిత్య¹ ఆ శయే ద్వితీయమా¹ సప్తశివాను మాతృషుః ।

తృతీయమస్య వృషభస్య దోహ¹నే దశప్రమతిం జనయన్త యోషణః ॥

33

(3) నిర్యదీం బుధ్నాన్మహిషస్య వర్చన² ఈశానానః శవసా క్రవ్త సూరయః ।

యదీమను ప్రదివో మధ్వ³ ఆధవే గుహా సన్తం మాతరిశ్వా మథాయతి ॥

34

(4) ప్ర యత్ పితుః పరమాస్మియతే పర్యా పృక్షతో వీరుతో దంసు రోహతి ॥

ఉభా⁴ యదస్య జనుషం యదిన్వత్⁵ ఆదిద్ యవిష్టో⁶ అభవద్ మృణా శుచిః ॥

35

(5) ఆదిన్మాతృరావిశద్ యాస్వా శుచిరహిన్యమాన⁷ ఉర్వియా వి వాపుదే ।

అను యత్ పూర్వా⁸ అరుహత్ సనాజువో ని నవ్యసీష్వవరాను దావతే ॥

36

(6) ఆదిద్ధోతారం వృణతే దివిష్టిమ భగమివ పశృచానాస⁹ ముజ్జతే ।

దేవాన్ యత్ క్రత్వా మజ్జనా పురుష్టుతో మర్తం శంసం విశ్వధా వేతి దాయసే ॥

37

(7) వి యదస్థాద్ యజతో వాతచోదితో హ్వరో న వక్వా జరణా¹⁰ అనాకృతః ।

తస్య తత్మన్ దక్షిషః కృష్ణజంహసః శుచిజన్మనో రజ¹¹ ఆ వ్యధ్వనః ॥

38

1. నిత్యః ఆశయే. 2. వర్చనః ఈశా. 3. మధ్వః ఆధవే. 4. ఉభాః ఉదస్య. 5. యదిన్వత్ ఆదిన్. 6. యవిష్టో అభ. 7. మాన్య ఉర్వియా

8. పూర్వా అరుహత్. 9. నాన్య ముజ్జతే. 10. జరణా అనా. 11. రజః అవ్య, (ప్రా. ప్ర.)

(8) రథో న యతః శిక్ష్విభిః కృతో ద్యామగ్నేభిరరుషేభిరీయతే ।

అదన్య తే కృష్ణాసో దక్షి సూరయః శూరస్యేవ త్వేషథాదీషతే వయః ॥

39

(9) త్వయా హ్యగ్నే వరుణో ధృతవ్రతో మిత్రః శాశదే అర్యమా సుదానవః ।

యత్ సీమను క్రతువా విశ్వథా విభురరాన్న నేమిః పరిభూరజాయథాః ॥

40

(10) త్వమగ్నే శశమానాయ సున్వతే రత్నం యవిష్ట దేవతామిన్వసి ।

తం త్వా ను నవ్యం సహసో యువన్ పయం భగం న కారే మహిరత్న కీమహి ॥

41

(11) అస్మే రయిం న స్వర్తం దమాననం భగం దక్షం న పవృణాసి భర్తసిమ్ ।

రశ్మీగ్ం¹వ యో యమతి జన్మనీ² ఉభే దేవానాం శంసమృత³ ఆ చ సుక్రతుః ॥

42

(12) ఉత నః సుద్యోత్మా జీరాశ్వో హోతా మన్ద్రః శృణవచ్చన్ద్రరథః ।

స నో నేషన్నేషతమైరమూరో క్షిర్వామం సువితం వస్యో⁴ అచ్చ ॥

43

(13) అస్తావ్యగ్నిః శిమీవద్భిర్రైః సామ్రాజ్యాయ వ్రతరం దధానః ।

అమీ చ యే మఘవానో వయం చ మిహం న సూరో⁵ అతి నిష్ఠతన్యః ॥

44

1. రశ్మీగ్ం¹వ, 2. జన్మనీ²ఉభే 3. శంసమృత³అ, 4. వస్యో⁴అచ్చ 5. సూరో⁵అతి (వా.ప్ర.)

సూక్తము—141

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

- (1) చ॥ బలమును బొంద 1నూనముగఁ బ్రాణులు సూర్యమహస్సు మూర్తిలో
పరి జతరాగ్నిరూపముగఁ బన్నుగఁ బొందుచునుండి రెంతయుం
జెలఁగెడు కాంక్షితంబులను జేర్చుచు నయ్యది మంత్ర వాక్కులన్
లలితముగా నొనర్చుచు మెలంగును యజ్ఞము నిర్వహించుచున్ ॥ 43
- (2) క॥ వివిధమగు నన్న మిచ్చుచు, వివిధశరీరాభివృద్ధి పెలయ 2జరుపుచున్
వివిధహవిస్సుల నొనఁగుచు, ఘవి నగ్నిపెలుంగుచుండుఁ బూర్ణుండగుచున్ ॥ 44
- క॥ లోతమునకు శుభకరమగు, ప్రాకటవర్షంబు నియఁ బ్రభు వగుచు వియ
ల్లోతమున మెఱుపు రూపున, శ్రీకరమగు పెలుంగునిచ్చుఁ జిచ్చు ముదమునన్ ॥ 45
- క॥ రవి కిరణ రూపములతో, వివి పెలుంగుచు వర్ష మిచ్చు తేజస్సునఁ దా
నవిరళ జలము నొనఁగుచు, 3జవహూర్ణుం డగుచునుండు జ్వలనుండు కడున్ ॥ 46
- గీ॥ మూడు విధములై న ముద్దురూపములతో, మూడు చోట్ల పెలసి ముదముతోడ
నగ్ని యన్ని విళల ననుపమకాంతితో, పెలుంగుచుండు 4వేడ్క వేల్పులందు ॥ 47
- (3) చ॥ నవనములందు నేర్పుగల సాత్త్వికు లందఱుఁ బావకోత్తమున్
వివిధములై న మంత్రముల వేగమె యిష్టికిఁ బుట్టఁజేసెడున్
నవనముఁ జేయువేళఁ గడుఁజక్కఁగఁ గాష్టములందు లీనమా
నవిరళవహ్ని వాతమున సత్కథికంబుగఁ బ్రజ్వలిల్లెడున్ ॥ 48
- (4.5) సీ॥ హవ్యము హోమార్హ మగునట్లు లటునిటు భక్తితోఁ గొనిపోవఁబడుచునుండు
వహ్నిచే భక్షింపఁబడు నోషణులు వాని దంతంబులకుఁ గడుఁదగులుచుండు
సద్భర్త్య యజమాను లరణిని మధియించి తిరముగ నగ్నిని దీయుచుండ్రు
యజమాను లర్పించు హవ్యంబులంగొని వెలిఁగెడు నగ్ని దా పెలుంగుచుండు
- గీ॥ ముందు వేసిన క్షణల మొత్తమందు, నందుపై నిడిన క్షణల నందునందు
మందుచున్ విక్కులందెల్ల నిండుకొనుచు, పెలుంగుచున్నాడుఁ జగమున వేడివేల్పు ॥ 49

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతము, తెలుగు 140వ సూక్తముల ఋషుల కిచ్చిన పుటనోట్లు (434-435-436-437-438-439 పుటలు-444 పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సర్వవిధ ప్రాణులు (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. పెండుఁదేయచున్ (తొ.పా.) 3. జరిహూర్ణుండగుచుండుఁ బావకుడుకడుఁ (తొ.పా. ప్రాసభంగము) వ.గో.కృ. 4. వివిధ వేల్పులందు (తొ.పా.)

- (6) ఉ॥ ఋత్విజా లిచ్చుహవ్యముల వృ(ఋ)ద్ధిని బొందుచు సర్వవేళలన్
సత్తుర మిష్టికర్మలను సాంగముగా నొనరించి భక్తులన్
సత్వము గల్గు వారలుగఁ జక్కఁగఁజేసెడు దేవమాలికా
తత్త్వవిదుండు వహ్ని మహితంబుగ వెలుచునుండుఁ గాంతితోన్ ॥ 50
- క॥ కావున యజమానులు శుభ, దేవతలును గోరుచున్న దివ్యాగ్నిని దా
మేవిభమునైనఁ బిలుచుచు, భూ విభుని నుతించునట్లు పొగడెద రతనిన్ ॥ 51
- (7) ఉ॥ ఎప్పుడు వహ్నివాతమున నింపుగఁజోడితుఁడౌచు సంతతున్
దప్పక చేరి వక్తయయి తాను విచక్షకుమాట్కి నొప్పునో
యప్పుడు సర్వభక్షకుని నగ్నిని పిలుచు సంతసంబుతో
నొప్పుచుఁ బూజఁ జేయుదురహో! యనునట్లులు మానవోత్తములై ॥ 52
- (8) క॥ బెడిదపు యానము త్రాటం, గడు లాగంబడినమాట్కిఁ గదలెడు మంటం
గడఁగుచు నగ్ని నభస్సున్, వడిఁజేరుచు నున్నవాడవారితళకిన్ ॥ 53
- క॥ ఇట్టాకాళము సంతట, నెట్టో యభివృద్ధిఁజెంది యెంతయుఁ బొగచేఁ
జుట్టఁబడు నభము నల్లని, యట్టుల నొనరించు నగ్ని నడవిని గాల్చున్ ॥ 54
- గీ॥ శూరవరుని జనులు చూచినమాత్రాన, వెఱచి పాటునట్లు వివిధ పక్షి
వశువు లెల్ల నగ్ని పజ్జనుండఁగలేక, పరుగు లెత్తుచుండె భయముచేత ॥ 55
- (9) గీ॥ నీవలెన్ 1వరుణమిత్రులు నిష్ఠతోడ, సహజ కార్యములంజేయఁ జాలుచుండీ
నేమి చక్రంబునున్వలె నిఖిల జనుల, నగ్ని: కాపాడుచున్నా వనంతళకి ॥ 56
- (10) చ॥ మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడా: యనల: మిక్కిలి నిన్ను నుతించువారిదొ
తగిన హవిస్సుగైకొనుచుఁ దప్పక పూజ్యుల కందనిత్తువో
యగజితవిత్తదా: కనుక నన్నివిధంబుల మేము సూక్తులన్
బొగడుచు నుంటిమయ్య: నినుఁ బూర్ణమనస్సుల నన్నివేళలన్ ॥ 57
- (11,12) సీ॥ చక్కనిదగుధనసంపత్తి మా కిల దయసేయుమా: యగ్ని: ధర్మబుద్ధి
దక్షిండు ధీరుండు భనవంతుఁడౌ పుత్రు నొనఁగుమా: యనలుండ: యుచితరీతి²
గిరణములన్వలెఁ గ్రిందమీఁదల మాకుఁ గలిఁగింపుమా: వ్యాప్తి³లలితళక్తి
సత్కర్మ చేయించి చక్కని యిష్టులఁ బొందుమా: స్తోత్రంబు⁴ బొనఁగు ప్రీతి
గీ॥ నిజ బలంబును నెఱిగిన నేర్పుకాడ, వధికజవయుక్త హయముల నమరువాడ
వమరులను⁵ విలిచికొనివచ్చు నమరమాత, వైన నీ పీయుమా: మాకు నమరపదము ॥ 58

1. ఇక్కడవింధ్ర గణమునకు మారు “ధంము” ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 2. యోధ్యుకలిమి (తొ.పా.) 3. కరుణఁదనరి (తొ.పా.)
4. బూర్ణమతిని (తొ.పా.) 5. ఇక్కడ వింధ్రగణమునకు మారు పంచ లఘుగణ మునయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (13) క॥ జలమునకు సూర్యదేవుఁడు, జలము శబ్దంపఁజేయ సాగెనునట్టే
పాలుపుగ జను లగ్నిని వరములకయి మ్రోయంగఁజేసి ముదమును గనరే: ॥

59

సూక్తమ్—142

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచిథ్యః *

దేవతా—1-ఇద్యుః† సమిద్ధోఽగ్నిర్వా, 2-తనూనపాత్, 3-నరాశంసః,
4-ఇశః, 5-బర్హిః, 6 దేవీద్యారః, 7-ఉషాసానత్రా, 8-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా,
9-తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీభారత్యః, 10-త్వష్టా, 11-వనస్పతిః, 12-స్వాహాకృతయః, 13-ఇంద్రః

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) సమిద్ధో¹ అగ్న ఆ వహ దేవాగ్ం అద్య యతస్రచే ।

తస్తుం తనుష్య పూర్వ్యం సుతసోమాయ దాకుషే ॥

45

- (2) పృథవస్తమవ మాసి మధుమన్తం తనూనపాత్

యజ్ఞం విప్రస్య మావతః శశమానస్య దాకుషః ॥

46

- (3) కుచిః పావకో² అద్భుతో మద్వా యజ్ఞం మిమిక్షతి ।

నరాశంసత్రిరా దివో దేవో దేవేషు యజ్ఞియః ॥

47

- (4) ఈశో³ అగ్న ఆ వహేన్ద్రం చిత్రమిహ ప్రియమ్ ।

ఇయం హి త్వా మతిర్మమాచ్ఛా సుజిహ్య వన్యతే ॥

48

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (434-435-436-437-438-439 పుటలు) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఇద్యుః పాతము సాయనభాష్య వ్రతిలోను మాక్కుముల్లర్ వ్రతిలోను లేదు. మఱికొన్నింటి గలదు. వ.గో.కృ.

1. సమిద్ధోఽగ్న్య ఆవహ...గం ఉ అద్య 2. పావకోఽఅద్భుతో 3. ఈశోఽగ్న్య ఆ వహేన్ద్రిత్ర. (వా.ప్ర.)

(5) స్త్రాతానా¹ యశస్రుచో² బర్హిర్యజ్ఞే³స్సదన్తరే ।

వృజ్ఞో⁴దేవస్య చ⁵ప్రమదై⁶య శర్మ సప్రత ॥

49

(6) వి శ్రయవైమృతా¹వృధః ప్రయై²చేవే³వో⁴మహీః ।

పానతానః¹ పరుస్సృహో² చ్చారో³ దేవీరసశ్శతః ॥

50

(7) ఆ ధన్వమా¹న² ఉపా³తే నక్తా⁴హసా సువేశసా ।

యహ్నో³ ఋతస్య మాతరా⁴ సేదతాం బర్హిరా⁵ సుమత ॥

51

(8) మన్త్రో¹జిహ్వా జగిర్వజీ² హోతారా³ వైవ్యాకవీ ।

యజ్ఞం నో⁴ యక్షతామిమం⁵ సిద్రమద్య⁶ దివిస్సృశమే ॥

52

(9) శచిర్దే¹వస్సృతా² హోత్రా³ సురుత్సు⁴ భారతీ ।

జితా⁵ సరస్వతీ⁶ మహీ బర్హిః⁷ సేదస్తు⁸ యజ్ఞయాః ॥

53

(10) ఆస్మస్మరీ¹నమద్భుతం² పురు నారం³ పురు త్మనా ।

త్వష్టా⁴ పోషాయ⁵ వి వ్యత రా⁶యే నా⁷నా నో⁸ ఆన్తయః ॥

54

(11) ఆవస్మజస్మజ¹ త్మనా² దేవా³నో⁴ యక్షి⁵ చనస్పతే ।

ఆగ్నిర్హవ్యా⁶ సుహదతి⁷ దేవా⁸ దేవే⁹భు¹⁰ దేధిరః ॥

55

1. పరుస్సృహో, 2. మానోఽ. ఉపాతే 3. యహ్నోఽ ఋతస్య, 4. నోఽఆన్తయః, (వా.ప్ర.)

(12) పూ॒షణ్యతే॑ మ॒రుత్వతే॑ వి॒శ్వదే॑వాయ వా॒యవే॑ ।

స్వా॒హా గాయ॑త్రవే॒పసే॑ హ॒వ్యమి॒న్ద్రాయ॑ క॒ర్తన ॥

96

(13) స్వా॒హాకృ॑తా॒న్య గ॒హ్యప॑ హ॒వ్యాని॑ వీ॒తయే॑ ।

ఇ॒న్ద్రా గహి॑ క్రు॒ధీ హ॒వం త్వాం హ॒వస్తే॑ అ॒ధ్వరే॑ ॥

97

సూక్తము—142

ఋషి—దీర్ఘముఁడు *

దేవత—అగ్ని †

(1) ఉ॥ ఇచ్చు హవిస్సులం గడు సమిద్ధుఁడవై సవనంపుఁ బాత్రలం
దెచ్చెడు మానవోత్తముల దీక్షలకై యమరాళిఁ బిల్వ మో
సచ్చరితుండ! సోమ రస సారముఁ దీసితి మెల్ల దేవతల్
వచ్చెడునట్లుచేయవఁదె! వహ్నివిభూ! యది ద్రావఁ బ్రీతితోన్ ॥

60

1. హవస్తేఅధ్వరే. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల విషయమై సామాన్యముగా నగ్ని దేవతగా శ్రీ నేమానివారు గ్రహించిరి. సాయనుఁడు వ్రాసిన పాక్షికార్థములను దృష్టిలోఁ బెట్టుకుని యనువాదమును బెక్కు సందర్భములలోఁ గావించిరి. అగుచో నాడపిల్లయుఁ గానిచో మగపిల్లవాఁడనియు నెడపెడగ నర్థములు సాయనాచార్యులు వ్రాసిన సందర్భములును నున్నవి. ఈ సూక్తము ననువదించుటలో ముఖ్యముగా నగ్నినే దేవతగా శ్రీ నేమానివారు పరిగ్రహించినను 6,7,8,9,10 ఋగనువాదములలో దేవీద్వార, ఉష, హోత, మహి, ఇళ, సరస్వతి దేవతలునుగా మిగిలినవానిలోఁ గొన్నిటిని ననుసరించియు ననుసరింపకయు ననువదించిరి. సాయనులును దేవతలను దమకుఁ దోచిన విధమున నొనంగిరి, ఇళా, సరస్వతి, భారతీ దేవతలను సాయనులు గ్రహింపఁగా మహి, ఇళ, సరస్వతులను శ్రీ నేమానివారు గ్రహించిరి, 9వ ఋక్కులో సంస్కృతమున మహి శబ్దము వైతము ప్రయుక్తమైనది. 64వ పద్యము సీసము నాల్గవ పాదములో “మహీయు నిళాదేవి మాన్య సరస్వతి” అని ముగ్గురుదేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. మహిని దేవతగా సంస్కృతమూలములో వ్యాఖ్యాతలుపేర్కొనలేదు. కావున సీసూక్తమున దేవతల విషయమై పద్యములలోఁ బేర్కొన్నవానిని బట్టి గ్రహింపనగును. ఈ దేవతలు శ్రీ నేమానివారి యభీష్ట ప్రకారము వారనుసరించిన సంస్కృతమూల ప్రతి ననుసరించి యనువదించఁ బడినట్లు గ్రహింపవలయును. సంస్కృత మూలమందలి తొమ్మిదవ ఋక్కునకున్న దేవతలలోఁ బేర్కొనఁబడిన భారతీ దేవతా విషయమై యీసూక్తములోని 64వ పద్యమైన “సుందర పరిశుద్ధ” ఇత్యాది సీసపద్య చతుర్థ పాదమునకై (454 పుట) వ్రాసిన పుట్నోటు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ అనవరతము నిను వేడుచు, ఘన హవ్యంబొసఁగునట్టి గౌరవజనులన్
మనమున నెంచుచు యజ్ఞం, బనఘా! యగువఱకు నాఁగి యప్పుడు చనుమా ॥ 61
- (3.4) సీ॥ దేవతావరులలో దివ్యుడవై కీర్తి మించినా వురుకీర్తి గాంచినాఁడ
వాశ్చర్యభూతుండవై ప్రకాశంబును జేసినా వరుల నిర్జించినావు
యజ్ఞ సంపాదకుఁడగునట్టివానిని మెచ్చినా వతిధనం బిచ్చినావు
సోమపానము సేయ శుభరూపసంపద నిచ్చినావు రసంబు మెచ్చినావు
గీ॥ ప్రతిచినము వృద్ధిఁబొందుచుఁ బ్రభువునిండు, హవ్యభాగము గైకొన నతిరయమునఁ
బిలిచికొని రావె; యనలఁ మా లలితనుతులు, నిన్నుఁబ్రీతుని గావింప నున్నవిపుడు ॥ 62
- (5) గీ॥ ప్రాపణీయము మున్నగు ప్రబల నియత, కర్మలఁగలట్టి యాగంబు గలుఁగుచుండ
నీ నిమిత్తము పావకా! నిశ్చయముగఁ, గట్టుచున్నారు గేహము కర్మకరులు ॥ 63
- (6,7,8,9,10) సీ॥ సుందర పరిశుద్ధ మందిర ద్వారము లమరుల రాకకై యమరుఁగాకః
రమణీయ రూపమౌ రాత్ర్యుషద్యయము దా నుచ్చదర్శలపైకి వచ్చుఁగాకః
భూమ్యంతరిక్షస్థ పుణ్యాగ్నిహోత్రంబు మించి యాగము నిర్వహించుఁగాకః
† మహి భారతియు నిశా మాన్యసరస్వతి ముదమునఁ గుళలఁ బొందుదురుగాకః
గీ॥ ఓఘ గమనంబుఁ గలుచు సిద్ధరూప, విలసితంబయి జలమున వెలయునట్టి
వైద్యుతాగ్ని ధనవ్రదవర్ష మిచ్చి, మమ్ము నభివృద్ధిఁజేయుత మానితముగ ॥ 64
- (11) క॥ యూపాధిపః నరులు నిజ, వ్యాపారములందు నిల్చి వర దేవతలన్
దీపింపఁజేసి వారికి, నోపి హవిస్సులను నొసఁగు ముచిత ప్రజ్ఞన్ ॥ 65

† మహియు నిశాదేవి మాన్య సరస్వతి (వ్రా.ప్ర.పా.) శ్రీ నేమానివారిందు సంస్కృత మూలములో నున్న సరస్వతికి
భిన్నమైన భారతిని విడిచిపెట్టిరి. కావున నీ పాదమును మూలానుగుణముగా సవరించితిని. ఈ సంస్కృతపు ఋక్కులో భారతి
శబ్దము ప్రయుక్తమైనట్లు శ్రీ నేమానివారు గుర్తింపలేదు. ఇతర సూక్తములలో, బలు ఋక్కులలో, గూడ నీ భారతి శబ్దము
ప్రయుక్తమైనది. ఈ విషయము గుర్తింపక శ్రీ నేమానివారు శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతప్రతి 8వ సంపుటము బైందు
నందు చిట్టచివరి పేజీలో ఒక చిన్న ట్రాన్ కాగితముపై స్వహస్తముతోనే

“భరత : మండ 2, సూ 14. మంత్ర. 7,8.

భారతీభిః : మండ 3, సూ 4, మంత్ర. 8.

అని వ్రాసియంటించిరి. కాని ఋగ్వేదము ప్రథమ మండలము 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే “భారతీ” శబ్దము ప్రయుక్త
మైనది. ఈ సూక్తమున “ఇశా సరస్వతీ భారతులు” విభిన్న దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. ఈ 142వ సూక్తమును విస్మరించిన
శ్రీ నేమానివారు 9వ మండలములోని 4వ సూక్తమునందలి 8వ ఋక్కును రెండు పద్యములలో ననువదించుచు “భారత, భారతీ”
శబ్దములగురించి “భారతీయుల” గురించి చిన్న పుట్ నోటు వ్రాసి చర్చించిరి. 9వ మండలములోని 53వ సూక్తములోఁగల 24వ
ఋగనువాదపద్యమునఁగూడ “భరత” వంశీయుల గురించి కొలదిగా వర్ణించి యీ సందర్భముగా వ్రాసిన పుట్ నోటులో
భారతీయులగుఱించి కొంత చర్చించిరి. ప్రథమమండలము 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే కాక ప్రథమ, ద్వితీయ, మండల
ములలో నీక్రింది సూక్తములందలి ఋక్కులలో “భరత, భారత, భారతీ” శబ్దములు ప్రయుక్తములై నవి.

- (12) గీ॥ 1 పూషముఖులై న యా పుణ్యదేవతలకు, 2 వాయుదేవతకుం బ్రీతిఁ జాయకుండ
3 హవ్య మొసఁగంగ నుంటి మత్యాదరమున, 4 “స్వాహా” యని పలుకుటకు మంచి సమయ మిదియె॥ 66
- (13) క॥ స్వాహా పదంబుతో నీ, యీహం గనిపెట్టి హవ్య మిచ్చితి మింద్రా!
యాహూతుడవై వచ్చుట, స్నేహంబున వినుము మేము నేనెడు సుతులన్ ॥ 67

భారతీ సరస్వతి—ప్రథమ మండ.—సూక్తము—188 ; ఋక్కు—8.

హోత్ర భారతీ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—1 ; ఋక్కు—11,

భారతీ విశ్వతూర్తిః—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—3 ; ఋక్కు—8.

భారతాగ్నే—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—7 ; ఋక్కులు—1, 5.

భరతేంద్రాయ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—1.

ఏతం భరత—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—2.

న్యవృణక్ భరతా—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—7.

భరత క్రతయేంద్రాయ—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—14 ; ఋక్కు—8.

భరతే మతి—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—24 ; ఋక్కు—13.

భరతే ధనా—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—26 ; ఋక్కు—3.

బర్హిర్భరతస్య—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము....96 ; ఋక్కు—2.

ఏతం భరత—ద్వితీయ మండ.—సూక్తము—37 ; ఋక్కు—1.

పై సుదాహరించిన ప్రయోగములలో “భరత” శబ్దము ద్వితీయ మండలములో నెన్నిది పర్యాయములు, “భారత” శబ్దము ద్వితీయ మండలములో రెండు సందర్భములలోను, “భారతీ” శబ్దము ప్రథమ, ద్వితీయ మండలములలో నాలుగు పర్యాయములు ప్రయుక్తమైనది. అసలు “భారతీ” శబ్దము ప్రథమ మండలములోనే 142వ సూక్తము 9వ ఋక్కులోనే ప్రయుక్తమై యుండఁగా శ్రీ నేమానివారు తృతీయ మండలములోని 4వ సూక్తములో (గల 8 ఋక్కులోని “భారతీ” శబ్దముఁ జూచువరకును నీ పద ప్రయోగ విషయము స్ఫురణకు రాకపోవుట విచారనీయము. ఋగ్వేద మండంతటను గల “భరత, భారత, భారతీ” శబ్దముల విషయమై “భారతీయుల” విషయకమైన విశేషములకుఁ బీఠిక చూడవలయును. వ.గో.కృ.

1. పూషణాదియుక్త (తొ.పా.) 2. వాయుదేవతకును వాయువునకు (తొ.పా. గణభంగము.) వ.గో.కృ. 3. హవ్యమొసఁగ నుంటి మమరభూకు లారః (తొ.పా.) 4. “స్వాహా” యని వచింప సమయమిదియె (తొ.పా.) “స్వాహా” యను శబ్ద ప్రయోగము అధర్వుని మఱియు సాధువు అని శ్రీ నేమానివారు చెప్పగా (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము 75వ పుటలో) 66వ పద్యము క్రిక్కున శ్రీ మణిమూర్తి గారు వ్రాసిరి. 5. వినుము మా రచించు వినుతులన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—143

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతి, ౩ త్రిష్టుప్.

(1) ప్ర తవ్యసీం నవ్యసీం దీతిమగ్నయే వాచో మతిం సహసః సూనవే భరే ।

అపాం నపాద్ యో వసుభిః సహ ప్రియో హోతా పృథివ్యాం న్యసేదదృత్వియః ॥

58

(2) స జాయమానః పరమే వ్యోమన్యావిరగ్నిరభవన్మాతరిశ్వనే ।

అస్య క్రత్వా సమిధానస్య మజ్జనా ప్ర ద్యావా శోచిః పృథివీ¹ అరోచయత్ ॥

59

(3) అస్య త్వేషా² అజరా అస్య భానవః సుసందృశః సుప్రతీకస్య మద్యుతః ।భాత్వత్తపో³ అత్యుక్తుర్న సిద్ధవో కగ్నై రేజవై⁴ అసనవో అజరాః ॥

60

(4) యమేరిరే భృగవో విశ్వవేదపం నాభా పృథివ్యా భువనస్య మజ్జనా ।

అగ్నిం తం గీర్భిర్హిమహి స్వ⁵ ఆ దమే య ఏకో వస్వో వరుణో న రాజతి ॥

61

(5) న యో వరాయ మరుతామివ స్వసః సేనేవ స్పృష్టా దివ్యా యథాశనిః ।

అగ్నిర్హస్తైః పీగితై రత్తి భర్వతి యోథో న శత్రూన్ తన్న ననా న్యృజ్జితే ॥

62

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. పృథివీలో, 2. త్వేషా అజరా అస్య. 3. తస్యో అత్యుక్తు, 4. రేజవై అసన స్వో అజరా. 5. స్వ ఆదమే య ఏకో. (వా.ప్ర.)

(6) కువి¹ అగ్ని¹రుచ¹స్య పీ¹లస¹ద్ వసు¹ష్కు¹వి¹ద్ వసు¹భిః కా¹మ¹మా¹వ¹ర¹త్ ।

చో¹దః కు¹వి¹త్ తు¹తు¹జ్ఞా¹త్ సా¹త¹యే ధి¹యః శు¹చి¹ప్ర¹తీ¹కం త¹మ¹యా ధి¹యా గృ¹ణే ॥

63

(7) మృ¹తప్ర¹తీ¹కం వ² ఋ¹త¹స్య ధూ¹ర్ష¹ద¹మ¹గ్ని¹ం మి¹త్రం న స¹మి¹ధా¹న³ ఋ¹జ్ఞా¹తే ।

ఇ¹థా¹నో⁴ అ¹క్రో వి¹ద¹థే¹షు దీ¹ద్య¹చ్చు¹క్ర¹వ¹ర్ణా¹ము¹దు నో యం¹స¹తే ధి¹యమ్ ॥

64

(8) అ¹ప్ర¹య¹చ్చ¹న్నప్ర¹య¹చ్చ¹ద్భి¹ర¹గ్నే శి¹వే¹భి¹ర్నః పా¹య¹భిః పా¹హి శ¹గ్నైః ।

అ¹ద¹ధే¹భి¹ర¹దృ¹పి¹తే¹భి¹ష్టే ని¹మి¹ష¹ద్భిః పరి¹ పా¹హి నో జాః ॥

65

సూక్తము—143

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అగ్ని

(1) మ॥ బ¹లసూ¹ను¹ండ¹గు న¹గ్ని¹దే¹వు¹న¹కు¹నై ప¹ల్¹మ¹ర్మ¹ము¹ల్ చే¹సి ని
శ్చ¹ల¹తా వృ¹త్తి¹ని బూ¹ని¹యు¹ండ వి¹లస¹త్సా¹రం¹బుఁ గ¹ల్పి¹ంచు నా
క¹లి¹తా¹కారు¹డు వహ్ని¹దే¹వు¹డు మహా¹ గా¹ంభీ¹ర్య¹ముం బూ¹ని ని
శ్చ¹ల¹మౌ వి¹త్త¹ము మా కొ¹సం¹గు¹త మహా¹చా¹తు¹ర్య మొ¹ప్పా¹రఁ¹గన్ ॥

68

(2) గీ॥ అ¹రణు¹లం¹దుఁ బు¹ట్టి య¹గ్ని¹వే¹ది¹క¹ల¹సు, స¹ధి¹వ¹సి¹ంచి¹యు¹ండె న¹ధి¹క¹తు¹ష్టిఁ
గా¹ష్ట¹బ¹ల¹ము¹చే¹తఁ గ¹లి¹గి¹న యా¹వ¹హ్ని, వె¹లుఁ¹గు¹జే¹యుఁ¹గా¹క వి¹వి¹ధ¹గ¹తు¹ల ॥

69

1. ఋషి¹స్స అ¹గ్ని. 2. ఋ¹త¹స్య. 3. స¹మి¹ధా¹న³ ఋ¹జ్ఞా¹తే. 4. ఇ¹థా¹నో⁴ అ¹క్రో. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుట్ నోటు 430 నుండి 459 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (3) క॥ సతతం బగ్ని సుతేజః, ప్రతతులు చెలరేగుచుండెఁ బ్రకృతిని విలస
స్తుతివిదుని కాంతితమ 1మ, ప్రతిహతముగఁ బాపుచుండెఁ బ్రస్తుతికెక్కన్ ॥ 70
- (4) చ॥ సకల చరాచరంబులకుఁ జక్కని సారముగల్గఁ జేయ నే
వికలతఁ బొందకుండ భృగు వీరులు వహ్నిని వేదిపైని బా
యక యిదీనార లాతఁడె యనంత గవాదుల మాకు నిచ్చుచో,
బ్రకటమతిన్ సుతించెదము వానిని భక్తిరసైక సూక్తులన్ ॥ 71
- (5) ఉ॥ వాయు నినాదమున్వలె నవారిత యోధుని సేవమాట్కిఁదే
జోయుత వజ్రముంగరణిఁ జూపక నిగ్రహ మెల్లవారిపైఁ
బాయక వహ్నికీలముల భక్షణఁ జేయుచు వైరిపంక్తి న
త్యాయత కాననంబుల ననంత లతాదులఁ గాల్పునట్లుగన్ ॥ 72
- (6) క॥ ఘనమగు మా స్తోత్రంబుల, విని సర్వాధారుడైన వేలుపు తా మా
కెనలేని ధనము గోవుల, నొనఁగూర్చుచుఁ గర్మఫలము నొసఁగునుగాతన్ ॥ 73
- (7) చ॥ సవనము నిర్వహించుటకుఁ జాలెడు నగ్నిని మిత్రునిన్వలెన్
వివిధములైన యిధ్మముల వెల్లఁగఁజేయును బండితోత్తముం
డవితథమైన యాగమున నగ్నిని మేము వెలుంగఁ జేయుచోఁ
గవియుచు వాడు మా మతిని గాంతియుతంబుగఁ జేయకుండునే! ॥ 74
- (8) క॥ మంగళకర రక్షణము నొ, సంగెడు నో యజ్ఞదేవ! శాత్రువులగు నీ
వెంగళులు గినుక మాతో, సంగతులనుఁ జెప్పకుండ సలుపుము ప్రీతిన్ ॥ 75

1. కాంతి తమమున ప్రతిహతముగ (ప్రా.ప్ర.పా.) ఈ వద్యమున “అప్రతిహిత” శబ్దము ప్రయుక్తమైనది. తమము “న, ప్రతిహత” అనుట వల్ల “న” వర్ణము గురువై గణభంగమగును. కావున “తమ మప్రతిహతముగ” అని సవరింపఁబడినది. దీనివల్ల నర్థమునకు భంగ జేమియు రాదు. వ.గో.కృ. 2. సర్వాధారుడైన వేదిపేల్పు మాకెనలేని (తొ.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 3. వెంగళులుమమ్ముఁ గినుకఁడ్ర. సంగింపక యుండునట్లు సలుపుము ప్రీతిన్ (తొ.పా.)

సూక్తమ్—144

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతి

(1) ఏ॒తి ప్ర॑ హో॒తా వ్ర॑తమ॒స్య మా॒యయో॒ర్ధ్వాం ద॑ధా॒నః శు॒చిపే॑ష॒సం ధి॑యమ్ ।

అ॒భి స్రు॑చః క్ర॒మతే॑ దక్షి॒ణావృ॑తో యా¹ అ॒స్య ధా॑మ వ్ర॒తమం హ॒ నింస॑తే ॥

66

(2) అ॒భీమృ॑త॒స్య దో॒హనా² అ॒నూష॑త యోనా॑ దే॒వస్య॑ సద॒నే ప॑రీ॒వృతాః॑ ।

అ॒పాము॑వ॒స్థే విభృ॑తో యదా॑వ॒సదధ॑ స్వ॒ధా³ అ॒ధయ॑ద్ యాభి॒రీయ॑తే ॥

67

(3) యు॒యాష॑తః స॒వయ॑సా తది॒ద్ వపుః॑ సమా॒నమృ॑త్తం వి॒తరి॑త్రతా మి॒థః ।

ఆదీం భ॒గో న హ॑వ్యః సమ॒స్మదా॑ వోహ॒ర్షార్ష⁴ రశ్మీ॑న్ తృ॒మయం॑స్త సా॒రథిః॑ ॥

68

(4) యమీం ద్వా స॒వయ॑సా స॒వర్య॑తః సమా॒నే యోనా॑ మి॒థునా॑ స॒మోక॑సా ।

ది॒వా న న॑క్తం ప॒శితో॑ యు॒వాజని॑ పు॒రూ చ॑ర॒న్నజి॑రో మా॒నుషా॑ యు॒గా ॥

69

(5) తమీం హి॒న్వన్తి॑ ధీ॒తయో॑ ద॒శ వి॑శో దే॒వం మ॒ర్తాస⁵ ఊ॒తయే॑ హ॒వామహే॑ ।

ధనో॑రథి వ్ర॒వత॑ ఆ స ఋ॒ణ్యత్య॑భివ్ర॒జద్భి॑ర్వయు॒నా న॑వాధిత ॥

70

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 480 నుండి 499 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యా॒అస్య, 2. దో॒హనా॒అనూష॑త, 3. స్వ॒ధా॒అధయ॑త్. (వ్రా.ప్ర.) 4. వో॒ష్టర్ష (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 5. మ॒ర్తాస్య ఊ॒తయే. 6. వ్ర॒వత॑ఆ॒స్యఋ॒ణ్య (వ్రా.ప్ర.)

(6) త్వం హ్యగ్నే దివ్యస్య రాజసి త్వం పార్థివస్య పశుపా¹ ఇవ త్మనా¹ ।

ఏనీ త² ఏతే బృహతీ అభిశ్రీయా హిరణ్యయా వక్ష్వరీ బర్హిరాశాతే ॥

71

(7) అగ్నే జుహస్వ ప్రతి హర్వ తద్ వచో చున్త్ర స్వధావ³ ఋతజాత సుక్రతో¹ ।

యో విశ్వతః ప్రత్యజ్ఞసి దర్శతో రణ్వః సందృష్టౌ పితుమాగ్ం⁴ ఇవ క్షయః ॥

72

సూక్తము—144

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు*

దేవత—అగ్ని

(1) చ॥ అమల నవీన కల్పనల నంచిత బుద్ధిని గల్గు హోత నీ
మమున హవిస్సు వహ్ని కసమాన రతిం గడు నీయ నెంచుచున్
సమముగ స్రుక్కువాదులను జక్కని పాత్రల సంగ్రహించి స
క్రమముగ హోమకార్యమునకై యవనంబులు సల్పుచుండఁడే ॥

76

(2) చ॥ † జలమున నగ్నియెట్టు లనిశంబు నిగూఢత సంతరాంతరాః
జ్వలితము నొచుఁ బ్రజ్వలిత శక్తిగ వెల్గునొ! యల్లె యగ్నిగా
వెలిగెడు సౌర యోని యగు వేడుల వేల్పున వారి నిండియున్
జెలఁగు మహాగ్నిరూపి మము నిత్య వినూత్నపథాలఁ గాచుతన్ ॥

77

(3) ఉ॥ ఎప్పుడు వారి ధారలు వహించుచు నుండునొ పావనాగ్నిఁ దా
మప్పుడె సూర్య లోకమును సంతటఁజేరుచు సూతనంబులై
తప్పక భూమి భాగమును దద్దయు దీప్తులుగల్గి చేర్చునిం
కప్పుడు వానిఁ ద్రావి జన మంతయు సౌఖ్యము నొందు నిద్ధరన్ ॥

78

1. వశపాః ఇవ; 2. ఏనీ త్వఏతే బృహతీః అభి, 3. స్వధావః ఋత 4. పితుమాగ్ంః ఇవ. (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† లుప్త భాగ పూరణకర్త, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.
ప్రథమ మండలములో 144వ సూక్తములోని తొలిఋక్కు ననువదించి రెండవ ఋక్కును శ్రీ నేమాని వారు పొరపాటున ననువదించక విడిచిపెట్టి మూడవ ఋగాదిగా సూక్తానువాదము పూర్తిచేసిరి. కావున నే నీ ద్వితీయ ఋక్కును “జలమున నగ్నియెట్టు” లిత్వాది చంపకమాలగా (77వ పద్యము) ననువదించి పూరించితిని. (చూడు ఆంధ్రానువాద వ్రాతప్రతి ప్రథమ మండలము. రెండవ సంపుటము 78-79. పుటలు) వ.గో.కృ. 1. వేడులవేల్పు = ఆదిత్యుఁడు.

గీ॥ చెలఁగి యభ్యర్థ్య హోతలు చేతి పాత్ర, హవ్య మీయంగ నద్దాని నంది యగ్ని
కర్మకాండంబు గ్రహించు గడఁగి రథికుఁ, డెలమి రక్తుల నినుఁడు పూజలనువలెను ॥ 79

(4) సీ॥ హోత యభ్యర్థ్యుండు పూత మాససముతోఁ గార్యము సాధింపఁ గదలివచ్చి
జన్మంబులో నున్న జాయాపతులమాట్కి నొకని వీడుచు నొక్కఁడుండకుండి
రాత్రి దివంబులు రగిలెడు నగ్నినిఁ బూజించుచున్నారు పూజ్యుఁడతఁడు
మండకయున్నను మంచినమిత్తుల మండింపఁజేయుచు మందుచుండి

గీ॥ యాగ దంపతు లిచ్చెడు హవ్యములను, సంగ్రహించుచు ముదిమిని సాగఁజేసి
స్వప్రకాశంబుతో లోకసరణి నెల్ల, వెల్గఁజేయుచు నున్నాఁడు వెల్గుగల్గి ॥ 80

(5) సీ॥ మాన్యరణిం దెచ్చి మధియించుఁ బదిప్రేక్ష్య వహ్నిని సంతోషపరచుచుండుఁ
దమ్ము రక్షింపంగఁ దత్త్వవేది గణంబు బిగ్గఱగా నగ్నిఁ బిలుచుచుండుఁ
జాపమూలము చారు శరవరంపరలట్లు చిచ్చుకాంతుల వెళ్ళఁబుచ్చుచుండు
సర్వము గుర్తింపఁ జక్కనిప్రజ్ఞుల నగ్ని తా నిచ్చుచు సమరియుండు

గీ॥ సరసరూపముతోనుండి సరసుఁడైన, గోపకుఁడు గోవులన్వలె గొప్పదియగు
వానఁగలిఁగించి భూలోక వాసజనులఁ, బ్రోచి రక్షించెడును దయాపూర్వకముగ ॥ 81

(7) ఉ॥ ఇచ్చెడు హవ్య మందుకొని యంతయొ: యంతయొ: తృప్తి నందుచున్
సచ్చరితుల్ పఠించు సరసంపు నుతుల్ చెవిఁబెట్టుచున్నచో
మెచ్చెదరయ్య! నిన్ననల! మేదురమౌ భవదీయదర్శనం
బిచ్చును నిండ్లు తోటలును హెచ్చగు నన్నము కల్గఁజేసెడున్ ॥ 82

సూక్తమ్ — 145

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచభ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ, ర్-త్రిష్టుప్.

(1) తం పృచ్ఛతా న జగమా న వేద న చిత్వాగ్ం ఈయతే సా స్వీయతే ।

తస్మిన్ తస్మిన్ ప్రశషస్తస్మిన్నిష్ఠయః న వాజస్య శవనః కుష్మిణస్తపిః ॥

79

1. హవ్యమీయంగ నందెడు నగ్నియున్న : కర్మకాండంబు నడిపించు (తా.పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట నోటు 940 నుండి 949 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

(2) తమిత్ పృచ్ఛన్తి న సిమో వి పృచ్ఛతి స్వేదేవ ధీరో హనసా యదగ్రభీత్ ॥

వ మృష్యతే ప్రథమం నావరం వచో కన్య క్రత్వా సచతో అప్రదృపితః ॥

74

(3) తమిద్ గచ్ఛన్తి జుహ్వంతి ప్రమర్శతీర్విశ్వాన్యేకః శృణవద్ వచాంసి మే ॥

పురుషైశ్చ ప్రతుర్యజ్ఞసాధనో కచ్చిద్రోతిః శిశురాదత్త సం రభః ॥

75

(4) ఉపస్థాయం చరతి యత్ సమారత సద్యో జాత స్తత్సార యజ్ఞేభిః ॥

అభి శ్వాంతం మృశతే నాన్యే ముదే యదీ² గచ్ఛన్త్యశరపిష్టతమ్ ॥

76

(5) స ఈం మృగో³ అప్యో వనర్గురువ త్వచ్యవమస్యాం ని ధాయ ॥

వ్యబ్రవీద్ వయునా మర్త్యేభ్యో⁴ క్నిర్వివాగ్ం ఋతచిద్వి సత్యః ॥

77

సూక్తము—145

ఋషి—దీర్ఘ తముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) సీ॥ వలయువానిని నెల్ల వహ్ని యిచ్చును మాకు వలయుచోట్లకు, బోవు వాడె తగిన
వానిని, గనుగొనవచ్చుచుండునుగాన నధిగమింపుడు వాని వార్యులారః

సర్వజ్ఞుడగువాడు సర్వవిజ్ఞానంబు సాధించుటకు వాని సరస తేగు

నేవించుచున్నారు శిష్టులు వానిని నిష్ఠు లన్నియు నగ్ని నిమిడియుండె

గో॥ సర్వఫలసాధకములై న జన్మములకు, నగ్ని యాధారమగుచుండె నతడె యన్న

మునకు బలమునకున్ రాజపురుషులకును, బ్రభువు బలవంతులకుఁగూడఁ బ్రభువుచుండుః॥ 83

1. సవతేప్రదృపితః 2. యదీగచ్ఛ. 3. మృగోకాప్యో, 4. మర్త్యేభ్యోగ్ని ర్వివాగ్ంఋత (వా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ అడిగెద రగ్నినే యంద అన్నింటిని నవరుల నగ్ని వే రడుగఁబోవ
రగ్ని కిష్టంబైన యంశమునే జను లడిగెద రొండు వా రడుగఁబోరు
తనకంటె బూర్వము ధన్యుడెవ్వండైన పలికిన యనలుండు పలుకఁబోడు
కావున మానవుల్ గర్వింపకయె యగ్ని జేరుదు రన్యుని జేరఁబోరు
గీ॥ మే మొనరెడు నాహుతి మేము నేయు, సంస్తవంబులు వహ్నికై జరుగుచుండుఁ
బ్రేరకుండు రక్షకుండు శత్రు మారకుండు, యజ్ఞ సంరక్షకుం డగ్ని యమరియుండు ॥

84

- (4,5) సీ॥ అధ్వర్యుఁ డతిభక్తి నరణిని మధియించునప్పుడే పావకుం డమరియుండు
యజమానుఁ డేవేళ భజియించునో యగ్ని నప్పుడే ఫలములు తప్పకుండు
వేడివే లేవేళ వినుచుండునో నుతి నప్పుడే సజ్జనుఁ డర్థమందు
వేదికపై నగ్ని వెలయునో యేవేళ నప్పుడే యజ్ఞము లొప్పుచుండు
గీ॥ విపిన సంచారి యజ్ఞాభివృద్ధికారి, యథిలకర్మలకుం గర్త యజ్ఞభర్త
సుస్వభావంబు గలవాఁడు సొగసుగాఁడు, పావనుండై విరాజిల్లుఁ బరమవహ్ని ॥

85

సూక్తమ్—146

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః*

దేవతా—అగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) త్రి॒మూ॒ర్ధానం॑ స॒ప్తర॑శ్మిం గృ॒ణీ॒షే క॒సూ॒నమ॒గ్నిం పి॒త్రో॒రుప॑స్థే ।

ని॒ష॒త్రమ॑స్య చ॒రతో॑ ద్రు॒వస్య॑ వి॒శ్వా ది॒వో రో॒చనా॑ప॒ప్రివా॑నమ్ ॥

78

- (2) ఉ॒తై మ॒హాగ్ం¹ అ॒భి వ॑వక్ష ఏ॒నే అ॒జర॑స్త॒స్థావి॒త²ః³తి॒ర్భవ్యః॑ ।

ఉ॒ర్వాః ప॒దో ని ద॒ధాతి॑ సా॒నో రి॒హస్త్యా॑ధో³ అ॒రుషా॑సో అస్య ॥

79

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును.

1. మహాగ్ంఽఅభివక్షత ఏనేఽజర, 2. తఃఃతిర్భవ్యః, 3. దోఽరషాసోఽస్య, (వాఃప్ర.)

(3) సమానం వత్సమభి సంచరన్తీ విష్వగ్దేనూ విచరతః సుమేకే ।

అనవప్యశ్యాగ్ం¹ అధ్వనో² మిమానే³ విశ్వాన్ కేతాగ్ం² అధి మహో⁴ దధానే ॥

80

(4) ధీరాః పదం కవయో నయన్తి నానా హృదా రక్షమాణా³ అజుర్యమ్ ।

సిషాసన్తః పర్యపశ్యన్త సిన్ధుమావిరేభ్యో⁴ అభవత్ సూర్యో⁵ నృన్ ॥

81

(5) దిదృక్షేజ్యైః పరి కాష్టాసు జేన్య⁵ ఈశేన్యో⁶ మహో⁷ అర్పాయ జీవనే ।

పురుత్రా యదభవత్ సూరహైభ్యో⁸ గర్భేభ్యో⁹ మమవా విశ్వదర్శతః ॥

82

సూక్తము—146

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు*

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ గార్హ పత్యాది సంవాసి ఘనుఁడు నవ్త, శిఖుఁడు సంపూర్ణ దేహుఁడు శిష్టుఁడు¹ దివి భూమియందు వెలింగెడు పుణ్యపురుషుఁ, డైన యగ్నిని నుతియింపు, డార్యులారా! ॥

86

(2) గీ॥ ముదిమి లేనివాఁడు పూజ్యుఁడు వరదుఁడు, సకల రక్షకుఁడు సకల హర్ష రోదసీ తలంబు రూఢిగ వ్యాపించి, వెలుగుచుండు నగ్నివేదిపైని ॥

87

(3) ఉ॥ జ్ఞానముఁ గలుగ దంపతులు చక్కని బిడ్డను బెంచునట్లుగాఁ బూనుచు నగ్నిదేవతను బూర్ణమనస్సున నుంచి కర్తృలన్ దానికిఁ జేర్చి పెద్దదిగఁ దద్ద నొనర్చుచు శుద్ధి మార్జనా నూన విభూతిఁజేసి సవనోజ్జ్వల శాలల నుందురేకదా! ॥

88

1. వృశ్యాగ్ంఽఅధ్వనో, 2. కేతాగ్ంఽఅధి, 3. రక్షమాణాఽఅజుర్యమ్, 4. విరేభ్యోఽఅభవత్, 5. జేన్యఃఈశేన్యో మహోఽలద్దాయ. (వా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 146వ సూక్తము ఋషి కిచ్చినపుట్ నోటు 480 నుండి 489 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. విష్వద్రథ, భూమిలకుఁ జెంత నుండెడు పుణ్యపురుషుఁడైన (తా.పా)

- (4) క॥ కవు లధ్వర్యుడు హోతలు, సవనాన్నిం గాచుచుండి చక్కని భక్తిన్
వివిధముగఁ గొలువ నాతం, డవితథముగ నేత్రములకు నగపడకున్నే: ॥ 89
- (5) సీ॥ సర్వదిక్కులయందు సమముగఁ గన్పించి జయశీలుడై స్తుతి చయము వడసి
సురసంఘముల కెల్ల సూనుడుగానుండి మెలఁగువారినిఁ జాల వెలుఁగజేసి
యన్నితావులయందు హవ్యంబు సమకూర్చి సర్వవృత్తాంతంబు జక్కనెఱిగి
పుత్రులౌ యజమానపుత్రకులంగాచి యైశ్వర్యముల వారి కందఁజేసి
గీ॥ కామితార్థంబు లేవేళ గలుఁగనిచ్చి, లలితకర్మలపైఁ జాల లక్ష్య ముంచి
వెలయుచుండెడు¹ నా మహావేది యగ్ని, నేవ లందుచు నున్నాడు చిత్తమలర ॥ 90

సూక్తమ్—147

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

భందః—త్రిష్టుప్

- (1) క॥ తే¹ అగ్నే కువయన్త ఆయోర్దిదాకుర్వాజేభిరాకుషాతాః ।
ఉభే యత్ తో²కే తనయే దధానా² ఋతస్య సామన్ రణయన్త దేవాః ॥ 83
- (2) బోధా మే³ అస్య వచనో యవిష్త మంహిష్తస్య ప్రభృతస్య స్వధావః ।
పీ యతి త్వో⁴ అను త్వో గృణాతి వన్దారుస్తే తన్వం వన్దే⁵ అగ్నే ॥ 84
- (3) యే పాయవో మామతేయం తే⁶ అగ్నే పశ్యన్తో అన్తం దురితాదరక్షన్ ।
రరక్ష తాన్ త్సుకృతో విశ్వవేదా దిష్పన్త⁷ ఇద్ రివవో నాహ దేభుః ॥ 85

1. వెలయుచుండును నేవేళ వేడివేయి (తా. పా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. తే¹అగ్నే కువయన్తఅయో, 2. దధానాఋతస్య, 3. మే³అస్య, 4. త్వో⁴అను, 5. వన్దే⁵అగ్నే, 6. తే⁶అగ్నేపశ్యన్తోఅన్తం,

7. దిష్పన్తఇద్. (వా.ప్ర.)

(4) యో నో¹ అగ్నే¹ అరవివాగ్ం¹ అఘాయరరాతీవా¹ మర్చయతి¹ ద్వయేన¹ ।

మన్తో¹ గురుః¹ పునరస్తు¹ సో² అస్మా¹ అను¹ మృక్షీష్ట¹ తన్వం¹ దురుక్తైః¹ ॥

86

(5) ఉత వా¹ యః¹ సహస్య¹ ప్రవిద్వాన్¹ మర్తే¹ మర్తం¹ మర్చయతి¹ ద్వయేన¹ ।

అతః¹ పాహి¹ ప్రవమాన¹ స్తువ¹ స్తుమగ్నే¹ మాకిర్నో¹ దురితాయ¹ ధాయాః¹ ॥

87

సూక్తము—147

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) శా¹ అన్నాః¹ యగ్నివిభూః¹ భవత్కిరణ¹ సాహాయ్యంబునం జేసి తా¹
మన్నాయుష్యము లంది సంతతులతో యజ్ఞంబులన్ సామగా¹
నొన్నత్యంబులు చూపుచుండి రదిగో హవ్యప్రదుల్ గాన నీ¹
వన్నాయుష్యము లిచ్చి దీధితుల మా కందింపవే! ప్రీతితోన్ ॥

91

(2) ఉః¹ భూవలయంబులో నొకడు పూజ లొనర్చును నీ కొకండు తా¹
నేవిధి నైన పూజ లిడఁడెప్పుడు వారలలోన నేను ని¹
నేవలమాత్రుఁగా, దలచి కీర్తనఁజేయుచు, బూజ నల్పెదన్¹
యోవనవంతుఁడా! సకల హవ్యము లందెడు నగ్నిహోత్రుఁడా! ॥

92

1. నో¹అగ్నే¹...గం¹ అఘాయ, 2. సో¹అస్మా¹అను. (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (3) క॥ మమతా పుత్రుని యంధత్వ, సమముగఁ బోఁగొట్టెఁగిరణ జాలము కానన్
సమయమున దానిఁగొలిచిన, కుమనశ్శత్రువులు మమ్ముఁ గూడుదురె సఖా! ॥ 93

అర్థాంతరము

- క॥ ‡ అపకృతి కలిఁగించు మహాం, ధ పథగ బుద్ధులు గలిఁగిన నానా ప్రాణుల్
సుపథగములై సుఖద్రత, నపాపులుగఁ గాచుఁగాత నగ్నులు సర్వుల్ ॥ 94

- గీ॥ ‡ తూర్పు దిక్కునఁ దిమిరమ్ముఁ దొలఁగిపోవ, న స్తమింపఁగఁ జేయుచు నలరు నరుణు
భాతి నగ్నులు యజమాన పావతతిని, బోవఁగొట్టుచు రక్షించుఁ బొలుపుమీర ॥ 95

- (4) గీ॥ మానసిక వాచకములను మంత్రములను, మమ్ము బాధించువైరుల మట్టువెట్టి
వారి యాలోచనలు మఱి వారి తనువు, నిందితములయి పుడమిని నిలుచుఁగాక! ॥ 96

- (5) ఉ॥ మాయలు మంత్రవారములు మానకఁ జక్కనెఱింగి వానిచేఁ
బాయక మానవోత్తముల బాధలు వెఱెడు వానిఁ గొట్టి నీ
వాయత కష్టమున్ దునిమి యన్నివిధంబుల రక్షఁబెట్టుచున్
సాయము నేయుమా! యనల! సర్వవిపత్తులఁ బోవఁజేయుమా! ॥ 97

† బృహస్పతి, యుచ్యత్యుఁడు నను నిరువురు ఋషులు గలరు. అందు ఉద్యుని భార్య మమత. అమె గర్భిణిగా నున్నపుడు అమెతో బృహస్పతి సంభోగించుచుండఁగ గర్భస్థమగు శిశువు వీర్యపాతమునకు నహింపలేక వీర్యపాతము చేయవలదని బృహస్పతితో మొరపెట్టుకొనెను. అతఁడు వీర్య నిరోధమునకుం గోపించి గర్భస్థమగు శిశువును పుట్టండుడవు కమ్మని శపి యించెను. ఆ శిశువు జననమొంది దీర్ఘతమనుండనుపేరుగాంచి యా ఋషి పరమున మరలఁ గన్నులఁగాంచెను. ఈ కథ నీ పద్యముతో సంబంధింపవలెను. (నే.వేం.న.కా.)

సూచన:- ఈ కథను సాయన భాష్యానుసారముగా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసినట్లు కనపడదు. శ్రీ నేమానివారు ఉచ్యత్య-ఉద్యు శబ్దములు రెండును వాడిరి. వీరు మమతను బృహస్పతిని విడిచిపెట్టలేదు. మమత భర్తయు బృహస్పతి సోదరుఁడును నగువాఁడు ఉచ్యత్యుఁడో-ఉచ్యుఁడో-ఉత్యుఁడో-ఉద్యుఁడో శ్రీ నేమానివారు గ్రహింపలేదు. దీనిని బట్టి ఇతిహాసములలోను భాష్యముల లోను బెక్కుపాత భేదములున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. సాయను లుదాహరించిన కథ ప్రకారము దీర్ఘతమునకు నేత్రము లిచ్చిన వాడఁగ్ని. శ్రీనేమానివారి వ్రాత ప్రకారము దృష్టి లిచ్చినవాఁడు ఋషి బృహస్పతియే. వీరే గ్రంథ మూఢారముగా నీ యుదంతము వ్రాసిలో పేర్కొనలేదు. ఈ దీర్ఘతమ ఋషి విశేషములకై సంస్కృతము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 పరకుఁగల పుటలు చూచునది. ప.గో.కృ.

‡ రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సూక్తమ్—148

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచిభ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) మఘీద్ యదీం విష్టో మాతరిశ్వా హోతారం విశ్వాప్సం విశ్వదేవ్యమ్ ।

ని యం దధుర్మనుష్యాసు విక్ష స్వర్ణ చిత్రం వపుషే విభావమ్ ॥

88

(2) దదానమిన్న దదభన్త మన్మాగ్నిర్వరూథం మమ తస్య చాకన్ ।

జుషన్త విశ్వాన్యస్య కర్మోవస్తుతిం భరమాణస్య కారోః ॥

89

(3) నిత్యే చిన్ను యం సదనే జగ్రుఘే ప్రశస్తిభిర్భరే యజ్ఞియాసః ।

ప్ర సూ నయన్త గృభయన్త ఇష్టావస్వాసో న రథో రారహాణాః ॥

90

(4) పురాణే దస్మో ని రిణాతి జమ్మైరాద్ రోవతే వన2 ఆ విభావా ।

అదస్య వాతో3 అను వాతి శోచిరస్తుర్న శర్యామసనామను ద్యూన్ ॥

91

(5) న యం రిషవో న రిషణ్యవో గర్భే నన్తం రేషణా రేషయన్తి ।

అన్ధా4 అపశ్యా న దమన్నభిఖ్యా నిత్యాన5 ఈం ప్రేతారో6 అరక్షన్ ॥

92

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. గృభయన్తజిష్టా. 2. వన్తఆ. 3. వాతోఽను. 4. అన్ధాఽఅప 5. విశ్వాన్యశః, 6. రోఽరక్షన్. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—148

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అగ్ని

- (1) ఉ॥ సాంగములై న యాగములు సాగెడునట్టులు నేయ నెంచి యు
 ప్పొంగుచుఁ గర్మసాక్షివలెఁ బూజ్య హుతాకునిఁ జేరఁ దీసి న
 త్సంగులు వెల్గుచుండి రిఁక జాతరపార్థివ వైద్యుతాగ్ని వే
 భంగుల మండఁజేసె నల వాయువు కట్టెలలోనఁ జేరుచున్ ॥ 98
- (2) క॥ అనలునకున్ హవ్యంబుల, వినయముతో నొసఁగు నన్ను ¹విశ్రుతవైరురీ
 చెనకం జాలుదురేఁ నుతి, వినఁగలును వహ్ని సురలు ²వెలుఁగుచు నుండన్ ॥ 99
- (3) క॥ త్వరితముగఁ బోవు హయములు, సురభస్థుని వలయునట్టి చోట³నునుచు న
 ట్లరమర లేకయె యనలుని, బిరబిర గ్రహించి నుతుల వేదెదరు జనుల్ ॥ 100
- (4) చ॥ అలఘు బలాభిరాముఁడగు నగ్నిలతాదులఁగాల్చి వానిలో
 వెలయుచునుండ వాయు వతివేగము తచ్చిఁ లెల్లఁగొంచు సం
 చలితము ల ట్లొనర్ప నవి చారుతరంబగు వింటినుండి ని
 శ్చలముగ వచ్చు బాణముల చందము పోవు సమస్త వేళలన్ ॥ 101
- (5) ఉ॥ గర్భమునందుఁబోలె ⁴ద్రుమగర్భమునం గల నగ్నికిన్ ముహు
 ర్దుర్భరహింసఁ జేయుటకుఁ దుచ్చులు జాలుదు రెట్టులింక నా
 విర్భవుడై న నగ్నిని వివేక విహీనులు బాధఁబెట్టి త
 ధర్మములం గలంచినను గల్గునె? హింసలు వాని కెన్నఁడెన్ ॥ 102

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. పీరిడివైరురీ (తొ.పా.) 2. వెలయుదురు గదా: (తొ.పా.) 3. చోట, జేర్చునట్లరమర (తొ.పా. గణభంగము.) వ.గో.కృ.
 4. ద్రుమ గర్భమునంగల (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తమ్—149

ఋషిః—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—విరాట్

(1) మహాః స రాయ¹ ఏషతే² వత్తిర్వన్నిన² ఇనస్య వసువః పద³ ఆ ।

ఉప ధ్రజన్తమద్రయో విధన్నిత్ ॥

93

(2) స యో వృషా నరాం న రోదస్యోః శ్రవోభిరప్తి జీవపీతసర్గః ।

వ్రయః సస్రాణః శశీత యోనా ॥

94

(3) ఆ యః పురం నార్మిణీమదీదేదత్యః కవిర్నభన్యో³ నారవా ।

సూరో న రురువ్యాఞ్చతాత్మా ॥

95

(4) అభి ద్విజన్మా త్రీ రోచనాని విశ్వా రజాంసీ శుశుచానో⁴ అస్థాత్ ।హోతా యజిష్ఠో⁵ అపాం సధస్తే ॥

96

(5) అయం స హోతా యో ద్విజన్మా విశ్వా దధే వార్యాణి శ్రవస్యా ।

మర్తో యో⁶ అస్మై సుతుకో దదాశ ॥

97

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 484 నుండి 489 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. రాయస్వీష 2. ఇనస్య 3. పద్యత 4. నోస్థాత్ 5. ష్టాస్థాత్ 6. యోస్థాత్ (వా.ప్ర.)

సూక్తము—149

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అగ్ని

- (1,2,3,4) సీ॥ అభిమత మందించు, యజ్ఞశాలకు వచ్చు నినులకుఁ బ్రభువగు ధనము నిచ్చు
శుద్ధముగా వెల్గు సోమముగైకొను భూ దివంబులఁగూడఁ బుట్టఁజేయు
యోనిఁ బ్రవేశించి యుచితరేతోరూపమున జంతువులనెల్ల మొలవఁజేయు
నినదేవునింబోలి యింద్రాదిమూర్తులుగా సంచరించుఁ బ్రకాశ మొందుఁ
గీ॥ గవియఁగల జ్ఞానమును జాలఁగలుగఁజేయు, నట్టి యగ్నిత్రయంబు మా యజ్ఞములకు
నమరులను¹బిలుచుకొని వచ్చి యతిశయముగ, నుదకసం²ప్రోక్షణస్థలి నుండుఁగాక! ॥ 103
- (5) గీ॥ రెండు జననము లంది యఖండితముగ, హోమ నిష్పాదకుండగు హోత యగుచు
హోమ ధనమును దనకుఁ దా రొసఁగుటకయి, యభిమతంబుల నిచ్చు నా యగ్ని యొకఁడె॥ 104

సూక్తమ్—150

ఋషిః—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—ఉష్టిక్

- (1) పురు త్వా దాశ్వాన్ వాచే కరిరగ్నే తవ స్విదా । తోదస్యేవ శరణ¹ ఆ మహస్య ॥ 98
- (2) వ్యనినస్య² ధనినః ప్రహోషే చిదరరుషః । కదా చన ప్రజిగతో³ అదేవయోః ॥ 99
- (3) స చక్షో⁴ విప్ర మర్త్యో మహో వ్రాధన్తమో దివి । ప్రప్రేత్ తే⁴ అగ్నే వనుషః స్యామ ॥ 100

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ఈ మూఁడవపాదములో, బింపలఘుగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోగమైనది. వ.గో.కృ. 2. వారి ప్రోక్షణఫలమున వరలుఁగాక (తొ.పా.) 3. హోమ ద్రవ్యధనమును. (తొ.పా.)

1. శరణామహస్య 2. వ్యనినస్య, 3. గతోఽదేవ 4. తేఽగ్నే (వ్రా.వ్ర.)

సూక్తము—150

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ ఆనవరతము వివిధము లగు, ఘన హవ్యము లిచ్చువారి, గాచెడు నీకై
వినయముగల దాసునివలె, బనిఁబూని సపర్యజేతు, బావకః వినవే: ॥ 105

(2) సీ॥ నిన్నె సత్ప్రభువుగా నిశ్చయింపనివాడు ధనము నీకీక తా దాల్చువాడు
హోమ మొనర్చక యుద్ధతుం డగువాడు యాగాదులకుఁబోక యలరువాడు
సురలు రక్షకు లని యెఱుంగ నేరనివాడు మతిచేత నీ నుతి మానువాడు
నిత్యంబు నీ నేవ నెఱి నొనర్పనివాడు మందుడై నీ భ్యాతి మఱచువాడు
గీ॥ గలరు పుడమిని నెందరో: ఘనులు కాని, వార లున్నారు వారికి వలయునట్టి
కోర్కె లిడకూడదని నేను గోరి విన్ను, బ్రార్థనముఁ జేయుచున్నాను బావకుండ: ॥ 106

(3) గీ॥ నిన్నుఁ బూజించు మనుజుండు సన్నతాంగి, దివిని జంద్రుడుగాఁ బుట్టి దివ్యతోక
మందు సుత్తముడై వెల్లు నగ్నిహోత్ర, కాన నినుఁబూజ చేసెదఁ గరముభక్తి ॥ 107

సూక్తమ్—151

ఋషి:—దీర్ఘతమా దేవధ్య: *

దేవతా—1.మిత్రః, 2-9 మిత్రావరుణౌ

ఛందః—జగతీ

(1) మిత్రం న యం శిష్యా గోషు గవ్యవః స్వాధ్యో విదధే¹ అపు జీజనన్ ।

అరేజేతాం రోదసీ¹ పాజసా గిరా ప్రతి ప్రియం¹ యజతం జనుషామవః । ॥

101

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. విదధే¹అపు (వా.ప్ర.)

- (2) యద్ద త్యద్ వాం పురుషీక్ష్మస్య సోమినః ప్ర మిత్రాసో న దధిరే స్వాభువః ।
అథ క్రతుం విదతం గాతుమర్చత¹ ఉత క్రతుం వృషణా వస్త్యావతః ॥ 102
- (3) ఆ వాం భూషన్² క్షితయో జన్మ రోదసోః ప్రవాచ్యం వృషణా దక్షసే మహే ।
యదీమృతాయ భరథో యదర్వతే ప్ర హోత్రయా శిష్యా వీథో³ అధ్వరమ్ ॥ 103
- (4) ప్ర సా క్షితిరసుర యా మహి ప్రియ⁴ ఋతావానావృతమా ఘోషథో బృహత్ ।
యువం దివో బృహతో దక్షమాభువం గాం న ధుర్యవ యుక్తాథే⁵ అవః ॥ 104
- (5) మహీ⁶ అత్ర మహినా వారమృణ్వథో⁷ కరేణవస్తుజి⁸ ఆ సద్నన్ ధేనవః ।
స్వరన్తి తా⁹ ఉపరతాతి సూర్యమా నిమ్రుచ¹⁰ ఉషస స్తక్వవీరివ ॥ 105
- (6) ఆ వామృతాయ కేశినిరనోషత మిత్ర యత్ర వరుణ గాతుమర్చథః ।
అవ త్మనా స్పృజతం పిన్వతం ధియో యువం విప్రస్య మన్మనామిరజ్యథః ॥ 106
- (7) యో వాం యజ్ఞైః శశమానో హ దాశతి కవిహ్వాతా యజతి మన్మసాధనః ।
ఉపాహ తం గచ్ఛథో వీథో¹¹ అధ్వరమద్వా గిరః సుమతిం గ న్నమన్మయూ ॥ 107
- (8) యువాం యజ్ఞైః ప్రథమా గోభిరజ్ఞత¹² ఋతావానా మనసో న ప్రయుక్తిషు ।
భరన్తి వాం మన్మనా సంయతా గిరో కదృవ్యతా మనసా రేవదాశాథే ॥ 108

1. మర్చతఉత, 2. భూషన్క్షితయో, 3. వీథోఅధ్వరమ్, 4. ప్రియఋతా, 5. ధేనఅవః, 6. మహీఅత్ర, 7. మృణ్వథోరేణ, 8. జ్యఅ, 9. తాఉష, 10. ఉఉష, 11. విహ్వాఅధ్వర, 12. రజ్జతఋతా. (ప్రా.ప్రః)

(9) రేవద్ వాయో దధాథే రేవదాశాథే నరా మాయాభిరత¹హితి మాహినమ్ ।

న వాం ద్యావోకహభిర్వోత సిద్ధవో న దేవత్వం సణయో నానశుర్మమమ్ ॥

109

సూక్తము—151

ఋషి—దీర్ఘిరముడు *

† దేవత—1 మిత్రుడు, 2-9 మిత్రావరుణులు

(1) ఉ॥ అంచిత గోగణంబు కడు నధ్యయనంబును గోరువారు పో
పించిన కారణంబున వశీకృతుడై నివసించువాడు నా
శించి యొనర్చు యాగమును జేర్చెడు నగ్ని నభమ్ము నిండ లో
కాంచిత భూతజాతములఁ గావఁగఁ బుట్టఁడె సంతసంబునన్॥

108

1. రిశ్యపిః, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఈ సూక్తమునకు దేవతను బేర్కొనుటలో మిత్రావరుణులు సూక్త మంతటికిని దేవతలుగా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి. సాయనాచార్యులు 1వ ఋక్కునకు మిత్రుడు దేవతగాను మిగిలిన ఋక్కులకు మిత్రావరుణు లిరువురును దేవతలుగాను బేర్కొనిరి. ఉపలభ్యమానమైన మిగిలిన గ్రంథాలలోను సాయనములు పేర్కొన్నట్లేకలదు. కాని శ్రీ నేమానివారిక్కడ సామాన్యముగా మిత్రా వరుణులు దేవతలుగాఁ బేర్కొన్నను, ఋషిదేవతలను బేర్కొన్న వ్రాతప్రతి 15b సంపుటములో 151వ సూక్తమునకు “మిత్రుడు, వరుణుడు, వరుణుడు, మిత్రావరుణులు” అని దేవతలను బేర్కొనిరి. దీనినిబట్టి శ్రీనేమానివారి దృష్టిలో 1వ ఋక్కునకు మిత్రుడు దేవతయనియు, 2, 3 ఋక్కులకు వరుణుడు దేవతయనియు, మిగిలిన 4, 5, 6, 7, 8, 9 ఋక్కులకు మిత్రావరుణులిరువురును దేవతలనియు, నభిప్రాయమున్నట్లు తోచును. తీరఁ బద్యానువాదములు చూడఁగాఁ బ్రథమఋక్కున కనువాదపద్యములలో నగ్ని దేవతగాను, 2, 3, 4 ఋక్కుల కనువాదపద్యమైన సీనములో మిత్రావరుణు లుభయులు దేవతలుగాను నుటంకింపఁబడిరి. మిగిలిన ఋగనువాదము లన్నింటను మిత్రావరుణులే దేవతలుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. కావున సూరక వ్రాతలో దేవతలను బేర్కొనుటలో భిన్నత్వమేగాని ఋగనువాదములలో దేవతలవిషయమై విభిన్నత్వము లేనేలేదు. వ.గో.కృ.

1. తొలిఋక్కున కనువాదపద్యమైన “అంచితగోగణంబు” నిత్యాదిగాఁగల యుత్పలమాలలో “అంచిత....పోషించిన” అని ప్రథమద్వితీయపాదములు వ్రాసి శ్రీ నేమానివారు మూడవపాదమును “నిశ్చింతఁగ యాగమున్ నభముజేరుచు నుండెడు పావకుండు లో, కాంచిత” అని పూర్వమువయోగించిన పూర్ణబిందు పూర్వక చకారప్రాసను మరచిపోయి పౌరపాటునఁ బూర్ణబిందు పూర్వక తకారమును వ్రాసలో నిమిషిరి. ప్రథమ-ద్వితీయ-చతుర్థపాదములలోఁ బూర్ణబిందు పూర్వక చకారమే (“ంచి” అనునది) ప్రాసగా నుపయోగింపఁబడినది. కాఁగా మూడవపాదములోఁ బ్రాస తప్పినది. (వ్రాతప్రతి. ప్రథమమండలము. 2వ సంపుటము 89వ పుట) ఈ ప్రాసభంగదోష నివారణార్థమై ద్వితీయపాదాంత్యాక్షర మాదిగాఁ దృతీయ పాదాంత్యాక్షరము మినహాఁగఁ బాదము నవరింపఁబడినది-ద్వితీయపాదములో “నివసించువాడు” వజకును, దృతీయపాదములో “లో కాంచిత” లోఁగల “లోక” శబ్దము మొదలు పద్యము తుదివజకును శ్రీ నేమానివారి రచనయే యధాతథముగ నుంచఁబడినది. వ.గో.కృ.

గీ॥ అట్టి యగ్ని బలంబున నధికమైన, శబ్ద మూలంబువలనను జారు దివము
భూ తలంబును వణకు నో భూతగణము, యగ్నిహోతృని సామర్థ్య మధికముగదః ॥ 109

(2,3,4,) సీ॥ ఋత్విజుల్ చేసెడు ఋద్ధయాగముఁ జూడ మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
యజమానుఁ డిచ్చెడు హవ్యంబు గైకొన మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
సోమ రసంబెల్ల నీమముతోఁ ద్రావ మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
ప్రియమైన భూమిపైఁ బ్రీతిని నివసంప మిత్రావరుణులార! మీరు రండు!
గీ॥ మిత్రుఁడా! వరుణ! మా స్తుతి మెచ్చరండు, యజ్ఞకర్మలకై మీర లరుగుదెండు!
రోదసీ జన్మలగు మిమ్ము రూఢినొందు, వేడ్కఁ గొనియాడుచున్నారు వేగరండు: ॥ 110

(5) ఉ॥ ఆవుల నెల్లఁ బచ్చికల నంతటఁ జేర్చి దినాంతమందు నా
యావుల నిల్లుఁజేర్తురని యాకశ మంతయు మేఘమాలికా
శ్రీ విశదాత్మయాటఁ గని చేరి జనుల్ రవిఁగూర్చి దొంగకై
వావిరిఁ జేయు శబ్దములవంటి రవంబు తొనర్తు మీ కృపన్ ॥ 111

(6) గీ॥ మీర లరుగదెంచి మిక్కుటంబగు వర్ష, మిచ్చునట్టులైన మెచ్చి యెలమి
నగ్నిశిఖలు నీకు నర్పించు హవ్యంబు, వరుణ! మిత్ర! మీరు వరుస రండు: ॥ 112

(7) ఉ॥ మిమ్ము నుతించి దక్షిణ నమేయముగా సరిపెట్టి యిష్టులన్
సమృతమైనయట్టులు విశాలమతిన్ జరిగించువారిపైఁ
జిమ్ముచు దృష్టిపాతములఁ జేరుచునుందురు వారిచెంత మీ
రిమ్ముగ వచ్చి నాకడకు నీ స్తుతి నందుఁడు మిత్ర! తత్సభా! ॥ 113

(8) గీ॥ యజ్ఞసాధక దుగ్ధాది హవ్యములను, మనమువలె నగ్రగణ్యులౌ ఘనుల మిమ్ముఁ
బూజఁ జేయుచు నున్నారు పూజ్యమిత్ర! వరుణుఁడా! రండు! ధనమును వారి కొసగ ॥ 114

(9) క॥ ధనవంతు లన్నవంతులు, కనుకన్ మా కెదుట వానిఁ గల్పించుచు మీ
ఘనతం జూపుచు నుండిరి, పునరుక్తముగాదె! మిమ్ముఁ బొగడుట యెంతేన్ ॥ 115

క॥ మీకుంగల దేవత్వము, మీకుంగల ధన సమృద్ధి మిత్రుఁడ! వరుణా!
వీర నహోరాత్రులకున్, నాకారుల కఖిలపూజ్య నదులకుఁ గలవే: ॥ 116

సూక్తమ్—152

ఋషి—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—మిత్రా వరుణౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) యు॒వం వ॒స్త్రా॑ణి పి॒వసా॑ వసా॒థే యు॒వోర॑చ్ఛి॒ద్రా మ॒స్త్రవో హ॒ సగ్ధాః॑ ।

అ॒వాతి॑రతమ॒న్యతా॒ని వి॒శ్వ¹ ఋ॒తేన॑ మిత్రావరుణా సచే॒థే ॥

110

(2) ఏ॒తవ్త॑న త్వో వి చి॒తేత॑దే॒షాం స॒త్యో మ॒స్త్ర్యః క॒విశ॒స్త² ఋ॒ఘావాన్॑ ।త్రి॒రశ్రీం హ॒న్తి చ॒తుర॑శ్రీరు॒గ్³ దే॒వని॑దో హ ప్రథ॒మా⁴ అ॒జార్యన్॑ ॥

111

(3) అ॒పాదే॑తి ప్రథ॒మా ప॒ద్యతీ॑నాం క॒స్తద్ వాం మిత్రా॑వరుణా చి॒తేత్ ।

గర్భో॑ భా॒రం భ॒రత్యా॑ చిద॒న్య⁵ ఋ॒తం పి॒పర్త్య॑న్యతం ని తా॒రీత్ ॥

112

(4) ప్ర॒యన్త॑మిత్ పరి జా॒రం క॒సీనాం॑ ప॒శ్యామ॑సి నో॒పని॑పద్యమానమ్ ।

అ॒నవ॑వృ॒ష్టా వి॒తతా॑ వసా॒నం ప్రి॒యం మి॒త్రస్య॑ వరుణస్య ధా॒మ ॥

113

(5) అ॒నశ్వో॑ జా॒తో⁶ అ॒నభీ॑కుర॒త్వా క॒నిక్ర॑దత్ పతయదూర్త్యసా॒నుః ।

అ॒విత్తం॑ బ్ర॒హ్మ జ॒జుషు॑ర్యువా॒నః ప్ర మి॒త్రే ధా॒మ వరు॑ణే గృ॒ణన్తః॑ ॥

114

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 430 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. విశ్వఋతేన, 2. శస్త్రఋఘావాన్, 3. చతురశ్రీరుగాదేవనిదో, 4. ప్రథమాఅజార్యన్, 5. చిదన్యఋతం, 6. జాతోకలన. (వ్రా.ప్ర.)

†(6) ఆ ధేనవో మౌమతేయమవ నీర్భహ్మప్రియం పీషయన్ తస్మిన్నాధన్ ।

పిత్వో భిక్షేత వయునాని విద్వానాసావివాసన్నదితిమురుష్యేత్ ॥

115

(7) ఆ వాం మిత్రావరుణా హవ్యజ్ఞస్త్రిం నమసా దేవావసా వవృత్యామ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మ పృతనాసు సహ్య అస్మాకం వృష్టిర్దివ్యా సుపార ॥

116

సూక్తము—152

ఋషి—ద్విర్భుతముఁడు *

దేవత—మిత్రావరుణులు

(1) ఉ॥ మీరు ధరించు వస్త్రములు మిక్కిలి కాంతియుతంబులౌ నికన్
మీ రొనరించుకార్యములు మెప్పులుఁ బొందుచు సుస్థిరంబు లౌన్
మీరల కృత్యముల్ వరుణ! మిత్రుఁడ! సంస్మరణీయ యోగ్యముల్
మీ రన్యతంబుఁగొట్టి మము మిక్కిలి ధన్యులుగా నొనర్పరే! ॥

117

(2) సీ॥ మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే సర్వజంతువులను జంపువాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే పరులచే బాధింపఁబడనివాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే మంత్రంబు నెఱుఁగుచు మనలువాఁడు
మిత్రావరుణులార! మీలోన నొక్కఁడే నిర్జరారులనెల్ల నెట్టువాఁడు

గీ॥ కనఁగ మీలోన నొక్కని ఘనతవలన, దేవ నాశకు లందఱుఁ ద్రెళ్ళుచుండ
నరయ నిలుపురిసామర్థ్య మతిశయించి, వెల్లడించిన నికనేమి వెలతియుండు! ॥

118

† ఈ 152వ సూక్తములోని ఆరవ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోపును, లేదా విశేష భిన్నార్థ దాయకమైనను గానోపును. ఈ విశేష విషయములకై సంస్కృతములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును, వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

(3) ఉ॥ * పాద విహీనకల్యసతి ప్రాకినమాత్రము భూ తలంబునం
బాద విశిష్టజంతువులు ప్రాకుచు నుండుట సూర్యుడెంతయో
యాదర మొప్పు గాంతులను నందగజేయుట భార మాపుటన్
మీ దయవల్లనే కలుగు మిత్రుడ! తత్సఖ! మీర లల్పులే! ॥ 119

(4) చ॥ వితతములైన కాంతులను వెల్లడిజేసి నమస్త లోకన
మృతుడని పేరుగాంచి కడు మాన్యతఁ బొందుచుఁ గల్యదేవతా
సతి కువభర్తగాఁ జెలఁగి సంతతమున్ రవి పోవుచుంట మీ
యతిదయచేతఁగాదె యగు నాశ్రితరక్షకులార! చూడరే! ॥ 120

(5) ఉ॥ వేగము గుఱ్ఱముల్ చనుట విశ్రుత రశ్ముల పంక్తి లేకయే
వేగము పోయి వస్తువుల వెల్లఁగఁ జేయుచు నెండఁబెట్టుచున్
సాగుచు సూర్యుడూర్ధ్వమునఁ జక్కఁగ నుండుట మీ మహత్త్వమే!
రాగ విహీనుడ! వరుణ! రక్షక! మిత్రుడ! పూజలందరే! ॥ 121

(6) గీ॥ వహ్నిఁ బూజించి భక్తిచే వరలు నాడ!, 1 మామతేయుండ దీర్ఘతమనుడ నాదు
వరుణుడ! మిత్రదేవుడ! కరముతుష్టిఁ, బూర్ణ గోవుల నాకిచ్చి పూజఁగొనుడు ॥ 122

గీ॥ దీర్ఘతముడు మీకు దేవతోత్తములార!, సాంగయాగములను జక్కజేసి
మీకు నిడిన పిదప మిగిలిన హవ్యంబు, బొందుఁగాక దుష్టి నొందుఁగాక! ॥ 123

అథాంతరము

†గీ॥ చాల దూరమందు జ్వలితమౌ గో లోక, శక్తులెల్ల నమవన నిసి తెలివి
నున్నవారి నంత మొనరని బ్రహ్మప్రి, యలుగ వెల్లజేయుత లలితగతి ॥ 124

†క॥ అతి విద్యావంతులయిన, పితరులను నభిక్షకులుగ వేవెల్లులు న
ప్రతిహతముగను వెలింగెడు, ద్రుతతేజోఽగ్నులు కృపమెయి దొడరుత జగతిన్ ॥ 125

(7) క॥ సమముగ 2 మము రక్షింపన్, మిముఁ గొనియాడుదుము వినుతి మిత్రుడ! వరుణా!
క్రమముగ నది యరిఁగొట్టుచు, నమితంబగు వర్షమిచ్చు యజ్ఞము జరుపున్ ॥ 126

* అపాత్—సూర్యగ్రహసంచారము ననుసరించి యుషఃకాల మగుచున్నది కాని ఉషఃకాలమున కేప్రత్యేక గమనమును లేదని యూహింపవచ్చును. (నే.వేం.న.శా.) 1. మామతేయుండు = మమతాపుత్రుడు, ఈ 152వ సూక్తము నందలి 6వ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోపును లేదా భిన్నార్థదాయకము కానగును, వివరములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చదువనగును, వ.గో.కృ. 2, నను (వ్రా.ప్ర.పా.)

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్గమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రవృద్ధ”.

సూక్తమ్—153

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—మిత్రా వరుణా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) యజామహే వాం మహః సజోషా హవ్యేభిర్మిత్రావరుణా నమోభిః ।

ఘృతైర్హితస్నూ¹ అధ యద్ వామస్మే² అధ్వర్యవో న దీతిభిర్భరన్తి ॥

117

(2) ప్రస్తుతిర్వాం థామ న ప్రయుక్తిరయామి మిత్రావరుణా సువృక్తిః ।

అనక్తి యద్ వాం విదధేషు హోతా సుమ్నం వాం సూరిర్యషణావియక్షన్ ॥

118

(3) పీషాయ దేనురదితిర్మతాయ జనాయ మిత్రావరుణా హవిరే ।

హినోతి యద్ వాం విదధే సవర్యన్ తన్ రాతహవ్యో మానుషో న హోతా ॥

119

(4) ఉత వాం విక్ష మధ్యాస్వన్తో గావ³ ఆవశ్చ పీవయన్త దేవీః ।

ఉతో నో⁴ అస్య పూర్వ్యః పత్తిర్దన్ వీతం పాతం పయస్⁵ ఉస్రియాయాః ॥

120

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతములము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. స్నూసఅధ. 2. స్మేసఅధ్వర్యవో. 3. గావసఆవశ్చ. 4. నోసఅస్య. 5. పయస్సఉస్రి. (వా.ప్ర.)

సూక్తము 153

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—మిత్రావరుణులు

(1) క॥ ఘృతదాతలార! మీకున్, సతతము యజ్ఞములయందుఁ జక్కని హవ్య
ప్రతతి నమోవాకంబుల, నతిభక్తిం ¹బూజి లిడుదు నాయా నుతులన్ ॥ 127

(2) కా॥ సంకల్పించిన యజ్ఞకర్మ విధిగా సంహృత్తి కాకుండినన్
శంకన్ వీడుచు మీ సులోకములనే సాధించుచున్నాను నే
నింకన్ హోతృవరుండు భక్తిపరుడై యిష్టిక్రియంజేయ నా
తంకంబున్ విడఁగొట్టు మీమహిమలన్ దర్శించితిన్ దేవతల్ : ॥ 128

(3) గీ॥ రాత హవ్యరాజు రమణీయ కర్మల, మిమ్ము దృప్తిబరుప మీరు వాని,
దృప్తిజేసిరట్టు దీనుడ నగునాకు, నాల మిత్రవరుణులార! ² యిండు! ॥ 129

(4) గీ॥ మంగళోదకములు మఱి ధేను సంతతి, తృప్తిపఱచుఁగాక దీన జనుల
భక్తపాలకుండు పావకుం డిష్టార్థ, ముల నొసంగుఁగాక ³బూజ్యులార : ॥ 130

క॥ మీ రీ యజ్ఞంబులకుం, జేరుచు సన్నంబుఁ గొనుడు చెంతనె గల గో
క్షీరము పానము సేయుఁ డ, వారిత శక్తిప్రభావవరుణా! మిత్రా! 131

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. పూజిలిడుదు నాయానుతుల్ (వ్రా.ప్ర.పా. గణభంగము) వ.గో.కృ. 2. ఇక్కడ రలల ప్రాస యతి. వ.గో.కృ.
3. ముక్తితరులు! (పా)

సూక్తమ్—154

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—విష్ణుః

భందః—త్రిష్టుప్

(1) విష్ణోర్ను కం వీర్యాణి ప్ర వోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసి ।

యో¹ అస్కభాయదు త్తరం సధస్తం విచక్రమాణస్త్రైధోరుగాయః ॥

121

(2) ప్ర తద్ విష్ణుః స్తవతే వీర్యేణ మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః ।

యస్యోరుమ త్రిషు విక్రమణేష్వధిక్షీయన్తి భువనాని విశ్వా ॥

122

(3) ప్ర విష్ణవే శూషమేతు మన్మ గిరిక్షిత² ఉరుగాయాయ వృష్టే ।

య³ ఇదం దీర్ఘం ప్రయతం సధస్తమేకో విమమే త్రిభిత్ పదేభిః ॥

123

(4) యస్య త్రి పూర్ణా మధునా పదాన్యక్షీయమాణా స్వధయా మదన్తి ।

య⁴ ఉ త్రిధాతు పృథివీముత ద్యామేకో దాధార భువనాని విశ్వా ॥

124

(5) భదస్య ప్రియమభి పాథో⁵ అశ్యాం నరో యత్ర దేవయవో మదన్తి ।

ఉరుక్రమస్య స హి బన్ధురితా విష్ణోః పదే పరమే మధ్వ⁶ ఉత్సః ॥

125

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోన్మా 484 నుండి 489 వరకుగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. యోక్తస్కం. 2. క్షిత్యకరుగ. 3. యక్తఇదం. 4. యక్త త్రిధాతు. 5. పాథోఽశ్యాం. 6. మధ్వఽఉత్సః (వా.ప్ర.)

(6) తా వాం వాస్త్రాన్యశ్శసి గమధ్యై యత్ర గావో భూరిశృజ్ఞా¹ అయాసః ।

అత్రాహ తదురుగాయస్య వృష్టః పరమం పదమవ ఛాతి భూరి ॥

128

సూక్తము—154

ఋషి—ద్వీర్వతముడు *

దేవత—విష్ణువు

(1) ఉ॥ ఎవ్వడు మూడు లోకముల నింపెనలారగ సృష్టిజేసెనో;
యెవ్వడు సత్యలోకము నహీనముగాఁ బ్రకటించియుండెనో;
యెవ్వని వేడుచుండెదరా ! యెవ్వడు లోకమునం జరించునో;
నవ్విధ విష్ణుకర్మముల నాత్ర వచించెద నాలకింపుఁడీ! ॥

132

(2) ఉ॥ ఎవ్వఁ డరణ్యభూమిని మృగేంద్రునిమాట్కి భయంకరుండో; యిం
కెవ్వఁడు సర్వలోకముల నెప్పుడుఁ దాఁజరించుచుండునో;
యెవ్వని మూడు పాదముల నీ జగమంత వసించుచుండునో;
యవ్విధ విష్ణుమూర్తి జను లందఱుఁ గొల్తురు వీర కర్మలన్ ॥

133

(3) ఉ॥ చక్కని మూడు పాదముల శాశ్వత లోకము లెల్లజేసి తా
నెక్కువవారిచే నుతుల కెక్కుచు నిష్ఠము లెల్లఁదీర్చుచున్
మిక్కిలి వేదవేద్యుఁడయి మేలిమిఁ జూపెడు విష్ణుమూర్తి కిం
పెక్కెడు సృష్టిజేయుటకు నెక్కుడు వీర్యము కలుచుండుతన్ ! ॥

134

(4) సీ॥ ఎచ్చట వైష్ణవుఁ డినుమడించినప్రీతిఁ దృప్తుడై యేవేళఁ దిరుగుచుండు?
నెచ్చట మధుజల మిచ్చుచుఁ బ్రవహించు నెలయేఱు లేవేళఁ జెలఁగుచుండు?
నెచ్చట విష్ణు వహీనతేజస్సుతో సుప్రసన్నుండయి శోభనొందు?
నెచ్చట సర్వంబు హెచ్చు సుఖంబును బొందుచు సంతృప్తి చెందుచుండు?
గీ॥ నట్టి శాశ్వతలోకంబు నందఁగోర్కె, యున్నచో విష్ణువునుఁ జూచి యెన్నవలయు
విష్ణువే బాంధవుండగు వైష్ణవులకు, విష్ణువే భాగ్యుండగు వైష్ణవులకు ॥

135

1. శృజ్ఞావాసః (వ్రా.వ్ర.)

†(5) క॥ ఆకలి దప్పులు జరయును, నాకులితము కాక మృతియు నందని సుగతిన్
బ్రాకట విష్ణుస్తుతుల న, నేక ముఖాల నొనరించి యెనయుడు తజ్జ్ఞాల్! ॥

136

(8) భ॥ కడుగడు శాశ్వతంబయిన కాంతివిశేషముతోడ వెల్గుచున్
వడివడి సర్వసిద్ధులను వంచన నేయక గల్గ జేయుచున్
కడు వినుతుల్ గ్రహించి కడకాలము నుండెడు విష్ణులోక మే
ర్బడ నవనంబు నేయు పతి భార్యల కిమ్ముగ విష్ణు విచ్చెడున్ ॥

137

సూక్తము—155

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—విష్ణుః, 1-3 ఇంద్రా విష్ణు

భందః—జగతీ

(1) ప్ర వః పా స్తమస్థసో ధియా॒యతే మహే॑ శూరాయ॒ విష్ణవే॑ చార్చత ।

యా సా॒నుని॑ పర్వతా॒నామదా॑భ్యా మహా॒స్త్యతు॑రర్వతే॒వ సా॒ధునా॑ ॥

127

(2) త్వే॒షమి॒త్యా నమర॑ణం శి॒మివతో॑రి॒ంద్రావిష్ణో॑ సుతపా॒ వామురు॑ష్యతి ।

యా మ॒ర్త్యాయ॑ ప్రతి॒ధీయ॑మానమిత్ కృ॒శానో॑రస్తుర॒సనా॑మురు॒ష్యథః॑ ॥

128

† లుప్తభాగ పూరణకర్త—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సంస్కృత మూలములోని ప్రథమ మండలము 154వ సూక్తములో మొత్త మారు ఋక్కు లుండగా శ్రీ నేమానివారు పొరపాటున నయిదు ఋక్కులను మాత్రమే యనువదించి యొక-ఋక్కును—ననువదించక విడిచిరి. ఈ తడఁబాటులో నారవ ఋక్కును నైదవ ఋక్కుగా ననువదించి యయిదవ ఋక్కు ననువదించుట మరచిరి. ఆరవ ఋక్కుగా ననువదించిన పద్యమునకు (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము 97వ పుట.) నయిదు సంఖ్యను ఋక్సంఖ్యగాఁ బొరపాటున వేసిరి. కావున నయిదవ ఋక్కును “ఆకలి దప్పులు” ఇత్యాదిగాఁగల కందపద్య రూపముగా నే ననువదించి లుప్తభాగ పూరణము గావించితిని. శ్రీ నేమానివారు పొరపాటున నయిదవ ఋక్కున కనువాద పద్యముగాఁ బేర్కొన్న యారవ ఋక్కున కనువాద పద్యమైన “కడుగడు” నిత్యాది చంపకమాల పద్యమును నారవ ఋక్కుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 489 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

(3) తా¹ ఈం వర్తన్తి మహ్యస్య పౌన్యం ని మాతరా నయతి రేతసే భజే ।

దధాతి పుత్రో²కవరం పరం పితుర్నామ తృతీయమధి రోచనే దివః ॥

129

(4) తత్త²దితదిదస్య పౌన్యం గృణీమసీనస్య త్రాతురవృకస్య మీ³క్షుషః ।

యః పార్థివాని త్రిభిర్ద విగామభిరురు క్రమిష్టోరుగాయాయ జీవసే ॥

130

(5) ద్వే⁴ ఇదస్య క్రమణే స్వర్ద్వితో⁵ కభిష్యాయ మర్త్యో భరణ్యతి ।

తృతీయమస్య నకిరా దధర్షతి వయశ్చన పతయన్తః పతత్రిణః ॥

131

(6) చతుర్భిః సాకం నవతిం చ నామభిశ్చక్రం న వృత్తం వ్యతీగం⁵ రపీవిపత్ ।

బృహచ్చరీరో విమిమాన⁶ ఋక్వభిర్యవాకుమారః ప్రత్యేత్యాహవమ్ ॥

132

1. తా¹ఈషి. (వా.ప్ర.) 2. తత్తదిదస్య (మా.సా.) 3. మీశహుష (వా.ప్ర.) 4. ద్వే⁴ఇదస్య 5. గం⁵రపి. 6. మానః⁶ఋక్వభి (వా.ప్ర.)

6. మానః⁶ఋక్వభి (వా.ప్ర.)

సూక్తము—155

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—1-3 ఇంద్ర విష్ణువులు 4-6 విష్ణువు †

(1,2,3) సీ॥ గమ్యస్థలంబునకై పోవు వాఙ్మయై నెక్కి యున్నతపద మెక్కినట్లు
 విష్ణ్వంద్రు లిద్దఱు వేల్పుల పదమునుబట్టి చరింతురు, పరులచేత
 వంచించఁబడకుండ వలసినయన్నంబు నిచ్చుచునున్నార లిద్దఱులు
 సంతానవంతులై సౌఖ్యంబుఁ బొందంగఁ గురిపించుచున్నారు కరము వాన
 గీ॥ నట్టివర్షముచేతనే యఖిలజనులు, పొందుచున్నారు మిక్కిలి పుత్రకులను
 గాన వారి నిమిత్తము ఘనుఁడు యాగ, కర్మ లొనరించుచున్నాఁడు నిర్మలముగ ॥ 138

(4) చ॥ అడుగుల మూఁడిటన్ సకల మాక్రమణం బొనరించి సృష్టికిం
 గరుఁ బ్రభువౌచుఁ బాలకుఁడుగా నివసించి యజాత శత్రువై
 కడిమిని నిత్యయౌవనము గల్గెడి విష్ణుని పూర్ణచర్యలన్
 దడఁబడకుండఁ బేర్కొనినఁ దప్పక ధన్యుల మౌదుమేకదా! ॥ 139

(5) గీ॥ సర్వదర్శియైన సద్విష్ణుపాదము, లరసి చూడఁజూడ నందు రెండు
 గగనభూములొటఁ గాంచుచు మనుజుండు, వానినేవఁజేసి వరలుఁగాత: ॥ 140

గీ॥ పరమ విష్ణుని మూఁడవ పదమె వెలుఁగు, నా ద్యులోకంబు దానిని నమరులైన
 సంతటంబోవు గరుఁ డాద్యనంతవజ్ఞు, లైన నెఱుఁగకయుండఁదదన్యు లెట్లు? ॥ 141

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుట్.నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడవగును. ప.గో.కృ.

† సంస్కృత మూలములో నున్నట్లుగానే 1,2,3 ఋక్కులకు నింద్ర విష్ణువు లధిదేవతలుగా నాంధ్రానువాద పద్యములోఁ బేర్కొని యాంధ్రానువాద వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 99వ పుట.) పొరపాటున మొత్తము 155వ సూక్త మంతటికిని విష్ణువే దేవతగా వ్రాయుట జరిగినది. వ్రాతప్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములో నిచ్చిన ఋషి దేవతల పట్టికలో సంస్కృత మూలములో నున్నట్లుగా ననువాదమున కనుగుణముగా నింద్ర విష్ణువులును విష్ణువును దేవతలుగఁ బేర్కొనుట జరిగినది. ప.గో.కృ.

- (6) గీ॥ హంసరూప విష్ణు వజ్రాయనాదుల, శనాల్గుతోడఁగూడు నవతిసంఖ్య
నొప్పు కాలమెల్లఁ ద్రిప్పుచుండును వృత్త, చక్రమట్టు లేమి జాగు లేక॥ 142
- గీ॥ జాగరూకత గలవాఁడు జగతి నున్న, దేవతాదుల రూపులఁ దిరుగువాఁడు
యావనుండగు నావిష్ణు వరుగుదెంచుఁ చుండు భక్తులు పిలచినచో నిజంబు ॥ 143

సూక్తమ్—156

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః*

దేవతా—విష్ణుః

చందః—జగతీ

- (1) భవా మిత్రో న శేవ్యో మృతాసుత్రిర్విభూతద్యుమ్నో¹ ఏవయా ఉ సప్రథాః ।

అథ తే విష్ణో విదుషా చిదర్థ్యః స్తోమో యజ్ఞశ్చ రాద్యో హవిష్మతా ॥

133

† తొంబది నాల్గు కాలావయవములు. 1 సంవత్సరము - 2 అయనములు - 5 ఋతువులు - 12 మాసములు 24 పక్షములు - 30 అహోరాత్రములు - 8 యామములు - 12 రాతులు చేరి తొంబదినాలుగు. (నే. వేం. న. శా.)

గమనిక : సాయనాచార్యుల భాష్యము ననుసరించి శ్రీ నేమానివా లీ కాలవిశేషములను 94 భాగములుగా విచ్చిరి. ఇది వివాదాస్పదమైన విషయము. సాయనునకు దీర్ఘతముఁడు పేర్కొన్న త్రినాభికాల విభాగవిషయమై విస్పష్టముగాఁ దెలియదు. షడృతువుల సంగతియు సాయనుఁడు గుర్తించలేదు. రెండు ఋతువు లొక నాభి యను విషయము సాయనుఁడు గమనింపలేదు. 94 సంఖ్యకు సరిపెట్టవలెనన్న 1 సంవత్సరము - 2 అయనములు. 3 నాభులు, 5 ఋతువులు. 12 మాసములు - 24 పక్షములు - 30 అహోరాత్రములు 12 రాతులు - 4 సంధ్యలు (ఉదయ - మధ్యాహ్న - సాయం - అర్ధరాత్రి సంధ్యలు) 3 నాభులు-ఉష్ణనాభి (దేసాకాలము) - జలనాభి (వర్షాకాలము) - శీతనాభి (చలికాలము) మొత్తము కూడ 94 సంఖ్య వచ్చును గాని 12 మాసములను 24 పక్షములను గ్రహించి నప్పుడు 30 రోజులు గ్రహించుటలో నర్థములేదు. అన్ని విభాగములను సంవత్సరాత్మకములుగానే గ్రహింపవలయుఁగాని వేరుగా గ్రహింపరాదు - “మాసదినములు పరిగ్రహించుచో మాసదినములకు మాటుగాఁ బక్షదినము లేల గ్రహింపరాదు” అని సందేహము రావచ్చును. ఇది చాల చర్చనీయాంశము. చూడు పీఠిక. ప.గో.కృ.

* ఋషి విశేషవిషయములకై సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడవగును. ప.గో.కృ.

1. ద్యుమ్నో¹ ఏవయా ఉ సప్రథాః¹ ఉవాతే. (వా.ప్ర.)

(2) యః పూర్వాయ వేధసే నవీయసే సుమజ్ఞానయే విష్ణవే చదాశతి ।

యో జాతమస్య మహతో మహి బ్రవత్ సేదు శ్రవోభిర్యుజ్యం చిదభ్యసత్ ॥

134

(3) తము స్తోతారః పూర్వ్యం యథా విద¹ ఋతస్య గర్భం జనుషా పివర్తన ।

ఆస్య జానన్తో నామ చిద్ వివక్తన మహస్తే విష్ణో సుమతిం భజామహే ॥

135

(4) తమస్య రాజా వరుణ స్తమశ్వినా క్రతుం సచన్త మారుతస్య వేధసః ।

దాధార దక్షముత్తమమహర్విదం వ్రజం చ విష్ణుః సఖివాగ్² అపోర్ణతే ॥

136

(5) ఆ యో వివాయ సచథాయ దైవ్య³ ఇన్ద్రాయ విష్ణుః సుకృతే సుకృత్తరః ।

వేధా⁴ అజిన్యత్ త్రిషధస్త⁵ ఆర్యమృతస్య భాగే యజమానమాభజత్ ॥

137

సూక్తము—156

ఋషి—దీర్ఘ తముడు*

దేవత—విష్ణువు

(1) ఉ॥ కమ్మ నితాంత నేవ్యుడవు క మృధికుండవు మాకుఁ బ్రీతి గై
కొమ్ము హవిస్సు నాజ్యమును గొప్ప యశస్సులఁగల్గఁ జేయుచున్
మమ్ముఁ బరిగ్రహించి యజమానుఁ డొనర్చిన సంప్రవంబులన్
నమ్ముచు విష్ణువా! వెలుగు నాదగు పూజల నెల్లఁ బొందుచున్ ॥

144

1. విద్యఋతస్య. 2. వాగ్ంఽఅపో. 3. దైవ్యఽఇన్ద్రాయ. 4. వేధాఽఅజి. 5. త్రిషధస్తఽఆర్య. (వా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ సకలము సృష్టిజేసి యతినంతసముం గలిగించు భార్యతో
నకలుష సౌఖ్యసంపదను నందుచు నిత్యుడుగా వెలింగి దీ
పకుడగు విష్ణునిన్ మిగుల భావన జేసెడు మానవుండు నా
యకుడయి సత్యవిష్ణుపద మందకయుండెనె! యెంచిచూడగన్ ॥ 145
- (3) చ॥ కనుగొనుఁ డార్యులార! ఘన కర్మ విశిష్టఁ డనాదిసిద్ధుడై
తనరెడు విష్ణువుం దలచి ధన్యులరై విలసిల్లుఁ డెప్పుడున్
ఘనమగు భిన్నకాంక్షితము కలునుగాన ననాది దేవునిన్
మనమున నుంచి ప్రీతునిగ మానుగఁ జేయుడు మీర లాతనిన్ ॥ 146
- గీ॥ చాటుడెల్లయెడలఁ జక్కని పురుషార్థ, మిచ్చు విష్ణునామ మెల్లదిశల
విష్ణువా! త్వదీయ విశదంపు బుద్ధిని, బొగడుచుండు నేను బూర్ణమతిని ॥ 147
- (4) గీ॥ ఋత్విజాళితోడఁ దత్త్వజ్ఞు నొనరించు, యజ్ఞరూపవిష్ణు నతిముదమున
రాజమానకాంతి రాత్ర్యశ్వదేవత, లాశ్రయించుచుండి రధిక మతని ॥ 148
- క॥ ఘనమగు సవనమునకుఁ జను, మన విష్ణువు వివిధ యాగ మర్మకరులతోఁ
దనరెడు వారికి నాకం, బనయము సమకూర్పు బలము నందించుగదా! ॥ 149
- (5) గీ॥ హవ్యము నొసంగువానికి, యాగములకు, సాయ మొనరించి చక్కని ఫలము నొసంగ
విష్ణు వంబరమున నుండి వెలసి భువికి, వచ్చుచున్నాడు చూడరే! భక్తులార! ॥ 150
- గీ॥ యాగ కర్మలందు యజమానుఁ డొసఁగెడు, హవ్యములు గ్రహించి యధికతుష్టి
నతని కభిమతంబు నందింప నావిష్ణు, వరుఁగుదెంచుచుండె యజ్ఞములకు ॥ 151

అనువాకః—22 సూక్తమ్—157

ఋషిః—దీర్ఘతమా జౌచధ్యః *

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ, 5-8 త్రిష్టుప్

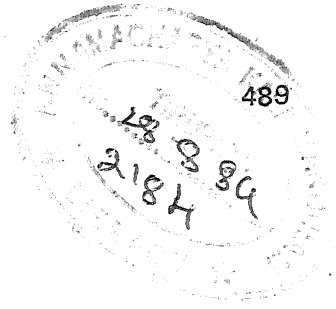
- (1) అ॒బో॒ధ్యగ్ని॑ర్హి॒తః॑ దే॒తి సూ॒ర్యో॑ వ్యు॒గ్నిషా॑శ్చ॒న్ద్రా మ॒హ్యో॒వో॑ అ॒ర్చిషా॑ ।

ఆయు॒జ్ఞతా॑మ॒న్వినా॑ యాత॑వే॒ రథం॑ ప్రాసా॑వీద్ దే॒వః స॒వితా॑ జగత్ పృథక్ ॥

158

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 484 నుండి 489 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అబోధ్యగ్నిర్ హితః, 2. మహ్యోవో అర్చిషా. (ప్రా.ప్ర.)

(2) యద్ యుక్తాథే వృషణమశ్వినా రథం ఘృతేన నో మథునా క్షత్రముక్షతమ్ ।

అస్మాకం బ్రహ్మ పృతనసు జిన్వతం వయం ధనా శూరసాతా భజేమహి ॥

139

(3) అర్వాజ్ త్రిచక్రో మధువాహనో రథో జీరాశ్వో¹ అశ్వినో ర్వాతు సుష్టుతః ।

త్రివస్తురో మమవా విశ్వసౌభగః శం న² ఆ వక్షద్ ద్విపదే చతుష్పదే ॥

140

(4) ఆ న³ ఊర్జం వహతమశ్వినా యువం మధుమత్యా నః కశయా మిమిక్షతమ్ ।

ప్రాయస్తారిష్టం నీ రపాంసి మృక్షతం సేధతం ద్వేషో భవతం సచాభువా ॥

141

(5) యువం హ గర్భం జగతీషు ధత్తో యువం విశ్వేషు భవనేష్వంతః ।

యువమగ్నిం చ వృషణావపశ్చ వనస్పతీగ్ం⁴ రశ్వినావైరయేథామ్ ॥

142

(6) యువం హ స్థో భిషజా భేషజేభిరథో హ స్థో రక్త్యా⁵ రాఢ్యేభిః ।

అథో హ క్షత్రమధి ధత్తో⁵ ఉగ్రా యో వాం హవిష్మాన్ మనసా దదాశ ॥

143

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే ద్వితీయోధ్యాయ

సమప్తః

1. జీరాశ్వో¹ అశ్వినో, 2. శంన² ఆ, 3. న³ ఊర్జం, 4. తీగ్ం⁴ రశ్వినా, 5. ధత్తో⁵ ఉగ్రా (వ్రా.ప్ర.)

అనువాకము—22 సూక్తము—157

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

- (1) ఉ॥ వేదికపైని బావకుఁడు వెల్గుచునుండె నుషస్సు సూర్యుఁడున్
సాదర మొప్పఁ జీకటుల సంఘము లెల్లను గొట్టుచుండి రా
మోదముతోడ మీ రథము ముందఱ రాసభ పంక్తి బెట్టి దే
1వాదిహితేష్టిశాలలకు వచ్చి ముదంబును జేయుఁ డశ్వకుల్: ॥ 152
- గీ॥ శుభద కర్మలఁ జేయించు సూర్య నెలమి, జంగమస్థావరంబైన జగమునంత
స్వస్వకర్మలఁ జేయంగ జరుగఁ జేసి,యమరుచుండుఁడు మీర లో యశ్వలార: ॥ 153
- (2) ఉ॥ వానల నిచ్చు మీ రథము వావిరి నెక్కుచు యజ్ఞశాలకున్
మానులు మెచ్చవచ్చి యట మంచి హవిస్సులఁ బుచ్చుకొంచు నౌ
నౌ నని సంతసించి బల మత్యధికంబుగ నిండు మాకు వే
బూనుచు శత్రుసంపదల పుంజముకూడ మహాశ్వినదేవతల్: ॥ 154
- (3) సీ॥ చక్రత్రయముచేతఁ జరియించునది యెద్ది? తేనెను ధరియించి తిరుగు నెద్ది?
ఘనులైనవారిచేఁ గొనియాడఁబడు నెద్ది? పూజ్యహయంబులఁ బూను నెద్ది?
మూఁడగు కష్టాల జోడింపఁబడుచోట సారథి కూర్చుండ సాగునెద్ది?
సర్వధనంబుతో సంపూర్ణమగు నెద్ది? ముదమును జనులకు నొసఁగు నెద్ది?
గీ॥ యట్టి యశ్వరథంబు మా కభిముఖముగవచ్చి పశు పుత్ర ధనముల నిచ్చి మమ్ముఁ
బుచ్చుకొమ్మని చెప్పుచు మెచ్చునట్లు, సుఖము నభివృద్ధిఁ జేయుత మఖిలమునకు ॥ 155
- (4) చ॥ చెలఁగుచు నన్నముంగలుఁగఁ జేయుఁ డౌనర్పుఁడు శత్రుహాని వా
క్కుల మముఁదృప్తిజేసి కడుఁగూర్మిని నాయువు వృద్ధిచేయుఁ డా
కులమగు పాపసంఘమును గొట్టుఁడు మే మొనరించు కార్యముల్
వెలనెడునట్లు చేయుఁడు భువిన్ బలు భంగుల నశ్వినదేవతల్: ॥ 156

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. చతుర్థిపాదమున నఖండయతి. వ.గో.కృ.

(5) క॥ పనిగొని వర్షము నిచ్చుచు, ఘనమగు రేతోఽభివృద్ధిఁ గల్పించుచు గో
గణ జంతుజాలమునకై, యనలొషఘలను సృజించి యమరితి రక్ష్వల్ : ॥ 157

(6) ఉ॥ మీరలు వైద్యపుంగవులు మీకు రథాశ్వబలంబు లుండె నో
వీర వతంసులార! జన వీరులు మీకు హవిస్సు నిచ్చుచో
వారి ననుగ్రహించి మఱి వారికిఁ దుష్టిని గల్గజేయుచుం
గోరిక లన్ని యిచ్చి కడుఁ గూర్చుడు సౌఖ్యము శాశ్వతంబుగన్ ॥ 158

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పౌత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తిముక్తాయమాన
శ్రీ భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమున ద్వితీయాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

పథమా నాండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః తృతీయోధ్యాయః

సూక్తమ్—158

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్, 6 అనుష్టుప్

(1) వసూ॑ రు॒ద్రా పు॒రుష॑స్తా వృ॒ధస్తా॑ ద॒శస్య॑తం నో వృ॒షణా॑వభిష్టా॑ ।

ద॒స్రా హ॒ యద్ రే॒క్షా॑ బౌచ॒త్యో వాం ప్ర॒ యత్ స॒స్రాథే॑ అక॒వాభి॒రూతీ॑ ॥

1

(2) కో॒ వాం దా॒శత్ సు॒మత॑యే చి॒దన్యై॑ వసూ॒ యద్ ధే॒తే న॑మసా పదే గోః ।

జి॒గృత॑మ॒స్మే రే॒వతీః॑ పు॒రంధీః॑ కా॒మప్రే॑ణే॒వ మ॑నసా చరన్తా ॥

2

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుష్‌నోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. రేక్షాబౌచత్య, 2. సస్రాథేఅక. (వ్రా.వ్ర.)

(3) యుక్తో హ యద్ వాం తౌగ్ర్యాయ పేరుర్వి మధ్యే! అర్హస్థో ధాయ పజ్జః ।

ఉప వామవః శరణం గమే యం కూరో నాజ్మ పతయద్ధిరేవైః ॥

3

(4) ఉపస్తుతిరాచభ్యమురుష్యేన్మా మామిమే పతత్రిణీ వి దుగ్ధామ్ ।

మా మామేధో దశతయశ్చితో థాక్ ప్ర యద్ వాం బిద్ధస్త్యని ఖాదతి జ్ఞమ్ ॥

4

(5) న మా గరన్ నద్యో మాతృతమా దాసా యదీం సుసముద్భవవాధుః ।

శిరో యదస్య త్రైతనో వితక్షత్ స్వయం దాన² ఉరో అంసావపి గ్ధ ॥

5

(6) †దీర్ఘతమా మామతేయో జుజుర్వాన్ దశమే యుగే ।

అపామర్థం యతీనాం బ్రహ్మ భవతి సారథిః ॥

6

1. మధ్యే¹అర్హ, 2. దాన²ఉరో²అంసా (త్రా.ప్ర.)

† ఈ ఋక్కు ప్రక్షిప్తము కానోవును. లేదా వేరే విశేషార్థము చెప్పనగును. సంస్కృత మూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ప్రథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—తృతీయాధ్యాయము

సూక్తము—158

ఋషి—దీర్ఘతముడు*

దేవత—అగ్నిదేవతలు

- (1) సీ॥ కామితార్థ మొసంగి కల శత్రువులనెల్ల నశియింపజేయుచు నడచువారు
జన నివాసమునకు ఘనహేతుభూతులై యథుములఁగొట్టుచు నరుగువార
లున్నతస్తుతిచేత నుప్పొంగువారలై యిష్టార్థముల నెల్ల నిచ్చువారు
సర్వసర్వంసహా శక్తిసంపద నొంది ప్రజలఁబ్రసిద్ధిని బరగువార
గీ॥ లైన యశ్వులు! మీకు నీ హవ్యములను, దీర్ఘతమనుఁడ నగు నేను దీన భావ
మొంది యొసఁగుచు నున్నాఁడ నందివాని, సంతసంబున మెనవుఁడీ! సత్త్వరమున ॥ 1
- (2) క॥ జనమున కభీష్ట మొసఁగెడు, మనమునఁ జరియించునట్లు మర్మవిధిజ్ఞుల్
జనులు నివసించుటకుఁ గా,రణు లశ్వులు! జగమునందు రాజులు కారే! ॥ 2
- (3) ఉ॥ మే మతిభక్తితో నిడిన మేలగు హవ్యము సంగ్రహించి మా
క్షేమముఁ గోరు మీ సరస చిత్తము తుష్టినిఁ జెందఁజేయు నా
స్వామి యెవఁడో! నే నెఱుఁగఁజాలను మీరు హవిస్సుఁబొందుచున్
గామిత మిచ్చు గోవులను గానుకగా నిడుఁ డగ్నిదేవతల్! ॥ 3

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. “జనులఁబ్రసిద్ధిని జెందువారలు” (ప్రా.ప్ర.పా.) ఇందు వ్యావహారిక భాషా ప్రభావమున “జెనులు-జెందువారలు” అని “జన” శబ్దము “జెన” శబ్దముగా గ్రామ్యముగాఁ బ్రయుక్తమై యతి సరిపెట్టఁబడినది. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ యానముమీఁద నెక్కి చని యబ్బిని మున్గిన “తుగ్ర” సూనునిం
బూనికఁ గట్టఁజేర్చితిరి పూజ్యులు మీరలు దస్రలారః న
మ్మానిత వీరపూరుషుఁడు మత్త వివక్షలఁ జంపి బండిపై
మానుగ నేఁగు నట్టు లభిమానముతో మిము నేను జేరెదన్ ॥ 4
- గీ॥ పాశ బద్ధుఁడైన భవదీయ మిత్రుండు, భూమిపైనిఁ బడుచు పొరలుచుండె
నశ్వలారః మీర లభికదయాత్ములు, గాన వాని గావఁ గడ్గి రండుః ॥ 5
- గీ॥ దీర్ఘతమనుండ నగు నేను దీనభావ,మంది యొసరించు సంస్తుతి, యగ్నిదాహ
బాధలం గొట్టుఁగాకః నాప్రాణములను, దీయకుండునుగాక నీ దినము నిరియు ॥ 6
- క॥ పదియావృత్తులవఱకున్, బదిలముగా రగులు గొలుపఁబడి మండుచు నా
యెదఁగాల్చునట్టి కాష్టము, లుదితాగ్నిన్ విడచి ఛాంతి నొంది వెలయుతన్ః ॥ 7
- (5) ఉ॥ దీనులు నన్ను సంకుచిత దేహునిగా నొనరించి నాతలం
బూనుచుఁ గ్రిందుగా నునిచి పూర్ణబలంబునఁ ద్రోసి రిప్పుడే
కాన నమస్త మానవులఁ గాచెడు సింఘపు లన్ని యెంతయున్
దీనుఁడనైన నన్నుఁ గడు దీక్షను బూనుచుఁ గాచుఁగావుతన్ః ॥ 8
- గీ॥ మఱియుఁ ద్రైతనుఁడనువాఁడు మామకీన, శిరముఁజెక్కుచు తొమ్మును జేతులను న
హితము గొట్టెను గావున నతనిశిరసు, తానె చెక్కుకొనుంగాకఁ దలక్షణంబు ॥ 9
- (6) క॥ మమతా పుత్రుండగు నా, గమ దీర్ఘతముండు దశయుగమ్ములు మనుచుం
గమనీయ మునులు బ్రహ్మకు, సముఁడని పొగడంగఁ గర్మ జరిపించు నొగిన్ ॥ 10

అథాంతరము

- గీ॥ †దీర్ఘతమముఁబోలు ధీకలు ప్రాణులున్, ద్వివిధ దశలయందు వివిధములగు
జప తపమ్ము లొనర జన్మమ్ములాదిగా, వరుణులకయి బ్రహ్మ పథము నిల్పు ॥ 11

1. దీర్ఘతముండు పెద్దకాలము మనుచుం (వ్రా.ప్ర.పా.) ఇది మూలానుగుణముకాదు. కావున నవరింపఁబడినది. మూలములో “దశమే యుగే” అని స్పష్టముగానున్నది. అసలీ యనువాదమునకు మూలమైన ఋక్ ప్రక్షిప్తము తానోపును. లేదా విభిన్నమైన విశేషార్థము చెప్పనగును. చూడు. సంస్కృతమూలములోని 140వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుబ్ నోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటల విషయము. ప.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

సూక్తమ్-159

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—ద్యావాపృథివీ

ఛందః—జగతీ

(1) ప్ర ద్యావా యజ్ఞైః పృథివీ¹ ఋతావృథా మహీ స్తుషే విదథేషు ప్రచేతసా ।

దేవేభిర్యే దేవపుత్రే సుదంససే² ధియా వార్యాణి ప్రభూషతః ॥

7

(2) ఉత మన్యే పితురద్రుహో³ మనో మాతుర్మహి స్వతవస్తద్దవీమభిః ।

సురేతసా పితరా భూమ చక్రతురురు ప్రజాయా² అమృతం వరీమభిః ॥

8

(3) తే సూనవః స్వవనః సుదంససో మహీ జజ్ఞార్జాతరా పూర్వాచిత్రయే ।

స్తాతుశ్చ సత్యం జగతశ్చ ధర్మణి పుత్రస్య పాథః పదమద్వయావినః ॥

9

(4) తే మాయినో మమిరే స్తుప్రచేతసో జామి సయోనీ మిథునా సమోకసా ।

నవ్యంనవ్యం తస్తుమా తన్వతే దివి సముద్రే³ అన్తః కవయః సుదీతయః ॥

10

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. పృథివీఋతా, 2. ప్రజాయాఃఅమృతం, 3. సముద్రేకఅన్తః. (వ్రా.ప్ర.)

(5) తద్ రాధో¹ అద్య సవితుర్వరేణ్యం వయం దేవస్య ప్రసవే మనామహే ।

అస్మభ్యం ద్యావాపృథివీ సుచేతునా రయిం ధత్తం వసుమంతం శతగ్విణమ్ ॥

11

సూక్తము—159

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—ద్యావాభూములు

(1,2) సీ॥ యాగాభివృద్ధిని నధికంబుగాఁ జేసి శ్రేష్ఠములయి కడుఁ జెలఁగునవియు
యజ్ఞంబులన్ మమ్ము తజ్జేజ్ఞులఁ గావించి కోర్కెల నేవేళఁ గూర్చునవియుఁ
బుత్రులవలె మాకుఁ బూజ్యమానపులెల్ల రుపచరించెడువట్టు లుంచునవియు
నెల్లలోకములకుఁ దల్లియై తండ్రియై కర్మల నేవేళఁ గలుఁగునవియు
గీ॥ నైన దివి భూమి యమృతత్వ మందఁజేసి. యజ్ఞహవ్యంబు మాకిచ్చు నవసరమున
మానస మనుగ్రహించిత ¹మౌటఁగొఱుకుఁ, బ్రార్థన మొనర్తు వానిని² భక్తిమీఱ ॥

12

(3) ఉ॥ తల్లిని బోలుచున్ హితము తద్ద నొసంగెడు దాన వంచు నీ
యుల్లము పల్లవింప నిను యుక్తవచస్సుల వేడుచుంటి రా
జిలైదు రోదసీతలమః చిన్ని కుమార సమాన లోక మీ
³త్వల్లలితప్రభావమును దప్పక నొం దొకరుం దెఱుంగునే!

13

1. రాధో¹కఅద్య (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 484 నుండి 489 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అఖండయతి, 2. బ్రార్థన మొనర్తు భక్తితాత్పర్య మెసఁగ (తొ.పా.) 3. ఇక్కడఁ దొలుత గ్రంథకర్త “త్వల్లలిత ప్రభావమును దక్కక నొందొకరుం దెఱుంగునే” అని వ్రాయఁగా నెవరో దీనిని గొట్టివేసి “దప్పక రుంగొకరుం దెఱుంగునే” అని సవరించి వేసిరి. తప్పక+ఎరుంగు+ఒకరుండు+ఎరుంగునే అన్నప్పుడు ఎరుగొకరుండన్నది దుస్సంధి. కావునఁ బైవిధముగాఁ దొలిపాఠమున కనుగుణముగా విశేషముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ ఒక్కతలానఁ బుట్టుచును నొండొరులన్ విడకుండ వెల్గు నా
చక్కని రోదసీద్వయము చారు తరంబుగఁ దమ్ముఁగొల్వ సొం
పెక్కిడు సూర్యరశ్మితతు లెక్కువకాంతులు గల్గఁజేసి న
లిక్కులకున్ సమగ్రముగ లీలమెయిన్ బ్రసరింపుఁగావుతన్ ॥

14

- (5) చ॥ సకలము తానెయై వెలిఁగి నర్వమొసంగెడు సూర్యమూర్తి గొం
కక విధియించు రోదసిని గాంచుచుఁ గోరుచునుంటి మాతృసౌ
ఖ్యకరములైన గోగణము కామిత విత్తము కాన నద్ది మా
1కకలుషబుద్ధిమై నొసఁగుఁగాతను రోదిత కాంక్షితంబులన్ ॥

15

సూక్తమ్ 160

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—ద్యావాపృథివీ

ఛందః—జగతీ

- (1) తే హి ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభవ¹ ఋతావరీ రజసో ధారయత్కవీ ।

సుజన్మసి ధిషణే² అన్తరీయతే దేవో దేవీ ధర్మతా సూర్యః కువిః ॥

12

- (2) ఉరువ్యచసా మహినీ³ అనశ్చతా పితా మాతా చ భువనాని రక్షతః ।

సుధృష్టమే వపుష్కే³ న రోదసీ పితా యత్ సీమభి రూపైరవాసయత్ ॥

13

1. ఈ పాదమున నఖండయతి. (వ్రాతప్రతి 111వ పుటలో “మా, కలుషబుద్ధి మైయొసఁగుఁగాతవు రోదిత కాంక్షితంబులన్” అని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇది ప్రమాదవశమునఁ బ్రాస గణశబ్దభంగ దోషయుక్తముగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. శంభవఃఋతావరీ, 2. ధిషణేఅన్తరీయతే, 3. మహినీఅనశ్చతా. (వ్రా.ప్ర.)

(3) స వహ్నిః పుత్రః పిత్రోః పవిత్రవాన్ పునాతి ధీరో భువనాని మాయయా ।

ధేనుం చ పృశ్నిం పృషభం సురేతనం విశ్వాహా శక్రం పయో¹ అన్య దుక్షత ॥

14

(4) ఆయం దేవానామపసామపస్తమో యో జజాన రోదసీ విశ్వశంభువా ।

వి యో మమే రజసీ సుక్రతూయయా జరేభిః స్కమ్భనేభిః సమాన్మచే ॥

15

(5) తే నో గృణానే మహిసీ మహి శ్రవః క్షత్రం ద్యావాపృథివీ ధానభో బృహత్ ।

యేనాభి కృష్టిస్తతనామ విశ్వాహా పనాయ్యమోజో² అస్మే సమిన్వతమ్ ॥

16

సూక్తము—160

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—ద్యావాభూములు

(1) సీ॥ ఎయ్యవి జగమున కిచ్చుసుఖంబులు నెయ్యవి కాంతితో వియ్యమందు

నెయ్యవి వృష్టికై యినునితోడంగూడు నెయ్యవి కామ్యార్థ మిచ్చుచుండు

నెయ్యవి యుపకారవృత్తిచే విలసిల్లు నెయ్యవి జనులకు నెయ్య మొసఁగు

నెయ్యవి పరిశుద్ధిహెచ్చుగాఁ గల్పించు నెయ్యవి దోష విహీన మగును

గీ॥ నట్టి సురవర్త భూముల యంతరమున, నున్న లోకము పరిశుద్ధి నొందఁజేయు

చుండు సూర్యుఁడు పుడమికి నుదక దాన, మొసఁగుచుఁదిరుగుచుండు సంతస మెలర్ప ॥ 16

1. పయోఽన్య, 2. పనాయ్య మోజోఽస్మే (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) క॥ జనసీజనకులలాగునఁ, దనరుచు వ్యాపించి నై జ ధామముచేతన్
ఘనమగుపదార్థజాతము, నొనరఁగఁ గలిఁగించుచుండె నుర్రీదివముల్ ॥ 17
- గీ॥ ఒక్కదానితోడ నొక్కటి కూడక. సర్వ రక్షణంబుఁజక్కఁజేసి
సర్వలోకములకు సంరక్షణము నేయు, రోదసీ ద్వయంబు రూఢి మెఱయ ॥ 18
- (3) ఉ॥ సూరుఁడు భూమికిం దివికి సూనుఁడుగా వెలుఁగొంది భూత వి
స్తారముఁ దుష్టివాత్రియగు ధారణి సంతయు వెల్గఁజేసి వా
ర్ధారల నిచ్చులోకమును దాను ననుగ్రహబుద్ధితోడ వి
స్తారము గ్రాలఁగాఁ బనిచి సారెకు వర్షము నిచ్చుచుండఁడే ॥ 19
- (4) శా॥ ద్వావాభూముల సృష్టిఁజేసి యచటన్ వ్యాపించి సత్కర్మలం
గావంబూనుచు వాని సుస్థిరముగాఁ గల్పించుచున్ వెల్గుచున్
దేవారాఘ్యుఁడు సర్వగామియగు నా దేవుం డభీకుండు స
ద్భావం బొప్పెడు కర్మకారకులలో బాసించు నిష్ఠాతుఁడై ॥ 20
- (5) క॥ నుతియింపఁబడుచు సంతస,మతితో మాకెల్ల యెడల మంచియశస్సున్
సతతముఁ బుత్రులఁ బౌత్రుల, నతిబలమును నీయ రారెఁ యంబరభూముల్ : ॥ 21

సూక్తమ్—161

ఋషి—ద్వీర్ధతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—ఋభవః

ఛందః—జగతీ, 14 త్రిష్టుప్

(1) కిము శ్రేష్ఠః కిం యవిష్టో న¹ ఆజగన్ కిమీయతే దూత్యంగి కద్ యదూచిమ ।

న నిద్దిమ చమనం యో మహాకులో కగ్నే బ్రాతర్ధృణ² ఇద్ భూతిమూదిమ ॥ 17

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁ గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. సకఆజగన్, 2. బ్రాతర్ ద్రుణకఇద్. (ప్రా.ప్ర.)

(2) ఏకం చమసం చతురః కృణోతన తద్ వో దేవా¹ అబ్రువన్ తద్ వ ఆగమమ్ ।

సౌధన్యనా యద్యేవా కరిష్యథ సాకం దేవై ర్యజ్ఞియాసో భవిష్యథ ॥

18

(3) అగ్నిం దూతం ప్రతి యదబ్రవీతనాశ్వః కర్వో రథ² ఉతేహ కర్తవ్యః ।

ధేనుః కర్తవ్య యవతా కర్తవ్య ద్వా తాని భ్రాతరను చః కృత్యేష్యమసి ॥

19

(4) చక్రవాంస³ ఋభవస్తదపృచ్ఛత క్వేదభూద్ యః స్య దూతో న⁴ ఆజగన్ ।

యదావాఖ్యచ్ఛమసాఞ్చతురః కృతానాదిత్ త్వష్టా గ్నాస్వస్తర్యానజే ॥

20

(5) హనామైనాగ్ం⁵ ఇతి త్వష్టా యదబ్రవీచ్ఛమసం యే దేవపానమనిన్దిషుః ।

అన్య నామాని కృణ్వతే సుతే సచాగ్ం⁶ అన్యైరేనాన్ కన్యాః నామభిః స్పరత్ ॥

21

(6) ఇన్దో⁷ హరీ యుయుజే⁷ అశ్వినా రథం బృహస్పతిర్విశ్వరూపాముపాజత ।

ఋభుర్విభాస్ వాజో దేవాగ్ం⁸ అగచ్ఛత స్వపసో యజ్ఞియం భాగమైతన ॥

22

1. దేవా అబ్రువన్ తద్వస్ ఆగమమ్, 2. రథః ఉతేహ, 3. చక్రవాంసః ఋభవస్తద, 4. స్వ ఆజగన్, 5. హనామైనాగ్ం ఇతి,

6. సచాగ్ం అన్యై, 7. యుయుజే అశ్విన, 8. దేవాగ్ం అగచ్ఛత. (ప్రా.ప్ర.)

(7) నిశ్చ॑ర్మ॒ణో గా॒మః॑ జీ॒త ధీ॒తిభి॑ర్యా జర॑వ్రా యు॒వశా॑ తాకృ॒ణోత॑న ।

పొ॒ధన్వ॑నా¹ అశ్వా॒దశ్వ॑మతక్షత యు॒క్త్వా రథ॑ముప దే॒వాగ్ం² అయా॑తన ॥

23

(8) ఇ॒దము॒దకం॑ పి॒బతే॑త్య॒బ్రవీ॑తనే॒దం వా॑ ఘా పి॒బతా॑ము॒జ్జనే॑జనమ్ ॥

పొ॒ధన్వ॑నా యది తన్నే॒వ హ॑ర్యథ తృ॒తీయే॑ ఘా స॒వనే॑ మదయా॒ధ్వై ॥

24

(9) ఆపో॑ భూ॒యిష్ఠా³ ఇ॒త్యేకో॑ అ॒బ్రవీ॑దగ్ని॒ర్భూయిష్ఠ⁴ ఇ॒త్యన్యో॑ అ॒బ్రవీ॑త్ ।

⁵వధ॑ర్య॒స్తీం బ॒హుభ్యః॑ పై॒క్రో⁶ అ॒బ్రవీ॑ద్యతా వద॒స్తశ్చ॑మసాగ్ం⁷ అపి॑శత ॥

25

(10) శ్రో॒ణామే॑క⁸ ఉ॒దకం॑ గాభ॒వాజి॑తి మాంస॒మేకః॑ పింశతి సూనయాభృతమ్ ॥

ఆ ని॒మ్రుచః॑ శక్తృదే॒కో⁹ అపా॑భరత్ కిం స్విత్ పు॒త్రేభ్యః॑ పిత॒రా¹⁰ ఉపా॑వతుః ॥

26

(11) ఉ॒ద్వత్స్వ॑స్మా¹¹ అకృ॒ణోత॑నా తృణం ని॒వత్స్వ॑పః స్వ॒పన్యయా॑ నరః ॥

అగో॑హ్యస్య యదస॒స్తనా॑ గృ॒హే తద॒ద్యోద॑మృభ॒వో నాను॑ గచ్ఛథ ॥

27

1. నాస్త్వా, 2. దేవాగ్ంస్త్వాఅయాతన. 3. భూయిష్ఠాఇత్యేకోః, 4. భూయిష్ఠాఇత్యన్యోఃఅబ్రవీత్ 5. వర్థయస్తీం.

6. పైక్రోఃఅబ్రవీద్యతా, 7. మసాగ్ంస్త్వాపింశత, 8. మేకఃఉదకం, 9. దేకోఃఅపా, 10. పితరాఉపా, 11. స్వస్మాత్సకృణో. (వ్రా.ప్ర.)

(12) స॒ంమీ॒శ్య యద్ భువనా ప॒ర్యస॒ర్పత॒ క్వ స్విత్ తా॒త్యా పి॒తరా వ¹ అసతుః ।

అశపత॑ యః కర॑న్నం వ² ఆదదే॑ యః ప్రా॒బ్రపి॑త్ ప్రో తస్మా అ॒బ్రవీ॑తన ॥

28

(13) సు॒షు॒ప్త్యాం॑స³ ఋభవ॑స్తదవృ॒చ్ఛతా॑గోహ్య క⁴ ఇదం నో అబూబుధత్ ।

శ్వా॒నం బ॒స్తి⁵ బోధ॑యితారమ॒బ్రవీ॑త్ సంవత్స॒ర⁶ ఇదమ॒ద్యా వ్యఖ్య॑త ॥

29

(14) ది॒వా యా వ్రీ మ॒రుతో భూ॒మ్యాకి॒గ్నిర॒యం వాతో⁶ అ॒న్తరి॑క్షేణ యాతి ।

అ॒ద్వి॒ర్యాతి॑ వరుణః సము॒దైర్మ్య॒ష్టాగ్ం⁷ ఇచ్చ॑న్తః శవ॒సో నపా॑తః ॥

30

సూక్తము—161

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

దేవత—ఋభువులు

(1) క॥ మాకం॑తెను శ్రే॒ష్ఠంధోః, మాకం॑తెఁ గని॒ష్ఠఁడగు॑నో! మఱి వహ్ని॑సుర
సో॒క్తంబునకుం దూతు॑దో!, నాకున్ శక్యం॑బె! వర్ణ॑నంబున్ జేయన్ ॥

22

గీ॥ బ్రాతః॑ యగ్ని॒దేవ! పర॑మవంశమునందుఁ, బుట్టి దారు రూప పుణ్య చమన
పాత్ర॑భూతి॒నెల్లఁ బ్రక॑టించుచున్నాము, దాని చరిత॑మెల్ల ధన్యముకదః ॥

23

1. వ్య అసతుః, 2. వ్యఆదదే, 3. ప్వాంసఽఋభవ, 4. క్వఇదంనోఽబూ, 5. సంవత్సరఇద 6. వాతోఽన్తరిక్షేణ,

7. యష్టాగ్ంఽచ్చన్తః (వా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ చమసము సంగ్రహించి యది చక్కఁగ నాలుగుజేయుడంచు నా
యమరులుజెప్పఁ దద్వచన మందఱకుం దెలుపంగ వచ్చితిన్
విమల మనస్సుతోడ నదివేగ మొనర్చిన మీరు సోమ పా
నము నెరవేర్చుగలుగుదురు నాక నివాసులతో ఋభూత్తముల్ ॥ 24
- (3) సీ॥ దేవతాదౌత్యంబు దిరముగ వహించు నగ్నిదేవా! నిన్నె యడుగుచుంటి
మేకార్యమైనను నిప్పుడె చేయంగ వలయునో? మఱి చేయవలదో? యింక
నశ్వమా చేయుట? యరదంబు చేయుటో? తగినగోవులఁ జేయఁదగునో? లేక
యతివృద్ధపితరుల, యౌవనవంతులవలెఁజేయవలయునో? పలుకవలదె?
గీ॥ అనల మేమిట్టి కార్యము లన్నిచేసి,యున్నవారము కావున నెన్నఁబడిన
దేవతాకార్యము నొనర్చి దేవతలను,బొందఁగోరుచు నున్నాము పూర్ణమతిని ॥ 25
- (4) గీ॥ దేవతలు చెప్పినట్టులు దివ్యచమన,పాత్రములఁజేసి ఋభువు లాపనినిదెల్ప
ననలుఁ డెందుండెనని ప్రశ్న నడుగుచుండఁ,ద్వష్ట రమణీమణులలోన దాఁగుకొనియె ॥ 26
- (5) గీ॥ పానయోగ్యచమనపాత్రను విభజింపఁ, ద్వష్ట ఋభుగణంబుఁ దప్పకుండఁ
జంపవచ్చెఁగాన సరగున వారెల్ల,వేరు పేళ్ళతోడ వెలసినారు ॥ 27
- (6) గీ॥ హరి బృహస్పతి, యశ్వలు పరమవాహ,నంబులను నెక్కి- వచ్చిరి డంబుమీరఁ
గర్వపరులగు ఋభువులు కదలివచ్చి,యజ్ఞభాగములంబొందుఁ డతిముదమున ॥ 28
- (7,8) సీ॥ సాధన్యు లందఱు సహజశక్తులచేత మృతగోవు చర్మము వెతకినార
లాత్మత్తిచే నొకయావును నిర్మించి పుడమిపైఁగిరి ని బడసినార
లతిజరాజీర్ణులౌ యంబకుఁ బితకును యౌవన మర్పించి యమరినార
లొకవాజినుండి వేతొకవాజి పుట్టించి పేరు ప్రతిష్ఠలఁ బెరిగినారు
గీ॥ కాన, సరదములంబూని కదలిపోయి, యెదుట నున్నట్టి సోమము నెల్లఁద్రావి
సోమరసపానమత్తులై శోభఁజెందు, సవనసోమముఁ జవిఁజూడ జరుగఁగలరు ॥ 29
- (9) ఉ॥ ఒక్కఁడు నీరు శ్రేష్ఠమను నొక్కఁడు వహ్నిని జెప్పుచుండు నిం
కొక్కఁడు భూమిశ్రేష్ఠమని యొప్పుగఁ జర్చలఁ జేసిచేసి స
ద్వాక్కులతోఁ బరస్పరము వాదము నల్పుచు సోమపాత్రలన్
మక్కువతో ఋభూత్తములు మానక చేసిరి వేరువేరుగాన్ ॥ 30

(10) *ఉ॥ ఒక్కఁడు గోవునుండి కడునొప్పుగ వచ్చెడు రక్తమంతయున్
దక్కఁక క్రుమ్మరించు మఱి యొక్కఁడు కత్తినిగోసి మాంసమున్
బ్రక్కఁకుఁ జేర్చుచుండె బహుభావనఁ జేయుచు సూక్ష్మబుద్ధితో
నొక్కఁడు మూత్రముఖ్యముల నోపిక వేరుగఁజేయుచుండఁడే ॥

91

గీ॥ పుత్రకులవలె ఋభువులు పుణ్యకర్మలన్నిఁజేయుచు నుండంగ యజ్ఞమందు
దంపతులు చేయవలసిన తగినకర్మ, లుండుననిచెప్ప శక్యమే? పండితుండ! ॥

92

అర్థాంతరము

†సీ॥ ఒక్కఁడు శ్రవణాన నుదకరాజము తృప్తి లోకాల గురియఁగా లోలుపుఁడగు
నొకఁడు పుత్రునిచేత నుట్టి యెడారుల నిస్సార జలముల నింపుమొయుల
నొక్కఁ డకాలాన నొనరించి కుంభవర్షాలఁ బ్రాణుల నెల్ల బేలవఱచు
నొకఁడు పుత్రులఁ దండ్రి హృదయామృతము నిండఁ బ్రేమించి మించు మై వృష్టిగురియ
గీ॥ ఋక్కులన్ జదువుచు సర్వలోకశుభము, లెనయ జన్మముల్ చేయును నెంతయేని
స్వార్థ మనునది లేక నిస్వార్థగతిని, గృత్తికాదిమృగశిరాంత ఋభువు లొప్ప ॥

93

* ఇట్టి మంత్రములనుబట్టి చూడ నార్యులనాఁడు జీవహింస యున్నట్లు సూచన కలదు. కాని యీ యర్థము భాష్యకారులు వ్రాసినట్లు నిర్ణయింపవలయునో లేక సరియగు మంత్రార్థమేదియో దెలుపుట దుస్సాధ్యము. యజుర్వేదమందు మాత్రము ఒక మంత్రమున నిట్లు వర్ణింపఁబడినది, “పశూన్ పాహి గాం మా హింసీః ప్రజాం మా హింసీః, అవిం మా హింసీః” యజు. అ. 1-13 మం. (పశువులు గోవులు ప్రజలు మొదలగు వానిని హింసింపఁగూడదు.) మొదలగు మంత్రములనుబట్టి జీవహింస లేదనియే నిశ్చయింపవలసియున్నది, నే॥వేం॥న॥శా॥

గమనిక—పశ్వాదులను హింసింపరాదను నిషేధము శుక్ల యజుర్వేదములో వక్కాణించినప్పుడు ప్రాణిహింస పాక్షికముగ నున్నట్లు మన మామోదింపక తప్పదు. కార్యమున్న నే గదా? నిషేధము? ఏది యేమైనను నీ ఋక్కునకు భాష్యముల విషయమై శ్రీ నేమానివారు శుక్లయజుర్వేద మంత్రభాగములను వివిధాధ్యాయములనుంచి పేర్కొని యీ భాష్యములు ప్రామాణికములు కావేమో అని సందేహించుటతోఁ జాల నుత్తమమైన పనిచేసిరి. వారే మరికొంత పరిశోధన చేసి యీ ఋక్కునకు సరైన యాంధ్రానువాదమునే చేసియున్న మఱింత బాగుండెడిది. కాని పనికిరాని యప్రామాణికములగు పాత భాష్యములపై నాధారపడి 10వ ఋక్కున కనువాదముగా “ఒక్కఁడు గోవునుండి” ఇత్యాదిగాఁగల (31వ. పద్యము) ఉత్పలమాలను విరచించిరి—కాని యీ ఋక్కున కసరైన యర్థ మిచ్చుచు “ఒక్కఁడు శ్రవణాన” నిత్యాది సీస పద్యమును నేను విరచించితిని. శ్రీ నేమానివారు తమ పుటనోటులో నుదాహరించిన యజుర్వేదమంత్ర మేకైక మంత్రముకాదు. ఇవి శుక్లయజుర్వేదములోని విభిన్న యధ్యాయములలోఁగల విభిన్న మంత్రములలోని వాక్యములు. ఇవి యేయే మంత్రములనుండి యుద్ధరింపఁబడినవో వివరములీ క్రింద నీయఁబడినవి. “పశూన్ పాహి” (శు.యజు. 1 అధ్య. 1 మం), “గాం మా హింసీః” (శు. యజు. 13 అధ్య. 43 మం), “ప్రజాం మా హింసీః” అనుటకు పాఠాంతరముగా “జనయాగ్నే మా హింసీః” (శు.యజు. 13 అధ్య. 43 మం), “అవిం మా హింసీః” అనుటకు మారుగా “ఇమం మా హింసీర్వి పాదం” (శు. యజు. 13 అధ్య. 47 మం) అని శుక్ల యజుర్వేదములోఁ గలవు. శ్రీ నేమానివారికి లభించిన గ్రంథములో “ప్రజాం మా హింసీః, అవిం మా హింసీః” అని “జన” శబ్దమునకు మారుగా “ప్రజా” శబ్దము “ఇమం” శబ్దమునకు మారుగా “అవిం” అని భిన్న పాఠములుండి యుండవచ్చును. వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ”.

- (11) చ॥ అమితములై న జంతువులకై గురు భూములయందు గ్రాస ము
త్తమమగు నిమ్మదేశమునఁ దా ముదకంబులఁ గలఁజేసి న
త్యముగ నమన కర్మములఁ దప్పక చేసిన కీర్తి బొందుచున్
విమల సుభస్వపుత్రు లతివిస్తృతికార్యము లాచరింపరే! ॥ 34
- గీ॥ వర్షదంబులై న వసుమంతు ఘృష్టుల, వెలయు ఋభువులార! చెలఁగు సూర్య
వేష్టమందు మీరు విలసిల్లుచున్నారు, కాన వీడవలదు కార్యములను ॥ 35
- (12) క॥ అనయము లోకముఁ దిరిగెడు, ఘనములచేఁ గప్పి వాన కలించినచో
నిన చంద్రు లెచట నుండెద, రసఘఋభుప్రవరులార! యరుల ననుపుడి! ॥ ‡ 36
- (13) ఉ॥ వాసలఁ గలఁజేయ మముఁబెడు వా రెవరంచు మీర లా
భానుని వేడ నాతఁ డలవాయువు మిమ్ములఁ బంపు నంచు న
న్యానిత బుద్ధితో ననును మంగళ కాల మతిక్రమింప నా
భానుఁడుఁ జంద్రదేవుఁడును భాసిలుచుండిరి లోక మంతటన్ ॥ 37
- (14) క॥ జలమును గోరుచు వరుణుఁడు, సలలితగగనంబు గాలి సరసమరుత్తుల్
బలసూనులై న ఋభువుల, చెలిమినిఁ బొందంగఁ గోరి చేరెద రటకున్ ॥ 38

సూక్తమ్—162

ఋషిః—దీర్ఘతమా బౌచధ్యః *

దేవతా—అశ్వః †

ఛందః—త్రిష్టుప్, 3, 6 జగతీ

- (1) మా నో మిత్రో వరుణో¹ అర్కమాయురిన్ద్రో² ఋభుక్షే మరుతః పరి ఋన్ ।

యద్ వాజినో దేవజాతస్య సప్తేః ప్రవక్ష్యమో విదథే వీర్యాణి ॥

31

‡ 511వ. పుట 39వ పద్యము పుటనోటు చూడనగును. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 484 నుండి 499 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† అశ్వస్తుతిః (మా)-వివిధ దేవతాత్మ కాలైన సూక్తములన్నియు స్తుత్యాత్మకములు కాఁగాఁ బ్రత్యేకించి దీనిని స్తుతిగా మాక్స్ముల్లర్ పేర్కొనవలసిన పనిలేదు. 163వ సూక్తమునకునైతము “అశ్వస్తుతిః” అని మాక్స్ముల్లర్ పేర్కొనెను. వ.గో.కృ.

1. వరుణోఽఅర్క, 2. రిన్ద్రోఽఋభు, (ప్రా.ప్ర.)

(2) యన్నిర్ణిజా రేక్షసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతాం ముఖతో నయన్తి ।

సుప్రాజ్ఞో మేమ్యద్ విశ్వరూప¹ ఇన్ద్రాహ్వాష్టోః ప్రియమప్యేతి పాథః ॥

32

(3) ఏష చాగః పురో² అశ్వేన వాజినా హ్వాష్టో భాగో నీయతే విశ్వదేవ్యః ।

అభిప్రియం యత్ పురోశాశమర్వతా త్వష్టేదేనం సౌశ్రవసాయ జిన్వతి ॥

33

(4) యద్ధవిష్యమృతుకో దేవయానం త్రిరాసుషాః పర్యశ్వం నయన్తి ।

అత్రా హ్వాష్టః ప్రథమో భాగ³ ఏతి యజ్ఞం దేవేభ్యః ప్రతివేదయన్నజః ॥

34

(5) హోతాధ్వర్యురవయా⁴ అగ్నిమిత్రో గ్రావగ్రాభ⁵ ఉత శంస్తా సువివ్రః ।

తేన యజ్ఞేన స్వరంకృతేన స్విష్టేన వక్షణా⁶ ఆ వృణధ్వమ్ ॥

35

(6) యూపవ్రస్కా⁷ ఉత యే యూపవాహుశ్చషాశం యే⁸ అశ్వయాపాయ తక్షతి ।

యే చార్వతే పచనం సంభరన్తుతో తేషామభి గూర్తిర్న⁹ ఇన్వతు ॥

36

1. రూపకాన్ని, 2. పురోఽతశ్వేన, 3. భాగస్వతిః, 4. యాఽగ్ని, 5. గ్రావకృత, 6. వక్షణాఽఽ, 7. వ్రస్కాఽఽ, 8. యేఽశ్వ, 9. సకన్వతు, (వ్రా.వ్ర.)

(7) ఉ॒ప॒ ప్రా॒గః¹ సు॒మ॒న్తే॒కధా॒యి మ॒న్మ దే॒వానా॒మాశా¹ ఉ॒ప పీ॒తపృ॒ష్ఠః ।

అ॒న్వే॒సం వి॒ప్రా² ఋ॒షయో॑ మ॒దన్తి దే॒వానాం॑ పృ॒ష్ఠే చ॒క్రమా॑ సు॒బన్ధుమ్॑ ॥

37

(8) యద్ వా॒జినో॑ దా॒మ సం॒దాన॒మర్వతో॑ యా శీ॒ర్షజ్ఞా ర॒శనా ర॒జరస్య॑ ।

యద్ వా ఘా॒స్య ప్ర॒భృత॒మాసే॑ తృ॒ణం సర్వా తా తే³ అపి దే॒వేష్య॑స్తు ॥

38

(9) యద॒శ్వస్య॑ క్ర॒విషో॑ మ॒క్షికా॒శ యద్ వా స్వ॒రౌ స్వ॒ధితౌ రి॒ప్తమ॑స్తి ।

యద్ధ॒స్తయోః శ॒మితు॒ర్వన్మ॒ఖేషు॑ సర్వా తా తే అపి దే॒వేష్య॑స్తు ॥

39

(10) యదూ॒వధ్య॑ము॒దర॒స్యావ॒వాతి॑ య⁴ ఆ॒మస్య॑ క్ర॒విషో గ॒న్తో⁵ అ॒స్తి ॥

సు॒కృతా త॒చ్చమి॒తారః॑ కృ॒ణ్వంతా॑ మే॒ధం శృ॒తపా॑కం ప॒చన్తు ॥

40

(11) యత్ తే గా॒త్రాద॒గ్నినా॑ ప॒చ్యమా॑నాద॒భి కూ॒శం నిహ॑త॒స్యావ॒ధావ॒తి ॥

మా తద్ భూ॒మ్యామా త్రి॒షన్మా తృ॒ణేషు దే॒వేభ్య॑స్త॒దృశ॒ద్వ్యో రా॒తమ॑స్తు ॥

41

1. మాశాఉప, 2. విప్రాఋషయో, 3. తా శేషిపి, 4. యస్మాత్, 5. గన్తోఽస్తి, (వా.ప్ర.)

(12) యే వాజినం పరిపశ్యన్తి పక్షం య¹ ఈమాహుః సురభిర్విర్హరేతి ।

యే చార్వతో మౌంసభిజ్ఞముపాసత² ఉతో తేషామభిగూర్తిర్న³ ఇన్వతు ॥

42

(13) యస్మిక్షణం మాంస్పచన్యా⁴ ఉభాయా యా పాత్రాణి యూష్ణ⁵ ఆపేవనాని ।

హిష్మత్యాపిధానా చరూణామంకాః సూనాః పరి భూషన్యశ్వమ్ ॥

43

(14) నిక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పద్భిశమర్వతః ।

యచ్చ పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస నర్వా తా తే⁶ అపి దేవేష్వస్తు ॥

44

(15) మా త్వగ్నిర్భవనయీద్ ధూమగన్ధిర్మోఖా బ్రాజన్త్యభి విక్త జఘ్రిః ।

ఇష్టం వీతమభిగూర్తం వషట్కృతం తం దేవానః ప్రతి గృభ్తన్యశ్వమ్ ॥

45

(16) యదశ్వాయ వాస⁷ ఉపస్తృణన్యధీవానం యా హిరణ్యాన్యన్యైః ।

సందానమర్వన్తం పద్భిశం త్రియా దేవేష్వా యాచయన్తి ॥

48

1. యేమాహుః, 2. ముపాసతఉత, 3. న్యఇన్వతు, 4. చన్యాఉభాయా, 5. యూష్ణఆపేవనాని 6. తాతేఅపి
7. వాన్యఉవ, (ప్రా.ప్ర.)

(17) యత్ తే సాదే మహాసా శూకృతస్య పాద్భ్యావౌ కళయా వా తుతోద ।

స్రుచేవ తా హవిషో¹ అధ్వరేషు సర్వా తా తే బ్రహ్మజా సూదయామి ॥

47

(18) చతుత్రింశద్ వాజినో దేవబన్ధోర్వక్ష్మీరశ్వస్య స్వధితిః సమేతి ।

అచ్చిద్రా గాత్రా వయునా కృణోత పరుష్పరురనుముష్యా వి శస్త ॥

48

(19) ఏకస్త్యష్టరశ్వస్యా విశస్తా ద్వా యవైరా తవతస్తథ² ఋతుః ।

యా తే గాత్రాణామృతుథా కృణోమి తాతా పిణ్డానాం ప్ర జహోమ్యగ్నౌ ॥

49

(20) మా త్వా తపత్ ప్రియ³ అత్మాపియంత మా స్వధితి స్తస్యగి ఆతిష్ఠిపత్ తే ।

మా తే గృధ్నూరవిశస్తాతిహాయ చిద్రా గాత్రాణ్యసినా మిథూ కః ॥

50

(21) న నా⁴ ఉ ఏతస్మియసే న రిష్యసి దేవాగ్ం⁵ ఇదేషి పథిభిః సుగేభిః ।

హరీ తే యుజ్మో స్పృషతీ⁶ అభూతాముపాస్థాద్ వాజీ ధురి రాసభస్య ॥

51

1. హవిషోఅధ్వరేషు. 2. తథఋతుః. 3. ప్రియఅత్మా. 4. నవాక. 5. దేవాగ్ంఇదేషి 6. స్పృషతీఅభూ, (వా.ప్ర.)

(22) సుగవ్యం నో వాజీ స్వశ్వ్యం పుంసః పుత్రాగ్¹ ఉత విశ్వాపుషం రయమ్ ।

అనాగాస్త్యం నో² అదితిః కృణోతు క్షత్రం నో³ అశ్వో వనతాం హవిష్యాన్ ॥

52

సూక్తము—162

ఋషి—దీర్ఘతముడు *

దేవత—అశ్వము †

(1) క॥ అనయముఁ దిరుగుచు నుండెడి, ఘనములచేఁ గప్పి వానఁ గల్గించినచో

నిన చంద్రు లెవట నుండెద, రనఘ ఋభుప్రవరులార! యరులఁ 1దునుముఁడిః‡ ॥

39

1. పుత్రాగ్¹ఉత, 2. నో²అదితిః, 3. నో³అశ్వో (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ఆంధ్రానువాదములో (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము-119వ పుట.) ప్రథమ మండలములోని 162వ సూక్తమునకు దేవతను జేర్కొనలేదు. అనువాద పద్యములలో నశ్వమే దేవతగా వ్రాయఁబడినది, వ్రాతప్రతి 15b సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు 162వ సూక్తమునకు దేవతగా “అశ్వము” అని వ్రాసిరి. ఇక్కడ నశ్వమనఁగాఁ గాంతియని యర్థము చెప్పనగును. వ.గో.కృ.

1. యరులఁ జంపుఁడిః (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగము. వ.గో.కృ.

‡ సంస్కృతమూలములోని 161వ సూక్తమందలి 12వ ఋక్కును (503వ పుట) 162వ సూక్తమందలి 1వ ఋక్కును (506వ పుట) విస్పష్టముగా విభిన్నములుగా నున్నవి. కాని శ్రీ నేమానివారు మాత్ర మీ రెండు ఋక్కులకును నొకేవిధమైన భావముతో రెండుమూఁడు పదముల భిన్నత్వముతోఁ గందపద్యముగా ననువాదమొనర్పిరి. (చూ-506 పుట. 36వ పద్యము 511 పుట 39వ పద్యము) (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 117వ పుట 119వ పుట) శ్రీ నేమానివారు 162వ సూక్తమందలి తొలి ఋక్కున కనువాదముగా నిచ్చిన పద్యభావము సాయన భాష్యానుసారముగా నైనను లేదు. స్కందాది భాష్యముల ననుసరించినదియుఁగాదు. కావున విభిన్నములైన ద్వివిధఋక్కుల కనువాదముగా నవతరించిన యీ యేకైక పద్యరచన కాధారమేమియో చెప్పలేము. భిన్న రూపములోను భిన్నభావముతోను నున్న యీ 162వ సూక్తమందలి 1వ ఋక్కునకుఁ బ్రత్యేక దృక్పథముతోఁసరియైన భావముతో ననువాదములుగా మూఁడు కంద పద్యములు (512 పుట 40, 41, 42 పద్యములు) నేను విరచించితిని. వ.గో.కృ.

అథాంతరము

- (1) †క॥ సప్తాశ్వుని తేజమ్మను, దృప్తిమెయిన్ నుతి నొనర్ప, హేళనఁ జేయన్
మ వులుగాఁ బూనవలదు, ఓ ప్తవరుణ! ఋభువులార! కేల్మోడ్తు మిమున్ ॥ 40
- †క॥ తుచ్చ నరాధములెల్లరు, స్వచ్ఛము లౌ నల్ల మొయుల నారసి సూర్యున్
బ్రచ్చన్న భాషణములను, జిచ్చీయని దూషణములఁ జేయుదురెంతేన్ ॥ 41
- †క॥ అహరభిమాని సుమిత్రుఁడు, సహరాత్ర్యభిమాని వశశక్తి వరుణుఁడున్
విహరింతురు మహిత గతిని, సహరహమును వాయు వాయువై వెలుఁగొందన్ ॥ 42
- (2) గీ॥ భర్తృహృషాశ్వపుం బురోభాగమందు, మిగుల రంగులనొప్పిమే మే రుతంబు
సలుప ఋత్విజగణముచే నిలుపఁబడిన, యజము వహ్నింధ్రుల కగుత మర్పణంబు ॥ 43
- (3,4,5) పీ॥ అగ్నిభాగార్హమై యమరాళి కింపగు నజము గుఱ్ఱము ముందు నమరియుండు
వగ్ని దీనినిగొని యమరాళికిం దగు నాహారమగునట్లు లందఁజేయు
హవ్యంబునకు యోగ్యమైనట్టి హయరాజ మగ్నిప్రదక్షిణ నమరియుండు
నగ్నిభాగంబైన నజము దేవాళికిఁ బ్రీత్యర్థమై ముందుఁబెట్టినొప్పుఁ
గీ॥ గాన నధ్వర్యుఁ డనువాఁడు గ్రావ గ్రాభ, శంస్త మొదలగు ఋత్విజుల్ సాంగ యజ్ఞ
కర్మ నెరివేర్చి తద్యాగ కర్మఫలము, లంతటన్ నిండఁ జేయుచు నమరఁగలరు ॥ 44
- (6) ఉ॥ యూప మహిరుహంబు కడు యుక్తముగాఁ బడఁగొట్టు వార లా
యూపము దెచ్చువార లల యూపము సంస్కరణం బొనర్చు వా
రేపగు నశ్వభాగమును నింపుగఁ బాకముచేయఁ బాత్రలం
జూపెడువారు యాగముల శోభల నందుచు నుండురేకదాః ॥ 45
- (7) గీ॥ హయము సురల కోర్కె కనుగుణంబగుఁగాత, మన్మదీప్సితంబు లమరుఁగాకః
నమరతృప్తికొఱకు నశ్వమేధంబును, జేయుచుంటి మిపుడు చింత లేక ॥ 46
- (8) గీ॥ హయమునకుఁ గంఠపాదములందు శిరసు, నందుఁ గట్టిన త్రాళ్ళును నాస్యమందు
నిడిన తృణమును హయముతో నెనఁగమెనఁగ, యమరరాజ్యతలంబున నమరుఁగాకః ॥ 47

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

1. సంస్త (వ్రా.ప్ర పా.) 2. లంతటం నిండఁ జేయుచు నమరఁగలరు. (తొ.పా.) అంతటం జెదరఁ జేయుచునమరఁ గలరు.
(శ్రీనేమానివారు నవరించిన పాఠము) ఇక్కడఁ “జెదరఁజేయు” శబ్దముకంటెఁ దొరిపాకమైన “నిండఁజేయు” శబ్దమే సార్థకము.
మూలానుగుణము. .వ.గో.కృ.

- (9,10) *సీ॥ మక్షికాదులు ప్రీతి మఱువక భక్షించు హయమాంసఖండంబు లవి యెవి యొక్కొ;
తైలమంటుచు నుండఁ దగు నాయుధమునకు నంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
పశువుఁ జంపెడువేళఁ బాచకకరమున కంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
పశువులఁ జంపెడి వేళఁ బాచక నఖమున కంటిన మాంసంబు లవి యెవి యొక్కొ;
గీ॥ యట్టి మాంసము లన్నియు హయముతోడ, నమరులను బొందకుండును నట్టివాని
నచ్చముగఁజేసి దేవాళి కాశపుట్ట, వండుదుఱుగాకఁ జక్కఁగ వహ్నిపైని ॥

48

9-10 ఋక్కుల కర్థాంతరము

- (9) †గీ॥ ఎట్టి కాంతిపుంజము నేత్ర మిట్టచేరి, దిక్కుటములనుండి స్వరము తేజరిల్లు
నట్టి కాంతి భేదరము కాకెట్టి రీతి, దేవతల నుండు నట్టులే తేజరిలుతః ॥
- (10) †గీ॥ ఉదరగత మౌచు వధియింప నొప్పిద మగు, దుష్ట గంధయుతమునైన దుష్టశక్తిఁ
బూర్వ సుకృతాన మేఘాళి పూజ్యమైన, శ్రుతులు రక్షించు దుఃఖమ్ము సొరిదిఁ గూల్చు ॥
- (11) చ॥ హయవర మాంసభాగముల నచ్చపుఁబాత్రలఁ బెట్టి వండఁగా
రయమునఁ బొంగి వచ్చు రస రంజిత మాంసపదార్థలేళ మే
మయినఁ గుళింబునం దరణియందుఁ గనంబడకుండఁజేసి ని
ర్భయముగ దాని దేవతలు భక్షణఁజేసెడున ట్లొనర్చుడీః ॥
- (12) చ॥ ఘనమగు మాంసభాగమును గాల్చుచు నుండెడివేళఁ గాంతితోఁ
గనుఁగొను వారు తద్గత సుగంధము నాళికఁబట్టి మాంసముం
దిన మనసున్నవార లతిదీనముగా నది భిక్షఁబెట్టుడం
చనయముఁ బల్కు-దేవతల యాశలు పూర్తినిఁ జెందకుండునే! ॥

49

50

51

52

* ప్రథమ మండలములోని 162 సూక్తములోఁగల 9-10-11-12-13 ఋక్కులకు నశ్వహింస పచనాది విషయములతోఁ గూడిన హింసాపూరితమైన అపవ్యాఖ్యానముల ననుసరించియే శ్రీ నేమానివా రీ యనువాదపద్యములు రచించిరి. ఈ యనువాదముల సందర్భముగా శ్రీ నేమానివా రెట్టి విమర్శను గతములోనొనర్చినట్లుగాఁ జేయలేదు. ఈ ఋక్కులకు నహింసా పరములగు నర్థములు గలవు. ఈ యహింసార్థదాయకములగు ననువాద పద్యములను నేను విరచించి యర్థాంతరముగ నిచ్చుచున్నాను. వాస్తవమునకు నీ సూక్తమందలి 14వ ఋగనువాద పద్యమే శీ) నేమానివారి 9-10-11-12-13 ఋగనువాద పద్యముల భావములను బరాస్తము కావించుచున్నట్లున్నది. వ.గో.కృ.

- (13) సీ॥ పచనవేళలఁ బరిపక్వసాధనముగఁ గల్పింపఁబడు శుష్కకాష్టములును
నందఱుఁ దినుటకు నాత్రంబుతోనుండ వడ్డించుటకుఁ జేతవరలుతెడ్డు
లావిరిపోసీక యాపి యుండుటకయి పాత్రముపై మూయఁబడిన తట్ట
చేద్యావయవముల చేపించుటకు గుర్తుఁ జక్కఁగ వేసెడు సాధనములు
గీ॥ సూన ఖడ్గాదు లన్నియు శోభనాశ్వరాజము నలంకరించు విభ్రాజమాన
దేవతామహ్యమునఁ జాల దీప్తితోడ, వెలుచుండవె! యేవేళ వివిధగతుల ॥

53

11,12,13. ఋక్కుల కర్థాంతరము

- (11) †గీ॥ ఎట్టి యశరీర గతమైన బిట్టు నగ్ని, అవితథమ్ము నవివలిత మృగుచు శూల
జాలముఁ దృణమ్ముల పగిది సంహరించి, దివ్యదేవాళి తృప్తిని దేజరిలుతః ॥ 54
- (12) †గీ॥ ఎవ్వ రీశుని దర్శించి యెన్నరాని, కాంతిపుంజము నడిపించి క్రాలుచుందు
రట్టి దేవతల్ చంద్రు నయాచితగతిఁ, దుష్టి నొందెడుఁ గాకఁ దా మిష్టపూర్తి ॥ 55
- (13) †గీ॥ చూడఁదగినట్టి చంద్రుని జూచుటకును, నోచుకొనని పాపాత్ము లానేచనగతిఁ
బ్రణవ ముచ్చరించుచును దత్ప్రకృతి నాద, శక్తి దేవాంకమున్ జేరి ముక్తి గనుతః ॥ 56
- (14) ఉ॥ ఎచ్చటనిల్చునో! కిరణ మెచ్చటఁ బొర్లునో! సంతసంబుతో
నెచ్చట నే జలంబులను నేదైరఁ ద్రావునో! తృప్తి దీరఁగా
నెచ్చటఁ గట్టుతో వెలయు నే తృణముం దిన వెలుచుండునో!
యచ్చముగా నవన్నియును నా² కిరణోత్తమమందు నుండెడున్ ॥ 57
- (15,16) సీ॥ అశ్వమాః పొగఁగూడు నగ్ని ని న్నావేళ ధ్వనియింపఁజేయక తనరుఁగాకః
భ్రాజమానంబులౌ పచనపాత్రము లన్ని ఖండఖండములు గాకుండుఁగాకః
యజ్ఞహోమమునకు ననువగునట్టి నిన్ గ్రహియించి దేవాళి గ్రాలుఁగాకః
వరపషట్కృతములఁ బరఁగి దానార్హమౌ నిన్ను దేవస్తోమ మెన్నుఁగాకః
గీ॥ నిన్నుఁ గప్పిన వస్త్రము నిశ్చలముగ, నిన్నుఁగట్టిన త్రాళ్ళును నిర్జరులకుఁ
ప్రీతియొగ్యములై యుండి ఖ్యాతి పడసి, నట్టి యుష్వముతోఁగూడి యమరుఁగాకః ॥ 58

1. “హయచుదెచ్చట” అని శ్రీ నేమానివారి యనువాదము. అశ్వశబ్దము కాంతి వాచకముగా నీ సవరణ జరిగినది. వ.గో.కృ. 2. తొలిపాదముతో వలెనే “హయరాజము” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగాఁ గిరణార్థమున కనుగుణముగా సవరింపఁ బడినది. కాఁగాఁ గాంత్యర్థకమైన “అశ్వ” శబ్దము సార్థకము—వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(17) మ॥ బల శూత్రార్ మొనర్చుచుం బరువుతోఁ బారంగ ని న్నాత్రతో
బలిమిం బార్వ్య కళాదిసాధనములం బార్వ్యంబులం గొట్ట నా
వలనం గల్గిన బాధ¹లెల్లఁ బృథుహవ్యం బంత సద్దర్శితో
వలె నగ్నిశున కచ్చమంత్రములతోఁ బాపంగ నౌ నెంతయున్ ॥ 59

(18) చ॥ అనఘహయంబు పార్వ్యములయందలి ముప్పదినాలు గన్థులం
గనుఁగొని గండ్రగొడ్డలిని గట్టిగఁగొట్టుచు నున్నవారు పా
వనమగు గాత్ర మెల్లెడల వావిరి రంద్రము లుండకుండ నీ
కనువగునట్లు భిన్నముగ నంగములన్ సరిఁగొట్టు మారకాః ॥ 60

(19) చ॥ హయము వధింపఁ గాలమయుఁడైన నరుండొకడుండుఁ జెంత నా
హయము చలింపకుండఁ గడు నాపుటకై దినరాత్రి రూపులొ
నియమితమర్చ్య లిద్ద అతినిశ్చలభావముతోడ నుండి యా
హయమును ఖండముల్ సలిపి యగ్నికి నాహుతిగా నొసంగరెః ॥ 61

(20) గీ॥ అమరత్వ ప్రికౌఱకు సరిఁగెడు నీ దేహ, మార్తి నొందకుండ నమరుఁగాకః
నసి విశేషకాల మవయవములలోన, నుండకుండుఁగాక నో హయంబ ! ॥ 62
గీ॥ మాంసఖండములను మఱి మఱి కోరెడు, ఛేదకుండు వాజి చెలువ మైన
తనువు లన్నిహెచ్చు తక్కువుల్ గాకుండ, ఖండములుగఁ జేయుఁగాక నసిని ॥ 63

18, 19, 20 ఋక్కుల కర్ధాంతరము

(18) *క॥ అరువదియెన్నిది వాక్కులు, పొరి నిరు ప్రక్కలఁ జరింప భూతము లెల్లన్
సరిలేని కాంతి తతులన్, బరాపరమయి వెలిఁగెడుఁ బ్రభాసుర జగతిన్ ॥ 64

(19) *క॥ ఒక త్వష్ట వొక్కకాంతిని, బ్రకటిత ఋతుపుంజములను బరిరక్షించున్
వికటమ్ము కాని దేహాలు, సకల మపిండముగతిగఁ బ్రశాంతత నిలుచున్ ॥ 65

(20) *గీ॥ చందమామ వెల్గు చల్లని కాంతితోఁ, బందకానిరీతిఁ బ్రబలునెద్ది
సూర్యతేజ మొప్పు సుష్ట వెలుగునద్ది, యెల్ల చిద్రములను డుల్లఁజేసి ॥ 66

1. వలనం గల్గిన బాధలన్నియు మహా హవ్యంబు సద్దర్శితో (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము. వ.గో.కృ.

* రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

- (21) చ॥ మరణము లేదు నీకు మఱి మారణఁ జేసెడువారు లేరు వీ
వరమరలేక దేవతల యంతిక మొందుచు నుంటి వార ని
న్నరదము లశ్వదేవతల యశ్వము లింద్రుని యశ్వరాజముల్
బిర బిర దేవలోకమునఁ బెట్టుచు నుండెడు నశ్వరాజమాః ॥

67

- (22) గీ॥ సర్వ పోషక సంపద సకల తురగ, గో సమృద్ధియు నీ వాటి కూర్పు మాకుఁ
జాప రాహిత్యముం జేసి బలము నిచ్చి, పాయకయె పుత్రులం గల్గఁజేయుఁగాక! ॥

68

సూక్తమ్—163

ఋషిః—దీర్ఘతమా ఔచధ్యః *

దేవతా—అశ్వః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యదక్ర॑ష్టః ప్రథ॑మం జాయ॑మానః! ఉద్య॑వ్ త్వముద్రాదు॑త వా పురీ॑షాత్ ।

శ్యేన॑స్య పక్షే హ॑రిణస్య జా॒హూ॑² ఉప॑స్తుత్వం మహి జా॒తం తే³ అర్వ॑న్ ॥

53

- (2) య॒మేన॑ ద॒త్తం త్రి॒త⁴ ఏన॑మాయునగిష్ఠి॑ ఏణం ప్రథ॑మో అద్య॑తిష్ఠత్ ।

గ॒ష్ఠర్వో⁵ ఆ॒స్య ర॑శనామగృ॒ణ్ణాత్ సూ॒రాద॑శ్వం వస॑వో నిర॑తష్ట ॥

54

- (3) అసి॑ య॒మో అ॒స్యాది॒తో అర్వ॑న్నసి త్రి॒తో గు॑హ్యేన ప్రతే॑న ।

అసి॑ సో॒మేన॑ సమ॒యా వి॑పృక్త⁷ ఆ॒హూ॒తే త్రి॑ణే ది॒వి బ॒ధ్ధనా॑ని ॥

55

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 4 వరకుగల పుటలు చూడనగును. చ.గో.కృ.

1. మానకఉద్యన్, 2. జాహూఉపస్తు, 3. తేఅర్వన్, 4. త్రితఏన,... దగిష్ఠి ఏణం ప్రథమోఅధ్య, 5. గష్ఠర్వోఅ

6. యమోఅస్యాదితోఅర్వ, 7. విపృక్తఆహూతే, (వ్రా.ప్ర.)

(4) త్రీజీ త¹ ఆహూర్తివి బస్థనాని త్రీణ్యస్స త్రీణ్యస్తః సముద్రే ।

ఉతేవ మే వరుణశ్చన్యైర్వన్ యత్రా త¹ ఆహూః పరమం జనిత్రమ్ ॥

56

(5) ఇమా తే వాజిన్నవమార్జనానీమా శఫానాం సనితుర్నిదానా ।

అత్రా తే భద్రా రశనా² అపశ్యమృతస్య యా³ అభిరక్షన్తి గోపాః ॥

57

(6) ఆత్మానం తే మనసారాదజానామనో దివా పతయన్తం పతజ్జమ్ ।

శిరో⁴ అపశ్యం పతిభిః సుగేభిరరేణుభిరేహమానం పతత్రి ॥

58

(7) అత్రా తే రూపముత్తమమపశ్యం జిగీషమాణమిష⁵ ఆ పదే గోః ।

యదా తే మర్త్య⁶ అను భోగమానశాదిద్ గ్రసిష్ట⁷ ఓషధీరజీగః ॥

59

(8) అను త్వా⁸ రథో అను మర్యో అర్వన్నను గావోఽను భగః కనీనామ్ ।

అను వ్రాతాస్తవ సఖ్యమీయురను దేవా మమిరే వీర్యం తే ॥

60

1. త్వఆహూర్, 2. రశనాస్తాపశ్య 3. యాస్తాభి, 4. శిరోస్తాపశ్యం, 5. మిషతా, 6. మర్త్యతాను, 7. గ్రసిష్టస్థాపశ్య, 8. రథోస్తానుమర్యోస్తాపశ్య, (వా.ప్ర.)

(9) హిరణ్యశృంగోయో¹ అన్య పాదా మ²నోజవా అవర ఇన్ద్ర³ అసీత్ ।

దేవా³ ఇదన్య హవిరద్యమాయన్ యో⁴ అర్వన్తం ప్రథమో అధ్యతిష్ఠత్ ॥

61

(10) ఈర్మాన్తానః సికిమధ్యమానః సం కూరణాసో దివ్యాసో⁵ అత్యాః ।

హంసా⁶ ఇవ శ్రేణీశో యతన్తే యదాక్షిమర్తివ్యమజ్మమశ్వాః ॥

62

(11) తవ శరీరం పతయిష్వర్వన్ తవ చిత్తం వాత⁷ ఇవ ద్రణీమాన్ ।

తవ శృంగాణి విష్టితా పురుత్రాత్రణ్యేషు జర్మరాణా చరన్తి ॥

63

(12) ఉప ప్రాగాచ్చసనం వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా దీప్యానః ।

అజః పురో నీయతే నాభిరస్యాను పశ్చాత్ కవయో యన్తి రేభాః ॥

64

(13) ఉప ప్రాగాత్ పరమం యత్ సదస్థమర్వాగ్⁸ అచ్చా పితరం మాతరం చ ।

అద్యా దేవాజ్ఞాప్తతమో హి గమ్యా⁹ అథా శాస్తే దాకుషే వార్యాణి ॥

65

1. యోఽన్యః, 2. మనోజ్వా²పేర్వ²ఇన్ద్ర²అసీత్, 3. దేవాఇదన్యః, 4. యోఽర్వన్తం ప్రథమోఽన్యః, 5. దివ్యాసోఽత్యాః,

6. హంసా⁶ఇవ, 7. వాత⁷ఇవ, 8. వాగ్⁸అచ్చా, 9. గమ్యా⁹అథా. ((వా.ప్ర.))

సూక్తము—163

ఋషి—దీర్ఘతముఁడు *

†దేవత—అశ్వము

- (1) చ॥ జలమున నుండియున్ మఱియుఁ జారు నభస్థలినుండి యశ్వమాః
యెలమిని నీవు పుట్టునపు డీడ్చి భుజంబులఁ బోలు బాహువుల్
వెలనెడు దేగపార్శ్వముల వేయి విధంబులఁ బోలు పక్షముల్
కలిగి వెలుంగు చుంటివిగఁ గావున నీవు ఘనుండవే కదాః ॥ 69
- (2) క॥ యముఁ డిచ్చిన ఘనహయముం, దమకమునం ద్రితుఁడు పూన్పైఁ దనరథమున కా
యమరపతి దాని నెక్కెను, నమరఁగ నదిపుట్టె వసువు లందఱివలనన్ ॥ 70
- (3) క॥ నీవే! యగ్నివి గాలివి, నీవే! శశితోడఁగూడ నిలచితివి తగన్
నీవే! సూర్యుఁడ వాదువు, నీవే! కారణము దివికి నిర్జర హయమాః ॥ 71
- (4) క॥ దివియును భువియును వెండియుఁ, బవనుఁడు చరియించు విష్ణుపదమున్ నీ న
ద్యవకారణములు మూఁ డో,నవనాశ్వమః గల వటంచుఁజాటుదురు బుధుల్ ॥ 72
- గీ॥ అట్టి పూర్వోక్త తలములయందు నీకు, జన్మహేతువు గలదని సరస వరుణ
సదృశ రూపుఁడ వగు నీవు చాలఁబ్రీతి,తోడ చెప్పుచు నున్నావు తురగరాజః ॥ 73
- (5) ఉ॥ యాగ సుసాధకంబయిన యశ్వము పగ్గము వాజి దేహముం
బాగుగఁ జేయు మార్జనము బాడబ మల్లనఁబోవు మార్గముల్
యాగ సమిద్ధ భూములును యజ్ఞమునందలి వస్తుసంపదల్
వేగము చూడఁగల్గితిని వేయి విధంబుల సంతసంబుతోన్ ॥ 74

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకుఁగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† యజ్ఞాశ్వమనఁగ నీటిలో సంచరించు సూర్యుఁడని కొందఱు భాష్యకారుల యభిప్రాయము. (నే.వేం.న.శా.)
గమనిక :—ఈ 163వ సూక్తమునకు “దేవత”ను వ్రాయకుండగనే “అశ్వస్తుతి” యని శ్రీనేమానివారు వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 125 వ పుట) వ్రాసి పైనున్న పుటనోటును (ఎడమ ప్రక్కనున్న 124 వ పుటలో) వ్రాసిరి. యజ్ఞాశ్వ మనఁగా “సూర్యుఁ” డని యర్థము చెప్పుచో నీ యశ్వహత్యలు మాంసపచనాదుల వర్జనలతోఁ గూడిన పద్యానువాదములు 162 వ సూక్తమున శ్రీ నేమానివారెందువల్ల వ్రాసిరో తెలియదు. దీనివల్ల మౌలికముగ స్వవచన వ్యాఖ్యాతము లేకుండ ఋక్కులను బరిశీలించు బుద్ధికుశలత యుండనగునని స్పష్టమగును, వ.గో.కృ.

- (6,7,8) సీ॥ అశ్వమా: నీవల యమరలోకమునకు, బోవుచుండుట నేను బొగడుచుంటి
 నీ శిరోరత్నంబు నిర్జరస్థలికయి వెడలుచుండుట నేను వేడ్కఁగంటి
 యాగదేశంబందు నాహారముం గోరి వచ్చు నీ రూపంబుఁ మెచ్చుచుంటి
 దవ్వునకుం దెచ్చు తగిన యాహారంబుఁ గాంక్షతో దినుటయుఁ గనుచునుంటి
 గీ॥ హయమ: నీదై న మార్గంబు ననుసరించి, రథములును గో మనుష్యులు రాజమాన
 కామినీ మణి సౌందర్య గరిమ లితర, దేవతలు పోవుచుండిరి తివిరి ప్రీతి ॥ 75
- (9) ఉ॥ ఉన్నతకంఠభాగమున నుండినజాలు సువర్ణ రూపమై
 నెన్నఁబడుంగదా: పదము ¹లిన్నవియై వెలుఁగొందుచుండు నీ
 వన్ని విధంబులన్ హరిని నంచితవేగమునన్ జయించి నా
 వన్న: యహంబ: ని స్వమరు లందఱుఁ బొందుచు నుందురేకదా: ॥ 76
- (10) గీ॥ బలము గల్గు పృష్ఠభాగముల్ మధ్యమ, భాగములను గల్గి పరమ ధీర
 భావములను నొప్పు భానుని హయములు, హంస పంక్తిఁబోలి యరుగుచుండు ॥ 77
- (11) గీ॥ శీఘ్రగమన సమర్థమై, చెలఁగుఁదనువు, మానసము వాయువేగ సమాన మగును
 నీ శిరస్సునఁ గల జాలు నిఖిలదిశల, నతిమనోహర మగునట్లు లభిగమించు ॥ 78
- (12) చ॥ దివుజుల కెల్ల నత్యముగఁ దృప్తిని జేయఁగ నెంచి వాజి స
 త్వవనతలంబుఁ జేరుటకు సాగుచు నున్నది దాని ముందు నా
 సవననిమిత్తమై వలయు చాగము పోవుచు నుండె ఋత్విజుల్
 వివిధములై న గానముల పేర్చిని దానిని నంటి పోయెడున్ ॥ 79
- (13) చ॥ ఘన మగు నాకలోకమును గాంచుటకుం బితృమాతృరీతిగా
 జననము గొన్న రోదసిని శాశ్వతమౌనటు చేరుచుంటివో!
 యనఘహయంబ: నీపదము హవ్య మొసంగెడు వాఁడుకూడ స
 న్మనమునఁ బొందుఁగాక: నని మానవులెల్లరుఁ గోరకుందురే: ॥ 80

సూక్తమ్—164

ఋషిః—దీర్ఘ తమా ఔచధ్యః *

దేవతా—1-41 విశ్వేదేవాః 42-అద్యర్ధర్చస్యవాక్, ద్వితీయస్య ఆపః;

43-అద్యర్ధర్చస్య శకధూమః, ద్వితీయస్య సోమః; 44-కేశినః (అగ్నిః సూర్యో వాయుశ్చ)

45-వాక్; 46-47 సూర్యః; 48-సంవత్సరకాల చక్రమ్; 49-సరస్వతీ; 50-సాధ్యః;

51-సూర్యః, పర్జన్యగ్నయో వా, 52- సరస్వాన్, సూర్యో వా

ఛందః—త్రిష్టుప్; 12,15,23,29,36,41—జగతీ; 42—ప్రస్తారపంక్తిః, 51—అనుష్టుప్.

(1) అస్య వామస్య పశితస్య హోతుస్తస్య భ్రాతా మధ్యమో¹ అస్త్యశ్చః ।

తృతీయో భ్రాతా ఘృతపృష్ఠో² అస్యాత్రాపశ్యం విశ్వతిం సప్తపుత్రమ్ ॥

66

(2) సప్త యజ్ఞాన్తి రథమేకచక్రమేకో³ అశ్వో వహతి సప్తనామా ।

త్రినాభి చక్రమజరమనర్వం యత్రేమా విశ్వా భవనాభి తస్టుః ॥

67

(3) ఇమం రథమధి యే సప్త తస్టుః సప్తచక్రం సప్త వహస్త్యశ్వాః ।

సప్త స్వసారో⁴ అభి సం నవన్తే యత్ర గవాం విహితా సప్త నామ ॥

68

* ఋషి విశేష విషయములకై సంస్కృతమూలము 140 సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు 434 నుండి 439 వరకు గల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. మధ్యమోఽస్త్య, 2. పృష్ఠోఽస్యా, 3. మేకోఽశ్వో, 4. స్వసారోఽభి, (వ్రా.వ్ర.)

(4) కో దదర్శ ప్రతమం జాయమానమస్తస్వస్తం యదస్తా విభర్తి ।

భూమ్నా¹ అనురస్యగాత్మా క్వ స్విన్ కో విద్వాంసముప గాత్ ప్రప్థమేతత్ ॥

69

(5) పాకః పృథ్వామి మనసావిజానన్ దేవానామేనా నిహితా పదాన్ ।

వత్సే బ్రహ్మయేకధి సప్త తస్తూన్ వి తత్త్విరే కవయ² ఓతవా ఉ ॥

70

(6) అవికిత్వాఞ్చికితుషల్బదత్ర కవీన్ పృథ్వామి విద్యనే న విద్వాన్ ।

వి య స్తస్తమ్న పశిమా రజాంస్యజస్య రూపేకైకిమపి స్విదేకమ్ ॥

71

(7) ఇహ బ్రవీతు³య ఈమక్ష్ణ వేదాస్య వామస్య నిహితం పదం వేః ।

శీర్షః క్షీరం దుహతే⁴ గావో⁵ అన్య వప్రిం వసానా⁶ ఉదకం పదాపుః ॥

72

(8) మాతా పితరమృతరీ ఆ బభాజ దీత్యగ్రే మనసా సం హి జగ్మే ।

సా బిభత్సుర్గర్భరసా నివిదౌ సమస్వస్త⁷ ఇదుపవాకమీయుః ॥

3

1. భూమ్నా¹ అనుర, 2. కవయః² ఓతవా, 3. యకామ, 4. గావో⁴ అన్య, 5. వసానా⁵ ఉదకం, 6. పితరమృతరీ,

7. సమస్వస్త⁷ ఇదు (వా.ప్ర.).

(9) యుక్తా మాతాసీద్ ధురి దక్షిణాయా¹ అతిష్ఠద్ గర్భో పృథివీస్వతః ।

అమీమేద్ వత్సో² అను గామపశ్యద్ విశ్వరూప్యం త్రిషు యోజనేషు ॥

74

(10) తిస్రో మాతృత్రీన్ పితౄన్ బిభ్రదేక³ ఊర్ధ్వస్తసౌ నేమవ గృహయన్తి ।

మన్త్రయన్తే దివో⁴ అముష్య పృథ్వీ విశ్వవిదం వాచమవిశ్వమిన్వామ్ ॥

75

(11) ద్వాదశారం సహి తజ్జరాయ వర్షర్తి చక్రం పరి ద్యామృతస్య ।

ఆ పుత్రా⁵ అగ్నే మిథునాసో⁶ అత్ర సప్త శతాని వింశతిశ్చ తస్టుః ॥

76

(12) పశ్చపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం దివ⁷ ఆహూః పరే⁸ అర్ధే పురీషిణమ్ ।

అథేమే⁹ అన్య ఉపరే విచక్షణం సప్తచక్రే షళర¹⁰ ఆహరర్పితమ్ ॥

77

(13) పశ్చారే చక్రే పరివర్తిమానే తస్మిన్నా తస్మర్భువనాని విశ్వా ।

తస్య నాక్షస్తప్యతే భూరిభారః సనాదేవ స శీర్యతే సనాభిః ॥

78

1. దక్షిణాయాఽఅతిష్ఠద్, 2. వత్సోఽఅను, 3. బిభ్రదేకఽఊర్ధ్వ, 4. దివోఽఅముష్య, 5. పుత్రాఽఅగ్నే, 6. మిథునాసోఽఅత్ర

7. దివఽఅహూః, 8. పరేఽఅర్ధే 9. మేఽఅన్యఽఉపరే, 10. షళరఽఅహూ. (ప్రా.ప్ర.)

(14) సనేమి చక్రమజరం వి వావృత¹ ఉత్తానాయాం దశ యుక్తా వహన్తి ।

మార్యస్య చక్షా రజస్తైత్యావృతం తస్మిన్నార్పితా భవనాని విశ్వా ॥

79

(15) సాకంజానాం సప్తథమాచురేకజం వశిద్ యమా² ఋషయో దేవజా³ ఇతి ।

తేషామిష్టాని విహితాని ధామశః స్థాతే రేజస్తే విక్వతాని రూపశః ॥

80

(16) త్రియః సతీస్తాగ్⁴ ఉచే వుంస⁵ ఆహుః వశ్యదక్షణ్యాన్న వి చేతదన్ధ ।

కవిర్యః వుత్రః స ఈమా చికేత యస్తా విజానాత్ స పితృష్యితాసత్ ॥

81

(17) అవః పరేణ పర రేవినావరేణ పదా వత్సం బిభ్రతీ గౌరుదస్థాత్ ।

సా కద్రీచీ కం స్వీదర్థం పరాగాత్ క్వ స్వీత్ సూతే నహి యూథే⁷ అన్తః ॥

82

(18) అవః పరేణ పితరం యోకే అస్యానువేద పర రేవినావరేణ ।

కవీయమానః కళి ఇహ ప్ర వోచద్ దేవం మనః కుతో¹⁰ అధి ప్రజాతమ్ ॥

83

1. వావృతకతా, 2. యమాఋష, 3. జాకా, 4. తాగ్ంక, 5. వుంసకము, 6. పరవినా, 7. యూథేకఅన్త,

8. యోకాస్యా, 9. కళిఇహ 10. కుతోకఅధి, (లా,వ.)

(19) యే¹ అర్వాఞ్చస్తాగ్²ం ఉ పరాచ అహుర్యే పరాఞ్చస్తాగ్²ం ఉ అర్వాచ ఆహుః ।

ఇన్ద్రో³ యా చక్రః సోమ తాని ధురా న యుక్తా రజసో వహన్తి ॥

84

(20) ద్వా సుప్రదా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరి షన్వజాతే ।

తయో⁴రన్యః పిప్పళం స్వాద్వత్తనశ్చన్నన్యో⁵ ఆభి చాకశీతి ॥

85

(21) యత్రా సుప్రదా⁴ అమృతన్య భాగమనిమేషం విదభాభిన్వరన్తి ।

ఇనో⁵ విశ్వన్య భువనన్య గోపాః స మా ధీరః పాకమత్రా వివేశ ॥

86

(22) యస్మిన్ వృక్షే మధ్వదః సుప్రదా నీవిశన్తే సువతే చాధి విశ్వే ।

తస్యేదాహుః పిప్పళం స్వాద్వగ్రే తన్నో⁵న్నశద్యః పితరం న వేద ॥

87

(23) యద్ గాయత్రే⁵ అధి గాయత్రమాహితం తై⁶ష్ఠివాద్ వా తై⁶ష్ఠిభం నిరతక్షత ।

యద్ వా జగజ్జగత్యాహితం పదం యో⁶ ఇత్ తద్ విదుస్తే⁷ అమృతత్వమానకుః ॥

88

1. యేఽర్వాఞ్చస్తాగ్²ం²పరాచ ఆహుః. 2. తాగ్²ం²ఉ²ఆహుః. 3. న్నన్యో⁵ఆభి. 4. సుప్రదా⁴అమృత. 5. గాయత్రే⁵అధి.

6. యో⁶ఇత్, 7. వై⁷ఆహుః. (వా.ప్ర.)

(24) గాయత్రేణ ప్రతి మిమితే¹ అర్కమర్కేణ సామ తైఃప్రుభేన వాకమ్ ।

వాకేన వాకం ద్విపదా చతుష్పదా క్షరేణ మిమితే¹ సప్త వాణీః ॥

89

(25) జగతా సిద్ధం దివ్యస్తభాయత్ పథంతరే సూర్యం పర్యవశ్యత్ ।

గాయత్రస్య సమిధస్త్రిస² అహస్తతో మహ్నా ప్ర రిచీ మహిత్యా ॥

90

(26) ఉప హ్వయే సుదుఘాం దేనుమేతాం సుహస్తో గోధుగుత దోహదేనామ్ ।

శ్రేష్ఠం సవం సవితా సావిషన్నో³ కభిద్ధో ఘర్మస్తదు పు ప్ర వోచమ్ ॥

91

(27) హింకృణ్వతి వసువత్స వసూనాం వత్సమిచ్ఛన్తీ మనసాభ్యాగాత్ ।

దుహమశ్వభ్యాం పయో³ అఘ్నేయం సా వర్ధతాం మహతే సౌభగాయ ॥

92

(28) గౌరమీమేదసు వత్సం మిషస్తం మూర్ధానం హిజ్జకృణ్వోన్మాతావా⁴ ఉ ।

సృత్వాణం ఘర్మమభి వావశానా మిమాతి మాయం⁵ పయతే పయోభిః ॥

93

1. మిమితే¹ అర్క. 2. త్రిస² అహ. 3. పయో³ అఘ్నేయ. 4. వాక. 5. సయ⁵. (ప్రా.ప్ర.)

(29) అ॒యం స॑ శిం॒క్తే॒ యే॒న గౌరభీ॑ష్ఠతా మి॒మా॒తి మాయం॑ ధ్వ॒సనా॒వది॑ శ్ర॒తా ।

సా చి॒త్తిభి॑ర్ని హి చ॒కార॑ మ॒ర్త్యం వి॒ద్యుద్ భవ॑న్తి ప్రతి వ॒ప్రవి॑మా॒హత॑ ॥

94

(30) అ॒న॒భ్యయే॑ తు॒రగా॑తు జీ॒వమే॑జద్ ద్రు॒వం మ॒ధ్య¹ ఆ ప॒స్త్యానా॑మ్ ।

జీ॒వో మృ॒తస్య॑ చ॒రతి॑ స్వ॒ధా²భి॒రమ॑ర్త్యో మ॒ర్త్యేనా॑ స॒యోనిః॑ ॥

95

(31) అ॒వశ్యం॑ గో॒పామ॑ని ప॒ద్యమా॑స॒మా చ॒ పరా॑ చ ప॒థిభి॑శ్చర॒న్తమ్ ।

స స॒ద్ధీచీః॑ స వి॒ఘాచీ॑ర్వసా॒న³ ఆ వరీ॑వ॒ర్తి భు॑వనే॒ష్వన్తః॑ ॥

96

(32) య⁴ ఈం చ॒కార॑ న సో⁵ అ॒న్య వేద⁶ య ఈం దద॒ర్శ హి॒రగి॒న్ను తస్మా॑త్ ।

స మా॒తుర్యోనా॑ పరి॒వీతో⁷ అ॒న్తర్బ॑హుప్ర॒జా నిర్మ॑తి॒మా వి॒వేశ॑ ॥

97

(33) ద్యౌర్యే॑ పి॒తా జ॒నితా॑ నాభి॒రత్ర॑ బ॒భుర్యే॑ మా॒తా పృ॒థివీ॑ మ॒హీయ॑మ్ ।

ఉ॒త్తాన॑యోశ్చ॒మ్యైర్వై॒ర్యోని॑ర॒న్తర॑త్రా పి॒తా దు॒హితు॑ర్గర్భ॒మాధాత్॑ ॥

98

1. మధ్యఽఆప్. 2. స్వధాభిశ్చర్త్యో. 3. సకల. 4. యకం. 5. న సోఽన్య. 6. వేద్యయ. 7. వీతోఽన్త. (వా.ప్ర.)

(34) పృచ్ఛామి త్వాపరమస్తం పృథివ్యాః పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిః ।

పృచ్ఛామి త్వా పృష్ఠో¹ అశ్వస్య రేతః పృచ్ఛామి వాచః పరమం వ్యోమ ॥

99

(35) ఇయం వేదిః పరో² అస్త్రః పృథివ్యా అయం యజ్ఞో భువనస్య నాభిః ।

అయం సోమో పృష్ఠో¹ అశ్వస్య రేతో బ్రహ్మాయం వాచః పరమం వ్యోమ ॥

100

(36) సప్తార్ధగర్భా భువనస్య రేతో విష్ణోస్త్విష్ణు ప్రదిశా విధర్మణి ।

తే దీతిభిర్వనసా తే విపశ్చరః పరిభువః పరి భవన్తి విశ్వతః ॥

101

(37) స వి జానామి యదివేదమస్మి నిజ్యః సంసర్థో మనసా చరామి ।

యదా మాగన్ ప్రథమజా³ ఋతస్యాదిద్ వాచో⁴ అశ్వువే భాగమస్యాః ॥

102

(38) అపాజ్ ప్రాజేతి స్వధయా గృభీతో యమర్త్యో మర్త్యేనా నయోవిః ।

తా శశ్వన్తా విహూచీనా వియన్తా వ్యగన్యం చిక్కుర్ను ని చిక్కురన్యమ్ ॥

103

1. పృష్ఠోఽశ్వస్య. 2. పరోఽత్ర పృథివ్యాఽత్రయం. 3. ప్రథమజాఽఋతః. 4. వాచోఽశ్వువే, (వ్రా.వ్ర.)

(39) ఋచో¹ అక్షరే² పరమే³ వ్యోమన్⁴ యస్మిన్⁵ దేవా⁶ అధి విశ్వే నిషేదుః ।

యస్తన్న వేద కిమృచా కరిష్యతి య ఇత్ తద్ విదుస్త³ ఇమే సమానతే ॥

104

(40) సూయవసాద్ భగవతీ హి భూయా⁴ అథో వయం భగవన్తః స్యామ ।

అధి తృణమఘ్నై విశ్వదానీం పిబ కుద్ధముదకమౌచరస్తీ ॥

105

(41) గౌరీర్మమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ ।

అష్టాపదీ నవపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్ ॥

106

(42) తస్యాః సముద్రా⁵ అధి వి క్షరన్తి తేన జీవన్తి ప్రదిశశ్చతస్రః ।

తతః క్షరత్యక్షరం తద్ విశ్వముప జీవతి ॥

107

(43) శకమయం ధూమమౌరాదపశ్యం విషూవతా పరం ఏనావరేణ ।

ఉజ్జైణం పృశ్నిమపచస్త వీరాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ ॥

108

(44) త్రయః కేన¹ ఋతుథా వి చక్షతే సంవత్సరే వపత² ఏక ఏషామ్ ।

విశ్వమేకో³ అభి చక్షే శచీభిర్భ్రాజిరేకస్య దదృశే న రూపమ్ ॥

109

(45) చత్వారి వాక్ పరిమితా పదాని తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః ।

గుహా త్రీణి నిహితా నేజ్యయన్తి తురీయం వాచో మనుష్యా వదన్తి ॥

110

(46) ఇన్ద్రం మిత్రం వరుణమ్నిమాహురథో దివ్యః స సువర్ణో గరుత్మాన్ ।

ఏకం సద్ విప్రా బహుధా వదన్త్యగ్నిం యమం మాతరిక్వానమాహుః ॥

111

(47) కృష్ణం నియానం హరయః సువర్ణా⁴ అపో వసానా దివముత్పతన్తి ।

త⁵ ఆవృత్రన్ త్వదనాద్భతస్యాదిద్ ఘృతేన పృథివీ వ్యుద్యతే ॥

112

(48) ద్వాదశ ప్రథయశ్చక్రమేకం త్రీణి నభ్యాని క⁶ ఉ తచ్చి కేత ।

తస్మిన్ త్సాకం త్రిశతా న శక్నోవో ఋషితాః శష్టిర్న చలాచలాసః ॥

113

1. కేనఋతుథా, 2. వపత్యఏక. 3. మేకో³అభి, 4. సువర్ణాఅపో, 5. తఆవ. 6. కృఉ, (వా.వ.)

(49) యస్తే స్తనః శళయో యో మయోభూర్యేన విశ్వా పృష్ఠస్థి వార్యాణి ।

యో రత్నధా వసువిద్ యః సుదత్రః సరస్వతి తమిహ ధాతవే కః ॥

114

(50) యజ్ఞేన యజ్ఞమయజ్ఞస్త దేవాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ ।

తే హ నాకం మహిమానః సచస్త్ర యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః ॥

115

(51) సమానమేతదుదకముచ్చైత్యవ చాహభిః ।

భూమిం పర్జన్యా జిన్వన్తి దివం జిన్వన్త్యగ్నయః ॥

116

(52) దివ్యం సువర్ణం వాయసం బృహస్తమపాం గర్భం దర్శతమోషధీనామ్ ।

అభీవతో వృష్టిభిస్తర్పయన్తం సరస్వస్తమవసే జోహవీమి ॥

117

సూక్తము—164

ఋషి—దీర్ఘ తముఁడు*

దేవతలు—విశ్వేదేవతలు, సరస్వతి, ఉదకములు, శకధూముఁడు సోముఁడు,
సూర్యవాయువులు, సరస్వతి, సూర్యుఁడు, సంవత్సరాత్మకమగుకాలము, సరస్వతి,
సాధులు, సూర్యుఁడు క్రమముగాఁదెలియవలయును.

(1) గీ॥† సర్వ రక్షకుండు సప్తపుత్రకుడైన, సూర్య నిపుడు నేను జూచుచుంటి
భానుమూర్తి కమలవాయుప సోదరుం, డైనయట్లు లగ్ని యగునుగాదె: ॥

81

(2) ఋ॥ సప్త యుంజంతి రథమేకచక్రమేకో అశ్వోవహతి సప్తనామా ।

త్రినాభి చక్రమజరమనర్వం యత్రేమా విశ్వా భువనాధి తస్య: ॥ (67ఋక్కు-521 పుట)

* ఋషివిశేష విషయములకై సంస్కృత మూలము 140వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు 434 నుండి 439 వరకుగల పుటలు చూడనగును. వ.గో.కృ.

† ప్రపంచకర్తయగు విశ్వతి యను పరమేశ్వరునకు సృష్టి స్థితి లయ కారణభూతులగు సూర్యాగ్ని వాయువులు మువ్వరు పుత్రులని భావము. పరమేశ్వరుఁడు సృష్టి స్థితి లయ కారణుడై త్రిమూర్తి స్వరూపములు నేకాకారుఁడగు పరమేశ్వరునియందు లీనమై యుండుటను ఆత్మ పరమాత్మ జ్ఞానముగలవారు తెలిసికొనుచున్నారని సూచన. (నే.వేం.న.శా.)

1. “సర్వరక్షకుండు సప్తపుత్రుఁడౌ సూర్య నిపుడు నేను” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి, (వ్రాతప్రతి. ప్రథమ మండలము. 2వ సంపుటము, 129వ పుట.) ఈ సందర్భమున సంస్కృతమూలములోని ఋక్కు ననుసరించి సూర్యనికేడుగురు పుత్రులున్నట్లు వ్రాయవలయును గాని సూర్యుడేడవ పుత్రుఁడనికాదు. “సప్తమ పుత్రుఁడౌ” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయుటవలన “నేడవ పుత్రుడైన సూర్యుఁడు” అని యర్థము వచ్చినది. ఈ యర్థము మూలచ్ఛేదకమేకాక శ్రీనేమానివారి ఋగనువాద సందర్భముగా వ్రాసిన (వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 128వ పుట) పైనున్నపుటోనోటుకు వైతము విరుద్ధము. కావున “ఏడుగురు పుత్రులు కలిగిన సూర్యుఁడు” అని యర్థము వచ్చునట్లుగా “సప్తపుత్రకుడైన” అని సమచితముగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥ ఏకచక్రరథంబు సమిద్ధసప్త, సంఖ్యగల యశ్వరాజముల్ చక్కనైన

సప్తసంఖ్యాఖ్యతో నొప్పు చారు వాయు, వును ధరించుచు నున్నవి* యుచితరీతి ॥

82

† (1) రథమేకచక్రమ్ = ఇది కాలమునకుఁబేరు. కాలమునుటచే సూర్యుఁడనిగాని సంవత్సరముని కాని యూహింపనగును.

(2) సప్త యుంజంతి = సూర్యవరముగ సప్తాశ్వములనిగాని సప్త జిహ్వలనిగాని చెప్పవచ్చును. సంవత్సరవరముగ షడ్యతువులు, సంవత్సరములు చేరి సప్తాశ్వములని చెప్పినచో సరిపోవును. లేదా షడ్యతువులును, నధికమాసమునుఁ జేరి సప్తాశ్వమన నగును. సప్తవారములు సప్తాశ్వములుగా నెన్నఁబడును.

(3) త్రినాభిచక్రమ్ = భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములని గాని, ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములని గాని చెప్పవచ్చును. (నే.పేం.న.శా.)

గమనిక:-ప్రథమమండలము164వసూక్తములోని రెండవముక్కునకు శ్రీ నేమానివారు చేసిన (82) పద్యానువాదము సాయనభాష్యముపై నాధారపడినది. శ్రీ నేమానివారిపద్యమునకు వ్రాసిన ఫుట్ నోటు కూడ సాయనభాష్యముపై నాధారపడినదే కాని శ్రీ నేమానివారు సాయన భాష్యానుసారముగానైనను బూర్తిగా తెలుఁగున ఫుట్ నోటువ్రాయలేదు. రథ మన్నది కాలాత్మకమైన సంవత్సరాత్మకమైన ఒకే ఒక చక్రముతోఁ గూడినది. “సప్త యుంజంతి” అన్నప్పుడు సప్తశబ్దముచేత సప్తవారములు అనఁగా ఆది, సోమ, మంగళ, బుధ, గురు, శుక్ర, శనివారములు పరిగృహీతములగును. “అశ్వోవహతి సప్తనామా” అన్నప్పుడు సప్తాశ్వము అనఁగా నేడురంగులు కల్గిన “ఏకైకమైనకాంతి” అని అర్థము. అంతియేగాని పేర్లర్థము లేదు. సప్త యుంజంతి అన్నప్పుడు సప్తవారములని కాక షడ్యతువులును, సంవత్సరమును, లేదా అధికమాసమును గలిపి సప్తసంఖ్యను సరిపుచ్చుట భావ్యము కాదు. షడ్యతువులతో సంవత్సరము పూర్తియగును గావునను ఋతువులకు భిన్నముగాఁ బ్రత్యేకమైన సంవత్సరముండనేరదు కావునను సంవత్సరమును ఋతు సంఖ్యతోఁ గలుపుట యప్రసక్తమగును. అధికమాసమన్నది, మూఁడుసంవత్సరముల కొకపరి వచ్చునది గావున దానిని షడ్యతువులతో మిళితము చేయుటకు వీలులేదు. అధికమాస మేఋతువున వచ్చునో యది యందులో నంతర్భూతమగును. కావున నధికమాసమును బ్రతి సంవత్సరమునునుండు షడ్యతువులతోఁ గలిపి సప్తసంఖ్యను బూర్తిచేయుట తర్కనహముకాదు. వైజ్ఞానికమును గాదు. సప్తవాయువులన్నదికూడ సరియైన యర్థముకాదు. కావుననే సప్తవారములని చెప్పవలసియున్నది. త్రినాభులనఁగా రెండు ఋతువులొక నాభియని మొత్తమారు ఋతువులలో మూఁడు నాభులున్నవని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. అవి ఉష్ణనాభి, జలనాభి, శీతనాభి అని పేర్లు గలవి. రెండు ఋతువులతో నాల్గమాసములతోఁ గూడిన ఈ త్రినాభులపై నాధారపడి తెలుఁగువారిలో యేర్పడినవే వేసవి కాలము, వర్షాకాలము, శీతాకాలము అను త్రికాలములు. సాయనాచార్యులు చెప్పిన భూత, భవిష్యత్, వర్తమానకాలములు త్రినాభులని చెప్పిన యర్థము సరియైనదికాదు. కాలమును సంవత్సరాత్మకముగా గుర్తించినప్పుడు ఈ భూత భవిష్యత్ వర్తమాన కాలములకు సంవత్సరములో సమాన ప్రతివత్తియుండదు. సంవత్సర ప్రారంభమున నంతయు భవిష్యత్తుగా నిలువఁగాఁగొద్దికాలము వర్తమానముగా నిలిచి భూతకాలమునకు స్థానమేయుండదు. సంవత్సరాంత్యమునఁ బరిశీలించుచో నంతయు భూతకాలమై కొద్దికాలము వర్తమానముగా

* “నున్నవియుచితరీతి” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగా “నున్నవ త్యుచితరీతి” అని శ్రీ పి. రమణమూర్తి నవరించిరి. (వ్రాతప్రతి - 2వ సంపుటము 129వ పుట.) శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన పాఠములోను శ్రీ రమణమూర్తిగారు నవరించిన పాఠము లోనుగూడ యతిభంగమైనది. శ్రీ నేమానివారి పాఠములో “వు” తో “యు” “ఉ” లలో నొక దానితో యతి సరిపెట్టుకొనఁగా శ్రీ రమణమూర్తిగారి పాఠములో “వు” “తో” “యు” “ఉ” లలో నొకదానికి యతి సరిపెట్టుకొనఁబడినది. ఇవి యొకేతెగకుఁ జెందిన లక్షణవిరుద్ధ ప్రయోగములు. కాని ప్రాచీన కవులు కొందఱిట్టి యతిమైత్రి నుపయోగించిరి. చూ. పీఠిక. ప.గో.కృ.

గీ॥ ఆ త్రినాభియుక్త మగు చక్రరాజము, నాశ్రయించుచుండు నఖిల భూత
జాత మద్ది యశిధిల మజరము నగుచు, నదియె నాశరహిత మగునుఁగాదె: ॥

83

(3) సీ॥ షడ్జమాదిస్వర సామగానములన్ని, సూర్యరథంబును స్తుతినిజేయు
సప్తసంఖ్యను నొప్పు చక్రనిరశ్మలు పూషణు నేవేళ, బొందుచుండు
సప్తరశ్మివిశేష చక్రరథంబును సప్తాశ్వములుమోసి జరుగుచుండుఁ
గాలచక్రము సూర్యగతిచేత నయనాదికమును గల్పించుచుఁగదలుచుండు

గీ॥ ననెడిసిద్ధాంతమెవ్వఁడే సరసియున్నఁ, గాలచక్ర క్రమంబును గాంచువాడె
సమయతత్త్వంబు నెఱుంగని సరసుఁడెట్లు, లరయఁగల్గునొ: చెప్పుఁడో: యమరులార: ॥ 84

(4) గీ॥ సృష్టికిన్ బూర్వముండిన చిత్స్వరూప, మైన పరమాత్మ నేఘనుం డధిగమించు
నీశ్వరాయ త్తమగుమాయ యీప్రపంచ, మెటులు భరియించుచున్నదో: యెవ్వఁడెరుఁగు: ॥ 85

గీ॥ స్థూలసూక్ష్మరూపనుందర సంబంధ, మైన యాత్మరూప మెచటఁగలదొ:
యిట్టి తత్త్వరూప మెవ్వఁడెఱుగుంను, నెవఁడు చెప్పువాఁడొ: యెరుఁగనగునె: ॥ 86

(5) క॥ పరిపక్వము నొందక యే, సరిముఱిచి త్తంబుతోడ నమరులకై నం
బరిచయముకాని తత్త్వం, బరయుటకై దానిరూప మడుగుచునుంటిన్ ॥ 87

గీ॥ అఖిల లోక నివాసుఁడౌ హంసునికయి, బుద్ధిశాలురు ఋత్విజుల్ పూర్ణసప్త
సోమయాగములెల్ల ను సూక్తములను, జేయ యత్నించుచున్నారు చెన్నుమిగుల ॥ 88

(6) క॥ పరతత్త్వంబును దెలియక, పరమార్థముఁదెలిసినట్టి పండితులను నే,
బరమార్థజ్ఞానంబును, గరముఁదెలియఁగోరి యడుగఁగల్గితిఁ బ్రీతిన్ ॥ 89

క॥ ఎయ్యది యజమై వెలుఁగునొ:, యెయ్యది రవిమండలమున నీ ఋతుషట్కం
బొయ్యన వర్తిలఁజేయునొ:, యయ్యాత్మను నెఱుంగఁ గోరి యడుగుచునుంటిన్ ॥ 90

నిలుచును. కాఁగా భవిష్యత్తుకు స్థానమేలేదు. సంవత్సర ప్రారంభమందును, సంవత్సరాంత్యమందును భూత భవిష్యత్తు కాలములకు స్థానమున్నదని వాదించునెడల నవిరెండును విభిన్న సంవత్సరములకుఁ జెందినవగును. కావున నీ యర్థము నిలువనేరదు. సంవత్సరములో విభాగముగా నిలువదు. ఉదయ, మధ్యాహ్న, సాయంకాలము లన్నివి ఒక రోజులో భాగములేగాని సంవత్సర భాగములు కానేరవు. సంధ్యలను గ్రహించుచో నర్ధరాత్రి సంధ్యయుఁ బరిగ్రహింపఁబడి ఉదయ సంధ్య, మధ్యాహ్న సంధ్య, సాయం సంధ్య, అర్ధరాత్రి సంధ్య అని నాల్గు సంధ్యలు పరిగృహీతములగును. ఇక్కడ చెప్పవలసినది సంవత్సరాత్మక కాలములోని విభాగములనే గాని రోజులో విభాగములనుగాదు. కావున లోగడ చెప్పినట్లు త్రినాభులనఁగా రెండు ఋతువు లొకనాభియను కాలవిభజనాత్మకమైన వేసవికాల, వర్షాకాల శీతాకాలములను త్రినాభికాలములను బరిగ్రహించుట సత్యసమ్మతమగును. ప.గో.కృ.

గీ॥ సత్యలోకము రూపించి జగమునంత, దానియం దుండునట్టులఁ దగ నొనర్చి
వాఙ్మనస్సులచేఁ జెప్పవలనుపడని, యాత్మతత్త్వంబు నెఱుంగంగ నడుగుచుంటి ॥ 91

(7) ఉ॥ భానుని ఘృష్టిజాలములు వర్షములం గలుగంగఁజేయ నా
భానుని రశ్మిలే మరలఁబానముఁజేయుచునుండు వారులన్
భానుని రూపతత్త్వ మతిభాసిలుచుండు నిగూఢ మౌచు నా
భానుని రూపు గన్గొనెడు భాగ్య మదెవ్వని కబ్బునో! కదా! ॥ 92

(8) సీ॥ మాతృస్వరూపయౌ మహి, పితృసూర్యుఁడు యజ్ఞఫలంబుల నందుచుండు
హంసుండు భూమిపై ననురాగమునుబూని వృష్టుల నిచ్చుచు వెలుఁగుచుండు
ధారుణి గర్భమున్ ధరియించు నిచ్చతోఁ గడు హలంబుల దున్నఁబడుచునుండు
సస్యసమృద్ధికి జలమార్దవము కల్గి ప్రీహ్యదిధాన్యముల్ వెలయుచుండు
గీ॥ వృష్టియగుచుండ సస్యాభివృద్ధినొంది, యాగకర్మము లన్నియు సాగనిచ్చి
హవ్యభాగములన్నియు నాదరమున, నందఁజేయుచు నున్నార మమరులకయి ॥ 93

(9) సీ॥ మాతయౌ దివము విఖ్యాత భూమికిఁ గార్యసాధనంబునకుఁ దా సాఁగుచుండు
గర్భసిండమునాఁగఁ గ్రాలు వారిచయంబు మేఘమధ్యంబుల మెఱయచుండు
వత్స స్వరూపయౌ వారినిండినవెన్నఁ ఘనములు గర్జింపఁగలుగుచుండు
భానుఘృష్టులు మేఘవాయువు లన్నాటి సంపర్కమున భూమి చక్క-నుండు
గీ॥ నపుడు సస్యాభివృద్ధిచే నఖిలభూత, ధాత్రియయి యొప్పు ధారుణిఁ దగినరూప
ములను దాల్చుచుఁ బుష్టిని గలిఁగియుండి, సంతనంబునుఁగలిఁగింపఁ జాలుచుండు ॥ 94

(10) గీ॥ అబ్ధిరూపకమగు కాలహంసుఁడెపుడు, మూఁడు లోకములన్ మించి ముగ్గురైన
వాయు సూర్యులకంటెను వహ్నికంటె, నున్నతస్థలమునందున నుండువాఁడు ॥ 95

గీ॥ గ్లాని నెవ్వరు కలిఁగింతు కాలమునకుఁ, భానుఁ డబ్ధాత్మకంబైన భానమాన
కాల రూపము నేవేళఁగలుఁగుచుండ, సప్తరశ్మిని వర్ణింప శక్య మగునె! ॥ 96

గీ॥ దివమునకు మీఁదనుండెడు దేవతలు, సర్వవిద్వాక్యగర్జిత సరణి నెల్ల
భాను సంబంధమౌనను భావనలను, జేయుచున్నారు నిశ్చయ సిద్ధితోడ ॥ 97

1. “రూపతత్త్వమతిగ భాసిలుచుండు” నన్నచో గణభంగమగునని “అతిగ భాసిలుచుండు” లోని “అగు” ధాత్వర్థక సుజ్యోతరూపమగు “గ” అనుదానిని విలుప్తము చేసి శ్రీ నేమానివారు వ్రాయుట ప్రయోగ విశేషము. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారుగా “నున్నత స్థలమునందున” అని భల, భగణములుగాని - భ, జలములుగాని ప్రయుక్తము లైనట్లుభావింపనగును. “నున్నత స్థలమందున నుండువాఁడు” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగల్గియుండియు నిట్లు ప్రయోగించుట విశేషము. (చూ. 2వ సంపుటము 133వ. పుట. వ్రాతప్రతి.) వ.గో.కృ.

- (11) గీ॥ ద్వాదశార విరాజిత తరణీయాన, చక్రమేవేకఃపిరుగదే : శాశ్వతముగ
భాస్కరుడః యట మిథున రూపములఁబొంది, దిన నిశారూపపుత్రులు దిరుగుచుండు ॥ 98
- (12) ఉ॥ పంచఋతుస్వరూపులుఁ బాదములన్ వెలుఁగంది తృప్తి గా
వించుచు నంతకున్ నెలల విశ్రుత రూపము చెంది వర్షముం
బంచెడి యబ్దచక్ర మతిభాసిలు¹ వ్యోమమునందు నుండు న
ట్లంచితపండితోత్తము లహర్నిశమున్ గడుఁ జెప్పకుందురే : ॥ 99
- క॥ అయనము ఋతుమాసాదుల, చయమనుచక్రములుగలిఁగి షడరంబులతో
వియదర్థభాగమందునఁ, బ్రయతాదిత్యుండు వెల్గఁ బ్రజ్జ్వల తనుఁడై ॥ 100
- (13) గీ॥ ఐదు ఋతువులనెడి యాకులుగల కాల, చక్రమెపుడు భవన సంచయమును
దీక్షతో భరించి దివ్యప్రభాదుల, మరలమరలఁ దిరుగు మణవకుండ ॥ 101
- క॥ ఎక్కువగుభూమిభారము, చక్కఁగ భరియించు కాల చక్రాక్షము తా
నొక్కింత బాధఁ జెందదు, మిక్కిలి తన్నాభికూడ మెఱయుచునుండున్ ॥ 102
- (14) క॥ నిచ్చలు నేమింగలుఁగుచు, 2నచ్చరితము గల్గు కాలచక్రము విధిగా
నచ్చుపడఁ దిరుగుచుండదెఁ ద్రచ్చి జరాబాధలన్ని తగిన విధమునన్ ॥ 103
- గీ॥ పంచ లోక పాలబ్రాహ్మణాదులు కర్మ, చయమునెల్లఁ బ్రీతి జరుపుచుండు
భానుమండలంబు వర్షమునకు మూల, మౌచ భూతములను గాచుచుండు ॥ 104
- (15) క॥ ఒక్కటిగ జనన మొందిన, చక్కని ఋతు వొక్కటగుచు సప్తాశ్వనకుం
జిక్కక వెలుంగు నని తా, మక్క-జముగఁ జెప్పుచుండు రందలు ధీరుల్ ॥ 105
- క॥ మిగిలిన ఋతుషక్తి-ము మేలగు మాన ద్వయము కలిఁగి హంసునివలనన్
దగఁబుట్టు ననుచుఁ బల్కెద, రగణితకాలజ్ఞులెల్ల రాదరబుద్ధిన్ ॥ 106
- క॥ ఋతువులు తమతమ నెలవుల, సతతము నియమింపఁబడుచు సర్వహితంబున్
గతిచే నిచ్చుచు జగముల, కతిరూపము లొందుచుండునవియై చెలఁగున్ ॥ 107

1. అతిగభాసిలు. 2. పొచ్చెములేనట్టి కాలపూర్ణచక్రమే. యచ్చుగఁదిరుగుచునుండది (తొ.పా.) రెండవపాదమున గణభంగము. (వ్రాతప్రతి. 2వ. సంపుటము. 135 పుట.) వ.గో.కృ.

(16) గీ॥ గర్భమందు జలము గలిగియుండుటచేత, †స్త్రీస్వరూపములయి చెలఁగు ఘృష్ట
లల్లఘృష్ట లుదక మందఁజేయుటచేత, బురుషరూపములని ధర వెలుంగు: ॥ 108

గీ॥ ఇట్టి తత్త్వ మెల్ల నెరుంగును విజ్ఞాని, యజ్ఞఁ దెలుల దాని నధిగమించు
నట్లుతెలిసికొనిన యచ్చపుఁబుత్రుడే, తండ్రితండ్రియగుచు ధరనుఁజెల్లు ॥ 109

(17) సీ॥ కోమల హవ్యమన్ గోవు పద ద్వయమున నగ్నివత్సమ ప్రోచుచుండుఁ
‡బాదద్వయంబునఁ బావకు ధరియించి భానునిచెంతకుఁ బంపుచుండు
నాహుతిద్రవ్యంబి యతిదృఢ గమనమై సగముదూరమువచ్చి జరుగుచుండు
నటులై న నెవ్వఁడు యాగఫలంబుల నత్యాదరంబున నందకుండు
గీ॥ జంగమస్థావరాత్మక సర్వలోక, సముదయంబందు విలసిల్లు సరసగోవు
చందమునఁగాక వర్జిత సరసగోవు, ఫలము నీయక వేరగు ఫలము నిడదె: ॥ 110

† ఈ ఋక్కునకు సూర్యపరమన నొకయర్థమును దత్తావర్తపరమన నొకయర్థమును జెప్పవచ్చును.

సూర్యపరమ :- మెఱుపుతోఁగూడి ప్రకాశించుటచే మేఘములు అలంకారప్రాయమైన స్త్రీలవలె నొప్పుచున్నవి. ఉదకపిండములను దాల్చిన మేఘములు స్త్రీలనియును, సూర్యకిరణముల ప్రభావముచే మేఘము లుత్పన్న మగుటచే, కిరణములు మేఘములను బుట్టించు పురుషుడనియుఁ జెప్పవచ్చును. మేఘములకుఁ గిరణములు తండ్రియగుటచేఁ గిరణములకుఁ బ్రభువైన సూర్యుఁడు మఱ్ఱులకుఁ దండ్రి తండ్రియని చెప్పవచ్చును. (కాఁగాఁ దెలుఁగున మేఘములకు సూర్యుఁడు “తాత” యనవచ్చును.)

తత్త్వపరమ:- జీవునకు నామరూపములు లేవనియు, నే యే రూపమునందినపుడాయా రూప, రూపవికారములతో నేకమగుచున్నాఁ డనియు. నిట్టి యాత్మ పరమాత్మ జ్ఞానము నుత్తమపురుషులగువారే తెలిసికొనఁగలవారనియు నభిప్రాయము. (నే.వే.న.శా.)

(సాయనభాష్యము ననుసరించి వ్రాసిన యీ పుటోటా శ్రీ నేమానివారి వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము. 184వ పుట) శరిగా వ్రాయఁబడలేదు. కావున సరిచేసి వ్రాయుట జరిగినది. ప.గో.కృ.)

‡ గ్రీఫిత్ దొరగారు గోవనఁగ నుషస్సనియు, వత్స మనఁగ నుషస్సనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఉషోదేవతయును, గోరూపమూర్తిభాగముననుండు తన రెండు పాదములకును మధ్య సూర్యుడను వత్సమును బుట్టించుచున్నది. (భూమికిఁబై భాగమున నంతరిక్షమునకుఁ గ్రింది భాగమున నుషఃకాలము సంప్రాప్తమైనపిదప సూర్యుఁడుదయించుచున్నాడని తాత్పర్యము.) సూర్యుఁడుదయించిన పిదప నుషఃకాలము మఱుగుపడినదగుచు మనలోకమునఁగాక మరి యేలోకమున నగుపడుచున్నది? ఈ ఋక్కువలన మనకు రాత్రియగునపుడు మరియొకలోకమువారికి సూర్యోదయమగుచున్న దనునంశము సూచింపఁబడినట్లు తోచుచున్నది. (నే.వే.న.శా.)

సూచన :- ఈ పైననుదహరించిన శ్రీ ఫిత్ దొర వ్యాఖ్య సరికాదు. “అవఃపరేణ” ఇత్యాది ఋక్కుకు సాయనాదులు సరిగా భాష్యము వ్రాయలేదుగాని “పరా అగాత్ క్య” అన్నప్పుడు సూర్యుఁడుదయమై పృథ్వికిఁ “బరా” ప్రదేశమునఁ గన్పించునని చెప్పెను. కాఁగా నస్తంగకుండగుచో భూమికిఁ బశ్చిమ భాగమునఁ గన్పించునని చెప్పకయే చెప్పినట్లగును. “ప్రాక్” పదమునకుఁ దొలిరూపము “పరా.” సాయంత్రమునకు నపరాజ్ఞా మనుష్యపహారము దీనిమూలముగనే వచ్చెను-ప.గో.కృ.

(18) గీ॥ *విశ్వపితవరె నుండెడి వీతిహోత్రు, సూర్యుఁ డనియును బై నుండు సూర్యుఁ జూచి
జనకవహ్నులుగా నెంచఁజాలఁగలమె?, దేవతావిషయ మెట్లులు తెలియఁబడును? ॥ 111

(19) క॥ రవి చంద్ర మండలంబుల, నవితథముగఁ దిరుగుగ్రహము లర్వాంచములౌ
నవనిని దిరిగెడి గ్రహములు, జవమున సూర్య్వంబుసందు జరుగుచునుండన్ ॥ 112

క॥ అని కాలజ్ఞులు నుడివెద, రినచంద్రప్రభువులారః యీ మీ గతిచే
ననయము భరింతు జగములఁ, బనువడి రథమునకుఁ బూన్పు వాహములవలెన్ ॥ 113

(20) †చ॥ అతులితపర్ణముల్ గలిగి యంచితమైత్రీ సమాన యోగ సు
స్థితి భరియించి యేకమగు చెట్టున నున్నవి రెండు పక్షు లు
ద్ధతమగురెంటిలో నొకటి తత్ఫలమున్ భుజియించుచుండ సం
తతమును జూచుచుండుఁగద! తక్కిన పక్షి ఫలార్థికాయే! ॥ 114

క॥ కలవొకతరువునఁ బలురె, క్కలవి పులువు లొక్కరూపు కలవు చెలిమితోఁ
గలియుచు రెం దొక డింపొ, ఫలము దినుం దినక యొండు భాసిలు నెలమిన్ ॥ 115

(21) చ॥ ఘనతరసూర్యదీధితులు కర్మచయంబును జూచుచుండఁ దా
మనయము వారిభాగముల నందఁగఁజేసెడు సూర్యమండలా
ఖ్యను ధరియించుచో నచట గౌరవ మందిన యీశ్వరుండు నా
మనమునుజేరి యుండు నసమానముగా వెలుఁగొందుచుం గడున్ ॥ 116

(22) చ॥ అనుపమ సూర్యరూపమగు నంచిత వృక్షమునందుఁగలు వా
రిని గ్రహించు దీధితుల రీతులు లోకము నై జకాంతిచే
ననయము వెల్లఁజేయుఁగద! యా కుజపిప్పల మెల్లఁదియ్యనై
తనరు నటంచుఁ బర్రెదరు దానిని బొందరె! తత్త్వకోవిదులే ॥ 117

పరమాత్మపరార్థము

క॥ జ్ఞానేంద్రియములు తమతమ, నానాకార్యములయందు నటియించుచు, దా
మూని పరమాత్మవృక్షము, లోనన్ లీనమగుచుండు లోకులు కనరే! ॥ 118

* “ద్యులోకమునకుఁ గ్రిందిభాగమునను బ్రపంచమున కుపరిభాగమునను వెలుంగు సూర్యునికిఁ దండ్రీయెవరై నది యే
కవీశ్వరుండు చెప్పఁగలఁడు?” అని దీని తాత్పర్యమని గ్రహిత్ భావము. (నే.వే.న.శా.)

† ఈ మంత్ర ముపనిషత్తులలోనికి స్వీకరింపఁబడినది. (నే.వే.న.శా.)

క॥ పరమాత్మమోక్షఫలమును, బరమజ్ఞానియై విశేషభక్తిం బొందున్
పరమ జ్ఞాన విహీనుఁడు, పరమాత్ముని నెఱుంగఁగలఁడెః భవ్యుండె నన్ ॥ 119

(23) క॥ భువిపై గాయత్రంబును, దివి వాయుపదంబు మఱియు దివిజపదమునన్
రవిపదము నుండునని యే, రవితథముగఁ దెలియఁగలరా ! యమృతులు వారల్ ॥ 120

(24) గీ॥ మాన్య గాయత్రితో సామ మంత్రములను, రుచిర త్రిష్టప్పతో సూక్త రూపములను
వరలు ఋక్కులు వర్ణానువాకములను, వర్ణముల సప్తవాణులు నిర్ణయించు ॥ 121

(25) †మ॥ జగతీఛందముతోడఁ జెప్పఁబడు సత్సామంబుతో వారులం
దగ నృష్టించెడు సూర్య నాకశమునన్ స్థాపించి సామంబుతో
గగనంబందు వెలుంగఁజేసెడు మహాగాయత్రి యత్యుత్తమం
బగుగాయత్రి త్రిపాదయుక్తముగదా! యత్యంత మూహించుచో ॥ 122

(26) ఉ॥ దోహదదక్షిణాస్తములతోడఁ బయస్సులఁదీయ హోత య
త్యూహనుజేసి ధేనువును నుచ్చరవంబునఁ బిల్చుచుండె నా
నా హితసోమయాగమును నవ్యఫలంబగునట్లునేయ న
త్యాహితసర్వచోదకుని నత్యమలుం బరమేశుఁ బిల్వరే! ॥ 123

సూర్యపరము

క॥ జలదములఁ బిలుచుచుంటిమి, జలమునకై భానుమూర్తి జలము నొసఁగెడున్
జల మిచ్చునట్టి యీశుని, పిలుచుచు నున్నాము మేము పేర్మిదలిర్పన్ ॥ 124

(27) క॥ క్షీరాదుల నందించెడు, సారముగల గోవు వచ్చెఁ జక్కని వత్సం
జేరుటకు నట్టిదగు గో,వారసి సౌభాగ్య మిచ్చు నందఱకుఁదగన్ ॥ 125

అర్చాంతరము

క॥ భువనావనముంగోరుచు, జవమున గర్జమొనర్చు జలదము లనిగో
నవి లోకవస్తువులకున్, వివిధముగ జలంబు లొసఁగు వేయివిధములన్ ॥ 126

† ఈ నూటయరువదినాల్గవ సూక్తమునందలి 18వ ఋగనువాద పద్యములో (538వ పుట-111 పద్యము) సూర్యమూలకమగు దేవతను నెవ్వరును జెప్పలేరని వ్రాసి యీ 25వ ఋగనువాదములో మహాగాయత్రి మూల మనుట స్వవచన వ్యాఘాతముగా నున్నది. ఛందరూపమైన గాయత్రితో సవితృమంత్రముండుటవల్ల (తత్సవితుర్వరేణియ మిత్యాది) నీ భావము వెల్లడించి యుండుదు. ఇది సరికాదు. చూ. పీఠిక. ప.గో.కృ.

- (28) ఉ॥ కన్నులు మూసి యేమియును గానకయుండెడి లోకవత్స దా
మున్నె యెఱింగి దాని ఘన మూర్ధము నాకుచునుండె గోవు వి
ద్వన్నుతః యోష్ట పార్శ్వములఁ దద్దయుఁ బాలనుగార్చు దానినిన్
మన్ననఁజేసి చూచునది మానక దానికిఁ బాల నిచ్చుచున్ ॥ 127

అర్ధాంతరము

- గీ॥ పరితపించుచున్న ప్రజలను సస్యాశి, గావఁదలఁచి పెద్ద గర్జనంబుఁ
జేయుచుండి పుడమిఁ జేరుచు నున్నది, మేఘవంక్తి భువికి మేలునేయ ॥ 128

- (29) క॥ ఈ వత్సము శబ్దించున్, గోవును వత్సమును బట్టికొని భ్రమియించున్
గోవు తన కార్యములచే, భావిత నిజ రూప మహిమఁ బ్రకటించుఁదగన్ ॥ 129

- (30) చ॥ తనువులు ప్రాణముల్ గలిగి తప్పక కార్యములెల్లఁ జేయుచున్
ఘనమగుగేహనేమఁ గడుఁగాంచుచు నందు వసించుచున్న వా
తనువుల ప్రాణముల్ మరణ ధర్మ సమంచితదేహధారు లై
నను దమ పుత్రమిత్రపరిణద్ధములై యమరత్వ మొందెడున్ ॥ 130

- (31) క॥ హితమతివర్షం బిచ్చుచు, సతతము లోకములయందుఁ జరియించుచు ను
న్నతమార్గగామియటు రవి, ప్రతిదినము వెలుంగుచుండుఁ బ్రకృతిం గనుచున్ ॥ 131

- క॥ తనతోడఁ గలిసి తిరిగెడు, ఘనఘృష్టలతోడఁ జాలఁగ్రాలెడుసూర్యుం
డనయము భవనంబంతయుఁ, గనుచుం జరియించుచుండుఁ గంటిరెఃవిబుధుల్ ॥ 132

- (32) చ॥ తనయునిగోరి యే జనుఁడు తన్నికి గర్భముఁ జేయుచుండు నా
ఘనుఁడలగర్భతత్వమును గాంచఁగఁ గల్గునె ? గర్భసంస్థఁడై
నను బురుషుండు గర్భగతనై జము గురైరుఁగంగలేడు కా
వున భవరోగదుఃఖములఁ బొందుచు నుందురు మానవోత్తముల్ ॥ 133

- (33) గీ॥ దివము రక్షకంబు దివము జన్మస్థాన, మగును నాకు సార మచటఁగలదు
పుడమి నాదుతల్లి భూమి దివంబుల, మధ్య సంతరిక్ష మమరియుండు ॥ 134

- గీ॥ అంతరిక్షమందు నమరెడుసూర్యుండు, పితగ వెలుంగుచుండి ప్రేమమీర
క్షమకు వృష్టిరూప గర్భము కలిగింపఁ, దాన సస్యరాశి ధర వెలుంగు ॥ 135

పాఠాంతరము

క॥ దివియనెడుతండ్రికిన్ మఱి, భువి యను దల్లికిని సర్వభూత హితంబౌ
దివమే యొని స్థానము, రవి వృష్టిని గలుగఁజేసి రక్షించుఁగదా! ॥

136

(34) ఉ॥ భూమికి నంతమెయ్యెడనో! ¹భూభవనమ్ముల నాభి యేడనో?
కామితవృష్టిదాతయగు కర్మల రాయని వీర్యమేడ? వాక్
స్తోమము గల్గఁజేయు నల నుందరఖిల యున్నియేడనో?
యో మనుజుండ! ని స్పృహగుచుంటిని నాకు నెఱుంగఁజెప్పుమా! ॥

137

(35) చ॥ కనఁబడుచుండు వేదికయె గ్రాలెడుభూమికి నంతమాను మే
మనయము చేయు యజ్ఞతల మంచితనాభిగ వెల్గుచుండు నీ
ఘనమగుస్తోమమే జలముగల్గఁగఁజేసెడు సూర్యవీర్యమే
చను మఱి మంత్రవాక్కులకుఁ జారు నభంబె ప్రధానమాన్ గదా! ॥

138

(36) చ॥ గగనమునందు జన్మమును గాంచుచు నేడుగ నొప్పుచుండు భ
ద్రగుండగు సూర్య దీధితులు ధర్మవిధిం వెలుఁగొందుచుండి యీ
జగములఁ గాచుబుద్ధిఁగొని చాలఁబ్రతిజ్ఞను బూని యంతటం
దగ విలసిల్లుచున్నయవి తత్త్వము నారసికొమ్ము యాజకా! ॥

139

(37) పీ॥ అవివేకమునుఁజేసి యజ్ఞాని నౌచు నే నానందరూపంబు నధిగమింప
లేక మూఁడుఁడ నౌచు లీల నజ్ఞానాంధకారంబునం గర్మకలనచేత
నరికట్టఁబడుచుఁ దత్పరమాత్మ సంబంధమగుశక్తి నించుక నందకుండ
సంసారసుఖదుఃఖసరణికి వశుఁడనై తెలివితేటలు వీడి తిరుగుచుంటి

గీ॥ జంగమస్థావరాత్మకజగతియెల్ల, బ్రహ్మమనుబుద్ధి నాలోనఁ బ్రబలియున్న
నుపనిషద్వాక్యతత్త్వంబు మచితఃపతిఁ, బొందఁజాలుదు నదిలేక పొందఁగలనె? ॥

140

1. “భూతసమూహపు బంధమేడనో” అని శ్రీ నేహానివారు వ్రాసిరి. (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటము. 143వ పుట.) మూల భూతమైనముక్కులో “యత్ర భువనస్య శాభిః” అని యుండుటచేఁ దదనుగుణముగా నీపాఠము సవరింపఁబడెను. దీనివల్ల భూమి యనంతమని వేదర్థి భావించినట్లు తలంపరాదు. భూమి నశించినను దిరిగి తిరిగి పుట్టుట నశించుట చక్రనేమి క్రమమున నిది జరుగుచునేయుండును. కావున భూమికి నంతమెప్పుడో యెక్కడనో చెప్పలేమునుట. అనలు విశ్వసృష్టి స్వభావమే యిట్టిది. అందువల్ల దీనికి సమాధానము లేదు. వ.గో.కృ. 2. ఇది సాయన భాష్యానుసారముగ వ్రాయఁబడినది. వేదములో నుపనిషత్ ప్రసక్తి యనమంజనము. అసంబద్ధము. వ.గో.కృ.

- (38,39) సీ॥ నిత్యమౌ జీవాత్మ నెఱి పరమాత్మతోఁగూడి భోగంబులఁగూడుచుండు
 భోగియై జీవాత్మ పొలుపార సుఖదుఃఖ కర్మ ఫలంబులం గలుఁగుచుండు
 నొండరులను వీడకుండ రెండాత్మలు శాశ్వత మైత్రితో జరుగుచుండు
 మనుజుఁడు దేహంబు మాత్ర మెఱుంగుచు దేహాతిరిక్తాత్మఁ డెలియకుండు
 గీ॥ దేవవర్ణితమును నభోవిస్తృతంబు, నైన చిస్మయరూపంబునందు దేవ
 తలు వసించెదరను మహాతత్త్వమెఱుఁగు, పురుషుడే మోక్షలక్ష్మిని బొందఁగలఁడు ॥ 141

పాశాంతరము

- గీ॥ శాశ్వతంబు లొచు సకలోత్తమంబులై, 1యక్షరంబులై న యఖిలవేద
 ములు సురాశికెల్ల ముఖ్యాశ్రయం బని, యెఱుఁగువాడె బ్రహ్మ మెఱుఁగువాఁడు ॥ 142
- (40) ఉ॥ దేనువ! మంచిగడ్డి తిని తియ్యనిపాలను గల్గియుండుమా!
 మానక మేము నీ దయ నమానుషభాగ్యము నందువార మా
 శ్రీనిధి సర్వదేశములఁ జేరి తృణంబుల మేయుచుండి నీ
 వానుము నిర్మలోదకము లన్ని తలంబుల సంచరించుచున్ ॥ 143
- (41) గీ॥ ఒకటి రెండు నాల్గు నొనరంగ నెనిమిది, తొమ్మిదై నపదము లిమ్ము గలిగి
 ఘనము గగనమందు గర్జించుచుంజాల, వర్షజలమునెల్ల వంచుచుండు ॥ 144
- (42) †ఉ॥ శబ్దము వాక్కుతో నతివిశాలముగా ప్రమియించుచుండు నా
 శబ్దము నామముల్ క్రియల సంచయ మొందుచు నొప్పు నెప్పు డా
 శబ్దము తొమ్మిదింట, గడు సంచలనంబొనరించుచుండు నా
 శబ్ద విభూతి యున్ని కది శ స హృదంతర మౌనుగాదొకో! ॥ 145
- గీ॥ పైని జెప్పఁబడిన షర్ణన్య లుదకంబు, నొసఁగుచుంటవలన నుర్విజనులు
 బ్రతుకుచుండి రుదకభాగ్యంబుచేతనే, సస్యవృద్ధికూడ జరుగుచుండు ॥ 146

1. నక్షరంబులైన నఖిలవేద (వ్రా.ప్ర.పా.)

† శ్రీ నేమానివారు “శబ్దము వాక్కుతో” నిత్యాదిగాఁగల 145వ పద్యమును (వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటము. 147వ పుట.) ప్రథమ మండలములోని 164వ సూక్తములోఁగల 41వ ఋక్కునకు నద్ధాంతర పద్యముగాఁ బొరపాటున వ్రాసిరి. ఈ పద్యము “తస్యాః సముద్రా అధివిక్షరన్తి” ఇత్యాది 42వ ఋక్కున కనువాదము-ఈ 42వ ఋక్కు పూర్వార్థమునకు వాక్కును సుత్రార్థమునకు నప్పును (జలమును) దేవతలు, ఒకవిధముగా సరస్వతీ వరుణులు దేవతలని కొందరు భావింతురు. వ.గో.కృ.

- (43) చ॥ శకమయజాతధూమ మతినంతసదృష్టినిఁజూచి దానిచేఁ
బ్రకటితమౌచు వ్యాప్తిగను పావకుఁగాంచితి యజ్ఞకర్త ల
త్యకుటిల సోమ వేల్లికల నత్యధికంబుగఁగూర్చుచుండి ర
త్యకలుషయాగకర్మలకు నద్దియె మూలముకాదె : చూడఁగన్ ॥ 147
- (44) సీ॥ సూర్యాగ్నివాయుపుల్ శుభదీధితులతోడ భూమినిఁజూచుచుఁ బోవుచుందు
రందులో నొకఁడగు నగ్నిదేవుఁడు వత్స¹రాంతంబునన్ వృక్షరాజి లతలఁ
గాల్చుచుఁ బుడమినిఁ గమనీయముగఁజేయు తరణి వృష్ట్యాదుల దానమిచ్చి
సర్వసస్యాదుల ²సమకూర్చి జనులకు సంతృప్తి నొసఁగుచు నకలమైన
గీ॥ భూమిపైనుండి చూచుచుఁబోవుచుండు, గమనవేగంబునన్ గాలి కంటఁబడుచుఁ
దిరుగుచుండును నేవేళఁ దెరిపిలేక, కాని తద్రూప మెవ్వనికంటఁబడదు ॥ 148
- (45) గీ॥ వాక్పదంబులు నాలుగై వరలుచుండు[†], ననుచుబ్రాహ్మణు లేవేళననువదించు
రందునన్ మూఁడు హృదయాంతరాశమందునుండు నొక్కటి మానవు లుచ్చరింతు ॥ 149
- (46) క॥ పరమాత్మను వాయువుగా, వరుణుం డని యగ్నియనియు వాసవుఁడనియున్
బరుఁడని పెక్కువిధంబులఁ, బరమజ్ఞానులు వచింతు బహుళప్రజ్ఞన్ ॥ 150
- (47) క॥ రవిఘృష్ట లుదకమునుగొని, వివిధములగు ఘనములందు వెలయుచుచు నా
రవినుండి మరలవచ్చుచు, భువనంబును దడుపుచుండుఁ బొలుపారంగన్ ॥ 151

1. ఇక్కడ నఖండయతి ప్రయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. సమఁగూర్చి (వ్రా.ప్ర.పా.)

† చత్వారి వాక్పరిమితాని— సూర్యాగ్నివాయుపులచే నధిష్ఠింపఁబడిన ముల్లోకములందలి మూఁడువిధములైన దైవభాషలను మర్త్యలోకమున మానవులచే వాడఁబడు మానుషభాషను వేదవేత్తలగు బ్రాహ్మణులు తెలిసికొనుచున్నారు. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన: — యాస్కాచార్యుల నిరుక్తాభిప్రాయము పాక్షికమైనదైనను నపాక్షికముగా శ్రీ నేమానివారిక్కడ నుటంకించిరి. లోకమున మూఁడు భాషలు పశువులలో నాల్గవభాషయుఁ గలవనికూడ బద్ధవిరుద్ధాభిప్రాయమును యాస్కాఁడు వెల్లడించెను. ముల్లోకముల భాషల విషయ మప్రామాణికము. ఈ యభిప్రాయము నిర్వివాదప్రాయమైనదిగాఁగాని అజయ్యమైనయభిప్రాయముగాఁ గాని పరమవైజ్ఞానిక దృక్పథముతోనేకాదు వేదర్థుల దృక్పథముతోఁ జూచినను మరేదృక్పథముతోఁ జూచినను నిశ్చితముగా నిలువ నేరదు. వ.గో.కృ.

- (48) గీ॥ పదియురెండు పెద్దప్రభులతో నాభుల, మూఁటితోడ మఱియు ¹మూఁడుమారు
లరువదై న శంకువరముల నమరిన, కాలచక్రమొకటి కలదుగాదె! ॥ 152
- (49) సీ॥ అత్యంతసుఖములు నందించునదియును సర్వార్థసిద్ధి నొసంగునదియు
బహువిధ రత్నముల్ పంచెడునదియును గోరినకోర్కెలు గూర్చునదియు
ద్రవ్యరాశులనెల్ల దరిఁజేర్చునదియును ద్రవ్యనిజేపంబుఁ దాల్చునదియు
సర్వకుభంబులఁ జక్కఁగూర్చెడునది విష్ణార్థములనెల్ల నిచ్చునదియుఁ
గీ॥ బరుల కనుపమభోగ్యమై పడఁగునదియు, నై న ²లౌకిక వైదిక మఖిల శబ్ద
రూపమగు తావక స్తవరూప మెలమి, నో సరస్వతి : మాకిడు మోర్పుగలిఁగి ॥ 153
- (50) క॥ యజమాను లరణివహ్నిన్, యజనంబులఁ జేసిచేసి యజ్ఞార్థములన్
యజనార్థసాధ్యలోకము, భజించుచు నున్నవారు పరమప్రీతిన్ ॥ 154
- (51) గీ॥ ఈ ప్రసిద్ధజలము లెండ కాలంబున, నూర్వలోకమండు నుండు వర్ష
కాలమందు భువిని గ్రాలెడుఘనములు, భూతములకుఁ దృప్తిఁ బుట్టఁజేయు ॥ 155
- (52) చ॥ దృత గమన స్వభావమునఁ దిన్నఁగఁ బోయెడు శక్తితోడ శా
శ్వతమగునట్టి లోకమున జన్మము నొంది యఖండవృష్టి వి
స్తృతులకుఁ గారణుండవయి విశేషముదంబునుజేయు సూర్యు సం
తతము భజించుచుండెదము తత్క్షణ రక్షణ మొందఁబ్రీతితోన్ ॥ 156

1. మూఁడుమారు, లరువదియాకుల నమరియుండెడి కాల,చక్రమొకటి కలదవక్రమహిమ. (తౌ.పా. 3వ పాదమున గణభంగము. “లరువదాకు లలర నమరియుండెడి కాల, చక్రమొకటి కలదవక్రమహిమ” అని వ్రాసిన సరిపోయెడిది. కాని శ్రీ నేమానివారే పైవిధముగా నవరించిరి. (వ్రాతప్రతి, 2వ సంపుటము. 149వ పుట.)

2. నై నలౌకిక వైదికాఖిల సుశబ్ద (వ్రా.ప్ర.పా. యతిభంగదోషము. 2వ సంపుటము. 149వ పుట.)

3. ఈ 50వ ఋక్కునకు సాధ్యులు దేవతలు. కావున మూఁడవపాదము “యజనార్థలబ్ధిలోకము” అని శ్రీ నేమానివారు వ్రాయఁగా “యజనార్థసాధ్యలోకము” అని నవరింపఁబడినది - ఈ నవరణ చేయనిచో దేవత లూహ్యమానులగుదురు. వ.గో.కృ.

అనువాకః—23 సూక్తమ్ 165

ఋషిః—1, 2, 4, 6, 8, 10-12 ఆంధ్రః; 3, 5, 7, 9-మరుతః;

13-15 అగస్త్యోమైత్రావరుణిః†

దేవతా—మరుత్వానిన్ద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) కయా శుభా సవయసః సనీశాః సమాన్యా మరుతః సం మిమిక్షః ।

కయా మతీ కుత¹ ఏతాస ఏతే కర్చన్తి కష్టం² వృషణో వసూయా ॥

118

(2) కస్య బ్రహ్మణి జుజుమ్యువానః కో³ అధ్వరే మరుత ఆ వవర్త ।

శ్యేనాగ్⁴ ఇవ ద్రజతో అన్తరిక్షే కేన మహా మనసా రీరమామ ॥

119

(3) కుత స్తస్మిన్ద్రో మాహీనః సన్నేకో యాసి సత్పతే కిం త⁵ ఇత్థా ।

సం పృచ్ఛసే సమరాణః శుభానై ర్వాచేస్తన్నో హరివో యత్ తే⁶ అస్మే ॥

120

† 13-15 అగస్త్యః (మా) 1. కుతఏతాసఏతే, 2. కుష్టవృషణో, 3. కో అధ్వరేమరుతసః, 4. శ్యేనా గ్⁴ ఇవ⁴ ఆంధ్రజతో⁴ అన్త, 5. త⁵ ఇత్థా 6. తే⁶ అస్మే. (వా.ప్ర.)

4. శ్యేనా గ్⁴ ఇవ⁴ ఆంధ్రజతో⁴ అన్త, 5. త⁵ ఇత్థా 6. తే⁶ అస్మే. (వా.ప్ర.)

(4) బ్రహ్మణి¹ మే మతయః శం¹ సుతాసః శుష్మ ఇయర్తి ప్రభృతో మే² అద్రిః ।

అ శాసతే¹ ప్రతి హ్యన్యన్త్యే¹మా హరీ¹ వహతస్తా నో³ అచ్చ ॥

121

(5) అతో వయమన్తమే¹భిర్యజానాః స్వక్షత్రే¹భిస్తస్వ⁴గః శుమ్మమానాః ।

మహో¹భిరేతాగం ఉప యుజ్మహే¹ నిస్తస్య స్వదామను హి నో¹ బభూథ ॥

122

(6) క్వం¹ స్యా వో మరుతః స్వధానీద్¹ యన్మామేకం సమధత్తాహిత్యే¹ ।

అహం హ్యుగ్రస్తవిషమైష్మాన్¹ విశ్వస్య శత్రో¹రవమం వధన్తైః ॥

123

(7) భూరి చకర్థ యజ్యే¹భిరస్మే సమానే¹భిర్వృషభ పాంస్యే¹భిః ।

భూరిణి¹ హి కృణవామా¹ శవిష్టే¹స్త్ర క్రత్వా మరుతో యద్ వశామ ॥

124

(8) వధిం వృత్రం మరుత⁶ ఇన్ద్రియే¹ణ స్వేన భామే¹న తవిషో¹ బభూవాన్ ।

అహమే¹తా మనవే¹ విశ్వశృన్వాః సుగా⁷ అపశృకర వజ్ర బాహుః ॥

125

1. శంసుతాసః, 2. మేకఅద్రిః, 3. నోకఅచ్చ, 4. తస్వగశుమ్మ, 5. వామా విష్టేస్త్ర, 6. మరుతశిన్ద్రియేణ, 7. సుగాకఅపశృ.

6. మరుతశిన్ద్రియేణ, 7. సుగాకఅపశృ. (వా.ప్ర.)

(9) అనుత్తమా తే మఘవన్నకిర్ను న త్వావాగ్ం¹ అస్తి దేవతా విదానః ।

న జాయమానో నశతే న జాతో యాని కరిష్యా కృణుహి ప్రవృద్ధ ॥

126

(10) ఏకస్య చిన్మే విభ్వగస్త్యోజో యా ను దధృష్యాన్ కృణవై మనీషా ।

అహం హ్యుగ్రో మరుతో విదానో యాని చ్యవమిన్ద్ర² ఇదీశ ఏషామ్ ॥

127

(11) అమన్దస్మా మరుతః స్తోమో³ అత్ర యన్మే నరః క్రుత్యం బ్రహ్మ చక్ర ।

ఇన్ద్రాయ వృష్టే సుమఖాయ మహ్యం సఖ్యే సఖాయస్తన్వే⁴ తనూభిః ॥

128

(12) ఏవేదేతే ప్రతి మా రోచమానా⁴ అనేద్యః శ్రవ ఏషో దధానాః ।

సంచక్య మరుతశ్చన్ద్ర⁵వర్ణా⁵ అచ్చాన్త మే ఛదయాథా చ నూనమ్ ॥

129

(13) కో న్వత్ర మరుతో మామహే వః ప్ర యాతన సఖీగ్ం⁶రచ్చా సఖాయః ।

మన్యాని చిత్రా⁷ అపివాతయన్త ఏషాం భూత నవేదా మ⁸ ఋతానామ్ ॥

130

1. వాగ్ంఅస్తి. 2. మిన్ద్రస్యఇదీశ ఏషామ్, 3. స్తోమోఅత్ర, 4. మానాసఅనేద్యః శ్రవసఏషో, 5. వర్ణాఅచ్చాన్త.

6. సఖీగ్ంరచ్చా, 7. చిత్రాఅపివాతయన్తసఏషా. 8. వేదామఋతానామ్. (వ్రా.ప్ర.)

(14) ఆ యద్ దువస్యాద్ దువసే న కారురస్మాజ్నక్రే మాన్యస్య మేధా ।

ఓ ష వర్త మరుతో విప్రమచ్ఛేమా బ్రహ్మణి జతితా వో¹ అర్చత్ ॥

131

(15) ఏష వః స్తోమో మరుత² ఇయం గీర్వానైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం పృజనం జీరదానుమ్ ॥

132

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే తృతీయోధ్యాయ

సమప్తః

అనువాకము—23, సూక్తము—165

ఋషి—3,5,7,9 మరుత్తులు 13,14,15 †అగస్త్యుడు

1,2,4,6,8,10,11,12 ఇంద్రుడు.

దేవత—మరుదింద్రులు*

‡ ఇంద్రుడు.

(1) క॥ సమ వసతులు సవయస్కులు, సమ మహిమము గలిగియున్న సరసమరుత్తుల్
కమనీయ భువిని వృష్ణుల, నమితముగాఁ దృప్తిజేయ నమరుసుగాడే! ॥ 157

గీ॥ మారుతము వృష్టిదాతయై మీరియుండు, ద్రవ్య మభివృద్ధిజేసెడు తలఁపుతోడ
వృష్టిదానంబులంగలి విపులమైన, బలముఁ బూజించుచున్నది పరమతుష్టి ॥ 158

(2) ఉ॥ ఎవ్వనిశ్రేష్ఠహవ్యము సమిద్ధమరుత్తులు పొందుచుండు నిం
కెవ్వఁడు మారుతంబు నితరేష్ఠులనుండి పరిగ్రహించు నిం
కెవ్వది దేగఁబోలి చరియించు మరుత్తుల నుగడింతు మిం
కెవ్వది వారిఁ దుష్టులుగ మే మొనరింపఁగఁజాలు వారమో! ॥ 159

మరుత్తులు

(3) చ॥ పురుషుల నాయకుండవయి పూజ్యాడవై నను నింద్రదేవ! నీ
పరిమురిఁబోవ నేలనొకొ? యందుకుఁ గారణమేమొ! దెల్పవే!
యరసినదాని మమ్మడుగు మాదరప్తత్తిని జూపు మాపయిన్
మరువకపల్క నిచ్చగల మాటలనెల్ల వచింపు మెంతయున్ ॥ 160

† ఆంధ్రానువాద వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము. 149వ పుట.) అగస్త్యుడు అని ఋషిని బేర్కొనుటకు మారుగా “అగస్త్యుడు” అని వ్రాయనగాఁడు వ్రాయుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15b సంఖ్యగల సంపుటములో “అగస్త్యుడు” అని విస్పష్టముగా వ్రాసిరి. అగస్త్యుడు వేరు అగస్త్యుడు వేరు. వీరు భిన్న ఋషులు. వ.గో.కృ.

* దేవతల విషయమై వ్రాతప్రతిలో నీ సూక్తమునకు (2వ. సంపుటము. 151వ. పుట) వ్రాయనగాఁడు ఇంద్రుడు మరుదింద్రాగస్త్యులు, నలుపురు దేవతలుగాఁ బొరపాటున వ్రాసెను. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన 15b సంపుటములో నీ సూక్తములకుఁ గేవలము “మరుత్తులు” మాత్రమే దేవతలుగా వ్రాయుట జరిగినది. సంస్కృతమూల గ్రంథము లన్నింటను “మరుత్వానింద్రః” అని దేవతను బేర్కొనుట జరిగినది. ఆంధ్రానువాద పద్యములలో నైతము కేవలము మరుత్తులే కాక ఇంద్రుడైనైతము దేవతగా నుటంకింపఁబడినది. కావున నిక్కడ సూక్తానుగుణముగా మరుదింద్రులు దేవతలుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

‡ సంస్కృతమూలములోఁ బెక్కుప్రతులలో నీ సూక్తము సంభాషణా రూపమని లేకపోయినను సాయనభాష్యానుసారముగా నింద్రమరుత్తుల సంభాషణాప్రాయముగా నీ సూక్తమాంధ్రీకరింపఁబడినది. ఈ విషయమై యాంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో సరిగా వ్రాయలేదు. ఇతర విశేషములకు చూ. పీఠిక. వ.గో.కృ.

ఇంద్రుడు

- (4) సీ॥ యజమానపరిదత్త హవ్యంబు లన్నియు స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
సాంగంబులయ్యెడు సకలవేదంబులు స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయుఁ
బండితుల్ చేసెడు పరమస్తుతులుకూడ స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
మఖకరంబైన నా సోమరసంబెల్ల స్థిరముగ నన్ను సంతృప్తిజేయు
గీ॥ నశ్వములు నన్నుఁ గొనిపోవు నభిముఖముగ, గాన నేఁబోవుచోటకు మానకుండ
వచ్చి సంతృప్తినిొందుడు మెచ్చదగిన, పూజ్యతములార! యో పుణ్య పురుషులార! ॥ 161

మరుత్తులు

- (5) ఉ॥ అందునఁ గాంతి వీర్య మహిమాశ్వ విరాడిత యాన మెక్కి సం
క్రందనదేవ! యజ్ఞములఁ గ్రాలెడు హవ్యపదార్థ జాత మే
మందముగా గ్రహింపమొకొ! యత్యభిమానపురస్కరంబుగాఁ
బొందవటయ్య! మా యిడెడు పూర్ణహవిస్సుల నీవు ప్రీతిమైన ॥ 162

ఇంద్రుడు

- (6) చ॥ అమల మరుత్తులార! యహి మారణమున్ సమకూర్చునట్టి నా
విమల బలంబు మీరలదె? భీకరరూపము వీర్యసంపదన్
సమముగఁ గల్గివాడనయి చక్కని వజ్రముచేతఁ బూని నే
నమిత భయంకరుండయిన నా యరిఁ ద్రుంపక యూరకుందునే! ॥ 163

మరుత్తులు

- (7) ఉ॥ ఎక్కువ కర్మజేయుటను నింద్ర! మహాప్రభు! నీవు మా మన
స్సెక్కిెడు గొప్పకార్యము లహీనముగా జరిపించినావు మే
మెక్కువ కృత్యముల్ జరుపు తెల్లజగంబు లెరుంగుగాన మ
మృక్కఱతో మరుత్తు లని యందఱుఁ బిల్వగఁ గోరకుందుమే! ॥ 164

ఇంద్రుడు

- (8) ఉ॥ నేను మరుత్తులార! కమనీయ పవని గ్రహియించి వీర్యమున్
బూనుచు వృత్రదానవుని పోడిమిఁ బోవఁగ జేసి దీప్తితో
మానవ సంఘ తోష దమ మాన జలంబునుఁ గల్గజేసి స
న్మానముఁ బొందినాడ నభిమానపురస్కర యాగ కర్మలన్ ॥ 165

మరుత్తులు

- (9) ఉ॥ లేదు మహేంద్ర! నీవు కడులీలఁగఁ జేయని కార్య మేదియన్
గాదిల నీకుఁ దుల్యముగఁ గ్రాలెడు దేవత యొక్కచేనియన్
వాదునుమీ! భవత్సదృశ బంధుర శక్తుల యున్నిమాట యే
భేదము లేక చేయుదురె? పెద్దలు నీవలె గొప్పకార్యముల్ ॥ 166

ఇంద్రుడు

- (10) క॥ ఏ పనులఁ జేయఁదలఁతునో, యా పనులన్నియు నొనర్తు నతి శీఘ్రముగన్
జూపట్టిన విషయములనె, యోపి కడుంజక్కఁజేతు నో మారుతమా! ॥ 167
- (11) త॥ మునివరకృతమంత్రంబులు, తనివిం గలిఁగించు సంతసంబును నాకై
నెనలేని వర్షరూపక, ఘనకృత్యముఁ జేయవలదె! కరము మరుత్తుల్! ॥ 168
- (12) ఉ॥ నన్నుగుఱించి కృత్యము లనారతముం గలిపించి ప్రీతితో
నన్నము కీర్తినంపద సమగ్రముగా గ్రహియింపరాదఁటే ?
క్రన్నన నాకుఁ గీర్తికరకార్యములం జరిపించి మీర లో
యన్నలు ! కీర్తి కాములయి యచ్చయశస్సును బొందకూడదే ! ॥ 169

తిరిగి యింద్రుడు

- (13) క॥ మిమ్మీలోకంబందున, నమ్ముచుఁ బూజలనుఁ జేయు నరులకు మీరల్
సమ్మదము కలుఁగఁజేయుఁడు, నమ్ముఁడు నామాట యభిజనార్చితలారా ! ॥ 170
- (14) క॥ నిత్యము విప్రులు మీకై, సత్యమతిన్ నుతులఁ గ్రియల సలిపినయెడలన్
నిత్యము మరుత్తులారా!, సత్యమతిన్ వారిఁ గనుఁడు చక్కనిబుద్ధిన్ ॥ 171
- (15) క॥ ఇప్పటి మంత్రము లన్నియుఁ, దప్పక మీ ప్రీతికొఱకై దర్శింపఁబడెన్
మెప్పుగను నుతిపరంపర, తప్పక మిముఁ బొందుఁగాక! ధర్మపథజ్ఞుల్ ॥ 172

క॥ తను సంపాదనమునకై, యనయం బన్నంబు మేము యాచించెద మో
ఘనులార! యన్నబలముల†, ననుకంపన్ మీ రొసంగ నధిపతులునుఁడీ! ॥

179

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పౌత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుత్తముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమునఁ దృతీయాధ్యాయము
సమాప్తము

† ఈ సందర్భమున సాయనాదుల వ్యాఖ్యలు తికమకలుగా నున్నవి. అస్పష్టముగా వైత మున్నవి. ఒక దృష్టితోఁ జూచిన నిందిండుఁ డష్టదిక్పాలకులకు నన్నమును (పులగమును = పొంగలిని) బలిగా నిచ్చు విషయము ప్రస్తావించినట్లు గ్రహింప వలయును. “అన్నబలముల” ననఁగా “అన్నబలుల” నని గ్రహింపవలయును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

పథమ హిందలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః చతుర్థోఽధ్యాయః

సూక్తమ్ 166

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతీ; 14-15 త్రిష్టుప్.

(1) తన్ను వోచామ రభసాయ జన్మనే పూర్వం మహిత్యం వృషభస్య కేతవే ।

ఐధేవ యామన్ మరుతస్తువిష్వతో యుధేవ శక్రాస్తవిషాణి కర్తన ॥

1

(2) నిత్యం న సూనుం మధు బిభ్రత¹ ఉప క్రీశన్తి క్రీణా విదధేషు ఘృష్యయః ।

నక్షన్తి రుద్రా² అవసా నమన్వినం న మర్ధిన్తి స్వతవసో హవిష్కృతమ్ ॥

2

(3) యస్మా³ ఊమాసో అమృతా అరాసత రాయస్పృషం చ హవిషా దదాశుషే ।

ఉక్షన్త్యన్తై మరుతో హితా⁴ ఇవ పురూ రజాంసి పయసా మయోభువః ॥

3

1. బిభ్రతఃఉప, 2. రుద్రాఃఅవసా, 3. యస్మాఃఊమాసోఃఅమృతా, 4. హితాఃఇవ. (వ్రా.ప్ర.)

(4) ఆ యే రజాన్¹ తవిషిభిరవ్యత ప్ర వ¹ ఏవాసః స్వయతాసో² ఆద్రజన్ ।

భయన్తే విత్వా భువనాని హర్యా చిత్రో వో యామః ప్రయతాస్వృష్టిమ ॥

4

(5) యత్ త్వేషయామా నదయన్త పర్వతాన్ దివో వా పృష్ఠం నర్వా³ అచుచ్యవుః ।

విశ్వో వో⁴ అజ్మన్ భయతే వనస్పతి రథీయన్తీవ ప్ర జిహీత⁵ ఓషధిః ॥

5

(6) యాయం న ఉగ్రా మరుతః సుచేతునా కరిష్టగ్రామాః సుమతిం పిపర్తన ।

యత్రా వో దిద్యుద్ రదతి క్రివిర్ధితీ రిజాతి పశ్యః సుధితేవ బిర్హజా ॥

6

(7) ప్ర స్కమ్భదేష్టా⁶ అనవభ్రరాధసో కళాత్పణాసో విదధేషు సుష్టుతాః ।

అర్చస్యర్కం మదిరస్య పీతయే విదుర్వీరస్య ప్రథమావి పౌంస్యా ॥

7

(8) శతభుజిభిస్తమభిహుతేరఘాత్ పూర్భి రక్షతా మరుతో యమావత ।

జనం యముగ్రాస్తవసో విరపిశుః పాథనా శంసాత్ తనయస్య పృష్టిమ ॥

8

1. ప్రవసఏవాసః, 2. స్వయ తాసోఽఆద్రజన్, 3. నర్వాఽఅచు, 4. వోఽఅజ్మన్, 5. జిహీతఽఓషధిః,

6. దేష్టాఽఅనవ, (వా.ప్ర.)

(9) విశ్వాని భద్రా మరుతో రథేషు వో మిథస్పృద్యేవ తవిషాక్వాహితా ।

అంసేష్యా వః ప్రపథేషు భాదయో కిక్షో వశ్యక్రా సమయా వి వాప్యతే ॥

9

(10) భూరీణి భద్రా నర్యేషు బాహుషు వక్షఃసు రుక్మా రథసాసో¹ అక్షయః ।

అంసేష్యేతాః పవిషు క్షరా² అధి వయో న వజ్రేన్ వ్యసు శ్రయో ధిరే ॥

10

(11) మహాన్తో మహన్ విభ్యో³ విభూతయో దూరేద్యశో యే దివ్యా³ ఇవ స్తృభిః ।

మన్దైః సుజిహ్వః స్వరితార⁴ ఆనభిః సంమిశ్తా ఇన్ద్రే⁵ మరుతః పరిష్ఠభః ॥

11

(12) తద్ వః సుజాతా మరుతో మహిత్వనం దీర్ఘం వో దాత్రమదితేరివ వ్రతమ్ ।

ఇన్ద్రోశ్చన త్యజసా వి హ్రుణాతి తజ్జనాయ యన్మై సుకృతే⁵ ఆరాధ్యమ్ ॥

12

(13) తద్ వో జామిత్వం మరుతః పరే యుగే పురూ యచ్ఛంసమమృతాన⁶ ఆవత ।

అయా⁷ ధియా మనవే శ్రుష్టిమావ్యా సాకం నరో దంసన్తరా చిక్రితరే ॥

13

1. సాసో¹అక్ష, 2. క్షరా²అధి. 3. దివ్యా³ఇవ, 4. స్వరితార⁴ఆనభిః సంమిశ్తా⁵ఇన్ద్రే, 5. సుకృతే⁵ఆరాధ్యమ్.

6. తానక⁶ఆవత, 7. ఆయాః. (వ్రా.ప్ర.)

(14) యేన దీర్ఘం మరుతః శూళవామ యుష్మాకేన వరీణసా తురాసః ।

ఆ యత్ తతనన్ వృజనే జనాస¹ ఏభిర్యజ్ఞేభిస్తదభిష్టమశ్వామ్ ॥

14

(15) ఏష వః స్తోమో మరుత ఇయం గీర్వానైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

15

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—చతుర్థాధ్యాయము

సూక్తము—166

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరుత్తులు

(1) క॥ అభిమతఫలముల నొసఁగుట, కభినవ యజనప్రదేశ మధిరోహింవన్
శుభకర మగు మీ తత్త్వము, రథసంబునఁ దెలుప రండు రాజత్కీర్తుల్: ॥

1

1. జనాసకవిభి. (వ్రా.ప్ర.)

* ఈ 166 సూక్తము మొదలు 191 సూక్తమువఱకును నక్కడక్కడఁ గొన్ని ఋక్కులకు ఋషులు వేరు వేరు వారున్నను సంస్కృతమూల ప్రతులలో ఋషి అగస్త్యుడు మైత్రావరుణుఁ డని కలదు. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికల సంపుటమైన 15b సంఖ్యగల వ్రాతప్రతిలో “అగస్త్యుడు” ఋషిగాఁ బేర్కొన్నారు. కాఁగా వారు చూచిన సంస్కృత మూల ప్రతి విభిన్నమైనదిగాఁ దోచును. వ.గో.కృ.

క॥ ధ్వని, జేయుచుఁ జరియించెడు, ఘనులారా ! యాగములకుఁ గదలెడు నపు డీ
రనులకుఁ జను జనుల విధం, బనయముఁ దేజస్సుఁ జూపు చరిగెదరుకదా ! ॥

2

(2,3) సీ॥ మధురహవ్యంబుల మంచి పుత్రుని మాట్కి ధరియించెదరు మీరు ధన్యులారా !
ప్రౌఢరాక్షసులను బాధించుచున్ భూమి విహరించెదరు మీరు వీరులారా !
హవ్యంబు లిచ్చెడు యజమాన గణముల రక్షించెదరు మీరు రాజులారా !
భజించుచున్నట్టి యజమానులకుఁ దుష్టి నందించెదరు మీర లయ్యలారా !

గీ॥ ఇచ్చెదరు మీర లమృతులై యెసఁగ మెసఁగ, విత్తవృద్ధిని బతువృద్ధి వివిధరీతిఁ
జేయుదురు¹ సుఖపరంపరఁ జెలిమికానిఁ, బోలి జలముల నొసఁగెద రోలి భువికి ॥

3

(4) ఉ॥ సారథిచేతఁ బూన్పఁబడు చక్కని యాన హయాశి యంతటన్
బారుఁ దనంతఁదానె బహుభంగుల యుద్ధపు సాధనంబులన్
జేరి భ్రమించు వారివలెఁ జిత్ర విచిత్రములై న మీ సునం
చారముఁ జూచి భూతముల సంతతి భీతిలుఁ గాదె ! దేవతల్ ! ॥

4

(5) క॥ ²మొనయుచుఁ బర్వతగుహలన్, ధ్వనియింపఁగఁ జేయు నపుడు వాయువులు నభం
బున సంచరించునప్పుడు, ఘనవృక్షము లెల్ల మిగులఁ గంపింప వొకో ! ॥

5

(6) క॥ బలముగల మారుతంబా !, వెలనెడు మానసముతోడ విలసిల్లెడు నీ
విలఁగల హింసలఁ గొట్టుచు, నలరెడు కార్యము లొనర్చి యరుగరఁ ప్రీతిన్ ॥

6

(7) చ॥ ఎడతెగనట్టి దానపరు లేమియు లోపము లేనివార లీ
పుడమి విశేషసంపదలఁ బొందిన వారలు ఋత్విజాళిచేఁ
గడు సుతులొందు వార లగు కాంతియుతాత్మమరుత్తు లెంతయున్
వడి హరికార్యముల్ వినుచు వానికిఁ బూజ లొనర్చుచుండరే ! ॥

7

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచ లఘుగణము వ్రయు క్తమైనది. వ.గో.కృ.

2. గమనముతో గిరిగుహలన్ (తొ.పా.). తొలుత నీ పాదముతోఁ బర్వము వ్రాయఁదలఁచి పదవ “ధ్వని”ని దృష్టిలో
నుంచుకొని “న”కారప్రాసగల పద్యముగా శ్రీ నేమానివారు మార్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వ.గో.కృ.

(8) ఉ॥ ఎవ్వరు పాపసంఘముల నెల్ల హరించుచు రక్ష లిత్తురో :

యెవ్వరు కాంతివంతులయి యెల్లరఁ బుత్రులఁ గాచుచుందురో
యివ్వధ దేవతోత్తమము లెల్లరు మానవజాతి కిచ్చితో
నెవ్వధిన్నె న భాగ్యముల నిత్తురు శాత్రవ పట్టణంబుతోన్ ॥

8

(9) సీ॥ ఎవ్వరి యానము లినుమడించిన భోగ భాగ్య రాశులచేతఁ బరిభవిల్లు

నెవ్వరి బాహువు లిలఁ బ్రకాశించుచు ననమానబలముచే నమరియుండు
నెవ్వరి మార్గము లెనలేని ఖాద్య విశేషంబులం గూడి చెలఁగుచుండు
నెవ్వరి యానంపు టిరుసు చక్రంబుల నటు నిటుఁ బోకుండ నాపుచుండు

గీ॥ నట్టి మీ కన్నివిధముల నమరియున్న, సాధనంబులు గలవౌట సరసులార :

మత్స్యతేష్టికి విచ్చేసి మమ్ము మిగులఁ, గావఁగా రారె : యెంతయుఁ గరుణ మీరు ॥

9

(10) సీ॥ మీ భుజంబులతో నమేయమౌ ధనరాశి ధరించుచున్నారు తప్పకుండ

మీ యురస్సులయందు మేలగు రత్నముల్ ధరించుచున్నారు తప్పకుండ
మీ బాహువులయందు మేలగు హారముల్ ధరించుచున్నారు తప్పకుండ
మీ కరంబులు పవిమించు నాయుధముల ధరించుచున్నారు తప్పకుండ

గీ॥ పక్షి గణముల తెక్కలు బహువిధంపు, వర్ణములఁ గలిగినట్టులు వలసి నన్ని

స్వర్ణభూషణములచేత సర్వ తను విభూషితులరయి యున్నారు పూజ్యులార : ॥

10

(11,12) సీ॥ ప్రభుధర్మములతోడ భాగ్య మందినవారు సర్వలోకములకు సాగువార

లంతరిక్షమునందు నమరు తారలఁ బోలి దూరస్థలంబులఁ జేరువారు

సంతోషయుక్తులై జరుగుచుండెడి వార లధికసంపత్తుల నమరువారు

సుందర జిహ్వగ్ర శోభ నొప్పెడు వారు ప్రేమ వాక్కులతోడఁ బిలుచువార

గీ॥ లౌ మరుత్తులు మీ దానమదితిదాన, రీతికంచె నవిచ్చిన్నరీతి నొప్పు

జనుల కిచ్చెడు మీ యీవి శత్రుభేది, దానసామ్యము నందదె? దాతలార : ॥

11

- (13) క॥ చిరకాలపు సంబంధం. బరమర లేకుండ మనకు నమరుటచే మా
పరమస్తోత్రము సంతయుఁ, గరము వినుఁడు శ్రేష్ఠలార! ఘను లగు మీరలె: ॥ 12
- క॥ మానవులయం దనుగ్రహ, మూనుచు సత్కర్మ చేయుచుండిన వారిన్
మానుగ సంరక్షించెడు, జ్ఞానప్రదమారుతంబు జన్మోత్తరమాన్ ॥ 13
- (14) ఉ॥ రాకలచేత నిష్ఠులకు రక్షలఁ బెట్టుచు నుండు తీంక మీ
రాకలచేత ఋత్విజులు రమ్యజయంబులఁ బొందుచుండు రా
రాకలచేత మమ్ములను రంజిలఁజేయ ననుగ్రహించి య
స్తోకదయాస్వరూపులంబు చూడఁగ రారఁటె: మమ్ము దేవతలె: ॥ 14
- (15) గీ॥ మానసియుడై న మాందార్కుఁడనుమాని, నుతు లొనర్చె మీకు సతులభక్తి
నట్టి నుతులవలన నధికాయురారోగ్యములను బొందఁగలము ముఖ్యులార! ॥ 15

సూక్తమ్—167

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—1-ఇంద్రః; 2-11 మరుతః

ఛందః—త్రిష్టుప్; (10-పురస్తాజ్ఞోతిః)

- (1) స॒హ॒స్రం త¹ ఇ॒న్ద్రోత॒యో నః స॒హ॒స్రమి॒షో హరి॒వో గూ॒ర్తమా ।
స॒హ॒స్రం రా॒యో మాద॒యద్యై స॒హస్రి॒ణః² ఉప నో య॒స్తు వా॒జాః ॥ 16
- (2) ఆ నో॒వోభి॒ర్మరుతో॒ యా॒న్త్యచ్చా॒ జ్యేష్ఠే॒భిర్వా॒ బృహద్ ది॒వైః సు॒మాయాః ।
అధ యదే॒షాం ని॒యుతః పర॒మాః స॒ముద్ర॒స్య చిద్ దన॒యస్త పా॒రే ॥ 17

1. తస్మిన్, 2. సహస్రిణఃఉప, (వ్రా.ప్ర.)

(3) మి॒మ్య॒క్ష యే॒షు సు॒ధితా॑ ఘృ॒తాచీ॑ హి॒రణ్య॑ని॒ష్ఠిగు॒పరా॑ న¹ ఋ॒ష్టిః ।

గు॒హా చ॒రన్తి॑ మను॒షో న యోషా॑ స॒భావ॑తీ వి॒దధ్యే॑వ సం వాక్ ॥

18

(4) పరా॑ శు॒క్రా² అ॒యాసో॑ య॒వ్యా సా॑ధా॒రణ్యే॑వ మ॒రుతో॑ మిమి॒క్షః ।

న రో॒దసీ॑³ అప॑ సుద॒న్త ఘో॒రా జ్జ॒షన్త॑ వృ॒థం స॒ఖ్యాయ॑ దే॒వాః ॥

19

(5) జో॒షద్ యదీ॑మ॒సుర్యా॑ స॒చద్యై॑ వి॒షిత॑స్తు॒కా రో॒దసీ॑ నృ॒మణాః॑ ॥

అ స్థూ॒ర్యేవ వి॒దతో॑ ర॒థం గాత్ తే॒షప్ర॑తీ॒కా స॒భసో॑ నే॒త్యా ॥

20

(6) ఆ॒స్థాప॑య॒న్త యు॑వ॒తిం యు॑వా॒నః శు॒భే నిమి॑శ్లాం వి॒దధే॑షు ప॒త్రామ్ ।

అ॒శ్కో య॒జ్ఞో వో మ॒రుతో హ॒విష్మాన్ గా॒యద్ గా॒థం సు॒తసో॑మో దు॒వన్మన్ ॥

21

(7) స్ర॒తం వి॒వక్తి॑ వక్త్యే॒య⁴ ఏ॒షాం మ॒రుతాం॑ మహి॒మా స॒త్యో⁵ అ॒స్తి ॥

స॒వా యదీ॑మ॒షమణా॑ అ॒హంయుః॑ ప్తి॒రా చ్చి॒జ్జనీ॑ర్వహ॒తే సు॒భాగాః ॥

22

(8) పాన్తి మిత్రావరుణావద్యాచ్చయత ఈమర్కమో¹ అప్రశస్తాన్ ।

²ఉత చ్యవన్తే అచ్యుతా ద్రువాణి వావృధ³ ఈం మరుతో దాతివారః ॥

23

(9) నహీ ను వో మరుతో⁴ అన్యస్మే ఆరాత్తాచ్చిచ్చవసో అన్తమాపుః ।

తే ధృష్టునా శవసా శూశువాంసో క్షణో న ద్వేషో ధృవతా పరి ఘ్నః ॥

24

(10) వయమద్యేన్ద్రస్య ప్రేష్ఠా వయం శ్వో వోచేమహి సమర్యే ।

వయం పురా మహి చ నో⁵ అను ద్యూన్ తన్న⁶ ఋభుజ్ఞ నరామను ష్యాత్ ॥

25

(11) ఏష వః స్తోమో మరుత⁷ ఇయం గీర్వాణైర్వస్యమాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ఠ తన్వే వయాం విద్యామేషం పృజనం జీరదానుమ్ ॥

26

1. యమోకప్ర, 2. ఉత చ్యవన్తేకాచ్యుత, 3. వృధకః, 4. మరుతోకన్యస్మేకారా.....వసోకన్త,

5. నోకన్త, 6. తన్నకఋభుజ్ఞ, 7. మరుతకఇయం (త్రా.ప్ర.)

సూక్తము 167

ఋషి—అగస్త్యుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు, మరుత్తులు†

- (1) క॥ హరిః నీ సంరక్షణములు, గురుతర సౌఖ్యంబునెల్లఁ గూర్చెడు ధనమున్
సురుచిరపశ్వాన్నంబుల, స్థిరముగ మా కిచ్చి తృప్తిజేయుత మమ్మున్ ॥ 16
- (2) గీ॥ అలప్రసిద్ధమైన నా మారుతము మాకు, నెదుటఁబడుచు మిగుల నెలమితోడ
శ్లాఘ్యధనమునెల్ల సంగ్రహించుచు వచ్చి, యొసఁగుఁగాకః మాకు నుచితరీతి ॥ 17
- గీ॥ వర నియత్తులనెడి వాజులు నీరధి, కవలి యొడ్డు నున్న నధికధనము
నైన మీకు నిచ్చు నదికారణంబుగా, ధనము నీయరారెః దాతలారః ॥ 18
- (3) సీ॥ ఉదకదానములచే నోలి భూతాశీకిఁ బాయక మేలులు చేయునట్టి
యంతఃపురాంగన ననుసరించుచు గుహ్యవిద్యుత్తుతోఁగూడ వెలయు నట్టి
యాగమవాక్కుల యాడంబరముఁ బోలి గర్జించు చంతటఁ గదలునట్టి
మేఘపంక్తులతోడ మెలఁగుచు నేవేళ సర్వకార్యంబులు నలుపునట్టి
గీ॥ ఘనమరుత్తులు ప్రీతితోఁ గరుణఁ బూని, వచ్చి ధనపుత్రబలముల నిచ్చి మాకు
నాయురారోగ్యసంపత్తు లందఁజేసి, సంచరింతురుగాపుత సంతనమున ॥ 19
- (4) ఉ॥ భోగముదానితో మిగుల భోగ మొనర్చిన భోగి మాట్కి వే
సాగెడు మించుతోఁ గలసి సంగమ మొంది మరుత్తులంత వే
వేగము మేఘమండలము బిట్టు జలంబుల నిచ్చునట్లుగా
రాగ మెలర్పఁ జేయుచును రంజిలు చుందురుగాత నెప్పుడున్ ॥ 20
- గీ॥ ఘోరకృత్యము లొనరించు వీరమారు,తంబు రోదసికిన్ నిరాదరణ మెంత
మాత్రముం జేయకయె దాని మహితవృద్ధిఁ, గోరి లోకప్రతీతినిఁ గూర్చుఁగాతః ॥ 21

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (556వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలము ప్రకారముగాని యనువాద పద్యముల ననుసరించిగాని తొలి ఋక్కున కింద్రుఁడును మిగిలె ఋక్కులకు మరుత్తులును దేవతలు. వ్రాతప్రతిలోఁ (2వ. సంపుటము. 168వ పుట.) గేవల మింద్రుఁ డొక్కఁడే దేవత వ్రాయనగాఁడు వ్రాసెనుగాని శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసినఋషి దేవతల పట్టికలుగల 15b సంపుటములో నింద్రమరుత్తుల దేవతలుగా వ్రాసిరి. ప.గో.కృ.

- (5) చ॥ పురుషులయందుఁ బ్రీతిఁగొని పూజ్య మరుత్తులతోడఁ గూడి తా
నరిముఱియైన కేశముల యందముగల్గిన వెల్లు¹ సూర్యు సుం
దర రథ మెక్కు- సూర్యవలె, దప్పక మారుత యాన మెక్కు-చుం
గరముఁ జరించుచుండు, దను గాంతుల నిచ్చుచు లోకమంతకున్ ॥ 22
- (6) చ॥ స్తుతు లొనరించి యజ్ఞముల సుందరహవ్యములన్ భరించి మీ
కతిముద మిచ్చు సోమరస మందుచు ఋక్కుల మానవుండు స
న్మతిఁ బరియించునప్పు డతిమానుష యానమునందుఁ జంచలా
సతి నిడికొంచు మా కడకుఁజల్లఁగ రారొకా! దేవతోత్తముల్ ॥ 23
- (7) చ॥ ఘనములు వర్ష మిచ్చునటుఁ గ్రన్ననఁ జేయుచుఁ జావు లేనిదె
తన²రుప కారకర్త యను తత్త్వమునన్ విలసిల్లు దేవితో
ననువుగఁ గూడి కొంచుఁ బ్రజ నాదారవృత్తి వహించు మిమ్ము నే
ననయము వేడుచుంటి మహిమాత్విశయాత్మకులార! కానరే! ॥ 24
- (8) గీ॥ అర్యముఁడు³వరుణ మిత్రులు యజనములను, దోషములనుండి రక్షింపఁ దోడుచుండు
వారిలో సర్వముం డనువాఁడు మిగుల, భన సమృద్ధిని గల్పించు భన్యులార! ॥ 25
- (9) గీ॥ మే మెఱుంగఁగలమె! మీ బలాధిక్యంబు, కొంచెమైన నెట్టి కొదవ లేక
యంబు పధికభూళి నణఁచెడునట్టులు, మారుతంబ! శత్రు మహిమఁ గొట్టు ॥ 26
- (10) క॥ కాల త్రయములయందుం, జాలిన యభిమతముకొలుకు శక్రుని మే మే
జాలము లేకయె గొలిచెడ, మేలాగునో⁴మ మృదుగ్రహించుగ నతఁడే! ॥ 27
- (11) క॥ స్తుతిరూపక మగు వాక్యము, మతిమన్మాందార్యరచిత మైనది యిదియే!
యతులిత మగు నారోగ్యము, తతబలము నొనంగు భన్యతములకు నిదియే! ॥ 28

1. మించు (తొ.పా.) “మెఱ్ఱు” (వ్రా.ప్ర.పా.) “మెఱ్ఱు” అని శ్రీనేమానివారు స్వయముగా సవరించిరి. శకటరేఖముతో నన్యహల్ శంయుక్త ముండనేరదు, మెఱ్ఱు పదమును శ్రావ్యముగాలేదు. కాన “వెల్లు” అని సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడఁ దద్దర్శార్థకోశార సంధి ప్రయుక్తమైనది. 3. ఇక్కడఁ బంచలము గణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. 4. “మేలాగునో మమ్మును గ్రహించును నతఁడే” అని తొలి పాఠముగ వ్రాసి (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము. 165వ పుట) శ్రీ నేమానివారే స్వయముగా “మేలాగునో యతఁడు మమవహించును గాడే!” అని సవరించిరి. గణభంగ దోష నివారణకై “మమ్ము” శబ్దములోని జమిలి మాకు శ్రీ నేమానివారు లోపము చేసి ప్రయోగించిరి. జడ్డక్కరములో స్వరసంధి జరిగిన జడ్డకు లోపము రాదని వారు గుర్తింపలేదు. అంతియకాదు. ఆవహించురూపమునకు మారుగా “అవహించు” రూపమును బ్రయోగించిరి. అనుగ్రహించుటకును అవహించుటకును సంబంధమే లేదు. సాయనులు “అనుకూల మభిమతో భవతు” అని వ్రాసిన దానికి నావహించు నను సర్థము రాదు. అవహించుట యనఁగా నావేశించుట పూనకము వచ్చుట యని యర్థము. ఈ యర్థమిక్కడ సరిపడదు కాన శ్రీ నేమానివారి తొలిపాఠమే “కదార్థక” మగునట్లుగా నిచ్చుటజరిగినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—168

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—జగతీ, 8-10 త్రిష్టుప్

(1) యజ్ఞాయజ్ఞా వః సమనా తుతుర్వణియంధియం వో దేవయా¹ ఉ దధిధ్వే ।

ఆ వోఽర్వాచః సువితాయ రోదస్యోర్మహే పవృత్యామవసే సువృత్తిభిః ॥

27

(2) వవ్రాసో న యే స్వజాః స్వతవస² ఇషం స్వరభిజాయత్య ధాతయః ।

సహస్రియాసో³ అపాం వోర్మయ⁴ ఆసా గావో వహ్వోసో వోక్షణః ॥

28

(3) సోమాసో న యే సుతాస్తృప్తాంశవో హృత్సు పితాసో దువసో నాసతే ।

జషాహంసేష రమ్భిణేవ రారభే హస్తేషు⁵ భాదిశ్చ కృతిశ్చ సం దధే ॥

29

(4) అవ స్వయంతౌ దివో ఆ వృతా యయురమర్త్యాః కళయా చోదత త్మనా ।

అరేణవస్తువిజాతా⁷ అమచ్యవృర్మోహ్వాని చిన్మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥

30

1. దేవయాఽఉద, 2. వసఃఇషం, 3. యాసోఽఅపాం, 4. మయఃఆసా, 5. వాదిశ్చ, 6. దివఃఆ, 7. జాతాఽఅచ,

8. దృశహాని. (వా.ప్ర.)

(5) కో॑ వోః॑ స్త॒ర్మరు॑త¹ ఋ॒ష్టివి॑ద్యతో॒ రేజ॑తి॒ త్మనా॑ హ॒న్వేన॑ జి॒హ్వయా॑ ।

ధ॒న్వచ్యు॑త² ఇ॒షాం న॑ యా॒మని॑ పు॒రుపై॑షా³ అహ॒న్యోః॑ నై॒తళః॑ ॥

31

(6) క్వ॑ సి॒ద్ధస్య॑ రజ॒సో మ॒హస్ప॑రం క్వా॒వరం॑ మరుతో॒ యస్మి॑న్నా॒యయ॑ ।

యచ్ఛా॒వయథ॑ వి॒భురే॒వ సం॑హి॒తం వ్య॑ద్రి॒ణా పతథ॑ త్వే॒షమ॑ర్జ్జవమ్ ॥

32

(7) సా॒తిర్న వోః॑మవతీ॒ స్వర్వ॑తీ త్వే॒షా విపా॑కా మరుతః॒ పిపి॑స్వతీ ।

భ॒ద్రా వో॑ రా॒తిః పృ॒ణతో న దక్షి॑ణా పృ॒థుజ్ర॑యా⁴ అను॒ర్యేవ॑ జి॒జ్ఞాతీ॑ ॥

33

(8) ప్ర॒తి ఘ్నోభ॑న్తి సి॒న్ధవః॑ ప॒విభ్యో॑ యద॒భ్రయాం॑ వాచముదీ॒రయ॑న్తి ।

అవ॑ స్మయ॒న్త వి॒ద్యుతః॑ పృ॒థివ్యాం॑ యదీ॒ ఘృతం॑ మరుతః॒ ప్రప్లు॑వన్తి ॥

34

(9) అ॒సూత॑ పృ॒థ్వీర్మహా॑తే రణాయ॒ త్వేష॑మయాసాం మరుతామనీ॒కమ్ ।

తే స॒ప్సరా॑సోఽజయన్తా॒భ్యమాది॑త్ స్వ॒థామి॑షిరాం పర్యవశ్యన్ ॥

35

1. మరుతఃఋష్టి. 2. ధన్వచ్యుతఃఇషా. 3. పురుపైషికాఅహన్యో. 4. పృథుయాఃఅసు. (ప్రా.ప్ర.)

(10) ఏష వః స్తోమో మరుతః ఇయం గీర్వాణైర్యస్య మాన్యస్య కారోః ।

ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

38

సూక్తము—168

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరుత్తులు

(1) క॥ ప్రతియజ్ఞమందు మీరలు, సతతము వర్తించుచుండి నమ మతులారాః
ప్రతికర్మముఁ జేయుటచేఁ, దతరోదసిఁ గావ మీకు దండం బిడమే! ॥

29

(2,3) సీ॥ దేహధారులవలెఁ దిటుగుచు నేవేళ శక్తివంతులవలె జరుగుచుండి
చంచలాత్ములవలెఁ జరియించు చేవేళ నిర్వేతులవలె నిలుచుచుండి
యూర్మిపంతులవలె నుబ్బుచు నేవేళ నినఘృష్టివలె నుఖ మిచ్చుచుండి
గోవులవలెఁ గోర్కెఁ గూర్చుచు నేవేళఁ జిత్రసోమమువలెఁ జెలఁగుచుండి
గీ॥ సోమపాన మొనర్చెడు సోమయాజి, చిత్తసంతోష మొదలింపఁ జేరుచుండి
యోగ్య పరిచారకులవలె సుచితరీతి, మీరు వర్తించుచున్నారు వీరులారా! ॥

30

క॥ పురుషాలింగనకాంక్షిత, వరవనితంబోలి శక్తి వరలెడు యుష్మ
త్పురుచిరభుజభాగంబునఁ, గరములఁ గవచాసులుండు ఘనమతులారా! ॥

31

(4,5) సీ॥ అన్యోఽన్యమైత్రిచే నలరు మరుత్తులు వెలయించుచున్నారు పెక్కు పనుల
సకల యజ్ఞములకు జరుగు మరుత్తులు కదలించుచున్నారు గట్టు లెల్ల
నమరస్వభావులై యమరు మరుత్తులు వచ్చుచునున్నా రవార్యగతుల
నాల్కచే దొడలు నటియించునట్లులు చరియించుచున్నారు నహజవిఘల

గీ॥ నన్న¹సాధకసస్యము నందుటకయి, ఘనము బహముఖ్య మగునట్లు చనెడువారి
యన్నమునకయి శిక్షార్థమయిన హయముఁ, బోలి ప్రార్థించుచున్నాఁడు భువనవర్తి ॥

32

1. మరుతఃఇయం (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. నన్నసాధకములగు సస్యాదులకయి (తొ.పా.)

- (6) క॥ ఉదకాద్యంతము లెక్కడఁ, యుదకముచే నిండియున్న నూర్జిత ఘన స
మృదమును గొట్టుచుఁ బవిత్రే, నుదకము కలిగించుచుండి రుచితప్రజ్ఞల్ ॥ 33
- (7) సీ॥ స్వప్రకాశముఁ గల్గి స్వర్గప్రదాయయై సంపూర్ణఫలదమై సాగు నెద్ది?
చక్కని సుఖమిచ్చి శత్రునాశకమయి భద్రనుత్పల్లమై పరఁగు నెద్ది?
దాతుప్రదత్తమౌ దక్షిణవలె మనస్సంతుష్టి నొందింపఁ జాలు నెద్ది?
యసురులచేతి శక్త్యాయుధమునుబోలి యంతయు నార్జింప నరుగు నెద్ది?
గీ॥ అట్టి మీ దానసంపత్తి యఖిలమునకు, మీ సునితేవమునుబోలి మెఱయుచుండి
సుఖము కలిగించుచుండదె: కూరులార! కాంతియుతులార! యో మరుద్గణములార! ॥ 34
- (8) ఉ॥ ఎప్పుడు మేఘమండలములెల్లఁ బవిం గడుఁ గొట్టినారలో!
యప్పుడు శంప యంబరమునందు వెలుంగదె! గాలులార! మీ
రెప్పుడు వర్ష బిందువు లహీనముగాఁ బడఁజేయుచుందురో!
యప్పుడు హ్రోదిని జలధులందలి వారి చలింపకుండునే! ॥ 35
- (9) ఉ॥ మే లగు పృథ్వికాంత యల మేఘసమూహముతోడ యుద్ధముం
జాలుగఁ జేయ మారుతము సౌఖ్యముగాఁ బ్రభవించె నద్దయే
జాలముఁ జేయకుండఁ దగు సన్యసమృద్ధి నొసంగ నెంచి యా
భీలఘనంబుఁగొట్టి యతి భీకరవర్షము నిచ్చి యుండదే! ॥ 36
- (10) క॥ స్తుతిరూపక మగు వాక్యము, మతిమన్మాందార్యరచితమైనది యిదియే
యతులిత మగు నారోగ్యము, తతఃపలము నొసంగు ధన్యతములకు పరుసన్ ॥ 37

సూక్తమ్—169

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 2-చతుష్పదా విరాట్.

- (1) మ॒హా॒శ్విత్ త్వ॑మి॒ష్టో య॑త॒ ఏ॒తాన్ మ॒హా॒శ్విద॑సి త్వ॒జసో॑ వ॒రూ॒తా ।
స నో॑ వే॒ధో మ॒రుతాం చి॒త్వాన్ త్వ॑హ్నౌ ప॒నుష్వ త॒వ హి ప్రే॑ష్టా ॥

37

1. యతఏతాన్. (వ్రా.ప్ర.)

(2) అయుజ్రస్తో ఇన్ద్రో విశ్వకృష్టిర్విదానాసో నిష్ఠిదో మర్త్యతా :

మరుతాం పృథ్వుతిర్దాసమానా స్వర్ణీశ్చైస్య ప్రథనస్య సాతౌ ॥

38

(3) అమృక్ సా త ఇన్ద్రో ఋష్టిరన్తే సనేమ్యభ్యం మరుతో జునన్తి :

ఆగ్నిశ్చిద్ధి ష్మాతనే శుకుక్వానాపో న ద్వీపం దధతి వ్రయాంసి ॥

39

(4) త్వం తూ నో ఇన్ద్రో తం రయిం ⁴దా ఓజిష్ఠయా దక్షిణయేవ రాతిమ్ :

మృతశ్చ యాస్తే చకన వ వాయోః ప్తనం న మధ్వః పిపయన్త వాజైః ॥

40

(5) త్వే రాయో ఇన్ద్రో తోశతమాః ప్రజేతారః కస్య చిదృతాయోః :

తే షు ణో మరుతో మృశయన్తు యే స్మా పురా గాతూయస్తీవ దేవాః ॥

41

(6) వ్రతి వ్ర యాహిష్ఠ్రో మ్రి⁶క్షుషో నృన్ మహాః పార్థివే సదనే యతస్వ :

అధ యదేషాం పృథుబుద్ధాన⁷ ఏతస్త్రిథే నార్యః పాంస్యాని తస్థుః ॥

42

1. రవ్రస్ఇన్ద్రో, 2. మీశహస్య, 3. నశిన్ద్రో, 4. దాఓజి, 5. రాయశిన్ద్రో, 6. మీశహస్యో.

(7) ప్రతి హైరాతామేతానమయాసాం మరుతాం శృణ్వ¹ ఆయతాముపద్ధిః ।

యే మర్త్యం పృతనాయ స్తమూమైర్మణావానం న పతయన్త సర్వైః ॥

43

(8) త్వం మానేభ్య² ఇష్ట³ విశ్వజన్య రదా మరుద్భిః శురుధో గోత్రగ్రాః ।

స్తవానేభిః స్తవసే దేవ దేవైర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

44

సూక్తము—169

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ హరిః మహిమ గల మరుత్తులఁ, గరము విడచి నీవు లోకకర్తవుగానన్
బిరబిర మము రక్షింపుచు, నరమర లేకుండ సుఖము నందింపవాకో! ॥

38

(2) క॥ ఘన మగు వర్షముచేతన్, జన రంజన మొనఁగునట్టి చారు మరుత్తుల్
ధనమున సుఖమున వెలసెడు, నినుఁ జూతురు తుష్టితోడ నిర్జరనాథా! ॥

39

(3) ఉ॥ నీ పది మాకు మేలుకయి నీదు నమీపము చేరుచుండె నం
తాపముఁ గొట్టు మారుతము తప్పక వర్షము నిచ్చుచుండె న
ద్వీపముఁబోలి తీవనము దీప్తకృణానుఁడు హవ్య మెంతయే
నోపికతో ధరించుఁగద! యూరితరూపద! పాకశాసనా! ॥

40

(4) క॥ నీవే గవాదిధనమున్, దేవా! మా కిచ్చియున్న దివ్యతరంబై
పావనమగు దానంబున, వే వేగమె నీకుఁ దుష్టి వివరింతుముగా! ॥

41

1. శృణ్వ¹ ఆయ, 2. మానేభ్య² ఇష్ట³. 3. శురుధీ గోత్రగ్రా. (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములపై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడనగును. ప.గో.తృ.

- గీ॥ చంటి పాలకొఱకు సారసాన్నంబుతో, నతివ వృద్ధిఁబరచునట్లు నిన్ను
హరి : హవిస్సుతోడ యజమాన సంతతి, వృద్ధిపఱచుచుండె వివిధ నుతుల ॥ 42
- (5) గీ॥ యాగఫలములఁ జవిఁజూడ నరుగునట్టి, మేఘముల నెల్ల హింసించ మెలఁగునట్టి
నీకు సుఖమగు మారుతానీక మెల్ల, మమ్ము సుఖవంతులుగఁ జేయు మాన్యశత్రు! ॥ 43
- (6) ఉ॥ మానుగ హవ్యమిచ్చు యజమానులకుం గనిపించి ప్రీతితో
మానవ యజ్ఞపీఠుల కమానుషుడా : తగఁబోయి హవ్యముం
బూసుచు నీకు మిత్రులగు వూజ్యమరుత్తుల కాలవాలమౌ
దాన సమిద్ధమేఘతతి తద్దయు వీరునిఁ బోలి యుండదే : ॥ 44
- (7) చ॥ అరిపురభంజనోజ్జ్వల బలాధికు లుజ్జ్వల కృష్ణవర్ణులై
పరగు మరుత్సమూహముల బంధురవాక్కు చెవింబడెంగదా :
పరిజనయుక్తశత్రులకు బాధలు వెఱ్ఱెడు రీతి నిండ్రుడా :
పరులను గొట్టి పూరుషుల బాధలు ద్రోలుచు మమ్ముఁ గావవే : ॥ 45
- (8) క॥ హితముంగోరుచు భువికిం, దతసౌఖ్య మొసంగఁ బెద్ద ధారాధరమున్
శతపవిత్రేతం గొట్టినఁ, బ్రతిగూలురు లేక మేము బ్రతుకమెఁ యింద్రా : ॥ 46

సూక్తమ్—170

ఋషిః—1,3,4 ఇంద్రః, (4-అగస్త్యోవా) 2,5 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1 బృహతీ, 2-4 అనుష్టుప్, 5-త్రిష్టుప్.

(1) స సూనమస్తీ నో శ్వః కస్తద్ వేద యదద్యుతమ్ ।

అన్యస్య చిత్తమఖి సంచరేజ్యముతాధీతం వి నశ్యతి ॥

(2) కిం న¹ ఇన్ద్రో బిఘాంససి భాతరో మరుతస్తవ ।

తేభిః కల్పస్వ సాధుయా మా నః సమరణే వధీః ॥

46

(3) కిం నో భాతరగస్త్య సఖా సన్నాతి మన్యసే ।

విద్వా హి తే యథా మనో కస్మత్కమిన్న దిత్ససి ॥

47

(4) అరం కృణ్వన్తు వేదిం సమగ్నిమిధ్రతాం పురః ।

తత్రామృతస్య చేతనం యజ్ఞం తే తనవావహౌ ॥

48

(5) త్వమీశిషే వసువతే వసూనాం త్వం మిత్రాణాం మిత్రవతే దేవ్యః ।

ఇన్ద్రో త్వం మరుద్భిః సం వదస్వాద ప్రాశాన² ఋతుథా హవీంషి ॥

49

1. సఇన్ద్రో, 2. ప్రాశానఋతుథా, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—170

ఋషి—ఇంద్రుడు, అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

ఇంద్రవాక్యము

- (1) సీ॥ మన నిమిత్తంబంత ఘనవస్తు నంతతి మనకుండగలునే? యనెడు ప్రశ్న
మదయించుచుండగ నెదలోన మఱచటి దినమందు నద్దాని గనుట యెట్లు
లిక ముందు గల్గెడు నెల్ల సంగతులను నెవ్వఁ డెఱుంగునో! యెఱుంగుటెట్లు?
సర్వకాలములందు సంచలనంబుతోఁ గూడు మానసవృత్తిఁ జూడఁగలమె?
గీ॥ బహుళకాల సమారబ్ధి పరమశక్తి, నన్నియు లభించినను నాశ నధిగమింపఁ
బడునదియుఁ గూడ నశియింపఁబడుచునుండ, నుండునే కొత్తవస్తువు లుచితరీతి ॥ 47

అగస్త్య వాక్యము

- (2) గీ॥ నిరపరాధులమగు మమ్ము నిగ్రహింప, నిశ్చయించుచునున్నావు నిర్జరేశః
యా మరుత్తులతో స్నేహ మధిగమింప, మమ్ము యుద్ధములం జంప మానుమయ్యః ॥ 48

ఇంద్ర వాక్యము

- (3) ॥ అనుజుడవైన యగస్త్యాః, నను వేరుగఁ దలవనేల? న్యాయమె? నీ దౌ
మనసెల్ల నాకుఁ దెలియదె? ఘన మగు నెద్దానినై నఁ గల్పించితివే! ॥ 49

* ఈ సూక్తములోని 1, 3, 4 ఋక్కులకు నింద్రుడు 4వ ఋక్కుకు ఇంద్రుడు లేదా అగస్త్యుడు ఋషి యని సంస్కృతమూల ప్రతులలోఁ గొన్నిటఁ గలదు. వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 171వ పుటలో 170వ సూక్తమునకు ఋషిగా అగస్త్యుఁడొక్కఁడే పేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు ఋషి దేవతల పట్టిక వ్రాసిన 15b సంఖ్య గల సంపుటములో నీ సూక్తమునకు నింద్రుడు అగస్త్యుడు నిరువురును ఋషులుగాఁ బేర్కొన్నారు. ఈ సూక్త మింద్రాగస్త్యుల సంవాద రూపమైనదని సాయనాదు లభిప్రాయపడిరి. దీని ననుసరించి శ్రీ నేమానివారును నింద్రాగస్త్యుల సంవాద రూపముగనే పద్యములు రచించిరి. ఇంద్రునితోపాటు అగస్త్యుడును సూక్తాధిదేవత యగుచో నిధి సంవాదరూపమని యామోదించవచ్చును. కాని శ్రీ నేమానివారగస్త్యుని దేవతగా వ్రాయలేదు. ఇంద్రుఁడొక్కఁడే అధిదేవత యయినప్పడు సంవాదమున కవకాశము లేనేలేదు. కావున నొకవేళ నగస్త్యుని దేవతగా నైతము గ్రహించుచో దేవతాగస్త్యుడు వేరనియు ఋష్యగస్త్యుడు వేరనియు గ్రహింప వలసియున్నది. వ.గో.కృ.

- (4) గీ॥ ప్రోక్షణాదుల నొనరించి పూర్ణవహ్ని, ¹యిధ్మములచేతఁ గడుఁబ్రజ్జ్వలంపఁజేయుఁ
డార్యవరులార ! యాగము నాదరమునఁ, జేయుదము² మనము ప్రీతివిశేష మొప్పు ॥ 50

అగస్త్యవాక్యము

- (5) చ॥ వసుపతి ! యింద్రుడా ! సకలవస్తు గురుండవు స్నేహితుండవౌ
నసమజగత్తు సంతటికి నాశ్రయనీయుఁడ వౌదు వెంతయుం
బసగలవాఁడ వౌటను విభాసిమరుత్తులతోడఁ గూడి నీ
వసదృశయాగకర్మముల నన్ని సుతింపురుఁ దుష్టి నొందుమా ! ॥ 51

సూక్తమ్—171

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—మరుతః; 3-6 మరత్వానిన్ద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్.

- (1) ప్రతి వ¹ ఏనా నమసాహమేమి సూక్తేన భిక్షే సుమతిం తురాణామ్ ।
రరాణతా మరుతో వేద్యాభిర్ని హేకో ధత్త వి దుచస్త్వమశ్వాన్ ॥ 50

- (2) ఏష వః స్తోమో మరుతో నమస్వాన్ హృదా తస్థో మనసా థాయ దేవాః ।
ఉషేమా యత మనసా జషాణా యూయం హి ష్టా నమస² ఇద్ వృథానః ॥ 51

- (3) స్తుతాసో నో మరుతో మళయస్తాత స్తుతో మఘవా శంభవిష్టః ।
క్షార్ధ్వా నః సస్తు కోమ్యా వనాన్యహాని విశ్వా మరుతో జిగీషా ॥ 52

1. కాష్ఠములచేత మండింపఁగా నొనర్పు (తొ.పా.) 2. ఈ తేటగీతిలో నాల్గవ పాదమునఁ బంచ లఘుగణము ప్రయుక్తమైనది, వ.గో.కృ.

1. వసవనా, 2. ససఇద్. (వా.ప్ర.)

(4) అస్మాదహం తవిషాదీషమాణ¹ ఇన్ద్రాద్ భియా మరుతో రేజమానః ।

యుష్మభ్యం హవ్యా నిశితాన్యాసన్ తాన్యారే చక్రమా మృతా నః ॥

53

(5) యేన మానాసశ్చితయన్త² ఉస్రా వ్యష్టిమ శవసా శశ్వతీనామ్ ।

స నో మరుద్భిర్వృషభ శ్రవో ధా ఉగ్ర³ ఉగ్రేభిః⁴ స్థవిరః సహోదాః ॥

54

(6) త్వం పాహీన్ద్రా సహీయసో నృన్ భవా మరుద్భిరవయాతహేళాః ।

సుప్రతేతేభిః సాసహీర్షదానో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

55

సూక్తము—171

ఋషి—అగస్త్యుఁడు *

దేవత—మరుత్తులు 3-6 ఇంద్ర మరుత్తులు †

(1) మ॥ అరి నిర్భేదకు లైన మిమ్ము సుమతిన్ యాచించుచుండంగ మీ
పరమానుగ్రహబుద్ధి మాపయి నిడం బ్రార్థింపమే దేవతల్
స్థిరసంతోషము నొంది క్రోధమును మీ చిత్తంబులన్ వీడి మీ
యరదంబుల్ హయపంక్తి వెన్క నిడుడీ యాగ ప్రయత్నార్థమై ॥

52

1. మాణసికన్ద్రాద్, 2. యన్తఉస్రా, 3. ఉగ్రఉగ్రేభిః, 4. స్థవిరః, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుక్తోనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములో 3వ ఋక్కు మొదలు 6వ ఋక్కువఱకు నింద్ర మరుత్తులు దేవతలుగా బేర్కొనఁబడఁగా నావివర మీయాంధ్రానువాద గ్రంథములో నీయలేదు. శ్రీనేమానివారు వ్రాసిన 15b సంఖ్యగల సంపుటములో మాములుగామరుత్తులు నింద్రుఁడు దేవతలని వ్రాయఁబడెను. 3-6 ఋక్కుల కనువాద పద్యములలో నింద్ర మరుత్తుల ప్రసక్తి కలదు. కావున 3-6 ఋక్కులకు దేవతలు ఇంద్ర మరుత్తులుగా సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

(2) గీ॥ హవ్యముల మిమ్ము యాచింప నమరులార !, స్తోత్ర మంగీకరింపుఁ డస్తోకరీల
యాగశాలకు మీరెల్లరరుగుదేర, వెలయు హవ్యము లన్నియు వృద్ధి నొందు ॥ 53

(3,4) సీ॥ స్తుతియింపఁబడి మాకు సుఖమును గలిగించి ఘనమారుతంబంతఁ గ్రాలుఁగాక !
స్తుతియింపఁబడి సర్వసుఖమును గలిగించి ఘనవాసపుండు తాఁ గ్రాలుఁగాక !
భావి దినంబులు బహుశక్తిర్తులతోడ నుత్కృష్టతమములై యుండుఁగాక !
భావి దినంబులు బహుశక్తి రిక్తములై పరులచేఁ గొనియాడఁబడును గాక !
గీ॥ వాసవుని¹భయముచేఁ గడువడఁకుచుండి, పరువు లెత్తుచు నున్నాము భవ్యులార !
హవ్యముల దూరమందున నమరఁజేసి, యున్నవారము సుఖమీరె! యన్నలార! ॥ 54

(5) చ॥ అమరపతీ ! త్వదీయ మగు నత్యమల ప్రభుశక్తి చేతనే
సురుచిరకల్యకాంత కడు శోభలు కాంతుల నందఁగల్గి తా
స్థిరముగ సర్వమానవులఁ జేష్టలకుం బురిగొల్పుచుండె నో
వర ! బలవంత ! నీవు కడు భక్తము నిమ్ము మరుద్గణంబుతోన్ ॥ 55

(6) క॥ మనుజుల సంరక్షింపుము, వినుత² మరుద్గణముతోడ విడుచుచుఁ గోపం
బనయం బారోగ్యాదుల, వొనరింపుము మాకు నిత్యమో వాసవుడా! ॥ 56

సూక్తమ్—172

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) చిత్రో వోఽస్తు యామశ్చిత్ర¹ ఊతీ సుదానవః ।

మరుతో² అహిభానవః ॥

56

1. ఇక్కడఁ బంచ లఘుగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది, వ.గో.కృ. 2. వినుత మరుద్గణము పైని విడుచుము కోపం, బనయము (వ్రా.ప్ర.పా.) పొరపాటున మరుత్తులు దేవతలన్న సంగతి మరచి శీఘ్ర నేమానివారిచే నిట్లనువదింపఁబడినది. బుద్ధికిఁ దోచినట్లుగా నెడపెడగ భాష్యము వ్రాసిన సాయనుల ప్రభావ మిది. కావున నింద్ర మరుదుభయదేవతానుగణముగ నీ పద్యము నవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. చిత్రఃఊతీ, 2. మరుతోఽహి, (వ్రా.ప్ర.)

(2) ఆరే సా వః సుదానవో మరుత¹ ఋజ్జితీ శరుః :

ఆరే² ఆశ్మా యమన్యథ ॥

57

(3) తృణస్కన్దస్య న విశః పరి వృజ్క సుదానవః :

క్షిద్వాన్ నః కర్త తీవసే ॥

58

సూక్తము—172

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—మరున్నామక దేవతలు

(1) క॥ మీ రాకచేత సాక్షాత్కారంబున నభిమతములఁ గలిగింపరాకో :

మీ రా యజ్ఞంబులకుం, జేరన్ యత్నింప రేల ? శ్రీకరులారా : ॥

57

(2) గీ॥ అరి వినాశక మగునట్టి యాయుధంబు, మాకు దూరముగా నుండుఁగాక : మీర

లరులపై వేయు నాయుధవరము కినుక, మా పయిన్ వేయకుండుత : మాన్యులారా : ॥

58

(3) గీ॥ గ్రాస తుల్యమగుచుఁ గ్రాలెడు నాపుత్ర, మిత్రవర్గమునకు మేలునేసి

మెచ్చవలసినట్టు లిచ్చి చిరాయువు, మమ్ముఁ గావరారె : మాన్యులారా : ॥

59

1. మరుతఃఋజ్జితీ, 2. ఆరేకాశ్మా, (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

సూక్తమ్.—173

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్; 4 విరాట్ స్థానా, విషమపదా వా

(1) గాయత్ సామ¹ నభన్యంగ² యథా వేరర్చామ తద్ వావృధానం స్వర్వత్ ।

గావో³ దేనవో⁴ బర్హిష్పదభా⁵ ఆ యత్ సద్మానం దివ్యం వివాసాన్ ॥

59

(2) అర్చద్ వృషా వృషభిః¹ స్వేదహవ్యైర్మగో నాశ్నో² అతి యజ్ఞగుర్యాత్ ।

ప్ర మస్తయుర్మానాం గూర్త హోతా భరతే మర్యో మిథునా యజత్రః ॥

60

(3) నక్షిధోతా పరి సద్మ మితా యన్ భరద్ గర్భమా శరదః పృథివ్యాః ।

క్రస్తదశ్వో నయమానో దువద్ గౌరస్తర్హతో న రోదసి చరద్ వాక్ ॥

61

(4) తా కర్మాషతరాదై ప్ర చ్యోత్సాని దేవయన్తో భరన్తే ।

జుజోషదిన్తో¹ దస్తవర్చా నాసత్యేవ సుగోమ్య రథేష్టాః ॥

62

1. నభన్యంగ 2. దభాః ఆ యత్, 3. నాశ్నో² అతి. (వా.ప్ర.)

(5) తము ప్తహీన్ద్రం యో హ సత్వా యః భూరో మఘవా యో రక్షేష్ఠాః ।

ప్రతీచశ్చిద్ యోధీయాన్ సృషణ్వాన్ వప్రప్రప్¹శ్చిత్తమసో విహన్తా ॥

63

(6) ప్ర యదిత్థా మహినా నృభ్యో² అన్యరం రోదసీ కక్ష్యే³ నాన్యై ।

సం వివ్య³ ఇన్దో⁴ వృజనం స భూమా భర్తి స్వధావాగ్ం⁴ ఓవశమివ ద్యామ్ ॥

64

(7) సమత్సృ త్వా భూర సతామురాణం ప్రవధిత్తమం పరితంసయద్యై ।

సజోషన్⁵ ఇన్ద్రం మదే క్షోజీః సూరిం చిద్ యే⁶ అమమదన్తి వాతైః ॥

65

(8) ఏవా హి తే శం సశవా సముద్ర⁷ ఆప్తో యత్ త⁸ ఆసు మదన్తి దేవీః ।

విశ్వా తే⁹ ఆసు జోష్యా భూద్ గౌః సూరిగ్ం¹⁰ శ్చిద్ యది ధిషా వేషి జనాన్ ॥

66

(9) అసామ యథా సుషఖాయ¹¹ ఏన స్వభీష్టయో నరాం న శంసౌః ।

అసద్ యథా స¹² ఇన్దో¹³ వప్రనేష్ఠాస్తురో స కర్మ నయమాన¹³ ఉక్తా ॥

67

1. ప్రప్రశ్చిత్త. 2. నృభ్యోఽపన్యరం. 3. వివ్యకన్దో. 4. వాగ్ంకప, 5. సకన్దన్ద్రం, 6. యేఽను,

7. సముద్రకాపి, 8. తకను, 9. తేకను, 10. సూరిగ్ంకన్దో, 11. ఖాయపన, 12. సకన్దో, 13. మానకన్దో, (వా.ప్ర)

(10) విష్ణుస్థో¹ నరాం న శం²నై³రస్మా⁴కా⁵నది⁶స్థో⁷ వజ్రహస్తః :

మిత్రాయవో¹ న హర్ష²తిం సుశిష్టా³ మధ్యాయ⁴వ⁵ ఉప శిక్ష⁶న్తి యజ్ఞైః⁷ ॥ 68.

(11) యజ్ఞో¹ హి ష్మే²న్త్రం కశ్చి³దృ⁴ష్టా⁵హరా⁶ణ్శి⁷న్మనసా⁸ పరియన్⁹ :

శ్రీ¹ర్థే నాచ్చ తాత్ప²షా³ణమో⁴కో⁵ దీ⁶ప్తో⁷ న సి⁸ద్రమా⁹ కృ¹⁰ణో¹¹త్య¹²హ్వా ॥ 69

(12) మో¹ హా²ణ³ ఇ⁴న్ద్రా⁵త్ర⁶ స్మ⁷త్సు⁸ దే⁹నై¹⁰ర¹¹స్తి¹² హి¹³ ష్మా¹⁴ తే¹⁵ కు¹⁶ష్మి¹⁷న్మ¹⁸వయాః¹⁹ :

మహా¹శ్చి²ద్ యస్య³ మీ⁴ష్ట⁵షో⁶ య⁷వ్యా⁸ హ⁹వి¹⁰ష్మ¹¹తో¹² మ¹³రు¹⁴తో¹⁵ వ¹⁶స్త¹⁷తే¹⁸ గీః¹⁹ ॥ 70

(13) ఏ¹ష² స్తో³మ⁴ ఇ⁵న్ద్రా⁶ తు⁷భ్య⁸మ⁹స్మే¹⁰ ఏ¹¹తే¹²న¹³ గా¹⁴తుం¹⁵ హరి¹⁶వో¹⁷ వి¹⁸దో¹⁹ నః²⁰ :

ఆ¹ నో² వ³వృ⁴త్యాః⁵ సు⁶వి⁷తాయ⁸ దే⁹వ వి¹⁰ద్యా¹¹మే¹²షం¹³ వృ¹⁴జనం¹⁵ జీ¹⁶ర¹⁷దా¹⁸ను¹⁹మ్ ॥ 71

1. యువశివ, 2. ఐశ్వర్యా, 3. మిత్రహుషో, 4. స్తోమశివ, 5. మస్మేకవీతేన 6. సువితాయ (వ్రా.ప్ర.

6-వ్రా.ప్ర.సా.మా)

సూక్తము—173

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) ఉ॥ సామముచేత గాయకుడు చక్కగ గాన మొనర్చుచుండె, దా
నీమముతోడ మా నుతుల నీవు గ్రహించుచు నాక వాసివై
వేమరు యజ్ఞ వేదికల విస్తృతదర్భలపైని నున్న నీ
కా మహాసీయు గోగణములెల్లఁ బయస్సుల నీయ కుండునే ? ॥

60

- (2) చ॥ యజనము నిర్వహించుటకు యాజ్ఞకు లెంతయు భక్తియుక్తులై
భజన మొనర్చుచుండిరిక భక్తుడు మర్త్యునితోడ నింద్రుడా!
సుజలపిపాసచే మృగము సూటిగ నీటికి నేగినట్లు మా
యజన నికేతనంబులకు వాదరణన్ దయసేయవేలొకో! ॥

61

- (3) పీ॥† దేవతాహ్వానంబు తివిరి నేనెడు నగ్నియంతట దిలుగుచు నతిశయించె
నతడు భూ సంబంధ మగునట్టి హవ్యంబు లన్నియు నందుచు నమరియుండె
నకిలించుచున్నట్టి చక్కని హరివలె వేడివేల్పువృట వెలుగుచుండె
వాత్సరలఁ గొనిపోవు వార్తాహరునిఁబోలు ననలుడు రోదసియందు నిలిచె
గీ॥ నశ్వమునుబోలి హవ్యంబు లమరపతికి, దీసికొనిపోవుచున్నాడు దివ్యవహ్ని
భూ నభో మధ్యమున సర్వపూజ్యుడైన, నగ్ని నుతియించుచుండె నా యమరవరుల ॥

62

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 186వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† దేవతా శబ్దము :- దేవత మొదలగు సంస్కృతములోని కొన్ని పవిత్రనామధేయములు జెందూ భాషలోఁ బిశాచములుగ మార్చబడెను. దీనినిబట్టి చూడ నొకప్పు డేకశాఖగా నున్నట్టి యొకజాతి తరువాత పోరాడి చీలిపోయె నను సూహను బలపరచుచున్నది-||చిప్పు ఫ్రం జర్మన్ వర్కుషాపు. (Chips from German workshop). (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక—జెందూ భాషలో నర్థము మారిన పదములేవియో భాషాశాస్త్రరీత్యా పరిశీలించ వలసిన యవసరమున్నది. కాని ఆసలు విభిన్న దేవతాగణములలో రాక్షసులతోపాటు పిశాచగణముగూడఁ బ్రాచీన కాలమున నొకానొక దేవతా గణముగాఁ బ్రామాణికముగా లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయములోనే పరిగ్రహింపఁబడిన సంగతి మనము గుర్తింపవలయును. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ అమల నుతిన్ విశేషముగ హవ్యములన్ గ్రహించి వజ్రకై
ప్రమమున యాగమున్ సలుపగా చొరకొంటిమిగాన నింద్రుడున్
విమలగతిన్ రథంబుపయి వెల్లుచు నశ్వగణంబుమాట్కి వే
గమునఁ జరించి జన్మమును గన్గొన రావలదే! చెలంగుచున్ ॥ 63
- (5) క॥ ధనవంతుడు బలవంతుం, డని మొన శత్రువుల నెల్ల నణచెడు వాడున్
ఘనహంతయైన నింద్రుని. ననయము నుతియించుచుంటి మాదరబుద్ధిన్ ॥ 64
- (6) చ॥ మహిమ బ్రసిద్ధిఁజెందు యజమానులఁ గాచెడు నింద్రదేవ! యీ
మహి దివముల్ త్వదీయశుభమార్గములై విలసిల్లఁ గల్గు నే
మహిగల భూతజాతము సమానుషశక్తిని నాఁపరించుచున్
మహి దివమున్ భరించవలె! మాన్యదివాకసలోకమున్వలెన్ ॥ 65
- (7) చ॥ వినయముతోడ నిన్ను రణవీధులయందు సమాశ్రయించు నా
ఘన మగు శూరసంతతికిఁ గల్పనఁ జేయుచు పీఠ్యసంపదన్
జనువున సజ్జనాదవల సత్పథయాయలుగా నొనర్చు ని
న్ననయము వేడుచుండరఁటె! యత్యధికంబగు ప్రీతి మానవుల్ ॥ 66
- (8) ఉ॥ ఎప్పు డనంతదేశమున నెల్ల జలంబులు వెల్లుచుండునో!
యెప్పుడు నిన్ను వృష్టికొఱకెంతయు నయ్యవి రేపుచుండునో!
యప్పుడు సోమయాగముల నందఱు నేయుదు రెల్ల భక్తితో
నప్పుడె నీకు సౌఖ్యము ననంతముగాఁ గలిగింతు రింద్రుడా! ॥ 67
- (9) క॥ జనులు నుతిం జేయుటచే, ఘన మగు కాంక్షితము లెల్లఁ గలిగినయట్లే
యనయము మా నుతివలనన్, మనమున సత్కర్మఫలము మాకీయఁగదే! ॥ 68
- (10) చ॥ స్తుతులొనరించి కార్యములు సూక్ష్మముగా జను లొందురీతి మే
మతినుతిఁ జేసి నిన్నుఁ గడు నారయలేదఁటె! మిత్రుభంగి మా
నుతి గతి నాలకించి-తగ నూత్నవిధంబగు తుష్టినిొందుచున్
జతురత మీ సత్ఫలముఁ జక్కఁగ మాకు నొసందగవే! హరీ! ॥ 69

- (11) చ॥ వినుము జనాళి మానవుల విశ్వసనీయులుగా నొనర్చు న
 ట్లనయము వజ్రధారి: నిను నందఱు వశ్యునిగా నొనర్పరే:
 ఘనుఁ డగు గ్రామ నాయకుని గాంచి భజించెడు మానవాళి య
 ట్లనయము ఋత్విజాళి నిను నర్చనఁజేయరె: పాకశాసనా: ॥ 70
- (12) గీ॥ బాటఁ జెంతఁగల్గు వారి దప్పికఁగొన్న, వానిఁ దృప్తిఁ జేయుభంగి నమల
 యజనకర్మచేత యజమానుఁ డింద్రునిఁ, దృప్తిఁ జేయు నెపుడు తీక్షణ క్తి ॥ 71
- గీ॥ దీర్ఘమార్గములను దిరుగుచుండెడు వాఁడు, గమ్యతలము వేగఁ గాంచనట్లు
 యజనకర్మచేత నమరేళు నర్చింప,నట్లు జనుఁడు ఫలము నందఁగలఁడె? ॥ 72
- క॥ తొడరి మరుత్సంఘముతోఁ, గడు వర్షనిమిత్తమైన కదనములందున్
 విడువకుము మమ్ము వేరుగ, నిడియుంటిమి నీకు హవ్య మెల్ల మహేంద్రా: ॥ 73
- (13) గీ॥ మే మొనర్చెడు నుతి నీకె సోమపాన, మందుఁబ్రియుండవై యిష్టలకు రఘ్వై పెద్దవగుచు
 వచ్చి మమ్మెటురక్షించి వాసవుండఁ, యాయు రారోగ్యముల మాకు నందఁజేయు ॥ 74

సూక్తమ్—174

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—తిష్ఠప్

- (1) త్వం రాజేష్ట్రో యే చ దేవా రజన్ సౌన్ పాహ్యసుర త్వమస్మాన్ ,
 త్వం సత్పతిర్మఘవా నస్తదుత్రస్త్యం సత్యో వసవానః సహోదా: ॥ 72
- (2) దనో విశః ఇష్టో మృద్రవాచః సప్త యత్ పురః శర్మ శారదీర్దర్²,
 ఋణోరపో³ అనవద్యాన్తా యానే వృత్రం పురుకుత్సాయ రస్తి: ॥ 73

1. విశఃఇష్ట్రో. 2. దీర్దత్. 3. రపోఃఅన. (వ్రా.ప్ర.)

(3) అజా వృత¹ ఇన్ద్రో కూరపత్నీర్ద్యాం చ యేభిః పురుహూత నూనమ్ ।

రక్షో² అగ్నిమకుషం తూర్వయాణం సింహో న దమే³ అపాంసి వస్తోః ॥

74

(4) శేషన్ ను త⁴ ఇన్ద్రో సస్మిన్ యోనా వ్రశప్తయే పరివీరవస్య మహ్నా ।

స్తృజదర్శాన్యవ యద్ యుధా గాన్తిష్ఠధరీ ధృషతా మృష్ట వాజాన్ ॥

75

(5) వహ కుత్సమిన్ద్రో యస్మిన్చాకన్ త్వామన్యూ⁵ ఋజ్రా వాతస్యాశ్వా ।

ప్ర సూరశ్చక్రం వృహతాదభి⁶ కే కభి స్ఫుధో యాసిష్ఠద్ వజ్రబాహుః ॥

76

(6) జఘన్వాగ్⁶ ఇన్ద్రో మిత్రేరూఞ్చోదప్రవృద్ధో హరివో⁷ అదాకూన్ ।

ప్ర యే వశ్యన్నర్మమణం నచాయో స్వయా కూర్తా వహమానా⁸ అవత్యమ్ ॥

77

(7) రవత్ కవిస్త్రోర్కసాతా ఇం దాసాయోపబర్హణీం కః ।

కఠిత్ త్రిశ్రో మఘవా దానుచిత్రా ని దుర్యోజే కుయవాచం మృధి శ్రేత్ ॥

78

1. వృతశ్చన్ద్రో, 2. రక్షోఅగ్ని, 3. ద మేఅపాంసి, 4. ను తేశ్చన్ద్రో, 5. న్యూఋజ్రా, 6. వాగ్శ్చన్ద్రో,

7. హరివోఅదా, 8. మానాశ్చన్ద్రో, (ప్రా.ప్ర.)

(8) స॒నా తా॑ త¹ ఇ॒న్ద్రా న॒వ్యా ఆ॒గుః స॒హో న॒ధోఽవి॒రణా॑య పూ॒ర్వీః ।

భి॒నత్ పు॒రో న భి॒దో² అ॒దేవీ॑ర్న॒సమో వ॒ధర॑దే॒వస్య పీ॒యోః ॥

79

(9) త్వం ధు॒నిర్దై॒త్ర ధు॒నిమ॑తీర్ప॒ణోర॒పః సీ॒రా న స్ర॑వ॒స్తిః ।

ప్ర॒యత్ స॒ముద్ర॑మ॒తి కూ॒ర వర్షి॑ పా॒రయా॑ తు॒ర్వశం॑ య॒దుం స్వ॒ప్తి ॥

80

(10) త్వ॒మస్మా॑కమి॒న్ద్రా వి॒శ్వధ॑ స్యా³ అ॒వృత॑మో స॒రాం సృ॑పా॒తా ।

స నో॑ వి॒శ్వాసాం॑ స్పృ॒ధాం స॒హోదా॑ వి॒ద్యామే॒షం పృ॒జనం॑ జీ॒రదా॑ను ॥

81

సూక్తము—174

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ జగమునకు దేవతలకుం, దగు ప్రభువపు నీవు నిత్య ధనవతివి సుమీ :

పగతుర నాశ మొనర్చుచు, వగపులఁ బోఁ ద్రోల వేమి ? వాసవ : సఖుఁడా : ॥

75

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటోనోటు (556 వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. తా తకఇన్ద్రా నవ్యాఆగుః, 2. భిదోఽదే, 3. స్యాకవృత్ (ప్రా.ప్ర.)

(2) డ॥ నీవు మహేంద్ర : సప్తవిధ నిర్జర శత్రు పురంబు లన్నియుం

† జేవ గలట్టి వజ్రమునఁ జెచ్చెరఁ గొట్టిన యపు తజ్జనుల్
కాపు మటంచు నిన్నడుగఁ గావఁగ లేదఁట! వారి వెండియున్
భీకర వృత్ర దానవుని పీచ మడంపవె ? వై ర్యశ కులన్ ॥

76

క॥ స్థిర యావనుఁ డగు శ్రీయుత, పురుషుడునికొఱకు వృత్రుఁ బూజ్య మహేంద్రా :

త్వరఁగొని వధియింపుమఁ దత్పుర మగు నుదకంబు భుజినిఁ జడఁజేయవొకో : ॥

77

† ఇంద్రుడు దానవపురంబులను బెక్కింటిని గొట్టినట్లు ఋగ్వేదమందుఁ జాల స్థలములఁ గలదు. ఇంద్రునిగూర్చి భారతాది గ్రంథములయందు కొపితక్యపనిషత్తు (కొపితకీ బ్రాహ్మణోపనిషద్) నందును గలదు. పిమ్మట ధర్మరాజున కొక ప్రాచీన కథను వక్కాణించినట్లు భారతము శాంతిపర్వమునఁ (124) గలదు. అది యిది. “ప్రహ్లాదుడు త్రైలోక్యాధిపత్యమును వహించిన పిదప నింద్రుడు దేవతల గురువగు బృహస్పతి యొద్దకేగి శ్రేయస్సుతోనున్న దానినిఁ జెప్పుమనెను. అప్పుడు ఇంద్రునకు బృహస్పతి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించెను. పిమ్మట నతఁ డింద్రుని శుక్ర నొద్దకుఁ బంపెను. ఇంద్రుడు బ్రాహ్మణ వేషధారియై ప్రహ్లాదుని కడకేగి శిష్యుడై కొంతకాలముండఁగా నొక సమయమునఁ బ్రహ్లాదుడు శీలమే త్రైలోక్యాధిపత్యమునకుఁ గారణ మనియు నదియే శ్రేయస్సనియుఁ జెప్పెను. తర్వాత నీ సేవచే సంతుష్టుడ నైతి ననియు నీ శీలము నాకిమ్మనియు నింద్రుడు ప్రహ్లాదుని గోరఁగా నది యతని కిచ్చెను. ఆ వెంటనే ప్రహ్లాదుని ధర్మము, నత్యము, సచ్చరిత్రము, నైశ్వర్యము, దేవతలు, సమస్తమును విప్రవేషధారి యగు నింద్రుని శరీరమందుఁ బ్రవేశించినవి. దానివలన నింద్రుడు రాజ్యమును బొందెను.” (నే. చేం. న. కా.)

గమనిక:— మహాభారతమునఁ గల యీ కథను శ్రీ నేమానివారు సరిగా నుదాహరింపలేదు. “పిమ్మట నతఁడింద్రుని శుక్ర నొద్దకుఁ బంపెను.” అని వ్రాసి పిదప నింద్రుడు శుక్రనియొద్దకేగిన విషయ మేమియు వ్రాయకయే ఇంద్రుడు ప్రహ్లాదుని యొద్దకేగినట్లు శ్రీనేమాని వారు వ్రాసిరి. మహాభారతములో నున్న యనలైన కథాసారాంశ మిది.

“ఇంద్రుడొకసారి త్రైలోక్య రాజ్యముఁ బొగొట్టుకొనెను. ప్రహ్లాదుడు మూడు లోకము లేయనుండెను. ఇంద్రున కెట్లులైనఁ దనపదవి సంపాదించుకొనవలయు ననుకొరిక కలదు. దేవగురునికడకుఁబోయి మేమిచేసిన నా రాజ్యము నాకు వచ్చు నని యడిగెను; భార్గవు నడుగు మని గురుడు చెప్పెను. ఇంద్రుడు భార్గవు నడిగెను. ప్రహ్లాదు నడుగుమని భార్గవుడు చెప్పెను. ఇంద్రుడు బ్రాహ్మణ వేషమునఁ బ్రహ్లాదుని కడకుఁ బోయి యతనిఁ గొలువచుండెను; ఒకనాడి బ్రాహ్మణుడు నీ కీ త్రిలోక రాజ్య మెట్లు వచ్చెనని ప్రహ్లాదు నడిగెను. ప్రహ్లాదుడు మశీలమువలన వచ్చినదని శీల మహాత్యము నెఱింగించెను. “అట్లయినచో నింతకాలముగా నేను నీ సేవచేయుచుంటిని గాన నీ శీలము నాకిమ్మ” అని ఇంద్రుడు కోరెను. ప్రహ్లాదుడు సలే యనియె. ఇంతలో నతని శరీరము నుండి యొక పురుషుడు వెడలెను. నీ వెవఁపు : అని ప్రహ్లాదుడుగఁగ నేను నీ శీలమును ఇంద్రుడడుగ నిచ్చితివిగానఁ బోవుచుంటి నని యతఁడనియె; వాని వెనుక మఱియొక పురుషుడు వచ్చి తాను బలము ననియు శీలముతోఁ బోవుచున్నాననియుఁ జెప్పెను. వీరి వెనుక నొక యువతి వుద్దెను. ఆమె సిరి. శీలమెచ్చట నుండునో యచ్చటకుఁ బోవుదునని యామె చెప్పెను. ఈ మూడును లభింపఁగ నింద్రుడు తన త్రైలోక్య రాజ్యము తిరిగి సంపాదించుకొనఁ గలిగెను.” (మహాభారతము. శాంతిపర్వము) ప. గో. కృ.

(3) క॥ వెడలుము తొలివేదికకై, వెడలుము తర్వాత నాక వీధికి నిండ్రా :

యడవి హరి కాచు నట్టులఁ, గడుఁ గర్మలకొఱకు నీవు కావు మనలమున్ ॥

78

(4) చ॥ తలఁచుచు నీ ప్రసిద్ధపవిఁ దావక వైరులు నై జ భూములన్
గలుఁగక యుండ్రు నీవు హరిఁ గట్టిగ వజ్రముఁ బట్టి యున్నచో
జలమయ మౌనుగాదెః భువి సన్యము లన్నియు వృద్ధిఁ బొందవేః
బలయుత మైన బాడబము వాహముగా నొనరించి యున్నచో ॥

79

(5) చ॥ ఘనుఁ డగు కుత్సమౌనివరు గారవ మొప్పఁగ యజ్ఞశాలకుం
బనిఁగొని చేర్చుచున్నటుల వాయు సమానదృతాశ్వరాజులన్
దనరెడు యాగకర్మలకుఁ దప్పక చేర్చుము శత్రునాశకాః
తన రథచక్రముం ధరణి దవ్వనఁ జేర్చెడునట్లు లిండ్రుఁడా : ॥

80

(6) చ॥ హరిహయః : నీకుఁ బూజ లిడునట్టి మనుష్యుల సంస్తవంబులం
గర మభివృద్ధిఁ జెంది శుభకర్మ లొనర్పని శత్రుమండలిం
దరుముచు నున్నవాఁడ వనిఁ దప్పక నేసిన వారి కిష్టముల్
వరలెడినట్లు నేసి బహుళంబుగఁ బుత్రుల నీయుచుండవే : ॥

81

(7.8) సీ॥ చరువురోడాశాదిసంపత్తిఁ గోరుచు నిన్నుఁ గవీశ్వరు లెన్నలేదె :
దాసార్థ మై నీవు ధారుణీఁ బలుపుగాఁ జేసిన వృత్రునిఁ జెండలేదె :
తావక బహుచిత్ర దానాతిశయముచే భువనము లభివృద్ధిఁ బొందలేదె :
దుర్యోజవతికయి దుష్టుఁడౌ కుయవాక్కు జన్యరంగంబునఁ జంపలేదె :
గీ॥ యసురపట్టణముల నెల్ల నణఁగఁ ద్రొక్కి, క్రూరుఁ డగు వృత్రదానవుఁ గూలనేసి
జనులసౌఖ్యార్థమై బాధలను సహించి, భయముఁ బాపుచు నున్నావు పాకహారి : ॥

82

(9) గీ॥ నీరధులు ప్రోదినులచేత నిండు నపుడు, నీవు యదుతుర్వసుల వేఁగఁ గావ లేదె :
శత్రు కంపనకారుఁడా : చవల జలము, నదులుగాఁ బారు నట్టులు నడవ లేదె : ॥

83

(10) క॥ ఒనఁగుము మాకు నభీష్టము, లొనఁగుము సుతభృత్యవరుల కోరిని క్షేమం
బొనఁగుము నై న్యమునకు బల, మొనఁగుము వృజనాయువులను నోయి : మహేంద్రా ॥

84

సూక్తమ్—175

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః — 1 స్కంధోగ్రీవీ బృహతీ; 2-5 అనుష్టుప్; 6 త్రిష్టుప్

(1) మ॒త్య॒పా॒యి తే॑ మ॒హః పా॒త్ర॒స్యే॒వ హ॒రి॒వో మ॒త్స॒రో మ॒దః॑ ।

వృ॒షా తే॑ వృ॒ష్ట ఇ॒న్ధ్రా॒వ॒ణీ స॒హ॒స్ర॒సా॒త॒మః॑ ॥

82

(2) ఆ స॒స్తే॒గ॒స్త్రు మ॒త్స॒రో వృ॒షా మ॒దో వ॒రే॒ణ్యః స॒హ॒వా॒గ్ం

ఇ॒న్ధ్ర) సా॒స॒నిః పృ॒త॒నా॒షా॒ళమ॒ర్త్యః॑ ॥

83

(3) త్వం॑ హి భూ॒రః స॒ని॒తా చో॒ద॒యో మ॒ను॒షో ర॒థమ్॑ ।

స॒హ॒వాన్ ధ॒మ్యు॒మ॒వ్ర॒త॒మో॒షః పా॒త్రం న శో॒చి॒షా॑ ॥

84

(4) ము॒షాయ॑ సూ॒ర్యం॑ క॒వే చ॒క్ర॒మీ॒శాన॑¹ ఓ॒జసా॑ ।

వ॒హ భు॒ష్ట్యా॒య వ॒ధం కు॒త్సం వా॒తస్యా॑¹త్వైః ॥

85

1. చక్ర మీశానః ఓజసా, (వ్రా.ప్ర.)

(5) శుష్మి¹ నమో హి¹ తే మదో¹ ద్యుమ్ని¹ నమ¹ ఉత క్రతుః :

వృత్ర¹ఘ్నా వరి¹వో¹విదా మం¹సీ¹ష్ఠా² అశ్వసా¹తముః :

88

(6) యదా¹ పూర్వే¹భ్యో జరి¹తృ¹భ్యో ఇ¹న్త్ర మయ ఇవా¹పో న తృ¹ష్కతే బ భూ¹ధ :

తామను¹ త్వా ని¹విదం తో¹హపీ¹మి వి¹ద్యా¹మే¹షం వృ¹జనం జీ¹రదా¹నుమ్ :

87

సూక్తము—175

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2) సీ॥ మదసాధనంబగు మదమును బుట్టించు నిష్టార్థముల నెల్ల నేపు నించు
స్పర్థను హెచ్చించు సర్వేంద్రియ ప్రీతిఁ గర మగునన్నంబుగా వెలుంగుఁ
బుట్టించు దశ శత పురుషుల శక్తిని గలిగించు నోర్పును వెలయఁజేయు
నరిసేన బెదిరించు నతిపూజ్య మగు మహాబలముల నే వేళఁ జాడుగొల్పు
గీ॥ నట్టి సోమరసంబెల్ల నమితభక్తి, సిద్ధముగఁ జేసియున్నాము బుద్ధిఁదలచి
వచ్చి నీవు మహేంద్రుఁడా : వలయుదాని, నాని మోదాంబునిధి నోలలాడవలదె : ॥

85

(3) క॥ కర్మలకు హానిఁజేయుచు, గర్మల నొనరింపనట్టి కఠనుల నెల్లన్
గర్హముతో దహింపుము, కర్మిష్టా! పావకుండు కాష్టములవలెన్ ॥

86

1. తమఃఉత, 2. మంసీష్ఠాః అశ్వ 3. జరితృభ్యో ఇంద్రమయః ఇవాపో (వ్రా. ప్ర.)

* ఋషి విశేషనిషయములకై యాంధ్రాను వాచములోని 168 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడనగును. వ. గో. కృ.

1. అదరమున ననుప్రయోగ మనమంజనము కాన “నమితభక్తి” నని సవరింపఁబడినది. వ. గో. కృ.
2. వార్ధిలో నడఁగవలదె. (వ్రా. ప్ర. పా.) వార్ధికబ్రహ్మప్రయోగము సరికాదు. “అడఁగవలదె” అనుటయు సమంజసముగా లేదు. కావునఁ బై విధముగా సవరింపఁబడినది. వ. గో. కృ.

- (4) క॥ నీవే : శూరుడ వగుదువు, నీవే : జనకాంక్షితముల నిచ్చుచు మరలన్
నీవే : ప్రేరేపింతువు, శ్రీ విలసిత కార్యములకు శ్రీహరి : నిన్నున్ ॥ 87
- (5) క॥ రవి రథ చక్రం బొక్కటి, కవి : హరియించితివి నీవు కావున మఱియుం
బవిచేత శుష్టుఁ జంపుచు, నవశక్తిం గుత్స మునికి నవ ధన మిడవే : ॥ 88
- గీ॥ సరససోమరసంబునఁ జక్కనైన, మదము జనియింప లేదఁటె : మాన్య : నీకు
నీ వానర్చెడు కార్యముల్ నిర్జరేశఁ, కీ ర్తికరములు గావఁటె : యార్తి హరి : ॥ 89
- క॥ ధనహయములఁ గల యింద్రుడఁ, ఘనశత్రుల సంహరింపఁ గలు ధనంబున్
వినయమున నొప్పు మాకుం, బనిఁగొని యొసంగంగ రాదె : పాక వినాశా : ॥ 90
- (6) ఉ॥ దప్పి జనించు వారలకుఁ దప్పక నీకులు తృప్తిజేయున
ట్లాప్పిద మైన పెద్దలకు నోలి సుఖంబులఁ జేసి యుంటివో
యొప్పులకుప్ప : మేమును నహో : యనునట్టులు నిన్ను వేడ మా
రెప్పక యన్నమున్ బలముఁ జేర్పవఁటె : హరి : మాకు నిచ్చులున్ ॥ 91

సూక్తమ్—176

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—అనుష్టుప్; 6 త్రిష్టుప్

- (1) మత్స్యీ¹ నో¹ వస్య¹ ఇష్టయ¹ ఇన్ద్రమిష్టో¹ పృథ్వా¹ విశ¹ ।

ఋ¹ఘా¹య¹మా¹ణ² ఇన్ద¹సి శత్రు¹మ¹న్ద్ర¹సి విష్ద¹సి ॥

88

1. ఇష్టయకిఇన్ద్ర, 2. ఋఘాయ మాణిఇన్దసి, (వ్రా.ప్ర.)

(2) తస్మిన్నా¹ పేశయా¹ గిరో¹ య¹ ఏకశ్చర్షణీసామ్ ।

అను స్వధా¹ యమువ్యతే¹ యవం¹ న చర్కషద్¹ వృషా¹ ॥

89

(3) యస్య¹ విశ్వాని¹ హస్తయోః¹ పశ్చా¹ క్షితీనాం¹ వసు ।

స్పృశయస్వయో² అస్మద్భుక్తివ్యేవాశనిర్దహి ॥

90

(4) అనున్వంతం¹ సమం¹ జహి¹ దూతాశం¹ యో¹ న తే¹ మయః¹ ।

అస్మభ్యమస్య¹ వేదనం¹ దద్ధి³ సూరిశ్చిదోహతే ॥

91

(5) ఆవో¹ యస్య¹ ద్విబర్హి¹ సో¹ కర్కేషు¹ సానుషగసత్ ।

ఆజావిష్ట్రో¹ న్యేజ్జో¹ ప్రావో¹ వాజేషు¹ వాజినమ్ ॥

92

(6) యథా¹ పూర్వేభ్యో¹ జరితృభ్యో¹ ఇన్ద్రో¹ మయ¹ ఇవాపో¹ న తృప్యతే¹ బభూథ¹ ।

తామను¹ త్వా¹ నివిదం¹ జోహవీమి¹ విద్యామేషం¹ వృజనం¹ జీరదానుమ్ ॥

93

1. యకఏక, 2. స్పృశయస్వ యోకాస్మత్, 3. వద్ధి, 4. జరితృభ్యో ఇన్ద్రో మయ ఇవాపో, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—176

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) క॥ అనయము సోమమః నీ వా, యనఘుండగు నింద్రదేవుఁ డలరుచు నిటకుం
జనువున వచ్చెడు విధముగ, నొనరించిన శత్రునాశ మొందెదవుగదే! ॥ 92
- (2) గీ॥ ఆత్మవిజ్ఞానులకు ముఖ్యుడైన హరిని, హవ్యవస్తువు లన్నియు నందు హరిని
సంస్తుతించినచో వాఁడు సంతనమున, యవలఁ బుట్టించునట్లులే యన్న మిడఁడె: ॥ 93
- (3) క॥ పంచవిధ జీవకోటికి, మించిన యాధార మౌ నమేయ ధనంబున్
బంచెడు కరములు కలిగిన, యంచద్ద రి శత్రువులను నడఁచునుగాదే! ॥ 94
- (4) క॥ ఘనసోమరసంబున ని,న్ననయముఁ బూజింపనట్టి యరులను నింద్రా :
పనిఁబూని చంపి వారల, ధనముం బూజ్యులకు నిచ్చి దాతవు కమ్మా! ॥ 95
- (5) గీ॥ సీసహాయంబుచేతనే వాసవుండు, దృప్తినొందుచునున్నాఁడు దేవరసమః
యట్టి బలవంతు నింద్రుని ననులమధ్య, నీవె కాపాడుచున్నావు నిశ్చయముగ ॥ 96
- (6) ఉ॥ దప్పి జనించు వారలను దప్పక నీకులు దృప్తిజేయున
త్లోప్పిద మైన పెద్దలకు నోలి సుఖంబులు నేయుచుందు వో
యొప్పులకుప్పు! లోకము లహో! యను నట్టుల నిన్ను వేడ మా
రెప్పక మాకు నన్నమునుఁ జేర్చుచు నాయు వొసంగవే! దయన్ ॥ 97

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

సూక్తమ్—177

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ చ॑ష్ట॒ణి॒ప్రా వృ॑ష॒ణో జన॑వాం రా॒జా కృ॑ష్టి॒నాం పు॑రు॒హూత॑¹ ఇ॒న్ద్రః ।

స్తు॒తః శ్ర॑వ॒స్యన్న॒వసో॑వ మ॒ద్రిగ్మ॒త్వా హ॑రీ వృ॒షణా॑ యా॒హ్యర్వాజ్² ॥

93

(2) యే తే॑ వృ॒షణో వృ॑ష॒ణాన॑² ఇ॒న్ద్రో బ్ర॑హ్మ॒యజో॑ వృ॒షర॑థాసో³ అ॒త్యాః ।

తాగ్⁴ ఆ తి॒ష్ఠ తే॒భిరా॑ యా॒హ్యర్వాజ్² హ॑వామహే త్వా సు॒తరో ఇ॒న్ద్రో సోమే॑ ॥

94

(3) ఆ తి॒ష్ఠ ర॒థం వృ॑ష॒ణం వృ॑షా తే సు॒తః సోమః॑ పరి॒షిక్తా॑ మధూని ।

యృ॒క్వా వృ॑ష॒ణ్యం వృ॑ష॒థ క్షి॑తీ॒నాం హరి॑ణ్యం యాహి ప్ర॒వతో॑వ మ॒ద్రిక్ ॥

95

(4) అ॒యం య॒జ్ఞో దే॑వయా⁶ అ॒యం మి॒యేధ॑ ఇ॒మా బ్ర॑హ్మ॒ణ్యయ॑మి॒న్ద్రో సోమః॑ ।

స్తే॒ర్జం బ॒ర్హిరా॑ త శక్ర॑ ప్ర॒యాహి॑ వి॒జా వి॒షద్య॑ వి ము॒చా హ॑రీ⁷ ఇ॒మా ॥

96

1. పురుహూతకన్ద్రః, 2. వృషణా నకన్ద్ర, 3. సోమకన్ద్రః, 4. తాగ్⁴ అ, 5. సుతకన్ద్ర, 6. దేవయాకన్ద్రం

మియేధకన్ద్రమా, 7. హరీకన్ద్రమా. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఓ సుష్టుత¹ ఇష్ట్ర² యాహ్మర్వాజప బ్రహ్మణి మాన్యస్య కారోః ।

విద్యామ వస్త్రోరపసా గృణన్తో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

98

సూక్తము—177

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) సీ॥ మానవాళికి ధనదానాదు లందించి ప్రీతి నొనర్చుచు బెరుగువాడు
జనసంఘమున కెల్ల సర్వము నందించి వివిధార్థముల నెఱవేర్చువాడు
మనుజుల ప్రభువని ఘనకీర్తి దాటించి యన్ని స్థలంబుల నమరువాడు
నుల్లము రంజిల్ల నెల్లరు దెలియంగఁ పురుహూతుఁ డనుపేరు బొందువాడు
గీ॥ నై న నింద్రుడు మే మిచ్చు హవ్యములను, బుచ్చుకొని మమ్ము రక్షింపఁ బూర్ణయౌవ
నంబు గల్గిన హయముల డంబు మీరఁ, బూన్పు నరదంబుపై వచ్చుఁ బూర్ణమతిని॥ 98
- (2) గీ॥ మంచి యౌవన హయముల మంత్ర శక్తిఁ, బూన్పుబడినట్టి రథముపైఁ బూజ్యుఁ యెక్కి-
నీవు మా కభిముఖముగ నిశ్చయాత్మవచ్చి సోమ రసంబును బుచ్చుకొనుము: ॥ 99
- (3) గీ॥ యౌవనాశ్వములం గల్గి యభిమతముల, నిచ్చు రథ మెక్కి- రావఁపే: యంద్ర: నీవు
నీకుఁ బ్రీతినిఁ బుట్టించు నిఖిలమైన, సోమరస మిచ్చటనె యుండెఁజూడ రమ్ము: ॥ 100
- (4) క॥ ఈ నవనము సంప్రీతిన్, నీ సముల కొనర్పఁబడెను నీకయి ఋజు ద
ర్భాసనసోమహవిస్ఫుల, వాసపుఁడా: యివటఁ బొందువఱచితిమిగదా: ॥ 101
- (5) గీ॥ మత్కృతంబగు నుతి తతి మాన్య: వినుచు, మాకు నభిముఖముగ వచ్చి మంత్రములను
నాలకింపుచు నన్న చిరాయువులను, నొసంగ రాదఁటె: బలముతో నోయి: యంద్ర: ॥ 102

1. సుష్టుత¹ ఇష్ట్ర². (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోబు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

పూర్వమ్—178

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) యద్ద స్యా¹ త¹ ఇన్ద్రో క్రుష్టిర² స్తీ యయా³ ఐభూథ⁴ జరితృభ్య⁵ ఊతి⁶ ।మా నః కామం మహాయన్తమా⁷ ధగ్విశ్వా⁸ తే⁹ అశ్వాం పర్యాప⁴ ఆయోః ॥

99

(2) న ఘా రాజేన్ద్రో⁵ ఆ దభవ్నో⁶ యా మ స్వసారా కృణవన్త యోనా⁷ ।ఆపశ్చిదన్తై సుతుకా⁸ అవేషన్ గమన్త ఇన్ద్రోః సఖ్యా వయశ్చ ॥

100

() జేతా సృభిరిన్ద్రోః పృథ్వు ఊరః శ్రోతా హవం నాధమానస్య కారోః ।

ప్రథర్ద్రా రథం దాకుష⁷ ఉపాక ఉద్యజ్తై గిరో యది చ త్మనా భూత్ ॥

101

(4) ఏవా సృభిరిన్ద్రోః మశ్రవస్మా ప్రఖదః పృక్షో⁸ అభి మిత్రితో భూత్ ।సమర్క⁹ ఇషః ప్రవతే¹⁰ వివాది సత్రాకరో¹¹ యజమానస్య శంపః ॥

102

1. తకఇన్ద్రో, 2. జరితృభ్యఃఊతి, 3. తేకాశ్వాం, 4. పర్యాపకాయోః, 5. రాజేన్ద్రోకల, 6. సుతుకాకలవేషన్ గమన్తక

ఇన్ద్రోః, 7. దాకుషఉపాకకఉద్య, 8. పృక్షోకలభి, 9. సమర్కకఇషః, (ప్రా.ప్ర.)

(5) త్వయా వయం మమవన్నిష్ఠ్య శత్రూనభి ష్యామ మహతో మన్యమానాన్ ।

త్వం త్రాతా త్వము నో వృధే భూర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

103

సూక్తము 178

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ నిను నుతియించు వారలకు నీవు కుభంబులఁ గూర్చు వాడ వం
చనయముఁ గల్గు కీర్తి భువి నంతట వెల్గుచు నుండెఁగాన నో
ఘనహయః మాకుఁగూడ నతిగౌరవముం గలిగించుచుండి స
జ్జనుఁడు లభింప నర్హమగుసంపద నీయుము పాకనాశకాః ॥

103

(2) గీ॥ అక్క చెల్లెండ్రవలె నుండు నహము రాత్రి, కాలము నెఱిగి వారల కార్యములను
జేయఁ దోడ్పడు నింద్రుఁ డమేయమహిమఁ, గర్మలఁ జెఱుపకుండెడుఁగాతఁ బ్రీతి॥

104

క॥ బలహేతుక మగు హవ్యము, బలభేదినఁ దృప్తిపఱచి పరమ ముదంబుం
గలిగించి మాకు సఖులకు, లలితాన్నంబిచ్చుఁ దాఁ దొలంగక యెప్పుడున్ ॥

105

(3) ఉ॥ అంచిత విక్రమంబున మహాసమరప్రతీక్ష నెల్లఁ బో
షించెడి సన్మరుత్తులనుఁ జేరుచు దుర్మద వైరి భూములం
బొంచి మదించి మించు నరిభూపతులం బరిమార్చి ప్రీతి నా
లింపుచు మంత్రవాక్కుల భఱిఁ యన రాఁడఁటెఁ శక్రుఁడెతయున్ ॥

106

క॥ ఎప్పుడు శక్రుఁడు నుతులం, దప్పక వినఁగలువఁదొఁ తాను గరుణతో
నప్పుడె హవ్యంబులతో, నొప్పెడు గృహములకు రథము నొనరఁగఁద్రోలున్ ॥

107

(4) చ॥ సవనముఁ జేయు మానవులు చాలఁగ నిచ్చెడి హవ్యరూపమున్
వివిధవిధంబులం దినుచు వెంపరులై చరియించువైరులం
బిఁగిని కొట్టి చంపుచును బాకహరుండు విశేషదీర్ఘసం
స్తవముల వెల్గు యాగముల శాలలకుం జనుదెంచునేగదాః ॥

108

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (5) చ॥ ధనవతిః నీ సహాయమున ధన్యులమై మహనీయశత్రులం
బనిగొని సంహరింపగల ధాగ్యము చేతులుచుండె మాకు నీ
వనయము రక్షకుండవు మహాత్మాడ వాడువు పాకరాసనాః
ధనము బలంబు నన్నమును దద్ద నొసంగుముః మానవాళికెన్॥

109

సూక్తమ్—179

ఋషిః—1-2 లోపాముద్రా, 3-4 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః,

5-6 అగస్త్యశిష్యో బ్రహ్మచారి

దేవతా—రతిః

ఛందః—త్రిష్టుప్, 5 బృహతీ

- (1) పూర్వీరహం శరదః శశమాణా దోషా వస్తోరుషసో జరయన్తిః ।

మీనాతి శ్రీయం జరిమా తనూనామహ్య ను వత్తిర్వృషచో జగమ్యుః ॥

104

- (2) యే చిద్ధి పూర్వో మితసాప లసన్ త్వాకం దేవేభిరదన్తుతాని ।

తే చిదవాసర్వహ్యస్తమాప్తుః సమూ ను వత్తిర్వృషభిర్గమ్యుః ॥

105

- (3) న మృషా క్రాంతం యదవన్ని దేవా విశ్వా² ఇత్ స్పృధో అభ్యశ్నవావ ।

జయావేదత్ర శతనీళమాజిం యత్ సమజ్ఞా మిథునావభ్యజావ ॥

106

(4) నదస్య నూ రుధతః కామా¹ ఆగన్నిత ఆజాతో అముతః కుతశ్చిత్ ,

లోపాముద్రా వృషణం నీ రిజాతి ధీరమధీరా ధయతి శ్వసన్తమ్ ||

197

(5) ఇమం ను సోమమన్తితో హృత్పు పీతముప బ్రువే ,

యత్ సీమాగళ్యకృమా తత్ ను మృతతు పులుకామో హి మ ర్త్యః ||

198

(6) అగస్త్యః ఖనమానః ఖనితైః ప్రజామపత్వం బలమిచ్ఛమానః ,

ఉభౌ వద్ధావృషిరుగ్రః పుషోష సత్యా దేవేష్వాశిషో జగమ ||

199

సూక్తము—179

ఋషి—1-2 లోపాముద్ర 3-4 మైత్రావరుణుడైన యగస్త్యుడు

5-6 అగస్త్య శిష్యుడైన బ్రహ్మచారి†

దేవత—రతి†

(1) శా|| లోపాముద్ర యటంచు న న్ననెదరే లోపంబు లేదయ్యె వ్రే

ల్పాపం బెక్కుదినాలు నీదయిన శుశ్రూషాదులన్జేసి త

త్తాధిక్యముచేత వృద్ధ నయితిన్ ధర్మంబు పాలింపవే!

యోపి ప్రీలను భర్త లొందుదురుగా యూతిప్రదాఁగస్త్యుఁడా: ||

110

1. కామఃఆగన్నితః ఆజాతోఅముతః. (ప్రా ప్ర.)

† సంస్కృతమూల ప్రతుల ననుసరించి యీ ఋషులను బేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద గ్రంథము వ్రాతప్రతిలో, ప్రథమ మండలము 2వ సంపుటము 191వ పుటలో నీ 179వ సూక్తమునకు ఋషి అగస్త్య శిష్యుఁడుగాఁ బేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికల 15b సంపుటములో ఋషులను లోపాముద్ర అగస్త్యులుగాఁ బ్రాసరి. కాని పద్యములలో 1-2 ఋగనువాదపద్యములు లోపాముద్ర అగస్త్యు నుద్దేశించి పలికినవిగను, 3-4 ఋక్కుల కనువాద పద్యములు లోపాముద్ర నుద్దేశించి అగస్త్యుఁడు పల్కినట్లుగను, 5-6 ఋక్కుల కనువాదపద్యములు అగస్త్య మహర్షి శిష్యుఁడు పల్కినట్లుగను వ్రాయఁబడినవి. ఈ పద్యములు సాయన భాష్యము ననుసరించి యనువాదము చేయఁబడినవి. (అగస్త్య ఋషి విశేషములకై యాంధ్రానువాదము 166వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.) దేవత

- (2) చ॥ అతిఘనులై న మౌనివరులందరు బ్రహ్మను దాము దేవతా
ప్రతతులతోడఁ బిల్చుచు స్వపత్నులఁగూడరె! వారి బ్రహ్మ స
ద్వ్యతములు రూపుమానెనఁబె! వారల రీతి నగ స్త్య! నీవు న
స్పృతిదయతోడఁ జేకొనుచు నందుము సంగమసౌఖ్యసంపదన్ ॥ 111
- (3) చ॥ మనకుఁగలట్టి వైరుల నమానుషశక్తిని సంహరించుచున్
మనకు నభీష్టసంపదల మానుగ నిత్తురు దేవతోత్తముల్
కనుక సుపత్ని! బ్రహ్మగతకర్మములం జరిపించియుంటచే
మనము జయింపఁగలుగుము మానిని! భోగ సుఖంబులన్నియున్ ॥ 112
- గీ॥ ఈ ప్రపంచమందు నీ సుఖభోగనంబంధ బంధకంబు పరిధవిల్లు
నట్టివిధము నడపు మతియోగ్యమిధునాను, రాగమే ప్రధానభాగమగును ॥ 113
- (4) ఉ॥ నీమము సల్పుచున్న నను నిర్భరకాముఁడు చేరె నప్పుడే
రామ! భవత్సహాయమున రమ్యవసంత ఋతుక్రమంబునన్
గామము హెచ్చుగాఁ బెరిగి కారయఁ బెట్టుచునుండె నన్ను స
త్కామిని! మత్సహాయమును గ్రగన్ననఁ గోరుచు నుంటివే కదా! ॥ 114
- (5) గీ॥ గురుని దత్పత్నియొక్కయుఁ గూర్మిపలుకు, లాలకించుటచే మాకు నంటె నఘము
కరము కామము గలవారు నరులుకాన, వేడుచున్నాము సోమము వేడ్క మీర ॥ 115

యీ సూక్తమునకు “రతి” యని వ్రాతప్రతిలోఁ దేర్కొనఁబడినను 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు “రతి” (ఆనందము) అని స్వయముగా వ్రాసిరి. సాయనాదుల భాష్యముల ననుసరించి యాలోచించిన నీ సూక్తము వేదసూక్తము కానేరదు. లోపాముద్రాగస్త్యాగస్త్యశిష్యుల సంభాషణమున్న ఋక్కులు “రతి” ప్రసక్తికలవైనను నానంద పూర్వకములైనను బొరుషేయములే యగును. కావున నీ ఋక్కుల కీ భాష్యార్థమే చెప్పినచో నివి యసలు వేదఋక్కులు కానేరవు. ప్రక్షిప్తములు కానోవును. ఇది వేదసూక్తమే యనియు నీ ఋక్కులు వేదములోనివే యనియు మనమామోదింప నెంచినయెడల వీనికి విశిష్టమైన వేరే యర్థము చెప్పవలసియున్నది. ఇవి వేద ఋక్కులని భావించి వీని విశిష్టార్థమును బ్రత్యేకముగాఁ బద్యములుగా విరచించి యర్థాంతరముగా నిచ్చుచున్నాను. సాయనాదుల భాష్యములు కేవల లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయములోని కథలు గాథల ప్రభావములతో నప్రామాణికములై యనాలోచితముగ నవతరించినవి. ఈ సూక్తమందలి యారు ఋక్కులకు విభిన్న ఆర్షవిజ్ఞాన దృక్పథములలో నొక దృక్పథముతోనే నీ యర్థాంతరాంధ్రానువాద పద్యములు రచించితిని. ఈ 179 సూక్తమునకు ఋషి అగస్త్యుఁ డనువాఁడే. కాని దేవతలు లోపాముద్రాగస్త్య రూప మయిన “ప్రకృతి”. ఈ విషయమును బాతక పరిశోధకులు గుర్తింపవలయును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ ఘన ఫల సాధకంబు లగు కర్మలతోడ నిజేష్టసిద్ధులం
గనుఁగొనుచుండి బ్రహ్మమును గాంచుచు నున్న నగ స్త్యమౌని కా
ఘన మగు పుత్రసంతతిని గాంచుచు సంస్కృతిలోలబ్ధియై
తనరి తపస్సుఁ జేసి చరితార్థుడు కాడఁటః తుష్టి నొందుచున్ ॥

116

అర్ధాంతర పద్యములు

- (1) †సీ॥ హృద్యమై వంద్యమౌ నీ శరదృతువునఁ బూర్వాహ్ణము నుషస్సుఁ బొలుపు పోవ
దోషయుక్తం బొచు దుర్దినమ్ముగ మీరఁ బ్రకృతి శోభలు తూరుపారినట్లు
గోచరం బగునెడ గో దంపతులు తమ సంతతిఁ బెంచి విశాల సృష్టి
సుఖశుభమయముగ జీద్రరాహిత్యమ్ముగను శోభలీనెడు కాంతి గ్రాల
గీ॥ లోపమున నముద్రితమయి లోప రహిత, దివ్యదేవి నగస్త్రుఁడు భవ్యగతుల
జడత లేకుండఁ గూడి జగమునందు, గోధనంబులఁ బెంచుత గూఢతమెయి ॥ 117
- (2) †గీ॥ అన్ని ఋతువుల దేవత లఖిలగతులఁ, దరతమ విభేదములు లేక తనర సమత
సహజ ఋతు కాల మట్టులు సర్వ సృష్టి, జ్ఞానమయ మౌచు శర్థిలుఁ గాతః జగతిః ॥ 118
- (3) †గీ॥ విశ్వదేవత తెల్లరు విమల విపుల, శక్తి పుంజాల ఋగ్యజుః స్సామములను
జయము కై నేసి యమృతంపుశాంతి నొంద, మిథునములఁ గాచుఁగాక నమేయ విధిగ ॥ 119
- (4) †చ॥ నదులకు మూలమైన యల నల్లని మజ్జుల గుంపు తెంతయున్
దుచిగతిఁ జేరు నా వివిధ తోయఘ లాకరమై జనించు నా
సదమల మైన రీతిఁ దమ సంతతిగాఁగను దామె యౌచు నే
విధి నయినన్ జనించు నటు విశ్వము వెల్గును వెల్గు వెల్గులై ॥ 120
- (5) †గీ॥ పొందుచున్ సూర్య కాంతిని జందమామ, చంద్రు నమృతశక్తి రవి యతంద్ర గతిని
బీల్చి జ్వాజ్వల్య మానతఁ బెంపు నొందుఁభాతి నల్లి బిల్లిగ సృష్టి వరలుఁగాక : ॥ 121
- (6) †గీ॥ గురు వగస్త్రుండు దేవుఁడగును నగస్త్రుఁ, డమ్యులోప మెనయకయె యణువయినను
దివ్య దేవి యలరఁగఁ బ్రదీప్త మగుచు, నమృతమయ మౌచు మృత మయ్యు నలరు సృష్టి ॥ 122
- †గీ॥ సృష్టి కార్య మెంత ఋతముమై వెల్గునో, విశ్వ సృష్టి రీతి వెల్గునటై :
పాపము నణియింప నాపుణ్యవిమలము, మిగులునట్లు సత్తు మిగుల వెల్గు ॥ 123

† చయితః—వాగ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ.”

అనువాకః—24, సూక్తమ్—180

ఋషిః—1-10 అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) యు॒వో ర॒జాం॑సి సు॒యమా॑సో¹ అ॒శ్వా ర॒థో యద్ వాం ప॒ర్యర్థాం॑సి దీ॒యత్ ।

హీ॒రణ్య॑యా వాం ప॒వయః॑ ప్ర॒షాపా॑న్ మ॒ధ్వః పి॒బన్తా² ఉ॒షసః॑ స॒చేతే॑ ॥

110

(2) యు॒వమ॑త్క॒స్యావ॑ నక్ష॒థో యద్ వి॑పత్క॒నో స॒ర్యస్య॑ ప్ర॒యజ్ఞోః॑ ।

స్వ॒సా యద్ వాం వి॒శ్వగూ॑ర్తి భ॒రాతి॑ వా॒జాయే॑ద్దే మ॒ధుపా॑విషే చ ॥

111

(3) యు॒వం ప॒యో³ ఉ॒స్రియా॑యామ॒ధత్తం॑ స॒క్వమా॑మాయామ॒వ పూ॑ర్వ్యం గోః ।

అ॒న్తర్యద్ వని॑నో వామృత॒హ్న హ్సో॑ న శు॒చి॒ర్యణ॑తే హ॒విష్మాన్ ॥

112

(4) యు॒వం హ॑ ఘ॒ర్మం మ॒ధుమ॑న్తమ॒త్రయే॑ యో స॒వో దో॑వ్యణీత॒మేషే॑ ।

తద్ తాం న॒రావ॑శ్వి॒నా స॒శ్వ⁴ఇ॒ష్టి ర॒థ్యేవ॑ చ॒క్రా ప్రతి॑ య॒న్తి మ॒ధ్వః ॥

113

- (5) ఆ వాంఛనాయ వప్యనీయ దస్రా గోహాహేణ తౌగ్ర్యో న జిప్రిః ।

అనః క్షోణీ సచతే మహినా వాంఛాన్తో వామక్షరంహసో యజత్రా ॥

114

- (6) ని యద్ యువేథే నియుతః సుదానూ ఉప స్వధాభిః సృజతః పురందిమ్ ।

ప్రేషద్ వేషద్ వాతో న సూరిా మహే దదే సుద్రతో న వాజమ్ ॥

115

- (7) వయం చిద్ధి వాం జితారః సత్యా విసన్యామహే వి పణ్తిర్నిరావాన్ ।

ఆధా చిద్ధి ష్మశ్వినావనిన్యా పాథో హి ష్మ పృషణావన్తిదేవమ్ ॥

116

- (8) యువాం చిద్ధి ష్మశ్వినావను ద్యూన్ విరుద్రస్య ప్రసప్తణస్య సాతౌ ।

అగస్త్యో నరాం సృషు ప్రశస్తః కారాభునీవ చితయత్ సహస్రైః ॥

117

- (9) ప్ర యద్ వహేథే మహినా రథస్య ప్ర స్పన్దో యధో మనుషో న హోతా ।

ధత్తం సూరిభ్య ఉత వా స్వశ్వ్యం నాసత్యా రయిషాచః స్యామ ॥

118

1. సుదానూఉప 2. సూరిభ్యఉతవా (వ్రా.ప్ర.)

(10) తం వాం రథం వయమద్యా హవేమ స్తోమైరశ్వినా సువితాయ నవ్యమ్ ।

అరిష్టనేమిం పరి ద్యామియానం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

119

అనువాకము—24, సూక్తము—180

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వదేవతలు

(1) చ॥ స్థిరముగ మీ రథంబు ప్రతిసీమకుఁ ద్రిప్పినయప్పు డశ్వముల్
కరము చరించు నెల్లెడలఁ గాంచన శోభిత యాన నేములున్
వరముల నిచ్చుచున్నవి విభాసితసోమముఁ ద్రావరారఁటే;
వరమతులాశ! యజ్ఞముల వాటిక లందినఁ గోరి హవ్యమున్ ॥

124

(2,3) పీ॥ అంతట నేవేళ నరుగు మీ యానంబు యాగంబునకు ముందె సాగుచుండు;
యజమానులకు హిత మర్పించు మీ బండి చిత్రవిచిత్రమై చెలఁగుచుండు;
మీ స్వస్మకల్యాంబ మీ రాకకై ప్రభాతంబును జేయుచు, దనరుచుండు;
యాగంబులంజేయు యజమాన గణమెల్ల నన్నార్థమై మిమ్ము నడుగుచుండు;
గీ॥ గోవునందుఁ బయస్సులు కొడువలేక, వెలుగునట్టులు చేయరే! వేల్పులార;
గొడ్డు గోవునకుంగూడఁ గొదవలేని, జీరముల్ కల్గఁజేయరే! వీరులార: ॥

125

క॥ తమమధ్య నుండు చోరుని, సమవృక్షములన్నికాచు సరసను హవ్య
క్రమమునఁ బరుశుద్ధుండై, నమరెడుమానవుఁడు మమ్ము నర్పింపఁడొకో! ॥

126

1. సూరిభ్యశ్శతవా. (వ్రా.వ్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556 వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (4) గీ॥ ఉష్ణముగ నున్న ఘృతమును నుడుకుచున్న, ధీరముల నీటివలె మీరుచేసి యత్ర
కిచ్చినారలు నరులార!¹ యిద్దవహ్ని, వ్రేల్వఁగాఁబడె సోమము వెలయుచుండె ॥ 127
- (5) చ॥ జరను గృశించు భుజ్యముని చాడ్చున మిమ్ముల యజ్ఞభూమికిన్
వీరవీర రమ్మటంచుఁ గడుఁబిల్చుచునుంటిమి ద్రుసులార! మీ
పరమకృపావిశేషమున భాసిలుచుండు దివంబు భూమియున్
స్థిరముగనుండుఁగాక! మునిజీర్ణ శరీరము నొందుచుండినన్ ॥ 128
- (6) చ॥ ఘనహయముల్ రథంబునకుఁ గట్టినయప్పుడు భూమియంతయున్
గననగు నన్నవంతుఁడగు కర్మకరుండు వ్రతార్థియౌచు మి
మ్మనయము వాయు చందమున నత్యధికంబుగఁదృప్తిఁజేసి మీ
యనుమతి నన్నమున్ బలము నందుచు నుండఁడె! యశ్వదేవతల్! ॥ 129
- (7) క॥ నిజమగుఫలముంబొందఁగ, భజించుచునుంటి మిమ్ముఁ బావనులారా!
నిజమగు సోమము గలదిట, భజియింపుఁడు దాని మీరు పరమప్రీతిన్ ॥ 130
- (8) గీ॥ కర్మనిర్వాహకమనుష్యగణములో న,గన్ముఁ డుదకప్రసాదము గనఁగఁగోరి
శంఖనాదమువలె మిమ్ము సంస్తవముల, హెచ్చరించుచునున్నాఁడు మెచ్చఁడతని ॥ 131
- (9,10) సీ॥ స్వర్గంబునకుఁ బోవ సాధకంబగునట్టి యిష్టిభారము వహించువారు :
యాగంబునకు వచ్చి యది సాగనీయని యంతరాయంబుల నడుచువారు :
యాగంబు లన్నియు సాగినవెంటనే వివిధహోతలమాట్కి వెడలువారు :
నుతియించువారికి నతిఫలంబుల నశ్వసముదాయము నొసఁగఁజాలువార
గీ॥ లై న మిమ్ముల మీ రథ మతిపవిత్ర, యజ్ఞశాలకుఁ గొనితేర నధికభక్తి
సంస్తవంబులఁ జేయుచు సరసులార!, యన్నబలముల నాయువు నందఁగలము ॥ 132

1. ఇక్కడ “నరులార!” అన్నదాని తరువాత వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము. 195 పుట.) బ్రాతెల్లలో (కర్మ నిర్వాకులార!) అని వ్రాయఁబడి యున్నది. “కిచ్చినారలు కర్మనిర్వాకులార!” అని పాఠము గ్రహించుచో యతిభంగ మగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—181

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కమ ప్రేష్ఠావిహం రయితాసుధ్వర్యస్తా యదున్నినీథో ఆపామ్ ।

అయం వాం యజ్ఞో¹ అకృత ప్రశస్తి² వసుధితీ³ అవితారా జనానామ్ ॥

120

(2) ఆ వామత్వాసః శుచయః పయస్సా వాతరంహసో దివ్యాసో³ ఆత్మాః ।మనోజువో వృషణో⁴ పీతశృష్టా⁴ ఏహ స్వరాజో అశ్వినౌ ఏహమ్ ॥

121

(3) ఆ వాం రథోవనిర్న్ ప్రవత్వాన్ త్సప్రవస్తురః సునితాయ గమ్యాః ।

వృష్టః స్థాతారా మనసో జవీయానహంభూర్వో యజతో⁵ ధిష్ఠ్యా యః ॥

122

(4) ఇహేహ జాతా సమవాచశీతామరేపసా తన్వాః నామభిః నైవః ।

జిహ్వారామన్యః సుమఖన్య సూరిర్దివో⁵ అన్యః సుధిగః పుత్ర⁶ ఊహే ॥

123

1. యజ్ఞోకాకృత, 2. వసుధితీకావితారా, 3. దివ్యాసోకాత్మాః, 4. పీతశృష్టాకావీహస్వరాజో, 5. సూరిర్దివోకాన్యః,

6. పుత్రకూహే. (బ్రా.ప్ర.)

(5) ప్ర వాం నిచేరుః క్షహో వశాగ్¹ అను పిశజ్జరూపః సదనాని గమ్యః ।

హరీ² అన్యన్య పీవయన్త వాజైర్బ్రతా రతాన్యశ్వినా వి ఘోషైః ॥

124

(6) ప్ర వాం శరద్వాన్ వృషభో న నిష్టాబ్ హ్యర్విరిషశ్చరతి మధ్వ³ ఇష్టన్ ।

వీవైరన్యన్య పీవయన్త వాజైర్వేషన్తిరూర్ధ్వా సద్యో⁴ న ఆగుః ॥

125

(7) అస్మి వాం ధవీరా వేదసా గీర్వాణే⁵ అశ్వినా త్రేతా కరన్తి ।

ఉపస్తుతావవతం నాథమానం యామన్నయామచ్ఛృణుతం హవం యే ॥

126

(8) ఉత స్యా వాం రుశతో వప్ససో గీత్రిబర్హిషి సదసి పిన్వతే వృన్ ।

వృషా వాం యేమో వృషణా పీపాయ గోర్న సేతే మనుషో దశస్యన్ ॥

(9) యువాం పూషేవాశ్వినా పురంధిరగ్నిముషాం న జరతే హవిష్మాన్ ।

హువే యదే వాం పరివస్యా గృణానో విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

128

1. వశాగ్ అను, 2. హరీ అన్యన్య, 3. మధ్వ ఇష్టన్, 4. సద్యో, 5. గీర్వాణే అశ్వినా, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—181

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్నిదేవతలు

(1) క॥ ఎప్పుడు కృష్ణ్యదకంబుల, నొప్పుగ మాకీయగలరొ! యో ఘనులారా:
యప్పుడె మాకన్నంబుం, దప్పక కలుగదె! సమస్తధారుణి యంతన్ ॥ 183

క॥ మిక్కిలి ప్రియమగు వారలు.చక్కగ సవనాంతములను జరిపెడువారల్
నిక్కముగ ధనమునిచ్చుచు, నెక్కుడు రక్షణలు దప్రులెంతయు మాకున్ ॥ 184

(2) చ॥ అతిశుచిభావముంగలిగి యత్యధికంబగు వృష్టివారులన్
సతతముద్రాగి యౌవనపు సంపద నెంతయుఁ బొంది వాత స
ద్గతివలె నుండువేగమును గాంచుచు నాకపదంబుఁబొందుచున్
మతివలెఁబోవు మీ హరులు మానుగ మిమ్ములఁ దెచ్చుదేవతల్ ॥ 185

(3) ఉ॥ ఉన్నతమైన దేశమున నుండెడు వారు రాధాధివాసులై
సన్నుతిఁ గన్నవారలగు చక్కనియక్షుల యౌవనాధ్యమై
నెన్నికగల్గి వేగమున నెంతయు మాససమున్ జయించు నా
తిన్నని యాన మిచ్చుటకుఁ దీసుకవచ్చునుగాక! మిమ్ములన్ ॥ 186

(4) గీ॥ అంతరిక్షదివంబుల నాశ్రయించి, స్వప్రభావంబుచే వెల్లి సరసులైన
సూర్యచంద్రులుగానుండి శోభఁగాంచు.నవ్వదేవత లిటువుర నాశ్రయింతు ॥ 187

ఉ॥ ఇరువురియందు నొక్కరుఁ డహీననిశాపతియొషధీతతుల్
మెరవెడుసల్లుచేసి కడు మేలగు లోకము నేలుచుండె నిం
కిరువురిలోన వేరొక్క డహీనదివాసతి నైఱ ఘృష్టలం
బరవుచు సన్నవైపులకుఁ బాలనఁ జేయుచునుండె లోకమున్ ॥ 188

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (5,6) సీ॥ అశ్వద్వయంబులో నన్యఁడు పచ్చని యానంబుపై నెక్కి యరుగుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యని యశ్వాశి యన్నస్తుతులఁ దృప్తి నందుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యఁడు శారద చంద్రుడై తృప్తి నొనంగుఁగాక;
 నశ్వద్వయంబులో నన్యఁ డింద్రునిఁబోలి శత్రు సంఘంబులఁ జంపుఁగాక;
 గీ॥ నందులో వాడె హవ్యంబు నందఁదలఁచి, సస్యవృద్ధిని జేయంగఁ జాలుఁగాక;
 నన్యఁ డగు సూర్యదేవుఁ డత్యాదరమున. సరస నదులను బుట్టించి జనునుగాక: ॥

139

- (7) చ॥ స్థిరముగ మీ యనుగ్రహముఁ జెందుటకై ఘన వేద వాక్కులం
 గరము నుతించుచుంటి మిముఁ గాన విధాతృసమానులార! మీ
 రిడవురు మాకుఁ దృప్తిఁ గలిఁగింపుఁడు మీరలు పచ్చనప్పుడున్
 బిరబిరఁ బోవునప్పుడును బిల్బు వినుండు: దయాస్వరూపులై ॥

140

- (8) చ॥ త్రివిధముగా నమర్చఁబడు దివ్యకుశంబుల నొప్పు నిష్టులన్
 స్తవములఁ బొందు యాజ్ఞికుల సత్య వచస్సులు తుష్టి నిచ్చెడున్
 నవ జల మిచ్చు వారిదము నవ్యజలంబు లొనంగుచుండి గో
 వివరము మాటికి మా కిపుడు వేయి విధంబులఁ దృప్తిఁ జేయుతన్ ॥

141

- (9) గీ॥ అగ్న్యౌషస్సులవలె మిమ్ము నాదరించి, పూజ లొనరించుచున్నారు పుణ్యమతులు
 మిమ్ము నుతించు వార లమేయబలము, నన్నమును బొందెదరుగాక: సతిశయించి ॥

142

సూక్తమ్—182

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—జగతీ; 6.8 త్రిష్టుప్.

- (1) అ॒భూ॒ది॒దం॒ వ॒య॒న॒మో॒ ఘ॒ భూ॒ష॒తా॒ ర॒థో॒ వృ॒ష॒జ్ఞాన్ మ॒ద॒తా మ॒నీ॒షి॒ణః ।

ది॒యం॒జి॒న్వా ధి॒ష్ఠ్యా॒ వి॒శ్వ॒కా॒వ॒సూ ది॒వో న॒పా॒తా సు॒కృ॒తే శు॒చి॒వ్ర॒తా ॥

129

(2) ఇ॒న్ద్రో॑త॒మా హి॑ ది॒ష్ట్యా॑ మ॒రు॒త॒మా ద॒స్రా ద॑సి॒ష్టా ర॒థ్యా ర॒థీ॑త॒మా ।

ఛ్వా॒న్తం ర॒థం ప॑హే॒థే మ॒ధ్వో॑ ఆ॒చితం॑ తే॒న దా॒శ్వాన్స॑ము॒వ యా॒థో² అ॒శ్వినా॑ ॥

130

(3) కి॒మత్ర॑ ద॒స్రా కృ॑ణు॒తః కి॑మా॒సాథే॑ జ॒నో యః॑ కశ్చి॒దహ॑వి॒ర్యహీ॒యతే॑ ।

అతి॑ క్ర॒మిష్టం॑ జ॒రతం॑ ప॒ణేర॒సుం జ్యోతి॑ర్వి॒ప్రాయ॑ కృ॒ణుతం॑ వ॒చస్య॑వే ॥

131

(4) జ॒మ్భయ॑త॒షభి॒తో రా॒యతః॑ శ॒నో హ॒తం మృ॑ధో వి॒దధు॑స్తా॒న్యశ్వి॑నా ।

వా॒చంవా॒చం జ॒రితూ॑ ర॒త్నినీం॑ కృ॒తము॒ఖా శం॑సం నా॒సత్యా॑వ॒తం మ॒మ ॥

132

(5) యు॒వమే॒తం చ॑క్ర॒తుః సి॒న్ధుః ప్ల॑వ॒మాత్మ॑న్వ॒న్తం ప॒క్షిణం॑ తౌ॒గ్ర్యాయ॑కమ్ ।

యే॒న దే॒వత్రా॑ మ॒నసా॑ ని॒రూహ॑తు సు॒వప్త॑సి పే॒తతుః॑ క్షో॒దసో॑ మ॒హాః ॥

133

(6) అ॒వవి॑ద్ధం తౌ³గ్ర్యమ॒వ్వస్సం॑ న॒రనా॑ర॒మృతే॑ తమ॒సి ప్ర॑వి॒ద్ధమ్ ।

చ॒తస్రో॑ నా॒వో జ॒లస్య॑ జు॒షా⁴ ఉ॒దశ్వి॑ద్యామి॒షితాః॑ పా॒రయ॑న్తి ॥

134

(7) కః స్విద్ వృక్షో నిష్ఠితో మధ్యే¹ అర్హస్యో యం తౌగ్ర్యో నాధితః పర్యషన్వజక్ ।

పర్ణ మృగస్య పతరోరివారభ² ఉదశ్వినా ఉహాతుః శ్రోమతాయ కమ్ ॥

135

(8) తద్ వాం నరా నాసత్యావను ష్యాద్ యద్ వాం మానాస³ ఉచథమవోచన్ ।

అస్మాదద్య సదనః సోమ్యాదా విద్యామేషం వృజనం జీరిదానుమ్ ॥

136

సూక్తము—182

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ అల్లది యశ్వినదేవతల యానము వచ్చుచునుండెఁ జూడుదీఁ

చల్లని యశ్వినదేవతల సంతస మొప్పుగ మీరు చూచుచో

మెల్లగ విశ్వలానతి యమేయఫలంబుల నొందునట్లు మీ

రెల్లరుఁ బొందకుండుదురెఁ యెంతయు మేలు మనీషి బృందముల్ ॥

143

గీ॥ సూర్య పౌత్రు లగుచు శుచిగల వారై న,నశ్వ లధికసుకృత మాచరించు

వారి కెటుల నైన వలసిన దానిని,నొనఁగి తుష్టిఁగూడ నొనఁగఁగలరు ॥

144

(2) సీ॥ అశ్వినదేవతలార! యమరాధిపునికంటె మిక్కిలి ఘనులౌచు మెలఁగువార

లశ్వినదేవతలార! యా మరుత్తులకంటె శ్రేష్ఠరై సంతుష్టిఁ జెందువార

లశ్వినదేవతలార! యందఱికంటెను వెలయు కర్మలఁజేసి వెలుఁగువార

లశ్వినదేవతలార! యందఱికంటెను సరి నాశన మొనర్చు నరుఁగువారు

గీ॥ మధురసముతోడ వెండియు మహితవస్తు,సంతతులతోడఁ గూడిన సరసరథము

నెక్కు వారై న మీరలు పిక్కటిల్లి,పుచ్చుకొన రారెఁ హవ్యము పూజ్యులార! ॥

145

1. మధ్యే¹అర్హ 2. పతరోరివారభ²ఉదశ్వినాఉహాతుః, 3. మానాస³ఉచ (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168 వ సూక్తము ఋషికిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ ఇక్కడ నేల నుండెదరు హీనులు వీరలు వీర లిష్టులం
జక్కగఁ జేసి హవ్యములఁ జాలఁగ నీయని వారు యోగ్యులన్
మిక్కిలి తిట్టుచున్ ధనిక మేదుర భక్తినిఁ జూపుచున్ద్రు మీ
రెక్కువ వారుకారె! మతి నెక్కుడు వారికి నశ్వదేవతల్ ॥ 146
- (4) ఉ॥ కొట్టుఁడు మీరు కుక్కవలెఁ గుచ్చితశబ్దము చేయు శత్రునిం
బట్టుఁడు ఘోరయుద్ధములఁ బంతముతోఁ గలిపించువారలం
బెట్టుఁడు మా నుతుల్ మదులఁ బేర్చి వహించెడు నశ్వలార! మా
గుట్టులు మీ రెరుంగరఁటె! క్రొత్తవె మీ కవి తుచ్చ కార్యముల్ ॥ 147
- (5) ఉ॥ మీరలు తుగ్ర పుత్రుని నిమిత్తము వారిదియందుఁ బక్షి సం
చారముఁ బోలు వేగమున సాగెడు నావను గల్గఁజేసి యే
తీరునా వానిఁ జేర్చితిరి తీరపు భూమికి నశ్వలార! మీ
వీరము నెన్నఁగా వశమె? పెద్దలు గారఁటె? మీర లెంతయున్ ॥ 148
- (6) ఉ॥ వారిది వారి మధ్యమున వైరులచేఁ బడఁద్రోయఁబడ్డ నా
భీరువు భుజ్యఁదెంతయును భీతిలి చీకటిమాట్టి నుండు నా
నీరధిలోన దృష్టి చెడి నీరస మొందఁగ నశ్వదేవతల్ !
మీరలు నాల్గు నావలను మెప్పుగ వానికిఁ బంప లేదఁటె! ॥ 149
- (7) ఉ॥ మిమ్ములఁ గోరు తుగ్ర సుతు మేలునకై నడి సంద్రమందు వృ
క్షమ్ము జనించునా యనెడు చందము యానము నిల్పినారు మీ
రెమ్మెయిఁ బక్షి సంఘము లహీనపు టాకుల నాశ్రయించునో
యమ్మెయిఁ “దుగ్ర” పుత్రునకు నాశ్రయ మైతిరికాదె! యశ్వకుల్! ॥ 150
- (8) గీ॥ యజ్ఞ కర్మలఁ జేయించు నశ్వలార! మీకు సంతృప్తి కల్గిగించుఁగాక! నుతులు
యాగ శాలాస్థలంబుల నమరు సోమ, రసము బలమును నన్నంబు నొసంగుఁగాక! ॥ 151

సూక్తమ్—183

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) తం యుక్తాథాం మనసో యో జలీయాన్ త్రివస్త్వరో వృషణా యత్త్రిచక్రః ।

యేనోపయాథః సుక్యతో దురోణం త్రిధాతునా పతథో విర్న పక్షైః ॥

137

(2) సువృద్ రథో వర్తతే యన్నభి జం యత్ తిష్ఠథః క్రతుమస్తాను పృక్షే ।

వపుర్వపుష్యా సచతామియం గీర్తివో దుహిత్రోషసా సచేథే ॥

138

(3) ఆ తిష్ఠతం సువృతం యోరథో వామను వ్రతాని వర్తతే హవిష్యాన్ ।

యేన సరా నాసత్యేషయధ్యై వర్తిర్యాథ వ్రతనయాయ త్మనే చ ॥

139

(4) మా వాం వృకో మా వృక్షీరా దధర్షీన్మా పరి వర్తముత మాతి ధక్తమ్ ।

అయం వాం భాగో నిహిత² ఇయం గీర్తస్త్రావిమే వాం నిధయో మహానామ్ ॥

140

(5) యవాం గోతమః పురుషీహ్నో అత్రిత్రి సా హవతేకవసే హవిష్మాన్ ।

దిశం న దిష్టామృజాయేవ యన్తా మే హవం నాసత్యోవ యాతమ్ ॥

141

(6) ఆతారిష్మ తమసస్పారమస్య వ్రతి వాం స్తోమో² అశ్వినావధాయి ।

ఏహ యాతం పథిభిర్దేవయాన్వైర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

142

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే చతుర్థోఽధ్యాయ

సమాప్తః

సూక్తము—183

ఋషి—అగస్త్యుఁడు*

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ ఏది త్రి బంధురం బగునో! యెయ్యది పక్షిని బోలి పోవునో!
యేది త్రి చక్రముల్ గలుగు నెయ్యది యాగ గృహంబు చేరు నిం
కేది త్రిధాతు రంజితమో! యింపగునట్టి రథంబు నెక్కి సం
పాదితయజ్ఞకర్మలకు బంధుర మైత్రిని రండు: దేవతల్: ॥

152

(2) చ॥ నరసుతమైన మీ రథము నవ్య సుఖా గమనంబు గల్గుచున్
వర సవనంపు శాలలకు వచ్చుచు నున్నది మీరు దేవతల్:
పరమ దయా విశిష్టలయి భవ్యహావిఃప్రదమానవాశితోఁ
బరఁగెడు యజ్ఞ శాలలకు వచ్చుచు నుందురు సంతసంబునన్ ॥

153

1. మీశహోకాత్రి. 2. స్తోమోఽశ్వినావధాయి (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

- గీ॥ మీకు సంతృప్తి కలిగించు మేలు సుతులు త్వచ్ఛరీరంబు సముతముఁ దనువుఁగాక;
నాకసంబునకుం బుత్రి యైన కల్య.దేవితోఁ జేరుదురుగాక; వివిజులారా: ॥ 154
- (3) క॥ సుఖగమనము గల యరదము. సఖులారా: మీర లెక్కి సమ్మతితోడన్
నిఖిలులకు సుతుల నీయన్. మఖకర్మకు వచ్చుచుంట మర్యాదనుఁదీ: ॥ 155
- (4) గీ॥ అరి వినాశకదక్షి లౌ నశ్వలారా: ప్రార మృగములు చూ కేమి కీడుచేయ
కుండఁ జేయుచు మీరలు రండు: మమ్ము. వదలకుండఁగ మా-కిండు: పలయువాని ॥ 156
- క॥ పథమహవిర్భాగము సు.స్థిరముగ నిటనుండె సుతులు చేయఁబడెన్ సో
మరసము సిద్ధం బయ్యెను. నరమర లేకుండ రారె: నశ్వలు: మీరల్ ॥ 157
- (5) క॥ పురు మీహ్లా గోత మాత్రులు, పరమ హవి ద్రవ్య మెల్ల, బట్టుక యశ్వల్
చిర రక్షణమునకై తమ, దరికిం బిలచెదరు మిమ్ము, దద్దయు భ క్తిన్ ॥ 158
- గీ॥ మార్గగామి తనదు మనసులో నున్నట్టి, సుస్థలంబుఁ జేర శుభ్ర మార్గ
మంటి పోవు నట్లు లశ్వలారా: కడు, బిలుపు వినుచు రండు: ప్రీతి మీరు ॥ 159
- (6) గీ॥ మీ యనుగ్రహవశమున మేము తమము. ధాటి మిమ్ము: బొగడుచున్నాము ధర్మ బుద్ధి
దేవతల మార్గమును బట్టి దివిజులారా: వచ్చి యున్న బలాదుల నిచ్చి పొందు: ॥ 160

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమున, జతుర్థాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల
శ్రీ మదాంధ బుగ్వేద సంహిత
బుగ్వేద-సంహితా

పథమ మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—పంచమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—184

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) తా వామద్య తావపరం హవేమోచ్చన్త్యాముషసి వహ్నిరుత్తైః ।

నాసత్యా కుహ చిత్సన్తావర్వో దివో నపాతా సుదాన్తరాయ ॥

1

(2) అస్మే¹ ఊ షు వృషణా మోదయేథాముత్పణిగ్²ర్హతమూర్యా మదన్తా ।

క్రుతం మే³ అవోక్తిభిర్మతీనామేష్టా నరా నిచేతారా చ కర్తైః ॥

2

(3) శ్రీయే పూషన్నిసుకృతేవ దేవా నాసత్యా వహతుం సూర్యాయాః ।

వచ్యన్తే వాం కకుహ⁴ అప్సు జాతా యుగా జూర్ణేవ వరుణస్య భూరేః ॥

3

1. అస్మేకామ, 2. పణిగ్²ర్హత, 3. మేకావోక్తిభిః, 4. కకుహా⁴అప్సు, (వ్రా.వ్ర.)

(4) అస్మే సా వాం మాధ్వీ రాతిరస్తు స్తోమం హినోతం మాన్యస్య కారోః ।

అను యద్వాం శ్రవస్యా సుదానూ సువీర్యాయ చర్షణయో మదన్తి ॥

(5) ఏష వాం స్తోమో¹ అశ్వినావకారి మానేభిర్మఘవానా సువృక్తి ।

యాతం వర్తిస్తనయాయ త్మనే చాగస్త్యే నాసత్యా మదన్తా ॥

(6) అతారిష్ట తమనస్పారమస్య ప్రతి వాం స్తోమో² అశ్వినావధాయ ।

ఏహ³ యాతం పథిభిర్దేవయానైర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

పథమ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—పంచమాధ్యాయము

సూక్తము—184

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అశ్వినదేవతలు

(1) ఉ॥ యాగముః జేయు కాలముల యాగముః జేయనియట్టి వేళలన్
రాగ మెలర్చ మిమ్ము గడు రంజిలః జేయఁగఁ బిల్చుచుంటి మో
భోగ పరాయణద్వయమః పూర్ణనుతిం జెనిఁబెట్టి మీర లెం
దేగిన మున్న యజ్ఞముల కెంతయుఁ బ్రీతిని వచ్చుచుండరే ॥

1. స్తోమోఽశ్విన, 2. స్తోమోఽశ్వినావధాయ, 3. ఏష యాతం. (వ్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2) ఉ॥ అమృతమువంటి సోమరస మానుచు నిష్ఠము లిచ్చువారలై
సమముగ సర్వకర్మలను జక్కనొనర్చెడు నశ్వలార! యా
గము నొనరింపనట్టి జన కాండముఁ గొట్టుచు నుండి వేద మం
త్రములఁ బఠించు మా నుత్తులఁ దప్పక మీరు విశరదు! ప్రితితోన్ ॥ 2
- (3) చ॥ రవి శశి రూప సంపదల రాజిలుచుండెడు నశ్వలార! మీ
రవితథ మంత్ర సూక్తముల నందుటకున్ మఱి సూర్య కన్యకం
బ్రవిమల భంగిఁబొందుటకు బాణము పోయెడు మోట్కిఁ బోవు సం
స్తవ గత రుక్మయానమును జక్కఁగ నెక్కితి రెంతయున్ వడిన్ ॥ 3
- (4) చ॥ ఘన మఘ పూర్ణపాత్రమును గల్గిన యశ్వలు! మీ సుదానము
న్ననువుగ మాకు లాభము నొనర్చునుగాక! నగస్త్య ముఖ్య స
న్మని వర మంత్రజాలములు మోదముఁ జేయునుగాక! మీకుఁ గై
కొనెదరుగాక! ఋత్విజాలు గూర్చిన సన్నుతి మీర లాత్రతోన్ ॥ 4
- (5) గీ॥ హవ్య యుక్తమహాగస్త్య నవ్యమతులు, పాప విచ్ఛేదకము లాచుఁ బరిడవిల్లెఁ
గాన నశ్వలు! మీరలు కదలి వచ్చి, పుత్ర దానంబు నేయుఁ డా పుణ్యమునికి ॥ 5
- (6) గీ॥ మీ యనుగ్రహవశమున మేము తమము, దాటి విముఁ² బొగడుచున్నాము ధర్మబుద్ధి
దేవతలమార్గమును బట్టి దీవిజాలార! వచ్చియున్న జలాదుల నిచ్చి పొందు! ॥ 6

సూక్తమ్—185

ఋషి—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—ద్యావాపృథివ్యౌ

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) కతరా పూర్వా కతరాపరాయోః కథా జాతే కవయః కో వి వేద ।

విశ్వం త్మనా విభృతో యద్ద నామ వి వరేతే¹ అహానీ చక్రియేవ ॥ 7

1. ఇక్కడ నఖండయతి ప్రయుక్తమైనది. 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారు పంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది, వ.గో.కృ.

1. వరేతే¹ అహానీ, (వ్రా.ప్ర)

(2) భూరిం దేవీ¹ అచరన్తి చరన్తం పదన్తం గర్భమపదీ దచాతే ।

నిత్త్యం న సూనుం పిత్రోరుపన్తే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

8

(3) అనేహో దాత్రమదితేరసర్వం హువే స్వర్వదపదం నమస్వతే ।

తద్రోదసీ జనయతం జిత్రితే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

9

(4) అతప్యమానే³ అవసావన్తి అను ష్యామ రోదసీ దేవపుత్రే ।

ఉభే దేవానాముభయేభిరహ్నం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

10

(5) సంగచ్ఛమానే యువతీ నమ నే స్వసారా జామీ పిత్రోరుపన్తే ।

అభిజిమన్తి భువనస్య నాభిం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

11

(6) ఉర్వీ సద్యసీ బృహతీ⁴ ఋతేన హువే దేవానామవసా జనిత్రీ ।

దధాతే యే⁵ అమృతం నువ్రతీతే ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో² అభ్యాత్ ॥

12

1. దేవీకావ. 2. నోకాభ్యాత్, 3. మానేకావసావన్తికాను, 4. బృహతీకఋతేన, 5. యేకామృతం. (ప్రా.ప్ర.)

(7) ఉర్వి పృథ్వీ బహుశే దూరే¹ అన్తే ఉప బ్రువే నమసా యజ్ఞే² అస్మిన్ ।

దధాతే యే సుభగే సుప్రతూర్తీ ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో³ అభ్యాత్ ॥ 13

(8) దేవాన్వా యచ్చక్రమా కచ్చిదాగః సఖాయం వా సదమిజ్ఞాస్పతిం వా ।

ఇయం ధీర్భూయా⁴ అవయాసమేషాం ద్యావా రక్షతం పృథివీ నో³ అభ్యాత్ ॥ 14

(9) ఉభా శంసా నర్యా మామవిష్టాముభే మామూతీ⁵ అవసా సచేతామ్ ।

భూరి చిదర్యః సుదాస్తరాయేషా మదస్త⁶ ఇషయేమ దేవాః ॥ 15

(10) ఋతం దివే తదవోచం పృథివ్యా⁷ అభిశ్రావాయ ప్రథమం సుమేధాః ।

పాతామవద్యాద్భురితాదభీకే పితా మాతా చ రక్షతామవోభిః ॥ 16

(11) ఇదం ద్యావాపృథివీ సత్యమస్తు పితర్మాతర్యదిహోపబ్రువే వామ్ ।

భూతం దేవానామవమే⁸ అవోభిర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥ 17

1. దూరేఉన్తేఉప, 2. యజ్ఞేఉస్మిన్, 3. నోఉభ్యాత్, 4. ధీర్భూయాఉవయాస, 5. మామూతీఉవసా,

6. మదస్తఇషయే, 7. పృథివ్యాఉభిశ్రావాయ, 8. దేవానామవమేఉవో. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—185

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) క॥ దివి పుడములలో నెయ్యది, కవులారా! తొలి జనింపగలెను జెప్పఁ దీ
నవ విషయంబును రాజ,తగ్గ-వులయినను నిర్ణయింపఁగలరే! బుద్ధిన్ ॥ 7

గీ॥ దివియు, భూమియు, లోకంబు దీప్తితోడ. తామె భరియించి దినముల, దామసులను
బండి చక్రమువలె, బోవుచుండునట్లు, చేయుటకుఁ గారణం బేమొచ్చెప్ప రేమి! ॥ 8

(2) చ॥ చరణ విహీన రోదసులు చంచల భావము లేని వౌచు న
చ్చరణ విరాజితంబులయి చంచల భావముతోడ వెల్గుదు
ర్మరణము నొందు ప్రాణుల సమాజము పుత్రులఁ దల్లిదండ్రు లే
కరణిని బోరు భాగములఁ గల్గుదు రట్టులె వాని కుక్షులం
గరముఁ జరించుచుండెదరు కావునఁ బాపము నాశ మొందదే! ॥ 9

(3) క॥ అనఘం బక్షీణం బగు, ఘన నాక పదంబు నీయఁగల్గిన యన్నం
బనయము మా కిచ్చుచు నీ, వొనరఁగఁ బాపములఁ గొట్టు మో రోదసిరో! ॥ 10

(4,5) సీ॥ ఎయ్యది కల్గఁగ నేపారు లోకము లన్ని సందక్షణ లందుచుండు
నెయ్యది కడుఁ బ్రకాశించు దివారాత్రసంబంధములఁ బాసి సంచరించు
నెయ్యది దివిజుల నిలఁగల మనుజులఁ బుత్రులుగాఁ దాము పొందుచుండు
నెయ్యది యౌవనమంతయుఁ గల్గుచు నక్క-చెల్లెండ్రను ననుకరించు
గీ॥ నేవి పితరులవలె, దగు జీవనంబు, సర్వభూతంబులకు నెల్ల సరి యొసంగు
నట్టి దివియును భువియును నఘము నుండి. మమ్ముఁ గాపాడుచుండుత! మరువకుండ ॥ 11

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ వృష్టి కాధారమై విస్తీర్ణమయి సస్యవృద్ధికి హేతువై వెలయునట్టి
యమృతోపమానమై యంబుధరంబయి ప్రాణి కాధారమై పరఁగునట్టి
సౌభాగ్యయు క్రమై సకల సుశ్రేష్ఠమై వివిధమై యభివృద్ధి వెలయునట్టి
స్తుత్యస్వరూపమై సుందిరంబయి యోగ్యదాతయై సంతయుఁ దాల్చునట్టి
గీ॥ రోదసిని నేను సవనంపు రూపుఁజూడ. వచ్చుటకుఁగాను నుతియింతు మెచ్చునట్లు
లదియె కాపాడు మమ్ముల నఘమునుండి, యదియె రక్షించు మమ్ముల నఘమునుండి ॥ 12
- (8) గీ॥ మేము దేవతలకు మిత్రాళికిని యోగ్య, జంపతులకుఁ గిడు జరిపియున్న
యట్టి యఘము నెల్ల సతిభక్తి యజ్ఞముఁ, జేసి పోవునట్లు చేయఁగలము ॥ 13
- (9) క॥ స్తుతి యోగ్యములును మానవ,తతిహితకారకములై న ధరణీ దివముల్
సతి పూర్వక సంస్తోత్రము, మతి నిడి రక్షించుఁగాక; మ మృతిమహిమన్ ॥ 14
- గీ॥ దేవగణము: మిమ్ముఁ దృపులఁ గావింప. నుతులఁ జేయుచుంటి మతులభక్తి
దాన యోగ్యమైన ధనమును గాంక్షించి, వేడుచుంటి మిమ్ము వివిధ గతుల ॥ 15
- (10) క॥ కడుఁ బ్రాజ్ఞుఁడ నగు నే నీ, పుడమికి ద్యోలోకమునకుఁ బూర్ణ ప్రీతిన్
వడిఁ గలిగించెడు నుతులం, గడుఁ జేయుచు నుంటి సుప్రకాశముకొఱకై ॥ 16
- క॥ పాలకమగు ద్యోలోకము, చాలిన సస్యముల నిచ్చు చక్క-ని భువియున్
మేలిమి నిష్ఠము లిచ్చుచు, హేలాగతిఁ బాపములను నెగుఱఁగఁ జేయున్ ॥ 17
- (11) ఉ॥ భూమి! దివంబి! మీకుఁ గల పూర్ణదయన్ నుతు లన్ని యెంతయున్
జేమ మొసంగుఁగాక; మరి గీర్తితయజ్ఞములందు మంత్రముల్
కామిత మిచ్చు మిమ్ముఁ గడు గౌరవభావముతోడఁ జేరుచు
1న్నా ముద మొప్ప సత్యముద మంతునుగాతను: నిత్య మిచ్చుటన్ ॥ 18
- క॥ నుతియించెడు మా చెంగట, మతిగల వా రొచు మీరు మా కాంక్షితమున్
మితిలేక దీర్చి మాకున్, నుతులను నన్నంబు బలము సూటి నొసఁగరే: ॥ 19

1. అంధ్రానువాదము ప్రథమమండలము 185వ. సూక్తములోని 11వ. ఋక్కున కనువాదపద్యమైన “భూమి! దివంబి!” ఇత్యాదిగాఁగల ఉత్పలమాలలోఁ జతుర్థపాదమునఁ బ్రాస భంగమైనది. (వ్రాతప్రతి 2వ. సంపుటము. 211వ. పుట.) “మ” కార ప్రాసతో నీపద్యములోని తొలి మూఁడుపాదములుండఁగాఁ జతుర్థపాదమున “జేరుచు । మోదముతో సదత్యమగుమోదము నొందునుగాక నిచ్చుటన్” అని “ద” కారప్రాసతోఁ బ్రమాదపశమున వ్రాయఁబడినది. కావున నీ నాల్గవ చరణమును బై విధముగా సవరించుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—186

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ స¹ ఇశాభిర్విదథే¹ సుశ²ప్తి విశ్వానరః¹ సవితా దేవ² ఏతు ।

అపి యథా యువానో మత్సథా నో విశ్వం జగదభిపిత్వే మనీషా ॥

18

(2) ఆ నో విశ్వ³ ఆస్మా గమస్తు దేవా మిత్రో⁴ అర్చమా వరుణః సజోషాః ।

భువన్యథా నో విశ్వే పృథానః కరన్తుషాహ విభురం స శవః ॥

19

(3) ప్రేష్ఠం వో⁵ అతిథిం గృతేషే క్షిం శస్తీభిస్తుర్వణిః సజోషాః ।

అసద్యథా నో వరుణః సుకీర్తిరిషశ్చ పద్వదతిగూర్తః సూరిః ॥

20

(4) ఉప వ⁶ ఏషే నమసా జిగీషోషాసానక్తా సుదుఘేవ దేనుః ।

సమానే⁷ అహన్విమిమానో⁸ అర్కం విమరూపే పయసి సస్మిన్నూధన్ ॥

21

1. అసఙ్గశాభి, 2. దేవకఏతు, 3. విశ్వకాస్మా, 4. మిత్రోకాఅర్చమా 5. ప్రేష్ఠంవోకాఅతిథిం 6. వకఏషే,

7. సమానేకాహన్, 8. అహన్విమిమానోకాఅర్కం, (ప్రా.ప్ర.)

(5) ఉత నోఽహిర్వృధోఽస్తి మయస్కః శిశుం న పిప్ర్యషేవ వేలి సిన్ధుః ।

యేన నపాతమపాం జానామ మనోజావో వృషణో యం వహన్తి ॥

22

(6) ఉత న¹ ఈం త్వష్టా గన్వచ్ఛాన్మత్సూరిభిరభిత్వే సజోషాః ।

ఆ వృత్రహేష్ఠశర్షణిప్రాస్తువిష్టమో నరాం న² ఇహ గమ్యాః ॥

23

(7) ఉత న¹ ఈం మతయోశ్వయోగాః శిశుం న గావస్తరుణం రిహన్తి ।

తమీం గిరో జనయో న పత్నీః సురభిష్టమం నరాం³ ననన్త ॥

24

(8) ఉత న¹ ఈం మరుతో వృధసేనోఽస్మద్రోదసీ సమనసః సదన్తు ।

వృషదశ్వాసోఽపనయో న రథా రిశాదసో మిత్రయుజో న దేవాః ॥

25

(9) ప్ర ను యదేషాం మహినా చిక్రితే ప్ర యుజితే ప్రయుజస్తే సువృక్తి ।

అథ యదేషాం సుదినే న శురుర్విశ్వమేరిణం ప్రృషాయన్త సేనాః ॥

26

1. నశకం. 2. నశజహ. 3. నరాంననన్త (వా.ప్ర.)

(10) ప్రో¹ అశ్వినావవసే కృణుధ్వం ప్ర పూషణం స్వతవసో హి నన్తి ।

అద్యేషో విష్ణుర్వాత² ఋభుజ్ఞే అచ్చా సుమ్నాయ వవృతీయ దేవాన్ ॥

27

(11) ఇయం సా వో³ అస్మే దీధితిర్యజత్రా⁴ అప్రిప్రాణీ చ సదసి చ భూయాః ।

ని యా దేవేషు యతతే వసూయర్విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥

28

సూక్తము—186

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—విశ్వేదేవతలు

(1) చ॥ సవితయు సూర్యుడున్ మతీయుఁ జక్కఁగ వెల్గెడు నగ్నిహోత్రుడున్
స్తవముల నొప్పు నిష్టులకుఁ దప్పక వచ్చు చిలా ప్రళస్తితోఁ
గవియుచు మమ్ముఁ జేరెదడుగాక విశేష హితంబుఁ జేయ మా
యవితథ కర్మ జాలమును నాత్ర గ్రహింతురుగాకఁ బ్రీతితోన్ ॥

20

గీ॥ విశ్వదేవగణమః విశ్వంబునకుఁ దుష్టి, నొందఁ జేసినట్టు లొనర మీరు
మాన్యయాగములను మన్నించి మమ్ములఁ, దృప్తిఁ జేయ రారెఁ తృప్తి నొంది ॥

21

(2) క॥ అరి నాశకుఁ డగు మిత్రుడు, వరుణార్యము లఖిలమైన వర దేవగణం
బరి సంఘముఁ గొట్టుచు మా, తర మెఱుఁగుచు నన్న మిడఁగఁ దనినెదరుగదాః ॥

22

1. ప్రో¹ అశ్వ, 2. విష్ణుర్వాతకృణుధ్వం అచ్చా, 3. సావో³ అస్మే 4. దీధితిర్యజత్రా⁴ అప్రి. (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556 వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (3) ఉ॥ మీవలెఁ బ్రీతి యుక్తుడయి మీకు మహాతిథియైన నగ్ని యన్
దేవుని యాగగామి సతిదీక్ష నుతించెద సం స్తవంబులం
దా వరుణుండు శత్రువులఁ ద్రచ్చెడు వాడు యశోవతంసుడై
కావఁగ వచ్చి యన్నమును గానుక నిచ్చునుగాక! మా కిలన్ ॥ 23
- (4) చ॥ దినములు రాత్రులున్ సుదుఁడు ధేనువు యాగములందు భీతితో
ఘన మగు బాల నాజ్యమును గల్పనఁ జేసెడు నట్లు దేవతల్
కనుఁడు పలప్రధాన మగు కల్పితయాగమునందు పోమ మె
ల్లను నిడి సం స్తవంబులఁ దొలంగ కొనర్తుము పాపశాంతికై ॥ 24
- (5) గీ॥ స్వాంత వేగము గలయట్టి జలదమాల, మఱి యహిర్బుద్ధ్యఁ డనువాఁడు మిగుల మాకు
సుఖపరంపర గలిగించి కుభము నిచ్చి, మమ్ము రక్షింపుదురుగాక! నెమ్మి మిగుల ॥ 25
- గీ॥ కూర్మి వత్సముఁ గాపాడు గోవు పగిది, సింఘ నది ¹యుదకముల సిచ్చి చెలఁగుఁగాక!
నంబు పొత్తుఁడుగా వెల్లు నట్టి యగ్ని, భవ్య నుతులను విని తృప్తిఁ బడునుగాక! ॥ 26
- (6)† చ॥ ఘనుఁ డగు తృష్ణ మా కభిముఖంబుగ వచ్చుచు మత్కృతేష్టులన్
వినయముతోడ ఋత్విజులు వేడ్కఁ బరించెడు సం స్తవంబులన్
మనమునఁ బెట్టుఁ గాక! యజమాన గణంబులఁ గాచు వాసవుం
డనయము మా సుయజ్ఞముల యంతికమందు వసింపుఁగాక! దాన్ ॥ 27
- (7)† చ॥ హయములఁ బోలు మా మతుల యౌవనముంగల యంద్రదేవుడే
ప్రియము గలట్టి గోగణము పెయ్యను మాట్కి గ్రహించుఁగా కొగిన్
నయము గలట్టి భర్తలను నాతులు పొందుచుఁ బుత్రుఁ బ్రీతి ని
శ్చయముగఁ బొందు చందమున సం స్తవమున్ హరి పొందకుండునే! ॥ 28
- (8)† చ॥ సమ మగు చిత్తముం గలిగి సారముతో, విలసిల్లు దేవతల్
క్రమముగ యజ్ఞ భూములను గానఁగ వత్తురుగాక! వారలే
యమరెడు యాన రాజు పృషదశ్వములన్ సరి గల్గి యన్యులౌ
నమరుల మాట్కి నిష్టికి సహాయ మొనర్తురుగాక! బ్రీతితోన్ ॥ 29

1. ఇందుఁబంచలఘుగణ మింద్రగణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† ఈ 166వ సూక్తములోని 6-7-8 ఋక్కుల కనువాద పద్యములు (27-28-29) మూల వ్రాతప్రతి యగు రెండవ సంపుటము 215వ. పుటలో శిథిలములైనవి. ఈ మూఁడు పద్యములును ఏ.పి.జి. ఓ. యమ్. యల్. అండ్. ఆర్. ఐ లోని 9వ. సంపుటము Acc No. 3753 Call No. T. 25-99వ. పుటలో సరిగానున్న వానిని బరిగ్రహించుట జరిగినది. ఈ పద్యములు శ్రీ నేమానివారు విరచించినవియే గాని యితరములు కావు. వ.గో.కృ.

- (9) చ॥ మహిమ గలట్టి మారుతము మానక కార్యము లె ల్లానర్చుచున్
మహిని వెలుంగఁ జేయు మతిమంతుఁడు సూర్యుఁడు వృష్టితో
మహితముగాని క్షేత్రమును మాన్యముగా నొనరించురీతి న
న్నిహిత చమూనహాయమున నిచ్చలు¹ జీవన మిచ్చు నెంతయున్ ॥ 30
- (10) క॥ స్తుతియింపుఁడు విష్ణ్వింధ్రుల, స్తుతియింపుఁడు పూషదేవు స్తుతవాయువు సం
స్తుతియింపుఁడు నరులారా!, స్తుతులను నే వారిఁ బిలుతు శోభ దలిర్పన్ ॥ 31
- (11) క॥ యజనీయదేవగణమాః, విజయము గల మీ ప్రకాశ విస్తృతి మణియున్
సుజనుల మెచ్చెడు గృహముల, నిజ మగు వ్యాపారమందు నిరతం బిడరే! ॥ 32

సూక్తమ్—187

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అన్నమ్[†]

చందః—1 అనుష్టుబ్బాక్షిక్, 3, 5-7, 11 అనుష్టుప్,

11 బృహతీవా; 2, 4, 8-10 గాయత్రీ

(1) పి॒తుం ను॑ స్తో॒షం మ॒హా ధ॒ర్మాణం॑ తవి॒షీమ్ ।

య॒స్య త్రి॒తో వ్యో॒జసా॑ వృ॒త్రం వి॑ప॒ర్వమృ॒ర్తయత్ ॥

29

(2) స్వా॒దో పి॒తో మ॒ధో పి॒తో వ॒యం త్వా॑ వ॒వృమ॑హే ।

అ॒స్మాక॑మ॒వి॒తా భ॒వ ॥

30

1. “నిచ్చెలు” (వ్రా.ప్ర.పా.)

† అన్నస్తుతిః (మా)

(3) ఉప నః పిత॑వా చర॑ శివః శి॒వాభి॑రూతి॒భిః ।

మ॒యోభూ॑రద్వి॒షేణ్యః॑ సఖా సు॒శేవో॑¹ అద్వ॒యాః ॥

31

(4) తవ॑ త్యే పితో॑ రసా రజాంస్యను విష్టితాః ।

ది॒వి వా²తా ఇ॒వ శ్రీ॒తాః ॥

32

(5) తవ॑ త్యే పితో॑ దదత॒స్వ స్యాది॒ష్ట తే పితో॑ ।

ప్ర స్యా॒ద్మానో॑ రసానాం తువి॒గ్రీవా³ ఇవే॒రతే॑ ॥

33

(6) త్వే పితో॑ మహా॒నాం దే॒వానాం॑ మనో హితమ్ ।

అకా॒రి చారు॑ కేతునా తవాహి॒మసా॑వధీత్ ॥

34

(7) యద॒దో పితో॑⁴ అజగన్వి॒వస్వ పర్వ॑తానామ్ ।

అత్రా చి॒న్నో మధో॑ పితో॑ కరం భ॒జేయ॑ గమ్యాః ॥

35

1. సుశేవోక అద్వయాః, 2. వాతాశ్చ, 3. తువిగ్రీవాశ్చ, 4. పితోకాజ, (ప్రా.ప్ర.)

(8) యదపామోషధీనాం పరింశమూరితామహే ।

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

36

(9) యత్తే సోమ గవాశిరో యవాశిరో భజామహే ॥

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

37

(10) కరమ్మ² ఓషదే భవ పీవో వృక్క³ ఉదారథిః ॥

వాతాపే పీవ¹ ఇద్భవ ॥

38

(11) తం త్వా వయం పితో వచోభిర్గావో న హవ్యా సుహుదిమ ॥

దేవేభ్యస్త్యా సధమాదమస్మభ్యం త్వా సధమాదమ్ ॥

39

1. పీవసఇద్భవ, 2. కరమ్మఓషదే, 3. వృక్కఉదారథిః, (వా.ప్ర.)

సూక్తము—187

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అన్నము †

(1) గీ॥ దేనివలన నింద్రదేవుడు వృత్రుని, సంహరింపఁగల్గె శక్తితోడ

నఖిల జీవములకు నాధార మగునట్టి, యన్నమహిమ పుడమి నమరుఁగాక! ॥

33

(2,3,4) సీ॥ ఆస్వాదనమునకు నధికయోగ్యం బగు సర్వరక్షక మగు శక్తిగలు

మాధుర్య మను మహామహిమను వెలయించు శుభరూపమును నొంది సుఖము నిచ్చు

సఖులవలెం జాల సత్ప్రియా? నొసంగు విపరీతగుణముల వెలుగకుండు

శుభకరరక్షణ శోభల నందించు హితరసంబుల భూతహితముఁ జేయు

గీ॥ నట్టి యన్నార్చ రసము లా యంబరమున, దిరుగు వాయువువలె భువిఁ దిరుగు జనుల

యందు వ్యాపించి యున్నవి యంద మొప్పు, నవియె రక్షించు మమ్ముల నాదరమున ॥

34

(5,6,7) సీ॥ నీ యనుగ్రహమున ని న్నొందు మనుజులు జీవించుచున్నారు చిత్త మలర

నీ యనుగ్రహమున ని న్నన్యులకు జను లిచ్చుచునున్నారు మెచ్చునట్లు

నీ యనుగ్రహమున నిరతము మనుజులు దృఢముగ నున్నారు దీప్తు లెనఁగ

నీ యనుగ్రహమున నీయందె యమరులు తీనమై యున్నారు మానకుండ

గీ॥ నీవలనఁ గలు బుద్ధిప్రభావమహిమ, శత్రు భేదియు వృత్రునిఁ జంపఁగల్గె

మేఘ మెప్పుడు వర్షించు మిగుల వారి, నప్పుడే నీవు వచ్చెద వన్నదేవి! ॥

35

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 186వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలములలో నీ సూక్తమునకు దేవత “అన్నమ్” అని పేర్కొనఁబడినది. ఒక్క మాక్కుముల్లర్ ప్రతిలో మాత్రము “అన్న స్తుతిః” అని పేర్కొనఁబడినది. ఆంధ్రానువాదగ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 217వ పుట) “దేవత-దేవత అన్నము” అని వ్రాయఁబడినది. ఇక్కడ దేవత శబ్దము రెండు పర్యాయములు వ్రాయఁబడిన దనఁగా “దేవతాన్నము”గాఁ జేర్కొనఁబడినట్లు తోచును. శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన 15B సంఖ్యగల సంపుటములో వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికలో “అన్న స్తుతి” యని వ్రాసినది. ఇది దేవతాన్న సూక్తముగాఁ జేర్కొనుట యుక్తము. “అన్న స్తుతి” అన్నది “అగ్నేయ” మిత్యాది పదములతో నిర్దేశించినట్లు విషయ నిర్దేశకమగును. మామూలుగా నన్నము దేవత అనినచో దేవతాన్నము కాక మామూలుగా మానవులు భుజించు నన్నమే యగును. అప్పుడది లౌకిక పదార్థపుస్తుతి యగును గాని యలౌకిక దేవతా పదార్థపుస్తుతి కానేరదు. వ.గో.కృ.

(8,9,10) సీ॥ ఉచిత భూమిని గల్గు నోషధీజలముల నున్న యన్నము దిని యుంటి మిపుడు
 కనుక శరీరమా! కాంచుచు నభివృద్ధి సుఖముగ నుండుము కుభము లొంది
 పోమరూపేష్టుల సుదధి పయోవయపూజ్యాన్నమును మేముఁ బొందినాము
 కనుక శరీరమా! కాంచుచు నభివృద్ధి సుఖముల నొందుము సురుచిరముగ
 గీ॥ సకల దధి సక్తపిండ మాసక్తిరూప, భక్తములు మాకు నిచ్చలు శక్తి నిచ్చి
 యింద్రియోద్దీపకంబులై యెసఁగ మెసఁగ, వెలుఁగుచుంట శరీరమా! వృద్ధి నొందు ॥ 36

(11) గీ॥ ధేనుగణము చెంతఁ దివిరి హవ్యంబుల, సంగ్రహించు నట్లు జ్వలనః నీవు
 దేవతలను మమ్ముఁ దృప్తి జేపెడునట్లు,నిన్ను మేము నుతుల నెన్నఁగలము ॥ 37

సూక్తమ్—188

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అప్రీతూక్తం (1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా, 2 తనూనపాత్,
 3 ఇళః, 4 బద్ధిః, 5 దేవీర్ద్వారః, 6 ఉషాసానక్తా, 7 దైవ్యాహోతారా ప్రచేతసా,
 8 తిప్రోదేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః, 9 త్వష్టా,
 10 వనస్పతిః, 11 స్వాహాకృతయః

ఛందః—గాయత్రీ

((1) సమిద్ధో¹ అధ్య² రాజసి³ దేవో⁴ దేవైః⁵ సహస్రజిత్ ॥

దూతో¹ హవ్యా² కవిర్వహా³ ॥

(2) తనూనపాద్యతం యతే మధ్వా యజ్ఞః సమజ్యతే ।

దధత్సహస్త్రిణీరిషః ॥

41

(3) అజహ్వనో¹ న¹ ఈద్యో¹ దేవాగ్ం ఆ వక్షీ¹ యజ్ఞీయాన్ ।

అగ్నే¹ సహస్రసా² అసి ॥

42

(4) ప్రాచీనం¹ బర్హిరోజసా¹ సహస్రపీఠమస్తృణన్ ।

యత్రాదిత్యా విరాజత ॥

43

(5) విరాట్ సమ్రాడ్విభీః ప్రభీర్వహ్విశ్చ భూయసీశ్చ యాః ।

దురో¹ పృతాన్యక్షరన్ ॥

44

(6) సురుక్మే హి సుపేళసా³ శ్రియా విరాజతః ।

ఉషాసా¹ వేహ సీదతామ్ ॥

45

1. నసఈద్యో¹ దేవాగ్ం¹ ఆ, 2. సహస్రసా² అసి, 3. సుపేళసా³ ధి, (వ్రా.వ్ర.)

(7) ప్రథమా హి సువాచసా హోతారా దైవ్యా కపి :

యజ్ఞం నో యక్షతామిమమ్ ॥

46

(8) భారతీశే సరస్వతి యా వః సర్వా¹ ఉపబ్రువే ।

తా సశోదయత త్రిమే ॥

47

(9) త్వష్టా రూపాణి హి ప్రభుః పశున్విశ్వాన్ప్రమానజే ।

తేషాం నః స్ఫూతిమాయజ ॥

48

(10) ఉప త్మన్యా వసస్సతే పాథో దేవేభ్యః సృజ ।

అగ్నిర్హవ్యాని సిష్వదత్ ॥

49

(11) పురోగా² అగ్నిర్దేవానాం గాయత్రేణ సమజ్యతే ।

స్వాహాకృతీషు రోచతే ॥

50

సూక్తము—188

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్ని†

- (1) క॥ అనలుఁడః ఋత్విక్కులచే, సనయము పెల్లింపఁబడుచు నమరుల కరణిన్
ఘనముగ శోభించుచు నీ, వసువసు హవ్యములఁ జేర్చుమా! దివిజాలకున్ ॥ 38
- (2) గీ॥ పూజనీయ తనూనపాత్పుణ్యవహ్ని, యజ్ఞమున ఋత్విజుల కెల్ల నన్న మొనఁగఁ
బట్టుకొని దాని మా చేయు పరమ యజ్ఞకర్మలకు రమ్మ వేగ నీ ధర్మముండు ॥ 39
- (3) క॥ స్తుతియుక్తాహ్వనంబును, మతితో సంగీకరించి మా యిష్టలకున్
దత యజ్ఞ భాగభాక్కుల, హితదాతా! పిలుచుకొనుచు నెదురుగ రావే! ॥ 40
- (4) గీ॥ అపరిమిత శౌర్యవీరుల కాటవట్టు, లగుచుఁ బ్రాగగ్రములు గల్గి యమరుచుండు
దర్శలంబఱివి³ రిటఁ గవి తండ మదితి, పుత్రు లెల్లరు వచ్చుతఁ బూర్ణదయను ॥ 41
- (5) గీ॥ మిగుల సమ్రాడ్విరాట్టులు మిగుల విభువు, లింకఁబ్రభువులుగావెల్లు నిష్టి గృహ క
వాటములు భూతతతులకు సూటి మీర, జలములఁ గలిఁగించుఁగావుతః శక్తి మీర ॥ 42
- (6,7,8, 9,10) సీ॥ దీప్త భూషణ యుక్త దివ్య సుందరరూప రాత్ర్యహోదేవతల్ రాణ రండు:
మమరవాక్యవిశిష్ట మాన్యదైవికపూతహోతృదేవతలార! యోలి రండు:
భారతి: భూదేవి: భవ్యసరస్వతి: సంపత్తి నీయంగ జరిగి రండు
సకల రూపంబులఁ జక్కఁజేసెడు త్వష్ట! పశువృద్ధి నిమ్ము నీ యశము మెండు
గీ॥ జీవనస్పృతి పశురూప మోదనంబు, నీవు కలిఁగించి యున్నచోఁ బావకుండు
వాని సత్తిరచ్యముగఁ జేసి తనివి తీర, దేవతల కీయకుండునే! స్థిరముగల్గ ॥ 43
- (11) గీ॥ మంచి గాయత్రితోఁ బ్రకాశించి యఖిల, యజ్ఞవాటికలకు ముందు నరుగునట్లు
లగ్ని స్వాహా పదంబుల నమరు నాహుతులవిశేషము వెల్లఁదే! చెలువు మీర ॥ 44

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 164వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (554వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలగ్రంథములలోఁ గొన్నిట “అప్రీ” దేవత యని సామాన్యముగాఁ జేర్కొన్నను వివిధముక్కులకు భిన్న భిన్న దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. ఆంధ్రానువాదగ్రంథము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము, 219 పుట) “అగ్ని” యని సామాన్యముగా దేవత పేర్కొనఁబడినను బద్ధములఁ గొన్నిట నితర దేవతలను చేర్కొనుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివాడు వ్రాసిన 15b సంఖ్య గల గ్రంథములో నిచ్చిన దేవతల పట్టికలో “అప్రి” దేవతగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

1. బట్టుకొని యే మొనర్చెడు పరమ యజ్ఞ (తో.పా.) 2. స్తుతి యుక్తంబగుఁ బిలుపున్ (తో.పా.) 3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారుగా “భల” మువయుక్తమైనది. వ.గో.కృ. దర్శలంబఱివియున్నారు తగిన యదితి (తో.పా.)

సూక్తమ్—189

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణేః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అగ్నే నయ¹ సుపథా² రాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయనాని విద్వాన్ ।

యయోధ్యగన్మజ్జహరాణమేనో భూయిష్ఠాం తే² నమశ్చక్తిం విధేమ ॥

51

(2) అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో³ అస్మాన్వస్విభిరతి దుర్గాణి విశ్వా ।

పూర్వ పృథివీ జహూశా న⁴ ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శం యోః ॥

52

(3) అగ్నే త్వమస్మద్యయోధ్యమివా⁵ అగ్నిత్రా అభ్యమస్త కృష్ణీః ।

పునరన్మత్యం సువితాయ దేవ జం విశ్వేభిరమృతేభిర్యజత్ర ॥

53

(4) పాహి నో⁶ అగ్నే పాయభిరజప్తైర్భత ప్రియే నదన⁷ ఆ శుశుక్వాన్ ।

మా తే భయం జరితారం యవిష్ట నూనం విదన్మాదరం సహస్యః ॥

54

1. నయఃసుపథారాయేకాస్మా, 2. నమశ్చక్తిం, 3. నవ్యోకాస్మాన్ వస్వి, 4. నశ్చక్తి, 5. మివాకాగ్నిత్రాకాభ్య

6. నోకాగ్నే, 7. నదనక, (ప్రా.ప్ర.)

(5) మా నో¹ అగ్నే²వ సృ³జో అఘాయావిష్యవే⁴ రివవే⁵ దుచ్చనాయై ।

మా దత్వ⁶తే దశ⁷తే మాదతే⁸ నో మా రీష⁹తే సహసావస్సరా దాః ॥

55

(6) వి ఘ త్వా¹వాగ్² ఋతజాత యంనద్గృ³ణానో⁴ అగ్నే తన్వే⁵ వరూథమ్ ।

విశ్వా⁶ద్రిరిక్షోరుత వా నివి⁷తో⁸రభి⁹హుతామసి హి దేవ విష్ప¹⁰త్ ॥

56

(7) త్వం తాగ్¹ అగ్న ఉభయాన్వి విద్వా²నేషి ప్రపితే³ మనుషో⁴ యజత్ర ।

అభిపితే⁵ మనవే⁶ శాసో⁷ భూర్మర్మ⁸జేన్య ఉశి⁹గ్నిర్నా¹⁰క్రః ॥

57

(8) అవోచామ నివచనాన్యస్మిన్మానన్య సూనుః సహసానే¹ అగ్నౌ ।

వయం సహస్రమ్మ²షిభిః సనేమ విద్వా³జేషం పృజనం జీ⁴దామమ్ ॥

58

1. మానో¹అగ్నే²వసృ³జో⁴అధాయా, 2. త్వా⁵వాగ్⁶ఋత, 3. గృ⁷ణానో⁸అగ్నే, 4. నివి⁹తే, 5. తాగ్¹⁰అగ్నః

ఉభయాన్వి, 6. జేన్య¹ఉశి²గ్నిర్నా³క్రః, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—189

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—అగ్ని

(1) గీ॥ అఖిలముం¹ దెలిసి యున్నట్టి యనల! నీవు, శ్రేష్ఠమార్గములన్ మమ్ముఁ జేర్చి కుటిల
పాపముల నెల్లఁ దొలఁగించి పరమ నుతుల, వీనులకు విందుగా విను వేడ్క మీర! ॥ 45

(2) గీ॥ యజ్ఞములచేత నఘముల నరుఁగఁజేసి, పురములను సస్య సంపూర్ణభూమి ననల!
యొసఁగినట్లైన వానిచే నొనర మేము, పుత్రులను సౌఖ్యమును గూడఁ బొందఁగలము ॥ 46

(3) ఉ॥ మాకు విరోధులై మెలఁగు మానవులం బరిమార్చి మమ్ము న
స్తోత్రము హింసఁబెట్టి కడు స్రుక్కుఁగఁ జేసెడు రోగ జాలమున్
భీకరవృత్తిచే నడఁచి పెద్దడయన్ ననుఁ గావఁ బాపకా!
వీరకఁ దలిర్ప వేరయిన వేల్పులతో దయసేయు మిష్టికిన్ ॥ 47

(4) †చ॥ స్థిరమగురక్షతో మములఁ ²దిన్నఁగఁ జేయుచు యజ్ఞమందు నీ
వరమరలేక పెల్లవఁటెఁ యగ్నిరొ! నీకు సుపూజఁ జేయు న
న్నరయుచు సర్వకాలములయందు భయంబులఁ బాపుచున్నచో
ధర నకళంకభావమున దానుఁడ నాదును నీకు నే నొగిన్ ॥ 48

(5) గీ॥ పావకుండః మమ్ము బహు దుఃఖముల పాలు, నేయు శత్రువులకుఁ జెడుఁగుఁ జేసి
మమ్ముఁ జంపి తినెడు మానవాధములకు, మమ్ము నీయవలదు సుమ్ము ! నీవు ॥ 49

ఉ॥ కోరలచేతనై న మఱి కొమ్ములచేతను నై న మా కిలన్
సారెకు హింసఁ జేయు చెడు జంతువులం బడఁగొట్టి పిమ్మటన్
భీరముఁ జూపి బాధ లిడు భీకర తస్కర రాక్షసాదులన్
వీరుఁడ వాచుఁ గొట్టవఁటె ! విశ్రుత వీరుఁడ! యగ్ని హోత్రుఁడా! ॥ 50

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (556వ పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నిందగణమునకు మారు “ఖిల” యు ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

2. దీర్ఘచు యజ్ఞగృహంబులందు నీవరమర (తొ.పా.)

† మూలవ్రాతప్రతిలో “స్థిరమగు రక్షతో” అని పద్యప్రారంభమొనర్చి “స్థిరరక్షతో” అని సవరింపఁపడినది. మిగిలిన పద్యము యథాతథముగానే యున్నది. మీఁదు మిక్కిలి యీ పద్యముత్పలమాలగాఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడినది. (చూ. వ్రాతపతి. 2 వ సంపుటము. 221 వ పుట) వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ యాగమునకుఁ బుట్టి నట్టియగ్నిః నినుఁ, దనువునట్టి జనుఁడు రాను భోగ
బాధనుండి తొలఁగి వర్ధిల్లు దుర్మార్గ,భక్షకుండ వీవె భవ్యచరితః ॥ 51
- (7) క॥ మనమున రెండు తెఱంగుల, జనులను నెరుఁగుదువుకాదెః చక్కని యగ్నిః
ఘన మగు నీ సాన్విధ్యము, వినయమునుం గోర నీవు వెడలుట లేదేః ॥ 52
- గీ॥ యజ్ఞమునకు వచ్చి యజమానుఁ దొనరించు, యజ్ఞకర్మలందు యజనకరుల
చేత నీవు మిగుల శిక్షింపఁబడుదువు, యజ్ఞకర్తఁ బోలి యగ్నిదేవః ॥ 53
- (8) గీ॥ మంత్ర పుత్రుఁడ వగుదువు మఱియు శత్రు,నాశకుండవు వహ్నిః ప్రకాశమాన
సుతు లొనర్తును నీకు నా నుతులఁబట్టి, యాయు వన్నబలంబుల నందఁగలము ॥ 54

సూక్తమ్—190

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—బృహస్పతిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) అ॒న॒ర్వా॒ణం వృ॒ష॒భం మ॒న్త్రో॑జి॒హ్వం బృ॒హ॒స్ప॒తిం వర్ధ॒యా న॒వ్యమ॒ర్తైః
గా॒థాన॑ సు॒రు॒భో య॒స్య దే॒వా॑ ఆ॒శృ॒ణ్వ॒న్తి న॒వమా॑న॒స్య మ॒ర్తాః ॥ 59
- (2) త॒మృ॒త్వి॒యా॒ఽఉ॒ప॒వా॒చః న॒చ॒న్తే న॒ర్గో న॒ యో దే॒వయ॑తామ॒సర్జి॑ ।
బృ॒హ॒స్ప॒తిః స హ్య॒ఞ్నో వ॒రాంసి॑ వి॒భావ॑భవత్సమృతే మాత॒రిశ్వా ॥ 60
- (3) ఉ॒ప॒స్తు॒తిం నమ॑స॒ ఉద్య॑తిం చ॒ ఞ్నో॑కం యంసత్సవి॒తేవ॑ ప్ర॒వాహ॑నా ।
అ॒స్య క్ర॑త్వాహ॒న్యో॒యో॑ ఆ॒ప్తి మృ॑గో న భీ॒మో అ॒రక్ష॑నస్తువి॒ష్మాన్ ॥ 61

1. దే॒వాఆ॒శృ॒ణ్వ॒న్తి, 2. త॒మృ॒త్వి॒యాఉ॒ప॒వా॒చః, 3. నమ॑స॒ఉద్య॑తిం, 4. యో॒సాప్తి, 5. భీ॒మోఅ॒రక్ష॑. (ప్రా.ప్ర.)

(4) అస ఙ్గోక్ దిపీయతే పృథివ్యామత్యో న యంసద్యక్షభృద్విచేతాః ।

మృగాణాం న హేతయో యన్తి చేమా బృహస్పతేరహిమాయాగం¹ అభి ద్యూన్ ॥ 32

(5) యే త్వ దేవోత్త్రికం మన్యమానాః పాపా భద్రముసజీవన్తి పక్షాః ।

న దూధ్యే² అను దగాసి వామం బృహస్పతే చయస² ఇత్పియారుమ్ ॥ 33

(6) నుపైత్రితః సూయవసో న వన్తా దుర్నియన్తుః పరిప్రీతో న మిత్రః ।

అనర్వాణో³ అభి యే చక్షతే నో కపివృతా⁴ అపోర్ణవన్తో అస్థుః ॥ 34

(7) సం యం స్తుభోకవనయో న యన్తి సముద్రం న స్రవతో రోధచక్రాః ।

స విద్వాగ్ం⁵ ఉభయం చప్తే అన్తర్బృహస్పతిస్తర⁶ ఆవళు గృధ్రః ॥ 35

(8) ఏవా మహస్తువిజాతస్తువిష్మాస్పృహస్పతిర్వృషభో థాయ దేవః ।

స నః స్తుతో వీరవద్ధాతు గోమద్విద్యామేషం వృజనం జీదానుమ్ ॥ 36

1. యాగంకఅభి, 2. చయసకత్, 3. అనర్వాణోకఅభి, 4. వృతాకఅపోర్ణవన్తోకఅస్థుః, 5. వాగంకఉభయంచప్తేక

సూక్తము—190

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—బృహస్పతి

- (1) చ॥ అసయ మభీష్టసిద్ధులను నందఁగఁజేయు బృహస్పతిం గడుం
జనువున సంస్తుతింపవలెఁ: చక్కని మంత్రములన్ మహాత్ముఁడా:
పనిగొని యా బృహస్పతియె పావన నాక వదంబుఁజేరు నా
ఘనుఁ డగు మాతరిశ్వవలెఁ గల్పనఁ జేయుఁడె: సత్ఫలంబులన్ ॥ 55
- (2) గీ॥ దేవతానుగ్రహంబును దివిరి గోరు, వారికై యిష్టముల నిచ్చి వర్షవారి
నొసఁగునట్టి బృహస్పతి కోరి మంత్ర, సముదయముచేతఁ దృప్తిని సలుపు హోత ॥ 56
- గీ॥ ఈ బృహస్పతిమిక్కిలి యేవు గల్గి, యవ్యయవదంబు వ్యాపించు నమల మాత
రిశ్వవలె సత్ఫలంబుల రీతి నొసఁగు, చుండి యెదుటను బడుచుండెఁజూచుమోయి: ॥ 57
- (3) చ॥ స్తుత రవి నై జదీధితుల శోభిలఁ జేసెడునట్లు లీ బృహ
స్పతియును యాజ్ఞికోత్తముల సారసహవ్యము లంద యత్నముల్
మతి నిచుచుండె నీతని యమానుషశక్తిని సూర్యుఁ డెంతయున్
దతబలఁచాలియై తిరుగు దక్షత గౌర మృగంబు చాడ్చునన్ ॥ 58
- (4) చ॥ ఘనుఁ డగు నా బృహస్పతికిఁ గల్గిన కీర్తిప్రకాశ మొందుతన్:
ఘనుఁ డగు నా బృహస్పతియె కాంతిదసూర్యునిఁ బోలి హవ్యముల్
గనుఁగొనుతన్: సుజీవులకుఁ గల్పనఁజేయుతఁ: జేతనంబు నా
ఘనుఁడె హితంబు మర్త్యులకుఁ గౌరవభావముతోడ నిచ్చుతన్: ॥ 59
- గీ॥ అమలుఁ డగు నా బృహస్పతి యాయుఁడంబు, మృగయ సాధనముం బోలి మెఱయుచుండి
మాయఁజేసెడి వారల మంటఁగలిపి, నభిముఖంబుగఁ బోవదే: యహరహంబు ॥ 60
- (5) గీ॥ ముసలి యెద్దుఁబోలుముని: బృహస్పతి: నిన్ను, దలఁచువారి కిడకు ధనము నీవు
సోమయాగములను సుందరవిధమునఁ, జేయు వాని కెల్లఁ జేర్చు ధనము ॥ 61

* ఋషి విశేష విషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 166వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (556వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ మఖమును జేయు వారి కిల మార్గముఁ జూపుడు వో బృహస్పతిః
సుఖములతోడఁ గూడుకొని శోభ దలిర్పఁగఁ బోవుచుందు చా
సుఖములఁ గొట్టు దుష్టుల సుశోషిలఁ జేయుదు¹ సర్వరీతులన్
సఖునివలెన్ సమస్త సుఖ సంపద లిచ్చెడి వీవు నిత్యమున్ ॥ 62
- గీ॥ ఎట్టి పాపములను నెఱుంగని మనుజుల, మైన మాకుఁ దెల్పి నందఁజేయు
మజ్జ లయినవారి యజ్ఞానముం గొట్టి. జ్ఞాన మొనఁగుమోయి! సదయమతిని ॥ 63
- (7) చ॥ మనుజులు మానవేళ్ళరుని మానక చేరెడునట్లు హూదినుల్
ఘన మగు వార్ధిఁ జేరునటు గ్రాలెడు భక్తిరసంబుతోడ మే
మనయ మొనర్చు సంస్తవము లన్నిబృహస్పతిఁ బొందుచుండు నిం
పెనయఁగ నా మునీశ్వరుఁ డహీనుఁడు కాఁడఁట! సర్వరీతులన్ ॥ 64
- గీ॥ విద్యచేత బృహస్పతి వెలయుచుండు, నాకసంబునఁ దిరిగెడు నధిక వేగ
వంత మగు పక్షిబోలిక వానిఁ జేరి, సలిల నౌకల నేవేళ సంతరింతు ॥ 65
- (8) ఉ॥ ఇట్టి బృహస్పతిప్రవరుఁ డెంతయు వెల్లు చభీష్ట మిచ్చుచున్
బిట్టు బలాధికుం డగుచు విక్రతు జన్మము గాంచెఁ దత్స్తవం
బెట్టు లొనర్చినన్ జనుఁడు వీర్యము నొందుచు దానివల్లఁ దా
నెట్టుల నైన నాయువు నభీష్టబలాన్నము లొందకుండునే! ॥ 66

సూక్తమ్.—191

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—అప్తృణసూర్యాః (విషఘ్నోపనిషద్)*

ఛందః — అనుశుప్, 10-12 మహాపంక్తిః, మహాబృహతీ;

- (1) క॒జ్జ॒తో న క॒జ్జ॒తో క॒థో న॒తీ॒నక॒జ్జ॒తః ।

ద్వా॒వి॒తి॒ష్ట॒షీ॒ ఇ॒తి॒ న్యగి॒దృష్టా॑ అ॒శి॒వృ॒త ॥

67

1. సుశోషిలఁజేయుఁడు (వ్రా.ప్ర.పా.)

* (విషఘ్నోపనిషద్) అన్నది కొన్నిప్రతులలోలేదు. వ.గో.కృ. 1. ష్టషీఇతిన్యగిదృష్టాఅశి. (వ్రా.ప్ర.)

(2) అ॒దృష్టా॑న్తన్యా॒యత్య॑థో హ॒న్తి ప॒రాయ॑తీ ।

అథో¹ అవ॑హ్నుతీ హ॒న్త్యథో॑ పి॒నష్టి॑ పిం॒షతీ॑ ॥

68

(3) శ॒గా॒సః కు॒శగా॑సో ద॒ర్భా॒సః సై॒ర్యా³ ఉ॒త ।

మౌ॒క్షా⁴ అదృ॑ష్టా వై॒రిణాః॑ స॒ర్వే సా॒కం న్య॑శి॒ష్వత॑ ॥

69

(4) ని గా॒వో గో॒ష్ఠే⁵ అ॒సద॑న్ని మృ॒గాసో⁶ అవి॑తత ।

ని కే॒తవో॑ జనా॒నాం న్య॑గదృష్టా⁷ అ॒శిష్వ॑త ॥

70

(5) ఏ॒తః⁸ ఉ॒ త్యే ప్ర॑త్యదృశ్య॒న్నదో॑షం త॒స్కరా⁹ ఇ॒వ ।

అదృ॑ష్టా విశ్వదృష్టాః ప్రతి॒బుధా¹⁰ అ॒మూత॑న ॥

71

(6) ద్యౌర్వః॑ పితా వృ॒థివీ॑ మూ॒తా సో॒మో బ్రా॒తాది॑తిః స్వ॒సా ।

అదృ॑ష్టా విశ్వదృష్టాస్త్విష్టతే॒లయ॑తా సు క॒మ్ ॥

72

(7) యే¹¹ అం॒స్యా యే అ॒జ్ఞాః సూ॒చీకా॑ యే ప్రక॒జ్ఞాతాః॑ ।

అదృ॑ష్టాః కిం చ॒నేహ॑ వః స॒ర్వే సా॒కం ని జన్య॑త ॥

73

1. అథోకావ, 2. పిషతీ, 3. సైర్యాఉత, 4. మౌక్షాఅదృష్టా, 5. గోష్ఠేకావ, 6. మృగాసోకావి, 7. దృష్టాకావి.

8. ఏతకఉ, 9. స్కరాకావ, 10. బుధాఅమూతన, 11. యేకాంస్యా యే కఅజ్ఞాతాః. ((వ్రా.ప్ర.))

(8) ఉత్పరస్తాత్సూర్య¹ ఏతి విశ్వదృష్టో² అదృష్టహః ।

అదృష్టాన్సూర్యజ్ఞమ్మయన్సూర్యశ్చ యాతుధాన్యః ॥

74

(9) ఉదపస్తదసౌ సూర్యః పురు విశ్వాని జూర్వాన్ ।

అదిత్యః పర్వతేభ్యో విశ్వదృష్టో³ అదృష్టహః ॥

75

(10) సూర్యే విషమా సజామి దృతిం సురావతో గృహే ।

సో చిన్ను న మరాతి నో వయం మరామాకరే⁴

అన్యయోజనం హరిష్టా మధు త్వా మధులా చకార ॥

76

(11) ఇయత్తికా శకున్తికా సకా జహూన తే విషమే ।

సో చిన్ను న మరాతి నో వయం మరామాకరే⁴

అన్యయోజనం హరిష్టా మధు త్వా మధులా చకార ॥

77

1. సూర్యఏతి, 2. దృష్టోఽదృష్టహః, 3. దృష్టోఽదృష్టహః, 4. మారేకాన్య. (వ్రా.వ్ర.)

(12) త్రిః సప్త విష్ణు¹విజ్ఞా² విషస్య పుష్కమక్షన్ ।

తాశ్చిన్ను స మరన్తి నో వయం మరామాకరే

అస్య యోజనం హరిష్ఠా మధు త్వా మధులా చకార ॥

78

(13) సవానాం సవతీనాం విషస్య రోపుషీజామ్ ।

సర్వాసామగ్రభం నామారే

అస్య యోజనం హరిష్ఠా మధు త్వా మధులా చకార ॥

79

(14) త్రిః సప్త మయూర్యః సప్త స్వసారో అగ్రువః ।

తాస్తే విషం వి జభ్రీర ఉదకం కుమ్భినీరివ ॥

80

(15) ఇయ త్తకః కుషమ్మకస్తకం భినద్వ్యశ్మనా ।

తతో విషం ప్ర వావృతే పరావీరసు సంవతః ॥

81

(16) కుషమ్మకస్తదబ్రవీ²ద్ధిరేః ప్రవ ర్తమానకః ।

వృశ్చికస్యారసం విషమరసం వృశ్చిక తే విషమ్ ॥

82

1. విష్ణుజ్ఞా, 2. గిరోః, 3. వృశ్చికస్యారసం వృశ్చిక తే విషమ్. (వ్రా.ప్ర.)

† సూక్తము—191

ఋషి—అగస్త్యుడు *

దేవత—జలము, తృణము, సూర్యుడు ‡

(1) గీ॥ అల్పవిషధరజీవు లనల్పవిషము, లనుచు జలచరములు భువి యమరునందుఁ
చొల్లిటి విదాహకాద్యశ్యధూర్తరూపములను విషమును గలిగించి యలయజేయు ॥ 67

(2) ఉ॥ కన్నులకుం గనంబడక గ్రాలు విషంబును గల్గుచోటికిం
దిన్నఁగ నొక్క యోషధిని దెచ్చిన నొక్కటి దాని వెన్నఁగా
నెన్నిన యట్లు లాగినను నింకొక దానిని నూరి యున్నచో
నన్ని విషంబు లంతటను నంతము నొందుఁగదా! క్రమంబుగన్ ॥ 68

పాఠాంతరము

ఉ॥ కన్నులకుం గనంబడక గ్రాలు విషంబును గల్గు ప్రాణికిం
దిన్నఁగ నొక్క యోషధిని దెచ్చిన లాగిన దాని క్రిందుగాఁ
బన్నుగ దానిఁ గైకొనుచుఁ బల్కురు ముద్దగఁ జేసి యున్నచో
నన్ని విషంబు లంతటను నంతము నొందవె! నిశ్చయంబుగన్ ॥ 69

(3) క॥ శర కుశల దర్భమౌర్యల, పర భీరణ ముంజ ముఖ్య బహు ఘాసాదుల్
స్థిరముగ నదృష్ట మగు విషధరగణముంగూడి మమ్ముఁ దప్పక చేరున్ ॥ 70

† ఈ సూక్తమునందు సర్పముల యత్పాతము వర్ణింపఁబడినది. ఇందు సర్ప మంత్రములును గలవు. పాముకాటునకు మందులుకూడ నప్పటి యార్యు లెఱింగియున్నటుల సూచనగలదు. (నే.వేం.న.శా.)

* ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదములోని 168 వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (558వ పుట) చూడవగును. ప.గో.కృ.

‡ ఈ సూక్తమునకు సంస్కృతములములో “అప్ తృణ సూర్యాః” అని ముగ్గురు దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. ఆంధ్రాను వాదములో (వ్రాతవ్రతి. 2వ సంపుటము 235వ పుట.) జలము, తృణములు రెండు మాత్రమే దేవతలుగాఁ బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడి సూర్యదేవత విడచిపుచ్చఁబడినది. ఈ సూక్త ఋగనువాద పద్యములలో సూర్యదేవతాక పద్యములుకూడఁ గలవు. శ్రీ నేమానివారు స్వహస్తముతో వ్రాసిన ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంపుటములో అప్పలు, ఘాసము, సూర్యుడుగానే దేవతలను వ్రాసిరి. ప. .కృ.

- (4) గీ॥ గోష్ఠమున గోవు లన్నియుఁ గూడునట్లు, స్వస్థలంబున మృగములు శ్రాంతి నొందు
నట్లు! మనుజుల చైతన్య మరుఁగునట్లు, కనఁబడని విషధరములు కలఁచు మమ్ము ॥ 71
- (5) గీ॥ రాత్రిభాగమందు రాజిల్లుచోరుల, విధము విషధరములు వెలయుచుండు
నవియొ కంటఁబడక యంతయుఁ గనుచుండుఁ, గాన నరులు! సావధాను లగుఁడు! ॥ 72
- (6) గీ॥ దివము తండ్రియె యగు మీకు స్థిరయుఁ దల్లి, సోముఁడే భ్రాత యగుఁజుఁడీ! సుందరాంగ
మెనఁగు నదితియె స్వసయౌ నదృష్టలార! విశ్వదృష్టులరై మీరు వెలయుఁ డింక ॥ 73
- (7) ఉ॥ ఎయ్యవి బాహు పాదముల నేవు వహించుచు సంచరించునో!
యెయ్యవి యంగ మూలమున నెంతయు శీఘ్రము పారుచుండునో!
యెయ్యవి సూచి మూలమున నెల్లరఁ గుట్టి విషం బొసంగునో!
యెయ్యవి దుష్ట జంతుతతి యంతయు వేగ నశించుఁగావుతన! ॥ 74
- (8) గీ॥ పొడుపు కొండపయిన్ రవి పొడిచి విశ్వదర్శనంబును జేసిన ధర నదృశ్య
విషధరంబులు నశియించు వేడివేల్పు, యాతుధానులఁ దునుమఁడె! యధికశక్తి ॥ 75
- (9) గీ॥ ప్రచుర పరిమాణ రీతిని భానుదేవుఁ, డఖిల విష నాశకుండయి యలరుచుండు
సర్వదర్శనదృశ్యముం జంపు నదితి, పుత్రుఁ డుదయించు మంగళ స్ఫూర్తికొఱకు ॥ 76
- (10) చ॥ శయనగృహంబునం గలుఁగు చర్మమయం బగు మద్యపాత్రో
నయ మలరంగ మద్య మిడినం జెడిపోవునె పాత్ర? యట్టులే
ప్రయత విషంబు తీక్షణతర భాస్కరబింబమునందు నుంచితిన్
భయమును వీడి యుండెదను భానుని మాట్కి నశింపకుండఁగన్ ॥ 77
- క॥ రవి యశ్వసహాయంబున, దివిసుండియె విషము సంతఁ దివిరి హరించున్
*నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును జుండీ! ॥ 78

1. "సుందరాంగియైన యదితియె" (వ్రాతప్రతి. 2 వ సంపుటము. 227 వ పుట) అని వ్రాతప్రతి పాఠము. ఇందు యతి భంగదోషమున్నది. కాన సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

* "రవియశ్వ సహాయంబున" విశ్వాది కందవద్యము తొలి రెండు పాదములను "ఎ" కారప్రాసతో రచించి తరువాతి రెండు పాదములను "వరమధువిద్యయె దానిం, గర మమృతము మాట్కి" నని "ర"కారప్రాసతోఁ బ్రాసభంగదోషముతోఁ బ్రమాద పశమున శ్రీ నేమానివారు విరచించిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి. 2 వ సంపుటము. 229 వ. పుట.) కానఁ బై విధముగా సవరింపఁ బడినది. వ.గో.కృ.

- (11) గీ॥ పక్షి చిన్నదైన బహువిషంబును గ్రోలి, యున్న బ్రతికియుండె నెన్నునట్లు
లటుల నేనుగూడ ననువులు పాయక. యుండువాడఁ దుష్టి నొందువాడ ॥ 79
- క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివినుండియె విషము సంతఁ దేలఁగఁ గొట్టున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును సుండి ॥ 80
- (12) గీ॥ ఏక వింశతిగా వెల్గు నిన సువిస్ఫు, లింగములు¹ విషము గొట్టుఁ దొలంగకుండ
నైన నవి ప్రాణములతోడ నమరియుండె, నటులనే నేను వసియింతు ననులతోడ ॥ 81
- క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివినుండియె విషముసంతఁ దివిరి హరించున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును సుండి! ॥ 82
- (13) క॥ †నరలి నవ నవతి సంఖ్యను, వరవిషము హరించునట్టి పావన నదులం
జిరతరముగఁ గీర్తించినఁ, జరితార్థుడ నొదుఁ గాదె! జగతిని దలఁపన్ ॥ 83
- క॥ రవి యశ్వ సహాయంబున, దివి నుండియె విషము సంతఁ దివిరి హరించున్
†నవ మధు విద్యయె దానిం, గవి నమృతము మాట్కిఁ జేయఁగలుఁగును సుండి! ॥ 84
- (14) గీ॥ రమణు లందఱుఁ గుంభముల్ రాణఁ గొనుచు!, విమలజలములఁ దెచ్చిన విధము తలఁప
నేక వింశతి సంఖ్యచే నిలను వెలయు, ఘన మయూరులు నదు లేడు దునుము విషము ॥ 85
- (15) చ॥ నకులము ఊద్ర జంతువయినన్ విష మెల్లహరించు నట్లు లా
నకులము చేయకుండిన నణంచెద దానిని రాతి దెబ్బతో
నకల విషంబు దేహములఁ జక్కఁగ వీడుచుఁ బోవు నట్లుగా
నకలుష వృత్తిఁ జేసెదను సందఱు సౌఖ్యము నొందుడి! భువిన్ ॥ 86
- (16) గీ॥ అట్టి వాక్య మెల్ల నాలించి నకులము, వచ్చి కొండనుండి పలికె నిట్లు
నీచ వృశ్చికంబ! నీ విషంబున రస, ²మెదియు లేదటంచు నెఱుంగవైతి ॥ 87

† చూ. 644వ. పుటలోని 78వ పద్యము పుట్నోటు. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నిండ్రగణమునకు మారు పంచలము గణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† “నవ నవతి సంఖ్య” నని “వ” కారప్రాసతోఁ గందమును బ్రారంభించి మిగిలిన మూడుపాదములను “ర” కారప్రాసతో శ్రీ నేమానివారు ప్రాసభంగదోషముతోఁ బూర్తిచేసిరి. (చూ. వ్రాతప్రతి, 2వ సంపుటము. 229వ పుట.) వ.గో.కృ.

2. మేదిలేదటంచు నెఱుంగవైతి (వ్రా.ప్ర.పా.) సముచ్చయార్థకము లోపించుటచే దుర్దమునకవకాశమున్నది. కావున సముచితముగ విస్తృష్టార్థకమగునట్లు సవరింపఁబడినది. వ.గో.కృ.

†సూక్తమ్—192

ఋషిః—ప్రస్కన్యః కాణ్వః

దేవతా—సూర్యః

ఛందః—జగతీ

(1) శనై శ్చిదద్య¹ సూర్యేణాఽదిత్యేన సహీయసా ।అహం యశస్వినాం యశో విద్యా² రూపముసా దదే ॥

83

(2) ఉద్యన్నద్య వి నో భజ పితా సుత్రేభ్యో యథా ।

దీప్తాయుత్వస్య హేళిషే తస్య నో ధేహి సూర్య ॥

84

(3) ఉద్యంతం త్వా మిత్రమహ ఆరోహంతం విచక్షణ ।

పశ్యేమ శరదః శతం జీవేమ శరదః శతమ్ ॥

85

† ఈ సూక్తమును బరిశిష్టసూక్తముగాఁ గొందఱు భావింపఁగా మరికొందఱు “ఖిలసూక్తము”గా భావించిరి. కల్ప సూత్రములలో వినియోగము పేర్కొనఁబడని మంత్ర సూక్తాదులు “ఖిల” మంత్ర సూక్తాదులుగా వ్యవహృతములై నట్లు కొందఱు తలంచిరి. ఋషిపరంపరలోఁ బదక్రమాదిపాఠములు విలుప్తములై విస్మృతములై మూలము మాత్రమే పఠింపఁబడఁగా నది “ఖిల” భాగమనఁబడినట్లు మరికొందఱు భావించుటయు జరిగినది. కాని “పరశాఖీయం స్వశాఖాయా మపేక్షవశాత్ పత్యతే తత్ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిల లక్షణమ్” అని ప్రాచీనులు “ఖిల” లక్షణము ప్రవచించిరి. ఇతర శాఖాగత మంత్ర జాలమును సూక్తమును సందర్భవశమున నవసరముకొద్ది స్వశాఖలోనికిఁ బరిగృహీత మైనచో నది “ఖిల”సూక్త మనఁబరఁగును. అది సూక్తము మొత్తము కాక తదానమగు మంత్రములుగఁ బరిగృహీతమైన “ఖిల” మంత్రములగును. ఈ మంత్రసూక్తములను గొందఱు ప్రక్షిప్తములుగా భావించిరి. మరికొందఱు “అధికపాఠము”లుగా నెన్ని పరిగ్రహింపఁగా వేరొక కొందఱు పరిహరించిరి. ఈ 192 వ సూక్తము ప్రథమమండలములో 191వ సూక్తము తదుపరి 192వ సూక్తముగాఁ గొన్ని గ్రంథములలో నుండఁగా-50వ సూక్తము తరువాతి (193వ పుట) 51వ. సూక్తముగాఁ గొన్ని గ్రంథములలోఁ గలదు. వ.గో.కృ.

1. శనై శ్చిత్సూర్యేణాఽదిత్యేన (పా.) 2. రూపాణ్యాదదే (పా.)

‡ సూక్తము—192

ఋషి—కణ్వుపుత్రుడగు ప్రస్క-ఋషిఁడు

దేవత—సూర్యుఁడు

- (1) ‡శా॥ ఆదిత్యుండు మహా ప్రభాకలిత తేజోఽంతర్గతాత్ముండునై
భేదాభేద మహాసుస్పష్టికలితాభీలాద్భుతాధీశుడై
వేదోద్ధూత పరాపరాత్మ జననోపేతుండుగా శక్తిమైఁ
దాదాత్మ్యంబున విశ్వ శబ్దమగు నాదానాద నిశ్శబ్దతన్ ॥ 88
- (2) ‡గీ॥ ఉన్నతుండగు తండ్రి తా సుచ్చగతిని, బుత్రులంగాంచి పెంచుచు ఛాత్రత రతి
సూరసూర్య! రక్షింపుము! సుశ్రుత హిత, మతిని దీర్ఘాయు వలరంగ మంగళ హృది ॥ 89
- (3) ‡త॥ శత శరదమ్ములు శుభములు, శత శరదమ్ములు సుఖములు చాలుగ వెలుగన్
ఋతుకర్తా! శత ఋతువుల్, హితరతిగతి మిత్రుడవయి హెచ్చుగఁగసుమా! ॥ 90

*సూక్తమ్—193

ఋషిః—అగస్త్యో మైత్రావరుణిః

దేవతా—విషమ్ముః

ఛందః—అనుమమ్

- (1) మా బిభేర్షు మరిష్యసి పరి త్వా పామి సర్వతః ।

మనన హన్మి వృశ్చికమహిం¹ దృణేనాగతమ్ ॥

88

‡ ఈ సూక్తవిషయిక విశేషములకై సంస్కృతమూలము 192వ సూక్తమున కిచ్చిన పుటనోటు (646వ పుట.) చూచునది. వ.గో.కృ.

† రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-ప్రపూర్ణ.”

* ఈ 193వ సూక్తమును బరిశిష్టసూక్తముగాఁ గొందఱు భావింపఁగా “ఖిలసూక్తము”గా మరికొందఱు తలంచిరి. ఇది యధిక పాఠమని కొందఱునఁగాఁ బ్రక్షిప్తమని కొందఱునిరి. “ఖిల” విషయ విశేషములకు 646 వ పుటలోని 192 వ సంస్కృత సూక్తమున కిచ్చిన పుటనోటు నరయనగును. వ.గో.కృ.

1. మహందృణేనాం (పా.)

(2) అదిత్యరథవేగేన విష్ణుబాహుబలేన చ ।

గరుడపక్షనిపాతేన భూమిం గచ్ఛ మహాయశాః ॥

87

(3) గరుడస్య¹ పాతమాత్రేణ త్రయో లోకాః ప్రకంపితాః ।

ప్రకంపితా మహీ సర్వా నశైలవనకాననా ॥

88

(4) గగనం నష్టచస్త్రైర్కం జ్యోతిషం న ప్రకాశతే ।

దేవతా² భయభీతాశ్చ³ మారుతో న స్తవాయతి ॥

89

(5) భో సర్ప భద్ర భద్రం తే దూరం గచ్ఛ⁴ మహావిష ।

⁵జన్మేజయస్య యజ్ఞావై ఆస్తీకవచనం స్మర ॥

90

పాఠభేదః

సర్పావసర్ప భద్రం తే గచ్ఛ సర్ప మహావిష ।

జన్మేజయస్య యజ్ఞావై ఆస్తీకవచనం స్మర ॥

91

1. జాతమాత్రేణ (పా) 2. భయవిక్రస్తా (పా) 3. మారుతో న స్తవాయతోనమః (పా) 4. మహాయశాః (పా)

5. జన్మేజయస్య (పా)

(6) ఆస్తీకవచనం శ్రుత్వా యః సర్వో న నివర్తతే ।

శతధా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశపృక్షఫలం యథా ॥

92

పాఠభేదః

ఆస్తీకస్య వచః శ్రుత్వా యః సర్వో న నివర్తతే ।

శతధా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశపృక్షఫలం యథా ॥

93

(7) నర్మదాయై సమః ప్రాతర్నర్మదాయై సమో నిః ।

సమోఽస్తు నర్మదే తుభం త్రాహి మాం విషసర్పతః ॥

94

(8) యో జరత్కారుణా జాతో జరత్కర్వాం మహాయశాః ।

తస్య స్మరాభి భద్రం తే దూరం గచ్ఛ మహావిష ॥

95

(9) అసితిం చార్థసిద్ధిం చ సునీతిం చాపి యః స్మరేత్ ।

దివా వా యదీ వా రాత్రౌ వాస్తి సర్పభయం భవేత్ ॥

96

(10) అగస్త్యిర్మాధవశ్చైవ ముచుకుందో మహామునిః ।

కపిరో మునిరాస్తీకః పశ్చాతే సుఖశాయినః ॥

97

ఇతి

ప్రథమం మండలం

సమాప్తమ్

‡సూక్తము—193

ఋషి—మైత్రావరుణీయైన యగస్త్విడు

దేవత—విషఘ్న దేవత

(1) ‡క॥ వృశ్చిగ మాదిగఁగల విష, పశ్చాత్పాక్ష్యాళి సర్వ భగ్న విషములై
యాశ్చర్యకరముగా విష, దుశ్చర్యరహితగతిగతి, దొడరుత ! జగతిన్ ॥

91

(2) ‡మ॥ గరుఁడుం దొక్కఁడు పక్షపాత రతి విక్రాంతి ప్రభంజాదృతిన్
నరుడై విష్ణు సుపుష్టి దోర్బల మహానందాత్మతన్ జాగృతిన్
దరుణాదిత్య రథ ప్రవేగమును విఘ్న స్తమ్ముగా మించఁగా
ధరణి ప్రాకృతక్రిఁ జేరుతను నధ్యాత్మక్రియన్ సత్క్రియన్ ॥

92

‡ సంస్కృత ఋగ్వేద ప్రతులలో ఋక్కుల క్రమసంఖ్య యొక పద్ధతిలో లేదు. కొన్ని ప్రతులలో నష్టకముల వారీగా ఋక్కుల క్రమసంఖ్య నీయఁగా, మరికొన్ని ప్రతులలో నధ్యాయములవారీగాను, వేరుకొన్ని ప్రతులలో ననువాకముల వారీగాను, చింతఁగొన్ని ప్రతులలో మండలములవారీగాను నిచ్చుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాద వ్రాతప్రతులలో నధ్యాయముల వారీగానే తెలుఁగు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య నిచ్చుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యనువాదములలో ననుసరించిన పద్ధతి ప్రకారమే యిప్పటివరకును సంస్కృత ఋక్కుల క్రమసంఖ్యను నధ్యాయములవారీగానే నిచ్చుట జరిగినది. కాని యీ క్రమసంఖ్య వివిధ సంపుటములను దృష్టిలోనుంచుకొని మండలములవారీగా నిచ్చినచో, తాతకుల తెక్కువ సౌకర్యముగా నుండునని యింకముందు సంస్కృతాంధ్ర భాగముల రెండింటిను మండలములవారీగానే ఋక్ పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య నిచ్చుట జరిగినది, పాఠకు లీ విషయమును బ్రత్యేకముగ గుర్తింపవగును. వ.గో.కృ.

‡ ఈ సూక్తవిషయ విశేషములకు 198వ సంస్కృత సూక్తము ఫుటోనోటు చూడవగును. వ.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(3) †గీ॥ సకల శైలాటవీ వనజాల యుధర గరుడసాతమాత్రాన దద్దరిల్లు
నఖిల లోకాలు గడగడ లాడిపోవు, సర్వశక్తులు సంభ్రమాచర్విత మగు ॥ 93

(4) †క॥ గగనము భయ భీత మృగు, గగనమణిరవి శశి సకల గణనక్షత్రా
లొగిఁ దేజో రహితము లగు, నగణిత దేవాళి వాయు వందును భీతిన్ ॥ 94

†క॥ ఇడుముల కడలిని గడవఁగ, నడుగిడఁ జిడుముడి వడకియె యడరు గరుడ దే
వుడఁ నీకు నమో యనుచును, దొడరఁగఁ బొగడఁగ భయములు బొలఁగును జగతిన్ ॥ 95

(5) †క॥ ఆస్తీకుఁడు నాస్తీకుఁడౌ, నాస్తీకుఁడౌ జన్మయె జయమగు నో సర్ప
మ్మా! స్తవనీయ సుభద్రత, నిస్తుల భద్రత నొనఁగుము! నిలుపుము! పెడగన్ ॥ 96

పాశాంతరము

†క॥ సర్పావసర్ప! నీ కగుఁ, గార్పణ్యము లేని భద్రగతి గమనము నో
సర్పాధీశ! మహావిష, తర్పిత యజ్ఞాంతమునను దలఁతుము నిన్నున్ ॥ 97

†క॥ జనమేజయ యజ్ఞాంతము, నను నాస్తీక వచనమును నతిని స్మరింపన్
ఘన సర్ప మహావిషమును, జనును! సురక్షితపు భద్ర సకలము నీయన్ ॥ 98

అర్ధాంతరము

గీ॥ ఎవని యజ్ఞాంతమున మహాఋషిపథాల, నాస్తీకుని పథమ్ము దలంప నమితముగను
సర్వభద్రముల్ సమకూరు సకలవిషము. పరిహరంబగు జనతతి వరలు శుద్ధి ॥ 99

మరొక యర్ధాంతరము

†క॥ విషహర! జనులను నెనఁగుము, శషభిషల్ బుసలుకొట్టు ఫల పూర్వ మహా
విషధర భూ జల చరములు. ధిషణాహంకృతు లజంగి తేకువ నెడఁగన్ ॥ 100

(6) †క॥ ఆస్తీక వచన గతి నత, మస్తకమై విష కునాగు మఱలనిచోఁ ద
స్మస్తకము విధిగ శత విష్వస్త మృగు శింశు ఫలము పగిలిన రీతిన్ ॥ 101

(7) †క॥ ప్రాతిర్దేశల సర్పద! రాతిరి వేళలను గూడ నాదు నమస్సుల్
ప్రాతిగఁగొని రక్షింపుము! భీతావహమైన విషము విఱుగఁగ నెపుడున్ ॥ 102

- (8) †క॥ అతఁడు జరత్కారునికిని, నుతవాసుకి చెలియ లల్ల నోతవ్య సతీ
గతిజ జరత్కారువునకు, సుతుఁ డా యా స్తీకుఁ దలఁతు జుడుఁగుము నాగూ ! ॥ 103
- (9) †క॥ అసితిని సుసీతిఁ దగ నర్థ సిద్ధిని స్మరించు ప్రాణి దలఁగును భీతిన్
వెనఁ బవలు రాత్రులను నరయ సర్పభయము కలుఁగదెట నక్షయ ధృతిగాన్ ॥ 104
- (10) †క॥ మనమున నగ స్తి, ముచికుండుని, నా స్తీకుని, గపిలుని, ధృష మాధవునిన్
మును లా యేవురఁ దలఁచినఁ, దనివిని సుఖ శాయసులయి తనరెదరు జనుల్ ॥ ‡105

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందుఁ
బ్రథమమండలము
సమాప్తము

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

‡ శ్రీ నేమానివారు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్యను దమవ్రాతప్రతులలో సవ్యాయములవారీగా నిచ్చినందువల్ల నదియే పద్ధతిని సంస్కృతముక్కుల క్రమసంఖ్యను దెలుఁగు పద్యముల క్రమసంఖ్యను నధ్యాయములవారీగానే యింతవరకు నిచ్చుట జరిగినది. ఇఁకముందు మాత్రము కేవలము మండలముల వారీగానే సంస్కృతపు ఋక్కుల క్రమసంఖ్యతోపాటు తెలుఁగు పద్యగద్యముల క్రమసంఖ్య కూడ నిచ్చుట జరిగినది. పాతకు లీ విషయమును బ్రత్యేకముగా గుర్తింపనగును, వ.గో.కృ.

సముల
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
ఋగ్వేద-సంహితా

అథ ద్వితీయం మండలమ్

అనువాకః—1, సూక్తమ్—1

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః†

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ

(1) త్వమగ్నే ద్యుభిత్స్వమాకుక్షణిత్స్వమద్భ్యస్త్వమశ్వసస్పరి ।

త్వం వనేభ్యస్తస్వమోషధీభ్యస్తస్వం నృణాం నృపతే జాయసే కుచిః ॥

1

(2) తవాగ్నే హోత్రం తవ పోత్రమృత్వియం తవ నేష్ఠ్యం మగ్నిదృతాయతః ।

తవ ప్రశాత్రం త్వమద్భ్యరీయసి బ్రహ్మ చాసి గృహపతిశ్చ నో దమే ॥

2

(3) త్వమగ్నో¹ ఇన్దో¹ వృషభః సతామసి త్వం విష్ణురురుగాయో సమన్యః ।

త్వం బ్రహ్మ రయివిద్ బ్రహ్మణస్సతే త్వం విధర్తః సచసే పురంభ్యా ॥

3

† ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. త్వమగ్నో¹ ఇన్దో¹. (వ్రా.ప్ర.)

(4) త్వమగ్నే రాజా వరుణో ధృతవ్రతస్త్వం మిత్రో భవసి దస్మ¹ ఈడ్యః ।

త్వమర్యమా సత్పతిర్యస్య సంభుజం త్వమంశో విదధే దేవ భాజయః ॥

4

(5) త్వమగ్నే త్వష్టా విధతే సువీర్యం తవ గ్నావో మిత్రమహః సజాత్యమ్ ।

త్వమాకుహేమా రశిషే స్వశ్శ్వం త్వం సరాంశర్ధో² అసి పురూవసుః ॥

5

(6) త్వమగ్నే రుద్రో³ అనురో మహో దివస్త్వం శర్ధో మారుతం పృక్ష⁴ ఈశిషే ।

త్వం వాతై రరుణై ర్యాసి శంగయస్త్వం పుషా విధతః పాసి సు త్మనా ॥

6

(7) త్వమగ్నే ద్రవిణోదా⁵ అరంకృతే త్వం దేవః సవితా రత్నదా⁶ అసి ।

త్వం భగో నృవతే వస్య⁷ ఈశిషే త్వం పాయుర్దమే యస్తేవిధత్ ॥

7

(8) త్వామగ్నే దమ⁸ ఆ విశ్వతిం విశస్త్యాం రాజానం సువిదత్రయృక్లాతే ।

త్వం విశ్వాని స్వనీక పత్యసే త్వం సహస్రాణి శతా దశ వ్రతి ॥

8

1. దస్మకఃఈడ్యః, 2. సరాంశర్ధోఃఅసి 3. రుద్రోఃఅనురో, 4. పృక్షఃఈశిషే, 5. ద్రవిణోదాఃఅరం.

6. రత్నదాఃఅసి, 7. వస్యఃఈశిషే, 8. దమ ఆ, (వ్రా.వ్ర.)

(9) త్వమగ్నే¹ పితరమిష్టిభిర్నరస్త్రావం బ్రాత్రాయ శమ్యా తనూరువమ్ ।

త్వం పుత్రో భవసి యస్తేవిధత్ త్వం సఖా సుశేవః పాస్యాభృషః ॥

9

(10) త్వమగ్న¹ ఋభరాకే నమస్యంస్త్రవం వాజస్య జ్ఞమతో రాయ² ఈశిషే ।

త్వం వి భాస్యసు దక్షి దావనే త్వం విశిక్షరసి యజ్ఞామాతనిః ॥

10

(11) త్వమగ్నే³ అదితిర్దేవ దాకుషే త్వం హోత్రా భారతీ వర్తనే గిరా ।

త్వమిశా శతహిమాసి దక్షనే త్వం వృత్రహా వసువతే సరస్వతీ ॥

11

(12) త్వమగ్నే⁴ సుభృత⁵ ఉత్తమం వయస్త్రస్పార్ధే వర్త⁶ ఆ సందృశి శ్రీయః ।

త్వం వాజః ప్రతరణో బృహన్నసి త్వం రయిర్బహులో విశ్వతస్త్పృథుః ॥

12

(13) త్వమగ్న⁶ ఆదిత్యాన ఆన్యంగ త్వాం జిహ్వం శుచయశ్చక్రిరే కవే ।

త్వాం రాతిషాచో⁷ అధ్వరేషు సశ్చరే త్వే దేవా హవిరదన్త్యాహుతమ్ ॥

13

1. త్వమగ్నేఋభరాకే, 2. రాయశిషే, 3. త్వమగ్నేఅదితి, 4. సుభృతఉత్తమం, 5. వర్తస, 6. త్వమగ్నఆదిత్యానఆన్యంగ, 7. రాతిషాచోఅధ్వ, (వ్రా.వ్ర.)

(14) త్వే¹ అగ్నే¹ విశ్వే¹ అమృతాసో¹ అద్రుహ¹ అసా¹ దేవా¹ హవిరదన్త్యా¹ హతమ్ ।

త్వయా¹ మర్తాసః¹ స్వదన్త² ఆసుతిం¹ త్వం గర్భో¹ విరుధాం¹ జజ్ఞిషే¹ కుచిః ॥

14

(15) త్వం తాన్ త్వం చ ప్రతి¹ చాసి³ మజ్జనా¹ సగ్నే¹ సుజాత¹ ప్ర చ దేవ రిచ్యసే ।

ప్రక్షో¹ యదత్ర¹ మహినా¹ వి తే¹ భువదను¹ ద్యావాపృథివీ¹ రోదసీ⁴ ఉభే ॥

15

(16) యే స్తోతృభ్యో⁵ గో¹ అగ్రామశ్వ¹ పేశసమగ్నే¹ రాతిముపస్సృజ¹ ని సూరయః ।

అస్మాజ్చ¹ తాంశ్చ¹ ప్ర హి నేషి¹ వస్య⁶ ఆ బృహద్¹ వదేమ¹ విదథే¹ సువీరాః ॥

16

1. త్వే¹ అగ్నే¹ విశ్వే¹ అమృతాసో¹ అద్రుహ¹ అసా¹ దేవా¹ హవిరదన్త్యా¹ హతమ్, 2. స్వదన్త² ఆసుతిం¹ 3. మజ్జనా¹ సగ్నే¹, 4. రోదసీ⁴ ఉభే,

5. గో¹ అగ్రామశ్వ, 6. వస్య⁶ ఆ. (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

అనువాకము—1 సూక్తము—1

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—అగ్ని

- (1) సీ॥ ఇష్టి దినంబున నెవఁడు పుట్టె నటన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
దీప్తివంతుం డని తెగఁ డొందు నెవఁడన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
కుచిగల వాఁ డాచు శోభిల్లు నెవఁ డన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
జలమునం దెవ్వఁడు జన్మ మొందు నటన్న నగ్నిహోత్రుం డని యనఁగవలయు
గీ॥ జలధి పాషాణములనుండి చారు వనమునుండి యెవ్వఁడు జన్మము నొందె ననఁగ
నన్ని చోటుల వెలిఁగెడు నగ్ని విభుఁడెయ్యటి వాఁడని తప్పక యనఁగవలయు ॥ 1

† గృత్సమదు లనువారే ఋగ్వేద రెండవమండలమును వెల్లడి చేసినవారు. కాని చాయనాచార్యుఁడు తన భాష్యమునందు “గృత్సమదుఁడు మొదట అంగిరో వంశస్థుఁ డనియుఁ బిమ్మట భృగువంశీయుఁ డగు గృత్సమదుఁడయ్యె” ననియు వ్రాసిరి. ఈ విషయమై మహాభారతము అనుశాననపర్వము 31వ అధ్యాయమున విపులముగఁ గలదు. ఆ కథ గ్రంథవిత్తరభయముచే వ్రాయ మానితిని. పీని కథ విష్ణుపురాణమందును, వాయుపురాణమందును గలదు. కాని యీ కథలు విచారణీయములు. జాతి విభాగములేని సమయమున గృత్సమదుఁ డుండినట్లు తెలియుచున్నది. జాతివిభాగము నేర్పబడిన కొనకుఁడు, గృత్సమదునివలనఁ బుట్టిన వాఁడని విష్ణుపురాణమునఁ (3 - 8) గలదు. (నే.పేం.న.శా.)

గమనిక :—తెలుఁగులోను సంస్కృతమునందును గృత్సమద-గృత్సమద-కృత్సమద-కృత్సమద శబ్దములు పర్యాయ శబ్దములుగాఁ గన్పించుచున్నవి. ఇవి ఋషులకును రాజులకునుఁ గూడ నాచుములుగాఁ గన్పించుచున్నవి. ఈ గృత్సమదు లనేకు లున్నారు. మునియైన గృత్సమదుని గృత్సమోనియని వ్యవహరించుటయుఁ గలదు. గృత్సమదుఁడు మొదట అంగిరోవంశస్థుఁ డనియుఁ బిమ్మట భృగు వంశీయుఁడుగా మఱి ననియు సాయనాచార్యులు వ్రాసిరినుట వాస్తవమే; కాని యీ విషయము విచారణీయము. ఈ మాత్రన వంశములోఁ బుట్టిన గృత్సమదుఁడు తొలర మహర్షియైన అంగిరో వంశజుఁ డని భృతముగాఁ జెప్పలేము. అంగిరస నామకులు పెక్కురు మహర్షులు, రాజులునున్నారు. వైవస్వతమనువునకుఁ బుత్రుఁడై రాజైన శర్వాతి పుత్రుఁడు “వీతహవ్యుఁడు” ఒకఁడు కలఁడు. వీతహవ్యునకు అనేకమంది పుత్రులున్నను వారందఱును దివో దాసుని పుత్రుఁడగు “ప్రతర్దను”ని చేతిలో విగతప్రాణు లైరి. వీతహవ్యుఁడు తన ప్రాణమునకుఁ గూడ ముప్పు వచ్చునని భయపడి భృగుమహర్షి నాశ్రయించెను. అప్పటి నుండి రాజైన వీతహవ్యుఁడు భృగుమహర్షి పెంపుడుకొడుకై బ్రాహ్మణుఁ డయ్యెను. భృగువంశపు బ్రాహ్మణుఁ డైన పిదప వీతహవ్యునికిఁ గలిగిన కొడుకు “గృత్సమదుఁ”డని ఒకపురాణ గాథ కలదు. ఈ గృత్సమదునికి “హయహయఁడని” నామాంతర మున్నట్లుకూడఁగలదు. హయహయనామకులుకూడ ననేకు లున్నట్లు పురాణములవలన విదిత మగుచున్నది. ఈ గృత్సమదుఁడు భర్గవుఁడేగాని కొనకునకుఁ బూర్వుఁడు కానేరఁడు-కొనకునకుఁ దాతయు కునకునకుఁ దండ్రీయు నగు గృత్సమదు

- (2) గీ॥ హోతృ నేష్టృ కర్మ హోమము లన్నియు,నిన్నె చెందుచుండు నిర్మలాగ్ని!
యాగ కర్మ లన్ని యభిలషించి ప్రశాంత,కర్మములను నీవు కనెద వెపుడు ॥

2

- (3,4,5) సీ॥ నీవె సాధువులకు నిఖిలార్థుండవు నీవె విష్ణుండవు నీవె హరివి
నీవె సంస్తుతులకు నిత్యయోగ్యుండవు నీవె బ్రహ్మవు నీవె నిఖిలపతివి
నీవె మిత్రుండవు నీవె వరుణుండవు నీవె యర్యముండవు నీవె బలివి
నీవె త్వష్టవు నీవె నిత్యభక్తుల కెల్ల నీవె నేవ్యుండవు నిర్జరేశ:
గీ॥ నీవె బంధు వరుండవు నిర్దురులకు, నీదు తేజంబు హిత మగు నిఖిలమునకు
సశ్వములతోడ ధనమును నందజేసి, బలము నీయుము మాకు నో బలతనూజ: ॥

3

- (6,7) సీ॥ ఆకాశమున వెల్గు నసుర రుద్రుండవు బల రూపముల వెల్గు భక్త పతివి
సుఖసంపదకు నెల్ల సుందరాధారుండ వఖిలగణంబుల కమలవిభుండ
వమలపూఘుండ వౌదు వాసుగ సంకాశ హయ రత్నములతోడ నమరువాండ
వఖిలగృహంబుల సధిసించుచు సర్వపాలకుండవు నీవు పరమమతివి
గీ॥ విజ్ఞుడా: యగ్ని: నీవు మా యజ్ఞములకు, వచ్చినదైన యజమాన వర్గమెల్ల
నీకు నేవ లొనర్తురు నీవు వారి,పాలనంబు నొనర్తువు పావకుండ: ॥

4

- గీ॥ మణుల కెల్లను నాధార మణివి నీవు,స్వర్గ ధనముల నిచ్చెడు సరసమతివి
భగుండ: సవిత్పుండ: కాంతి విభాసమాన,భక్తవరులను బాలించు పావకుండ: ॥

5

- (8) క॥ లోకులు తమ తమ గృహములఁ, బాకారిస్తుత్య: నిన్ను బంధించి సదా
ప్రాకటముగ భూషింతురు, శ్రీకరుడా: దీప్తి నీవు చెలఁగెదవు సుమా: ॥

6

మదుండు సుహోత్రుని పుత్రుండు. అనఁగా శౌనకునకు మూలభూతుడైన గృత్స్నమదుండు వేణినియు-తొలుత అంగిరోవంశజుడైన పిదప భృగువంశజుడైన వీతహవ్యుని పుత్రుడగు గృత్స్నమదుండు వేణినియు గుర్తింపవలసి యున్నది. శౌనకమహర్షికి మూలభూతుడైన గృత్స్నమదుని తండ్రియైన సుహోత్రుండు క్షత్రవృద్ధుని కుమారుండు-సుహోత్రనామకులు కూడఁ దెక్కుమంది యున్నట్లు కన్పించుచున్నది. బ్రహ్మక్షత్రుఁ డని నామాంతరము కల భువన్మునకుఁ గుమారుడై అనేక రాజసూయములు చేసిన సుహోత్రుఁ డొకఁడు - విజయానహదేవుల కుమారుఁ డైన సుహోత్రుండు వే లొకఁడును గలరు. పురాణములు పఠింపింపుచో నీ గృత్స్నమద - గృత్స్నమద - కృత్స్నమద - కృత్స్నమదుల గాథ లనేకము లనేకవిధములుగాఁ గనిపించును. శౌనకమహర్షికిఁ దరువాత నెందఁ తెందఁబు గృత్స్నమదు లుదయించిరో తెలియదు - వేదసూక్తముల ద్రష్టయైన గృత్స్నమదుండు భాగ్యపుండు కావచ్చును గాని శౌనకుండు కాదేమో? శౌనకు లాధునికులు - భాగ్యపుండు బాగఁ బ్రాచీనుండు - ఏదియేమైనను భాగ్యవ - శౌనక గృత్స్నమదు లొక్కరు కానేరరు. ప.గో.కృ.

గీ॥ అరయ నీదు నేన యత్యుత్త మం బగు, నమరదూత పీవు హవ్యవాహా :

ధర్మబుద్ధితోడ దయనుంచి మావయి, బహుశఫలము లీయఁ బాడి కాదె! ॥

7

(9) క॥ జనకుడవు కాన నీ వో, యనలుఁడ! లోకములు నిన్నె యర్పించుచు నీ

ఘన మగు సౌత్రాత్యత్వం, బును గోరుచుఁ దృప్తి జేయఁ బూనుదురు సుమా, ॥

8

క॥ పరిచర్య చేయు వారికి, వరపుత్రుఁడ పీవుగాన వారికి నగ్ని:

చిరదీప్తి శుభము లొనఁగుచుఁ, బరులన్ భంజించి వారిఁ బాలింపవోకో! ॥

9

(10,11) సీ॥ అతిశయోజ్జ్వలరూప మందిన వాడవు ప్రత్యేక సుతులకుఁ బట్టువోదు

వంధకార బలంబు నడఁగింపఁ గాష్టముల్ జ్వలియింపఁ జేయుచుఁ జెలఁగె దీవు

హవిరన్నధనముల నందించు వాడవు భారతీదేవివి పాలకు డవు

వివిధ స్తవంభుల వృద్ధి నొందెడు వాడ వసుర వృత్రాఖ్యుని నడఁచి తీవు

గీ॥ శతహిమవిరాజితేశపు జ్వలనదేవ!, సుందరసరస్వతివి నీవు సౌగసుకాడ!

యజ్ఞనిర్వాహకుండవై యఖిలమునకు, ఫలము లందింపుచుండుము! పావకుండ! ॥

10

(12,13,14) సీ॥ ఉత్తమాన్నుండవై యుత్త మైశ్వర్యంబు నుత్తమరీతిని నొనఁగె దనల :

యన్నరూపుండవై యఖిలరక్షక్రియ నందించుచుండు వో యగ్నిదేవ!

యాదిత్యగణమున కాననమై నీవు దివిజజిహ్వాత్వంబుఁ జెందెదగ్ని:

దివ్యముఖుండవై తేజరిల్లెడు హవ్య మమరుల కందింతు వఘ విదూర!

గీ॥ నీవు విలసిల్లుటంజేసి నిఖిలభూత.గణము లెల్లను నన్నంబు గాంచఁగల్గె

లతల గర్భస్వరూపుఁడ వతులకుచిని, జన్మమును నొందినాడ వో జ్వలన! నీవు ॥

11

(15) చ॥ బలమును బట్టి నీవు బహు పావన నిర్జర సంచయంబుతో

మెలఁగుదు పీవు పాపకుఁడ! మేదుర శక్తిని నీ మహత్వ సం

చలనము వల్ల నంతటను శబ్దము గల్గిన రోదసిన్ గడున్

వెలిఁగెడుఁ గాదె : యన్నము కపీశ్వర! నిన్నుఁ దలంచు వారికిన్ ॥

12

(16) చ॥ నిను సుతయించు వారలకు నిర్మల విత్తము నన్న వాజులన్

ఘనముగ నిచ్చు శూరులను గల్గిష హీనుల మమ్ముఁ బావకా!

కనుఁగొని శ్రేష్ఠ దేశములఁ గాంచెడు వారిగ నీవు నేసినన్

బనివడి యాగమందు బహు పావన మంత్రము లుచ్చరింపమే! ॥

13

సూక్తమ్—2

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్)*

భార్గవః శౌనకః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—జగతీ

(1) యజ్ఞేన¹ పర్వత జాతవేదసమగ్నిం² యజధ్వం హవిషా తనా³ గిరా ।

సమిధానం సుప్రయనం స్వర్ణరం ద్యుతం హోతారం వృజనేషు ధూర్వాదమ్ ॥

17

(2) అభి త్వా నక్తీరుషసో వవాశిరే కగ్నే వత్సం న స్వసరేషు ధేనవః ।

దివ¹ ఇవేదరత్నిమా యుగా త్షపో భాసి శ్వరువార సంయతః ॥

18

(3) తం దేవా బుధ్నే రజనః సుదంసనం దివస్పృథివ్యోరరతిం న్యేరిరే ।

రథమివ వేద్యం శుక్రశోచిషమగ్నిం మిత్రం న క్షితిషు ప్రశంస్యమ్ ॥

19

(4) తముక్షమాణం రజసి స్వ² ఆ దమే చస్త్రమివ సురుచం హ్వర³ ఆ దధుః ।పృశ్నోః పతరం చితయన్తముక్షభిః పాథో న పాయం జనసీ⁴ క్షభే అను ॥

20

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. దివకృతే, 2. స్వకదమే, 3. హ్వరక, 4. జనసీక్షభేకను, (వ్రా.ప్ర.)

(5) స హోతా విశ్వం పరి భూత్వధ్వరం తము హవ్యైర్మనుష¹ ఋజ్జిత గిరా ।

హిరిశిప్రో నృరాసానాసు జర్జురద్ద్యౌర్వి స్పృశితయద్ రోదసీ² అను ॥

21

(6) స నో రేవత్ సమిధానః స్వస్తయే సందదస్వాన్ రయిమస్మాసు దీదిహి ।

ఆ సః కృణుష్య సువితాయ రోదసీ³ అగ్నే హవ్యా మనుషో దేవ వీతయే ॥

22

(7) దా నో⁴ అగ్నే బృహతో దాః సహస్రిణో దురో న వాజం శ్రుత్యా⁵ అపా వృది ।

ప్రాచీ ద్యౌవాంధివీ బ్రహ్మణా కృథి స్వగర్భ శ్రుముషసో వి దిద్యుతుః ॥

23

(8) సో⁶ ఇధాన ఉషసో రామ్యా ఆను స్వగర్భ దీదేదరుషేణ భానునా ।

హోత్రాభిర్గ్నిర్మనుషః స్వధ్వరో రాజా విశామతిశ్చార్పరాయవే ॥

24

(9) ఏవా నో⁷ అగ్నే అమృతేషు పూర్వ్య దిష్టిపాయ బృహద్ దివేషు మానుషా ।

దుహానా దేనుర్వృజనేషు కారవే త్మనా శతినం షరురూపమిషణి ॥

25

1. మనుషసఋజ్జితే, 2. రోదసీసఅను, 3. రోదసీసఅగ్నే, 4. నోసఅగ్నే, 5. శ్రుత్యాసఅప, 6. ససఇధానస

ఉషసోరామ్యాసఅను, 7. నోసఅగ్నేసఅమృతేషు. (వ్రా.వ్ర.)

(10) పయమగ్నే¹ అర్వతా వా సువీర్యం బ్రహ్మతా వా చితయేమా జనాగ్² అతి ।

అస్మాకం ద్యుమ్నమధి వజ్ఞకృష్టిషూచ్ఛా స్వగర్భ కుకుచీత దుష్టరమ్ ॥

26

(11) స నో వోధి సహస్య ప్రశంస్యో యస్మిన్ తుజాతా³ ఇషయన్త సూరయః ।

యమగ్నే యజ్ఞముపయన్తి వాజినో నిత్యే తోకే దీదివాంపం స్వే దమే ॥

27

(12) ఉభయాసో జాతవేదః స్యామ తే స్తోతారో⁴ అగ్నే సూరయశ్చ శర్మణే ।

వస్వో రాయః పురుశ్చన్ద్రస్య భూయసః ప్రజావతః వ్యవత్యస్య శర్ధి నః ॥

28

(13) యే స్తోత్రభ్యో గో⁵ అగ్రామశ్వపేశనమగ్నే రాతిముపసృజన్తి సూరయః ।

అస్మాఞ్చ⁶ తాంశ్చ ప్రహి నేషి వస్య⁷ ఆ బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

29

1. మగ్నేఽఅర్వతా, 2. జనాగ్ఽఅతి, 3. జాతాఽఇష, 4. స్తోతారోఽఅగ్నే, 5. గోఽఅగ్రా, 6. అస్మాఞ్చతాంశ్చ

7. వస్యఽఆ, (వా.ప్ర.)

సూక్తము—2

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ చిరజలదుండు మహాత్ముడు. పొరి, బొరి, గన్గొనిన వాడు భూతముల మహా
సుర హోమకారకుం డగు, పరమాగ్నిని వృద్ధిఁజఱచి భవ్యము గనుఁడీ! ॥ 14
- (2) చ॥ దినమున నాల్గు వత్సము లదేపనిగాఁ గనఁగోరు నట్లు లే
ఘను లగు యాజకోత్తములు గాంచుచు నుందురు నిన్ను రాత్రులం
దనయము సంయతుండవయి యా గగనస్థలి మాడ్కి వ్యాప్తి వేఁ
గొని యజమాన యజ్ఞములకుం జనువాడవు నీవు పావతా! ॥ 15
- (3) క॥ ఘనుని సుదర్శుని నగ్నిని, ధనపూర్ణ రథంబు మాడ్కి ధర వెల్లెడు వా
నిని జగతీ మధ్యంబున, వినయముతోఁ బెట్టినారు వేల్పులు ప్రీతిన్ ॥ 16
- (4) చ॥ గగనమునందు వృష్టులను గల్కఁగఁ జేసెడు వాని దీప్తితో
జగములఁ గాచువానిఁ గడు సజ్జన బాంధవుడైన వాని నీ
జగముల తెల్లఁ జేతనముఁ జాల నొసంగెడు వాని దాహకున్
ద్విగుణిత భక్తితోడ జనదివ్యగృహంబుల నుంతు రందఱున్ ॥ 17
- (5) చ॥ అనలుడు హోమ కార్యముల నంతటఁ గల్గిన యాగశాలలో
మనుజు లొనర్చు సన్నుతుల మానక వీనులఁ బెట్టుచుండి తా
నొనరఁ బ్రవర్థమానుడయి యోషధి మధ్యను వెల్గుచుండి స
జ్జనపరిదత్త హవ్యముల సంపదఁ బొందుచు నుండుఁ బ్రీతితోన్ ॥ 18
- గీ॥ అమల నక్షత్ర పజ్జితే నాకసంబు, వెలుగు విధమున వహించే విశ్వగగన
భువనములు వెల్గుచున్నవి పురుషలారా, వానిఁ బూజింపుఁడెపుడుఁ దాత్పర్య మెసఁగ ॥ 19

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్టనోటు (657వ. పుట)
చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (6) చ॥ అనలుడ! మాకు మంగళము నందఁగఁ జేయఁ దలంచి యెంతయున్
ధనము నొసంగి దీ ప్రిఁగొని ధారుణి, ఖస్థలి, సత్ఫలంబులన్
బనుఁబడి మా కౌసంగునటు పల్మరు నేయుచు దేవతాశికిన్
ఘనతర హవ్యసంపదలు గల్గెడు నట్టులు చేయు మాత్రతోన్ ॥ 20
- (7) చ॥ అనలుడ! మాకు గోవులను సశ్వములన్ స్థిర పుత్ర సంతతిన్
ఘన మగు పౌత్ర సంతతిని గాంతిమతిన్ దయసేసి కీర్తికై
యెనఁ గననట్టి యన్నమును నేడైర దాని విముక్తి నిచ్చి నీ
వనయము రోదనీ ద్వయ మనంతముగా వెలుఁగొందఁ జేయుమా! ॥ 21
- గీ॥ ఆదితేయగణము ననుకరించెడు నుష.స్సముదయంబు నిన్ను జ్వలనదేవ !
వెల్గఁ జేయుచుండె వివిధ ప్రకార సంకలనతోడ మమ్ముఁ గావ రాదె! ॥ 22
- (8) గీ॥ భవ్య లాదిత్యులను, బోలి ప్రజ్వలించు, సుందరోషస్ఫులం గడు సొగసు, గాంచు
నగ్ని సందీప్యమానుడై యమలరీతి, వెలుచుండెడు నేవేళ వివిధగతుల ॥ 23
- క॥ మనుజాళిహోమసాధనుఁ, డనయస్తుత్యండు మనుజు యాగాధిపుఁడున్
మనుజప్రియుఁ డతిథివలెం, దనరెడు ననలుండు వచ్చుతం గర్మలకున్ ॥ 24
- (9) చ॥ సతతముఁ గాంతివంతుడవు చక్కని వాడవు మానవావళి
స్తుతులఁ బరిగ్రహించెదవు సుందరమూర్తివి పూర్వజన్ముడౌ
మతిఁగొను గోవు చందమున నూత్న ధనంబుల నీయ రావాకో!
మతిగల యాగకర్తలకు మాన్యుడ! నీవు సమస్తరీతులన్ ॥ 25
- (10) చ॥ అనలుడ ! నీవు వాజులను నందఁగఁ జేసిన నవ్వి యన్నముం
దిని కడు దాని మూలమునఁ దృప్తిగఁ గార్యము లెన్నొ చేయవే!
ఘనమగు పంచకృష్టివయఁ గాంతిద సూర్యుఁడు వెల్గు నట్లుగా
ధనమును దీప్తి వంతమయి తద్దయ వెల్గదె! మాకు నిచ్చటన్ ॥ 26

(11, 12) సీ॥ శత్రు విచ్ఛేదకా : సంస్తవయోగ్యుడా : స్తవము గోరెడువాడ : శరణు : శరణు :

12,13) సర్వభూతజ్ఞుడా : సర్వసుఖప్రదా : శక్తిమత్పుత్రదా : శరణు : శరణు :

స్తోతల కేవేళ దుష్టి నిచ్చెడు వాడ : సంజాతుడా : యగ్ని : శరణు : శరణు :

భృత్యుల కన్నము నిచ్చుచుండెడి వాడ : సన్నుతోద్దేకుడా : శరణు : శరణు :

గీ॥ యజ్ఞకర్తల కేవేళ నశ్వధనము, నిచ్చు వారల మఱి మ మృహీనదేశ

మునకుఁ బంపిన ననలుడా : ఘనములైన, మంత్రముల¹ స్తుతియొనర్పమే! మాన్య! నిన్ను ॥ 27

సూక్తమ్—3

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అప్రి (1-ఇద్యుః సమిధోఃగ్నిర్వా, 2-నరాశంసః, 3-ఇళః,

4-బర్హిః, 5-దేవీద్వారః, 6-ఉషాసానక్తా, 7-దైవ్యాహోతారా ప్రచేతసా,

8-తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః, 9-త్వష్టా, 10-వనస్పతిః, 11-స్వాహాకృతయః)

చందః—త్రిష్టుప్; 7-జగతీ

(1) సమిధో¹ అగ్నిర్నిహితః పృథివ్యాం స్రత్యజ్ విశ్వాని భువనాన్యస్థాత్ ।

హోతా పావకః ప్రదివః సుమేధా దేవో దేవాన్ యజత్సగ్నిర్హన్ ॥

30

1. ఇక్కడఁ బంచలఘుగణ మింద్రగణమునకుమారుగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† సంస్కృతమూలము ద్వితీయ మండలములోని మూడవ సూక్తమునకు సామాన్యముగా “సప్రి” దేవతగాఁ జేర్కొనఁ బడినది. కాని విభిన్న ఋక్కులకుఁగొన్ని ప్రతులలో వివిధ దేవతలు చేర్కొనఁబడిరి. ప్రథమ మండలములోని 142వ సూక్తమునకు పైతము కొన్నిప్రతులలో “అప్రి” దేవతగాఁ జేర్కొనఁబడి వివిధ ఋక్కులకు విభిన్నదేవతలు చేర్కొనఁబడిరి. ఇదే విధముగా “విశ్వేదేవతలు” కొన్ని సూక్తములకు, “అదిత్యులు” కొన్ని సూక్తములకు, “వసువులు” కొన్ని సూక్తములకు విభిన్నదేవతలుగాఁ జేర్కొనఁబడిరి. విశ్వేదేవతల గురించి, అదిత్యుల గురించి, వసువులగురించి వివిధ సంఖ్యలకు పరిమితమైన దేవతలుగాఁ బ్రాచీనులు పేర్కొనుట జరిగినది. ద్వాదశాదిత్యులన్నది వాస్తవికమే అయినను మిగిలినవాని సంఖ్యావిశేషాదుల గురించి స్వరూప స్వభావాదుల గురించి మహర్షుల విజ్ఞానము దృష్ట్యా బహుముఖమైన పరిశోధనలు చేయవలసియున్నది. వీనిని గురించి మరికొన్ని విషయములకై పీఠిక చూడుడు వ.గో.కృ.

1. సమిధోఃగ్ని. (వా.ప్ర.)

(2) నరాశంసః ప్రతి ధామాన్యజ్ఞాన్ తిస్రో దివః ప్రతి మహ్ని స్వర్చిః ।

ఘృతప్రపా మనసా హవ్యముద్దన్ మూర్ధన్ యజ్ఞస్య సమనక్తు దేవాన్ ॥

31

(3) ఈశితో¹ అగ్నే మనసా నో² అర్హన్ దేవాన్ యక్షి మాసుషాత్ పూర్వో³ అద్య ।

స⁴ ఆ వహ మరుతాం శర్తో⁵ అచ్యుతమిన్ద్రం సరో బర్హిషదం యజధ్వమ్ ॥

32

(4) దేవ బర్హిర్వర్ధమానం సువీరం స్తీర్ణం రాయే సుభరం వేద్యస్యామ్ ।

ఘృతేనాక్తం వసవః⁶ సీదతేదం విశ్వే దేవా⁷ అదిత్యా యజ్ఞియాసః ॥

33

(5) వి శ్రయన్తామర్వియా హూయమానా ద్వారో దేవీః సుప్రాయతా నమోభిః ।

వ్యచస్వతీర్వి ప్రథన్తామజుర్యా వర్ణం పునానా యశసం సువీరమ్ ॥

34

(6) సాధ్వపాంసి సనతా నః ఉక్షితే ఉషాసానక్తా వయ్యేవ రణ్వితే ।

తస్తుం తతం సంవయన్తి సమీచీ యజ్ఞస్య పేశః సుదుఘే వయస్వతీ ॥

35

1. ఈశితో¹ అగ్నే, 2. నో² అర్హన్, 3. పూర్వో³ అద్య, 4. సకల, 5. శర్తో⁵ అచ్యుత, (వ్రా.ప్ర.) 6. వసవః-అని ఋక్కు.

వసవ-అని పదవిభజన పాఠము (సా.) 7. దేవా⁷ అదిత్యా, 8. నకఉక్షితేఉషా. (వ్రా. ప్ర.)

(7) దై॒వ్యా హో॑తా ప్రథ॒మా వి॒దుష్ట॑ర¹ ఋ॒జు య॑క్షతః సమ్మ॒చా వ॑ప॒ష్టనా॑ ।

దే॒వాన్ య॑జ॒న్తావృ॑త॒థా స॑మ॒జ్ఞతో నా॑భా పృ॒థి॒వ్యా² అ॒ధి సా॑ను॒షు త్రి॒షు ॥

36

(8) స॒రి॒స్వతీ॑ సా॒దయ॑న్తీ ధి॒యం న³ ఇ॒శా దే॒వీ భా॑రతీ వి॒శ్వతూ॑ర్తిః ।

త్రి॒శ్రో దే॒వీః స్వ॑ధ॒యా బ॒ర్హిరే॑దమచ్చి॒ద్రం పా॑న్తు శర॒ణం ని॒షద్య॑ ॥

37

(9) వి॒శజ్జ॑రూపః సు॒భరో॑ వ॒యోధాః॑ శ్రు॒ష్టి వీ॒రో జా॑యతే దే॒వకా॑మః ।

ప్ర॒జాం త్వ॑ష్టా వి॒ష్యతు॑ నాభి॒మన్మే⁴ అ॒థా దే॒వానా॑మప్యే॒తు పా॑థః ॥

38

(10) వ॒సస్ప॑తిరవస్ప॒జన్తు॑వ స్థా॒దగ్ని॑ర్హవిః సూ॒దయా॑తి ప్ర ధీ॒భిః ।

త్రి॒దా స॒మక్తం॑ నయతు ప్ర॒జానన్ దే॒వేభ్యో॑ దై॒వ్యః శ॒మితో॑ప హ॒వ్యమ్ ॥

39

(11) ఘృ॒తం మి॒మిక్షే॑ ఘృ॒తమ॑స్య యోని॒ర్భృతే॑ శ్రి॒తో ఘృ॒తమ॑స్య ధా॒మ ।

అ॒ను॒ష్వధ॑మా వహ మా॒దయ॑స్వ స్వా॒హాకృ॑తం వృ॒షభ॑ వక్షి హ॒వ్యమ్ ॥

40

1. వి॒దుష్ట॑రఋ॒జు. 2. పృ॒థి॒వ్యాఽఅ॒ధి. 3. స॒రి॒శా. 4. నాభి॒మన్మే॑ఽఅ॒థా. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—3

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—అగ్ని *

- (1) గీ॥ యజ్ఞవేదిపైని నలరించు విధమున, నల సమిద్ధనామకాగ్ని యఖిల
భవసీమలందు భాసిల్లు చఖిముఖ, ముగ వసించుచుండి తగ వెలుగుతుఁడు ॥ 28
- గీ॥ అఖిలకక్తి విభూషి యఖిలహోమ, కారకుఁడు పావనకరుఁడు కాంతియుతుఁడు
ద్యోతమాన శరీరుఁడు దూత యగ్ని, సురలకుం నాను బూజ లిచ్చుతను : బ్రీతి ॥ 29
- (2) గీ॥ ఆ సరాశంసనామకుం డనెడు వహ్ని, సుందరశిఖావిశిష్టుడై చోద్య మైన
మహిమ వ్యాపింపఁ జేయుచు మహితస్వ, మూలమున హవ్య మందించి ముదితుఁడగుతుఁడు ॥ 30
- (3) గీ॥ ఇలిత నామక వహ్ని : యీ యిలనుగల్గు, మానయం బ్రేమఁ జూపుచు నోపి చాలఁ
గర్మయోగ్యుడవయి దేవకర్మ లన్ని, జరుగు నట్టులు సేయుము : జగమునందు ॥ 31
- గీ॥ మా నిమిత్తము పావక : మానవాళి, కంఠఁ బూర్వమే జన్మముఁ గాంచినావు
మారుతంబును నింద్రుని మానవులను, బిలిచికొనివచ్చి కుశలపై వెలయఁజేయు : ॥ 32
- (4) గీ॥ అమల : బర్హిస్వరూప : యో యగ్నిదేవ !, ధనము నొసఁగుటకయి మాకు ధరను వెల్లు
వేదిపైఁ బూర్ణ తనువుతో విస్తృతుండ, వగుచు వర్ణిల్లమా : నీవు యజ్ఞములను ॥ 33
- గీ॥ విక్వదేవగణమ : వెలయు నాదిత్యులు!, వసుగణంబ : మీకు నెసఁగ మెసఁగఁ
గుశలు ఘృతముతోడఁ గూర్చిరి మానవుల్, విశ్రమింప రారె! వేదిపైని ॥ 34

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

* ద్వితీయమండలములోని 3వ సూక్తమునకు దేవత సంస్కృత మూలములో “అప్రి” దేవత సామాన్యముగాఁ జేర్చొన్నను వివిధ ఋక్కుల కీక్రింది విధముగా దేవతలు పేర్కొనఁబడిరి. 1. ఇధ్యః సమిద్ధోగ్నిర్వా. 2. సరాశంసః 3. ఇళః 4. బర్హిః 5. దేవీర్ద్యౌరః 6. ఉషాసానక్తా 7. దైవ్యై హోతారా ప్రచేతసా 8. త్రిప్రో దేవ్యః సరస్వతీ ఇళా ధాత్యః, 9. త్వష్టా 10. వసస్పతిః, 11. స్వాహాకృతాయః. దేవతల విషయమై యీ అంధ్రానువాదమున ద్వితీయ మంఢలము (వ్రాతిప్రతి. 2వ. సంపుటము. 241వ. పుట)లో “అగ్ని” యని వ్రాయఁబడినను శ్రీనేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15. b సంపుటములో “అప్రి” అని దేవతను సామాన్యముగా వ్రాసిరి. వివిధ దేవతలను చేర్చొన లేదు. కాని అంధ్రానువాదపద్యములలో నాయాదేవత లుఁబంపఁబడిరి, ఈ దేవతల విశేషవిషయములకై సంస్కృతమూలము ద్వితీయ మండలములోని 3వ. సూక్తము క్రింది (665వ.పుట) పుటనోటు చదువుకొన వగును. వ.గో.కృ.

- (5) గీ॥ చక్కఁగా ద్వారదేశము లొక్కమారె, మిగుల నుద్ధాటితంబులై మెలయుచుండు
హవ్య మిచ్చెడి వేళల నతిశయించి, వానిఁ దరియింపఁ జను యజమానగణము ॥ 35
- గీ॥ వర్ణనీయ స్వరూపులు వ్యాప్తిమంతులు, లుచ్చకీర్తులు గలవార లుచితము లగు
ద్వారదేశము లన్నిటఁ దగినయట్టి, ప్రతిభఁ గనెదరుగాక! సంబ్రమ మెసంగ ॥ 36
- (6) గీ॥ పావనంబులు సకలవిశ్వప్రశస్థ, యజ్ఞకర్మఫలంబుల నమరఁజేసి
కల్యణములు శ్రీఘముగ సాగుఁ గడప ఘనిని, గదలి పోయెడి చక్షుల గణము పగిది ॥ 37
- క॥ గమనాగమనంబులతో, విమలంబుగ నగ్నిఁ జేసి వెలయు నుషస్సుల్
కమనీయ ఫలము లిచ్చుచు, విమలము లగు జలముతోడ వెలయుచు నుండున్ ॥ 38
- (7) గీ॥ దైవహోతృత్వయం బతితత్వవేది, విపుల దేహవిశిష్టమై వెలయుచుండి
మంత్రములతోడఁ బూజల మన్యదేవ! గణము ముందఱ యాగంబు గణనఁ జేయు! ॥ 39
- (8) క॥ అమలవ్యాప్తసరస్వతి, విమళేలాభారతులును వివిదేష్టులకున్
గమనీయహవ్యమును గొనఁ, గ్రమముగ విచ్చేసి సవన కర్మలఁ గనుతన్! ॥ 40
- (9) గీ॥ సవనకర్మలెల్లఁ జక్కఁబెట్టెడి వాఁడు, క్షిప్రకారి దేవ చింతితుండు
వీరపుత్రుఁడగుచు వెలసెడు నా యగ్ని. త్వష్ట దయను బుద్ధై ధరణియందు ॥ 41
- గీ॥ కులము రక్షించు సంతతిఁ గూర్చ మాకు, దేవగణముల మన్నించి తెచ్చుటకయి
త్వష్టఁడా! క్షిప్రగతితోడ దరికి వచ్చి, మమ్ము సంతృప్తిఁ జొందించి మఱియుఁ బొమ్ము! ॥ 42
- (10) చ॥ అనలుఁడు భిన్నరూపమున హవ్యము సంతయు భక్త్యయోగ్యమై
తనరెడు నట్లానర్చి కడు ధన్యత నొందె వనస్పతీకడుం
బనిగొని నీవు కర్మలను భావమునం దలపోసి యిట్టిలో
ననిమిషు లెల్ల మెచ్చ నభయంబు నొసంగవె! మాకుఁ బ్రీతిమై ॥ 43
- గీ॥ దైవ శమిత యనెడు దహనుండ! త్రివిధంపు, సింహనములచేత సిక్తమైన
హవ్య మధిగమించి యమరులకై దాని, నొందఁజేయుమయ్య! యమరదూత! ॥ 44
- (11) క॥ ఘృతమున నగ్నిం దడిపెద, ఘృతమే యుత్పత్తి భూమి ఘృతకామునకున్
ఘృత మాశ్రయమై వెలుగును, ఘృతమే విస్తారదీప్తి గీర్వాణునకున్ ॥ 45
- గీ॥ కామదా! యగ్నిదేవుఁడ! గ్రాలు హవ్య, మిచ్చు సమయంబునం దీవు మెచ్చఁదగిన
దేవగణమును బిలుచుచుఁ దివిరి వారి, కమిత తుష్టిని గల్గఁగించుమా! బిరాన ॥ 46

సూక్తమ్—4

ఋషిః—సోమాహుతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) హవే¹వః సుద్యో¹త్మానం సువృ¹క్తిం విశామగ్నిమతిథిం సువ్రయసమ్ ।

మిత్ర¹ ఇవ యో దిధిషాయో భూద్ దేవ² ఆదేవే జనే జాతవేదాః ॥

41

(2) ఇమం విధన్తో³ అపాం సధస్థే ద్వితాదధుర్భుగవో⁴ విక్ష్యేయోః ।

ఏష విశ్వస్యభ్యస్తు భూమా దేవానామగ్నిరతిర్జిరాశ్వః ॥

42

(3) అగ్నిం దేవాసో మానుషీషు విక్షప్రియం⁵ధుః క్షేష్యన్తో న మిత్రమ్ ।

స దీదయదుశతీరూర్భ్యా⁶ ఆ దక్షయ్యో యో దాస్వతే⁷ దమ⁷ ఆ ॥

43

(4) అస్య రక్ష్యా స్వస్యేవ సృష్టిః సందృష్టిరస్య హియానస్య దక్షేః ।

వి యో ఖరిత్రదోషధీషు జిహ్వమశ్యో న రథ్యో దోధవీతి వారాన్ ॥

44

1. మిత్రశివ, 2. దేవశివదేవే, 3. విధన్తోఅపాం, 4. విక్ష్యేయోః, 5. ప్రియదుః, 6. రూర్భ్యాః, 7. దమశివ.

7. దమశివ. (ప్రా.ప్ర.)

(5) ఆ యన్మే¹ అభ్యం వనదః పనన్తోగ్యో నామిమిత వర్ణమ్ ।

న చిత్రేణ చితే రంసు భాసా² జ్ఞాన్యాగ్ం యో ముహుదా యువా భూత్ ॥

45

(6) ఆ యో వనా తాత్పర్యాణో న బాధి వార్ణ పథా రత్యేవ స్వావీత్ ।

కృష్ణాద్వా తహ రణ్యశ్చితేత ద్యౌంవ స్మయమానో నభోభిః ॥

46

(7) న యో వ్యస్తాదభి దక్షదుర్వ్యం³ పశురైతి స్వయరగోపాః ।

అగ్నిః శోచిష్మాగ్ం⁴ అతసాన్యస్తన్ కృష్ణవ్యథిరన్యదయన్ భూమ ॥

47

(8) నూ తే పూర్వస్యావసో⁵ ఆదితా తృతీయే విదథే మన్మ శంసి ।

అప్యే⁶ అగ్నే సంయద్యీరం బృహన్తం తుమన్తం వాజం స్వపత్యం రయిం దాః ॥

48

(9) త్వయా యథా గృత్సమదాసో⁷ అగ్నే గుహ వన్యస్త ఉపరాగ్ం అభి ప్యుః ।

సువీరాసో⁸ అభిమాతిషాహః స్మత్ సూరిభ్యో గృణతే తద్ వయో దాః ॥

49

1. మేఽఅభ్యం, (వ్రా.ప్ర.) 2. జ్ఞాగ్ంర్యా, (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 3. దుర్వ్య, 4. శోచిష్మాగ్ంఽత, 5. వసోఽఆదితా,

6. అప్యేఽఅగ్నే, 7. సోఽఅగ్నేగుహ వన్యస్త ఉపరాగ్ంఽఅభి, 8. సువీరాసోఽఅభి, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—4

ఋషి—భృగుకుమారుడు సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

- (1) గీ॥ పాప వర్జితుండు పరమ దీప్తి యుతుండు, హవ్య వహుండు నరుల కతిథియైన
నగ్నిహోతృఁ బిలుతు నతిభక్తియజమాన, గణముకొఱకు భక్తగణముకొఱకు ॥ 47
- గీ॥ మానవాదిదేవ మాన్యుల పర్యంత, ముందునట్టి సకల మొందువాడు
సర్వభూతవేది, సర్వార్థసిద్ధిదుఁడై నయట్టి యగ్ని నాశ్రయింతు ॥ 48
- (2) చ॥ అనలునకున్ సవర్యలను నందఁగఁ జేసి సభస్థలంబునన్
మనుజు సుసంతతిప్రకరమధ్యను వానిని నుండఁ జేయుచో
ఘనభృగులారః మీరు కడుఁ గాంతిఁ దలిర్పఁగ సర్వశత్రులన్
దునుము సతండు దేవగణదూతుండు సత్వర మార్గమియై ॥ 49
- (3) చ॥ దివమున కేగు కాలమున దేవత లందఱు వహ్నిదేవు సం
స్తవమతి మర్త్యమధ్యమున స్థాపనఁ జేయుదు రట్టి యగ్నినిన్
జవమునఁ బట్టి యాజ్ఞికులు చారు గృహంబుల నుంతు రాతఁడున్
వివిధగతిన్ వెలింగెడును విస్తృత తేజముతోడ రాత్రులన్ ॥ 50
- (4) చ॥ స్ఫటికము రంగుఁ బోలి కడుఁ జక్కని దాహకదేహపుష్టి వి
స్ఫుటతర మౌట నర్దిశలఁ బూర్ణముగాఁ జెలరేగుచుంటఁ బ్రా
కటతర మౌచు సుందరముగా విలసిల్లును వాఙి పుచ్ఛమున్
బటుతరకక్తిఁ ద్రిప్పు నటు పావకుఁ డెంతయుఁ ద్రిప్పుఁ గీలలన్ ॥ 51
- (5) గీ॥ మాకు సహయోగు లైనట్టి మాన్యు లెల్ల, రగ్ని నుతియించుచుండెద రతఁడు రుష్ట
ఋత్విజుల ముందు నిజకాంతి వృద్ధిఁ బొంది, వెలుఁగుచుండెడుఁ బ్రీతితో వివిధగతుల ॥ 52
- క॥ రమణీయ హవ్యమునకై, కనునీయ గభస్తి మాల గ్రాలెడు నగ్ని
క్రమముగ జీర్ణం దైనను, సముచితముగ యువకుఁ డగుచుఁ జక్క వెలుఁగఁడే ॥ 53

- (6.7) సీ॥ తృప్తితనుర్మును మాట్టి-ఁ దోరంపు చనముల వగ్గంటు గాదించు దట్టి దెవదోఁ
తోయము చందము తొలఁగుచు నిటు నటు గమనంబుఁ జేసెడు ఘనుఁ దెవదోఁ
యచదంటు లాగెడు నశ్వంబుకై వడి శబ్దంబుఁ జేసెడి సౌమ్యుఁ దెవదోఁ
సుందర ద్యోతోక శోభఁ బోలెడు శోభఁ బొందుచు వెలిఁగెడు పూజ్యుఁ దెవదోఁ
గీ॥ అట్టి రమణీయ పావకుఁ డఖిలమందు, వ్యాపి గని పాండురుని లీల వలసినట్లు
గమనమును, జేసి చెట్లను గార్చి వారి, సారముల నెల్ల గ్రహియింపఁదే! రయమున ॥ 54
- (8) గీ॥ మొదటి సవనంబుతో నిపు మోద మలరఁగరము రక్షించితివి మమ్ముఁగాన నిపుడు
కూడ నుతియించెదము వహ్ని! కూర్పు! మాకు, సుందరావత్యధనము లస్తోతముగను: ॥ 55
- (9) చ॥ అనలుఁడు రక్షకుం డగుచు నంతట నుండఁగఁ బ్రీతి యుక్తులై
వినయము గలు గృత్వమద విక్రత మౌనులు మంత్ర జాలముల్
బనిఁగొని పాడి శ్రేష్ఠ మగు భవ్యగుహన్ విలసిల్లు విత్తమున్
ఘను లగు పుత్రులం గనుచుఁ గారియఁ బెట్టెద రెల్ల శత్రులన్ ॥ 56
- †క అతిబుద్ధిమంతులకు మఱి, నతతము యజనముల, జేయ సాగు నరులకున్
వితత మగు నస్స మొనఁగుచు, మతిమంతుఁడ! యగ్నిదేవ! మానుగఁ జనుమా: ॥ 57

సూక్తమ్—స

ఋషిః—సోమహుతిర్భారవః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—అనుష్టుప్

(1) హో॑తా॑జని॑ష్ఠ చే॑తనః॑ పితా॑ పితృ॑భ్యః॑ ఊ॒తయే॑ ।

ప్ర॒యత్న॑శ్చో॒న్యం వ॑సు శ॒రేమ॑ వా॒చినో॑ యమమ్ ॥

58

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో “గ్రహియంప” అని సలమును బ్రయోగింపఁగలిగియుండియు (వ్రాతప్రతి-2వ సంపుటము 247వ పుట.) “గ్రహింపఁడేరయమున” అని యింద్రగణమునకు మారుగా “జ” గణము ప్రయుక్తమైనట్లు పాఠమున్నది.

† ఆంధ్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ.సంపుటము, 247వ. పుట) ద్వితీయమండలము 4వ సూక్తమునఁ బది ఋక్కులున్నట్లుగా ననువాదముతోనహా వ్రాయఁబడినది. చిట్టచివరి పద్యమగు “అతిబుద్ధిమంతులకు మఱి” ఇత్యాది కందము 10వ ఋక్కుగాఁ బొరపాటున వ్రాయఁబడినది. సంస్కృతముల ప్రతులలో 9 ఋక్కులే కలవు. 10వఋక్కున కనువాదపద్యముగాఁ జేర్కొనఁబడినపద్యము 9వ ఋక్కులోని యుత్తరార్థమున కనువాదపద్యము. వ.గో.కృ.

1. పితృభ్యఃఊతయే. (వ్రా.ప్ర.)

(2) ఆ యస్మిన్ తప్తప్త రశ్మయస్తతా యజ్ఞస్య నేతరి ।

మనుష్యద్ దైవ్యమష్టమం పోతా విశ్వం తదిన్వతి ॥

51

(3) దధన్వే వా యదీమను వోచద్ బ్రహ్మణి వేరు తత్ ।

పరి విశ్వాని కావ్యా నేమిశ్చక్రమివాభవత్ ॥

52

(4) సాకం హి శుచినా శుచిః ప్రశాస్తా క్రతునాజని ।

విద్వాగ్ం¹ అస్య ప్రతా ధ్రువా వయా² ఇవాను రోహతే ॥

5

(5) తా³ అస్య వర్ణమాయువో నేఘః సచన్త ధేనవః ।

కువిత్ తిస్సభ్య⁴ ఆ వరం స్వసారో యా⁵ ఇదం యయుః ॥

54

(6) యదీ మాతురుప స్వసా ఘృతం భరన్త్యస్థిత ।

తాసామధ్వర్యురాగతౌ యవో వృష్టివ మోదతే ॥

55

1. వాగ్ం¹ అస్య, 2. వయా² ఇవా, 3. తా³ అస్య, 4. తిస్సభ్య⁴ అ, 5. యా⁵ ఇదం. (ప్రా.ప్ర.)

(7) స్వః స్వా₂య₂ ధాయ₁నే కృణుతామృత్విగృత్విజమ్ ।

స్తోమం₁ యజ్ఞం₁ చాదరం₁ వనేమా₁ రిమా₁ వయమ్ ॥

56

(8) యథా₁ విద్వాగ్₁ అరం₁ కరద్₁ విశ్వేభ్యో₁ యజతేభ్యః₁ ।

అయమగ్నే₁ త్వే₂ అపి₂ యం₂ యజ్ఞం₂ చక్రమా₂ వయమ్ ॥

57

సూక్తము—౨

ఋషి—సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ పితృగణరక్షై₂ బై, మతిగల హోతయు విశేషమాన్యుడు పితయున్
దత మగు ధన లాభంబున్, సతతముఁ గలిగింపఁ దాముఁ జాలుదురు గదా: ॥

58

(2) గీ॥ సవనసేత యగ్ని సప్తరశ్మల నెల్ల, విస్తృతములు గాఁగ వెలయఁ జేయు
దేవపోతృనదృశదివిజదూతుడు పోత, యగును నష్టముండు యజ్ఞమందు ॥

59

(3) గీ॥ ఎవఁడు హవ్యము వహించు నిష్ఠియందు, నెవఁడు మంత్రములం జపించు మిగుల
నట్టి సర్వమనీషుల నాదరించి, యగ్ని దయతోడఁ జూడఁడె? యతిశయముగ ॥

60

గీ॥ చక్రనేమి యెట్లు చక్రమున్ వ్యాపింపఁ, జేయు నట్లు లగ్ని: చేయు నరుల
కర్మజాలమెల్లఁ గావున నవ్వాని, మహిత మహిమ పొగడ మాకు వశమె: ॥

61

(4) చ॥ ఘనుడు ప్రశస్తపుణ్యకరకర్మముతో జనియించి లోక మె
ల్లను నొక శాఖ వీడుచుఁ దొలంగక వే రొక శాఖ పండ్లకై
పనిఁగొని చూచి నట్లులు విభాసుర యాగములోన సత్క్రియల్
వినయముతోడ నొక్కొకటి వేగ మొనర్చుచు నుండు నాత్రతోన్ ॥

62

- (5) గద్యము॥ ఈ యజ్ఞమునకు వచ్చిన ముగ్గురు స్వస్థులకంటె శ్రేష్ఠములయి శ్రీఘృగమన విద్యుత్తువలె వేగము గల ధేనువులు నేర్పయొక్క వర్ణముచే నాకర్షింపఁబడినవి ॥ 63
- (6) గీ॥ ఇష్టిభూమికడకు నెప్పుడు స్వస్థ భృత, మందఁజేయుచుండు నపుడె యగ్ని తుష్టి నొందుచుండుఁ దొలకరి వానకు, యవలు చాలఁగ దుష్టి నందునట్లు ॥ 64
- (7) క॥ అనలుఁడె ఋత్విక్కుర్మల, ఘనముగఁ దాఁ జేయుచుండు ఘనసంతుష్టిన్ బనిఁబూని మేము నుతులన్, వినయమునన్ యజ్ఞమందు వివరింతు మొగిన్ ॥ 65
- (8) గీ॥ తావకీన మహిమ తద్దయుఁ దెలిసిన, కవి సమస్తదేవగణముఁ దృప్తి, జేయునట్లు మేము నేయుచు జన్మంబునర్పణం తొనర్తు మనల ! నీకు ॥ 66

సూక్తమ్—6

ఋషిః—సోమహుతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) ఇ॒మాం మే¹ ఆగ్నే॑ స॒మిధ॑మి॒మామ॑ప॒సదం॑ వ॒నేః ।

ఇ॒మా² ఉ॒ ఘ॒ క్రు॒తీ గి॒రః ॥

58

† యవలు చాలఁదుష్టి నందునట్లు:-ఇట్టి యువమానోపమేయములవలన నార్యులకు వ్యవసాయ మందెంత ప్రేమాతిశయము గలదో తెలియుచున్నది. వేదమునం దచ్చటచ్చటఁగల యిట్టి యంశములు దిలకించినచో నార్యు లెంతటి కృషిశాస్త్రము గలవారో యని యాశ్చర్యము గలుఁగుచున్నది. అఱక, ఎద్దులు, నాగళ్ళు, పైరు కోతలు, చేనిమంచెలు మొదలగు కృషికి సంబంధించినవి వర్ణింపఁబడినవి. (నే.వేం.న.శా.)

1. మే¹ఆగ్నే, 2. ఇ॒మా²ఉ॒ ఘ॒, (వ్రా.ప్ర.)

(2) అయా తే! అగ్నే విధేమార్తే నపాదక్వమిష్టే ।

ఏనా సుక్తేన సుజాత ॥

59

(3) తం త్వ గీర్ఘ్నిర్వణసం ద్రవిణస్యం ద్రవిణోదః ।

సవర్యేషు సవర్యవః ॥

60

(4) స తోది సూరిర్మమనా వసునతే వసుదావన్ ।

యయోధ్యం స్మద్ ద్వేషాంసి ॥

61

(5) స నో వృష్టిం దివస్పరి స నో వాజునర్వాణమ్ ।

స నః సహస్రిణీరిషః ॥

62

(6) ఈశానాయావస్యవే యవిష్ట దూత నో గిరా ।

యజిష్ట హోతరా గహి ॥

63

(7) అన్తర్హ్యగ్నో¹ ఈయసే విద్వాన్ జన్మోభయా కవే ।

దూతో జన్యేవ మిత్ర్యః ॥

64

(8) స విద్వాగ్² అ చ పిప్రయో యక్షీ చికిత్వ³ అనుషత్ ।

ఆ ఛాస్మిన్⁴ త్యత్సి బర్హిషి ॥

65

సూక్తము—6

ఋషి—సోమాహుతి

దేవత—అగ్ని

(1,2) క॥ సమిదాహుతుం నుతులను, గ్రమముగ నర్పింతు నీకు ఘనుఁడ! సవర్యా
క్రమమున సంస్తుతివలనన్, సమముగఁ బ్రీతునిగఁ జేయఁ జాలుదును నినున్ ॥

67

(3) క॥ ధనధాతా! స్తుతి యోగ్యాః, యనలా! పరిచారకుండ నపుటన్ నీకున్
వినతి నుతి పూర్వకంబుగ, ఘన మగు పరిచర్య సలిపి గ్రాలుదు నెపుడున్ ॥

68

(4) గీ॥ అనల! నీకుఁ జాల నన్న ధనంబులు, కలవు విద్య కూడఁ గలదుగాన
జాగరితుడ పగుచు శత్రువులను నెల్ల, దూరదేశమునకుఁ ద్రోలవయ్యు! ॥

69

(5) గీ॥ అనలుఁడా! నీవు మాకయి యంతరిక్ష, తలమునందుండి, వృష్టి నెంతయు నొసంగు
చూడ నల్పబలంబును వీఁక మంచి, యన్న మపరిమితంబుగ నంద నిమ్ము ॥

70

(6) క॥ తరుణతమ దేవదూతాః, విరివిగ మా సంస్తవముల పీనుల విని వేఁ
గర మనురత్తిని రాఁగదెఁ, నిరతము నిను నాశ్రయింప నేరమె? చెపుమా! ॥

71

1. అన్తర్హ్యగ్నోకక. 2. వాగ్ంకక. 3. చికిత్వకఅనుషక్తి. 4. ఆ ఛాస్మిత్యత్సిబర్హిషి. (ప్రా.ప్ర.)

- (7) క॥ మనుజుల హృదయ మెఱుంగుదు, వనలా! నీ యుభయరూప మగు జన్మంబుం
గనుఁగొనుచు మేము నిరతము, నినుఁ బూజించెదముగాన నీ వొగి రమ్మా! ॥ 72
- (8) క॥ నీవు విద్వాంసుఁడవు కాన నియత కామ,నంబులన్ దీర్పుఁ గుళలపై డంబు మీర
విశ్రమించుచుఁ బ్రీతి నో వేడివేల్పు!, సక్రమంబుగ జరిపించు నవనములను ॥ 73

సూక్తమ్—7

ఋషిః—సోమాహుతిర్భార్గవః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

- (1) శ్రేష్ఠం¹ యవిష్ఠ భారతా²గ్నే¹ ద్యుమ¹ నమా¹ భర ।

వసో¹ పురుస్సుహం¹ రయమ్ ॥

౪౪

- (2) మా నో¹ అరాతిరీశత¹ దేవస్య మర్త్యస్యచ ।

వర్తి¹ తస్యా² ఉత¹ ద్విషః ॥

౪7

- (3) విశ్వా³ ఉత త్వయా¹ వయం ధరా⁴ ఉదన్యా ఇవ ।

అతి గాహేమహి¹ ద్విషః ॥

౪8

1. మానో¹కారా, 2. తస్యా¹ఉత. 3. విశ్వా¹ఉత, 4. ధరా¹ఉదన్యా¹ఇవ, (వ్రా.ప్ర.)

(4) శుచిః పాచక వన్యోఽగ్నే బృహద్ వి రోచసే ।

త్వం ఘృతేభిరాహుతః ॥

69

(5) త్వం నో అసి భారతాఽగ్నే వశాభిరుక్షభిః ।

అష్టాపదీభిరాహుతః ॥

70

(6) ద్రవన్నః సర్పిరాసుతిః ప్రత్నో హోతా వరేణ్యః ।

సహసస్పత్రో² అద్భుతః ॥

71

సూక్తము—7

ఋషి—సోమహుతి

దేవత—అగ్ని

(1,2,3,4) సీ॥ భారతుఁడా : నీవు బహు లోక వాంఛిత ధనమును కొనితెచ్చి దాని నీయు

మఖిల సన్మాన్యః యో యగ్నిదేవాః నీవు: ద్వివిధకృతువులను వెడలఁ గొట్టు

మనలుఁడా! జలధారి నాక్రమించినయట్టు లరి మండలంబుల నాక్రమింపు

మష్టాపదులవల్ల నాహ్వాన మందుచు వేడివేల్పా! నీవు వెలుఁగుచుంటి

గీ॥ పందనీయుండ వగుదువు పావకుండ!, ఘృతము మూలంబునన్ వహ్ని యతిశయించి

దీప్తివంతుండ వగుదువు దివ్యతేజః, యగ్ని: నీవు మహాత్ముఁడ వౌదు కాదె: ॥

74

1. నోఅసి, 2. స్పత్రోఅద్భుతః, (వ్రా.ప్ర.)

- (5) గీ॥ భారతాన్ని వీవు వంద్యగోవువు నీవు, వృషభ మవుదు నీవు వృద్ధిఁబొంది
చూలు గల్గు నావు శోభ నందుచు సర్వహూయమానుఁ డవుదు వుర్విలోన ॥ 75
- (6) గీ॥ సర్వ సిక్త మగుచు సామాన్యమున్ గల్గు, హోమములనుఁ జేసి నీమ మలర
శక్తిసుతుఁడ వౌచుఁ జరియించుచున్ గొప్ప, యగ్ని! వెలుఁగుచుండు సధిక శోభ ॥ 76

సూక్తమ్—8

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ, అనుష్టుప్

(1) వాజా¹యన్ని²వ సు రతాన్ యోగాగ్³ అగ్నేరు⁴వ స్తుహి ।

యశ స్తమన మి³హ్మషః ॥

72

(2) యః సుసి¹థో వదా²కుషే జి³జ్ఞాకో జరయన్తురి॥ ।

చారుప్రతీ⁴క ఆహుతః ॥

73

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూచుకది. వ.గో.కృ.

1. వాజాయ, 2. యోగాగ్ అగ్నే, 3. మిహ్మషః, 4. ప్రతీక ఆహుతః, (వ్రా.ప్ర.)

(3) య¹ ఉ శ్రీయా దమేష్వా దోషోషసి ప్రశస్యతే ।

యస్య వ్రతం న మీయతే ॥

74

(4) ఆ యః స్వర్గర్థ భానునా చిత్రో విభాత్యర్పిషా ।

అఞ్ఞానో² అజరైరభి ॥

75

(5) అత్రిమను స్వరాజ్యమగ్నిముక్తాని వావృధుః ।

విశ్వా³ అధి శ్రీయో దధే ॥

76

(6) అగ్నేరిష్టస్య సోమస్య దేవానాముతిర్వయమ్ ।

అరిష్యంతః సచేమహ్యభి ష్యామ పృతన్యతః ॥

77

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే పంచమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. యశశ్రీయా, 2. అఞ్ఞానోకాజ. 3. విశ్వాకాధి (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—8

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—అగ్ని

- (1) క॥ పర మగు నన్నముఁ గోరెడు, పురుషుని వలెఁ గీ యుక్త పుణ్యేస్సితముం
గర మిచ్చెడు నగ్ని మనో, హర హయముల సం తింతు నధికప్రీతిన్ ॥ 77
- (2,3) గీ॥ అన్న మిచ్చెడి పురుషుల యరులఁ గొట్టు, నందముగలట్టి యగ్నిని నాశ్రయింతు
సుందర శిఖా విశిష్టుని స్తుత్య తనుని, వ్రతము వెలయుతః సంతత స్తుతులఁగూడి ॥ 78
- (4) చ॥ ఖరకరుఁ డెట్లు రక్మల వ్రకాశము చేయునొ : లోక మట్టులే
పరమ విచిత్రమూర్తి శిఖి భవ్య శిఖా సముదాయ మెంతయున్
ఐరపుచు నాల్గు చిక్కులకు భాసుర రశ్మి సమూహ కాంతిచేఁ
గరము వెలింగి రోదసిఁ బ్రకాశిత మౌనటు చేయుచుండెడిన్ ॥ 79
- (5) గీ॥ శత్రు విచ్ఛేదనకరుండు జ్వలనమూర్తి, శోభనోద్దేకుడై కడు శోభ నొందు
నతఁడు సర్వము కలిగెడు నటులఁజేసి, లోక రక్షకరుండయి వీర వెలుఁగు ॥ 80
- (6) గీ॥ అగ్ని నిండ్రుని సోముని నాశ్రయించు, చున్నవారము కాఁబట్టి యెన్నఁ డైన
మా కనిష్టంబుఁ గల్గునే లోకమందు, వైరులఁ దిరస్కరింతు నవారితముగ ॥ 81

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పదారాధక నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు ద్వితీయాష్టకమునఁ
బంచమాధ్యాయము నమాప్తము

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము క్రింది ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు
(657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ద్వితీయః మండలమ్

ద్వితీయోఽష్టకః—షష్ఠోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—9

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ని హోతా హోతృషదనే విదానస్త్యేషో దీదివాగ్¹ అనదత్ సుదక్షః ।

అదభ్రవతప్రమత్తిర్వసిష్ఠః సహస్రంభరః శుచిజిహ్వో² అగ్నిః ॥

78

(2) త్వం దూత స్తము నః పరస్పాప్త్యం వస్య³ ఆ వృషభ ప్రణేతా ।

అగ్నే తోకస్య నస్తనే తనూనామప్రయుచ్చన్ దీద్యద్ బోధి గోపాః ॥

79

(3) విధేమ తే పరమే జన్మన్నగ్నే విధేమ స్తోమైరవరే సథస్తే ।

యస్మాద్ యోనేరుదారిథా యజే తం ప్ర త్వే హవీంషి జుహురే సమిధే ॥

80

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోట (857వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. దీదివాగ్¹అన, 2. జిహ్వో²అగ్ని, 3. వస్య³అవృషభ. (వ్రా.ప్ర.)

(4) అగ్నే యజస్వ హవిషా యజీయాన్రుష్టి దేష్టమఖి గృణీహి రాధః ।

త్వం హ్యసి రయిపతీ రయీజాం త్వం శుక్రస్య వచసో మనోతా ॥

81

(5) ఉభయం తే న క్షీయతే వసవ్యం దివేదివే జాయమానస్య చన్మ ।

కృది క్షమన్తం జరితారమగ్నే కృది జతిం స్వపత్యస్య రాయః ॥

82

(6) వై నానీకేన సువిదత్రో అస్మే యష్టా దేవాగ్ం ఆయజిష్ఠః స్వస్తి ।

అద²బ్ధో గోపా ఉత నః పరస్యా అగ్నే ద్యుమదుత రేవద్ దిదీహ ॥

83

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము— షష్టాధ్యాయము

సూక్తము—9

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—అగ్ని

(1) ఉ॥ ధీరుఁడు హోత ప్రజ్వలిత దీప్తియుతుండు ప్రకృష్టశక్తి వి
సారఁ డనుగ్రహోన్వితఁడు ధర్మ ధురీణుఁడు జంతుమాలికా
భారము మోయు వాఁడు కడు భాసుర సవ్యము లిచ్చు వాఁడు నౌ
వీరుఁడు వహ్నిహోతృగణవేళములందు వసించుఁగావుతన్ ॥

82

1. సువిద త్రోఁ అస్మే, 2. అవబ్ధోగోపాఉతనః పరస్యాఅగ్నే, (ప్రా.ప్ర.)

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (2) చ॥ అనలుఁడః మాకు దూతవయి యావదలం బడఁగొట్టి కావుమాః
 ధనమును మా కొసంగి కడు ధర్మమతిం జరియించుచుండుమాః
 సునిశితదీ ప్తితో వెలసి సుందర పుత్రులఁ గాచుచుండుమాః
 మనమున జాగరూకతను మానక యుండుముః నీవు నెచ్చెలీః ॥

83

- (3) ధమ॥ అనలాః కావక జన్మదేశమున నీ యర్చావిధుల్ చేయుచో
 జననస్థానము క్రిందనుండి పరిచర్యల్ చేయకెట్లుండు నీ
 జననస్థానము పూజ్యమయ్యెడునుమాః జ్వాజ్వల్యమానున్ నినుం
 గనుఁగొన్నన్ సుహవిస్సు నీయరఁటెః నీకై యాగదీక్షపరుల్ ॥

84

- (4) చ॥ యజనము నేయుమాః యనలః యాజ్ఞిక పూరుష మధ్యమందు నీ
 భజన మొనర్చువార లగు భక్తుల కిచ్చెడు నన్నరాశులన్
 సుజనులమైన మా కిడినచో ధనవంతుఁడః విత్తమంది నీ
 భజనము నేయుచుం బ్రథితభంగిని నిన్ను నుతింపకుందుమేః ॥

85

- (5) క॥ ప్రతిదినము పుట్టు నీదౌ, నతులిత ధనరాశి యంత ననమం బగుటన్
 స్తుతికారిః నీవు నరులన్, సుత ధనవంతులుగఁ జేయఁ జోద్యమె? తలఁపన్ ॥

86

- (6) చ॥ లలిత శుచి స్వరూపుఁడః దశంబులతో మముఁ జేరవచ్చి నీ
 వెలమినిఁ జూఁడుమాః మముల నిష్టికరాః దివిజారి నాశకాః
 బలసుతః నీకు నే నరుఁడు బాధలు పెట్టఁగలండు? కావునన్
 సులలితకాంతులం గలిఁగి సుందర విత్తముతోడ వెల్గుమాః ॥

87

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో, (2వ సంపుటము 257వ పుట.) బ్రహ్మదవశమున నీ పద్యము శార్దూలముగా వ్రాయఁబడినది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—10

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) జోహూత్రో¹ అగ్నిః ప్రథమః పితేవేశస్సదే మనుషా యత్ సమిధః ।

క్రియం వసానో² అమృతో విచేతా మర్మజేన్యః శ్రవన్య³ః స వాజీ ॥

84

(2) క్రూయా⁴ అగ్నిః త్రైతభాన్తర్హవం మే విశ్వాభిర్గీర్భిరమృతో విచేతాః ।

శ్యానా రథం వహతో రోహితా వోతారుషాహ చక్రే విభృతః ॥

85

(3) ఉత్తానాయామజనయన్ తునూతం భువదగ్నిః పురుపేశాసు గర్భః ।

శిరిణాయాం చిదక్తునా మహోభిరవరీవృతో వసతి ప్రచేతాః ॥

86

(4) జిఘర్మ్యగ్నిం హవిషా మృతేన ప్రతిక్షియంతం భువనాని విశ్వా ।

వృథుం తిరశ్చా వయసా బృహంతం వ్యచిష్టమనైర్న రథసం దృశానం ॥

87

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగునామ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. జోహూత్రో¹ అగ్నిః, 2. వసానో² అమృతో, 3. శ్రవన్య³ః స వాజీ, 4. క్రూయా⁴ అగ్నిః త్రైతభాన్తర్హవం మే విశ్వాభిర్గీర్భిరమృతో విచేతాః. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ఆ విశ్వతః ప్రత్యక్షం జిహ్వరక్షసా మనసా తజ్జపేత ।

మర్శశ్రీః స్పృహయద్భ్రష్టో అగ్నిర్వాభిమృశే తన్వాః జచ్ఛరాణః ॥

88

(6) క్షేయా భాగం సహసానో వరేణ త్వాదూతాసో మనువద్ వదేమ ।

అనూనమగ్నిం జహ్వో వచస్యా మధుస్వచం ధనసా జోహవీమి ॥

89

సూక్తము—10

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—అగ్ని

(1) క॥ పితవలె హోతవ్యుండవు, మతిమంతులలోన నీవు మాన్యుడ వగ్గీ !
తత విజ్ఞాన విశిష్టుడ, వతిపరిచరణీయుఁ డౌదు వనలుడ! నీవే! ॥

88

(2) క॥ మరణ వివర్జితుఁడు సదా, స్థిరశక్తుఁడు మరియుఁ జిత్ర దీప్తియుతుండౌ
పరమాగ్ని మా స్తుతిం గడు, స్మరియింపఁడె? ప్రీతియుక్త సంపద వెలుగన్ ॥

89

గీ॥ శ్యావ లోహిత రక్తవర్ణాంచితంపు, వర్ణములలోన వొకటిచే వరలుచుండు
గుప్తముల జంటతో సరికూర్పఁబడిన, యరదమునఁ బోవుచున్నాడ వగ్గీ! నీవు ॥

90

(3) చ॥ అరణులనుండి యూర్వ కకుభాభిముఖంబుగఁ బుట్టి యోషధీ
వరముల గర్భరూపమున భాసిలఁ జేయుచునుండి రాత్రులన్
గరము వెలుంగుచుండి శుభకర్మగృహంబుల నుచ్చదీప్తితో
స్థిరముగ సంధికారమును జెచ్చెరఁ గొట్టుచు నుండు నగ్ని తాన్ ॥

91

1. చూతోసో, (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (4) క॥ భువనాధిష్ఠాత శరీర విశిష్టఁడు సర్వదా విరాజిత హవ్య
ద్రవమున వ్యాప్తి జెందెడు, సవనపునకు నర్ప నిడుదుఁ జాల ఘృతమునన్ ॥ 92
- (5) ఉ॥ యాగ సమస్త కర్మలకు నాగమనోత్సుకుఁడైన వహ్ని తా
బాగుగ సర్పిసిక్తుఁడయి పల్మరు సద్భృత మాని యాని వే
వేగము దీప్తి గాంచునెడ విశ్వములో నెవఁడైన వాని యే
భాగమునైన ముట్టుకొను భాగ్యము నందఁగలందె? చెప్పుఁడీ ॥ 93
- (6) చ॥ అనుపమ శక్తిమూలమున నందఱి శత్రులఁ జంపువేళ నా
మనువువలెన్ సమగ్రముగ మాన్యత సందిన నగ్ని! వేడమే!
ధనదు ననూనశక్తియుతు ధర్మరతున్ మధుభాక్కు దాహకున్
ఘన మగు సూక్తిఁ బిల్చెదము గాంచుడు మానవులార! యాతనిన్ ॥ 94

సూక్తమ్—11

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వచ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—విరాత్ స్థానా, 21 అష్టుప్.

- (1) శ్రుధీ హవమిన్ద్రో మా రిషణ్యః స్యామ తే దావనే వసూనామ్ ।
ఇమా హి త్వాయాన్తే వర్షయన్తి వసూయవః సిన్ధవో న క్షరన్తః ॥ 90
- (2) స్మజో మహిరిన్ద్రో యా¹ అపిన్ద్యః పరిష్ఠితా అహినా శూర పూర్వీః ।
అమర్త్యం చిద్ దాసం మన్యమానమవాభినద్దుకైర్వావృధానః ॥ 91

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యా¹ అపిన్ద్యః పరిష్ఠితా¹ అహినా, (వ్రా.ప్ర.)

(3) ఉత్తేష్విన్ను¹ కూర¹ యేమ¹ చాకన్¹ త్తోమేష్విన్ద్ర¹ రుదియేమ¹ చ ।

తుభ్యేదేతా¹ యాసు¹ మన్దసానః¹ ప్ర¹ వాయవే¹ సిన్రతే¹ న కుత్రాః ॥

92

(4) కుత్రం¹ ను¹ తే¹ కుష్మం¹ వర్ణయన్తః¹ కుత్రం¹ వజ్రం¹ బాహోర్విధానాః¹ ।

కుత్ర¹ప్రప్రమిన్ద్ర¹ వావృధానో² అస్మే¹ దాసీర్విశః¹ సూయేణ¹ సహ్యః ॥

93

(5) గుహా¹ హితం¹ గుహ్యం¹ గూళ్ళమప్సవివృతం¹ మూయినం¹ క్షియన్తమ్¹ ।

ఉతో⁴ అపో¹ ద్యాం¹ తన్తవ్వాంసమహన్నహిం¹ కూర¹ వీర్యేణ ॥

94

(6) స్తవా¹ ను¹ త⁵ ఇన్ద్ర¹ పూర్వా¹ మహాస్యత¹ స్తవామ¹ నూతనా¹ కృతాని¹ ।

స్తవా¹ వజ్రం¹ బాహోర్విశన్తం¹ స్తవా¹ హరీ¹ సూర్యస్య¹ కేతూ ॥

95

(7) హరీ¹ ను¹ త⁵ ఇన్ద్ర¹ వాజయన్తా¹ ఘృతకృతం¹ స్వారమస్వాద్దామ్¹ ।

వి¹ సమనా¹ భూమిరవ్రథిష్టాకరం¹ స్త¹ వర్వతశ్చిత్¹ సరిష్యన్ ॥

96

1. వజ్రబాహో, 2. వావృ ధానోః అస్మే, 3. గూళహ, 4. ఉతోః అపో, 5. ను త ఇన్ద్ర, (నా.ప్ర.)

(8) ని పర్వతః సాద్యప్రయచ్ఛన్ త్సం మాతృభిర్వాపశానో¹ అక్రాన్ ।

దూరే పారే వాణీం వర్థయన్² ఇన్ద్రే³షితాం ధమనిం పప్రథన్ ని ॥

97

(9) ఇన్ద్రో మహాం సిన్ధుమాశయానం మాయావి⁴నం పుత్రమస్ఫురన్మిః ।

అరేజేతాం రోదసీ భియానే కనిక్రదతో వృష్టో⁵ అన్య వజ్రాత్ ॥

98

(10) అరోఽపిద్ వృష్టో⁶ అన్య వజ్రో కమానుషం యన్మానుషో నిజారావ్ ।

ని మాయినో దానవన్య మాయా⁴ అపాదయత్ పపివాన్ త్సుతన్య ॥

99

(11) పిటాపిబేదీన్ద్రో కూర సోమం మన్తస్తు త్వా మన్దినః సుతానః ।

పుణి ప్తస్తే కుక్షీ వర్థయన్విత్తా సుతః పౌర⁵ ఇన్ద్రమావ ॥

100

(12) త్వే⁶ ఇన్ద్రాప్యభూమ విప్రా ధియం వనేమ⁷ ఋతయా సపన్తః ।

అవన్యవో ధీమహి ప్రశస్తిం సద్యస్తే రాయో దావనే స్యామ ॥

101

1. శానోఽఅక్రాన్, 2. వర్థయన్వ్యసఇన్ద్రే, 3. వృష్టోఽఅన్య, 4. మాయాఽఅపాదయత్, 5. పౌరఽఇన్ద్ర, 6. త్వేఽఇన్ద్ర, 7. వనేమఽఋతయా.

7. వనేమఽఋతయా. (వ్రా.ప్ర.)

- (13) స్వామ తే త ఇన్ద్ర యే త హితి అవస్యవ హిర్ణం వర్ణయన్తః ।

శుష్మిన్తమం యం చాకనామ దేవాన్మే తయి రాసి వీరవన్తమ్ ॥

102

- (14) రాసి త్తయం రాసి మిత్రమస్మే రాసి శర్ధ ఇన్ద్ర మారుతం నః ।

సజోషసో యే చ మన్దసానాః ప్ర వాయవః పాన్త్యగ్రణీతిమ్ ॥

103

- (15) వ్యవ్విస్ను యేష మన్దసానస్తవత్ సోమం పాహి ద్రహ్యదిన్ద్ర ।

అస్మాన్ తు పృథ్వా తరుత్రావర్ధయో ద్యాం బృహద్విరరైః ॥

104

- (16) బృహన్త ఇన్దు యే తే తరుత్రోత్థేభిర్వా సుమ్నమావివాసాన్ ।

స్తౌణానాసో బర్హిః పస్త్యావత్ త్వోత ఇదిన్ద్ర వాజమగ్మన్ ॥

105

- (17) ఉగ్రేష్విస్ను శూర మన్దసాన త్రికద్రుకేషు పాహి సోమమిన్ద్ర ।

ప్రదోధువచ్ఛుక్రుషు ప్రిణానో యాహి హరిభ్యాం సుతస్య పీతిమ్ ॥

106

(18) ధిష్ణా శవః కూర యేన వృత్రమవాభినద్ దానుమార్జవాభమ్ ।

అపావృణోద్ధ్యోతిరార్యాయ ని సవ్యతః సాది దస్యరిన్ద్ర ॥

107

(19) సనేమయే త ఊతిభిష్టరన్తో విశ్వాః స్పృధ ఆర్యేణ దస్యాన్ ।

అస్మభ్యం తత్ త్వాష్ట్రం విశ్వరూపమరణ్యయః సాఖ్యస్య త్రితాయ ॥

108

(20) అస్య సువాసస్య మద్భినత్రితస్య న్యర్బుదం వావృధానో¹ అస్తః ।

అవర్తయత్ సుర్యో న చక్రం భినద్ పలమిన్ద్రో² అజ్గిరస్వాన్ ॥

109

(21) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరితే దుహీయదిన్ద్ర దక్షిణా మహేనీ ।

శిజో త్తౌతృత్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

110

1. వావృధానో¹ అస్తః. 2. భినద్ పలమిన్ద్రో² అజ్గిర. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—11

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ స్తవమును పీనులన్ వినుచు శక్ర! యవజ్ఞతఁ జూపకయ్య! యీ
వివిధ నుతి ప్రపంచమున విత్త సమృద్ధికి మమ్ముఁ బాత్రులన్
దివురుఁడఁ జేయమయ్య! యింక దివ్య నదీ నిభ హవ్య రాశులన్
స్తవగత విత్తకామననుఁ జక్కఁగఁ దీర్పఁ గదయ్య! ప్రీతితోన్ ॥ 95
- (2) ఉ॥ శూరుఁడ! నీవు తోయమును సుందర మౌ నట వృద్ధిఁ జేయుచో
మారకుఁ డైన యా “యహి” యమందత దానికి నడుఁబెట్ట నీ
కారసి వానిఁ ద్రుంచుచు నీ కనంత బలంబునఁ దజ్జలంబు వేఁ
బారెడు నట్లు నేయవఁటె! భవ్య నుతిం జెవిఁ బెట్టి శక్రకుఁడా! ॥ 96
- (3) గీ॥ భద్ర మగు రుద్రయంబును పరమ ఋక్కు, నీకు సంతృప్తిఁ గలిగించు నిర్జరేశ!
వాయురూపుఁడ! నీకయి వలసినంత, నుతి ప్రవర్తించుచుండె నా స్తుతిని వినుము! ॥ 97
- (4) చ॥ అతిసుఖకారి యైన బల మంతటఁ గల్గును నీకు శక్ర! మా
నుతులను నాలకింపఁగనె నూతన వజ్రము పట్టు దీవు నీ
స్తుతి కృత శక్తి మూలమున సూర్యవికార మహాయుధంబులన్
గతిఁ గన నట్టి వారలకుఁ గల్పనఁజేయు మవజ్ఞ దీక్షతోన్ ॥ 98
- (5) చ॥ ఇతరులకుం గనంబడక యెంతయొ కాలము నీట నుంట న
స్మృతి చెడినట్టి దానవుఁడు మాయలతో గగనంబు సంతయున్
సతతము గట్టివేయఁగనె శక్రకుఁడ! నీవు పవన్ ధరించి యే
వితముననో! వధింపవఁటె! పీరుఁడ! వానిని యుద్ధ భూమిలోన్ ॥ 99
- (6) క॥ 1తావక పూర్వయశస్సుం, దావక సత్కర్మచయముఁ దద్వజ్రంబున్
దావక కేతు హరిద్వయ, మే విధి నుతియింప కుందునే? సూర్యాత్మా! ॥ 100

† ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. ద్వితీయమండలములో 11వ సూక్తములోని యీ 6వ ఋక్కున రథమే భిన్నమైనది. ఈ ఋక్కులో “కేతు” శబ్దము గ్రహవాచకముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది. కేతు శబ్దప్రయోగము చేసినను శ్రీనేమానివారీ ఋక్కును సరిగా ననువదించనే లేదు. పైఁగా మూలచ్ఛేదకమగు నర్థముతో ననువదించఁబడినది. ఇక్కడ “కేతు” శబ్దము “కేత”నార్థకమన్న భ్రమతో వ్రాయఁబడినది. సాయనుఁడు పేర్కొన్న ప్రజ్ఞార్థముగూడ సరియైనదికాదు. వ.గో.కృ.

అర్థాంతరము

- *క॥ తావక పూర్వయశస్సుం, దావక సత్కర్మచయము తద్వజ్రంబున్
దావక శాత్రువులందునుము, నేవిధి గేతువును రాహు ఘృణి వధియించున్ ॥ 101
- (7) చ॥ త్వరితముఁ బోవు నీ హరులు వారి నొసంగెడు మేఘ శబ్దమున్
స్థిరముగఁ జేయ నా ధ్వనినిఁ జెచ్చెర శ్రోత్రములందుఁ బెట్టుచో
స్థిరమగు ప్రీతి గల్గుగదః శ్రీకర మేఘము సంచరించుచున్
గరము వెలుంగుచుండుగదః కాంతి నొసంగుచు లోక మంతకున్ ॥ 102
- (8) ఉ॥ ఎట్టి ప్రమాదముం గనక యింపగు తోయద మంబరంబుపై
ని ట్టు సంచరించుచు నహీన జలంబులు నిచ్చుఁగావునన్
జట్టుగ నుండు మారుతమ! శక్రుఁడు ఖ స్థలిఁ జేయు శబ్దముల్
దిట్టముగాఁగ దిక్కులు ప్రతిధ్వను లిచ్చెడు న ద్లోసర్పపే! ॥ 103
- (9) క॥ బలవంతుం డగు నింద్రుఁడు, జలదము పై నెక్కి చెనటి శత్రుని జంపన్
లలి వజ్ర స్తనితంబునఁ, జలియింపదె? నభము పుడమి చాల విధములన్ ॥ 104
- (10) చ॥ మనుజ హితార్థి దేవపతి మానవ శత్రుని పృత్ర దానవున్
దునుముటకై చలింపఁ గడుఁ దోయము నిచ్చెడు వాని వజ్రమున్
ఘనముగ గర్జఁ జేయ సమకర్తైన గాన నతండు సోమముం
గనుఁగొని త్రాగి దానవుని క ట్టులుకన్ దునుమండెః యాజిలోన్ ॥ 105
- (11) క॥ మదకరసోమము నీకున్,మదమును, బుట్టించు మఱియు మారుత విభుఁడా!
యది నీ కుక్షిని నింపున్,నదయుఁడవై తృప్తి నొందు చారు రసమునన్ ॥ 106
- (12) మ॥ అతిమేధావుల మైన మేము నిరతం బాసించి నీ స్థానమున్
హితమౌ కర్మ ఫలంబు బొందుటకు మే మెంతేనిఁ బూజా విధిన్
మతితోఁ జేయుచు యాగ కర్మ ఫల సామాన్యంబు, గైకొందు మో
యతులై శ్వర్యమహేంద్ర! మాకు నిడుమా! యర్థంబు నీ వెంతయున్ ॥ 107

* ఈ కందపద్యము పూర్వార్థకర్త కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి. ఉత్తరార్థకర్త వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్. వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య. కళా-ప్రపూర్ణ.

- (13) మ॥ భవదీయాశ్రయలాభముం గనుచు నో భవ్యాత్మ! శక్రండః నే
నవ హవ్యం బభివృద్ధిః జేసికొని యానందంబుతో నుండెదన్
స్తవసీయుండవు నీవు పుత్రయుతమున్ సారాస్పదం బైన న
ద్రవిణంబుం సరిగూర్చినట్లయిన నే భన్యుండ నొదున్ గదా! ॥ 108
- (14) గీ॥ ఇమ్ము గృహముల మిత్రుల నిండ్రదేవ! మారుతము వీర్యమును మఱి చారు మధుర
సోమ పాన విలాస సంశోభమాన, వాయువుల శక్తియును మముః బాయకుండు ॥ 109
- (15) ఉ॥ చక్కఁగ సోమపానమును జాలఁగ జేసిన మారుతంబు నీ
కెక్కువఁ దృప్తి జేయుఁగద! యింద్రుండ! సోమము నీవు త్రాగుచో
మిక్కిలి శక్తి కలుఁగద! మేదుర వీర్య మరుదగ్గణంబుతోఁ
జక్కఁగ వచ్చి నీవు మముః జారు శుభంబుల వృద్ధి జేయుమా! ॥ 110
- (16) మ॥ సకలానిష్ఠ! నివారకా! సుఖకరా! శాస్త్రోక్త మౌ నట్లు తా
వక కృత్యంబులు చేయు వారలు మహా వ్యాపారులై యుండరే!
యకశంకంబుగ దర్శలం బఱచి నిత్యానంద మొప్పార, దా
వకమౌ పూజ నొనర్చు వారు గృహమున్ భక్తంబు తా మొందరే! ॥ 111
- (17) క॥ లలి సుగ్రతికర్దుక కర్మల హృష్టుండ వగుచు సోమ రస పానమునన్
బలవంతుండ! యరిసూదన! వెలిగెడు సంప్రీతి నొంది వేయి విధములన్ ॥ 112
- గీ॥ శ్మశ్రు లిప్త మైన చారు సోమరసంబు, దుడిచి పైచి నీవు కడఁగి సోమ
పానమునకు హతుల, బన్నిన రథ మెక్కి, రమ్ము! శక్రదేవ! రాజ రాజ! ॥ 113
- (18) గీ॥ ఎట్టి బలమునుఁ జొందుచు నిండ్రదేవ! యూర్ణ నాభినివలె వృత్ర నోపి నీవు
తొల్లి దునుమాడఁగాఁ గల్గితో యిపుడును, నట్టి బలమును ధరియింపు మతిశయముగ! ॥ 114
- క॥ అనయం బార్జులకొఱకై, మనమౌ జ్యోతిస్సు నీవు కల్పింపవొకో!
పనిగొని ధన్యు గణంబును, ననిలో నపసవ్యపాణి నణఁపఁగ లేదే! ॥ 115
- (19) ఉ॥ తావక మైన యాశ్రయము, దప్పక నొందుచు లోక మెల్ల నద
భావముతోడ శక్రవుల, బావఁగఁ గల్గెను మా నిమిత్తమై
చేవగలట్టి యా త్రితుని చెల్మిని, జేయుచు విశ్వరూపకుం
జావఁగ మోదినావుగద! శక్రండ! నిన్ను నుతింప శక్యమే? ॥ 116

- (20) గీ॥ సతత తుష్టసుఖానుఁ డత్రితునివలన, వర్ధితుఁడవయి యింద్రుఁడః వజ్రధారః
నర్బుదుండనుదనుజుని నడఁచినావు, ఘోర రణరంగమున మహావీరుఁడవయి ॥ 117
- గీ॥ స్వరథ చక్రము సూర్యుఁడు జరుపునట్లు, నంగిరస్సుల మూలాన నమరపతియు
వజ్రమును మూర్ఛితంబుగ వలసినట్లు, చేసి బలశత్రువును బడ నేనె భువిని ॥ 118
- (21) చ॥ స్తుతికరులైన వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచుం
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రః మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుము మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులక
సతతముఁ బొత్తులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే ॥ 119

అనువాకః—2 సూక్తమ్—12

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) యో జాత¹ ఏవ ప్రథమో మనస్వాన్ దేవో దేవాన్ క్రతునా పర్యభూషత్ ।
యస్య శష్ఠాద్ రోదసీ² అభ్యసేతాం నృష్టుస్య మహా³ న జనాన³ ఇన్ద్రః ॥ 111
- (2) యః పృథివీం వ్యథమానామదృంహద్⁴ యః పర్వతాన్ ప్రకుపితాగ్⁵ అరహ్ణాత్ ।
యో⁶ అన్తరిక్షం విమమే వరీయో యో ధ్యామస్తత్సాత్ న జనాన³ ఇన్ద్రః ॥ 112

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. జాతఏవ, 2. రోదసీఅభ్య, 3. జనానఇన్ద్రః, 4. మదృంహద్యః, 5. ప్రకుపితాగ్అర, 6. యోఅన్త, (వ్రా.ప్ర).

(3) యో హ॒త్వాహి॒మరి॒ణాత్ స॒ప్త సి॒న్ధూన్ యో గా¹ ఉ॒దాజ॒దప॒థా వ॒లస్య॑ ।

యో² అ॒స్మనో॑ర॒న్తర॒గ్నిం జ॒జాన॑ సం॒వృక్ స॒మత్స॒ స జనా॑న³ ఇ॒న్ద్రః ॥

113

(4) యేనే॒మా వి॒త్వా చ్యవ॑నా కృ॒తాని॒ యో దా॒సం వ॒ర్ణమ॑ధ॒రం గుహా॑కః ।

శ్వ॒ఘ్నీ॒వ యో జి॒గీవా॑గ్ం ల॒క్షమా॑దద॒ర్యః పు॒ష్టాని॒ స జనా॑న ఇ॒న్ద్రః ॥

114

(5) యం సా॒ పృ॒చ్ఛి॒న్తి కుహ॑ నేతి॒ ఘోర॑ము॒తేమా॒హురై॒షో⁴ అ॒స్తీత్యే॑నమ్ ।

సో⁵ అ॒ర్యః పు॒ష్టిర్వి॒జ ఇ॒వా మి॒నాతి॒ శ్రద॑న్తై ధ॒త్త స జనా॑న ఇ॒న్ద్రః ॥

115

(6) యో ర॒ధ్రస్య॑ చోది॒తా యః కృ॒శస్య॑ యో బ్ర॒హ్మణో॑ నాధ॒మాన॑స్య కీ॒రేః ।

యు॒క్తగ్రా॑వో యో కవి॒తా సు॒శివ్రః॑ సుత॒సోమ॑స్య స జనా॑న ఇ॒న్ద్రః ॥

116

(7) య॒స్యాశ్వా॑నః ప్రది॒శి య॒స్య గా॒వో య॒స్య గ్రా॒మా య॒స్య విశ్వే॑ ర॒థానః॑ ।

యః సూ॒ర్యం య⁶ ఉ॒ష॒సం జ॒జాన॑ యో⁷ అ॒పాం నే॒తా స జనా॑న ఇ॒న్ద్రః ॥

117

1. యోగాఉదా. 2. యోకలస్మ. 3. జనానకఇన్ద్రః 4. షోకఅస్తీత్యేనమ్, 5. సోకలర్యఃపుష్టిర్విజఇవా,

6. యకఉషసం, 7. యోకలపాం, (వ్రా.వ్ర.)

(8) యం క్రస్థసీ సంయతీ విహ్వయేతే పరీకవర¹ ఉభయా అమిత్రాః ।

సమానం చిద్ రథమాతస్థివాంసా నానా హవేతే న జనాన ఇన్ద్రాః ॥

118

(9) యస్మాన్న² ఋతే విజయన్తే జనాసో యం యుధ్యమానా³ అవసే హవన్తే ।

యో విశ్వస్య ప్రతిమానం బభూవ యో⁴ అచ్యుతచ్యుత్ న జనాన ఇన్ద్రాః ॥

119

(10) యః శశ్వతో మహ్యేనో దధానామన్యమానాశ్చర్వా జఘాన ।

యః శర్భితే నానుదదాతి శృద్ధ్యాం యో దస్యోర్హన్తా న జనాన ఇన్ద్రాః ॥

120

(11) యః శమ్పరం పర్వతేషు క్షీయన్తం చత్వారింశ్యాం శరద్యన్వవిన్దత్ ।

ఓజాయమానం యో⁵ అహిం జఘాన దానుం శయానం న జనాన ఇన్ద్రాః ॥

121

(12) యః సప్తరశ్మిర్వృషభస్తువిష్మానవాసృజత్ సర్తవే సప్త సిన్ధూన్ ।

యో రాహిణమస్పరద్ వజ్రపాహుర్ద్యామారోహన్తం న జనాన ఇన్ద్రాః ॥

122

1. పరీకఉభయామిత్రాః, 2. యస్మాన్నఋతే, 3. మానాసావసే, 4. యోఅచ్యుత, 5. యోఅహిం, (వా.ప్ర.)

(13) ద్యావా చిదన్తై పృథివీ నమేతే కష్టాచ్చిదన్త్య పర్వతా భయన్తే ।

యః సోమపా నిచితో వజ్రవాహుర్యో వజ్రహన్తః స జనాన ఇన్ద్రః ॥

123

(14) యః సున్వన్తమవతి యః పచన్తం యః శంసన్తం యః శశమానమూతి ।

యన్త్య బ్రహ్మ వర్తనం యన్త్య సోమో యజ్ఞేదం రాధః స జనాన ఇన్ద్రః ॥

124

(15) యః సున్వతే పచతే దుద్ర¹ ఆ చిద్ వాజం దర్షన్తి స కిలాసి నత్యః ।

వయం త² ఇన్ద్ర విశ్వహ ప్రియాసః సువీరాసో విదథమా వదేమ ॥

125

అనువాకము—2, సూక్తము—12

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) చ॥ జగమున దీప్త కాంతి హరి జన్మము నొందుచు దేవతాళికిన్
మగఃటిమి గల్గి మర్త్యులకు మాన్యతముండయి వీర కర్మచే
సొగ నగు దివ్యులన్ మిగుల శోభనవంతులుగా నొనర్చుచుం
దగు పతి యయ్యె నేనలకుఁ దా భయపెట్టుచు రోదసీ స్థలిన్ ॥

120

1. దుద్రః ఆ. 2. తః ఇన్ద్రః. (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుబ్బనోటు (657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ వ్యధిత పృథ్విని దృఢబద్ధమ్ముగాఁ జేసి పర్వతంబుల నెల్లఁ జాదుకొల్పి
నిఖిలాంతరిక్షంబు నిర్మాణ మొనరించి గగనంబు నంతయుఁ గప్పిపుచ్చి
యహి దానవుని జంపి యాపగా సప్తక మతిశయంబుగఁ బారునట్లొనర్చి
జలద మధ్యంబున జ్వలనంబుఁ బుట్టించి బలసిత గోవులఁ బట్టి తెచ్చి
గీ॥ యిచ్చు వాఁడింద్రుఁడేగదః మెచ్చు నట్లు, జన్య భూములలోపల శత్రువులను
జంపు వాఁ డింద్రుఁడేగదః శక్తి మీర్చి,బివిని జేతను ధరియించి బలము మించ ॥ 121
- (4) ఉ॥ ఎవ్వఁడు 1నశ్వరంబయిన యెల్ల ప్రపంచముఁ బుట్టఁ జేసెనో;
యెవ్వఁడు దాన వర్ణుని మహీధ్రగుహన్ నిలుపంగఁ గల్గెనో;
యెవ్వఁడు వేటగానివలె నెంతయు లక్ష్య జయంబు గాంచునో;
యద్విధమైన వానిఁ బలు కాడుదు రింద్రునిఁ గాఁగ మానవుల్ ॥ 122
- (5) గీ॥ ఆతఁ డెచ్చట నున్నాఁడో! యనెడు ప్రస్తు, ఘోరతముఁడైన దేవునిగూర్చి పలుక
నాతఁ డెచ్చట లేడని యనెడు నతఁడె, యింద్రుఁ డనఁదగు ననెడు సహీన భక్తి ॥ 123
- గీ॥ శాంత దాత పోల్కి శత్రువులం జంపి, వారి ధనము నెల్ల వశముఁ జేసి
కొనెడు వాని యందుఁ బనిఁ బూని విశ్వాస,మంచవలయు? హరిగ నుండు నతఁడు ॥ 124
- (6) క॥ స్తుతికరులకు బుద్ధిజులకు, సతతము దీనాశీ కెల్లఁ జాలిన ధనమున్
మతితో నిచ్చిన వానిని, బ్రతిపత్తిని నింద్రుఁ డనుచుఁ బల్కెదరు జనుల్ ॥ 125
- గీ॥ శుభ హను విశిష్టఁడై చాల సోమ రసము, దీయఁ బ్రస్తరముం బట్టు దివ్య మునుల
రక్షకుండయి వెలిఁగెడు రాజమూర్తి, నింద్రునిగఁ జెప్పుచుండెద రెల్ల జనులు ॥ 126
- (7,8) సీ॥ గ్రామాశ్వ గోవులఁ గాంచన రథములఁ బాలించుచున్ వారి పాదుకొల్పి
భాస్కరోషస్సులఁ బరగఁగఁ బుట్టఁగఁ జేసి జలచోదకుండుగా జగతి వెలిఁగి
ప్రతిపై న్యములు పరస్పర సంగతిని గోరు పిలుపును నాలించి పేర్కి వెలిఁగి
యుత్తమోత్తమ మధ్య మోభయ శత్రుల యాహ్వాన మాలించి యతిశయించి
గీ॥ యేక2 విధ రథముపై నుండు నిరువు రైన,జనుల యహ్వానముల నన్ని చక్క వినుచు
వెలుగు వాఁ డింద్రుఁడే నుఁడీః విపుల జగతి, నుండు జనులారః వాని గనుండు! మీరు॥ 127

- (9) ఉ॥ ఎవ్వడు లేకయున్న జయ మేమియుఁ గల్గదో! యుద్ధభూమిలో
నెవ్వని బిల్చుచుండుదురో! యేడై ర రక్షక లోకు లెల్ల నిం
కెవ్వడు సర్వలోకనుతి కెల్ల పదంబగునో! క్షయంబు లే
కెవ్వడు పర్వత క్షయము నెంతయుఁ జేసెనో! వాడె యింద్రుడౌ ॥

128

- (10,11,12) సీ॥ వజ్రంబుఁ జేఁగొని బహుపాప గణములఁ గొట్టుచు శత్రులఁ గొట్టఁగల్గె
గర్వకారి మనుష్య గర్వంబు పోఁద్రోలి సిద్ధి వారికిఁ గల్గఁజేయకుండె
జ్ఞై ధరంబున నున్న శంబరు హతకుని నలువది యేండ్లకుఁ దెలియఁ గలిగె
బలమును బ్రకటించు నల యహి దనుజుని నంత మొందించుచు నధికుడయ్యె
గీ॥ సప్తరశ్మి విశిష్టుడై చతురుఁ డగుచు, నేడు నదులను బారించె నీప్సితముల
నిచ్చుచు జగము లెల్లను మెచ్చు లందు, వాడె యింద్రుండు జనులార! వానిఁ గనుఁడు: ॥ 129

- (13) గీ॥ ఎవడు సోమపాయి? యెవడు వజ్ర ధరుండు?, యెవడు దృఢతనుండు? యింద్రుడతడె
అతని జూచి పర్వతాళి భయంపడు, తాము సత్కరించు ధరణి నభము ॥ 130

- (14) క॥ సుతికరులఁ బాక కరులను. నతిసోమాభిషవ మిచ్చు యజమానతతీన్
మతితో సంరంక్షించెడు, మతిమంతుని నింద్రుఁ డంద్రు మానవులారా! ॥ 131

- గీ॥ స్తోత్ర మెవ్వని కభివృద్ధి శోభఁ జేయు, సోమ మెవ్వని కభివృద్ధి శోభ నిచ్చు
నన్న మెవ్వని కభివృద్ధి నందఁజేయు, వాడె యింద్రుఁడు జనులార! వానిఁ గనుఁడు: ॥ 132

- (15) గీ॥ చరు పురోడాశ పాకముల్ కరముఁ జేయు, వారలకు సోమమును జేయు వారలకును
నన్న మిచ్చెడు వాడ వో యమరనాథ!, సత్యవంతుని గా నిన్నుఁ జాటు చుంద్రు ॥ 133

- గీ॥ సత్యవంతుడ వీ వాట శక్రదేవ!, వీర పుత్రులతో, గూడ వెలయుచుండి
మేము నిను సంస్తుతింతు మమేయ భక్తి, శత్రు సంహారకారకా! శక్రదేవ! ॥ 134

సూక్తమ్—13

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 13.త్రిష్టుప్.

(1) ఋతుర్జనితీ తస్యా¹ అపస్సరి మజ్ఞా జాత² ఆవిశద్ యాసు వర్ణతే ।

తదాహనా³ అభవత్ పిప్యషీ పయోం ససోః పీయాషం ప్రథమం తద్యుక్తమ్ ॥

126

(2) సద్రిమా యన్తి పరి విభ్రతీః పయో విశ్వపాన్వియ ప్ర భరన్త భోజనమ్ ।

సమానో⁴ అధ్వా ప్రవతామనుష్యదే యస్తాకృతోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

127

(3) అన్వేకో వదతి యద్ దదాతి తద్ రూపా మినన్తదపా⁵ ఏక ఈయతే ।

విశ్వా⁶ ఏకస్య వినద ప్రితిక్షతే యస్తాకృతోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

128

(4) ప్రజాభ్యః పుష్టిం విభజంత⁷ ఆసతే రయిమివ పృష్ఠం ప్రభవంతమాయతే ।

అసీన్వన్ దంష్ట్రేః పితురత్తి భోజనం యస్తాకృతోః ప్రథమం సాస్యుక్త్యః ॥

129

* ఋషి విశేష విషయములకై రెండవ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (647వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. తస్యా¹ అప, 2. జాతకావిశద్, 3. తదాహనాఅభవత్, 4. సమానోకాధ్వా, 5. దపాఏకకయతే, 6. విశ్వాఏకస్య,

7. విభజంతకాసతే. (వ్రా.వ్ర.)

(5) అధా కృణోః పృథివీం సందృశే దివే యో ధోతీనామహిహన్నానిః¹ పథః ।

తం త్వా ప్రోచేభిరుదభిర్న వాజినం దేవం దేవా¹ అజనన్ త్వాన్యత్కః ॥

130

(6) యో ధోజనం చ దయసే చ వర్ధనమార్ద్రాదా శుష్కం మధుమద్ దుదోహిత ।

స² శేవధిం ని దధిషే వివస్వతి విశ్వస్యైక³ ఈశిషే సాన్యత్కః ॥

131

(7) యః పృష్టిణీశ్చ ప్రస్వశ్చ ధర్మణాఽది దానే వ్యగ్రవనీరధారయః ।

యశ్చానమా⁴ అజనో దిద్యుతో దివ⁵ ఉరురూగ్⁶ర్వాగ్ం అభితః సాన్యత్కః ॥

132

(8) యో నార్మరం సహవసుం నిహన్తవే పృత్యై చ దానవేశాయ చావహః ।

ఊర్జయన్త్యా⁷ అవరివిష్టమాన్యముతైవాద్య షరుకృత్ సాన్యత్కః ॥

133

(9) శతం వా యన్య దశ సాకమాద్య⁸ ఏకన్య క్రుష్టౌ యద్ధ చోదమావిథ ।

అరణ్జౌ దన్యాన్ త్సమునబ్ధభీతయే సుప్రావ్యో⁹ అభవః సాన్యత్కః ॥

134

1. దేవాఅజనన్, (వ్రా.వ్ర.) 2. సః శేవధిం (సా.వ్రా.వ్ర.) 3. విశ్వస్యైకఃఈశిషే, 4. సమాఅజనో. 5. దివఃఉరు (వ్రా.వ్ర.)

6. ఉరురూగ్ంర్వా (సా.మా.వ్రా.వ్ర.) 7. యన్త్యాఅవరి, 8. మాద్యసేకన్య, 9. సుప్రావ్యోఅభవః (వ్రా.వ్ర.)

(10) విశ్వే॒దను॑ రో॒ధనా॑ అ॒స్య పాం॑స్యం ద॒దుర॑స్మై¹ ద॒ధిరే॑ కృ॒త్న॒వే ద॑నమ్ ।

ష॒శస్త్ర॑భా॒ విష్టి॑రః ప॒ఞ్చ స॑న్చృ॒శః పరి॑ ప॒రో² అ॒భవః॑ సా॒స్య॒స్త్వ్యః ॥

185

(11) సు॒ప్ర॒వా॒చ॒నం త॑వ పీ॒ర పీ॒ర్యం॑ యదే॒కేన॑ క్ర॒తునా॑ వి॒ష్టనే॑ వ॒సు ।

జా॒తా॒స్థిర॑స్య ప్ర వ॒యః సహ॑స్వతో యా చ॒క్త సే॑న్త్ర) విశ్వా॒స్య॒స్త్వ్యః ॥

186

(12) అ॒ర॒మ॒యః స॑ర॒ప॒సస్త॑రాయ కం తు॒ర్వీత॑యే చ వ॒య్యా³య చ స్రు॒తిమ్ ।

నీ॒వా స॒స్త॒ముద॑నయః పరా॒వృ॒జం ప్రా॒ప్తం శ్రో॑ణం శ్ర॒వ॒యన్ తా॑స్స॒స్త్వ్యః ॥

187

(13) అ॒న్య॒భ్యం తద్ వ॑సో దా॒నాయ॑ గా॒ధః సమ॑ర్థయస్వ బ॒హు తే॑ వ॒సవ్య॑మ్ ।

ఇ॒న్ద్ర) యచ్చి॒త్రం శ్ర॑వ॒స్యా⁴ అ॒ను ద్యూన్ బృ॒హద్ వదే॑మ వి॒దథే॑ సు॒పీ॒రాః ॥

188

1. ద॒ధిరే (సా), 2. ప॒రోఽఅ॒భవః, 3. వ॒య్యా॒యు స్రు॒తిమ్, 4. శ్ర॑వ॒స్యా॒అను. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—13

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) చ॥ ఘన మగు వర్ష కాలమును గాంచుచు, దల్లిగ సోమవేల్లికల్
జననము నొంది తోయమున సారముతో నభివృద్ధిఁ జెంది తా
మనయము వెల్లుచుండెడును నట్లు లతా చయ జాత సారముల్
ఘన మగు హవ్య మయ్యెడును గర్మల రాయన కింద్రమూర్తికిన్ ॥ 135
- (2) సీ॥ ఉదకవాహినులైన నదులు పరస్పర సమ్మిళితంబులై సాగుచుండుఁ
బ్రవహించు చుండెడుఁ బ్రబలముగా నాల్గు దిక్కులకుం జాలఁ బిక్కుటిల్ల
నుదకాశ్రయంబైన నుదధికి సర్వోదకంబు భోజనమయి గ్రాలుచుండు
నిమ్నంబునకుఁ బోవు నీటి కంతకు నొక్క గంతవ్యమార్గంబుఁ గలుగుచుండు
గీ॥ నింద్రుఁడా! యిట్టి కృత్యము లెన్నో! నీవు, పూర్వమునఁ జేసినాఁడవు పూజ్యమతిని
నట్టి కారణములచేత నఖిల సుతుల, కాశ్రయంఁడవు కావె? నీ నఖిలవంద్య! ॥ 136
- (3) ఉ॥ ఒక్కఁడు దేవతోత్తముఁ డహో! యను నట్లు లొసంగు దానినే
యొక్కఁడు మానవోత్తముఁ డహో! యనునట్లు ప్రశంసఁ జేయు ని
కొక్కఁడు జంతు హింసలను నొయ్యనఁ జేయుచుఁ బోవు దాని వే
రొక్కఁడు మాన్పు నిట్టి పను లున్నవి నీయవి యో మహేంద్రుఁడా! ॥ 137
- (4) చ॥ అతిథులకుం గృహస్థ గణ మర్థ మొసంగెడురీతి నింద్ర స
న్మతిఁగొని విత్త రాశులను మాన్య జనావళి కిచ్చుచుండు వా
యతిశయ కర్మకారి కడు నన్నము దంతములన్ భుజించు నీ
వితమగు కర్మ నీ దగుట వీరుఁడ! యోగ్యుఁడ వాడు కాదొకో! ॥ 138
- (5) చ॥ పుడమిని దర్శనీయముగఁ బోడిమితో నొనరించి మింటికై
తడఁబడకుండఁ బారునటు తప్పక చేసితి వాపగాతతిన్
వడగొను ఘోటకంబునకు వారులఁ దృప్తిని జేయునట్లుగా
కడు నిను మంత్రవాక్యములఁ గర్మల లోకులు దృష్టిఁ జేయరే! ॥ 139

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము క్రింది ఋషి కిచ్చిన పుటనో
(657వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ ధన దానమును జేయు ఘనభోజనం విముక్త! సస్యాది దోహద శక్తి నిముక్త!
పరిచర్యలను జేయు పరిచారకుల కెల్ల నెస లేని యట్టుల ధనము నిముక్త!
పుష్పఫలాదులఁ బొలు పొందు నోషధి రత్నంబులకు నెల్ల రక్ష నిముక్త!
హానులఁ గొట్టుచు నరి హంతకుండవై యద్వితీయులమయి యలరుచుండు
గీ॥ మరి నిహంతక! యంద్ర! నీ వధికశక్తి, నొప్పి యుండుట స్తోత్ర యోగ్యుడవు! నీవు
సూర్య దీప్తి బుట్టించి సౌగంధ్య గంధి, వఖిల ప్రాణులఁ బుట్టించి యమరుచుంటి! ॥ 140
- (8) గీ॥ హవ్యములఁ గోరి దస్యుల నడచి పెట్టి, నృమర పుత్రుని సహవసు సమరమందుఁ
జంపి దంభోళి ధారను సరస దేశమందు దాన మొనర్చెను సమరభర్త ॥ 141
- (9) గీ॥ అమరుఁడా! నీవు సుఖమును నందఁగోరి, దశ శతాశ్వంబులను నెల్లఁ దాల్చినావు!
రహిద భీతి నిమిత్తమై రజ్జు రహిత, దస్యు గణముల నతిశక్తిఁ ద్రచ్చినావు! ॥ 142
- గీ॥ అద్వితీయుండ వగుదు వో! యమరనాథ! సర్వప్రాప్యండ వగుదు వో! శక్రదేవ!
అందుచే సంస్తవంబుల నధిగమించి, సకలయోగ్యుండ వగుదువు! చాతురిమను ॥ 143
- (10) త॥ ఘన మగు రోదస్వతిహరి, ననువర్తించుకొని యుండు యజమాన గణం
జెన లేని యన్న మొసఁగును, ధనమొసఁగును గర్మకారి దశ మింద్రునకున్ ॥ 144
- గీ॥ పంచజనము ప్రీతి భావించి విస్తీర్ణ, ఛయ వ్రదేశ మెల్ల శక్తి నిలిపి
సకల లోక విమల సంస్తవ యోగ్యుడ, వైతి వింద్రదేవ! యమరవంద్య! ॥ 145
- (11) గీ॥ శక్ర! నీ వీర్య మంతయు జ్ఞాఘనీయ, మమల కర్మల శత్రుల యర్థ మెల్లఁ
దెచ్చి యా పుచ్చులకు నన్న మిచ్చినాడ, వందుచే యోగ్యుడవు నీవె యమరనాథ! ॥ 146
- (12) గీ॥ వ్రయ్య తుర్వీతు లిద్దఱు పారునదుల, దాటు నట్టులఁ జేసితి మేటి శక్తి
నంధ ఘగు పరావృజ్ఞ నధికజలము, నుండి తీయుచు విభ్యాతి నొందినావు ॥ 147
- (13) చ॥ అమరుడ! నీవు మాకు సకలార్థ మొసంగిన వాడ వైనచో,
గ్రమముగ నట్టి విత్తమున గౌరవ భావము నొంది పిమ్మటన్
సమముగ యాగ కర్మలను జక్క నొనర్చుచుఁ బుత్ర పౌత్ర సం
ప్రమదముతోడ నొప్పి సుఖభాగ్యముతో నుతు లుచ్చరింపమే? ॥ 148

సూక్తమ్—14

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అధ్వర్యవో భారతే¹స్త్వాయ సోమమామతే²భిః సి³న్వతా మద్యమన్తః ।కామీ హి వీరః సదమన్య పీ⁴తిం జహో⁵త వృష్టే తదిదే⁶ష వష్టి ॥

139

(2) అధ్వర్యవో యో¹ అపో² వప్రివాంసం వృత్రం జఘానా³న్యేవ వృక్షమ్ ।తస్మా⁴ ఏతం భరత తద్వశాగ్⁵య⁶ 4ఏష ఇన్దో⁷ అర్హతి పీ⁸తిమన్య ॥

140

(3) అధ్వర్యవో యో దృభీ¹రం జఘాన యో గా² ఉదాజదప హి వలం వః ।తస్మా³ ఏతమన్తరి⁴క్షే న వాతమిన్ద్రం సో⁵మైరో⁶ద్ధత జూర్న చస్త్రైః ॥

141

(4) అధ్వర్యవో య¹ ఉరణం జఘాన నవ చ్చాన్వాంసం నవతిం చ బాహూన్ ।యో² అర్హదమవ నీ³చా బహాధే తమిన్ద్రం సోమన్య భృథే హినో⁴త ॥

142

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. యో¹అపో², 2. తస్మా³ఏతం (వ్రా.ప్ర.), 3. తద్వశాయగ్⁴ (సా), 4. తద్వశాగ్⁵య⁶ఏషఇన్దో⁷అర్హతి.

5. యో గా² ఉదా, 6. తస్మా³ఏత, 7. సో మే. 8. య¹ ఉరణం, 9. యో² అర్హద. (వ్రా.ప్ర.)

(5) అధ్వర్యవో యః స్వశ్నం జఘాన యః శుష్ణమశుష్ణం యో వ్యంశమ్ ।

యః పిప్రం నముచిం యో రుద్ధికాం చస్తా¹ ఇన్ద్రాయాన్ధసో జుహోత ॥

143

(6) అధ్వర్యవో యః శతం శమ్భరస్య సురో విభేదాశ్మనేవ పూర్వీః ।

యో వర్చిసః శతమిన్ద్రః సహస్ర మపావపద్ భరతా సోమమన్తై ॥

144

(7) అధ్వర్యవో యః శతమా సహస్రం భూమ్యా² ఉపస్థే³ వపజ్జిమన్వాన్ ।

కుత్సస్యాయోరతిథిగ్వస్య వీరాన్ న్యావృణగ్³ భరతా సోమమన్తై ॥

145

(8) అధ్వర్యవో యన్నరః కామయాధ్వే క్రుష్టి వహంతో నశథా తదిన్ద్రే ।

గభస్తీహతం భరత క్రుతాయేన్ద్రాయ సోమం యజ్యవో జుహోత ॥

146

(9) అధ్వర్యవః కర్తనా క్రుష్టిమన్తై వనే నిహతం వన⁴ ఉన్నయధ్వమ్ ।

జుషాణో హస్త్యమభి వావశే⁵ ఇన్ద్రాయ సోమం మదిరం జుహోత ॥

147

1. తస్మా³ ఇన్ద్రా, 2. భూమ్యా³ ఉపస్థే (వ్రా.ప్ర.), 3. భరతా (సా), 4. వన⁵ ఉన్నయ,

5. హవ శేవ⁵ ఇన్ద్రాయ, (వ్రా.ప్ర.)

(10) అధ్వర్యవః పయసోధర్యథా గోః సోమేభిరీం పృణతా భోజమిన్ద్రమ్ ,

వేదాహమన్య నిభృతం మ¹ ఏతద్ దిత్సన్తం భూయో యజత్సేకేత ॥

148

(11) అధ్వర్యవో యో దివ్యన్య వస్వో² యః పార్థివన్య క్షమ్యన్య రాజా ,

తమూర్ధరం న పృణతా యవేనేన్ద్రం సోమేభిస్తదపో వో² అస్తు ॥

149

(12) అన్యభ్యం తద్ వసో దానాయ రాధః సమర్థయన్య బహు తే వసన్యమ్ ,

ఇన్ద్రో యచ్చిత్రం శ్రవస్యా³ అను ద్యూన్ బృహద్ వచేమ విదధే సువీరాః ॥

150

సూక్తము—14

ఋషి—గృత్సమదుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు

(1,2) సీ॥ అధ్వర్యులారా! మీ రమరాధినాథున కఫిలసోమ రసంబు నందనిండు:

చమసపాత్రద్వార జ్వలనునకై మోద కాన్న సంపత్తుల నందనిండు:

కామితార్థం విచ్చు కమనీయమూర్తి యౌ సోమపాయకి మధుసోమ మిండు:

ఘన వాహనుడు చాలఁ గామించుచున్నట్టి కమనీయ సోమము కలుఁగనిండు:

గీ॥ వృక్షమునువలెఁ బరిచేత వృత్రహతకు, బిలుకు మార్చిన వజ్రకి వలసినట్టి

సోమ రస దానముం జేసి సౌగను మీరఁ, గాంక్షితార్థంబు లొనఁగుడు! ఘనత మీర ॥ 149

1. మకఏతద్, 2. వోకాస్తు. 3. వస్యాకాను. (బ్రా.ప్ర)

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

(3) చ॥ బలిమి దభీక దానవుని బట్టి వరించిన పిమ్మటన్ మహా
బలుని మథించి గో గణము బంధముఁ ద్రుంచిన యింద్రమూర్తికై
జలదము లుండుచోటఁ గడుఁ జక్కని వాయువు వ్యాప్తమైన య
ట్లల మదకారి సోమమును వ్యాప్తముగా నొనరింపుఁదీ! జనుల్ ॥ 150

గీ॥ వస్త్రములను జీర్ణవస్త్రపు నెట్లు లా,చ్చాదితంబుఁ జేయ జనులు చనెద
రట్లు లింద్రదేవు నధికసోమమున నా,చ్చాదితంబుఁ జేయుఁ డార్యులార! ॥ 151

†(4) గీ॥ నవ నవతి బాహువులతో ననంత శక్తి, నొప్పు శరణుని నర్బుదు నోలిఁ జంపి
నట్టి యింద్రునకై ప్రీతి నధికసోమ,రసము నొసఁగుఁడు! జనులార! పెసఁగడంగి ॥ 152

(5,6,7) సీ॥ శుక్నుని స్కందంబు శోషిల్లఁగాఁ జేసి యక్నుని వధియించి యమరినాఁడు!
పిప్రు రుధీకుల పీచంబులం గొట్టి దుష్టుడౌ నముచిని ద్రోలినాఁడు!
శంఖరైకాధిక శతపట్టణంబులఁ గతిన పవన్ నేలఁ గల్పినాఁడు!
వర్చిరకునియొక్క వరలక్షపుత్రకు లవనిపైఁ బడునట్లు లడచినాఁడు!
గీ॥ శత సహస్రాసురలను¹ నెల్లఁ జంపి ఘనత,రాయు కుత్సల యోధుల ననిపినాఁడు
కాన శత్రునికై సోమ మూని తెచ్చి, యిద్ధమతులార! భక్తితో నిండు! నేడు ॥ 153

(8) గీ॥ ఇంద్రునకు సోమ రసము నందీయ నున్న,సకల కామన లొడఁగూడు స్తత్సరముగ
హస్తశోధిత సోమంబు నంద నిత్తు,రభ్యర ప్రీతు లగువార లమరపతికి ॥ 154

† అరణుఁ డను నార్యశత్రువునకు 99 బాహువు లున్నట్లు వర్ణింపఁబడెను. కాని దీని యర్థము సరిగ సమన్వయించలేదు. కాని 99 బాహువులు కలవాఁ డనఁగా నవతిమిత శక్తి కలవాఁడని యర్థమై 99 బాహువు లున్న వాఁడను దృష్టితో నీయర్థము వ్రాయఁబడినదేమో? (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక:— బహుబాహువులశక్తి దైవీయమైన యలౌకిక శక్తి-అన లధికముగా బాహువు లుండ వనుకొనుట పొరపాటు. మామూలు బాహువులకంటె మిన్నగా నధిక బాహువు లున్నను మంత్రోషవ్యాధిశక్తులవల్ల దృశ్యమానము లగును. వ.గో.కృ.

1. ఈ తేటగీతి ప్రథమపాదమున నింద్రగణమునకు మారు చంద్రగణమైన “నహ” ము (రలనునెల్ల) బుద్ధిపూర్వముగఁ బ్రయుక్తమైనది. “శతసహస్రాసురగణముఁ జంపిఘనత” అని వ్రాయఁగల్గియుండియు శ్రీ నేమానివా రట్లు చేయకపోవుట విశేషము. వ.గో.కృ.

- (9) క॥ జలశోధిత మగుసోమము, సులలితహస్తములఁ బట్టి శోభ దలిర్పన్
జెలువం బొప్పెడు నింద్రున, కెలమిని నందిండు : మీర లిద్దప్రతిభన్ ॥ 155
- (10) గీ॥ ఆవు పొడుగుఁ బాల నమరియుండెడు నట్లు, శక్రుఁ దెవుడు సోమశక్తితోడ
నుండు నటులఁ జేసి యుచిత భక్తిని వానిఁ, గొలుచుచుండుమయ్యః కౌవిదుండ : ॥ 156
- క॥ సోమప్రభావ మెరుఁగుచుః, నీమము గలవారి నెల్ల నిర్జరపతి తా
వేమరుఁ గనుఁగొనుచున్నది, కామితము నెల్లఁ గూర్చి గ్రాలెడునుండీ : ॥ 157
- (11) గీ॥ మూఁడు లోకములను మురియుచుండెడి ధన, రాశి కెల్ల హరియె రాజు కాన
నన్య గృహము యవలఁ జక్క నిందెడునట్లు, దివ్యరసముచేతఁ దీర్పుఁ డతని ॥ 158
- (12) చ॥ అమరుఁడః నీవు మాకు సకలార్థ మొసంగిన వాడ వై నచోఁ
గ్రమమున నట్టి విత్తమున గౌరవభావము నొంది పిమ్మటన్
సమముగ యాగ కర్మలను జక్క నొనర్చుచు, బుత్ర పౌత్ర సం
ప్రమదముతోడ నొప్పి సుఖ భాగ్యముతో స్తుతు లుచ్చరింపమే : ॥ 159

సూక్తమ్—15

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

భందః—త్రిష్టుప్

- (1) ప్ర॒ ఘా॑ న్వ॒న్య మ॒హతో॑ మ॒హాని॑ స॒త్యా స॒త్యన్య॑ కరణాని వోచమ్ :

త్రి॒క॒ద్రు॒కే॒వ్యపి॒బిత్ సు॒తస్యా॒న్య మదే॑ అహి॒మిన్దో॑ జఘాన ॥

151

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. మదే॑ అహి. (వా.ప్ర.)

(2) అ॒వంశే॑ ద్యామ॒స్తథాయద్ బృహ॒స్తమా॑ రోద॒సీ¹ అ॒పృణద॒స్తరిక్ష॑మ్ ।

స దార॑యత్ పృథి॒వీం ప॒వ్రథ॑చ్చ సోమ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రోశ్చ॑కార ॥

152

(3) సద్యే॑వ ప్రా॒చో వి మి॒మాయ॑ మానై॒ర్వజ్రే॑ణ ఖాన్యతృణన్నదీనామ్ ।

వృథా॑స్పృ॒జత్ పథి॑భిర్దీర్ఘయా॒తైః సోమ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రోశ్చ॑కార ॥

153

(4) స ప్ర॒వో³హ్వాన్ పరి॒గత్యా॑ దధీ॒తేర్విశ్వ॑మధాగాయధమిదే⁴ అ॒గ్నౌ ।

సం గోభి॑ర॒త్వైరస్పృ॒జద్ రథే॑భిః సోమ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రోశ్చ॑కార ॥

154

(5) స⁵ ఈం మహీం ధుని॒మేతోర॑ర॒హ్మత్ సో⁶ అ॒స్మాత॒గ్రానపా॑రయత్ స్వ॒స్తి ।

త⁷ ఉ॒త్సా॒న్నయ॑ ర॒యిమ॒భి ప్ర త॑స్థైః సోమ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రోశ్చ॑కార ॥

155

(6) సోద॑చ్చం సి॒న్ధుమరి॑ణాన్మహి॒త్వా వజ్రే॑ణాన ఉ॒ష॒సః సం పి॑పేష ।

అ॒జవ॑సో॒ ఇవి॑సి॒భిర్వి॒ష్పశ్చన్ తో॑మ॒స్య తా మద॒² ఇ॒న్ద్రోశ్చ॑కార ॥

156

1. రోదసీఃఅపృ, 2. మదఃఇన్ద్ర, 3. ప్రవోశహ్వాన్, 4. మిధేఃఅగ్నౌ, 5. సఃఈం, 6. సోఃఅస్మా, 7. తఃఉత్సాన్నయ, 8. వజ్రేణేనః ఉషసః. (ప్రా.ప్ర.)

(7) స వి॒ద్యాగో॑ అ॒పగో॒హం క॒సీనా॑మావిర్బవ॒న్నద॑తిష్ఠత్ పరా॒వృత్ ।

ప్రతి శ్రో॑ణః స్థా॒ద్ వ్యగ॑నగచ॒ష్ట సోమ॑స్య తా మద॒² ఇన్ద్రో॑శ్చకార ॥

157

(8) భి॒నద్ వ॒లమ॑జ్జిరోభిర్గృ॒ణానో వి పర్వ॑తస్య దృం॒హితా॑న్వైరత్ ।

రిణగ్రో॑ధాంసి కృ॒తిమా॑జ్యేషాం సోమ॑స్య తా మద॒² ఇన్ద్రో॑శ్చకార ॥

158

(9) స్వ॑ప్నే॒ణాభ్యు॑ప్యా చు॒మరి॑ం దు॒నిం చ జ॒ఘన్త ద॒స్యం ప్ర ద॒భీతి॑మావః ।

రమ్భి చిద॑త్ర వివిదే హిర॑ణ్యం సోమ॑స్య తా మద॒² ఇన్ద్రో॑శ్చకార ॥

159

(10) నూ॒నం సా తే॑ ప్రతి వ॒రం జ॒రితే॑ దు॒హీయ॑దిన్ద్రో దక్షి॑ణా మ॒మోసీ॑ ।

శి॒క్షే స్తోతృ॑భ్యో మాతి ద॒గ్ధగో॑ నో బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒థే సు॒వీరాః ॥

160

1. గోసఅప, 2. మదఃఇన్ద్రో. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—15

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—ఇంద్రుడు

(1) గీ॥ బలము కల్గు నేను బహు సత్య సంకల్పుఁ, డైన యింద్రు కీర్తి నతిశయముగ
సన్నుతింతు వాడు సరస త్రికర్ణక, సవనమందు సోమశక్తి నందె ॥ 160

గీ॥ సోమ పాన జనిత శోభాభివర్ధిత, హర్షజాత శక్తి నమరునట్టి
యింద్రుఁ డహిని జంపి యద్ధ వజ్రంబునఁ, బ్రీతుఁ డయ్యె లోక భీతి మాన్పి ॥ 161

(2) సీ॥ అతివిశాలంబైన నాకాశవీధిని స్థంభితం బగునట్లు దాల్చుచుండె
దుస్సాధ్య మగునట్టి ద్యౌలోకమును గూడఁ గదలకుండఁగ నఱికిట్టుచుండె,
గ్రాలు తేజస్సుతో గగనతలం బంతఁ గమనీయవిధమునఁ గప్పుచుండె
విస్తీర్ణ మైనట్లు విపులాతలం బెల్లఁ దద్దయు శక్తితోఁ దాల్చుచుండె
గీ॥ నిట్టి మన కర్మ లన్నియు నింద్రుఁ డొకఁడె, సోమ సంజాత హర్షోద్ధ శోభతోడఁ,
జేయఁ గలుగు నుండెడుఁ జెన్ను మీర, నతని కార్యంబులకు నసాధ్యం బదేది? ॥ 162

(3) ఉ॥ సోమము గ్రోలుటన్ వలన సోలుచు సొక్కుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
సీమముతో గృహంబులను నేర్పునఁ గొల్చిన యట్లు దిక్కులన్
బ్రేమ దలిర్పఁ గొల్చి పవి పేర్మిని బట్టి సమస్త కుల్యమున్
భూమిని ద్రవ్వి యాపగలు పోయెడు నట్టులు నేనెఁ బ్రీతితోన్ ॥ 163

(4,5) సీ॥ అలదభీతిపురంబు లంత మొందించిన యదుల యాయుధముల నగ్ని గలిపి
పిదప “దభీతిని” బిలిచి యశ్వాదుల వానికి నెలమితో దాన మిచ్చి
ధుని నామ కాపగం గని తత్రప్రవాహంబు గమనార్థ మగునట్లు కలుఁగఁజేసి
నదిని దాటిన యట్టి నరులకు నర్థంబు లభియించు నట్టుల లక్ష్యముంచి
గీ॥ శక్రుఁ డెంతయు వెల్గొందెఁ జారు సోమ, జనితహర్షంబుచేతనె శక్తిఁ గలుఁగఁ,
దఱచు సోమ రసంబును ద్రాగకున్న, శక్రుఁ డేమేనిఁ జేయంగ శక్తుఁ డగునె? ॥ 164

† ఋషి విషయ విశేషములకై ఆంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తముక్రింది ఋషి విషయరమైన పుటనోటు చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (6,7) సీ॥ మహిత సింధువు నైజ మహిమచే నుత్తర వాహినియైనట్లు పంపగలిగె :
 దుర్బలసేనును దోస్సారమునఁ గొట్టి యా యుష్కోరథమును నడఁచగలిగె :
 గదిలి పోయిన కృతకల ఋషీకుల చెంత ప్రేమ నొప్పెడనట్లు పెట్టగలిగె :
 కుంటి వానిని బుట్టు గ్రుడ్డి వానిని గూడ నన్ని కార్యములకు ననుపగలిగె :
 గీ॥ నిట్టి కృత్యము లన్నియు నెన్నునట్లు, జరుపగలుగుటకై చారు సోమ జాత
 హర్షమే కారణం బగు నమరపతికి, గాని వేరొక హేతువు కలదె? చెపుమ : ॥

165

- (8,9) సీ॥ అంగిర స్తవముల నాలకించుచు దుష్ట బల వానవుని జంప మెలఁగునాడు :
 గిరివరంబుల దృఢీకృత కవాటంబులు కించ లేకయె పెల్లగించునాడు :
 ఘన భుని సేనకుఁ గల్పించి నిద్రను వారిని జంపంగ జేరునాడు :
 రాజర్షియైనట్టి రమ్య దభీతిని నంచితమతిని రక్షించునాడు :
 గీ॥ సోమరసజాతహర్షమే శోభ దెచ్చె, నింద్రునకుఁ గాన నతఁడు సమిద్ధరసము
 గ్రోలుచున్ సర్వకర్మలు కొడువలేక, చేయగలుగుచు నున్నాడు సిద్ధి కలుగ ॥

166

- (10) చ॥ స్తుతికరులైన వారలకు సుందరకాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
 దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర : మా కస
 మృతులగు వారి కీయకుము : మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
 సతతము పౌత్రులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే ? ॥

167

సూక్తమ్—16

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 9-త్రిష్టుప్

- (1) ప్ర వః సతాం జ్యేష్ఠతమాయ సుష్ఠుతిమగ్నావివ సమిధానే హవిర్భరే ।

ఇన్ద్రీమజుర్యం జరయన్తముక్షితం సనాద్ యువానమవసే హవామహే ॥

161

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట.) చూడనగును, వ.గో.కృ.

(2) యస్మాదిద్ బృహతః కిం చనేమృతే విశ్వస్యస్మిన్ తస్మిన్ భృతాది వీర్యా ।

జతరే సోమం తస్మిన్ సహో మహో హస్తే వజ్రం భరతి శీర్షణీ క్రతుమ్ ॥ 162

(3) స క్షణీభ్యాం పరిభ్యే త¹ ఇన్ద్రియం స సముద్రైః పర్వతైర్వి తే రథః ।

స తే వజ్రమన్వశ్నోతి కశ్చన యదాశుభః పతసి యోజనా పురు ॥ 163

(4) విశ్వే హ్యస్మై యజతాయ ధృష్టవే క్రతుం భరన్తి వృషభాయ సశృతే ।

వృషా యజన్య హవిషా విదుష్టరః పితేన్ద్ర సోమం వృషభేణ భానునా ॥ 164

(5) వృష్టః కోశః పవతే మధ్వ² ఊర్మిర్వృషభాన్నాయ వృషభాయ పాతవే ।

వృషణాధ్వర్యో వృషభాసో³ అద్రయో వృషణం సోమం వృషభాయ సువ్వతి ॥ 165

(6) వృషా తే వజ్ర⁴ కత తే వృషా రథో వృషణా హరీ వృషభాణ్యాయుధా ।

వృష్ణో మదన్య వృషభ త్వమీశ⁵ ఇన్ద్ర సోమన్య వృషభన్యతృప్తహి ॥ 166

1. తకఇన్ద్రియం, 2. మధ్వఃకూర్మి, 3. వృషభాసోఽద్ర, 4. వజ్రకత, 5. త్వమీశఃకఇన్ద్ర. (వ్రా.వ్ర.)

(7) ప్ర తే నావం న సమనే వచస్సువం బ్రహ్మణా యామి సవనేషు దాధృషిః ।

కువిన్నో¹ అస్య వచసో నిబోధిషదన్త్రముత్సం న వసునః పిచామహే ॥

167

(8) పురా సంజాదాదభ్యా వవృత్స్వ నో ధేనుర్న వత్సం యవసస్య పిప్రుషీ ।

సకృత్స తే సుమతిభిః శతక్రతో సం వత్సీభిర్న వృషణో నసీమహి ॥

168

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్త్ర దక్షిణా మమోనీ ।

శిజే ప్రోత్పత్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

169

సూక్తము—16

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) క॥ ఉపకారములం గోరుచు, విపరీతంబైనయట్లు వెలుంగ నలునకున్
విపులముగ హవ్య మొసంగిన, నిపుణత సంత్వప్తి నొందు నిరర పతియున్ ॥

168

క॥ జర లేని యట్టి వానిం, గరము జరాదాత యగుచు, గదలెడు వానిం
దరుణ వయస్కుఁ జిరంతను, స్థిరముగఁ బిలిచెదము మేము చిర భక్తిమెయిన్ ॥

169

(2) గీ॥ సరస సామర్థ్య సంభృత శక్రుఁ డెలమి, నుదరమున సోమరసమును నుంచుచుండె,
దనువున బలమ్ము తేజస్సుఁ దాల్చుచుండి, జ్ఞానమును వజ్రమును గూడఁ బూని యుండె ॥ 170

1. కువిన్నోకలస్య (ప్రా.ప్ర.)

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుట్నోట చూడనగును. ప.గో.కృ.

- (3) చ॥ అతిశయశీఘ్రగామి యగు నశ్వము నెక్కి మహేంద్రుఁ డెంతయున్
ధృత గమనంబుతోఁ జనిన దివ్య నభంబు విశాల భూమియున్
గతిచెడి సంచరించుఁ గదః గ్రాలెడు తత్పవి నెట్టి వ్యక్తియేన్
యతనము నై నఁ గొట్టుటకు నాత్రతఁ జూపఁ గడంగునే? భువిన్ ॥ 171
- (4) గీ॥ అభిమతార్థ మిచ్చు నమరనాథునకయి, జనులు యాగములను సలుపుచుండీ
ధీరః యిష్టి సీవు దివిజునకై చేయు, మింద్రః యగ్నితోడ నిటకు రమ్మః ॥ 172
- (5) గీ॥ అఖిల మిచ్చెడు మరియును నభిమతార్థ, మొసఁగు సోమము నరులకు నొసఁగి బలము
బలదుఁ డైనట్టి యింద్రుని పానమునకుఁ, బొంగి పొరలుచు నుండె, దాఁ బూజ్యులారః ॥ 173
- (6) క॥ నీ దగువజ్రము యానము, నీదగు హరి యుగ్మమింద్రః నీ యాయుధముల్
మోద మొసంగెడు నీవలె, సాదరభామున సకల సంపద నిడవే! ॥ 174
- (7) చ॥ అరి గణ నాశకుండవయి యాడఁ దలంబడఁగొట్టు వాడవై
కరము వెలుంగు చుండవొకొః కర్మలలోన నుత్తిప్రపంచమున్
స్థిరముగ నాలకింపవొకొః ని న్నల కూపము నీట నెట్లొ య
ట్లరమర లేక సోమ సురసావభృదం బొనరింతు మింద్రుడా! ॥ 175
- (8) ఉ॥ గడ్డిని మేసి తృప్తిగొని గ్రాలెడు ధేనువు తర్జకంబు నే
యడ్డులు లేక ద్రిప్పునటు నంత యనిష్టముఁ గొట్టుచుండు మో
దొడ్డహరి! సులోచనలు తూర్ణము యౌవనవంతు రీతిఁ బే
ర్వడ్డ మహాస్తవంబున నవారిత ప్రీతిని నిన్నుఁ బొందవే! ॥ 176
- (9) చ॥ స్తుతికరు లైన వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రః మా కన
మ్మతు లగు వారి కీయకుము! మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బ్రౌతులన్ బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥ 177

సూక్తమ్—17

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 8.9 అష్టుప్.

(1) తదస్మై నవ్యమజ్జిరస్వదర్భత కష్టా యదస్య ప్రత్నఘోదీరతే ,

విశ్వా యద్ గోత్రా సహస్రా పరీవృతా మదే సోమస్య దృంహితాన్వైరయత్ ||

170

(2) స భూతు యో హ వ్రథామాయ ధాయస¹ ఓజో మిమానో మహిమానమాతిరత్ ,

కూరో యో యుక్తు తన్వం పరివృత శీర్షణి ద్యాం మహినా ప్రత్యముచ్చత ||

171

(3) అధాకృతోః ప్రథమం వీర్యం మహద్ యదస్యాగ్రే బ్రహ్మణా శుష్మమైరయః ,

రథేషేన హర్యశ్వేన విచ్యుతాః ప్ర జీరయః సిన్రతే సద్ర్యగ్ పృథక్ ||

172

(4) అథా యో విశ్వా భువనాభి మజ్జనేశానకృత్ ప్రవయా² అభ్యవర్ధత ,

అద్ రోదసీ జ్యోతిషా వహ్నిరాతనోత్ సీవ్యన్ తమాంసి దుధితా సమవ్యయత్ ||

173

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కీర్చన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. ధాయసఓజో, 2. ప్రవయాఅభ్య. (వ్రా.ప్ర.)

(5) స ప్రాచీనాన్ పర్వతాన్ దృంహదోజసా యదరాచీనమకృణోదపామపః ।

అదారయత్ పృథివీం విశ్వధాయనమస్తభాన్మాయయా ద్యామవస్రనః ॥

174

(6) సాస్మా¹ అరం బాహుభ్యాం యం పితాకృణోద్ విశ్వస్మాదా జనుషో వేదసస్పరి ।

యేనా పృథివ్యాం ని క్రివిం శయధ్యై వజ్రేణ హత్వ్యవృణక్ తువిష్వణేః ॥

175

(7) అమాజూరివ పిత్రోః సచా సతీ సమానాదా సదసస్త్యామియే భగమ్ ।

కృథి ప్రకేతమువ మాస్యా భర దద్ధి భాగం తన్వోః యేనా మమహః ॥

176

(8) ఖోజం త్వామిన్ద్ర వయం హువేమ దదిష్వమిన్ద్రాపాంపి వాజాన్ ।

అవిధీన్ద్ర చిత్రయా న ఊతీ కృథి వృషన్నిన్ద్ర వస్యసో నః ॥

177

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిన్ద్ర దక్షిణా మమోనీ ।

శిజై శ్రోతృభ్యో మాతి భగ్భగోనో బృహద్ వదేమ విదతే సువీరాః ॥

178

1. సాస్మా¹అరం (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—17

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—ఇంద్రుడు

- (1) చ॥ ఘన మగు పూర్ణదీప్తి గతకాలము రీతి జనించుచుండుటన్
మనమున సోమహర్షమును మానుగఁ బుట్టుట నేచి పాక శా
సనుడు పయోదశత్రువుని శక్తిసహాయతఁ జంపె నందుచే
త ననల యంగిరస్సుల విధంబున వాని నుతింపకుందుమే? ॥ 178
- (2) చ॥ బలమును జూపి సోమ రస పానముఁ జేయుచు నైజ పీఠ్యమున్
లలి నభివృద్ధిఁ జేయుచుఁ దొలంగతి యుండిన పాకశాసనుం
డల ఘన యుద్ధకాలమున నన్ని విధంబులఁ బ్రీతుఁడౌచుఁ దా
నెలమి నభంబు శీర్షముపయిన్ ధరించుచు నుండె వింతగన్ ॥ 179
- (3) చ॥ ప్రియ మగు సం స్తవంబునకుఁ బ్రీతుఁడవై బల మెల్లఁ జూపుచున్
గుయవుని నింక శత్రువులఁ గొట్టుచు నైజ శరీర కాంతితో
నియమిత సోమ మెల్లడల నేర్పునఁ బ్రావగ నెంచుచున్ మహా
జయ మహిమంబు లోకమునఁ జాటుచు నుంటివి నీవు శత్రుఁడా! ॥ 180
- (4) ఉ॥ చక్కని యన్నముం గలిగి సర్వ జగత్తుఁ దిరస్కరించి తా
నొక్కడై నాయకుం డగు చహ్నోయను నట్టులు వృద్ధిఁ బొంది యిం
పెక్కిడు నైజ తేజమున నెంతయు వెల్గుచు లోక మంతటం
జిక్కిడు సంధికారమును జెచ్చెరఁ గొట్టఁడె? యింద్రుఁ డెంతయున్ ॥ 181
- (5) సీ॥ అటు నిటుఁ బరుగెత్తు నన్ని పర్వతముల నిశ్చలంబుగఁ దాను నిలిపియుండె
మేఘరాశిస్థిత మేదుర వారుల జారునట్టులు తాను జరిపియుండె
విశ్వధాత్రిగ నుండు విపులాతలం బంతఁ దాను బలంబునఁ దాల్చి యుండెఁ
బరమ ద్యులోకము ప్రజ్ఞాబలంబులఁ బతనమ్ము లేకుండఁ బట్టియుండె
గీ॥ సకల రక్షకుడై తాను సకలజీవ,రాశికంపెను విజ్ఞాన రాశి యగుచు
సర్వలోకము రక్షించు శత్రుఁ డెలమి, నంతటన్ వ్యాప్తిఁ జెందుచు నమరియుండె ॥ 182

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవలెను. ప.గో.కృ.

- (6) గీ॥ బహు యశఃపూర్ణ శత్రుఁడు బహుశమైన, నెఱుకచే¹ ద్రిధికు దానవు నిద్రవజ్ర
మూలమునఁ జంపి వానినిఁజాల మేమిఁ, జేయకయె² పుడమి సజ్జపెఁ జేర్చినాడు ॥ 183
- (7) క॥ పుట్టినది మొదలు పితరుల, నట్టింటనె యున్న దుహిత నయముగఁ దా నా
† పుట్టింట వంతుఁ గోరిన, యట్టుల హరిఁ నిన్ను ధనము యాచింప మొకో³ ॥ 184
- గీ॥ ఇంత ధన మిచ్చెద నటంచు నిపుడె సకల, జనుల ముందఱఁ బ్రకటించి శత్రుఁ నీవు
దాని సంపాదనమునకై తత్క్షణంబు, పోయి గొనితెచ్చి మా కిమ్ముఁ పూర్ణమతిని ॥ 185
- (8) మ॥ మముఁ బాలించెడు వాడ వాడువు సుమాఁ మా పిల్పు నాలింపుమాఁ
యమలాన్నంబును గర్మ సంచయము మా కందించు నీ వేమియుం
గ్రమముం దప్పక మమ్ము యోగ్య భనులం గావించి రక్షింపుమాఁ
సుమనోదేవుడఁ కామితార్థదుడఁ సంశోభిల్లు వాడఁ హరిఁ ॥ 186
- (9) చ॥ స్తుతికరు లై న వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్పుచుం
దత ధనవంతుడై దనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్రఁ మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుము మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతము పౌత్రులన్ బడసి చక్కఁగ నిన్ను సుతింప కుందుమే ॥ 187

సూక్తమ్—18

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

- (1) ప్రాతా కథో నవో యాజి సస్తిశ్చతుర్యగత్రికః సప్తరశ్మిః ।

దశాంత్రో మనుష్యః స్వదాః స¹ ఇష్టిభిర్మతిభీ రంహ్యో భూత్ ॥

179

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లము గణము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

† అవివాహిత లగు కన్యకలు తమ పుట్టింట నుండునట్టి యాచార మార్కులనాడు కల దనుటకుఁ బ్రామాణికముగా నీఋక్కువారును, అట్టి కన్యలనుగాని వారి తల్లి దండ్రులనుగాని బహిష్కరించెడు నాచార మా నాడు లేదు. అది స్మృతుల నాడు ఋషులు కల్పించి యుందురు. ఈ విషయమై స్మృతి కారకుల మతముకంటె పేద మతమే బోక హితమైనది. (నే.వేం.న.శా.)

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. సకఇష్టి (ప్రా.ప్ర.)

(2) సాస్మా¹ అరం ప్రథమం స ద్వితీయ ముతో తృతీయం మనుషః సహోతా² :

అన్యస్యా గర్భమన్య² ఊ జనన్త సో అన్యేభిః సచతే జేన్యో వృషా³ ॥

180

(3) హరి ను కం రథ³ ఇన్ద్రస్య యోజమాన్యై సూక్తేన వచసా నవేన :

మో షు త్వమత్ర బహవో హి విప్రా ని రీరమన్ యజమానాసో⁴ అన్యే ॥

181

(4) ఆ ద్వాభ్యాం హరిభ్యామిన్ద్రో యాహ్య చతుర్భిరా షడ్విన్దాయమానః :

అష్టాభిర్దశభిః సోమపేయమయం సుతః సుమఖ మా మృధస్కః ॥

182

(5) ఆ వింశత్యా త్రింశతా యాహ్యర్వాణా చత్వారింశతా హరిభిరుజానః :

ఆ పఞ్చాశతా సురభేరిన్ద్రో⁵ షష్ట్యా సప్తత్యా సోమపేయమ్ ॥

183

(6) ఆశీత్యా నప్తత్యా యాహ్యర్వాణా శతేన హరిభిరుహ్యమానః :

అయం హి తే శునహోత్రేషు సోమ⁶ ఇన్ద్రో త్వయా పరిషిక్తో మదాయ ॥

184

1. సాస్మాఅరం, 2. గర్భమన్యః ఊజనన్త సోఅన్యేభిః, 3. రథఇన్ద్రస్య, 4. యజమానాసోఅన్యే,

5. సురభేరిన్ద్రో షష్ట్యా, 6. సోమఇన్ద్రో. (వ్రా.ప్ర.)

(7) మమ బ్రహ్మేన్ద్రో యాహ్యచ్చా విశ్వా హరీ ధురి దిష్వా రథస్య ।

పృరుత్రా హి విహవ్యో బభూథాస్మిచ్ఛార సవనే మాదయస్య ॥

185

(8) న మ¹ ఇన్ద్రోణ సఖ్యం వి యోషదస్మత్సమస్య దక్షిణా దుహీత ।

ఉప జ్యేష్ఠే పరూథే గభస్తా ప్రాయేప్రాయే జిగీవాంసః స్యామ ॥

186

(9) నూనం సా తే ప్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదన్ద్రో దక్షిణా మమోనీ ।

శిజే స్తోతృభ్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదధే సువీరాః ॥

187

సూక్తము—18

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ అఖిల సంస్తవ యోగ్యమౌ యజ్ఞమందు, సప్త విధమైన ఛందిస్సు చక్కనైన
ప్రస్తర చతుష్టయము మఱి ప్రధిత సంస్తవ త్రయము పాత్ర దశకము, బరగుచుండు:॥ 188

గీ॥ యజ్ఞ మఖిల జనంబుల కఖిల హితము, గూర్చు స్వర్గ సుఖంబును గూర్చు మఱియు,
సంస్తవముగూడఁ జక్క-ని 2 జన్మమునను, బ్రధితమయి వెలుచుండును బ్రకృతియందు ॥ 189

1. మ¹ఇన్ద్రోణ. (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.) చూడనగును, వ.గో.కృ.

2. యిష్టిచేత (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.

అథాంతరము

- ఉ॥ ఉన్నత మైన కాంతులను నొప్పి చతుర్యుగయుక్త మౌచుఁ జే
రెన్నికఁ గన్న పగ్గముల నేడిబ వెల్గుచు మూఁడు సస్తులన్¹
గ్రన్ననఁ గల్గి పార్శ్వదశకంబున నుండు రథం బుషస్సునన్
దిన్నఁగ మానవోత్తముల నెక్కొని పోవును నాక వీధికై ॥ 190
- (2) చ॥ హరికి రచింపఁగాఁబడిన యజ్ఞ సుకర్మలు మానవాళికిం
గరము ఫలం బొసంగు కుభ కర్మ కరుల్ మృదువాక్య గర్భమున్
స్థిరముగఁ జేయుచుండు రిక్, జేరుచు నుండు ఘనేష్టి కర్మ సు
స్థిరముగఁ నన్య దేవతల దివ్యజయంబు లొసంగు చెంతయున్ ॥ 191
- (3) గీ॥ అభినవ స్తోత్రములతోడ నమరవిభుని, యరదమునకయి హరినామకాశ్వవితతి
యోజనముఁ జేయఁబడె నింక నుచితరీతి, సంస్తుతులు చేయువారలు చాలఁ గలరు ॥ 192
- (4) గీ॥ హరులలోన నాలు గారైన నెనిమిదియైన దశకమైన హరులనెక్కి
సోమపానమునకు సొంపుగ రావయ్యః, శోభనార్థయుక్తః కుభకరుండః ॥ 193
- (5) క॥ ఇరువది, ముప్పది, నలువది, మరి యేబది, షష్టియైన మంచి హయములన్
యరదంబునకుం బూన్పుచుఁ, బరమదయా! రమ్ము సోమ పానముఁ జేయన్ ॥ 194
- (6) గీ॥ హరిః యశీతి, నవతి హరులనొః శతసంఖ్య, నమరునట్టి హరుల యరదముననొః
యధివసించి మాకు నభిముఖముగ వచ్చి, యందుకొనుము సోమ మమరనాథః ॥ 195
- (7) క॥ హరిః మా స్తుతి నాలింపుచు, హరి నామము గల్గినట్టి యశ్వములను నీ
యరదమునకు ముం దిడుకొ ని, బిరబిర రారమ్ముః శత్రుభేదిః మహేంద్రాః ॥ 196
- గీ॥ బహుశసంఖ్యాక మైనట్టి పరమనుతులఁ, బిలుచుచున్నారు నిన్నింద్రః పెద్ద లెల్ల
వారి యాహ్వాన మాలించి వారి యాగకర్మమునఁ బ్రీతుడవు కమ్ముః ధర్మ ముండు ॥ 197
- (8) గీ॥ మాకు నింద్రునకుం గల్గు మైత్రి మాన్పు, శక్తుఁ డెవ్వఁడు గలుఁగు నీ జగతిఁగాన
నభిమత ఫలంబు లిడు మాకు నమరనాథః, యోగ్య దక్షిణతోడుత నుచిత రీతి ॥ 198

1. సస్తులు = కొరడలు

క॥ హరి దక్షిణ యాపదలం, గరము నివారించుగాక! గడు శస్త్రంబౌ
నరి యుద్ధ భూములందున్, స్థిర లాభము నిచ్చుగాక! సుస్థిరరీతిన్ ॥

199

(9) చ॥ స్తుతిపరులైన వారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచుం
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర! మా కస
న్మతులగు వారి కీయకుము! మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతము పౌత్రులం బడిసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥

200

సూక్తమ్—19

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః †

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అపాయ్యస్యాన్తస్థో మదాయ మనీషిణః సువానస్య ప్రయసః ।

యశ్శిన్నిష్ఠః ప్రదివి వాప్సదాన¹ ఓకో దధే బ్రహ్మణ్యంతశ్చ నరః ॥

188

(2) అన్య మద్దానో మర్వో వజ్రహస్తో కహిమిన్దో² అర్హోవృతం వివృశ్చత్ ।

ప్ర యద్ వయో న స్వనరాణ్యచ్చా ప్రయాంసి చ నదీనాం చక్రమన్త ॥

189

(3) న మాహిన³ ఇన్దో³ అర్హో అపాం ప్రైరయదహిహోచ్చా సముద్రమ్ ।

అజనయత్ సూర్యం విదద్ గా⁴ అక్తునాహ్నం వయనాని సాధత్ ॥

190

† ఋషి విశేషవిషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. వాప్సదానకఓకో, 2. మిన్దోకిఅర్హో, 3. మాహినకఇన్దోకిఅర్హోకపాంప్రైరయ, 4. గాకఅక్తు. (వా.ప్ర.)

(4) సో¹ అప్రతీని మనవే పురూణీన్దో² దాశాద్ దాకుషే హన్తి జ్వత్రమ్ ।

సద్యో యో నృభ్యో² అతసాయ్యో భూత్ పస్పదానేభ్యః సూర్యస్య సాతౌ ॥

191

(5) స సున్వత³ ఇన్ద్రః సూర్యమా⁴ క్షదేవో రిణజ్మర్యాయ స్తవాన్ ।

ఆ యద్ రయిం గుహదవద్యమస్మై భరదంశం నైతసో దశస్యన్ ॥

192

(6) స రస్థయత్ సదివః సారథయే శుష్టమశుషం కుయవం కుత్సాయ ॥

దివోదాసాయ నవతిం చ నవేన్ద్రః పురో వ్యైరచ్చుర్పురస్య ॥

193

(7) ఏవా త⁵ ఇన్దో² వథమహేమ శ్రవస్యా న త్మనా వాజయన్తః ।

అశ్యామ తత్ సాప్తమాశుషాణా ననమో వధరదేవశ్య పీయోః ॥

194

(8) ఏవా తే గృత్సమదాః శూర మన్వావస్యవో న వయునాని తక్షః ।

బ్రహ్మణ్యస్త⁶ ఇన్ద్ర తే నవీయ⁷ ఇషమూర్తం సుక్షీతిం సుమ్నమస్యః ॥

195

1. సోఽప్రతీని, 2. నృభ్యోఽతసాయ్యో, 3. సున్వతః ఇన్ద్ర, 4. సూర్యమాదేవో, 5. ఏవా తః ఇన్దో,

6. బ్రహ్మణ్యస్తః ఇన్ద్ర, 7. నవీయః ఇష, (వా.ప్ర.)

(9) సూనం సా తే ప్రతి వరం జరితే దుహీయదిన్త్ర దక్షిణా మహేనీ ।

శిష్యై స్తోత్రభ్యో మాతి ధగ్భగో నో బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

196

సూక్తము—19

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ చెలఁగి సోమాభిషవమును జేయునట్టి, పండితుఁడు సోమరసమును, బాక హరున
కధిక తుష్టిని గలిగింప నతిశయముగ, భక్షణ మొనర్చుచున్నాఁడు పరమ భక్తి ॥ 201

గీ॥ ఆ పురాతనాన్న మభివృద్ధి జెందుచు, బ్రతుక జేయుచుండు బాక హరుని
నట్టియన్న మహిమ, బట్టియే ఋత్విజ, లెల్ల నిలుచుచుండి రుల్ల మలర ॥ 202

(2) చ॥ మదకరసోమపానమును మానుగఁ జేయుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
ముదమున వజ్రముం గొను చమూల్య పయోదము గట్టునట్టి దు
ర్మదము గలట్టి రాక్షసుని మ్రందెడునట్లొనరింప వారిఁ దా
నుదధికిఁ జేరెఁ బక్షిగణ మోలిఁ గులాయముఁ జేరు కై వడిన్ .. 203

(3) క॥ అరిహంత యైన యింద్రుఁడు, సరసం బగు జలము నెల్ల సంద్రంబునకున్
స్థిరముగఁ బోవం జేయుచు, గరము ప్రకాశించుచుండెఁ గ్రాలు జగములన్ ॥ 204

గీ॥ పూజ్యశక్రుఁడు సూర్యుని బుట్ట, జేసి, గో సమాహంబు ప్రీతితో, గూర్చుచుండె
బలకరంబై న 1తేజమ్ము బలము వలన, జిరమ దినముల వెల్లఁగాఁ జేయుచుండె ॥ 205

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు !వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (667వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. బలకరంబై న తేజోబలంబువలన (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ మానుగ హవ్య మీయఁ జను మర్త్యులకై హరివిత్త మెంతయున్
దానముఁ జేసి వృత్రుఁ డను దానవుఁ ద్రుంచి వెలుంగు సూర్య స
న్మానముఁగూర్చి భక్త జన మధ్య విరోధము పుట్టి యుండఁ దా
మానక యట్టివేళ నభిమానము గల్గిన వారిఁ జేరఁడే? ॥ 206
- (5) ఉ॥ ఏతశ మౌనివర్యుఁ డమరేశుని వేడఁగ నాతఁ డెంతయుం
బ్రీత మనస్కుఁ డౌచుఁ గడుఁ బ్రీతిని వానికి నిచ్చె సూర్యునిన్
బూతుఁడు తండ్రి విత్తమును బుత్రున కిచ్చెడునట్లు లేతశ
భ్యాతుఁడు శక్ర దేవునకుఁ గాంక్షిత సోమ మొసంగె భక్తితోన్ ॥ 207
- (6) క॥ తన రథమునకున్ సారథి, యనఁబడు కుత్సనకు తగిన యాయుధ మిడి తా
ననిలోఁ గుయవుని గొట్టిం,చెను శక్రుఁడు దీప్తి యుక్త చిత్తం బలరన్ ॥ 208
- గీ॥ అల దివోదాస మౌనిని నాదరింప, శంబరుని నవనవతి విశాలపురము
లను మహేంద్రుఁడు గొట్టి విలాస గతిని, నేల మట్టము గావించె లీలతోడ ॥ 209
- (7) ఉ॥ అన్నము సీయు మంచు నిను యాచనఁ జేయఁగ నెంచి ప్రీతి మే
మెన్నెదమయ్య! దేవపతి! యెంతయు భక్తిని నిన్నుఁ బొందుచున్
గ్రన్నన సఖ్య మొందెదము కావునఁ బీయుని జంప నెంచి నీ
కున్నటువంటి పజ్రమును నోపి గ్రహింపుము చిత్తశుద్ధితోన్ ॥ 210
- (8) క॥ గమనాథిలాషి పథమును, సమముగఁ బ్రస్తుతము చేయఁ జాలు విభము గృ
త్స మద గణంబున్ నిన్నే, క్రమముగ నుతిఁ జేయుచుండెఁ గమనీయ బలా! ॥ 211
- గీ॥ నూత నుండవైన పూత చరిత్ర! నీ, కీర్తనంబుఁ జేయు గృత్సమద గ
ణంబు గృహము సుఖ బలంబులు గోరదె?, వాని నీయవలదె? బల యతుండ! ॥ 212
- (9) చ॥ స్తుతిపరు లై నవారలకు సుందర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము మహేంద్ర! మా కస
మ్మతులగు వారి కీయకుము మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బోత్రులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే! ॥ 213

సూక్తమ్—20

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పచ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్, ఓ-విరాద్ రూపా

(1) వ॒యం తే॑ వ॒యః¹ ఇ॒న్ద్రో వి॒ద్ధి మ॒ ణః॑ ప్ర॒ భరా॑మహే వా॒జయ॑ర్న ర॒థమ్ ।

వి॒ప॒న్యవో॑ దీ॒ధ్యతో॑ మనీ॒షా సు॒మ్నమి॑క్ష॒న్తస్తా॑వతో॒ నృ॒నాన్ ॥

197

(2) త్వం న² ఇ॒న్ద్రో త్వా॑భి॒రూతీ॑ త్వా॒యతో³ అ॒భిష్టి॑పాసి జ॒నాన్ ।

త్వ॒మి॒నో దా॒శుషో॑ వ॒రూతే॑ద్ధాధీ॒రభి॑ యో నక్ష॒తి త్వా ॥

198

(3) స నో॑ యు॒వేన్ద్రో॑ జో॒హూత్రః॑ స॒ఖా శి॒వో న॒రామ॑స్తు పా॒తా ।

యః శం॑స॒న్తం యః॑ శశ॒మాన॑మూ॒తీ ప॑చ॒న్తం చ॑ స్తు॒చ॒న్తం చ॑ ప్ర॒జేష॑త్ ॥

199

(4) త॒ము స్తు॒ష⁴ ఇ॒న్ద్రం తం॑ గృ॒ణేషే॑ య॒స్మిన్ పు॒రా వా॑వృ॒ధుః శా॑శ॒దుశ్చ॑ ।

స వ॒స్త్వః కా॑మం పీ॒వర॑ది॒యానో॑ బ్ర॒హ్మజ్ఞ్యతో॑ నూ॒తన॑స్యా॒యోః ॥

200

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. వయఃఇన్ద్ర, 2. నఃఇన్ద్ర, 3. త్వా॒యతో॑అభిష్టి, 4. తము స్తు॒షఃఇన్ద్రం. (ప్రా.ప్ర.)

(5) సో¹ అజ్గిరసామువథా జజ్జష్యాన్ బ్రహ్మ తూతోదిష్టో² గౌతుమిష్టన్ ।

ముష్టన్నుషసః సూర్యేణ స్తవానశ్చన్య చిచ్ఛిశ్చథత్ పూర్వాణి ॥

201

(6) స హా శ్రుత² ఇష్టో³ నామ దేవ³ ఊర్ధ్వో భువన్మనుషే దస్మతమః ।

అవ ప్రియమర్మసానన్య సాహ్వ్యోర్భరో భరద్ దానన్య స్వధావాన్ ॥

202

(7) స వృత్రహేష్ట్రః కృష్ణయోనిః పురందరో దాసీరైరయద్ వి ।

అజనయన్ మనవే జైమపశ్చ సత్రా శంసం యజమానన్య తూతోత్ ॥

203

(8) తస్మై తవస్యగమను దాయీ సత్రేష్ట్రాయ దేవేభిరర్జసాతౌ ।

వ్రతి యదన్య వ్రజం బాహ్వోర్భుర్భత్వీ దన్యూన్ పుర⁴ ఆయసీర్ని తారీత్ ॥

204

(9) నూనం సా తే వ్రతి వరం జరిత్రే దుహీయదిష్టౌ దక్షిణా మఘానీ ।

శిజై స్తోతృభ్యో మాతి ధగ్గుగో నో బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

205

1. సోఽఅజ్గిరస 2. శ్రుతః ఇష్టో³. 3. దేవః ఊర్ధ్వో. 4. పురః ఆయసీ (వ్రా.వ్ర.)

సూక్తము—20

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) ఉ॥ అన్నముఁ గోరు యోధవరుఁ డాత్ర రథంబును ద్రోలు నట్టు లో
యన్న! మహేంద్ర! నీకుఁ గడు నన్నము నిచ్చెదమయ్య! కావునం
గ్రన్నన మాకు సౌఖ్యమును గల్పనఁ జేయుము సం స్తవంబులన్
నిన్ను నుతించుచుండెదము నిరర నాథ! కులావతంసమా! ॥ 214

(2,3) సీ॥ మాకు రక్షల నిచ్చి మమ్ముఁ బాలింపుము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
శత్రువులను గొట్టి చారు హవ్యం బిమ్ము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
పరివర్యలన్ గొని బహుకర్మ నీయుము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
యజ్ఞముఁ జేయించి యజ్ఞఫలం బిమ్ము! శత్రు నివారక! శక్రదేవ!
గీ॥ హవ్యపాకముఁ జేయుచు నఖిలనుతుల, నుచ్చరించెడు వారిని మెచ్చి వారి
కాశ్రయం బిచ్చినట్లైన నమరనాథ! సకల కర్మలు సమకూడు జగతియందు ॥ 215

(4) క॥ హరి నేను సం స్తుతించెద, హరి వర్ధితుడయ్యె మొదట నరులఁ దునుముచున్
హరిని బ్రశంసించినచో, హరి నూతన యాగకరుల కర్థంబిడఁడే? ॥ 216

(5) చ॥ స్తుతమతి నంగిరో మునుల సూక్తములన్ ముద మొంది వారి సం
స్తుతులను సత్ఫలంబులుగ సొంపుఁ దలిర్పఁగఁ జేసి వారి కే
విధమునొ మంచి మార్గమును వెల్లఁగఁ జేయుచు నింద్రుఁ డెంతయున్
స్తుతులను నొందియుండెఁగద! సూనృత వాక్య పరంపరావళిన్ ॥ 217

గీ॥ సూర్యమూలకమున సుందరోషస్సును, నపహరించి నట్టి యశ్నుఁ జంపి
వాని పట్టణములు వరుసగా నలియించు, నట్లు చేసి యుండె నమర విభుఁడు ॥ 218

(6) క॥ ద్యుతి కీర్తిమంతుఁ డతిశయ, మతిమంతుఁడు శత్రుభేది మనుజోన్ముఖుఁడై
సతత మనిష్ట మొనర్చుచు, బ్రతితుం డగు దాసు శిరసు పడఁజేసె భువిన్ ॥ 219

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవలెను. ప.గో.కృ.

- (7) గీ॥ కృష్ణయోని దానుఁ గ్రిందను బడఁజేసి, పుడమి జలము రెండు వుట్టఁజేసి
పురుష వరుల కోర్కె పూరించి మిక్కిలి, వెలుఁగుచుండె దుష్ట వృత్రహంత॥ 220
- (8) చ॥ కరమున వజ్ర ముంప జయ కాంక్షను శక్రుఁడు శత్రుమండలిన్
స్థిరముగ లోహ బద్ధమయి చెన్ను వహించెడు శత్రుమాలికా
పురములఁ గొట్టి యుండుటను బూర్ణ జలంబుల నందఁజేసి తాన్
బరమ బల ప్రదాత్రి యగు భాసుర భక్తము నీయకుండునే? ॥ 221
- (9) చ॥ స్తుతిపరు లైన వారలకు నుండర కాంక్షిత మెల్లఁ దీర్చుచున్
దత ధనవంతమై తనరు దక్షిణ నిమ్ము! మహేంద్ర! మా కస
మ్మతు లగు వారి కీయకుము! మానుగ దక్షిణ మేము పుత్రులన్
సతతముఁ బొత్తులం బడసి చక్కఁగ నిన్ను నుతింపకుందుమే? ॥ 222

సూక్తమ్—21

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—జగతీ, 6-త్రిష్టుప్

- (1) వి॒శ్వజితే॑ ధ॒నజితే॑ స్వ॒ర్ణజితే॑ స॒త్రాజితే॑ నృ॒జితే॑ హ॒ర్షరాజితే॑ ।

అ॒శ్వజితే॑ గో॒జితే॑ అ॒ర్ణజితే॑ భ॒రేన్ద్రాయ॑ సోమం॑ య॒జతాయ॑ హ॒ర్షతమ్ ॥

208

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. నృ॒జితహ॒ర్షరాజితే॑, 2. గో॒జితే॑ అ॒ర్ణజితే॑, (వ్రా.ప్ర.)

(2) అభిభువేశభిభజ్గాయ వన్వతే కషా¹జ్జాయ సహమానాయ వేధనే ।

తువిగ్రయే వహ్నయే దుష్టరీతవే సత్రాసాహే నమ² ఇన్ద్రాయ వోచత ॥

207

(3) సత్రాసాహో జనభక్షో జనంసహశ్శ్యవనో యుధ్యో³ అసు జోషముక్షితః ।

వృతంచయః సహురిర్విజ్వరిత⁴ ఇన్ద్రస్య వోచం ప్ర కృతాని వీర్యా ॥

208

(4) అనానుదో వృషభో దోధతో వధో గమ్భిర⁵ ఋష్యో అసమష్టకావ్యః ।

రద్రచోదః శ్మథనో వీళితస్పృథురిన్ద్రః సుయజ్జ⁶ ఉషసః స్వర్జనత్ ॥

209

(5) యజ్ఞేన గాతుమస్తురో వివిద్రిరే ధియో హిన్వానా⁷ ఉశిజో మనీషిణః ।

అభిన్వరా నిషదా గాః అవస్యవ ఇన్ద్రే హిన్వానా ద్రవిణాన్యాశత ॥

210

(6) ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని ద్రవిణాని ధేహి చిత్తిం దక్షిన్య సుభగత్వమస్మే ।

పోషం రయీణామరిష్టిం తనూనాం స్వాద్మానం వాచః సుదిసత్వమహ్నమ్ ॥

211

1. వన్వతేశషాశహాయ, 2. నమసఇన్ద్రాయ, 3. యుధ్యోకాసు, 4. జ్వరితకఇన్ద్ర, 5. గమ్భిరకఋష్యోకాసు, 6. యజ్ఞకఉషసఃకస్వర్జనత్, 7. హిన్వానాకఉశిజో, 8. నిషదా గా కఅవస్యవక ఇన్ద్రే, (వ్రా.ప్ర.)

6. యజ్ఞకఉషసఃకస్వర్జనత్, 7. హిన్వానాకఉశిజో, 8. నిషదా గా కఅవస్యవక ఇన్ద్రే, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—21

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1) క॥ మనుజ జయి స్వర్గవిజయియు, ధన విజయియు వారి విజయి ధరణీ విజయిన్
ఘనభూమి విజయి హరిజయి, యనఁ దగు గో విజయి నింద్రు నాహ్వానింతున్ ॥ 223
- (2) గీ॥ సర్వసముఁడు సర్వ శత్రు తిరస్కారి, 1జయ విధాతయైన సకలవోధ
సకలభోగకారి సంపూర్ణ కంతుఁడౌ, శక్రదేవు నేను సంస్మరింతు ॥ 224
- (3) క॥ బలవంతుఁడు భజనీయుఁడు. ఖలశత్రు విధారకుండు ఖల హింసకుఁడున్
బలయోద్ధ ప్రీతికరుఁడౌ, బలవద్ధరి 2కర్మలెల్లఁ బలికెదను సుమాః ॥ 225
- (4) సీ॥ అతులదానము లిచ్చు నఖిలార్థము లొసంగు గాంధీర్యమును జూపు ఖలులఁ ద్రుంచు
దర్శనీయుం డగు ధరఁ గల శత్రుల వధియించు హింసక వధలఁ జేయు
జనుల కుత్సాహంబు జనియింపఁగాఁ జేయుఁ గతిన శత్రువులను గర్తరించు
జగముల వ్యాపించుఁ జారు రూపము నొందు నతిదృఢాంగముఁ గల్గు నతిశయించు
గీ॥ నట్టి యమరాధినాథుండు యజ్ఞయుక్తుఁ, డగు చుషస్సున సూర్యుని దగినయట్లు
పుట్టఁ జేయుచు నున్నాఁడు పూజ్యులారా! యింద్రమహిమల వర్ణింప నేరి తరము? ॥ 226
- (5) చ॥ స్తుతిపరు లంగిరో మునులు సూక్తులఁ గల్గిన వార లొచు దు
ర్మతి హృత గో ప్రసంగమును మాన్య మహేంద్రునిచే నెఱుంగుచున్
స్తుతియుతపూజలన్ జరిపి సుందరశత్రుని వేడి గో ధన
ప్రతతిని బొందఁ గల్గి రతిభద్ర పురస్కర సంతసంబుతోన్ ॥ 227
- (6) గీ॥ ఉత్తమ ధనంబు మాకీయు ముచితమైన, దక్షణభ్యాతి నందింపు ధరను మాకు
శక్ర! సౌభాగ్య మీయుము! సకల తనువు, కాచుచున్ 3 దినము సుదినముగా నొనర్చు ॥ 228

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. “సర్వవిదాత్పండు సకలవోధ” (వ్రా.ప్ర.పా.) గణభంగ దోషయుక్తము. వ.గో.కృ. 2. కర్మలన్ని (వ్రా.ప్ర.పా.)
3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—22

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—1-అష్టి; 2-3-అతిశక్వరీ; 4-అష్టి; అతిశక్వరీ వా

(1) అతిశక్వరీషు మహిషో యవాశిరం తువిశుష్కస్తపత్

సోమమపిబద్ విష్ణునాసుతం యథావశత్ ।

స¹ ఈం మమాద మహి కర్మ కర్తవే మహామురుం నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య² ఇన్దుః ॥

212

(2) అథ త్వీషీమాగ్ం³ అభ్యోజసా క్రివిం యథాభవదా

రోదసీ⁴ అపృణదస్య మజ్జనా ప్ర వాన్మధే ।

అథత్తాన్యం జరరే ప్రేమరిచ్యత నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య² ఇన్దుః ॥

213

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. సకఈం, 2. సత్యకఇన్దుః, 3. త్వీషీమాగ్ంకఅభ్యో, 4. రోదసీకఅపృణ దస్య, (ప్రా.ప్ర.)

(3) సాకం జాతః క్రతునా సాకమోజసా వవక్షిత

సాకం పృథ్వో వీర్యైః సాసహిర్మృధో విచర్షణిః ।

దాతా రాధః స్తువతే కామ్యం వసు నైనం

సశ్చద్ దేవో దేవం సత్యమిన్ద్రం సత్య¹ ఇన్ద్రః ॥

214

(4) తవ త్యన్నర్యం నృతో² ఇన్ద్ర ప్రథమం

పూర్వ్యం దివి ప్రవాచ్యం కృతమ్ ।

యద్ దేవస్య శవసా ప్రారిణా³ అసుం రిణన్తపః ।

ఘవద్ విశ్వమఖ్యాదేవమోజసా విదాదూర్ణం శతక్రతుర్విదాదిషమ్ ॥

215

సూక్తము—22

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1) గీ॥ బహుశ బలశాలి దుర్మతి బల నిహంత, ఘన తిక్కక* నామక కర్మలందు

సుప్తు యవ మిశ్రితం బగు సోమరసము, విష్ణువునుఁ గూడి గ్రోలఁడే? వివిధ గతుల ॥ 229

1. సత్యఃసన్ద్ర, 2. నృతో²సన్ద్ర, 3. ప్రారిణా³అసుం (వ్రా.వ్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్విక్వీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.) చూడనగును. వ గో.కృ.

* సంస్కృతాంధ్రములలో రెండింటిను “త్రికద్రుక” “త్రికర్థక” “త్రికర్థక” “త్రికర్థక” శబ్దములు రూపాంతరములుగా నుపయుక్తము లైనవి. వ.గో.కృ.

గీ॥ అమిత తేజో విశిష్టః డా యమరనాథుః, డమిత కార్యము సాధింప హర్షయుక్తు
నిగ నొసర్చిన సోమము నిశ్చయముగ, సత్యముగ వెల్లి వ్యాపించు శక్రునందు ॥ 230

(2) సీ॥ సందీప్యమానుడై చక్కని బలముచేఁ గ్రమిని యుద్ధములందుఁ గెంటు నట్టి
తేజఃకలనచేత దివి భువి నంతట సంపూర్ణముగఁ జేయఁ జాలినట్టి
సోమ బలావిష్ట నుందర తనువుతో వృద్ధిని బొందుచు వెలుగునట్టి
తా నొక భాగంబు ధరియించి యొక్కటి తెచ్చి దేవాళికి నిచ్చినట్టి
గీ॥ సత్యరూపము గల వాని శక్తివంతు, శక్రదేవుని వెల్లిగెను సత్య సోమ
రసము వ్యాపించుచుండుట రహిఁ జెలంగ, దీప్తి యుతుఁడయ్యె జగముల దివిజవిభుఁడు ॥ 231

(3) గీ॥ పూజ్య యాగ బలంబులఁ బుట్టియుంట, సకలము వహించుచుంటివి శక్రః నీవు
వీర్యబలములతో నీవు వృద్ధిబొంది, హింసఁ బెట్టుచు నున్నావు హింసకులను ॥ 232

గీ॥ సకల సాధక మగునట్లు సర్వవాంఛనీయ ధనము నొసంగము నిర్జరేశః
సత్యముగ వెల్లి సోమము సత్యదేవః, యందముగ నున్న నిన్నెప్పుడఁ జెందుఁగాక! ॥ 233

(4) చ॥ మనుజు హితంబుగాఁగ హరిః మానుగ నీ వొసరించి యున్న యా
ఘన మగు కర్మ యంతయును గ్రాలదె ఖస్థలి నాట్య కారకాః
నిను నుతియించు దివ్యులకు నీటి వొసంగుచు వారి జీవముల్
పనిగొని నిల్పినావుకదః పాకహరాః నిను నెన్న శక్యమే? ॥ 234

అనువాకః—3 సూక్తమ్—23

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః †

దేవతా—బృహస్పతిః; 1,5,9,11,17,19-బ్రహ్మణస్పతి

ఛందః—జగతీ, 15,19-త్రిష్టుప్

(1) గ॒ణా॒నాం త్వా గ॒ణవ॑తిం హ॒వామ॑హే క॒విం క॒వీ॒నా॒ముప॑మశ్ర॒వ॑న॒మమ్ ।

జ్యేష్ఠ॑రా॒జం బ్ర॑హ్మ॒తాం బ్ర॑హ్మ॒ణస్ప॑త॒ ఆ నః శ॒త్వాన్ము॑తిభిః సీద॒ సాద॑నమ్ ॥

210

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. స్పృత॑ఆనః, (వ్రా.ప్ర.)

- (2) దే॒వా॒భ్యే తే¹ ఆ॒సు॒ర్య ప్ర॒దే॒త॒సో బృ॒హ॒స్పతే॑ య॒జ్ఞి॒యం భా॒గమా॑నః ।

ఉ॒క్రా² ఇ॒వ సూ॒ర్యో జ్యోతి॑షా మ॒హో విశ్వే॑షామి॒జ్జని॑తా బ్రహ్మ॒ణామసి॑ ॥

217

- (3) ఆ వి॒వా॒ధ్యా పరి॒రా॒వస్త॑మా॒సి చ జ్యోతి॑ష్మ॒త్తం రథ॑మ్మ॒తస్య తిష్ఠ॑సి ।

బృ॒హ॒స్పతే॑ భీ॒మమి॑త్ర॒దమ్మ॑నం రక్షో॒హణం॑ గో॒త్రభి॑దం స్వ॒ర్విద॑మ్ ॥

218

- (4) సు॒నీతి॑భి॒ర్నయ॑సి త్రా॒యసే॑ జ॒నం య॑స్తు॒భ్యం దా॒శాన్న తమం॑హో³ అ॒శ్వవత్॑ ।

బ్ర॒హ్మద్వి॑ష్ట॒స్తవో॑ మ॒న్యమి॑రసి బృ॒హ॒స్పతే॑ మహి॒ తత్ తే మహి॑త్వ॒నమ్ ॥

219

- (5) న తమం॑హో న దు॒రితం॑ కు॒తశ్చ॑న నా॒తయ॑ స్తితి॒ర్న ద్వయా॑వినః ।

వి॒శ్వా⁴ ఇ॒దస్మాద్ ద్వ॑ర॒సో వి బా॑ధసే॒ యం సు॒గోపా॑ రక్షసి బ్రహ్మ॒ణస్పతే॑ ॥

220

- (6) త్వం నో గో॒పాః పథి॑క్యద్ వి॒చక్ష॑ణస్త॒వ వ్రతా॑య మ॒తిభి॑ర్గ॒మహే॑ ।

బృ॒హ॒స్పతే॑ యో నో⁵ అ॒భి హ్వ॑రో ద॒ధే స్వా తం మ॒ర్మర్తు॑ దు॒ష్టునా॑ హ॒రస్వ॑తి ॥

221

1. తేకిఅసుర్య. 2. ఉక్రాకఇవ, 3. తమంహోఽశ్వ. 4. విశ్వాఽఇదస్మాద్ 5. యోనోఽభి, 6. మమర్తు (వ్రా.ప్ర.)

(7) ఉ॒త వా॒ యో నో॑ మ॒ర్చయా॑ద॒నాగ॑సో॒ కరా॑తీ॒వా మ॒ర్తః సా॒నుకో వృ॑కః ।

బృ॑హ॒స్పతే॑ అప॒ తం వ॒ర్తయా॑ ప॒థః సు॒గం నో॑² అ॒న్యై దే॒వవీ॑తయే కృ॒ధి ॥ 222

(8) త్రా॒తారం॑ త్వా త॒నూనాం॑ హ॒వామ॑హే॒ కప॑స్ప॒ర్తర॑ధి॒క్షత్రా॑ర॒మన్మ॑యుమ్ ।

బృ॑హ॒స్పతే॑ దే॒వని॑దో ని బ॒ర్హయ॑ మా దు॒రేవా॑³ ఉ॒త్తరం॑ సు॒మ్నము॑న్న॒శన్ ॥ 223

(9) త్వయా॑ వ॒యం⁴ సు॒వృ॒ధా బ్ర॑హ్మ॒ణస్ప॑తే స్సా॒ర్ధా వసు॑ మ॒నుష్యా॑ దదీ॒మహి॑ ।

యా నో॑ దూ॒రే త॒థో యా॑⁵ అ॒రాత॑యో క॒భి స॒న్తి జ॒మ్భయా॑ తా⁶ అ॒న॒వృ॒సః ॥ 224

(10) త్వయా॑ వ॒యము॑ త్త॒మం దీ॑మ॒హే వ॒యో బృ॑హ॒స్పతే॑ ప॒ప్రి॒ణా స॒న్నినా॑ యు॒జా ।

మా నో॑ దుః॒శంసో॑⁷ అ॒భిధి॑స్సు॒రీశ॑త॒ ప్ర సు॒శంసా॑ మ॒తిభి॑స్తా॒రిషీ॑మహి ॥ 225

(11) అ॒నాను॑దో వృ॒షభో॑ జ॒గ్మిరా॑హ॒వం ని॒ష్ఠస్తా॑ శ॒త్రుం పృ॑త॒నాసు॑ సా॒నహిః॑ ।

అసి॑ స॒త్య⁸ ఋ॒ణయా॑ బ్ర॒హ్మణ॑స్ప॒త⁹ ఉ॒గ్రస్య॑ చిద్ ద॒మితా॑ వీ॒శుహ॑ర్షిణః ॥ 226

1. బృహస్పతేకప, 2. నోకపన్యై, 3. దురేవాక ఉత్తరం, 4. వయ సువృధా, 5. యాక అరాతయో, 6. తాక అనవృసః,

7. శంసోక అభి, 8. సత్యక ఋణయా, 9. బ్రహ్మణస్పతక ఉగ్ర. (ప్ర.ప్ర.)

(12) అదేవేన మనసా యో రిషణ్యతి శాసాముగ్రో¹ మన్యమానో జిహాంసతి ।

బృహస్పతే మా ప్రణక్ తస్య నో వధో ని కర్మ మన్యం దురేవస్య శర్వతః ॥

227

(13) భరేషు హవ్యో నమసోపనద్యో గన్తా వాణేషు సవితా ధనంధనమ్ ।

విశ్వా² ఇదర్యో అభిదిప్తోన్యః³ మృధో బృహస్పతిర్వి వవర్తా రథాగ్ం³ ఇవ ॥

228

(14) తేజిష్ఠయా తపసి రక్షసస్తప యే త్వా నిదే దధిరే దృష్టవీర్యమ్ ।

అవిస్తత్ కృష్వ యదసత్ త⁴ ఉక్త్యంగ బృహస్పతే వి పరిరాపో⁵ అర్దయ ॥

229

(15) బృహస్పతే⁶ అతి యదర్యో⁷ అర్హాద్ ద్యుమద్ విభాతి క్రతుమజ్జనేషు ।

యద్ దీదయచ్చవసః⁸ముతప్రజాత తదస్మాను ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్ ॥

230

(16) మా నః స్తేనేథ్యో⁹ యే అభి ద్రుహస్పదే నిరామితో రిపవోన్నేషు జాగృదుః ।

ఆ దేవానామోహతే వి ప్రయో హృది బృహస్పతే న పరః సామ్నో విదుః ॥

231

1. శాసాముప్రో మన్యమానో, 2. విశ్వాఇదర్యోః అభిదిప్తోన్యః, 3. రథాగ్ంః ఇవ, 4. తక్తక్త్యం, 5. పరిరాపోః అ

6. బృహస్పతేః అతి, 7. యదర్యోః అర్హాద్, 8. దీదయచ్చవసః ముత, 9. యేః అభి, (ప్రా.ప్ర.)

(17) విశ్వేభ్యో హి త్వా భవనేభ్యస్పరి త్వష్టాజనత్ సామ్నః సామ్నః కవిః ।

స¹ ఋణవిద్యుణయా బ్రహ్మణస్పతిర్ద్రుహో హ న్తా మహా² ఋతస్య ధర్తరి ॥

232

(18) తవ క్రియే వ్యజిహీత వర్వతో గవాం గోత్రముదస్మజో యదగ్గరః ।

ఇన్ద్రేణ యుజా తమసా పరివృతం బృహస్పతే నిరపామా³ అర్ణవమ్ ॥

233

(19) బ్రహ్మణస్పతే త్వమస్య య న్తా సూక్తస్య బోధి తనయం చ జిన్వ ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

234

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే షష్ఠోఽధ్యాయ

స్వమాప్తః

1. సకఋణ, 2. మహాఋతస్య, 3. నిరపామా³ అర్ణవమ్. (వ్రా.ప్ర.)

అనువాకము—3, సూక్తము—23

ఋషి--గృత్సమదుఁడు †

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి—2,3,4,6-8,10,12-16,18—బృహస్పతి*

- (1) గీ॥ గణములకు నెల్లఁ బతివౌట గణవతి వని, కవి సమూహంబులోపలఁ గవి వరుండ
వౌడు వని యెంచి నీ యన్న మధిగమింతు, బ్రహ్మణస్పతి: నీ వెంత వాఁడవయ్య! ॥ 235
- గీ॥ సకల మంత్రములకు నీవు సామివయ్య! జ్యేష్ఠ రాజువు గావయ్య! చిట్టియయ్య!
మా స్తవంబుల నేవేళ మరువకయ్య! బ్రహ్మణస్పతి: నీ వెంత వాఁడవయ్య! ॥ 236
- (2) గీ॥ ఓయి సూర్య! బృహస్పతి! యో మహాత్మ! నీవు సద్యజ్ఞధాగము నిర్జరులకు
నీయ నది గ్రోలి వారలు నిశ్చయముగఁ, జారు వర్చస్సు నందిరి జ్ఞానవంత! ॥ 237
- క॥ ఘన మగు జ్యోతి స్తతిచే, దినకరుఁ డెటు ఘృష్టి చయము దిశల కనుపునో
ఘన బ్రహ్మణస్పతి: నీ, వును మంత్రము లట్లజేయ నుండువు ప్రీతిన్ ॥ 238
- (3) గీ॥ నింద కాంధకార నిస్తుల సమితిని, దూర మేగునటులఁ ద్రోలి వేసి
యజ్ఞ బోధకుండ వగు బ్రహ్మణస్పతి: కదిలి రావె! నీవు కర్మలకయి ॥ 239

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

* ద్వితీయ మండలములోని యీ 23వ సూక్తమునకు దేవత “బ్రహ్మణస్పతి” యని వ్రాతప్రతి 2వ సంపుటము 301వ పుటలో వ్రాయఁబడినది. కాని ఋషి దేవతల వట్టికలు గల 13b సంఖ్యగల సంపుటములో బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతి యిరువురును దేవత లైనట్లు వ్రాయఁబడినది. సంస్కృతమూలములో గూడ కొన్ని ఋక్కులకు బ్రహ్మణస్పతి దేవతగను మరొకొన్ని ఋక్కులకు బృహస్పతి దేవతగను జేర్కొనఁబడినది. శ్రీ నేమానివారు తమ యాంధ్రానువాదపద్యములలో సంస్కృత మూలమున కనుగుణముగనే 1, 5, 9, 11, 17, 18 ఋక్కులకు బ్రహ్మణస్పతి, 2-4, 6-8, 10, 12-16, 18 ఋక్కులకు బృహస్పతి దేవతలుగ నుటంకించిరి. కొంద రాధునిక విమర్శకులు బ్రహ్మణస్పతియు, బృహస్పతియు నొక్కరే యని భావించిరి గాని యది సత్యనమ్మతము కానేరదు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. ఈ 238వ పద్యము నాల్గవపాదములో “పు-ఉ”లకు యతిమైత్రి పాటించఁబడినది (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

గీ॥ భయము కలిగించు వాడవు పరమశత్రు, నాశకుండవు రాక్షస నాయకుండ
వమర పద మిచ్చు వాడవౌ నమల బ్రహ్మణస్పతి! యరద మెక్కు మానంద మెసంగ॥ 240

(4) చ॥ స్థిరమతి హవ్య దానములఁ జేసెను వారల నీవు దీక్షతో,
బరమ కృపాన్వితుండవయి భవ్య పదంబునఁ బెట్టు కాపుమా!
గురుతర మంత్ర శత్రులకుఁ గూర్పుము రాక్షసు కొట్టు కోపముం
తిర మగు నీ మహత్వమును జెప్పంగ శక్యమె? బ్రహ్మణస్పతి! ॥ 241

(5,6) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి దురితంబు లన్నియుఁ దొలగిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి దుఃఖంబు లన్నియుఁ దూలిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి వంచక వర్గంబు పారిపోవు;
బ్రహ్మణస్పతి! నీవు రక్షించుటఁజేసి హింసక వర్గంబు లెగిరిపోవు;
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీవు మా ప్రాణములకు, రక్షకుండవు సద్భవ రక్షకుడవు
కుటిలు లందఱు దుర్బుద్ధిఁ గూడుకొనుచు, పెతలఁ బడుదురుఁగాక నేవిభమునైన ॥ 242

(7) గీ॥ గర్వితుండు సర్వకంటకుఁ డెవఁడేని, మమ్ము హింసఁపెట్ట మరలె నేని
నట్టి వ్యక్తి కెప్పు డందింపకుము సత్య,పదము మాకు దానిఁ బదిలవరచు! ॥ 243

(8,9) సీ॥ మా యుపద్రవముల మన్నించుచున్ నీవు పుత్రులఁ గాపాడఁ బూనుమయ్య;
యిష్టవాక్యంబుల స్పష్టము పల్కుచు సుప్రసన్నత మమ్ముఁ జూడుమయ్య;
మా సదాహ్వనంపు మర్మ మాలించుచు దేవ నిందకులను గావకయ్య;
దుర్బుద్ధి గణముల దూరము ద్రోలుచు నట్టివారిని శౌఖ్యపెట్టకయ్య;
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! మము నీవు వర్ధితులుగఁ, జేసి యుండిన మనుజుల చెంతనుండి
భవము నొందెద మెటులైన మొనసి నీవు, యజ్ఞహీనుల శత్రుల నెడఁచుమయ్య! ॥ 244

(10) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! నీ విలఁ బావనుడవు, నీ సహాయంబుఁ జడయుచు నిశ్చయముగ
నన్ను లాభంబు నొందుచు నమరఁగలము, కామితార్థ ప్రదాయక! ఘన యశుండ! ॥ 245

గీ॥ మాకు నభిభవంబు మానక జేసెడు, కతినుఁ డభివుఁ డౌచుఁ గ్రాలఁగలఁడె?

పూజ్య! నుతులవలనఁ బూజ్యవంతుఁడనయి, యున్న విక్రమంబు నొందఁగలను ॥

246

(11,12) సీ॥ అసమాన దాతయై యభిమతార్థం బిచ్చు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

జన్యంబునకుఁ బోయి శత్రువులం గొట్టు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

నాత్మాభిమానుల సంత మొందించెడు బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

నాయుధ బాధల నడచి పెట్టిన యట్టి బ్రహ్మణస్పతి నేను బ్రస్తుతింతు

గీ॥ సత్య మగు బ్రహ్మణస్పతి సం స్తవములఁ, బ్రస్తుతించెదఁ గాన నా బ్రహ్మణస్ప

తి కడు వైరుల నెల్లఁగఁ దివిరి గొట్టి, యుగ్రుఁడై వెల్గుఁగాక! సమగ్రుఁ డగుచు ॥

247

(13,14) సీ॥ అనులఁ బ్రవర్తించు నాహ్వనముల నెల్ల వినుటకు యోగ్యుఁడై వెలయుచున్న

పూజ్య సమస్కారపూర్వకోపాస్యుఁడై యా యోధనమునకు నరుఁగుచున్న

యభిభవేచ్ఛను నొప్పు నరి మండలంబును నరదంబులాగున నడచుచున్న

సంతాపదంబులౌ సకల హేతులతోడ దానవ గణములఁ ద్రచ్చుచున్న

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి వీర్యంబు ప్రథితులైన, దానవులు నిందఁ జేయంగఁ బూని యుండఁ

బూర్వ వీర్యంబు సంతయుఁ బ్రోగుఁజేసి, బ్రహ్మణస్పతి కొట్టఁడె? పరుల నెల్ల ॥

248

(15) గీ॥ ఆర్యు లెద్దానిఁ బూజింతు యజ్ఞయుతము, దీప్తి యుక్తమునై యేది తేజరిల్లు

నట్టి చిత్ర ధనంబు మా కందఁజేయు, మో బృహస్పతి! నీవు మా కోలిఁ గృపను ॥

249

(16) సీ॥ ద్రోహంబుఁ జేయు విద్రోహుల పంక్తికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

పరుల యన్నంబును భక్షించు వారికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

బాధించుచున్నట్టి పరమశత్రువులకు మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

నిర్ణరసేవను నేర్వని వారికి మమ్ము నర్పించుట మాను మీవు:

గీ॥ తస్కరులు వారు ధర్మంబు నెఱుఁగఁబోరు, సామ సంస్తుతిఁ దెలియంగఁ జాల రెపుడుఁ

గాన మము వారి వక్రులుగా నొనర్ప, కుండుమోయి! బృహస్పతి! యుండుమోయి! ॥

250

(17) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతీ! ని న్నల త్వష్ట సకల, సారవంతునిగాఁ జేయఁ జాలియుండెఁ

గావునన్¹ సకల సామాది కల్పనలను, నుచ్చరించుచు నున్నాఁడ నుచ్చగతిని ॥

251

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు "భల"ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో కృ.

- గీ॥ కర్మకరు లెల్ల యజ్ఞముల్ గలసి చేయ, నున్నచో బ్రహ్మణస్పతి! యుచితరీతి,
ద్వద్వంబును బరిశోధితంబు, జేయు, చున్నవాడవు నీ కృత్య మెన్న, దరమె? ॥ 252
- (18) గీ॥ అద్రి యాల సమూహంబు నావరింప, బ్రహ్మణస్పతి! దానిని బైట, బెట్టి
ప్రజ సాహాయ్యమును బొంది దారి నెల్ల, జలనిధికి, బోవు నట్టులు నలిపినావు! ॥ 253
- (19) చ॥ సకల నియామకుండనయి చక్కని సూక్తి నెరుంగు వాడవై
యకలుషమైన సంతతికి నత్యధికంబుగ, ప్రీతి, జేసి యు
త్సురు లగు దై వభక్తులను నున్నతివంతుల, జేసి యున్నచో
నకలుష పుత్ర పౌత్రులును నార్యబ్రహ్మస్పతి! నిన్ను వేడరే? ॥ 254

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తిముక్తాయమాన
భగవత్పాదారాధక నేమాని జేజ్జుట నరసింహశాస్త్రి విరచిత
కృతులలో శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు ద్వితీయాష్టకమున
షష్ఠాధ్యాయము సమాప్తము

1. ఈ 254వ పద్యము చంపకమాల మూడవ పాదములో, గేవల "ఉ"కార స్వరయతి పాటించబడినది. వ.గో.కృ.

సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

ద్వితీయం మండలమ్

ద్వితీయోష్ఠకః—సప్తమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—24

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

† దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః; 1,10-బృహస్పతిః

12—ఇన్ద్రా బ్రహ్మణస్పతీ

ఛందః—జగతీ; 12,16-త్రిష్టుప్

(1) సేమామవిధ్ధి ప్రభృతిం యః ఋశిషే కయా విధేమ సవయా మహా గిరా ।

యథా నో మిధ్వాన్ త్వవతే సఖా తవ బృహస్పతే సీషధః సోత నో మతిమ్ ॥

235

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

† ద్వితీయమండలములోని 24వ సూక్తములోని ఋక్కులకు సంస్కృతమూలప్రతులలో 1, 10 ఋక్కులకు “బృహస్పతి” దేవతగను 12వ ఋక్కులకు “ఇన్ద్రా బ్రహ్మణస్పతులు” దేవతలుగను మిగిలిన వానికి “బ్రహ్మణస్పతి” దేవతగను బేర్కొనుట జరిగినది. కాని సాయనభాష్యములోను మాక్కుముల్లర్ ప్రతిలోను 1, 10 ఋక్కులకు “బృహస్పతి” దేవత యని ప్రత్యేకముగా బేర్కొనఁబడలేదు. 1, 10 ఋక్కుల భాష్యములో సాయనాచార్యులు “బ్రహ్మణస్పతి”యనియే వ్యాఖ్యానము వ్రాసిరి. కావున దేవతలను బేర్కొనుటలో బృహస్పతిని వ్రాయక పోవుట ప్రమాదభరితము కా నోవును. కాని బ్రహ్మణస్పతి, బృహస్పతులు లిరువురును విభిన్నులు గాని యొక్కరు కాదు. (చూ. పీఠిక) వ.గో.కృ.

1. యః ఋశిషే. (వ్రా.ప్ర.)

(2) యో నన్తాన్యసమనోన్యజసోతాదర్దర్మ¹స్యనా శమ్భరాణి వి ।

ప్రాచ్యావయదచ్యుతా బ్రహ్మణస్సతిరా చావిశద్ వసుమన్తం వి వర్వతమ్ ॥

236

(3) తద్ దేవానాం దేవతమాయ కర్తవ్యమశ్రద్ధన్ దృ²ష్టావదస్త పీశితా ।

ఉద్ గా³ ఆజదభినద్ బ్రహ్మణా వలమగూహత్ తమో వ్యచక్షయత్ స్వః ॥

237

(4) అశ్మాన్యమవతం బ్రహ్మణస్సతిర్మధురారమభి యమోజనాత్పణత్ ।

తమేవ విశ్వే పసిరే స్వర్ధృతో బహు సాకం సిసిరురుత్సముద్రిణమ్ ॥

238

(5) సనా తా కా చిద్⁴ భువనా భవీత్వా మాద్భిః శరద్ధిర్దురో వరస్త వః ।

అయతన్తా చరతో⁵ అన్యదన్యదిద్ యా చకార వయునా బ్రహ్మణస్పతిః ॥

239

(6) అభినక్షన్తో⁶ అభి యే తమానకుర్నిధిం పణీనాం పరమం గుహా హితమ్ ।

తే విద్వాంసః ప్రతివక్ష్యన్తతా పునర్యత⁷ ఉ ఆయన్ తదుదీయురావిశమ్ ॥

240

1. దర్దర్మ, 2. దృశహః, 3. ఉద్ గాఽఆజ (వ్రా.ప్ర.) 4. భువనా (సా), 5. చరతోఽన్య

6. అక్షన్తోఽభి,

7. పునర్యతః ఉఽఆయన్. (వ్రా.ప్ర.)

(7) ఋతావానః ప్రతిచక్ష్యన్మతా పునరాక¹ అ తస్మై కవయో మహస్త్వతః ।

తే బాహుభ్యాం ధమితమగ్నిమశ్మని నక్తి² ధో అ స్త్వరవో జహర్న్వితమ్ ॥

241

(8) ఋతజ్యేన క్షిప్రేణ బ్రహ్మణస్పతిర్యత్ర పష్టి ప్ర తదశ్నోతి ధన్వనా ।

తస్య సాధ్వీరిషవో యాభిరస్యతి నృచక్షసో దృషయే కర్ణయోనయః ॥

242

(9) స సంనయః స వినయః పువోహితః స సుప్తుతః స యుధి బ్రహ్మణస్పతిః ।

చాక్ష్యో యద్ వాజం భరతే మతి ధనా³ క్షదిత్ సూర్యస్తవతి తప్యతుర్వృతా ॥

243

(10) విభు ప్రభు ప్రథమం మేహనావతో బృహస్పతేః సువిదత్రాణి రాధ్యా ।

జమా సాతాని వేవృష్య వాజినో యేన జనా⁴ ఉభయే భుక్తౌతే విశః ॥

244

(11) యోవరే వృజనే విశ్వథా విభుర్మహాము రణ్వః శవసా వవక్షితః ।

స దేవో దేవాన్ ప్రతి వప్రథే వృథు విశ్వేదు తా పరిభూర్భ్రహ్మణస్పతిః ॥

245

1. రాతకత, 2. నక్తి ధోకలస్య, 3. ధనాదిత్, 4. జనాఉభయే, (వా.ప్ర.)

(12) విశ్వం సత్యం మఘవానా యువోరిదాపశ్చన ప్ర మినన్తి ప్రతం వామ్ ।

అచ్ఛేన్ద్రాబ్రహ్మణస్పతీ హవిరోన్మి కన్తం యుజేవ వాజినా జిగాతమ్ ॥

246

(13) ఉతాశ్వా¹ అను శృణ్వన్తి వహ్నయః సభేయో విప్రో భరతే మతీ ధనా ।

వీశుద్వేషా² అను వశ ఋణమాదదిః స హ వాజీ సమితే బ్రహ్మణస్పతిః ॥

247

(14) బ్రహ్మణస్పతేరభవద్ యథావశం సత్యో మన్యుర్మహి కర్మా కరిష్యతః ।

యో గా³ ఉదాజత్ స దివే వి చాభజన్ మహీవ రీతిః శవసాసరత్ పృథక్ ॥

248

(15) బ్రహ్మణస్పతే సుయమన్య విశ్వహో రాయః స్యామ రథ్యో³ వయస్వతః ।

వీరేషు వీరాగ్ం⁴ ఉప పృజ్ఞాది నస్త్యం యదీశానో బ్రహ్మణా వేషి మే హవమ్ ॥

249

(16) బ్రహ్మణస్పతే త్వమన్య యన్తా సూక్తన్య బోధి తనయం చ జిన్వ ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

250

1. ఉతాశ్వాః అను, 2. వీశుద్వేషాః అనువశః ఋణ, 3. యో గాః ఉదాజత్, 4. వీరాగ్ంః ఉప. (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—సప్తమాధ్యాయము

సూక్తము—24

ఋషి—గృత్సమదుఁడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి, 1,10—బృహస్పతి,

12—ఇన్ద్రబ్రహ్మణస్పతులు †

(1) చ॥ సకల చరాచరంబులకుఁ జక్కని భర్తవు నీవు కాన మా
మక సుతులన్ గ్రహించి యసమాన కృపం 1గయికొమ్ము నేవఁ బా
యక మదభీష్పితంబులను నన్నియుఁ దీర్పుము బ్రహ్మణస్పతిః
సుకవులు నీకు బంధువులు చూడఁగఁ దత్ స్తుతి నాలకింపుమాః ॥

255

(2,3,4) సీ॥ అవమాన యోగ్యుల కవమానము నొనర్చె శంఖర హతకుని జంపఁగలిగె
జల సమూహం బెల్ల సాగునట్లు లొనర్చె నావులుగల కొండ నరయఁ గలిగె
స్తంభితాగంబుల సమయింపఁగాఁ జేసె సున్నత గోవుల నుద్ధరించె
బహు మంత్రములతోడ బల దానవుని ద్రుంచె సంహారం బంత నవలఁద్రోలె,
గీ॥ బ్రస్తర విశేష దృఢ ముఖ భా విశిష్టఁ, దౌ బృహస్పతి జలపూర్ణమైన నిన్ను
లంబి మేఘము వధియించి డంబు మీర, సూర్య రశ్మిల జలమయ శోభఁ దేల్చె॥

256

(5) క॥ ప్రతిమానమునం దింకం, బ్రతివత్సరమందు మిగుల ప్రజ్ఞానంబుం
దతచ్ఛష్టి మూలకంబున, వితతంబుగఁ జేయుచుండె విధి, ఋత్విజ్ఞాల్ః ॥

257

* ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

† దేవతల గురించిన విశేష విషయములకై సంస్కృత సూక్తము దేవతలకిచ్చిన పుటనోటు (748వ పుట) చూడనగును. ఆంధ్రానువాదము వ్రాతపతి (2వ. సంపుటము 312వ. పుట) లోని 24వ సూక్తమునకు దేవత బ్రహ్మణస్పతిగా మాత్రమే వ్రాయబడి జరిగినది. అయినను శ్రీ నేమానివారు బృహస్పతి-బ్రహ్మణస్పతులు విభిన్న దేవతలుగా 15b సంఖ్యగల గ్రంథములో స్వయమగా తెల్పినది. రానియనువాద పద్యములలో బ్రహ్మణస్పతి-బృహస్పతి శబ్దములు పర్యాయ పదములుగాఁ బ్రయోగించిరి. (చూ. పీఠిక.) వ.గో.కృ. 1. గైకొమ్ము (వ్రా.ప్ర.పా.)

గీ॥ మంచి ప్రజ్ఞాన మంతయు మంత్రవిషయ, కంబుగాఁ జేయుచుండె నా ఘన బృహస్ప
తి మునివరులార! రోదసి ధీ ప్రయత్న, మునకు వ్యతిరేకముగ సుఖ మొనరఁజేయు: ॥ 258

(6) చ॥ వెతకుచు నాల్గు దిక్కులను వేయి విధంబుల సంగిరో మునుల్
తత ఫణి దుర్గ మధ్యమునఁ దప్పక చేరి ధనంబుఁ గొంచు స
న్మతిఁ బరికించి దానవుల మాయలఁ గొట్టుచు వేగ వార లే
వితమునఁ బోవుచుండెదరా? వీరలు పోయెద రట్లు ఋత్విజుల్! ॥ 259

(7) గీ॥ సత్యము వచించు సర్వజ్ఞసమితి యంత, మాయఁ జూపెటి సభమున మరల నేగి
ధ్వంసకార్యగ్ని లేనట్టి ధరణి ధరము,పైని దానిని నిలిపిరి పరచు మతులు ॥ 260

(8) చ॥ సతతము సత్యరూప మగు జ్ఞాపిలసద్దను పూని బ్రహ్మణ
స్పృతి మతి కోరు కోరికలు సాధ్యము లయ్యెడు వాని బాణ సం
తతు లతిజాగరూకములు దర్శన యోగ్యము లవ్వె పుట్టె న
ప్రతిహత దేవ కర్ణముల, భక్తులు చూచుటకై క్రమంబుగన్ ॥ 261

(9) చ॥ సకలపదార్థ బౌతములఁ జక్కఁగఁ గల్గుచు వేరు నేయుచున్
సకల నుతి ప్రపంచమును జల్లఁగ నందుచు యుద్ధ భూమిలం
బ్రకటనఁ జేయుచున్ మిగులఁ బ్రాభవ మంతయు, సూర్య రశ్మిఁ బా
యక వెలుఁగొందఁ జేయుచు బృహస్పతి యుండఁడె? సర్వవేశలన్ ॥ 262

(10,11) పీ॥ వృష్టిప్రదుండయి విస్తార ధనమును నలు దిక్కులకుఁ దాను నడపునట్టి
యన్నవంతుండయి యఖిలంబునకు ధన దానము నీయంగఁ బూనునట్టి
దేవ మానవులకు దివ్యబలంబున నిలఁ బెక్కు రక్షల నిచ్చునట్టి
సర్వతోష్ణాప్త మౌ సరస సం సవముల వీనుల విందుగా వినెడునట్టి
గీ॥ దివ్యులకుఁ బ్రతినీధి యంచు దిరుగునట్టి, జగములకు నెల్లఁ బతి యని జరుగునట్టి
మించి లోకము నంతట మెలఁగు నట్టి, బ్రహ్మణస్పతి వెలుఁగఁడే! ప్రకృతియందు ॥ 263

(12) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: యింద్రుడా! ప్రకృతిలోన, మీరె ధనవంతులయి ప్రీతి మెలఁగుచుండి
రధిక సత్యము గలవార లంబుచయము, మిమ్ము హింసింప నేరదు నమ్మ రేమి? ॥ 264

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి: యింద్రుడా! బలము గల్గు, నశ్వముల¹ రథమునకుఁ గట్టి యనుల మతిని
నిచ్చు హవ్యంబు నంతనుఁ బుచ్చుకొనఁగ, వచ్చి యుండుడు మే మెల్ల మెచ్చునటుల ॥ 265

- (13) చ॥ గతిగల యశ్వముల్ నుతులఁ గర్జములన్ వినుచుండె ఋత్విజుల్
స్తుతిపరు లౌచు హవ్యములఁ దోడ్తొ నొసంగుచు మండ్రీ బ్రహ్మణ
స్పతియును పైరి బృందములఁ జంపుచు భక్త ఋణంబుఁ దీర్చుచున్
క్షీతిపయి వెల్గుచుండెఁగడుఁ జెన్ను వహించెడు యుద్ధ పీరుడై ॥ 266
- (14) చ॥ ఘనుఁ డగు బ్రహ్మణస్పతి సుకార్యము చేయఁ దలంచెయున్నచో
ననయము మంత్రమూలమున స్థి ఘటిల్లును వాడె దీక్షతోఁ
గనుఁగొని గో సమాహమును గౌరవ రీతిని బై టఁబెట్టుఁ దా
వినయముతోడ నీయఁడఁటఁ పేల్పుల మూకకుఁ బ్రౌఢ వీర్యమున్ ॥ 267
- (15) గీ॥ నియమ యుక్తుల మగునట్లు నీవు మమ్ముఁ, జేసి భవపతులుగఁ గూడఁ జేయవయ్యః
మాకుఁ బుత్రులఁ బౌత్రుల పీఠ నిచ్చి, యాశ్వరత్వంబు నొందు సర్వేశ్వరుండః ॥ 268
- (16) చ॥ అఖిల చరాచరా? వినియంతః బృహస్పతిః నీవు ప్రీతి మా
ముఖములనుండి వచ్చు నుతి మోదమునన్ విని రూఢ సంతతుల్
సుఖముగ నుండునట్లు మఱి సూక్తులఁ బెక్కిడు న బ్లోనర్చిసన్
సఖుఁడ! ప్రభూత సం స్తవము నల్పమె? మేము భవన్నిమి త్తమై ॥ 269

సూక్తమ్—25

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—బ్రహ్మణస్పతిః

చందః—జగతీ

(1) ఇ॒న్ద్రానో? అ॒గ్నిం వ॑నవద్ వ॒నుష్య॑తః కృ॒తబ్ర॑హ్మ హ॒శువద్ రా॒తహ॑వ్య² ఇత్ ।

జా॒తేన॑ జా॒తమ॒తి స॒ప్ర స॑ర్ప॒తే యం॑యం యు॒జం కృ॒ణుతే॑ బ్ర॒హ్మణ॑స్ప॒తిః ॥

251

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ఇన్ద్రానోకాగ్నిం. 2. రాతహవ్యకాత్. (వ్రా.ప్ర.)

- (2) పీ॑రే॒భిర్వి॑రాన్ వ॑నవద్ వసు॑ష్టతో గో॒భి ర॒యిం ప॑ప్రథద్ బో॒ధతి॑ త్మనా॑ :

తో॒కం చ॒ తస్య॑ తన॒యం చ॒ వర్ణ॑తే॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॑ణస్సతిః ॥

252

- (3) సి॒న్ధుర్న జో॒దః శి॑మీవాగ్ం¹ఋ॒ఘాయ॑తో వృ॒షే॒వ 2వ॑ద్ధ్రీగ్ంః॒భి వ॑ష్టోజసా॑ :

అగ్నే॑రి॒వ ప్ర॑సి॒త్వాహ॒ వ ర్త॑వే॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॑ణస్సతిః ॥

253

- (4) తస్మా॑³ అర్చ॒న్తి ది॒వ్యా అ॒సశ్చ॒తః స॒ సత్వ॑భిః ప్రథ॒మో గో॑షు గచ్ఛతి॑ :

అని॑భృష్టతవి॒షిర్హ॒న్తోజ॑సా॒ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॑ణస్సతిః ॥

254

- (5) తస్మా॑⁴ ఇద్ వి॒శ్వే భు॑నయ॒న్త సి॒న్ధవో॑ కచ్చి॒ద్రా శ॑ర్మ దధి॒రే పు॒రూణి॑ :

దే॒వానాం॑ సు॒మే సు॒భగః॑ సో ఏ॒దతే॑ యం॒యం యు॑జం కృ॒ణుతే॑ బ్రహ్మ॑ణస్సతిః ॥

255

1. శిమీవాగ్ంఃఋఘాయత్, 2. వద్ధ్రీగ్ంఃరభి, 3. తస్మాసార్చన్తి దివ్యా అసశ్చతః, 4. తస్మాఇద్, 5. సః ఏదతే. (వా.ప్ర.)

సూక్తము—25

ఋషి—గృత్సమదుడు *

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

(1) చ॥ అనలుడు బ్రహ్మణస్పతిని సత్యధికంబుగ వెల్ల జేయు వాఁ
 డనయము శత్రుహింసలను నందఁడు వానిని సంస్తుతించు వాఁ
 డనఘ సమృద్ధి లాభమును సంతయుఁ బొందును వాని భక్తులౌ
 ఇను లిలఁ బుత్ర పౌత్రకులఁ జక్కఁగ మింతురు జీవితంబుతోన్ ॥ 270

(2) చ॥ ఇలను బ్రహ్మణస్పతిప్రవరుఁ డెంతయు భక్తుని హెచ్చరించుచో
 బలము గలట్టి శత్రువులు, వానికి హింసలు పెట్ట నేర్తురే ?
 పొలుపుగ వాఁడు గో ధనము పుత్రులఁ బౌత్రులచేత నొప్పి తా
 సులలిత జీవితంబుఁ గొనుచున్ వసియింపఁడె యెల్ల కాలమున్ ॥ 271

(3) చ॥ నది తన కూల దేశమును నాశము జేసెడునట్లు లెద్దు స
 మృదమున నెద్దుఁ గొట్టునటు మాన్య బ్రహ్మణస్పతి భక్తుఁ డేమియుం
 జెడరక శత్రు మండలిని జివ్వను వారిని సంహరించి స
 మృదమున వెల్లుచుండఁడఁడె మాన్యులు మెచ్చఁగ భూతలంబునన్ ॥ 272

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతీ! సఖులను బ్రస్తుతించు, వార లెల్లరు వారింపఁబడుదు రెట్లు?
 లకలుషంబుగ వెల్లఁగెడు నగ్ని శిఖను, నెవ్వరైన నివారింప నేగఁగలరె? ॥ 273

(4,5) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతి మిత్ర వరుల చెంగటకు సత్వర్గీయజలములు సాగి వచ్చు
 బ్రహ్మణస్పతి ముఖ్య పరిచారక గణంబు గో ధనంబులతోడఁ గూడుచుండు
 బ్రహ్మణస్పతి నిత్య బలమున భక్తులు శత్రు సమూహంబుఁ జంపుచుండు
 బ్రహ్మణస్పతి సత్య భక్తు లందఱు లావు బలముతో నెప్పుడు జెలఁగుచుండు
 గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి గ్రహించు వారికొఱకు, నేళ్ళు ప్రవహించు, నెంతయు నెసఁగు సుఖము
 దేవదత్తసుఖంబులు తేజరిల్లు, సకల సౌభాగ్య గరిమంబు చాలఁగల్గు ॥ 274

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట)
 చూడనగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—26

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతిః

ఛందః—జగతీ

(1) ఋజురిచ్చంసో¹ వనవద్ వసుష్వతో¹ దేవయన్నిదదేవయన్తమభ్యసత్ ।

సుప్రావీరిద్¹ వనవత్ పృథ్వు దుష్టరం¹ యజ్వేదయజ్ఞోర్వి¹ భజాతి భోజనమ్ ॥

256

(2) యజస్వ వీర ప్ర విహి మనాయతో భద్రం మనః కృణుష్వ వృత్రతూర్యే ।

హవిష్కృణుష్వ సుభాగో¹ యథాససి బ్రహ్మణస్పతే¹ రవ¹ ఆ వృణీమహే ॥

257

(3) స² ఇజ్జనేన స విశా స జన్మనా స పుత్రైర్వాజం భరతే ధనా నృభిః ।

దేవానాం యః పితరమావివాసతి శ్రద్ధామనా హవిషా బ్రహ్మణస్పతిమ్ ॥

258

(4) యో³ అన్యై హవ్యైర్హుతవద్భిరవిధాత్ ప్ర తం ప్రాచా నయతి బ్రహ్మణస్పతిః ।

ఉరుష్వతీమంహసో¹ రక్షతి రిషోం³ సహోశ్చిదస్మా⁴ ఉరుచక్రిరమృతః ॥

295

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు !వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. బ్రహ్మణస్పతే రవస ఆ వృణీ. 2. ససజ్జనేన. 3. యోకాన్యై. 4. దస్మాకరు. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—26

ఋషి—గృత్సమదుఁడు*

దేవత—బ్రహ్మణస్పతి

- (1) గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి నుత్యించు వాఁడు శత్రు, సంచయము నంత బలమునఁ జంపఁగలఁడు
బ్రహ్మణస్పతిఁ దనియింపు వాఁడదేవ, కాంక్షలఁ దిరస్కరింపంగలఁడు భువిని ॥ 275

గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి నుత్తమ భక్తితోడఁ, దనువువాఁడెల్లశత్రులఁ దరుమువాడె
యఖిల యజ్ఞ పరాయణుఁడౌచు యజ్ఞ, ధనము నుపయోగపరుచునుఁ దాత యగుచుః ॥ 276

- (2) సీ॥ బ్రహ్మణస్పతిఁ జాలఁ బ్రస్తుతింపుచు నీదు వీరశత్రులపైకి వెడలు మీవు;
శత్రు బృందముతోడ సంగ్రామ మొనరింప దృఢ మనస్కుఁడ వౌచుఁ దిరుగు మీవు;
బ్రహ్మణస్పతికయి బహుశ హవ్యంబుల సంగ్రహించుటకయి జరుగు మీవు;
పూర్వ కార్యము తెల్లఁ బునరుక్తిఁ జేసిన నుత్తమంబగు ధన మొందు మీవు;
గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి రక్షలఁ బడయఁ గోరు, చున్నవారము మే మెల్ల నెన్నిచూడ
మాన్యః నీవును దద్రక్ష మానకుండఁ, బడయు నట్టులు గోరుము పావనుండః ॥ 277

- (3) గీ॥ దేవ పిత బ్రహ్మణస్పతిఁ దివిరి హవ్య, పూర్వకంబుగఁ బూజింపఁ బూను వాఁడు
వాని పుత్రులుఁ బౌత్రులు వాని లోక, మంతయును నన్న మొందును జింత లేక ॥ 278

- (4) చ॥ ఘనమతి బ్రహ్మణస్పతికిఁ గమ్మని నేతులతోడ హవ్యముం
బనిగొని యిచ్చు మానవుఁడు ప్రాక్తన మార్గముఁ బట్టు పాపముల్
జెనకక యుండు, శత్రువుల జేరక యుందురు వాని, లేమియుం
గనుఁగొనకుండు వాని నుపకారము సాధన మౌను, వానికిన్ ॥ 279

* ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—27

ఋషిః—కూర్మో గార్గ్యమదో, గృత్సమదో వా*

దేవతా—అదిత్యాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒మా గి॒ర¹ అది॒త్యేభ్యో॑ ఘృ॒తస్నూః॑ స॒నాద్ రాజ॑భ్యో జు॒హ్వ జుహో॑మి ।

శృ॒తోతు॑ మి॒త్రో² అ॒ర్యమా॑ భగో నస్తువి॒శ్వాతో॑ వరు॒ణో దక్షో³ అంశః॑ ॥ 260

(2) ఇ॒మం స్తోమం॑ సక్ర॒తవో॑ మే⁴ అ॒వ్య మి॒త్రో అ॒ర్యమా॑ వరు॒ణో జుష॑స్త ।

అది॒త్యాసః॑ శు॒చయో॑ దా॒రపూ॑తా⁵ అ॒వృజినా॑ అన॒వద్యా॑ అరి॒ష్టాః ॥ 261

(3) త⁶ అది॒త్యాసః॑ ఉ॒రవో॑ గభీ॒రా ఆద॑భాసో ది॒ప్సన్తో॑ భూ॒ర్యజైః॑ ।

అ॒వైః పశ్య॑న్తి వృ॒జినో॑త సా॒ధు స॒వ్యం రాజ॑భ్యః పర॒మా చిద॑న్తి ॥ 262

(4) ధా॒రయ॑న్త⁷ అది॒త్యాసో॑ జగత్ సా దే॒వా విశ్వ॑స్య భు॒వన॑స్య గో॒పాః ।

దీ॒ర్ఘాది॒యో రక్ష॑మాణాః అ॒సుర్య॑మృ॒తావా॑సశ్చ॒యమా॑నా ఋ॒ణాని ॥ 263

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. గిరఃఅదిత్యే, 2. మిత్రోఃఅర్యమా, 3. దక్షోఃఅంశః, 4. మేఃఅద్యమిత్రోఃఅర్యమా, 5. దారపూతాఃఅవృజినాఃఅనవద్యాః

అరిష్టాః, 6. తఃఅదిత్యాసః ఉరవో గభీరాఃఆదభాసో, 7. ధారయన్తఃఅదిత్యాసో, 8. రక్షమాణాఃఅసుర్యమృతావాసశ్చయ

మానాఃఋణాని. (వ్రా.ప్ర.)

(5) వి॒ద్యా॒మా॒ది॒త్యా¹ అ॒వసో॑ వో అ॒న్య యద॑ర్యమన్ భయ² ఆ చిన్మ॑యోభు :

యుష్మా॑కం మిత్రా॑వరుణా ప్రజీ॑తౌ పరి శ్వ॑భ్రేవ దురి॑తాని వృ॒శ్యామ్ ॥

264

(6) సు॒గో హి వో³ అ॒ర్యమన్ మిత్ర॑ వన్తా⁴ అన్య॑త్తరో వరుణ॑ సాధుర॑స్తి :

తేనా॑ది॒త్యా⁵ అ॒ధి వో॑చతా నో యచ్ఛతా నో దుష్ప॑రిహస్త శర్మ ॥

265

(7) పి॒వర్తు నో⁶ అది॑తీ రాజపు॒త్రాః కి॒తి ద్వేషాన్స్య॑ర్యమా సుగే॑భిః :

బృహ॑న్మిత్రస్య వరుణస్య శర్మో॑వ స్యామ పురు॑వీరా⁷ అరిష్టాః ॥

266

(8) తి॒స్రో భూమీ॑ధారయన్⁸ త్రిగ్ం॑రుత ద్యూన్ త్రిణి॑ వ్రతా విద॑థే⁹ అన్తరే॑షామ్ :

ఋతేనా॑ది॒త్యా మహి॑ వో మహి॑త్వం తద॑ర్యమన్ వరుణ॑ మిత్ర చారు ॥

267

(9) త్రి రో॑చనా ది॒వ్యా ధార॑యన్త హి॒రణ్య॑యాః శుచ॑యో ధార॑పూతాః :

అస్వ॑ష్నజో¹⁰ అని॑మిషా అద॑భా ఉరు॑శంసా ఋజ॑వే మ॒ర్త్యాయ ॥

268

1. వి॒ద్యా॒మా॒ది॒త్యాః అ॒వసో॑ వోఽన్య. 2. భయ॑ ఆ చిన్మ. 3. హి॑ వోఽన్య. 4. వన్తాఽన్యత్తరో. 5. తేనా॑ది॒త్యాః అ॒ధి. 6. నోఽది॑తీ. 7. పురు॑వీరాఽరిష్టాః. 8. త్రిగ్ం॑రుత. 9. విద॑థేఽన్తరే॑షామ్. 10. అస్వ॑ష్నజోఽని॑మిషాఽద॑భాఽఉరు॑శంసాఽఋజ॑వే. (వ్రా.ప్ర.)

6. నోఽది॑తీ. 7. పురు॑వీరాఽరిష్టాః. 8. త్రిగ్ం॑రుత. 9. విద॑థేఽన్తరే॑షామ్. 10. అస్వ॑ష్నజోఽని॑మిషాఽద॑భాఽఉరు॑శంసాఽఋజ॑వే. (వ్రా.ప్ర.)

(10) త్వం విశ్వేషాం వరుణాసి రాజా యే చ దేవా¹ అసుర యే చ మర్తాః ।

శతం నో రాస్వ శరదో విచక్షే² శ్యామాయాంషి సుధితాని పూర్వాః ॥

269

(11) న దక్షిణా వి చికితే³ న సవ్యా న ప్రాచీనమాదిత్యా నోత పశ్చా ।

పాశ్యా చిద్ వసవో⁴ ధీర్యా చిద్ యుష్మానీతో² అభయం జ్యోతిరగ్యామ్ ॥

270

(12) యో రాజభ్య³ ఋతనిభ్యో⁴ దదాశ యం సర్థయన్తి పుష్టయశ్చ నిత్యాః ।

స రేవాన్ యాతి ప్రథమో రథేన వసుదావా విదధేషు ప్రశస్తాః ॥

271

(13) శుచిరపః సూయవసా⁴ అదబ్ధ ఉప క్షేతి వృద్ధవయాః సువీరః ।

సక్తిష్ఠం ఘ్నన్త్యన్తితో⁵ న దూరాద్ యో⁶ ఆదిత్యానాం భవతి ప్రణీతో ॥

272

(14) అదితే మిత్ర వరుణోత మృళ యద్ వో వయం చక్రమా కచ్చిదాగః ।

ఉర్వశ్యామభయం జ్యోతిరిన్ద్ర⁷ మా నో దీర్హా⁴ అభి సశన్తమిస్రాః⁵ ॥

273

1. దేవాఅసుర, 2. యుష్మానీతోఅభయం, 3. రాజభ్యఋతనిభ్యో, 4. సూయవసాఅదబ్ధఉపక్షేతి, 5. యసాదిత్యా,

6. దీర్హాఅభి, 7. సశన్తమిత్రాః. (వ్రా.ప్ర.)

(15) ఉ¹భే¹ అ¹స్మై పీ¹వయతః స¹మీచీ ది¹వో వృ¹ష్టిం సు¹భగో నా¹మ పు¹ష్కన్ ।

ఉ¹భా ఉ¹యా¹వా¹జయన్ యా¹తి పృ¹త్యు¹భావ¹ర్థౌ భా¹వతః సా¹ధూ² అ¹స్మై ॥

274

(16) యా¹ వో మూ³యా³ అ¹భి¹ద్రు¹హే య¹జత్రాః పా⁴శా⁴ ఆ¹ది¹త్యా రి¹వ¹వే వి¹వృ¹తైః ।

అ¹శ్వీ¹వ తా⁵గ్ం⁵ అ¹తి యే¹షం ర¹థే¹నా¹రి¹ష్టా⁶ ఉ¹రా¹వా శ¹ర్మన్ త్వా¹మ ॥

275

(17) మా¹హం మ¹ఘో¹నో వరు¹ణ ప్రి¹యా¹స్య భూ¹రి¹దా¹వ్న⁷ ఆ వి¹దం శూ¹నమా¹పేః ।

మా¹ రా¹యో రా¹జన్ త్న¹యమా¹దవ స్థా¹ం బృ¹హద్ వ¹దే¹మ వి¹ద¹థే సు¹వీ¹రాః ॥

276

సూక్తము—27

ఋషి—గృత్సమదుఁడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుఁడు కూర్మఁడు †

దేవత—ఆదిత్యగణము

(1) గీ॥ స¹జ్జహూ¹ మూ¹లకం¹బున సంత¹తం¹బు, వె¹లు నా¹ది¹త్య గణ¹ముల వే¹డుచుండు
దా¹ని నర్య¹మ మి¹త్రు¹లు దక్ష వరు¹ణ, భ¹గులు వి¹నుచుండె¹దరుగాకః బర¹మ కృ¹పను ॥

280

1. ఉ¹భే¹అ¹స్మై. 2. సా¹ధూ¹అ¹స్మై. 3. మూ¹యా¹అ¹భి. 4. పా¹శా¹ఆ¹ది¹త్యా. 5. తా¹గ్ం¹అ¹తి. 6. ర¹థే¹నా¹రి¹ష్టా¹ఉ¹రా¹వా,

7. భూ¹రి¹దా¹వ్న¹ఆ¹వి¹దం (వ్రా.వ్ర.)

† గృత్సమదు ఋషి విశేషములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ పుట.) చూడనగును. ఈ సందర్భమున వ్రాతప్రతిలో (2వ. సంపుటము 919వ. పుట) గృత్సమదుఁడో; తత్పుత్రుఁడో; అనిమాత్రమే వ్రాయఁబడినది. గృత్సమదు పుత్రుడైన కూర్మని నామము పేర్కొనఁబడలేదు. శ్రీనేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టికగల 15b సంపుటములో “కూర్మము, గృత్సమదుని పుత్రుఁడు లేక గృత్సమదుఁడు” అని వ్రాసిరి. “కూర్మము” అను “ము” వర్ణకాంత పురుషనామము “అరుణాచలము” “సింహాచలము” ఇత్యాది పురుషనామముల వంటిదిగా నెన్ననగును. మహద్వాచకములైన మిత్రాదులు “ము” వర్ణకాంతములు కాఁగా నమహద్వాచకములైన “అరుణాచల కూర్మాదులు” దుమంతములైనవి, ప గో.కృ.

- (2) గీ॥ దీ పి మంతు లనుగ్రహ దీ పి యుతులు, వృష్టి పూతులు హింసావిపర్జితాత్మ
లైన మిత్రాదు లందఱుఁ బూని సకల, స్తోత్రముల నాలకింతురు నురుచిరముగ ॥ 281
- (3) గీ॥ సకల గాంధీర్యయుతమును సకల దమన, కారి యాదిత్యగణ మెల్లఁ గ్రాలు, భూత
సమితి యంతస్సుఁ గనుచుండుఁ జాల దూర, వస్తువులు నికట¹ మందుండు వారి కెపుడు ॥ 282
- (4) గీ॥ జంగమ స్థావరాత్మక జగతి సంతఁ, గరము నిలుపుచు నాదిత్య గణముకాచుః
యజ్ఞయుతమౌ నసూర్యము నధిగమించు, సత్యమయి¹ ఋణము శోధించు నరసమతిని ॥ 283
- (5) గీ॥ యుష్మదీ యాశ్రయంబును నుచితరీతిఁ, గనుచు నుండెద మాదిత్య గణములారః
జయము లభియించినఁజైన జగతి యుష్మ. దీయమౌ నాశ్రయ సుఖంబుఁబాయకుండుః ॥ 284
- గీ॥ అర్యముఁడః మిత్రః వరుణః మి మ్మాశ్రయించి, నేను గర్తము చందము నిఖిల పాప
పుంజపరిహార మొనరింపఁ బూనుకొంటి, భావమున నెంతో భక్తి తాత్పర్య మెసఁగ ॥ 285
- (6) చ॥ వరణుఁడః మిత్రః యర్యముఁడః వాసిని గాంచు భవత్పదంబు మే
మెరుఁగమె? యద్ది కంటక విహీనము నుందరమై వెలింగెడున్
స్థిరముగ మమ్ము నా పదముఁ జేర్చుచు మిష్ట వచస్సుఁ బల్కుచుం
బొరిపొరి సౌఖ్యమిం డదితి పుత్రకులారః దయా విశేషతన్ ॥ 286
- (7) గీ॥ అదితి రాజమాత యరులను బరిమార్చి, దేశమందుఁ బ్రీతిఁ దిరుగుఁగాకః
సుఖపథంబు మాకుఁ జూపించి యర్యముఁ, డధిక సుఖము లిచ్చి యరుగుఁగాకః ॥ 287
- గీ॥ అధిక వీర్య మహిమ నతిశయించుచునుండి, హింస పడక మే మహీనమిత్ర
వరుణ దేవతలకు వలసిన సుఖ లాభ, మందునట్లు చేయ నడుగఁగలము ॥ 288
- (8) గీ॥ మూఁడు ద్యౌ లోకములు మరి మూఁడు భువనములను ధరించుచున్నారు ముదముతోడ
నర్యముఁడు, ¹వరుణమిత్రులు యజ్ఞతలము, లందు వెలుఁగొందుచుండిరి యధిక మహిమ ॥ 289
- గీ॥ కర్మవశమున నాదిత్య గణ మహీన, మహిమ సుత్యుష్ట మగుచుండె రహిఁ జెలంగ
నర్యముఁడః మిత్రః వరణుఁడాః యధిక చారు, తర భవద్వివ్య తత్త్వంబు ధరణి వెలుఁగు ॥ 290

- (9) సీ॥ ఆదిత్య గణము లత్యధిక తేజోనిభుల్ కనకభూషణములఁ గలుగువారు
నిద్రా విహీనులై నెగదొందఁబడు వార లనిమిషనేత్రులై యమరువారు
వృష్టిని గలిగింప వెడలుచుండెడు వార లొరులను బాధింపకుండువారు
సకల మానవ గణ స్తవయోగ్యు లగువారు సకలలోకములకు జరుగువార
గీ॥ లగుచు సస్కార జనులకు నందఁజేయ, మూఁడు విధములఁ దేజస్సు మోద మలర
నేచి ధరించుచున్నా రహీనవృత్తి, వారి వర్ణింపనగునె? యెవ్వారికైన ॥ 291
- (10) †గీ॥ అనురవరుణుడఁ సీపు మా కమరవరుడ. వైన మనుజుఁడ వైనను నధిపుఁడవుదు
కాన వత్సర శతము దీర్ఘాయు వొంద, రాణ మాపయి మేల్ దయా రసము చిల్కా! ॥ 292
- (11) గీ॥ అమలమతి¹ నదితి పుత్రుల కధికహవ్య, మొనఁగు వాఁ డెల్లఁ బుష్టిని నొందఁగలఁడు
వాఁడె విభ్యాతుఁడై యొప్పు వాఁడె దాత, వాఁడె యరదముపైఁ బోవుఁ జూడ నిష్టి ॥ 293
- (12) చ॥ అదితి కుమార మండలిని నత్యధికీంబుగ నాశ్రయించు వాఁ
డెద సతిభక్తుడై సుతుల నెందఱిసేనియు, బొందు సస్యమున్
ముదమున నిచ్చు, బుష్టిగను మోదము నొందుచు శత్రువారమున్
గదనమునందుఁ ద్రుంచెడునుగాక! సమీపమునన్ వసించుచున్ ॥ 294

† మనుజుల పరమాయువు శతవత్సరంబు లని ఋగ్వేదమునఁ గలదు. కాని షరాణములలో వర్ణింపఁబడినట్లు సహస్రవర్ష జీవులు ఋషు లుండినట్లు ప్రమాణము కాన రాదు. బృహచ్చాతకాది జ్యోతిష గ్రంథములందు మనుష్యుని పరమాయువు 120 సంవత్సరము లని నిర్ణయమువలదు. పేదోక్తపరమాయువునకు జ్యోతిషోక్తపరమాయువునకు బేధ మెట్లురలిఁగెనో విజ్ఞాన లాహింతుడుగాక! (నే.వేం.న.శా.)

గమనిక:— శతవత్సరము లన్నది సామాన్యవాక్యము. “దీర్ఘాయు” శబ్దమును శీర్ష నేమానివారే ప్రయోగించిరి. దీర్ఘాయు వంద సంవత్సరములకుఁ బరిమితము కాదు. ఈ శతసంవత్సరము లన్నది సామాన్యమౌనపులకు వర్తించు విషయము. అమృత సిద్ధి పొందిన మహర్షి తన యాయుర్దాయమును దనహస్తగతము చేసుకొనును గావున వెయ్యి సంవత్సరములు జీవించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. అసలు జాతకము ప్రకారముగ నాయుర్దాయవిషయము చెప్పరాదన్నది ప్రాచీన జ్యోతిషాస్త్రకర్తల సిద్ధాంతము. ఆయుర్దాయము తేజలము నొకజాతకునిజాతకముపైని మాత్రమే యాధారపడి యుండదు. భర్త యల్పాయుష్కుడైనను భార్యకు వైధవ్యయోగము లేకుండ సుమంగళియోగము ప్రబలముగా నున్నచో భర్త మృతి చెందక జీవించును. ఇదియేరీతి భార్య యల్పాయుష్కుడై యామెజాతకములో మరణయోగమున్నను భర్తజాతకములో సతీ మారక పూర్వక వియోగ దుఃఖము లేకుండ సార్థాంగి జీవనయోగము బలీయముగనున్నచో భార్య జీవించి తీరును. ఒకవేళ భర్తజాతకములో బూర్ణాయుర్దాయము పట్టియు భార్యజాతకములో వైధవ్యయోగము ప్రబలముగానున్నచో భర్త మరణించితిరును. ఇట్లే భార్యజాతకములో బూర్ణాయుర్దాయమున్నను భర్తజాతకములో గళత్రమారకయోగము ప్రబలముగనున్నచో భార్య చనిపోయి తీరును. ఇవి మామూలుగా జ్యోతిషాస్త్ర సిద్ధాంతములు. అసలు జ్యోతిషాస్త్రమే యీరీతినుండ పేదజ్యోతిష్యముగిరించి మాట్లాడుట మహర్షుల నాక్షేపించుట పొరపాటు కాఁగలదు. వ.గో.కృ.

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలముగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

- (13) క॥ పరుణుఁడఁ మిత్రుఁడఁ యదితీఁ, కర మే మపరాధకలన గావించినచో
స్థిర మద్దానిని దయతోఁ, బరమార్జనఁ జేయుఁ దేము భక్తులముగదాః ॥ 295
- †(14) గీ॥ దీర్ఘ మౌ తమిస్ర తిరముగ మిమ్ములఁ, దప్పకుండు నట్లు ధర్మదేవః
భయ విహీనమైన భవ్యదీప్తిని మేము, పొందఁగలము ముదము సందఁగలము ॥ 296
- (15) సీ॥ అదితి పుత్రుల దయ నందిన వారికి భూమ్యంతరిక్షముల్ పుష్టిఁ జేయు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల స్వర్గీయ జలములు చాలఁబొందు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల సధిక సమృద్ధి తా నందుచుండు
నదితి పుత్రుల దయ నందిన వాఁ డెల్ల జన్యమం దరులను నుండఁగల్గు
గీ॥ నుభయ లోకంబులను బొందు నుభయలోక, ములను మంగళకరములై మోద మొనఁగు
సకల సౌఖ్యాగ్య గరిమంబుఁ జాల సందుఁ, బుత్రపౌత్రులఁ బ్రీతితోఁ బొందుచుండు ॥ 297
- (16) చ॥ హితమతి మాయఁజేసి రతిహీనులఁ ద్రుంపఁగ దేవతోత్తముల్
సతతము దానిచే సకల శత్రు గణంబు నశించె నశ్వీ యే
వితము నతిక్రమించునటు భీకర మాయ నతిక్రమించి నే
నతిసుఖ మందుచుండనొకొ? యా యమరాధిపు నేవ లందుకన్ ॥ 298
- (17) గీ॥ జ్ఞాతి దారిద్ర్యమును సీపు ఖ్యాతిగల్గు, ధనుల ముందఱుఁ దలఁపకు ధర్మబుద్ధిఁ
గరుణతో ధనము² నిచ్చిన వరుణ దేవః, పుత్ర పౌత్రులతో నిన్నుఁ బొగడఁగలము ॥ 299

† ఋగ్వేదము ద్వితీయ మండలము 27వ సూక్తములో మొత్తము 17 ఋక్కులుండఁగా నాంధ్రానువాదములో నీ సూక్తమున 16 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లు పౌరపాటుగ వ్రాయఁబడినది. “దీర్ఘ మౌ తమిస్ర” ఇత్యాది పద్యము 14వ ఋక్కున కనువాదముకాఁగా 15వ ఋక్కుగమునకే యనువాదమైనట్లును దరువాతి 297-298-299 సంఖ్యలుగల పద్యములు క్రమముగా 14-15-16 ఋగనువాదములై నట్లును బ్రమాదవశమున వ్రాయఁబడినది. (చూ-వ్రాతప్రతి. 2వ సంపుటము. 323-325 పుటలు) 297-298-299 పద్యములు క్రమముగా 15-16-17 ఋక్కుల కనువాదములు. వ.గో.కృ.

1. “దీర్ఘ మౌ తమిస్ర” అనుటచే సూర్యోదయాస్తమయకాలము సుమారు మూడు మాసముల పర్యంత ముండును. పిమ్మట రాత్రి వచ్చును. ఈ రాత్రి గాఢాంధకారముతో మూడు నెలల పర్యంత ముండును. చీకటి వరుసగా సుమారు సూరుదినములుండుటచే నీ దీర్ఘరాత్రులు తాము మున్నెన్నఁడును నెరుంగకుండుటచే భయపడిరి. యాగాదులుచేసి యెప్పుడు తెల్లవారునా యని దైవమును బ్రార్థించుచుండిరి. ఈ కార్యకలాపముచేఁ దమిస్రలు దీర్ఘము లని మంత్రమున వర్ణింపఁబడినవి. ఆర్యు లార్యావర్తము విడిచి ఉత్తరార్ధవ ఖండమును జేరిన పిదపఁ దమిస్రలు దీర్ఘములను ననుభవ మార్కులకుఁ గలిగినట్లు తోచుచున్నది.

(నే.వేం.న.శా.)

2. ఇక్కడ “భల” మింద్రగణమునకు మారు వ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—28

ఋషిః—కూర్మో గార్త్యమదో, గృత్సమదో వాః*

దేవతా—వరుణః, 10—దుఃస్వప్న నాసీ

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇదం క॒వే॒ది॒త్య॒స్య॒ స్వ॒రాజో॑ వి॒శ్వా॒ని సా॒వ్యశ్య॑స్తు మ॒హ్నా॑ ।

అతి॒ యో మ॒న్దో॑ య॒జ్ఞాయ॑ దే॒వః సు॒కీ॒ర్తిం వి॒క్షే వరు॑ణస్య భూ॒రేః ॥

277

(2) తవ॑ వ్ర॒తే సు॒భగా॑నః స్యా॒మ స్వా॒ధ్యో వరు॑ణ తు॒ష్టువా॑నః ।

ఉ॒పాయ॑న¹ ఉ॒పసా॑ం గోమ॒తీనా॑మ॒గ్నయో॑ న జ॒రమా॑ణా² అ॒ను ద్యూ॑న్ ॥

278

(3) తవ॑ స్యా॒మ పు॒రువీ॑రస్య శ॒ర్మస్సు॒రుశం॑సస్య వరు॑ణ వ్ర॒తేతః॑ ।

యూ॒యం నః పు॒త్రా³ అది॑తే॒రద॒భా అభి॑ శమ॒ధ్వం యు॑జ్ఞాయ దే॒వాః ॥

279

(4) వ్ర సీ॒మాది॒త్యో⁴ అ॒స్పజి॑ద్ వి॒ధర్తా॑గ్ం ఋ॒తం సి॒ద్ధవో॑ వరు॑ణస్య య॒న్ ॥

న శ్రా॒మ్యన్తి॒ న వి ము॑చ॒న్త్యేతే॑ న॒యో న ప॒హ్లా ర॒ముయా॑ పరి॒జ్ఞన్ ॥

280

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు !వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (కిరిక, పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ఉపాయనఉపసాం. 2. జరమాణాఅను ద్యూన్, 3. పుత్రాఅదితేరదభా అభి. 4. వ్ర సీమాదిత్యోఅస్పజిద్.

5. విధగ్ంతా. (వ్రా.ప్ర.)

(5) వి మ॑చ్ఛ॒థాయ॑ ర॒శనా॑మి॒వాగ॑¹ ఋ॒ధ్యామ॑ తే వరు॒ణ ఖా॑స్తుత॒స్య ।

మా త॑స్తు॒శ్చేది॑ వ॒యతో॑ ధి॒యం యే॑ మా మా॒త్రా శా॑ర్త్త॒వసః॑ పు॒ర² ఋ॒తోః ॥

281

(6) అ॒పో సు॑ మ్య॒క్ష వరు॑ణ భి॒యసం॑ మత్ స॒మ్రా॒కృతా॑వోను మా గృ॒థాయ॑ ।

దా॑మే॒వ వ॒త్సాద్ వి॑ ము॒ముగ్ధ్యం॑హో న॒హి త్వ॑దా॒రే ని॒మిష॑శ్చ॒నేశే॑ ॥

282

(7) మా నో॑ వ॒దైర్వరు॑ణ యే త³ ఇ॒ష్టావే॑నః కృ॒ణ్వన్తమ॑సుర⁴ ప్రి॒ణన్తి॑ ।

మా జ్యోతి॑షః ప్ర॒వస॑థాని గ॒న్తు వి॑ మా మృ॒ధః శి॒శ్రథో॑ జీ॒వసే॑ నః ॥

283

(8) నమః॑ పు॒రా తే॑ వరు॒ణోత॑ నూన॒ముతా॑పరం తువి॒జాత॑ బ్ర॒వామ ।

త్యే⁵ హి కం॑ వ॒ర్వతే॑ న శ్రి॒తాన్యప్ర॑చ్యుతాని దూ॒శభ॑ వ్ర॒తాని॑ ॥

284

(9) పర⁶ ఋ॒ణా సా॑వీర॒థ మత్కృ॑తాని మహం రాజ॒న్నన్యకృ॑తేన భో॒జమ్ ।

అ॒ప్యష్టా⁷ ఇ॒న్న భూ॑య॒సీరు॒షాస॑ ఆ నో జీ॒వాన్ వరు॑ణ తాను శాధి ॥

285

1. రశనామివాగః ఋధ్యామ, 2. పురఃఋతోః, 3. యే తస్ ఇష్టా, 4. కృణ్వన్తమసుర ప్రిణన్తి, 5. తే హి కం,

6. పరఃఋణా, 7. అప్యష్టా ఇన్న, 8. భూయసీరుషాస ఆ నో, (వ్రా.ప్ర.)

(10) యో మే రాజన్ యజ్ఞో వా సఖా వా న్యపే భయం భీరవే మహ్యమాహా ।

ప్రేనో వా యో దిష్పతి నో వృకో వా త్వం తస్మాద్ వరుణ పాహ్యస్మాన్ ॥

286

(11) మాహం మఘానో వరుణ ప్రియస్య భూరిదావ్న¹ ఆ విదం శూనమాపేః ।

మా రాయో రాజన్ త్స్వయమాదవ స్థాం బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

287

సూక్తము—28

ఋషి—కూర్మః¹ గృత్సమదుః² †

దేవత—వరుణుడు

(1) క॥ వరుణునికై యీ హవ్యము, వరుణుడె భూతముల నెల్ల వారక ద్రొక్కున్
వరుణుడు హర్షం బొసఁగును, వరుణునకున్ నుతులఁ జేయ వాంఛింతునుఁడీః ॥

300

(2) చ॥ వరుణుఁడః నిన్ నుతించెదను బంధుర శక్తిని నీదు నేవలన్
జరువుచు భాగ్య శాలినయి చక్కఁగ వెల్గె దుషస్సు వచ్చుచోఁ
బరమ కృపా విశిష్టఁ డగు పావకు రీతి నుతించి దాని నే
సరమర లేక దీప్తి గని యందరిలో ఘనతన్ వహించెదన్ ॥

(3,4) సీ॥ జగముల రేఁడః నిన్ జగతిలో నుతయించి యావాస సౌఖ్యంబు నందుచుండుఁ
ద్వత్సఖ్యమును జేసి తప్పు లన్ని గతింప నాదిత్యులారః నే నలరుచుండు
వరుణుఁడాః నీవల్ల వలసిన వృష్టులు పల్మరు వుడమిపైఁ బడుచునుండుఁ
ద్వస్మహిమంబుచేఁ దప్పక నదు తెల్ల నంచితంబుగఁ బ్రవహించుచుండుఁ

గీ॥ గాన నా పగలన్నియుఁ గదలనిమ్ము, వాహినులు¹ మరలకుండఁగ వరలనిమ్ముః

విహగ సంఘమువలె నన్ను వెడలనిమ్ము, వరుణుఁడాః నన్నుఁ జిరముగ బ్రతుకనిమ్ముః ॥ 302

1. భూరిదావ్నకవిదం. (వా.ప్ర.)

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోట
(657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. ఇక్కడఁ బంచ లఘు గణ మింద్ర గణముగాఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

(5) గీ॥ దిట్ట మగు రజ్జువునువలెఁ దివిరి పాప, బంధనంబును భేదింపు వరుణ ! యిట్టి
వ్యయన కాలములన్ మేము వగను బొంద, కుండ నిష్టుల జరిపింపు కూర్మి మరల ॥ 303

(6) ఉ॥ చిన్నతనంబునుండి ననుఁ జెందిన పాపము రజ్జువున్వలెన్
దిన్నగఁ దెంపుమా వరుణ ! దిట్టపు నీవు గదయ్యఁ మా భయం
బెట్టులొ ద్రోలు దూరముగ నే జనుఁడైనను నిన్ను వీడి చే
వట్టునె యాధిపత్యమును బంధుర సత్యముఁ బోలి భూషణాః ॥ 304

(7) గీ॥ యాగ హర్తల నీ వెట్టి యాయుధముల, జాభ పెట్టుచునున్నావో? వరుణ ! యట్టి
యాయుధంబుల మా పైకి ననుపకయ్యఁ, దుష్ట శత్రుల దూరము ద్రోలుమయ్యఁ ॥ 305

(8) క॥ గిరివలె నీ వౌ కర్మను, సురుచిరముగ నాశ్రయించి శోభిలు నీకై
కరము “నమః” శబ్దంబును, వెరవున నుడివెదను మూఁడు వేశలయందున్ ॥ 306

(9,10) సీ॥ పూర్వమందు వసించు పురుషుల ఋణమును శోధించుచుండుము శుభద వరుణ !
మేము చేయుచున్న మిక్కిలి ఋణమును శోధించుచుండుము శుభద వరుణ !
యన్యార్జితంబగు నర్థంబు నేఁ బొందకుండునట్లులు చేయుచుండు వరుణ !
సుఖకరోషస్సులు శోభిల్లు నట్లులు కరుణతో నొనరించు పరమ వరుణ !
గీ॥ పెక్కుషస్సులలో నేను బెరుగుచుండి, బ్రదుకునట్లు లొనర్చుము వరుణ దేవ !
జ్ఞాతి తస్కర వృకరాజ జాతివలన, భయము లేకుండఁ జేయుము వరుణ ! నీవు ॥ 307

(11) గీ॥ జ్ఞాతిదారిద్ర్యమును నీవు జ్ఞాతి కలుఁగ, ధనుల ముందఱ నాతోడఁ దలఁపకయ్య !
కరుణతో ధనము నిచ్చిన వరుణ దేవ !, పుత్ర పౌత్రులతో నిన్నుఁ బొగడఁగలను ॥ 308

1. ఇక్కడ “భల” మింద్ర గణమునకు మారుగా సుఫలము క్తమైనది. “ధనమిచ్చిన” యనిప్రయోగింపఁగల్గి యుండియు శ్రీనేమానివారు “భల”ముప్రయోగించుట విశేషము. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—29

ఋషిః—కూర్మో గార్తవ్యమదో, గృత్సమదో వా*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ధృత॑వ్ర॒తా¹ ఆది॑త్యా ఇ॒షిరా ఆ॒రే మత్ క॑ర్త॒ర రహ॑సూ॒రివా॒గః ।శృ॒ణ్వతో వో॑ పరు॒ణ మి॒త్ర దే॒వా భ॒ద్రస్య॑ వి॒ద్వాగ్² అ॒వసే॑ హ॒వే వః ॥

288

(2) యూ॒యం దే॒వాః ప్ర॑మతి॒ర్యాయ॑మో॒జో యూ॒యం ద్వే॑షాంసి సను॒తర్యు॑యోత ।

అ॒భిక్ష॒త్రా³ అ॒భి చ క్ష॑మధ్యమ॒ద్యా చ నో మృ॑శయతాప॒రం చ ॥

289

(3) కి॒మూ ను వః॑ కృ॒ణవా॒మాప॑రేణ॒ కిం స॑నేన వస॒వ⁴ ఆ॒ప్యేన॑ ।

యూ॒యం నో॑ మి॒త్రావ॑రుణాదితే చ స్వ॒ప్తిమి॒న్ద్రామరు॑తో దదాత ॥

290

(4) హ॒యే దే॒వా యూ॒యమి॒దాప॑యః స్థ॒తే మృ॑శత నాధ॒మోనా॒య మ॒హ్యమ్ ।

మా వో॑ రథో మధ్య⁵మ॒వాశృ॑తే భూ॒న్మా యు॒ష్మావ॑త్సా॒స్వపి॑షు శ్రమి॒ష్మ ॥

291

* గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ధృతవ్రతా ఆదిత్యా ఇషిరా ఆరే, 2. విద్వాగ్ అవసే, 3. అభిక్షత్రా అభి, 4. వసవ ఆప్యేన,

5. మధ్యమమవాశృతే. (వ్రా.ప్ర.)

(5) ప్ర వ¹ ఏకో మిమయ భూర్భాగో యన్మా పితేవ కితవం శశాన ।

అరే పాశా² అరే అఘాని దేవా మా మాధి పుత్రే విమివ గ్రభీష్ట ॥

292

(6) అర్వాణ్³ అద్యా భవతా యజత్రా⁴ ఆ వో హర్తి భయమానో వ్యమేయమ్ ।

త్రాధ్వం నో దేవా నిజురో వృకస్య త్రాధ్వం కర్తాదవపదో యజత్రాః ॥

293

(7) మాహం మఘోనో వరుణ ప్రియస్య భూరిదాప్నో⁵ ఆ విదం శూనమాపేః ।

మా రాయో రాజన్ త్పుయమాదవ స్థాం బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

294

సూక్తము—29

ఋషి—కూర్మదో గృత్సమదుదో†

దేవత—విశ్వేదేవుడు

(1) గీ॥ గుప్త ప్రసవిని గర్భంబు గూఢ దూర, దేశమం దుంచునట్టులు దివ్యతేజః

యస్మదపరాధ శతముల నవలఁ ద్రోలి, చిరము కాపాడుచుండుముః శీఘ్రగమనః ॥

309

గీ॥ మీ సుమంగళ కృత్యము మే మెరింగి, యష్ట దవనంబుఁ గోరితి ముచిత రీతి

మిమ్ముఁ బిలుచుచున్నాము మిత్రః వరుణః, మమ్ముఁ గాపాడుఁ దీరలు నెమ్మి మీర ॥

310

(2) గీ॥ మీ బలంబును భక్తుల మిమ్ముఁ గూడఁ, దివిరి బాధించు వారిని దేవ గణమః

దూరమందుండువారిఁగాఁ దొడరిచేసి, కాలములయందు సుఖములఁ గలుఁగనిండుః ॥

311

1. ప్ర వస ఏకో, 2. పాశాః అరేఽఅఘాని, 2. అర్వాఞ్³ అద్యా, 3. యజత్రాఽఅవో, 4. భూరిదాప్నో⁵ ఆవిదం. (ప్రా.ప్ర.)

† గృత్సమదు ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుత్రనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (3) గీ॥ ఇష్టదోః యష్టదోః గాని యెట్టి కార్య, సాధనంబును సరిపెట్టఁ జాలఁగలను
వను సమూహముఁ ప్రాప్తవ్య బహుళ కార్య, భంగి మీ కార్యసాధన పక్కిఁ గూర్తు ॥ 312
- గీ॥ సర్వ మిత్రుడఁ మిత్రుడఁ సఖుడఁ వరుణఁ, మారుతమఁ 1యదితిఁ యంద్రుడఁ మీరు మాకు
సర్వ మంగళములఁ జేసి సరసు లగుచు, మమ్ము రక్షింప రారేమిఁ నెమ్మితోడ ॥ 313
- (4) ఉ॥ బందుగు లౌట మీ మ్మిప్పుడు ప్రార్థనఁ జేయుచు నుంటిఁగాన నో
బందుగులారః నా పయిని2బర్వఁగ నిండు కృపా విశేషమున్
చిందులు ద్రొక్కు మీ రథము చేరుచునుండునుగాక నిష్టలన్
బొందక శ్రాంతి మీవలెను బోడిమి నుంచెద బంధు రాజితోన్ ॥ 314
- (5) ఉ॥ దేవగణంబః మీ నడుమ దేవతనై చరియించి పాపమున్
బోవగఁ జేసికోఁగలను బుత్రునికై పిత బుద్ధి జెప్పు న
క్లేవిధి నై న సూక్తులను నెంతయుఁ బ్రీతిని మాకుఁ జెప్పుచున్
వావిరి పాశ మూలమునఁ బాపము గొట్టుచునుండుఁ డెంతయేన్ ॥ 315
- గీ॥ శాబకముచెంత బడిని శక్తి గలుఁగు, వ్యాధుఁ డెట్టులు చంపునో యట్లు మీరు
మమ్ము హింసింపకుండుఁడుఁ మాన్యులారః, మమ్ము బాధింపకుండుఁడుఁ మాన్యులారః ॥ 316
- (6) ఉ॥ భీతుడ నై న నా కడకుఁ బేర్మిని మీ రరుదెంచి యున్నచో
భ్యాతి దలిర్ప మిమ్ములను గాంచుచు వేడెద దుష్టసంఘమున్
స్థిత వృకంబులన్ మిగులఁ జెందుటకై యటు కాన నో మహా
పూత చరిత్రులారః ననుఁ బూర్ణ మనస్సునఁ గావరాదఁజే? ॥ 317
- (7) గీ॥ జ్ఞాతి దారిద్ర్యమును నీవు భ్యాతికలుఁగ, ధనుల ముందఱ నెప్పుడున్ దలఁపకయ్యః
కరుణతో 3ధనము నిచ్చిన వరుణః నేను, బుత్ర పౌత్రులతో నిన్నుఁ బొగడఁగలను ॥ 318

1. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లఘు గణము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ. 2. నాపైని (ప్రా.ప్ర.పా.)
3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు "భల"ము ప్రయుక్త మైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—30

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఇంద్రః, 6—ఇంద్రాస్సోమ, 8—(పూర్వార్ధర్చస్య)

సరస్వతీ, 9—బృహస్పతిః; 11—మరుతః

చందః—త్రిష్టుప్, 11—జగతి

(1) ఋతం దేవాయ కృణ్యతే సవిత్ర¹ ఇంద్రాయాహిషేన్న రమన్త² ఆపః ।

అసారహర్యాత్యక్తురపాం కియాత్యా ప్రథమః సర్గ³ ఆసామ్ ॥

295

(2) యో వృత్రాయ సిసమత్రాభరిష్యత్ ప్ర తం జనిత్రీ విదుష ఉవాచ ।

వథో రదన్తిరను జోషమన్తై దివేదివే ధునాయో య స్త్యర్థమ్ ॥

296

(3) ఊర్ధ్వో హ్యస్తాదధ్యన్తరిక్షే కథా వృత్రాయ ప్ర పథం జభార ।

మిహం వసాన⁴ ఉప హీమదుద్రోత్ తిగ్మాయథో అజయచ్చత్రమిన్ద్రః ॥

297

(4) బృహస్పతే తప్తషాశ్నేవ విధ్య పృకద్వరసో⁵ అసురస్య వీరాన్ ।

యథా జఘన్త ధృవతా పురా చిదేవా జహి శత్రుమస్మాకమిన్ద్ర ॥

298

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. సవిత్రకన్ద్రాయ, 2. రమన్తకాపః, 3. సర్గకాసామ్, 4. వసానకఉప, 5. అరసోకఅసుర. (వ్రా.వ.)

(5) అవ ఓప దివో¹ అశ్మానముచ్చా యేన శత్రుం² మన్తసానో నిజూర్వాః ।

తోకస్య సాతౌ తనయస్య భూరేరస్మాగ్ం³ అర్థం కృణుతాదిన్త్ర గోనామ్ ॥

299

(6) ప్ర హి శ్రతుం వృహతో యం వసుతో రద్రస్య స్తో యజమానస్య చోదా ।

ఇన్ద్రాసోమా యువమస్మాగ్ం⁴ అవిష్టమస్మిన్ భయస్థే కృణుతము లోకమ్ ॥

300

(7) న మా తమన్న శ్రమనోత తన్త్రన్న వోచామ మా సునోతేతి సోమమ్ ।

యో మే పృతాద్ యో దదద్ యో నితోధాద్ యో మా సున్వన్తమువ గోభిరాయత్ ॥

301

(8) సరస్వతి త్వమస్మాగ్ం⁵ అవిడ్ధి మరుత్వతీ ధృవతీ జేషి శత్రూన్ ।

త్యం చిచ్ఛర్తన్తం తవిషీయమాణమిన్ద్రో హ ని వృషభం శణ్ణికానామ్ ॥

302

(9) యో నః సనుత్య⁶ ఉత వా జిఘత్సు రభిరభ్యాయ తం తిగితేన విధ్య ।

బృహస్పత⁷ ఆయురైర్జేషి శత్రూన్ ద్రుహే రీషన్తం పరిధేహి రాజన్ ॥

303

1. దివోఽశ్మా (వా.ప్ర.). 2. శత్రుం (సా.మా.వా.ప్ర.). 3. భూరేరస్మా గ్ంఽఅర్థం, 4. యువమస్మాగ్ంఽఅవిష్ట,

5. త్వమస్మాగ్ంఽఅవిడ్ధి, 6. సనుత్యఉత, 7. బృహస్పతఃఆయు రైర్జేషి. (వా.ప్ర.)

(10) అస్మాకేభిః సత్వభిః కూర్తౌర్వీర్యా కృధి యాని తే కర్తావని ।

శ్లోగభూవస్సనుదూపితాసో హత్వి తేషామా భరా నో వసూని ॥

304

(11) తం వః శర్తం మారుతం కున్నయర్ధిరోవ బ్రువే నమసా దైవ్యం జనమ్ ।

యథా రయిం సర్వవీరం సశామహా! అపత్యసాచం శ్రుత్యం దివేదివే ॥

305

సూక్తము—30

ఋషి గృత్సమదుడు †

దేవత—1 - 5 ఇంద్రుడు, 6 - సోముడు, ఇంద్రుడు, 7 - ఇంద్రుడు

8 - సరస్వతి, ఇంద్రుడు, 9 - బృహస్పతి, 10 - ఇంద్రుడు, 11 - మరుద్గణము

(1) క॥ ద్యుతిమంతం డరినాశకుఁ, డతివృష్టిదుడైన యింద్ర యాగంబునకై
తతవృష్టి కలుగుచున్ భువి, సతతము జల ముండుఁగాక! సకల జగమునన్ ॥

319

(2) గీ॥ వృత్ర హనన నిమిత్తమై వృత్ర దైరి, కడితి యన్న ప్రదానంబు సమరజేసి
యమర నాభుని సుతియించె నతనికిసయి, నదులు పారుచునుండు నే యదటు లేక ॥

320

(3) చ॥ గగనమునందు సున్నతిని గాంచుచు పృథ్వుడు వస్తు జాతమున్
మగఁటిమి గప్ప దేవ పతి మానక దానిని ద్రుంచి యుండెఁ బెన్
చగఁగొని మేఘ మండలము వాసపు చెంతకు వచ్చి యుండఁగాఁ
దగునటు వాడు గొట్టె నల దానిని వజ్రము చేతఁ బూనుచున్ ॥

321

1. సశామహాకలపత్య (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (457వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (4) ఉ॥ పూని వృకద్వలాసురుని పృత్రులఁ గొట్టితి వింద్రః వజ్రముం
బోని మహాయుధంబులను బూర్వము శత్రులఁ గొట్టునట్లుగా
హాసులఁ జేయవారలను నత్యధికంబగు వీర్య సంపదన్
బూసుచుఁ ద్రుంచుమా! యిపుడు పూర్ణ జయంబును బొందఁబోవుమా! ॥ 322
- (5) చ॥ అమృతమువంటి పల్కులను సంబర వీధిని నిన్ను వేడఁగా
నమ మగు రాయవంటి దగు చక్కని వజ్రముఁ బూని దానితోఁ
గ్రమముగ శత్రుమండలిని గ్రందెడునట్టులు చేసి యుంటచే
నమరుఁడః మేము సంతతిని నందెదమయ్య! భవత్కృపావిధిన్ ॥ 323
- (6) క॥ మీకున్ యజమానులకుం, జీకాకుం బెట్టు శత్రుఁ జెండుచు నరులన్
దేకువునఁ గొట్టి మమ్ముం, జేకొనుఁదీ! యింద్ర! సోమ! చేయుఁ డభయమున్ ॥ 324
- (7) సీ॥ ఇంద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు క్షేత్ర కారణము కాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు శ్రాంతి కారణము గాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు మాంద్య కారణము గాకుండంగఁ గ్రాలవలదె?
యింద్రుఁడా! నీ నేవ హెచ్చగు సోమకారణ మైనయట్టులు గ్రాలవలదె?
గీ॥ హరి! యభీష్టము దీర్చుము! యాగ కర్మ, జరుగునట్టు లొనర్చుము! చక్కనై న
గో సమూహముతో నీవు గూడుకొనుచు, నభిషవంబునకున్ ముందు నరుఁగఁదెమ్ము! ॥ 325
- (8) గీ॥ ఓ సరస్వతి! రక్షించి యోలి మమ్ము, మారుతముతోడఁ గూడుచు మరువకుండ
శత్రువులఁ జంపి మాకయి శాంతి నిమ్ము!, శండిక గణంబుఁ జంపుము శక్ర! నీవు ॥ 326
- (9) శా॥ నీ వంతర్హిత దేశగామి వగుచున్ నిత్యంబు మమ్ముం గడుం
జావన్ మోదెడు వారి నాయుధములన్ సంధించుచుం జేత వే
బోవం గొట్టుచు వై రులన్ దునుముచుం బూర్ణత్వముం బొంది సం
భావింపం దగు వజ్ర మెల్లెడలకుం బంపంగదే! యీశ్వరా! ॥ 327

- (10) ఉ॥ కూరులతోడఁ గూడుకొని కూరుఁడఁ తావక వీర కార్యముల్
నేరిమి మీరఁజేయుచును నెమ్మి వెలుంగుముః నీవు శత్రువున్
వీరముఁ జూపుచున్ మిగుల బింకము లాడుచు నున్నయట్టి యా
వీరులఁ జంపి తద్దనముఁ బేర్చిని మాకు నొసంగరాదఁటే : ॥ 328

- (11) గీ॥ దివ్యమారుతమా : భవద్దీప్తి కేను, స్తుతి నమస్కారశతముల నుతి నొనర్తు
దానిచే వీర యుతమును దనయయుతము, నైన ధన కీర్తులను నేను బూనఁగలను ॥ 329

సూక్తమ్—31

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—విశ్వేదేవాః

ఛందః—జగతీ; 7-త్రిష్టుప్

- (1) అస్మాకం మిత్రావరుణావతం రథమాదిత్యే రుదైర్వసుభిః సచాభువా ।
ప్ర యద్ వయో న పస్తస్వస్మనస్సరి శ్రవస్యవో హృషీవన్తో వనర్షదః ॥ 306

- (2) అథ స్మా న¹ ఉదవతా సజోషసో రథం దేవాసో² అభి విక్ష వాజయుమ్ ।
యదాశవః పద్మాభిస్త్రితతో రజః పృథివ్యాః సానౌ జంభున వ్ర పాణిభిః ॥ 307

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. అథ స్మా నం ఉదవతా, 2. దేవాసోః అభి (ప్రా.ప్ర.)

(3) ఉత స్య న¹ ఇన్దో² విశ్వచర్షణిర్దివః శర్ధేన మారుతేన సుక్రతుః ।

అను ను స్థాత్యవృకాభిరూతిభి రథం మహే ననయే వాజసాతయే ॥

308

(4) ఉత స్య దేవో భువనస్య సక్షణి³ స్వప్తా గ్నాభిః సజోషా జాజువద్ రథమ్ ।

ఇశా భగో బృహద్దివోత రోదసీ పూషా పుంధిరశ్వినావధా పతీ ॥

309

(5) ఉత త్యే దేవీ సుభగే మిథూదృశోషాసానక్తా జగతామపీజువా ।

స్తుషే యద్ వాం పృథివి నవ్యసా వచః స్థాతుశ్చ వయత్రివయా² ఉపస్తీరే ॥

310

(6) ఉత వః శంసముశిజామివ శ్మస్యహిర్బుధ్న్యో³ఽఽఽ ఏకపాదుత ।

త్రిత⁴ ముభుజైః సవితా చనో దధే కపాం నపాదాశుహేమా ధియా శమి ॥

311

(7) ఏతా వో పశ్యుద్యతా యజత్రా⁵ అతక్షన్నాయవో నవ్యసే సమ్ ।

శ్రవస్యవో వాజం చక్రానాః సప్తిర్న రథ్యో⁶ అహ దీతిమత్యాః ॥

312

1. ఉతస్యనఃఇన్దో², 2. వయత్రివయాఃఉపస్తీరే, 3. శ్మస్యహిర్బుధ్న్యో³ఽఽఽ, 4. త్రితఃముభుజైః, 5. యజత్రాః అతక్ష, 6. రథ్యోఽఅహ. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—31

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1) చ॥ వనగతమైన పక్షికులవారముకై వడి మా రథంబు తా,
బనివడి పోవు వే రయినపట్టును గూరిచి కాన రుద్రుడా!
ఘనుడగు రుద్రుతోడ మఱి గ్రాలు వసుప్రకరంబుతోడ నీ
వనుకొనినట్లు కావవఁటె : యా యరదంబును సర్వరీతులన్ ॥ 330
- (2) ఉ॥ అన్నము గోరి మా యరద మంతటఁ బోవుచునుండె దానికిం
దిన్నఁగఁ బూయఁగాఁబడిన తీరగు నశ్వగణంబు డెక్కలం
బిన్నుగ మార్గమంత బహు భంగుల దాటుచు నెత్తు భూములన్
గ్రన్నన నల్లఁ గొట్టెదను గాంచరె ? మీరలు పండితోత్తముల్ : ॥ 331
- (3) చ॥ సకలముఁ జూచు దేవపతి సార మరుద్గుణపంక్తితోడ నా
ప్రకటిత కర్మలన్నియును బ్రాభవ మొప్పుగఁ జేయుచుండి పా
యక కడు దానమూలమున నన్న భనాదుల నందఁజేయు మా
మక రథ యోగ్య కర్మలకు మానుగ నిచ్చు జయంబు పేర్చితోన్ ॥ 332
- (4) గీ॥ దేవపత్నులతోఁ గూడి దివ్యకాంతి, సహితుడౌ త్వష్ట రోదసి చారు భగుడు
పూషదేవుఁ డిలాశ్వలు పూర్ణమతిని, యానము చలింపఁ జేయరే ? యమలమతిని ॥ 333
- (5) గీ॥ సుందర ద్యుతి సుభగము సుప్రసిద్ధ, మఖిల వస్తుప్రదిర్భియౌ నా యుషస్సు
రాత్రి రూపము నరదంబు రాణ మిగులఁ, గదలు నట్టులు చేయుతః సదయు లగుచు ॥ 334
- గీ॥ గగనదేవి: పుడమి: ఘను లగు మీ కిష్ట, నూత్న సూక్తితోడ నుతి నొనర్తు
స్థావరాన్నమంతఁ జక్కఁగఁ గలిఁగించి, యన్నములను మాకు నందనిండు : ॥ 335

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటవోటు (857వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) క॥ సతతము దేవగణంబాః, స్తుతులను జేయుటకు నేను జూచుచు నుంటిన్
స్తుతికామనముం జేయుము: వితత యశః కలితులారా: వినుఁడీ: మీరల్ ॥ 336
- గీ॥ త్రితుఁ డహిర్బుధ్వు సవితలు దిట్ట యైన, యేకపాత్తు ఋభుజు వహీన బుద్ధి
శీఘ్రగామ్యగ్నిదేవుఁడున్ జెన్ను మిగుల, నుతులచేఁ బ్రీతులగుదురు నూత్నపక్కి ॥ 337
- (7) గీ॥ విశ్వదేవగణంబా: మీ వివిధ నుతులఁ, జేయు వానన గలదు నా చెంతనెపుడు
బలము నన్నంబుఁ గోరెడు భక్తగణము, స్తుతులఁ జేయును మీకు నస్తోకమతిని ॥ 338

సూక్తమ్—32

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—1 - ద్యావాపృథివీ; 2-3 ఇంద్ర స్వప్తా వా;

4 - 5 - రాకా; 6 - 7 - సిసీవాలీ; 8 - లింగోక్తాః

ఛందః—జగతీ; 6 - 8—అనుష్టుప్

- (1) అ॒న్య మే॑ ద్యా॒వాపృ॑థి॒వీ॑ ఋ॒తాయ॑తో భూ॒తమ॑వి॒త్రి వ॑చ॒సః సి॑షా॒సతః॑ ।

య॒యో॒రాయః॑ ప్ర॒తరం॑²తే ఇ॒దం పు॒ర ఉ॑వ॒స్తుతే॑ వసూ॒యర్వాం॑ మ॒హోద॑ధే ॥ 313

- (2) మా నో॑ గు॒హ్యో రి॒ష³ అ॒యోర॑హన్ ద॒భన్ మా న⁴ ఆ॒భ్యో రీ॒రధో॑ దు॒మ్య॒నాభ్య॑ ।

మా నో॑ వి యాః స॒ఖ్యా వి॒ద్ధి త॒న్య నః॑ సు॒మూ॒యతా॑ మన॒సా తత్ తే॑వ॒మహే॑ ॥ 314

* గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ద్యావాపృథివీ ఋతాయతో, 2. తేఇదంపురఉవస్తుతే. 3. రిషసఅయోరహన్. 4. మా నః ఆభ్యో. (వ్రా.ప్ర.)

(3) అహేళతా మనసా క్రుష్టిమా వహ దుహనాం ధేనుం పివ్యషీమసశ్చతమ్ ।

పద్యాభిరాళం వచసా చ వాజినం త్వాం హినోమి పురుహూత విశ్వహా ॥

315

(4) రాకామహం సుహవాం సుప్తుతీ హువే శృణోతు నః సుభగా బోధతు త్మనా ।

సీవ్యత్వపః సూచ్యాచ్చిద్యమానయా దదాతు వీరం శతదాయముక్త్యమ్ ॥

316

(5) యాస్తే రాకే సుమతయః సుపేశసో యాభిర్దదాసి దాకుషే వమాని ।

తాభిర్నో¹ అద్య సుమనా ఉపాగహి నహస్రప్రోషం సుభగే రరాణా ॥

317

(6) సినీవారి పృథుష్ఠకే యా దేవానామసి స్వసా ।

జుషస్వ హవ్యమాహుతం ప్రణాం దేవి దిదిధ్ధి నః ॥

318

(7) యా సుఖాహుః స్వజ్గరిః సుషూమా బహుసూవరీ ।

తస్యై విశ్వత్యై హవిః సినీనాత్యై జుహోతన ॥

319

1. తాభిర్నో¹ అద్య సుమనా ఉపాగహి. (వ్రా.ప్ర.)

(8) యా గుంగూర్యా¹ సి¹నీ¹వా¹లి యా రా¹కా యా సరస్వ¹తీ ।

ఇ¹న్ద్రా¹జీ¹మహ్వా¹ః¹ః¹తయే¹ వరుణా¹సిం¹ స్వ¹స్తయే¹ ॥

320

సూక్తము—32

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—1-ద్యౌవా పృథువులు, 2, 3-ఇంద్రుడు లేక త్వష్టః, 4, 5-రాక

6, 7-సినివాలి 8-ఆరుగురు దేవతలు

(1) ఊ॥ రోదసి! నిన్ను, ప్రీతముగ రూఢి నొనర్చిన వారి కెప్పుడున్
గాదనకుండ నాశ్రయము కమ్ము! విశేషము నీవు ప్రేమమై
సాదర మొప్ప నీయగల చక్కని యన్నము గోరి నిన్ను సం
వాదపురస్కర స్తుతుల వర్ణనఁ జేసెద నాలకింపుమా! ॥

339

(2,3) సీ॥ పగలు రాత్రియు మమ్ముఁ బరగు ప్ర సేనలు హింసింప లేవని యెరుగఁగలము:

కష్టదాయకమైన కఠినారి సేవకు వశులము కామని పలుకఁగలము:

బహుకాల సంప్రాప్త బంధుత మనలకు బెదఱకుండునటంచుఁ జెప్పఁగలము:

మా సుఖంబులఁ గోరి మా సఖ్యమును నీవు వీడకుండెదవని వేడఁగలము:

గీ॥ కాన నింద్రుఁడ! సుఖమును గలుగఁ జేయు, నట్టిదియు దుగ్ధవతియును నతిదృఢాంగి

యైన ధేనువు మా కీయ నరుగఁదేర, నిన్ను సుతీయింపకుందుమే? సన్నుతాంగ! ॥

340

1. ఇ¹న్ద్రా¹జీ¹మహ్వా¹ః¹ః¹తయే. (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

‡ 2. 3 ఋక్కులకు దేవత ఇంద్రుడుగాని త్వష్టగాని యగునని సంస్కృత మూలములలోఁ గలదు. వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 337 పుట) నొక్క యింద్రుడే దేవతయని వ్రాయఁబడినను ఋషిదేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారు “ఇంద్రుడు లేక త్వష్ట” అని దేవతను స్పష్టముగానే వ్రాసిరి. వ.గో.కృ.

- (4) చ॥ కరము నుతిప్రపంచమునఁ గ్రాలెడు రాకను నేను బిల్చుచో
నరమర లేక యామె శుభ మందుచుఁ బిల్చును నాలకించి మ
మృరయుచుఁ దీక్ష సూచికను నస్మదనంత కుకర్మ రాశులన్
స్థిరముగఁ గొట్టి పుత్రులను జేర్చుచునుండునుగాక! మా కిలన్ ॥ 341
- (5) క॥ రాకం గరము నుతించుచు, 1 భీకరముగ ధనముఁగోరి వేడెద నుతులన్
రాక! ప్రసన్న మనస్సున, నాకలిత కృపాభిరామవై రమ్మిటకున్ ॥ 342
- గీ॥ పరమసౌభాగ్యమతిరాక! భాసురాంగి!, వచ్చి మా కృత్యములనెల్ల మెచ్చి నీవు
పుష్టివర్ధనమును జేసి పూవుఁబోడి!, పెల్లుచుండుము! జగమున వివిధగతుల ॥ 343
- (6) గీ॥ ఓ సిసీవాలి! జన్మచే వాసిఁగాంచి, దేవతలకెల్ల భగినివై తేజరిల్లి
తీవు దత్తహవిస్సేవఁ దీర్చికొనుచు, మా యపత్యాభివృద్ధిని మరువకమ్మ! ॥ 344
- †(7) గీ॥ ఆ సిసీవాలి ప్రసవిత్రి యధికసుంద, రాంగుళి విశిష్ట శుభవాహ యథిలలోక
పాలినియుఁగాన సఖులార! పరమభక్తి, నామె కీయుఁడు! హవ్యము నాదరమున ॥ 345
- (8) గీ॥ ఎవతె గుంగు సిసీవాలి? యెవతె రాక?, యెవతె యానా సరస్వతి? యేపుగల్గ
నట్టి యింద్రాణి, వరుణాణి నాదరమున, నాశ్రయించెద సుఖమునకై దలంచి ॥ 346

1. వ్రాసెటముగ (తొ.పా.) యతిభంగము. వ.గో.కృ.

† ఇక్కడ వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 339వ పుట) నీ 32వ సూక్తమున 7 ఋక్కులు మాత్రమే యున్నట్లును 345-346 పద్యములు రెండును 7వ ఋక్కున కనువాదములై నట్లును వ్రాయఁబడియున్నది. ఇది సరికాదు. ఈ సూక్తమున మొత్త మెనిమిది ఋక్కులు ఋగ్వేద మూలమునఁగలవు. 345వ పద్య మేడవ ఋక్కునకును 346వ పద్య మెనిమిదవఋక్కునకును సనువాదములు. వ.గో.కృ.

† సూక్తమ్—313

ఋషిః—హిరణ్యగర్భః

దేవతా—1-2 కుహూః, 3-4 అనుమతిః, 5-8 ధాతా.

ఛందః—త్రిష్టుప్; 5-గాయత్రీ; 3,4,7-అనుష్టుప్

(1) కుహూమహం సువృతం విదమనాపసమస్మిన్

యజ్ఞే సుహవా జోహవీమి ।

సా నో దదాతు శ్రవణం పితౄణాం

తస్యై తే దేవి హవిషా విధేమ ॥

321

(2) కుహూరేవానామమృతస్య పత్నీ

హవ్యా నో ఆస్య హవిషః శృణోతు ।

సం దాతుషే కిరతు భూరి వామం

రాయస్సోషం యజమానే దదాతు ॥

322

(3) అను నోఽద్యానుమతిర్వజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ ।

అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో భవతం దాతుషే మయః ॥

323

† ద్వితీయ మండలమందలి యీ శిశివ సూక్తమును గొందఱు పరిశిష్టసూక్తముగా భానింపఁగా మఱి కొందఱు “ఖిల సూక్తము”గా నెన్నిరి. వేరొక కొందఱు దీనిని నదికపాఠమనఁగా నింకఁ గొందఱు ప్రక్షిప్తమనిరి. ఇతర శాఖా గత సూక్తమును నపేక్షావశమున స్వశాఖలోనికిఁ బరిగ్రహించుచో దానిని “ఖిల సూక్త” మందురు. ఏకానేక మంత్రములు పరిగృహీలములగుచో నవి “ఖిల మంత్రము” లనఁబడును. (చూ. 192వ సూక్తము పుటనోటు, 646వ పుట.) వ.గో.కృ.

(4) అన్విదనుమతే త్వం మన్యానై శం చ నస్కృధి ।

క్రత్వే దజ్జయ నో హిను ప్రణ ఆయాంషి తారిషత్ ॥

324

(5) ధాతా దధాతు నో రయిమీశానో జగతస్పతిః ।

స నః పూర్ణేన వాచనత్ ॥

325

(6) ధాతా దధాతు దాకుషే వసూని

ప్రజాకామాయ మీక్తుషే దురోమే ।

తస్మై దేవా అమృతాః సం

వ్యయన్తాం విశ్వే దేవాసో అదితిః సజోషాః ॥

326

(7) ధాతా దధాతు దాకుషే ప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ ।

వయం దేవస్య ధీమహి సుమతిం వాజినీవతః ॥

327

(8) ధాతా ప్రజానాముత రాయ ఈశే

ధాతేదం విశ్వం భువనం జజాన ।

ధాతా కృష్టిరనిమివాభివష్టే

ధాత్ర ఇద్ధవ్యం మృతపజ్జహోత ॥

328

‡ సూక్తము—33

ఋషి—హిరణ్యగర్భుడు

దేవత—“కుహూ” నామకామృత సతి, అనునతి, ధాత.

- †(1) గీ॥ అమృతవల్లి కుహూ నామకామృతసతి, యజ్ఞ మంత్రాల వినిపించి వెలుగుఁగాతఁ
బిత్రదేవతల హవిస్సు పెలుచ నిచ్చి, గర్భగత హిరణ్యమ్మును గాచుఁగాతః ॥ 347
- †(2) గీ॥ హవ్యవాహను రూపాన హవిసు లెల్ల, శ్రుతుల వినుచు నమృతపత్ని శుభము లెన్గ
నల్ల యజమానునకుఁ గూర్చి యమలత్పప్తి, భూరిసంపద లిచ్చుతఁ బొలుపు మీర ॥ 348
- †(3) గీ॥ దేవతాతతి దివ్య యజ్ఞావళులను
ననుమతింపఁగ హవ్య వాహనుఁడు నగ్ని
దూతగాఁగ వెలుంగుచు దోషరహిత
మాన్య యజ్ఞ హవ్యాలను మంత్రములను
గొనుచుఁ బూత శక్తుల నెల్లఁ బొలుచుఁగాకః ॥ 349
- †(4) క॥ హృద్గత మౌ మాన్య సుకృతి, సద్గతిగతి కృధి యనంగ సమృతి సీయన్
ముద్గల దక్షత్వమ్ము బృ, హద్గనాయువు చెలంగ హాయి నొసఁగుతన్ ॥ 350
- †(5) క॥ ధాతయె సృష్టిని జేయును, ధాతయె సంపద లొసఁగును ధాతయె పెంచున్
ధాత జగత్పతిగఁబితగఁ, ద్రాతగ నిలుచుచుఁ బ్రహూర్ణతన్ నెలకొన నొ ॥ 351
- †(6) మ॥ వసు రూపమ్ములఁ బొంది ధాత జన సంభారమ్ము భావించుచున్
ససి మీరంగను సర్వ మానవులఁ దా సంభావనం బొప్పఁగన్
బిన దేవావళి విశ్వ రూపమున సంప్రీతిన్ బ్రకాశించుచున్
బసఁ బూర్ణామృత వృష్టి వృద్ధి నదితి ప్లక్షమ్ము సిద్ధించుతన్ : ॥ 352
- †(7) క॥ లోకమ్ముల ధాతయె తగఁ, బ్రాకట ప్రాగ్ది గటమున రక్షించుచు సృ
ష్టికరణ మొనర్చుతఁ సుమ, తీకృతి జీవాతు దేవ ధీమహి వెలుఁగన్ ॥ 353
- †(8) క॥ ప్రజలను ధాతయె నిలుపును, ప్రజాపతియె సర్వ లోక భాసుర విశ్వ
ప్రజతతి ధనముల నిచ్చును, యజనీయ ఘృతము విధాత హవిసును నందున్ ॥ 354

‡ ద్వితీయ మండలమందలి యీ 33వ సూక్తమునకు సంబంధించిన విశేషములకై సంస్కృతముల సూక్తమున కిచ్చిన (784వ పుట) ఫుట్ నోట్ చూచునది. వ.గో.కృ.

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

అనువాకః—4 సూక్తమ్—34

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—రుద్రః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) ఆ తే పితర్మరుతాం సుమ్న మేతు మా నః సూర్యస్య సందృశో యుయోథాః ।

అభి నో వీరో¹ అర్వతి క్షమేత స్ర జాయేమహి రుద్ర స్రజాభిః

329

(2) త్వాద త్తేభి రుద్ర శంతమేభిః శతం హిమా² అశీయ భేషజేభిః ।

వ్యంస్మత్ ద్వేషో వితరం వ్యంహో వ్యమివాశ్చాతయస్త్వా విషూచీః ॥

330

(3) శ్రేష్ఠో జాతస్య రుద్ర శ్రియాసి తవ స్తమ స్రవసాం వజ్రబాహో ।

పర్షి ణః పారమంహసః స్వస్తి విశ్వా³ అభీతి రవసో యుయోధి ॥

331

(4) మా త్వా రుద్ర చక్రధామా నమోభిర్మా దుష్టతి నృషభ మో సహాతీ ।

ఉన్నో వీరాగ్ం⁴ అర్పయ భేషజేభిర్భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమి ॥

332

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. వీరో అర్వతి, 2 హిమా అశీయ, 3. విశ్వా అభీతి, 4. వీరాగ్ం అర్పయ, (వ్రా.ప్ర.)

(6) హాపీమభిర్హవతే యో హవిర్భిరవ స్తోమేభీ రుద్రం దిషీయ ।

ముదూదరః సుహవో మా నో అన్యైః బ్రతుః సుశిప్రో రీరధన్మనాయై ॥

333

(8) ఉన్మా మమన్త వృషభో మరుత్వాన్ త్వక్తీయసా వయసా నాధమానమ్ ।

ఘృణీవ¹ ఛాయామరపా అశీయా² పివాసేయం రుద్రస్య సుమ్నమ్ ॥

334

(7) క్వంస్య తే రుద్ర మృళయాకుర్వస్తో యో² అప్తి భేషజో జలాషః ।

అపభ్రతా రపసో దైవ్యస్యాభీ ను మా వృషభ చక్షమీథాః ॥

335

(8) ప్ర బ్రథవే వృషభాయ శ్వతీచే మహో మహీం సుప్తతిమీరయామి ।

వమస్యా కల్మషీకినం నమోభిర్గృణీమసి త్వేషం రుద్రస్య నామ ॥

336

(9) స్థిరేభిరంగైః పురురూప³ ఉగ్రో బ్రతుః శుక్రేభిః పిపిశే హిరజ్యైః ।

ఈశానాదస్య భువనస్య భూరేర్న వా⁴ ఉ యోషద్ రుద్రాదసుర్యమ్ ॥

337

1. ఘృణీవ ఛాయామరపా అశీయా వివాసేయం. 2. యో కలప్తి. 3. పురురూప ఉగ్రో. 4. వాశియోషాద్. (ప్రా.ప్ర.)

(10) అర్హన్ విభర్షి సాయకాని ధన్వార్హన్ నిష్కం యజతం విశ్వరూపమ్ ।

అర్హన్నిదం దయసే విశ్వమభ్యం న వా¹ ఓజీయో రుద్ర త్వదస్తి ॥

338

(11) స్తుహి క్రతం గర్తనదం యువానం మృగం న భీమముపహతుష్టగ్రమ్ ।

మృశా జరిత్రే రుద్ర స్తవానో న్యం తే² అస్మన్ని వపస్తు సేనాః ॥

339

(12) కుమారశ్చిత్ పితరం వస్తమానం వ్రతి నానామ రుద్రోపయస్తమ్ ।

భూరేర్దాతారం సత్పతిం గృణీషే స్తుతస్త్వం భేషజా రాస్యస్మే ॥

340

(13) యా వో భేషజా మరుతః కుచీని యా శంతమా వృషణో యా మయోభు ।

యాని మసురవృణీతా పితా నస్తా శం చ యోశ్చ రుద్రస్య వశ్మి ॥

341

(14) పరి ణో హేతీ రుద్రస్య వృక్ష్యాః పరి త్వేషస్య దుర్మతిర్మహీ గాత్ ।

అవ స్థిరా మఘవద్యుస్తనుష్వ మీధ్వస్తోకాయ తనయాయ మృశ ॥

342

(15) ఏ॒వా బ్ర॑హ్మో వృ॒షభ॑ చే॒కితా॑న యథా దే॒వ న హృ॑ణీ॒షే న హం॑సి ।

హ॒వన॑శ్రు॒న్నో దు॒ద్రేహ॑ బో॒ధి బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒ధే సు॒వీరాః ॥

349

అనువాకము—4 సూక్తము—34

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—రుద్రుఁడు

(1) గీ॥ ఓ మరుద్గణజనకుఁడా! యొనర నీవు, చేయు సుఖ మెల్ల మమ్ములఁ జెందుఁగాక;
సూర్య సందర్శనమునుండి సుంతయైన, మమ్ము దప్పింపకుండుమో! మాన్యరుద్ర! ॥ 355

క॥ వీరు లగు మా సుపుత్రులఁ, జేరుచు మా శత్రువులను జక్కాడవలెన్
గూరిమి మాకున్ సంతతి, నేరుపుతో నిత్రుగాక! నిజముగ రుద్రా! ॥ 356

(2) గీ॥ మా కొసంగిన యోషధి మహిమవలన, శతపరిమితాబ్జములు నేను శక్తితోడ
బ్రతుకఁ గల్గుదు రుద్ర! మా పాపములను, వ్యాధిపుంజములను 1సేవె యవలఁ గొట్టు! ॥ 357

(3) క॥ సకలైశ్వర్య శ్రేష్ఠుఁడ, వకశంక విశుద్ధ దేవుఁడవుదువు రుద్రా!
యిఁకఁ బాపపరతీరము, నకుఁ జేర్చుము? నీవు నన్ను నయముగ వ్రతీ! ॥ 358

(4) క॥ అన్యాయ నమస్సులచే, నన్యాయ స్తుతులచేత నన్య దివిజులన్
ధన్యాత్ము లనుచు నెంచను, బుణ్యాత్ముఁడ! రుద్ర! నీవు పూనకు కినుకన్ ॥ 359

క॥ సర్వభిషగ్గణములలో, సర్వ శ్రేష్ఠుండ వనుచుఁ జాటన వింటిన్
సర్వవిధోషధి! రుద్రుఁడ! సర్వ సుతుల కెల్లఁ బుష్టిఁ జక్కఁగ నిమ్మా! ॥ 360

(5) గీ॥ హవ్య సమ్మిళితాహ్వన మాలకించు, రుద్రదేవుని సుతిచేత రూఢి కెక్క
నవగతక్రోధునిగఁ జేతు నమరియుండి, సకల కాంక్షితముల వాఁడు సఖుల కొసఁగు! ॥ 361

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన షట్నోటు (857వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. వెదలఁగొట్టు (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము, వ.గో.కృ.

గీ॥ కోమలోదకముం గల్గి కూర్మితోడ, శోభనాహ్వన మాలించి శోభగల్గి
రుద్రదేవుడు న న్నతిరూఢి కెక్క, హనన పృత్తికి నంపక యమరుగాకః ॥ 362

(6,7) సీ॥ మారుత యుతుడైన మా రుద్రదేవుడు దీప్తాన్నమున మమ్ము దృప్తి జేయుఁ
రాద్రతప్తవ్యక్తి భద్ర ఛాయసువలె నతిసుఖంబుల మాకు నందనిచ్చుఁ
పాపకూన్యం దొచు బహురీతిఁ దనదైన పరిచర్యఁ జేయంగఁ బంపఁ గలుఁగుఁ
నఖిలకాంక్షితముల నలరుచుండెడినట్లు మా ప్రార్థనంబుల మరువకుండుఁ
గీ॥ భైషజాలంకృతం బైన వాని కరము. సర్వ జనులకు సుఖదమై చాల నొప్పి
పాపనాశకుడైన భూపాపసుండు, పరము మిమ్ముల రక్షించుఁగాకఁ బ్రీతి ॥ 363

(8) గీ॥ అర్జునుడు బ్రబువర్ణుడనంత వాత, కాంతి యుక్తైన రుద్రుడు కరము నుతుల
యుక్తముగ నాలింపఁగ నున్నయెడల, వాని సన్నుతిఁ జేయు మెంతేని భక్తః ॥ 364

(9) గీ॥ దృఢశరీరుడు బహురూపి దీప్తరక్త. భూషణుడు బ్రబువర్ణుడు పూర్ణభవన
భర్తయౌ రుద్రుఁ దీప్తఖిజలము నెల్ల, వేరుచేయక యుండుతః వేటకమీర ॥ 365

(10,11) సీ॥ అర్చనార్హుడు రుద్రుఁ డధిక ధనుర్బాణధారియై జగమునఁ దనియుచుండుఁ
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డఖిలరూపుం దొచు పూర్ణ నిష్కంబులఁ బొందియుండుఁ
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డఖిలజగంబులఁ గాపాడఁగలఁ డను ఘనతఁగాంచుఁ
సర్ప నార్హుడు రుద్రుఁ డందఱికంబుల వా బలనిస్తృతిని గల్గి చెలఁగుచుండుఁ
గీ॥ గానఁ బ్రఖ్యాత యువకుడా! కదలివచ్చి, పశువువలె శత్రువులఁ జంపు భవ్యరుద్ర
సంస్తుతించినచో నీవు సరససుతుల, నతఁడు సౌఖ్యంబొసంగుచు నరులఁగొట్టుః ॥ 366

(12) క॥ జనమం దాశీర్వాదం. బును జేసెడివేళ నుతుడు పూర్ణనమస్సున్
మనసారఁ జేయు విధమున, నొనరింతు నమస్సు నీకు నో రుద్రుండఁ ॥ 367

క॥ ధనదాత! పాలకుడా! నీ, వనయము సాధువుల కెల్ల నధిపతి వగుచున్
నిను నేవించిన వారికి, ఘన మగు నౌషధము నంతఁ గల్పింతువు సూ! ॥ 368

(13) గీ॥ మాకు జనకుడైన మనువు పొందినదియు, సుఖకరంబు మణియు సుఖద మైన
నౌషధంబు మాకు నందింపరారె! యో, మారుతంబులార! మాన్యులార! ॥ 369

- (14) ఉ॥ తావక హేతు లన్నియును దప్పక మమ్ముఁ బరిత్యజించుతన్:
దావక మైన దుష్టమతి తప్పక మమ్ముఁ బరిత్యజించుతన్:
నీవు కనద్దనుర్గణము నేర్చున దించుచు రుద్ర దేవుడా:
కావుము! పుత్రులన్ మములఁ గావుము! పౌత్రుల సౌఖ్య మిచ్చుచున్ ॥ 370
- (15) గీ॥ బ్రబ్రువర్ణుడు బహుదీప్త తనువు వాడు, సకల విషయంబులను మదిఁ జక్క నెరుగు
వాఁ డభీష్టము లిడువాడు భవ్యనుతులఁ, జెవులఁ బెట్టెడు రుద్రుడు చెలఁగుచుండె ॥ 371
- గీ॥ మా పయిం గోప మూనకు మాన్యరుద్ర! మమ్ము నశియింపఁ జేయకు మాన్యరుద్ర!
యట్టు లుండిన మే మెల్ల నమల యజ్ఞ, కర్మలం దెల్ల నిను వేడఁగలము సుమ్ము! ॥ 372

సూక్తమ్—35

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—మరుత్

ఛందః—జగతీ, 15—త్రిష్టుప్

- (1) ధా॒రా॒వరా మ॒రుతో ధృ॒ష్టో॒జసో మృ॒గా న భీ॒మా స్తవి॑షీ॒భిర॒ర్చనః॑ ।
అ॒గ్నయో॑ న కు॒శుచా॒నా¹ ఋ॒జీషి॑తో భృ॒మిం ధ॒మన్తో² అ॒ప గా అ॒వృ॒ణ్వత ॥ 344
- (2) ద్యా॒వో న స్తృ॒భిశ్చి॑తయ॒స్త ఖా॒ది॒నో వ్య॒ఞ్చి॒యా న ద్యు॑తయ॒స్త పృ॒ష్ఠయః॑ ।
రు॒ద్రో యద్ వో మ॒రుతో రు॒క్మవ॑క్ష॒సో వృ॒షాజి॑వ్వి పృ॒శ్నాః కు॒క్ర³ ఊ॒ధని ॥ 345

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటోనోటు (657వ. పుట.) చూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. కుశుచానాఋజీషితో, 2. ధమన్తోఅపగాఅవృణ్వత, 3. కుక్రకఊధని. (వ్రా.ప్ర.)

(3) ఉక్షనే¹ అత్వాగ్² ఇవాజిషు నదస్య కర్ణైస్తురయన్త³ ఆకుభిః ।

హిరణ్యసిప్రా మరుతో దవిధ్వతః పృక్షం యథ పృషతీభిః సమన్యవః ॥

346

(4) పృక్షే తా విశ్వా ఘవనా వవక్షిరే మిత్రాయ వా సదమా జీరదానవః ।

ప్రషదశ్వాసో⁴ అనవభ్రరాధస⁵ ఋజిప్యాసో న వయునేషు దూర్షదః ॥

347

(5) ఇన్ద్రస్త్రిరేనుభీ రప్యదూధభిరధ్వస్మభిః పథిభిర్భాజదృష్టయః ।

ఆ హంసాసో న స్వసరాణి గన్తన మదోర్మదాయ మరుతః సమన్యవః ॥

348

(6) ఆ నో బ్రహ్మాణి మరుతః సమన్యవో నరాం న శంసః సవనాని గన్తన ।

అశ్వామివ వివ్యత ధేనుమూధని కర్తా దియం జరిత్రే వాజవేళసమ్ ॥

349

(7) తం నో దాత మరుతో వాజినం రథ⁶ ఆపానం బ్రహ్మ చితయద్ దివేదివే ।

ఇషం స్తోతృభ్యో వృజనేషు కారవే సనిం మేధామరిష్టం దుష్టరం సహః ॥

350

1. ఉక్ష వైశాత్వాగ్. 2. అత్వాగ్=ఇవాజిషు. 3. కర్ణైస్తురయన్త=ఆకుభిః. 4. ప్రషదశ్వాసో=అనవ, 5. రాధసః=ఋజి.

6. రథసః=ఆపానం. (వా.ప్ర.)

(8) యద్¹ యుజ్జతే¹ మరుతో¹ రుక్మవక్షసో¹ క్షాన్ రథే¹సు భగ² ఆ సుదానవః¹ ।

ధేనుర్న శిశ్వే¹ స్వసరే¹మ విన్వతే¹ జనాయ¹ రాతహవిషే¹ మహీమిషమ్ ॥

351

(9) యో నో¹ మరుతో¹ వ్యకతాతి¹ మర్త్యో¹ రిపుర్దధే¹ వనవో¹ రక్షతా¹ రిషః¹ ।

వర్తయత¹ తపుషా¹ చక్రియాభి¹ తమవ¹ రుద్రా³ అశసో¹ హస్తనా¹ వధః¹ ॥

352

(10) చిత్రం తద్¹ వో¹ మరుతో¹ యామ¹ చేకితే¹ పృశ్నా¹ యదూధరప్యాపయో¹ దుహః¹ ।

యద్¹ వా¹ నిదే¹ నవమానస్య¹ రుద్రియాత్రితం¹ జరాయ¹ జురతామదాభ్యాః¹ ॥

353

(11) తాన్¹ వో¹ మహో¹ మరుత⁴ ఏవయావ్నో¹ విష్టోరేషస్య¹ ప్రభృథే¹ హవామహే¹ ।

హిరణ్యవర్ణాన్¹ కకుహాన్¹ యతస్రుచో¹ బ్రహ్మణ్యస్తః¹ శంస్యం¹ రాధ⁵ ఈమహే¹ ॥

354

(12) తే¹ దశగ్వాః¹ ప్రథమా¹ యజ్ఞమూహిరే¹ తే¹ నో¹ హిన్వస్తాపసో¹ వృష్టిషు¹ ।

ఉషా¹ న రామీరరుణైరపో¹ర్థతే¹ మహో¹ జ్యోతిషా¹ శుచతా¹ గో⁶ అర్హసా¹ ॥

355

1. యద్ యుజ్జతే, 2. భగవతః, 3. రుద్రాకృతసో, 4. మరుతకవన, 5. రాధకళామహే, 6. గోఅర్హసా. (వ్రా.వ్ర.)

(13) తే ఖోజీభిరరుజేభిర్నాజ్ఞాభి¹ రుద్రా¹ ఋతస్య సదనేషు వావృదుః ।

నిమేఘమానా² అత్యేన పాజసా సుశ్చన్ద్రం³ వర్ణం దధిరే సుపేశసుమ్ ॥

356

(14) తాగ్³ ఇయానో మహి వరూథమూతయ⁴ ఉప ఘేదేనా నమసా గృణీమసి ।

త్రితో న యాన్ వంచ హోత్యనభిష్టయ⁵ ఆవవ ర్దదవరాం⁶ చక్రియావసే ॥

357

(15) యయా రద్రం పారయథాత్యంహో యయా నిదో ముంచథ వన్దితారమ్ ।

అర్వాచీ సా మరుతో యా⁷ వ ఊతిరో మ వాక్రేవ సుమత్తిగతు ॥

358

సూక్తము—35

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—మరుద్గణము

- (1) సీ॥ అంబు ధారలచేత సంతరిక్షంబును నావృతంబుగజేయ నరుగువారు
తమ బలంబులచేత దప్పక యస్యుల విజితులుగాజేయ వెడలువారు
హర్యక్షములఁబోలి యతిభయంకరు లౌచు గల జగంబుల నెల్ల గప్పు వార
లగ్నిహోత్రునివలె నతిదీప్తి నందుచు జల పరిపూర్ణులై జరుగువారు
గీ॥ గమనకారి ఘనంబులు కలిగియున్న, బాధలం గొట్టి యటు నిటు బంపి వాని
జలము పడునట్లు జేయంగఁ జాలువార, లౌ మరుత్తులు జగతిని నమరువారు ॥

373

1. రుద్రాఋతస్య. 2. నిమేఘమానాః అత్యేన. 3. తాగ్ ఇయానో. 4. మూతయః ఉప. 5. భిష్టయః ఆవ. 6. వరాజ్వక్రియా.

7. యా వ ఊతిరో (వ్రా.ప్ర.)

† గృత్సమద ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన
పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

- (2,3) సీ॥ పెంపొంది యున్నట్టి పృథ్విగర్భంబున ఘన రుద్రకరుణచేఁ గలుఁగువారు
 నక్షత్ర సమితిచే నభము వెల్గెడు నట్టు లాభరణాదుల నమరువారు
 శత్రు భక్షకులయి జలము కల్గించుచు విద్యుత్తువలెఁ జాల వెలయువారు
 ప్రథన తురంగంబు భాతి లోకంబును సిక్త మౌనట్టులు చేయువార
 గీ॥ లక్ష్మముల నెక్కి యంతట నరుగువారు, హేమ శివ్రములం గల్గి యిద్దమైన
 క్రోధమును బొంది చెట్లను గూల్చువార. లైన మారుతములు కడు నరుగుఁగాక! ॥ 374
- (4) గీ॥ సన్మరుద్గణంబు సఖుని బోలుచు హవ్యయుక్తనరునికొఱకు నుదకములను
 నన్ని వేళలందు సతిశయింపగఁ దాము, మోయుచుండ్రు శక్తి పూర్ణు లగుచు ॥ 375
- గీ॥ ఆ మరుత్తు లక్షయంబులై దాతలై, యన్నయుతము లౌచు నమరియిండి
 యకుటిలముగ వెడలు నశ్వంబువలె, బథ, వాహిగణము ముందు పఱఁగుచుండు ॥ 376
- (5) ఉ॥ మారుత మెల్ల వేళల సమానపదంబున నాయుధాశులన్
 మీరుచునుండి హంసవలె మేలగు దీప్త జలంబుతోఁ గడున్
 మీరుచు విఘ్నముం దొఱఁగి మెచ్చెడు నట్టులు వచ్చుచుండుఁ దా
 సారము గల్గు సోమములఁ జక్కఁగఁ గ్రోలుటకై స్వయంబుగన్ ॥ 377
- (6) ఉ॥ వీరుల మధ్యకున్ వెడలు వేల్పుల రేని విధంబు మీర లో
 వీరవరేణ్యులార! కడు వేగము సోమము గ్రోల వచ్చుచున్
 సారవదశ్విసామ్యమును జక్కఁగ నొందిన ధేను సంతతిం
 దీరుగ వృద్ధిఁ జేసి బహు దీక్షల నన్నము మా కొసంగుఁదీ! ॥ 378
- (7) ఉ॥ అన్న విశిష్ట పుత్రకుల నందఁగఁ జేసినయెట్లు మాకు నో
 యెన్నిక గన్న మారుతమ! యెంతయు మిమ్ము నుతించు వారికిం
 గ్రన్నన యుద్ధకాలములఁ గౌశల మక్షయ వీర్య సంపదల్
 పన్నుగ నిచ్చుచున్ వివిధ బాధల నెట్టరె? మీరు వేడ్కమై ॥ 379
- (8) గీ॥ లలి మరుద్గణవక్షస్థలంబులందు, స్వర్ణమయ భూషణంబులు చాలఁగలవు
 మారుత మొసంగు దానము మానవులకు, సుఖకరంబని చెప్పట చోద్య మగును! ॥ 380

ఉ॥ ఎప్పుడు మారుతంబు కడు హెచ్చగు యానము నశ్వ పంక్తితో
నొప్పెడునట్లుఁ జేయుఁ గడు నోపిక నప్పుడె యోగ్య ధేనువుల్
దప్పక తర్ణకంబులకుఁ దద్దయుఁ బాల నొసంగురీతి మార్
చెప్పక హవ్య దాతలకుఁ జేర్చెద రన్నము సంతసంబునన్ ॥

381

(9) చ॥ వృక్షమువలెన్ మనుష్యులకు వేయి విధంబుల హింసఁజేయు నా
సకల కుశత్రు మండలి వశంబున నుంచకుఁ డస్మదాదులన్
బ్రకృతము వారు దిక్కులకుఁ బ్రాకాయుండెడునట్లు చేయుఁడో
సకల మరుద్గణంబ! మఱి చక్కని రుద్రులు వారిఁ గొట్టుతన్! ॥

382

(10) గీ॥ పృశ్నియాదన్ను నెలమిని బితుకు నపుడు, కూర్మి భక్తుల శత్రులఁ గొట్టునపుడు
త్రితుని వైరి సమాహంబుఁ ద్రెంచునపుడు, మారుతమ! నీ సుశక్తులు మరువఁగలమె? ॥ 383

(11) గీ॥ సకల సోమరసముఁ జక్కగ నమకూర్చి, మిమ్ముఁ బిలుతు నెపుడు నెమ్మితోడ
సుక్కుఁ జేతఁ దాల్చి కుభమారుతమ! మాకు, ధరఁబ్రసిద్ధమైన ధనము నిమ్ము: ॥ 384

(12) గీ॥ ఆ దశగ్వ గణము యజ్ఞంబు వహించు, కల్యకాంత యెలమిఁ గర్మలన్ని
చెలఁగునట్లు భువిని జేయించు మాచేతఁ, గల్యకాల మఖిలకర్మకారి: ॥ 385

క॥ పరమోష స్సంతట, దన, గిరణంబులఁ బంపి మిగులఁ గృష్ణనిశల సు
స్థిరముగఁ గొట్టెడి విధమున, స్థిరముగ మారుతము గొట్టు! చీకటి నంతన్ ॥ 386

(13) గీ॥ ఊణి యను వీణ బంగారు శోభతోడ, వర్ధితంబయ్యె జల వాస వారిదమున
జలధరమునుండి బలమున జలముఁ దీసి, మారుతము² సకల లావణ్య మహిమ నందె ॥ 387

(14) గీ॥ మమ్ముఁ గాపాడుటకునయి మారుతమును, ధనము యాచించెదను నేను దగిన యటులఁ
ద్రుతుఁ డభీష్టంబు నొందంగఁ దివిరి చక్ర, మూలమునఁ బంచ హోతల లీలఁ గొట్టె ॥ 388

(15) గీ॥ ఆశ్రయించు వారి యతిశయ పాపముల్, గొట్టి శత్రువులను గొట్టరారె!
మీ యనుగ్రహంబు మే లగు ధేనువు, భంగిఁ గలుఁగుఁగాక! భవ్యులార! ॥ 389

1- జంపునపుడు (వ్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగము. 2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచ లము గణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—36

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అపాం నపాత్

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఉపేమస్మశి వాజయర్వచస్యాం చనో దధిత నాద్యో గిరో మే ।

అపాం నపాదాశుహేమా కువిత్ స సువేకస్కరతి జోషిషద్ధి ॥

359

(2) ఇమం స్వన్మై హృదా ఆ సుతష్టం మంత్రం వోచేమ త్సవిదస్య వేదత్ ।

అపాం నపాదసుర్యస్య మహ్న విశ్వాన్యైస్యో భువనా జజాన ॥

360

(3) సమన్యో యన్త్యవ యన్త్యన్యోః సమానమూర్వం సద్యః పృణన్తి ।

తమూ కుచిం కుచయో దీదివాంసమపాం నపాతం పరి తస్మరావః ॥

361

(4) తమస్మైరా యవతయో యువానం మర్మృజ్యమానాః పరియన్త్యావః ।

స కుత్రేభిః శిక్వభీ రేవదస్మై దీదాయానిధోః పృతనిర్జిగచ్ఛు ॥

362

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు లోన సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. ప.గో.కృ.

1. హృదా ఆ. (వా.ప్ర.)

(5) అ॒న్మై తి॒స్రో¹ అ॒వ్య॒త్యాయ॑ నా॒రీ॒రే॒వాయ॑ దే॒వీ॒ర్ది॒శ॒వ్యన్న॑మ్ ।

కృ॒తా² ఇ॒వా॒ప హి॑ ప్ర॒స॒క్రే॒స్³ అ॒పు స పీ॒యా॒షం॑ ధ॒యతి॑ పూ॒ర్వసూ॑నామ్ ॥

363

(6) అ॒శ్వ॒స్యా॒త్ర జ॒ని॒మా॒స్య చ॒ స్వ॒ర్తు॒హో రి॒షః స॒ంపృ॒చః పా॒హి సూ॒రీన్ ।

అ॒మాసు॑ పూ॒ర్ణ ప॒రో⁴ అ॒ప్ర॒మృ॒ష్యం నా॒రాత॑యో వి॒ సశ॑న్నా॒నృతా॑ని ॥

364

(7) స్వ⁵ ఆ ద॒మే సు॒దు॒ఘా య॑స్య దే॒నుః స్వ॒ధాం పీ॒పాయ॑ సు॒భవ॑న్న॒మత్తి॑ ।

సో⁶ అ॒పాం స॒పా॒దూర్ణ॑య॒న్నప్స॑న్⁷ న॒ర్వసు॑దే॒యాయ॑ విధ॒తే వి భా॑తి ॥

365

(8) యో⁷ అ॒ప్సావ్స॑ కు॒చినా॑ దై॒వ్యేన⁸ ఋ॒తా॒వాజ॑స్ర ఉ॒ర్వి॒యా విభా॑తి ।

వ॒యా⁹ ఇ॒దన్యా॑ భు॒వనా॑న్య॒స్య ప్ర జా॑య॒న్తే వీ॒రు॒ధశ్చ॑ ప్ర॒జాభిః॑ ॥

366

(9) అ॒పాం స॒పాదా॑ హ్య॒ష్టాదు॑ప॒స్థం జిహ్మా॑నా॒మూర్థో॑ వి॒ద్యుతం॑ వ॒సానః॑ ।

త॒స్య జ్యేష్ఠం॑ మ॒హిమా॑నం ప॒హ న్నీ॒ర్తిర॑ణ్య॒వర్తాః పరి॑ య॒న్తి య॒హీః ॥

367

1. తి॒స్రోఅ॒వ్య. 2. కృ॒తాఇ॒వా. 3. ప్ర॒స॒క్రే॒స్అ॒పు. 4. ప॒రోఅ॒ప్ర. 5. స్వ॒ఆ ద॒మే. 6. సోఅ॒పాం.

7. యో॒అ॒ప్సావ్స. 8. దై॒వ్యేనఋ॒తా॒వాజ॑స్రఉ॒ర్వి॒యా. 9. వ॒యాఇ॒దన్యా. (వ్రా.ప్ర.)

(10) హిరణ్యరూపః స హిరణ్యసందృగపాం సపాత్ సేదు హిరణ్యవర్ణః ।

హిరణ్యయాత్ పరి యోనేర్నిషద్యా హిరణ్యదా దదత్యన్నమస్యై ॥

368

(11) తదస్యాసీకముత చారు నామాపీచ్యం వర్ణతే నవ్తురపామ్ ।

యమిన్ద్రతే యవతయః సమితౌ హిరణ్యవర్ణం పుత్రమన్నమస్య ॥

369

(12) అస్మై బహూనామవమాయ సఖ్యే యజ్ఞైర్విధేమ సమసా హవిర్భిః ।

సం సాను మార్క్తి దిధిషామి బిల్వైర్దిధామన్వైః పరి వన్త¹ ఋగ్భిః ॥

370

(13) స² ఈం వృషాజనాయత్ తాను గర్భం స² ఈం శిశుర్దయతి తం రిహన్తి ।

సో³ అపాం సపాదసభిష్టాతవర్తా కన్యస్యేవేహ తన్వా వివేష ॥

371

(14) అస్మిన్ పదే పరమే తస్థివాంసమధ్వస్మభిర్విశ్వహా దీదివాంసమ్ ।

అపో సప్తే¹ పుత్రమన్నం వహన్తిః స్వయమత్కైః పరి దీయన్తి యహ్విః ॥

372

(15) అయాంసమగ్నే సుక్షీతిం జనాయాయాంసము ఘమవద్భ్యః సువృక్తిమ్ ।

విశ్వం తద్ భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

379

సూక్తము 36

ఋషి-గృత్సమదుడు †

దేవత-అపాన్నపాత్రు

(1) గీ॥ తగ నపాన్నపాత్రు తగిన యన్నంబును, దాన మిచ్చి సొగసు తప్ప కిడును;
నేను వాని నుతుల నిరతముఁ జేయుచు, నన్న మఖిలపింతు నాదరమున ॥ 390

(2) గీ॥ మే మపాన్నపాత్రు మే లగు మంత్రాశిఁ, జిత్త పూర్వకముగఁ జేరఁ బిలుతు
మతఁడు భవనములను నతిశయ మహిమచేఁ, బుట్టఁ జేయుచుండెఁ బూజ్యుఁ డగుచు ॥ 391

(3) గీ॥ జలము జలముతోడఁ గలసి నదీరూప, మంది బాడబాగ్ని నతిశయింపఁ
జేయు శుద్ధ జలము చెల్లెగు నపాన్నపా, దేవతాత్మఁ జుట్టి తేజరిల్లుఁ ॥ 392

(4) గీ॥ దర్పరహిత మౌచు ధర వెల్గు జలరాశి, యువక సామ్య మొంది యుచితరీతి
నా యపాన్నపాత్రు నంతట వేష్టించి, వెల్లెగుచుండె భువిని వివిధ గతుల ॥ 393

గీ॥ ఇంధనంబులు లేకుండ నిద్ధదేహ, ధారి యౌచు నపాన్నపా త్రమల ఘృతము
చందమున వెల్లి నీటిలోఁ జక్కనుండి, యన్న మెంతయుఁ బ్రీతితో నందఁ జేయు ॥ 394

(5) గీ॥ దుఃఖరహితుఁ డైన దొడ్డ యపాన్నపా, త్రునకు నన్నమీయఁ దుష్టిఁగొనుచు
దేవతా త్రయంబు తేజరిల్లెడు నట్టి, యన్న మొంది శక్తి నందు నతఁడు ॥ 395

గీ॥ ఇల సరస్వతి భారతి జలములందుఁ, బుట్టు వస్తువువలె సాగి పోవుచుండ్రుః
జలములం బుట్టు సోమము చారు రూపుఁ, దౌచుఁ గ్రోలు నపాన్నపా త్రనెడువాడు ॥ 396

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) చ॥ అమరు నపాన్నపాత్తు తగు నశ్వముఁ బుట్టఁగఁ జేసి భక్తులన్
క్రమముగఁ గాచు హింసకులఁ గారియఁ బెట్టు నసత్యవాది బృం
దములను జూడఁ బోడు ప్రథితంబుగ వారుల వర్తమానుడై
యమరఁగ హర్తులన్ దునిమి యన్ని విధంబులఁ గాచు నందఱిన్ ॥ 397
- (7) ఉ॥ ఎవ్వఁడు వారి మధ్యమున నేడైర నుండునో? ప్రీతి యుక్తుడై
యెవ్వని యాలు సౌఖ్యముగ నెంతయుఁ బాలు నొసంగుచుండునో?
యెవ్వఁడు హెచ్చు వీర్యమును నిచ్చి ధరన్ వెలుఁగొందువాడో? దా
నవ్విధ మౌ నపాన్నపతి నన్నము భక్షణఁ జేయు దాతయై ॥ 398
- (8) గీ॥ ఏకమూర్తి యగుచు నెంతయు వెలుఁగుచు, సత్యమూర్తి యగుచు శక్తి గనుచు
జలధి తేజముననె చెలువొందుచుండిన, భవ్యుడౌ నపాన్నపాత్తుఁ గనరె? ॥ 399
- గీ॥ భవ్యుడౌ నపాన్నపాత్తు సుఖభలే, సర్వభూత సమితి సకల జగము
రమ్య పుష్ట ఫల విరాజిత మౌ నట్టి, చానివలనఁ బుట్టి వరలుచుండె ॥ 400
- (9) చ॥ 1 అమరెడపాన్నపాత్తు కడు సంబుద మధ్యను నూర్ధ్వ వర్తియై
క్రమముగ మించుఁ గప్పచును ఖస్థంబు నెక్కుచు నుండు వానిదౌ
నమితమహాత్తు లోకమున నంతటఁ గీర్తిదమై హిరణ్య రూ
పమగు నదీ స్వరూపమునఁ బారుచు నుండును జూడఁడి! జనుల్ 401
- (10) గీ॥ ఆ హిరణ్యరూపుఁ డా హిరణ్యాశ్రుతి, యా యపాన్నపాత్తు మేయ మహిమ
నా హిరణ్యవర్ణుఁ డమలహవ్యదులకు, నతిహిరణ్య మిచ్చు నచటె నిలిచి ॥ 402
- (11) చ॥ అమరు నపాన్నపాత్తు తను వందముగా విలసిల్లు నామమున్
విమల మగున్ ధరిత్రి యతివృద్ధిని బొందును వారి సంహతి
క్రమము హిరణ్యగర్భకుని ఖస్థలియందు వెలుంగఁ జేయు నా
యమితహిరణ్య వర్ణపుత్ర మన్నము వానికిఁ గూర్చి యెంతయున్ ॥ 403

(12) సీ॥ అమరులలో నెల్ల నమరు నపాన్నపాత్రనువాని మిత్రునిగను ధలంతు
దాని శిశ్రూషల వలసినట్టులు నేసి యజ్ఞహవ్యాదుల నంద నిత్తు
వానిదేశము నెల్ల వలసిన విధమునఁ బొంకంబుగా సమలంకరింతుఁ
గాష్టంబులను నన్నకలనల వానికి భక్తిపూర్వకముగఁ బట్టుకొందు
గీ॥ మంత్రములచేత వానిని మరువకుందు, హవ్యములచేత వానికి నర్ప లిడుదు
బహు నమస్కారములచేత వానిఁ గొలుతు, స్తుతులచే వాని కెప్పుడు నుతు లొనర్తు ॥ 404

(13,14) సీ॥ వారి మధ్యంబును జేరి గర్భముఁ గూర్చి సుతరూపమున జల శోభనంది
జలమునఁ దాను నాస్వాదించఁగఁబడి యన్య శరీరము నధిగమించి
యుత్కృష్టతలముననుండి లోకంబును వెలుఁగొందఁజేసి తా వెలుఁగుచుండి
1తేజస్సుచే బాగఁ దేజరిల్లుచుఁ దాను బ్రతిదివసంబునఁ బ్రతిభ గాంచి
గీ॥ యా యపాన్నపాత్ర మేయనేచనరూప, ధర్మమందుచుండెఁ దనివి దీర
జలము వాని కన్నములఁ జాల ధరియించి, కడఁగి వానిఁ జుట్టఁగల్గుచుండె ॥ 405

(15) గీ॥ శోభనీయనివాస! యో సుందరాగ్ని !. పుత్ర లాభార్థమై నేను బూజ్యహిత క
రంబులగు స్తుతుల²చేతను డంబమీర, పిన్నుఁ గొనియాడుచున్నాను నియత భక్తి ॥ 406

గీ॥ పుత్రపౌత్రులతోఁ గూడి పుణ్యయజ్ఞ, కర్మలను జేయునట్టులు ఘనులు దేవ
గణము లన్నియుఁ గళ్యాణ కలన నొసఁగి, సంతసింతురుగాక! మా సంస్తవముల ॥ 407

1. తేజస్సుచే బహు తేజరిల్లుచు (వ్రా.ప్ర.పా.)

2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—37

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్పాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఋతు దేవతా—1—ఇన్ద్రో మధుశ్చ, 2—మరుతో మాధవశ్చ 3—త్వష్టా శుక్రశ్చ,

4—అగ్నిః శుచిశ్చ, 5—ఇన్ద్రో నభశ్చ, 6—మిత్రా వరుణో నభస్యశ్చ

చందః—జగతి

(1) తుభ్యం హిన్వానో వసిష్ఠ గా¹ అపో కదుక్షన్ త్విమవిభిరద్విభిర్నరః ।

పిబేన్ద్రో స్వాహా ప్రహుతం వషట్కృతం హోత్రాదా సోమం ప్రథమో య² ఈశిషే ॥

374

(2) యజ్ఞైః సంమిశ్నాః పృషతీభిర్పృషిభిర్యామహుత్రాసో³ అంజిమ ప్రియా ఉత ।

ఆనద్యా బర్హిర్భరతస్య సూనవః పోత్రాదా సోమం పిబతా దివో నరః ॥

375

(3) అమేవ నః సుహవా⁴ ఆ హి గన్తన ని బర్హిషి సదతనా రణేష్టన ।

అతా మన్తస్య జాజుషాణో⁵ అన్తన వ్యష్టరైవేభిర్నిభిః సుమద్గణః ॥

376

(4) ఆ వక్షి దేవాగ్ం⁶ ఇహ విప్ర యక్షి చోశన్ హోతర్ని పదా యోనిషు త్రిషు ।

వ్రతి వీహి వ్రస్థితం సోమ్యం మధు పిబాగ్నిద్రాత్ తవ భాగస్య తృప్తుహి ॥

377

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. గా సఅపో, 2. య సఈశిషే, 3. త్రాసో సఅంజిమప్రియా సఉత, 4. సుహవా సఆ, 5. జాజుషాణోసఅన్త, 6. దేవాగ్ం సఇహ (వ్రా.వ్ర.)

(5) ఏ॒ష స్య॑ తే॒ తన్వో॑ నృ॒ష్ణవర్ణ॑నః స॒హ¹ ఓ॒జః ప్ర॒దివి॑ బా॒హ్వోర్ద్వి॑తః ।

తు॒భ్యం సు॒తో మ॒ఘవన్ తు॒భ్యమాభృ॑త॒స్వమ॑స్య బ్రా॒హ్మణా॑దా తృ॒వత్ పి॒బ ॥

378

(6) జు॒షే²థాం య॒జ్ఞం బో॑ధ॒తం హ॑వస్య మే స॒త్తో హో॑తా ని॒విదః॑ పూ॒ర్వా³ అను॑ ।

అ॒బ్ధౌ రా॒జానా॑ నమ⁴ ఏ॒త్యావృ॑తం ప్ర॒శాస్తా॑దా పి॒బతం సో॒మ్యం మ॒ధు ॥

379

ఇతి

ద్వితీయోష్ఠకే సప్తమోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము—37

ఋషి—గృత్సమదుఃడు †

దేవత—1 - ఇంద్రుఁడు. మధువు, 2 - మరుద్గణము, మాధవుఁడు. 3 - త్వష్ట, శక్రుఁడు,

4 - అగ్ని, శుచి, 5 - ఇంద్రుఁడు, నభస్సు, 6 - మిత్రా వరుణులు, నభస్యఁడు

(1) *ఉ॥ నీకయి తీయఁగాఁబడిన నిర్మల సోమము నీరు కలుటన్
భాకర నేతృ మండలము ప్రస॒ర ఖండముతోడ దాని చీ
కాకును బొందకుండ సరిగా నొనరించిరి మేక వెండ్రుకల్
చేకొని పారవేసి రి॒తఁ జేరుము! నీవు మహేంద్ర! యిష్టికిన్ ॥

408

1. సహ ఓజః, 2. జుషేథాయజ్ఞం, 3. పూర్వ్యాం అను, 4. నమ ఏత్యా (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్నోటు (657వ పుట.)
పాఠ నగును. వ.గో.కృ.

* ఋగ్వేదము మూలము ద్వితీయమండలము 37వ సూక్తములోని 1వ ఋక్కునకు ననువాదముగా రచించిన “నీకై
తీయఁగాఁబడిన” ఇత్యాది ఉత్పలమాలా పద్యమును శ్రీ నేమానివారు రచించి యీ పద్యమున “మేక వెండ్రుకల”ను వైతము పీకి

గీ॥ స్వాహా యను శబ్ద మూలానఁ బ్రహత మగుచు, దగు వషట్కృత సోమంబు ధన్యహోత
నగ్నితో విడిచెఁ గావున నద్ది సీవు, త్రావు మో యంద్రః సర్వేశః తనివితీర ॥ 409

అర్ధాంతరము

†గీ॥ కిరణ రహితుఁ డైన యరుణుండు ముద్దగా, నగ్ని రూపి యయ్యు నలరుచుండు
మేషగతుఁడు నాచు మేష మస్తగతము, నొందినట్లు వెలుగు నుచ్చ నొంది ॥ 410

(2) ఉ॥ యాగ సమేధమానులయి యాగములన్ ధరియించు వారలై
భోగ విలాసులై భరత పుత్రకులై రథ మెక్కి వచ్చి యా
యాగము ముం దమర్పణిడి యత్యధికంబుగ పెల్లు దర్శలన్
రాగమునన్ మరుద్గణములారః వసింపుఁడు! సోమ మానఁగన్ ॥ 411

(3) గీ॥ సుహవులార! మా సునుందరసదనము, జేరి కుశలపైనిఁ గూరుచుండు,
డటులె త్వష్టదేవ యమరవత్సులఁ గూడి, యన్న మారగింప నరిగిరండు: ॥ 412

(4) మ॥ అనలా! సీవు సమస్తదేవతల నాహ్వానించుచున్ వారికై
ఘనయజ్ఞంబులఁజేసి హవ్య వితతిం గాంక్షించి స్థానత్రయం
బునఁ బ్రీతిన్ వసియించుచున్ మధువు సంపూర్ణంబుగా నానుచున్
గను మగ్నిద్రుని చెంత సోమరసమున్ గళ్యాణ రూపుండవై ॥ 413

పారవేసి యా మేక మాంసమును నిష్టితో నింద్రునకు నై వేద్యముగ బెట్టినట్లు వ్రాసిరి. ఈ భావము నే భాష్యము ననుసరించి శ్రీ నేమానివారు వెల్లడించిరో తెలియదు. సాయనాచార్యులు నైతముఁ దమ భాష్యమున నీ భావమును వెల్లడింపలేదు. ఏది యేమైనను శ్రీ నేమానివారిచ్చిన యర్థము సరికాదు. ఇంద్రునకు సోమము నిడుట యెట్లున్నను మేషపరముగ నీ ఋక్కునకున్న యర్థమే వేరు. ఇక్కడి మేషము భూతలమునఁగల చతుష్పాద జంతువులలోని మేషము కాదు. ఆకాశ వీధిలోని మేషాది ద్వాదశరాకులలో గల మేషరాశి పరిగృహీతమగును. ఈ దృష్టితో సర్ధాంతరముగ నే రచించిన 410వ పద్యము గ్రహింపవలయును. ఇందు దేవతా విషయకముగా సూర్యేంద్రుల కభిన్నత్వము కలదు. కిరణములు కాంతి గతములు కాని సూర్యభింబ గతములు కావు. ఇది ప్రాచీనాధునిక విజ్ఞాన సమ్మతము. వ.గో.కృ.

1. ఇంద్రగణమునకు మారుగా “భల” మిక్కడఁ బ్రయుక్తమైనది. వ.గో.కృ.

† రచయిత:- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

(5) గీ॥ సోమముం గ్రోలుటంజేసి నీమ మలర, శత్రు జాలము నెల్లను జంపి యట్టి
దానిచేఁ దృప్తి నొందుచుఁ దగిన ఋత్వి, జాళి ముందఱ సోమము గ్రోలు మింద్రః ॥ 414

(6) శా॥ ఓ మిత్రా! వరుణా! మదీయ సవనం బోహో! యనం జాటరే!
సాముల్! మేము వచించు సంస్తవములం జక్కం జెవిం బెట్టరే!
యేమీ! చూచెద రేల నన్నమును? మీ రెంతైన నాసక్తితో
సోమంబుం జవిఁజూచి తృప్తిఁ గనరే! శోభాయమానాత్మలై ॥ 415

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తిముక్తాయమాన భగవత్పదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయాష్టకమున సప్తమాధ్యాయము
సమాప్తము

సమూల శ్రీ మదేంద్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహిత

ద్వితీయః మండలమ్

ద్వితీయోఽష్టకః—అష్టమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—38

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—ఋతుదేవతా—1—4—ద్రవిణోదా ఋతువశ్చ, 5—అశ్వినో

ఋతువశ్చ, 6—అగ్నిః ఋతుశ్చ

ఛందః—జగతీ

(1) మ॒ష్టస్య॑ హో॒త్రాద॑ను॒ తోష॑మ॒ష్టసో॑ య॒త్సర్వ॑దః స పూ॒ర్ణాం వ॒ష్టాసి॑చమ్ ।

తస్మా॑¹ ఏ॒తం భ॑రత తద్వ॒సో ద॒దిర్హో॑త్రాత్ సోమం ద్రవి॒ణోదః॑ పి॒బ² ఋ॒తుభిః॑ ॥

380

(2) య॒ము పూ॒ర్వమ॑హ॒వే త॒మిదం॑ హ॒వే సే॒దు హ॒వ్యో ద॒దిర్యో॑ నామ పత్య॑తే ।

అ॒ర్హ్యర్య॑భిః ప్ర॒స్థితం॑ సో॒మ్యం మ॒ధు పో॑త్రాత్ సోమం ద్రవి॒ణోదః॑ పి॒బ ఋ॒తుభిః॑ ॥

381

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

1. తస్మా ఏ॒తం, 2. పి॒బ ఋ॒తుభిః (వ్రా.వ్ర.)

(3) మేద్యస్త తే వహ్నయో యేభిరీయసే కరిషణ్యన్ వీశయస్వా వసస్వతే ।

అయూయా ధృష్టో అభిగూర్త్యా త్వం నేష్టాక్ సోమం ద్రవిణోదః 1పిబ ఋతుభిః ॥

382

(4) అపార్థోత్రాదుత పోత్రాదమత్తోత నేష్టాదజషత ప్రయో హితమ్ ।

తురీయం పాత్రమమృక్తమమర్త్యం ద్రవిణోదః పిబతు ద్రావిణోదసః ॥

383

(5) అర్వాంచమద్య యయ్యం నృవాహణం 2రథం యుంజాథామిహ వాం విమోచనమ్ ।

ప్రృక్తం హవీంషి మధునా హి కం గతమథా సోమం పిబతం వాజినీవసూ ॥

384

(6) జోష్యగ్నే సమిధం జోష్యాహుతిం జోషి బ్రహ్మ జన్యం జోషి సుప్తతిమ్ ।

విశ్వేభిర్విశ్వాగ్ం 3 ఋతునా వసో మహా 4 ఉశన్ దేవాగ్ం ఉశతః పాయయా హవిః ॥

385

1. పిబఋతుభిః, (వ్రా.ప్ర.) 2. రథం, (వ్రా.ప్ర.సా.మా.) 3. విశ్వాగ్ంఋతునా, 4. మహా ఉశన్

దేవాగ్ం ఉశతః (వ్రా.ప్ర.)

శ్రీ మదౌంధ ఋగ్వేద సంహిత

ద్వితీయ మండలము

ద్వితీయాష్టకము—అష్టమాధ్యాయము

సూక్తము—38

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

* దేవత—1-4 ద్రవిణోదో దేవత, 5-అశ్వీ ద్వయము, 6-అగ్ని

(1) క॥ ద్రవిణోదుఁడ! యన్నమునన్, స్తవమునఁ బ్రీతుండ వగుము, సరసాధ్వర్యుల్:
ద్రవిణోదుఁడు పూర్ణాహుతి, నవితథముగఁ గోరుచుండె నందింపరాకో! ॥ 416

క॥ ద్రవిణోదుఁడు పలదుం డగుఁ, బ్రవిమల సోమంబు నిండు వానికి మీరల్
ద్రవిణోదుఁడ! యజ్ఞంబున, నవసోమ రసంబు నాని నయముగఁ జనుమీ! ॥ 417

(2) ఉ॥ ఆ సమయంబునం దెవని నంచిత భక్తిని బిల్చియుంటినో:
యీ సమయంబునం దతనినే యతిభక్తిని బిల్చుచుంటి వాఁ
దే సమయంబునందయిన నెంతయు దాత సమస్త నేతయై
దోసము లేని పిల్చునకుఁ దుష్టఁడె యో ద్రవిణోదుఁ డెప్పుడున్ ॥ 418

(3) క॥ నీ వెక్కి తిరుగు వానికి, నీ వొనరింపుము సుపుష్టి నిత్యము దేవా:
చేవగల యో వనస్పతి! నీ వొనరింపకుము : హింస నిశ్చయ మదియే! ॥ 419

గీ॥ ఘనవనస్పతీ! ధర్షణకారి! నీవు, నేష్టయజ్ఞంబునకు వచ్చి నిశ్చయముగ
ఋత్విజులతోడఁ గూడుచు ఋద్ధసోమ, రసముఁ బానము, జేయుము : రాజుమాట్టి ॥ 420

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడవగును. వ.గో.కృ. * అంద్రానువాదము వ్రాతప్రతిలో (2వ సంపుటము 359వ పుట.) నీ 38వ. సూక్తమునకు దేవతలుగా ద్రవిణోదో దేవతాది దేవతలు వ్రాయఁబడియున్నది. కాని ఋషి దేవతల పట్టికగల 15b సంఖ్యగల సంపుటములో శ్రీ నేమానివారీ సూక్తమునకు “ఋతువులు” దేవతగా స్వయముగా వ్రాసిరి. ఈ సూక్తానువాద పద్యములలో ఋతు దేవత ప్రసక్తిలేదు. వ.గో.కృ.

- (4) సీ॥ హోతృ యజ్ఞమునందుఁ బూత సోమ రసంబు త్రాగినయట్టి యా ధన్యుఁ డెవఁడో!
 పోతృ యజ్ఞమునందు పూత సోమరసంబుఁ జవిఁ జూచునట్టి యా సరసుఁ డెవఁడో!
 నేష్టృ యజ్ఞమునందు నెఱ దాత లిచ్చిన యన్నంబుఁ దినిన యా యధికుఁ డెవఁడో!
 యజమానులకు నెల్ల సధిక హేమము నిచ్చు దాతగా వెల్గు విభ్యాతుఁ డెవఁడో!
 గీ॥ యట్టి ద్రవిణోదుఁ డెంతయు సధికులై న, మానవులచేత శోధితం బై న యట్టి
 మృత్యువారక మౌచుఁ దా మెఱయు నట్టి, నాలుగవ సోమ పాత్రను గ్రోలుఁగాక! ॥ 421
- (5) క॥ ఏ రథము వాహనంబయి, చేరిచె మీము, సదనమునకు తేమశ్రీతో
 నారథము నెక్కి- యశ్వులు!, చేరుఁడు! మా యజ్ఞకర్మ చెంతకు మీరల్! ॥ 422
- క॥ హవ్యం బాస్వాదింపుఁడు!, భవ్యాశ్వీద్వయమ! మీరు భానుర మగు నీ
 హవ్యాది యుక్త సోమము!, దివ్యంబుగఁ గ్రోల రారె! దివిజులు మెచ్చన్ ॥ 423
- (6) క॥ తుష్టఁడవు నీవు సమిధలఁ, దుష్టఁడవై వెలుఁగు నట్టి దొరవుగదా! నీ
 కిష్ట మగు నుతులచేతం, దుష్టఁడ వగుమయ్య! యగ్ని! తూర్జం బెపుడున్ ॥ 424
- క॥ సకలావాసప్రదుఁడా!, యకలుష హవ్యాభిలాషి వగుచుననల! పా
 యక దేవ గణముతోడన్, సకలం బగు సోమరసము సారముఁ గొనుమా! ॥ 425

సూక్తమ్—39

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—సవితా

ఛందః—త్రిషుప్

- (1) ఉదు॑ ష్య దే॒వః స॒వితా స॒వాయ॑ శశ్వ॑త్త॒మం తద॑పా వహ్ని॑రస్థాత్ ।

సూ॒నం దే॒వేభ్యో వి హి ధాతి॑ రత్న॑మభాభజద్ వీతి॑హోత్రం స్త॒ప్తౌ ॥

386

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ. పుట) చూడ నగును. వ.గో.కృ.

(2) విశ్వస్య హి క్రుష్ణయే దేవ¹ః ఊర్ధ్వః ప్ర బాహవా వృథుపాణిః సిసర్తి ।

ఆవశ్చిదస్య వ్రత² ఆ నిమృగ్రా అయం చిద్ వాతో రమ తేవరిజ్మన్ ॥

387

(3) ఆశుభిక్ష్యద్వాన్ వి ముచాతి నూనమరీరమదతమానం చిదేతోః ।

అహ్యహ్మాణాం చిన్న్యయాగ్ం³ అవిష్యామను వ్రతం సవితుర్వ్యోక్యాగాత్ ॥

388

(4) పునః సమవృద్ నితతం వయన్తీ మధ్యా కర్తార్వేధాచ్చక్మ ధీరః ।

ఉత్ సంహ⁴యాస్థాద్ వ్యృతూగ్ం రదర్దరమతిః సవితా దేవ⁵ ఆ గాత్ ॥

389

(5) నానాకాంసి దుర్యో విశ్వమాయుర్వి తిష్ఠతే వ్రథవః శోకో⁶ అగ్నేః ।

జ్యేష్ఠం మాతా సూనవే భాగ⁷మాధా దన్వస్య తేతమిషితం సవిత్రా ॥

390

(6) సమాపివర్తి విష్ఠితో జిగీషుర్విశ్వేషాం కామశ్చరతామమాభూత్ ।

శక్వాగ్ం⁸ అపో వికృతం హిత్యాగ్దాదను వ్రతం సవితురైవ్యస్య ॥

391

1. దేవాః ఊర్ధ్వః, 2. వ్రతః ఆ నిమృగ్రాహయం, 3. చిన్న్యయాగ్ం ఆవిష్యామను, 4. సంహయాస్థాద్,

5. దేవః ఆ, 6. శోకో ఆగ్నేః, 7. భాగా మాధా, 8. శక్వాగ్ం ఆపో. (వ్రా.వ్ర.)

(7) త్వయా హితమప్యమపు భాగం ధన్వాన్వా మృగయసో వి తస్యః ।

వనాని విభ్యో నకరస్య తాని వ్రతా దేవస్య సవితుర్మివన్తి ॥

392

(8) యాద్రాధ్యం వరుణో యోనిమప్యమనిశితం నిమిష జర్పురాణః ।

విశ్వో మర్తాణ్ణో వ్రజమా పశుర్గాత్ స్థశో జన్మాని సవితా వ్యాకః ॥

393

(9) న యస్యేన్తో⁹ వరుణో న మిత్రో వ్రతమర్తమా న మినన్తి రుద్రః ।

నారాయ స్తమిదం స్వస్తి హువే దేవం సవితారం నమోభిః ॥

394

(10) భగం ధియం వాజయన్తః పురంధి¹ నరాశంసో గ్నాస్పతిర్² అవ్యాః ।

ఆయే వామస్య సంగధే రయాణాం ప్రియా దేవస్య సవితుః స్యామ ॥

395

(11) అన్మభ్యం తద్ దివో³ అద్యః పృథివ్యాస్వయా దత్తం కామ్యం రాధ⁴ ఆగాత్ ।

శం యత్ ప్రోతృభ్య⁵ ఆపయే భవాత్పురుశంసాయ సవితర్జరిత్రే ॥

396

1. పురంధి నరాశంసో, 2. గ్నాస్పతిర్² అవ్యాః, 3. దివో³ అద్యః, 4. రాధ⁴ ఆగాత్.

ప్రోతృభ్యః ఆపయే (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—39

ఋషి--గృత్సమదుడు †

దేవత--సవిత

(1) చ॥ ద్యుతి గలవాడు లోకములఁ దోరముగా వహించువాడు తాఁ
బ్రతిదినమందుఁ బుట్టుచును బ్రార్థన లందెడువాడు భక్త సం
తతికి మహార్థ రత్నముల దాన మొసంగెడుసూర్యుఁ డెప్పు న
స్మృతి గలవారి కెల్లఁ గడు మంగళముం గలిగించుఁగావుతన్ : ॥ 426

(2) చ॥ సవిత విశాల హస్తములఁ జక్కఁగఁ గలుచు లోకపుష్టికై
దవిలి జనించుచుండఁగదః తప్పక బాహువు లెల్లఁ జూపుచున్
వివిధము లైన కర్మలకు విస్తృత వారులఁ బుట్టఁ జేయుచున్
బ్రవిమల వాయు వెల్లెడలఁ బారెడునట్లు తొనర్చుచుండుతన్ : ॥ 427

(3) చ॥ సవితృడు పోవుచున్ గగన చారు పథంబున శీఘ్రగాములన్
జవయుత రశ్మిలన్ విడువఁ జయ్యన భూతము లన్ని మార్గముల్
దవులక విశ్రమించుఁ దమ దారులఁ బట్టక యుండ్రు లోకు లా
సవితృ సుకర్మ లన్నియును సాగిన వెంటనె రాత్రి వచ్చెడున్ : ॥ 428

(4) క॥ చేల వ్యయముం జేసెడు, లోలాఱుని బోలి రాత్రి లోకంబుల నా¹
లీలా విలాస గరిమన్, స్థూలమ్ముగఁ గప్పుచుండెఁ జూడరె? సుజనుల్ : ॥ 429

గీ॥ ప్రాజ్ఞుఁ డే కర్మ మొనరింపఁ బాదుకొనునొ!, యట్టి కర్మను జేయంగ నతఁడు మిగుల
నక్షముండైన దానిని జరుపకుండఁ, జేయఁగలఁ దొక్క రాత్రి యమేయ మహిమ ॥ 430

గీ॥ ఋతు విభాగంబుఁ జేసెడు మతిమతుండు, శ్రాంతి లేకయె వెలిగెడు సవిత, మరల
నుదయ మొందఁగ భూతము లుచితగతిని, శయ్యల విడిచి పుచ్చును శాంతితోడ ॥ 431

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలములోని తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట)
చూడనగును. వ.గో.కృ. 1. రాతి రాలోకంబున్ (ప్రా.ప్ర.పా.) యతిభంగదోషయుక్తము.

- (5) గీ॥ వహ్ని తేజస్సు యజమాన వాసతలము, లందు నుండెడు నన్నంబు వాశ్రయించు
సవిత్వ బోధక మైనట్టి సవనమందు, ప్రత్యుష స్పృచ్ఛ హవ్యము పావకునకు ॥ 432
- (6) గీ॥ స్వర్గ గతుడైన సవిత్వని సత్యకర్మ, జరిపియే జయముఁ గోరెడు జనుఁడు యుద్ధ
భూమికిం బోయి మరలను బూర్ణ జయముఁ, బొంది వచ్చుచునుండును భువనమందు ॥ 433
- గీ॥ జంగమ పదార్థ జాతము చారు గృహము, ల కభిముఖముగఁ బోవంగ నరుగుచుండు
కర్మ గత రూపములు చాలఁ గర్మములను, సగము సేయుచు విడుచును సవితవలన ॥ 434
- (7) చ॥ గగనమునందు నే జలముఁ గల్పనఁ జేసితివో! మహాత్ముఁడా!
తగునటు దాని నే జనులు తప్పక పొందుచు నుందు రింక నీ
జగమునఁ బక్షి జాతులకుఁ జాలఁగ వృక్ష సమూహ మెంతయున్
సౌగసును నిచ్చుచుండు నల సూర్యుని వృత్తము చోద్యమేకదా! ॥ 435
- (8) క॥ పతి సవిత గ్రుంకి యుండఁగ, మతిమద్బురుణుండు జంగమంబుల కెల్లన్
హితకరుఁడు వాంఛనీయుం, డతిసుగమ నివాసములకు నరుఁగఁగఁ జేయున్! ॥ 436
- గీ॥ సవిత సర్వ భూతజాత వాస స్థాన, ములను వేరుఁజేసి మెలఁగుచుండుఁ
గానఁ దప్తి పక్షి గణము నిజ స్థాన, ములకుఁ బోవుచుండు మోద మలర ॥ 437
- (9) గీ॥ వరుణ రుద్ర మిత్ర వాసవార్యము లెల్ల, రెవని వ్రతము చెరువ నెఱుఁగ లేరొ!
యట్టి సవిత్వ దేవు నఖిల కళ్యాణంబుఁ, గోరి పిలుచుచుంటిఁ గూర్మితోడ ॥ 438
- (10) చ॥ సవిత సమస్త మానవుల సంస్తవ పాత్రుఁడు మాకు రక్షకుం
డవుచు వెలుంగు నే నతని నంతః బూర్ణునిగా నొనర్తు నా
సవిత్వహితుండ నౌచుఁ గడుఁ జక్కని విత్తము గో గణంబులన్
భువిగనఁ గల్గదున్ సవిత పూజ్యుఁడు ధ్యేయుఁడు ప్రాజ్ఞఁ డెంచఁగన్ ॥ 439
- (11) గీ॥ నీ వొసంగు ధనము నిత్యము మా కిల, వచ్చుఁగాక! ముదము నిచ్చుఁగాక!
సవిత! నీదు ధనము సంస్తవకరులకు, నధిక శుభద మౌచు నమరుఁగాక! ॥ 440

సూక్తమ్—40

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) గ్రావా¹జే¹వ తదిద¹ర్థం జరే¹థే గృద్రే¹వ వృక్షం నిధి¹మస్తమ¹చ్చ¹ ॥బ్రహ్మ¹జే¹వ విద¹థ¹ ఉక్త¹శాసా¹ దూతే¹వ హవ్యా¹ జన్యా¹ పురు¹త్రా ॥

397

(2) ప్రాత¹ర్యావా¹ణా రథ్యే¹వ వీరా¹ జే¹వ యమా¹ వరమా¹ సచే¹థే ॥మేనే² ఇవ తన్వా³ కుమ్మ¹మానే¹ దంప¹తీవ క్రతు¹విదా¹ జనే¹షు ॥

398

(3) శృం¹గే¹వ నః ప్రథ¹మా గస్త¹మర్వా¹క్ ఛపా¹వి¹వ జర్మ¹రాణా¹ తరో¹భిః ॥చక్ర¹వాకే¹వ ప్రతి¹ వస్త్రో¹రుస్రా³న్వాంచా¹ యాతం¹ రథ్యే¹వ శక్రా¹ ॥

399

(4) నా¹వే¹వ నః పారయ¹తం యుగే¹వ సభ్యే¹వ⁴ ఉప¹ధీ¹వ ప్రధీ¹వ ॥శ్వానే¹వ నో⁵ అరిష¹త్యా తనూ¹నాం¹ ఖగ¹లే¹వ విస్ర¹సః పాత¹మస్మా¹న్ ॥

400

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (857వ, పుట.) చూడవలెను. వ.గో.కృ.

1. విదథస్ ఉక్తశాసా, 2. మేనేః ఇవ, 3. వస్త్రోరుస్రాన్వాంచా, 4. సకపధీవ, 5. నోఃఅరిషత్యా (వ్రా.ప్ర.)

(5) వాతేవాఙ్మర్యా నద్యేవ రీతిరక్షీ¹ ఇవ చక్షుషా యాతమర్వాత్ ।

హస్తావివ తన్వే² శంభవిష్టా పాదేవ నో నయతం వస్యో² అచ్చ ॥

401

(6) ఓష్ఠావివ మధ్వాన్నే వదన్తా స్తనావివ పిష్యతం జీవసే నః ।

నాసేవ నస్తన్వో³ రక్షితారా కర్ణావివ సుశ్రుతా భూతమస్మే ॥

402

(7) హస్తేవ శక్తిమభి సందదీ నః జేమేవ నః సమజతం రజాంసి ।

ఇమా గిరో³ అశ్వినా యుష్మయన్తీః క్షేత్రేణేవ స్వధితిం సం శీతమ్ ॥

403

(8) ఏతాని వామశ్వినా వర్ధనాని బ్రహ్మ ప్రోమం గృత్సమదాసో⁴ అక్రన్ ।

తాని నరా జుజుషాణోవ యాతం బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

404

1. రీతిరక్షీ ఇవ. 2. వస్యో అచ్చ 3. గిరో అశ్వినా. 4. గృత్సమదాసో అక్రన్. (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—40

ఋషి—గృత్సమదుఁడు †

దేవత—అశ్వద్వయము

- (1,2) సీ॥ అశ్వద్వయమః మీర లశ్వద్వయము మాట్కి శత్రువులకు బాధఁ జేయవలదె ?
 పక్షిద్వయము మహాపాదపంబుల నెల్లఁ బొందునట్టుల మమ్ముఁ బొందవలదె ?
 జనపథంబునఁ బోవు ఘనదూత లిరువురివలె జనస్తుతులను బడయవలదె ?
 ఋద్ధమ్ముగా నుచ్చరించెడు ఋత్విజు లిరువురుగతి నిష్టి కరుగవలదె ?
 గీ॥ కల్యకాలములం దెల్ల గమనకారు, లైన రథికులవలె మీర లమరవలదె ?
 యమల భాగములంబోలి యమజు లౌచు, నన్నమును నారగింపంగ నరుగవలదె ? ॥ 441
- గీ॥ సుందరీద్వయంబు శోభ నందుచు దంప,తులనుబోలి కలసి మెలఁగుచుండి
 సకల సుజన కర్మ సంగతి నెఱిగెడు, నశ్వలారః మీర లరుగఁదెండు ॥ 442
- (3) సీ॥ పశుశృంగములమాట్కిఁ బశు ఖరంబులమాట్కి ధృతగమనంబునఁ దిరుగరారెః
 చారు దినంబునఁ జక్రవాకద్వయ మేగుదెంచినయట్టు లెదుటఁ బడరెః
 పడవవలెన్ మమ్ముఁ బారంబు నొందింప మీరు మా పజ్జను మెలఁగరారెః
 రథికద్వయము మహారామణీయకమును ననుసరించుచు మీర లరిగిరారెః
 గీ॥ రథయుగము చందమున మఱి రథ సుచక్ర, నాభి ఫలకంబులంబోలి శోభ నొంది
 యశ్వయుగమః మీర లత్యధికతుష్టి, భార మొందింప మమ్ములఁ జేరవలదె? ॥ 443
- (4) క॥ శునకములఁబోలి మీరలు, ఘన మగు నశ్వద్వయంబః కావరె? మమ్మున్
 ఘన వర్ణములను బోలుచు, నొనరఁగ జరఁ గొట్టుచుండుఁ దోహా! యనఁగన్ ॥ 444
- (5) సీ॥ హస్తద్వయము మాట్కి నక్షయ లగుదురు నదుల విధంబున నడువఁగలరు
 పాదద్వయము మాట్కిఁ బరసుఖంబిచ్చెద రోషద్వయముమాట్కి నుచ్చరింతు
 స్తనములం బోలుచు సరసజీవనముల కాధార మగుటకు నరుగుచుండు
 ముక్కులఁ బోలుచు ముదమునఁ దనువును గాపాడుచున్ మీరు ఘనతఁ గాంతు
 గీ॥ చెవులఁ బోలుచు వాక్యముల్ చెవులఁ బెట్టఁ, గలరు కన్నులఁ బోలుచుఁ గానఁగలరు
 రోదసిని బోలి యుదక స్వరూప మీయఁ, గలరు బాహువులంబోలి బలదు లహహ! ॥ 445

† ఋషి విశేషవిషయములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ అశ్వలారః యిట్టి యఖిల స్తవంబులు, మిమ్ముఁ బొందనుండ మీరు ప్రీతి
యంత్ర తీక్షణమైన యసులవలెన్ వాని, తీక్షణములగఁ జేయఁ దెన్ను గనుఁడు: ॥ 446
- (7) గీ॥ అశ్వలారః మీకు నధికసంతోషంబు, కలుఁగ జేయ నెంచి గౌరవమున
గృత్సమౌనివరలు కీర్తించుచున్నారు, నుతుల మిమ్ము మంత్రతతులవలన ॥ 447
- (8) క॥ నుతు లన్నియు మీ దయచే, సతతము జనియించుఁగాక: సత్య స్తుతులన్
సుతతతిఁ బొత్తులఁ గూడుచు, నతిభక్తిం జేయఁగల్గుఁ డశ్వద్వయమా: ॥ 448

సూక్తమ్—41

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః వశ్పాద్) భార్గవః శౌనకః *

దేవతా—సోమపూషణౌ, 6—(అన్తార్థర్చస్య) అదితిః

చందః—త్రిష్టుప్

- (1) సోమపూషణౌ జననా రయీణాం జననా దివో జననా పృథివ్యాః ।
జాతౌ విశ్వస్య భువనస్య గోపౌ దేవా అకృణ్యన్తమృతస్య నభిమ్ ॥ 405
- (2) ఇమా దేవా జాయమానౌ జుషన్తేమా తమాంసి గూహతామజుష్టా ।
అభ్యామిన్త్రైః పక్వమామాన్యన్తైః సోమపూషణ్యం జనద్ధుస్రియాసు ॥ 406

* గృత్సమద ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (857వ. పుట.) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. దేవకాకృణ్యన్తమృతస్య. (వా.ప్ర.)

(3) సోమపూషణా రజసో విమానం సప్తచక్రం రథమవిశ్వమిన్వమ్ ।

వి॒ష్ణువృ॒తం మన॑సా యు॒జ్యమా॑నం తం జి॒న్వతో వృ॑షణా పంచ॑రశ్మమ్ ॥

407

(4) ది॒వ్యః॑ స్వ॒న్యః సద॑నం చక్ర¹ ఉ॒చ్చా పృ॑థి॒వ్యామ॒న్యో² అధ్య॑స్తరి॒తే ।

తా॒వస్మ॒భ్యం పు॑రు॒వారి॑ం పు॒రు॒ణం రా॒యస్సో॒షం వి॒ష్యతా॑ం నాభి॒మస్మే ॥

408

(5) వి॒శ్వాస్వ॒న్యో భు॑వనా జ॒జాన॑ వి॒శ్వమ॒న్యో³ అభి॑వ॒క్షణ॑ ఏతి ।

సోమ॑పూషణా॒వతం॑ ధి॒యం మే యు॒వాభ్యాం వి॒శ్వాః పృ॑తనా జయే॒మ ॥

409

(6) ధి॒యం పూ॒షా జి॑న్వతు వి॒శ్వమి॒న్వో ర॒యిం సోమో॑ ర॒యిపతి॑ర్దధాతు ।

అవ॑తు దే॒వ్యది॑తిర॒న్వ బృ॒హద్ వదే॑మ విద॒థే సు॒వీరాః ॥

410

1. చక్రం ఉచ్చా, 2. మన్యో అధ్యస్తరితే, 3. విశ్వమన్యోః అభివక్షణ ఏతి, (వ్రా.ప్ర.)

సూక్తము—41

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—సోముడు, పూష, 6 - ఉత్తరార్థమునకు - అదితి *

- (1) క॥ ఘనుడవగు సోమః పూషుడః, ధనమునకున్ జనకు లీరు ధరణికి మీరే;
జనకులు ద్యౌ లోకమునకు, జనకులుగా వెలుగుచుండు జగములు మెచ్చన్ ॥ 449
- గీ॥ మీరు పుట్టుటచే సోమః మెఱయు పూషః, సముదయ జగత్తు లన్నియు సంతసిల్లె
నమర గణములు మీకయి యమరతత్వ, మందఃజేయంగ హేతువు లగుదురుగదః ॥ 450
- (2) చ॥ జగమున సోమ పూషలు సుజన్మము నొందగ దేవ సంతతుల్
తగునటు వారలం దనిపి తద్దయుఁ జీకటులన్ హరింపరే;
మగఃటిమిఁ బూని వాసవుడు మానుగ గోవుల పాలఁ దీయఁడే;
సౌగంధ్య సోమ పూషకుడు సౌంపు నుతింపఁగ శక్యమేగదాః ॥ 451
- (3) గీ॥ సకల జగములఁ గొలువంగఁ జాలునట్టి, సప్త రశ్మి విశిష్టమై జరుగునట్టి
తలఁచి నంతనె ధరణిపై మెలఁగునట్టి, రథము పంపుడుఁ మీరలు రాజులార! ॥ 452
- గీ॥ విశ్వకర్మక మై చాల చెలయునట్టి, యంతబున్ వర్తమానమై యలరునట్టి
పంచ రశ్మి విశిష్టమై పరగునట్టి, రథము పంపుడు మీరలు రాజులార! ॥ 453
- (4,5) సీ॥ ఒక్కడు పూషుం దొచు నున్నత దివమునఁ గల గృహంబునఁ దాను మెలఁగుచుండు;
నొక్కడు సోముండయి సకల భూమ్యంతరిక్షంబునందు వసించి గ్రాలుచుండు;
నొక్కడు సోముండుగా నుత్పన్నుఁ డగుచుండి నంతయుఁ బుట్టింగ ననుపుచుండు;
నొక్కడు పూషుండయి యకళంకతన్ వెల్లి చోద్యమౌ జగమును జూచుచుండు;
గీ॥ నిరువురును గీర్తివంతులై కరము కర్మ, జాల సంరక్షకులు మహా చారుమతులు
పుత్ర పౌత్రులఁ గిలిఁగింపఁ బూనఁగలరు, సోమపూషలు మిక్కిలి సూక్ష్మమతులు ॥ 454

† ఋషి విషయ విశేషములకై యాంధ్రానువాదము ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి విషయకమైన పుటనోటు (657వ. పుట.) చూడనగును వ.గో.కృ.

* ఈ సూక్త మందలి ఆరవ ఋక్కు నుత్తరార్థమున కదితి దేవతగా సంస్కృత మూలమునను భాష్యములలోను బేర్కొనఁబడెను. ఆంధ్రానువాదములో (వ్రాతప్రతి. 3వ సంపుటము. 9వ. పుట) దేవతలను బేర్కొనుటలో సీ విషయము ప్రస్తావింపనే లేదు. కాని (455) పద్యమున నదితి దేవత ప్రసక్తి కలదు, శ్రీనాథమూనివారు స్వయముగా వ్రాసిన ఋషి దేవతల పట్టిక గల 15b సంపుటములో 40వ సూక్తమునకు సోముడు, పూష, అదితి దేవత లని సాధారణముగా వ్రాయఁబడెను. కావున నిటు నదితి దేవతను జేర్చుట జరిగినది. వ.గో.కృ.

- (6) గీ॥ పూషకర్మ తృప్తిః పొందించి భనవతి, సోముః దధికభనము శోభ నొసఁగు
నదితి శత్రువులను నందఱు హరియించు. స్తుతుల నేను యజ్ఞతతు లొసర్తు ॥

450

సూక్తమ్—42

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*
దేవతా—1-2-వాయుః; 3-ఇంద్రవాయూ; 4-6 మిత్రావరుణౌ; 7-9-అశ్వినౌ;
10-12-ఇంద్రః; 13-15 విశ్వే దేవాః; 16-18-సరస్వతీ;
19-21 ద్యావాపృథివ్యా హవిర్దానే వాః (19 తృతీయపాదస్య అగ్నిర్వా)
ఛందః—గాయత్రీ; 13-17-అనుష్టుప్; 18-బృహతి

- (1) వాయో యే తే సహస్రిణో రథానస్తేభిరా గహః :

నియుత్వాన్ తోమపీతయే ॥

411

- (2) నియుత్వాన్ వాయవా గహ్యాయం శుక్రో అయామి తే :

గస్తాసి సున్వతో గృహమ్ ॥

412

- (3) శుక్రస్యాద్య గవాశిర² ఇన్ద్రీవాయూ నియుత్వతః :

ఆ యాతం పిబతం నరా ॥

413

† గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్ నోటు (657వ. పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. శుక్రోః అయామి, 2. శిరః ఇన్ద్రీవాయూ, (వ్రా.ప్ర.)

(4) అ॒యం వా॑ మి॒త్రావ॑రుణా సు॒తః సోమ॑¹ ఋ॒తావృ॑దా ।

మ॑మే॒దిహ॑ శ్రు॒తం హ॑వమ్ ॥

414

(5) రా॒జానా॑వన॒భిద్రు॑హ ద్రు॒వే స॑ద॒స్య॒త్తమ్ ।

స॒హస్ర॑స్థూ॒ణ² ఆసా॑తే ॥

415

(6) తా స॒మాజా॑ ఘృ॒తాసు॑తీ³ ఆది॒త్యా దాను॑స॒స్పతీ॑ ।

సచే॑తే అ॒నవ॑హ్స్వరమ్ ॥

416

(7) గోమ॑దూ॒షు నా॑స॒త్యా⁴ స॒త్వావద్ యాత॑మ॒శ్వి॒నా ।

బ॒రీ రు॒ద్రా నృ॑పా॒య్యమ్ ॥

417

(8) న యత్ ప॒రో నా॑స్తి⁵ ఆద॒ధర్ష॑ద్ వృ॒షణ్వా॑సూ ।

దుః॑శం॒స్రో మ॒ర్యో రి॒పుః ॥

418

1. సోమఋతావృదా. 2. సహస్రస్థూణః ఆసాతే, 3. ఘృతాసుతీః ఆదిత్యా, 4. నాసత్యాత్వావద్,

5. అస్తి ఆదధర్షద్, (వా.ప్ర.)

(9) తా న¹ ఆ వోళ్వమశ్వినా రయిం పిశంగనంద్యశమ్ ।

దిష్ట్యా పరివోవిదమ్ ॥

419

(10) ఇన్దో² అంగ మహద్ భయమభీ షదప చుచ్యవత్ ।

స హి స్థిరో విచర్షణిః ॥

420

(11) ఇన్ద్రో³ మృశయాతి నో న నః పశ్చాద్రుం నశత్ ।

భద్రం భవాతి నః పురః ॥

421

(12) ఇన్ద్రో³ ఆశాభ్యస్సరి సర్వాభ్యో⁴ అభయం కరత్ ।

జేతా శత్రూన్ విచర్షణిః ॥

422

(13) విశ్వే దేవా⁵ ఆ గత శృణుతా మ⁶ ఇమం హనమ్ ।

ఏదం బర్హిర్హి పీదత ॥

423

1. నక ఆ వోళహ, 2. ఇన్ద్రోకి అంగ, 3. ఇన్ద్రోకి ఆశాభ్యస్సరి, 4. సర్వాభ్యోకి అభయం, 5. దేవాస్ ఆ,

6. మక ఇమం (వ్రా.ప్ర.)

(14) తీ॒వ్రో వో॑ మ॒ధుమా॑గ్ం¹ అ॒యం శు॒నహో॑త్రే॒షు మత్స॑రః ।

ఏ॒తం పి॒బత॑ కా॒మ్యమ్ ॥

424

(15) ఇ॒న్ద్రోజ్యే॑ష్ఠా మ॒రుద్గ॑ణా దే॒వానః॑ పూ॒షరా॑తయః ।

విశే॒ష్ట మమ॑ శ్రుతా॒ హవమ్ ॥

425

(16) అ॒మృత॑మే నదీ॒తమే॑ దే॒విత॑మే స॒రస్వతి॑ ।

అ॒ప్రశ॑స్తా² ఇ॒వ స్మ॒సి ప్ర॑శ॒స్తిమ॑న్పు స॒స్కృది॑ ॥

426

(17) తే॒వ వి॒శ్వా స॒రస్వతి॑ శ్రీతా॒యాంపి॑ దే॒వ్యామ్ ।

శు॒నహో॑త్రే॒షు మత్స్వ॑ ప్ర॒జాం దే॒వి ది॒ది॒ష్ఠి నః॑ ॥

427

(18) ఇ॒మా బ్ర॑హ్మ స॒రస్వతి॑ జు॒షస్వ॑ వా॒జినీ॑వతి ।

యా తే॒ మన్మ॑ గృ॒త్సమ॑దా³ ము॒తావరి॑ ప్రి॒యా దే॒వేషు॑ జు॒హ్వతి॑ ॥

428

(19) ప్రే॒తాం య॒జ్ఞస్య॑ శం॒భువా॑ య॒వామి॑దా వృ॒ణీమ॑హే ।

అ॒గ్నిం చ॑ హ॒వ్యవా॑హ॒నమ్ ॥

429

1. మధుమాగ్ం ౨ అయం, 2. అప్రశస్తా ౩. గృత్సమదాముతా (వ్రా.ప్ర.)

(20) ద్యావా॑ నః పృథి॑వీ॑ ఇ॒మం సి॒ద్ధమ॑ద్య ది॒విస్సృ॑శమ్ ।

య॒జ్ఞం దే॒వేషు॑ యచ్చ॒తామ్ ॥

480

(21) ఆ వా॒మ॒స॒స్థమ॑ద్రుహా॒ దేవాః॑ సిద॒న్తు॑ య॒జ్ఞియాః॑ ।

ఇహా॑ద్య సోమ॑పీతయే ॥

481

సూ క్తము—42

ఋషి—గృత్సమదుడు †

దేవత—1, 2—వాయువు, 3—ఇంద్ర వాయువులు, 4-5-6—మిత్ర వరుణులు,

7, 8, 9—అశ్వద్వయము, 10, 11, 12—ఇంద్రుడు, 13, 14, 15—విశ్వదేవగణము

16, 17, 18—సరస్వతి, 19, 20, 21—ద్యావాపృథివులు

(1,2,3 సీ॥ వాయు దేవుడనియుఁ ద్వరముతో వేలగు రథములపై నెక్కి రాణ రమ్ము:

4,5,6) వాయువా: దీప్తితో వర్ధిల్లుచున్ నీవు యజమానవ సతికి నరుగఁదెమ్ము:

గ్రాలు వాయువా: నియుద్గణముతో సరిగూడి గవ్యమిశ్రితమును గనఁగ రండు:

మిత్రవరుణులార: మేలగు సోమంబు గల దది వీక్షింపఁ గదలి రండు:

‡ గీ॥ శత్రుతాకూన్యలై స్తంభ శతకములను, వెలయు నట్టాలికలయందు విశ్రమించి

యకుటిలాచార యజమాన యజ్ఞకర్మ, లందుఁ జేసెడు నేవల నొంద రండు: ॥

486

1. పృథివీ ఇమం (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ. సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (857వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

‡ స్తంభ శత్రుతాలికలు—ఆర్యులు దేశ ద్రిమ్మరులనియుఁ జిన్నచిన్న గుడిసెలలో నివసించువారనియు వ్రాసిన పాశ్చాత్య వీ శతస్తంభాట్టాలికల సంగతి మరచిరి కాఁబోలు. ఇట్టి ప్రాసాదములు గలవారు శ్రీమంతులు గాని దరిద్రులు కానేరరు. ఆ వేదాద్య లెంత శిల్పులో యిట్టి గృహరాజ నిర్మాణమునుబట్టి దెలిసికొనఁదగును. (నే వేం.ని.శా.)

- (7) గీ॥ యజ్ఞ నేతలు దేనిని నందఁగలరొ!, యట్టి సోమము భేష్ట్యయత మొనర్చి
యశ్వయుగ్రమః రథముపై నద్ది యునిచి, వచ్చి మా సంస్తవంబుల మెచ్చుఁ డీరు ॥ 457
- (8) గీ॥ దూరమందు వసించెడు దుష్టుఁ డైనఁ, జెంత నుండెడు నట్టి యే చెనట్టియైన
నుపహరింపంగ లేనట్టి యర్థమెల్ల, నస్మదాదుల కీయుఁడో యశ్వలారః ॥ 458
- (9) గీ॥ మతిమదశ్వలారః మాకు నానా రూప, మైన యట్టి ధనద మైనయట్టి
ధనము తెచ్చి మీరు తప్పక యిచ్చుచు, వెడలి పోవరాదె! వేల్పులారః ॥ 459
- (10,11 సీ॥ అధికుఁడైన మహేంద్రుఁ డరిభయంబును గొట్టి స్థిరుఁ డాచు శోభలఁ జెందఁగలుఁగు
12,13,14) నింద్రుండు సౌఖ్యము నిచ్చినచో మహా పాపముల్ మా వెంటఁ బడకనుండుఁ
బ్రజ్ఞ కలిగిన హరి పరులను నిర్జించి నిర్భయంబును జేయ నేర్వఁగలఁడు
విశ్వదేవత లంత విలసిల్లు ధర్మపై నధివసించుచు సౌఖ్య మందఁగలరు
గీ॥ వారు మదవంతులై రసవంతు లగుచు, గృత్సమద నికట మందున్న కీర్తనీయ
సోమమును గ్రోలి రమణీయ శోభఁజెంది, వెలయుచుందురు జగమున వివిధగతుల ॥ 460
- (15) క॥ ఎవ్వరి కింద్రుం డిష్టుఁడొ!, యెవ్వరికిం బూషదేవుఁ డిచ్చునొ! ధన మిం
కెవ్వరు మంగళకరులొ!, య విష్వధ దేవతల నెల్ల నాహ్వానింతున్ ॥ 461
- (16) గీ॥ మాతృగణమున విఖ్యాత మాత వీవు!, దేవ గణములలోపల దేవి వీవు!
నదులలో నుత్తమోత్తమ నదివి నీవె!, యో సరస్వతి! యభివృద్ధి నొసఁగుమమ్మ! ॥ 462
- గీ॥ అంతటంగలు నసమృద్ధి ననుసరించి, మెనవుచున్నాము మే మెల్ల మిగుల భక్తి
నో సరస్వతి! యభివృద్ధి నొసఁగునట్టి, సుస్వరూపము నొందు మస్తోక మతిని ॥ 463
- (17,18) సీ॥ ద్యుతిమత్సరస్వతి! తోరంపు టన్నమ్ము ని న్నాశ్రయించుచు నెఱ వెలుంగు!
శునహోత్ర గణ మిచ్చు సోమంబుఁ జవిఁజూచి దీప్త రక్షక వాచుఁ దృప్తి నొందు!
పూజ్యులౌ పుత్రులఁ బూజ్యులౌ పౌత్రుల నస్మదాదుల కీయ నాత్మదలఁపు!
హవ్యాదులం బొంద నంతటం బోవుచు నన్నోదకంబుల నందనిమ్ము!
గీ॥ మానసీయచరిత్రః యో మాన్యురాలః, దేవతాగణహితురాలః దివ్యతేజః
యస్మదీయ స్తవంబుల నాలకించి, కర్మనంతయుఁ జూడంగఁ గదలి రమ్ము! ॥ 464

(19) గీ॥ రోదసీద్వయంబః మీ దయచేతనే, సవనకర్మ లెల్ల జరుగుచుండు:

హవ్యవాహః పిలుపు నాలింపఁగా వచ్చి, హవ్యములను నెల్ల నందుకొనుము ॥ 465

(20,21) గీ॥ రోదసీద్వయంబః మీ దయచేతనే, సాధ్య మగుచునుండు స్వర్గసుఖము

దివ్య గణముతోడఁ దివిరి మీరీ యిష్టి, విశ్రమింప రారెఁ వేల్పులారః ॥ 466

సూక్తమ్—43

ఋషిః—గృత్సమద (ఆంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—శకుంతః (కపింజలరూపీన్ద్రః)

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) కనిక్రదజనుషం ప్రబ్రువాణ¹ ఇయర్తి వాచమరితేవ నాచమ్ ।

సుమంగలశ్చ శకునే భవాసి మా త్వా కా చిదభిభా విశ్వా విదత్ ॥ 482

(2) మా త్వా శ్వేన² ఉద్ వధీన్మా సువర్ణో మా త్వా విదదిషుమాన్ వీరో³ అస్తా ।

పిత్ర్యాచుసు ప్రదిశం కనిక్రదత్ సుమంగలో భద్రవాసీ వదేహ ॥ 483

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కీర్తన పుట్నోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ.

1. ప్రబ్రువాణ ఇయర్తి. 2. శ్వేనా ఉద్, 3. వీరో అస్తా, (వ్రా.ప్ర.)

(3) అవ క్రస్త దక్షిణతో గృహణాం సుమంగలో భద్రవాదీ శకు నై ।

మా నః స్తేనః¹ ఈశత మాఘశంసో బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

434

సూక్తము—43

ఋషి—గృత్సమదుఁడు†

దేవత—కపింజలరూపియగు నింద్రుఁడు

(1) చ॥ జరిగెడు కార్యముం దెలుపు శబ్దము మెల్లఁగ నుచ్చరించుచున్
సురుచిర కర్ణ ధారకుఁడు సుందర నౌకను ద్రోయునట్లు నీ
సరస వచో విలాసమును జల్లఁగఁ బంపెదవో కపింజలా!
స్థిర మగు మంగళంబు నినుఁ జేరునుగాక! సమస్త దిక్కులన్ ॥

467

(2) క॥ శ్వేనము సువర్ణ పక్షియుఁ, బూనికతో నిన్నుఁ జంపఁబూనవు శకునీ!
ధానుష్కండు నినుఁ గొట్టఁడు, మానుగ శబ్దంబుఁ జేయ మఱవకు! పక్షీ! ॥

468

(3) ఉ॥ మంగళ సూచకుండవయి మాకుఁ బ్రియంబును నీవు పల్కుచున్
రంగగు నింటి దక్షిణపు రమ్య దిశన్ పసియించియున్నచో
దొంగలు దుష్టకార్యకరధూర్తలు పక్షిరొ! మమ్ము నేమి చే
యంగలవారు? మేము కడు యజ్ఞములన్ నుతులన్ వచింపమే! ॥

469

1. స్తేనక ఈశత (వ్రా.ప్ర.)

† ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటనోటు (657వ పుట) హఁదనగును. వ.గో.కృ.

సూక్తమ్—44

ఋషిః—గృత్సమద (అంగిరసః శౌనహోత్రః పశ్చాద్) భార్గవః శౌనకః*

దేవతా—శకుంతః (కపింజలరూపీన్ద్రః)

చందః—జగతీ; 2—అతిశక్వరీ, అష్టిర్వా

(1) ప్రదక్షిణిదధి గృణన్తి కారవో వయో వదన్త¹ ఋతుథా శకున్తయః ।

ఉభే వాచో వదతి సామగా² ఇవ గాయత్రం చ త్రైస్తుభం చాను రాజతి ॥

435

(2) ఉద్ధాతేవ శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర³ ఇవ సవనేషు శంససి ।

వృషేవ వాజీ శిశుమతీరపిత్యా సర్వతో నః శకునే భద్రమా వద

విశ్వతో నః శకునే పుత్రామా వద ॥

436

(3) ఆవదన్తస్వ శకునే భద్రమా వద తూష్టిమాసీనః సుమతిం చిరిద్ధి నః ।

యదుత్పతన్ వదసి కర్కరీర్యథా బృహద్ వదేమ విదథే సువీరాః ॥

437

* గృత్సమద ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుట్టనోటు (657వ పుట) చూడవగును. వ.గో.కృ.

1. వదన్తస్వ ఋతు, 2. సామగాః ఇవ, 3. బ్రహ్మపుత్రః ఇవ (ప్రా.ప్ర.)

†(4) భద్రం వద దక్షిణతో భద్రము తరతో వద ।

భద్రం పురస్తాన్నో వద భద్రం పశ్చాత్ కపింజల ॥

438

*(5) భద్రమధస్తాన్నో వద భద్రముపరిష్టాన్నో వద ।

భద్రంభద్రం న ఆ వద భద్రం సః సర్వతో వద ॥

439

*(6) భద్రం వద పుత్రైర్భద్రం వద గృహేషు చ ।

భద్రమస్మాకం నో వద భద్రం నో అభయం వద ॥

440

(7) అనపత్నః పురస్తాన్నః శివం దక్షిణకస్కృధి ।

అభయం సతతం పశ్చాద్ భద్రము తరతో గృహే ॥

441

(8) యౌవనాని మహాయని జిగ్యషామివ దుందుభిః ।

శరుంతక ప్రదక్షిణం శతపత్రాభి నో వద ॥

442

† ద్వితీయ మండలమందలి యీ 41వ సూక్తమునఁ గొన్ని వ్రాతప్రతులలో 4 మొదలు 9 వరకుఁగల యారు ఋక్కులధికముగాఁ గలవు. ఈ ఋక్కులను బరిశిష్టములని కొందరు - వీల మంత్రములని కొందరు - అధిక పాఠములని మరి కొందరును నెంచఁగా పేరొకకొందరు ప్రక్షిప్తములుగా నెన్నిరి. కాని తొలుతఁ బరిగృహీతమైన యీ సూక్తమున మూడే మూడు ఋక్కులుండుట గమనార్హము. వ.గో.కృ.

* కొన్ని ప్రతులలో నీ 5-6 ఋక్కులు ముందుదెనుకలుగా ననఁగా 6వ ఋక్కు 6వ ఋక్కుగను, 6వ ఋక్కు 5వ ఋక్కుగను వ్యత్యస్తములుగా నున్నవి. వ.గో.కృ.

(9) అవదం స్వం శకునే భద్రమా వద తూష్టిమాసీనః సుమతిం చికిద్ధినః ।

యదుత్పత్తన్ వదసి కర్కరిర్యథా బృహద్వదేమ విదధే సువీరాః ॥

443

ఇతి

ద్వితీయం మండలమ్

సమాప్తమ్

సూక్తము—44

ఋషి—గృత్సమదుడు*

దేవత—కపింజలరూపింద్రుడు ‡

- (1) గీ॥ సమయములయందు శకునులు సార మైన, సన్నముం గోరి ప్రోతల ననుకరించి
కడుఁ బ్రదక్షిణమును జేసి కరము మధుర, శబ్దములు చేయుఁగాక నీ జగతియందు ॥ 470
- గీ॥ సామ గాన కారి చక్కఁగ ద్వీవిధమౌ, సామ తతిని జెప్ప శక్తి కలుఁగు
నట్లు లుభయ విధములై న వాక్యంబుల, నుచ్చరించి జనుల హెచ్చరించు ॥ 471
- (2) గీ॥ చెలఁగు చుగ్ధాత సామంబు చెప్పునటుల, గానముం జేయుచుండువు కవివరంబు
బ్రహ్మపుత్రునిమాట్కి నీ ప్రాభవంబుఁ, బొంది శబ్దించుచుండు వానంద మెనఁగ ॥ 472
- గీ॥ అశ్వచెంతకుఁ బోయెడు నశ్వమట్లు, శబ్దముం జేయుచుండుము ! శకునిపుత్రః
పుణ్యకరమును మంగళ పూర్ణ మైన, శబ్దముం బలుకుచుండుము ! శకునిదేవః ॥ 473
- (3) గీ॥ శకునిరాజు! నీవు శబ్దించుచున్నచో, మంగళంబు లెల్ల మాకుఁ గలుఁగుఁ
గదలిపోవునపుడు కర్కరివలె ధ్వనిఁ, జేయుచున్న నిష్టిఁ జేయఁ గలము ॥ 474
- (4) ‡క॥ భద్రము దక్షిణ దిశ కనుఁ, భద్రం బుత్తర దిశ కనుఁ ప్రాగ్దిశకున్ సం
భద్రత పశ్చిమ దిశ కక్షుద్రః కపింజల! పలుకుము ! శుభము దలిర్చున్ ॥ 475

* గృత్సమదు ఋషి విశేష విషయములకై ద్వితీయ మండలము తెలుఁగు 1వ సూక్తము ఋషి కిచ్చిన పుటోనోటు (657వ పుట) చూడనగును. వ.గో.కృ. ‡ కపింజలరూపి, ఇంద్రుడు (వ్రా.ప్ర.పా.)

† రచయిత:-వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్, పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య. “కళా-ప్రపూర్ణ”.

ద్వితీయ మండలములోని 44 వ సూక్తము సంస్కృత మూలములో 4-5 (831వ పుట) ఋక్కునకుఁగల పుటోనోటు విషయము చూచి యీ 4-5-6-7-8-9 ఋక్కుల పరిశిష్టాది విశేష విషయములు గ్రహించునది. వ.గో.కృ.

- (5) †క॥ క్రిందికి భద్రత చెప్పుము! గ్రందఁగ భద్రత పలుకుము! గగనమ్మునకున్
నందిత సర్వ ముఖమ్ముల, నందఁగ భద్రత సుభద్ర మనుమి! ప్రేమన్ ॥ 476
- (6) †క॥ భద్రము పుత్రావళి కను! భద్రము మన కందఱ కను! భయ విరహితమౌ
భద్రాభయము గృహమ్ముల, భద్రమునే పల్కు- మఖిల భద్రము లొప్పన్! ॥ 477
- (7) †గీ॥ ప్రాగ్దిశకును నక్షయం బగు భద్రత! దక్షిణమున శివము తనరుఁగాకఁ
బడమర సతతమ్ము వరలుత సభయమ్ము! గృహము భద్రతఁ గను నుత్తరాన! ॥ 478
- (8) †గీ॥ విజయదుందుభులై మహా విపుల శక్తి, నిత్య యౌవన బలములు నిలుచునట్లు
బ్రతుకు శతసత్రమై వెల్గఁ బల్లుమోయి! తనరఁగఁ బ్రదక్షిణ శకుంతక! నతి నుతిగ ॥ 479
- (9) †గీ॥ ఓ శకుంతక! శకునము నోలి పల్కి, భద్రతన్ బల్కు- మాపట్లఁ బలుకు నులుకు
లేనియట్లు తూష్టిభావ మూనసలదు, సుమతి నిండిన మాయందు సుమతి నుండు! ॥ 480
- †క॥ నిష్కృతు లౌ వైరులు మద, దుష్కృతులై యుత్పతములఁ దొడయంగాఁ ద
న్ముష్కరులను దునుమాడ న, శుష్క- బల పరాక్రమ శత శుభము లొసఁగుమి! ॥ 481

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర శ్రీ వేంకటేశ్వర పాత్ర
శ్రీ సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుక్తిముక్తాయమాన భగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులలో
శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు
ద్వితీయ మండలము
సమాప్తము

బుగ్గేద సూక్త మంత్రాణ-మృషి-దేవతా-సూచి

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ముషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
ప్రథమం మండలమ్				
1	9	మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః	1—9 అగ్నిః	9
2	9	మధుచ్ఛందా వైశ్వామిత్రః	1—3 వాయుః 4—6 ఇంద్ర వాయూ 7—8 మిత్రా వరుణౌ	3 3 3
3	12	..	1—3 అశ్వినౌ 4—6 ఇంద్రః 7—9 విశ్వే దేవాః 10—12 సరస్వతీ	3 3 3 3
4	10	..	1—10 ఇంద్రః	10
5	10	..	1—10 ..	10
6	10	..	1— 3 .. 4 మరుతః 5 ఇంద్రమరుతః 6 మరుతః 7 మరుతఇంద్రశ్చ 8— 9 మరుతః 10 ఇంద్రః	3 1 1 1 1 2 1
7	10	..	1—10 ఇంద్రః	10
8	10	..	1—10 ..	10
9	10	..	1—10 ..	10
10	12	..	1—12 ..	12

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
11	8	జేతా మాఘవృందసః	1-8 ఇంద్రః	8
12	12	మేధాతిథిః కాణ్వః	1-5 అగ్నిః 6 నిర్మథ్యాహవవీయావగ్ని 7-12 అగ్నిః	5 1 8
13	12	..	1 సమిద్ధోగ్నిః 2 తనూనపాత్ 3 నరాశంసః 4 ఇశః 5 బర్హిః 6 దేవీర్ద్యౌరః 7 ఉషాసానక్తా 8 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా 9 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః 10 త్వష్టా 11 వసస్పతిః 12 స్వాహాకృతయః	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
14	12	..	1-2 విశ్వే దేవాః 3 ఇంద్రవాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్నిహవభగాదిత్య మరుదణాః 4-9 విశ్వే దేవాః 10 విశ్వేదేవాగ్నింద్ర వాయు మిత్రధామాని 11 అగ్నిః 12 విశ్వేదేవాః	2 1 1 8 1 1 1
15	12	..	1 ఇంద్రః 2 మరుతః	1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
15	12	మేధాతిథిః కాణ్వః	3 త్వష్టా 4 అగ్నిః 5 ఇంద్రః 6 మిత్రా వరుణౌ 7-10 ద్రవిణోదాః 11 అశ్వినౌ 12 అగ్నిః	1 1 1 1 4 1 1
16	9	..	1-9 ఇంద్రః	9
17	9	..	1-9 ఇంద్రా వరుణౌ	9
18	9	..	1-3 బ్రహ్మణస్పతిః 4 ఇంద్రో బ్రహ్మణస్పతిః సోమశ్చ 5 బ్రహ్మణస్పతిః సోమ ఇంద్రో దక్షిణాచ 6-8 సదసస్పతిః 9 సదసస్పతి సరాశంసో వా	3 1 1 1 3 1
19	9	..	1-9 అగ్నిర్మృతశ్చ	9
20	8	..	1-8 ఋభవః	8
21	6	..	1-6 ఇంద్రాగ్ని	6
22	21	..	1-4 అశ్వినౌ 5-8 సవితాః 9-10 అగ్నిః 11 దేవ్యః 12 ఇంద్రాణీ వరుణా న్యగ్నాయ్యః 13-14 ద్యావా పృథివ్యౌ 15 పృథివీ 16 విష్ణురేవా వా 17-21 విష్ణుః	4 4 2 1 1 2 1 1 5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
23	24	మేధాతిథిః కాణ్వః	1 వాయుః 2-3 ఇంద్ర వాయూ 4-6 మిత్ర వరుణౌ 7-9 ఇంద్రోమరుత్వాన్ 10-12 విశ్వే దేవాః 13-15 పూషా 16-22 ఆపః 23 అగ్న్యపః 24 అగ్నిః	1 2 3 3 3 3 7 1 1
24	15	అజీగర్హిః శునఃశేపః స కృత్యమో వై శ్వమిత్రో దేవరాతః	1 కః 2 అగ్నిః 3-5 సవితా 6-15 వరుణః	1 1 3 10
25	21	..	1-21 వరుణః	21
26	10	..	1-10 అగ్నిః	10
27	13	..	1-12 అగ్నిః 13 దేవాః	12 1
28	9	..	1-4 ఇంద్రః 5-6 ఉలూఖలం 7-8 ఉలూఖల ముసలే 9 ప్రజాపతిర్హరిశ్చంద్రః	4 2 2 1
29	7	..	1-7 ఇంద్రః	7
30	22	..	1-16 ఇంద్రః 17-19 అశ్వినౌ 20-22 ఉషాః	16 3 3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
31	18	హిరణ్యస్థూప ఆంగిరసః	1-18 అగ్నిః	18
32	15	..	1-15 ఇంద్రః	15
33	15	..	1-15 ..	15
34	12	..	1-12 అశ్వినౌ	12
35	11	..	1 అగ్నిః, మిత్ర వరుణౌ రాత్రిః సవితా	1
			2-11 సవితా	10
36	20	కణ్వో ఘౌరః	1-12 అగ్నిః	12
			13-14 యూపః	2
			15-20 అగ్నిః	6
37	15	..	1-15 మరుత్తః	15
38	15	..	1-15 ..	15
39	10	..	1-10 ..	10
40	8	..	1-8 బ్రహ్మణస్పతిః	8
41	9	..	1-3 వరుణమిత్రార్యమణః	3
			4-6 ఆదిత్యాః	3
			7-9 వరుణమిత్రార్యమణః	3
42	10	..	1-10 ఘౌషా	10
43	9	..	1-2 రుద్రః	2
			3 రుద్రః మిత్రా వరుణౌచ	1
			4-6 రుద్రః	3
			7-9 సోమః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
44	14	ప్రస్క-ఋషి: కాఋషి:	1-2 అగ్న్యశ్వేషనః 3-14 అగ్ని:	2 12
45	10	..	1-9 అగ్ని: 10 అగ్ని దేవా:	9 1
46	15	..	1-15 అశ్వినౌ	15
47	10	..	1-10 ..	10
48	16	..	1-16 ఉషసః	16
49	4	..	1-4 ..	4
50	13	..	1-13 సూర్యః	13
51	15	సవ్య ఆంగిరసః	1-15 ఇంద్రః	15
52	15	..	1-15 ..	15
53	11	..	1-11 ..	11
54	11	..	1-11 ..	11
55	8	..	1-8 ..	8
56	6	..	1-6 ..	6
57	6	..	1-6 ..	6
58	9	నోధా గౌతమః	1-9 అగ్ని:	9
59	7	..	1-7 అగ్నిరైవశ్వనరః	7
60	5	..	1-5 అగ్ని:	5
61	16	..	1-16 ఇంద్రః	16

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
62	13	నోధా గౌతమః	1-13 ఇంద్రః	13
63	9	..	1-9 ..	9
64	15	..	1-15 మరుతః	15
65	10	పరాశరః చాక్యః	1-10 అగ్నిః	10
66	10	..	1-10 ..	10
67	10	..	1-10 ..	10
68	10	..	1-10 ..	10
69	10	..	1-10 ..	10
70	11	..	1-11 ..	11
71	10	..	1-10 ..	10
72	10	..	1-10 ..	10
73	10	..	1-10 ..	10
74	9	గోతమో రాహుగణః	1-9 ..	9
75	5	..	1-5 ..	5
76	5	..	1-5 ..	5
77	5	..	1-5 ..	5
78	5	..	1-5 ..	5
79	12	..	1-3 అగ్నిః మహ్యమోఽగ్నిర్వా 4-12 అగ్నిః	3 9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
80	16	గోతమో రాహూగణః	1-16 ఇంద్రః	16
81	9	„	1-9 „	9
82	6	„	1-6 „	6
83	6	„	1-6 „	6
84	20	„	1-20 „	20
85	12	„	1-12 మరుతః	12
86	10	„	1-10 „	10
87	6	„	1-6 „	6
88	6	„	1-6 „	6
89	10	„	1-10 విశ్వే దేవాః	10
90	9	„	1-9 „	9
91	23	„	1-23 సోమః	23
92	18	„	1-15 ఉషాః 16-18 అశ్వినౌ	15 3
93	12	„	1-12 అగ్ని షోమా	12
94	16	కుత్స అంగిరసః	1-7 అగ్నిః 8 దేవాః 9-15 అగ్నిః 16 అగ్నిమిత్రపరుణాదితి సిన్ధు పృథివీ ద్యావో వా	7 1 7 1

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
95	11	కుత్స అంగిరసః	1-11 జషసో అగ్నిర్వా	11
96	9	,,	1-9 ద్రవిణోదా అగ్నిః	9
97	8	,,	1-8 శుచిరగ్నిః	8
98	3	,,	1-3 వైశ్వానరాగ్నిః	3
99	1	కశ్యపో మారీచః	1 జాతవేదా అగ్నిః	1
100	19	వార్షాగిరాః ఋజ్రాశ్వాః మృరీష- సహదేవ-భయమాన- సురాధనః	1-19 ఇంద్రః	19
101	11	కుత్స అంగిరసః	1-11 ఇంద్రః	11
102	11	,,	1-11 ,,	11
103	8	,,	1-8 ,,	8
104	9	,,	1-9 ,,	9
105	19	త్రిత ఆప్త్యః, కుత్స అంగిరసో వా	1-19 విశ్వే దేవాః	19
106	7	కుత్స అంగిరసః	1-7 ,,	7
107	3	,,	1-3 ,,	3
108	13	,,	1-13 ఇంద్రాగ్ని	13
109	8	,,	1-8 ,,	8
110	9	,,	1-9 ఋభవః	9
111	5	,,	1-5 ,,	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
112	25	కుత్స అంగిరసః	1 ద్యావా పృథివ్యగ్నైస్త్విదే 2-25 అశ్వినౌ	1 24
113	20	„	1 ఉషోరాత్రీ 2-20 ఉషాః	1 19
114	11	„	1-11 యద్రః	11
115	6	„	1-6 సూర్యః	6
116	25	కశీవాన్ దైర్ఘతమస ఔశిజః	1-25 అశ్వినౌ	25
117	25	„	1-25 అశ్వినౌ	25
118	11	„	1-11 „	11
119	10	„	1-10 „	10
120	12	„	1-12 „	12
121	15	„	1-15 ఇంద్రో విశ్వే దేవా వా	15
122	15	„	1-15 విశ్వే దేవాః	15
123	13	„	1-13 ఉషాః	13
124	13	„	1-13 „	13
125	7	„	1-7 స్వనయస్య దానస్తుతిః	7
126	7	1-5 కశీవాన్ దైర్ఘతమస ఔశిజః 6-స్వనయో భావయన్యః 7-రోమశా	1-5 స్వనయోభావ యన్యః 6 రోమశా 7 స్వనయోభావయన్యః	5 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
127	11	పరుచ్ఛేపో దైవోదాసిః	1-11 అగ్నిః	11
128	8	„	1-8 అగ్నిః	8
129	11	„	1-5 ఇంద్రః 6 ఇందుః 7-11 ఇంద్రః	5 1 5
130	10	„	1-10 ఇంద్రః	10
131	7	„	1-7 „	7
132	6	„	1-5 „ 6 ఇంద్రా వర్షతౌ	5 1
133	7	„	1-7 ఇంద్రః	7
134	6	„	1-6 వాయుః	6
135	9	„	1-3 వాయుః 4-8 ఇంద్ర వాయూ 9 వాయుః	3 5 1
136	7	„	1-5 మిత్రా వరుణౌ 6-7 లింగోక్తాః	5 2
137	3	„	1-3 మిత్రా వరుణౌ	3
138	4	„	1-4 పూషా	4
139	11	„	1 విశ్వే దేవాః 2 మిత్రా వరుణౌ 3-5 అశ్వినౌ 6 ఇంద్రః 7 అగ్నిః 8 మరుతః 9 ఇంద్రాగ్ని	1 1 3 1 1 1 1

సూక్తగత		ముఖ్యము	దేవత	మంత్రసంఖ్య
సూక్తము	మంత్రసంఖ్య			
			10 బృహస్పతిః	1
			11 విశ్వే దేవాః	1
140	13	ద్వీరతమా బేచధ్యః	1-13 అగ్నిః	13
141	13	..	1-13 ..	13
142	13	..	1 ఇశ్యః సమిద్ధోఽగ్ని ర్వా	1
			2 తనూనసాత్	1
			3 నరాశంసః	1
			4 ఇశః	1
			5 బర్హిః	1
			6 దేవీఃవ్యారః	1
			7 ఉషాసానక్తా	1
			8 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			9 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః	1
			10 త్వష్టా	1
			11 వనస్పతిః	1
			12 స్వాహాకృతయః	1
			13 ఇంద్రః	1
143	8	..	1-8 అగ్నిః	8
144	7	..	1-7 ..	7
145	5	..	1-5 ..	5
146	5	..	1-5 ..	5
147	5	..	1-5 ..	5
148	5	..	1-5 ..	5
149	5	..	1-5 ..	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
150	3	దీర్ఘమా ఔచభ్యః	1-3 అగ్నిః	3
151	9	„	1 మిత్రః 2-9 మిత్రా వరుణౌ	1 8
152	7	„	1-7 „	7
153	4	„	1-4 „	4
154	6	„	1-6 విష్ణుః	6
155	6	„	1-3 ఇంద్రా విష్ణు 4-6 విష్ణుః	3 3
156	5	„	1-5 విష్ణుః	5
157	6	„	1-6 అశ్వినౌ	6
158	6	„	1-6 „	6
159	5	„	1-5 ద్యౌవా పృథివీ	5
160	5	„	1-5 „	5
161	14	„	1-14 ఋభవః	14
162	22	„	1-22 అశ్వః	22
163	13	„	1-13 అశ్వః	13
164	52	„	1-41 ఏకేవ దేవాః 42 వాక్సముద్రాక్షరాహః 43 శకభూమసోమౌ 44 కేశినః	41 1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			45 వాక్	1
			46-47 సూర్యః	2
			48 సంవత్సరకాలచక్రమ్	1
			49 సరస్వతీ	1
			50 సాధ్యః	1
			51 సూర్యః, పర్జన్యగ్నయో వా	1
			52 సరస్వాన్, సూర్యో వా	1
165	15	1-2 ఇంద్రః 3 మరుతః 4 ఇంద్రః 5 మరుతః 6 ఇంద్రః 7 మరుతః 8 ఇంద్రః 9 మరుతః 10-12 ఇంద్రః 13-15 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-15 మరుత్వానింద్రః	15
166	15	అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-15 మరుతః	15
167	11	..	1 ఇంద్రః 2-11 మరుతః	1 10
168	10	..	1-10 ..	10
169	8	..	1-3 ఇంద్రః	8
170	5	1 ఇంద్రః 2 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః 3-4 ఇంద్రః 5 అగస్త్యో మైత్రావరుణిః	1-5 ఇంద్రః	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
171	6	అగస్త్యో మైత్రావరుణః	1-2 మరుతః 3-6 మరుత్వానింద్రః	2 4
172	3	„	1-3 మరుతః	3
173	13	„	1-13 ఇంద్రః	13
174	10	„	1-10 „	10
175	6	„	1-6 „	6
176	6	„	1-6 „	6
177	5	„	1-5 „	5
178	5	„	1-5 „	5
179	6	1-2 రోహిణుద్రా 3-4 అగస్త్యో మైత్రావరుణః 5-6 అగస్త్యశిష్యో బ్రహ్మచారి	1-6 రతిః	6
180	10	అగస్త్యో మైత్రావరుణః	1-10 అర్విన్	10
181	9	„	1-9 „	9
182	8	„	1-8 „	8
183	6	„	1-6 „	6
184	6	„	1-6 „	6
185	11	„	1-11 ద్యావా పృథివ్యా	11
186	11	„	1-11 విశ్వే దేవాః	11
187	11	„	1-11 అన్నం	11

సూక్తం	సూక్తమే	మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
188	11	అగస్త్యో మైత్రావరుణః		1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్ 3 ఇళః 4 బర్హిః 5 దేవీర్ద్యౌరః 6 ఉపాసానక్తా 7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా 8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః 9 త్వష్టా 10 వనస్పతిః 11 స్వాహాకృతయః	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
189	8	..		1-8 అగ్నిః	8
190	8	..		1-8 బృహస్పతిః	8
191	16	..		1-16 అష్టమసూర్యాః	16
192	3	ప్రస్మ-ఋషిః కాఋషిః		1-3 సూర్యః	3
193	10	అగస్త్యో మైత్రావరుణః		1-10 విషమన్యః	10

ఇతి ప్రథమం మండలమ్

అథ ద్వితీయం మండలమ్

1	16	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-16 అగ్నిః	16
2	13	..	1-13 ..	13
3	11	..	1 ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా 2 నరాశంసః 3 ఇళః	1 1 1

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			4 బర్హి:	1
			5 దేవీర్వాణ:	1
			6 ఉషాసానత్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 సరస్వతీకాథారత్య:	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతి:	1
			11 స్వాహాకృతయ:	1
4	9	సోమాహుతిర్భార్గవ:	1-9 అగ్ని:	9
5	8	„	1-8 „	8
6	8	„	1-8 „	8
7	6	„	1-6 „	6
8	6	గృత్సమద భార్గవ: శానక:	1-6 „	6
9	6	„	1-6 „	6
10	6	„	1-6 „	6
11	12	„	1-12 ఇంద్ర:	12
12	15	„	1-15 ఇంద్ర:	15
13	13	„	1-13 „	13
14	12	„	1-12 „	12
15	10	„	1-10 „	10
16	9	„	1-9 „	9
17	9	„	1-9 „	9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
18	9	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-9 ఇంద్రః	9
19	9	„	1-9 „	9
20	9	„	1-9 „	9
21	6	„	1-6 „	6
22	4	„	1-4 „	4
23	19	„	1 బ్రహ్మణస్పతిః 2-4 బృహస్పతిః 5 బ్రహ్మణస్పతిః 6-8 బృహస్పతిః 9 బ్రహ్మణస్పతిః 10 బృహస్పతిః 11 బ్రహ్మణస్పతిః 12-16 బృహస్పతిః 17 బ్రహ్మణస్పతిః 18 బృహస్పతిః 19 బ్రహ్మణస్పతిః	1 3 1 3 1 1 1 5 1 1 1 1
24	16	„	1 బృహస్పతిః 2-9 బ్రహ్మణస్పతిః 10 బృహస్పతిః 11 బ్రహ్మణస్పతిః 12 ఇంద్రాబ్రహ్మణస్పతీ 13-16 బ్రహ్మణస్పతిః	1 8 1 1 1 4
25	5	„	1-5 బ్రహ్మణస్పతిః	5
26	4	„	1-4 „	4
27	17	కూర్మో గృత్సమదో, గృత్సమదో వా	1-17 ఆదిత్యాః	17

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
28	11	కూర్మో గృత్సమదో, గృత్సమదోవా	1-11 వరుణః	11
29	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
30	11	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-5 ఇంద్రః 6 ఇంద్రసోమ 7 ఇంద్రః 8 సరస్వతీంద్ర 9 బృహస్పతిః 10 ఇంద్రః 11 మరుతః	5 1 1 1 1 1 1
31	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
32	8	„	1 ద్యౌవా పృథివీ 2-3 ఇంద్ర స్వష్టా వా 4-5 రాకా 6-7 సినీవాలీ 8 లింగోక్తాః	1 2 2 2 1
33	8	హిరణ్యగర్భః	1-2 కుహూః 3-4 అనుమతిః 5-8 ధాతా	2 2 4
34	15	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-15 రుద్రః	15
35	15	„	1-15 మరుతః	15
36	15	„	1-15 అపాంనపాత్	15
37	6	„	1 ఇంద్రో మధుశ్చ 2 మరుతో మాధవశ్చ 3 త్వష్టా కుక్రశ్చ 4 అగ్నిః కుచిశ్చ 5 ఇంద్రో నభశ్చ 6 మిత్రావరుణో నభస్యశ్చ	1 1 1 1 1 1
38	6	గృత్సమద భార్గవః శౌనకః	1-4 ద్రవిణోదా ఋతవశ్చ	4

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			5 అశ్వినౌ ఋతవశ్చ	1
			6 అగ్నిః ఋతవశ్చ	1
39	11	„	1-11 సవితా	11
40	8	„	1-8 అశ్వినౌ	8
41	6	„	1-5 సోమ పూషణౌ	5
			6 సోమ పూషణాదితయః	1
42	21	„	1-2 వాయుః	2
			3 ఇంద్ర వాయూ	1
			4-6 మిత్రా వరుణౌ	3
			7-9 అశ్వినౌ	3
			10-12 ఇంద్రః	3
			13-15 విశ్వే దేవాః	3
			16-18 సరస్వతీ	3
			19-21 ద్యౌవా పృథివ్యా	3
43	3	„	1-3 శకుంతః	3

ఇతి ద్వితీయం మండలమ్

అథ తృతీయం మండలమ్

1	23	గాథినో విశ్వమిత్రః	1-23 అగ్నిః	23
2	15	„	1-15 వైశ్వానరోఽగ్నిః	15
3	11	„	1-11 „	11
4	11	„	1 ఇధ్మః సమిధ్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2 తనూనపాత్	1

సూక్తగత		ఋషి	దేవత	మంత్రసంఖ్య
సూక్తం	మంత్రసంఖ్య			
			3 ఇశః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్వారః	1
			6 ఉషాసానక్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః	
			సరస్వతీశాభారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వసస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
5	11	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 అగ్నిః	11
6	11	„	1-11 „	11
7	11	„	1-11 „	11
8	11	„	1-5 యూషః	5
			6-10 యూషాః	5
			11 ప్రశునః	1
9	9	„	1-9 అగ్నిః	9
10	9	„	1-9 „	9
11	9	„	1-9 „	9
12	9	„	1-9 ఇంద్రాగ్ని	9
13	7	ఋషభో వైశ్వామిత్రః	1-7 అగ్నిః	7
14	7	„	1-7 అగ్నిః	7
15	7	కాత్య ఉత్కీలః	1-7 „	7
16	6	„	1-6 „	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
17	5	కతో వై శ్వామిత్రః	1-5 అగ్నిః	5
18	5	..	1-5 ..	5
19	5	గాథీ కాశికః	1-5 ..	5
20	5	..	1 విశ్వేదేవాః 2-4 అగ్నిః 5 విశ్వేదేవాః	1 3 1
21	5	..	1-5 అగ్నిః	5
22	5	..	1-5 ..	5
23	5	దేవాశ్రవా దేవవాతశ్చ ఛారతౌ	1-5 ..	5
24	5	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-5 ..	5
25	5	..	1-3 .. 4 అగ్నింద్రౌ 5 అగ్నిః	3 1 1
26	9	1-6 గాథినో విశ్వామిత్రః 7 ఆత్మా 8-9 గాథినో విశ్వామిత్రః	1-3 వైశ్వానరోఽగ్నిః 4-6 మరుతః 7-8 ఆత్మా 9 విశ్వామిత్రోపాధ్యాయః	3 3 2 1
27	15	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-15 అగ్నిః	15
28	6	..	1-6 ..	6
29	16	..	1-16 ..	16
30	22	..	1-22 ఇంద్రః	22
31	22	కుశిక ఐషీరథిః, గాథినో విశ్వామిత్రో వా	1-22 ..	22

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
32	17	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-17 ఇంద్రః	17
33	13	1-3 గాధినో విశ్వామిత్రః 4 నద్యః ఋషికా 5 గాధినో విశ్వామిత్రః 6 నద్యః ఋషికా 7 గాధినో విశ్వామిత్రః 8 నద్యః ఋషికా 9 గాధినో విశ్వామిత్రః 10 నద్యః ఋషికా 11-13 గాధినో విశ్వామిత్రః	1-3 నద్యః 4 విశ్వామిత్రః 5 నద్యః 6-7 ఇంద్రః 8 విశ్వామిత్రః 9 నద్యః 10 విశ్వామిత్రః 11-13 నద్యః	3 1 1 2 1 1 1 3
34	11	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 ఇంద్రః	11
35	11	„	1-11 „	11
36	11	1-9 గాధినో విశ్వామిత్రః 10 ఘోర ఆంగిరసః 11 గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 „	11
37	11	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-11 „	11
38	10	ప్రజాపతిర్వైశ్వామిత్రః, ప్రజాపతిర్వాచ్యో వా, తామభావపి వా గాధినో విశ్వామిత్రో వా	1-10 „	10
39	9	గాధినో విశ్వామిత్రః	1-9 „	9
40	9	„	1-9 „	9
41	9	„	1-9 „	9
42	9	„	1-9 „	9

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
43	8	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-8 ఇంద్రః	8
44	5	..	1-5 ..	5
45	5	..	1-5 ..	5
46	5	..	1-5 ..	5
47	5	..	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	5
50	5	..	1-5 ..	5
51	12	..	1-12 ..	12
52	8	..	1-8 ..	8
53	24	..	1 ఇంద్రా పర్వతౌ 2-14 ఇంద్రః 15-16 ససర్పరీ వాక్ 17-20 రథాంగాని 21-24 అభిశాపః	1 13 2 4 4
54	22	ప్రజాపతిర్వైశ్వామిత్రః, ప్రజాపతిర్వాచ్యో వా	1-22 విశ్వే దేవాః	22
55	22	..	1-22 ..	22
56	8	..	1-8 ..	8
57	6	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-6 ..	6
58	9	..	1-9 అశ్వినౌ	9

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
59	9	గాథినో విశ్వామిత్రః	1-9 మిత్రః	9
60	7	..	1-4 ఋభవః 5-7 ఇంద్ర ఋభవశ్చ	4 3
61	7	..	1-7 ఉషాః	7
62	18	1-15 గాథినో విశ్వామిత్రః 16-18 గాథినో విశ్వామిత్రః జమదగ్నిర్వా	1-3 ఇంద్ర వరుణౌ 4-6 బృహస్పతిః 7-9 పూషా 10-12 సవితా 13-15 సోమః 16-18 మిత్రా వరుణౌ	3 3 3 3 3 3

ఇతి తృతీయం మండలమ్

అథ చతుర్థం మండలమ్

1	20	వామదేవో గౌతమః	1 అగ్నిః 2-5 అగ్ని వరుణౌ వా 6-20 అగ్నిః	1 4 15
2	20	..	1-20 అగ్నిః	20
3	16	..	1 రుద్రః 2-16 అగ్నిః	1 15
4	15	..	1-15 రక్షోహోగ్నిః	15
5	15	..	1-15 వైశ్వానరోగ్నిః	15
6	11	..	1-11 అగ్నిః	11
7	11	..	1-11 ..	11

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
8	8	వామదేవో గౌతమః	1-8 అగ్నిః	8
9	8	..	1-8 ..	8
10	8	..	1-8 ..	8
11	6	..	1-8 ..	6
12	6	..	1-6 ..	6
13	5	..	1-5 ..	5
14	5	..	1-5 ..	5
15	10	..	1-6 అగ్నిః	6
			7-8 సోమకః సాహదేవ్యః	2
			9-10 అశ్వినౌ	2
16	21	..	1-21 ఇంద్రః	21
17	21	..	1-21 ..	21
18	13	1 ఇంద్రః	1 వామదేవః	1
		2-6 వామదేవో గౌతమః	2-3 ఇంద్రః	2
		7 అదితిః	4 ఇంద్ర వామదేవౌ	1
		8-13 వామదేవో గౌతమః	5-7 వామదేవః	3
			8-13 ఇంద్రః	6
19	11	..	1-11 ఇంద్రః	11
20	11	..	1-11 ..	11
21	11	..	1-11 ..	11
22	11	..	1-11 ..	11
23	11	..	1-7 ఇంద్రః	7
			8-10 ఇంద్రః ఋతం వా	3
			11 ఇంద్రః	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
24	11	వామదేవో గౌతమః	1-11 ఇంద్రః	11
25	8	..	1-8 ..	8
26	7	..	1-3 ఇంద్రః ఆత్మా వా 4-7 శ్యేనః	3 4
27	5	..	1-4 శ్యేనః 5 శ్యేనః ఇంద్రో వా	4 1
28	5	..	1-5 ఇంద్రః, ఇంద్రా సోమో వా	5
29	5	..	1-5 ఇంద్రః	5
30	24	..	1-8 ఇంద్రః 9-11 ఇంద్రోషసౌ 12-24 ఇంద్రః	8 3 13
31	15	..	1-15 ఇంద్రః	15
32	24	..	1-22 .. 23-24 ఇంద్రాశ్వౌ	22 2
33	11	..	1-11 ఋభవః	11
34	11	..	1-11 ..	11
35	9	..	1-9 ..	9
36	9	..	1-9 ..	9
37	8	..	1-8 ..	8
38	10	..	1 ద్యౌవా పృథివీ 2-10 దక్షిణా	1 9

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
39	6	వామదేవో గౌతమః	1-6 దధిక్రా	6
40	5	..	1-4 ,, 5 సూర్యః	4 1
41	11	..	1-11 ఇంద్రా వరుణౌ	11
42	10	త్రసదస్యః పౌరుకుత్వ్యః	1-6 త్రసదస్యః 7-10 ఇంద్రా వరుణౌ 11 త్రసదస్యః	6 4 1
43	7	పురుమీళ్వా జమీళ్వా సాహోత్రౌ	1-7 అశ్వినౌ	7
44	7	..	1-7 ,,	7
45	7	వామదేవో గౌతమః	1-7 ,,	7
46	7	..	1 వాయుః 2-7 ఇంద్ర వాయూ	1 6
47	4	..	1 వాయుః 2-4 ఇంద్ర వాయూ	1 3
48	5	..	1-5 వాయుః	5
49	6	..	1-6 ఇంద్రా బృహస్పతీ	6
50	11	..	1-9 బృహస్పతిః 10-11 ఇంద్రా బృహస్పతీ	9 2
51	11	..	1-11 ఉషాః	11
52	7	..	1-7 ,,	7
53	7	..	1-7 సవితా	7
54	6	..	1-6 ,,	6

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
55	10	వామదేవో గౌతమః	1-10 ఏశ్వే దేవాః	10
56	7	,,	1-7 ద్యావా పృథివీ	7
57	8	,,	1-3 జ్యేత్రపత్నిః 4 శునః 5 శునాసీరా 6-7 సీతా 8 శునాసీరా	3 1 1 2 1
58	11	,,	1 11 అగ్నిః, సూర్యో వా ఋషో వా గావో వా ఘృతస్తుతిర్వా	11

ఇతి చతుర్థం మండలమ్

అథ పంచమం మండలమ్

1	12	బుధగవిష్ణిరా వాత్రేయా	1-12 అగ్నిః	12
2	12	1 కుమార ఆత్రేయః, వృశో వా జానః, ఉభౌ వా 2 వృశోజానః 3-12 కుమార ఆత్రేయః	1-12 అగ్నిః	12
3	12	వసుశ్రుత ఆత్రేయః	1-2 అగ్నిః 3 మరుద్రుద్రవిష్ణవః 4-12 అగ్నిః	2 1 9
4	11	వసుశ్రుత ఆత్రేయః	1-11 అగ్నిః	11
5	11	,,	1 ఇభ్యః సమిధ్యోఽగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్ 3 ఇభ్యః	1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్వాసరః	1
			6 ఉషాసానత్రా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా	
			భారత్యః	1
			త్యష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
6	10	వసుశ్రుత ఆత్రేయః	1-10 అగ్నిః	10
7	10	ఇష ఆత్రేయః	1-10 ,,	10
8	7	,,	1-7 ,,	7
9	7	గయ ఆత్రేయః	1-7 ,,	7
10	7	,,	1-7 ,,	7
11	6	సుతంభర ఆత్రేయః	1-6 ,,	6
12	6	,,	1-6 ,,	6
13	6	,,	1-6 ,,	6
14	6	,,	1-6 ,,	6
15	5	ధరుణ ఆంగిరసః	1-5 ,,	5
16	5	పురురాత్రేయః	1-5 ,,	5
17	5	,,	1-5 ,,	5
18	5	ద్వితోమృక్తవాహ ఆత్రేయః	1-5 ,,	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
19	5	వవిరాత్రేయః	1-5 అగ్నిః	5
20	4	ప్రయస్వంత ఆత్రేయాః	1-4 ,,	4
21	4	సస ఆత్రేయః	1-4 ,,	4
22	4	విశ్వసామా ఆత్రేయః	1-4 ,,	4
23	4	ద్యుమ్నా విశ్వచర్షణిరాత్రేయః	1-4 ,,	4
24	4	గౌపాయనా లౌపాయనా వా బంధుః సుబంధుః శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధుశ్చ	1-4 ,,	4
25	9	వసూయవ ఆత్రేయాః	1-9 ,,	9
26	9	,,	1-8 ,, 9 విశ్వే దేవాః	8 1
27	6	త్రైవృష్ణస్త్రిరుణః, పౌరు కుత్స్త్రిస్తనదస్యః, భారతో s శ్వమేధశ్చ రాజానః	1-5 అగ్నిః 6 ఇంద్రాగ్ని	5 1
28	6	విశ్వవారాత్రేయీ	1-6 అగ్నిః	6
29	15	గౌరివీతిః శాత్ర్యః	1-15 ఇంద్రః	15
30	15	బ్రభురాత్రేయః	1-11 ఇంద్రః 12-15 ఋణంచమేంద్రా	11 4
31	13	అపస్యరాత్రేయః	1-8 ఇంద్రః 9 ఇంద్రాకుత్స్నే 10-13 ఇంద్రః	8 1 4
32	12	గతురాత్రేయః	1-12 ,,	12

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
33	10	ప్రాజాపత్యః సంవరణః	1-10 ఇంద్రః	10
34	9	„	1-9 „	9
35	8	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-8 „	8
36	6	„	1-6 „	6
37	5	భౌమోత్రిః	1-5 „	5
38	5	„	1-5 „	5
39	5	„	1-5 „	5
40	9	„	1-4 „ 5 సూర్యః 6-9 అత్రిః	4 1 4
41	20	„	1-20 విశ్వే దేవాః	20
42	18	„	1-10 „ 11 రుద్రః 12-18 విశ్వే దేవాః	10 1 7
43	17	„	1-17 „	17
44	16	కాశ్యపో అవత్సరః	1-16 „	16
45	11	సదాపృణ ఆత్రేయః	1-11 „	11
46	8	ప్రతిక్షత్ర ఆత్రేయః	1-6 „ 7-8 దేవపత్న్యః	6 2
47	7	ప్రతిరథ ఆత్రేయః	1-7 విశ్వే దేవాః	7
48	5	ప్రతిభానురాత్రేయః	1-5 „	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
49	7	ప్రతిప్రభ అత్రేయః	1-7 విశ్వేదేవాః	7
50	6	స్వస్త్వాత్రేయః	1-5 ,,	5
51	17	,,	1-3 ,, 4 ఇంద్ర వాయూ 5 వాయుః 6-7 ఇంద్ర వాయూ 8-17 విశ్వేదేవాః	3 1 1 2 10
52	17	శ్యావాశ్వ అత్రేయః	1-17 మరుత్తః	17
53	16	,,	1-16 ,,	16
54	15	,,	1-15 ,,	15
55	10	,,	1-10 ,,	10
56	9	,,	1-9 ,,	9
57	8	,,	1-8 ,,	8
58	8	,,	1-8 ,,	8
59	8	,,	1-8 ,,	8
60	8	,,	1-8 మరుతోఽగ్నామరుతో వా	8
61	19	,,	1-4 మరుత్తః 5-8 తరంత మహిషీ శసీయసీ 9 వైదదభ్యో పురుమిశ్వాః 10 వైదదభ్యస్తరస్తాః 11-16 మరుత్తః 17-19 దార్యో రభవీతిః	4 4 1 1 6 3
62	9	శ్రుతవిదాత్రేయః	1-9 మిత్రా వరుణౌ	9
63	7	అర్చనానా ఆత్రేయః	1-7 ,,	7
64	7	,,	1-7 ,,	7
65	6	రాతహవ్య ఆత్రేయః	1-6 ,,	6
66	6	,,	1-6 ,,	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
67	5	యజత ఆత్యేయః	1-5 మిత్రా వరుణౌ	5
68	5	,,	1-5 ,,	5
69	4	ఉరుచక్రిరాత్యేయః	1-4 ,,	4
70	4	,,	1-4 ,,	4
71	3	బాహువృక్త ఆత్యేయః	1-3 ,,	3
72	3	,,	1-3 ,,	3
73	10	పౌర ఆత్యేయః	1-10 అగ్నినా	10
74	10	,,	1-10 ,,	10
75	9	అవస్యరాత్యేయః	1-9 ,,	9
76	5	భామోఃత్రిః	1-5 ,,	5
77	5	,,	1-5 ,,	5
78	9	సప్తపథిరాత్యేయః	1-9 ,,	9
79	10	సత్యశర్వా ఆత్యేయః	1-10 ఉషాః	10
80	6	,,	1-6 ,,	6
81	5	శ్యావాశ్వ ఆత్యేయః	1-5 సవితా	5
82	9	,,	1-9 ,,	9
83	10	భామోఃత్రిః	1-10 షర్మన్యః	10
84	4	,,	1-4 పృథివి	4
85	8	,,	1-8 వరుణః	8
86	6	,,	1-6 ఇంద్రాగ్ని	6
87	9	ఏవయా మరువాత్యేయః	1-9 మరుతః	9
88	5	,,	1-5 ,,	5
89	5	,,	1-5 ,,	5
90	15	ఆనంద-కర్దమ-శ్రీద చిక్లీతాః శ్రీ పుత్రాః	శ్రీరగ్నిశ్చ	15

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
---------	-----------------------	------	-------	------------

అథ షష్ఠం మండలమ్

1	13	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజః	1-13 అగ్నిః	13
2	11	„	1-11 „	11
3	8	„	1-8 „	8
4	8	„	1-8 „	8
5	7	„	1-7 „	7
6	7	„	1-7 „	7
7	7	„	1-7 వైశ్వానరోగ్నిః	7
8	7	„	1-7 „	7
9	7	„	1-7 „	7
10	7	„	1-7 „	7
11	6	„	1-6 „	6
12	6	„	1-6 „	6
13	6	„	1-6 „	6
14	6	„	1-6 „	6
15	19	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజో వీతహవ్య అంగిరసో వా	1-19 అగ్నిః	19
16	48	బార్హస్పత్యే ధారద్వాజః	1-48 „	48
17	15	„	1-15 ఇంద్రః	15
18	15	„	1-15 „	15
19	13	„	1-13 „	13
20	13	„	1-13 „	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
21	12	బార్హస్పత్యే భారద్వాజః	1-8 ఇంద్రః 9 విశ్వే దేవాః 10 ఇంద్రః 11 విశ్వే దేవాః 12 ఇంద్రః	8 1 1 1 1
22	11	„	1-11 ఇంద్రః	11
23	10	„	1-10 „	10
24	10	„	1-10 „	10
25	9	„	1-9 „	9
26	8	„	1-8 „	8
27	8	„	1-7 „ 8 అభ్యవర్తీ ఛాయమానః	7 1
28	8	„	1 గావః 2 ఇంద్రో గావో వా 3-7 గావః 8 ఇంద్రో గావో వా	1 1 5 1
29	6	„	1-6 ఇంద్రః	6
30	5	„	1-5 „	5
31	5	సుహోత్రో భారద్వాజః	1-5 „	5
32	5	„	1-5 „	5
33	5	శునహోత్రో భారద్వాజః	1-5 „	5
34	5	„	1-5 „	5
35	5	నరో భారద్వాజః	1-5 „	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
36	5	నరో భారద్వాజః	1-5 ఇంద్రః	5
37	5	బార్హస్పత్యో భారద్వాజః	1-5 ,,	5
38	5	,,	1-5 ,,	5
39	5	,,	1-5 ,,	5
40	5	,,	1-5 ,,	5
41	5	,,	1-5 ,,	5
42	4	,,	1-4 ,,	4
43	4	,,	1-4 ,,	4
44	27	శంయుర్బార్హస్పత్యః	1-27 ,,	27
45	33	,,	1-30 ఇంద్రః 31-33 బృహస్పతి	30 3
46	14	,,	1-14 ఇంద్రః	14
47	31	గర్గో భారద్వాజః	1-5 సోమః 6-19 ఇంద్రః 20 దేవ-భూమి-బృహస్పతీంద్రా 21 ఇంద్రః 22-25 సారముః ప్రస్తోకః 26-28 రథః 29-30 దుందుభిః 31 దుందుభీంద్రా	5 14 1 1 4 3 2 1
48	24	శంయుర్బార్హస్పత్యః	1-10 అగ్నిః 11-15 మరుతః	10 5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
			16-19 పూషా	4
			20-21 మరుతః	2
			22-24 ద్యౌవా భూమీ వా పృథ్విర్వా	3
49	15	ఋజిక్వా భారద్వాజః	1-15 విశ్వే దేవాః	15
50	15	..	1-15 ..	15
51	16	..	1-16 ..	16
52	17	..	1-17 ..	17
53	10	బార్హస్పత్యే భారద్వాజః	1-10 పూషా	10
54	10	..	1-10 ..	10
55	6	..	1-6 ..	6
56	6	..	1-6 ..	6
57	6	..	1-6 ఇంద్రా పూషతౌ	6
58	4	..	1-4 పూషా	4
59	10	..	1-10 ఇంద్రాగ్ని	10
60	15	..	1-15 ..	15
61	14	..	1-14 సరస్వతీ	14
62	11	..	1-11 అగ్నినౌ	11
63	11	..	1-11 ..	11
64	6	..	1-6 ఉషాః	6
65	6	..	1-6 ..	6
66	11	..	1-11 మరుతః	11
67	11	..	1-11 మిత్రా వరుణౌ	11
68	11	..	1-11 ఇంద్రా వరుణౌ	11

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
69	8	బార్హస్పత్యో భారద్వాజః	1-8 ఇంద్రా విష్ణు	8
70	6	..	1-6 ద్యౌవా పృథివీ	6
71	6	..	1-6 సవితా	6
72	5	..	1-5 ఇంద్రా సోమ	5
73	3	..	1-3 బృహస్పతిః	3
74	4	..	1-4 సోమా రుద్ర	4
75	19	పాయు రాభరద్వాజః	1 వర్మ	1
			2 ధనుః	1
			3 జ్యో	1
			4 ఆర్తీ	1
			5 ఇషధిః	1
			6 సారథి రత్నైః	1
			7 అశ్వాః	1
			8 రథః	1
			9 రథగోపాః	1
			10 బ్రహ్మణ-పితృ-సోమ- ద్యౌవా పృథివీ-పూషణః	1
			11-12 ఇషవః	2
			13 ప్రతోదః	1
			14 హస్తః	1
			15-16 ఇషవః	2
			17 యుద్ధభూమి-కవచ- బ్రహ్మణస్సత్వాదయః	1
			18 వర్మ-సోమ-వరుణాః	1
			19 దేవబ్రహ్మణి	1

సూక్తగత	సూక్తమ్	మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
---------	---------	------------	------	------	------------

అథ సప్తమం మండలమ్

1	25	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-25	అగ్నిః	25
2	11	„	1	ఇధ్మః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2	నరాశంసః	1
			3	ఇళః	1
			4	బర్హిః	1
			5	దేవీర్ద్వారః	1
			6	ఉషాసానక్తా	1
			7	దైవ్యా పరోతరా ప్రచేతసా	1
			8	త్రిసో దేవ్యః సరస్వతీశా	
				భారత్యః	1
			9	త్వష్టా	1
			10	వనస్పతిః	1
			11	స్వాహాకృతయః	1
3	10	„	1-10	అగ్నిః	10
4	10	„	1-10	„	10
5	9	„	1-9	వైశ్వానరోఽగ్నిః	9
6	7	„	1-7	„	7
7	7	„	1-7	అగ్నిః	7
8	7	„	1-7	„	7
9	6	„	1-6	„	6
10	5	„	1-5	„	5
11	5	„	1-5	„	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
12	3	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-3 అగ్నిః	3
13	3	..	1-3 వైశ్వానరోగ్నిః	3
14	3	..	1-3 అగ్నిః	3
15	15	..	1-15 ..	15
16	12	..	1-12 ..	12
17	7	..	1-7 ..	7
18	25	..	1-21 ఇంద్రః 22-25 సుదాః పైజవనః	21 4
19	11	..	1-11 ఇంద్రః	11
20	10	..	1-10 ..	10
21	10	..	1-10 ..	10
22	9	..	1-9 ..	9
23	6	..	1-6 ..	6
24	6	..	1-6 ..	6
25	6	..	1-6 ..	6
26	5	..	1-5 ..	5
27	5	..	1-5 ..	5
28	5	..	1-5 ..	5
29	5	..	1-5 ..	5
30	5	..	1-5 ..	5
31	12	..	1-12 ..	12
32	27	1-25 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, 26-27 శక్తిర్వాసిష్ఠో వా	1-27 ఇంద్రః	27
33	14	1-9 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, 10-14 వసిష్ఠపుత్రః	1-9 వసిష్ఠపుత్రః ఇంద్రో వా 10-14 వసిష్ఠః	9 5

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
34	25	మైత్రావరుణీర్వసిష్ఠః	1-15 విశ్వే దేవాః 16 అహిః 17 అహిర్బుధ్నిః 18-25 విశ్వే దేవాః	15 1 1 8
35	21	„	1-21 విశ్వే దేవాః	21
36	9	„	1-9 „	9
37	8	„	1-8 „	8
38	8	„	1-6 సవితా 7-8 వాఙిసః	6 2
39	7	„	1-7 విశ్వే దేవాః	7
40	7	„	1-7 „	7
41	7	„	1 అగ్నింద్ర-మిత్రా-వరుణాశ్వి- భగ-పూష-బ్రహ్మణస్పతి- సోమ-రుద్రాః 2-6 భగః 7 ఉషసః	1 5 1
42	6	„	1-6 విశ్వే దేవాః	6
43	5	„	1-5 „	5
44	5	„	1 దధిత్రాశ్విషోఃగ్నిభగేంద్ర విష్ణు పూష బ్రహ్మణస్పత్యాదిత్య ద్యౌనా సృథివ్యాపః 2-5 దధిత్రాః	1 4
45	4	మైత్రావరుణీర్వసిష్ఠః	1-4 సవితా	4

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
46	4	మైత్రావరుణర్షిష్ఠః	1-4 రుద్రః	4
47	4	„	1-4 ఆపః	4
48	4	„	1-3 ఋభవః	3
			4 విశ్వే దేవా వా	1
49	4	„	1-4 ఆపః	4
50	4	„	1 మిత్రా వరుణౌ	1
			2 అగ్నిః	1
			3 విశ్వే దేవాః	1
			4 సద్యః	1
51	3	„	1-3 ఆదిత్యాః	3
52	3	„	1-3 „	3
53	3	„	1-3 ద్యావా పృథివీ	3
54	3	„	1-3 వాస్తోష్పతిః	3
55	20	„	1 వాస్తోష్పతిః	1
			2-8 ఇంద్రః	7
			9-20 వాస్తోష్పతిః	12
56	25	„	1-25 మరుతః	25
57	7	„	1-7 „	7
58	6	„	1-6 „	6
59	12	„	1-11 మరుతః	11
			12 రుద్రః	1
60	12	„	1 సూర్యః	1
			2-12 మిత్రా వరుణౌ	11

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
61	7	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-7 మిత్రావరుణౌ	7
62	6	..	1-3 సూర్యః 4-6 మిత్రా వరుణౌ	3 3
63	6	..	1-4 సూర్యః 5 సూర్య-మిత్రా-వరుణాః 6 మిత్రా వరుణౌ అర్యమా చ	4 1 1
64	5	..	1-5 మిత్రా వరుణౌ	5
65	5	..	1-5 ..	5
66	19	..	1-3 .. 4-13 ఆదిత్యాః 14-16 సూర్యః 17-19 మిత్రా వరుణౌ	3 10 3 3
67	10	..	1-1 అశ్వినౌ	10
68	9	..	1-9 ..	9
69	8	..	1-8 ..	8
70	7	..	1-7 ..	7
71	6	..	1-6 ..	6
72	5	..	1-5 ..	5
73	5	..	1-5 ..	5
74	6	..	1-6 ..	6
75	8	..	1-8 ఉషసః	8
76	7	..	1-7 ..	7
77	6	..	1-6 ..	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
78	5	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-5 ఉషస్	5
79	5	..	1-5 ..	5
80	3	..	1-3 ..	3
81	6	..	1-6 ..	6
82	10	..	1-10 ఇంద్రా వరుణౌ	10
83	10	..	1-10 ..	10
84	5	..	1-5 ..	5
85	5	..	1-5 ..	5
86	8	..	1-8 వరుణః	8
87	7	..	1-7 ..	7
88	7	..	1-7 ..	7
89	5	..	1-5 ..	5
90	7	..	1-4 వాయుః	4
			5-7 ఇంద్ర వాయూ	3
91	7	..	1 వాయుః	1
			2 ఇంద్ర వాయూ	1
			3 వాయుః	1
			4-7 ఇంద్ర వాయూ	4
92	5	..	1 వాయుః	1
			2 ఇంద్ర వాయూ	1
			3 వాయుః	1
			4 ఇంద్ర వాయూ	1
			5 వాయుః	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
93	8	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-8 ఇంద్రగీర్	8
94	12	„	1-12 ..	12
95	6	„	1-2 సరస్వతీ 3 సరస్వాన్ 4-6 సరస్వతీ	2 1 3
96	7	„	1-3 సరస్వతీ 4-6 సరస్వాన్ 7 సరస్వతీ	3 3 1
97	10	„	1 ఇంద్రః 2 బృహస్పతిః 3 ఇంద్రా బ్రహ్మణస్పతీ 4-8 బృహస్పతిః 9 ఇంద్రా బ్రహ్మణస్పతీ 10 ఇంద్రా బృహస్పతీ	1 1 1 5 1 1
98	7	„	1-6 ఇంద్రః 7 ఇంద్రా బృహస్పతీ	6 1
99	7	„	1-3 విష్ణుః 4-6 ఇంద్రా విష్ణూ 7 విష్ణుః	3 3 1
100	7	„	1-7 విష్ణుః	7
101	6	మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః, కుమార ఆగ్నేయో వా	1-6 పరస్యః	6
102	3	„	1-3 పరస్యః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
103	11	మైత్రావరుణిర్వసిస్థః,	1-11 మందూకాః	11
104	25	,,	1-7 ఇంద్రా సోమౌ	7
			8 ఇంద్రః	1
			9 సోమః	1
			10 అగ్నిః	1
			11 దేవః	1
			12-13 సోమః	2
			14 అగ్నిః	1
			15 ఇంద్రా సోమౌ	1
			16 ఇంద్రః	1
			17 గ్రావాణః	1
			18 మరుతః	1
			19-22 ఇంద్రః	4
			23 వసిష్ఠాశీః పృథివ్యంతరిక్షేణి	1
			24-25 ఇంద్రా సోమౌ	2

ఇతి సప్తమం మండలమ్

అథాష్టమం మండలమ్

1	34	1-2 ప్రగాఢో కాణ్వః	1-29 ఇంద్రః	29
		3-29 మేధాతిథి-మేధ్యాతిథి కాణ్వో	30-34 ఆనంగః	5
		30-33 ప్లాయోగిరానంగః		
		34 అంగిరసీ శశ్వతీ ఋషికా		
2	42	1-10 మేధాతిథిః కాణ్వః,	1-40 ఇంద్రః	40
		అంగిరసః ప్రియమేధశ్చ.	41-42 విభిందుః	2
		41-42 మేధాతిథిః కాణ్వః		

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
3	24	మేధ్యాతిథి: కాణ్వః	1-20 ఇంద్రః 21-24 కౌరయాణః పాకస్థామా	20 4
4	21	దేవాతిథి: కాణ్వః	1-14 ఇంద్రః 15-18 పూషా వా 19-21 కురుంగః	14 4 3
5	39	బ్రహ్మాతిథి: కాణ్వః	1-36 అశ్వినౌ 37 అశ్వినకతుః 38-39 కతుః	36 1 2
6	48	వత్స: కాణ్వః	1-45 ఇంద్రః 46-48 తిరిందరః పార్శవ్యః	45 3
7	36	పునర్వత్స: కాణ్వః	1-36 మరుతః	36
8	23	సభ్యంస: కాణ్వః	1-23 అశ్వినౌ	23
9	21	శశకర్ణ: కాణ్వః	1-21 అశ్వినౌ	21
10	6	ప్రగాఢో కాణ్వః	1-6 ,,	6
11	10	వత్స: కాణ్వః	1-10 అగ్నిః	10
12	33	పర్వత: కాణ్వః	1-33 ఇంద్రః	33
13	33	నారద: కాణ్వః	1-33 ,,	33
14	15	గోషాత్త్యశ్వసూక్తిన్ కాణ్వాయనౌ	1-15 ,,	15
15	13	,,	1-13 ,,	13
16	12	ఇరింబితి: కాణ్వః	1-12 ,,	12
17	15	,,	1-13 ఇంద్రః	13

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			14 వాస్తోష్పతిర్వా	1
			15 ఇంద్రః	1
18	22	ఇరిందిరిః కాణ్వుః	1-3 ఆదిత్యాః	3
			4 ఆదితిః	1
			5 ఆదిత్యాః	1
			6-7 అనితిః	2
			8 అభినౌ	1
			9 అగ్నిసూర్యానిలాః	1
			10-22 ఆదిత్యాః	13
19	37	సోభరిః కాణ్వుః	1-33 అగ్నిః	33
			34-35 ఆదిత్యాః	2
			36-37 త్రసదస్యః పౌరుకుత్స్యః	2
20	26	..	1-26 మరుతః	26
21	18	..	1-16 ఇంద్రః	16
			17-18 చిత్రః	2
22	18	సోభరిః కాణ్వుః	1-18 అభినౌ	18
23	30	విశ్వమనా వై యశ్వః	1-30 అగ్నిః	30
24	30	..	1-27 ఇంద్రః	27
			28-30 వరుః సాష్టామ్నిః	3
25	24	..	1-9 మిత్రా వరుణౌ	9
			10-12 విశ్వే దేవాః	3
			13-24 మిత్రా వరుణౌ	12
26	25	విశ్వమనా వై యశ్వః.	1-19 అభినౌ	19
		వ్యశోవో వాంగిరసః	20-25 వాయుః	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
27	22	మనుర్వైవస్వతః	1-22 విశ్వే దేవాః	22
28	5	..	1-5 ..	5
29	10	మనుర్వైవస్వతః, కాశ్యపో వా మారీచః	1-10 ..	10
30	4	మనుర్వైవస్వతః	1-4 ..	4
31	18	..	1-4 యజ్ఞః యజమానశ్చ 5-9 దంపతీ 10-18 దంపత్యాశిషః	4 5 9
32	30	మేధాతిథిః కాఞ్వుః	1-30 ఇంద్రః	30
33	19	మేధ్యాతిథిః కాఞ్వుః	1-19 ..	19
34	18	1-15 నీపాతిథిః కాఞ్వుః 16-18 సహస్రం వసు రోచిష్తోఽంగిరసః	1-18 ..	18
35	24	శ్యావాశ్వ ఆత్రేయః	1-24 అశ్వినౌ	24
36	7	..	1-7 ఇంద్రః	7
37	7	..	1-7 ..	7
38	10	..	1-10 ఇంద్రాగ్ని	10
39	10	నభాకః కాఞ్వుః	1-10 అగ్నిః	10
40	12	..	1-12 ఇంద్రాగ్ని	12
41	10	..	1-10 వరుణః	10
42	6	నభాకః కాఞ్వుః, అర్చనానా ఆత్రేయో వా	1-3 వరుణః 4-6 అశ్వినౌ	3 3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
43	33	విరూప ఆంగిరసః	1-33 అగ్నిః	33
44	30	..	1-30 ..	30
45	42	త్రిశోకః కాణ్వః	1 అగ్నింధ్రా 2-42 ఇంద్రః	1 41
46	33	వశోశ్వయః	1-20 ఇంద్రః 21-24 కాసీతః పృథుశ్రవాః 25-28 వాయుః 29-31 ఇంద్రః 32 వాయుః 33 ఇంద్రః	20 4 4 3 1 1
47	18	త్రిత ఆప్త్యః	1-13 ఆదిత్యాః 14-18 ఆదిత్యోపసః	13 5
48	15	ప్రగాథో ఘోరః	1-15 సోమః	15
49	10	ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః	1-10 ఇంద్రః	10
50	10	పుష్టిగుః కాణ్వః	1-10 ..	10
51	10	శ్రుష్టిగుః కాణ్వః	1-10 ..	10
52	10	అయుః కాణ్వః	1-10 ..	10
53	8	మేధ్యః కాణ్వః	1-8 ..	8
54	8	మాతరిశ్వా కాణ్వః	1-2 .. 3-4 విశ్వే దేవాః 5-8 ఇంద్రః	2 2 4
55	5	కుశః కాణ్వః	1-5 ఇంద్రః ప్రస్క-ణ్వశ్చ	5
56	5	పుషద్రః కాణ్వః	1-4 ఇంద్రః ప్రస్క-ణ్వశ్చ	4

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			5 అగ్ని సూర్యా	1
57	4	మేఘః కాఞ్విః	1-4 అశ్వినౌ	4
58	3	..	1 విశ్వే దేవాః ఋత్విజో వా	1
			2-3 విశ్వే దేవాః	2
59	7	సువర్ణః కాఞ్విః	4-7 ఇంద్రా వరుణౌ	7
60	20	భర్గః ప్రగాథః	1-20 అగ్నిః	20
61	18	..	1-18 ఇంద్రః	18
62	12	ప్రగాథో ఘోరః కాఞ్విః	1-12 ఇంద్రః	12
63	12	ప్రగాథః కాఞ్విః	1-11 ఇంద్రః	11
			12 దేవాః	1
64	12	..	1-12 ఇంద్రః	12
65	12	..	1-12 ..	12
66	15	కలిః ప్రగాథః	1-15 ..	15
67	21	మత్స్యః సామృదః, మైత్రావరుణిర్మాన్యః, ఋహవో వా మత్స్య జాలనద్ధః	1-9 అదిత్యాః 10-12 అదితిః 13-21 అదిత్యాః	9 3 9
68	19	ప్రియమేధ అంగిరసః	1-13 ఇంద్రః 14-19 ఋక్షైశ్వమేధౌ	13 6
69	18	..	1-10 ఇంద్రః 11 విశ్వే దేవాః వరుణాః 12 వరుణః 13-18 ఇంద్రః	10 1 1 6
70	15	పురుహన్తా అంగిరసః	1-15 ఇంద్రః	15

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
71	15	సుదీతి-పురుషీశ్వా వాంగిరసా, తయోర్వాన్యతరః	1-15 అగ్నిః	15
72	18	హర్యతః ప్రగాఢః	1-18 అగ్నిః హవీంషి వా	18
73	18	గోపవన అత్రేయః సప్తవద్రిర్యా	1-18 అశ్వినౌ	18
74	15	„	1-12 అగ్నిః 13-15 ఆర్యః శ్రుతర్వా	12 3
75	16	విరూప ఆంగిరసః	1-16 అగ్నిః	16
76	12	కురుసుతిః కాఙ్వః	1-12 ఇంద్రః	12
77	11	„	1-11 „	11
78	10	„	1-10 „	10
79	9	కృత్నర్హార్షః	1-9 సోమః	9
80	10	ఏకద్యూర్హదసః	1-9 ఇంద్రః 10 దేవాః	9 1
81	9	కుసీదీ కాఙ్వః	1-9 ఇంద్రః	9
82	9	„	1-9 „	9
83	9	„	1-9 విశ్వే దేవాః	9
84	9	ఉశనా కావ్యః	1-9 అగ్నిః	9
85	9	కృష్ణ ఆంగిరసః	1-9 అశ్వినౌ	9
86	5	కృష్ణ ఆంగిరసః, విశ్వకో వా కాఙ్విః	1-5 „	5
87	6	కృష్ణ ఆంగిరసో, వాసిష్ఠో వా ద్యుమ్నికః, ప్రియ మేధ ఆంగిరసో వా	1-6 „	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
88	6	నోధా గౌతమః	1-6 ఇంద్రః	6
89	7	నృమేధ-పురుమేధ వాంగిరసా	1-7 ,,	7
90	6	,,	1-6 ,,	6
91	7	అశ్రేయీ అపాలా	1-7 ,,	7
92	33	శ్రుతకక్షః సుకక్షో వా	1-33 ,,	33
93	34	సుకక్ష అంగిరసః	1-33 ,,	33
			34 ఇంద్ర ఋభవశ్వ	1
94	12	బిందుః పూతవక్షో వా అంగిరసః	1-12 మరుతః	12
95	9	తిరశ్చిరాంగిరసః	1-9 ఇంద్రః	9
96	21	తిరశ్చిరాంగిరసో, ద్యుతానో వా మరుతః	1-13 ,,	13
			14 ఇంద్రా మరుతః	1
			15 ఇంద్రా బృహస్పతి	1
			16-21 ఇంద్రః	6
97	15	రేభః కౌశ్యవః	1-15 ఇంద్రః	15
98	12	నృమేధ అంగిరసః	1-12 ,,	12
99	8	,,	1-8 ,,	8
100	12	1-3 నేమో భార్గవః 4-5 ఇంద్రః 6-12 నేమో భార్గవః	1-7 ఇంద్రః 8 సువర్ణః 9 సువర్ణో వజ్రో వా 10-11 వాక్ 12 ఇంద్రః	7 1 1 2 1
101	16	జమదగ్నిర్భార్గవః	1-4 మిత్రా వరుణౌ 5 మిత్రా వరుణాదిత్యాః 6 ఆదిత్యాః	4 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			7-8 అశ్వినౌ	2
			9-10 వాయుః	2
			11-12 సూర్యః	2
			13 ఉషాః సూర్యప్రభా వా	1
			14 పవమానః	1
			15-16 గౌః	2
102	22	భార్గవః ప్రయోగః, అగ్నిర్భార్గస్పత్యః, పావకో వా, సహస్య పుత్రో గృహపతి-యవిష్టే తయో ర్వాన్యతరః	1-22 అగ్నిః	22
103	14	పౌతరీః కాణ్వః	1-13 అగ్నిః 14 అగ్నామరుతః	13 1

ఇతి అష్టమం మండలమ్

అథ నవమం మండలమ్

1	10	మధుచ్ఛండా వైశ్వామిత్రః	1-10 పవమానః సోమః	10
2	10	మేధాతిథిః కాణ్వః	1-10 ,,	10
3	12	అజీగర్తిః శునఃశేషః, కృతిమో వైశ్వామిత్రో దేవరాతః	1-12 ,,	12
4	10	హిరణ్యస్తూప ఆంగిరసః	1-10 ,,	10
5	11	కాశ్యపోఃసితో దేవలో వా	1 ఇద్యుః సమిద్ధోఃగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్	1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			3 ఇళః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్వారః	1
			6 ఉషాసానత్తా	1
			7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
			8 తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశా ఛారత్యః	1
			9 త్వష్టా	1
			10 వనస్పతిః	1
			11 స్వాహాకృతయః	1
6	9	కాశ్యపోకిసితో దేవలో వా	1-9 పవమానః సోమః	9
7	9	..	1-9 ..	9
8	9	..	1-9 ..	9
9	9	..	1-9 ..	9
10	9	..	1-9 ..	9
11	9	..	1-9 ..	9
12	9	..	1-9 ..	9
13	9	..	1-9 ..	9
14	8	..	1-8 ..	8
15	8	..	1-8 ..	8
16	8	..	1-8 ..	8
17	8	..	1-8 ..	8
18	7	..	1-7 ..	7

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
19	7	కాశ్యపోఽసితో దేవలో వా	1-7 పవమానః సోమః	7
20	7	..	1-7 ..	7
21	7	..	1-7 ..	7
22	7	..	1-7 ..	7
23	7	..	1-7 ..	7
24	7	..	1-7 ..	7
25	6	దృక్ష్యచ్యుత ఆగస్త్యః	1-6 ..	6
26	6	ఇభవాహోదార్దచ్యుతః	1-6 ..	6
27	6	నృమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
28	6	ప్రియమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
29	6	నృమేధ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
30	6	విందురాంగిరసః	1-6 ..	6
31	6	గోతమో రాహుగణః	1-6 ..	6
32	6	శ్యావాశ్వ ఆత్రేయః	1-6 ..	6
33	6	త్రిత ఆప్త్యః	1-6 ..	6
34	6	..	1-6 ..	6
35	6	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-6 ..	6
36	6	ప్రభూవసురాంగిరసః	1-6 ..	6
37	6	రహుగణ ఆంగిరసః	1-6 ..	6
38	6	..	1-6 ..	6
39	6	బృహన్మతి రాంగిరసః	1-6 ..	6
40	6	..	1-6 ..	6
41	6	మేధ్యాతిథిః కాణ్వః	1-6 ..	6

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
42	6	మేధ్యాతిథి: కాణ్వ:	1-6 పవమాన్య సోమ:	6
43	6	..	1-6 ..	6
44	6	అయాస్య అంగిరస:	1-6 ..	6
45	6	..	1-6 ..	6
46	6	..	1-6 ..	6
47	5	కవిర్భార్గవ:	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	5
50	5	ఉచథ్య అంగిరస:	1-5 ..	5
51	5	..	1-5 ..	5
52	5	..	1-5 ..	5
53	4	అవత్సార: కాశ్యప:	1-4 ..	4
54	4	..	1-4 ..	4
55	4	..	1-4 ..	4
56	4	అవత్సార: కాశ్యప:	1-4 ..	4
57	4	..	1-4 ..	4
58	4	..	1-4 ..	4
59	4	..	1-4 ..	4
60	4	..	1-4 ..	4
61	30	అమహీయురాంగిరస:	1-30 ..	30
62	30	జమదగ్నిర్భార్గవ:	1-30 ..	30
63	30	నిధుది: కాశ్యప:	1-30 ..	30
64	30	కశ్యపో మారీచ:	1-30 ..	30

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	మంత్రసంఖ్య
65	30	భృగుర్వారుణి రమదగ్నిర్భార్గవో వా	1-30 పవమానః సోమః	30
66	30	శతం వై ఖానసాః	1-18 ,, 19-21 అగ్నిః పవమానః 22-30 పవమానః సోమః	18 3 9
67	53	1-3 భరద్వాజో బార్హస్పత్యః 4-6 కశ్యపో మారీచః 7-9 గోతమో రాహుగణః 10-12 అత్రిర్భామః 13-15 విశ్వమిత్రో గాఢినః 16-18 జమదగ్నిర్భార్గవః 19-21 వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః 22-53 పవిత్ర అంగిరసో వా వసిష్ఠో వా ఉభౌ వా	1-9 ,, 10-12 పవమానః పూషా వా 13-22 పవమానః సోమః 23-27 పవమానోఽగ్నిః 28-30 పవమానః సోమః 31-32 పావమాన్యధ్యేతా 33-53 పవమానః సోమః	9 3 10 5 3 2 21
68	10	వత్సప్రిర్భాలదనః	1-10 పవమానః సోమః	10
69	10	హిరణ్యస్త్రాప అంగిరసః	1-10 ,,	10
70	10	రేణుర్వైశ్వామిత్రః	1-10 ,,	10
71	9	ఋషభో వై శ్వామిత్రః	1-9 ,,	9
72	9	హరిమన్త అంగిరసః	1-9 ,,	9
73	9	పవిత్ర అంగిరసః	1-9 ,,	9
74	9	కటీవాన్ దైర్ఘతమనః	1-9 ,,	9
75	5	కవిర్భార్గవః	1-5 ,,	5
76	5	,,	1-5 ,,	5

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
77	5	కవిర్భార్గవః	1-5 పవమానః సోమః	5
78	5	..	1-5 ..	5
79	5	..	1-5 ..	5
80	5	వసుర్భారద్వాజః	1-5 ..	5
81	5	..	1-5 ..	5
82	5	..	1-5 ..	5
83	5	పవిత్ర ఆంగిరసః	1-5 ..	5
84	5	వాచ్యః ప్రజాపతిః	1-5 ..	5
85	12	వేనో భార్గవః	1-12 ..	12
86	48	1-10 అకృష్టమాషాః 11-20 సికతా నివావరీ 21-30 పృశ్నియోఃజాః 31-40 అకృష్టమాషాదయస్త్రయః 41-45 ఛామోఃత్రిః 46-48 గృత్సమదః శౌనకః	1-48 ..	48
87	9	ఉశనా కావ్యః	1-9 ..	9
88	8	..	1-8 ..	8
89	7	..	1-7 ..	7
90	6	వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః	1-6 ..	6
91	6	కశ్యపో మారీచః	1-6 ..	6
92	6	..	1-6 ..	6
93	5	వోధా గౌతమః	1-5 ..	5
94	5	కణ్వో ఘోరః	1-5 ..	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
95	5	ప్రస్క-ణ్వః కాణ్వః	1-5 పవమానః సోమః	5
96	24	దైవోదాసిః ప్రతర్దనః	1-24 ..	24
97	58	1-3 మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠ 4-6 వాసిష్ఠ ఇంద్రప్రమతిః 7-9 వాసిష్ఠో వృషగణః 10-12 వాసిష్ఠోమన్యుః 13-15 వాసిష్ఠ ఉపమన్యుః 16-18 వాసిష్ఠో వ్యాఘ్రపాదూ 19-21 వాసిష్ఠః శక్తిః 22-24 వాసిష్ఠః కర్ణశ్రుదూ 25-27 వాసిష్ఠో మృశీకః 28-30 వాసిష్ఠో వసుక్రః 31-44 పరాశరః శాక్త్యః 45-58 కుత్స అంగిరసః	1-58 ..	58
98	12	అమృరీషో వర్షాగిరః ఋజిశ్వా భరద్వాజశ్చ	1-12 ..	12
99	8	రేభసూనూ కాశ్యపౌ	1-8 ..	8
100	9	..	1-9 ..	9
101	16	1-3 అంధీగుః శ్యావాశ్వః 4-6 యయాతిర్నాహుషః 7-9 నహుషో మానవః 10-12 మనుః సాంవరణః 13-16 వై శ్వామిత్రో వాచో వా ప్రజాపతిః	1-16 ..	16

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
102	8	త్రిత ఆత్మ్యః	1-8 పవమానః సోమః	8
103	6	ద్విత ఆత్మ్యః	1-6 ,,	6
104	6	పర్వత నారదౌ కాణ్వౌ, కాశ్యపౌ శిఖండన్య వప్సరసౌ వా	1-6 ,,	6
105	6	పర్వత నారదౌ కాణ్వౌ	1-6 ,,	6
106	14	1-3 అగ్నిచ్ఛాక్షుః 4-6 చక్షుర్మానవః 7-9 మనురాప్సవః 10-14 అగ్నిచ్ఛాక్షుః	1-14 ,,	14
107	26	స ప్తయః భరద్వాజో బార్హస్పత్యః కశ్యపో మారీచః గోతమో రాహుగణః భౌమోఽత్రిః విశ్వామిత్రో గాథినః జమదగ్నిర్భార్గవః మైత్రావరుణిర్వసిష్ఠః	1-26 ,,	26
108	16	1-2 గౌరివీతిః శాక్త్యః 3 శక్తిర్వాసిష్ఠః 4-5 ఉరురాంగిరసః 6-7 ఋణిశ్వాభరద్వాజః 8-9 ఊర్ధ్వసద్మా అంగిరసః	1-16 ,,	16

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
		10-11 కృతయశా అంగిరసః		
		12-13 ఋణంచయో రాజర్షిః		
		14-16 శక్తిర్వాసిషః		
109	22	అగ్నయో దిష్ట్యా ఐశ్వరయః	1-22 పవమానః సోమః	22
110	12	త్యరుణస్త్రివృష్టః, త్రసదస్యః పౌరుకుత్స్యః	1-12 ,,	12
111	3	అనానతః పారుచ్ఛేపిః	1-3 ,,	3
112	4	శిశురాంగిరసః	1-4 ,,	4
113	11	కశ్యపో మారీచః	1-11 ,,	11
114	10	,,	1-10 ,,	10

ఇతి నవమం మండలమ్

అథ దశమం మండలమ్

1	7	త్రిత ఆప్త్యః	1-7 అగ్నిః	7
2	7	,,	1-7 ,,	7
3	7	,,	1-7 ,,	7
4	7	,,	1-7 ,,	7
5	7	,,	1-7 ,,	7
6	7	,,	1-7 ,,	7
7	7	,,	1-7 ,,	7
8	9	త్రిశిరాస్తాప్త్యః	1-6 ,,	6
			7-9 ,,	3

సూక్తమే	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
9	10	త్రిశిరాస్వాప్యః, సింధు ద్వీప అంబరీషో వా	1-10 అపః	10
10	14	1 యమీ	1 యమః	1
		2 యమః	2 యమీ	1
		3 యమీ	3 యమః	1
		4 యమః	4 యమీ	1
		5-7 యమీ	5-7 యమః	3
		8-10 యమః	8-10 యమీ	3
		11 యమీ	11 యమః	1
		12 యమః	12 యమీ	1
		13 యమీ	13 యమః	1
		14 యమః	14 యమీ	1
11	9	అంగిర్హవిర్ధానః	1-9 అగ్నిః	9
12	9	,,	1-9 ,,	9
13	5	అంగిర్హవిర్ధానః, వివస్వానాదిత్యో వా	1-5 హరిర్ధానే	5
14	16	వై వస్వతో యమః	1-5 యమః	5
			6 అంగిరః పిత్రభర్వ భృగుసోమః,	1
			7-9 లింగోక్తదేవతాః పితరో వా	3
			10-12 ఛానో	3
			13-16 యమః	4
15	14	శంభో యామాయనః	1-14 పితరః	14

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
16	14	దమనో యామాయనః	1-14 అగ్ని:	14
17	14	దేవశ్రవా యామాయనః	1-2 సరణ్యః 3-6 పూషా 7-9 సరస్వతీ 10-14 ఆపః	2 4 3 5
18	14	సంకుసుకో యామాయనః	1-4 మృత్యుః 5 ధాత 6 త్వష్టా 7-14 పితృమేధః	4 1 1 8
19	8	మథితో యామాయనః, భృగుర్వారుణీర్వా భార్గవశ్వవనో వా	1-8 ఆపః	8
20	10	ఐంద్రో విమదః, ప్రాజాపత్యో వా, వాసుక్రో వసుకృద్వా	1-10 అగ్ని:	10
21	8	,,	1-8 ,,	8
22	15	,,	1-15 ఇంద్రః	15
23	7	,,	1-7 ,,	7
24	6	,,	1-3 ,, 4-6 అశ్వినౌ	3 3
25	11	,,	1-11 సోమః	11
26	9	,,	1-9 పూషా	9
27	24	ఐంద్రో వసుక్రః	1-24 ఇంద్రః	24

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
28	12	1 ఇంద్ర స్తుషా వసుక్ర పత్నీ ఋషికా	1 ఇంద్రో దేవతా	1
		2 ఇంద్ర ఋషిః	2 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		3-5 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషిః	3-5 ఇంద్రో దేవతా	3
		6 ఇంద్ర ఋషిః	6 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		7 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషిః	7 ఇంద్రో దేవతా	1
		8 ఇంద్ర ఋషిః	8 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		9 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషిః	9 ఇంద్రో దేవతా	1
		10 ఇంద్ర ఋషిః	10 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
		11 ఇంద్రో వసుక్ర ఋషిః	11 ఇంద్రో దేవతా	1
		12 ఇంద్ర ఋషిః	12 ఇంద్రో వసుక్రో దేవతా	1
29	8	ఇంద్రో వసుక్రః	1-8 ఇంద్రః	8
30	15	కవష ఐలూషః	1-15 అపః	15
31	11	..	1-11 విశ్వే దేవాః	11
32	9	..	1-9 ఇంద్రః	9
33	9	..	1 విశ్వే దేవాః 2-3 ఇంద్రః 4-5 కురుశ్రవణస్త్రాసదస్యవః 6-9 ఉపమశ్రవా మైత్రాతిథిః	1 2 2 4
34	14	కవష ఐలూషః, అక్షో మౌజివాన్ వా	1 అక్షః 2-6 అక్ష-కితవ-నిందా 7 అక్షః 8 అక్ష-కితవ-నిందా	1 5 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
			9 అశ్వి:	1
			10-11 అక్ష-కితవ-నిందా	2
			12 అశ్వి:	1
			13 కృషి:	1
			14 అక్ష-కితవ-నిందా	1
35	14	ఋశో ధానాక:	1-14 విశ్వే దేవా:	14
36	14	..	1-14 ..	14
37	12	సూర్యోభితపా:	1-12 సూర్య:	12
38	5	ముష్క-వానింద్ర:	1-5 ఇంద్ర:	5
39	14	కక్షివతీ ఘోషా	1-14 అశ్వినౌ	14
40	14	..	1-14 ..	14
41	3	సుహస్త్యో ఘోషేయ:	1-3 ..	3
42	11	కృష్ణ అంగిరస:	1-11 ఇంద్ర:	11
43	11	..	1-11 ..	11
44	11	..	1-11 ..	11
45	12	వత్సప్రిర్భాంధన:	1-12 అగ్ని:	12
46	10	..	1-10 ..	10
47	8	సప్తగురాంగిరస:	1-8 వై కుంత ఇంద్ర:	8
48	11	వై కుంత ఇంద్ర:	1-11 ఇంద్ర:	11
49	11	..	1-11 ..	11
50	7	..	1-7 ..	7
51	9	1 దేవా:	1 అగ్ని:	1
		2 సోచీకోగ్ని:	2 దేవా:	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
		3 దేవా:	3 అగ్ని:	1
		4 సౌచీకోగ్ని:	4 దేవా:	1
		5 దేవా:	5 అగ్ని:	1
		6 సౌచీకోగ్ని:	6 దేవా:	1
		7 దేవా:	7 అగ్ని:	1
		8 సౌచీకోగ్ని:	8 దేవా:	1
		9 దేవా:	9 అగ్ని:	1
52	6	సౌచీకోగ్ని:	1-6 విశ్వే దేవా:	6
53	11	1-3 దేవా:	1-3 అగ్ని:	3
		4-5 సౌచీకోగ్ని:	4-5 దేవా:	2
		6-11 దేవా:	6-11 అగ్ని:	6
54	6	బృహదుక్థో వామదేవ్య:	1-6 ఇంద్ర:	6
55	8	„	1-8 „	8
56	7	„	1-7 విశ్వే దేవా:	7
57	6	బంధు: శ్రుతబంధుర్విప్రబంధు ర్గౌపాయనా:	1-6 „	6
58	12	„	1-12 మన అవర్తనమ్	12
59	10	బంధు: శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధుర్గౌపాయనా:	1-3 నిర్మతి: 4 నిర్మతి: సోమశ్చ 5-6 అసునీతి: 7 పృథివీ-ద్వ్యంతరిక్ష-సోమ- పూష-వధ్యా-స్వస్త్వయ: 8-10 ద్యావా పృథివీ	3 1 2 1 3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
60	12	1-5 బంధుః శ్రుతబంధుర్విప్రబంధు రౌఘాయనాః	1-4 అసమాతిః	4
		6 అగస్త్యస్వసా ఏషాం మాతా ఋషికా	5 ఇంద్రః	1
			6 అసమాతిః	1
		7-12 బంధుః శ్రుతబంధు ర్విప్రబంధురౌఘాయనాః	7-11 జీవః	5
			12 హస్తః	1
61	27	నాభానేదిష్టో మానవః	1-27 విశ్వే దేవాః	27
62	11	..	1-7 ..	7
			8-11 సావరేర్దానమ్	4
63	17	గయః ప్లాతః	1-14 విశ్వే దేవాః	14
			15-16 పథ్యా స్వస్తిః	2
			17 విశ్వే దేవాః	1
64	17	..	1-17 విశ్వే దేవాః	17
65	15	వసుకర్ణో వాసుక్రః	1-15 ..	15
66	15	..	1-15 ..	15
67	12	అయాస్య అంగిరసః	1-12 బృహస్పతిః	12
68	12	..	1-12 ..	12
69	12	సుమిత్రో వాద్ర్యశ్వః	1-12 అగ్నిః	12
70	11	..	1 ఇథ్యః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా	1
			2 నరాళంసః	1
			3 ఇళః	1
			4 బర్హిః	1
			5 దేవీర్దావరః	1
			6 ఉషాసానతా	1

సూక్తం	సూక్తగత	మంత్రసంఖ్య	ముఖ్యము	దేవత	మంత్రసంఖ్య
				7 దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా	1
				8 తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః	1
				9 త్వష్టా	1
				10 వసస్పతిః	1
				11 స్వాహాకృతయః	1
71	11	బృహస్పతిరాంగిరసః	1-11 జ్ఞానమ్	11	
72	9	లోక్యో బృహస్పతిః బృహస్పతి రాంగిరసో వా, దాక్షయణీ అదితిర్వా	1-9 దేవాః	9	
73	11	గౌరివీతిః శాక్త్యః	1-11 ఇంద్రః	11	
74	6	„	1-6 „	6	
75	10	సింధుక్షిత్ ప్రియమేధః	1-10 నద్యః	10	
76	8	సర్ప ఐరావతో జరత్కర్ణః	1-8 గ్రావాణః	8	
77	8	స్యామరశ్మిర్భార్గవః	1-8 మరుతః	8	
78	8	„	1-8 „	8	
79	7	సోచీకోగ్నిర్వైశ్వానరో వా సప్తిర్వాజంభరో వా	1-7 అగ్నిః	7	
80	7	„	1-7 „	7	
81	7	విశ్వకర్మా భౌవనః	1-7 విశ్వకర్మా	7	
82	7	„	1-7 „	7	
83	7	మన్యుస్తావనః	1-7 మన్యుః	7	
84	7	„	1-7 „	7	

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
85	93	సావిత్రి సూర్యా ఋషితా	1-5 సోమః 6-16 సూర్యావివాహః 17 దేవాః 18 సోమార్కా 19 చంద్రమాః 20-28 నృణాం వివాహమంత్రా అశీః ప్రాయాః 29-30 వధూవాసః సంస్పర్శనిందా 31 దంపత్యోర్యక్తనాశనం 32-53 సూర్యా సావిత్రి	5 11 1 1 1 9 2 1 22
86	23	1 ఇంద్రః 2-6 ఇంద్రాణీ 7 ఐంద్రో వృషాకపిః 8 ఇంద్రః 9-10 ఇంద్రాణీ 11-12 ఇంద్రః 13 ఐంద్రో వృషాకపిః 14 ఇంద్రః 15-18 ఇంద్రాణీ 19-22 ఇంద్రః 23 ఐంద్రో వృషాకపిః	1-23 ఇంద్రః	23
87	25	పాయుర్భారద్వాజః	1-25 రక్షోహగ్నిః	25
88	19	అంగిరసో మూర్ధన్వాన్ వామదేవ్యో వా	1-19 సూర్య-వై శ్వసరోఃగ్నిః	19

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
89	18	రేణురైస్వామిత్ర:	1-4 ఇంద్ర:	4
			5 ఇంద్రా సోమ	1
			6-18 ఇంద్ర:	13
90	16	నారాయణ:	1-16 పురుష:	16
91	15	అరుణో వై తహవ్య:	1-15 అగ్ని:	15
92	15	శార్యాతో మానవ:	1-15 విశ్వే దేవా:	15
93	15	తాస్వ: పార్థ:	1-15 ..	15
94	14	అర్బుద: కాద్రవేయ: సర్ప:	1-14 గ్రావాణ:	14
95	18	1 ఐల: పురూరవా:	1 ఉర్వశీ	1
		2 ఉర్వశీ	2 పురూరవా:	1
		3 ఐల: పురూరవా:	3 ఉర్వశీ	1
		4-5 ఉర్వశీ	4-5 పురూరవా:	2
		6 పురూరవా:	6 ఉర్వశీ	1
		7 ఉర్వశీ	7 పురూరవా:	1
		8-10 పురూరవా:	8-10 ఉర్వశీ	3
		11 ఉర్వశీ	11 పురూరవా:	1
		12 పురూరవా:	12 ఉర్వశీ	1
		13 ఉర్వశీ	13 పురూరవా:	1
		14 పురూరవా:	14 ఉర్వశీ	1
		15-16 ఉర్వశీ	15-16 పురూరవా:	2
		17 పురూరవా:	17 ఉర్వశీ	1
		18 ఉర్వశీ	18 పురూరవా:	1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
96	13	ఋరాంగిరసః, సర్వహరిర్వా ఐంద్రః	1-13 హరిః	13
97	23	అభర్వణో భిషగ్	1-23 ఓషధయః	23
98	12	ఆర్తిషేణోదేవాపిః	1-12 దేవాః	12
99	12	వమో వై భానసః	1-12 ఇంద్రః	12
100	12	దువస్యర్వాస్తసః	1-12 విశ్వే దేవాః	12
101	12	బుధః సౌమ్యః	1-12 ..	12
102	12	ముద్గలో దార్మ్యశ్వః	1-12 ద్రుఘణః	12
103	15	ఐంద్రోఽప్రతిరథః	1-3 ఇంద్రః 4 బృహస్పతిః 5-11 ఇంద్రః 12 అపాదేవీ 13-15 ఇంద్రః	3 1 7 1 3
104	11	అష్టకో వై శ్వమిత్రః	1-11 ఇంద్రః	11
105	11	కౌతో దుర్మిత్రః సుమిత్రో వా	1-11 ..	11
106	12	భూతాంశః కాశ్యపః	1-12 అశ్వినౌ	12
107	11	దివ్య ఆంగిరసః, దక్షిణా వా ప్రాజాపత్యా	1-11 దక్షిణా	11
108	11	1 పణయోసురాః 2 సరమా దేవకునీ ఋషికా 3 పణయోసురాః 4 సరమా దేవకునీ ఋషికా 5 పణయోసురాః	1 సరమా దేవతా 2 పణయో దేవతా 3 సరమా దేవతా 4 పణయో దేవతా 5 సరమా దేవతా	1 1 1 1 1

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
		6 సరమా దేవకునీ ఋషికా	6 పణయో దేవతా	1
		7 పణయోఃసురాః	7 సరమా దేవతా	1
		8 సరమా దేవకునీ ఋషికా	8 పణయో దేవతా	1
		9 పణయోఃసురాః	9 సరమా దేవతా	1
		10-11 సరమా దేవకునీ ఋషికా	10-11 పణయో దేవతా	2
109	7	జుహరాత్సహ్యజాయా	1-7 విశ్వే దేవాః	7
110	11	జమదగ్నిర్భార్గవః జామదగ్న్యో రామో వా	1 ఇభ్యః సమిద్ధోఃగ్నిర్వా 2 తనూనపాత్ 3 ఇశః 4 బర్హిః 5 దేవీర్ద్యౌరః 6 ఉషాసానక్తా 7 దైవ్యా హోరారా ప్రచేతసా 8 తిస్రోదేవ్యః సరస్వతీశా భారత్యః 9 త్వష్టా 10 వనస్పతిః 11 స్వాహాకృతయః	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
111	10	వై రూపోఃష్టాదంష్ట్రః	1-10 ఇంద్రః	10
112	10	వై రూపోనభఃప్రభేదనః	1-10 ,,	10
113	10	వై రూపః శతప్రభేదనః	1-10 ,,	10
114	10	వై రూపః సద్రిః, కాపసో ఘర్మో వా	1-10 విశ్వే దేవాః	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవత	మంత్రసంఖ్య
115	9	వార్షిహవ్య ఉపస్తుతః	1-9 అగ్నిః	9
116	9	స్థారోఽగ్నియుతః స్థారోఽగ్నియూపో వా	1-9 ఇంద్రః	9
117	9	భిక్షరాంగిరసః	1-9 ధనాన్నదానం	9
118	9	ఉరుక్షయ ఆమహీయవః	1-9 రక్షోహాఽగ్నిః	9
119	13	ఐంద్రో లవః	1-13 ఆత్మా	13
120	9	అభర్వణో బృహద్ధివః	1-9 ఇంద్రః	9
121	10	హిరణ్యగర్భః ప్రాజాపత్యః	1-10 కః	10
122	8	చిత్రమహా వాసిష్ఠః	1-8 అగ్నిః	8
123	8	వేనో భార్గవః	1-8 వేనః	8
124	9	1 అగ్ని-వరుణ-సోమః 2-4 అగ్నిః 5-9 అగ్ని-వరుణ-సోమః	1 అగ్నిః 2-4 అగ్నేరాత్మా 5 వరుణః 6 సోమః 7-8 వరుణః 9 ఇంద్రః	1 8 1 1 2 1
125	8	వాగామృతే	1-8 ఆత్మా	8
126	8	శైల్యాషిః కుల్మలబద్ధిషో, వామదేవ్యోహోముగ్ధా	1-8 విశ్వే దేవాః	8
127	31	కుశికః సౌభరః, రాత్రిర్వా భారద్వాజీ	1-31 రాత్రిః	31
128	9	విహవ్య అంగిరసః	1-9 విశ్వే దేవాః	9

సూక్తమ్	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
129	12	1-11 సనక-సనందన- సనాననాదయః 12 విహవ్య అంగిరసః	1-11 హిరణ్యమే 12 ఇంద్రః	11 1
130	48	విహవ్య అంగిరసః	1-48 విశ్వే దేవాః	48
131	7	ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీ	1-7 భావవృత్తమ్	7
132	7	యజ్ఞః ప్రాజాపత్యః	1-7 ,,	7
133	7	సుకేర్తిః కాశీవతః	1-3 ఇంద్రః 4-5 అశ్వినౌ 6-7 ఇంద్రః	3 2 2
134	7	శకభూతో నార్యేభః	1 ద్యుభూమ్యశ్వినః 2-7 మిత్రా వరుణౌ	1 6
135	7	సుదాః పైజవనః	1-7 ఇంద్రః	7
136	7	1-6 మాంధాతా యౌవనాశ్వః 7 గోధా ఋషికా	1-7 ,,	7
137	7	కుమారో యామాయనః	1-7 యమః	7
138	7	1 జాతిః 2 వాతజాతిః 3 విప్రజాతిః 4 వృషాణకః 5 కరిక్రతః 6 పితృః 7 ఋష్యశృంగః	1-7 కేశినః-అగ్ని-సూర్య- వాయవః	7
139	7	1 భరద్వాజః	1-7 విశ్వే దేవాః	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
		2 కశ్యపః 3 గోతమః 4 అత్రిః 5 విశ్వామిత్రః 6 జమదగ్నిః 7 వసిష్ఠః		
140	6	అంగ భారవః	1-6 ఇంద్రః	6
141	6	దేవగంధర్వో విశ్వావసుః	1-3 సవితా 4-6 అత్మా	3 3
142	6	అగ్నిః పావకః	1-6 అగ్నిః	6
143	6	అగ్నిస్తాపసః	1-6 విశ్వే దేవాః	6
144	8	1-2 జరితా 3-4 ద్రోణః 5-6 సారిశృక్వః 7-8 స్తంబమిత్రః	1-8 అగ్నిః	8
145	13	అగ్నిస్తాపసః	1-13 విశ్వే దేవాః	13
146	6	అత్రిః సాంఖ్యః	1-6 అశ్వినౌ	6
147	6	తార్క్ష్యః సుపర్ణః, యామాయన ఊర్ధ్వ పశనో వా	1-6 ఇంద్రః	6
148	6	ఇంద్రాణి	1-6 సవత్సీబాధనమ్	6
149	6	ఐరమ్మదో దేవమునిః	1-6 అరణ్యావీ	6
150	5	సువేదాః శైరీషిః	1-5 ఇంద్రః	5
151	5	పృథుర్వైస్యః	1-5 ,,	5

సూక్తం	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
152	౦	అర్చన్ హైరణ్యస్తాపః	1-5 సవితా	5
153	5	మృశీకో వాసిష్ఠః	1-5 అగ్నిః	5
154	5	శ్రద్ధా కామాయనీ	1-5 శ్రద్ధా	5
155	11	,,	1-11 మేధా	11
156	5	శాసో భారద్వాజః	1-5 ఇంద్రః	5
157	5	దేవజామయ ఇంద్రమాతరః	1-5 ,,	5
158	5	యమి వై చన్వతి	1-5 భావవృత్తమ్	5
159	5	శిరింబిలో భారద్వాజః	1 అలక్ష్మీఘ్నమ్	1
			2-3 బ్రహ్మణస్పతిః	2
			4 అలక్ష్మీఘ్నమ్	1
			5 విశ్వే దేవాః	1
160	5	కేతురాగ్నేయః	1-5 అగ్నిః	5
161	5	భువన ఆప్త్యః, సాధనో వా భౌవనః	1-5 విశ్వే దేవాః	5
162	5	చక్షుః సూర్యః	1-5 సూర్యః	5
163	6	హిలోమి శచీ	1-6 శచీ	6
164	5	పూరణో వై శ్వామిత్రః	1-5 ఇంద్రః	5
165	6	ప్రాజాపత్యో యక్షునాశనః	1-6 ఇంద్రాగ్ని	6
166	6	ద్రాహ్మో రక్షోహః	1-6 రక్షోహః	6
167	6	విష్వహ కాశ్యపః	1-6 యక్షునాశనమ్	6
168	5	ప్రచేతా అంగిరసః	1-5 దుఃస్వప్ననాశనమ్	5

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి:	దేవత	మంత్రసంఖ్య
169	5	నైర్ఋతః కపోతః	1-5 విశ్వే దేవాః	5
170	5	ఋషభో వైరాజః, ఋషభః శాక్వరో వా	1-5 సవత్సఘ్నమ్	5
171	26	ఋషభో వైరాజః, ఋషభః శాక్వరో వా	1-26 శివః	26
172	4	విశ్వమిత్ర-జమదగ్ని	1-2 ఇంద్రః 3 సోమ-వరుణ-బృహస్పతి- అనుమతి-మఘవత్-ధాతా- విధారాః	2 1
			4 ఇంద్రః	1
173	4	అసిరో వాతాయనః	1-4 వాయుః	4
174	4	శబరః కాశీవతః	1-4 గావః	4
175	4	విభ్రాట్ సౌర్యః	1-4 సూర్యః	4
176	4	ఇటో ధార్గవః	1-4 ఇంద్రః	4
177	4	సంవర్త అంగిరసః	1-4 ఉషాః	4
178	6	ధ్రువ అంగిరసః	1-4 రాజా	4
179	5	అభీవర్త అంగిరసః	1-5 రాజా	5
180	4	ఊర్ధ్వగ్రావా సర్ప ఆర్భుదిః	1-4 గ్రావాణః	4
181	4	సూనురార్భవః	1 ఋభవః 2-4 అగ్నిః	1 3
182	3	పతంగః ప్రాజాపత్యః	1-3 మాయాభేదః	3
183	3	అరిష్టనేమిస్తార్థ్యః	1-3 తార్థ్యః	3

సూక్తం	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషిః	దేవతా	మంత్రసంఖ్య
184	3	క్రమేణ-శిఖిరాశినరః, కాశీరాజః ప్రతర్దనః, రాహిదశ్వో వసుమనాః	1-3 ఇంద్రః	3
185	3	జయ ఇంద్రః	1-3 ,,	3
186	3	క్రమేణ-ప్రథో వాసిషః, సప్రథో భారద్వాజః, ఘర్మః సౌర్యః	1-3 విశ్వే దేవాః	3
187	3	తపుర్మూర్ధా బార్హస్పత్యః	1-3 బృహస్పతిః	3
188	3	ప్రజావాన్ ప్రాజాపత్యః	1 యజమానః 2 యజమాన పత్నీ 3 హోత్రాః	1 1 1
189	6	త్వష్టా గర్భకర్తా	1 విష్ణు-త్వష్ట-ప్రజాపతి-ధారాః 2 సినివాతీ సరస్వత్యశ్వినః 3 అశ్వినౌ 4-6 విష్ణుః	1 1 1 3
190	3	సత్యధృతిర్వారుణః	1-3 ఆదిత్యః	3
191	3	వాతాయన ఉలః	1-3 వాయుః	3
192	6	అగ్నేయో వత్సః	1-6 అగ్నిః	6
193	3	అగ్నేయః శ్యేనః	1-3 జాతవేదా అగ్నిః	3
194	3	సార్పరాక్షీ	1-3 ఆత్మా	3
195	3	మాఘచ్చందసోఃఘమర్షణః	1-3 భావవృత్తమ్	3
196	4	సంవనన ఆంగిరసః	1 అగ్నిః 2-4 సంజ్ఞానమ్	1 3
197	15	కక్షీవాన్, సంవనన ఆంగిరసౌ	1-15 విశ్వే దేవాః	15
198	7	నివిదూపనిషదౌ బ్రహ్మవాదిన్యౌ	1-6 అశ్వినౌ 7 ఇంద్రా వరుణౌ	6 1

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సూక్త - మంత్ర - ఋషి - దేవతా - పద్య - గద్య సూచిక

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య †
ప్రథమ మండలము				
1	9	విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుఁడు	1-9 అగ్ని	9
2	9	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-3 వాయువు 4-6 ఇంద్ర వాయువులు 7-9 మిత్రావరుణులు	9
3	12	విశ్వామిత్రపుత్రుఁడగు మధుచ్ఛందసుఁడు	1-3 అశ్వీ దేవతలు 4-6 ఇంద్రుఁడు 7-9 విశ్వే దేవతలు 10-12 సరస్వతి	10
4	10	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-10 ఇంద్రుఁడు	10
5	10	మధుచ్ఛందసుఁడు	1-10 ఇంద్రుఁడు	9
6	10	..	1-3 .. 4 మరుత్తులు 5 మరుత్తులు, ఇంద్రుఁడు 6 మరుత్తులు 7 మరుత్తులు, ఇంద్రుఁడు 8-9 మరుత్తులు 10 ఇంద్రుఁడు	11
7	10	..	1-10 ఇంద్రుఁడు	7
8	10	..	1-10 ..	10
9	10	..	1-10 ..	10
10	12	..	1-12 ..	12

† సూక్తగత ఋషిసంఖ్యల పరిమితికిని నాంధ్రానువాద సూక్తగత పద్యగద్యముల పరిమితికిని విభిన్నత్వ మున్నందువల్ల ననువాద సూక్తగతమైన ఛాత్రి గద్యపద్యముల సంఖ్య మాత్రమే పేర్కొనఁబడినది. ప.గో.కృ.

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
11	8	మమభ్యందనుడను వాని పుత్రుడు జేత యనువాడు	1-8 ఇంద్రుడు	6
12	12	కణ్వపుత్రుడగు మేధాతిథి	1-12 అగ్ని	8
13	12	,,	1 ఇథ్య లేక సమిధాగ్ని 2 తనూనసాదగ్ని 3 నరాశంసాగ్ని 4 ఇశాగ్ని 5 బర్హ్యగ్ని 6 దేవీర్హ్వరాగ్ని 7 నక్తోషస్సులు 8 దైవీయ హోతార ప్రచేతసాగ్నులు 9 సరస్వతి ఇశాభారతీదేవీ రూపాగ్నులు 10 త్వష్టాగ్ని 11 వనస్పత్యగ్ని 12 స్నాహ కృత్యగ్నులు	5
14	12	,,	1-2 విశ్వే దేవతలు 3 ఇంద్ర వాయు బృహస్పతి మిత్రాగ్ని పూష భగాదిత్య మరుదణములు 4-9 విశ్వే దేవతలు 10 విశ్వదేవాగ్నింద్ర వాయుమిత్ర ధామములు 11 అగ్ని 12 విశ్వే దేవతలు	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
15	12	కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి	1 ఇంద్రుఁడు 2 మరుత్తు 3 త్వష్ట 4 అగ్ని 5 ఇంద్రుఁడు 6 మిత్రా వరుణులు 7-10 ద్రవిణోదములు 11 అశ్వినీ దేవతలు 12 అగ్ని	4
16	9	..	1-9 ఇంద్రుఁడు	9
17	9	..	1-9 ఇంద్రావరుణులు	6
18	9	..	1-3 బ్రహ్మణస్పతి 4 ఇంద్ర బ్రహ్మణస్పతి సోమ దేవతలు 5 బ్రహ్మణస్పతి సోమ ఇంద్ర దక్షిణ దేవతలు 6-8 సదసస్పతి 9 సదసస్పతి లేదా నరాశంసుఁడు	5
19	9	..	1-9 అగ్ని వాయువులు	5
20	8	..	1-8 ఋభువులు	8
21	6	..	1-6 ఇంద్రుఁడు, అగ్ని	4
22	21	..	1-4 అశ్వీ దేవతలు 5-8 సూర్యుఁడు	

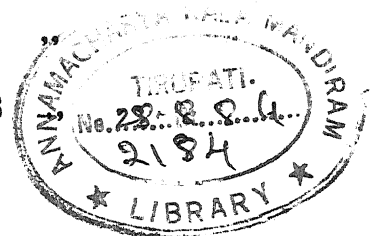
సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			9-10 అగ్ని 11 దేవతలు 12-14 భూమ్యంతరిక్షములు 15 పృథివి 16-21 విష్ణువు	13
23	21	కణ్వపుత్రుఁడగు మేధాతిథి	1 వాయుదేవత 2-3 ఇంద్ర వాయువులు 4 మిత్రా వరుణులు 5 వాయుదేవత 6 మిత్రా వరుణులు 7-9 మరుద్గణ విశిష్టుఁడగు నింద్రుఁడు 10-12 విశ్వే దేవుఁడు 13-15 హృష్ణుఁడు 16-22 ఉదకదేవత 23-24 అగ్ని	16
24	15	అజీగర్తపురుషుఁడు శునశ్శేవుఁడు	1 ప్రజాపతి 2 అగ్ని 3-5 సవిత 6-15 వరుణుఁడు	12
25	21	..	1-21 వరుణుఁడు	10
26	10	..	1-10 అగ్ని	10
27	13	..	1-12 అగ్ని 13 విశ్వే దేవులు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	9	అజీగర్త పురుషుడు శునశ్శేషుడు	1-4 ఇంద్రుడు 5-6 ఉలూఖలము 7-8 ఉలూఖల ముసలములు 9 హరిశ్చంద్రుడు, అధిష్ఠానుడు, చర్ముడు, సోముడు వీరిలో నెవ్వడైన నొకడు	9
29	7	శునశ్శేషుడు	1-7 ఇంద్రుడు	7
30	22	..	1-16 ఇంద్రుడు 17-19 అశ్వదేవతలు 20-22 ఉషస్సులు	16
31	18	అంగిరస పుత్రుడు హిరణ్యస్రావుడు	1-18 అగ్ని	16
32	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	16
33	15	..	1-15 ..	14
34	12	..	1-12 అశ్వ దేవతలు	14
35	11	..	1-11 సవిత్తుడు	10
36	20	ఘోరపుత్రుడగు కణ్వుడు	1-12 అగ్ని 13-14 అగ్ని లేక యూపము 15-20 అగ్ని	20
37	15	..	1-15 మరుత్తులు	12
38	15	..	1-15 ..	9
39	10	..	1-10 ..	8
40	8	..	1-8 బ్రహ్మణస్పతి	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
41	9	ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు	1-3 వరుణుడు 4-6 ఆదిత్యులు 7-9 వరుణుడు	4
42	10	ఘోరుఁడు	1-10 పూష	4
43	9	ఘోరపుత్రుడగు కణ్వఁడు	1-2 రుద్రుడు 3 రుద్ర మిత్రావరుణులు 4-6 రుద్రుడు 7-9 సోముడు	5
44	14	పృథ్వీకణ్వఁడు	1-14 అగ్ని	10
45	10	కణ్వపుత్రుడైన పృథ్వీకణ్వఁడు	1-10 అగ్ని	6
46	15	„	1-15 అశ్వినులు	8
47	10	„	1-10 „	5
48	16	„	1-16 ఉషస్సు	10
49	4	„	1-4 „	4
50	13	„	1-13 సూర్యుడు	13
51	15	అంగిరసకుమారుఁడు సవ్యుఁడు	1-15 ఇంద్రుడు	9
52	15	„	1-15 „	6
53	11	„	1-11 „	6
54	11	„	1-11 „	8
55	8	„	1-8 „	7
56	6	„	1-6 „	6
57	6	„	1-6 „	6
58	9	గౌతముని పుత్రుఁడు నోధస్సు	1-9 అగ్ని	7

ఋగ్వేద సూక్త-మంత్ర-ఋషి-దేవతా-పద్య-గద్య సూచిక

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
59	7	గౌతమునిపుత్రుడు నోదస్సు	1-7 అగ్ని	8
60	5	..	1-5 ..	3
61	16	..	1-16 ఇంద్రుడు	13
62	13	..	1-13 ..	13
63	9	..	1-9 ..	5
64	15	..	1-15 మరుత్తు	14
65	5	శక్తికుమారుడు పరాశరుడు	1-5 అగ్ని	5
66	5	..	1-5 ..	6
67	5	..	1-5 ..	6
68	5	..	1-5 ..	4
69	5	..	1-5 ..	5
70	6	..	1-6 ..	6
71	10	..	1-10 ..	10
72	10	..	1-10 ..	9
73	10	..	1-10 ..	9
74	9	ఋగ్నాపుత్రుడు గోతముడు	1-9 ..	4
75	5	..	1-5 ..	1
76	5	..	1-5 ..	4
77	5	..	1-5 ..	5
78	5	..	1-5 ..	1
79	12	..	1-12 ..	4
80	16	..	1-16 ..	15

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
81	9	ఋగ్నపుత్రుఁడు గోతముఁడు	1-9 ఇంద్రుఁడు	9
82	6	„	1-6 „	6
83	6	రాహువనపుత్రుఁడు గోతముఁడు	1-6 ఇంద్రుఁడు	6
84	20	„	1-20 అగ్ని	17
85	12	„	1-12 మరుత్తులు	13
86	10	„	1-10 „	2
87	6	„	1-6 „	7
88	6	„	1-6 „	7
89	10	„	1-10 విశ్వే దేవతలు	12
90	9	„	1-9 „	5
91	23	„	1-23 సోముఁడు	13
92	18	„	1-15 ఉషస్సు 16-18 అశ్వినీ దేవతలు	18
93	12	„	1-12 అగ్ని, సోముఁడు	7
94	16	అంగిరసుని పుత్రుఁడు కుత్సుఁడు	1-16 అగ్ని	16
95	11	„	1-11 „	13
96	9	„	1-9 „	9
97	8	„	1-8 „	3
98	3	„	1-3 „	3
99	1	మరీచపుత్రుఁడు కశ్యపుఁడు	1 „	1
100	19	వృషాగిరుఁడను మహారాజుయొక్క పుత్రులు ఋత్రాశ్వదులు అయిదుగురు రాజర్షులు	1-19 ఇంద్రుఁడు	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
101	11	అంగిరసపుత్రుఁడు కుత్సుఁడు	1-11 ఇంద్రుఁడు	11
102	11	„	1-11 „	11
103	8	„	1-8 „	8
104	9	„	1-9 „	9
105	19	ఆప్త్యుడైన త్రితుఁడు లేక అంగిరసపుత్రుడైన కుత్సుఁడు	1-19 విశ్వే దేవతలు	20
106	7	అంగిరసపుత్రుడైన కుత్సుఁడు	1-7 విశ్వే దేవతలు	4
107	3	„	1-3 „	3
108	13	„	1-13 ఇంద్రాగ్నులు	13
109	8	„	1-8 „	8
110	9	„	1-9 ఋభువులు	7
111	5	„	1-5 „	4
112	25	„	మొదటి ఋక్కునందు మొదటిపాదమునకు ద్యావాభూములు, రెండవపాదమునకు అగ్ని, తొలిఋక్కు ఉత్తరార్థమునకును నవశిష్టములైన ఋక్కులన్నిటికిని నశ్వదేవతలు	19
113	20	„	1-20 ఉషస్సు	17
114	11	„	1-11 రుద్రుఁడు	8
115	6	„	1-6 సూర్యుఁడు	6
116	25	దీర్ఘతమ పుత్రుఁడగు కశీవంతుఁడు	1-25 అశ్వదేవతలు	24

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
117	25	కక్షవంతుడు	1-25 అశ్వీ దేవతలు	18
118	11	కక్షీవంతుడు	1-11 ,,	9
119	10	దీర్ఘ రథమ పుత్రుడగు కక్షీవంతుడు	1-10 ,,	8
120	12	,,	1-12 ,,	14
121	15	కక్షవంతుడు	1-15 విశ్వే దేవతలు	12
122	15	కక్షీవంతుడు	1-15 ,,	13
123	13	దీర్ఘ రథముని పుత్రుడు కక్షీవంతుడు	1-13 ఉషస్సు	10
124	13	కక్షీవంతుడు	1-13 ఉషో దేవత	13
125	7	,,	1-7 దాన దేవత	6
126	7	1-5 కక్షీవంతుడు 6 భావయవ్యుడు 7 రోమశబ్రహ్మవాదిని	1-6 భావయవ్యుడు 7 రోమశ	7
127	11	దివోదానపుత్రుడు పురుచ్చేపుడు	1-11 అగ్ని	13
128	8	పరిచ్చేపుడు	1-8 ,,	8
129	11	పురుచ్చేపుడు	1-5 ఇంద్రుడు 6 ఇందువు 7-11 ఇంద్రుడు	16
130	10	పురుచ్చేపుడు	1-10 ఇంద్రుడు	11
131	7	,,	1-7 ,,	8
132	6	పురుచ్చేపుడు	1-5 ఇంద్రుడు 6 ఇంద్ర పర్యతులు	10
133	7	పురుచ్చేపుడు	1-7 ఇంద్రుడు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
134	6	పరుచ్చేదుఁడు	1-6 వాయువు	8
135	9	పరుచ్చేవుఁడు	1-3 ,, 4-8 ఇంద్ర వాయువులు 9 వాయువు	9
136	7	పరుచ్చేవుఁడు	1-5 మిత్రా వరుణులు 6-7 లింగోక్త దేవతలు	10
137	3	,,	1-3 మిత్రా వరుణులు	4
138	4	,,	1-4 పూష	3
139	11	,,	1 విశ్వే దేవతలు అగ్నింద్ర వాయువులు 2 మిత్రా వరుణులు 3-5 అశ్వీ దేవతలు 6 ఇంద్రుఁడు 7 అగ్ని 8 మరుత్తు 9 ఇంద్రాగ్నులు 10 బృహస్పతి 11 విశ్వే దేవతలు	19
140	13	ఉచభ్యపుత్రుఁడు దీర్ఘముఁడు	1-13 అగ్ని	16
141	13	దీర్ఘముఁడు	1-13 ,,	17
142	13	,,	1-13 ,,	8
143	8	,,	1-8 ,,	8
144	7	,,	1-7 ,,	7

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
145	5	దీర్ఘ తముఁడు	1-5 అగ్ని	3
146	5	..	1-5 ..	5
147	5	..	1-5 ..	7
148	5	..	1-5 ..	5
149	5	..	1-5 అగ్ని	2
150	3	..	1-3 ..	3
151	9	..	1 మిత్రఁడు 2-9 మిత్రా వరుణులు	9
152	7	..	1-7 ..	10
153	4	..	1-4 ..	5
154	6	..	1-6 విష్ణువు	6
155	6	..	1-3 ఇంద్ర విష్ణువులు 4-6 విష్ణువు	6
156	5	..	1-5 విష్ణువు	8
157	6	..	1-6 అశ్వదేవతలు	7
158	6	..	1-6 ..	11
159	5	..	1-5 ద్యౌవా భూములు	4
160	5	..	1-5 ..	6
161	14	..	1-14 ఋభువులు	17
162	22	..	1-22 అశ్వము	30
163	13	..	1-13 ..	12
164	52	..	విశ్వేదేవతలు, సరస్వతి, ఉదకములు, శకభూముఁడైన సోమఁడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			సూర్యవాయువులు, సరస్వతి, సూర్యుడు, సంవత్సరాత్మకమగు కాలము, సరస్వతి, సాధ్యులు, సూర్యుడు క్రమముగాఁ దెలియవలయును. 76	
165	15	1-2 ఇంద్రుడు 3 మరుత్తులు 4 ఇంద్రుడు 5 మరుత్తులు 6 ఇంద్రుడు 7 మరుత్తులు 8 ఇంద్రుడు 9 మరుత్తులు 10-12 ఇంద్రుడు 13-15 అగస్త్యుడు	1-15 మరుదీంద్రులు	17
166	15	అగస్త్యుడు	1-15 మరుత్తులు	15
167	11	„	1-11 ఇంద్రుడు, మరుత్తులు	13
168	10	„	1-10 మరుత్తులు	9
169	8	„	1-8 ఇంద్రుడు	9
170	5	ఇంద్రుడు, అగస్త్యుడు	1-5 „	5
171	6	అగస్త్యుడు	1-2 మరుత్తులు 3-6 ఇంద్ర మరుత్తులు	5
172	3	„	1-3 మరున్నామక దేవతలు	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
173	13	అగస్త్యుడు	1-13 ఇంద్రుడు	15
174	10	..	1-10 ..	10
175	6	..	1-6 ఇంద్రుడు	7
176	6	..	1-6 ..	6
177	5	..	1-5 ..	5
178	5	..	1-5 ..	7
179	6	1-2 లోపాముద్ర 3-4 మైత్రావరుణుడైన యగస్త్యుడు 5-6 అగస్త్యశిష్యుడైన బ్రహ్మచారి	1-6 రతి	14
180	10	అగస్త్యుడు	1-10 అశ్వేదేవతలు	9
181	9	..	1-9 ..	10
182	8	..	1-8 ..	9
183	6	..	1-6 ..	9
184	6	..	1-6 ..	6
185	11	..	1-11 ఇంద్రుడు	13
186	11	..	1-11 విశ్వేదేవతలు	13
187	11	..	1-11 అన్నము	5
188	11	..	1-11 అగ్ని	7
189	8	..	1-8 ..	10
190	8	..	1-8 బృహస్పతి	12
191	16	..	1-16 ఇలిము, తృణము, సూర్యుడు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
192	3	కణ్వపుత్రుడగు ప్రస్క-ఋష్యుడు	1-3 సూర్యుడు	3
193	10	మైత్రావరుణీయైన యగస్త్యుడు	1-10 విషఘ్న దేవత	15
ప్రథమ మండలము సమాప్తము				

ద్వితీయ మండలము

1	16	గృత్సమదుడు	1-16 అగ్ని	13
2	13	..	1-13 ..	14
3	11	..	1-11 ..	19
4	9	భృగుకుమారుడు సోమాహుతి	1-9 ..	11
5	8	సోమాహుతి	1-8 ..	9
6	8	..	1-8 ..	7
7	6	..	1-6 ..	3
8	6	గృత్సమదుడు	1-6 ..	5
9	6	..	1-6 ..	6
10	6	..	1-6 ..	7
11	21	..	1-21 ఇంద్రుడు	25
12	15	..	1-15 ..	15
13	13	..	1-13 ..	14
14	12	..	1-12 ..	11
15	10	..	1-10 ..	8
16	9	..	1-9 ..	10
17	9	..	1-9 ..	10
18	9	..	1-9 ..	13
19	9	..	1-9 ..	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	9	గృత్సమదుఁడు	1-9 ఇంద్రుఁడు	9
21	6	..	1-6 ..	6
22	4	..	1-4 ..	6
23	19	..	1 బ్రహ్మణస్పతి 2-4 బృహస్పతి 5 బ్రహ్మణస్పతి 6-8 బృహస్పతి 9 బ్రహ్మణస్పతి 10 బృహస్పతి 11 బ్రహ్మణస్పతి 12-16 బృహస్పతి 17 బ్రహ్మణస్పతి 18 బృహస్పతి 19 బ్రహ్మణస్పతి	20
24	16	..	1 బృహస్పతి 2-9 బ్రహ్మణస్పతి 10 బృహస్పతి 11 బ్రహ్మణస్పతి 12 ఇంద్ర బ్రహ్మణస్పతులు 13-16 బ్రహ్మణస్పతి	15
25	5	..	1-5 బ్రహ్మణస్పతి	5
26	4	..	1-4 ..	5
27	17	గృత్సమదుఁడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుఁడు కూర్మఁడు	1-17 అదిత్యగణము	20

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	11	గృత్సమదుడు లేక గృత్సమదుని పుత్రుడు కూర్మడు	1-11 వరుణుడు	9
29	7	„	1-7 విశ్వే దేవుడు	10
30	11	„	1-5 ఇంద్రుడు 6 సోముడు, ఇంద్రుడు 7 ఇంద్రుడు 8 సరస్వతి, ఇంద్రుడు 9 బృహస్పతి 10 ఇంద్రుడు 11 మరుద్గణము	11
31	7	„	1-7 విశ్వే దేవతలు	9
32	8	„	1 ద్యావా పృథువులు 2-3 ఇంద్రుడు లేక త్వష్ట 4-5 రాక 6-7 సివీవారి 8 ఆరుగురు దేవతలు	8
33	8	హిరణ్యగర్భుడు	1-8 కుహూ నామకామృతసతి, అనుమతి, ధాత	8
34	15	గృత్సమదుడు	1-15 రుద్రుడు	18
35	15	„	1-15 మరుద్గణము	17
36	15	„	1-15 అపాంసపాత్తు	18
37	6	„	1 ఇంద్రుడు, మధువు 2 మరుద్గణము, మాధవుడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			3 త్వష్ట, శక్రుడు	
			4 అగ్ని, శుచి	
			5 ఇంద్రుడు, నభస్సు	
			6 మిత్రావరుణులు, నభస్యుడు	8
38	6	గృత్సమదుడు	1-4 ద్రవిణోదో దేవత	
			5 అశ్వద్వయము	
			6 అగ్ని	10
39	11	..	1-11 సవిత	15
40	8	..	1-8 అశ్వద్వయము	8
41	6	..	1-6 సోముడు, పూష	7
42	21	..	1-2 వాయువు	
			3 ఇంద్ర వాయువులు	
			4-6 మిత్రా వరుణులు	
			7-9 అశ్వసులు	
			10-12 ఇంద్రుడు	
			13-15 విశ్వే దేవగణము	
			16-18 సరస్వతి	
			19-21 ద్యావా పృథివి	11
43	3	..	1-3 కపింజలరూపియగు నింద్రుడు	3
44	9	..	1-9 ..	12

ద్వితీయ మండలము సమాప్తము

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
తృతీయ మండలము				
1	23	విశ్వామిత్రుడు	1-23 అగ్ని	20
2	15	„	1-15 వైశ్వానరాగ్ని	18
3	11	„	1-11 „	9
4	11	„	1-11 అప్రిసులు	14
5	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 అగ్ని	10
6	11	„	1-11 „	15
7	11	„	1-11 „	18
8	11	„	1-5 యూప 6-10 యూపము 11 విశ్వే దేవతలు	13
9	9	„	1-9 అగ్ని	9
10	9	„	1-9 „	4
11	9	„	1-9 „	4
12	9	„	1-9 ఇంద్రాగ్నులు	6
13	7	విశ్వామిత్రుని యపత్యమగు ఋషభఋషి	1-7 అగ్ని	6
14	7	„	1-7 „	6
15	7	ఉత్కిలుడు	1-7 „	6
16	6	„	1-6 „	4
17	5	విశ్వామిత్రుని యపత్యమగు కతుడు	1-5 „	7
18	5	„	1-5 „	5
19	5	కుశిక పుత్రుడు గాధి	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	5	కుశికపుత్రుడు గాధి	1-4 అగ్ని 5 విశ్వే దేవతలు	6
21	5	..	1-5 అగ్ని	3
22	5	..	1-5 ..	4
23	5	భరతుని ప్రపత్యమగు దేవశ్రవుడు, దేవవ్రాతుడు	1-5 ..	7
24	5	విశ్వామిత్రుడు	1-5 అగ్ని	2
25	5	..	1-3 అగ్ని 4 ఇంద్రాగ్నులు 5 అగ్ని	5
26	9	1-6 విశ్వామిత్రుడు 7- ఆత్మ 8-9 విశ్వామిత్రుడు	1-3 వైశ్వానరాగ్ని 4-6 మరుద్గణము 7-8 ఆత్మ 9 వైశ్వానర మిత్రుని యుపాధ్యాయుడు	13
27	15	విశ్వామిత్రుడు	1-15 అగ్ని	11
28	6	..	1-6 ..	3
29	16	..	1-16 ..	17
30	22	..	1-22 ఇంద్రుడు	24
31	22	ఉషరతుని ప్రపత్యమగు కుశికుడో, విశ్వామిత్రుడో	1-22 ..	31
32	17	విశ్వామిత్రుడు	1-17 ..	22
33	13	1-3 విశ్వామిత్రుడు	1-3 నదీద్యయము	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		4 నద్య ఋషిక	4 విశ్వామిత్రుడు	
		5 విశ్వామిత్రుడు	5 నదీద్యయము	
		6 నద్య ఋషిక	6-7 ఇంద్రుడు	
		7 విశ్వామిత్రుడు	8 విశ్వామిత్రుడు	
		8 నద్య ఋషిక	9 నదీద్యయము	
		9 విశ్వామిత్రుడు	10 విశ్వామిత్రుడు	
		10 నద్య ఋషిక	11-13 నదీద్యయము	14
		11-13 విశ్వామిత్రుడు		
34	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 ఇంద్రుడు	9
35	11	„	1-11 „	12
36	11	1-9 విశ్వామిత్రుడు 10 అంగిరసపుత్రుడైన ఘోరుడు 11 విశ్వామిత్రుడు	1-11 „	11
37	11	విశ్వామిత్రుడు	1-11 „	3
38	10	ప్రజాపతి	1-10 ఇంద్రా వరుణులు	10
39	9	విశ్వామిత్రుడు	1-9 ఇంద్రుడు	8
40	9	„	1-9 „	5
41	9	„	1-9 „	12
42	9	„	1-9 „	12
43	8	„	1-8 „	17
44	5	„	1-5 „	4
45	5	„	1-5 „	6
46	5	„	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
47	5	విశ్వామిత్రుడు	1-5 ఇంద్రుడు	4
48	5	,,	1-5 ,,	4
49	5	,,	1-5 ,,	4
50	5	,,	1-5 ,,	6
51	12	,,	1-12 ,,	13
52	8	,,	1-8 ,,	9
53	24	,,	1-24 ,,	27
54	22	ప్రజాపతి	1-22 విశ్వదేవగణము	22
55	22	,,	1-24 ,,	22
56	8	,,	1-8 ,,	9
57	6	విశ్వామిత్రుడు	1-6 ,,	7
58	9	,,	1-9 అశ్వద్వయము	11
59	9	,,	1-9 మిత్రుడు	8
60	7	,,	1-4 ఋభుగణము 5-7 ఇంద్రుడు	5
61	7	,,	1-7 ఉష	8
62	18	,,	1-3 ఇంద్రా వరుణులు 4-6 బృహస్పతి 7-9 పూషుడు 10-12 సవిత 13-15 సోమ 16-18 మిత్రా వరుణులు	14

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
చతుర్థ మండలము				
1	20	వామదేవుడు	1-20 అగ్ని	23
2	20	„	1-20 „	29
3	16	„	1-16 „	15
4	15	„	1-15 రక్షోవినిశకుడగు నగ్ని	20
5	15	„	1-15 వైశ్వానరుడను నగ్ని	20
6	11	„	1-11 అగ్ని	17
7	11	„	1-11 „	9
8	8	„	1-8 వహ్ని	6
9	8	„	1-8 అగ్ని	4
10	8	„	1-8 వహ్ని	8
11	6	„	1-6 అగ్ని	5
12	6	„	1-6 „	5
13	5	„	1-5 అగ్ని, లింగోక్త దేవతలు	7
14	5	„	1-5 „	5
15	10	„	1-6 అగ్ని 7-8 సోమక-సాహదేవులు 9-10 అశ్వలు	4
16	21	„	1-21 ఇంద్రుడు	25
17	21	„	1-21 „	25
18	13	ఇంద్రుడు, అదితి, వామదేవుడు	1-13 ఇంద్రుడు, అదితి, వామదేవుడు	14
19	11	వామదేవుడు	1-11 ఇంద్రుడు	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
20	11	వామదేవుడు	1-11 ఇంద్రుడు	13
21	11	„	1-11 „	12
22	11	„	1-11 „	13
23	11	„	1-7 ఇంద్రుడు 8-10 ఇంద్రుడు లేక ఋతువు 11 ఇంద్రుడు	12
24	11	„	1-11 ఇంద్రుడు	12
25	8	„	1-8 „	9
26	7	1-3 వామదేవుడు లేక ఇంద్రుడు 4-7 వామదేవుడు	1-3 ఇంద్రుడు 4-7 శ్యేనము	7
27	5	వామదేవుడు	1-4 శ్యేనము 5 ఇంద్రుడు	7
28	5	„	1-5 ఇంద్రుడు	6
29	5	„	1-5 „	6
30	24	„	1-8 ఇంద్రుడు 9-11 ఇంద్రోషస్సులు 12-24 ఇంద్రుడు	19
31	15	„	1-15 „	11
32	24	„	1-22 ఇంద్రుడు 23-24 ఇంద్రాశ్వలు	21
33	11	„	1-11 ఋభుగణము	13

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
34	11	వామదేవుడు	1-11 ఋభుగణము	13
35	9	..	1-9 ..	10
36	9	..	1-9 ..	10
37	8	..	1-8 ..	9
38	10	..	1 ద్యావా పృథువులు 2-10 దధిక్రావర్ణుడు	10
39	6	..	1-6 ..	6
40	5	..	1-4 దధిక్రావర్ణుడు 5 సూర్యుడు	10
41	11	..	1-11 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	14
42	10	త్రనదస్యుడు	1-6 త్రనదస్యుడు 7-10 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	12
43	7	సుహోత్రుని పుత్రులైన పురుమీశ-జమీశులు	1-7 అశ్వీద్వయము	7
44	7	..	1-7 ..	7
45	7	వామదేవుడు	1-7 ..	9
46	7	..	1 వాయువు 2-7 ఇంద్ర వాయువులు	3
47	4	..	1 వాయువు 2-4 ఇంద్ర వాయువులు	4
48	5	..	1-5 వాయువు	5
49	6	వామదేవుడు	1-6 ఇంద్రుడు, బృహస్పతి	1
50	11	..	1-9 బృహస్పతి	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			10-11 ఇంద్రా బృహస్పతులు	12
51	11	వామదేవుడు	1-11 ఉషస్సు	11
52	7	..	1-7 ..	3
53	7	..	1-7 సవిత	9
54	6	..	1-6 ..	9
55	10	..	1-10 విశ్వే దేవగణము	12
56	7	..	1-7 ద్యావా పృథువులు	9
57	8	..	1-3 క్షేత్రపతి 4 శునము 5 శునాసీర్ముడు 6-7 సీత 8 శునాసీర్ముడు	12
58	11	..	1-11 అగ్ని, సూర్యుడు, గోవు, లేక ఘృతము	15

చతుర్థ మండలము సమాప్తము

పంచమ మండలము

1	12	అత్రివంశీయుడగు బుధుడు గవిష్టరఋషి	1-12 అగ్ని	13
2	12	అత్రిపుత్రుడు కుమారుడు, వృశుడు లేక జానుడు లేక వృశోజాను లిరువురు. 2,9 వృశజానులు,	1-12 ..	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	12	అత్రివంశీయుడగు వశిష్ఠుడు	1-2 అగ్ని 3 మరుత్తు, రుద్రుడు, విష్ణువు 4-12 అగ్ని	13
4	11	„	1-11 అగ్ని	13
5	11	„	1 ఇఘ్నుడు లేక సమిధాగ్ని 2 నరాశంసుడు 3 ఇకుడు 4 బర్హి 5 దేవీర్వాసము 6 ఉష 7 దైవ్య హోతలైన ప్రచేతనులు 8 సరస్వతి, ఇశా, భారతులు 9 త్వష్ట 10 వనస్పతి 11 స్వాహాకృతి	7
6	10	„	1-10 అగ్ని	10
7	10	ఇఘ్నుడు	1-10 „	11
8	7	„	1-7 అగ్ని	5
9	7	అత్రి యపత్యమగు గయుడు	1-7 „	7
10	7	„	1-7 „	7
11	6	అత్రిపుత్రుడు సుతంభరుడు	1-6 „	9
12	6	„	1-6 „	9
13	6	„	1-6 „	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
14	6	అత్రిపుత్రుడు సుతంభరుడు	1-6 అగ్ని	6
15	5	అంగిరసుని యపత్యమగు వరుణుడు	1-5 ,,	8
16	5	అత్రి యపత్యమగు పురు ఋషి	1-5 ,,	5
17	5	,,	1-5 ,,	4
18	5	అత్రి యపత్యమగు ద్వితుడు	1-5 ,,	5
19	5	అత్రి యపత్యమగు వప్రి ఋషి	1-5 ,,	5
20	4	ప్రయన్వద్ గణఋషి	1-4 ,,	6
21	4	నన ఋషి	1-4 ,,	4
22	4	విశ్వసామ	1-4 ,,	5
23	4	ఆత్రేయుడైన ద్యుమ్నుడు, విశ్వవర్షుడు	1-4 ,,	4
24	2	గౌపాయనసుడు, లౌపాయనసుడు లేక బంధువు, సుబంధువు, శ్రుతబంధువు, విప్రబంధువు.	1-2 ,,	2
25	9	ఆత్రేయులైన వసుయులు	1-9 అగ్ని	9
26	9	,,	1-9 ,,	9
27	6	త్రైవృష్ణుడైన త్ర్యరుణుడు, కృరుణుడు, పౌరుకుత్సుడైన త్రసదస్యుడు, భారత అశ్వమేధులు లేక భౌముడైన యత్రి యని కొందరు	1-5 అగ్ని 6 ఇంద్రాగ్నులు	7

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
28	6	అత్రిగోత్రజయగు విశ్వవార యనెడు రమణి	1-6 అగ్ని	6
29	15	శక్తి గోత్రజుడగు గౌరీపీతి	1-8 ఇంద్రుడు 9 ఉశనేంద్రులు 10-15 ఇంద్రుడు	19
30	15	బభ్రువు	1-11 ఇంద్రుడు 12-15 ఋణంచయేంద్రులు	18
31	13	అత్రి యపత్యమగు నవస్యుడు	1-8 ఇంద్రుడు 9 కుశ్వేంద్రులు 10-13 ఇంద్రుడు	18
32	12	అత్రి యపత్యమగు గాతువు	1-12 ,,	14
33	10	ప్రాజాపత్యుడైన సంవరణుడు	1-10 ఇంద్రుడు	16
34	9	,,	1-9 ,,	13
35	8	అంగిరసపుత్రుడైన ప్రభువసువు	1-8 ,,	8
36	6	,,	1-6 ,,	10
37	5	అత్రి	1-5 ,,	8
38	5	,,	1-5 ,,	5
39	5	,,	1-5 ,,	5
40	9	,,	1-4 ఇంద్రుడు 5 సూర్యుడు 6-9 అత్రి	11
41	20	అత్రి పుత్రుడు భౌముడు	1-20 విశ్వదేవతలు	30
42	16	,	1-10 విశ్వదేవగణము	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			11 రుద్రుడు	
			12-18 విశ్వేదేవగణము	24
43	17	అత్రిపుత్రుడు భౌముడు	1-17 విశ్వేదేవగణము	20
44	16	కశ్యపుని యపత్యమగు అవత్సారుడు	1-16 ,,	24
45	11	సదాపృణుడు	1-11 ,,	14
46	8	ప్రతిక్షత్రుడు	1-6 విశ్వేదేవగణము	
			7-8 దేవపత్నులు	8
47	7	ప్రతిరథుడు	1-7 విశ్వేదేవగణము	10
48	5	అత్రి యపత్యమగు ప్రతిభానుడు	1-5 ,,	7
49	8	అత్రి యపత్యమగు నతిప్రభువు	1-8 ,,	10
50	5	అత్రి యపత్యమగు స్వస్తి	1-5 ,,	5
51	17	,,	1-3 విశ్వేదేవగణము	
			4 ఇంద్ర వాయువులు	
			5 వాయువు	
			6-7 ఇంద్ర వాయువులు	
			8-17 విశ్వేదేవగణము	15
52	17	అత్రి యపత్యమగు శ్రావాశ్వడు	1-17 మరుద్గణము	18
53	16	,,	1-16 ,,	18
54	15	,,	1-15 ,,	20
55	10	,,	1-10 ,,	10
56	9	,,	1-9 ,,	10
57	8	,,	1-8 ,,	9
58	8	,,	1-8 ,,	11

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
59	8	అత్రియపత్యమగు శ్రావాశ్వఁడు	1-8 మరుద్గణము	12
60	8	„	1-8 మరుతాగ్నులు	8
61	19	„	1-4 మరుత్తులు 5-8 తరంతుని భార్య శశీయసి 9 వైదదశ్వఁడు, పురుషీశ్వాఁడు 10 వైదదశ్వీస్తరంతుఁడు 11-16 మరుత్తులు 17-19 దార్భ్యఁడైన రథపీఠి	20
62	9	అత్రియపత్యమగు శ్రుతవిదుఁడు	1-9 మిత్రావరుణులు	14
63	7	అత్రియపత్యమగు నర్చనానసుఁడు	1-7 „	13
64	7	„	1-7 „	8
65	6	అత్రియపత్యమగు రాతహవ్యఁడు	1-6 „	8
66	6	„	1-6 „	6
67	5	అత్రేయుఁడైన యజతుఁడు	1-5 „	5
68	5	„	1-5 „	5
69	4	అత్రియపత్యమగు క్షిరుచక్రి	1-4 „	5
70	4	„	1-4 „	4
71	3	అత్రేయుఁడైన బాహువృక్షుఁడు	1-3 „	3
72	3	„	1-3 మిత్రావరుణులు	3
73	10	అత్రియపత్యమగు పౌరుఁడు	1-10 అశ్వీధ్వయము	10
74	10	„	1-10 „	10
75	9	అత్రియపత్యమగు అవస్యఁడు	1-9 „	9
76	5	అత్రియపత్యమగు భౌముఁడు	1-5 „	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
77	5	అత్రియపత్యమగు భౌముడు	1-5 అశ్వద్వయము	6
78	9	అత్రేయుడైన సప్తవర్షి	1-9 ..	9
79	10	అత్రియపత్యమగు సత్యశ్రవస్సు	1-10 శ్రవస్సు	10
80	6	..	1-6 ..	7
81	5	అత్రియపత్యమగు శ్యావాశ్వడు	1-5 సవిత	3
82	9	..	1-9 ..	5
83	10	అత్రియపత్యమగు భౌముడు	1-10 పర్జన్యడు	9
84	4	..	1-4 పృథివి	7
85	8	..	1-8 వరుణుడు	9
86	6	..	1-6 ఇంద్రాగ్నులు	6
87	9	ఏతయామరుత్తు	1-9 మరుద్గణము	18
88	5	..	1-5 ..	5
89	5	ఏవయామరుత్తు	1-5 మరుత్తులు	7
90	15	అనంద-కర్దమ-శ్రీద-చిక్లీత-శ్రీ పుత్రులు	1-15 శ్రీ. అగ్ని	27
	31*	..	31 ..	32†

పంచమ మండలము సమాప్తము

షష్ఠ మండలము

1	13	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-13 అగ్ని	16
2	11	..	1-11 ..	15
3	8	..	1-8 ..	14

* శ్రీ సూక్తగత ప్రక్షిప్త మంత్రములు

† శ్రీ సూక్తగత ప్రక్షిప్త మంత్రాంధ్రానువాద పద్యములు

సూక్తము మంత్రసంఖ్య		ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
4	8	బృహస్పతి యశత్యమగు ధర్మదాజుడు	1-8 అగ్ని	12
5	7	..	1-7 ..	8
6	7	..	1-7 ..	9
7	7	..	1-7 వైశ్వానరాగ్ని	7
8	7	..	1-7 ..	9
9	7	..	1-7 ..	11
10	7	..	1-7 ..	9
11	6	..	1-6 ..	12
12	6	..	1-6 అగ్ని	10
13	6	..	1-6 ..	4
14	6	..	1-6 ..	7
15	19	బృహస్పతి యశత్యమగు ధర్మదాజుడు లేక ఆంగిరసుడైన వీరహవ్యుడు	1-19 అగ్ని	26
16	48	బృహస్పతి యశత్యమగు ధర్మదాజుడు	1-48 ..	48
17	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	19
18	15	..	1-15 ..	23
19	13	..	1-13 ..	18
20	13	..	1-13 ..	17
21	12	..	1-8 ఇంద్రుడు 9- ఏకేదేవగణము 10- ఇంద్రుడు	31

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			11- విశ్వేదేవగణము	
			12- ఇంద్రుడు	17
22	11	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-11 ,,	14
23	10	..	1-10 ,,	11
24	10	..	1-10 ,,	13
25	9	..	1-9 ,,	9
26	8	..	1-8 ,,	11
27	8	..	1-7 ఇంద్రుడు 8 దానదేవత	8
28	8	..	1-8 ఇంద్రుడు	7
29	6	..	1-6 ,,	10
30	5	..	1-5 ,,	5
31	5	సుహోత్రుడు	1-5 ,,	7
32	5	..	1-5 ,,	5
33	5	శునహోత్రుడు	1-5 ,,	5
34	5	..	1-5 ,,	8
35	5	నరుడు	1-5 ,,	6
36	5	..	1-5 ,,	7
37	5	బృహస్పతి యపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-5 ,,	8
38	5	..	1-5 ,,	5
39	5	..	1-5 ,,	6

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
40	5	బృహస్పతియపత్యమగు భరద్వాజుడు	1-5 ఇంద్రుడు	5
41	5	..	1-5 ,,	8
42	4	..	1-4 ,,	3
43	4	..	1-4 ,,	4
44	27	శంయువుడు	1-27 ..	28
45	23	..	1-30 ఇంద్రుడు 31-33 బృహస్పతి	25
46	14	..	1-14 ఇంద్రుడు	14
47	31	భరద్వాజుడగు గర్గుడు	1-5 సోమము 6-19 ఇంద్రుడు 20 దేవ-భూమి- బృహస్పతీంద్రులు 21 ఇంద్రుడు 22-25 సంజయ పుత్రుడు ప్రస్తాకుడు 26-28 రథము 29-30 దుందుభి 31 దుందుభీంద్రులు	34
48	24	బృహస్పతి పుత్రుడు శంయుడు	1-10 అగ్ని 11-15 మరుత్తులు 16-19 పూష 20-21 మరుత్తులు 22-24 గర్గుడులేక పృథివి	29
49	15	భరద్వాజాపత్యమగు ఋషిక్రుడు	1-15 విశ్వేదేవగణము	26

సూక్రము	సూక్రగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
50	15	భరద్వాజావత్సమగు ఋషిశ్వుడు	1-15 విశ్వే దేవగణము	22
51	16	„	1-16 „	14
52	17	„	1-17 „	16
53	10	బృహస్పతి యవత్సమగు భరద్వాజుడు	1-10 పూష	6
54	10	„	1-10 పూషణుడు	9
55	6	„	1-6 „	6
56	6	„	1-6 „	6
57	6	„	1-6 ఇంద్రుడు, పూషణుడు	5
58	4	„	1-4 పూషణుడు	4
59	10	„	1-10 ఇంద్రుడు, అగ్ని	11
60	15	„	1-15 „	28
61	14	„	1-14 సరస్వతి	27
62	11	„	1-11 అశ్వద్వయము	11
63	11	„	1-11 „	11
64	6	„	1-6 ఉషస్సు	6
65	6	„	1-6 „	6
66	11	„	1-11 మరుద్గణము	11
67	11	„	1-11 మిత్రావరుణులు	11
68	11	„	1-11 ఇంద్రావరుణులు	11
69	8	„	1-8 ఇంద్రుడు, విష్ణువు	8
70	6	„	1-6 ద్యావాభూములు	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య / గద్యముల సంఖ్య
71	6	బృహస్పతి యవత్యమగు భరద్వాజుడు	1-6 సవిత	6
72	5	..	1-5 ఇంద్రుడు, సోముడు	5
73	3	..	1-3 బృహస్పతి	3
74	4	..	1-4 సోముడు, రుద్రుడు	4
75	19	భరద్వాజప్రత్రుడు పాయువు	1 వర్ష 2 ధనుస్సు 3 జ్యో 4 ఆర్తమి 5 ఇషుది 6 పారధిరక్మలు 7 అశ్వములు 8 రథము 9 రథపాలకులు 10 సోత, పిత, సోమ్యుడు, ద్యావాభూములు, పూషణుడు 11-12 ఇయము 13 ప్రతోడుడు 14 హత్రమ్ముడు 15-16 ఇయము 17 యుద్ధభూమి, బ్రహ్మజస్పతి, అదితి 18 కవచము సోముడు, వరుణుడు 19 దేవగణము, బ్రహ్మ	19

షష్ఠ మండలము నమాప్తము

సూక్తము	సూక్త గత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య / గద్యముల సంఖ్య
సప్తమ మండలము				
1	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుఁడు	1-25 అగ్ని	25
2	11	..	1-11 అపిసులు	11
3	10	..	1-10 అగ్ని	10
4	10	..	1-10 ..	10
5	9	..	1-9 వైశ్వానరాగ్ని	10
6	7	..	1-7 ..	7
7	7	..	1-7 అగ్ని	7
8	7	..	1-7 ..	7
9	6	..	1-6 ..	6
10	5	..	1-5 ..	5
11	5	..	1-5 ..	5
12	3	..	1-3 ..	3
13	3	..	1-3 వైశ్వానరాగ్ని	3
14	3	..	1-3 అగ్ని	3
15	15	..	1-15 ..	15
16	12	..	1-12 ..	12
17	7	..	1-7 ..	7
18	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుఁడు	1-21 ఇంద్రుఁడు 22-25 సుదాసరాజు యొక్క	
			యజ్ఞ సప్తము	25
19	11	..	1-11 ఇంద్రుఁడు	11
20	10	..	1-10 ..	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
21	10	మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు	1-10 ఇంద్రుడు	11
22	9	..	1-9 ..	9
23	6	..	1-6 ..	6
24	6	..	1-6 ..	6
25	6	..	1-6 ..	6
26	5	..	1-5 ..	5
27	5	..	1-5 ..	5
28	5	..	1-5 ..	5
29	5	..	1-5 ..	5
30	5	..	1-5 ..	5
31	12	..	1-12 ..	13
32	27	1-25 .. 26-27 వశిష్ఠుడు లేక వశిష్ఠపుత్రుడు శక్తి	1-27 ..	29
33	14	1-9 మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు 10-14 వసిష్ఠుని పుత్రులు	1-9 వసిష్ఠపుత్రగణము లేక ఇంద్రుడు 10-14 వసిష్ఠుడు	14
34	25	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-25 విశ్వే దేవగణము	25
35	21	..	1-21 ..	21
36	9	..	1-9 ..	9
37	8	..	1-8 ..	8
38	8	..	1-6 పవిత 7-8 వాణిము	9

సంఖ్య	సూక్తము	మంత్రసంఖ్య	ముఖ్య	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
39	7	మైత్రావరుణియగు వశిష్ఠుడు	1-7	విశ్వ దేవగణము	7
40	7	..	1-7	..	7
41	7	..	1	ఇంద్రాది దేవతలు	1
		..	2-6	భగవంతుడు	6
		..	7	ఉపన్య	7
42	6	..	1-6	విశ్వే దేవగణము	6
43	5	..	1-5	..	5
44	5	..	1	దధిక్రాదులు	1
		..	2-5	దధిక్రాభ్యుడు	5
45	4	..	1-4	సవిత	4
46	4	..	1-4	రుద్రుడు	4
47	4	..	1-4	అపస (నీరు)	4
48	4	..	1-3	ముఖ్య	3
		..	4	ముఖ్య, విశ్వదేవతలు	4
49	4	మైత్రావరుణియగు వశిష్ఠుడు	1-4	అపస (నీరు)	4
50	4	..	1	మిత్రావరుణులు	1
		..	2	అగ్ని	2
		..	3	విశ్వదేవతలు	3
		..	4	సవి	4
51	3	..	1-3	ఆదిత్యులు	3
52	3	..	1-3	..	3
53	3	..	1-3	ద్యావాభూములు	3
54	3	..	1-3	వాస్తావ్యుని	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
55	20	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1 వాస్తోష్పతి 2-20 ఇంద్రుడు	21
56	25	„	1-25 మరుత్తులు	25
57	7	„	1-7 „	7
58	6	„	1-6 „	6
59	12	„	1-11 మరుత్తులు 12 రుద్రుడు	12
60	12	„	1 సూర్యుడు 2-12 మిత్రావరుణులు	12
61	7	„	1-7 „	7
62	6	„	1-3 సూర్యుడు 4-6 మిత్రావరుణులు	6
63	6	„	1-4 సూర్యుడు 5 సూర్యమిత్రావరుణులు 6 మిత్రావరుణులు	6
64	5	„	1-5 „	5
65	5	„	1-5 „	5
66	19	„	1-3 „ 4-13 ఆదిత్యుడు 14-16 సూర్యుడు 17-19 మిత్రావరుణులు	19
67	10	„	1-10 అశ్వద్వయము	10
68	9	„	1-9 „	9

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
69	8	మైత్రావరుణీయగు వశిష్ఠుడు	1-8 అశ్వద్వయము	8
70	7	..	1-7 ..	7
71	6	..	1-6 ..	6
72	5	..	1-5 ..	5
73	5	..	1-5 ..	5
74	6	..	1-6 ..	6
75	8	..	1-8 ఉపస్సు	8
76	7	..	1-7 ..	7
77	6	..	1-6 ..	6
78	5	..	1-5 ..	5
79	5	..	1-5 ..	5
80	3	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-3 ఉపస్సు	3
81	6	..	1-6 ..	6
82	10	..	1-10 ఇంద్రావరుణులు	10
83	10	..	1-10 ..	10
84	5	..	1-5 ..	5
85	5	..	1-5 ..	5
86	8	..	1-8 వరుణుడు	8
87	7	..	1-7 ..	7
88	7	..	1-7 ..	7
89	5	..	1-5 ..	5
90	7	..	1-4 వాయువు 5-7 ఇంద్రవాయులు	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
91	7	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1 వాయువు 2 ఇంద్రవామువులు 3 వాయువు 4-7 ఇంద్రవామువులు	7
92	5	„	1 వాయువు 2 ఇంద్రవామువులు 3 వాయువు 4 ఇంద్రవామువులు 5 వాయువు	5
93	8	„	1-8 ఇంద్రాగ్నులు	8
94	12	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-12 ఇంద్రుడు, అగ్ని	13
95	6	„	1-2 సరస్వతి 3 సరస్వానుడు 4-6 సరస్వతి	6
96	7	„	1-3 సరస్వతి 4-7 సరస్వానుడు	7
97	10	„	1 ఇంద్రుడు 2 బృహస్పతి 3 ఇంద్రుడు, బ్రహ్మణస్పతి 4-8 బృహస్పతి 9 ఇంద్రుడు, బ్రహ్మణస్పతి 10 ఇంద్రుడు, బృహస్పతి	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
98	7	మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-6 ఇంద్రుడు 7 ఇంద్రబృహస్పతులు	7
99	7	„	1-3 విష్ణువు 4-6 ఇంద్రావిష్ణులు 7 విష్ణువు	7
100	7	„	1-7 విష్ణువు	7
101	6	అగ్నిపుత్రుడు కుమారుడు లేక మైత్రావరుణీయగు వసిష్ఠుడు	1-6 పర్జన్యుడు	6
102	3	„	1-3 పర్జన్యుడు	3
103	11	„	1-11 మందూకుడు	11
104	25	„	1-25 సోమారులు	25

సప్తమ మండలము సమాప్తము

అష్టమ మండలము

1	34	1-2 కాణ్వదైవ ప్రగాఢుడు (ఘోరుడు) 3-29 కాణ్వలైవ మేధాతిథి, మేధ్యాతిథులు 30-33 ఆంగిరసుడైన ప్లాయోగి 34 ఆంగిరసుని శశ్వతీ ఋషిక	1-29 ఇంద్రుడు 30-34 ఆనంగుడు	36
2	42	కణ్వ గోత్రీయ మేధాతిథి, అంగిరోగోత్రుడగు ప్రియమేధస్సు	1-40 ఇంద్రుడు 41-42 విభిందువు	43

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	24	మేధ్యాతిథి	1-20 ఇంద్రుడు 21-24 కుర్యాన పుత్రుడగు పాకశ్యాముడు	24
4	21	కాణ్వఁడైన దేవతిథి	1-14 ఇంద్రుడు 15-18 పూషణుడో, యింద్రుడో 19-21 కురంగదానదేవత	21
5	39	కణ్వనామక బ్రహ్మాతిథి	1-37 అశ్వద్వయము 38-39 చైద్యుడైన కశునామకరాజు	41
6	48	కాణ్వఁడైన వత్సుడు	1-45 ఇంద్రుడు 46-48 దానప్రశంస, పార్శ్వ్యుడగు తిరించరుడు	50
7	36	కణ్వ గోత్రుడగు పునర్వత్సుడు	1-6 మరుద్గణము	36
8	23	కణ్వ గోత్రోత్పన్నుడు సద్వంసాఖ్యుడు	1-23 అశ్వద్వయము	23
9	21	కాణ్వఁడైన శశకర్ణుడు	1-21 ..	22
10	6	కణ్వపుత్రుడు ప్రగాఢుడు	1-6 ..	6
11	10	కాణ్వఁడైన వత్సుడు	1-10 అగ్ని	10
12	33	కణ్వగోత్రీయుడు పర్వతుడు	1-33 ఇంద్రుడు	32
13	33	కణ్వగోత్రీయుడగు నారదుడు	1-33 ..	30
14	15	కణ్వగోత్రీయుడగు నశ్యసూక్తి, గో సూక్తి	1-15 ఇంద్రుడు	15
15	13	..	1-13 ఇంద్రుడు	11
16	12	ఇరిన్వతుడు	1-12 ..	9
17	15	..	1-15 ..	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
18	22	ఇరిన్వతుఁడు	1-3 ఆదిత్యులు 4 అదితి 5 ఆదిత్యులు 6-7 అదితి 8 అశ్వినులు 9 అగ్ని సూర్య వాయువులు 10-22 ఆదిత్యులు	8
19	37	కాణ్వఁడైన సోభరి	1-33 అగ్ని 34-35 ఆదిత్యులు 36-37 పౌరకుత్స్యఁడైన త్రసదస్యఁడు	34
20	26	„	1-26 మరుద్గణము	25
21	18	„	1-18 „	16
22	18	„	1-18 అశ్వద్వయము	20
23	30	వైయస్వఁడగు విశ్వమనస్సు	1-30 అగ్ని	14
24	30	„	1-27 ఇంద్రుఁడు 28-30 వరుణుఁడు	20
25	24	వైయస్వఁడగు విశ్వమానసుఁడు	1-9 మిత్రావరుణులు 10-12 విశ్వేదేవతలు 13-24 మిత్రావరుణులు	21
26	25	„	1-19 అశ్వద్వయము 20-25 వాయువు	23
27	22	వైవస్వత మనువు	1-22 విశ్వేదేవగణము	21
28	5	„	1-5 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
29	10	మారీచపుత్రుడు కశ్యపుడో, వైవస్వత మనువో	1-10 విశ్వేదేవగణము	3
30	4	వైవస్వత మనువు	1-4 ,,	4
31	18	,,	1-4 యజ్ఞము, యజమానుడు 5-9 దంపతులు 10-18 దంపతులయశస్సులు	10
32	30	కణ్వగోత్రీయుడు మేధాతిథి	1-30 ఇంద్రుడు	15
33	19	,,	1-19 ,,	14
34	18	1-15 కణ్వగోత్రీయుడగు నీపాతిథి 16-18 అంగిరసుడైన సహస్ర వసురోచిషుడు	1-18 ,,	16
35	24	అత్రిగోత్రీయ శ్యావాశ్వడు	1-24 అశ్వేద్వయము	16
36	7	,,	1-7 ఇంద్రుడు	7
37	7	,,	1-7 ,,	7
38	10	,,	1-10 అగ్ని, ఇంద్రుడు	5
39	10	కణ్వగోత్రీయుడగు నాభాకుడు	1-10 అగ్ని	10
40	12	,,	1-12 ఇంద్రుడు, వహ్ని	11
41	10	,,	1-10 వరుణుడు	8
42	6	కాణ్వుడైన నాభాకుడు లేక అత్రేయుడైన యర్చనానసుడు	1-3 వరుణుడు 4-6 అశ్వేద్వయము	7
43	33	అంగిరో పుత్రుడగు విరూపుడు	1-33 అగ్ని	23

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
44	30	అంగిరోపుత్రుడగు విరూపుడు	1-30 అగ్ని	17
45	42	కణ్వగోత్రీయుడగు త్రిశోకుడు	1 అగ్నింధ్రులు 2-42 ఇంద్రుడు	34
46	33	అశ్వపుత్రుడు వశుడు	1-20 ఇంద్రుడు 21-24 కనీతుని దానస్తుతి 25-28 వాయువు 29-31 ఇంద్రుడు 32 వాయువు 33 ఇంద్రుడు	30
47	18	ఆప్త్యుడైన త్రితుడు	1-13 ఆదిత్యుడు 14-18 ఆదిత్యోషస్సులు	10
48	15	కణ్వపుత్రుడు ప్రగాథుడు	1-15 సోముడు	18
49	10	కణ్వపుత్రుడైన ప్రస్క-ణ్వుడు	1-10 ఇంద్రుడు	10
50	10	కణ్వపుత్రుడైన పుష్టిగుడు	1-10 ,,	11
51	10	కాణ్వడైన శ్రుష్టిగుడు	1-10 ,,	8
52	10	కాణ్వడైన యాయువు	1-10 ,,	7
53	8	కాణ్వడైన మేధ్యుడు	1-8 ,,	9
54	8	కాణ్వడైన మాతరిశ్వడు	1-2 ఇంద్రుడు 3-4 విశ్వేదేవతలు 5-8 ఇంద్రుడు	8
55	5	కాణ్వడగు కృకుడు	1-5 ఇంద్రుడు, ప్రస్క-ణ్వుడు	5
56	5	కాణ్వడైన వృషధ్వడు	1-4 ఇంద్ర ప్రస్క-ణ్వులు 5 అగ్ని, సూర్యులు	4

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
57	4	కాణ్వదై న మేఘ్యుడు	1-4 అశ్వద్వయము	4
58	3	,,	1-3 విశ్వేదేవతలు	3
59	7	కాణ్వదై న సుపర్ణుడు	1-7 ఇంద్రుడు, వరుణుడు	8
60	20	భర్గుడు, ప్రగాఢుడు	1-20 అగ్ని	22
61	18	భర్గుడు, ప్రగాఢుడు	1-18 ఇంద్రుడు	19
62	12	ఘౌరుడై న కణ్వని పుత్రుడగు ప్రగాఢుడు	1-12 ,,	12
63	12	,,	1-11 ,, 12 దేవగణము	9
64	12	కణ్వపుత్రుడగు ప్రగాఢుడు	1-12 ఇంద్రుడు	9
65	12	,,	1-12 ,,	6
66	15	ప్రగాఢపుత్రుడు కలి	1-15 ,,	14
67	21	సామ్యుడై న మత్స్యుడు మైత్రావరుణీ మాన్యుడు జాలబద్ధములై న మత్స్యములు	1-9 ఆదిత్యగణము 10-12 ఆదితి 13-21 ఆదిత్యగణము	14
68	19	ప్రియమేధస్సు	1-13 ఇంద్రుడు 14-19 ఋక్షైశ్వమేధులు	17
69	18	,,	1-10 ఇంద్రుడు 11-12 వరుణుడు 13-18 ఇంద్రుడు	18
70	15	అంగిరసుడై న పురుహన్త	1-15 ఇంద్రుడు	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
71	15	సుదితి, అంగిరసుడైన పురుమీధుడు లేక వారిలోనొక్కడు	1-15 అగ్ని	13
72	18	ప్రగాఢపుత్రుడు హర్యతుడు	1-18 ..	15
73	18	ఆత్రేయుడైన గోపవనుడు లేక సప్తవధ్రి	1-18 అశ్వద్వయము	17
74	15	గోపవనుడు	1-12 అగ్ని 13-15 ఆర్షుడైన శ్రుతర్షుడు	9
75	16	అంగిరఃపుత్రుడు విరూపుడు	1-16 అగ్ని	13
76	12	కణ్వగోత్రీయుడు కురుసుతి	1-12 ఇంద్రుడు	6
77	11	కణ్వగోత్రజుడైన కురుసుతి	1-11 ..	10
78	10	..	1-10 ..	4
79	9	భార్గవుడైన కృత్నుడు	1-9 సోముడు	6
80	10	నోధసునిపుత్రుడు ఏకద్యుడు	1-9 ఇంద్రుడు 10 దేవతలు	10
81	9	కణ్వగోత్రీయుడు కుసీది	1-9 ఇంద్రుడు	10
82	9	..	1-9 ..	9
83	9	కణ్వపుత్రుడు కుసీదుడు	1-9 విశ్వేదేవతలు	9
84	9	కావ్యుడైన ఉశనస్సు	1-9 అగ్ని	9
85	9	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు	1-9 అశ్వదేవతలు	8
86	5	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు లేక కార్షియైన విశ్వకుడు	1-5 అశ్వలు	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
87	6	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు లేక వాశిష్ఠుడైన ద్యుష్మికుడు లేక అంగిరసుడైన ప్రియమేధుడు	1-6 అశ్వదేవతలు	4
88	6	గౌతముడైన నోధస్సు	1-6 ఇంద్రుడు	8
89	7	అంగిరసులైన నృమేధుడు, పురుమేధుడు	1-7 ,,	11
90	6	,,	1-6 ,,	10
91	7	అత్రిపుత్రియగు అపాల	1-7 ,,	17
92	33	అంగిరసునిపుత్రుడైన శ్రుతకక్షుడు లేక సుకక్షుడు	1-33 ,,	32
93	34	అంగిరసునిపుత్రుడైన సుకక్షుడు	1-33 ,, 34 ఇంద్రముఖులు	33
94	12	అంగిరసునిపుత్రుడైన విందుడు లేక పూతదక్షుడు	1-12 మరుత్తులు	12
95	9	అంగిరసుడైన తిరశ్చి	1-9 ఇంద్రుడు	11
96	21	అంగిరసుడైన తిరశ్చి లేక మారుతుడైన ద్యులానుడు	1-13 ఇంద్రుడు 14 ఇంద్ర మరుత్తులు 15 ఇంద్ర బృహస్పతులు 16-21 ఇంద్రుడు	21
97	15	కాశ్యపుడైన రేభుడు	1-15 ఇంద్రుడు	19
98	12	అంగిరసుడైన నృమేధుడు	1-12 ,,	10
99	8	,,	1-8 ,,	7
100	12	1-3 భార్యుడైన నేముడు	1-7 ఇంద్రుడు	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		4-5 ఇంద్రుడు	8 సుపర్ణుడు	
		6-12 భార్గవుడైన నేముడు	9 ఇంద్రుడు లేక వజ్రము	
			10-11 వాక్కు	
			12 ఇంద్రుడు	12
101	16	భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-4 మిత్రావరుణులు	
			5 మిత్రావరుణాదిత్యులు	
			6 ఆదిత్యులు	
			7-8 అశ్వినులు	
			9-10 వాయువు	
			11-12 సూర్యుడు	
			13 సూర్యవృథ లేక ఉషస్సు	
			14 పవమానుడు	
			15-16 గోవులు	18
102	22	భార్గవుడైన ప్రయోగుడు భార్గవృత్తుడైన యగ్ని లేక పావకుడు	1-22 అగ్ని	22
103	14	కాణ్వ్యుడైన సోభరి	1-13 ,,	
			14 అగ్ని మరుత్తులు	16

అష్టమ మండలము సమాప్తము

నవమ మండలము

1	10	వై శ్వమిత్రుడైన మధుచ్ఛంధునుడు	1-10 పవమాన సోమము	10
2	10	కాణ్వ్యుడైన మేధాతిథి	1-10 ,,	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
3	12	అజీగ రియైన శునశ్శేవుడు, వైశ్వామిత్రుడైన కృత్రిమ దేవరాతుడు	1-12 పవమానసోమము	14
4	10	ఆంగిరసుడైన హిరణ్యస్థావుడు	1-10 ,,	8
5	11	కశ్యపాసితుడో దేవలుడో	1-11 అప్రిస్సులు	11
6	9	,,	1-9 పవమాన సోమము	9
7	9	,,	1-9 ,,	9
8	9	,,	1-9 ,,	9
9	9	,,	1-9 ,,	9
10	9	,,	1-9 ,,	9
11	9	,,	1-9 ,,	6
12	9	,,	1-9 ,,	9
13	9	,,	1-9 ,,	8
14	8	,,	1-8 ,,	8
15	8	,,	1-8 ,,	7
16	8	,,	1-8 ,,	8
17	8	,,	1-8 ,,	6
18	7	,,	1-7 ,,	4
19	7	,,	1-7 ,,	7
20	7	,,	1-7 ,,	7
21	7	,,	1-7 ,,	5
22	7	,,	1-7 ,,	7

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
23	7	కాశ్యపాసితుడు లేక దేవలుడు	1-7 పవమానసోమము	7
24	7	„	1-7 „	5
25	6	అగస్త్యపుత్రుడు దృక్షచ్ఛుతుడు	1-6 „	6
26	6	దార్ధచ్ఛుతుడైన ఇద్ధవాహుడు	1-6 „	6
27	6	అంగిరసుడైన నృమేధస్సు	1-6 „	4
28	6	అంగిరసుడైన ప్రియమేధుడు	1-6 „	3
29	6	అంగిరసుడైన నృమేధుడు	1-6 „	6
30	6	అంగిరసుడైన బిందువు	1-6 „	6
31	6	రాహుగణుడగు గోతముడు	1-6 „	5
32	6	అత్రేయుడైన శ్యావాశ్వుడు	1-6 „	6
33	6	త్రితుడు	1-6 „	5
34	6	„	1-6 „	6
35	6	అంగిరసుడైన ప్రభూవసువు	1-6 „	6
36	6	„	1-6 „	6
37	6	అంగిరసుడైన రహూగణుడు	1-6 „	6
38	6	„	1-6 „	6
39	6	అంగిరసుడైన బృహన్మతి	1-6 „	6
40	6	„	1-6 „	4
41	6	కౌణ్యుడైన మేధ్యాతిథి	1-6 „	6
42	6	„	1-6 „	6
43	6	„	1-6 „	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
44	6	అంగిరసపుత్రుడు అయాస్యుడు	1-6 పవమానసోమము	6
45	6	..	1-6 ..	6
46	6	..	1-6 ..	6
47	5	భార్గవుడైన కవి	1-5 ..	5
48	5	..	1-5 ..	5
49	5	..	1-5 ..	2
50	5	అంగిరసుడైన ఉచభ్యుడు	1-5 ..	5
51	5	..	1-5 ..	5
52	5	..	1-5 ..	5
53	4	కాశ్యపుడైన అవస్సారుడు	1-4 ..	4
54	4	..	1-4 ..	4
55	4	..	1-4 ..	4
56	4	..	1-4 ..	4
57	4	..	1-4 ..	4
58	4	..	1-4 ..	4
59	4	..	1-4 ..	4
60	4	..	1-4 ..	4
61	30	అంగిరసపుత్రుడైన అమహీయుడు	1-30 ..	29
62	30	భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-30 ..	30
63	30	కాశ్యపుడైన నిధువి	1-30 ..	25

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
64	30	మరీచునిపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-30 పవమానసోమము	26
65	30	వరుణపుత్రుడైన భృగువు లేక భార్గవుడైన జమదగ్ని	1-30 ,,	28
66	30	శతసంఖ్యాకులగు వైఖానసులు	1-30 ,,	29
67	53	1-3 బార్హస్పత్యుడైన భరద్వాజుడు 4-6 మరీచుడైన కశ్యపుడు 7-9 రాహుగణుడైన గోతముడు 10-13 భౌముడైన అత్రి 13-15 గాథినుడైన విశ్వమిత్రుడు 16-18 భార్గవుడైన జమదగ్ని 19-21 మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు 22-53 అంగిరసుడైన పవిత్రుడు లేక వసిష్ఠుడైన పవిత్రుడు లేక వారిరువురు	1-9 పవమానసోమము 10-12 పవమానపూష 13-22 పవమానసోమము 23-27 పవమాన అగ్ని 28-30 పవమానసోమము 31-53 అధ్యేతయైన పవమానుడు	73
68	10	భలందన పుత్రుడు చత్వరి	1-10 పవమానసోమము	14
69	10	అంగిరసపుత్రుడు హిరణ్యస్థాపుడు	1-10 ,,	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
70	10	విశ్వామిత్రపుత్రుడు రేణువు	1-10 పవమానసోమము	19
71	9	విశ్వామిత్రపుత్రుడు ఋషభుడు	1-9 ,,	14
72	9	అంగిరసపుత్రుడు హరిమంతుడు	1-9 ,,	14
73	9	అంగిరసపుత్రుడు పవిత్రుడు	1-9 ,,	14
74	9	దీర్ఘతముని పుత్రుడైన కశీవంతుడు	1-9 ,,	11
75	5	భృగుపుత్రుడు కవి	1-5 ,,	7
76	5	,,	1-5 ,,	7
77	5	,,	1-5 ,,	8
78	5	,,	1-5 ,,	6
89	5	,,	1-5 ,,	8
80	5	భరద్వాజపుత్రుడు వసువు	1-5 ,,	6
81	5	,,	1-5 ,,	5
82	5	,,	1-5 ,,	6
83	5	అంగిరసపుత్రుడు పవిత్రుడు	1-5 ,,	7
84	5	ప్రజాపతియైన వాచ్యుడు	1-5 ,,	10
85	12	భర్గవుడైన వేనుడు	1-12 ,,	24
86	48	1-10 అకృష్ణమాషములు 11-20 సికతా నివాసరిస్తు 21-30 పృశ్ని, అజములు		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		31-40 అకృష్టమాషములు, సికతానివావరిస్తు, పృష్ఠి, అజములు		
		41-45 భౌముడైన అత్రి		
		46-48 శౌనకుడైన		
		గృత్యమదుడు	1-48 పవమానసోమము	73
87	9	కావ్యుడైన ఉశనస్సు	1-9 ,,	14
88	8	కవిపుత్రుడు ఉశనసుడు	1-8 ,,	12
89	7	,,	1-7 ,,	12
90	6	మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు	1-6 ,,	5
91	6	మరీచిపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-6 ,,	10
92	6	,,	1-6 ,,	13
93	5	గౌతముడైన నోధస్సు	1-5 ,,	7
94	5	మౌరుడైన కణ్వుడు	1-5 ,,	9
95	5	కాణ్వుడైన ప్రస్కణ్వుడు	1-5 ,,	8
96	24	దైవోదాసుడైన ప్రతర్దనుడు	1-24 ,,	38
97	58	1-3 మైత్రావరుణుని పుత్రుడు వసిష్ఠుడు 4-6 వాసిష్ఠుడైన ఇంద్రప్రమతి 7-9 వాసిష్ఠుడైన వృషగణుడు 10-12 వాసిష్ఠుడైన మన్యువు		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		13-15 వాసిష్ఠుడైన ఉపమన్యువు		
		16-18 వాసిష్ఠుడైన వ్యాఘ్రపాత్తు		
		19-21 వసిష్ఠపుత్రుడు శక్తి		
		22-24 వాసిష్ఠుడైన కర్ణశ్రుత్తు		
		25-27 వాసిష్ఠుడైన మృశీకుడు		
		28-30 వాసిష్ఠుడైన వసుత్రుడు		
		31-44 శాక్త్యుడైన వరాశరుడు		
		45-48 అంగిరసుడైన కుత్సుడు	1-58 పవమానసోమము	79
98	12	వర్షాగిరుడైన అంబరీషుడు, భారద్వాజుడైన ఋజిక్వుడు	1-12 ,,	13
99	8	కాశ్యపులైన రేభుడు, సూనువు	1-8 ,,	8
100	9	,,	1-9 ,,	9
101	16	1-3 శ్యావాక్సునిపుత్రుడు అంధీగుడు 4-6 నహుషునిపుత్రుడు యయాతి		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		7-9 మనువుత్రుడైన సహస్రతుడు		
		10-12 సాంవరణుని మనువు		
		13-16 వైశ్వామిత్రుడు లేక ప్రజాపతి	1-16 పవమానసోమము	17
102	8	ఆప్త్యుడైన త్రితుడు	1-8 పవమానసోమము	10
103	6	ఆప్త్యుడైన ద్వితుడు	1-6 ..	6
104	6	కాణ్వలైన పర్వతనారదులు లేక కశ్యపులైన శిఖండినులు, అస్పరసలు	1-6 ..	6
105	6	కాణ్వలైన పర్వత నారదులు	1-6 ..	6
106	14	1-3 చాక్షుషోఽగ్ని 4-6 మనువుత్రుడు చక్షువు 7-9 మనువు 10-14 చాక్షుషోఽగ్ని	1-14 ..	14
7	26	సప్తఋషులు 1 బార్హస్పత్యుడైన భరద్వాజుడు 2 మారీచుడైన కశ్యపుడు 3 రాహుగణుడైన గోతముడు 4 భౌముడైన అత్రి		

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
		5 విశ్వామిత్రుడైన గాధినుడు		
		6 భార్గవుడైన జమదగ్ని		
		7 మైత్రావరుణియైన వసిష్ఠుడు	1-26 పవమానసోమము	31
108	16	1-2 శాక్తుడైన గౌరవీతి		
		3 వాసిష్ఠుడైన శక్తి		
		4-5 అంగిరసుడైన ఉరువు		
		6-7 భారద్వాజుడైన		
		ఋజిశ్వానుడు		
		8-9 అంగిరసుడైన		
		ఊర్ధ్వసద్ముడు		
		10-11 అంగిరసుడైన		
		కృతయకుడు		
		12-13 ఋణంచయుడను మహర్షి		
		14-16 వాసిష్ఠుడైన శక్తి	1-16 పవమానసోమము	16
109	22	యాగార్గులు	1-22 ,,	22
110	12	త్రైవృష్టుడైన త్ర్యరుణుడు	1-12 ,,	12
		పౌరుకుత్సుడైన త్రసదస్యుడు		
111	3	పారుచ్ఛేపియగు అనానతుడు	1-3 ,,	6
112	4	అంగిరసుడైన శిశునామకుడు	1-4 ,,	4
113	11	మరీచపుత్రుడు కశ్యపుడు	1-11 ,,	12
114	10	కాశ్యపుడైన మారీచుడు	1-10 ,,	18

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
దశమ మండలము				
1	7	ఆప్త్యుడైన త్రితుడు	1-7 అగ్ని	10
2	7	..	1-7 ..	9
3	7	..	1-7 ..	9
4	7	..	1-7 ..	11
5	7	..	1-7 ..	10
6	7	..	1-7 ..	8
7	7	..	1-7 ..	9
8	9	త్వాష్ట్ర పుత్రుడగు త్రిశిరస్సు	1-6 అగ్ని 7-9 ఇంద్రుడు	11
9	10	త్వాష్ట్రపుత్రుడైన త్రిశిరస్సు లేక అంబరీష రాజపుత్రుడైన సింధుద్వీపుడు	1-9 అప్పు (జలము)	11
10	14	యముడు-(ఋషిక) యమి	యముడు-యమి	18
11	9	అంగిరసుడైన హవిర్ధానుడు	1-9 అగ్ని	14
12	9	..	1-9 ..	12
13	5	వివస్వానుడు	1-5 హవిర్ధానశకటములు	10
14	16	వైవస్వతుడగు యముడు	అంగిరసుడు, పిత, అధర్వుడు, భృగువు, పితృదేవతలు,	

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
			సరమాపుత్రులగు శ్వానములు	18
15	14	యమపుత్రుడు శంఖుడు	1-14 పితరులు	20
16	14	యమపుత్రుడు దమనుడు	1-14 అగ్ని	21
17	14	దేవశ్రవయామాయనులు	1-2 సరణ్యువు 3-6 వూష 7-9 సరస్వతి 10-14 ఆప	23
18	14	యమపుత్రుడు సంకుసుకుడు	1-4 మృత్యుదేవత 5 దాతృదేవత 6 త్వష్టదేవత 7-13 పితృమేధావినులు 14 పితృమేధావినులు లేక ప్రజాపతి	25
19	8	యమపుత్రుడు మధితాఋగ్ధో వరుణపుత్రుడు భృగువో భార్గవ చ్యవనుడో	1-8 అప్పులు, గోవులు	9
20	10	ఇంద్రుడైన విమదుడో ప్రాజాపత్యుడో వసుకృతో	1-10 అగ్ని	11
21	8	ఇంద్రపుత్రుడో ప్రజాపతిపుత్రుడో అయిన విమదుడు లేక వసుకృత్తు	1-8 ,,	16
22	15	..	1-15 ఇంద్రుడు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
23	7	ఇంద్రపుత్రుడో ప్రజాపతి పుత్రుడో అయిన విమదుడు లేక వసుకృత్తు	1-7 ఇంద్రుడు	13
24	6	„	1-3 ఇంద్రుడు 4-6 అశ్వినలు	10
25	11	„	1-11 సోముడు	22
26	9	„	1-9 పూష	18
27	24	ఇంద్రపుత్రుడైన వసుక్రుడు	1-24 ఇంద్రుడు	42
28	12	1 వసుక్రపత్ని 2 ఇంద్రుడు 3-5 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 6 ఇంద్రుడు 7 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 8 ఇంద్రుడు 9 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 10 ఇంద్రుడు 11 ఐంద్రుడైన వసుక్రఋషి 12 ఇంద్రుడు	1 ఇంద్రుడు 2 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 3-5 ఇంద్రుడు 6 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 7 ఇంద్రుడు 8 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 9 ఇంద్రుడు 10 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు 11 ఇంద్రుడు 12 ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు	21
29	8	ఐంద్రుడైన వసుక్రుడు	1-8 ఇంద్రుడు	15
30	15	ఇలూష పుత్రుడగు కవఘుడు	1-15 అపాన్నదేవత	19
31	11	„	1-11 విశ్వేదేవతలు	17

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
32	9	ఇలూషపుత్రుడు కవఘడు	1-9 ఇంద్రుడు	13
33	9	„	1 విశ్వేదేవతలు	
			2-3 ఇంద్రుడు	
			4-5 కురు శ్రవణ త్రాసదస్యులు	
			6-9 మైత్రాతిథియైన ఉపమశ్రవుడు	11
34	14	మూజవత్పత్నుడు అక్షుడు	1 అక్షములు	
		లేక ఇలూషపుత్రుడు కవఘడు	2-6 అక్ష-కితవ-నింద	
			7 అక్షములు	
			8 అక్ష-కితవ-నింద	
			9 అక్షములు	
			10-11 అక్ష-కితవ-నింద	
			12 అక్షములు	
			13 కృషి	
			14 అక్ష-కితవ-నింద	23
35	14	ధనాకపుత్రుడు లుకుడు	1-14 విశ్వేదేవతలు	25
36	14	„	1-14 „	26
37	12	సూర్యపుత్రుడు అభితపస్సు	1-12 సూర్యుడు	15
38	5	ముష్క-వంతుడైన ఇంద్రాఖ్య ఋషి	1-5 ఇంద్రుడు	6
39	14	కక్షీవంతుని దుహితయగు ఘోషయసు బ్రహ్మవాదిని	1-14 అశ్వలు	18
40	14	కక్షీవత్పుత్రిక ఘోష	1-14 అశ్వదేవతలు	23
41	3	ఘోషపుత్రుడు సుహస్త్రుడు	1-3 „	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
42	11	అంగిరసుడైన కృష్ణుడు	1-11 ఇంద్రుడు	17
43	11	..	1-11 ..	20
44	11	..	1-11 ..	16
45	12	భాలందనుడైన వత్సప్రి	1-12 అగ్ని	14
46	10	..	1-10 ..	14
47	8	అంగిరసుడైన సప్తగువు	1-8 వైకుంఠేంద్రుడు	6
48	11	వైకుంఠేంద్రుడు	1-11 ఇంద్రుడు	17
49	11	..	1-11 ..	14
50	7	..	1-7 ..	10
51	9	1 దేవతలు	1 అగ్ని	
		2 సౌచీకాగ్ని	2 దేవతలు	
		3 దేవతలు	3 అగ్ని	
		4 సౌచీకాగ్ని	4 దేవతలు	
		5 దేవతలు	5 అగ్ని	
		6 సౌచీకాగ్ని	6 దేవతలు	
		7 దేవతలు	7 అగ్ని	
		8 సౌచీకాగ్ని	8 దేవతలు	
		9 దేవతలు	9 అగ్ని	16
52	6	సౌచీకాగ్ని	1-6 విశ్వేదేవతలు	12

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
53	11	1-3 దేవతలు 4-5 సౌచీకాగ్ని 6-11 దేవతలు	1-3 అగ్ని 4-5 దేవతలు 6-11 అగ్ని	18
54	6	వామదేవపుత్రుడైన బృహదుక్థ్యుడు	1-6 ఇంద్రుడు	7
55	8	..	1-8 ..	14
56	7	..	1-7 విశ్వేదేవతలు	9
57	6	గోపాయనులైన బంధు శ్రుతబంధు విప్రబంధువులు	1-6 ..	6
58	12	బంధ్యాదులు	1-12 మనస్సు	12
59	10	..	1-3 నిర్మతి 4 నిర్మతి, సోముడు 5-6 అసునీలిదేవి 7 భూమ్యాది లింగోక్తదేవతలు 8-10 ద్యౌవాపృథివులు	15
60	12	బంధ్యాదులు, వారిమాత	1-4 అసమాతి 5 ఇంద్రుడు 6 అసమాతి 7-11 జీవుడు 12 హస్తము	9
61	27	నాభానేదిప్తుడు	1-27 విశ్వేదేవతలు	39

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యమూల సంఖ్య
62	11	నాభానేదిష్టుడు	1-6 విశ్వేదేవతలు 7 వైశ్వదేవి 8-11 సావరణ మహాదానము	11
63	17	పాయుడైన గయుడు	1-14 విశ్వేదేవతలు 15-16 పర్యావృత్తి దేవతలు 17 విశ్వేదేవతలు	28
64	17	పాయుడైన గయుడు	1-17 విశ్వేదేవతలు	22
65	15	వాసుక్రుడైన వసుకర్ణుడు	1-15 ..	19
66	15	..	1-15 ..	19
67	12	అంగిరఃపుత్రుడు అయాన్యుడు	1-12 బృహస్పతి	18
68	12	..	1-12 ..	16
69	12	వాద్యశ్వపుత్రుడు సుమిత్రుడు	1-12 అగ్ని	21
70	11	వాద్యశ్వ సుమిత్రుడు	1-11 అప్రిస్సు	18
71	11	అంగిరస బృహస్పతి	1-11 జ్ఞానము	11
72	9	శాక్యుడైన బృహస్పతి లేక అంగిరసుడైన బృహస్పతి లేక దాక్షయణియైన యదితి	1-9 దేవతలు	10
73	11	శాక్యుడైన గౌరవీతి	1-11 ఇంద్రుడు	13
74	6	..	1-6 ..	6
75	10	ప్రియమేధపుత్రుడు సింధుక్షిత్తు	1-10 నది	16

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
76	8	ఇరావతీపుత్రుడు జరత్కర్ణుడు	1-8 గ్రావలు (రుబ్బురోలు-పొత్తము)	11
77	8	భార్గవుడైన స్యూమరశ్మి	1-8 మరుత్తు	10
78	8	„	1-8 „	8
79	7	సౌచీకాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్తి లేక వాజంభరుడు	1-7 అగ్ని	10
80	7	„	1-7 „	9
81	7	భువనపుత్రుడు విశ్వకర్మ	1-7 విశ్వకర్మ	8
82	7	„	1-7 „	7
83	7	తపశ్పుత్రుడు మన్యువనెడువాడు	1-7 మన్యువు	12
84	7	„	1-7 „	9
85	53	సావిత్రి సూర్య (ఋషిక)	1-5 సోముడు 6-16 వివాహార్థదేవత 17-18 సోమార్కులు 19 చంద్రుడు 20-28 వివాహదేవత 29-30 వధూవాసము 31 దంపతుల రోగనాశనము 32-53 సావిత్రి సూర్య	71

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
86	23	1 ఇంద్రుడు 2-6 ఇంద్రాణి 7 ఇంద్రుడైన వృషాకపి 8 ఇంద్రుడు 9-10 ఇంద్రాణి 11-12 ఇంద్రుడు 13 ఇంద్రుడైన వృషాకపి 14 ఇంద్రుడు 15-18 ఇంద్రాణి 19-22 ఇంద్రుడు 23 ఇంద్రుడైన వృషాకపి	1-23 ఇంద్రుడు	31
87	25	పాయువనెడు భారద్వాజుడు	1-25 రక్షోహగ్ని	33
88	19	అంగిరసుడైన మూర్ధన్య రేక వామదేవ్యుడు	1-19 సూర్యుడు, వైశ్వానరాగ్ని	25
89	18	వైశ్వామిత్ర రేణువు	1-4 ఇంద్రుడు 5 ఇంద్ర సోములు 6-18 ఇంద్రుడు	21
90	16	నారాయణ నామకుడైన ఋషి	1-16 మహదాది విలక్షణ పురుషుడు	20
91	15	వీరహవ్యపుత్రుడు అరుణుడు	1-15 అగ్ని	17
92	15	మనుపుత్రుడు శర్యాతుడు	1-15 విశ్వేదేవతలు	21

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
93	15	పృథువుత్రుడుగు తాన్వడు	1-15 విశ్వేదేవతలు	17
94	14	సర్పార్బదులు	1-14 గ్రావలు	19
95	18	ఇలావుత్రుడు పురూరవసుడు ఊర్వశి	1-18 ఊర్వశి పురూరవసులు	29
96	13	ఆంగిరసుడైన వరువు లేక ఐంద్రుడైన సర్వహరి	1-13 ఇంద్రాశ్వములు	21
97	23	అథర్వపుత్రుడు భిషక్కు-	1-23 ఓషధి	23
98	12	ఋషిక్షేణపుత్రుడు దేవాపి	1-12 దేవతలు	16
99	12	విఖనసుని పుత్రుడు వక్రముడు	1-12 ఇంద్రుడు	15
100	12	వందనపుత్రుడు దువస్యుడు	1-12 విశ్వేదేవతలు	12
101	12	సోమపుత్రుడు బుధుడు	1-12 ..	16
102	12	భార్యక్ష్యుడైన ముద్గలుడు	1-12 ఇంద్రుడు	13
103	15	ఇంద్రపుత్రుడుగు నవ్రతిరథుడు	1-3 ఇంద్రుడు 4 బృహస్పతి 5-11 ఇంద్రుడు 12 అప్స 13-15 ఇంద్రుడు	20
104	11	వైశ్వామిత్రుడు అష్టకుడు	1-11 ఇంద్రుడు	16
105	11	దుర్మిత్రుడు లేక సుమిత్రుడు	1-11 ..	13
106	12	కశ్యపపుత్రుడు భూతాంకుడు	1-12 అశ్వదేవతలు	19

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
107	11	దివ్యుడను అంగిరస్సు లేక ప్రాణాపత్యదక్షిణ	1-11 దక్షిణ	18
108	11	అసురులైన పణులు దేవకుని సరమ	1-11 సరమ-పణులు	18
109	7	జహువనెడి బృహ్మవాదిని	1-7 విశ్వేదేవతలు	11
110	11	భార్గవుడైన జమదగ్నియో వాని పుత్రుడు రాముడో	1-11 అపిసులు	17
111	10	వైరూపుడు అష్టాదంష్ట్రుడు	1-10 ఇంద్రుడు	14
112	10	విరూప గోత్రజుడగు నాభప్రభేదనుడు	1-10 ..	12
113	10	వైరూపుడైన శత ప్రభేదనుడు	1-10 ..	17
114	10	విరూపుడైన సద్రి లేక తాపసుడైన ఘర్ముడు	1-10 విశ్వేదేవతలు	15
115	9	వారిహవ్యశిషస్తుడు	1-9 అగ్ని	14
116	9	స్థిరుడైన అగ్నియూతాఖ్యుడు లేక స్థిరుడైన అగ్నియూపుడు	1-9 ఇంద్రుడు	14
117	9	భిక్షువనెడి అంగిరసుడు	1-9 ధనాన్నదానములు	15
118	9	ఉరుక్షయుడు	1-9 రక్షోహాగ్ని	9
119	13	ఐంద్రుడైన లవుడు	1-13 ఇంద్రుడు లేక ఐంద్రలవుడు	13
120	9	అభర్వపుత్రుడు బృహద్దివుడు	1-9 ఇంద్రుడు	15

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
121	10	ప్రాజాపత్యుడైన హిరణ్యగర్భాఖ్యుడు	1-10 కశబాభిధేయుడగు ప్రజాపతి	10
122	8	వసిష్ఠపుత్రుడు చిత్రమహస్ను	1-8 అగ్ని	12
123	8	భార్గవుడైన వేనుడు	1-8 వేనుడు	9
124	9	1 అగ్నివరుణ సోములు 2-4 అగ్ని 5-9 అగ్నివరుణ సోములు	1 అగ్ని 2-4 అగ్నియాత్మ 5 వరుణుడు 6 సోముడు 7-8 వరుణుడు 9 ఇంద్రుడు	13
125	8	వాఙ్మిమ్ని బ్రహ్మవిదుషి	1-8 అంభుణుని దుహితవాక్కు-నెడి బ్రహ్మవిదుషి	9
126	8	శిలూష పుత్రుడు కుల్మల బర్హిస్ను లేక వామదేవపుత్రుడు అహోముచుడు	1-8 విశ్వేదేవతలు	7
127	31	సౌభరుడైన కుశికుడు లేక భారద్వాజీయగు రాత్రి	1-31 రాత్రి	54
128	9	అంగిరసుడైన విహవ్యుడు	1-9 విశ్వేదేవతలు	13
129	12	సనక-సనందన-సనానాదయులు	1-12 హిరణ్యము	24

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
130	48	ఆంగిరసుడైన విహవ్యుడు	1-48 విశ్వేదేవతలు	96
131	7	పరమేష్ఠియగు ప్రజాపతి	1-7 పరమాత్మ	7
132	7	ప్రజాపతిపుత్రుడు యజ్ఞాఖ్యుడు	1-7 సృష్టి	7
133	7	కశీవతునిపుత్రుడు సుకీర్తి	1-3 ఇంద్రుడు 4-5 అశ్వీదేవతలు 6-7 ఇంద్రుడు	8
134	7	నృమేధపుత్రుడు శకపూతుడు	1-7 మిత్రావరుణులు	13
135	7	విజవనపుత్రుడు సుదానుడు	1-7 ఇంద్రుడు	15
136	7	మాంధాతయగు యౌవనాశ్వుడు, గోధయను బ్రహ్మవాదిని	1-7 ,,	7
137	7	యమగోత్రుడగు కుమారుడు	1-7 యముడు	12
138	7	1 జూతి 2 వాతజూతి 3 విప్రజూతి 4 వృషాణకుడు 5 కరిక్రతుడు 6 ఏతకుడు 7 ఋష్యశృంగుడు	1-7 అగ్ని సూర్య వాయువులు	10

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
139	7	భరద్వాజ కశ్యప గౌతమాత్రి విశ్వమిత్ర జమదగ్ని వశిష్ఠులు	1-7 విశ్వేదేవతలు	7
140	6	ఉరువనిపుత్రుడు అంగాఖ్యుడు	1-6 ఇంద్రుడు	12
141	6	విశ్వావసువసు గంధర్వుడు	1-6 సవిత	10
142	6	పావకగుణ విశిష్టుడైన అగ్ని	1-6 శుద్ధాగ్ని	10
143	6	తాపనగుణ విశిష్టాగ్ని	1-6 విశ్వేదేవతలు	6
144	8	ఛాన్ద జాతులగు జరిత్రప్రభృతులు	1-8 అగ్ని	13
145	13	తాపనగుణవిశిష్టాగ్ని	1-13 విశ్వేదేవతలు	26
146	6	సంఖ్యపుత్రుడు అత్రి	1-6 అశ్వలు	8
147	6	తార్క్ష్యపుత్రుడు సుపర్ణుడు యామాయనుడైన ఊర్ధ్వకృశనుడు	1-6 ఇంద్రుడు	6
148	6	ఇంద్రాణి	1-6 సవత్తి	6
149	6	ఇరమృదపుత్రుడు దేవముని	1-6 అరణ్యములు	7
150	5	శరీషపుత్రుడు సువేదస్సు	1-5 ఇంద్రుడు	7
151	5	వేనపుత్రుడు పృథువు	1-5 ,	9
152	5	హిరణ్యస్తాపపుత్రుడు అర్చ	1-5 సవిత	7
153	5	వాసిష్ఠపుత్రుడు మృశీకుడు	1-5 అగ్ని	5

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
154	5	కామగోత్రజయగు శ్రద్ధ	1-5 శ్రద్ధ	6
155	11	„	1-11 మేధ	22
156	5	భారద్వాజుడగు శాసనామకుడు	1-5 ఇంద్రుడు	5
157	5	ఇంద్రమాతలు	1-5 „	5
158	5	వివస్వద్దుహిత యమి	1-5 యజమాన ప్రవర్తనము	5
159	5	శిరింబితుడు	1 అలక్ష్మీనాశకరార్థము 2-3 బ్రహ్మణస్పతి 4 అలక్ష్మీనాశకరార్థము 5 విశ్వేదేవతలు	8
160	5	అగ్నిపుత్రుడు కేతువు	1-5 అగ్ని	5
161	5	ఆప్త్యపుత్రుడు భువనుడు లేక భువనపుత్రుడు సాధనుడు	1-5 విశ్వేదేవతలు	5
162	5	సూర్యపుత్రుడు చక్షస్సంజ్ఞుడు	1-5 సూర్యుడు	6
163	6	పులోమతనయ శచి	1-6 పులోమతనయ శచి (ఆత్మ)	6
164	5	విశ్వామిత్రపుత్రుడు పూరణుడు	1-5 ఇంద్రుడు	7
165	6	ప్రజాపతి పుత్రుడు యక్షానాశకుడు	1-6 ఇంద్రాగ్నులు లేక రోగనాశకము	10
166	6	బ్రహ్మపుత్రుడు రక్షోహా నామకుడు	1-6 గర్భరక్షణము	7
167	6	విష్ణుహా నామకుడు	1-6 యక్షానాశకము	6

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
168	5	అంగిరసుడైన ప్రచేతుడు	1-5 దుస్స్వప్ననాశక దేవుడు	7
169	5	నిర్భతివుతుడు కపోతుడు	1-5 విశ్వేదేవతలు	6
170	5	ఋషభుడైన వైరాజు లేక శక్వరుడు	1-5 సపత్ననాశనరూపార్థము	6
171	26	..	1-26 శివుడు	52
172	4	విశ్వామిత్ర జామదగ్న్యులు	1-2 ఇంద్రుడు 3 సోమ-వరుణ-బృహస్పతి- అనుమతి-మఘవానుడు- ధాత-విధాతారులు 4 ఇంద్రుడు	7
173	4	వాయుగోత్రజుడు అనిలుడు	1-4 వాయువు	5
174	4	కక్షత్పుత్రుడు శబరుడు	1-4 గోవు	4
175	4	సూర్యపుత్రుడు విభ్రాట్టు	1-4 సూర్యుడు	5
176	4	భృగుపుత్రుడు ఇటుడు	1-4 ఇంద్రుడు	4
177	4	అంగిరఃపుత్రుడు సంవర్తుడు	1-4 ఉషస్సు	4
178	6	అంగిరఃపుత్రుడు దుర్భుడు	1-6 రాజు	8
179	5	అభీవర్తుడు	1-5 ..	5
180	4	అర్బుదుడు సర్వర్షిపుత్రుడు ఊర్ధ్వగ్రావ	1-4 సోమాభిషవగ్రావలు	4

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
181	4	ఋభువుత్రుడు సూనుడు	1-4 ఋభువులు, అగ్ని	5
182	3	ప్రజాపతివుత్రుడు పతంగుడు	1-3 మాయాభేదము	6
183	3	తార్క్ష్యపుత్రుడు అరిష్టనేమి	1-3 తార్క్ష్యుడు	4
184	3	ఉశీనరపుత్రుడు శివిరాజు	1-3 ఇంద్రుడు	3
185	3	ఇంద్రపుత్రుడు జయుడు	1-3 ,,	6
186	3	వసిష్ఠపుత్రుడు పృథుడు సూర్యపుత్రుడు ఘర్ముడు	1-3 విశ్వేదేవతలు	3
187	3	తపుర్మూర్ధానుడు బార్హస్పత్యుడు	1-3 బృహస్పతి	5
188	3	ప్రజాపతిపుత్రుడు ప్రజావంతుడు	1-3 యజమాన యజమానపత్నిహోత	5
189	6	త్వష్ట లేక విష్ణువు	1-6 విష్ణువు-త్వష్ట-ప్రజాపతి- ధాత-సినీవాని- సరస్వతి- అశ్వలు	10
190	3	వరుణపుత్రుడు సత్యవృతి	1-3 ఆదిత్యుడు	3
191	3	వాతగోత్రుడగు ఉలస్యుడు	1-3 వాయువు	3
192	6	అగ్నిపుత్రుడు వత్సుడు	1-6 అగ్ని	6
193	3	అగ్నిపుత్రుడు శ్యేనుడు	1-3 జాతవేదోగుణకుడగునగ్ని	3
194	3	సర్పరాజ్ఞి	1-3 సర్పరాజ్ఞి లేక సూర్యుడు (ఆత్మ)	3

సూక్తము	సూక్తగత మంత్రసంఖ్య	ఋషి	దేవత	పద్య/గద్యముల సంఖ్య
195	3	మాధుచ్ఛంద్యుడైన అఘహర్షణుడు	1-3 సృష్టి	3
196	4	సంవనుడు	1 అగ్ని 2-4 సంజ్ఞానము	5
197	15	..	1-15 సంజ్ఞానము	30
198	7	బ్రహ్మవాదినులైన నివిదుపనిషదులు	1-6 అశ్వలు 7 ఇంద్రావరుణులు	14

దశమ మంతలము సమాప్తము

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సూక్త-మంత్ర-ఋషి-దేవతా

పద్య-గద్య-సూచిక

సంపూర్ణము

ముఖ్యమైన అచ్చు తప్పులు

పేజీ	పం క్తి	ఉండవలసినది
41	13	బిలుచుచుంటి మగ్ని:
44	20	నొనర్చిరి చెల్లగి ప్రీతి
60	22	చర్యలు
189	18	సాయ మొనరించుగాకను
249	25	సంస్కృతమూలములోని 16-18
279	33	కీశశబ్ద మప్రసిద్ధ
311	20	బహువచన ప్రయోగము
433	2	(11) సిద్ధికళలుగా
476	15	434 నుండి 439 వరకు
534	11	సంబంధ, మెనయ నాత్మరూప
536	3	పంచముతు స్వరూపులును
771	9	విశ్వేదేవులు

సంకేతాక్షర పద వివరణ

S-హ్రస్వ అకార ప్రశ్నేష చిహ్నం

SS-దీర్ఘ అకార ప్రశ్నేష చిహ్నం

అ-అధ్యాయం

తా.పా-తాలిపాఠం

నే.వేం.న.శా-నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

పా-పాఠం, పాఠాంతరం

మం-మండలం, మంత్రం

మా-మాక్సముల్లర్ ప్రతి

మూ.పా-మూలపాఠం

వ.గో.కృ-వక్షమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

వ్రా.ప్ర-వ్రాతప్రతి

వ్రా.ప్ర.పా-వ్రాతప్రతి పాఠం

సం.మూ-సంస్కృత మూలం

సా-సాయన ఛాప్మోపేతప్రతి

ప్రముఖ రచయితలు

అచ్యుతుని వెంకటాచలపతిరావు

అన్నే కేకవార్మశాస్త్రి

అప్పయ్యదీక్షితులు

అరెగ్జాండర్

ఎర్రాప్రెగడ

ఎల్లమరాజు నారాయణభట్టు

కె. ఎన్. రామస్వామిశాస్త్రి

జయదేవుడు

జాకోబీ

డాక్టర్ గిడుగు వెంకట సీతాపతి

డాక్టర్ ఫర్నెల్

డాక్టర్ రాయల్

డాక్టర్ వింటర్నిట్

తాపీ ధర్మారావు

తిక్కన

దండి

దయానంద సరస్వతి

ధీరేంద్రనాథ మహోపాధ్యాయ

నన్నయ

పి. సి. సేన్ గుప్త

ప్రొఫెసర్ మాక్సముల్లర్

బంకువల్లి మల్లయ్యశాస్త్రి

బారుజోయా సాహోబా

బాలగంగాధరతిలక్

బెక్టాడు శ్రీపా

భరతుడు

భామహాడు

మమ్మటుడు

యాస్కాచార్యులు

రాజశేఖరుడు

వాడియా

వామసుడు

వి.వి. కేట్కార్

విశ్వనాథుడు

శ్రీశ గిరీశ సరేచుడు

స్కందుడు

సాయనాచార్యులు

సి.ఆర్. దత్

హరిసోదరులు

హెచ్.జి. వెల్స్

హేమచంద్రుడు

ఉదాహృత గ్రంథాలు

అభర్యవేదసంహిత	వండితా పురాణం
అభర్యవేదసంహితాభాష్యం	వరకం
అనంతుని భందస్సు	చిత్రగీత మాలిక
అష్టకవీయం	చిప్స్ ప్రభం జర్మన్ వర్క్-షాప్
అష్టకవీయ వివరణ విమర్శనా లేకం	ఛందోదర్పణం
అలంకారధ్వనిశాస్త్రగ్రంథాలు	ఛందోదర్పణం-కొన్నివిశేషాలు
ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక)	ఛందోగోపనిషత్
ఆంధ్రప్రభ (దినపత్రిక)	జయంతి (మాసపత్రిక)
ఆముక్తమాల్యద	జ్ఞానయజ్ఞం
ఆరాధన (మాసపత్రిక)	జెండు అవెస్తా
ఆరిజన్ అండ్ గ్రోత్ ఆఫ్ ఇండియా	జై మినిశాఫ
ఋగ్వేద సంహిత	త్రిలింగ (వారపత్రిక)
ఋగ్వేద సంహిత-మాక్స్ ముల్లర్ ప్రతి	తెలుగులో ఛందోరీతులు
ఋగ్వేద భాష్యం-వయానంద సరస్వతి	తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణం
ఋగ్వేదభాష్యం (వయానంద సరస్వతిభాష్యానికి తెలుగు)	తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ భాష్యం
ఋగ్వేద భాష్యం-స్కందాచార్యులు	తైత్తిరీయారణ్యక భాష్యం
ఋగ్వేద భాష్యం-సాయనాచార్యులు	ద్విపద భారతం
ఋగ్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం-సాయనాచార్యులు	భర్తృభంవం
ఎర్లీ ఇండియన్ సివిలిజేషన్	భ్వని-లిపి-పరిణామం లేక
ఐతరేయ అరణ్యక భాష్యం	ప్రాచీన వాఙ్మయంలో వ్యావహారికభాష
ఐతరేయ బ్రాహ్మణం	సమవిత
ఐతరేయ బ్రాహ్మణ భాష్యం	సవనాభవరిత్ర
తస్మశతకం	నారదీయ పురాణం
కాణ్వశాఖ	నారదీయ పురాణ అమృత నవనీతం (మహామథన సారామృతం)
కాత్యాయన సంహిత	నిరుక్తం
కాళిందీ పరిణయం	పంచవింశ మహాబ్రాహ్మణ భాష్యం
క్రానాలటి ఆఫ్ వేదాన్	పరశురామ శతకం
కౌఠుమ శాఖ	పిప్పలాద శాఖ
కౌషీతక్కుపనిషత్తు	పురాణాలు
కృష్ణయజుర్వేదసంహిత	
గోలకొండ పత్రిక (దినపత్రిక)	

పురుషసూక్తం (తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ప్రచురణ)
 బసవ పురాణం
 బ్రహ్మవైవర్తపురాణం
 బ్రహ్మాండపురాణం
 భాష్యాల సంహిత
 భగవద్గీత
 భారతీనిరుక్తి
 భోగాజకాయ శాసనం
 మనోహరశతకం
 మహాభాగవతం (తెలుగు)
 మహాభాగవతం (సంస్కృతం)
 మహాభారతం (తెలుగు)
 మహాభారతం (సంస్కృతం)
 మాధ్యందినకాఖ
 మేఘసందేశం—కాళిదాసు
 మేఘసందేశం—పారసందివెంకటరమణమూర్తి
 మైత్రాయణీయకాఖ
 యజుర్వేదసంహిత
 రాజతరంగిణి
 రాణాయనీయకాఖ
 వసమాలి
 నృషాధిప శతకం
 వాగ్భటం
 వాల్మీయమహాభ్యక్షిని ఋగ్వేద దివ్యావృత్తం
 వాల్మీయమహాభ్యక్షిని సామవేద విశ్వరూప ప్రచర్యస
 వాయుపురాణం
 విష్ణుపురాణం
 పెండిదాడు (పర్వతగ్రంథం)
 వేద నాదాలు

వేదభూమి
 వేదములు
 వేదామృతం
 వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణం
 శతపథ బ్రాహ్మణం
 శాతపాఠి భాష్యం
 శివతత్వసారం
 శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత
 శుక చరిత్ర
 శుక్లయజుర్వేద బ్రాహ్మణ భాష్యం
 శుక్లయజుర్వేదసంహిత
 శుక్లయజుర్వేద సంహితా భాష్యం
 శృంగార కాకుంతలం
 శానక సంహిత
 సాంఖ్యాయన సంహిత
 సామవేద బ్రాహ్మణ భాష్యం
 సామవేద వాంకార శాఖ
 సామవేద సంహితా భాష్యం
 సావిత్రి
 సిద్ధాంత తాముడి
 సీతారామాంజనేయ సంవాదం
 సుభాషి (మానవత్రిక)
 సుభాషిణి (మానవత్రిక)
 సువర్ణస్పర్శ
 సుశ్రుతం
 సూత్రగ్రంథములు
 స్మృతులు
 షడ్వింశ బ్రాహ్మణ భాష్యం
 హిస్టరీ ఆఫ్ ఏన్నియన్డ్ సాస్క్రిప్ట్ లిటరేచర్.

